616
Ar 3:
K

IOANNIS ARGENTERII MEDICINAE DOCTORIS PRÆSTANTISSIMI, DE MORBIS

LIB. XIIII.

His verborum & ſententiarum Index acceſsit copioſiſsimus per ordinem Alphabeticum digeſtus.

Librorum catalogum, & quid acceſſerit ex ſecunda hac æditione, proxima docebit pagina.

LVGDVNI,
Apud Sebaſtianum de Honoratis.

M. D. LVIII.

QVAE IN HOC OPERE CONTINENTVR.

De morbi generibus. LIB. I.
De morbi differentiis. LIB. I.
De cauſis morborum. LIB. III.
De ſymptomatis, ſiue mobrorum effectibus. LIB. II.
De temporibus, ſiue partibus morborum. LIB. I.
De ſignis medicis. LIB. IIII.
De officiis medici. LIB. II.

HIS ACCESSIT NOVISſimè eiuſdem Argenterij.

De diſsimilarium & ſimilarium partium natura diſputatio, in libro de generibus morb. collocata.

Item tractatio de natura, cauſis & differentiis doloris & voluptatis in libris de ſymptomatis poſita:

Et pleraque alia illuſtriora reddita.

AD LECTORES.

CORRVPTAM eſſe docẽdi rationem, quã multis iam ſeculis ferè omnes profitemur, hi quidem non agnoſcunt, qui aliorum iudicio viuunt: alij verò, qui ſectis ſunt addicti, ne videantur hactenus erraſſe, id diſsimulant: eóſque omnibus modis inſectantur, qui huic corruptioni mederi ſtudent. Temerarium etenim eſſe aiunt profiteri ſe ea ſcire, quæ alij omnes hactenus ignorauerunt: odioſum verò etiam eſſe ea immutare velle hac noſtra ætate, quæ longa conſuetudine, veluti legibus quibuſdã ſancita, & ab omnibus optima ſunt iudicata: inter quos tamen qui paulò melius ſunt affecti, quædã fortaſſe à nobis melius inueniri poſſe concedunt, quàm ſint hactenus à maioribus noſtris tradita: ſed pauca hæc eſſe: excuſandóſque interim cenſent & nõ accuſandos antiquos ſcriptores, qui hæc omiſerint: præſertim quòd hæc omnia illorum vi, quę prodita ſunt contineri vnuſquiſque (ſi laboret) inuenire poſsit: itaque ſuperfluũ eſſe nouos authores conſtituere, & originem diſciplinarum repetere, ſed potius adnectendos noſtros labores maiorũ libris, quib. obſcuras illorum ſententias explanemus, & quæ latent in poſitis principiis, non autem, vt nos arbitramur, prætermiſſa ſunt, eruamus: quòd ſi fortè aliquid ſit in quo antiquos meritò repræhendere, & meliora excogitare valeamus, mitius id eſſe faciundum putant, nec à quouis tentandum, ſed ab his duntaxat, qui vel parem illis, aut certè iam magnam authoritatem apud omnes ſunt conſequuti: alioqui moueri homines non poſſe credunt, vt ea deſerant, quæ alij omnes, quorum nomen eſt celebratiſsimum, ſequantur: interim verò eos, qui inæquali ſunt conditione, & viribus, iudicant illa fugere debere, quæ non ſolum omnibus ſunt odioſa, ſed ſibi quoque pernitioſa: quorunque vtilitatem, ſi quæ tandem proueniat, is qui huius mutationis eſt author dum viuit, nõ ſentiet: Improuidi autẽ, & malè conſulentis hominis eſſe ea cõſectari velle, quæ ſibi tota vita ſint noxia, & aliis duntaxat fortè futura vtilia: ac deniq; hæc & ſimilia adferunt, vt vel eos deterreant, qui parati ſunt huic rei opẽ ferre, vel etiam fortaſſe [illegible] vitæ, & tranquillitati be-

BIBLIOTECA

ne cõſulant.Contra quos omnes, prius quàm doceam,quam
putem eſſe veram docendi rationem,vt conſilij mei ratio o-
mnibus conſtet,dicendum breuiter exiſtimo.Igitur qui te-
merarium id factum eſſe putant nulla ratione,nulliúſque e-
gregij viri imitatione,id faciunt. Quur enim,quæſo,Plato
nem,Ariſtotelem,Galenum,alióſque ſcriptores temerarios
non iudicamus,quòd ea immutarint,quæ iam ab aliis alio
modo tradita fuerant? Diſputabant mutuò Peripatetici ad-
uerſus Academicos,& Stoicos: Scripſit Galenus aduerſus o-
mnes: hunc repræhendit Auicenna,& Auerroes: Hos alij,&
denique ſemper apud maiores noſtros liberum fuit pronun
ciare,quod quilibet de ea arte ſentiret, quam profitebatur:
ingenioſíque & non temerarij hominis officium illi eſſe
putabant: ſi ea, quæ vnuſquiſque inueniſſet, vtiliáque cenſe-
ret,literarum beneficio poſteris mandaret. Odioſam vero
eſſe hanc prouinciam,in qua multos accuſamus,paucos au-
tem excipimus: ſcio equidem,& omnes, qui hactenus id ten
tarunt,ſunt experti. Quid enim Montano Veronenſi vi-
ro doctiſsimo Patauij contigerit,dum docendi methodum
primus in ſcholas duceret,omnes nouerunt : quum paucos
haberet tunc ſectatores,multos autem aduerſarios , qui vel
hoc potiſsimum nomine eum damnabant, quòd methodi
nomine vteretur. At tandem vicit, veráque eſſe agnoue-
runt ingenui medicinæ ſtudioſi, quæ ille in tantis odiis,
ſuo quoque malo,profiteri cœperat. An non etiam Vueſa-
lius à Cæſaris aula , & familia ob id propemodum exclu-
ſus eſt,quòd aduerſus Galenum ſcripſiſſet ? Quid non mo-
liuntur adhuc in illum Galeni ſectatores? quem profectò a-
mare,non odio proſequi oporteret , ſi modo ſenſibus no-
ſtris magis quàm hominum præiudicatæ opinioni addicti
eſſemus; ſpectaremúſque quantam vtilitatem ex diuino eo
opere,quod de Anatome conſcripſit,non ſolum arti noſtrę,
ſed etiam mortalibus omnibus attulerit. Quid verò ego
pertulerim dum hic,docendo liberè quod ſentiebam , pro-
ferrem,non eſt quod dicam: ſunt enim hęc notiſsima,quum
id omnium malum leuiſsimum mihi fuerit, quod quæſtio-
narij Medici,coniuncta opera,eos à me alienare ac omni-
bus modis infeſtos reddere conati ſunt , qui vtilitate pro-
pria commoti,mea ſtudia,meámque docendi rationem aui-
diſsimè ſequebantur. Verùm etſi illis facile eſt iuuentutem
decipere

decipere, & ſuperfluis obſequiis potius quàm docendi officio ad ſe allicere: nobis vero difficillimum tot, tantiſque repugnantibus, malè receptas opiniones ab animis hominum euellere: tamen quantũ in hac re conſequuti ſimus, & amplius ſperare liceat, alios iudicare volo, qui quo modo hæc geſta fuerint, & ex quàm paruo initio, ad mediocritatem quandam nunquam vt ſpero, abolendam iam peruenerint, nouerunt. Optima autem eſſe, quæ damnamus, etſi illi putant, nos tamen aliter exiſtimamus, & quilibet, quod ipſe ſibi perſuadet verũ, & non quod alij ſentiunt, memorię prodere debet: An non putamus ea, quæ Ariſtoteles repræhendit à multis optima fuiſſe habita? quæ tamen ille refellit, quòd crederet falſa eſſe, aut certè à re propoſita aliena. Multa verò, & non pauca extare apud ſcriptores de noſtra facultate, vt alios omittam, quæ meritò repræhendi poſſunt, & longè meliora fieri nobis ipſis perſuademus: & iamdudum profiteri cœpimus. Quum enim Galenus (hunc enim nomino in quo ſi ars deſit, in alio fruſtra quęremus) infinita pronemodum volumina conſcripſerit, multa illi inconſideratè excidiſſe oportet. Neque enim multa & bene omnia ſcribi poſſunt: id quod ſatis apparet, quũ nunquam ferè de eadẽ re diuerſis in locis idẽ ſcribat, ſed perpetuò diuerſis definitionibus, diuiſionibus, probandique rationibus vtatur, quum principia ponit, quorũ ſtatim obliuiſcitur, quũ in omnibus Aſiatica facundia, ne dicam loquacitate redundat, ac à nullo certo initio auſpicari ſolet, nec vbi deſinẽdum ſit præuidet: ſed quærit potius, vt ad quandam magnitudinem ſinguli libri perueniant, quàm vt expendat quid, quatenúſq; de vnaquaque re ſcribere expediat. Omitto quòd rarò ſuo loco res tractet, ſed ſparſim omnia: & quòd dum nunc alteri patrocinari cupit: & nunc hos, nunc alios inſectatur, nec ſui interim recordatur: nec vniformem doctrinam facit: ac etiam quum nunquam libros, quos ſemel confecerat, reſcripſerit: multáque ad ſui exercitationem, alia amicorum gratia potius, quàm ad æditionem conſcripſerit, & multos ex ſuis libris imperfectos, & haudquaquam elaboratos eſſe ipſe fateatur: Hinc profectò agnoſcere poſſumus, & putare multa eſſe, quæ melius inueniri ab eo poſſint, qui diligentius ad eadẽ cõſideranda illius pręſertim, & aliorũ beneficio adiutus ſe cõtulerit. Quo magis credulitas

noſtra, vel ſtupiditas potius damnãda eſt, qui omnes illius libros tanquam abſolutiſsimos recepimus, & parem autho ritatem, repugnante ipſo authore, ſingulis tribuimus. At re præhendendos, & non excuſandos antiquorũ errores equidem putauerim, tum quòd ratio id exigat, tum quòd illi iubeant id eſſe faciendum, idémque ab omnibus optimis ſcri ptoribus obſeruatũ videamus. Qui enim imperiti ſunt, & inſcij, dum excuſari ſcriptores vident, errorẽ non agnoſcũt, nec mouentur ad ea auidius cõſequenda, quæ veriora putantur. Hac quidem honeſta contentione bonæ artes, & diſciplinæ creſcũt, eiuſmodi verò excuſatione pereunt: aut certè in eo ſtatu ſepultæ, ſuperſtitionéque tectæ permanẽt, in quo inueniuntur. An quæſo Ariſtoteles Platonem præceptorém, cui multo plura, quàm nos aliis, quos repræhendimus, debebat, excuſat: dum illum nunc abſurda, nunc aliena à ratione, nunc verò etiam minus probabilia, quàm alij, quos ineptiſsimos iudicauit, tradidiſſe cõmemorat? Accedit quòd ſuperſtitioſam, & ingenuis moleſtam phraſim reddit huiuſmodi excuſatio. Quid enim ineptius, quàm quum aliquem repræhẽdere volumus, & ſignificare eum errare, ſemper addere, quod recentiores faciunt, ſalua pace tanti viri: ignoſcant mihi manes doctiſsimi ſcriptoris, & cætera huiuſmodi orationis filo inſerere? quæ nec ab antiquis obſeruata videmus, nec aliunde quàm ab inueterata, & iamdudũ recepta ſuperſtitione, quæ omnes diſciplinas inualit, ſunt inuecta? Nam qui Ariſtotelem, aut Galenum errare ſcribit, & in aliquo refellit, non propterea indoctos eos cenſet authores, aut aliter de illis malè ſentit, quos ob admirabilem rerum cognitionem & amat, & veneratur: ſed quòd aliter cõmodè ſignificare nequeat, quod in illis non placet. Nemo (credo) melius de Galeno, quàm ego ſentit: in cuius libris legendis, colligendíſque adhibita omni diligentia ætatem ferè meam conſumpſi, cuiúſque ingenium vehementer admiror, & laborem, ſtudiúmque probo, cui omnia, aut certe plurima me debere puto. Id tamen liberum mihi relinqui volo, vt quid confundat, in quo redundet, vel deficiet, & denique in quo nõ placeat, dicere poſsim. Sic ille profectò Ariſtotelem ſummum philoſophum vocat, & admiratur: interim tamen, vbi ſe melius aliquid inueniſſe putat, non dubitat eum refellere, faterique eundem errare, ſibique repugnare,

gnare, atque etiam in illo logicam, cuius principẽ alibi conſtituit, nonnunquàm deſiderare. Oportet enim de Scriptoribus ita ſentire, vt eos homines agnoſcamus, & non tanquam Deos veneremur, nobiſque antiquam libertatem relinquamus: ac qui ita ſentit, moderatè quidem id facit, ſed difficile eſt in tanta ſuperſtitione, tantiſque rerum aſperitatibus temperantiam quandam inuenire, quæ omnibus ſatisfaciat, maleuolorum animos coerceat, calumniáſque reprimat. Cæterum cõtineri omnia in his, quæ hactenus ſunt ab aliis prodita nec exiſtimo, nec adduci vnquam potero, vt credam: quin potius ſæpe in principiis erratum eſſe, conſtituendóſque alios rerum fontes, à quibus omnia hauriãtur, quæ diligenter excuſsis aliorum opinionibus, adhuc omnino deficere videntur. Iam vero aliorũ libris annectat ſuos labores qui velit: ſéque cõſumat toto vitæ tempore in aliorum ſententiis explicandis, nouiſque ſenſibus nunquã etiã ab authore excogitatis, eruendis: quãquam id omnino non vitupero, ſi indigno authore moderatè fiat: nos tamen ſatius eſſe putamus, vt vnuſquiſque quid, quantúmque præſtare valeat in vnaquaque re, conſultis ipſis fontibus, & rerum natura, experiatur: Multa enim occurrunt, dum in alieno opere verſamur, quæ non placent, quæque poſſunt meliora fieri: & ſæpius interpretatio authoris opus dignitate & vtilitate exuperat: quoniam tamen alienis fundamentis nititur, propriam gratiam, & authoritatem amittit. Quur Ariſtoteles ad Platonem interpretandum, & Theophraſtus ad Ariſtotelis libros enarrandos ſua ſtudia non contulerunt? nimirum quòd quilibet illorum author eſſe mallet, quàm imitator: ac longè meliora ſcribi poſſe cenſeret, quũ de rebus nondum inuentis certa ratione, ſuóque modo tradendis cogitat, quàm quum in aliorum ſenſibus exprimendis perpetuò laborat. Num Philoſophia maiores progreſſus feciſſet, ſi Alexander, Themiſtius, Simplicius, & tot alij doctiſsimi viri, qui ſe conterunt in Ariſtotele interpretando, & ſingulis verbis curioſius explicandis, aliquam ex philoſophia partem negligentius à maioribus noſtris traditam elaborandam, illuſtrandámque ſuſcepiſſent? Interim enim quum de vacuo, infinito, & tribus principiis, atq; antiquorũ opinionibus ſuperfluo labore digladiamur, metallorum, lapidúmque naturã ignoramus: nec ſatis herbarum,

plantarúmque hiſtoriam, effigies, propriam vim tenemus, vt multa omittam, quæ de animalibus, & omni alia philoſophiæ parte Ariſtoteli, antiquíſque aliis philoſophis addi poſſunt: Interim quum logici anxiosè contendunt, & diſputant an Prędicamenta ad Logicum, vel Metaphyſicum pertineant, & quod nam medium in Demonſtratione Ariſtotelis opinione ſit conſtituendum: Ac quum in ſingulis illius verbis perpendendis, & omnium interpretum opinionibus examinandis perpetuò verſantur, & vſque ad nauſeã de ſubiectis, & connexione librorum digladiantur omnes: non vident adhuc poſtea, quæ ſcribit Ariſtoteles de logica facultate, deeſſe diuidendi, reſoluendi, cõponendi, docendi, ſcribendique rationem, ſine quibus nemo poterit vnquam pro dignitate diſciplinas excolere. Non vident dialecticos locos ab Ariſtotele melius tractari potuiſſe: quippe quum à nullo certo, initio exordiatur, nec aliqua ratione oſtendat perfectum eſſe eorum numerũ, à quibus argumenta petenda eſſe ſcribit: nec illud quidem adhuc conſtat, quot, quibúſque inſtrumentis ad aliquid inueniendum, vel probandũ vti poſsimus. Ad hæc ſtatuit ille in Ethicis quaſdã virtutes, quibus fœlicitas comparari debeat: At certum numerum nõ docet eum eſſe, quem ponit: Quo ſit vt perpetuò dubitare liceat, an aliquæ adhuc ſuperſint, vel omnes eo numero ſint cõprehenſæ: id quod etiam in cauſarũ tractatione (vt alibi oſtendemus) & in multis aliis, quæ ab eo docentur, deeſſe video. Sic in Meteorologicis à nullo certo initio auſpicatus innumeras quaſdam, ſecundas, tertiáſque, vt vocat, qualitates recenſet. At interim probare eum oportebat plures eſſe non poſſe, quum multæ adhuc reperiantur, de quibus quũ nullã mentionẽ fecerit, illius tractationẽ abſolutã non eſſe oſtendunt. Quòd ſi etiã plura inueniri nequeãt, quàm de vnaquaque re ab eo tradantur: tamen niſi hoc probatum fuerit, nec plura, aut pauciora extare poſſe: nihil egregiũ nouimus, nihil certũ habemus, in quo animus quieſcere valeat: perpetuò enim nos vereri neceſſe eſt aliqua relicta fuiſſe: quæ omnino addere oportebat. Quin etiã in Metaphyſicis profitetur ſe explicaturũ neceſſariis ꝓbationib⁹ quę omnibus artibus ſunt cõmunia, quæq; difficultate, & dignitate ea exuperant, quæ in ſingulis facultatib⁹ docẽtur: quũ interim pauca huiuſmodi attingat: & integros libros in nominũ explicatione

tione quę res vel ad grammaticũ, vel logicũ potius ſpectat, quàm cõueniat tanto negotio, operiſque inſcriptioni) cõſumit. Ac ne ſingula proſequi, & philoſophorũ principẽ in iudiciũ vocare velle videamur, cui omnia debemus: ſunt meo quidem iudicio permulta in omni alia philoſophiæ partẽ (nam de medicina noſtra ſuperfluum eſſe duco aliquid hoc loco ſcribere, quum vniuerſum noſtrum opus id abunde teſtetur) in quibus vnuſquiſque laborare poſſet: multo, vt arbitror, fœlicius, maioréque laude, quàm ſi in aliorum ſenſis eliciendis, vel potius nonnunquam diuinandis aſsiduò laboremus. Illud verò, quod aiunt neminem alios reprehendere debere, qui iam magnam authoritatem & famam ſibi non comparauerit, omnino abſurdum eſt: & ita planè ridiculum, vt confutationem vix mereatur. Nam paucis id contingit, dum viuunt: ac non niſi poſt aliquot ſecula, mutatis hominum opinionibus, huiuſmodi accedere ſolet authoritas. Quantam, quæſo, putamus fuiſſe Ariſtotelis inter Philoſophos (dum viueret) authoritatẽ, quum vix poſt ſexcentos annos, vigente interim Platone, illius opera in aliquo pretio eſſe cœperint? Quantam verò Galeni quando aduerſus Methodicos ſcribebat, quum paſsim cõnqueratur eos ab omnibus aduocari, maxima præmia & honores illorum eſſe: doctos autem medicos nec accerſiri, nedum cognoſci? quod profectò non ſcripſiſſet, ſi illi, quos reprænhendebat in maiore exiſtimatione, quàm tunc eſſet ipſe, nõ fuiſſent. Roma diſcedere coactus fuit, vt illorum authoritati, & fauori immenſo cederet: ab Aſclepiadeo, & alio quodam Sophiſta, vt refert, niſi alius prohibuiſſet, cæſus fuiſſet: dum pro veritate fortè vehementius certaret. Attamẽ interim ſcribebat, eóſque refellebat, quos falli exiſtimabat: deſinant ergo illi hanc ſuam authoritatẽ in ſcriptore deſiderare: permittántque omnes, quæ vera putant, & vt ſentiunt, liberè proferre. Eos verò, qui amicè admonent, vt noſtræ vtilitati, & trãquillitati ſtudemus, agnoſco amicos: eorum admonitiones non ſperno: calumnioſas tamen aliorũ repræhenſiones contemno: quantúmque mihi temporis concedet vita, & aliarũ rerum occupatio tribuet otij, ad ſcribendum potiſsimum conferam, nec vnquam deſinam iuuẽtutem veritatíſque ſtudioſos admonére, vt perſpiciant, quid ego dicã, quid illi repræhendant: qui vel eos decipiant, aut melius illorum vtilitati

conſulant. Non proderunt peruicacibus hominibus, & ſeruis antiquorum ſcriptorum ſtudia noſtra, & pauci forte hoc ſeculo in tanta ſuperſtitione laborem hunc qualemcunque probabunt. At poſteri, qui nullis (vt ſpero) erunt addicti, omnium ſententias expendent, & eos à calumniis vindicabũt, quos alij nunc temerarios, nunc arrogantes, dum liberè de rebus, vt ſentiũt, antiquorũ more, & omnium bonorũ ſcriptorũ exemplo pronunciant, iudicant. Sint nobis hæc inutilia, turbent vitæ cõmoda, & tranquillitatem noſtram (Hæc enim eſſe ſolẽt virtutis præmia) dummodo poſteris, & his etiam, qui nunc viuunt bene affecti, aliqua ex parte proſint: Illorum ſiquidem, & haud quaquam noſtram vtilitatem in hac re quærimus. At qui non agnoſcunt docẽdi hanc, quam ſequimur rationem eſſe corruptam, cupiúntque admoniti meliora ſequi, iam à nobis docendi ſunt. Ac primũ quidem repetenda, & ante oculos ponẽda eſt illa vſitata doctrina, ſic enim poſtea quid damnemus, quídq; in ea deſideremus, quilibet cõmodius intelligere poterit: Nos nihil affirmamus, nihil negamus niſi antiquorum verbis & authoritate præmuniti, omnem probationem, confutationem, & vt breuiter dicam, omnem docendi rationem ab illis ducimus, & ad eos reuocamus. Si quid verò prætermiſſum ab antiquis ſcriptoribus fuerit, inuenire nos ſtudemus: quin potius omnia perfecta ab authoribus, quibus ſemel nos addiximus, tradita eſſe contendimus. Vnum Ariſtotelem nunquam erraſſe volunt philoſophi. Pro Galeno certant medici, & vnuſquiſque pro ſuo authore, exuto omni pudore, acerrimè pugnat: Nunquam in dubiũ vocamus quæ ſcribit ille, ſed tanquam veriſsima omnia ſumimus. Quod ſi aliquando tentamus, leuiter admodum id facimus, & eo ſane conſilio, vt maior illius diligentia, & ingenium appareat: non vt tandem rationum momẽtis cõuincamus eum hallucinari, & meliora his, quæ ab eo docentur, excogitanda eſſe putemus: & demũ antiqui ſemper victores euadant: nóſque illis triumphum canimus. Alios verò, qui eum authorem, quẽ ſuſcepimus enarrandum, explicant, aut ab eo diſſentiunt, ſi qui fortè ſint, veluti perpetua quadam cõtracta cum illis inimicitia, inſectamur, refellimus, cõtra illos continuò diſputamus: ad hæc venamur quæſtiones, & quæ maximè dubia, aut etiam à ratione aliena videtur, notamus, vt alios fallere & ſcriptorũ verbis

bis cogere poſsimus: putamúſque eos indoctos, qui nõ viderunt eas ſentẽtias, quas ad probationem citamus, aut interpretari, vel aliqua alia ratione illorũ vim effugere nequeũt: denique in authorum diſsidiis cõponẽdis anxioſa quadam ſollicitudine, inaníque labore nos ipſos conficimus, nec vnquam quid rei natura, de qua agimus, poſtulet, in nugis occupati expendimus. Quæ profectò nulla ratione, vel digni alicuius authoris imitatione facimus. Quum enim docẽdi ratio poſtulet, vt notius aliquid, quàm id quod docere volumus ad probationem aſſumamus: ducantur autem omnia, quæ obſcuris rebus fidem facere poſſunt, vel à noſtris ſenſibus, vel ab ingenio, & ratione, temere ob id ex aliorũ verbis argumenta colligimus. Quòd ſi quis eos, quorũ authoritate nitimur, plurimum ſenſibus, & ingenio valuiſſe cõtendat, vt perinde ſit illorum inuentionibus vti, ac ſtudere: eadem magno labore ex inſitis nobis inſtrumentis inuenire, plurimum fallitur. Nam fatebor quidem illos, quibus omnia tribuimus, ingenioſiſsimos extitiſſe: homines tamen agnoſco, qui ſcilicet errare poſsint. Defuit enim aliquibus in ſcribendo diligentia: quidam nimio ſui amore, & aliorũ odio cõmoti percipere nequiuerunt, quod rei ipſius veritas dictat. Diuerſæ ſunt hominum mẽtes, & quot homines, tot ſententiæ, falli ergo poſſumus. Eſt præterea veritatis cognitio perinde difficilis, & multis obſcuritatibus implicata, quẽadmodum illi etiã teſtantur, vt nemo ſolus omnia probè inuenire, & inuenta tradere queat: Plus vnus in excogitãdis rebus valet, alius in inuẽtis iudicandis, & docendis alios ſuperat: & vt in aliis artibus plurima in dies, hominũ induſtria, addi conſpicimus: quæ maioribus ignota fuerunt, ſic profectò in diſciplinis noſtris multa ſupereſſe credendũ eſt, quæ nullo modo vel ſunt comperta, aut nondum ſatis rectè explicata: nec vnus vnquam omnia inueniet, ſed multorum ſtudio, & labore, ſi ſemel ea deeſſe, & nos ad ea excolẽda cogitationes noſtras contulerimus, fortè perfici poterũt. Sperat Ariſtoteles aliquos poſt ſe venturos, qui logicam, quam ipſe ſe omnino nõ abſoluiſſe ingenuè profitetur, abſoluat. Credit Galenus fore, vt aliqui naſcantur, qui Hippocratem, Aeſculapium, quos antiqui inter medicorum Deos retulerunt, doctrina, artíſque peritia ſuperent: quorum profectò ſpes cõcidit, ſi omnia inuenta, omniáque perfecta putemus,

ſtatuamúſque paucos omnia melius, quàm nos inuenire potuiſſe: quaſi non idem nunc ſit quod olim cælum, eadē terra, idem generandi modus, eadē denique, & facilior etiā, quàm illis fuerit diſcendi, inueniendi que ratio. Quòd ſi quis cauſam quærat, quur diſciplinæ nullum incrementū iam multis ſeculis acceperint, quū præclariſsima ſemper extiterint ingenia, quæ ſe ad earū cultum dederunt: nullam profectò aliam inueniet, niſi quòd falſa quadā opinione paucos conſtituimus omnia nouiſſe, illis credendum eſſe, tanquā alterius generis homines, quàm nos fuerint, & alia inſtrumētā ad veri inueſtigationem aptiora quàm reliqui omnes à iuſtiſsima natura acceperint. Nam quot ſępe videmus ab illis tradita abſque aliqua probatione? quot etiam falſo ab illis prodita ſunt? quot vix aliquo probabili argumēto cōfirmata, quæ nos tamen tanquàm veriſsima neceſſariáque recipimus? in quibus longe meliora inuenire poſſemus, ſi ſemel abſque tanta credulitate ea expenderemus, & meliora inuenire honeſta quadam, & planè humana contentione niteremur. Hinc illud factum eſt, vt Galeni authoritate perſuaſi, dum negligentius quid ſenſus iudicarent, ſpectaremus: hactenus crediderimus ſimias, & canes pro hominibus diſſectos, & deſcriptos, homines eſſe: nimirū quòd alterius verbis magis, quàm propriis ſenſibus peruerſo errore ſeducti credere maluerimus. Quòd ſi etiam donemus perfecta omnia ab his eſſe tradita, quorum verbis potiſsimū nitimur, non tamen propterea rectè docemus. Nam qui authoritate vtitur, non perſuadet, ſed præiudicatæ hominū opinioni aſſentiri nos cogit: quum tamen docendi ratio poſtulet, vt ea, quæ in nobis ſunt veritatis cognoſcendæ principia, excitemus: & ab illis probationes ducamus: Nec alicui credamus: ſed quid res de qua agimus, dictet, expendamus. Quid enim alioqui prodeſt ſenſus, & rationē à natura obtinuiſſe, ſi omnes maiorū ſenſibus, & ingenio viuimus & aſſentimur non nobis ipſis, ſed his, quæ putamus ab aliis cognita fuiſſe? Adde quòd nūquā animus quieſcere poteſt, dum aliorū opinione ducimur, An propterea tria rerum principia vel quatuor omnium rerum cauſas putare debemus eſſe, quòd Ariſtoteles id dicat in Phyſicis? Non id profectò, quū vulgaris omnino & inutilis ſit hæc ſcientia: ſed qui rerum naturam cōſuluit, & ſenſibus vel firma aliqua ratione ita eſſe cognouit:

tum

rum demum huius rei certam habet ſcientiã, quam antea omnino ignorabat, vel pſittacorum more pronũciatis aliorum verbis tenebat. Ac profectò ſi quis diligentius hæc perpendat, inueniet docendi hanc rationẽ (ſi melius corruptionem non appello) nihil à fide, quam Diis adhibemus differre: & eos, qui ſcientias, liberalioréſque diſciplinas profitentur, deterius omnino his eſſe affectos, qui viliſsimas quaſq; artes exercent. Nullus eſt enim calcearius, aut ædificator, qui dicat ſe calceum conſtruere, & domum ædificare eo modo quo facit, antiquorum ſuorum artificum authoritate, & verbis perſuaſus: ſed vnuſquiſque ſui operis, & eorum, quæ facere aggreditur, rationem paratus eſt reddere. Nam quid prodeſt alioqui rerum cauſas, effectus, genera, differentias, proprietates, accidentia, diuiſiones, varias argumentãdi rationes, locos innumeros, à quibus probationes eliciũtur, obſeruaſſe, & didiciſſe: ſi nunquam aut certè rariſsimè ad docendum illis vtimur, ſed toti verſamur in colligẽdis aliorũ ſententiis, aliorũque verbis perpetuò nitimur? Quòd ſi rarius id faceremus, & ſolum vbi res ob difficultatẽ ingenio, aut ſenſibus à nobis percipi nequit, tolerabilior ſanè eſſet hic error. Sed quum in rebus notiſsimis, & quotidiana experientia cõprobatis, cumulatis accerſitiſque vndiquaque teſtibus id faciamus: oſtendimus profectò nos ſenſibus, ingenio, rationéque magis etiam quàm bruta animalia, quę ſuis ſenſibus, & ingenio mouẽtur, deſtitutos. Si enim fortè cum medicis agamus, videbimus eos vereri affirmare panẽ corpus probe nutire (quod docet cõmunis vſus) niſi ſtatim aliquẽ adferant, qui ita eſſe ſcripſerit. Philoſophus non ſtatuet hominem præcellere reliqua animãtia, niſi Ariſtoteles, aut aliquis illius interpres id prodiderit. Nũquid ad maiorum imitationẽ id facimus, quos alieniſsimos ab hac corruptione fuiſſe conſpicimus? minimi momenti cenſet eſſe Ariſtoteles argumenta, quę ab aliorũ authoritate petuntur: at nos maximi ea facimus, & illis ſolum ferè vtimur. Q nũ ille aliquid probare nititur, principia quærit, quibus fidẽ faciat: At nos quũ de aliqua re diſſerimus, ſtatim inueſtigamus, quid ille de ea prodiderit, cuius authoritatẽ receptã agnoſcimus. Ac mihi profectò nihil aliud videtur eſſe noſtri temporis philoſophus, aut medicus (liceat mihi ſemel dicere quod ſentio) quàm qui ex Ariſtotele, & Galeno ſentẽtias quaſdam

collegit, quas in omni re propoſita citare nouit: interim verò ſi quis alicuius rei effectus, genera, cauſas requirat, ſi nihil ſcriptum apud alium inuenerimus, obmuteſcimus: nimirum quòd philoſophādi antiquum morem, & rationem iamdudum contempſimus. Nam qua in re quæſo qui philoſophiã, aliáſue diſciplinas profitentur, reliquos præcellunt: præterquam quòd illi Ariſtotelem legerunt, illius verba referre nouerunt, ſúntque veluti indices librorum: alij verò minimè? legendos quidem cenſeo authores, ſed non eo conſilio, vt ſingula illorum verba, & ſententias colligamus, ſed vt artem veri inueniendi, & iudicandi de rebus nobis comparemus, eóſque refellamus, ſi non placent: atque adeo illorum more res ipſas expendere diſcamus: Sic, me herclè, Ariſtotelem feciſſe videmus, qui principia in ſingulis rebus ponit, quibus poſtea ad rerum inueſtigationẽ, & traditionem vtitur: nec mouetur ex eo, quòd alius quiuis ſcripſerit, ſed perpetuò ſpectat, quid rei natura dictet. Nonne etiam Gal. eos vbique reprehendit, qui ſectis ſunt addicti? Nonne in opere quod inſcripſit de Propriis libris ſeruos eos vocat, qui ſcriptoribus aſſentiuntur, & Ariſtoteli, aut Platoni, vel aliis demum authoribus fidem adhibent? An nõ longa oratione ſecũdo libro Methodi medendi in eos inuehitur, qui prætermiſsis logicis demonſtrationibus credi ſibi volunt? quòd teſtimonio Herophili, Hippocratis, aut alterius cuiuſcunque ſcriptoris vtantur: Nonne huiuſmodi doctrinã meras nugas vocat, & contentionum procreatricem? An in libro ſecundo de Difficili reſpiratione, non admonet lectorem moueri non debere Hippocratis fama, & authoritate: ſed rerum demonſtrationes, & probationes quærẽdas eſſe, iubétque ne ſibi citra rationẽ, aut experientiã credamus? Eò etiam pertinet, quod habet in libro de Morbis vulgaribus, in explicatione illius ſententiæ Hippocratis, vbi ſcribitur, nihil negligere, nihil temere: ſe nõ ſolum in Hipp. ſcriptis, ſed in omnibus antiquorum libris obſeruare, vt non temere quæ quiſque ipſorum dixerit, approbet. ſed experientia. & ratione verum ne, an falſum ſit, quod ſcripſerunt, examinet: quippe quum ſeruorum, aut libertinorum, vt ait, ſit inconſideratè, & temere credere his, quæ ſunt ab aliis ſcripta. Plena ſunt apud eum de his omnia, ne ſingula conſectari velle videamur. Quid præterea differimus

rimus à Pythagoricis, qui quum interrogabantur de aliqua re, reſpondere ſolebant αὐτὸς ἔφα. Eos quidem verbis omnes damnamus: nec eſt, qui ſe Pythagoricum appellari ferret: Interim tamen illos ſequimur omnes. Qua in re Philoſophi, & Medici à Legum profeſſoribus & Theologis diſcrepabunt, ſi authoritate ſcriptorum, res decernendæ ſunt, & ſpectandum non eſt, quod res ipſa dictat, ſed quod alij de ea ſtatuerunt? Ac quantũ profectò à vera docendi ratione omnes aberremus ex hoc cõſtat, quòd Theologi, qui ſola authoritate niti deberent, rationem quærant ex Philoſophia: legum profeſſores ex cõmuni quadã opinione, quæ leges quocunque trahit. Philoſophi verò contemptis rationibus ſola maiorum noſtrorum authoritate, mancipiorum more, flectuntur: Quamobrem optarem equidẽ eos, qui ſe Ariſtotelicos, Galenicóſque eſſe profitentur, oſtendere in quo eos imitentur. Si enim ſe eo nomine Galenicos vocãt, quòd Galeno credant, recipiántq; tanquàm vera quæ ab eo traduntur, planè hallucinantur: quippe quum nihil ille vnà cum Ariſtotele magis, quàm id deteſtetur: & quanto plus id faciunt, tanto magis ab eo diſſentiunt: ſi verò Galenicus eſt appellandus, qui illius præcepta, & voluntatem ſequitur, ad illiúſque imitationem ſua ſtudia inſtituit: ſciant illi ſe longè ab eo, quod profitentur abeſſe. Nam quonam modo Galenici dici poſſunt, ſi iubet is author non eſſe ex aliorum teſtimonio petendas probationes, neminíque credendũ, & interim ipſi nihil aliud moliuntur. Cæterũ dubitationes, & (vt aiunt) quæſtiones in ſingulis rebus agitare, ſuperfluum omninò eſſe duco: ſi enim via aliqua eſt veri inueniẽdi, quur ſtatim eam nõ inimus? ſed nos ipſos inani labore in omniũ opinionibus excutiendis, & excogitandis cõtrouerſiis emaciamus. Nam vt optimè Ariſt. quoque ſcribit, rectum index ſui eſt, & obliqui: & qui ſemel intellexit verum, nõ amplius opus habet inquiſitione falſi. Galenus in libris de Dignoſcendis pulſibus ſui temporis conditionem deplorat, quòd recepto quodã errore, ſcriptores, doctoréſque non ſolum quod verum eſſet explicare, ſed etiam aliorum errores confutare & ſingulorum opiniones expendere cogerentur. At quanto magis deplorare noſtros mores, noſtráque ſtudia oportet: ſi quod illi aliquando & parcius, nos continuò in omnibus, nullóque fine facimus: putamúſq; quod in re propoſi

poſita verum eſt, tunc demum inuentũ, & ſtabilitum: poſtea quàm aliorum opiniones abunde confutauimus: quum interim nihil ſit effectum, & fruſtrà laboratũ, niſi ex propriis rei principiis, & rationibus quod quæritur, ſit inuentum: quod quidẽ qui ſtatim facit, quid amplius opus habet huiuſmodi tam accurata diſquiſitione, & agitatione opinionum illorum qui aliter de iiſdem rebus ſenſerunt? quanquã tamen id omnino non vitupero, ſi vbi expedit, moderate fiat. Nam quum id in ſingulis etiam antiquorũ ſententiis, & verbis, quæ interpretanda ſuſcepimus, præſtemus: hinc profectò fieri videmus, vt vix ſcientiarũ principia egrediamur: & nihil vnquã ſuo loco doceamus. Siquidẽ qui logica docet, quæſtionibus methaphyſicis iuuenũ teneres animos cõfundit: Qui methapyſica, aut phyſica profitentur ex ſcolaſtica Theologia materiã mutuantur. Qui verò medicinæ docendæ præſunt, dum quæſtionibus philoſophicis auditores implicant, medici inſtitutionẽ omittunt: & interim quum omnes docti, omniáq; legiſſe videri volumus, & omnia ex omnibus in ſingulis rebus inculcamus, non ſolũ minimos progreſſus in docendis artibus facimus, ſed etiã auditores confundimus, ac malè iactis fundamentis ineptos ad grauiora ſtudia reddimus: Acuunt (dices) quæſtiones ingeniũ: Id non negauerim: ſed idem licet in re vtiliore facere: iacent enim propemodum contemptæ mathematicæ diſciplinæ, quibus maiores noſtri ad ingeniũ excolendũ, & exacuendum nihil melius eſſe iudicarunt: & in propria quidẽ profeſsione rei de qua agitur contemplatio vt difficillima, ſic ſtrenue ſæpè ingeniũ exercet: ſentio equidẽ nõnunquã in me omnes ſenſus commoueri, & omnes ingenij vires intẽdi, dum aliquid definire, vel diuidere, aut illius cauſas vel effectus inueſtigare aggredior: & in eo opere perficiendo laboro. Noui etiam quoſdã, qui ſe quæſtiones ea ratione probare dicerent, quod niſi eſſent illis inſtructi, facilè reſpondere, & propriã ſentẽtiam tueri nequirent: Quod profectò cõtingit: quia quum deſint meliora præſidia, putamus illud maximũ eſſe, quod ex quæſtionaria exercitatione qualecunq; ſubſidium, ne dicam potius ſubterfugiũ, nobis cõparamus: ſi enim quis ſingula definire, diuidere, ſoluere, cõponeréque nouerit: ſi antecedentia, cõſequentiáque, & cõiuncta alienáq; à rebus perſpiciat: ſi rerũ cauſas, & effectus teneat, nõ ſolũ non habebit

am

amplius, in quo dubitet: ſed etiam facilè ſuam opinionem tueri, & aliorũ captioſas rationes euitare poterit: In his ergo nos exerceri oportet, quæ ſuapte natura ad veri inueſtigationẽ, & patrociniũ ſunt optima: Nec cõmittendũ eſt, vt quum interim omnia noſtra ſtudia ad diſputationẽ referimus, rei ipſius explicationẽ, & artis, quã diſcere, docereq́ue volumus, verã inſtitutionẽ contẽnamus: Quòd ſi cõtra aliquos diſputandũ eſt, illorũ potiſsimum excutiendæ opiniones, quarum authoritas maxima eſt, vt eorum erroribus explosis, additiſq; rebus melioribus, poſteris teſtari poſsimus nos non omnia, quæ à maioribus noſtris tradita fuerant, temere recepiſſe, & interim agnoſcant nos homines eſſe, qui non aliorum opinione, ſed ratione, & ſenſibus à natura inſitis niti debemus. Diſputet ergo Philoſophus contra Ariſtotelẽ & Platonem. Agat medicus contra Hippocratem, & Galenũ, quorum quidẽ authoritas obeſſe poteſt: reliquos verò contemnat, quos vincere nulla laus eſt nec vtilitas. Iam vero qui in conciliandis authoribus laborant, omniũ maximè dãnandi ſunt: Primũ ꝙ ſuperfluus ſit huiuſmodi labor, & ſtudiũ. Quid enim quæſo prodeſt ad artes, diſciplinaſque docendas intelligere Ariſtotelẽ, Platonẽ, aut alios quoſcũq; ſcriptores in eo inter ſe cõſentire, in quo plurimi eos diſcrepare putant: aut etiã eundẽ authorẽ docere ſibi perpetuo cõſtare, qui à ſeipſo diſſentire videtur? ſiquidẽ medici, philoſophiq; inſtitutionẽ quærimus, nõ authorũ conciliationẽ: ars docendiq́ue ratio id facit, non huiuſmodi cõcordia: deinde præter inutilẽ rem eam moliuntur, quæ vel fieri nequit, aut certè ab eo alienã, qui à priore diſſentit. Nã qui refugiũ inuenit ei, qui accuſatur, & repræhẽditur, aliũ calumniatorem facit aut indoctum, quòd illud nõ viderit, vel diſsimularit, quod nos ad defenſionẽ, & excuſationẽ excogitauimus. Poſtremò quid ineptius, quã velle eos in concordiã, & amicitiam reuocare, qui prorſus inter ſe diſſentire volunt? Hinc eſt quod in hac re monſtra fieri conſpicimus, dũ alienos ſenſus contra verborũ vim fingimus, & præceptorũ vim frangimus, ac in nobis ipſis inimicitias cõcitamus, vt eos, quibus nos emáci pauimus, tueri, & in mutua cõcordia cõſeruare valeamus. O miſera ſecula, ô deprauata ingenia: quãto certè ſatius eſſet, dũ nos ipſos in his nugis diſcruciamus, in veri naturæq; contẽplatione verſari, & interim permittere, vt alij

inter ſe,& à ſeipſis etiam quantum velint, diſſentiant. Ac quantũ quidem abſint hi à vera docendi ratione,ex hoc po-tiſsimũ conſtat:quòd ſi ſemel conſtituamus,demúſq; Gale-num,vel alium,quẽ ſequimur authorẽ,nunquã erraſſe,ſed ſibi perpetuò conſtare:deinde ab illis egregiis doctoribus, vel medici,vel philoſophi inſtitutionẽ quæramus,inuenie-mus profectò eos obmuteſcere,vel à nullo certo principio inchoare poſſe:nimirum quòd nihil vnquã aliud cogitaue-rint,quàm autoritate aliorum vti:quæſtiunculas propone-re,diluere,& in cõciliandis authoribus perpetuò laborare. Quòd ſi ad antiquorũ imitationẽ,& exẽplũ id reuocare pla-cet:quis quæſo illorũ(de antiquioribus loquor Platone,Ari ſtotele,Theophraſto,& aliis bonis ſcriptoribus)laborauit vnquã in aliis conciliãdis?Gal.autẽ temere eos docere ſcri-bit,qui ſine methodo docent. At in methodi ratione, quæ-ſtionaria,conciliatoriáq; hæc doctrina minime cõtinetur. Eſt enim methodus eo authore vniuerſalis quędã via,& ra-tio ſingulis cõmunis,ex qua omnia rectè inueniuntur,& in uenta,& facta approbãtur:quæ verò perperã habent,redar-guuntur:Nam qui methodo vtitur,nomina imprimis ex-plicat obſcuriora,quib⁹ vti debet,res definit,diuidit à ſum mis generibus vſq; ad infimas ſpecies:vbi oportet reſoluit, cõponit,rei proprietates,& cauſas inquirit,argumẽta,ratio nes,probationéſq; colligit ex natura,cauſis,& effectibus re rum:ex his deniq; quæ vel ſenſibus,aut rationi patent:nec vnquã quieſcit,donec id,de quo agitur,ad ſua principia per duxerit.Hæc eſt illa methodus,quã tantopere Galenus no-ſter cõmẽdat,quum dicit ſe nihil tractandũ,explicandũmq; ſuſcipere,cuius methodũ antea non didicerit, & in ea ali-quandiu ſe exercuerit:neminémq; excellere poſſe in diſci-plinis,qui methodo nõ vtatur:temere autẽ, & fortuitò eos docere,qui ſine ea docẽt, eſſéq; huiuſmodi doctrinã tum cõ pendiariã,tũ ad recordationẽ facilẽ,& neminem abſq; illa etiãſi infinita habeat præcepta idoneũ artificẽ fieri poſſe:Eũ verò qui illã tenet,nõ amplius præceptis aliorũ egere,nimi rum quòd ſibiipſi omnia inuenire valeat,& perſpicere quid deficiat,vel redũdet,quid rectũ,quídve corruptũ ſit:& meri-tò quidẽ.Quid enim amplius in rebus inueniẽdis,& tradẽ-dis deſiderare poterimus,ſi ea præſtabimus,quæ ipſa me-thodus pollicetur?Quòd ſi quis abſq; aliorũ exẽplo hac do

cen

cendi, diſcendiq; ratione vti dubitat, inuenit Platonē, Ariſtotelē, Theophraſtū, & ſæpius etiā Galenū eā ſibi propoſuiſſe & diligēter excoluiſſe: Quo magis mirari licet Doctores in ſcholis vſq; ad hæc noſtra tēpora nec nominis quidē methodi vnquā mentionē fecisſe, aut ſolū inani nomine cōtentos, nunquā ſpectaſſe quod res ipſa promittit. Deſinātergo illi maledicere, & eos inſectari, qui antiquū, & optimū docēdi genus ſequuntur, quod forte aſſequi nequeunt: ſināt alios facere, qui ſentiunt id ſe præſtare poſſe: permittāt omnes libere quod ſentiunt pronunciare ab aliis diſſentire, laborēt ipſi quantū velint in agitandis controuerſiis, & conciliādis ſcriptoribus: probationes omnes ducant à verbis, & aliorū authoritate ſint veluti librorū indices: ac vndiquaq; authorum ſentētias aceruent: nos autē putemus eos, quos illi tanquā Deos venerātur homines fuiſſe, qui non omnia nouerint, nobíſque reliquerint multa excogitāda, agnoſcamus nos pariter homines eſſe, ingeniúmq; & ſenſus ad veri inueſtigationē, & rerū dignotionē à natura accepiſſe: recordemur idē cœlū eſſe, eundē rerū ordinē, eadem elemēta, eandē naturam, quæ eoſdē homines, vt olim, pariant, & alant: credamúſque corruptā eſſe docēdi rationē, & adulteratas à barbarie & quæſtionaria doctrina omnes diſciplinas: ac ob malè cōceptas de nobis opiniones, antiquos ſcriptores, & duos vel tres Græcos homines pro Diis eſſe habitos, alios autem nec homines quidē putatos. Antiquum philoſophādi morē ſequamur: probationes ex noſtris ſenſibus, noſtróque ingenio ducamus: Nemini credamus, ſed liberè contra omnes quod putamus verū, proferamus: Eorū refellamus opiniones, qui in magno ſunt pretio, quorúmque authoritas infirmis ingeniis obeſſe poteſt: Deniq; eam diuinā methodū fœdatā à ſophiſtica corruptione excolamus, & è tenebris eruamus: qua quidē duce omnes bonas artes, & diſciplinas ad priſtinū nitorē reuocari poſſe ſperamus & confidimus. Ego autē hæc quæ ſequuntur opuſcula de Re medica in tantis difficultatibus, & aliis meis occupationibus, ea qua potui diligētia, elaboraui: Quæ ſi ſtudioſis placuiſſe ſenſero, in maiore otio nō ſolū perficere conabor, ſed etiā meliora, maioráq; ſcribere aggrediar: quibus & ars noſtra augeatͣ, & alij huius noſtri inſtituti æmuli ad eadē, vel etiā alia longè præſtantiora excogitanda me præeunte, inuitentur.

IOANNIS ARGENTERII

DE MORBI GENERIBVS

LIBER VNVS.

BIBLIOTECA

NON ignoro multos fore, qui hanc noſtram de morbis tractationem tanquam ſuperfluam damnabunt, propterea quòd de eadem re multi extent antiquorum, & recentiorum libri, inter quos Galenus non ſolùm hæc attigiſſe, ſed etiam diligentius, quàm alias omnes medicinæ partes multis voluminibus excoluiſſe, & prorſus abſoluiſſe videatur: quaſi ego putarem me vel cum eo contendere, aut etiam meliora, quàm alij omnes excogitare poſſe. Alij vero aliud in hoc meo inſtituto reprehendent, qui præiudicata quadam opinione perſuaſi, antiquorum monimenta non ſolùm amare, ſed etiam venerari, & pertinacius quoque tueri conſueuerunt. Eos verò, qui conantur ſuo labore, & ſtudio, artibus, quas profitentur, antiquorum imitatione, aliquid ornamenti adiicere; calumniari nō deſinunt, omnibúſque modis inſectantur. Quibus ſanè nunc reſpondere nolo, quod paulò antè vtcunque feci, quum antiquam docendi rationem à corruptione, & barbarie (quantum in me fuit) vindicaui. Qui vero melius ſunt affecti, veritatíſque ſtudioſi, ſi paulò diligentiùs hæc expenderint, & ſecum reputauerint quid alij de hac re poſteris reliquerũt, inuenient profectò multa adhuc ſupereſſe; in quibus vnuſquiſque, ſi velit, magna mortalium vtilitate, & nō mediocri etiam ſua laude verſari poſsit. Nam quum alij ferè omnes ſingula quæque conſectentur, ar-

tem, quam potiſsimum quærere debemus, vt potè cuius vi reliqua continentur, penitus contemnunt. Galenus verò (ſi mihi in tanta ſuperſtitione & rerum aſperitate quod ſentio dicere liceat) inter alios multa certè de hac, vt de omni alia medicinæ parte optimè conſcripſit: quædam tamen non attingit, quę omnino doceri oporteret: multa variè explicat, quibus rudioreş confunduntur, & ſemel poſita principia perpetuò ſeruare non videtur; omnia verò (quod omnes fatentur) ſparſim, prolixiſsiméque docet. Quamobrem ego ad eadem ſcribenda me, ſtudiáque mea contuli, non vt cum aliquot contendere velim (omnibus enim facilè cedo) aut quod de Galeno male ſentiam, ad cuius imitationem ſtudia mea iamdudum inſtitui; vel ab illius lectione ſtudioſos deterream, quem ferè ſolùm inter omnes de medicina ſcriptores legendum cenſeo: ſed vt in hac parte ipſius Galeni, Oribaſij, Pauli, Aetij, & aliorum, qui poſt antiquiores authores de iiſdem rebus ſcripſerunt, exemplo, lectori mea induſtria laborem minuam, dum quæ ab aliis optimis ſcriptoribus, atque eo potiſsimum Galeno ſparſim, diffuſeque erant explicata, breuiſsimè colligere contendi: & interim addo nõnulla, quæ deſiderari poſſe videbãtur, obitérq; admoneo, ſiquid principiis repugnare aut cũ alio cõfundi putẽ. Quid verò in hac re prӕſtiterim, iudicabũt ęqui iudices, qui nõ liuore aut ſtupiditate, vel authoritate ſcriptorum mouentur, ſed rationum momenta, & quid demum vnuſquiſque de quaque re tradat, ſincero animo ſpectant. Ego certè me plurimum conſequutum arbitrabor, ſi qua in re artem noſtram auctam mea opera, vel ſaltem quæ ab aliis ſunt prodita, aliqua ex parte meliora, facilioráque tantis laboribus reddita cenſero. Non enim eo animo hæc ſcribere ſum aggreſſus, vt ſperarem mea omnia fore perfecta, ſed interim quum hæc antiquorum more docere tentarem, vel alios inuitarem veritatis æmulos, artíſque huius ſtudioſos ad ea perficienda, quæ à nobis in tantis aliis occupationibus vix dum inchoata putamus: vel etiam vt in hoc opere, veluti iactis fundamentis, viam mihi pararem ad maiora: melioráque (vt ſpero) in maiore otio edenda.

Qua in re primum quid morbus ſit, definire tentabimus, quo intellecto facilius ad reliqua progredi licebit.

De

De morbi definitione.

CAP. I.

MORBVM variè definit Galenus: etenim aliquando morbum vocat id, quod primò actionem lædit: qua ratione priores actiones, quæ ſequentes offendunt, veluti concoctionem corruptam, quæ nutritionem fieri impedit, eáque ſymptomata à quibus actiones labefactantur, vt dolorem, colorem in aliquibus partibus, & in omnibus potentiam læſam, inter morbos ponat neceſſe eſt. Solet & aliter eum definire, quod ſcilicet διάθεσις, id eſt, diſpoſitio, ſiue affectus ſit, præter naturam, quæ primò actionem vitiat. Quæ definitio, etſi ab omnibus recepta eſt, mihi tamen non multo melior, quàm alia videtur: nam in primis ambiguo vtitur genere, in quo etiam author ſibi conſentire non videtur, & natura rei nonnullas ex reliquis partibus reiicit. Etenim in libro de Differentiis ſymptomatum, ſcribit ille non ſolùm morbum ipſum, ſed etiam ſymptomata, & cauſas morborum diſpoſitiones eſſe præter naturam: Quo loco etiam affectus, diſpoſitioníſque nomen, alterationem ſignificare tradit, eámque ſtabilem & in habitu: propterea actiones affectus vocari non poſſe cenſet, quòd in ipſo (vt aiunt) fieri, naturam ſuam obtineant: qua ratione alterationes, quæ adhuc præſentibus ſuis cauſis naſcuntur, illiſque ablatis nondum firmam naturam ſortitæ, euaneſcunt, ab effectus appellatione excludit, paſsionéſque eſſe aſſerit: differre enim paſsionem ab affectu, quòd illa ſit alteratio, & motus, qui adhuc fit circa materiam, ſiue qualitas quæ adhuc eſt in motu, & per alterationem patitur, hic verò alteratio & qualitas, quæ poſt motum in materia manet: adeò vt paſsio in ipſa mutatione naturam ſuam obtineat, affectus verò conſiſtat in eo, quod eſt factum, & ſubſiſtit, & eſt in habitu permanentiámque per aliquod tempus obtinet. Itaque ſanitatem, & morbum neceſſario eſſe in genere affectus, quod etiam libro primo de Locis affectis, apertè teſtatur. Quæ profectò mihi non placent. Nam morborum cauſas diſpoſitiones vocare, eſt (vt credo) nomi-

ne abuti, & res ipſas inter ſe confundere: quandoquidem ille definit, affectum eſſe alterationem, & Ariſtotel. qualitatem; cauſa autem alteratio non eſt, nec in qualitatis, ſed in eorum quæ comparatæ dicuntur genere continetur. Quod ſi ea, quæ morbos pariunt, nonnunquam ſunt qualitates; non tamen omnia, ita vt nequeat nomen affectus cõmune eſſe vniuerſis cauſis & quæ qualitates ſunt, non propterea alterationes vocari debent; ſiquidem alteratio eſt motus, qui à qualitatibus differt, quæ morbos gignunt: quamobrem fruſtra etiam ad cauſę morbi differentiam ſe addere ſcribit, in morbi definitione, quòd primò actionem lædat; cauſa autem morbi interuentu: nam in genere morbi, quę inter illa eſt differentia, ſtatim conſpicitur; ſiquidem morbus diſpoſitio eſt, cauſa autem minimè. *Διάθεσιν* præterea vocare alterationem, & qualitatem, quę ſit in habitu, & ſtabilis, eſt antiquam verbi ſignificationem corrumpere: quandoquidem vt Ariſt. apertè oſtendit, contrariũ omnino ſignificat, nempè qualitatem quæ facilè dimoueri poteſt; diuerſam ab ea, quæ in habitu eſt, poſita. Eam verò ſolùm alterationem, & qualitatem quæ ſtabilis eſt, ſiue (vt ille ait) eſt in facto eſſe; id eſt, (vt interpretatur primo de Locis affectis) poteſt ablata illum efficiente cauſa permanere, morbum vocare; aut (quod idem eſt) vt aſſerit in libro de Differentiis ſymptomatum, morbum, & ſanitatem ponere in genere earum alterationum, & qualitatum, quæ ſunt in permanentia ad aliquod tempus, rationi artique noſtræ nequaquam eſt conſentaneum. Etenim in colico dolore, Nephritide, Apoplexia, & in affectibus, qui fiunt per conſenſum, morbi ſunt, etſi illi, non niſi minimo tempore, & tam diu perdurent, quamdiu manet humor, aut vapor, aut alia quæ eos peperit, cauſa. Atque in hoc prorſus ſibi repugnat: quippe cum ſcribat primo, & ſecundo methodi medendi, eos errare, qui morbum ſtabile malum eſſe definiebant, contenditque nomen permanentiæ per aliquod tempus, quod illi tribuit in libro de Differentiis ſymptomatum, ab eius diffinitione penitus ſubtrahendum: tanquam id quod ad morbi naturam explicandam, nequaquam pertineat; ſed differentiam inter morbum longum, & breuem ponat, quod apertius primo de locis affectis teſtatur, morbos, vt qui res ſint ſimilares & eſſe jam, & vocari, non ſolùm cum facti ſunt, ſed etiam cum fiunt, id eſt, ablatis ſuis cauſis amplius conſiſtere nequeunt, abſurdum enim inquit eſſe, credere

partes

partes non eſſe affectas, nec morbo laborare, cum vehemen-
ti dolore torquentur; etſi nulla remanet diſpoſitio, & qualitas
morboſa in materia, eo ablato, quod dolorem inferebat: &
merito quidem: nam ſi eas duntaxat alterationes, quæ dicun-
tur factæ, inter morbos ſunt ponendæ, fiet vtique vt ſolá
hectica inter febres, morbus ſit: nimirum cum in aliis ſoli-
dæ cordis partes non calefactæ, ſed eſſe incaleſieri dicantur:
non enim ſufficit humores, aut ſpiritus excalefactos eſſe, vt
morbus ſit; propterea quod viuentis partis, non humorum
aut aliorum, quæ elementa aut communia ſunt corporis in-
ſtrumenta, ſanitas, & morbus ſunt affectiones. Ergo affectu-
non ſemper eſt alteratio, & qualitas facta, aut ſi eſt, illud cer-
te falſum eſt morbũ ſemper eſſe affectum, ſed etiam aliquan-
do eſt paſsio. Quare per affectum, ſiue diſpoſitionem defi-
niri communi ratione nequit. Quòd verò præter naturam
morbus ſit veriſsimum eſt, & id ſæpe ab eo probatum: tamen
& in hoc etiam euariat, cum libro primo de locis affectis
morbum ponit eſſe, quando primùm corpus à naturali ſtatu
vel minimum egreditur, adeo vt ob paruitatem nec à me-
dico cognoſci, nec ægrotantium ſenſu percipi poſsit: alibi
verò negat omnino vitia ea inter morbos reponenda, quæ
ob ſuam magnitudinem hominis actiones euidenter, & (vt
ille ait) ſenſibiliter non labefactant; & meritò quidem, quan-
do alioqui decreta eorum qui ἀπάθειαν, toties ab eo dam-
natam, inuexerunt, hoc modo ſtabiliuntur, & conualeſcentiũ
cõditio, neuterq́; ſtatus, nõ paruo errore, à medicina, eo etiã paſ
ſim repugnãte, tollũtur, ſi omnes minimas à bona valetudine
euerſiones, præter naturam reputare oportet. At illud etiam
verum non eſſe puto, quod morbus primo actionem læ-
dat, id eſt, immediate, & proxime: ſic enim primò interpre-
tatur in libro de Differentiis ſymptomatum. nam inter eum
& actionem mediat vis corporis, vt intemperies primò cau-
ſa eſt facultatis agendi; facultas autem ipſius actionis: hęc
vero operis, quemadmodum ille libro primo de Naturalibus
facultatibus, & alibi paſsim oſtendit, corruúntque hoc modo
omnes libri, quos de facultatibus, noſtrum corpus regentibus
conſcripſit, ſi illæ inter morbum, & actionem nõ ponuntur.

Lędũt etiã nonnullæ cauſæ actiones primò, nullóq; interue-
niente morbo, veluti cõcoctio alimenti exuperãte illius copia,
labefactatur, nullo modo interim affecto vẽtriculo, eo etiã au-

thore,ſed euicta quodãmodo ſtatim ipſa facultate. Quamobrẽ ſi pari diſtantia cum morbis,nonnullę cauſę actiones corrũpunt, aut eas inter morbos collocare oportebit, aut certè falſum eſt, quod ille ſcribit, morbos primò, cauſas verò ſecundario actionibus obeſſe. Non excludi verò ab hac definitione quædam ſymptomata,& nonnulla alia, veriſsimum eſſe puto: nam etſi donemus diſpoſitionis nomen ſtabilem ſignificare qualitatem,poſt actionem derelictam, vt hoc conceſſo ſeparamus à morbo actiones priores,quæ poſteriores impediunt,nec non dolorem,& potentiam vitiatam,ſi quis hæc neget eſſe diſpoſitiones: ſecundas tamen qualitates in partibus præter naturam contractas, ab eo nequaquam ſecludimus. Eſt enim corneæ tunicæ præter naturam color, affectus, vt ille teſtatur in libro de Differentiis ſymptomatum,(ſiquidem alteratio eſt,& qualitas quæ poſt actionem agentis) remanet, læditque primò actionem, vt idem pariter docet libro primo de cauſis ſymptomatum, allucinationes inquam, quæ fiunt in viſione circa colores, non ob aliam proximam cauſam committi, quàm quòd color illius tunicæ ſit immutatus. Quòd ſi humor etiam aliquis eorum,qui oculos conſtituunt,idem præſtat,non tamen ille,aut alius,hos errores qui fiunt in viſione circa colores parit:eò quòd humor ſit,vel obſtruat,aut aliud faciat,quàm quòd ſuo colore efficiat,vt ea quæ videntur,eodem colore prædita credantur, adeò vt color qui in certis oculi partibus eſt, proximam reddat cauſam,cur flaua,aut rubra, aut alterius coloris appareant, quæ videntur: Atqui nemo huiuſmodi colorem qui viſionem vitiat, morbum eſſe fatebitur: quippe cum qualitas ſit mutata,& vt poſteà oſtendemus,ex ipſo Galeno inter ſymptomata collocari debeat; Quinetiam ob duritiem, mollitiem,raritatem,denſitatem,ſubſtantiæ craſsitiem,tenuitatem & impuritatem materiæ,aut inſtrumenti communis, vt Galenus docet libro primo de Differentiis ſymptomatum ob ſpiritum animalem vitiatum his rebus, viſionem labefactari, actiones lædi contingit: quæ tamen vitia morbi natura minimè Galenus comprehendit, cum nec ad intemperiem, nec ad inſtrumentorum morbos ex illius opinione, (vt infra docebimus)pertineant. Poſtremò ex actione morbum definire, dicereque partes eas ægrotare,quæ agere nequeunt,quod facit primo de locis affectis, & in libro de differentiis morborum, vel etiam omnino læſam eſſe illorum ſubſtantiam,vt apertè teſtatur

tur tertio de cauſis ſymptomatum, aut vitioſam non poſſe eſſe actionem, niſi pars quæ illam edit vitio ſit affecta, vt habet libro primo methodi, alienum à ratione eſſe puto: nam multarum partium actio aboletur, cuiuſmodi ſunt nerui, & vocis inſtrumenta, & aliæ partes, quæ vim, aut materiam ab aliis ſuſcipiunt integra manente propria ſubſtantia, quæ tamen nullo morbo interim afficiuntur, ſed ob aliarum, à quibus vim, materiámque ſumunt, vitia, ſua officia exercere nequeunt: vel certe illis remedia eſſent adhibenda, ſi modo ægrotantibus partibus mederi nos oportet; at id non facimus, propterea quòd non ægrotant, etiam ſi ſuo munere & actione priuentur: Nam qualis (quæſo) alteratio, qualitáſue neruos, obſtructo cerebro occupauit? Cur etiam hac ratione ventriculum morbo teneri non dicemus, quando nutrimenti defectu concoquere deſinit? quod certè ridiculum foret. Oporteret præterea morbos ſimilarium ad inſtrumenta quoque referri, ſi modo per febres, motus, aliæque inſtrumentorum actiones impediuntur: quod abſurdum eſſet, alioqui non ſolùm ſolutio continui, ſed omnes etiam intemperaturæ, vtriſque partibus communes morbi ſtatuendæ eſſent. Hinc illæ ſanè dubitationes, quæ Galenum in libro de locis affectis variè torquent, dum quærit, an pars quæ vi aliunde influente, vel materia deſtituitur, affecta dici poſſit: id quod nunc affirmat, aliàs negat. Hinc ortæ controuerſiæ, quæ à recentioribus de morbi definitione contentioſè agitantur, dum corneæ tunicæ colorem eò quòd lædat actionem, & alia multa ſymptomata, corrupta tota arte, morbos eſſe contendunt: nimirum quòd nulla ratione in morbi definitione actio ponatur. Quod & ipſe Galenus initio libri de differentiis morborum probare nititur, morbum inquam & ſanitatē in ſua natura actionem nequaquam includere; cum ſanos & ægrotos dicamus agnoſcamúſque eſſe, etiam ſi nihil agant. Addo quòd morbum neceſſariò ſequitur actio læſa, adeo vt in illius definitione aſſumi ea nequaquàm debeat. Nec verò vt ſignum morbi in illius definitione actio recipienda eſt: quippe cum aliud ſit rei naturam explicare, aliud notas tradere, per quas res dignoſci poſſit. Præterea cum morbus non ſolùm actiones lædat, ſed etiam alienas qualitates corpori conciliet, & excrementa naturalia pariter mutet, (Hæc enim omnia morborum effectus ab eo ponuntur.) cur potius actio, quàm alia

duo in illius definitione aſſumi debet? præſertim quod ex illis clarius nonnunquàm, quàm ex actione intus latente, morbus innoteſcat: qua ratione vlcus inteſtinorum ex mutatione excrementorum, & hepatis morbum ex vitiato colore in morbo regio deprehendimus, nullo interim præbente indicio, illarum partium actione. Ex quibus quidem patet hanc morbi definitionem, nulli morbo conuenire: quia nullus morbus eſt, qui primò actionem lædat; nec omni ſi fortè alicui; propterea quòd multi ſunt morbi, qui nequaquam ſunt diſpoſitiones, ſiue affectus, vel habitus, ſed paſsiones: nec non aliis competat, veluti ſecundis qualitatibus, & materiæ ac inſtrumenti publici totius corporis, vitiis: quæ tamen à morbi natura ratio excludit. Ac mirum profectò eſt eundem authorem de eadem re toties loquentem, tantopere à ſe ipſo diſſentire; vnóque loco aſſerere quod alio improbauit. Quare cum tot ambiguitatibus plena ſit huiuſmodi definitio, nec ſatis perſpicuis, artíque noſtræ accommodatis vocabulis quid morbus ſit exprimat, præſtat aliter eum definire; id quod rei natura duce, quæ neminem confundi patitur commodè fiet. Itaque cum morbus aliquid ſit eorum, quæ corpori accidunt; ſit autem quicquid eſt in corpore, vel conſtitutio, ſiue compoſitio ſiue forma; vel cauſa conſtitutionis; vel eiuſdem effectus: neceſſe profectò eſt in aliquo iſtorum ſanitatem, & morbum poni. Eſt porrò (vt de ſimilaribus partibus exempli cauſa dicamus) ipſarum conſtitutio & forma, Galeno teſte, temperies: calidum verò frigidum, humidum, & ſiccum, & materia quæ conſtitutioni, & temperaturæ ſubiicitur, & publica inſtrumenta compoſitionis cauſæ. Inter effectus verò reputantur potentia, actio, & opus, quod ab actione naſcitur. Eſt quidem concoctrix facultas potentia: ipſa verò concoctio actio: cibus concoctus, excrementum corporis, color, ſapor, odor, & cæteræ corporis ſecundæ qualitatis ſunt opera, quæ ſæpè ex actione, & compoſitione reſultant: ſpiritus verò & humores in corpore geniti, materiæ & inſtrumenti rationem obtinent; quoniam ex illis partes nutriuntur, & viuere pergunt, ac illorum beneficio proprias functiones exercent: At nemo in cauſis compoſitionis & effectis ſanitatem, aut morbum inueniet. Eſt enim ſanitas ſymmetria, ideſt mediocritas quædam, morbus verò contra ametria, ideſt immoderantia: quod nulla ex cauſis conſtitu-

tionis

tionis eſt: nam calor, frigus, humiditas, ſiccitas, quæ temperiem efficiunt, moderantiæ, & immoderantiæ ſunt cauſæ: ſymmetria, aut ametria nequaquàm; Nec materiæ quidem vitia, vt ſuo loco poſtea diligentius oſtendemus, ſanitas & morbus eſſe poſſunt, quandoquidem hæc accidentia, & formæ quædam ſunt, quæ ſubiectæ propinquæ materiæ, ſuis qualitatibus iam præditæ, accedunt. Ac multò quidem minus communis inſtrumenti mala, morbi erunt; quia morbus paſsio eſt viuentis. Nemo etiam effectus compoſitionis ſanitatem, aut morbum vocabit: quis enim excrementum, concoctum cibum, aut actionem ipſam, vel potentiam, aut aliquam ex qualitatibus corporis (vt vocant) ſecundis ſanitatem, aut morbum eſſe dicet? aut in illis ponet? Sequuntur enim hæc ſanitatem & morbum, tanquam vmbra corpus. Ad hæc ſanos eos vocamus, qui nihil agunt, vnde nec actio, nec opus, quod poſt actionem relinquitur, ſanitas, vel morbus eſſe poſſunt, addo quod curatio non cauſis, nec effectis, ſed morbis conuenire dicatur: & quod materiæ vitia aut omnia, aut certe plurima nullam medicinam recipiant; morbis autem mederi poſsimus, quorum cauſis præſeruatio Galeni opinione debetur; effectus verò nullum medici officium requirant: quippe cum ſublatis morbis, & illorum cauſis, ſponte euaneſcant. Quare in humoribus, ſpiritibus, materia, quæ ſubſternitur in generatione partium, qualitatibus ſecundis, excrementis, & actionibus partium ſanitas, & morbus ponendi non ſunt, ſed in ipſa conſtitutione, & forma: Sic enim eos vocamus ſanos, non qui poſsint agere, vt Galeno in libro de differentiis morborum placet, quoniam hac ratione in potentia ipſa, cauſis conſtitutionis ſanitas, & morbus etiam conſtituerentur: agere enim poſſunt, qui agendi facultatem obtinent, & cauſas conſtitutionis; ſed qui partium ſtructuram, & compoſitionem ſecundum naturam ſunt conſequuti; ægrotos verò qui præter naturam ſunt conſtituti. Quod quidem apertè oſtendit initio libri de differentiis morborum, cum ait ſanitatem κατασκευήν, ideſt, conſtitutionem, ſiue compoſitionem eſſe: At cum ſanitas ſecundum naturam ſit, morbus verò præter naturam, erit profectò, eo authore, illa nihil aliud, quàm conſtitutio partium ſecundum naturam, hic verò eadem naturæ contraria: Verùm ſi quis exactius loqui velit, potius in conſtitutione par-

tium ſanitatem, & morbum collocabit, quàm dicat hæc eſſe ipſam conſtitutionem: nam reuera ſanitas eſt ſymmetria, & perfectio: morbus verò ametria, & vitium, quod in compoſitione agnoſcitur; quod & Galenus ipſe aliquando innuit, veluti cum in libro de differentiis morborum ſcribit, in ipſa ſtructura, & compoſitione corporis morbum poni debere, & quinto libro de placitis Platonis, & Hippocratis, vbi morbum ſimilarium partium, inæqualitatem, quæ naſcitur ex calido, frigido, humido, & ſicco, eſſe definit. Conſtituunt namque ſimilares partes eo authore quatuor primæ qualitates, quæ cum inter ſe iuſta quadam menſura temperantur & componuntur, ſymmetriam quandam efficiunt, quæ ſanitas illorum eſt, & dicitur: adeo vt ea, quæ ex compoſitione ſequitur, aut in ea eſt ametria, & vitium, morbus ſit: tametſi in medicina nihil refert ſi dicas ſanitatem eſſe conſtitutionem ſecundum naturam, aut ſymmetriam illam; quæ ex recta compoſitione naſcitur: aut morbum dicas conſtitutionem præter naturam, vel vitium, & ametriam præter naturam, quæ in ea agnoſcitur: Satis enim eſt ad medici officia diſtinguenda, & naturam ſymptomatum, morborum & cauſarum morbi dignoſcenda, atque hæc inter ſe ſeiungenda intelligere, tum morbum, tum ſanitatem pertinere ad ipſam partium conſtitutionem, & ſtructuram: ad quam ſemper ſpectare oportet, cum ſcire volumus quid morbus, vel morbi cauſa, aut ſymptoma eſſe poſsit: Propterea nos compoſitionis nomine vſi ſumus, & vtemur in morbi definitione, & aliis quæ generis morbi, aut ſanitatis mentionem deſiderabunt, poſtea quàm ſemel quid de eo ſentiendum ſit docuimus. Quod ſi quis morbum, diſpoſitionem, aut affectum, vel aliud quidpiam dicere velit, non laboro, modo his nominibus compoſitionem ſiue conſtitutionem, aut vitium quod in ea eſt intelligat: ne multiplici, variáque verborum ſignificatione rem confundamus, quemadmodum recentiores fecerunt, qui labyrinthos in hac re inextricabiles affectus nomine decepti, & eo quòd adderent in definitione, à morbo actionem lædi, fabricarunt; Non enim color, & aliæ qualitates corporis, quæ actionibus obſunt, morbi eſſe poſſunt, vt illi credunt; propterea quod affectus non ſunt; ſiquidem affectus in hac re corporis conſtitutionem; aut quod in ea ex componentibus reſultat

vitium,

vitium, ſignificat, lædit ſanè ipſa conſtitutio vitiata actionem, ſed non primo, nec quicquid actioni incommodat, aut prodeſt primò, vel alio modo morbus, vel ſanitas eſt; ſed quod eſt conſtitutio vel compoſitio: quod etiam ex Galeno patet, cum morbum inæqualitatem, aut conſtitutionem præter naturam, nulla actionis facta mentione, eſſe deſcribit. Eſt ergo morbus conſtitutio, ſiue compoſitio præter naturam; Ac quod abſoluta ſit hæc definitio, ex his patet: quod nulli alteri eorum, quæ ſunt præter naturam, & omni morbo conueniat; omnéque compoſitionis vitium in aliquo genere morborum reperiatur; competántque ei vniuerſa quæ morbo tribuuntur; Nam conſtitutioni corporis præter naturam debetur curatio ex Galeni opinione, eſtque illa ſymptomatum cauſa, illiúſque vitium ſiue permanens ſit, ſiue abeat abeunte illius cauſa, morbus eſt, ſi præter naturam eſt. Cæterum compoſitionem hoc loco intelligere oportet non pro quarto genere conſtituente partes inſtrumentarias: quemadmodum quum dicimus eas ex conformatione, magnitudine, numero, & compoſitione ſimilarium conſtitui, ſed generalius pro conſtitutione ipſa, & vt cōpoſitionis nomen omnibus ſignificat formam & qualitatem quandam, quæ ex mixtione componentium noſtrum corpus reſultat, quo modo domum ex lignis, lapidibus, calce, & cæteris huiuſmodi inter ſe certo modo coniunctis, componi dicimus, quæque actionum, qualitatum, & aliorum operum, quæ in noſtro corpore fiunt, per ſe cauſa eſt, & ipſius partis eſſentiam, veluti quum temperiem, conſtitutionem, compoſitionémve partium ſimilarium, & eas rectè compoſitas quum probam temperiem ſunt ſortitæ, à qua propriè earum actiones proueniunt, ac denique in ipſa temperie earum naturam poſitam eſſe dicimus; quod autem compoſitio in partibus inſtrumentariis dicitur, quam Græci σύνθεσιν vocant, coniunctionem (ne imperitos eodem nomine confundamus) deinceps vocabimus. Secundum naturam capiendum eſt ſanitatem eſſe compoſitionem, non quòd à natiuitate huiuſmodi ſit conſtitutio: Nam multi claudi, cæci, & aliis morbis infecti naſcuntur, quemadmodum Eurianactis filiam natiua tabe laboraſſe ſcribit Hippocrates; Nec quòd perfecta, ſic enim ſenes, qui infirmam conditionem obtinent, à ſanitate excluderemus, nec quæ ad actiones neceſſarias in vita obeunda eſt apta, quum hac ratione pueri aut ſenes, qui ob imbecillitatē inepti

ad

ad plurimas actiones redduntur, hoc modo ſani non eſſent; ſed ſecundum naturam intelligendum ſecundum naturalem & communem conſtitutionem vnicuique naturæ, & ætati propriam: Præter naturam verò, quæ inſigniter labefactata eſt cõſtitutio putari debet. Cognoſcitur porrò naturalis conſtitutio tum ex aliis, vt poſtea oſtendemus, tum ex actionibus tanquã ex ſuis effectibus: nõ quod actio omnis ſtructuræ ſit indicium, ſed quòd neceſſariò ſtructuram ſequatur actio. Nec verò etiam actiones, quæ ſine euidenti noxa ſunt, ſanitatem oſtendunt: morbum verò, quæ euidenter ſunt offenſæ, quemadmodum Galenus aliquando prodidit. Etenim pueri, & ſenes actiones edunt, quas nemo omni noxa, carere iudicauerit, quũ illarum imbecillitas omnibus ſit conſpicua, & (vt illius verbo vtar) ſenſibilis; ſiquidem ſenſibilem noxam intelligere oportet, eo authore, quæ ſenſibus ob inſigne illius vitium patet: quippe imbecilliores in ſenibus, & infantibus actiones multæ conſpiciuntur, quàm in validis corporibus morbo etiam laborantibus. Ergo actiones ſanitatem non oſtendunt, quæ omni noxa vacant, ſed quæ tales ſunt quales propria vniuſcuiuſque compoſitio ſecundum naturam edere poteſt: à quo termino ſi quis recedat, vt iam planè ſecundum naturam non habet, ita nondum præter naturam affectus eſt, niſi plurimum à naturali ſtatu receſſerit, id quod etiã ex actionibus, ſi velimus, comprehendemus: quæ enim in his euidenter præter propriam vniuſcuiuſque naturam læſæ apparent, morbum ſignificant. At euidenter læſas intelligemus, non ſolùm ſi perſiſtere in conſueto opere nequeant, & deſiſtere ab eo cogantur (vt ſeptimo Methodi ſentire videtur Galenus) ſed etiam inſigne aliquod aliud vitium habeant, de quibus poſtea diligentius agetur. Nam qui delirant, validiſsimis continuiſque motibus ciuntur, quos tamen præter naturam affectos iudicamus.

Quod

Quod calor præter naturam, lapis in veſica, aut alia parte conſiſtens, vnguis in oculo, magnitudo, numerus vitiatus, ſolutio continui, & cætera huiuſmodi morbi non ſint.

CAP. II.

SI VERA ſunt, vt putamus eſſe, quæ poſuimus principia, hoc eſt, ſi ſanitas conſtitutio eſt ſecundum naturam, morbus verò eadem præter naturam, quur eſt, quòd morbos quoſdam dicimus eſſe calidos, vt quum febrem definimus eſſe calorem præter naturam, alios in numero, vt lapidem in veſica, vel renibus, & vnguem in oculo? profectò ſi intelligimus hæc morbos eſſe, erramus. Non enim aliquid iſtorum eſt compoſitio, ſiquidem compoſitio non vnũ indicat ex componentibus, vt eſt calor, lapis, & cætera prædicta. Vt enim domus non ſunt lapides, ligna, tectum, fundamenta, vel parietes, ſed quod ex illis componitur & reſultat. Sic ſanitas ſimilarium partium temperies eſt ex iuſta proportione inter ſe mixtis, & temperatis qualitatibus proueniens: Eſtque ea non calor, non frigus, ſed certa corporis compoſitio & forma ex illis reſultans. Sic morbus ſanè præter naturam conſtitutio eſt, quæ exceſſu, aut defectu componentium fit, veluti intemperies, quæ caloris, vel frigoris, aut alterius qualitatis exuperantia naſcitur: Nam ſi hæc morbi ſunt, quænam quæſo erit cauſa proxima morbi? Eſſe autem morbi cauſas non morbos ipſos ſatis conſtat: Caloris enim exceſſus temperiem vitiat, & lapis in veſica, vnguis in oculo, & ſextus digitus in manu, eo quòd pars vna addatur ſuperflua, numerus partium, & inde ſtructura corrumpitur. Quòd ſi calor ipſe morbus eſt, quid erit ipſa intemperies, quæ ob calorem exuperantem committitur? ſi lapis, vel vnguis morbus eſſe creditur, quid erit ipſa ſtructura partis naturæ cõtraria? eadem eſt de aliis ratio: Liceat verò idem ex actione intelligere: Nam morbi cauſa eſt, quæ morbi interuentu actionibus obeſt. At ſi quis quærat, quur lapis actionem lædat, ſtatim afferet, quia aliquid addit veſicæ, cuius ratione ipſius ſtructura corrumpitur, addo quod omnis morbus Galeni

autho

authoritate affectus ſit:hic autem alteratio, hæc verò motus ad qualitatem:at lapis,vnguis in oculo alterationes non ſunt, nec qualitates ex alteratione natę quare nec affectus,nec morbi: ſunt ergo illa omnia morbi cauſæ:quòd ſi à Galeno morbi aliquando eſſe dicuntur, non quòd morbi re vera ſint, intelligendum eſt, ſed illorum nomine quale ſit vitium in compoſitione, & quæ cauſa oſtenditur: vt quum febrem dicit eſſe calorem præter naturam, intelligere oportet febrem eſſe intemperiem caloris exceſſu factam,quod apertè oſtendit,quum octauo,& nono Methodi febrem intemperantiæ exceſſum in caloris abundantia definit eſſe:vbi nō caloris,ſed intemperantiæ exceſſu febris naturã circumſcribit, quod etiã oſtendit Galenus in libris de temperamentis,& paſsim alibi;vbi ſcribit ex calilido, frigido,humido,& ſicco;& ex illorum mixtione fieri temperamentum partium; adeò vt ſtupidi ſint, qui credunt has qualitates eſſe ipſum temperamentum, aut illorum exceſſum eſſe morbum: nec non idem docet quum morbum inæqualitatem calidi,frigidi,humidi,& ſicci alibi vocari ſtatuit: & in libro de Cauſis morborum ſimilarium, morbum intemperiem vocat. Eodem planè modo quum lapidem in veſica morbum appellat, intelligit vitiatam eſſe ſtructuram illius partis ob malum numerum additione lapidis factum.vnde nec numerus ipſe corruptus dici morbus debet; vt quum dicimus morbum eſſe in numero, ſed morbi etiam cauſa eſt: ob eum enim partium naturalis ſtructura labefactatur,quemadmodum ob magnitudinem excedentem, vel diminutam, & ſolutionem vnitatis,& reliqua huiuſmodi, quæ corporis partes conſtituunt,alioqui ſi partem ipſam numero excedentem morbum eſſe contendas, vt ſextum digitum; concedas etiam oportet eam,quæ à naturali numero ablata eſt,vt digitum abſciſſum inter morbos reponi. At Galenus non id, quod ablatum eſt,ſed quod relinquitur,nempe ſtructuram ipſam deprauatam, ablatione illius partis, morbum eſſe conuincit: Nihil enim aliud ſecto digito in corpore relinquitur,in quo morbus poni poſsit: Quod ſatis quidem patet ex Galeno quum ſcribit in libro de Differentiis morborum, ob magnitudinem partis inſtrumentum corrumpi: Requiri verò ad probam illius compoſitionem iuſtam conformationem, magnitudinem,numerum,& coniunctionem ſimilarium. Eex illis autem naſci morbum, quum à naturali mediocritate excedunt,

vel

vel deficiunt,& gurgulionis abolitionem palato morbum inferre. Eſt porrò peculiare Galeno diſpoſitiones,cauſarum nomine donare, vt quum ſtuporem,nunc frigiditatem, nunc diſpoſitionem ipſam à frigido contractam paſsim libro ſecundo de Locis affectis vocat. Hæc qui diſtinguere neſciunt,monſtra pariunt, quum rixoſè contendunt lapidem in veſica, & vnguem in oculo morbos eſſe,dubitántque an ſubſtantia aliqua poſsit eſſe morbus, & huiuſmodi alia proferunt non intellecta, verbo vno authorum agitati, minime ſpectantes quid illorum principia, & rei natura poſtulet. Principium enim apud eos eſt (ſiquidem eſt definitio) ſanitatem eſſe conſtitutionem ſecundum naturam.morbum eandem præter naturam.ex quo intelligere deberent conſtitutionis nomine non vnum ex conſtituentibus ſumi, & id quod conſtitutionem, & ſymmetriam vitiat, morbi cauſam,non morbum eſſe ponendum.

De generibus,& numero Morborum.

CAP. III.

GENERA morborum cũ differentiis à Galeno ſæpius confundi,certius eſt,quàm vt demonſtrari debeat.Nam in libro,quem inſcripſit de Differentiis morborum,non differentias,ſed genera,numerúmque illorum explicat:id quod ſatis oſtendit, quum proponit ſe inueſtigaturum,quot, quíve ſimplices,& compoſiti ſint morbi,tum maximè ex ipſa tractatione id patet:docet enim quendam eſſe morbũ,qui intemperies dicitur; alium, qui ex ſolutione continui,vel conformatione, magnitudine,numero,aut coniunctione vitiata conſiſtit: quæ profectò morbi ipſi ſunt,non morborum differentiæ: quippè quum ille primo Methodi contendat aduerſus Methodicos id,quod per ſe conſiſtere valet, vt temperiem,& alia, quæ retulimus, differentias morbi eſſe non poſſe. Alibi verò paſſim,& præſertim in libro de Typis,& vndecimo Methodi nihil referre dicat,ſiue genus, ſiue ſpeciem,aut differentiam, vel formam,vel naturam dicas. Qua in re mirari licet,quòd alios vehementius reprehendit in eo, quod ipſe ſequitur, tanta nonnunquàm vincendi auiditate commotus, vt ſui ipſius ſæpè im-

memor

memor reddatur, dum eam, quam ſibi vindicat dicendi licentiam, aliis negat. Itaque nos illius imitatione genera à differentiis ſeiungimus, vocamúſque genera morborum ipſos morbos, vt intemperiem, differentias autem ea quibus morbi inter ſe differunt, quæque per ſe conſiſtere nequeunt: vt morbi, exempli cauſa, inter ſe differunt, quòd quidam magni, quidam parui, quidam ſalutares, alij lethales exiſtant: magnum autem, paruum, ſalutare, & lethale quum de morbo dicuntur, ſine eo conſiſtere, nec intelligi poſſunt. Porrò ſi morbus compoſitio eſt præter naturam, & ſanitas ſecundum naturam: quot erunt compoſitiones inter ſe genere diſcrepantes, tot profectò ſanitatis, & morbi genera ponere oportebit. Sunt verò duæ duntaxat, compoſitio ſimilarium ex elementis, Galeno authore, quæ temperies illarum dicitur: alia ex partibus ſimilaribus, quæ ad inſtrumẽtarias pertinet, quam ſi velis ſtructuram ſimplici nomine nuncupabis: quæ autem ad totum corpus ſpectat compoſitio, eadem genere cenſetur cum inſtrumentariæ partis compoſitione; nec tertia addẽda eſt, quãtum ad genera morborum tradenda attinet: vt enim inſtrumentariæ partes ex ſimilaribus certa conformatione, magnitudine, numero, cõiunctione, & vnione inter ſe coëuntibus coaleſcunt: ſic vniuerſum corpus ex inſtrumentariis ipſis eodem modo inter ſe compoſitis conſtituitur. Duæ ergo ſanitates, temperies (ſic enim nunc ſtatuamus omnem morbum ſimilarium ad intemperiem pertinere, quod poſtea diligentius expendemus) & ſtructura ſecundum naturam; duo morbi, intemperies, & ſtructura naturali contraria. Iam verò quemadmodum ex diuerſa compoſitione, duo genera morborum primò reſultant; ſic in vnoquoque genere, ex diuerſo componentium numero alia peculiaria genera proueniunt: quum enim morbus immoderata conſtitutio ſit, quot erunt quæ ſingulam compoſitionem efficiunt, tot ſanè morbos ponere oportebit, de quibus ſigillatim iam agendum eſſe puto.

DE

De generibus morborum ſimilarium partium.

CAP. IIII.

PROPRIOS ſimilarium partium morbos, & omnem illorum naturam, & vim ex calidi, frigidi, humidi, ſiccique temperie prouenire, paſsim Galenus commemorat: quod quàm rectè ſit dictũ, operæpretium eſſe duco, vt paulo diligentius expẽdamus: eſt enim res hæc multis difficultatibus implicata, quis enim quęſo ſimilarem partem male effictã non cenſebit, quam breuiorem, vel maiorẽ videat eſſe, quàm oportet? Nam ſi vnaquæque illarum non ſolum intemperiem ex quatuor qualitatibus in ſe habet, ſed etiam certam magnitudinem, certámque figuram à natura accepit, videtur rationi conſonum, vt quemadmodum vitia, quæ ex intemperie oriuntur ſimilaribus propria iudicamus: ſic & alia, quæ in magnitudine, aut conformatione contingunt, ad eaſdem pertinere putemus. De numero verò, & mutua coniunctione alia eſt ratio, quum hæc non poſsint, niſi inter plures partes reperiri; Propriam autem magnitudinem, & conformationem ſingulæ requirant; quamobrem ſi morbus conſtitutio eſt præter naturam: omnes autem eam conſtitutionem ſimilarium damnent, in qua magnitudo, vel conformatio patitur, quur horum corruptione naſci in his partibus morbos non dicemus? Si præterea morbus in eo, quod eſt actionis cauſa, ponitur, videbuntur & alia genera eſſe addenda: Eſt enim partium ſingularum propria forma actionum cauſa, eáque à temperamento diuerſa, vt philoſophi omnes cenſent, qui temperiem à qualitatibus primis fieri; formam verò à generante, efficientéque rebus indi, immittique docent, & ratio etiam docere videtur: Alioqui quur partes, quæ eiuſdem temperamenti, aut certe non multum diuerſi, vt os, pilus, ligamentum, cartilago, tantoperè inter ſe natura, & vſu differunt? quod ſi ita eſt, quur etiam in partium forma morbos quoſdam non ponimus? quinetiam ex duritie, mollitie, raritate, denſitate, craſsitie, tenuitate, & nonnunquam ſenſu, & colore partium actiones lædi certiſsimum eſt, ſiquidem ob duritiem impreſsiones in partibus difficilius re-

cipiuntur, & factæ pertinacius retinentur : qua ratione eos, qui duro cerebro ad imaginationes, & formarum ſuſceptio- nes ineptos, memoria autem plurimum valere credimus : & partes, quæ duriores exiſtunt, quoniam facile flecti nequeunt, & molliores, eo quod non ſatis firmam naturam obtineant, ad motiones inhabiles exiſtimamus. Galenus in Arte medici- nali ingenioſos eos eſſe tradit, non qui exacto, aut calidiore vel frigidiore, vel ſicciore, aut humidiore ſint temperamento; ſed qui cerebri ſubſtantiam tenuem ab initio ſint ſortiti: Con- trà verò ingenio tardo, & habeti eos, quibus ea craſſa con- tigit: ob cutis nimiam raritatem humores immoderatè di- geruntur, & ſudores copioſius emanant: ob denſitatem ve- rò parcius, quàm expediat corpus vacuatur; quum tunica cor- nea proprium colorem amiſit, viſioni nocet: Ob exactiorem ventriculi ſenſum, vomitum, ſingultum fieri, & alio modo illius officia turbari, docet Galenus: quæ vitia, vt in mor- bis inſtrumentariarum partium à Galeno non ſunt compre- henſa, ſic ad ſimilares pertinere videbuntur. Nec tamen eius generis, quales ſtatuuntur, qui in primis qualitatibus in- ueniuntur; Aliud enim eſt actionum lædi à craſsitie par- tium, aliud à temperamento, aliud à raritate vel denſitate, aliud à calido vel frigido. Nec vero illud recipiendum eſt, quod recentiores putant in definitione morbi partis ſimilaris, non ſolum ipſam intemperiem, ſed etiam quod intemperiem ſequitur, morbum eſſe. Nam imprimis contra Galeni decre- ta, quem omnes ſequimur, tanquam huius definitionis au- thorem, id creditur: nuſquam enim ille id aſſeruit, vt qui ſo- lius intemperaturæ ex primis qualitatibus, dum agit de mor- bis ſimilarium partium mentionem faciat. Præterea hoc pa- cto actionem læſam inter morbos ponere cogeremur, vt pote quæ ex vitioſo temperamento ea magis quàm alia, quæ retu- limus proueniat: quippe indurant, quæ nec ſiccant, nec ca- lefaciunt, aut humectant, vel refrigerant, quo modo du- ras frictiones fieri ſcribit Galenus, quum partes corporis manu validius premimus. At interim nihil ſiccitatis, aut alterius qualitatis præter quàm duritiei corpori adiunctum putatur, alioqui quur quæ ſiccandi vim obtinent, corpori ad- mota id non facerent? quod huiuſmodi frictione corpori com- parare ſtudemus: quoſdam etiam vidimus, quorum tempe- riem damnare nō poſsis, quibus tamen aſsiduè ob cutis rarita-

tem

tem ſudor erumpebat. An putamus exquiſitum, obtuſúmque ſenſum ex temperie naſci? à qua quæſo? calidáne, vel frigida? at quot inuenimus ventriculo æquè calido vel longè calidiore, vel frigidiore, qui tamen ob ſenſum exquiſitum nihil patiuntur: nam quur non liceret calidis, vel frigidis ſenſum acuere, vel obtundere, & quæ natiua hoc modo ſunt vitia emendare? An putamus ſtruthiocamelum vi caloris ferrum concoquere? at quur leo idem non facit, qui longè calidior putatur? vnde quæſo ea quam vocant medici tenuitatẽ partium in medicamentis, quum inter ea reperiantur calida, humida, frigida, & ſicca? quur Galenus ingenij cauſam, non ad temperiem, ſed craſsitiem, & tenuitatem, & gracilitatis venarum cauſam ad atrophiam libro tertio de cauſis Symptomatum, non ad primas qualitates, vt duritiem, & mollitiem reuocauit, ſi omnia proueniunt à primis qualitatibus? Credimusne colores, & ſapores omnes ab illis naſci: quur ergo herbæ quæ eiuſdem temperamenti ſtatuuntur à medicis, eundem colorem, ſaporémve non obtinebunt? & vuea oculi tunica vario colore ſuffulta conſpicitur, quam totam tamen eiuſdem temperamenti eſſe, nemo niſi qui tergiuerſari vellet inficiabitur. An credimus cryſtallinum humorem, & gemmas eum colorem ſplendorem, eam leuitatem, perſpicuitatem, puritatem, & alias quas habent inſignes dotes ex miſtura, & temperie quatuor qualitatum obtinere: ſed à qua quæſo? aut quibus notis ea deprehendi poteſt. Dulcia omnia à mediocrĩ calore, amara ab immodica fieri putamus: at interim multa æquè calida inueniemus, diuerſis ſaporibus prædita, quæ & ex frigidiſsimis amara, vt opium, & quædam dulcia vt cicutam; Quòd ſi omnia eiuſmodi mala ad temperamentum reuocemus, quid formatrici relinquemus? cuius errore ea prouenire ſæpe docet Galenus; vt quum ſcribit tertio de Cauſis ſymptomatum molliores, durioréſve partes, vel vitio illius, vel materiæ multitudine, & paucitate, à quibus profectò craſsiores, rariores, denſioréſque eaſdem quoque gigni neceſſe eſt. An non etiam morbos oriri in ſimilaribus partibus concedit Galenus, quas ad primas qualitates minimè referre poſſumus, quales ſunt febres peſtilentes, morbus Gallicus, & alij, qui maligni morbi dicuntur, & quos venena ea, quæ toto genere lethalia putantur, concitant: Contra quos nõ calidis, frigidis, humidis, & ſiccis, ſed his quæ tota ſubſtantia agunt, pugnamus;

quod ſi genus hoc medicamentorum ponit Galenus , quod à tota ſubſtantia , vel tota natura , non ob ſuas euidentes qualitates corporis ſimilaris mala propellit , quur etiam non eoſdem morbos in corpore ſtatuemus , quibus illa mederi ſolent? alioqui profectò fruſtra erunt excogitata hæc alterius eſſe naturæ , quàm alia , quorum effectus ad manifeſtas , primáſque qualitates rediguntur. Præterea quum tria ſint , quibus ſingularum partium natura conſtare videtur , propria forma, temperies , idoneáque materia , rationi ne videtur conſonum, vt in vnoquoque illorum morbos quoſdam ponamus,quorum beneficio rectè valent , & rectè ſua officia exercent ? At materiæ vitia ſtatuamus eſſe ſi pars laxior , adſtrictior , tenuior, craſsior , rarior , denſior , & nonnunquam etiam mollior , durior , & alieno colore infecta reddatur , vel etiam exactione, vel obtuſiore ſenſu ſit prædita. Hæc enim vt antea diximus, non ſemper temperiem ſequuntur , ſed ſæpius etiam materiæ paucitatem , & exuperantem copiam puritatem & ſorditiem, quemadmodum ſanè magnitudo quoque & conformatio authore Galeno ob illius variam conditionem variant. Porrò ad formam omnes morbi referendi videntur, qui maligni dicuntur , qui verò ad temperiem ſpectent , à Galeno docentur , & omnes agnoſcunt eos ex primis ipſis qualitatibus pullulare. Verum enimuerò ſi paulò diligentius rem expendamus , inueniemus profectò nonnulla ex prędictis ad partes ſimilares non pertinere , alia verò morbos excitare proprios his partibus. ab his , quos primæ qualitates committunt omnino diuerſos. Etenim quæ ex magnitudine , conformatione,duritie,mollitie , colore , ſapore , craſsitie , tenuitate , raritate , denſitate, laxitate, & adſtrictione oriuntur in partibus ſimilaribus mala, ad illarum conſtitutionem non pertinent , ſed forte ad inſtrumentarias , quæ ex ſimilaribus conficiuntur; Nam ſi partes bene conſtitutas putamus , quæ ita ſunt affectæ , vt ſibi proprias actiones obire valeant , male autem conſtitutas iudicamus , quæ ineptam conditionem ad eaſdem edendas ſunt ſortitæ,id quod ſatis Galenus oſtendit,quum ait morbum eſſe conſtitutionem vitiatam per quam agimus , & in eo , quod eſt actionis cauſa , & non in alio , quod in parte ſit, eum ponendum cenſent : conſtat ſimilarium compoſitionem prædictorum vitio non corrumpi , quoniam propriæ ſimilarium actiones integræ permanent, quocunque ex illis affecto. Sicut enim

magnitu

magnitudo, figura, quæ in ſimilaribus reperitur, nihil ad eas pertinere dicitur; eodem modo nec omnes actiones, quæ à ſimilaribus proficiſcuntur propriæ illarum exiſtimari debent: ſed illæ ſolum, quæ ab illis, vt ſimilares eduntur. Sunt porrò ſimilarium actiones quatuor duntaxat, vt alibi oſtendimus, attractio, retentio, concoctio, & expulſio, quandoquidem hæ omnes ſimilaribus ſunt communes, & huiuſmodi partes, quatenus ſimilares ſunt, vnam naturam obtinent, omniáque communia habere debent, & illis ſolum actionibus egent, quibus augeri, nutriri, & vniformem, ſimilémque demũ naturam à qua ſimilares dicuntur, tueri queant: os enim vt ſimilaris eſt pars nihil diuerſum à carne, aut ligamento, vel cartilagine obtinere debet: quatenus verò os conſideratur, non iam vt ſimilaris pars, ſed vt durum, ſolidúmque quoddam corpus, quod aliis ſubſternitur, & quo vniuerſum corpus fulcitur; intelligitur ſic perfecto neruo nihil confert ſenſus, aut mouendi vis, vt pars eſt ſimilaris, quandoquidem abſque illis ſimilaris nihilominus eſſe poteſt, ſed ea ratione, vt aliis partibus, ſenſum, motúmque impartiri valeat: In quo opere, non iam vt ſimilaris: ſed vt neruus & ſenſus, motúſque inſtrumentum ſpectatur. At vt ſine illis quatuor facultatibus nutriri nequit, ſic nec pars eſſe poteſt aliquid, quod in corpore continetur. Quid verò intelligendum ſit, quum dico neruum, ligamentum, carnem, & alias huiuſmodi partes conſiderari vt ſimilares, & vt neruus, ligamentum, caro, paucis hic expedire volo; vt hæc & reliqua quæ ſequuntur, facilius intelligantur. Nam quòd diuerſa ſit ratio ligamenti, & nerui à parte ſimilari, nec dici illa poſsint quatenus ligamẽta ſunt, aut nerui eſſe partes ſimilares, facilè docere poſſum. Si enim pas ſimilaris eſt, vt Ariſtoteles capitulo primo libri primi de Hiſtoria animalium ſcribit, quæ in ſimiles partes diuidi eſt apta, cuiuſque particulæ idem nomen, eandémque rationem cum integra parte retinent, quo pacto ligamentum, membrana, caro, (& de quibus magis dubitandum eſt) arteria, neruus, vena, cerebrum, cor partes ſimilares ab eodem authore, & Galeno dici poſſunt? Si quis enim membranam definiat dicet eſſe corpus tenue, denſum, latum, aptum, & natum ad alia ambienda: quod non eſt, nec præſtare poteſt filamentum, aut minima quælibet illius particula; ſi ligamentum eſt corpus durum, rotundum, breue, viſcoſum, flexile factũ ad partes, & oſſa

potiſsimum inter ſe vincienda, quis dicet filamentum ab eo detractum, adhuc ligamentum eſſe? eodem pacto ſiquis venam definiat, dicet eſſe corpus ex tenui ſubſtantia concauum, rotundum, longum, ad ſanguinem continendum aptum: cuius naturæ eſſe nequit illius pars, minutim diuiſa, vbi nulla amplius poteſt eſſe concauitas, nec vſus, nec actio, quàm vena ipſa præſtat: Neruum recte quis dicet eſſe corpus longũ, ſolidum, exangue motus ſenſúſq; inſtrumentum, cuiuſmodi nequit eſſe exempta ab eo quælibet fibra, aut filamentum, aut exigua alia illius portiuncula; An poterit cor, & cerebrum vocari minima illorum pars, quæ nec vſum, nec actionẽ totius exercere valet? Quòd ſi hæc dum in corpore adhuc ſunt diuiſa, vt nequeãt præſtare quod faciebat pars ipſa integra, non amplius partes dici poſſunt, tanto minus dicere licebit fragmentum, quantulumcunque, auulſum à parte, quæ amplius cum toto non eſt coniuncta, eſſe partem ſimilarem, quomodo ergo recte dicemus quamlibet nerui, membranæ, carnis, oſsis, venæ particulã eſſe neruum, membranam, carnem, os, & venam, partémque ſimilarem? quum nec pars ſit aliquo pacto, tantum abeſt, vt appellari poſsit pars ſimilaris, quæ viuit, & neruus id eſt inſtrumentum ſenſus, & membrana, id eſt pars apta ad alias ambiendas, & os id eſt pars quæ ob duritiẽ alia ſuſtinere quæ ſunt in corpore ſit apta. Equidem puto nomẽ partis ſimilaris nequaquam pertinere ad partem ipſam, ſed ad partis materiam, ex qua pars conficitur: illa enim ſola eſt, quæ nunc ſimilaris, nunc diſsimilaris dici, & in diſsimilia, aut ſimilia diuidi poteſt: nam vt totum non eſt materia, ex qua illud conficitur, ſed forma, quę reſultat ex materia, ſiue partibus, inter ſe certa ratione coniunctis, veluti domus, non eſt lapides, ligna, calx, ſabulum, ſed forma, quæ ex materia inter ſe pro ratione, & forma domus coniuncta reſultat, ita pars aliud eſt quàm ſubſtantia, & materia ex qua ea conficitur: eſt enim pars animalis, quæ poteſt ædere aliquam actionem. Ac vt totum ipſum, quod nihil aliud eſt, quàm conſtitutio illa, forma & ratio quæ ex coniunctione partium reſultat, non diuiditur, ſed totius materia, ſic re vera nulla pars eſt ſimilaris, aut diſsimilaris, ſed materia ex qua pars fit, hæc nomina, & diuiſiones recipit. Quòd Ariſtoteles, & Galenus, neruum, arteriam, cor, partes ſimilares, & diſsimilares dicant eſſe, ratio eſt, quòd partem aliquando ſumant pro materia ex qua illa conficitur: perinde enim eſt ac ſi dicant

ex

ex ſimilari ſubſtantia, & materia illa conſtare: cordis enim materiam, & ſubſtantiam dicimus eſſe propriā ſuam carnem: quæ vniformis, & ſibi ſimilis eſt: Sic venam ex ſolida, denſa, tenuique,& alba ſubſtantia,& ligamentum & carnem,ex propria quadam materia fieri agnoſcimus: quæ quum vniformis, & vndequaque ſibi ſimilis ſit, ideo ſimilaris, & homogena ſemper cenſetur eſſe: quoniam & integra, & diuiſa eiuſdem generis, & ſimilis permanet; hac igitur ratione neruus, ligamentum,caro,dicuntur eſſe partes ſimilares: quod idem eſt,ac ſi dicas illarum materiam ſimilarem eſſe: partem enim pro materia,& ſubſtantia illius intelligimus.Cum verò ſumit partem non pro materia illius ſed pro fama, ex qua fit vt poſsit ædere aliquam actionem, aut vſum; tunc quælibet pars prædictarum rerum nec diuiſionem in ſimilia, nec nomen idem retinet: nam quælibet nerui pars, neruus non eſt,nec venæ pars quælibet, vena, nec ligamentum vnaquæque ligamenti particula: quia nequeunt hæc fragmenta idem præſtare,quod neruus,vena,ligamentum. Quæ quidem ſi vera ſunt, vt ratio, & ſenſus docent vera eſſe, neceſſe eſt vt fateamur aliam eſſe tractationem, quum de neruo, cartilagine,aut carne agimus, vt neruus,cartilago,& caro eſt, ab ea,qua hæc conſideramus, quatenus ſunt ſimilares partes; in hoc enim formam, in illo verò materiam partis exprimimus.Proinde cum dicimus nerui,cartilaginis, ligamenti portiuncula eſſe neruum,cartilaginem,ligamentū, intelligere debemus particulas illas eiuſdem eſſe ſubſtantiæ cum vniuerſa parte: non quòd re vera ſint nerui ligamenta,& cartilago:quum hoc nomen abſolutè pronunciatum indicet,quod certam actionē, & vſum præbere poteſt. Ergo quæ ex ſimplici vniformi, & ſimili ſubſtantia re vera, aut primo intuitu conſtant partes ſimplices, vniformes, & ſimilares vocantur. Ac cartilaginem, ligamentum,os,ſimilaria vocat Galenus,quod re vera talia ſint: neruum verò id eſt nerui ſubſtantiam ſimilarem vocat, quoniam etſi ex diſsimili re vera materia nempè medullari ſubſtantia, & membranis conſtet, tamen primo aſpectu vna, & eadem ſubſtantia apparet. Quod ſi ita eſt, quæ poſita ſunt eſſe vitia ſimilarium, propria illis non ſunt,quoniam actionibus ſimilarium partium minimè nocent; pars nanque ſimilaris nihil deterius nutrietur, & augebitur,ſi laxa, quàm ſi adſtricta, aut rara quàm denſa, vel mollis,quàm dura, aut craſſa quàm tenuis, vel parua, quàm

magna, aut bene quàm male conformata, aut denique in aliquo ex prædictis affecta. Itaq; ſi ventriculus ob nimiam laxitatem nutrimentum exactè complecti, & fœliciter cõcoquere nequit, id non patitur vt ſimilare corpus, ſed vt inſtrumentum, ſiquidem complexus, contractióque huiuſmodi illi ob cauitatem, quam habet, contingit. Proprium verò alimentum, quo tunicæ illius opus habent, nihil à laxitate, aut aſtrictione hac offenditur: alioqui pulmo laxiſsima pars peſsimè nutriretur: Requirat cerebrum tenuitatem, vt ingenij opera probe exerceat: at id nihil ad illius conſtitutionem pertinet, quatenus ſimilare conſideratur: Excretio, quæ per cutem fit, dum ſudores immoderatè erumpunt, cutis non eſt actio, ſed ea vniuerſum corpus ad tranſpirationem tanquam inſtrumẽto quodam, vt veſica ad vrinæ collectionem, & emiſsionem vtitur: quamobrem ſiue materiæ, ſiue temperamanti ratione, prædicta vitia contingant (non enim id nunc docere volumus) illud certe conſtat, ſimilarium partium naturam ab illis minimè labefactari, propterea quòd actiones illarum integræ perſtant. Atque ob id Galenus ſeptimo Methodi ſcribit eum, qui actiones ſimilarium tueri velit, illarum temperamentum tueri debere; & alibi partem ſimilarem id eſſe quod eſt, ob certam ex elementis miſtionem, nimirum quod crederet non ſolum ea ponenda eſſe de eſſentia cuiuſcunq; partis, à quibus conſtarent, mutarentúrque partium actiones, ſed etiam quòd ſimilares ipſæ ex ſolo temperamento quatuor primarum qualitatum conficerentur, propterea ſcilicet quòd earũ actiones ſoli temperamento tribui debere putaret. Cui certè in hoc aſſentiri non poſſum, non ob prædicta vitia, quæ ſimilaribus, vt oſtendimus, peculiaria non ſunt, ſed ob malignos morbos, quos vt medicamenta, quæ venenis opitulantur, non à primis qualitatibus, ſed à tota rei ſubſtantia prouenire ille etiam paſsim teſtatur. Si enim partem ſimilarem intelligeremus ſolum materiam, & ſubſtantiam, ex qua neruus, caro, ligamentum, & aliæ quæ ſimilares dicuntur partes fiunt, nullum eſſet abſurdum: nam huiuſmodi materiam ſimilarem, tum in viuentibus, tum in aliis inueniri videmus; tanquam illam ſola miſtura, quatuor elementorum efficiat. At quum partem ſimilarem intelligamus non ſolum quę conſtat ex ſimili ſubſtantia, temperatáque eſt ex quatuor qualitatibus elementorum; ſed quæ vim agereq; & morbum pati poteſt, vt neruum, cartilaginem

in corpore viuente; cogimur præter temperiem formam occultiorem agnoſcere, ex qua fit vt os non ſit ſimilare: id enim habet à temperie; ſed vt os ſit, & pars viuentis: quapropter rectè eo loco inquit Ariſtoteles, rationem qua ſubſtantia ſimilaris eſt, caro, vel os, & pars viuentis non poſſe amplius à calido, frigido, humido, & ſicco proficiſci, ſed id ſumi à forma, quæ inditur, inſeritúrque rebus à generante. Ergo partes corporis quæ ex ſimilari ſubſtantia conſtant, duplices patiuntur morbos, vnum quatenus ex elementis conſtant ex quibus fit, vt ſimilares ſint & certo modo temperatę; alterum ex forma, qua viuunt, & inter ſe differunt ſimilares à ſimilaribus, vt os, carnem, neruum, & ligamentū inter ſe differre videmus, vt enim quædam actiones, & qualitates prouenire agnoſcuntur in partibus ſimilaribus, potiſsimum ab ipſa temperie, aliæ à forma; ſic rationi eſt conſonum duo ponere in illis morborum genera, ſi modo in eo quod in parte eſt actionis cauſa ſanitas & morbus conſiſtit. Quòd verò hi morbi quos dicimus conſiſtere in forma proprij ſint partibus quæ conſtant ex ſimilari ſubſtantia, non minus quàm illi quos primarum qualitatum exceſſus committit, patet, quippe cum attractiones, retentiones, coctionéſque nutrimenti, atque etiam excrementorum ipſorum expulſionem in ſingulis partibus ſimilaribus perperam obiri, atque adeò ipſas quoque partes per malignos morbos inſigniter lædi, & homines denique ſæpius extingui, quàm ab aliis, qui aliter infeſtant, quotidiana docet experientia; Cæterum, ſiue ad formam, ſiue ad temperamentum, ſiue ad occultas qualitates hos morbos referre velis, non magnopere contendo, dummodo diuerſi generis eos eſſe cognoſcas ab illis, qui ex primis qualitatibus cōcitantur: quanquam tamen aptius meo iudicio ad formam quàm ad aliud quidpiam referantur, ſiquidem vniformis debet eſſe ſimilarium partium natura, quæ maximè mutari per huiuſmodi morbos ſolet, quod peſtilentes febres oſtendunt in quibus laborantium cutis vario colore, & omni alia qualitate perinde afficitur, vt ſibi ſimilis, & vndiquaque ſimilaris vt per alios morbos dici nequeat: Verum medici quoniam formarum naturam ignorant, nec quid illæ propriè pati valeant, intelligunt, maluerunt hoc genus affectus in occultis qualitatibus, vel tota rei affectæ ſubſtantia ponere: Appellet vero vnuſquiſque illud quo nomine velit, ſi modo non ignoret formam ſingularum partium actionum

earundem cauſam eſſe, magis etiam quàm temperiem, & quædam vitia in ea ſtatuenda quemadmodum & virtus, robúrque actionum illi referuntur accepta: Nos autem deinceps Galenum ſequuti, ne in varia appellatione Lectori difficultatem pariamus, huiuſmodi morbos ex tota, vel in tota partium ſubſtantia vocabimus: quemadmodum & ipſa medicamenta, & alimenta tota ſubſtantia quædam in nobis moliri recepto medicis vocabulo dicere ſolemus. At verò ſi pars animalis non eſt amplius, quæ ſuas functiones exercere nequit, ac ea conſtituere ſingulas partes dicuntur, quæ quum in illis ſint, ad earum actiones edendas faciunt: nec non in eo quod in partibus eſt actionis cauſa, ſanitas & morbus ponuntur: non mirum ſi partes quæ duplicem actionem obeunt, vnam aliquando læſam habeant, alia incolumi perſeuerante: nam id accidit ob diuerſam, quæ in parte agnoſcitur conſtitutionem; ita vt lædantur illæ actiones, vitiata ea partis compoſitione, à qua proueniunt; ſeruatur verò ea conſtitutio illæſa, cuius actiones integræ perſeuerant; Etenim neruus vt pars eſt viuentis, & in ſimilari ſubſtantia ſuam naturam habet, non offenditur ab his, quæ conſtitutionem inſtrumentorum vitiant; nam nerui obſtructio naturales facultates nequaquam labefactat, nec deſinit neruus eſſe pars animalis, & ſana vt ſimilaris per huiuſmodi obſtructionem, quoniam viuit, & probè nutritur, manente ſcilicet illæſa ea conſtitutione, quæ neruo debetur, vt in ſimilari ſubſtantia ſuam naturam & formam habet. At obſtructio nerui, ſenſum, motúmque perdit, nimirum quod corrupta ſit nerui conſtitutio; quæ ei conuenit, vt eſt inſtrumentum corporis.

De generibus morborum, qui ad intemperiem pertinere dicuntur.

CAP. V.

DVO eſſe morborum genera ſimilaribus partibus peculiaria; vnum, quod ad intemperiem pertinet, alterum, quod in vniuerſa partium ſubſtantia conſtituitur, abunde demonſtratum eſſe puto. Nunc verò operæpretium eſt, vt paucis doceamus, qui quótue in vnoquoque genere inueniantur. Hanc enim Plato optimam docendi rationem exiſtima-

uit,

uit, quæ à ſummis generibus exorſa, ad infimas vſque ſpecies continue progreditur, qua in re non eſt opus, vt plurimum laboremus in illis explicandis, qui in intemperie ponuntur: ſi enim ex quatuor primis qualitatibus inter ſe iuſta quadam ratione miſtis, confuſiſque elementis, quæ propria ſanis eſt corporibus temperies, oritur, neceſſe profecto eſt octo omnino qualitatum exceſſu morbos in hoc genere reſultare: ſimplices quatuor ſingulis qualitatibus exuperantibus, totidem compoſitos iunctis inter ſe duabus qualitatibus excedentibus calore, & frigore cum humore, & ſiccitate: quin potius illud explicandum an ex ſolo calore, vel frigore morbus aliquis contrahi valeat. Calorem namque exuperantem ſequi ſiccitatem, & vincente frigore redundare humorem vetus etiam fuit opinio; quemadmodum libro primo de Temperamentis meminit Galenus: propterea recentiores febrem non ſolum intemperiem calidam, ſed etiam ſiccam contendunt eſſe: quod ſi febris ipſa huius naturæ creditur, nullus profecto alius relinquetur morbus, in quo ſolus calor clarius vincere videatur: At ſi authoritate certandum ſit, non deeſt his Galenus, qui ita ſentiunt: quippè qui libro primo de Victu acutorum, & in Aphoriſmis, & nono Methodi febrem ſuapte natura calidam, & ſiccam affectionem, & ob id frigida, & humida poſtulare refert. Verum idem author illis etiam fauet, qui in ſolo calore febrem conſtituunt, vt in libris de Differentiis morborum, & octauo Methodi, & libro de Differētiis febrium, atq; paſsim alibi: quo ſanè conſtat, quàm incerta ſit ea doctrina, quæ aliorum verbis nititur. Atqui rei natura docet exceſſu ſolius caloris morbos naſci. Nam etſi ſiccitatē ſibi adſciſcat calor, non ſtatim tamen, ſed quum diu inualuit illius vis, id facit, nec omnis ſiccitas, quæ agēte calore prouenit, eius generis intemperiem, quæ inter morbos reputari debeat, committit. Siquidem non qualemcúnque, ſed tantam omnino oportet eſſe qualitatis vincentis exuperantiam, vt inſigniter affectæ partis actionibus obſit. Quamobrem etſi febris ſiccitatem parit, & ob id humido victu perpetuò eget, ſolius tamen caloris exuperantia morbum facit, ob ſiccitatem autem non ſemper, ſed quum vehemētius progreſſa, magnæ quoq; ſiccitatis, quæ iam actiones & alia corporis opera offendere poſsit, author euadit. Eadē eſto de frigidis morbis ratio, quòd ſcilicet frigus vitiata coctione humorum ſobolem procreet, ſed non ſtatim, aut non ita

inſigniter

inſigniter ſemper, vt humoris ratione morboſa intemperies putari debeat. Cæterum compoſitam intemperiem duobus modis committi, vno ſolis ipſis qualitatibus vincentibus, alio affluente etiam humore, in quo exuperet gemina qualitas, author eſt Galenus in libro de Differentiis morborum. At quur hoc genus morbi, quod ex humorum collectione naſcitur, tumorémque præter naturam excitat, ad inſtrumenta alibi refertur, vt eodem libro & primo de Cauſis ſymptomatũ, quum inter morbos ex magnitudine prouenientes, eos recenſet: id facit quidem optima ratione: Nam etſi perpetuo compoſitam intemperiem gignunt huiuſmodi humores, propterea ſcilicet quòd quilibet illorum duas habet in ſe exuperãtes qualitates, tamen nonnunquam perinde creſcunt tumores, qui ab illis creantur, vt ob magnitudinem ſtructura quoque corrumpatur, & pars ſua officia exercere nequeat: quo modo orta in articulis inflammatione partes flecti nequeunt, non tam ob intemperiem, quàm ob tumorem excreſcentem agere prohibeantur. Excitantur porro intemperies à ſanguine, calida, & humida: A bile, ſeroſo humore, & pituita ſalſa, calida, & ſicca: A pituita alia, frigida, & humida: Ab humore melancholico frigida, & ſicca. Atque hæc ſatis de morbis qui in intemperie poni debent.

De generibus morborum, qui in tota ſubſtantia inueniri poſſunt.

CAP. VI.

QVI exactam huius rei explicationem deſiderat, id certè poſtulat, quod omnino fieri nequit: Nam formarum naturam, & rerum ſubſtantiam quis exprimat? quod ſi ex effectibus quales illæ ſint, docere velimus, eiuſdem naturæ multas indicabimus eſſe, quæ reuera plurimum inter ſe diſcrepant, propterea quòd eadem ſæpè ſequuntur res omnino diuerſas, & quæ inter ſe diſcrepant, ab eiſdem ſæpè proueniunt. At ſi ex cauſis, vt res ipſa exigeret, rem diſtinguere tentemus, maior etiam difficultas orietur. Nam ſi ſingula quæque proſequamur, vt nunquam aſſequemur quod quærimus, ſic nec genera conſectabimur: ſi verò ipſa genera cauſarum, quænam quæſo,

quæſo, & quot conſtitui poterunt? An dicemus quoſdam morbos ab aëre ambiente, quoſdam ab aſſumptis venenis prouenire: alios ab his, quæ extrinſecus corpus impetunt, quales ſunt, qui morſu ferarum concitantur. Verùm nec in hoc quidem aſſequimur quod volumus, quoniam fieri poteſt, vt eiuſdem naturæ morbos committat aër ambiens, quos & alia pariunt quæ aſſumuntur, & foris nocent. Nec illud etiam conſtat quot genera morborum in tota ſubſtantia ab omnibus illis, & ſingulis cauſis conſtitui valeant. non enim quemadmodum hi, qui à quatuor qualitatibus naſcuntur octo omnino ſunt, & quales ſint, explicari poſſunt: ſic cuius naturæ exiſtant, quæ prædicta pariunt: diuerſos namque morbos aër peſtilens gignit, nec quos poſsint venena facere adhuc eſt compertum. At nec ex remediis genera horum morborum inueniri poſſunt, propterea quòd eadem remedia diuerſis morbis ſæpè opitulantur, vt theriaca, quæ non ſolum morſibus ferarum, ſed etiam peſtilentibus morbis, quos aër gignit, & aſſumptis venenis ſuccurrit: quando etiam nec ipſa remedia, quæ aduerſus huiuſmodi morbos faciunt, generibus ſunt diſtincta, quamobrem vt propria horum natura non agnoſcitur, nec cauſæ, nec effectus, nec remedia certis generibus ſunt comprehenſa; ſic nec genera horum morborum certo numero explicari poſſunt. Ad id ſanè pertinet quod Galenus paſsim ſcribere ſolet remedia, quæ tota ſubſtantia corpori proſunt ſola experientia inuenta, nulla autem ratione conſtare: quorum autem ratio nulla eſt, nec certa genera poſſunt eſſe. Quòd ſi quis putaret hæc genera eſſe quæ tradidimus, quum dicebamus quædam ab aſſumptis, quædam ab aëre ambiente, alia ab his, quæ extrinſecus nocent ſumi, errat. Poſſunt enim hæ fortè illorum morborum eſſe differentiæ, ipſi autem morbi, quos quærimus, certè non ſunt; Non enim propterea conſtat quot ſint genere diſcrepantes morbi, qui ab illis naſcuntur.

De generibus morborum inſtrumentariarum partium.

CAPVT VII.

DISSIMILARES omnes partes, quæ minimæ, ſimpliciſsimæque exiſtunt ex ſimilaribus, maiores verò ex minoribus illis inſtrumentis conflari, atque deinceps ordine quodam, & progreſſu maiores ſemper ex minoribus conſtitui, donec vniuerſum corpus tandem ex maximis quibuſque partibus, artubus, thorace, ventre, & capite reſultet, optimus author eſt Galenus: Requiri autem in omnibus partibus, quæ ad inſtrumentorum compoſitionem aſſumuntur certam conformationem, magnitudinẽ, numerum, & coniunctionem idem in libro de Differentiis morborum tradit: quòd ſi vnionis corruptionem de qua poſtea agemus, propriam quoque his partibus conſtituamus, quinque omnino hactenus reſultabunt proprij & ſimplices his partibus morbi, vnoquoq; ſcilicet ex illis præter naturã affecto: quæ etſi recte dicuntur, non tamen propterea conſtat omnia eſſe comprehenſa hoc numero, quæ morbos in his partibus pariunt: ſi enim morborum proximæ ſunt cauſæ, quæ conſtitutionem partium labefactant, huius autem generis putantur eſſe, quæ illarum actioni bus obſunt, imprimis videbuntur alia ponenda, quæ inſtrumenta corporis efficiant præter ipſas ſimilares partes: quippe quum abſque calido natiuo, nempe ſanguine, & ſpiritu nulla pars ſua officia exercere valeat: deinde plura quàm quinque illa prædicta neceſſaria putabuntur in partibus ſimilaribus, vt ex illis inſtrumenta rectè componantur: quur enim quæſo quemadmodum magnitudinem, conformationem, numerum, coniunctionem, & vnionem, ſic idoneam ſubſtantiam in partibus ſimilaribus non requiremus ad inſtrumenti conſtitutionem? Nam ſi quid ex oſsibus, & carne confici debeat, fiant verò omnia vel oſſea, vel carnea, mala profectò reddetur inſtrumentariæ partis ſtructura, etſi alia omnia adſint, quæ à Galeno ponuntur. quaſdam præterea actiones ob duritiem, mollitiem, craſsitiem, tenuitatem, laxitatem, adſtrictionem, raritatem, denſitatem, colorem, odorem, ſaporem, &

denique

denique reliquas quas ſolemus ſecundas, tertiáſque qualitates nominare, lædi, antea oſtendimus: quæ quum ad ſimilares non pertineant, proprias certè inſtrumentariis exiſtimare oportet: quando omnes actiones omnino vel à ſimilaribus, vel diſsimilaribus proficiſcuntur: Quamobrem ſi ea de ſubſtantia partium creduntur, quæ actionibus prodeſſe, obeſſéque poſſunt: quur huiuſmodi qualitates, quæ noxas euidentes actionibus diſsimilarium corporum inferunt, magis contemnemus quàm quæ ad conformationem, aut magnitudinem, & alia prædicta pertinere dicuntur? lædi vero actiones inſtrumentariæ partis ob huiuſmodi qualitates præter naturam affectas facilè docere poſſumus: quæ enim præter naturam duræ, aut molles ſunt factæ ad motum, & alias multas actiones, quæ citra controuerſiam inſtrumentariis propriæ cenſentur, ineptiſsimæ redduntur: Galenus, vt antea oſtendimus ad ingenij acumen obeſſe craſſitiem cerebri, quemadmodum etiam ſanguinis profuſiones ob tenuitatem tunicarum vaſorum contingere refert libro tertio de Cauſis ſymptomatum: quinetiam ob raritatem immoderatè, ob denſitatem minus quàm oportet vniuerſum corpus digeritur. Ventriculum continere amplectique non poſſe alimentum dicimus, quum præter modum laxatus fuerit, propterea adſtringentia ad illius robur, & coctionem conferre credimus: cæterum lædi viſionem, quando cornea oculi tunica denſior quàm conueniat, aut rarior extiterit, vel alieno colore fuerit infecta, nemo eſt, qui non agnoſcat. Nec alienum quidem eſt ex ſapore, fœtidóque odore ſimilarium partium actiones inſtrumentariarum corrumpi, quod Galenus etiam in libris de Symptomatis oſtendit. Hæc & ſimilia in hac re adferri poſſunt: quorum quædam ſcriptores recentiores nullo modo attingunt, alia verò meo quidem iudicio malè interpretantur. Nam quur ſanguis, & ſpiritus quemadmodum oſſa, caro, & ligamenta aſſumi non debeant ad partium inſtrumentariarum compoſitionem non docent, quid verò de mollitiæ, duritie, craſsitie, tenuitate, raritate, denſitate, laxitate, adſtrictionéque ſentiendum ſit, explicare non conantur, ſolius coloris mentionem facientes, quem temerè concedunt morbum eſſe, vbi in eum, qui præter naturam eſt, mutatus fuerit: hac ratione quoniam

etſi

etſi temperies non eſt, ex his tamen eſt, quæ temperiem ſequuntur. Nam ſi cauſam morbi dicerent eſſe huiuſmodi colorem, condonari illis poſſet facilius hic error, morbus enim nullo modo eſſe poteſt, quum ipſa non ſit conſtitutio labefactata. Illud verò ſi concedamus non ſolum ipſam intemperiem, ſed etiam quod temperiem ſequitur eſſe morbum; eadem ratione actionem læſam inter morbos ponamus oportet, vt antea oſtendimus, quippe quum ex vitioſo temperamento non minus illa quàm color partium euariet. Præterea quum morbum conſtituunt eſſe ea, quæ temperiem ſequuntur, ſimilarium quoque partium morbum fateantur neceſſe eſt, & viſionem ipſam actionem corneæ tunicæ ſimilaris partis, non totius oculi: quo fiet vt actio vnius partis à conſtitutione alterius vitiata primò impediatur, alioqui illorum opinione morbus non eſſet, quæ omnia profectò ſunt abſurda. Ego verò aliter puto eſſe ſentiendum: Ac imprimis ſanguinem, & ſpiritum inter ea non eſſe recenſenda, quæ inſtrumentarias partes conficiunt. Nam etſi abſque illis actiones exerceri non poſſunt, tamen non vt partes id præſtant ſed vt inſtrumenta, quibus natura ad vniuerſas functiones vtitur: quæ autem inſtrumenti naturam ſubeunt, in omnibus rebus ſeiunguntur ab his, quæ res ipſas conſtituunt. Quod vt facilius intelligi poſsit, operepretium eſſe duco, paulò altius rem exordiri: nam cum pars ſit, quæ ad totius conſtitutionem facit, mirum forte videbitur, quod Ariſtoteles nonnulla recenſeat aliquando inter partes, quæ alibi negat partes eſſe. Etenim capite ſecundo tertij libri de Hiſtoria animalium, inter ſimilares partes, ſanguinem, ſaniem, ſeuum, excrementa, pituitam, vtranque bilem numerat: idem de ſanguine ſcribit capite ſecundo libri ſecundi de Partibus; At capite ſecundo primi de Hiſtoria, inter partes animalis humores nequaquam ponit; quinetiam idem author capite ſexto ſecundi de partibus ſcribit, partem omnem conſtare ex ſanguine, tanquam ſanguis pars non ſit: quod apertè teſtatur capite decimo eiuſdem libri, ſanguinem, inquam, nullam eſſe animalis partem. Ariſtotelem ſequutus Galenus, paſsim docet quaſdam partes fieri ex ſanguine, alias verò ex ſemine, & in libris de Elementis, & alibi, humores nequaquam appellat partes, ſed ſenſibilia corporis elementa: & meritò quidem: nam ſi omnis pars, vt ille ſtatuit in libro de Conſtitutione artis, & ſeptimo Methodi,

Methodi, & paſsim alibi, aliquam edit actionem conſtat profectò ſanguinem, ſpiritũ, humorem, pilum, vnguem, adipem, & ſi quid aliud huiuſmodi eſt in corpore; quod ſolùm gignitur, nec viuit, partem eſſe non poſſe. Hanc controuerſiam non eſt facile componere; Nam ſi pars eſt id, ſine quo totum nequit eſſe, quo pacto animalis ſanguine præditi, ſanguis non erit illius pars? cur etiam animalia quæ nata ſunt habere vngues, pilos, poterunt conſtare abſque illis? erunt quidem fortè illa animalia, ſed non ea, vt illorum natura poſtulat, prædita omnibus ſuis partibus. Hanc difficultatem non fugiunt, qui negant hæc partes eſſe, contracta ſuo arbitrio partis definitione; Manet enim adhuc dubium, cur ab authoribus prædictis dicantur illa, aliquando eſſe partes, aliquando non eſſe. Mihi verò videtur ratio huius rei peti à conſideratione totius: nam quum id quod ex multis conſtat diuerſis rationibus conſiderari poſsit; fit vt idem nunc ſit illius pars, nunc verò minimè; Partem enim oportet eſſe eiuſdem generis cum toto: ita vt ſi totum ſubſtantia ſit, illius partes ſubſtantias eſſe ſit neceſſe; vt rectè dicere ſolet Ariſtoteles, ſubſtantiæ partes ſubſtantias eſſe: ſi verò totum eſt, cuius partes conſideramus, accidens, erunt vtique illius partes accidentia; ſi totum eſt quantum, & partes illius pariter quantæ. Propterea nec linea ex punctis, nec numerus ex vnitatibus conſtare dicuntur; eadem ratione, ſi totum eſt corpus, partes erunt corpora: ſi totum viuens, & partes viuentes. Ergo pili, ſanguis, humores, ſpiritus, vngues, partes ſunt ſubſtantiæ corporeæ, quia ſubſtantiæ ſunt, & corpora: animalis verò nequaquam; quoniam animal viuit, & non niſi ex viuentibus partibus conſtitui poteſt. Quia igitur Ariſtoteles, & Galenus conſiderant aliquando animal, vt corpus, aliquando verò vt animal eſt, ideò dicunt ſanguinem, & alia prædicta, nunc eſſe partes, nunc verò non eſſe: ſic etiam Ariſtoteles docet, aliquando partes eſſe formam, & materiam, non quidem corporis vel animalis, ſed ſubſtantiæ; propterea inter partes animalis & corporis, in libris præcitatis mentionem haudquaquam facere ſolet formæ & materiæ, quod nec etiam Galenus facit, qui elementa mundi, & quatuor humores inter partes non recenſet, vt qui non ſubſtantiæ aut corporis, ſed animalis & hominis partes quærat; Ac multò quidem minus materiam & formam partes vnquam eſſe dicet: tanquam is qui communiſsima rerum principia, & partes in medicina cõtemnat. Me-

ritò igitur ſanguinem, alióſque humores & ſpiritum inter partes animalis, & hominis, quorum & naturam, & compoſitionem quærimus recipiendas non eſſe diximus. Nam ex eo quod in parte non eſt fixum & ſtabile, nec proprium alicui, quo pacto cõſtare poteſt, quod eſt firmum, ſolidum propriámq; & diuerſam ab aliis habent naturam. Ergo humores & ſpiritus partes non ſunt, ex quibus inſtrumenta corporis conficiuntur: habent autem nunc rationem materiæ, nec communis inſtrumenti: nam quum ex illis ſimilares partes gignuntur, materia illarum ſunt, & corporis elementa: quum verò ſuo affluxu excitãt calorem & facultates inſitas ſingulis partibus, communia inſtrumenta eſſe, cenſentur. Cæterùm ſi omnia ex vnica ſubſtantia fiant, veluti ſi vniuerſæ partes inſtrumenti, ex ſola carne conſtent, non ſeruatur numerus earum partium quas compoſitio diſſimilarium poſtulat. Requiri verò in ſimilaribus partibus idoneam ſubſtantiam mollitiem, duritiem, craſsitiem, tenuitatem, & reliquas prædictas qualitates concedendum eſſe puto: non tamen propterea noua genera morborũ in diſſimilaribus partibus ex illis naſci, quum poni debeant partes ſimilares bene affectæ in ſua temperie, & ſubſtantia, & reliquis qualitatibus, quæ ea vel etiam fortè ſubiectam materiam ſequuntur. Supponimus enim in omni re materiam, cuius formam quærimus: nec materiæ vitia formæ ſunt, aut Artificis, qui formam materiæ inducit: non enim dicitur domus malè conſtructa; ſi ex malis lapidibus, lignis, & alia materia vitioſa, ſit confecta; ſed in forma, quę propria illi debet eſſe fuerit erratum: tunc enim dicimus corruptam eſſe proportionem, & domum malè fabricatam; quod ſi illius forma, & conſtitutio recta eſt, materia autem vitiata, dicimus quidem domum rectè eſſe cõſtructam, ſed illius materiam malam eſſe. Vt igitur in domus, & aliarũ rerũ artificialium ſtructura materiam ſupponimus, ſuis qualitatibus præditam; ſic in ſtructura inſtrumentorum corporis, ſupponendæ ſunt partes ſimilares, cum illis qualitatibus, quæ neceſſariò earum materiam, temperiem, & formam ſequuntur: & quærendum poſteà quid in illis reperiatur, ex quo inſtrumenti, & totius forma conſurgat, itaque dicimus haudquaquam ſpectari morbos, aut vitia alia, quæ à propria ſimilarium natura, & temperie ſtatim, vel quali tatum eas ſequentium meritò proueniunt; alioqui quum ob caloris, vel alterius qualitatis exceſſum impeditur actio partis inſtru

inſtrumentariæ, vt motus corporis in febribus, cogeremur profectò intemperiem ipſam, cauſaſque illius ad inſtrumenta referre, quod abſurdum omnino foret. Nec verò illud nos mouet quod ea actionẽ lædant partis inſtrumentariæ: propterea quòd non quidquid actioni partis illius efficit, morbus eſt, ſed quod conſtitutionis illarum natura continetur, id enim per ſe actionibus obeſt. Nam, vt antea diximus, intemperies, motum, ſenſum, & multas alias inſtrumẽtorum functiones offendunt, quas tamen ab illorum morbis excludimus: propterea Galenus intemperaturas cryſtallini humoris lædere quidem oculi functiones cenſet, ſed tamen eas ab oculi inſtrumentariæ inquam partis morbis excipit. Quod ſi ita eſt, duritiem, mollitiem, colorem, & reliquas qualitates, quæ temperiem ſequuntur, etiam ſi actiones lædant, ad eas tamen partes minimè pertinere putandum eſt. Sed vt temperies & ſubſtantia idonea ſimilarium ſupponitur, quum ex illis inſtrumenta conflari debent; ſic & prædictas qualitates ſupponere oportet. Adde quòd & morbis per ſe medemur, eas autem qualitates corrigimus, non ipſis, ſed temperaturæ adhibitis remediis. Eodem modo durities, & mollities bene temperatis ſimilaribus partibus, ſecundum naturam habent. Nec par eſt de illis, quæ eſt de aſperitate, & læuitate ratio. Nam durities, & mollities, non mutata vehementer temperatura, variari non poſſe creduntur. Aſperitas verò, & læuitas, manente etiam eadem temperie, facilè immutantur, vtpotè quæ facultatis formatricis prouidentiam ſequantur, quæ eas partes læues, aſperáſque in eadem temperie, quas tales eſſe oportebat, efformat, quum ſicciora etiam quædam oſſa, quæ aſpera eſſe oporteret ſi temperaturæ vim ſpectaremus, læuiora aliis humidioribus, mollioribúſque effiċta à natura conſpiciamus. Sequitur raritas denſitáſque, vel calorem & frigus, vel materiæ copiam & inopiam. Itaque ſi ſeparemus à partibus inſtrumẽtariis, quæ tẽperiem, propriámq; naturam ſimilarium neceſſariò ſequũtur, & communia omnibus actionibus inſtrumenta, non plura quàm quinque relinquentur ad inſtrumentarias conficiendas neceſſarias, nempe conformatio, magnitudo, numerus, coniunctio, & continuitas ſimilariũ. Sic enim domũ rectè fabricatam iudicamus, quum omnes ſuas partes iuſta magnitudine erectas acceperit; & oſtia feneſtras, alióſque meatus idoneos habet, & vbi expedit eſt aſpera vel læuis, & decentem figuram, connexionem & par-

tium vnionem eſt conſequuta.
Nam ordo in coniunctione continetur, quandoquidem recta non poteſt eſſe partium poſitura, niſi certo quodam ordine ſingulæ partes fuerint diſpoſitæ. Ex quibus quidem patet ſimilares partes materiam eſſe inſtrumentariarum; ex ſimilarium verò magnitudine, conformatione & ex pluribus ſimilaribus numero, & coniunctione, diſsimilaris inſtrumentariæ partis formam, & compoſitionem reſultare: nec non ſanitatem, & morbũ nõ in omni re, quæ in parte eſt actionis cauſa, ponenda eſſe; ſed ſolùm in eo, quod ad compoſitionem, & formam ipſius partis pertinet; nam cum etiam vitio materiæ ex qua inſtrumenta conficiuntur, lædantur illorum actiones, vt antea oſtendimus: certum eſt in his morbos diſsimilarium non eſſe reponendos: ſed ſolùm in forma & conſtitutione, quæ inſtrumentis debetur; Quippe cum morbus, & ſanitas affectiones quædam ſint, & forma, quæ materiæ addita partem conſtituit, intendíque & remitti artíque noſtræ ſubiicį poſſunt; materiæ autem plurima vitia ex primis principiis orta, nullam mutationem, nec medicinam admittant; propterea mirum non eſt, ſi aliquando multarum partium actiones læduntur, nec tamen illis proſit medicina vlla; quoniam ex materia indita à primis principiis vitium eſt contractum. Eſt ergò morbus vt anteà ſuppoſuimus vitium quod formæ, & non materiæ partium accidit. Eſt hæc quidem de his noſtra opinio, quanquàm non impedio vt alij aliter ſentiant. An verò quemadmodum compoſitionis cauſæ poſitæ ſunt, quæ ad actionem partis edendam propriè cõferunt, ita omnis actio ex ipſa ſtructura proueniat, poſtea expendemus, quum de effectibus morborum agemus.

De morb

De morborum generibus, qui in inſtrumentariis ob formationem naſcuntur.

CAP. VIII.

QVOD Galenus in partibus *διάπλασιν* vocat, noſtri, nunc conformationem, nunc formam vertunt, tria autem hoc nomine ſignificari Galenus ſcribit figuram, aſperitatem & lęuitatem, cauitates & ſoliditates partium; & optimè quidem, quum eas partes male effọrmatas dicere ſoleamus, quæ vel peruerſam ſunt conſequutæ figuram, vel aſperiores, vel læuiores, aut ſolidæ, vel perforatæ præter naturam ſunt effictæ: quod ſi ita eſt tria in primis morborum genera in conformatione reſultabunt; Vnum, quod in figura, alterum, quod in aſperitate, & læuitate, tertium in ſoliditate, & meatibus conſiſtit; Ac in ſingulis quidem generibus alij naſcuntur morbi, tot profectò numero, quot modis earum recta conſtitutio corrumpi poteſt: Nam multis modis figuram partium variari contingit, ſiquidem quæ rectæ natura eſſe debent curuari poſſunt, & quæ curuæ erigi, & omnes flecti, reflecti, diſtorqueri, inæqualiter creſcere, aut minui, & quæ rotundæ nonnunquàm quadratæ euadunt, & hæ alias figuras capiunt; denique tot morbi peculiares in hoc genere oriuntur, quot poſſunt ipſæ eſſe figuræ cuiuſque partis. Nec illud etiam ignorandum eſt figuram aliquarum partium primò, & per ſe, aliarum verò per Accidens corrumpi: quemadmodum anguſtiore facto thorace pulmo figuram ſuam ſeruare nequit. At in aſperitate, & læuitate, vnicum ſolum genus ſtatuitur: exaſperatis ſcilicet partibus, quas læues eſſe oportet, & illis læuigatis in quibus naturalis conditio aſperitatem requirit. Cæterum in partibus, quas natura meatibus quibuſdam, & cauitatibus donauit: multiplices morbi inueniuntur: vel enim plures, aut pauciores, vel latiores, aut anguſtiores, aut etiam penitus deperditæ ſunt cauitates, & meatus: Partes verò, quas neceſſe eſt ſolidas eſſe, in hoc morbum experiuntur, quum excauatæ fuerint, meatuſque aliquos acceperint. quæ quoniam exemplis aptiſsime à Galeno docentur, & ſtatim etiam per ſeipſa innoteſcunt, ad alia morborum genera properabimus.

De morbis in numero partium.

CAP. IX.

INSTRVMENTARIAS partes quaſdam ex vna ſimilari ſubſtantia, alias ex pluribus ſimilaribus conſtare Ariſtoteles docet, ac in illis quidem nec ſanitas, nec morbus, ex numero partium conſiſtit, in his verò duos naſci morbos corrupto iuſto numero partium; quando ſcilicet plures fuerint, aut pauciores quàm eſſe deberent, omnibus conſtare puto, & id rectè à Galeno etiam demonſtratum fuit: qui in hoc tamen non placet, quòd quoſdam affectus ad numerum referat, qui ab hoc genere videntur alieni, tum quod etiam quoſdam in hoc genere aliter ponat, quàm cõuenire videatur: etenim deficientes partes diuidit ille in lib. de Differentiis morborum in funditus abolitas, & ex dimidio præciſas, ſiue mutilatas, quemadmodum ſi linguæ portio, vel pudendi amputetur, contenditque huiuſmodi mutilationes ex dimidio factas ad numerum, non autem ad magnitudinem eſſe referendas: propterea inquit, quoniam etſi magnitudo aliqua à parte demitur, non tamen vſque adeo euidens eſt in magnitudine vitium, vt ob id mutilatum animal videatur, interim tamen numerus partium ſit diminutus. At ego aliter puto eſſe ſentiendum: Nam per huiuſmodi diminutiones membrum numerum ſuarum particularum ſæpè retinet, ſed breuiores omnes ſunt effectæ: abſciſſa enim linguæ portione, quæ relinquitur ſuas venas, neruos, carnem, & denique omnes partes, quibus conſtat, obtinet ſola magnitudine diminutas, nec facit quod totum non videatur ob magnitudinem deperditam inſigniter affectum, quum totius morbus non ſit, ſed partis relictæ, quæ certè mutilata apparet: quòd ſi ex dimidio factas obtruncationes inter mala, quæ ad numerum ſpectant, reponamus, quur etiam ſupercreſcentem vlceribus carnem, quam ille ad magnitudinem refert in eodem genere nõ collocabimus? Ac etiã ſi quis ſpectet actionis impeditæ cauſam, inueniet profectò vitium eſſe in magnitudine, non in numero: quod enim loqui nequeat, cui linguæ portio periit, cauſa in promptu eſt, quòd illa ob breuitatem ad omnes oris partes exeri, extendique nequeat: quinetiam in hoc rectè ſentire mihi non videtur, quòd decimo quarto Methodi ophiaſim, & alopeciam inter hos etiam morbos ponat, qui ad

numerum pertinent; quemadmodum, & vitiliginem, meliceri-des atheromata, & ſteatomata, Nam ſi ſpectemus pilorum vitia, quæ in ophiaſi & alopecia contingunt, ſymptomata erunt, ſiquidem illis non medemur, ſed ſubiectæ intemperaturæ, corruptioniſque humorum, quo fit vt morbus, qui in illis reperitur, intemperaturæ ſit genus quoddam, non autem in numero morbus vllus: ſic præterea pilos partes corporis faceremus, vel ſimilares, vel organicas, agerent ergo aliquid: quando quidem omnis corporis pars ſuas habet actiones: Nutrirentur igitur vt omnes corporis partes, At ille negat ſecundo de Temperamentis pilos nutriri, ſed excrementi affluxu impelli ſolum, & in longitudinem extendi. Vitiliginem in libris de Symptomatis collocat inter ſymptomata, quæ male peractam nutritionem ſequuntur, eandem verò (vitiliginem inquam) melicerides: præterea achores, atheromata, ſteatomata morbos eſſe ſcribit ex intemperie, quam parit humoris vitium. Credit etiam decimo quarto Methodi carnem, quæ ab vlceribus deciditur ad numerum attinere, quam in libro de Differentiis morborum verius ad magnitudinem refert. Cæterum inter ea, quæ corpori adiiciuntur nonnulla eſſe toto genere præter naturam, vt lapidem in veſica, vermes, pus, grandinem, ſuffuſionem in oculo, & quæ in abſceſsibus reperiuntur, & denique (ne ſingula proſequamur) quæ ex ſubſtantia conſtant prorſus inutili, atque ita corpori ſunt inimica, vt non ſolum alterationem, aut diminutionem, ſed integram ablationem deſiderent; quædam verò ex genere eorum eſſe, quæ ſecundum naturam exiſtunt, optimè à Galeno in libro de differentiis morborum eſt proditum: qui tamen non mihi videtur rectè vnguen oculi his annumerare quæ dicuntur eſſe ſecundum naturam, vt ſextus digitus, qui aliquibus adnaſcitur. Nam etſi vnguis ille ſimilitudinem quandam habet cum vnguibus digitorum, nihilominus ex diuerſa & inutili omnino materia eſt confectus. Itaque commodius meo quidem iudicio conſiſtet in genere eorum, quæ toto genere naturæ contraria cenſentur.

De morbis in magnitudine.

C A P. X.

DVO prima morborum genera magnitudinis vitio in partibus corporis naſci quilibet facile agnoſcere poteſt: vel enim ſupra modum excreſcit partium mo-

les, vel minuitur pluſquam ratio poſtulat: Eſt autem decrementi vna ratio, quum ipſa partium ſubſtantia demitur, Altera quum partes nutrimenti defectu contabeſcunt. Incrementi autem etiam duplex, aucta ſcilicet partium ſubſtantia additione familiaris, cognatæque materiæ: quod illis euenit, quibus præter naturam caro, pinguedoque augetur, vt de Nicomacho Smyrneo refert Galenus, & his quibus vel lingua, vel alia pars ſupra modum ſtatim ab initio excreuit, vel etiam accedente magnitudine humoris, vaporiſque affluxu, quemadmodum inflammatæ, induratæque partes, vel flatu diſtentæ extuberant vſque adeò, vt magnitudo actioni obſit, alioqui ad hoc genus huiuſmodi vitium non pertinebit, ſed ſimilarium partium erit morbus, quæ ex humoris contactu geminam contrahunt, qualem habet redundans materia temperiem. At caro, quæ in vlceratis partibus plus iuſto creſcit ad magnitudinem quoque ſpectat.

Genera morborum, qui ex mala coniunctione proueniunt.

CAP. XI.

IN coniunctione partium ſpectari poſitum, & mutuam connexionem optimè ſcribit Galenus: quæ enim inter ſe rectè coniunguntur ſuo loco ſtare debent, & commode præterea colligari: quòd ſi hæc vitientur duo omnino fient morbi, vnus quum partes à ſuis ſedibus recedunt, & peruerſo ordine collocantur: alter quum perperam colligantur. Porrò in ſitu proprij morbi contingunt, ſi quod in ſuperiore loco collocari debet, in inferiore ſit poſitum: ſi dextrum fiat, quod in ſiniſtris oportebat eſſe collocatum; Item ſi retrocedat, quod anteriorem locum deſiderat, aut longiùs diſtet, quod propinquum vult eſſe natura, aut iaceat ad latus, quod in medio conſtitui debet, vel foris eſt, quod intus naturalem ſuam ſedem obtinet: vt quum per vulnera thoracis pulmonis fibræ exeruntur. At in connexione morbi naſcuntur, quum ligamenta longiora, breuiora, craſsiora, tenuiora, latiora, anguſtioráque fuerint, vel aliam figuram, aut aliud denique vitium acceperint, cuius ratione partes peruersè connectuntur: quod ſi partes inter ſe coarticulentur, vtriuſque vitio recta ſtructura corrumpitur, & varij morbi naſcuntur: quum enim

quæ

quæ aliam ſuſcipit anguſtiorem habet concauitatem, aut latiorem, quàm alterius conditio requirat, aut è contra malè affecta eſt, quæ in aliam inſeritur: quot erunt in ſingulis vitia cuius occaſione ſtuctura inſtrumenti corrumpatur (neq; enim in omnibus eadem eſſe poſſunt, quum figura magnitudine, multiplici alia ratione partes quę eiſdem vinculis copulantur, inter ſe differant) tot planè morbi in illis reſultabunt.

De morbo, qui communis ſimilaribus & inſtrumentariis partibus à Galeno ponitur.

CAP. XII.

CONTINVI ſolutionem non eſſe morbum, ſed illius cauſam antea oſtendimus, atque hanc quidem non communem morbis ſimilarium, & inſtrumentariarum partium, ſed propriam duntaxat inſtrumentariis putamus: propterea nullum communem morbum ſimplicibus, & compoſitis partibus ex ſoluta vnione prouenire, vt Galenus putat, nobis perſuademus. Nec in hoc quidem ſpontè, vt nec in aliis, ab eo diſſentimus, ſed à natura rei admoniti, & principiis, quæ paulo antea, eo authore, poſuimus, coacti; ſi enim morbus conſtitutio eſt præter naturam, cenſeantúrque ea ſingulas partes conſtituere, quorum beneficio partium actiones, bene, maléve peraguntur, nullo pacto profectò immediatæ, proxim'æque morborum cauſæ (de his enim agimus) morborum ſimilarium partium eſſe poterunt vitia, quæ in illis ex diuiſionibus, ſolutáque vnitate naſcuntur: propterea ſcilicet quod etſi partes ſimilares per huiuſmodi noxa vitiantur, illarum tamen actio, conſtitutióque minimè offenditur. Nam quemadmodum nemo negauerit lædi partes ſimilares, quum figuram ſuam, vel magnitudinem naturalem amittunt; non tamen ob id morbum in parte ſimilari ea committere quiſpiam concedet, quoniam illius eſſentia, & conſtitutio non corrumpitur: id quod agnoſcitur, quoniam actionibus huius partis huiuſmodi mala non obſint; Ita quũ vnio ſimilariũ labefactatur, eas quidem aliquo modo offendi certiſsimũ eſt; læſionẽ tamen ad eſſentiam, & cõpoſitionem illarum haudquaquã pertinere,

nec in illis morbum parere eadem ratione putandum eſt, quòd ſcilicet nullum inferatur earum actionibus nocumentum: Licet & alia ratione idem probare. Si enim Galenus obſtructionem venarum hepatis, non venarum, ſed ipſius viſceris morbum eſſe dicit; nimirum quòd venæ vt partes ſimilares ſunt, & vt membranæ quædam, aut tunicæ conſiderantur, propter obſtructionem non impediuntur, quominus ſuas actiones exerceant: quur idem ex ſolutione continui contingere non putabimus? quum nihil ad illarum actiones vnio huiuſmodi conferat, ſed ſola ipſa ex quatuor qualitatibus temperies; id quod, ſi authoritate certandum eſt, illorum cauſa, qui rationum omnium momenta contemnunt, & antiquorum ſcriptorum verbis ob ingenii imbecillitatem, quæ probationum vim percipere nequit, vt mancipia imperio mouentur, licet id facilè probare; quod doctioribus ex his, quæ ſuperius ſcripſimus, quum de ſimilarium partium morbis ageremus, patere puto. Nam Galenus ſecundo Methodi ſolas qualitates primas actionum ſimilarium partium cauſas eſſe ponit, & naturam illarum nihil aliud eſſe, quàm temperiem tertio eiuſdem operis libro prodidit. Omitto quod & ſeptimo libro ſcribit eum, qui actionem ſimilarium tueri velit, illarum temperiem tueri debere: quinetiam partem ſimilarem id eſſe, quod eſt ob certam ex elementis miſtionem in libro de Conſtitutione artis, & in eo, qui inſcribitur de Differentiis morborum apertè teſtatur, & denique nuſquam vnionem de eſſentia, & natura ſimilarium vel dixit, vel probauit: At quum in libro de Differentiis morborum communem eſſe morbum ſolutam vnionem ſtatuat, nullis profectò rationibus nititur, quæ cogant nos huic rei aſſentiri. Eſt porrò ratio, qua vtitur huiuſmodi; ſi quid ſit ſecundum naturam commune ſimilaribus, & organicis partibus, quod animanti aut functionem, aut vſum aliquem præſtet, eo vitiato, communis morbus ſtatuetur: At qui vnitas communis eſt his partibus, quum ob eam vnaquæque illarum vna dicatur, & vnam edere functionem, vnúmque vſum præbere; In ea ergo communis morbus ponendus. Imprimis enim illud concedere non poſſumus quod de vſu partium ſcribit, quum de actione solùm agendum ſit hoc loco: ſiquidem in definitione morbi vſus ab eo non ponitur, ſed actio, & compoſitionis vitium ex actione, non vſu expendit: quando etiam poſtea læſiones, quæ actiones

offen

offendunt,morbos, quæ verò vſum impediunt, illorum cauſas eſſe putat: Deinde docendum erat quem vſum ſimilaribus præſtet vnio,& quomodo vtriuſque partis actionibus, & proſit,& obſit. Licet namque ſimili argumento efficere,vt alia,quæ partes organicas citra controuerſiam componere dicuntur, communem morbum committunt; quippe figura partis communis eſt ſimilaribus,& inſtrumentariis,& ob eam dicuntur illæ figuratæ:vt ab vnione & continuitate, vnitæ, & continuæ vocantur; veluti etiam à conformatione,magnitudine,& coniunctione, conformatæ, magnæ, & coniunctæ; & ſi quem vſum exhibet vnio ſimilaribus,aut alio modo cõfert,vel nocet,idem etiam illa efficiunt: Non tamen propterea in figura,conformatione,magnitudine,coniunctione communis aliquis morbus ſtatuitur, quoniam ſimilaris partis conſtitutio,& actio ab illis nihil patitur. Erat ergo hoc modo dicendum, ſi aliquid ſit commune vtriſque partibus, quod actionis ſit cauſa, eo vitiato, communis morbus conſtituitur. At ob vnionem corruptam actio vtriuſque partis læditur, id autem probandum erat: Etenim actiones ſimilarium partium ſunt, quemadmodum antea diximus, quæ naturales à medicis dicuntur, attractio,retentio, concoctio,& expulſio, quæ quidem omnino ex temperie (Galeno authore, cuius opinionem hoc loco excutimus)& mixtione quatuor qualitatum proueniunt. Nam pars vulnerata, niſi intemperies accedat ex humoris affluxu, aut forma,vel ſubſtantia corrumpatur(quod nos ſuperius addidimus ad ſimilares pertinere) attrahet, retinebit, concoquet, & expellet,& denique nutrietur, & augebitur, non minus profectò, quàm antea dum omnino erat integra; quemadmodum videmus in carnis generatione fieri,vbi non ſolum proba perficitur nutritio,ſed etiam quod ex vulneris concauitate eſt deperditum,actione partium diuiſarum reſtituitur: Nec putare quidem oportet regenerationem hanc fieri à carne ſubiecta adhuc ſana; nam vbi nulla amplius ſubeſt caro, vt in vulneribus,quæ ad oſſa vſq; pertingunt,quid aliud ſtatui poteſt,quod carnem procreet,præterquàm extrema,& labra carnis diuiſa? At nec pus quod in generatione carnis prouenit,oſtẽdit læſam eſſe aliquam naturalem facultatem: Nam vt in omni concoctione propria quædam proueniunt excrementa: ſic pus proprium eſt excrementum concoctionis, quæ fit à partibus vulneratis, exulceratiſque:quod quum laudabiles ſuas qualitates

obtin

obtinet, rectè peractæ cōcoctionis, & nutritionis, eſt inditium. quod ſi pertinacius contendas impediri actiones ſimilarium à ſolutione continui, repugnante ratione, & experientia, idem mihi cōcedas de aliis prædictis oportet, nempe contortum os, aut alia pars male conformata ſimiles noxas experietur ob peruerſam conformationem his, quas ſolutam vnionem inferre poſſe putas: ſic ſanè non minus occluſis aut patefactis, vel alio modo vitiatis ſuis meatibus pars ſimilaris proprias obire actiones prohibebitur, quàm ſi diuiſionem aliquam patiatur. Præterea ſequeretur nunquam poſſe reperiri morbum ex ſolutione continui in parte inſtrumentaria, quin ſimilares etiam ipſæ morbo affligantur. Non enim poteſt ſolui vnio partis inſtrumentariæ, manente integra, & ſibi continua ſimilari, quæ ad inſtrumenti compoſitionem aſſumitur: At Galenus ipſe ἀποσπάσματα morbos organicarum partium, & non ſimilarium eſſe cenſet, nimirum quòd quæ relinquuntur partes ſimilares, non minus exerceant ſua officia, quàm quum eſſent antea integræ; alioqui idem illud eſſet etiam ſimilarium morbus. Quod ſi aliquod eſt impedimentum, quo minus actiones ſimilarium rectè peragantur, id ſanè primo, & per ſe non continget ratione diuiſionis factæ in parte ſimilari; ſed ex diuiſione ſectis etiam vaſis, quæ materiam, & calorem in ſingulas partes ſpargunt, fiet intemperies; aut deerit materia ad nutritionem neceſſaria: At hoc non eſt partem ſimilarem morbo laborare in reſolutione continui: Ridenda verò illorum opinio eſt qui credunt noua quadam ratione perſuaſi in ſolutione vnitatis, & vnionis, etiam fieri morbum ſimilarium partium: illas enim aiunt conſtitui ex elementorum miſtione, & vnione: quæ cum vitiatur neceſſario corrumpi conſtitutionem partium ſimilarium, & in illis morbum fieri. Non enim de hac vnione elementorum agit Galenus; quum quærit id quod commune eſt ſimilaribus, & organicis, & communem in eo morbum: Sed de eo quod continuum vocant philoſophi (nam pro eodem vſurpat continuitatem, vnionem, & vnitatem) Vnio verò illa elementorū corrupta nihil aliud eſt quàm intemperies, aut certè non niſi in ipſa temperie morbum committit: At in ea nequit eſſe aliquis affectus communis partibus organicis, & ſimilaribus; quippe cum proprij ſint morbi omnes in intēperie, ſimilaribus. Quod ſi pro vnione, & vnitate ſumant continuum, videbunt illi miſeri quidem homines ne dicam

dicam ſtupidi, quàm ridicula euadat eorum ratio: dicent neceſſitari continuum, quandò in miſtione elementorum qualitas vna aliam excedit: Atqui ſi illam intelligunt continui ſolutionem, velintque illam differre à temperie, illud certe nunquam oſtendere poterunt, huiuſmodi affectionem communem eſſe etiam diſsimilaribus; ea ſanè eſt vt inquit Galenus vnitas, vnio, continuitas denique ipſa ex qua cum ſimilaris, tum organica pars dicitur vnita, eadem, & ſibi ipſi continua, aptaque eſt vulnerari, contundi, frangi, & vt vno verbo dicam diuidi: quæ res quantum ſit diuerſa à miſtione, & vnione elementorum, nemo ſanæ mentis dubitare poteſt; qui Galenum, Auicennam, & alios medicos de hac re tractantes vnquam legerit. Cæterùm Auerroes arbitratur alia ratione, in ſolutione continui fieri morbos partium ſimilarium, & eos quidem non communes organicis, ſed proprios ipſis ſimilaribus: cotinuum enim quod reuera continuum, primo, & per ſe ſimilari parti, organicæ verò non continuum, ſed potius contiguum, idque ob connexionem ſimlarium partium conuenire tradit: ex quo quidem ſequi putat, vt in continuo conſiſtat duntaxat ſanitas, & morbus ſimilarium: in contiguo verò diſsimilarium, idque ſimilarium ratione. Verum errat, & ille, nam figura, & magnitudo primo, & per ſe ſimilaribus competunt, per illas verò organicis, non tamen propterea fit aliquis morbus ſimilarium partium in figura, & magnitudine, quia hæc non faciunt ad actionem ſimilarium. Contiguum à continuo Galenus in hac re non ita ſcrupuloſè diſtinguit, etſi etiam inſtrumenta corporis beneficio ſimilarium non ſolum cõtigua, ſed etiam continua ſibi ipſis, & vicinis membris euadant. Falluntur etiam alij qui ideo continui ſolutionem, morbum inſtrumenti eſſe dicunt, quod figuram, & conformationem illius partis vitiet; eſſet enim hoc modo morbi cauſa remota, nequaquam verò morbus, aut certè non formalis (vt aiunt) morbi cauſa, de qua agimus, quum dicimus in magnitudine, conformatione, calore, & frigore morbum eſſe: ſed continui ſolutio ex propria & ſua ratione vitiat ſtructuram inſtrumenti; non ſecus quàm vitia, quæ ex magnitudine, numero, conformatione, & coniunctione ſimilarium naſcuntur in diſsimilaribus. Quod ſi quis ipſius etiam Galeni authoritatem hic requirat, locus eſt apertiſsimus Capite primo libri ſecundi de medicamentorum compoſitione ſecundum locos; vbi ſcribit morbum

in

in ſimilaribus partibus ex ſola intemperie prouenire, eos verò qui à multitudine materiæ alicuius naſcuntur, inſtrumentariarum partium morbos eſſe: At multitudo quum diſpoſitionem dolorificam cõmittit, de qua eo loco agitur, non alia quidem ratione id facit, quàm quòd continuum ſoluat: Quapropter ſi tunc non obeſt multitudo ſimilaribus partibus, quum dolorem committit, conſtat profectò nec ſolutionem continui illius opinione ad eas partes pertinere etſi id aliquãdo, vbi negligentius rem tractat, aut noui dogmatis author eſſe ſtudet, tradit. Ergo ſolutionem continui nunquam morbum, quum non ſit compoſitio præter naturam, ſed cauſam morbi partis inſtrumentariæ, quemadmodum alia vitia partium ſimilariũ, quæ in magnitudine, conformatione, numero, & coniunctione conſiſtunt, putare oportet. In parte autem ſimilari, quatenus ſimilaris eſt, hæc vitia nõ ſunt, nec actionem iuuant, aut lædunt, vel vſum aliquem præſtant: quandoquidem nihilominus ſimilaris pars eſt ſana, quum diuiſa eſt, aut male figurata, quàm quum ſibi continua, & rectam obtinet figuram: quidquid autem huiuſmodi mali in ea contingit, ad eam quidem pertinet ea ratione qua ad inſtrumenta componenda requiritur: quod ſi ita eſt, conſtat nullum eſſe morbum communem ſimilaribus, & organicis corporibus; In hoc etiam mihi non ſatisfacit Galenus, quòd arteriæ totius inciſionem morbum eſſe contendat, tum in ipſa arteria, tum etiam in parte inſtrumentaria, in qua arteria ipſa inuenitur: diuiſionem verò portionis arteriæ, ipſius morbum proprium ponat: quippe quum par in vtroque ſit ratio, & inſtrumentum patiatur ob ſimilaris ſectiones plus, vel minus pro inciſionis inæqualitate: quur præterea arteriæ, vel ligamenti diuulſiones totius inſtrumẽti, & ipſius partis ſimilaris: apoſpaſmata verò inſtrumentorũ duntaxat paſsiones conſtituat, nulla ratio ſuadet. Vt enim in ſimilarium diuiſione inſtrumentum, ſic quum id auellitur, ſimilares pati neceſſe eſt.

Hæc habui, quæ dicerem de morbo communi ſimilaribus, & inſtrumentariis partibus, quæ ſi quis diligenter expendet, paradoxa quidem, ſed non παράλογα inueniet.

Genera morborum, quæ in ſolutione continui conſiſtunt.

CAP. XIII.

PROPRIVM eſſe morbum qui ex ſolutione continui naſcitur, inſtrumentariis partibus, non autem communem ſimilaribus, & ob id quinque, & non ſolum quatuor eſſe ponenda, quibus conſtet ſtructura inſtrumentorum corporis, cõformationem inquam, magnitudinem, numerum, coniunctionem, & vnionem partium componentium, abundè probatum eſſe puto. Illud verò nunc ſequitur explicandum qui quotve morbi ex ſoluta vnione proueniant: quod quidem ita explicatum à Galeno video, vt facilè rudiores rei difficultate, & authoris varietate confundi poſsint. Nam nec de numero morborum idem perpetuò ille ſentit, & in nominum varia ſignificatione, magnam parit lectori difficultatem, ne dicam, confuſionem: etenim in libro de Differentiis morborum quinque ſimplicia genera ſolutionis continui, vlcus, fracturam, conuulſionem, ruptionem, & auulſionem enumerat. At quarto Methodi ἀναστόμωσιν, id eſt, vaſorum in orificiis apertionem, & διαπήδησιν addit: Præterea eroſionem, contuſionem, ſiue colliſionem, quam θλάσμα appellat, & puncturam in libro de Conſtitutione artis: Cæterũ libro tertio de Cauſis ſymptomatum eos errare ſcribit, qui diapedeſim cauſam eſſe putant ſanguinis excretionis, & ab aliis diuerſam: quum tamen quinto Methodi eam omninò, & diſtinctam ponat. Quantum verò in nominibus his euariet, vnicuique licet intelligere: Nam, vt à cõuulſione incipiamus, quam σπάσμα vocat, ſcribit quarto Methodi, & in libro de conſtitutione artis, & de Differentiis morborum, & alibi ſæpius, hoc nomine ſolutionem continui ſignificari: quum tamen in libro ſecundo de Cauſis ſymptomatum inter motus deprauatos conuulſionem, & rectè quidem ponat: Aliud verò eſt motus deprauatus, aliud continui ſolutio: Conuulſionem præterea neruis ſolis tribuit in libro de Morbis, quam in libro de Conſtitutione artis ad muſculorum fibras ſpectare ſcribit: Ac etiam omnem ſolutionem continui, quæ in neruis fit conuulſionem vocare, eſt (vt credo) nomine abuti quippe quum ea ſolum ita videatur nominanda, quæ ob

vehementes diſtentiones neruorum, quales fiunt per conuulſorios motus, contrahitur: quæ enim vulnerando naſcitur, vulneris nomen accipit additione partis vulneratæ; id quod etiam alibi facit, quum de neruorum vulneribus, & puncturis agit, & teſtatur apertè initio ſexti libri Methodi medendi; vbi docet ſolutionem continui ſimplici nomine carere, quum in neruum, venam, & arteriam inciderit: Docet præterea quomodo arcenda ſit conuulſio à neruo vulnerato; quod fruſtrà tentaret facere, ſi omnis continui ſolutio, quæ in neruo oritur, conuulſionis nomine contineretur. Auulſionem, quam vocat ἀπόσπασμα, propriam ſolum inſtrumentorum contendit eſſe in libro de Differentiis morborum, quum tamen quarto Methodi eam definiat eſſe ſolutionem continui in ligamento. quod vbique alibi inter veras partes ſimilares recenſet. At fracturam etiam vocare omnem ſolutionem continui, quæ accidit oſſibus, impropriè admodum dictum puto: quis enim fractum os eſſe dicet, quod leuiter ſolùm eſt vulneratum? Vlceris, & vulneris nomen confundit tertio Methodi, quum vulneris curationem ſub nomine vlceris ſimplicis docet: quinetiam communiter omnem ſolutionem, quæ in carne fit, vlcus vocari paſsim ſtatuit. At in libro de Conſtitutione artis quod ab eroſione ſolùm in carne naſcitur, hoc nomine appellari iubet: quod verò ex inciſione, vulnus. Quòd ſi etiam admittamus hæc omnia rectè dicta (neq; enim in hoc laboro, ſed in re ipſa inuenienda) non tamen propterea conſtat, qui, & quot in ſolutione continui morbi proueniant, quod in libro de Differentiis morborũ docere potiſsimũ ſuſceperat Galenus. Nõ enim ex partibus in quibus morbi naſcuntur, illorum genera ſumere debemus, ſed ex immediatis cauſis, quæ eos pariũt: quod antea ipſe oſtendit, quum inuenit octo eſſe morbos in intemperatura, quoniam quatuor ſunt qualitates, quæ temperiem mutare poſſunt; alioqui ſi ex partibus, & diuerſis nominibus morbos quęreremus, plura profectò, & inutilia genera reſultarent; quippe calida intemperies, quæ cor affligit, febris; quæ caput inuaſit ex ſolis æſtu, inſolatio dici ſolet: At non propterea hi morbi diuerſi ſunt inter ſe generis: Itaque vel ex propria natura diuiſionis ſpecies ſumendæ, quemadmodũ ille in Methodo facit vbi vlcera quædam ponit eſſe oblonga, quædam lata, alia profunda, & quę ex his naſcuntur genera: vel ex cauſis efficientibus ſolutionis continui proximis, & immediatis, quod idem

eodem

eodem opere alibi facere nititur;quum omnem cõtinui diuiſionẽ,vel à ruptione,vel cõtuſione, vel eroſione fieri ſcribit:Verum neſcio quia ratione omittat ſecantia,ſiue vulnerantia: frangẽtia cõtundentium nomine vix etiã contineri poſſunt,quũ nobis cõtundentia ſignificent res graues,& duras,quę molliores partes,vt carnem,& molliora oſſa,quę in ſe cedere poſſunt impulſu afficiũt,& diuidũt:frangẽtia verò peculiariter vocẽtur,quæ oſſa cõminuunt:Ad hæc nõ ſolum dura,& craſſa corpora frãgendi vim habent,ſed & alia nõnulla,quæ cõtundentiũ appellatione contineri nequeũt: cuiuſmodi eſſet ſi quis vtraq; manu appræhenſum os flectẽdo frãgeret:quare nihil perpetuũ ex Galeni tractatione in hac re nobis inuenire licet:id quod fortè faciemus,ſi rei naturã ſpectabimus,& expendemus ex vniuerſo rerũ genere, quæ diuidendi vim habeãt:quã in re occurrẽt imprimis quæ tenuia ſunt,& ad ſecandũ idonea,vt enſis,ſagitta,deinde quæ ſunt acria,& mordacia,tertio loco quæ grauia,dura,& obtuſa:Alia demũ quæ rumpendi vim habẽt,quæ vno genere rerum compræhendi nõ poſſunt,quum quædam replẽdo,quędam alio modo,omnia tamen tendendo rumpãt, quod ſi ita eſt,quid obeſt,quominus quatuor morborũ genera ſimplicia ſtatuamus in ſolutione cõtinui,& ſingula ſuis, aut confictis nominibus,nũcupemus?Igitur diuiſionẽ, quam faciunt tenuia, & ad ſecãdũ propria,vulnus nũcupemus: Eam verò, quam acria cõmittunt,vlcus,recepto etiã à medicis vocabulo,appellabimus:quæ verò à duris,& craſsis corporibus naſcitur,quũ generali nomine careat,mutuato à ſpecie nomine,contuſio dicetur vel fractura. Demũ ea,quæ fit à tendentibus,rupturæ nomẽ capiat.Iam verò ex diuerſis cauſis quæ in vnoquoq; genere reperiũtur,propria quædã inferiora genera oriuntur,quæ ex partiũ diuerſa cõditione & cauſarũ diuerſo agẽdi modo ſuis nominibus ſignificantur. Nã diuiſio omnis,quæ à ſecantibus in quacunq; parte fit,vulnus nuncupatur,vt quũ oſſa,carnẽ,neruũ,& quãcunq; aliam partẽ vulnerari dicimus:quod etiam Galenus octauo Methodi teſtãtur,quũ vulnera ait inferri ab acutis,& omnino ab his, quæ ad ſecandũ ſunt habilia:Verum quũ inter ea,quæ ſecant, & vulnerãt,quædã punctim,quædam cæſim continuũ ſoluant: quę pungendo fit diuiſio,pũctura proprio nomine vocatur, ab actionis modo accepta nomenclatura,quẽadmodũ quum

punctis neruis curationem, & remedia inſtituimus: ſi cæſum cōmittatur ſectio, nō alio quàm vulneris nomine ſignificatur: in oſsibus capitis ἐκκοπὴ ἢ διακοπὴ, & ἕδρα à Græcis dicitur huiuſmodi ſolutio, quæ vel ab acuto, atq; ſecāte alio modo, fit. At ſi ab erodentibus continuū ſoluatur, vlcus cōmuni in omnibus nomine à nobis, à Græcis ἕλκος nuncupatur: In oſſe autē peculiari nomine nos cariem, Græci τερηδόνα nūcupāt, nonnūnquam verò & vlcera ipſa eroſiones vocamus à cauſis erodētibus, quę exulcerant appellationē ſumentes: quod ſi à rebus grauibus, & duris extrinſecus lædentibus cōtinuum diuidatur: in partibus quidē, quæ ictui cedere poſſunt, & in ſeipſas cogi, & cōprimi, cōtuſio vocatur: ſic enim carnē affectam, neruos, & molliora oſſa in pueris cōtuſa appellamus: At ſi duriora fuerint corpora, vt oſſa, ſi partes illarū comminuantur, fractura nūcupatur, ſi leuius afficiātur, vt contuſio propriè nō vocatur huiuſmodi affectus, ſic facilè non eſt aliter propriè nominare. In oſsibus capitis fractura, à Græcis ῥωγμὴ, & ῥῆξις appellatur. Cæterū ſi vnio vitietur à tendentibus, ruptio dicitur: At in neruis cōuulſio à Galeno vocatur, etſi tamen ei diuiſioni ſolum nomen hoc cōuenire videtur, quæ à conuulſione fit, id eſt tenſione facta ad originē neruorum, nec id quidē propriè, ſiquidē (vt antea oſtēdimus) cōuulſionis nomen deprauatū motū, non vnionis vitium medicis ſignificat: quæ autē in ligamētis, aut inſtrumentariis partibus à tenſione fit diuiſio, auulſio (ſi placet) nominetur: Nam quæ ſecando fit, vulneris, & quæ erodendo vlceris nomē, vt alia, capit: At quæ in mēbranis, tunicis, & aliis partibus, quę tendi poſſunt (carne, & muſculis exceptis) cōtingit ſolutio à tēdentibus, nullo proprio nomine eſt donata: Ea verò, quę in muſculis, & carne prouenit, generis nomine ruptura, & à Græcis ῥῆγμα nūcupatur: Atq; hæc quidē ſunt ſimplicis ſolutionis continui nomina, & ſpecies: aliæ verò quæ à Galeno nōnunquā adduntur, vel excogitari poſſunt, aut ex his cōpoſitæ ſunt, vel ad illas redigūtur: Ac ne lōgius abeas ἀναστόμωσιν, id eſt orificiorū vaſorū apertio (ſi modo inter ſolutiones cōtinui aptè collocari poteſt, quum in cauitate potius ſit vitiū) ſi quidem à tenſione fiat, ruente humore magno impetu, aut copia diſtēdente, ad rupturā redigi debet: quum verò ob acrem quampiam qualitatē intrinſecus, vel extrinſecus aduenientē eroſa aperiuntur, ſub vlcere cōtinetur, & vbiq; Galenus id genus ſolutionis cōtinui ob tēſionē, vel eroſio-

nem naſci ſcribit: vnde ſi à vulnerãtibus, & pũgentibus, vel cõtundentibus accidat orificia aperiri, propriè (eo authore) anaſtomoſis nõ dicetur, ſed vulneris aut cõtuſionis appellatione cũ loci affecti additione, vt alia accipiet. Diapedeſim verò inter ſolutiones cõtinui initio quarti Methodi recenſet, quam quinto eiuſdem operis libro nõ longè à principio ob rarefactionẽ tunicarũ vaſorũ, & ſanguinis tenuitatem, atq; etiã apertionem orificij graciliũ ipſorum vaſorũ fieri meminit: qua in re rarefacientia neceſſe eſt ponat inter ea, quæ continuũ ſoluunt, nec nõ ſanguinis ipſius tenuitatẽ, ſed neſcio qua ratione. Quòd ſi ex apertione orificiorum fiat, idem diapedeſim, & anaſtomoſim ſtatuat neceſſe eſt: quin etiam, vt antea diximus eos errare ſcribit tertio de Cauſis ſymptomatũ, qui diapedeſim cauſam eſſe putãt excretionis ſanguinis, & diuerſam ab aliis, quũ aliter omnino ſentiat libro quinto Methodi medendi. Quare hoc affectionis genus à ſolutione continui excludendum potius eſſe cenſeo. Porrò ἐγχύμωσις mixtus eſt affectus ex contuſione, & ruptione, vt quarto eiuſdẽ operis libro idem tradit: ἐνθλασις verò, quæ à noſtris illiſio dicitur, cõtuſionis eſt ſpecies, quũ ſcilicet cõcauitas aliqua à collidentis corporis ictu facta appareat, ſed abſq; alia diuiſione: θλάσμα etiam vocant nomine generis mixtũ affectũ ex contuſione, & fractura: quando ſcilicet partis cõtuſæ externa ſuperficies nõ diuiditur, nec compreſſa apparet, interior autẽ multas, & paruas diuiſiones patitur: Eſt & cõpoſitus ex his affectus, ſi contuſa pars non ſolum ad interiora recedat, ſed etiã in exteriori facie diuiſiones quædam cõſpiciantur, qui quidem nullo proprio nomine eſt donatus: Sed hæc ſatis quidem de morbis, qui ex ſolutione cõtinui proueniunt, & eorũ nominibus, quibus ſignificantur, quæ etſi planè perfecta nõ ſunt, huiuſmodi tamẽ eſſe puto, vt beneuolus lector agnoſcere poſſit plurimum à nobis in hac re tam variè tradita fuiſſe elaboratũ: etſi quæ relicta ſunt facilè in prædicta capita redigi poterunt. Solet Galenus ſcribere neceſſariũ imprimis eſſe ei, qui artẽ aliquam methodo tradere velit, vt nomina propria ſingulis rebus imponat, quæ ſemper poſtea obſeruet, nec cũ aliis cõfundat, quod vtinã ipſe præſtitiſſet, quotiẽs enim quæſo de generibus, & nominibus ſolutionis cõtinui agit, & perpetuò diuerſo modo: At ſanè præſtitiſſet hæc ſemel ſuo loco diligenter

pertractaſſe certa quadam,& propria ſingulis appellatione, & inuariabili docēdi ratione,tum ex rei natura,tum ex conſueto loquendi modo deſumptis:ſic profecto omnibus liceret facilè intelligere:quæ nemo vnquam aſſequetur, qui nõ integram tractationem de iiſdē rebus, quibus ille ſparſim, nullóque ordine agit,rurſus aggrediatur:quę quidem dicta velim non vt eum reprævhendam,cui certe plurimum debemus:ſed vt eos admoneam,qui in quæſtiunculis, conciliandíſque authoribus perpetuò verſantur, multo meliora ſupereſſe,in quibus maiore fructu, & laude laborare poſsint.

De morbis compoſitis partium ſimilarium, & diſſimilarium.

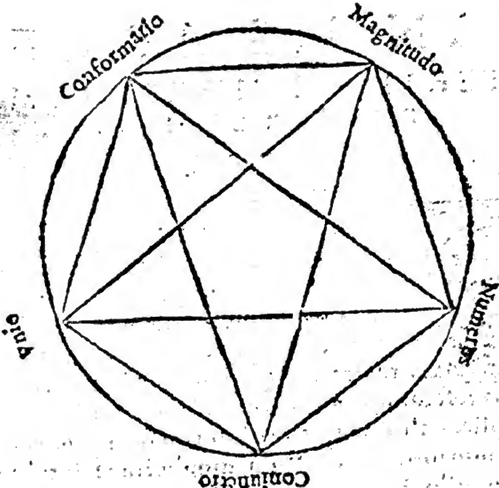
CAP. XIIII.

ETſi obiter quædā antea attigimus, quæ ad hāc rem pertinēt,& rurſus in ſequēti libro,in quo morborū differentias proſequemur, de cõpoſito morbo agendū eſt:tamen præſens inſtitutum poſtulat,vt generali quadam tractatione qui,quótve morbi cõpoſiti,tum in ſimilaribus, tum inſtrumētariis partibus oriri poſsint,doceamus:præſertim quòd nõ facile ſit ex Galeni libro de Differētiis morborū, in quo ex profeſſo de hac re agit,elicere quid author ſibi velit, & quod nos nunc quærimus,quum enim ſimilariū partiū morbos cõpoſitos cenſuiſſet eos eſſe,qui ex duabus qualitatibus inter ſe ſine humore,aut cum illo iunctis reſultant: neſcio quo modo mutata docēdi ratione,aliter ſtatuit,eos eſſe cõpoſitos in partibus inſtrumentariis,non qui ex duabus, vel pluribus cauſis naſcūtur,ſed qui ſimul plures partes occupāt ſimilares: Nam ſi vna eſt compoſitorū morborum(quatenus ſunt cõpoſiti)natura, vnā quoq; oportet eſſe in omnibus rationē,qua cõpoſiti dicuntur, nec ſimilariū morbos ex cauſis efficiētibus,diſsimilariū vero ex materia ſubiecta diiudicari,aut ſi hos hac ratione,illos etiā eadem componemus: At quæſo quos dicemus eſſe cõpoſitos morbos ſimilarium? An qui plures inſtrumentarias occupant vitiata cõformatione, magnitudine,numero,cõiunctione,vel vnione?Sic certe videtur ſentiendū,propterea quòd ex contrariis ratio ſumpta iudicat,diſsimilariū pluriū morbos ad ſimilares eſſe referēdos,ſi ſimilariū morbi proprij fiunt inſtrumētis. Quod ſi id

videt

videtur abſurdũ,nec cõpoſiti dici poſsint ſimilariũ affectus diuerſi,qui diuerſas partes infeſtãt(ſiquidem ij iam ad inſtrumẽta ſunt relati)relinquitur vt vnus morbus,qui plures ſimilares male habeat,aut qui in vna ſolũ parte cõſiſtat,cõpoſitus putetur: Atqui neuter cõpoſitus dicitur,niſi gemina ſit intẽperies,vt ipſe Galenus paſsim oſtẽdit,quo quidẽ cõſtat, nõ ex ſubiecta materia ſumendã eſſe cõpoſitionis morborũ rationẽ. Quod ſi particularius quædam, quæ in fine libri de Differẽtiis morborũ de hac re ſcribit Galenus, expẽdamus, inueniemus profecto hũc cõpoſitionis morborũ modum ab his principiis,quę antea(eo maximè authore)poſuimus alienũ: Illic enim inflãmationẽ ſtatuit eſſe morbũ totius inſtrumẽti per accidẽs , eo quòd ſingularũ partium inſtrumẽti ſit morbus,atq; ophthalmiã,quæ in vna etiã ſolũ parte,nempe tunica oculi,quæ adnata vocatur,conſiſtit. Idẽ quoq; de eroſione,& vlcere corneæ ſcribit,& deniq; ſimilariũ corporum morbos ex accidẽti ad totũ inſtrumentũ pertinere: Ac de vlcere quidẽ,& eroſione corneę quid ſentiẽdũ ſit,ex ſuperioribus patere puto,vbi omnẽ cõtinui ſolutionẽ ad ſola inſtrumẽta retulimus,& ſi illius opinionẽ ſequamur, nõ per accidẽs,ſed primò morbus eſt inſtrumenti ipſius,quũ nullo alio interueniẽte,viſio per huiuſmodi affectũ lædatur: Inflãmatio,ſi tantũ creſcat,vt magnitudinis ratione actiones inſtrumẽti impediat,optimè inter morbos inſtrumẽtarios, vt antea oſtẽdimus,reputatur : alioqui minimè,vt nec alij morbi ſimilariũ: ſi enim in ſola cõformatione,magnitudine,numero,cõpoſitione, & vnione morbos experiuntur,eo authore, inſtrumẽta: neceſſe omnino eſt,ſiue primo, ſiue ſecũdario id fiat,eorũ generũ morbos eſſe,qui inſtrumẽti morbi eſſe debẽt: alioqui quo modo quæſo ex accidẽti fuerit alicuius partis morbus,quod nec morbus quidẽ illius eſſe poteſt? An nõ etiã in hoc eodẽ loco ſibi pugnare videtur Galenus ? Nã,quũ primo bis dixiſſet ſimilariũ corporũ morbos ex accidẽti ad totũ inſtrumentũ ſpectare,poſtea ſtatuit eoſdẽ propriè ad totũ inſtrumentũ referẽdos: eos verò,qui vnã quampiã partem inuadũt,& cõpoſiti ſunt,vt inflãmatio,per accidẽs fieri morbos inſtrumentorũ. In quo etiã neſcio qua ratione moueatur: quippe quum nihilo magis referat plures partes,quàm vnã laborare,ſi modo re vera ſit cõpoſitus: Pręterea quũ illic ſcribit nõ referre ſiue quis plures dicat,ſiue vnũ morbũ to-

tius inſtrumenti, diuerſos morbos, qui in diuerſis partibus reſident, eo quòd curatio non varietur: in hoc mihi videtur ſui inſtituti obliuiſci, quod eſt nõ docere quo modo capiantur morbi, quatenus curationem variant, ſed quonã modo reuera cõpoſiti, aut ſimplices dici debeant; ſic profectò non erat quod laboraret in ſimplicibus inueniendis, quando curatio ipſa rectè inſtituitur adhibitis propriis remediis, ſiue ſimplices, ſiue cõpoſitos morbos nũcupemus, quibus medemur. Ac quum huius rei tractationem exactiorem ſe differre dicat in Methodum medendi, nec id poſtea præſtet, quod pollicetur, facit vt dum negligentius quædam ſuis locis explicat, perpetuò poſtea dubitemus, quo modo ea, quæ variè ſunt explicata, rectè capi debeant: Quamobrẽ ne diutius in his moremur, certa & perpetua quadã docendi ratione, eos conſtituamus cõpoſitos morbos tum ſimilaribus, tum diſsimilaribus partibus, qui ex efficientibus morborũ cauſis cõiunctis proueniunt, qua ratione ſi quis ſupputauerit ex complicatione quatuor primarũ qualitatũ, quatuor in ſimilariũ partium temperie reſultabunt morbi cõpoſiti: In tota verò earum ſubſtantia nõ magis ſimplices, quàm cõpoſiti (vt credo) dici poſſunt: quum ignoremus quo modo ab huiuſmodi morbis partes affligantur: quoniam verò quinque ſunt poſita, quæ inſtrumenta corporis conſtituunt: conformatio, magnitudo, numerus, coniunctio, & vnitas, quæ omnia omnibus modis inter ſe cõplicari valent, & omnino viginti ſex, cõplicatis ſummis generibus, efficiunt morborũ ſpecies, vt ſequens tabula oſtendit, & pentagona figura mathematica demonſtratione docet. Ex ſpeciebus vero ipſis, quæ in ſingulis generibus reperiũtur inter ſe cõiunctis certus numerus reſultabit, quem facilè aſſequetur, qui arithmeticæ omnino non ſit ignarus: nec illud quidem ignoro nonnunquã ſimilares partes quæ inſtrumẽtum aliquod cõficiunt, & ipſum inſtrumentum propriis morbis ſimul tentari, quẽadmodum quum adeſt vlcus, & intemperies, ſed hi non cõpoſiti, ſed cõplicati potius morbi dici debẽt, quandoquidem cõpoſiti, & ſimplices circa eandem materiã verſantur, & aliud ſit duos eſſe morbos, aliud verò morbum fieri cõpoſitum: de qua re proximo libro, ad quem iam properandum eſſe duco, diligentius agemus.

Coniugationes morborũ cõpoſitorũ in partibus organicis.

Conformatio,	Coniunctio,	Magnitudo,	Numerus,	Vnio
Conformatio,	Coniunctio,	Magnitudo,	Numerus	
Coniunctio,	Magnitudo,	Numerus,	Vnio	
Magnitudo,	Numerus,	Vnio,	Conformatio	
Numerus,	Vnio,	Conformatio,	Coniunctio	
Vnio,	Conformatio,	Coniunctio,	Magnitudo	
Conformatio,	Coniunctio,	Magnitudo		
Coniunctio,	Magnitudo,	Numerus		
Magnitudo,	Numerus,	Vnio		
Numerus,	Vnio,	Conformatio		
Vnio,	Conformatio,	Coniunctio		
Conformatio,	Magnitudo,	Numerus		
Conformatio,	Numerus,	Vnio		
Coniunctio,	Numerus,	Vnio		
Coniunctio,	Vnio,	Conformatio		
Magnitudo,	Vnio,	Conformatio		
Conformatio,	Coniunctio			
Coniunctio,	Magnitudo			
Magnitudo,	Numerus			
Numerus,	Vnio			
Vnio,	Conformatio			
Conformatio,	Magnitudo			
Coniunctio,	Numerus			
Magnitudo,	Vnio			
Numerus,	Conformatio			
Vnio,	Coniunctio			

IOANNIS ARGENTERII DE MORBORVM DIFFERENTIIS

LIBER.

*

DIFFERENTIAS morborum ſparſim, atque adeo variè, vt alia ferè omnia proſequitur Galenus, vt quo loco ſint illæ legendæ, & quid differentiæ vniuſcuiuſque nomen nobis ſignificet, non facilè intelligere liceat: legas enim apud eum, vt ex multis paucos referamus, morbos quoſdam eſſe magnos, quoſdam ſimplices, alios acutos, nec interim ſatis explicari quid per magnum morbum, acutum, ſimplicémue intelligi velit: ſic nonnullos complicatos, quoſdam graues, alios communes, quoſdam proprios, & denique multas alias differentias ab eo numerari ſenties, quarum quædam ab vno, & eodem fonte manant, aliæ à diuerſis naſcuntur. qua in re fontes, & generalia capita imprimis poni oportebat, & doceri quænam, & quot eſſent, à quibus ſumerentur, & deniq; quæ propriæ, & eſſentiales, quæ alienæ & accidentariæ differentiæ, explicandum: Nam cõtemptis generibus, à quibus omnia diuidendo oriuntur, fruſtra infimas ſpecies, & differentias quæres. Præterea vt in diuiſione febriũ eſſentiales differentias ab accidentariis ſeparandas eſſe cenſet, éoſque reprehendit, qui eas inter ſe miſcent, vel in primis differentiis conſiſtunt, tanto magis profectò id in morborum differentiis faciendum erat, & ab eo fugiendum, quod in aliis damnat, quanto communium tractatio ſingulorum explicatione artibus docendis eſt vtilior: Qui enim morbum diuidere nouit, non ſolum febrem, ſed etiam alios omnes morbos probè diuidet: miraríque ſanè licet, quòd quum plurimæ omnino morborum ſint differentiæ, genera ſolum doceat in libro de Differentiis morborũ, aut certe ſolum eam differentiam, quæ ex materia ſubiecta ſumitur: Nam qui dicit morbos quoſdam eſſe ſimilarium partium, alios inſtrumentariarum, nullam profectò aliam differentiam explicat, quàm quæ ex materia, in qua morbi gignuntur, capitur,

tur, quum tamen liceat, ſicut febres diuiſit, ſic ab eſſentia morborum, & aliis multis, eorum differentias ducere: id quod nos, quantum in nobis fuerit, duce ratione, efficere conabimur. Quantum enim difficile ſit bene diuidere, docet Ariſtoteles initio operis de Partibus animalium: tantóque profecto difficilior nobis eſt diuidendi ratio, quòd nemo hactenus ex antiquis ſcriptoribus eam ſatis explicare ſit conatus: Aiunt quidem illi genera per ſuas differentias in ſpecies diuidenda eſſe: At à quibus ſumantur differẽtiæ, quod præcipuum eſt in hac re, non docent. optaremque, in hoc verſari, qui præcipuis logicæ, philoſophiæque ſtudiis contemptis, totam vitam in aliorum placitis intelligendis, pertinaciúsque defendendis conterunt, & interim ſi quid definiendum, diuidendum, reſoluendum, componendúmue ſit, aut cauſæ, vel effectus rerum inueſtigandi, niſi hæc ad verbum ab aliis conſcripta, & expreſſa legerint, vnde initium capiendum ſit, omni arte deſtituti, ignorant: Scribit Galenus primo ad Glauconem omnes errores qui in medicina naſcuntur, ex malis diuiſionibus prouenire: At pauci interim ſunt, qui vnquam morbum, vel aliud quidpiam, quod ad medicinam pertineat, diuidere per omnes ſuas differentias tentent: hinc quæſtiones, hinc dubitationes, & ſophiſmata omnia ferè naſcuntur. Trademus ergo eas differentias, quæ etſi exactæ non fuerint, ſi ad illorum logicam, & nunquam expreſſam diuidendi rationẽ referre velimus, erunt tamen arti noſtræ vtiliſsimæ: vtpote quæ curationem varient: qua in re poterunt alij ab iiſdem generibus alias differentias ducere, & quaſdam in commodiore fortè genere, quàm nos fecerimus collocare: Neque enim omnes proſequi, ſed quæ magis ſunt neceſſariæ, & continuò in ore medicorum verſantur, methodúmq; potius docere, qua alios inuitemus ad meliora excogitanda, tradere inſtituimus.

*

Quæ ſint, & à quibus ſumantur morborum differentiæ.

CAP. I.

ITAQVE quum morbus ſit cõſtitutio præter naturam, quæ ab his ſumentur differẽtiæ ex quibus morbus definitur, proprias, & vt vocãt eſſentiales meritò exiſtimabimus: Igitur à compoſitione differentię ſumẽtur eſſentiales: Ita enim voco, quæ curationem variare poſſunt, ne in eſſentialis nomine litigemus. Porrò cõpoſitionis differentiæ quædam à compoſitionis ratione, quædam à cõpoſitionis cauſis, aliæ ab effectibus, aliæ denique à partibus cõpoſitionis ducũtur, vnde & ab his omnibus morborum propriæ differẽtiæ fient. nec multum quidem laboro ſi quis eaſdem duci dicat ab eſſentia, cauſis, & effectibus morborum; Nos tamen hoc loco priorem diuiſionem ſequemur.

Differentiæ morborum ſumptæ a compoſitionis ratione.

CAP. II.

EST ſanè morboſæ compoſitionis ratio, vt aliquid excedat, vel deficiat, quapropter ab exceſſus, de fectûſque quantitate differentiæ capiuntur, quales ſunt illæ quum dicimus morbos alios eſſe magnos alios paruos, quoſdam etiam maximos, minimos, & extremos: ſunt enim hæc exceſſus, & defectus nomina: Eſt quoque de compoſitionis huius ratione, vt id quod excedit vel vnum ſit, vel plura, vnde morbi ſimplices, & compoſiti, & inter compoſitos complicati, confuſi nuncupantur.

Differentiæ morborum à cauſis compoſitionis.

CAP. III.

MORBVS omnis à quibuſdã, ex quibuſdã, in ſubiecta materia fit, finẽ præterea aliquẽ aſſequitur, & quædã habet, ſine quib⁹ fieri, & propriũ finẽ aſſequi nõ poteſt: quare meritò differentias quaſdã capiet ab efficiẽtibus cauſis, quaſdã à materia ex qua, alias à ſubiecto in quo, alias à fine

&

& nonnullas etiam à cauſis ſine quibus fieri nequit. Sunt porrò inter cauſas efficientes quædam propinquæ, aliæ remotæ. A propinquis ducuntur hæ differentiæ, quum morbos quoſdam calidos, frigidos, humidos, & ſiccos dicimus, quoſdam in numero, vel magnitudine, vel conformatione, vel coniunctione, aut vnione conſiſtere dicimus, quòd ſcillicet à caliditate, frigiditate, humiditate, ſiccitate, numero partium, & magnitudine, & cæteris à mediocritate recedentibus exciteritur, de quibus antea in generibus dictum eſt. A remotioribus verò, & quæ immediatas has mouent cauſas, plurimæ reſultant differentiæ, quales ſunt illæ, quũ nominamus morbos bilioſos, pituitoſos, æſtiuos, hyemales, qui. ſ. à bile, pituita, æſtate, & hyeme, quæ omnia vim habẽt calefaciendi, vel refrigerandi, vel aliquid demum ex ſupradictis faciendi, oriuntur. Similes ſunt illis hæ differentiæ quum ab ira, mœſtitia, timore, exercitatione immoderata, ſomno, vigilia, otio, vel labore morbos contrahi dicimus. Quoniam verò inter efficientes cauſas quędam ſunt, quæ morbos gignunt, quædã fouent, vel augent, aliæ tollunt, ab illis quoque differentiæ petuntur: quemadmodum quum dicimus quoſdam à cauſis euidentibus ſolùm gigni, vt diarias febres, alios ab occultis vt putridas: item nonnullos ab externis ſolum cauſis naſci, vt vulnera: alios etiam ab internis, vt vlcera: nõnullos prætere à natura ſola, alios à medico, alios vtriuſque opera curari, quoſdam ab his quæ per ſe agunt, alios ab his quæ per accidens, nonnullos ab internis ſolũ, alios verò ab externis remediis tolli, alios à putredine, alios ab aliis cauſis foueri, & intẽdi. Cæterũ à materia ex qua propinqua naſcũtur hæ differentiæ, quod ſcilicet quidã morbi fiant ex ſanguine, vt inflãmatio, quidã ex bile, vt eryſipelas & herpes, quidã ex pituita, vt œdema, & ſcirrhi vnũ genus, alij ex humore melãcholico, vt cancer elephãtiaſis, & altera ſcirrhi ſpecies: ex remota verò materia hę ductę differẽtię videtur, ſi eoſdẽ tumores dicamus vel ex cibis bilioſis, vel pituitoſis, vel melãcholicis, vel ſanguinẽ plurimũ gignẽtibus procreari. At à materia ſubiecta naſcũtur plurimę differẽtiæ, qualis eſt ea quũ quoſdã dicimus eſſe morbos ſimilariũ partiũ, quoſdã inſtrumentariarum, quoſdã item particulares, quoſdam vniuerſales: eos ita vocantes, quòd partem vnam, hos quòd vniuerſum corpus infeſtent

feſtent: Videtur etiã ad hanc differentiã pertinere quũ dicimus quoſdam communes eſſe, quòd omnes naturas corripiant, alios proprios, qui aliquos ſolum potiſsimum inuadant: Eſt & propria huius generis differentia, quando quoſdam morbos ſolidarum eſſe partium, qui & in habitu morbi dicuntur, quòd in ſolidis partibus, & habitu conſiſtant, vt hectica febris, alios in humoribus, vt febres putridas, alios in ſpiritibus, vt diarias vigere: Item quum dicimus morbos quoſdam eſſe pueriles, alios ſeniles, qui in pueris & ſenibus, vel ſolum, vel magna ex parte gignantur: eodem modo muliebres morbos, cutis, neruorum, capitis, cordis, vẽtriculi nominamus ex propinqua, vel remota materia, in qua morbi reſident, differentias ſumentes. Iam verò à fine ſumuntur differentiæ, cuiuſmodi eſt illa, quum diuidimus morbos in ſalutares, lethales, & eos qui nec ſolui poſſunt, nec ſuapte natura occidere. At quoniam nihil fieri poteſt, niſi cauſæ certo modo agant, & adſit locus accommodatus, ſuppetátque tempus idoneum, meritò & ab his propriæ quædam differentiæ deriuabunt, vt in cauſis gignentibus, quando dicimus quoſdam paulatim, alios confertim gigni, quoſdam primogeneos, alios ſecundarios, & per conſenſum gigni. In cauſis verò ſoluentibus morbos, quòd quidam per criſim, id eſt confertim factam mutationem, alij paulatim, & denique per ſudorem, vel vrinam, aut alio modo ſolui dicuntur. A loco in quo gignuntur morbi, ſumuntur illæ à Galeno ſcriptæ differentiæ, quum ait morbos quoſdam eſſe epidemios, alios endemios, alios peſtilentes, alios ſparſos: etſi videntur hæ differentiæ non ſolum à loco in quo proueniunt, ſed etiam à ſubiectis corporibus, in quibus gignuntur, duci, vt ſuo loco poſtea docebimus: quinetiam à loco, in quo diſſoluuntur morbi, differentiæ quædã fieri poſſunt, cuiuſmodi ea eſſet, ſi diceremus nõnullos morbos in locis calidis, vel frigidis, vel humidis, alios in ſiccis finiri. At verò à tempore generationis differentiæ illæ reſultant, quũ dicimus quoſdã eſſe morbos recentes, & nouos quoſdã inueteratos, alios innatos, alios poſt natiuitatẽ ortos, quoſdã in principio alios in augmẽto, vel vigore aut declinatione cõſiſtere. Sumũtur & à tẽpore quo ad finẽ perueniunt, qua ratione, quoſdã breues, alios longos, alios productos vocamus. Breues nẽpe, qui cito ad terminũ ſuum

peruen

perueniũt:longos qui nõ niſi longo tẽporis ſpatio deſinũt.

Differentiæ ſumptæ ab effectibus compoſitionis.

CAP. IIII.

SEQVVNTVR ſanè morboſam compoſitionem quædam vt proprietates, quædã vt accidentia: Eſt enim morbo proprium, quòd ſuos mores habeat: vnde quoſdã dicimus eſſe benignos, alios malignos. Proprium item eſt, quòd ſit vel legitimus, vel ſpurius: hinc quidam dicuntur exquiſiti, & legitimi, alij non exquiſiti, & nothi. Sunt porrò ſymptomata, ſiue accidentia morbi, actiones læſæ, tum etiam qualitates corporis præter naturam mutatæ, & opera, quæ in corpore fiunt corrupta: quamobrẽ ab illis omnibus non inutiles etiam differentiæ ducuntur. Ab actionibus quidem quum dicimus morbos quoſdam eſſe, qui animales actiones, alios qui vitales, alios qui naturales lędunt, quoſdam delirium, ſitim, alios vigiliã vel laſsitudinis ſenſum inferre, vel dolorem excitare, vel aliud quidpiam huiuſmodi, quod vel actio ſit, vel maximè cum actione coniunctum, de quibus exactius agemus, quum expendemus quinam, & quot ſint morborum effectus. A qualitatibus corporis prouenit illa differentia, quum dicimus morbos quoſdam eſſe, qui icterum committunt, vt inflammationes, & obſtructiones hepatis, alios qui naturalem colorem in nigrum vertunt, vt obſtructiones lienis. Ab operibus verò capi videtur ea differẽtia, qua dicimus quoſdam morbos excrementa retinere, vel pluſquam natura poſtulat expellere, nonnullos ſanguinem corrumpere, alios pituitam vel bilem plurimam gignere, vel aliud in corpore facere, quæ differentia etſi propriè ab actione non ſumitur, quum opus ſpectemus, quod fit, ſine actione tamen exprimi nequit. Itaque ab vtroque opere, & actione duci videbitur. Porrò quũ morbi effectum eſſe dixerimus læſionem, eo quòd actiones, qualitates, & corporis opera lædat, vt ab his, quæ facit differentias accepimus, ſic à læſionis differentiis non impropriè reſultabunt morborum differentiæ. Sumũtur autem læſionis differentiæ à modo læſiõnis, quædam enim vehementes ſunt, aliæ languidiores: vnde morbi quidam vehementes, qui vehementer lædunt, alij languidi, qui mitius

tius id faciunt, quo modo etiã alij leues dicuntur: Præterea quum lædere motũ quendam oſtendat, à differentiis motus morborũ differentiæ nõ omnino alienæ capi poſſunt, qualis profectò ea eſt, quũ dicimus morbũ eſſe acutũ, vel tardũ, eũ ita vocantes, qui celeriter, hunc verò qui tarde mouetur: Pertinent ad hoc genus illæ etiam differentiæ, quòd morbi quidam ſint cõtinui vel intermittentes, ordinati vel inordinati, æquales vel inęquales, increſcentes vel decreſcentes, vel eundem tenorem ſemper ſeruantes, quoſdam redire, recidiuámq; facere: nõnullos in alios permutari, vt coſtalem morbum in peripneumoniam: alios immobiles, nonnullos facere moueri, vt qui ex flaua bile: alios difficilè, quemadmodum qui ex atra conſiſtunt.

De differentijs à partibus morbi ductis.

CAP. V.

DEMVM à morbi partibus licet proprias differentias capere, quemadmodum quum dicimus morbos quoſdam quatuor partes, ſiue tempora habere, vt qui paulatim ſoluuntur, alios duo vel tria, quales ſunt, qui per criſim finiuntur: atque hæc quidem ſatis de veris, & neceſſariis morborum differentiis ne ſingula proſequi videamur, quæ vnuſquiſque intellectis capitibus, & fontibus vnde ea emanant nullo negotio inuenire poterit: quare ad accidentarias accedamus.

De differentijs accidentariis morborum.

CAP. VI.

ACCIDENTARIAS differentias vocamus, quæ ab extraneis rebus, plurimúmque à natura morbi diſiunctis ducuntur, quales ſunt, quæ ab his ſumuntur, vnde morborum nomina ſunt deriuata, vt quum dicimus morbos quoſdam chironios, telephios, vt vlcera chironia, & telephia, vel regium, vel comitialem morbum: huiuſmodi etiam videtur eſſe quæ ſumitur vel à loco, in quo vigere cœperunt, vt quum quoſdam vocamus morbos Gallicos, alios Anglicos, & denique accidentarias alienáſque differentias eas eſſe agnoſces, quæ ad curationem minimè conferunt.

Differentia morbi magni, & parui.

CAP. VII.

VT SVMMA genera morborũ in ſuas ſpecies ſunt à nobis diuiſa: ſic & ſupradictæ differentiæ nonnullæ in alias diducuntur, quas docendi ratio poſtulat, vt breuiter proſequamur: Præterea quũ antiqui medici negligentiores videantur fuiſſe in nominum explicatione, quibus morborũ differentias ſignificamus: nam diuerſos morbos vno nomine, & vnũ diuerſis nominibus ſæpè ſignificant. atque ita non paruam in tota medicina confuſionem pariunt, operæpretium eſſe duco, vt eodẽ negotio hæc etiam paucis perſtringamus: quo difficultatem omni ex parte ſtudioſo lectori, noſtro labore, minuamus. Ac ne longius abeamus, Morbum magnũ, & paruum, quos impropriè, antiqua conſuetudine, ita vocamus (quippe quum de rei facultate quantitatis vocabulũ enunciemus) non vno modo à Galeno ſumi certiſsimum eſt: aliter enim ſumat oportet, quum morbi magnitudinem ſanguinis miſsionem indicare ſcribit, aliter quũ morbos magnos eos vocat, qui vel maligni ſunt, vel in mẽbro nobili cõſiſtunt: Nam nõ omnis morbus, qui nobilem aliquam corporis partem male habet, ſanguinis detractionem poſtulat, vt ſcirrhus, œdema, intemperies ſicca, vel frigidi cerebri, hepatis, vel cordis, aut etiam calidus morbus, vt hectica febris: nec in omni maligno affectu ſanguis demendus eſt, vt in his, qui à venenis excitati propriis antidotis, nõ ſanguinis extractione, curantur: Nec eſt recipienda illorũ opinio, qui hos morbos magnos vocant, ſed ob viriũ imbecillitatem ſanguinẽ non mitti putant: quum apertè Galenus lib. quarto de Præſagitione ex pulſibus neget hecticã febrẽ vnquã magnã eſſe poſſe. quinetiã docendi ratio poſtulat, vt ſemper iiſdẽ morbi magnitudinẽ metiamur, quod Galenus nõ facit, ſiquidẽ quarto Methodi ob partis pręſtãtiã, vel ob cacoëthiã, aut ꝓpter ipſius morbi eſſentiã magnos morbos fieri ſcribit: Septimo autẽ eiuſdẽ operis lib. ex leſę actionis pręſtãtia, ꝓpria affectus eſſentia, & facultate, q̃ lęſum corpus gubernat, morbi magnitudinẽ ęſtimari tradit: varius ergo eſt Gal. quũ de morbo magno agit, quũ nec qd ſit, nec qua rõne magn⁹ cẽſeri debeat, apertè oſtẽdat:

dat: Sunt verò qui definiunt morbũ magnũ eſſe, qui periculoſus ſit, eũ autẽ periculoſum, qui magna accidentia infert, qualia ſunt, quæ medicum terrent, vt partium imbecillitates, pulſus carentia, ſtupor, ſyncope, quorũ ſanè opinio non placet, propterea quòd multi ſunt morbi, qui huiuſmodi inferunt accidentia, vt hectica febris, intẽperies inſignes cordis, qui quidem periculoſi ſunt morbi, non tamen magni dici poſſunt, quo modo dicimus morbos magnos venæ ſectionem indicare. Præterea maligni morbi hac ratione magni fierent, ſiquidem periculoſi ſunt, quum tamen Galenus vbique magnitudinem morbi à more ſeparet. Ac contingit quidem, vt qui magni ſunt, periculoſi etiam euadant, non tamen contra omnes qui periculoſi ſemper magni dici poſſunt, atq; alia ſanè ratione magni, alia periculoſi cenſeri debent: Ergo quũ nihil adhuc in hac re perſpicuum ſit traditũ, naturã rei conſulamus, quæ omni confuſione depulſa, viam facilẽ mõſtrare ſolet ad id, quod quærimus conſequendum. Itaq; quum magnũ, & paruũ comparatione ad mediocre dicantur, magnus meritò vocabitur morbus, cõmuni omnibus ratione, qui mediocritatẽ excedit: vnde quot ſunt media, ad quę morbus refertur, tot ſanè morbi magni erũt differẽtiæ, tótq; modis morbus magnus dicetur. Atqui in vnoquoque genere, in quo exceſſus, & defectus notantur, media quædam ſtatuuntur, ad quæ exceſſus, & defectus referentes, ſimpliciter tale iudicamus eſſe, quod in ſuo genere maximè excedit. Hoc igitur modo morbos magnos eos vocabimus, qui inter morbos naturã morbi maximè retinent, & in ſuo genere præpollent. Eſt porrò naturæ morbi propriũ, & inſeparabile, quod affligat moleſtétq; corpus, vnde qui vehemẽter id faciũt, magni appellãtur, vt idẽ ſit morbus magnus & vehemens: quod etiã Galeno authore facile licet probare. Etenim libro quarto Methodi medẽdi, vbi magnitudinem morbi ſanguinis ablationẽ indicare ſcribit, pro magno grauẽ, validũ, & vim magnã habentẽ vſurpat: quinetiã primo, & tertio de Criſibus ad hunc modũ habet, ſiue magnũ, ſiue vehemẽtẽ morbũ dicas, nihil refert: Eſt autẽ vehemẽs morbus, vt poſtea oſtẽdemus, qui validè, & paruo tẽporis ſpatio affligit, quo fit vt idem etiam ſit hoc modo magnus morbus, & acutus, quemadmodum à Galeno ſæpius vſurpatur, vt quum in Aphoriſmis primi libri maximum extremum

& acu

& accutiſsimum pro eodem ſumit,& acutum,vehementémque definit,qui valida infert accidentia,& citatum,velocémque habet motum. Hoc ſanè modo morbi magni nomen vſurpamus, quum ab eo ſanguinis miſsionē indicari tradimus:quum enim validus ſit,velocitérque moueatur; valido, & velociter ſuccurrere potenti, cuiuſmodi eſt venæ ſectio, remedio opus habet: qua ratione etiam tenuiſsimum victum ægris iniungendum eſſe dicimus,quum morbi ſunt maximi: quamobrem, nec hydrops, nec febris hectica, vel cordis intemperies ſicca, aut hepatis ſcirrhus magni ſimpliciter morbi cenſentur, etſi in principe parte conſiſtant, & periculoſi iudicentur, propterea quòd validam vim non habent,aut ſi validam non certe citatam,hoc modo peripneumonia, pleuritis, angina, phrenitis,apoplexia magni morbi intelliguntur. Illis enim venæ ſectio,tenuíſque victus ob vehementiam conuenit. Vna eſt hæc morbi magni ſignificatio, quæ & vera eſt, & maximè propria Galeno, qua etiam metimur morbos magnos qui in vnaquaq; ſpecie inueniuntur: Nam quemadmodum in ipſo genere morborum medium quoddam ſtatuitur; ſic in vnoquoque genere qui maximè excellunt, vel infra medium ſubſiſtunt, magni, paruíque eſſe dicuntur: quo modo magnam febrem, magnam inflammationem, & paruam ad id quod mediocre in febribus, & inflammationibus eſt,reſpicientes,appellare ſolemus: Alia verò eſt ſignificatio, & differentia quæ reſpectu virium ſumitur: quum enim vires noſtri corporis morbum ferant, & cum eo contendant; qui eas excedere videtur morbus,magnus dicitur. Qua ratione morbus magnus vſurpatur à Galeno, quum eos magnos vocat, qui partem principem occupant, vel maligni exiſtunt,aut ſuapte natura in vniuerſo genere morborum, magni: Eſt namque hęc latiſsima morbi magni ſignificatio,quum magnum pro eo, qui plurimum à naturali mediocritate recedit,tūc vſurpemus; quo pacto ſcribit Galenus primo ad Glauconem ad tantam magnitudinem morbum perueniſſe, quantum vnuſquiſque à naturali ſuo ſtatu receſsit, quo ſignificatu magnus pro periculoſo capitur,periculoſus enim eſt, qui plurimum à natura ſua hominem diſtrahit, qualis vt plurimum eſt, qui in membro nobili conſiſtit, & qui ſuapte natura magnus, qui malignus, quíque facultates noſtrum corpus gubernantes,aut præſtantes,pręcipuáſque actiones labefactat:quippe quum natura huiuſmodi morbos non facilè vincat, ſed ſæpius

illis, diſſoluto robore, ſuccumbat: Cæterum virium nomine non ſolum corporis, ſed etiam medicinæ vires intelligere oportet, in his ſcilicet morbis, qui non tam naturæ opera, quàm artis noſtræ beneficio curantur: Eos namque magnos optimè vocabimus, quemadmodum Aëtius Cappadox Elephantiaſim maximum morbum appellabat, eo quòd omnium remediorum vim contemneret, & excederet: ſumi autē his modis morbum magnum, nec plures eſſe illius differentias ex Galeni libro de totius morbi temporibus apertè intelligere licet, vbi ſcribitur: Morbum magnum capere oportet, quum ſupra vires noſtras fuerit, vel propria ſubſtantia magnus, vt homo, vel equus magnus: Propria autem ſubſtantia magnum intelligas oportet, ac ſi dicas in genere ſuo, quod ſatis oſtendit, quum ait, vt homo, & equus magnus, qui tales dicuntur, eo quòd in genere ſuo magni exiſtant: diuerſa tamen quædam eſt in his magnitudinis ratio: Nam hominem magnum, aut equum ſolum vocamus, quando iuſtam eam mediocritatem, quæ medio ſui generis debetur exuperat. magnum autem morbum vocamus, non ſolum, qui ob excedentes, ſed etiam deficientes cauſas morboſas à mediocritate ſua recedit; vt autem in his, qui alio modo magni dicebantur, qui maximè excellit maximus cenſebatur, ſic nunc qui plurimum abeſt à naturalis ſtatus mediocritate, maximus eſt putandus: qua ratione magna ſymptomata à magno morbo, & maxima ab eo, qui plurimum excellit, naturámque diſtrahit prouenire paſsim ſcribit Galenus: Illud tamen probare non poſſum, quòd quum ille quarto Methodi de venæ ſectione agat. & eam morbi magnitudinem quærere deberet, quæ ſanguinem demendum indicet; quæ ſcilicet ex propria eſſentia morbi ſumitur, de alia etiam mentionem faciat, quæ virium collatione dicitur; nec diſtinguat quinam ex morbis magnis eo remedio opus habeant, ſed abſolute pronunciet morbi magnitudinem id eſſe, quod venæ ſectionem monſtret. Hinc ſane illæ contentioſæ diſputationes, quæ paſsim de venæ ſectione in ſcholis agitantur, dum nonnulli cōtendunt omnem morbum magnum huiuſmodi remedium poſtulare, ſed repugnare aliquandó vires, quæ cum huiuſmodi morbis, vt hectica febre, infirmæ ſubſunt. Alij verò aliter ſentiunt; omnes certè Galeni varietate confuſi: qui tamen (vt nos oſtendimus) vera præcipit, ſi modo intelligamus duas apud eum eſſe morbi magni differentias, vnam, quæ idem ſit cum vehementi, quæ indi-

catrix

catrix eſt venæ ſectionis, aliam, quæ nobis idem, quod periculoſus morbus ſignificet: quinetiam in eo mihi deficere videtur Galenus, quòd non omnia enumeret, quæ morbum magnum reddunt, neque enim ſolum ob partis præſtantiam, malignitatem, & magnitudinem affectus, ſed etiam ob cauſarũ vim morbi magni fiunt: quemadmodum qui cum multitudine humorum laborant, ob humoris exuperentiam periclitantur. Male præterea meo iudicio magnum ſuapte natura morbum ex vrinis oleaceis, ſputis pernicioſis, & denique ſignis aliis lethalibus dignoſci ſcribit in libro de Temporibus morborum: quandoquidem hæc non magis eum, qui ſuapte natura, quàm qui vitiorum ratione magnus eſt, aut malignum oſtendunt: Poſtremo eos vocare magnos, qui ex cacoëthia conſiſtunt, eſt magnum cum maligno confundere, quos inter ſe diſtinguere plurimum refert, atque hæc ſatis de morbo magno & paruo: ex Galeni opinione, quamquam tamen paulo latius meo quidem iudicio magni morbi quàm acuti natura ſeſe extendere debet; ſiquidem oſsium craſsiorum fracturas inter morbos magnos ſtatuimus, qui tamen acuti eſſe nequeunt, nimirũ quòd antequam perfectè ſanẽtur, acutorum terminum excedant: quare magnos vocarem, qui vim magnam obtinent ſiue cito, ſiue tardius ſoluantur, etſi vt plurimum cum magnitudine celeritas coniuncta eſt: alioqui ſi magnos eos vocemus qui ſimul inſigniter, & paruo tẽporis ſpatio infeſtẽt, differentia ea prætermittitur, qua morbi continentur, qui validè, & nullo tempore præſcripto affligunt: præſertim, quum Galenus ita etiam ſumere videatur quum vehementes pulſus à magnis diſtinguit, nec ita magnos vt morbos vocet. pertinet ad hanc opinionem quod ille ſcribit libro ſeptimo de Compoſitione medicamentorum per genera; inflammationem magnam vocari, vel ob ipſius inſignem tumorem, vel ob partis inflmmatæ magnitudinem; ex quo quidem loco colligimus non ſolum magnos à vehementibus differre; (ſiquidem inflammationes, ſchirrhi qui vel hoc, aut illo modo magni ponũtur lõgius progredi poſſunt,) ſed etiam eos, qui oriuntur in partibus, peculiari alia ratione, magnos cenſendos eſſe, quod ſcilicet magnam aliquam partem occupent.

De morbo æſtiuo, & hyemali.

CAP. VIII.

AESTIVOS morbos intelligunt medici, tum eos, qui in æſtate gignuntur, quemadmodum Hippocrates æſtiuas quartanas vocat, quæ æſtate naſcuntur, tum qui proprij ſunt æſtati, conueniúntque cum illius temperie, vt tertianas febres æſtiuas nuncupamus, quòd à bile flaua fiant, quæ æſtate potiſsimum viget, committendíque huiuſmodi morbos propriam vim habet: vulgus etiam æſtiuos videtur vocare morbos, qui æſtate finiuntur, vt quum æſtiuam quartanam appellat, quam exiſtimat non prius ſolui poſſe, quàm ad æſtatem peruenerit: ſic hyemales, vernales, & autumnales intelligere oportet: quanquam etiam autumnales ad ſimilitudinem eorum, qui autumno gignuntur, vocantur omnes, qui ſunt incõſtantes, & incerti, vt in eo Aphoriſmo Hipp. Quando eadem die modo calor, modo frigus autumnales morbos expectare oportet.

De biliofo, & pituitoſo morbo.

CAP. IX.

BILIOSVM, pituitoſúmque morbum vocamus, qui à bile, pituitáve prouenit, quo modo cholericam paſsionem, & tertianas febres bilioſos morbos appellamus. Dicitur & bilioſus, in quo bilis redũdat, veluti quum ex obſtructione hepatis ob craſſos, viſcidóſque humores facta, occluſiſque meatibus, per quos bilis expurgari conſueuit, ea in vniuerſum corpus effunditur, aut ad ventriculum inteſtináque tranſmiſſa, vomitione, aut alui deiectione excernitur: Eadem ſit ratio de melancholico, ſanguineóque morbo.

De morbo communi, vniuerſali, particulari, & eorum differentijs.

CAP. X.

ETSI communem morbum pro vniuerſali, & è contra vſurpamus, tamen propriè vniuerſalem vocabimus, qui vniuerſum corpus infeſtat, quemadmodum quum dicimus febrem vniuerſalem pro eo, quod eſt totius corporis morbum eſſe;

Inflamma

Inflammationem autem particularem. Communem verò ad Græcorum imitationem, qui πάγκοινα & κοινὰ νοσήματα huiuſmodi morbos vocant, definiemus, qui multos inuadit; ſimplicitérque communes dicuntur: quum verò febrem communem morbum eſſe dicimus, non ſimpliciter, ſed corporis adiectione id facimus: Docet etiam differētiam inter communem, & vniuerſalem morbum, quod illis opponitur: Nam communis morbis σποραδικοὺς, id eſt ſparſos, non particulares opponunt Græci. Vt ergo cōmunes morbi ſunt, qui multos inuadunt, ſic ſparſi ſeparatim, ſparsimque homines apprehendunt; Porrò communium morborũ quidam ἔνδημοι, quos interpretes publicos vertunt: alij ἐπίδημοι, ſiue ἐπιδήμιοι, qui vulgares appellantur. Definit autem Galenus ἐνδήμους eos eſſe, qui ſemper tenent locum quempiam, vnde à quibuſdam vernaculi, & patrij noſtra lingua dicuntur; ἐπιδημίους autem vocat, qui tempore anni aliquo in regione aliqua graſſantur, quorum qui perniciosiſsimi ſunt, multóſque occidunt, peſtilentes vocantur morbi: Differunt autem endemij ab epidemiis, quòd illi perpetuò eandem regionem obſideant, hi verò minimè, tum quòd vniuerſum epidemiorum morborum genus cauſam habeat aërem ambientem non ex loci ratione, ſed potius ex cœli ſtatu infectum: endemij verò vel ex aëre patrio, vel etiam ex aquis, quibus regio tota vtitur, naſcantur, ita quidem videtur ſentiendum Galeno authore in libro primo de Morbis vulgaribus, & de Victu morborum acutorum, etſi non ſatis exprimat quonā modo hi morbi inter ſe differāt, ex omnibus tamen locis colligo epidemios, & endemios id commune habere, quòd ſine diſcrimine omnis ætatis, & naturæ homines pariter inuidant, vtpotè qui ex communi cauſa proueniant: In hoc verò eos differre, quòd epidemiorum cauſa ſemper ſit aër, aliorum autem ea etiam quæ toti regioni ſunt communia, communis victus, vt cibi, & aquæ præſertim communes. Præterea quòd proprius ſit loco aër, qui endemios committit, alienus verò, & aliunde corruptus qui epidemios facit. Adde quòd endemij lethales eſſe non ſolent, vt epidemiorum genus, quod peſtis dicitur. His omnibus opponuntur ſporadici qui ſparſim, priuatimque ægros diſcrepantes prehendunt, neque ſecundum communem aliquem modum conſiſtunt.

De morbo in habitu.

CAP. XI.

MORBVM in habitu dupliciter vſurpant medici, vel enim intelligunt eum, qui habitum corporis occupauerit, vel qui difficile iam remoueri poſsit, qua ratione hecticam habitualem (ſi ita loqui liceat) febrem nominamus; tum quòd in habitu corporis conſiſtat, tum quia ſtabilis, ſolutúque nontumax, quemadmodum quæ habitum iam contraxerunt. Porrò corporis habitum hic intelligere non oportet partes, quæ primum oculis ſubiiciuntur, nempe carnem, & muſculos, qui omnia ambiunt oſſa, quo modo Galenus aliquando vt in arte medicinali ſumit: Non enim ſolum exteriores illæ partes, ſed etiam interna viſcera in hectica febre male habent, ſed quemadmodum ille ſcribit libro primo de Differentiis febrium, habitus corporis nomen nobis ſignificare ſolidas partes; hic quoque intelligendo ſolidas partes, non ſolum vere ſolidas, quas ex ſemine conſtare ille putat, ſed omnes, quæ humoribus ſunt ſolidiores; quo modo dicimus corpus noſtrum conſtare ex ſpiritibus, humoribus, & partibus ſolidis.

De morbo proprio, & improprio.

CAP. XII.

QVEMADMODVM *ἴδιον πάθος*, id eſt propriam paſsionem vocat Galenus libro primo de Locis affectis, quę ita iam ſtabilis eſt, vt ablata cauſa, quæ eam excitauit, permanere poſsit, & propriè affici partes dicit, quæ proprio affectu hoc modo laborant: ſic vno modo licebit proprium morbum appellare, qui ita iã firmatus eſt vt remota cauſa, à qua primũ eſt procreatus, perſiſtere valeat: Alio modo propriũ morbũ dicimus, qui nulli alteri poteſt contingere, vt intemperiem proprium morbum ſimilarium vocamus, vt viſionem propriam eſſe actionem oculi, quòd à nulla alia parte edatur. Appellat & in hoc ſignificatu ſigna propria Galenus in libro de Differentiis febrium, quum quædam indicia illarum ait propria eſſe, alia inſeparabilia, quædam verò communia, & ſeparabilia alia.

Poſſet etiam quiſpiam iis, qui ſunt multis communes, proprios opponere, quos Græci potius σποραδικοὺς vocant: Sic ergo improprios vocabimus, qui (veluti Archigenes dicebat) ſicut vmbra cito tranſeunt, quos alio nomine libro ſecundo de Victu acutorum morborum incompletos, vt ſtabiles completos nominat Galenus: vel quia alios infeſtare valent, quales in partibus per genera diſtinctis nulli reperiuntur: quippe quum ſimilarium partium morbi, nunquam ad inſtrumenta pertineant, aut è contra, in corporibus verò ipſis id contingit; quemadmodum quum tertianam non proprium eſſe morbum pituitoſis corporibus, ſed bilioſis dicimus.

De Salutari, & lethali morbo.

CAP. XIII.

SALVTARES eos vocari morbos, in quibus certò ſperatur ſalus, aut vt plurimum ad ſalutem ſoluuntur; lethales verò, qui vel ſemper, aut magna ex parte perimunt, omnibus patere puto: quemadmodum etiam quòd illi dubij intelligantur, quorum euentus eſt incertus. In hoc tamen non placet Galenus, quòd duplicem ſolum finem ſalutem, & mortem omnibus morbis conſtituere ſoleat; tertium enim quoddam genus eſt, quod nec occidit, nec vnquam ſanatur; cuiuſmodi eſt elephantiaſis, & in nonnullis calculus, podagra, morbus Gallicus, comitialis morbus, deſtillationes in ſenibus; quemadmodum optimè Hippocrates admonuit in Aphoriſmis, hoc genus morbi ſenes ad mortem comitari: triplex ergo finis morbis omnino ſtatuendus: quòd ſi interim quidam ſunt, qui in alios terminentur, vt lateralis morbus in peripneumoniam, & hæc in phrenitidem, & ipſa etiam phrenitis nonnunquam in lethargum; omnes tamen tandem vnum ex prædictis finem conſequuntur.

De morbo, qui per Criſim ſoluitur.

CAP. XIIII.

MORBOS qui paulatim ſoluuntur, nullo peculiari nomine donarunt medici antiqui: Eos autem quos creticos, & per criſim ſolui dicunt Græci, vertunt noſtri interpretes morbos, qui ſubito finiuntur, ſed male; quum criſis non

ſolum ſubita, ſed magna etiam ſit, Galeno authore, in morbo mutatio; quod oſtendit, quando criſim definit eſſe mutationem ἀθρόαν, id eſt magnam, & repentinam, ſic enim verbum Græcum explicat tum alibi, tum in primo de Cauſis ſymptomatum: Carent ergo proprio nomine qui ſubito finiuntur morbi ſine magnitudine: Ac in hoc quidem Galenum probare non poſſum, quòd criſim negligentius definiat: Non enim omnis mutatio magna, & ſubita, quæ in morbis contingit Criſis appellari poteſt; quum poſtea dicat criſim omnem ſubſequi, vel excretionem, vel abſceſſum, illiúſque authorem eſſe naturam, facultatémque exereticem; fiunt enim magnæ aliæ, ſubitæque mutationes in morbis alio modo, vt quum ſanguis in febribus ſynochis vſque ad animi defectum, iubente medico, mittitur, vel ſtatim moritur homo ex vulnere, aut apoplexia, vel alio modo confertim abſque naturæ opera, & excretione diſſoluitur corpus: Ergo quum ſolutiones, mutationéſque in morbis, aliæ ſubito, aliæ paulatim fiant, & illæ aut cum vehementia, vel ſine vehementia: & rurſus quæ vehementes exiſtunt, vel à natura cum excretione, vel abſceſſu, & in pueris etiam per coctionem, vel ab alio fiant, eas quidem, quæ à natura peraguntur criſes vocabimus, præſertim ſi cum excretione, vel abſceſſu contingant. Nam per coctionem vix aliquid ſubito mutari poteſt; aliæ verò ſimplici nomine carent. In hoc etiam non videtur Galenus ſeruare ſua principia, quum enim criſim magnam ſubitámque mutationem definierit eſſe, poſtea tertianas exquiſitas, qui certe morbi non ſunt magni, nec magnas mutationes facere poſſunt, primo ad Glauconem, & alios leuiores morbos alibi per criſim finiri ſcribit.

De morbo breui, & longo & producto.

CAP. XV.

BREVEM morbum vocari, qui cito finitur, docente hoc nomine ipſo, omnes nouerunt: At non omnes definire poſſunt tempus, quod excedere non poteſt morbus, qui breuis eſſe debet: ſed ſoli medici, qui breues eos ſtatuunt eſſe, qui intra quadraginta dierum ſpatium terminantur: Eos autem longos cenſendos putant, qui vel ipſo quadrageſimo die definunt, aut vltra progrediuntur. At verò producti, ſiue

extenſi,

extenſi , quos Græci vocant παρεκτείνοντας , morbi intelligun-tur , qui in ſuo genere acceſsiones habent exquiſitis morbis longiores ; quo modo tertianam productam, teſtante Galeno libro ſecundo de Differentiis febrium,vocamus,cuius acceſsio tempus acceſsionis exquiſitæ tertianæ excedit. vocat & Gale-nus quoſdam affectus nunc breues,nunc longos, vt quum apo-plexiam quadrageſimo ſeptimo Aphoriſmo ſexti inter longos morbos recenſet, quam inter acutiſsimos alibi collocat,id au-tem facit , quòd aliquando acceſsionem horum morborum ſpectet,quæ ſanè breuiſsima eſt,aliquando diſpoſitionē ipſam, quæ non niſi longo tempore finiri ſolet.

De morbo benigno , & maligno.

CAP. XVI.

MORBVM malignum , quem Græci κακοήθη vocant,definit Galenus libro primo Prorrheti-corum eum eſſe , qui quum periculum vitæ mi-netur,ſpem tamen ſalutis non adimit ; ſed meo quidem iudicio non bene : Etenim magni pe-riculum etiam portendunt , vt magna febris , magna inflam-matio , quæ omnino ſunt cum periculo , ſpem tamen ſalutis (quantum in ſe eſt)non tollunt : Alibi verò malignos morbos appellat , qui omnibus ritè , decenterque factis , non tamen ſanantur , quomodo vlcera maligna quarto Methodi vocat: At quum medicus prænoſcere debeat , antequam curationem aggrediatur , qui benigni , maligniue ſint affectus : neceſſe profecto eſt ex his definitionem moliri , quæ ſtatim cum ipſa natura morbi ſunt coniuncta,non ex aliis , quæ temporis ſpa-tio eueniunt : vſurpat etiam nonnunquam malignum pro ve-hementi ; vt quum octauo libro Methodi medendi ab inedia febres in bilioſis corporibus malignas reddi ſcribit . pro eo quod eſt vehementes , & acriores. Cæterùm libro primo de medicamentis per genera ad hunc modum ſcribit: Vlcera quæ ex humorum confluxu , vel multorum , vel acrium oriuntur, ſine eo quod locus affectus huiuſmodi iam diſpoſitionem ha-buerit,vt licet bonum ſit , quod influit tamen ipſum corrum-pat,dyſepulota nomino : quæ verò dictam diſpoſitionem iam obtinent , præcipuo vocabulo cacoëthe appello. Contrà verò initio libri quarti , eiuſdem operis , his quæ ob influentes humores cicatricem ægrè admittunt , ſine nomine relictis,

ea pariter vocat dyſepulotica, & cacoethe, quæ ob locum affectum, humores ipſos corrumpentia, cicatricem, haudquaquam recipiunt. Poſtea tamen vbi de emplaſtris ad vlcera maligna ab Andromacho ſcriptis agit, admodum maligna vlcera vocari cenſet, quæ vel in parte malè affecta conſiſtunt, aut quæ ex prauo ſucco influente proueniunt, eroduntúrque tanquam hæc ab his differant, quæ difficilè ad cicatricem perducuntur, quibus nihil ſane relinquitur, ſi vtrunque affectum ex parte laborante, & humoris confluentis prauitate, maligna vlcera ſub ſe continent. Ac profectò nemo eſt (vt puto) ſanæ mentis, medicinæ'q; peritus, qui non agnoſcat multa negligentius à Galeno fuiſſe ſcripta. Quum enim nihil frequentius in ore habeat, quàm maligni, benigniue morbi nomen, vt quum febrem malignam, vlcera, & alios denique morbos, benignos, malignóſque nominat, & morem morbi (quo nomine malignitatem, benignitatémque comprehendimus) à medico, ſi quid aliud, dignoſci debere præcipit: oportebat ſanè diligentius eum alicubi docere quid his nominibus intelligendum foret, nec rem eandem nunc vno modo, nunc alio vſurpare. Nam qua ratione quæſo, maligna vlcera, aliquando ex curatione & euentu, aliquando verò ex cauſis & diſpoſitionibus definiemus? cur malignos affectus cum aliis confundit? Cur aliter vlcera quàm febres, aut aliud morbi genus maligna nuncupabimus? quum eadem debeat eſſe definitio, vt idem eſt nomen, eadémque natura: quatenus maligna eſſe cenſentur: quamobrem alii conati ſunt hæc definire, malignum ſcilicet vocantes, qui furtim; benignum, qui palam graſſatur: quæ ratio quibuſdam ſanè conuenit, vt illis febribus, quæ quum paruæ tactu, & propria ſua natura appareant, interim tamen præter expectationem occidant. Verum quum multi ſint maligni morbi, qui vehementiam ſuam oſtendunt, qualia ſunt vlcera neruorum, quæ non latenter, ſed palam nocent, nec non morbi, qui ex morſu ferarum lethalium contrahuntur, totum hoc genus morborum propterea definiri non poteſt, quòd furtim affligat: vnde putarem communi omnibus ratione ita eos circumſcribi poſſe, quòd ſcilicet malignus ſit morbus, qui ſeueriora infert accidentia, quàm pro ratione propriæ eſſentiæ affectus conueniat: Hoc enim modo paruam febrem in qua calor exiguus ſentitur, ſi parua accidentia inferat, mitem, benignámq; cenſemus: quòd ſi vehementia excitet

ſympto

ſymptomata, malignam iudicamus eſſe: ſic paruum vulnus, quod ſequuntur accidentia magna, malignum appellare ſolemus. Vocabimus & humorem malignum in febribus, qui concoctionem in excrementis oſtendit exactam, & tamen febrem fouet, producítque præter euidentem rationem. Licet verò & alio modo, ſed eadem ratione morbum definire malignum, cuius natura cauſæ, & effectus ad manifeſtas cauſas redigi nequeunt: Hac enim ratione morbos à venenis, quæ tota ſubſtantia ſiue qualitatibus occultis nocent, illatos, malignos dicimus: Et elephantiaſim eodem pacto malignum affectum cenſemus, quòd naturam habeat, quæ certis, & euidentibus qualitatibus exprimi nequit: veluti nec humoris natura à quo gignitur: Non enim quia calidus, vel frigidus, vel craſſus, vel tenuis humor ſit, ſed quòd indicibilem quandam qualitatem habeat, malignum huiuſmodi morbũ committit: ferè autem contingit, vt qui vehementius ſæuiant morbi, quã exigua eorum natura monſtret, ab illis cauſis naſcantur, quarum qualitates, & vis certa ratione exprimi non poſsit, ſed ad totam rei ſubſtantiam (ne omninò cauſam ignorare videamur) referatur. Ita meo quidem iudicio malignos morbos definire oportet: nam vlcera quæ ex humorum affluxu procreantur vel fouentur, atque adeo illa, quæ ex aliis intemperaturis, bonum ſanguinem corrumpunt humida, intemperata, aut alio nomine, potius quàm maligna aptius nuncupabimus.

De morbo ſimplici & compoſito.

CAP. XVII.

SIMPLICEM morbum non vno modo dici apud Galenum intelliget, qui illius libros diligenter excutiet: Nam aliquando ſimplicem pro miti vſurpat, vt quum diariam febrem, alióſque leues morbos ſimpliciſsimos, mitiſsimóſque vocat; Eos his opponens, qui vehementia inferunt ſymptomata; nonnunquam etiam malignis aduerſari dicit, & pro benignis capit, vt tertio libro Prædictionum; vbi ſimpliciſsimas febres interpretatur non malignas. Sumit & ſimplicem pro eo, quod ſimpliciter dicitur; vt quum intermittentem tertianam, id eſt ſimpliciter dictam, vocat: ad continuæ differentiam, quæ adiecto continui nomine pronunciatur. Quinetiam ſimplicem morbum pro vno capi, & du-

plici opponi conſtat; quemadmodum quum ſimplicem tertianam & duplicem dicimus pro eo, quod eſt vnam & duas tertianas. Simplicem item intelligi morbum, qui compoſito aduerſatur, clarius eſt, quàm vt dici debeat: intelligentes ſcilicet tunc propriè ſimplicem, in quo ſimplex, & vnica eſt diſpoſitio ex ſimplici cauſa, & vnicam vim habente excitata: qua ratione intemperiem exceſſu vnius duntaxat qualitatis factam, ſimplicem nuncupamus: Alio verò modo ſimplicem vocamus morbum, qui cauſas præſentes non habet, à quibus eſt excitatus, vel fouetur veluti diariam febrem initio decimi libri Methodi medendi ſimplicem vocat, eo quòd ablatis cauſis, à quibus orta eſt, manet: putridam autem contra compoſitã dicit, propterea quòd cauſam habet, à qua fouetur, atque augetur. Sumi præterea ſimplicem pro exquiſito certiſsimũ eſt, quum ſæpius in libris de Criſibus Galenus febres, quas exquiſitas vocauit, poſtea ſimplices nominet. Cæterum compoſitũ, quem σύνθετον Græci morbum vocant, definit Galenus eum eſſe, qui cum alio morbo coniungitur. At quum eos etiam compoſitos nuncupemus, qui cum cauſa ſua, aut ſymptomate ſunt coniuncti; præſtat generalius definire; ita vt cõpoſitus dicatur, qui cum aliqua re aliena à ſua natura coniungitur. At quoniam cum diuerſis miſceri poteſt, non vnica eſt compoſiti morbi peculiaris ratio, nec etiam appellatio: quandoquidem ex diuerſo compoſitionis modo, diuerſa etiam nomina ſunt excogitata. Quod ſi docendi ratio poſtulare videtur, vt tot modis compoſiti morbi nomen, vt ſimplicis vſurpetur, & contrarios his affectibus, qui à ſimplici ſignificãtur, oſtendat; fecit tamen docendi vſus, & antiquorum licentia, vt nec æquales, neque oppoſitæ prorſus ſint ſignificationes: Itaq; compoſitos vno modo intelligimus, qui cauſam præſentem habent, quæ eos peperit, atque hac ratione putridas febres compoſitas dicimus, quòd adſit obſtructio, ex qua ſunt natæ: Alio modo compoſitos vocamus, qui adiuncta habent ſymptomata admodum inſignia, adeo vt peculiarem medici curam poſtulent: hoc pacto Galenus primo ad Glauconem febres compoſitas, complicatáſque appellat: quæ cum huiuſmodi ſymptomatis connectuntur, videtúrque tunc compoſitus, pro vehementi, vel maligno ſumi, quinetiam ſæpe morbus cum alio morbo coniungitur, compoſitúſque ob id dicitur, vt intemperies calida cum ſicca. Compoſitionem autem fieri vult Galenus tum inter morbos eiuſdem generis;

vt

vt quum intemperies intemperaturæ coniungitur; calida, & frigida cum humida, & ſicca: tum inter morbos eiuſdem ſpeciei, vt ſi tertiana tertianis miſceatur febribus: vel diuerſæ, vt ſi tertiana quartanis coniungatur, nec non diuerſa genera diuerſis generibus, & diuerſi generis diuerſas ſpecies inter ſe componi poſſe idem author ſtatuit; veluti ſi intemperies cum vlcere coniungatur, & febris cum luxatione, morbos hos compoſitos eſſe contendit. Adhæc compoſitum morbum aliquando vocat Galenus, quum duo morbi contrariæ naturæ in eadem parte conſiſtunt, quod oſtendit, quum ſcribit in lib. de Differentiis morborum ex meatibus partim dilatatis, partim constrictis opinione eorum, qui atomos ponebant, partes ita affectas, morbo compoſito laborare. Iam verò ex diuerſo compoſitionis modo variæ quoque & ſingulis peculiares appellationes ſunt excogitatæ: alij enim ita componuntur, vt inter ſe implicentur, quos Græci ἐπιπλεκομένους, & ἐπιπλεγμένους vocant: alij verò confunduntur, mutuóque temperantur, vnde eos nominant κεραννυμένους, id eſt confuſos, & temperatos, vt ex ſecundo de Criſibus, & tertio libro de Morbis vulgaribus Galenus docet. Intelligo autem implicatos, ſiue implexos morbos, qui propriæ ſuæ naturæ, vel ſemper, aut ſaltem aliquandò ab alio diſtincta retinent, vt quum tertiana quotidianæ coniungitur, ſed diuerſis horis earum ſingula inuadit, quod etiam Galeno placuit libro ſecundo de Differentiis febrium; quanquam ille in procemio ſecundi Commentarij tertij libri de Morbis vulgaribus, neſcio qua ratione, appellat morbos complicatos, quum plures partes ſimul afficiuntur: Confuſos verò, & temperatos definio eodem authore, qui ex mutua miſtione ita coniunguntur, & temperantur, vt illorum natura minime diſtincta appareat, veluti ſi quotidiana, & tertiana eadem hora hominem apprehendant, quo tempore non rigor, qui tertianam oſtendit, non frigus externarum partium, quod quotidianæ eſt indicium, ſed horror ex frigore, & rigore miſtum ſymptoma naſcitur: Sic ſanè Galenus, quum tertianæ, quotidianæque acceſsio ſimul adueniunt, & quotidiana continua, & tertiana intermittens hoc pacto coniunguntur, temperatam, confuſámque fieri febrem commemorat: Verum in hoc non placet, quòd compoſitum morbum vocet duos morbos diuerſi generis in eodem inſtrumento, ſed in diuerſis partibus ſimilaribus inſtrumẽtum componentibus conſiſtentes: quemadmodum

admodum oculi morbũ appellandum cenſet in libro de Differentiis morborum, quando plures eius particulæ laborant: plures enim morbos, qui ad vnam compoſitionem, vnámque naturam ſpectant, vt intemperiem ex duabus qualitatibus prouenientem: ſiue eandem partem occupet, vt inflammatio: ſiue plures, vt hectica febris morbum vocare compoſitum rationi eſt conſonum. At diuerſi generis morbos dicere vnum eſſe, quum diuerſa ſit, quæ vitiata eſt compoſitio, diuerſáq; & non compoſita remedia ſuapte natura requirat, non admodum videtur probabile, quemadmodum antea oſtendimus; non tamen prohibeo, vt vnuſquiſque ſentiat vt lubet, dummodo intelligat verè eos compoſitos cenſendos eſſe morbos, qui ex eodem genere inter ſe coniunguntur: vt quum intemperies vna àlteri, & conformatio magnitudini, numero, coniunctioni, vel vnioni connectitur.

De morbo exquiſito notho vero, & non vero.

CAPVT XVIII.

EXQVISITVM morbum, quem Græci *ἀκριβῆ νόσον* vocant, pro ſimplici aliquãdo vſurpat Galenus: vt quum ſcribit ſecundo de Criſibus exquiſitas febres ſtatim ab initio cognoſci poſſe, eas verò, quæ cum aliis componuntur non item. At propriè exquiſitus morbus intelligitur, qui in ſuo genere ſincerus eſt, quamquam de omnibus morbis non ita hoc nomen vſurpamus, ſed de his potiſsimum, quos humoris vitium committit: Non enim intemperiem calidam, vel ſiccam ab externis cauſis in aliqua parte contractã exquiſitam, aut notham dicimus: quemadmodum tertianam, quartanam, aut aliam huius generis febrem, vel inflammationẽ, vt quum exquiſitam pleuritidem, vel eryſipelas exquiſitum ſecundo ad Glauconem Galenus vocat: Cæterum tertianam exquiſitam definit ille eam eſſe, quæ vltra quartum, aut ſeptimum circuitum non progreditur, verum longè anteà quàm finiatur, eam dignoſci à medico neceſſe eſt: quandoquidem alia remedia exquiſitis morbis quàm non exquiſitis conueniunt: quamobrem ratione exquiſitam vocabimus, quæ in ſuo genere ſincerisſima eſt, & ſimplicisſima. Intelligemus autem eam ſincerisſimam, ſimplicisſimamque, quæ à pura bile gignitur: Nam quæ cum

pituita,

pituita, vel alio humore miſcetur; non iam exquiſitam, & legitimam, ſed notham, & adulteratam miſtione alterius humoris, tertianam parit: quod ſi interim non ſolum ex ſincera bile, ſed etiam ex anni tempore æſtiuo, ætate iuuenili, laborioſa vita, & aliis huiuſmodi exquiſitam tertianam circumſcribere videtur Galenus, ita intelligendum eſt, vt ea per ſe id non faciant, ſed quatenus, puram bilem in corpore redundare ſignificant: Eodem itaque modo exquiſitos, ſiue legitimos morbos intelligemus, qui puriſsimi ſunt in ſuo genere, & miſtione cauſarum, humorum inquam, minimè adulterantur: His verò contrarios nothos non exquiſitos, impuros eadem ratione vocabimus: hoc enim modo exquiſitum eryſipelas vocat Galenus ſecundo ad Glauconem, quod non eſt cum inflammatione, aut alio genere tumorem adulteratum. Illud verò ignorandum non eſt exquiſiti nomen in morbis etiam compoſitis à Galeno vſurpari, quemadmodum quum ſecundo de Differentiis febrium exquiſitam ſemitertianam nominat, eam intelligens, quæ ex æquali miſtione tertianæ, & quotidianæ continuæ naſcitur. Veri morbi etſi pro exquiſitis ſumi poſſe videntur, latius tamen veri nomen, quàm exquiſiti patet: Etenim tertianam quamcunque veram, aut verè tertianam eſſe dicimus, at exquiſitam non omnem, ita vt videatur verus morbus eſſe, qui in ſuo genere commodiſsimè recipitur, cuique generis nomen, & ratio competit: Exquiſitus verò, qui in ſuo genere ſincerus.

De morbo vehementi & graui.

CAP. XIX.

QVOD nos vehemens dicimus, vocant Græci σφοδρὸν. Definit autem Galenus libro tertio de Differentiis pulſuum illud eſſe vehemens, quod validam, ſiue fortem, vel robuſtam, & celerem ſimul actionem habet, qua ratione etiam ſecundo de Sanitate tuenda exercitationem vehementem eſſe ſcribit, quæ violenta ſiue valida, & velox ſimul exiſtit. Proinde morbus vehemens erit, qui validè, & celeriter affligit, qui certè idem erit cum acuto; quum Galenus acutum vocet, qui valida infert ſymptomata, & velociter mouetur: Erit idem etiam cum magno, qui

ſimpl

ſimpliciter magnus eſt, vt antea obiter admonuimus: quod verò Græci ἰσχυρὸν ſiue ἰσχυρὸν dicunt, ſolent noſtri interpretes graue, validum, vel forte vertere. Galenus autem pro magno nonnunquam vſurpare ſolet validum. fortem, grauem, & vim magnam habentem, vt quarto libro Methodi medendi, quum tamen qui verè magnus eſt, non ſolum validus ſit, ſed etiam velociter moueatur, ſi modo idem eſt magnus, & vehemens. At grauem morbum, quem χαλεπὸν Græci dicunt, pro periculoſo ferè vſurpamus, quum aliquos graui morbo laborare dicimus. Quod ſi pro vehementi, & difficili aliquando ſumimus, id facimus, quoniam qui vehemens eſt, vel difficilis, periculoſus eſſe ſolet. Languidos autem morbos, leues, & mites, vehementibus, & grauibus opponimus.

De acuto morbo, illiuſque differentiis.

CAP. XX.

QVAM varius ſit Galenus in acuto morbo definiendo, & oſtendendo quinam acuti ſint, vnicuique conſtare puto: Nam tertio libro Prædictionum, & alibi ſæpius, contendit omnino eum eſſe acutum, qui cum febre continua, & magnitudine quadam affligit: Nunc verò acutos quoſdam cum febre, alios ſine febre ſtatuit; vt quum morbum comitialem, apoplexiam, tetanum, acutos morbos eſſe dicit. Alibi, vt libro ſexto de Morbis vulgaribus, eum vocat acutum, qui propria tempora, ſiue partes vſque ad finem velociter tranſit, nulla magnitudinis, aut febris continuæ mentione facta: quo modo tertianam febrem inter acutos morbos nonnũquam recenſet, & nobis diariam, quæ vno die omnia ſua tempora percurrit, & vlcera, & denique omnes alios morbos, qui quatuordecim dierum ſpatio (qui terminus acutorum morborum ſtatuitur) finiuntur, acutos nominare licebit. Confirmat hanc opinionem, quum differentiam hanc morborum, qua dicimus quoſdam eſſe acutos, alios longos à tempore ſumi ſcribit tertio libro Prædictionum, non à febre, neque magnitudine morborum. & quum acuta ea vocari omnia, quæ velocem motum habent, breuíque ſpatio durant ſecundo Methodi, tradit: Idem oſtendit primo ad Glauconem, vbi acutam febrem longæ opponit. Quinetiam idem author quoſdam morbos, vt Apoplexiam,

plexiam, & Epilepſiam, quos alibi acutos vocauit, vt quadrageſimo ſeptimo Aphoriſmo ſexti libri, longos appellat: Ac vt conſtat ex tertio Prædictionum, magna de his nominibus, & eorum vſu apud antiquiores medicos fuit contentio. Nam quidam ex Græcis, vt Celſus refert libro tertio, morbos diuiſerunt in acutos, & longos; quo fit, vt Galenus varia tractatione, dum nunc hos, nunc alios ſequitur, lectorem cõfundat; vt plurimum tamen acutum vſurpare videtur pro vehementi. Porrò vt varius eſt Galenus in acuti morbi ſingnificatione, ita nuſquam exactè illius differentias, & aliorum morborum, à quibus hæ naſcuntur, expreſsit; id quod nos ex variis ipſius locis adiuti nunc facere tentabimus. Igitur quum morbi alij ſint breues, alij longi. his relictis (vtpote qui à natura acutorum morborum ſunt alieni) de aliis agemus. Porrò breues morbi alij cito, alij tarde (qui & tardi dicuntur) terminantur, quòd ſcilicet tardo motu progrediantur: qui quoniam intra quadraginta dies deſinunt, breues propterea cenſentur: qui verò cito ad finem perueniunt, quidam comitem habent magnitudinem, & acuti ob id nuncupantur; vt pleuritis, peripneumonia, lethargus, phrenitis, angina, febris ardens; Alij ſine fortitudne præproperè finem ſuum conſequuntur, vt diaria, & alij ſimiles morbi, qui breues, & parui dicuntur. Ex acutis rurſus quidam ſimpliciter acuti, id eſt ſine adiunctione aliqua dicũtur, qui intra decimum quartum diem ſoluuntur, quidam non ſimpliciter acuti: qui intra vigeſimum, & poſt decimum quartum finiuntur; vt qui vigeſimo ſeptimo, & vigeſimo die deſinunt; ſuntque iidem re cum ſimpliciter acutis: Idem enim morbus ob cauſæ maiorem vehementiam, aut paruitatem, aut ægri naturam ſimpliciter, aut non ſimpliciter acutus euadit: Alij verò ſunt, qui acuti dicuntur, hoc adiecto, quòd quadraginta diebus terminentur. Quartum additur genus, quod eos continet, qui ex acutis profecti vocantur, vt tabes, ſuppuratio, hydrops, & ſimiles, qui ex acutis ſæpe fiunt, & inter acutos nonnunquam numerantur; quum tamen re vera ſint diuturni: Id autem faciunt medici, vt originem morborum repetant: quoniam enim prædicti affectus, & nonnulli alij ex acutis morbis nonnunquam proueniunt, aliquando verò ex aliis cauſis naſcuntur; acuti nominis adiectione, qualis fuerit eorum origo, monſtrant: poſtulátque etiam docendi ratio, vt vniuerſum acutorum morborum genus, in quo acuti mentio fit, diuidendo exhauriamus;

etſi interim quidam ex diuiſione reſoluant, qui poſtea inter longos reponi debent. Iam verò inter ſimpliciter acutos morbos, quidam peracuti, qui & acutiſsimi dicuntur, quorum terminus eſt intra ſeptimum diem; cuiuſmodi eſt angina, cholera, tetanus, apoplexia: Alij qui à ſeptimo vſque ad decimum quartum extenduntur qui ſimplicis nominis inopia; nomine generis non aliter quàm ſimpliciter acuti vocantur. Peracuti rurſus bifariam diuiduntur: Nam quidam ex illis ſimpliciter peracuti, qui intra quartum diem abeunt, qui ob id peracutiſsimi nominantur: Alij qui quartum excedunt; quales ſunt, qui quinto, & ſexto iudicantur, qui etiam peculiari nomine deſtituti non aliter quàm ſimpliciter peracuti appellari ſolent. Cæterum acutorum, qui intra quadraginta dies terminantur, nonnulli ſunt, qui ἐκ μεταπτώσεως, id eſt ex degeneratione, & mutatione in aliam ſpeciem, & à Galeni interpretibus ex decidentia dicuntur: Huius autem generis ſunt acuti illi, qui intra vigeſimum diem imperfectè iudicantur; deinde vehementia confracta, reliquum, quod ſupereſt, intra quadraginta dies, vel etiam ſexaginta, vt Galenus ſcribit ſecundo de Diebus decretoriis, diſſolui conſueuit. Alij verò ſunt, qui ſtatim ab initio veluti prohibiti, tardiúſque moti, & nullam interea ſubitam mutationem moliti, ad quadraginta dies producuntur; quorum alii acceſsionum remiſsiones habent, quæ in exactam integritatem finiunt. Alij cum continua febre ſemper perdurant. Tertium genus eorum, qui intra quadraginta dies recedunt, eos continet, qui manifeſtè acuti in principio, & ante vigeſimum diem non ſecurè ſunt finiti: deinde remiſsionem fecerunt; poſt hæc reuerſi, mox intenſi, nouiſsimè quadrageſimo die deſinunt: de quibus dubitat Galenus ſecundo de Diebus decretoriis an ſimpliciter, vel ex decidentia acuti dici debeant. Quos verò morbos vocet παρηυξημένους, id eſt adauctos tertio Prædictionum non explicat; mihi tamen intelligere videtur per adauctos acutos, quos diximus antea non ſimplicirer acutos alibi ab eo dici; quinetiam eoſdem eſſe morbos ex decidentia dictos, & eos, qui vocantur acuti quadraginta diebus ſoluti, patere omnibus puto, qui Galenum non oſcitanter legerint.

DE

De morbo continuo, & intermittente.

CAP. XXI.

VT febrem continuam, & interpolatam bifariam vſurpari ſcribit Galenus libro primo de Morbis vulgaribus, ita morbos continuos, & intermittentes duobus modis intelligere poſſumus: continuos inquam, vel quòd nunquam deſinant affligere, vel cum hoc etiam quòd nullam mutationem per interualla vſque ad iudicium, ſiue ſolutionem faciant; quos nouo vocabulo (vt author eſt Galenus) recentiores Græci *συνέχους*, & noſtri continentes vocant: Intermittentes verò, quos Græci *διαλείποντας* appellant, qui vel perpetuò non affligunt, ſed aliquando ad integritatem deſinunt, vel qui nunquam quidem penitus recedunt; interim tamen nunc exacuuntur, nunc remittuntur, cuiuſmodi ſunt cõtinuæ, tertianæ, quotidianæ, quartanæ, & ſemi tertianæ febres: Ac propriè quidem intermittentes dicuntur, qui ad quietem, & integritatem perueniunt; & continui, qui nullas exacerbationes inferunt, ſed eum, quem ab initio acceperunt tenorem, ad finem vſque ſeruant, nulla accedente acceſsione. Qui verò continuò affligunt, & per interualla intenduntur, & remittuntur, quoniam cum intermittentibus in hoc conueniunt, quòd remittantur, & exacuantur; cum continuis autem quòd perpetuò affligant, ob id à quibuſdam intermittentes, ab aliis continui dicti ſunt; quum tamen potius mediam quandam naturam inter eos obtinere, & medij ob id, ancipitéſque in hoc genere, Galeno authore, ſi antiquos Græcos ſequamur, putentur: Obtinuit tamen iam conſuetudo, & recentiorum vſus, vt omnes eos continuos dicamus eſſe, qui perpetuò quomodocunque affligunt, quos Græci *συνεχεῖς* vocant; Intermittentes verò eos diligamus, qui aliquando affligere deſinunt, & ſolum per interualla ſunt moleſti: At qui perpetuo quodam tenore abſque acceſsionibus infeſtant, ad Græcorum imitationem, qui hos *συνόχους* vocant, commode à nobis iam recepto nomine continentes dici poſſunt.

De ordinato, inordinato & errante morbo.

CAP. XXII.

MORBVM ordinatum vocant medici, qui certis, ſtatiſque temporibus, quod Græci κατὰ περίοδον dicunt, affligit, exacerbatúrve, quomodo tertianam ordinatum morbum dicimus; propterea quod tertio quoque die, inuariabili motu, exacuitur: Contra verò inordinatũ intelligimus, qui incerto tempore, & minimè ſecundum perio dum recurrit; quos alio nomine errantes, & erraticos, atque incertos nuncupamus; Illos verò qui certum ordinem obſeruant, ſtabiles, & non errantes dicere liceat, quos & conſtantes vocamus, & ab Hippocrate εὐςάθεες νοῦσοι dicuntur: Etſi non ſolum, qui certum tempus non ſeruant, ſed etiam quoquo modo à natura ſua euariãt, inconſtantes appellentur; vt ex octauo Aphoriſmo tertij libri videre licet.

De morbo æquali, & inæquali.

CAP. XXIII.

SCRIPSIT Galenus de inæquali morbo integrum etiam libellum, nec tamen ſatis adhuc expreſsit an vna, & eade᷉ ratione, vel pluribus morbus æqualis, inæqualiſve dici debeat. At ſi quis diligenter notauerit, quæ de hac re variis locis ab eo traduntur, non vno modo hæc nomina vſurpari intelliget; Etenim in libro de Inæquali intemperie, vocat inæqualem intemperiem, quæ in omnibus partibus corporis, quod alteratur, æqualiter non eſt inſita; quo modo febres putridas inæquales morbos appellamus; quòd per eas partes ſolidæ nondum planè ſint excalefactæ: ſicuti humores, quos calor penitus occupauit, & inſigniter affecit; & vt clarius dicam conſuetis philoſophis, & medicis nominibus, quòd humores ſint excalefacti, partes verò ſolidæ adhuc in ipſo calefieri & mutari. Cęterum in libris de Cauſis morborum inæqualem intemperiem intelligi ſcribit, in qua corpus à cauſis contrariis pari modo agentibus, ſimul alteratur, mutatúrque: vt quum eodem tempore calidius, frigidiúſque, vel humidius, ſicciúſque redditur; quod oſtendunt Lipiaræ vocatæ febres, in quibus calor, & frigus ſimul ſentiuntur;

tur; qui modus ab alio profecto differt, vt ſatis omnibus conſtare puto: Nam in illa intemperie exceſſu vnius qualitatis alia omnino eſt remiſſa, in hac verò cōtraria ſimul,ſed diuerſis locis,vt in illa etiam vigent. Appellat & primo de Differentiis febrium acceſsiones inæquales, quæ diuerſo modo,contrariiſque motibus affligunt: qualis eſt tertianæ acceſsio, & omnium aliarum febrium,quæ cum frigore inuadunt, cui poſtea calor ſuccedit: æqualem verò qui ſolum calefaciendo, vel refrigerando moleſtat: ſic igitur & morbum æqualem, inæqualémve alio modo capere oportet. Quinetiam libro ſexto de Sanitate tuenda, æqualem temperiem cenſet eſſe,qua omnes corporis partes afficiuntur; Inæqualem verò,quando in diuerſis partibus differentes ſunt intemperaturæ: qua ratione corpus illud intemperatum dicimus, cui, ſi velis, hepar, vel caput frigidum exiſtit. Poſtremo inæqualem alio modo nominat morbum Aphoriſmo vigeſimo tertio ſecundi,quæ inæqualem ita motum habet, vt nunc minuatur, nunc verò increſcat. Atque hæc ſatis quidem de variis ſignificationibus æqualis,inæqualiſve morbi,ne ex homonymia in Galeni lectione rudior decipiatur lector.

De morbo redeunte,recidiuámque faciente.

CAP. XXIIII.

MORBOS redeuntes,ſiue recurrentes (ita enim nominare liceat) quos Græci ἐπανερχόμενα νοσήματα vocant,definit Galenus in tertio commentario Prorheticorum eius generis eſſe eos, qui parum quidem remittuntur, moderatioréſque euadunt, ſed rurſus poſtea exacuuntur, quo nomine complecti non videtur eos, quos dicimus recidiuam facere,quos Hippoc. duodecimo Aphoriſmo ſecundi libri ὑποστροφώδεα νοσήματα appellat; Nam eos ὑποστροφεῖν, id eſt recidiuam facere vſurpamus, qui non ſolum quomodocunque inclinarunt, diminutíque ſunt, ſed penitus extincti putabantur, remanente ſolum aliquo in corpore ſymptomate ex præterito morbo, vt ſiccitate oris ex febribus; quod ſymptomata morbi cauſam, vt humorem, vel diſpoſitionem morboſam ſubeſſe adhuc ſignificat, quæ niſi probo victu,vel aliis remediis penitus aboleantur,paulatim aucta,vel ſimilē priori, vel aliū morbum rurſus excitāt:Nihil tamen prohibere video,

vt vnoquoque eorum nomine vtrunque morbi genus, quo ſcilicet remittitur, exacuitúrque, & fuga ſimulata, rurſus redit, comprehendamus.

De morbo per conſenſum, & primario genito.

CAP. XXV.

QVOD Græci συμπάθειαν dicunt, nobis compaſsionem, aut conſenſum, aliorum exemplo, appellare liceat. Dicunt autem Græci per ſympathiam, & nos per conſenſum partes corporis affligi, & morbos quoſdam gigni: Quid verò his nominibus ſit intelligendum legentibus Galenum, non ſatis conſtare poteſt; propterea quòd ille nunc vna, nunc alia interpretatione vtitur, & in eadem etiam pagina libro primo, & ſecundo de Locis affectis, de hac re diuerſa tradit. Nam aliquando morbos, qui per ſympathiam ſunt contracti, opponi his contendit, qui proprij ſunt, hoc eſt, ita ſtabiles, & firmi, vt recedente etiam cauſa, quæ eos excitauit, permanere poſsint, propriámque curationem requirant: Interimque eos reprehendit, qui primariæ paſsioni, quam πρωτοπάθειαν Græci vocant, ſympathiam opponunt: quum δευτεροπάθεια, id eſt ſecundaria, & poſterior paſsio priori aduerſetur: At alio loco, eorum ſequitur opinionem, quos antea refellit, diſtinguitq; per oppoſitionem ex diuiſione primarios affectus ab his, qui per conſenſum infeſtant: Nonnunquam tum his, quæ per ſe, vel propriè, vel primariò conſiſtunt, nullo habito diſcrimine eos opponit, qui per compaſsionem ſunt geniti: quod vnuſquiſque facilè agnoſcere poterit, qui vtcunque etiam legerit, & inter ſe contulerit, quæ in ſupradictis libris de hac re ab eo authore ſcribuntur; tanta ſanè varietate, & ſcribendi licentia lectorem confundere ſolet, vt nihil perpetuum ex eo ſibi polliceri quiſpiam valeat. Verum enimuero ſi per compaſsionem affici dicitur pars aliqua (vt ille ſcribit) quæ ab altera afficitur: conſtat nihil aliud eſſe affectum per ſympathiam, quàm qui ab alio eſt excitatus; ita vt idem ſit cum eo, qui ſecundario genitus eſt: ſic enim & verbum ipſum oſtendit, compati; & vſitatus à medicis loquendi vſus. Quippe quum dicamus quibuſdam caput dolere ob cõſenſum cum ore ventriculi, exiſtente ſcilicet prius in ipſo ventriculo

morbifica

morbifica cauſa, quæ capiti dolorem poſtea peperit. Qui ergo aliis non ſuccedunt morbi, nec ab aliis excitantur, ſed à ſuis cauſis primò gignuntur, illi primarij, & per protopathiam conſtare dicuntur. Qui verò ab aliis naſcuntur, vel morbis, vel morborum cauſis aliquam partem prius infeſtantibus, ſecundarij, poſterioréſque, & per ſympathiam, ſiue δευτεροπάθειαν eſſe putantur: Quamobrem male aliquando eos per ſympathiam moleſtare morbos ſcribit, qui perpetuò non manent, neque per propria ſymptomata diſcerni valent: Eos verò primogeneos eſſe, qui propriis ſymptomatibus exactè dignoſcuntur, ſtabilémque naturam obtinent: quandoquidem fieri poteſt, vt per conſenſum, ſiue ſecundarij ſint affectus, & tamen perpetui, firmíque, & euidentes ſimul notas habeant; cuiuſmodi eſt dolor capitis proueniens vitio ſtomachi vapores ad caput emittentis, à quibus caput ob longiorem moram, aut vehementiorem vim pertinacem iam diſpoſitionem cõtraxit; adeo vt ſtomacho etiam perſanato, non recedat, ſed peculiarem ſibi curam deſideret: quinetiam primogenei eſſe poſſunt, etſi ob paruitatem ſymptomata non inferant euidentia, citóq; ob inſtabilem, leuémq; impreſsionem euaneſcant; nimirum quòd propria horum natura in hoc ſolum poſita ſit, quòd aliis præcedentibus non ſuperueniant; quemadmodum hoc ſolo, illi per compaſsionem conſiſtere dicuntur, qui ab aliis ſunt geniti, ſiue euidentes, ſiue obſcuras poſtea notas habeant; & naturam ſtabilem, vel mobilẽ ſint ſortiti. Præterea illud quod de partibus affectis per conſenſum ſcribit, nullam ſcilicet actionem lædi, niſi pars illius author lædatur, rationi conſonum mihi non videtur. Nam dicere partes eas affici, quæ influente facultate, quemadmodum nerui vulnerata ſpinali medulla, vel materia, vt voci deſtinatæ partes, vulnerato thorace, efflatione deſtituuntur; perinde eſt, ac ſi quis dentes morbo correptos diceret, quòd per inediam cibo priuati proprium munus exercere nequeunt: Læduntur enim ſolũ partes, quum earum compoſitio, vel primariò, vel ſecundario labefactatur. Poſtremò putare naturalia inſtrumenta primario affectu ſemper laborare, quum illarum actio impeditur (quod Galeno in fine libri primi de Locis affectis eſt viſum) non admodum eſt probabile; quippe quum non minus hęc, quàm alia ſuos morbos, noxáſque per ſympathiam ſæpius contrahant: Adhæc calore, & ſpiritu deſtitutæ illæſa interim illarũ temperie, agere

nequeunt: vt temerè credere non debeamus in parte malum eſſe, quum actiones fieri deſinunt.

De morbo per ſe, & per accidens.
CAP. XXVI.

QVEMADMODVM per ſe aliquid fieri apud Galenum idem eſt, quod immediatè, ſiue primò: per accidens autem idem quod ſecundariò, vt ex libro de Differentiis ſymptomatum, & aliis multis locis conſtat, ita morbum per ſe conuenire alicui parti vult Galenus, qui primò, & immediatè partem eam occupat: per accidens autem, qui ſecundo loco ad aliam pertinet, quemadmodum ſimilarium partium morbos ad partem inſtrumentariam per accidens ſpectare ſcribit in libro de differẽtiis morborum. & morbum per ſe lædere actionem, & cauſam verò per accidens, id eſt, ſecundo loco dicimus: Quòd ſi in eadem compoſitione id fieri poteſt, quomodo febrem totius corporis morbum per accidens eſſe cenſemus? eo quòd primò morbus ſit ſingularum partium ſimilarium & totum ipſum corpus, quatenus ex inſtrumentis compoſitum conſideratur, per accidens morbo in figura, vel alio ſimili genere, laborare creditur; quando diſsimilares partes eodem modo malè ſunt affectæ: Tamen nullus eſt morbus in ſimilaribus partibus, qui ſecundo loco, ſiue ex accidenti morbus vocari poſsit inſtrumentariæ partis; quoniam diuerſa eſt illarum partium natura, & compoſitio: nec poteſt vnquam intemperies fieri, vitiata ſtructura, quæ corporis inſtrumentis debetur. Nam ſicut ſanitates illarum partium inter ſe ſunt diſtinctæ; ſic profectò morbos diſtinctos inter ſe eſſe oportet. Addo quod partes eo modo differant, quo illarum vitia inter ſe diſsident. Quapropter ſi vitia diuerſi generis in eſſentia poſita, poſſunt ad vtranque partem pertinere, poterit vtique & pars ſimilaris fieri per accidens organica, quo quid poteſt dici abſurdius? Vnde in his nullus morbus per ſe, aut per accidens inueniri hoc modo poſſe credo: quod ſi interim eadem cauſa, vt inflammatio magna, quæ ſimilarium temperiem vitiat, & ob excedentem magnitudinem alicuius inſtrumenti conſtitutionem corrumpit, proprios tum ſimilaribus, tum inſtrumento morbos excitet; fiet quidem, vt eadem

cauſa diuerſos morbos committendi vim habeat, de quo non
dubitamus, ſed nunquam continget vt vnius partis morbus
ad aliam, quæ diuerſam obtineat conſtitutionem, ſpectet,
ſi modo morbus compoſitio eſt præter naturam. Et illorum
vitia genere ſunt diſcrepantia, quorum compoſitio generibus
eſt diſtincta. Quomodo enim quæſo intemperiem morbum
inſtrumentariæ partis vocabis, nullo modo labefactata illius
ſtructura? quippe quum integra maneat, vrgente ſola intem-
perie,ſimilarium magnitudo, numerus,conformatio,coniun-
ctio,& vnio, ex quibus inſtrumentariæ conflantur: qua in re
mirari profecto licet,quonam modo Galenus non viderit hæc
ſuis principiis repugnare; quum enim antea conſtituiſſet
omnem morbum inſtrumentariæ partis, vitio conformatio-
nis,magnitudinis, numeri,& coniunctionis concitari: agno-
ſcere ſtatim debebat, quod ſequebatur: quidquid morbus
inſtrumenti alicuius eſſe deberet, ad eadem genera eſſe refe-
rendum,ſiue primò, ſiue ſecundariò id contingeret: Quod ſi
ob vehementiores intemperaturas,ſimilares vel extenuentur,
aut præter naturam augeantur, non tamen propterea morbi
illæ partes ita affectæ, ſed morborum cauſæ in inſtrumen-
tis fiunt: Sed hæc ſatis de morbo per ſe, & per accidens,
& ſuperius enumeratis morborum differentiis:quæ
enim relictæ ſunt, fallere nequeunt Lectorem,
quum vel eodem modo à Galeno ſemper
vſurpentur: vel per ſe ſtatim
oſtendant,quod illarum
nominibus ſigni-
ficatur.

CLARISS. DOCTISSIMO'QVE IVRISCONſulto Lælio Taurello Ioannes Argenterius S.D.

OPERIS *mei partem, quæ tribus libris morborum cauſas complectitur, quum multi alij occurrerent præſtantiſſimi viri, de me meiſq; ſtudiis bene meriti; tibi tamen potiſſimum, Læli doctiſſime, cui & hoc nomine plurimum debeo, dicandam eſſe cenſui: Quum enim vniuerſa noſtra hæc Academia tua maxime opera, & conſilio non ſine magno labore, & ſtudioſorum omnium beneficio regatur; meritò bonam earum rerum partem, quas noſtra parere poteſt induſtria, ad authorem, moderatorémque ſuum referri debere iuſtum eſſe putaui: idq́; eo præſertim, quòd viro omnis philoſophiæ ſtudioſiſſimo continuis, maximiſq́; negotiis occupatiſſimo, atq; etiam propemodum laboribus oppreſſo, ea maximè conuenire exiſtimarem, quæ ex ipſis philoſophiæ naturalis fontibus ſunt ducta, & ad morbos cauendos, perſpecta illorum origine, accommodatiſſima. Addo quod quum multa in hoc opere contingant, in quibus Galenus medicorũ præſtantiſſimus mihi non ſatiſfacit; nonnulla etiã tractem ab Ariſtotele philoſophorum principe diſcrepantia: non ſatis tutum eſſe duxi in tanto hoc ſectarũ ſtudio, tantiſq; aliis difficultatibus, quibus boni omnes, qui ſuo ingenio, & ſtudio poſteris bene conſulere, atq; etiam viuentibus laborẽ honeſta contentione demere conãtur, vndequaq; premuntur; ea abſq; tuo patrocinio edere, & publicãda tradere. Noſti enim tu, vir optime, ad quẽ omniũ iura, & calumniæ deferũtur, me ſæpius à maleuolis, ne dicam*

peruerſis quibuſdã hominibus, qui nihil egregiũ in vita moliuntur, ſed omni ratione aliorũ cogitationes, & opera retardare, impedireq́ꝫ nituntur, vulgi rumore laceratũ: quod neſcio quomodo medicinã totam, exploſis à noſtris ſcholis optimis quibuſqꝫ authoribus, fracta ſcilicet illorũ authoritate, ſubuertere conarer: quod quàm falſum ſit, ex hoc potiſſimũ opere cognoſces; in quo nõ artẽ damno, quam ſtudioſiſſimè profiteor; non artifices cõtemno, quos amo, & veneror: nec ab alijs bene tradita, quæ pro optimis recipio, euertere cupio: Sed antiquorum imitatione, quæ ab illis humano more vel ſunt prætermiſſa adijcere, aut fortè etiã negligentius cõſcripta expolire, illuſtrareq́ꝫ meo labore, & perficere ſtudeo. Hæc ergo tu ea, qua ſoles humanitate omnes cõplecti, accipies: & ſi quando licebit per maximas tuas occupationes, quibus premeris, dum primus es a ſecretis tanto noſtro huic principi & in grauiſſimis, ac præcipuis quibúſqꝫ cauſis audiẽdis, iudicandiſq; cõtinuo verſaris, ad animi relaxationẽ leges. Nam etſi tanta ea nõ ſunt, quãta eximia tua virtus, & ſumma variaq; eruditio poſtulãt: tamẽ (ſi de ſuis laboribus vnuſquiſq; abſq; arrogãtiæ ſuſpitione aliquid ſperare debet, polliceriq; audet) huiuſmodi erunt vt meæ erga te obſeruantiæ pignoris loco haberi, & poſteris teſtari poſſint me nõ ſemper in otio ſepultũ iacuiſſe, & eo tẽpore vixiſſe, quo tu ſumma prudẽtia, & iuſta quadam ac omnibus grata æquitate in pulcherrima totius Italiæ regione ius dicebas, & præclariſſimã Academiam Piſanam Duce Coſmo Medices optimo, & omnibus virtutibus ornatiſſimo Principe conſilio maximo, & mira quadã ſollicitudine regebas. Vale & perge, vt facis, de tota noſtra Academia, literatiſque omnibus bene mereri. Piſis quarto Calend. Septemb. M. D. X L I X.

IOANNIS ARGENTERII DE CAVSIS MORBORVM

LIBER PRIMVS.

De vtilitate huius tractationis.

CAPVT I.

POSTVLAT iam noſtrum inſtitutum, vt de morborum cauſis agamus: poſitis enim morbis, illorũ origo quærenda eſt. Verum quoniam non ſolum morborum, ſed etiam multarum aliarum rerum cauſas medicum tenere oportet; & à nobis etiam poſtea quærendum eſt, vnde proueniant morborum differentiæ, & ſymptomata omnia, operæpretium eſſe duco, vt imprimis generalem de illis tractationem (ex qua poſtea quæ propria ſunt ſingulis, eliciantur) quantum ars noſtra deſiderat, hoc loco inſtituamus. Quæ res profecto neſcio an maiorem vtilitatem, quàm dignitatem, vel difficultatem obtineat. Nam quum nihil eorum, quæ in corpore fiunt, ignoratis cauſis, ſcire liceat: nec etiam quidquam rectè agere poſsimus (ſiquidem ablatione cauſarum morbi tolluntur, & ob diuerſas cauſas diuerſa remedia in ægrotis, variáque viuendi ratio in ſanis exigitur) ac quum cauſæ ad ſuos effectus dignoſcendos ſigna præbeant, hinc magnus profecto, multipléxque illarum vſus, & vtilitas agnoſcitur. Quid enim dignius, præſtantiúſve, quàm cauſas earum rerum perſpectas habere, quarum cognitionem profitemur? Hac enim re potiſsimum philoſophos reliquis hominibus præſtare credimus: quòd illi abditas rerum cauſas, quæ difficultate aliorum ingenia ſuperant, agnoſcant: Nec alia quidem ratione medicinam noſtram olim inter ſapientiæ partes à ſummis philoſophis, qui eam diligentius excoluerunt, reputatam exiſtimare par eſt, quàm quòd eam maximè medicinæ partem ſpectarent, quæ cauſas eorũ, quæ in corpore noſtro eueniunt, expendit.

expendit. Nam reliquæ in abiectiore quodam rerum genere verſantur, quàm vt poſsint in tam digna facultate locum inuenire. Quàm verò difficilè ſit huius rei explicationem pro dignitate excolere, & poſteris mandare, omnibus conſtare puto, qui aliquando de ea tradenda certa docendi methodo, cogitauerint. Nam & res ipſa per ſe ardua eſt, & à philoſophis perinde explicata, vt quum illi generaliore quadam ratione, id totum, quod quærimus, complectantur, parum medicinam noſtram, quæ inferiora rerũ genera potius ſectatur, adiuuent. Quòd ſi à ſcriptoribus de medicina poſita ſaltem eſſent capita, quibus res hæc tota conſtaret, non eſſet profectò quòd nos multum amplius laboraremus. Sed quum illi non ſatis etiam explicent, quid ſit morbi cauſa, quas, quótue cauſas medicina conſideret; quod imprimis ad philoſophorum imitationem ab illis faciendum erat, nec etiam explicent quarum rerum cauſas medicus inquirere debeat; nec quæ ſit cauſarum vis, quóve modo inueniri enarraríque poſsint, & à quibus rebus eas petere oporteat. Quum præterea ferè ſemper proximas, immediatáſque prætermittant, dum in externis, quas vulgus etiã nouit particulatim enumerandis præter modũ occupantur, rem profectò difficillimam nobis reliquerũt. Omitto quòd multarum rerum, vt omnium ferè differentiarum morborum cauſas Galenus noſter omiſerit; alias verò ſparſim ſit proſequutus: quo quidem fit, vt non ſolum ignoremus quo loco reperire poſsimus, quod quærimus, ſed etiam deſit docendi methodus, quæ à certo initio auſpicari debet, & perpetuo quodam filo ſingula de quibus agitur, enarrare. Ac non ſolum hæc quidem incommoda ex interrupta illius tractatione naſcantur; ſed etiã quòd interim dum eadem variè explicat, aliis errandi occaſionẽ non paruam attulerit: Etenim male Auicenna de Cauſis procatarcticis diſſerit, quòd Galeni varietate confuſus, quid in ea re verius eſſet, ignoraret. Negant recentiores cauſæ coniunctæ aliquem in medicina eſſe vſum, quod in diuiſionibus cauſarum, illius, vt aiunt, Galenus non meminerit. Denique qui de morborum cauſis agunt omnes ferè diuerſa docendi ratione vtuntur; nimirum quòd artem in antiquioribus certam non inueniant, quam perpetuò communi quadam concordia ſequantur. Ac nobis profectò adhuc difficilior huius rei explicatio redditur, quòd (quum nonnulla occurrant, in quibus non ſolum à medicis, ſed etiam à ſummis philoſophis diſſentimus) in ea

tempora

tempora inciderimus, in quibus nemo quod ſentit, libere dicere audeat; niſi cum illis planè conſentiat, quorum authoritas iamdudum apud omnes inualuit: ſed id ab omnibus, qui aliorum opinionibus ſunt addicti, æquiore animo eo maximè hæc noſtra licentia ferri debet, quòd antiquorum exemplo eam nobis vindicamus, & quòd neminem accuſemus, neminem vituperemus: omnes maiores noſtros, qui ſuo ſtudio, & labore nobis profuerunt, vt par eſt, ſummoperè diligamus. Quod ſi interim aliquando ab illis diſcrepamus, id non ea ſpe fecimus, vt omnium optima, & rata haberi velimus, quæ tradimus, ſed vt aliis meliora inueniendi occaſionem præbeamus, dum in dubium reuocamus, quæ hactenus longa conſuetudine veluti legibus quibuſdam neſcio qua ratione, ſancita fuerunt: Auguror non defuturos, qui noſtra refellere & Ariſtotelē, Galenúmque, quos reprehendimus, tueri nitentur, id quod etiam maximè exopto, ſi modo id non contentioſe ſed veritatis inueniendæ cauſa, facere aggrediātur. Sic enim ſperandum eſt, vt ex hac honeſta contentione veri inueniendi ratio ad priſtinum philoſophandi genus, quod non opinione aliorum, ſed ratione conſtabat, reuocetur: verumtamen in tantis difficultatibus quod aggreſsi ſumus proſequemur.

De generibus cauſarum; quibus in medicina vtimur.

CAP. II.

QVID cauſa ſit, ſuperfluum puto eſſe definire: Nam id quod adferimus quum ratio, ſiue (vt philoſophorum verbo vtar) propter quid quæritur, cauſæ nomine donari omnes (credo) nouerunt, qui vel leuiter in philoſophia ſunt verſati: vel ſi aliter ex rei natura definire velis, cauſam vocabis, quæ ad rei conſtitutionem quoquo modo aliquid confert: quando etiam cauſæ non minus ſunt, nihil nobis quærentibus, quàm ſi aliquid quæramus. Illud potius explicādum quæ quótve ſint cauſæ: id quod ita explicat Ariſtoteles, & alij vniuerſi philoſophi, qui eum ſequuti ſunt, vt eas omnes quatuor omnino eſſe contendant; formam ſcilicet efficiens, materiā, & finem: à quibus Galenus diſſentire videtur, qui nonnullas alias addit; Etenim in libro de Differentiis ſymptomatum, & ſexto de Vſu partium, annumerat prædictis cauſis; vtilitatem, ſcopum, in-

ſtrum

ſtrumentum,exemplar,& voluntatē, & aliam præterea, quam vocat cauſam ſine qua non; quod quàm rectè faciat, paulo diligentius à nobis expendendū eſt: Nam ſcopum, vtilitatémq; addere,ſuperfluum eſſe duco; quippe quum ſcopus,finis,& vtilitas idem cauſarum genus faciant,quod enim finis dicitur, eo quòd in hoc actiones deſinant,ſcopus etiā vocatur, quòd finem ſcilicet nobis proponamus, in quem alia omnia, tanquam in ſcopum dirigantur.finem preterea nobis proponimus, non per ſe,ſed quatenus bonum quidpiam, quēadmodum optimè Ariſtoteles docuit omnia nempe finem, tanquam bonum aliquod expetere; alioqui vtile,honeſtum,& iucundum,& ipſum quoq; bonum addere oporteret,tanquam alias cauſas, ſi ſub fine non continerentur: ſiquidem propter illa ad agendum mouemur; ſed hæc vt diximus, ſub fine, qui boni ratione proponitur, omnia comprehenduntur.Quod etiam Galenus ipſe in libro de Cauſis procatarcticis teſtatur,vbi ſcribit idem eſſe finem,vtilitatem, ſcopum, & ipſum propter quid, ſola autèm ratione, ea inter ſe differre:Cæterum exemplar,reique idea quam mente concipimus, dum rem ad illius ſimilitudinem effingere nitimur, in his, quæ ſecundum naturam agunt, cauſa non eſt; nimirum quum natura non electione, nec alterius rei contemplatione ſua formet opera:In aliis verò ſub forma cōprehendi videtur: Eſt enim rei forma quædam in animo, qua duce,alias peculiares rerum ſpecies effingimus. At voluntas vt communis omnibus,quæ fiunt,cauſa non eſt,ita in quibus locū habet, ad efficientem redigitur,eo enim quòd impellat,excitétq; corpus tanquam inſtrumētum,quo vtitur ad agendum, cauſæ nomen ſortitur; ſed meo quidem iudicio grauiora ſunt, quæ de inſtrumento, & cauſa ſine qua non, dicuntur:nec eorū opinionem recipere poſſum, qui inſtrumenta ſub efficiente comprehendi volūt.Nam in medicina noſtra plurimū refert hæc inter ſe ſeiungere. Aliter enim vitiatos motus corrigimus, quum illorum inſtrumēta ſunt læſa,aliter verò quum ab ipſa facultate corporis partes impellente,labefactantur: Præterea calidū agere dicimus, vt concoquere, expellere, quæ non facit, vt agens; ſiquidem agēdi vis,à temperamēto,ſtructuráq; partiū reſultat: ſed quatenus corporis facultatibus ſuo influxu,vt inſtrumentū inſeruit quo modo etiam arteriæ corpus inter pulſuum cauſas, & thoracem inter ea, quæ reſpirationem mutant ponit Galenus: quòd ſcilicet inſtrumenta ſint, quibus efficiens pulſuum,

reſpir

reſpirationiſque cauſa ad ſuas actiones obeundas vtitur: Præterea ex eo principio, quo vtitur Ariſtoteles ad alias cauſas inueniendas, id quod volumus, commodiſsimè, vt puto, probare licebit, propterea enim inquit ille quatuor eſſe cauſas, quoniam quatuor ſunt quæſita, nempe à quo, ex quo, cuius gratia, & id quod facit rem eſſe. Quod ſi ita eſt, liceat nobis inſtrumentum addere, propterea quòd quærere poſſumus, per quod res fiat: ſi enim finem ab efficiente differre putamus, quòd ille reddat rationem cuius gratia, hoc verò oſtendat à quo res proueniat; & denique ſi omnes quatuor cauſæ inter ſe genere differre creduntur, quòd totidem ſint interrogationes inter ſe diuerſæ; quur inſtrumentalem quoq; aliis non addemus? quum quærat per quod res fiat, quod nulla ex aliis cauſis facit. Tantum profecto eam ab efficiente differre oportet, quantũ diſcrepat interrogatio à quo, ab ea, quæ per quod aliquid peragitur, quærit: quod etiam loquendi vſus, vnde hæc ſunt deſumpta, apertiſsimè monſtrat. Belli namq; inſtrumẽta dicimus eſſe pecuniam, arma, equos, tormenta, munitiones: bellum autem gerere homines his rebus munitos. Adde quòd ſi Ariſtotelem legamus libro ſecundo Phyſicorum, vbi de his rebus tractat, inueniemus omnino inſtrumenta ab efficientibus excludi: ſiquidem efficiens illud eſſe deſinit, quod primo mouet; quod non faciunt inſtrumenta, quæ ſecundariò, & ab aliis impulſa mouent, id quod Themiſtius optimus Ariſtotelis interpres adnotauit, additum ſcilicet eſſe verbum, primò, in efficientis definitione ad inſtrumentorum differentiam, quibus ſanè efficientis nomen competere non poteſt, ſi ratio non conuenit: Ac multo minus, vt arbitror, ſub fine comprehendi poſſunt inſtrumenta, quod nonnulli interpretes Ariſtoteli placuiſſe putãt. Vbi enim ille cauſas omnes & vltimo loco inter eas finem enumerauit: addit quæcunque alio mouente inter ipſum, & finem reperiuntur, ſiue inſtrumẽta, ſiue opera fuerint, finis gratia extare, quod veriſsimum quidem eſt; verum non propterea ex hoc conſtat, an inſtrumenta ſub efficiente, vel fine comprehendere author velit. Si enim ſpectemus vltimũ finem, cuius cauſa omnia inſtituuntur; non poſſunt illa finis rationẽ habere, vtpote quæ adiumento ſint ad finem conſequendum: At ſi tanquam media conſiderentur, in quibus quæ antecedunt efficiẽtia, quieſcunt, finis rationem ſubibunt: qua in re interpretes Græci nihil vltra quàm Ariſtoteles ſcribunt. Alij verò ex noſtris duplicem

eam

eam relationem animaduertentes ea ab Ariſtotele ad finalem cauſam referri ſcribunt, quod & docendi ratio poſtulare videtur; quum ea verba ſtatim ſequantur cauſam finalem, & connexione quadam dicendi cum illis, quæ de ea dicta ſunt ita connectantur, vt ad efficientem, de qua multo antea egit, non niſi magna violentia trahi poſsint. Attamen ratio cōuincit, vt non minus à fine quàm ab efficiente inſtrumenta ſeiungantur. Nā vt differre oſtēdimus per quod, ab eo, quod eſt à quo, ſic omnia hæc diſcrepare ab eo cuius gratia, vnuſquiſque intelligere poterit, qui omnino tergiuerſari nolit. Nec par quidem eſt ratio de inſtrumentis, quibus ſanitatem comparamus, nempe remediis, & victu, quæ eſt de purgatione, & macie: ſunt enim hæc mediæ quædam actiones, & opera, quæ prius conſequimur, quàm ad vltimum finem, ſanitatem ſcilicet perueniamus. Inſtrumenta autem ipſa vt remedia, & victus ſtatim ab agente aſſumuntur, vt eorum beneficio agere poſsimus. Quamobrem ſtatuamus, ſi placet, quintum quoddam genus cauſarum, quod inſtrumenta contineat. Quod ſi rationum momenta id ſolùm efficere non poſſunt, quod quærimus, repugnante ſcilicet Ariſtotele, & teſtibus ſit opus, adſerimus Platonem, & Galenum qui contra Ariſtotelem ſentiunt, nobíſque fauent. Cæterùm addendam eſſe aliam cauſam cenſeo, quam Cicero in Topicis, & Galenus vocat ſine qua non, definítque eſſe huius generis cauſam, quæ quidem perfectionis nihil addit rei, quæ fit, ab illis tamen, quæ conferunt, ſeiungi non poteſt: vel vt breuius dicam, cauſa huiuſmodi eſt, ſine qua res fieri nequit. Nam ſi tot ponendæ ſunt cauſæ, quot ſunt quæſita, & interrogationes genere inter ſe differentes, hæc omnino alterum genus cauſarum faciet. Vt enim quærendo à quo res fiat, efficientem quandam cauſam conſtituimus ab aliis diuerſam: ſic profectò quum quærimus cū quo, aut ſine quo aliquid peragatur, aliud cauſarum genus ponimus tanto ab aliis diuerſum, quanto interrogatio ipſa ab aliis diſcrepat. Quod ſi hanc non recipiamus cauſam, ſub quo quæſo alio genere tempus, locum, ſpatium in quo fit motus, priuationem, motus terminum à quo, & in quem deſinit, comprehendemus? quę tamen omnia rationem reddunt ab aliis cauſis genere diuerſam: & proinde cauſarum genus requirunt ab aliis alienum. Si enim reliquæ cauſæ eædem ponantur, diuerſa autem ſint vel tempus, aut locus, fiántque ab illis, quas ſtatuunt cauſas, diuerſa: ſtatim huius diſ-

ferentiæ cauſam prouenire dicimus, vel temporis vel loci ratione: quo modo tempus, vel locum vni defuiſſe ad agendum idoneum, alteri hæc apta extitiſſe dicimus. Eodem pacto ſi quis quærat, quur idem ab eodem fine impulſus citius à Piſana vrbe Luccam, quàm Florentiam perueniat: non aliam ſanè inueniet cauſam, quàm quòd vna breuior, quàm alia ſit via, ſiue ſpatium, in quo motus peragitur. Quod etiam Ariſtoteles libro ſexto de Phyſica auſcultatione monſtrat: vbi differentiam lationum, cæteris cauſis paribus poſitis, nunc in tempus, nunc in ſpatium diuerſum reuocat. Eodem pacto ſi quis petat cauſam, quur nigrum in album, & color in colorem ſolùm permutari valeat: cauſam profectò nullam audiet, quàm quæ ex priuatione, & terminis mutationis ſumitur: quòd ſcilicet ex contrario in contrarium duntaxat mutationes fieri poſsint; ſi quæ verò alia ſub hoc genere cauſarum contineri videbuntur, poſtea docebimus. Nunc verò ſatis ſit oſtendiſſe genus aliud cauſarum addendum eſſe, quod ſcilicet comprehendat cauſam ſine qua, & cum qua aliquid obitur. quod ſi duplex hoc genus efficere velis, vt differre videtur interrogatio ſine quo ab ea, quæ petit cum quo aliquid fiat, non magnopere impedio. Eſt verò & aliud adhuc cauſarum genus à prædictis diuerſum, quod cauſam aſsignat, quum petimus, quur in aliquo fiat vnum, in alio aliud, quæ propterea cauſa, in quo, meritò vocabitur: quur enim inflammatio cordis perimat, quæ verò carnoſas partes affligit ſalutaris exiſtat, cauſa eſt id, in quo inflammatio naſcitur. Ad hãc cauſam pertinet quod Ariſtoteles quærit, quur ſcilicet Sol ceram liquet, & fundat, lutum verò cogat, & induret, docétque cauſam eſſe huius diuerſitatis id, in quo Sol agit, quod profectò ſub nullo alio genere hactenus eſt comprehenſum. Nec illis quidem aſſentior, qui hoc genus cauſæ ad materiam referunt. Propterea quòd materia ab Ariſtotele definitur hoc Solo quum cauſæ rationem obtinet, quod ex ea exiſtente in re, quæ fit, aliquid componatur: quamobrem tantùm hoc cauſarum genus, quod quærimus à materiali cauſa diſcrepare neceſſe eſt, quãtum differt dicere in quo ab eo quod eſt, ex quo quidpiam proueniat. Itaque ſi vera eſt ratio qua Ariſtoteles vtitur ad cauſarum numerum conſtituendum, quòd ſcilicet tot ſint genere inter ſe diſcrepantes, quot quærit quæſtio propter quid genere inter ſe differentia; cogimur omnino alias omnes adiicere, quarum mentionem hactenus fecimus;

praeſertim

præſertim quum Ariſtotelis ratio nullo modo repugnet; Nam, quòd illud ſit cauſa, quod aſſumitur ad rationem redd endam quum quæritur propter quid aliquid fiat, & quod à forma, efficiente materia, & fine ratio huiuſmodi petatur, certiſsimum quidem eſt. At propterea hęc non efficiunt, quin plures reperiri cauſæ poſsint, nec certa aliqua ratione oſtendit perfectum eſſe quem ponit cauſarum numerum. Addendum enim fuerat, & probandum (poſteaquam enumeraſſet quatuor illas, quas ponit) fieri non poſſe, vt plures inueniantur. Nam ſi plura ipſum propter quid complecti inueniemus, cogemur profectò cauſarum numerum vſque adeo augere, quandiu nihil reperiemus amplius, quòd quæri poſsit ab alio genere diuerſum. qua ratione ſi vniuerſum cauſarum numerum excutere velimus, octo omnino genera conſtituemus, quoniam octo quærimus, nec plura quæſtio propter quid complecti videtur: vel enim petimus quid faciat rem eſſe ſiue quid res ſit, & formam aſsignamus, vel à quo res ſit, & efficiens adferimus, vel ex quo cõficiatur: quæ materia eſt, vel in quo quod eſt ſubiectum, vel cuius gratia, & finis ratio eſt, vel per quod, ad cuius quæſitum inſtrumentum reſpondemus, vel ſine quo nullo modo, aut cum quo melius, faciliúſq; res peragitur id quod eſt quærere cauſam ſine qua nõ, vel cũ qua, ſub quibus, vt diximus, cõmunia hæc omnibus cõtinentur tẽpus, locus, termini motus, ſpatium, in his quæ motu locali ferũtur, & motus etiã ipſe, & in his quæ gignũtur, alterantur, & deniq; in aliud tranſmutantur, priuatio additur, quæ etiam huius generis cauſa cenſenda eſt, quandoquidem abſq; illa mutatio huiuſmodi fieri nequit. In ſingulis verò operationibus propria quædam alia inueniuntur, veluti imbecillitates partium cauſæ ſunt, vt eò potius decumbant fluxiones, quàm in alias partes, quod cauſæ genus ſub nullo alio cõtineri poteſt. Non enim imbecillitas fluxiones efficit, ſine ea tamen fluxio non ſuſcipitur, aut facilius, vel melius, aut ſemel recepta diutius cõſeruatur. Eodẽ modo retentio alimenti in ventriculo cauſa eſt bonæ coctionis, quæ illic peragitur, at non vt efficiẽs, ſiquidem id ad alteratricem, coctricémq; facultatẽ ſpectat: nec vt forma, vel materia, aut finis, nec deniq; vt alia ex prædictis cauſis. quare meritò in genere cauſarũ, ſine quibus non, hęc collocatur. Sunt, vt diximus, in omni ferè opere huiuſmodi quędã cauſæ quas ſigillatim proſequi, aut certo rerum genere comprehendere non licet: id tamen quod omnibus commune eſt &

earum naturam docet, explicare poſſumus: vt eas ſcilicet huius generis putemus eſſe, quæ quum in nullo alio genere collocata reperiuntur, id ei, quod fit, præſtat, vt ſine illis nullo modo aut cum illis facilius, vel citius, aut vehementius actio fiat, vel diutius perduret, aut alia conſeruentur, vel melius denique aut deterius res perficiatur. Quod ſi quis rei qualitatem, quantitatem, agendi modum, ordinem addenda eſſe putat, quod etiam ſine his res fieri nequeant, non prohibeo, mihi tamen videntur hæc in efficiente ſæpius includi, neque enim efficiens dici poteſt, quod ad agendum qualitatem, quantitatémque idoneam non habet, modúmque, & ordinem neceſſarium non ſeruat, quando etiam quædam hac ſola ratione efficientia euadunt, quum ſuapte natura alioqui non ſint, quemadmodum cibi temperati morborum non dicuntur cauſæ, niſi vel quantitate exceſſerint, aut intempeſtiue, vel peruerſo ordine ingerantur, vel denique in aliquo ex aliis ſcopis de quibus ſuo loco agetur, fuerit erratum: venena verò ſtatim ſuapte natura morborum effectrices cauſæ cenſentur, veruntamen nonnunquam hæc etiam reddunt cauſam ab efficiente diuerſam, quo fit vt tunc ad genera cauſarum, de quibus modò agimus, nempe ad cauſam ſine qua, vel cũ qua redigantur; Veluti quum petimus quur prius frigoris externi occurſum ſequatur cutis aſtrictio, quàm caloris ad internas ſedes reuocatio; vel quur inutilis, noxiáque etiam ſit expulſio humorum, quàm concoctio non præceſsit, cauſa nõ niſi ab ordine petitur, quòd ſcilicet ita comparatum ſit, vt illa præcedere, hæc verò ſubſequi debeant. At ſi quis cauſam requirat, ob quam idem eodem inſtrumento, & ſine impulſus diuerſa vulnera feriendo eidem parti inflixerit: diuerſus percutiendi modus cauſam reddit, ꝙ ſcilicet inæquales fuerint ictus, vel alio modo inter ſe diſcrepantes. Cæterùm ſi quis nonam cauſam addendam eſſe putat, quæ dicatur cauſa circa quod, fortè non errabit; quandoquidem hæc ab aliis diuerſa eſſe videtur. Atque hæc quidem de generibus cauſarum, quæ duce ratione, & earum neceſsitate, vtcunque licuit excogitauimus; licebit verò aliis meliora fortè inuenire. id quod maximè cupio; Interim tamen non poſſum cum Ariſtotelis, & aliis Peripateticis conſentire, eorummet principiis, & rationibus impulſus. Nec iis quidem moueor, quæ in Ariſt. defenſionẽ adferri fortè poſſent, ꝙ ſcilicet ille ſolũ de cauſis neceſſariis, & per ſe agat in Phyſicis, & quòd iſtæ, quas nos addimus,

mus,concauſæ potius ſint,quàm cauſæ, vel etiam quòd ad eas, quas illi ſtatuunt,redigantur. Nam ſi abſque illis,quas nos ponimus,nihil fieri poteſt, patet maximam eſſe earum non minus, quàm aliarum neceſsitatem. Præterea non ſolùm de neceſſariis,ſed etiam de aliis, quæ ſunt per accidens cauſæ, agit Ariſtoteles in Phyſicis. Quur deinde de omnibus non pertractabit,quibus cauſæ definitio conuenit? Quòd ſi illis etiam concedamus ad naturalem Philoſophum nõ pertinere de aliis cauſis agere, ſaltem illud non negabunt in Metaphyſicis, vbi quod commune eſt omni artifici docetur, hæc non fuiſſe prætermittenda; vel enim ad logicum, vel metaphyſicum ſpectat cauſas omnes,quæ ſcientiis,& artibus ſingulis ſunt neceſſariæ, explicare. At nuſquam id facit Ariſtoteles; quum in Logicis numerum non quærat. In Metaphyſicis verò iiſdem fere verbis,eodem numero (quaſi eadem eſſet phyſici,metaphyſicíque tractatio) cauſarum explicationem complectatur. Quur verò concauſas, & non cauſas vocabimus, & quomodo cauſæ veræ non fuerint,ſi illis definitio competit? ſiquidem vnumquodq; prædictorum aptiſsimè aſsignamus, quum propter quid, ſiue ratio eius,quod fit, quæritur: quur præterea ab initio cauſas à concauſis nõ ſeiunxit Ariſtoteles;& diuerſis definitionibus earum naturam non eſt complexus? Non prætermiſſas eas fuiſſe ab Ariſtotele, eo quòd temporis, loci, & priuationis mentionem alibi faciat,abſurdum eſt dicere. Non enim quid ſigillatim tradat,& neceſsitate coactus,quum non poſsit omnes effectus in ſuas cauſas redigere, quærendum eſt; ſed quid ſentiat, vbi ex proprio iuſtituto numerum cauſarum inueſtigat. At ſi has non prætermiſit,quas nos addimus;quur non plures,quàm quatuor eſſe ſtatuit?ſi modò genere inter ſe diſcrepant quatuor illæ ab aliis, vt nullo modo vna ſub alia comprehendi queat. Id quod clarius profectò eſſe puto, quàm vt doceri à nobis debeat. Quum enim probatum ſit,& etiam res ipſa ſatis per ſe oſtendat prædictas omnes quæſtiones, ſiue interrogationes genere inter ſe differre, aut omnes inter ſe eodem modo diſtingui debent, aut nullæ, ſed vnicum genus ponendum; ad quod aliæ omnes reuocentur. Adde quòd docendi ratio ita facilior redditur, quum diſtincta ſunt genera: quandoquidem alioqui neceſſe eſt controuerſias naſci, quum nonnulli eaſdem cauſas ad vnum genus; alij verò ad aliud pótius referre poſsint.

Quot modis vnaquæque ex prædictis cauſis dicatur.

CAP III.

LEGENTIBVS Galenum patere puto materiæ nomen variè capi; Nam in libro, cui titulum fecit, An ars tuendæ ſanitatis pertineat ad medicum, duplicem ſtatuit ſubiectam materiam: vnam in qua, aliam ex qua. Sic Dioſcorides materiam medicam vocauit ea, quæ ad corporis præſidium à medicis adhibentur; verum nos materiam propriè vocari diximus, authore Ariſtotele, ex qua ingrediente compoſitionem aliquid fit: Cauſam verò in qua ſubiecti nomine aptius donari puto: hoc enim modo accidentia in ſubiecto eſſe, & alterationes omnes in ſubiecto fieri, & recipi dicimus; quanquam tamen etiam ſubiectum pro materia, & hæc pro illo nonnunquam ſumatur: quemadmodum materiam ſubiici contrariis, & ex ſubiecto aliquid fieri, pro eo quod eſt ex materia, ſæpius ſcribit Ariſtoteles: Et nos materiam coctionis alimentum eſſe dicimus, non quòd ex ea, ſed in ea potius concoctio fiat. Cæterum remedia, præſidiáque omnia, quibus medicus ad hominum ſalutem vtitur, ideo materiæ nomen acceperunt, quod ex illis variæ efficiantur compoſitiones ad tuendam ſanitatem, vel morbos profligandos: nam quum ſimplicia adhibentur auxilia medicorum; non ex illis, ſed ab illis, quod fit, prouenire rectius dicemus; quemadmodum ſanè vniuerſum remediorum genus efficientis rationem ſubit; ſi ad id referatur, quod in nobis parit. fiunt enim in corpore mutationes à remediis, non ex illis: ſiquidem affectus corporis ex materia medica minimè conficiuntur. Sit ergo materia vna ex qua, quæ rei ineſt, quæ fit; & quæ propriè materia dici debet, quemadmodum quum hominem ex ſanguine gigni, tanquam ex materia, dicere conſueuimus. Alia verò in qua, quæ verius ſubiectum vocatur, quomodo febrem accendi in ſpiritibus, vel humoribus, & morbum eſſe in corpore, & denique accidentia in materia tanquam in ſubiecto eſſe intelligimus. Adde tertiam, ſi velis, materiam, quæ, à qua, vel etiam magis impropriè ex qua; quæ efficientis naturam ſubit: veluti quum intemperiem à bile, vel ex bile fieri; & ſanitatem ex materia medica parari dicimus, propterea quòd in eo humore vis ſit intemperaturæ gignendæ: in remediis

diis verò efficiendæ ſanitatis. Porrò inter ea,quæ efficiunt aliquid,eſſe nonnulla quæ per ſe,alia quæ per accidens efficientia dicantur, omnibus notum eſt; quemadmodum illud etiam, quòd quædam ſint propinqua, alia remota efficientia: Verum non perinde conſtat quot modis quæ per ſe, vel per accidens agunt, dicantur: Aliter enim Sol, aliter homo gignit hominem: aliter ventriculus fluxionum ad pectus decumbentium author cenſetur, quàm expultrix cerebri facultas; vel ea, quæ ipſum cerebrum calefaciunt, aut refrigerant: Qua in re cœpit quidem Ariſtoteles exemplis docere diuerſam hanc efficientium naturam, quum ſcribit alio modo conſultorem, alio patrem efficere,quod faciunt. verùm nulla certa docendi methodo omnes diuerſos efficientium modos complectitur, ſed ex duobus poſitis exemplis, quum ait & omnino faciens facti, & mutans mutationis authorem eſſe;nobis varietatem hanc,non ſine difficultate excogitandam reliquit. Nec oportet quidem exiſtimare ſuperfluò hæc quæri; quandoquidem ob diuerſos modos, quibus aliquid fit, admonemur diuerſis præſidiis, diuerſaque agendi ratione vtendum eſſe. Aliter enim morbos curamus eoſdem, ſi diuerſo modo, & à diuerſis efficientibus excitati fuerint: quapropter nitendum eſt docere, quot modis aliquid efficiens dici poſsit. Dicitur itaq; illud vno modo efficiens,quod rebus formam præbet;quo modo homo hominem efficere dicitur: Alio modo vocatur efficiens, quod materiam ſuppeditat,qua ratione cibos multos fluxiones excitare putant medici,quòd materiam largiantur,quæ fluxiones parit: Idem facere dicimus ventriculum, quum malè concoquit, malè namque concocti cibi cruditate corporis partes aggrauant,fluxioniſque authores euadunt: Et fœminam procreare liberos hac ratione credimus,quòd materiam ſuppeditet,ex qua fœtus conformatur:Quinetiam quod materiam commouet,efficientis nomen meritò ſibi aſſumit, qua quidem ratione expultrix vis cerebri, eo quòd humorem impellat; Sol quia liquando commouet, & externum frigus comprimendo diſtillationes ad partes ſubiectas excitare dicuntur: quæ verò inſtrumenta præbent, putantur etiam eius, quod fit, efficientia; quo modo quæ calorem augent in cerebro, ex quo vigilia, vel in corde, vnde ira, illorum authores ſtatuuntur, propterea ſcilicet quòd calorem excitant, quo natura ad omnes actiones tanquam inſtrumento vtitur. Eodem modo eum concitaſſe bellum puta-

mus,qui alteri arma,equos,pecuniam, & alia belli inſtrumenta ſuppeditauerit. Numerantur quoque inter efficientia, quæ agendi vim, rationémque præbent, quandoquidem qui conſilium dat alteri,non alio modo author eius,quod fit,eſſe cenſetur, quàm quòd agendi rationem doceat. Ad hæc quæ finem vſúmque rei euariant, efficientium nomen aſſumunt:hoc modo corporis, animíque motus magnos, pulſus facere dicimus; eo quòd pulſuum vſum mutent; cuius occaſione, pulſus etiam variantur. Nec alienum quidem eſſe puto,vt ea, quæ præbent ſubiectum, & cauſas ſine quibus, aut cum quibus res peraguntur, inter efficientia recipiamus: hoc enim modo alimenta etiam,quæ ſanguinem, aut bilem copioſam gignunt, morbos peperiſſe intelligimus, quòd materiam exhibuerint, in qua (mutatione prius in humores facta) febres naſcuntur: An non etiam mortis authorem eum dicemus fuiſſe, qui locum, aut tempus ad occidendum aptiſsimum alteri indicauerit, vel potius ſuppeditauerit: Itaque (meo quidem iudicio) non errabimus, ſi illud efficiens ſtatuamus, quod ſingularum cauſarum beneficio ſuos effectus molitur: quandoquidem primo, & immediatè nihil aliud efficere inuenitur: Propriè tamen efficientia à philoſophis vocantur, quæ formam rebus inducunt: Ac etiam inter ea, quæ ordine quodam ſeſe conſequentia aliquid faciunt,priora poſteriora mouentia,eorum denique, quæ fiunt efficientia ponuntur: Lædit enim actionem intemperies, hanc efficit (ſi velis) caloris exceſſus,hunc accendit motus,qui ob id actionem quoque vitiare dicitur. Cæterum efficientes cauſæ ab eo, quod faciunt, denominationem ſumunt, ſic enim gignentes,augentes,alterantes,iuuantes,lædentes,conſeruantes, & denique hoc, vel aliud efficientes, vel proprio nomine, vel adiunctione eius,quod fit,dicuntur. Quinetiam illud ignorandum non eſt efficientes cauſas quum ſubiectæ materiæ ratione,minimo accepto momento,res quæpiam fit, προφάσεις, ideſt occaſiones vocari: Nam hoc modo vbi corpus putridis febribus eſt expoſitum,& ex ira,vel inſolatione,aut alia quacunque leuiſsima cauſa in eas incidit, in materiam cauſam reiicimus; generationi verò occaſionem dediſſe, quæ leuiter in corpus egerunt, dicere ſolemus. Poſtremo in definitione efficientis, quam tradit Ariſtoteles, aliquid notandum eſſe exiſtimo: ſi enim id ſolum ſtatuamus eſſe efficiens, quod primum principium eſt mutationis, quæ mota mouent (& tamen inſtrumenta

ta

ta rectè dici nequeunt) ab efficientibus ſeiungere cogimur, & aliud cauſæ genus, quo ea contineantur, nulla cogente neceſsitate, conſtituere. Veluti externum frigus primo refrigerare corpus dicimus: ex frigore verò adſtrictionem naſci; ab hac propelli humores, qui varios poſtea morbos pariunt: quæ omnia profecto illorum morborum efficientia ſunt; nec vnum alterius inſtrumentum aptè vocari poteſt. Quamobrem nobis ſit illud efficiens, à quo aliquid fit, ſiue primum ſit in agendo, ſiue à primo impulſum. Illud verò ſit inſtrumentum (vt diximus) per quod fit, quod quidem duplex ſtatuunt eſſe medici, atque etiam philoſophi: vnum commune, aliud peculiare & proprium: vocant autem commune inſtrumentum in nobis, per quod vniuerſæ corporis actiones peraguntur; eſtque illud calidum innatum, de cuius natura, vt variè ſentit Galenus, ita in libro ſecundo de Cauſis ſymptomatum commune inſtrumentum, vel ſanguinem, vel ſpiritum, vel ipſum calorem, qui in illis eſt, vocat; pluraque ob id huius generis inſtrumenta ponit. Vtitur autem natura ad omnes actiones tum animæ, tum corporis ſanguine, & ſpiritu. Peculiare verò inſtrumentum eſt, quod ſingulis actionibus obeundis potiſsimum eſt à natura comparatum, vt oculus viſionis, ventriculus coctionis, neruus ſenſus, muſculus motus inſtrumentum vocatur. Atque hoc quidem duplex ſtatui poteſt: Nam quædam ex propriis verè inſtrumenta, alia verò ſimilitudine, proportionéue potius dici debent: ſiquidem neruus verè eſt inſtrumentum; cute verò ad ſudores eliciendos natura tanquam inſtrumento vtitur, quum per eam aquoſum humorem foras extrudit; ſed diuerſa profecto ratione, quàm per neruos, ſingulis partibus ſenſum impartiatur: quippe quum neruus agendi vim habeat à facultate impulſus, ſi modo ſentiendi vis per eum in alias partes ſpargitur; Cutis verò nihil efficiat, ſed tanquam ſubiecta materia viam exeunti humori præbeat: capit tamen aliquid ex inſtrumenti ratione, quum potius per eam, quàm in ea ſudores euocari dicamus: quinetiam inter vera inſtrumenta aliud eſt præcipuum, quod in toto inſtrumento maximam ad agendum vim obtinet: quo modo Galenus humorem criſtallinum præcipuum viſionis inſtrumentum vocat, nimirum ſi ad alias oculi partes referatur quæ præcipua non ſunt inſtrumenta. Ipſe verò oculus ſimpliciter viſionis inſtrumentum dicitur. Formam re vera conſiderat medicus, quum de corporis conſtitutione agit, &

non aliam quærit præter illam, quàm actionis authorem agnoſcit. Temperiem namque corporis formam, & non animam ſtatuit eſſe, propterea quòd mutatione temperaturæ, actiones mutari, atque etiam animam ipſam à corporis temperie vario modo affici conſpicit; quamquam Galenus nonnunquam liberius animæ eſſentiam, philoſophorum more, definire aggreditur. Quum verò de morbo, & ſanitate agimus, formam ſpectamus ad proportionem, vt quum febrem intemperiem calidam definimus: compoſiti enim, & non accidentium ſunt veræ formæ. At finem conſiderat ſimpliciter, vt finem, veluti quum finem coctionis dicimus eſſe aſsimilationem. Nunc verò nomine vtilitatis, & vſus, quemadmodum commutationis pulſus, & reſpirationis varium vſum, cuius gratia fiunt illi, tanquam finem ponit Galenus: Reliqua verò, quæ ad alias cauſas pertinent, vel partim ſunt ſuperius explicata, vel per ſe ita patent, vt enarratione noſtra non egeant.

Cauſarum differentiæ.

CAP. IIII.

CAVSARVM differentias enarrat Ariſtoteles, quum mutato nomine, *τρόπους*, ideſt modos cauſarum ſe docere ſcribit: Nam dicere quaſdam eſſe rerum cauſas per ſe, quaſdam per accidens, alias actu, alias verò potentia, nihil aliud eſt, quàm eas differentias explicare, quibus cauſæ inter ſe differunt. verum certa docendi methodo differentias eas non complectitur; quippe qui non doceat à quibuſnam differentiæ ſumi debeant, nec ex ea tractatione conſtet qui, quótue modi, ſiue differentiæ eſſe poſsint; relinquit enim ſemper aliquid explicatio rerum, quæ à certis capitibus non auſpicatur, ſed ſingula quæque proſequi nititur: id quod hoc potiſsimum loco oſtenditur, vbi Ariſtoteles plurimas differentias omittit: cuiuſmodi ex ea, quòd inter cauſas quædam ſint æternæ, aliæ caducæ & corruptibiles: & illa qua dicimus quaſdam eſſe certas, alias incertas: quòd quædam præterea ſint præſtantiores aliis, vel maiorem aut minorem vim ad agendum obtineant: & denique innumeræ aliæ huiuſmodi differentiæ reperiri poſſunt, de quibus oportebat omnino fieri mentionem: aut certè capita, & fontes indicari, à quibus quæ relinquerentur ob incomprehenſibilem ſingularium ſpecierum multitudinem, facilè duci poſſent. Nec illud quidem

dem exiſtimare oportet eas enumeratas ab eo fuiſſe, quarum
eſſet in philoſophia aliquis vſus: illas autem prætermiſſas, quæ
inutiles ab authore putarentur. Quur enim quæſo (ſi vſum ſpe-
ctemus) de his etiam, quas nos addidimus, nõ meminit Ariſto-
teles? quippe qui raró complexam, incomplexámque cauſam,
quam inter ſuas enumerat, in vſum ducat; ſtatim veró vtatur eo
modo, quem prætermiſit; quód ſcilicet quædam ſint incertæ,
quædam certæ, nimirũ quum fortuna, & caſus hoc modo po-
tiſsimum ab aliis differant: An nõ etiam æternæ cauſæ, & cor-
ruptibilis neceſsitas maxima oſtenditur, quum in ſequentibus
libris æterni motus æternam; corruptibilis corruptibilem cau-
ſam eſſe probat? quid? quód finalem cauſam cæteris præſtare
alibi contendit: quod nemo intelligere poſſet, qui prius ex hac
tractatione (vbi omnia, quæ ad hanc rem pertinent, ſumma di-
ligentia tractari debent) nõ didiciſſet cauſas hoc modo inter ſe
differre poſſe; quód quædam ſint aliis præſtantiores. At ne ſin-
gula proſequamur, vnuſquiſque qui tergiuerſari nolet; intelli-
get non ſolum parem eſſe harum omnium differentiarum ra-
tionem, ſed etiam artem eſſe ab Ariſtotele prætermiſſam, quæ
omnes differentias ſummatim per capita complectatur. Itaque
quum cauſæ ad id comparatæ ſint, vt aliquid cõferant ei, quod
fit, meritó à tribus præcipuæ differentiæ emanabunt; nempe
ab his, quæ conferunt ad agendum; ab his, quæ aguntur, & va-
rio agendi modo. A' natura quidem & proprietatibus cauſa-
rum, hæ differentiæ ſumuntur; quum dicimus quaſdam eſſe
æternas, vt cœlum, quaſdam corruptibiles, quæ ſcilicet ex cor-
ruptibili materia, aut in ea conſiſtunt. Item quód quædam o-
mnium præſtantiſsimæ, vt finis, quædam omnium abiectiſsi-
mæ, vt materia. Item quód quædam complexæ, aliæ incom-
plexæ, & ſimplices; quædam vniuerſales, quędam particulares.
Ab eodem fonte ducitur hæc differentia, quum dicimus cau-
ſas inter ſe differre, quód quædã ſit, vt materia, quædam vt for-
ma, & denique aliæ, vt aliud quidpiam ex prædictis; Item quód
aliæ ſint generales, aliæ particulares; cuiuſmodi etiã eſt quam
ferè ſolam ſcriptores de medicina nouerunt, quum cauſas di-
uidunt, quód quædam ſcilicet ſint procatarcticæ, quædam an-
tecedentes, aliæ veró coniunctæ: Nam quoniam eorum, quæ
cauſæ ſunt, quædam procatarctica, quædam antecedentia, alia
vero cum ſuis effectibus coniuncta exiſtunt, ob id hanc diffe-
rentiam ab illis capiunt: Ab eodem etiam capite emanat ea

differentia,qua dicimus morborũ cauſas quaſdam ab his,quæ aſſumuntur : nonnullas ab his, quæ admouentur; alias ab his, quæ excernuntur,vel à nobis fiunt,prouenire:& denique ſi quę aliæ à rebus ipſis,quæ cauſę exiſtunt,huiuſmodi occurrant differentiæ, duci poterunt. Cæterum ab his, quæ ab ipſis cauſis fiunt,differentiæ ſumuntur,quòd quædam intemperiem committant,aliæ continuum ſoluant;quædam leues morbos ſolũ, aliæ graues ſuapte natura inferant, nonnullæ animum, aliæ corpus lædant , etſi quæ aliæ huius generis ſunt differentiæ. Iam vero ab agendi ratione hæ petuntur differentiæ , quòd quædam per accidens,aliæ per ſe agant:quædam actu,aliæ potentia:quædam certæ,aliæ incertæ:remotæ quædam,aliæ propinquæ,mediatæ,vel immediatæ:quædã prior, alia poſterior. Item quum dicimus quaſdã validè agere,cuiuſmodi ſunt quæ vulnerando,aut à tota ſubſtantia nos lædunt,vt actiuæ qualitates : alias verò leuius , vt qualitates , quæ paſsiuæ vocantur. Quaſdam præterea intus ſolum vim ſuam exercere,vt cibum, & potum : quaſdam foris duntaxat,qualia ſunt quæ vulnerando corpori nocent,alias intus , & foris obeſſe , & prodeſſe , vt aërem ambientem:nonnullas item per interualla agere:alias perpetuò,vt aërem ambientem: Ac ne ſingula proſequamur,à diuerſa agendi ratione,conſtet differentias ſumi poſſe. Atque hæc quidem de cauſis communia hactenus habuimus cũ philoſophis,à quibus noſtra orta eſt medicina,cætera autem quæ ſequuntur,peculiaria erunt arti, quam profitemur. Nam etſi quædam alia poſtularet de cauſis tractatio omnibus artibus communia,cuiuſmodi eſſent, ſi quis vim cauſarum,& in illis inueniendis progreſſum quendam & modum doceret:quo facilè omnes,& reperiri,& inter ſe diſtingui poſſent (quæ certè artem omnibus diſciplinis communem deſiderant) tamen ne videamur,quod proprium eſt philoſophorum nobis vendicare velle:illis relictis, ad ea, quæ ſunt noſtræ arti propria,& ſummopere neceſſaria, nec ſatis à medicis explicata,properandum eſſe duco.

Quo

Quorum cauſas medicus inquirat.

CAP. V.

ILLVD imprimis in hac re tradendũ eſſe puto, vt doceamus, quorum cauſas medicum quærere oporteat. Quum enim diuerſarum rerum diuerſæ ſint cauſæ, nec omnes in omnibus, quæ fiunt, ſint neceſſariæ, reperiantúrve: poſtulat profecto docendi ratio, vt quemadmodum cauſarum genera, & differentias explicauimus, ſic etiam genera, differentiáſque eorum, quorum cauſas inueſtigamus, philoſophorum imitatione doceamus: Nam Ariſtoteles ſtatim ab initio tractationis de cauſis libro ſecundo de Naturali auſcultatione proponit, quorum cauſas philoſophum inquirere oporteat, nempe generationis, corruptionis, & omnis mutationis. Igitur vt in vniuerſam dicam medicum neceſſe eſt corporis, & animi illorúmque paſsionum, & effectuum, qui ab illis proueniunt, cauſas tenere; corporis quidem cauſas ſcrutatur, quum quærit qua ratione totum ipſum hominis corpus, illiúſque partes hoc, vel illo modo ſunt conſtitutæ: quum præterea docet animalis generationem ex ſanguine, & ſemine fieri, ex elementorum mixtione temperiem corporis reſultare, ex ſimilaribus inſtrumentarias partes conflari, totum ipſum hominem, omnéſque illius partes non temere, ſed vtilitatis alicuius cauſa fabricatas, & denique quum de corporis generatione, & compoſitione, quantum permittit illius profeſsio ex propriis principiis ratiocinatur. Eorum vero quæ ad animum pertinent, cauſas diſquirit, quum docet qua ratione ira, triſtitia, & aliæ animi perturbationes ſedari, atque etiã perſanari poſsint. Quid item tardiora ingenia excitet, quid remiſsiores, abiectóſque animos intendat, & commoueat, vel denique docet qua ratione corpus ab animo, & hic viciſsim ab illo afficiatur: quum vero ſanitatis, morbíque cauſas, & qua ratione diuerſo modo à medicamentis alimentíſque afficiatur corpus quærit; eorum, quæ corpori accidunt, cauſas petit. Iam vero quum bonæ vel malæ coctionis, coloris, & aliarum qualitatum, excrementorũ corporis, generationẽ, mutationémque expendit, quur præterea certis temporibus quædã mutationes in corpore proueniant vtiles, aliæ vero in aliis noxiæ, & quare proſint excretiones, quæ

per

per connexas, & è directo poſitas partes cum affectis fiunt, aliæ autem obſint, cauſas explicat eorum, quæ corporis conſtitutionem ſequuntur: Ac vbi cauſarum ordo aliquis reperitur, cauſarum ipſarum cauſas etiam conquirimus; vt quum in febre calorem ex prohibita tranſpiratione, illam ex obſtructione, hanc rurſus ex humoribus craſsis, vel viſcidis, vel multis, huiuſmodi vero humores ex ipſis alimentis, vel otio, aut aliis cauſis procreari oſtendimus.

Quid morbi cauſa.

CAP. VI.

QVONIAM noſtri non eſt inſtituti in hoc opere cauſas prædictarum rerum præter quàm morborũ, illorúmque partium, & ſymptomatum explicare: ideo ſuperfluum eſſe duco hoc loco corporis conſtitutionis, eiúſque aliarum paſsionũ cauſas, quas abunde philoſophia docet, proſequi, quando etiam tota huius rei ratio in ſupradictis cauſis poſita, non magno labore inueniri poteſt ab eo, qui huius rei ſtudio teneatur. Quamobrem ad morborũ cauſas accedamus, imprimiſque quid ſit morbi cauſa, quomodóve intelligi debeat oſtendamus, quod variè quidem, & aliquãdo diligentius, alibi vero negligentius Galenus noſter facit: Quum enim cauſam morbi dicit eſſe primo de Locis affectis, qua tangente afficimur, quáque recedente quieſcit affectus, negligentius quid cauſa ſit, definit: Externæ namque cauſæ afficiũt quidem corpus quum adſunt, nec illis ablatis recedit quem pepererunt affectus, quæ tamen ob eo etiam cauſæ dicuntur. Veluti quum diariarum febrium cauſas ponit eſſe inſolationem, exercitationem, crapulam, vigiliam, & reliqua huius generis, quæ abeunt concitatis ſuis morbis: eſt quoque parum accurata ea definitio, quam tradit in libro de Differentiis ſymptomatum, vbi illud dicit eſſe cauſam, quod ſuos effectus iam peperit, nec amplius facit, ſiquidem potius cauſæ cenſentur eſſe, vt in libro de Conſtitutione artis ſcribit, quum agunt, quàm quòd agere poſsint, vel egerunt: quemadmodũ ſanè nemo negauerit craſſos humores, qui obſtructiones pariunt, illius cauſam eſſe: Nec verò recipienda eſt ea definitio quam aſsignat alio loco in libro de Differentiis ſymptomatũ, quòd ſcilicet illud ſit cauſa,

quod

quod ex ſua natura ei, quod ſit partem aliquam generationis confert, propterea quòd quædam etiam ſunt non ſuapte natura, ſed per accidens cauſę. Atque hac ratione excluderentur etiã cauſæ ſine quibus nõ quas nihil perfectionis rei quæ gignitur præbere meminit: Quinetiam quæ ad auctionem, & conſeruationem morbi faciunt, hac definitione nõ ſunt comprehenſæ, quas tamen inter morborũ cauſas, ſeptimo libro Methodi medendi, complectitur, quum eas in gignentes, & augentes diuidit. At in libro de arte medicinali diligentius quidem, ſed nõ perfectè, quid cauſa morbi ſit, oſtendere nititur, quum cauſam inſalubrem, ſiue morboſam eam ſtatuit eſſe, quæ vel morbum efficere, vel factũ conſeruare poteſt: Non enim hac definitione complectitur eas, quæ morbũ augent. Quamobrem communi generalioréque definitione dicamus eam cauſam morbi eſſe, quæ quocunq; modo aliquid morbo cõfert; Conferunt autem quædã eo quòd conſtituant, aliæ quòd morbum gignant, aliæ quòd augeant, aliæ quòd genitum cõſeruent, aliæ denique, quę etſi præcipuam vim nõ præbent, ſine illis tamen nec gigni, nec augeri, aut conſeruari morbus poteſt. Conſtituit morbos propria vniuſcuiuſq; forma, vt febrem intemperies caloris exceſſu nata: eandem gignunt, quæ intendendi calorem vim obtinent tanquam efficientes cauſæ; & quę materiam ſuppeditant, ex qua morbi gignuntur; & ſubiectum præbent, in quo morbi reſident, qua ratione inflammationẽ ex ſanguine gigni, quòd ex tali materia ipſæ partes inflãmationes contrahant, & febres hecticas in ſolidis partibus; putridas in humoribus, diarias in ſpiritibus oriri (tanquam conferat aliquid ad eorum morborũ generationem ſubiecta materia) dicere ſolemus. At verò alienum non eſt eas auctrices ponere cauſas morborum, quæ vel primò eum pepererunt, aut alia, quæ eandem vim obtineant, vt æſtus, quas excitauit febres, eam intendit; idem eas, quas labor peperit, auget. Idem facit materia, & ſubiectũ. Etenim inflammationes ex ſanguine primum cõflantur, & perſeuerante illius affluxu creſcunt: & corrupti humores, vt generationis morborũ, ſic etiam auctionis authores exiſtunt: cõſeruant, quæ augendi quidẽ vim non habent, nõ tamen propterea morbos propellere poſſunt, quales ſunt cauſæ, quæ eiuſdẽ ſunt naturæ cum gignentibus, & augentibus, ſed imbecilliorem vim ſunt ſortitæ: Nam quæ contrariam vim habent morbis, eos tollunt, nec morboſæ, ſed ſalubres cauſæ ſunt cenſendæ:

Non habent quidem præcipuã vim,ſed tamen aliquid faciunt ad generationem, auctionem, & conſeruationem morborum cauſæ ſine quibus & cum quibus appellatæ, vt poſtea inferius oſtendemus: Illud verò hoc loco ſciendum eſt, quòd etſi cauſa potiſsimum dicitur,quum actu confert,tamen etiam illæ,quæ potentiam ad id habent à medico contemnendæ non ſunt. Eas enim quæ facere poſſunt,& nondum aliquid faciunt, quum remouemus,præcauere dicimur: Quum verò illis repugnamus, quæ iam morbum committunt, ſiquidem immediatæ fuerint, curare, ſin minus etiam prouidere ne obſint, recepto loquendi vſu,putamur. Sed hæc diligentius explicabuntur in eo libro in quo de Officiis medici agemus.

Quas cauſas in morbis quærere oporteat.

CAP. VII.

QVVM in morbis cauſas quæramus in medicina noſtra non tam ſciendi,quàm agendi cauſa, vt ſcilicet earum cognitione eos pręcauere,mitigare, illorum incrementa ſiſtere, & denique rectè curare poſsimus; conſtat aut de omnibus non eſſe agendum, aut certè parem non eſſe omnium prædictarum cauſarum vtilitatem: Nam etſi morborum cauſæ finem aliquem aſſequuntur, medicus tamen eum quantum licet,fugit, quum omnino morboſis cauſis reſiſtat, nec ob eum finem primò, & per ſe quicquam moliatur, ſiquidem natura, & ars ſua inſtrumenta non ad perniciem, ſed ad ſalutem animalis exercent. Per accidens itaque,& non primò,nec per ſe finem morborũ,& cauſas illorũ ſpectat medicus, vt ſcilicet illo impedito eum conſequi poſsit,qui ad animalis ſalutem eſt vtilis,nempe ſanitatem, vtpote quæ ſecundum naturam exiſtat; Alicuius enim gratia,actionum ſcilicet ſecundum naturã,quibus ad vitæ munia egemus, ſanitatem comparare ſtudemus, morbos autem nullius cauſa quærimus, ſed nobis nolentibus inſperatò,temereq; accedũt.Finalis ergo cauſæ in morbis nullus,aut minimus eſt in medicina vſus:abſentibus verò morbis eorum procreatrices cauſas quęrimus,& quem finem habeant, ſpectamus; vt illis reluctando morbos præcauere, & ſanitatem tueri valeamus. At quũ adſunt morbi,quid tandẽ illorum cauſæ effecturæ ſint, inquirimus; vt ex illis ſigna colligentes

rectè

recté prædicere poſsimus,quid ſit futurum: Ad formam in morbis ſpectamus,quum philoſophorum inſtituto propriam vniuſcuiuſque morbi naturam inueſtigamus. Differre namque intemperiem à peruerſa inſtrumentariarum partim ſtructura propria illorum morborum forma docet: ob quam,etiam curationem variamus: Quur enim diuerſa remedia poſtulet intemperies,quàm ſtructura diſsimilarium,cauſa eſt,quòd diuerſa ſit illarum partium forma & natura: Quærimus efficientia omnis generis: nam quid morbum gignat, augeat, foueat, & tollat: quid item per ſe,aut per accidens, quid iam faciat, quid facere poſsit,quid vt communis cauſa, quid vt peculiaris quid remotum, vel propinquum; denique quid vnumquodque in morbis præſtare valeat, expendimus. Quinetiam inſtrumentum cõmune,tanquam cauſam in morbis quærimus, per quam & morbi gignuntur, & tolluntur: Nec minus profecto materiam conſideramus,quum inueſtigamus ex quo humore tumores conſiſtant; ex qua materia naſcantur obſtructiones, craſſáſne an viſcida, vel multa. Præbet & ſuos vſus ſubiecta materia,in qua morbi reſident: Ex vario namque ſubiecto varias rationes, & multiplices in morbis curationes formamus, vt quum ſciſcitamur, quur inflammationes cordis,& cerebri omnino ſint periculoſæ, aliæ verò magis tutæ: quur cancri inſanabiles,œdema autem facilè curetur: quur ex ſanguine benignæ febres & ſalutares: malignæ & pernicioſæ ab atra bile proueniant,in quibus rationem ex materia vel ſubiecto corpore ducimus,ſub quo corporis inſtrumenta hoc loco comprehendimus. Quippe quum morbi,in illis tanquam in ſubiecta materia ſint poſiti; variant hæc quoque curationem, quando aliter inflammationem,quàm eryſipelas,aliter febrem,quæ in humoribus,quàm quæ in partibus ſolidis reſidet: alio modo cordis inflammationem,quàm muſculi,externæ've alterius partis curamus: Multiplex etiam eſt cauſarum ſine quibus,& cũ quibus in morbis vtilitas. Nam ſi quis quęrat quur acutus morbus ante decimum quartum non deſinat; ratio eſt, quòd nondum ad illud tempus peruenerit, quo ſolui poteſt: Ab eodem genere petitur cauſa,ſi quis petat, quamobrẽ morbo ſit correptus, qui diutius eſt apricatus; quoniam ſcilicet longiore tempore Solis iniurias tulit. At ſi quis ex ſanguine confertim emiſſo ſtatim liberatus fuerit: alius autem longè poſtea, cui humor paulatim emanauit: cauſam habent diuerſi effectus, quòd alio modo ab

eodem remedio fuerint affecti:qua ratione etiã diſcrepantibus morbis ab eiſdẽ cauſis diuerſo modo agentibus homines corripiuntur. Quur verò vix conualeſcere poſsint,qui ex vehementi morbo reſurgunt,cauſa ſumitur à termino à quo:Quare autem ex tremore cordis homo moriatur, ſi quis poſtulet; cauſam aſsignari audiet, quòd in ſpatio, & loco, in quo cor ipſum mouetur, aquoſus humor contineatur, qui motus libere fieri prohibet; vnde calor viſceris, & vita tandem extinguitur. Quòd verò quædam partes ab eiſdem cauſis fuerint affectæ, aliæ verò minimè,earum imbecillitas, & robur, & conformatio, magnitudo, numerus, poſitura, connexio,raritas,denſitas, mollities, durities, varia denique illarum conditio, cum qua facilius, difficiliúſve morbi naſcuntur, ſæpe in cauſa eſt; quur autem ex quibuſdam morbis non omnes gignantur, cauſa ex eo petitur, quòd non omnes ita opponantur, vt mutua fieri poſsit inter eos mutatio. Verum tametſi multiplex hic eſt cauſarum in morbis vſus, non omnes tamen in omni re, quæ de morbis quæritur, ſemper & eodem modo conſiderantur. Vbi enim cauſas ſcrutamur generationis morbi præter alias, cauſæ etiam ſine quibus generatio fieri nequit, vt tempus, locus, terminus à quo, & reliquæ huius generis eo perpendendæ ſunt, quoniam illis renitendum eſt. At vbi genitus morbus eſt, non iam vt cauſæ,ſed vt ſigna conſiderantur; ex quibus quis, qualíſve ſit morbus,dignoſcamus:Eas autem tanquam cauſas conſideramus,quibus præſidia debentur,quæ'que agendi rationem mutant; quales potiſsimum ſunt, quæ morbum conſtituunt, augent, & conſeruant; quandoquidem morborum cauſas, vt aliorum etiam, quæ in corpore noſtro peraguntur, eo præſertim conſilio inquirimus,vt medicinam factitemus, non autem vt rationem reddamur, ſiquidem ars noſtra ad actionem, non rerum contemplationem comparata eſt: quod ſi aliquando ex cauſis rationes ducimus; id vel per accidens facimus, quòd alioqui eorum affectuum, qui noſtra præſidia deſiderant, naturam perſpicere nequeamus, vel quatenus medicinam cum philoſophia profitemur.

De cauſis morborum procatarcticis, & antecedentibus.

CAP. VIII.

CAVSARVM morbi diffeenrtias facilè vnuſquiſque ad imitationem eorum, quæ ſuperius de differentiis cauſarum generatim dicta ſunt, abſque alia explicatione inuenire poterit. Quamobrem id ſolum ſupereſſe video, vt vſum, & proprias quarūdam differentiarum ſignificationes, in quibus multos hallucinari puto, breuiter doceamus. Ac imprimis quidem occurrunt procatarcticæ dictæ cauſæ, quas nonnulli præincipientes, alij aliter, Celſus verò euidentes appellare videtur: Nec non etiam illæ, quas Græci προηγουμένας, nos præcedentes, vel Celſi imitatione, abditas vocare poſſumus: in quibus quidem explicandis nō ſolum plurimum laborant Neoterici, ſed etiam inter ſe non parum diſſentiunt, omnes Galeni varietate confuſi, qui diuerſo modo hæc nomina vſurpare ſolet. Etenim libro primo Methodi medendi, & quarto de Sanitate tuenda, vocat eas præcedentes, quæ in ipſo animalis corpore conſiſtunt: Procatarcticas verò, quæ extrinſecus eueniunt; id quod etiam in libro de Cauſis morborum aperte teſtatur, tum etiam initio libri primi de Cauſis pulſuum, vbi precedentes vocari tradit, quæ in animali ipſo continentur, ſiue affectus ſint, ſiue motiones præter naturam. Procatarcticas autem non ſolum hoc definit, quòd ſint extrinſecus poſitæ, vt ſuperius adductis locis fecit, ſed hoc etiam addito, quòd vehementer alterent, immuténtque corpora. Qua ratione quæ leues morbos, vt diarias febres committunt, inter procatarcticas paſsim alibi perperam collocaret. At in ſecundo commentario de Natura humana, pręcedentes cauſas definit, quæ morbos efficiunt. Eas verò quæ ab illis originem trahunt, procatarcticas appellari cenſent. Quod ſi ita eſt, ſolum licebit præcedentes vocare, quæ immediatæ ſunt, aliæ autem omnes procatarcticæ erunt, & quædam neceſſariò internæ, aliæ externæ: Calidum enim morbum calor ipſe committit, hunc humor (ſi velis) calidus accendit: hic rurſus ex obſtructione, prohibita tranſpiratione, incaleſcit; quæ omnes profectò internæ cauſæ ſunt: Cibus autem craſſus, qui obſtructionem fortè peperit, externa cauſa.

Quinetiam eo quòd ſcribat proprium eſſe diariarum febrium, vt à cauſa procatarctica incipiant; conſtat non ſolum eas, quæ extrinſecus adueniunt, ſed à nobis ipſis etiam excitantur cauſæ morborum, procatarcticas eſſe; quippe quum ab ira, mœrore, triſtitia, vigilia, & multis aliis, quæ à nobis proueniunt, diariæ gignantur. Quamobrem non mirum, vt diximus, ſi Auicenna & alij, qui eum ſunt ſequuti, in definitione cauſæ procatarcticæ, & antecedentis hac varietate Galeni confuſi errarunt; quum procatarcticam deſcribunt, quę ab externis, vel ab anima prouenit. Nam motum, bubonem, vigiliam, inediam, alui fluxum diarias inferre, & inter procatarcticas cauſas non ſemel refert Galenus: quæ tamen nec extrinſeca ſunt, nec ab anima fiunt: niſi quicquid in corpore fit, ab anima prouenire, longius ſumpto principio, quàm medicina noſtra poſtulet, cenſeamus. Quod ſi Galeni opinione ea duntaxat, quæ ſunt extrinſecus poſita, procatarcticæ cauſæ nomine continentur, perperam dictum eſt eos morbos à cauſis procatarcticis naſci, quos animæ perturbationes pepererunt, niſi quis (neſcio qua licentia) animam inter ea enumeret, quæ ſunt extrinſeca. Ac ſi quis librum de Cauſis procatarcticis, & locos, quos ex aliis libris adduximus legat, inueniet aliter ab antiquiſsimis medicis, quàm ab aliis, qui Galeni tempore vigebāt, aut paulo ante eius ſecula vixerunt, hæc nomina vſurpata eſſe, Etenim antiqui procatarcticas cauſas morborum vocabāt alio nomine προφάσεις, id eſt, occaſiones, quòd ſcilicet ſuapte natura morbum inferre nequeant, ſed ſolum vbi imbecillum corpus, aut alio modo paratum ad morbos ſuſcipiendos inuenerint, aut certè non vehemētem concitent affectum, niſi ſubſit morboſa diſpoſitio, quæ cauſæ agentis vim ſuſcipiat, & vltra promoueat. Veluti ira, laſsitudo, triſtitia, quæ ſuapte natura diarias, vbi vero malis humoribus refertum eſt corpus, aut præter modum excalefactum & exiccatum, putridas etiam & hecticas febres procreant. Quanquam tamen libro quarto de Victu acutorum ſcribit Galenus non amplius rectè dici πρόφασιν morbi cauſam, ſi propria ſui vi, & non ob ſubiectam corporis diſpoſitionem morbum excitet; háſque ipſas rectius occaſiones quàm manifeſtas cauſas vocari. Confundit tamen hæc inter ſe ſæpius: Etenim æſtum, frigus, vigiliam, mœſtitiam, crapulam, laſsitudinē, & quę huius ſunt generis nunc procatarcticas, alibi recētes, vt libro ſecundo de Natura humana, nōnunquam occaſiones,

ſiones, vel etiam manifeſtas omnibus cauſas, vt libro primo de Differentiis febrium, appellare ſolet. Iuniores autem medici, qui poſt antiquiſsimos illos ſuperuenerunt, procatarcticas cauſas vocarunt, quas illi occaſiones dicebant. Inter quos etiam placuit nonnullis eas inter procatarcticas ſolum recipere, quæ externæ forent: alias autem omnes, ſi modo eſſent euidentes, quidam tamen occaſiones à manifeſtis cauſis diſtinguebant. Quo quidem factum eſt, vt quum Galenus nunc hos, nunc illos ſequitur, diuerſa tradat, & à ſeipſo etiam diſſentiat, quanquam tamen propriè procatarcticam cauſam ille (quando ex propria opinione loquitur) intelligere videatur, quæ recens, & ſimul euidens eſt, vt ex primo de Differentiis febrium patet, vbi eam ita definit, tum etiam ex eo, quòd occaſiones eas nominet, euidentes eſſe oportet, recentes verò, quoniam ſecundo de natura humana, æſtum, frigus, & reliqua prædicta, quæ inter procatarcticas cauſas ab eo paſsim recenſentur, recentes morborum cauſas appellet, nullo facto diſcrimine, ſiue à nobis naſcantur, ſiue extrinſecus occurſent. Quòd ſi aliquando procatarcticas vocat, quæ ſunt externę, fortè id faciat, vel quòd plurima illarum pars ab externis rebus ducatur, vel quoniam ita patēt, vt non ſolum medicis ſint perſpectę, ſed etiam idiotis, quaſi extrinſecus eſſent poſitæ: contra planè quàm antecedentes, quę ſuapte natura ſunt occultæ, & nō niſi medicis cognitę: vnde meritò abditas à Celſo vocari diximus: vel ita inueteratæ, vt non niſi graues affectus pariant: procatarcticæ verò ferè omnes leuiores ſuapte natura morbos procreent.

De cauſa morbi coniuncta.

CAP. IX.

CONIVNCTAM cauſam tanquam commentum quoddam Auicennæ, & aliorum Arabum medicorum nonnulli noſtræ tempeſtatis medici reiecerunt, qui acrius etiam in illos inuecti ſunt: quòd non ſolum rem commentitiam, & à Galeni placitis alienam, ſed etiam medicinæ inutilem excogitatam putent: quam tamen (ſi Galeni authoritate, & ratione certandum eſt) recipere hi etiam cogentur, qui alios reprehendunt. Etenim Galenus paſsim illius mentionem facit, vt in libris de Cauſis pulſuum, & de Differentiis, & Cauſis ſymptomatum, & ſeptimo libro Aphoriſmorum, atque etiam

contra Iulianum, & ſecundo Methodi medendi, ne infinitos alios locos recenſeam, vbi primam, ſiue proximam, & immediatam rei cauſam συνεκτικὴν, id eſt continentem dicit eſſe; adeo vt nihil differant proxima, & continens cauſa. Exigit id etiam rei natura; quæ enim cum effectibus coniunctæ ſunt cauſæ, vt immediatæ ab Ariſtotele, ſic aptiſsime Celſi nomine continentes appellari debent; quanquam tamen Galenus in hac etiam re varius eſſe ſolet: quippe qui nunc antecedentes à coniunctis ſeparet, vt Aphoriſmo trigeſimo libri ſeptimi, vbi ſpumoſi excrementi coniunctam cauſam eſſe ſtatuit flatuoſum ſpiritum, qui cum humore ob vehementem motum commiſcetur: Antecedentes verò plures enumerat, quemadmodum etiam commentario tertio libri ſexti de Morbis vulgaribus apertè docet, vbi cauſas in procatarcticas, antecedentes, & coniunctas diuidit: Aliis autem locis, in quibus duo ſolum genera procatarcticarum, ſcilicet, & antecedentium facit, ſub antecedentibus coniunctas complectitur; id quod facilè probari poteſt ex eo, quod ſcribit contra Iulianum, plenitudinem continentem, & ſimul antecedentem cauſam eſſe. Omnes enim coniunctæ antecedentes ſunt, at non contra: ſiquidem proximæ rerum cauſæ, quoniam euidentes non ſunt, ſed peritis ſolum cognitæ, ſub procatarcticis contineri nequeunt: Ex antecedentibus verò non omnes coniunctæ, quia non omnes immediatæ, ſed vna duntaxat, nimirum quòd vnius effectus, vna proxima in vno quoq; genere ſit cauſa: aliæ omnes mediatæ, & ab effectu remotiores, atq; ſeiunctæ. Ac profecto illud mouere non debebat eos, qui cõtra hæc ſcripſerunt, quòd Auicenna exemplo cõmodo non ſit vſus ad coniunctam cauſam ſignificandam: quum nec etiam alij, qui caliditatem, aut lapidem in veſica morbũ ſtatuunt eſſe, eam aſsignare poſsint: At qui morbum præter naturam compoſitionẽ eſſe intelligunt, facillimè coniunctas in ſingulis morbis cauſas inuenient, & ab aliis differre cognoſcent: Malæ enim compoſitionis cauſa in omnibus morbis eſt iniuſta proportio componentiũ. Nam ſi quis quærat, quur cõpoſitio per morbos vitiata ſit, ſtatim adferet id fieri, propterea quòd proportio inter cõponentia non ſeruatur: quur verò non ſeruetur, exceſſus vel defectus cõponentium in cauſa ponitur: quur præterea exceſſus, vel defectus fiant, cauſæ adferuntur, quę id facere poſsint, vt quur calor exuperet in corpore, ratio, & cauſa eſt, quò cibus, excrementum, aër ambiens, ira, vel aliquid

aliquid ex his,quę mutandi corpus vim habent,calorē auxerit. Itaq; rurſus patet eos errare qui calorē præter naturā auctum, morbum dicunt eſſe,quū nec etiam immediata morbi cauſa ſit calor,ſed duplici interuallo à morbo diſtet,id quod cōtrario ordine à cauſis exordiēdo intelligere licet. Nam ſi quis,exēpli grà tia,cibo vtatur calidiore,primū ab illo calorē in ſe augeri ſentiet: calor verò excedēs proportionē,quā habet cum aliis qualitatibus,quum ſecundū naturā habemus,amplius non ſeruat. Ipſa autē proportio corrupta cōpoſitionē vitiat, quæ iam morbus eſt,vbi pręter naturā,id eſt,inſigne vitiū cōcepit. Ex quibus profectò iā patere puto cauſas cōiunctas à Galeno poſitas, & à natura rei exigi,& nihil aliud eſſe,illius opinione, & ipſo nomine atteſtante, quàm proximas & inhærētes ipſis affectibus cauſa: adeo vt poſitis effectibus,illæ etiā ponantur,& his remotis,illi quoq; euaneſcant: quemadmodum in re propoſita appàret. Poſita enim vitiata proportione in his, quæ noſtrū corpus cōponunt,mala cōpoſitio,ſiue morbus ipſe ſtatim ſequitur. Ea verò ablata,vt ſanitas redit,quæ ex iuſta proportione naſcitur, ſic morbus eſſe deſinit. Mirariq; ſanè licet eos, qui contra hæc ſentiunt, conſtantiſsiméque aſſerunt nullam vnquam cauſæ coniunctæ in morbis mentionem à Galeno eſſe factam (concedunt tamen in aliis rebus neceſſarium illius vſum) non vidiſſe parem eſſe in omnibus rationem, ſi modo ita ſe habent cauſæ morborum ad ſuos morbos, vt aliarum rerum cauſæ ad ſuos effectus: Quòd ſi etiam Galenum conſulamus, inueniemus profecto in morbis eum cauſas continentes ponere, quod apertiſsimè patet ex eo,quod ſcribit in explicatione textus 20. tertij commentarij ſexti libri de Morbis vulgaribus. Quid clarius item eo, quod habet primo de cauſis ſymptomatū, vbi habet tunicæ vueę foramen anguſtū reddi ob tenſionem ipſius tunicæ tanquam à cauſa coniuncta. Eſt enim eorum opinione anguſtia meatuum morbus in conformatione, quæ ſi cauſam habet coniunctam tenſionem; cōſtat profectò morborum eſſe cauſas quaſdam coniunctas, ne plurimos alios locos colligere-mur,ex quibus idem (Galeno authore) probare liceret. præſertim initium libri de Cauſis pulſuum, vbi ſcribit non ſolum in pulſibus, ſed in aliis omnibus tria eſſe cauſarum genera, inter quæ præcipuum eſt continentium cauſarum genus; & meritò quidem. Eſt enim (ſi quid aliud) huiuſmodi cauſa à medico dignoſcenda; quum alioqui fieri nequeat vt arte aliqua,

vel ſanitatẽ tueatur, aut morbos propulſet: Nouit enim etiam vulgus ex ira, crapula, labore, & cæteris huiuſmodi cauſis morbos oriri; ſed qua ratione, quóue modo hæc id faciant, ignorant, quæ medicus perſpecta maxime habere debet; quandoquidem non primis illis cauſis, quæ excitato morbo plerunque abierunt, ſed aliis, quæ in corpore ſunt relictæ, & præſertim immediatis remedia adhibeat pro diuerſa ſcilicet vniuſcuiuſque natura, id quod nunquam commodè præſtare poterit, niſi præcognouerit quaſdam eſſe cum morbis coniunctiſsimas cauſas, quóue intercedant media inter ſingulas extremas cauſas, & morbum ipſum: Nam pauciora in quibuſdam, plura in aliis interueniunt: Ac ne longius abeas, craſſus cibus craſſos humores procreat, hi obſtructionem pariunt, hæc tranſpirationem caloris prohibet, quæ poſtea calorem auget: Auctus calor proportionẽ cum aliis amplius non retinet, ex hac tandem compoſitio labefactatur, & morbus naſcitur. At motus corporis calorem ſtatim intendit, ex quo ſolius proportionis interuẽtu morbus prouenit. Quamobrẽ non ſolum conſtat cauſas cõiunctas ab antiquis omnibus medicis fuiſſe excogitatas, ſed etiam maximum eſſe illarũ vſum, nec non certum ordinem, certámque ſeriem in ſingulis morbis inter cauſas agentes tenendum eſſe, nec quieſcendum, donec ab externis ad immediatas morbi cauſas ſit peruentum, aut ab his, ſi contrarium ordinem ſequaris, ad illas acceſſeris: ſic enim cognoſces quibus, quótue remediis in ſingulis morbis pugnandum ſit.

A quibus morbi cauſæ ſumantur.

CAP. X.

QVVM varia cauſarum genera in morbis à medico conſiderari oportere oſtenderimus, illud videtur iam explicandũ ex quibusrebus illa petantur: Non enim omnia morborum cauſę eſſe poſſunt, & plurimũ quidem refert nouiſſe quę, qualiáue ſint, quæ huiuſmodi vim obtinent, quandoquidem id curationem, præſeruationémq; atq; etiam prædictionem plurimum mutat: Aliter nanq; morbos præſentes curamus, quos aër concitauit, aliter quos peperit cruditas; diuerſis remediis aduerſus eoſdem imminentes pugnamus: & vt variant morbi ob diuerſas cauſas, ſic ex illis quid futurum ſit, præuidemus. At

quum varia ſubiiciatur morbis materia, quæ (ſi ſingulas illius differentias proſequi velimus) arte facile cōprehendi nequit; ſiquidem varia multiplexq; eſt humani corporis conditio, vna autem ſit omnibus cōmunis, quæ arte ob id non eget: Ea verò ex qua morbi proueniunt, per ſe pateat his, qui nouerūt quales, quótue ſint humores, & aliæ ſubſtantiæ, ex quibus morbi conſtitui valent: quinetiā quum cauſæ ſine quibus, aut cum quibus morbi conſtant, partim eædem in omnibus ſtatuantur, partim etiam in ſingulis euarient, tractationē à nobis, qui communia ſolum hoc loco ſectamur, & methodū eorum, quæ arte cōprehendi poſſunt, profitemur, nō requirunt: Vt autē inſtruēmtales cauſæ, quæ cōmunes ſunt, eædem ſunt in omnibus: peculiares verò ſingulis ſubiectæ materiæ naturā aſſumunt: forma verò morborū certis generibus antea eſt cōprehenſa: finalis demum cauſę in hac re nullus eſt vſus: propterea illud ſolū ſupereſſe video, vt quæ, quótue, & qualia ſint rerum genera, quæ morbos committendi vim habent, breuiter perſtringamus; Ex quibus etiam eodem negotio reliquæ efficientium differentiæ innoteſcent: quandoquidem eadem rerum genera morbos pariunt, augent, fouent, iuuant, & lædunt: Nec etiam prædictas omnino contemnemus, vbi illarum aliquis erit vſus. Itaque vt de his communi ratione dicam, ea cauſæ morbi eſſe poſſunt, quæ vim habent, ſtructuram, conſtitutionémque noſtri corporis labefactandi: quorum quædam neceſſariò nos afficiunt, alia verò nō neceſſariò, nec perpetuò, nec omnes immutare valent; cuius generis ſunt quæ vulnerant, contundunt, aut alio modo temerè corpori nocent: quorum vt certa non eſt comprehenſio, nec certus euentus, ita (inquit Galenus) ſub artem non cadunt: Non quòd artis non ſit genera, & vim eorū docere, ſed quòd ad medicum non pertineat præcepta tradere, quibus doceamur huiuſmodi rerum impetum, & iniurias cauere. Ea verò, quæ nemo fugere poteſt, ſed omnibus communia exiſtunt, quorúmque prouidentia medicinæ ſubiecta eſt, certo numero comprehendit Galenus, ſed non ſemper eodem, & æquali. Etenim in arte medicinali ſex genera eorū conſtituit nempe aërem ambientem, motum, quietem, ſomnum, vigiliam, quæ aſſumuntur, quæ retinentur, & animi affectus: At libro quinto de Sanitate tuenda, quadruplex materiæ genus facit, quæ mutandi corporis vim habet, quum illam diuidit in ea, quæ aſſumuntur, geruntur, educuntur retinentúrue,

& foris adhibentur; Et melius quidem meo iudicio, quum illæ ſex non omnia comprehendant: vt lotiones, vnctiones, & alia, quibus extrinſecus vtimur: quinetiam animi affectus ad motum, & quietem redigi videntur: adeo vt illis poſitis, fruſtra hi poſtea addantur: Quòd ſi etiam per ea, quæ aſſumuntur, ſolum comprehendamus cibum, & potionem, vt Galenus intelligere videtur: relicta ſunt, quæ in corpus iniiciuntur. Ex illis verò quatuor generibus naſcuntur omnia, non ſolum quæ neceſſariò, ſed etiam quæ aliter quomodocunque corpus immutare valent; quorum naturam, & vim medicum tenere oportet, ſiquidem etiam ea, quæ vulnerant, ſecant, & vrunt, medicina requirit ad morbos propulſandos, & ſanitatem ægris comparandam. Igitur per ea, quæ aſſumuntur, comprehendimus alimenta, medicamenta quocunque modo, & per quemcunque locum in corpus aſſumpta; ſiue corpora ſint ſolida, aut potiones; ſiue per os ingerantur, ſiue immittantur per anum, pudenda, vel aliam quamcunq; corporis partem: Eorum verò, quæ geruntur nomine tum animi, tum corporis motus, & quietem intelligimus; vt otium, exercitationes, vitæ conditionem, iram, triſtitiam, cogitationem, & his ſimilia, quorum quædam à nobis ſolum proueniunt, vt animi perturbationes, & vitæ conditio: quædam verò ab aliis in nobis fiunt, vt frictiones, nauigationes, geſtationes, quæ vehiculo obeuntur: quædam verò mixtam habent naturam, quum partim ex aliis in nobis fiant, partim etiam à nobis proueniant, cuius generis eſt equitatio, & geſtatio; & præterea in qua corpus vario modo agitamus: Porrò genus eorum, quæ extrinſecus adhibẽtur, continet quæ impulſu agunt, vt vulnerantia, cõtundentia, frangentia. Item quæ nos ambiẽdo circundant, vt aërem, lotiones, natationes, & ſi quid ſimile reperiatur, quanquam in natatione non ſolum ex aquæ adhæſu, ſed etiã ex motu corpus alteratur. Comprehendit præterea, quæ corpori adiũguntur, & applicantur, veluti vnctiones, cataplaſmata, cerata, & huius naturæ alia. Poſtremo quę collo, reliquiſque partibus appenduntur, aut circumligantur, vt vincula, quæ partibus iniiciuntur, aut alio deniq; modo extrinſecus corpori adhibentur. Iam verò quæ educuntur, ea cõplectuntur, quę quocunq; modo à corpore exeunt, vt ſudorem, ſtercus, vrinam, ſordem, vaporem, ſaliuam, pituitam, quæ emungitur, humorem, qui per purgationem, venæ inciſionem, vel alio remedio educitur: ad quod etiam genus

ſpectet

ſpectet pinguedinis, carníſque excretio, vel detractio; vt carnis ipſius abſciſsio,& oſsium, vel neruorum, vel denique aliarum partium ſubſtantiæ, quæ à ſibi cognatis reſcinditur. Sunt etiam huius generis, quæ præter naturam in nobis concreuerunt, vt lapides, lumbrici, pus, dracunculi, & ſiquid aliud ſimile, quod extractum à corpore,corporis conſtitutionem mutat: Venus etiam quatenus ſemen excernit, huius generis exiſtit; quatenus verò corpus commouet,ad ea, quæ fiunt (quemadmodum & excretiones corporis) redigitur: Etenim actio ipſa,nempe excretio aliquid eorum eſt, quæ aguntur; Id verò, quod excernitur ad ea,quæ excernuntur,ſpectat:eadem omnia quum retinentur ſub cõtrario genere comprehenduntur; quæ ſimul coniuncta, propterea quòd contrariorum vnum eſt genus, quartum caput facere dicuntur ab aliis tribus diuerſum. Ac perpetuò quidem ab his rerum generibus morborum omnium effectrices cauſæ & occaſiones ſumendæ: nec faciendum; quod omnes de medicina ſcriptores faciunt,qui in omni ferè morbo diuerſos fontes ſtatuunt, ex quibus illorum cauſas dicunt. Inuenies enim, vt poſtea docendo patebit, in his quid morbum efficiat, quid augeat, quid conſeruet, quid tollat, & denique quid quocunque modo corporis ſtatum mutare valeat.

Quæ requirantur vt hæc cauſæ morbi fiant.

CAPVT XI.

ETSI omnia,quæ prędiximus,vim habẽt agendi in corpus noſtrum, tamen quum agunt, niſi accedant alia quædam,proprio effectu fruſtrantur:Non enim omnia, nec eadem ſemper, quæ aſſumuntur, vel fiunt, aut extrinſecus adhibentur, aut denique à corpore educuntur, morbos committunt. Quamobrem Galenus in libro de Cauſis morborum, docet tempus,magnitudinẽ, & approximationem,ſiue vicinitatẽ requiri in cauſis, quæ morbos excitare debeant,idq; optimè quidem: Nam etſi inſolatio morbos parere poteſt,id tamẽ in his non facit,qui in vmbra verſantur,& longè abſunt à Solis æſtu: quòd ſi Sol æſtiuus ob vehementẽ feruorem morbos cõmittit, non propterea fit,vt hybernus idem efficiat, quum facultatem & magnitudinem parem non obtineat:Neque vero neceſſe eſt

omnes

omnes corripi morbo qui vel minimo tempori ſpatio æſtiuum Solis ardorem tulerunt; quod his ſolum contingere videmus, qui diutius in eo verſantur. Verum Galenus iis non contentus, addit in libro de Differētiis febrium corporis præparationem, idq́ue meritò: Nam etſi inſolatio dolorem capitis poteſt committere, in omnibus tamen id non facit, ſed in his qui facilè pati valent; alioqui omnes ab eiſdem cauſis morbis pariter corriperentur. Quo quidem non moueor, quòd nunquam hic author vno loco tradat quæ ſunt illius operis, ſed ſemper plurima relinquat intacta, quorum explicationem ars ipſa deſiderat. Quis enim non videt multa alia adhuc deſiderari in his, quæ morbos procreare valent? Nam etſi quæ aſſumuntur aut adhibentur corpori, vim habent morbum gignendi, non tamen omnia id præſtant: ſiquidem temperata hoc fruſtrantur effectu, quemadmodum quæ familiaria ſunt, & naturæ noſtræ amica: quamobrem requiritur in morboſis cauſis ſæpius etiam aliena ſubſtantia, noxiæ'que qualitates. Qua ratione venena, quæ toto genere nobis ſunt inimica, vel minima etiam quantitate aſſumpta, eam quam habent vim exercent, morbóſq; in nobis excitant, & temperata, vt diximus, eo quòd mediocrem qualitatem ſint ſortita, proſunt: quæ verò inſignes habent qualitatum exceſſus, obſunt: morborúmq; authores cenſentur: quin etiam agendi modus, vt morbi gignantur, ſæpe cauſa eſt; Nam quæ paulatim agunt, ſanitatem conſeruant: vbi verò confertim ſuam vim exerunt, morbos pariunt, Hoc enim pacto curſus, velóxque motus morbos concitare valent, quod ambulatio alioqui facere nequit. Deſideratur prætereà tempus, ſiue agendi occaſio, & ordo; ſiquidem exercitatio ante cibum inita, ſanitatem tuetur; repletis autem tracto nutrimento crudo per corpus, excitatíſq; obſtructionibus, morborum ſit occaſio. Lac ſecunda menſa ſumptum, dum longiore mora retinetur, interim quum alia concoquuntur, corrumpitur, morbóſq; facit: Ingeſtum verò ante alios cibos vtile fit corpori nutrimentum. Itaque cauſæ, quæ parituræ ſunt morbos, naturam, ſubſtantiámque & qualitatem, quantitatem, agendi modum, ordinem, occaſionem, & vicinitatem aſſumant oportet ad id præſtandum idoneam, ſuámque vim exerant in corpus ad concipiendos morbos præparatum. Quid verò præparationis nomine intelligendum ſit, quum de generatione morborum egimus non explicat Galenus: Ego tamen, communi in omnibus

bus morbis ratione,ſub corporis præparatione comprehendo imbecillitatem: Sunt enim imbecilla corpora excipiẽdis morbis expoſita : Nam quẽadmodum virtus fortis,vt idem author dicere ſolet,omnia cõtemnit, ſic infirma omnia facilè patitur: Intelligo pretereà idoneam temperiem,conformationem,magnitudinem,numerum,compoſitionem, duritiem, mollitiem, raritatem, denſitatem, craſsitiem , tenuitatem , & variam denique corporis conditionem , quæ ad varios morbos gignendos plurimum habet momenti : Nam calida corpora parata ſunt ad ſuſcipiendum facilius, quàm reliqua , morbos calidos: partes verò magnæ , & numeroſæ vulnerantibus , & extrinſecus irruentibus maximè ſunt expoſitæ : Quæ anguſtos habent meatus obſtructionibus promptiſsimè corripiuntur : quæ verò extrinſecus corpori occurrunt , cuti proximas partes ob illarum ſitum facillimè affligunt , difficilius internas offendunt: Cantharides veſicam, & renes potiſsimum afficiunt , quòd earum partium natura peculiariter ab illis ſit apta nata pati. Inſolatio capiti dolorem facilè conciliat , alias autem corporis partes , vel ob ſitum , vel ob naturam ineptam illæſas ſeruat, aut certè minimum offendit. Rariora corpora externis iniuriis, denſiora verò internis,quæque à nobis proueniunt,magis ſunt obnoxia, quæ ſolidæ ſunt partes , morboſis cauſis facilius reſiſtunt : duræ cõtundentibus difficilius quàm molliores, rumpentibus verò pari facilitate exponuntur : Ac vt ſemel dicam, diuerſæ partes corporis pro varia earũ conditione promptius, difficiliúſque ab eiſdem cauſis morbos ſuos contrahunt , quarum rerum diuerſitatem medicum ignorare non oportet , qui quid morbum in ſingulis committendi vim habeat , inueniri ſtudet.

De vi cauſarum morbi.

CAP. XII.

NON ſolum quæ,quótve ſint,& à quibus ſumantur morborum cauſæ, medicus dignoſcere debet, ſed etiam quid vnaquæque illarum præſtare valeat, quámq; facultatem obtineat, perſpectum habeat neceſſe eſt. Nam quemadmodum Hippocrates ſcribit fieri, non poſſe , vt medicus rectè vnquam quæ futura ſunt, præſagiat ; niſi ſignorum omniũ naturam, &

vim prius nouerit; ſic profectò qui cauſarum morborum vim, & naturam ignorat, nunquàm de ortu, & generatione morborum rectè ſentire vel eorundem curationẽ, preſeruationémque cõmodè inſtituere poterit. Quo magis mirari licet hæc ab antiquis Philoſophis, & Medicis pretermiſſa fuiſſe: quæ meo quidem iudicio quilibet aſſequetur, qui hæc tria nouerit, quid ſcilicet poſsit vnumquodque, qua ratione illud efficiat, & quid demum tempore acquirat, quídve ſtatim præſtare valeat. Igitur quædam ſunt, quæ ſolum materiã præbere poſſunt, vt ſanguis ex quo animal conformatur: alia verò, quæ efficiendi vim exhibẽt, vt idem humor quum inflammationes parit, & febres excitat; fiunt enim inflammationes ex ſanguine tanquàm ex materia; febris verò à vi calorifica, quæ in eo eſt humore, naſcitur. Sunt quæ formæ, efficientis, & finis ſimul rationem ſubeant; quod optimè etiam ab Ariſtotele proditum eſt. Ac vt ad inſtitutum noſtrum rem contrahamus; quædam ſunt, quæ morbos gignunt, quędam, quæ ſolum augent, aut genitum auctúmve conſeruant: quædam, quæ morbos vehementes ſemper excitant, aliæ, quæ ſolum mitiores inferre poſſunt, quẽadmodum rurſus nonnullæ totum corpus affligere, aliæ verò nõ niſi aliquam partem infeſtare valent: nec deſunt quæ vnius generis morbum ſolum excitant, aliæ, quæ etiã diuerſi: ſunt quæ nunquam morbi eſſe poſſunt, aliæ, quæ quum morbi ſint, aliorum etiam morborũ cauſæ fiunt: Atque illud etiam prætereundum non eſt nonnulla inueniri, quæ omni vi, qua pollent, obſunt, quædam quæ vna ſolum morbos inferunt, aliis autem vel non nocent, aut non ſtatim, aut non adeo euidenter, vt morbus appellari debeat, quod ab illis prouenit. Efficiunt hæc prætereà quædam ſuapte natura, quædam quãtitate, alia qualitate, nonnulla ordine, vel agẽdi modo: alia tempore certo, alia demum loci, corporíſq; ſubiecti ratione. Gignunt ſanè morbũ effectrices illorum cauſæ; Conſeruant, vel intendunt eædem genere, vel ſubiecta materia, vel cauſæ cum quibus, & ſine quibus res eſſe nequit; veluti æſtus, qui febrem accendit, eandem auget, minuit, fouétque, prout maiorẽ, aut minorẽ, aut æqualem vim ei, qui primum febrem concitauit, obtinet. At ſi in corpore admodum calido, & bilioſo, febris vel leuiſsima ſit cõcepta. ſubiecti humoris ratione intenditur. Eadem minuitur, vbi ob corporis raritatem febrilis calor facilè expirat, alioqui increſcit, vel perpetuò eundem tenorem ſeruat, qua ratione differentiæ

febrium

febrium continentium conſtituuntur: vehementiores morbos venena pariunt, mitiores procatarcticæ cauſæ, ex quibus diariæ febres proueniunt; totum corpus afficere poteſt aër ambiens, & quæ extrinſecus vniuerſo corpori adhibentur. At quæ vulnerant, vnã partem primũ lædunt, alias autem vniuerſumq; corpus non niſi per ſympathiam cum ea, quæ primum fuit offenſa. Vnius autem generis morbum committunt vulnerantia, intemperiem ſine humore cõmittentia, tumores præter naturam temperiem vitiant, & eodem negotio ſtructuram inſtrumentariæ partis corrumpunt, ſi ad tantam magnitudinem excreſcant, vt illius actioni euidenter obſint, quemadmodum etiam lapis in veſica, nunc obſtructionem parit, quum meatum vrinarium occupauit, nunc ſtructuram ipſius membri, additione vnius partis labefactat. Inedia, quæ calefaciendi, ſiccandique vim habere perhibetur, quoſdam offendit ſolius ſiccitatis ratione, in quibus ſcilicet natiuus humor conſumitur, quoſdam verò accendit, vt quum calidos in febrem præcipitat, alios vtroque modo afficit: quemadmodum ſi in corpore admodum bilioſo, & gracili febrem pariat, quæ non minus fortè ſiccitate, quàm calore hominem lædit. Intemperies & morbus eſt, & morbi cauſa euadit, quum depaſto humore, vel eo, auctis excrementis, aceruato, partes præter modum extenuat, aut immoderatè attollit: Calor verò perpetuò morbi cauſa cenſetur. Cæterum venena erodentia, vel toto genere lethalia ſuapte natura perimunt: Soporifera ſolum aucta eorum quantitate, calida quidem digerunt, at non omnia, ſed quæ certam qualitatem ſunt ſortita; temperati cibi, ſi cæteræ adſunt accommodata, ordine peruerſo, morborũ fiunt authores: quæ autem incidunt, & ſecant, niſi violentius impellantur, non obſunt: quare agendi modo morborum cauſæ conſtituuntur: Omnia verò prædicta intempeſtiuè exhibita, & quædam etiam peculiariter certis temporibus proſunt, obſuntve; quod de Auſtralibus conſtitutionibus dici ſolet, hyeme ſcilicet eas morboſas eſſe, ſalubres verò æſtate. At ſubiectæ materiæ ratione, quædam morbos parere, quæ alioqui id facere nequeunt, aut certè non pari vi, omnibus conſtare puto: Intelligo autem hoc loco materiæ ratione, nõ ſolum corporis temperiem, & ſtructuram; ſed etiã ætatem, ſexum, anni tempus, habitationis locum, & omnem aliam diuerſam conditionem, cuius ratione corpora euariant, faciliimè etenim à mediocriter

etiam

etiam calidis, quibus temperies calida eſt, febres accidunt, & qui imbecillem partium connexionem ſunt ſortiti, luxationibus, aliiſq; infinitis iniuriis ſunt expoſiti: loca humilia, & concaua pluuiarum multitudine morboſiſsima redduntur, at quæ montoſa ſunt, & elata his ferè meliora euadunt. Quæ aſſumuntur in corpus, internis partibus obeſſe ſunt aptiſsima, externas offendunt facilius, quæ nos ambiunt: quæ inſpirantur, aut per expirationem emittuntur maximam vim habent afficiendi pulmonē, cor, & cerebrum: quæ deuorantur parem vim in ore, ventriculo, hepate, & inteſtinis oſtendunt. Nec nō quædam venena ob incognitam quandam ſympathiam, & antipathiam quaſdam partes peculiariter afficiunt, alias verò, quas etiam attingunt, ſeruant illæſas, vt ad alias properent, quas lædere ſunt nata. Atqui ſanguinis profluuium minorem vim habet ad generādos morbos in fœminis, quàm in maſculis, quum videamus mulieres multis etiam annis ſanguinis profluuio vexatas, & interim vel minimum offenſas, viros autem aut ex pari vacuatione non longo temporis ſpatio, vel peremptos, vel certe maximis morbis correptos. Ac, vt breuiter dicam, tum ob ſubiectam materiā, tum alia prædicta vim, naturámque cauſarum omnium, & maximè morborū, de quibus agimus, variari contingit. Cæterum agendi modo inter ſe cauſæ differunt, diuerſámque vim aſſumunt. Nam quædam per ſe agunt, & certos morbos excitant, aliæ verò per accidens alios inferūt, & ſibi etiam contrarios, veluti calefacientia calidos morbos pariunt. Tempore autem longiore, durante vehementia, atq; in humore calido diſſoluto, frigidos tandem aſciſcunt, quemadmodum & vinum ſuo exceſſu, dum calorem natiuum copia obruit, frigidos infert morbos; quod tamen alioqui ſuapte natura calidos creare poteſt. Quinetiam vt calidos, & frigidos, ſic humidos, & ſiccos affectus concitat calor; eos quidem liquatis, & fuſis humoribus, qui in corpore à frigore erant concreti; hos vero vehementius digeſto humore. At frigus frigidos per ſe morbos, calidos autem, vt febrē, prohibita tranſpiratione promouet, quemadmodum etiā à ſiccantibus morbi ſicci naſcuntur, per accidens autē frigidi, depaſto namq; humore calorem elangueſcere, exuperaréq; frigiditatem neceſſe eſt. Pariunt eadem ratione humectantia ſuapte natura humidos & frigidos ſuffocato & oppreſſo quodammodo calore natiuo, in quo quidem opere præualet nonnunquam id quod per accidens fit ei,

quod

quod per ſe euenit, aut contrà; vel ob agentis vim, aut corporis patientis differentiam, vehemens enim frigus in corpore antea non excalefacto, aut non admodum denſo, frigidos morbos potius, quàm calidos excitat, quod autem mitius eſt, aut adſtrictionem habet adiunctam, præſertim in corpore à calore rarefacto, occluſa via, calidos gignit, non frigidos. Sunt præterea quædam, quę ita agũt, vt ſolum exceſſu morbos committant, cuiuſmodi ſunt quatuor qualitates, aliæ verò etiam defectu, vt quæ morbos in organicis efficiunt, cuius generis ſunt numerus, & magnitudo diminuta. Iam verò quid cauſæ morborum tempore acquirant, ignorandum non eſt, quædam enim ſunt, quæ temporis progreſſu malignæ redduntur, aliæ verò quæ mora miteſcunt. Nam ſemen retentum lethalis veneni vim aſſumit, ſic malignos reddi humores, qui ex purgatione ſuppreſſa in mulieribus redundant, ſcribit Galenus. Pituitoſus autem humor tempore concoctus melior euadit. In aliis etiam cauſis vis eodem modo quærenda, veluti in materia quid, ex quo, & in quo, & quatenus, quando, & quomodo pati valeat, ignorandum non eſt. Eodem pacto quorum poſsit eſſe aliquid inſtrumentum, quid finis, & quid ſine quo, & quid cum quo fieri queat perſpectum habere oportet. Atque hæc quidem ſufficiant de generali vi cauſarum morbi: Ex quibus profectò intelligemus non ſolum quę cauſæ, quos morbos, & quo modo parere valeant, ſed etiam quibus remediis, quóve modo illis repugnandum, & in quibus potiſsimum properandum: vel morandum, aut aliud denique faciendum ſit.

Quonámmodo progrediendum ſit in cauſarum inueſtigatione, & quæ cauſæ in morbis ſingulis recenſendæ.

CAP. XIII.

NON ſolum quæ, quótve ſint morborum cauſæ, qualis, quantáque illarum vis Medicum tenere oportet, ſed etiam quum eas inquirit, certo ordine progredi debet; & ab illis auſpicari, à quibus ad reliquas commodiſsimè tranſire liceat. Ac illud etiam ignorare non debet, quando ſingulæ cauſæ, ſinguláque genera enumerare neceſſe ſit: quando verò aliquas omittere, & quædam ſolum genera excutere expediat: quę qui-

dem docere neſcio qua ratione contempſerunt antiqui ſcriptores: Si enim multa ſunt cauſarum genera,& differentiæ: ſi quædam propinquiſsimæ, quædam remotiſsimæ, aliæ verò mediæ, & inter extrema collocatæ, certũ profecto in illis ordinem reperiri neceſſe eſt: quum qui ignorat non ſolũ ignorat quod res ipſa habet, ſed etiam quum cauſas alicuius rei inuenire ſtudebit, temere ratiocinabitur. At ſi quidpiã ex vno ſolo cauſarum genere oriri poſsit: fruſtra in aliis omnibus recenſendis elaboramus: Ars ergo in his requiritur, quæ quod fieri debeat, certa ratione monſtret: quod autem Galenus,& reliqui, qui eum ſunt ſequuti, ea methodo hæc non explicent, vnicuiq; conſtare puto. Nam neque à commodo aliquo principio exordiri ſolẽt, neque omnes, quas oportet enumerãt; ſed ferè ſolum mediatas,& remotiores, contemptis propinquis, in ſingulis morbis explicant, aut ſi propinquiores nonnunquam attingunt, ita tamen id faciunt, vt quæ inferioris ſunt generis cum his enumerent, quæ ex ſuperioribus naſcuntur. Id quod ſatis apparet ex lib. Galeni de Cauſis morborum,& primo de Differentiis febrium, vbi de illarum cauſis agit: Quum enim cauſas morbi calidi ex adſtrictione corporis, & alimento petendas eſſe ſcribit, & febres ex cruditate,& aëris occurſu excitari alimentum, & aërem: ſtatim à ſummis guneribus rerum, quæ morbos committere valent, nempe ab his, quæ aſſumuntur,& extrinſecus occurſant, ducit: ſiquidem quæ morbos pariunt quædam ſunt ex his, quæ aſſumuntur: quædam verò, quæ extrinſecus noſtrũ corpus afficiunt. At conſtrictio,& cruditas ex primis generibus naſcuntur. Nam ab his, quæ extrinſecus adhibentur, adſtringitur corpus; Ab his verò, quæ in corpus aſſumuntur, cruditas naſcitur, relinquitúrque: illud poſtea adhuc quærendum vnde cruditas, & adſtrictio proueniat, quòd illa ſcilicet ex alimento, hæc ab adſtringentibus, quæ vel à refrigerantibus, vel exſiccantibus proueniunt. Atque vtrumque genus refrigerantium ſcilicet & adſtringentium ab his, quæ extrinſecus adhibentur ducitur. quur autem cibus ſit aſſumptus calidus, qui febrẽ fortè excitauit: fruſtra quæret medicus, nimirum quòd inutilis ſit hæc inquiſitio, poſteaquàm cauſarum inueſtigatio ad ſumma capita peruenit. Quod ſi Ariſtoteles cenſet in cauſarum tractatione non eſſe quieſcendum, donec ad primas remotiſsimáſque cauſas ſit peruentum, probare minime poſſumus medicorum conſuetudinem, qui nunquam vel rariſsimè vſque adeo progrediuntur, vt ſummos

fontes

fontes inueniant, ſine quibus tamen nec ſanitatẽ tueri, nec morbos propulſare idoneis præſidiis cuiquam licet, quippe quum aliter eos curemus, qui febrem contraxerunt ex cruditate, aliter eos, qui ex adſtrictione laborant, aliter ſi cruditas ex cibi copia quàm ſi immoderato potu ſit orta; alio modo ſi adſtrictionem peperit frigiditas, alio ſi ſiccitas, & denique remedia ſæpe variãda ſunt, ſi iidem etiam morbi ab aſſumptis, quàm ſi ab ad motis, vel aliis cauſarum primis generibus ſint contracti. Recenſenda porrò ſunt aliquando omnia ſumma cauſarum genera, nõnunquam verò vnius ſolum generis ſatis eſt mentionem facere. Nam ſi in vniuerſum quid morbum, vel morbi genus aliquod, vt febrem parere poſsit, quæramus: vniuerſa cauſarum genera, à quibus effectrices illorum cauſas ſumendas eſſe antea meminimus excutere oportet; & omniũ vim perpendere; eorum ſcilicet quæ aſſumuntur, corpori adhibentur, geruntur; & excernuntur retinentúrque. Neque enim aliter ei, quod quæritur commode ſatisfacere poſſumus. At ſi cauſa pateat, quæ morbum excitauit, aut natura propoſiti effectus monſtret fieri non poſſe, vt omnia ea rerum genera huiuſmodi vim obtineant, aliis contemptis, ad eum fontem ſtatim properandum eſt, à quo rei propoſitæ cauſæ oriuntur. Si enim vulneris cauſas quis petat, fruſtra quidem ſpectabit, an ex genere eorum quæ aſſumuntur, vel retinentur, aut à corpore ducuntur quidpiam reperiri poſsit, quod vulnerandi poteſtatem habeat, propterea quòd ex vulneris natura ſtatim admonemur illius cauſas ab his, quæ extrinſecus occurſant petẽdas eſſe; ſiquidẽ nihil aliud eſt, quod vulnerare corpus valeat. Eadem ſane ratione ſi quis præcedente crapula in febrem diariam inciderit, fruſtra laborabimus in aliis examinandis, quæ eaſdem febres pariter committere ſolẽt; quippe quum ſtatim medico innoteſcat non aliũde, quàm ex crapula huiuſmodi febrem ſui originem accepiſſe; quòd ſi effectu poſito cuius cauſa nõ pateat, quiq; à variis rebus naſci poſsit, tunc ſingula genera excutienda ſunt, vt reiectis illis, ad quæ rei propoſitæ cauſæ referri nequeunt, tandẽ inueniamus quæ vera ſit eius cauſa. Recenſendæ verò in omni genere (quod excutere cœpimus) omnes cauſæ, donec omnia media percurrerimus, atque ad vtrumque extremum perueneri mus; alioqui nõ ſolũ ignorabitur generationis ratio, ſed etiam quibus, quótve auxiliis ſit opus, intelligere nõ poterimus. Non enim ſatis eſt nouiſſe inter ea, que extrinſecus agunt frigus

febres parere poſſe, ſed præterea docendum eſt quonam modo id faciat, quòd ſcilicet primum cutim adſtringat, adſtrictio verò tranſpirationem prohibeat, hæc calorem accendat, cuius exceſſu proportio qualitatum non ſeruatur: atque hoc modo intemperies, morbúſque naſcitur: quibus ſanè intellectis vnà etiam ſtatim percipimus, adhibenda eſſe remedia, quæ extrinſecus calefaciant, rarefaciant, tum etiam aſſumenda ea quæ idem præſtent: niſi impediat calor, qui ſupra modum auctus ſui extinctionem, refrigerationémque deſideret, quæ nemo vnquam commodè adminiſtrare poterit, nec intelligere quæ, & vbi diuerſa remedia adhibere oporteat, ſi perſpectum non eſt quæ, quótve inter extremas cauſas, remotiſsimas inquam, & coniunctam interiaceant media. Itaque quoniam in cauſarum enumeratione ab extremis, & à mediis auſpicari poſſumus, docendum iam eſt; vnde commodius exordiri liceat. Ac quòd à mediis enumerationis initium ſumere non debeamus ſatis conſtat, quandoquidem duas hoc modo, & inter ſe contrarias vias inſtituere oporteret: vnam, quæ verſus coniunctam cauſam, aliam quæ ad remotas procedit. præſtet autem vno modo quàm duobus inuenire quod quærimus, tum etiam quòd media non per ſe, ſed extremorum ratione enumerentur, ab extremis ergo auſpicandum. Qua in re ſi quis quod commune eſt, pertractet, commodè à ſummis generibus exordietur; vt ſi quis quid morbum parere poſsit, docere ſtudeat, ſtatim conſultis ſummis rerum capitibus, oſtendet tum ex his, quæ aſſumuntur, tum ex illis, quæ extrinſecus adhibentur, aut fiunt, vel retinentur, aut immoderatè excernuntur, reperiri, quæ & quomodo id facere valeant. At ſi morbo, vel alia quapiam re poſita illius cauſas inueſtigemus, optima mihi videtur via, & progreſſus, ſi ab immediatis cauſis exorſi ad alias perueniamus. Poſito enim effectu quid melius fieri poteſt, quàm ſtatim enumerare cauſas, quæ illum cõſtituunt, quæ quum vna omnino ſit, quæ à pluribus poſtea naſcitur, nec tamen ſemper ab omnibus ſummis cauſarum fontibus; hinc fruſtra ſæpe recenſeremus vniuerſa, quæ noſtrum corpus immutare valent ad ea inueſtiganda quæ à nonnullis ſolum proueniunt. Sic ſanè Galenus putridæ febris cauſas vndecimo libro Methodi inquirit, quum febrem ipſam ex calore; hunc ex prohibita tranſpiratione accendi, prohiberi autem in his febribus tranſpirationem ex obſtructione vaſorum docet. Ipſam autem obſtructionem

ex

ex humorum craſsitie,viſciditate,& multitudine naſci tandem oſtendit. Nec tamen oberit quæ ſecundo loco prædicta ſunt (vt rudioribus magis innoteſcãt) exemplo aliquo patefacere. Statuamus itaque alicui mutatum eſſe naturalem totius corporis colorem ad flauitiem, vel pallorem prẹter naturam, quod genus affectus regium morbum vocamus, cuius cauſæ inueſtigandæ, recenſendæque ſint: qua quidem in re ſi Galenum alióſque ſcriptores conſulamus, inueniemus varias poni huius rei cauſas; Nam tradunt illi ob virtutem expulſiuam, & alteratricem vi etiam morbi, quinetiam ob hepatis obſtructionem, eiuſdémque ſcirrhum, inflammationem, & intemperiem, quæ abſque tumore infeſtat hoc genus mali committi: Addunt prætereа illius cauſam eſſe poſſe viperæ morſum, & nonnulla alia venena, atq; etiam bilem flauam, & veſicæ ſuſcipientis bilem infirmitatem, quæ nequeat à ſanguine bilem ad ſe trahere, nec alienum eſſe, vt ob nimiam repletionem affecta veſica vacuari nequeat, atque hoc modo bilis non expurgetur, ſed ita per vniuerſum corpus feratur: Hæ ferè ſunt cauſæ regij morbi, quas illi ponunt, & ſparſim enumerant, in quibus quidem multa ſi nõ reprehẽdere, certe deſiderare poſſumus; Atque illud imprimis, quòd in tanta cauſarum multitudine nõnullas etiam omittant, quaſdam verò addant, quas rei natura reiicit. Nam quid obſtat quominus etiam ex materiẹ vitio, vt alimẽto admodum bilioſo plurima bilis gignatur, quæ vnà cum ſanguine per corpus delata, colore alieno corporis inficiat? Præterea ſi expultricis, attractricíſque infirmitate id contingere poteſt, quur omnes, qui iam ad mortem properant, extinctis propemodum omnibus viribus, abundante etiam bilioſo humore (quod his accidit, qui ex febre ardente pereunt) in regium morbum non incidunt? Adde quòd ex huiuſmodi particularium cauſarum enumeratione nunquam conſtare poteſt an omnes rei cauſæ ſint comprehenſæ, quum à nullo certo initio explicationem auſpicentur. Quo fit vt perpetuò hæſitare cogamur, an omnes ſint enumeratæ, vel aliquæ ſemper ſuperſint, quas alius inuenire poſsit. Quinetiam ordo deſideratur ne priores cauſæ cum poſterioribus pariter recenſeantur: Nam etſi ſcirrhus, & inflammatio, & obſtructio pariunt regium morbum, non tamen pari interuallo id faciunt, ſiquidem obſtructio cauſa eſt, propterea quòd delationem bilis vitiatis meatibus, per quos ferri is humor ſolet, impediat. Inflammatio verò eo

quòd eaſdem comprimendo adſtringat, anguſtioréſque reddat; quo fit vt adſtrictio, & obſtructio non eadem vicinitate regij morbi ſint cauſæ; quemadmodum inflammatio, & humores craſsi & viſcidi, quorum illa adſtrictionem, hi verò obſtructionem pariunt. In hoc etiam errare ſolent, qui de cauſis ſcribunt, quòd non doceãt quid efficientis, quid materiæ, quid inſtrumenti, aut cauſæ ſine qua nõ, aut denique alterius generis rationem obtineat. Etenim bilis tanquam materia regij morbi cauſa eſſe cenſetur: Excretrix verò facultas, vel alteratrix tanquam efficiens, obſtructi meatus tanquam inſtrumentum partium, ſi velis, externarum raritas, quæ ad ſuſcipiendos humores eſt aptiſſima cauſæ cum qua rationem habere videtur: Poſtremo oportebat tandem ſingulas huiuſmodi cauſas ad ea rerum genera redigere, à quibus illi etiam authores omnes morbos, omniáque ſymptomata naſci prodiderunt. Quamobrem præſtat, vt antea diximus, à coniuncta cum effectu cauſa exordiri, & alias deinceps veluti reſoluendo inueſtigare. Ergo ſi color vniuerſi corporis in pallorem mutatur, neceſſe omnino eſt id ex humoris bilioſi affluxu contingere: Porrò redundantiæ huius humoris cauſam eſſe oportet, vel quòd talis humor plurimus in ſuis fontibus ſcilicet hepate gignatur; aut quòd à ſanguine nõ expurgetur, ſed vnà cũ ſanguine per corpus diſtribuatur, & erret, vel quoniam ſecreta bilis à ſanguine in omnes partes feratur: vel etiam quod optimus humor quum ad externam corporis ſuperficiem externáſque partes peruenerit corrumpatur in bilémque vertatur: Si enim bilioſi humoris plurimum gignatur, neceſſe eſt corpus palleſcere, etiam ſi multum huiuſmodi humoris per ſolitas excretiones educatur: veluti in his apparet, qui tertiana febre correpti plurimum bilis procreant, & excernunt, longè tamen pallidiores ſolito cõſpiciuntur; quod ſi mediocre etiam ſit quod gignitur, niſi tamen à ſanguine ſecernatur, continuóq; expurgetur, paulatim aceruatur huiuſmodi humor, qui ſanguinem, corpúſq; ſuo colore inficit; Idem quoque neceſſe eſt eueniat, ſi forte bilis quæ cũ ſanguine continetur, ab eo ſecernatur, & ad cutẽ regeratur, vel trahatur; tũc enim illius colorẽ in cute efflore ſcere oportet; Nam quòd laudabilis humor ſæpe gignatur, & tamen ob vitium partium, ad quas peruenit corrumpatur, notiſsimũ eſſe puto. Nec videtur fieri poſſe vt ab aliis quàm his cauſis humor in habitu corporis abũdet, & illius color permutetur. At illæ ex aliis naſcuntur. Etenim copioſus

pioſus humor gignitur,aut vitio materiæ,quæ aſſumitur; aut vitio efficientis cauſæ: ſiquidem omnino oportet multam bilem procreari, ſi alimenta,quibus veſcimur,apta natáque ſunt conuerti in huiuſmodi humorem,vel etiam ſi alimẽta optima fuerint,id tamen quod eam parit inſignem vim obtineat:qua ratione ex ptiſana, & lactuca qui ardente febre laborant, copioſam bilem ſibi moliuntur: Efficiunt verò quædam ſtatim in ipſa humorum generatione, vt intemperies hepatis calida, & ſicca: Alia autem poſtea,veluti venena nonnulla, quæ ſanguinem vitiant,& in bilem, aut alium humorem degenerare faciunt. Cæterum ſi non expurgantur excrementa,vel vitio facultatis nequeuntis attrahere,aut expultricis exolutæ,vel quoniam inſtrumenta ſunt inepta viæque obturatæ per quas ferri conſueuerunt, id accidit. Bilis autem ſecretio à ſanguine non expultricis beneficio,ſed vi attractricis perficitur: vnde conſtat duas relinqui cauſas,quæ expurgationem prohibeant, nempe expultricis actionem,& meatuum vitia: Expultricis tamẽ officium requiritur,poſteaquàm recepta eſt bilis in veſicam hepati coniunctam,& ad inteſtina ferri debet: Vt enim in ſegregatione huius humoris à reliquis,nec hepar,nec venæ expellunt,ſed ſola veſica huic operi deſtinata, eum tanquam familiarem ad ſe allicit: ſic in ea delatione, quæ à veſica ad inteſtina fit ſola expulſio illius veſiculæ requiritur, nihil conferentibus ad attractationem ipſis inteſtinis, ſed ſolum admittentibus quod aliunde eò regeritur; oriuntur & hæ cauſæ ab aliis; Nam quòd attractio fieri nequeat, materia aliquando craſsior, aut copioſior eſt in cauſa: nonnunquam verò ipſius facultatis imbecillitas, aut etiam viarum occluſio: quanquam alterius generis hæc cauſa eſt,vt antea in diuiſione adnotauimus,ſi modo alia remedia,aliáque curatio exiguntur, vbi facultas laborat, quàm ſi in meatibus vitiũ adſit. Eodem pacto expulſio nõ perficitur aut materiæ,aut facultatis vitio: quod cõtingit omnino ob intemperiem; vel corruptionem totius ſubſtantiæ, ſi facultas à ſimilaribus partibus proueniat, aut etiam labefactata inſtrumentariarum partium ſtructura. Nam impediri expulſionem affecto inſtrumento docet vrina,quæ reddi nequit, aut certe difficile excernitur iis, quibus veſica retenta diu vrinæ copia diſtenta,& veluti exoluta eſt: attamen quum id ſolum in his partibus contingat,quæ noſtro arbitrio conſtringi,moueríque poſſunt; quæ autem ſolius naturæ beneficio reguntur,

ſeſe exonerant, antequam noxias tenſiones pars experiatur; non immerito repugnantibus etiam aliis antiquioribus ſcriptoribus, huiuſmodi cauſam à re propoſita excludimus. Iam verò viæ occluduntur vel à comprimentibus, vt ſcirrho, inflammatione: vel ab obſtruentibus, quod faciunt craſsi, multi, viſcidique humores, vel lapillo, vt aliquãdo in morbo regio viſum eſt, vel ab adſtringentibus, qualia ſunt refrigerantia, & certo modo ſiccantia; vel ob coalitum partium, quæ antea diuiſæ fuerunt, & in ipſa curatione malè conglutinatæ, nec non etiam ob nimiam ſiccitatem nonnunquam partes cõcauæ ſubſident, & contractis lateribus occluduntur. Quòd ſi non videtur fieri poſſe, vt ob adſtringentia, meatus per quos bilis deducitur, repugnante loci diſtantia, aut ob peruerſum coalitum, propterea quod nec vulnerari facilè poſſunt, aut ſi id contingat, mors, nõ expectata regij morbi generatione, ſtatim ſubſequitur, aut propter ſubſidentiã occludantur, relinquãtur ſolum cauſæ lædentes huiuſmodi vias, quę vel obſtruunt, aut cõprimendi vim habent. At verò quod vltimũ eſt ex diuiſione, ſecernitur, expellitúrque bilioſus humor per vniuerſum corpus expellente facultate, quæ aut vi morbi irritatur, quod his contingit de quibus ſcribit Hippocrates in Aphoriſmo illo, Quibus in febribus morbus regius ante ſeptimum, malum; Aut etiam tempeſtiue inſurgente natura aduerſus noxium, ſed euictum humorem; veluti ſæpe contingit in laudabili criſi, reiecta ad cutem bile, corpus pallorem inſignem concipere; Atque hæ quidem omnes cauſæ tandem ab his prouenire cognoſcuntur, quæ aſſumpta, vel extrinſecus adhibita, aut excreta, vel retenta, vel quomodocunque facta mutandi noſtrum corpus vim habere poſſuimus: quo fit vt non ſolum hoc modo intelligamus quæ ſint coniunctæ, quæ'ue remotiores cauſæ, ſed etiam quæ ſuperfluo nonunquam à ſcriptoribus addantur, & quæ ab illis prætermittantur; nec non etiam quo ordine progrediendum ſit in cauſarum omnium inueſtigatione, & qua demum ratione in tanta multitudine eam inuenire liceat, ad quam quod quæritur, referatur: reiectis enim his, quorum nulla ſunt indicia, eas recipere cogimur, quæ euidentes notas habent; de quare non eſt quòd hoc loco agamus, quandoquidem nunc cauſarum inueſtigationem, & enumerationem, non autem cognitionem, quam alibi explicabimus, inſtituimus.

IOAN

IOANNIS ARGENTERII DE CAVSIS VNIVSCVIVSQVE GENERIS MORBORVM

LIBER SECVNDVS.

De cauſis intemperaturæ.

CAPVT I.

GALENVS in libro de Cauſis morborum ſtatim docere aggreditur quid intemperies ſingulas, calidam inquam, frigidam, humidam, & ſiccam committat, cuius quidem inſtitutum probare non poſſum: Si enim docendi ratio poſtulat, vt quæ communia ſunt prius explicentur; quur inprimis intemperaturæ cauſas non proſequitur, ſine quibus nec intelligi aliqua arte poteſt, quid intemperiem calidam, aut alias prædictas pariat? Vt enim in vna quadam communi natura, qua intemperaturæ ſunt, conueniunt; ſic profecto eius, quod illis commune eſt, nempe intemperaturæ tradi cauſas neceſſe eſt; quibus compertis, minimo negotio, quod ſingulis eſt peculiare cognoſcitur. Omitto quòd ſolum effectrices cauſas attingat: Nam etſi præcipua illarum debet eſſe tractatio, aliæ tamen, vbi expedit prætermittendæ non ſunt: Itaque nos intemperaturæ morboſæ cauſas potiſsimum hoc loco inuenire conabimur, deinde cuiuslibet intemperaturæ, nec non morborum, qui totam partium ſubſtantiam corrumpunt. Poſtremò eorum, qui in partibus inſtrumentariis conſiſtunt, idque eo ordine ſeruato, quem in generibus, & differentiis enumerandis ſequuti ſumus. Committit porrò intemperiem, vt diximus vitiata proportio, quæ mixtionem corrumpit, hanc exceſſus qualitatum efficit, hunc rurſus quæ qualitates intendendi vim habent, de quibus non

ſolum in his, ſed aliis etiam omnibus morbis deinceps à nobis agetur: Etenim cauſæ quæ perpetuo eædem in omnibus manent, arte non egent, qua explicentur, ſed quæ in ſingulis euariant; quippe vitiatam proportionem morbum committere in omnibus perpetuum eſt; quemadmodum quòd exceſſu, vel defectu componentium proportio ipſa corrumpatur: At quæ exceſſus, & defectus ſunt authores, variãtur, nec eadem in omnibus inueniuntur; ob id'que arte opus eſt, quæ doceat quid vnicuiq; in hac re conueniat. Nam etſi quatuor rerum genera exiſtunt, ex quibus morborũ cauſæ ſumuntur, non tamen ex omni genere cauſas ſemper petere licet, ſed quidam ſunt morbi, qui ab vno duntaxat fontes cauſas capiunt: vt vulnera, quæ ſolum ab illis, quæ extrinſecus nocent, excitari poſſunt: quidam verò qui ab omnibus generibus ſuas cauſas ducunt, cuiuſmodi eſt, de qua agimus, intemperies; quam quidem præcipuè committunt cibi, potiones, medicamenta ingeſta, aut alio modo in corpus aſſumpta: qualem enim vim obtinent, talem etiã corpori intemperiẽ inferunt: licet ea nonnunquam contrarium præſtant, ſed ex accidenti quodam. Frigida nanque alimenta ſuapte natura frigidos pariunt morbos, prohibita verò nonnunquam caloris tranſpiratione, febres accendunt: Habent autem maximam vim ea, quæ aſſumuntur ad intemperiem gignendam in eorum corporibus, qui infirmam habent coctionem, aut vehementer intemperati exiſtunt, vel exiguos corporis meatus ſunt ſortiti: Pariunt etiã excrementa retenta intemperiem, eadémq; emiſſa præter naturam idem præſtant: Nam quum retinentur, eam, quam habent vim corpori impartiuntur: quum verò præter naturam excernuntur, faciunt vt reliqua, quę in corpore manent, exuperent, maiorémq; ad agendum vim aſſequantur; ſiquidem bile copioſius euacuata, pituitam in corpore abundare; & illa retenta hanc minui, corpúſq; calidius reddi neceſſe eſt: His autem potiſsimum obſunt quæ retinentur excrementa, qui anguſtos meatus habent, diutius enim in his illa morari oportet, quibuſque expultrix debilior, retentrix autẽ vis validior exiſtit, quíq; imbecilliores aliquot partes ſunt nacti, quomodo retentis alui excrementis præter conſuetudinem minimo temporis ſpatio quoſdam vehementi capitis dolore corripi nouimus: alios verò minimum offendi, etiamſi per integros dies aluus nõ excernat; nimirũ quòd illis infirmum, his verò firmũ ſit caput: At ab his quæ immoderatè

educun

educuntur à corpore, potiſsimum afficiuntur, qui molli carne, raráque textura ſunt prædici: facilè ſiquidem illorum robur exoluitur, corporiſq; cōditio intemperiem admittit. Iam verò quæ geruntur à nobis ipſis, vel aliunde obeuntur in corpore noſtro ſupradictis generibus non cedunt, quod ſatis oſtendunt animi, & corporis actiones violentius concitatæ, vt ira, triſtitia, gaudium, cogitatio, immoderata exercitatio, & quæ ſunt eiuſdem generis, à quibus omnis naturæ intēperies prouenire docet quotidianus vſus; id quod tum per ſe, tum per accidens, & commodius in vno, quàm in alio præſtant. Nam exercitatio immodica per ſe corpus calefacit, aucto vero calore etiam exſiccat; vt triſtitia primò exſiccat, poſtea verò etiam febres accendit. Animi perturbationes etſi omnes tandem afficiunt, multo tamen promptius eos, quorū vitalis vis imbecilla eſt, & corpus infirmum, & ad diſſolutionē ob mollitiem, raritatémq; expoſitum: Corporis motus facilius corpora admodum dura, aut mollia infeſtat, ſiquidem illa immoderatè exſiccantur: hæc autem violentius ſtatim digeruntur. Cæterum quæ corpori admouentur, morbos quoque procreandi vim habent, ſi inſignes qualitates acceperint, quales in aëre ambiente potiſsimum; nonnunquam in vnctionibus, & lotionibus apparent; ex quibus morbos, vitiata temperie, naſci ſæpius vidimus, vel ſimiles ipſis qualitatibus, aut etiam illis contrarios, quippe frigida, quæ extrinſecus admouentur, aut corpus ambiunt, & frigidos ſua vi, & calidos, occluſa via calori, pariunt morbos. Quæ verò violentius corpori occurſant, vt vulnerātia, contundentia non niſi ratione doloris, cuius occaſione humores in partem affectam irruunt, intemperiem faciunt: Ac ne ſingula excutere velle videamur, vnuquiſq; intēperaturæ cauſas facilè inuenire poterit, qui vim ſingularum rerū, quę noſtrum corpus affligere poſſunt, quidue illud facilius, aut difficilius quoue tempore, & modo, & loco pati valeat, prænouerit.

Morbi calidi cauſæ.

CAP. II.

CAVSAS intemperaturæ, in qua calor exuperat, quinque generibus complectitur Galenus in libro de Cauſis morborum; motu, putredine, vicinitate corporis calidi, conſtrictione corporis, & alimēti calefacientis aſſumptione;

ptione; ſed meo quidem iudicio non ſatis rectè,& ſine methodo id facit. Quum enim quatuor rerum genera alibi ſtatuiſſet, quæ corpus quocunq; modo mutandi vim habent, eodem ſeruato numero oportebat profectò ab eiſdem etiam morborum calidorum cauſas petere. Deinde quum libro primo de Differentiis febrium ea enumeret, quæ febris ſunt cauſę, poſtea verò modos doceat, quibus illæ febres accendunt; ſint autem modi illi, quos in libro de Cauſis morborum cauſas ſtatuit, neceſſe eſt, vt ipſas cauſas omittat, de quibus agit in libro de Differentiis febrium: nempe laſsitudinē, iram, mœrorem, cruditatem, æſtum & alia multa, quæ illic enumerat, quæ quidem calidiorum morborum cauſæ exiſtunt, ſed agendi modo inter ſe differunt, nimirum quòd quę lam conſtringendo corpus, alia putrefaciendo, alia mouendo, alia denique alio modo eoſdem morbos pariant. Præterea quum putredo, quæ à propinquo corpore contrahitur, & rei calefacientis vicinitas ad vnum genus reducantur, quod ea continet, quæ extrinſecus corpus afficiunt: oportebat ſanè vnum genus primum ponere, ex quo poſtea per diuiſionem, quæ cōtinentur ſub eo, naſcerentur. Nam inter ea, quæ corpori extrinſecus occurrentia calefacere poſſunt; non ſolùm putrida, ſed etiam multa alia aliis qualitatibus prædita idem faciūt, vt videatur potius genus quoddam caloris nempe putridi, quàm diuerſæ rei notare. Quæ enim vicina, aut propinqua ſunt, calefaceréq; valent, quædam calorē ex putredine, alia ex acrimonia, alia ratione alia eum obtinent. Quinetiā ſi quis ſingula genera conſectari velit, inueniet ſtatim plura eſſe ponenda, quàm illa quinque, de quibus ille meminit. Nam vt cibi, & medicamenta ſumpta; ſic ſanè excrementa retenta, vel præter naturam emiſſa calidos morbos faciunt: ſiquidem bilis, quæ per aluum excerni conſueuit, dum retinetur, calidorum morborum fit cauſa: & ob immoderatā pituitæ excretionem idem humor in corpore augetur, eoſdémque morbos concitat. Atque eo etiam authore cruditas addenda eſt; quandoquidem ex ea febres procreari libro primo de Differentiis febriū commemorat: quæ quidem ſi febres accendit cauſa quoque morborum calidorum ſtatuenda eſt; quemadmodum profectò & vigilia, & inedia, quæ in quinque illis generibus aptè comprehendi nequeunt. Quamobrem præſtat principia poſita retinere, & in conſtituto rerum numero, à quibus morborum omnium cauſæ petuntur, conſiſtere: veluti ipſe alibi facit; vt

quum

quum libro primo de Præſagitione ex pulſibus,ex eiſdem fontibus ducit ea,quæ corpus refrigerare valent.Itaque ſi excutiamus ea quatuor ſumma rerum genera,facile inueniemus quid in quolibet calidos morbos procreare poſsit,vel nequeat; Igitur ex genere eorum,quæ extrinſecus lædunt ſunt ea, quæ vel ambiunt corpus, vel ei admouentur: ſi calida,aut frigida fuerint,aut adſtringentia morbos calidos faciunt,ſed diuerſo modo: Etenim frigus, & adſtringentia omnia meatus cutis conſtringendo prohibent, ne calida ſubſtantia diffluat: quæ intus retenta vel ſuapte natura,vel quòd putreſcat, aut in aliis putredinem ſuo feruore concitet, internum calorem auget: Calor verò externus, intrò demiſſa ſua vi validiore, cognatum ſibi calorem intendit. Nec pari tamen facilitate in omnibus hæc calidos morbos pariunt, quippe externus calor promptiſsimè eos inuadit,qui calore potiſsimum bilioſo abundant, aut rara ſunt cute:Illi enim vtpote iam plus iuſto calidi, vicinum calorem facilè concipiunt: Hi verò eundem promptiſsimè vndiquaque admittunt, & in viſcera interna aliis partibus longè calidiora recipiunt. Frigus externum tum eos qui nouo calore æſtuant: tum illos, quibus cutis naturaliter eſt adſtricta, & excrementis calidis abundant, potiſsimum lædit: Patefactis etenim externis meatibus in profundũ magis ſecedere poteſt, & maiore conſtrictione calorem includere.& hoc modo excrementis tranſeuntibus viam præcidere. Vbi autem admodum iam adſtricti ſunt meatus, facillimè externi frigoris occurſu, vel obcæcantur,vel ita præcluduntur,vt via excremẽtis exeuntibus amplius non pateat: Quæ verò abſque frigore conſtringunt, vt aquæ aluminoſæ lotiones maximè in his corporibus vim propriam exerere valent; In aliis verò, quæ aliqua occaſione ſunt excalefacta, aut nullam vel minimam poteſtatem ad morbos huiuſmodi committendos obtinent:id quod docet quotidiana etiam experientia. Qui enim ex curſu,aut ſolis calore, vel alia ratione æſtuant ſi in frigidos locos ſe coniiciant, febribus ſtatim corripiuntur. Quod ſi in balneum aluminoſæ aquæ deſcenderint, nihil plus fortè offenduntur, quàm ſi aliter affecto corpore eiuſdẽ balnei vim experirentur.Quinetiam pariunt calidos morbos,quæ vulnerant,contundunt; & deniq; alia omnia, quæ violentius corpus impetunt, ſed non ſuapte natura, verum ea ratione, quòd excitato dolore colligantur in partibus humores: qui quum non ſatis ob multitudinem diſ-

flari poſsint, putredine aſcita affectam primum partem, deinceps reliquas excalefaciunt. Nec illud fortè alienum fuerit putare calidos morbos etiam naſci poſſe ab his, quæ collo, & reliquis partibus appenduntur. Si enim hæc habẽt vim perimendi eiiciendíq; fœtum, comitiales morbos ſanandi; quur etiam inueniri non poterunt, quæ propria ſua vi calidos morbos accendant? Iam verò ex genere eorum, quæ aſſumuntur, calidi quoque morbi proueniunt; ſed diuerſo modo. Nam quædam propria vi id faciunt: veluti aër in corpus attractus ſi calidus fuerit, & cibi, potiones, ac medicamenta, quæ calefaciendi vim habent, quædã verò per accidens, & hæc vel qualitate, vel quantitate, vel corrupto ordine idem faciunt: quippe quæ actu ſunt frigida, dum vehementius incaleſcit corpus, aſſumpta denſando internos meatus febres gignũt, & quæ viſcidam, craſſámq; naturam habent, excitatis obſtructionibus, idem faciunt. Porrò quantitate aucta, humorum copia quoque augetur, atq; etiam ſtatim ab ipſo nutrimẽto copioſo & adhuc crudo venarum cauitates nonnunquam occluduntur, prohibitáque per eas partes efflatione, calor increſcit, & ex eo morbus naſcitur. Quum verò minus aſſumitur quàm oportet, humoris defectu calor intenditur: quo modo ex inedia febres ſæpius excitari videmus: At ſi quæ facillimè coquuntur, vt lac, poſt alios cibos ingerantur, longiore mora corrupta putreſcunt, calidóſque morbos excitant. His ergo modis ab aſſumptis calidi morbi fiunt. Ab his verò quæ ab aliis in nobis fiunt, vel à nobis proueniunt, quales ſunt animi, & corporis motus, & omnes denique actiones calorem augeri continua experientia monſtrat: quum videamus ex ira, mœrore, laſsitudine, & omni alio motu febres ſæpius excitari: Atque etiam ratio docet omnes immoderatos motus calefaciendi præter naturam facultatem habere: verum non æqualem in omnibus omnia obtinent, facilius etenim bilioſos accendit inedia: promptiſsimè à triſtitia, & vigilia ſicca corpora incaleſcunt: rara facilè offendit laſsitudo, difficillimè quæ pituitoſa ſunt; & denſiore cute ſunt prædita: & denique alia in aliis facilius vim ſuam exerunt. Cæterum ea, quæ excernuntur, & retinentur, calorem quoque augere ſunt apta: ſiquidem euacuatis præter modum frigidis humoribus, vitiata proportione, calidos exuperare oportet; qui vt calefaciendi, ſic gignendi morbos calidos facultatem aſſequuntur. Retento autem calido humore, calorem quoque intendi neceſſe eſt: vnde

otio

otio febres comparari mirum non eſt; propterea quòd emiſſa exercitatione calor minuitur, excrementáque interim in corpore accruantur, quæ ex quacunque occaſione putredine concepta calidorum morborum cauſæ fiunt; Atque etiam ad hoc genus pertinere videntur fluxiones, collectionéſq; humorum, quæ in partibus ſæpius fiunt; qui quoniam in loco affecto impacti retinẽtur, corrumpuntur, & putredine adiuncta calorem intendunt, calidóſque morbos gignunt: Atq; hæc quidem ſatis de Cauſis intemperaturæ calidæ, in quibus ſi quid deſiderabit ſtudioſus Lector cõſultis ipſis fontibus, ex quibus omnes morborum cauſæ oriuntur, adhibita (quam hactenus obſeruauimus) docendi methodo, facilè inuenire poterit.

Frigidi morbi cauſæ.

CAP. III.

FRIGIDOS morbos ex propinquitate rerum frigidarum ex ciborum, potionúmve quantitate, & qualitate; præterea ab adſtrictione, & rarefactione corporis, demum ex otio, & motu moderato excitari ſcribit Galenus, hac ratione perſuaſus, quòd ignis etiã ab eiſdem cauſis extinguatur. Qua in re imprimis in numero cauſarũ mihi deficere videtur: Nam excrementorum calidorum euacuatio, & frigidorum retentio frigidos etiam morbos gignunt, quemadmodum ex ſanguinis profluuio diuturno, & immoderato hepar, lienem, & totum denique corpus refrigerari, atq; etiam huius occaſione aquam inter cutem naſci videmus; & pituita redundante in cerebro, quæ excerni conſueuerat, frigidius illud euadit: ſicut & aliæ omnes partes, in quibus huiuſmodi humor exuperat. Quòd ſi quis Galeni authoritatem hoc loco requirat eo non contentus, quod rei natura, & ſenſus ipſi docent, librum primum de Præſagitione ex pulſibus legat: vbi ille ex humoribus frigidis retentis corpus refrigerari tradit. Deinde motus, & quæ rarefaciunt, frigidos morbos fortè non committunt, ſed frigidos ſimul & ſiccos: Vt enim corpus diſſoluto humore primum incaleſcit, demum verò refrigeratur, ſic etiam exſiccatur: quemadmodum videmus nimio labore, bilem primum procreari, deinde conſumpto humore, & tanquam pabulo deficiente calorem clangueſcere, & corpus melancholicum frigidum

gidum inquam,& ſiccum,& ſiccius etiam quàm frigidius,non autem frigidum ſolum reddi. Quinetiam quæ extrinſecus admota rarefaciunt, vt calefaciendi vim habent: ſic calidos primum digeſto aliquantulum humore (in quo ſtatu corporis calor,qui prius humoris copia ferè opprimebatur accenditur,validiórque redditur)morbos pariunt,poſtea verò eadem ratione frigidos vnáq; ſiccos. At verò conſtrictionẽ faucium, & aſperæ arteriæ inter cauſas morborum frigidorum ponere non mihi videtur eſſe rationi conſentaneũ: Extinguitur quidem animal aucto calore ob prohibitam reſpirationem: At interim frigidus morbus nullus gignitur; nec caloris defectu, ſed nimia abundantia cordis, animantiſq; calor ſuffocatur. Poſtremò ciborum defectus frigidos morbos nõ parit,ſed ſiccos primùm; deinde vel calidos vt in his, qui facilè accendi poſſunt, & ex inedia in febrem incidunt, aut tandem frigidos, & ſiccos. Deficiente namq; humore, debilitatóq; calore, frigidũ, & ſiccum corpus tandem euadit; non frigidũ ſolum,cuius cauſas eo loco non compoſiti morbi ex frigido & ſicco pariter exuperãte Galenus explicat. Nec par profectò eſt ratio, quam adfert de extinctione ignis, & generatione morborum frigidorum. Aliud enim eſt extingui ignem,& calorẽ noſtrum; aliud extingui,& refrigerari, aliud morbos frigidos in nobis gigni, & calorem aboleri,vt ſatis omnibus conſtare puto. Nam etſi ignis extinguitur lignorum penuria, non tamen propterea refrigeratur. Nos autem non quid calorẽ noſtrum extinguat; ſed quid corpus præter naturã refrigerandi vim habeat,quærimus:id quod nunquam efficient, quæ prohibita reſpiratione calorem intus augent, hæc enim calidos morbos faciunt. Nec frigidos vnquam excitant,quæ calefacientia remedia poſtulent,ſed ſi perſeueret affectus,oppreſſo calore, mors ſtatim ſuccedit:vt in his qui iniectis vinculis collo, nullo oborto interim frigido morbo, ſed caloris vi ſtrangulantur, & perimuntur, euenire conſpicimus. Ac vt tandem ad noſtros fontes redeamus, quæ nos extrinſecus ambiunt, aut corpori admouentur, ſiquidem calefaciendi vim acceperint, calidos, vt diximus, vel calidos & ſiccos, aut frigidos & ſiccos morbos procreant:Si verò ex genere refrigerantiũ extiterint,calidos inducunt morbos, vbi meatus corporis rarefactos violentius conſtringunt,calorémq; expirare prohibent,ſin minus intrò ſeſe inſinuante frigiditate,frigidi morbi naſcuntur,veluti in partibus corporis externis, deuicto

prop

propemodum calore ex ambientis frigiditate, frigidos proue-nire morbos nonnunquam videmus, quod potiſsimum his accidit, qui per niuem, aut hybernum frigus iter faciunt, in his enim pedes, & manus quodammodo concretæ, non tamen penitus extinctæ (alioqui mors, & non morbus eſſet) euidenter apparent. Nec fortè alienum fuerit putare, quòd ex vinculis iniectis externis partibus frigidi morbi naſcantur, quum non ſit par ratio, quando prohibetur reſpiratio, & impeditur expiratio caloris in quapiam parte. Nam prorſus cohibita reſpiratione mors ſequitur: vbi verò partes vinculis conſtringuntur, influente calore priuatæ refrigerantur, in morbóſque frigidos incidunt. Iam in genere eorum quæ aſſumuntur cauſæ morborum frigidorum ex qualitate, & quantitate rei ducuntur. Frigida etenim alimenta & medicamenta ingeſta propria ſua vi corpus refrigerare poſſe notius eſt, quàm vt probari debeat. Quum verò nimia quantitate aſſumuntur, grauata facultate concoctrice, oppreſsóq; quodammodo calore, frigidi morbi proueniunt: quemadmodum optimè Galenus à liberaliore vini potione, quod alioqui ſuapte natura calefacere eſt aptum, attonitum morbum, ſoporoſosq; & alios qui frigidi ſunt affectus, inferri meminit. Nam quæ potentia calida exiſtunt, niſi priùs vincantur, & caloris noſtri beneficio quæ in illis latet vis excitetur, non calefaciunt, ſed obruto calore refrigerant. Atque alia etiam ratione in quibuſdam partibus ex aſſumptis alimẽtis frigidi morbi naſcuntur, nempe quod nimia illorum copia arteriæ, & venæ occludantur, per quas calor à ſuis fontibus eò obpermeat, veluti à multis cibis non bene concoctis lienem obſtrui contingit, atque ita intercluſa caloris via, partem ipſam refrigerari, quod potiſsimum illis accidere neceſſe eſt, qui anguſtiores ab initio eas vias ſunt ſortiti. Penuria autem (vt dicimus) nutrimenti non parit frigidos morbos, aut certè non frigidos ſolùm, ſed etiam vnà cum frigiditate ſiccos. Porrò quę excernũtur, & retinentur frigidos morbos concitant: tum quòd retentis frigidis excrementis neceſſe ſit corpus refrigerari, & immodicè vacuatis calidis humoribus contrarios in corpore vigere oporteat. Quòd ſi quis ea etiam, quæ retinentur euicto calore, morborũ frigidorum cauſas nonnunquam eſſe cenſeat, meo quidem iudicio non errabit, quandoquidem ob impactos retentóſq; in aliquo membro humores, qui inflammationem pariunt, quam excipit ſyderatio, hoc modo frigidus

morbus naſcitur. Poſtremò ex genere eorum quæ fiunt non deſunt cauſæ morborum frigidorum. Nam ſomnus longior corpus refrigerat. ſic nõnunquam vigilia diſſolutis ſpiritibus, quemadmodum, & otium, vitæ'que nimia tranquillitas. Tabeſcit ſiquidem calor nimio animi, & corporis otio, atque ita frigidius vel ſtatim, vel frigidorum humorum copia aceruata corpus redditur. Motus autem, vt antea diximus, ſuaptè natura frigidos morbos procreare nequit, ſed ſolùm ſubiectę materię ratione, veluti in corporibus, quæ facilè diſſolutis ſpiritibus non expectata ſiccitate refrigerantur.

Cauſæ morbi ſicci.

CAP. IIII.

IN cauſis humidi & ſicci morbi explicandis methodo vtitur, & ad principia ſua redit Galenus, quum ex aſſumptis, & excretis, atque etiam ex admotis, & his, quæ geruntur eos naſci tradit, quanquam tamen genus eorum, quæ fiunt, & retinentur, excernuntúrque ſubticeat; & exemplis ſolùm exprimat, quando ſcilicet ex curis, & vigiliis, & immoderata corporis diſſolutione huiuſmodi morbos concitari meminit. Itaque vt res ex ſuis fontibus primum ducatur, pariunt morbos ſiccos quæ aſſumuntur tum qualitate, tum quantitate. Nam alimenta, cibi inquam, & potiones, & medicamenta, quæ exſiccandi vim habent, cuiuſmodi ſunt acerba, auſtera, & in nonnullis etiã amara, ſalſa, & acria id faciunt. Cibi autẽ humidioris, & potus etiam paucitate, quemadmodum & inedia exſiccari corpus omnes nouerunt. Quum enim perpetuò inſiti caloris vi degeratur corporis humor, ſi minus reponatur humidæ ſubſtantiæ quàm abſumatur, ſiccos morbos tandem ſequi neceſſe eſt; ac etiam fortè quæ aſſumuntur alia ratione ſiccitatis ſunt cauſæ; quòd ſcilicet ob craſsitiem meatus obturent, difficiléq; in omnes partes trahantur, nutritionémque hoc modo fœliciter perfici prohibeant, quomodo eos extenuari, tabeſceréque videmus, qui hepatis obſtructionibus ex craſsis, viſcidíſque humoribus frequenter tenentur. Quòd ſi id contingat nõ aſſumptorum vitio, ſed ob viarum naturalem anguſtiam cauſa in ſubiectam materiam reiicienda eſt. Pariunt & ſiccos morbos, quæ excernuntur, & retinentur: ſiquidem cohibitis humoribus ſiccis, aut humidis pluſquam oportet euacuatis corpus ſiccius

reddi

reddi par eſt: atque nõ ſolùm qualitatem humorum, ſed etiam quantitatem euacuationis ſiccitas ſequitur. Cæterùm ex genere eorum quæ fiunt ſicci morbi cauſæ quoque ſumuntur. Omnes enim nouerunt ex corporis motionibus, animíque perturbationibus veluti triſtitia, cura, lætitia immoderata, cogitatione, longiore, vel vehementiore, ratiocinatione, & vigiliis ſuperfluis præter naturam exſiccari corpus, id quod euenire videtur, quòd per huiuſmodi actiones, ſanguinis, ſpiritúſque copia, id eſt calidi natiui vis requiratur, quæ vt animi corporíſque functiones magis intenduntur, ita facilius, promptiúſque diſſoluitur. Nec aliam puto eſſe rationem, quur mœror, & cura corpus ſiccitate conſumant. Nam in cogitatione, & vigilia illud quoque accedere poteſt, quòd quum influentis caloris vim requirat cerebrum ad eas actiones peragendas, humorem & ſpiritum halituoſum ab internis fontibus ſecum euehat calor, quæ poſtea ab ipſo extenuata, & in vaporem conuerſa ob loci conditionem, & ſitum in aërem circunſtantem expirant. At vbi lætitia homo afficitur, fit quędam veluti ebullitio potiſsimum circa hepar, & cor, ex qua pariter ſanguis, & ſpiritus extenuantur, vniuerſumque corpus expanditur, atque ita reſoluta humida ſubſtantia ſubita nonnunquam mors, vel alioqui ſiccitas ſubſequitur. Siccant & frictiones duræ, & aſperæ & longiore tempore adhibitæ: ſiccat quoque otium; quoniam langueſcente tunc calore corpus infœliciter alitur, vnde extenuatis partibus ad humorem adducendum, craſsitiémque comparandam motum potiſsimum adhibemus. Iam vero ad quartum genus eorum ſcilicet quæ extrinſecus adueniunt, accedendum eſt, docendúmque an omnia, quæ ſub eo genere ſunt comprehenſa, & quo modo ſiccorum morborum ſint cauſæ. Itaque in primis ſeſe offerunt, quæ nos ambiunt, vt aër, lotiones, natationes in rebus exſiccantibus, cuiuſmodi ſunt aquæ ſulphureæ, alumnioſæ, nitroſæ, ferreæ, & ſi quæ alia huiuſmodi ſunt, quæ vel propria vi ſiccent, vel adiuncto calore, digeſto humore per accidens idem faciant. Qua in re illud neminem mouere debet, quòd ex balneis alumnioſis, ſulphureis, & ferreis, ſiccos morbos naſci dixerimus, quum duplicem vim ſingula habeant, ſiquidem ſulphurea, & alumnioſa aqua non ſolùm ſiccat, ſed etiam calefacit: ferrea autem refrigerat, & ſimul ſiccat. Nam etſi admixta cũ ſiccitate alia qualitas nonnihil etiam

agit; tamen ſiccitatis ratione compoſitio, & temporis præter naturam redditur parum alterius exceſſu offenſa. Quòd ſi interim vel febris vel affectus aliquis calidus, vel frigidus vnà cum ſiccitate naſcitur, vt temperies, quæ ab vtraque qualitate inſigniter vitiatur, compoſitus morbus ex compoſita cauſa, pariter exuperante vtraque qualitate, non immeritò putabitur, id quod in omnibus cauſis, quæ duplici vi ſunt præditæ, intelligendum eſſe velim; quum ſimplices morbos illarũ vſu prouenire dicimus. Tunc enim vnius actio præpollet, quæ morbum intulit, alterius vi non ita conſpicua: quod accidere puto vel ob inæqualem vim qualitatum, vel ob corporis, quod afficitur differentiam; quemadmodum videmus ignem vehementius calefacere, quàm ſiccare, quum aduſtæ partes non multo ſicciores, longè autem calidiores quàm propria natura exigat, appareant: nimirum quòd maior inſit igni calefaciendi, quàm ſiccandi vis. Triſtitia verò in aliquibus febrem gignit, alios verò ſine calore vehementius exſiccat, non alia, vt arbitror, ratione, quàm quòd quædam corpora ad calorem, alia ad ſiccitatem concipiendam ſunt aptiora. Idem ſanè quod ambientia corpus præſtant quæ illi applicantur, vt vnctiones, cataplaſmata, cerata, & huius generis alia, quæ vel ſiccandi ſolùm poteſtatem habent; aut etiam cum aliis qualitatibus coniunctã, ſed tamen præpollentem, aut ſubiecti ratione magis efficacem. An non etiam iuſtum eſt ea, quæ vulnerant, & contundunt, aut alia etiã ratione dolorem inferunt inter exſiccantia numerare? quandoquidem experientia docet eos, qui doloribus torquentur ſiccitatis exceſſu propemodum contabeſcere. Quod etiam his contingere neceſſe eſt, quibus partes vinculis diutius, aut violentius conſtringuntur. Sic enim prohibita alimenti diſtributione humoris penuria pars exſiccatur. An verò ea etiam, quæ alligantur partibus vim poſſideãt ſiccos morbos gignendi aliis conſiderandum relinquo, quum nulla euidenti ratione id ego probare poſsim: abſurdum tamen mihi non eſſe videtur, vt ſi maiores effectus pręſtãt, hos etiã illis tribuamus. Cęterùm peculiare quoddam genus cauſarum morbificarum in ſiccis morbis reperitur, quod ex nobis ipſis ætatis curſu prouenit: ſiquidem inſiti caloris vi in omnibus nullo alio accedente errore perpetuo ſubiectus humor digeritur, & inemendabilem ſiccitatem paulatim corpus contrahit.

De

De cauſis morbi humidi.
CAP. V.

AB eiſdem etiam generibus rerum humor augetur, morbíque humidi proueniunt. Nam & cibi, & medicamenta humidiora, aut aliquo modo excedentia humidius, quàm par ſit corpus redeunt: alioqui ſi plus exuperent, oppreſſo iam quodammodo calore frigidos etiam morbos inferunt: ſic profectò quum plus humoris gignitur, quàm diſſoluatur, & humida quæ excerni conſueuerant, retinentur; aut quæ ſicca natura ſunt, plus iuſto excernuntur, humorem augeri neceſſe eſt, qui morbos poſtea pariat humidos. Idem faciunt otium, corporis animíque ſecuritas, & vmbratilis omnis vitæ conditio. Quinetiam humidior aër, frequentes in aquis dulcibus lotiones, præſertim poſt cibum; ſicut etiam motus eodem tempore intempeſtiuè ſuſceptus; veluti & vnctiones, & cataplaſmata, & alio modo admota medicamenta humectantia. Poſtremò quæ appenduntur corpori idem præſtabunt, ſi humectandi vim eo modo ſint ſortita. Atque hæc quidem de cauſis morborum, qui ex intemperie conſiſtunt dicta ſint: nam ex ſimplicibus compoſita facilè innoteſcent. Vt enim quæ aſſumebantur, excernebantur, vel extrinſecus nos afficiebant, aut à nobis fiebant ſimplici vi prædita ſimplices morbos, exuperante vna qualitate, excitabant; ſic ſi compoſitam duplicémque naturã mixtione duarum excedentium qualitatum eadem aſſumant, compoſitos morbos parient. Quare illis prætermiſsis, qui ex ſolis qualitatibus contrahuntur, ad eos accedemus, qui ex qualitatibus cum humoribus coniunctis cõſiſtunt; propterea quòd illorum generatio fluxionum originem, & occaſiones requirit, quæ ex ſupradictis intelligi nequeunt.

De compoſitæ intemperaturæ ex duabus qualitatibus cum humore & fluxionum cauſis.
CAP. VI.

SVPEREST, vt antea diximus, in hoc genere morborum, quod ex intemperie cõſiſtit, & partibus ſimilaribus eſt proprium, vt cauſas explicemus intẽperaturarũ, quę cũ humore aliquo cõtrahuntur, in quo quum duæ omnino ex primis qualitatibus

præpolleant, compoſitæ ob id cenſentur intemperies quæ ab eo naſcuntur. Et porrò huiuſmodi morborum natura cognitu facillima, vtpote quæ oſtendat tumorem præter naturam, qui neminem latere poteſt: At quonam modo, & à quibus cauſis humores in partibus corporis colligantur, & denique quæ ſit horum morborum generandorum ratio, quæ qualésve cauſæ, nec etiam inter Medicos præſtantiſsimos conuenit. Omnes etenim tumores ex fluxione humorum excitari ſtatuit Galenus quum alibi paſsim, tum potiſsimum in libro de Cauſis morborum, quo loco etiam fluxionem ipſam omnino ob naturæ expulſionem commoueri tradit: Libro verò ſecundo de Differentiis febrium trahi humores à dolente, vel calente parte ſcribit: fierique præterea genus quoddam attractionis fuga vacui, aliud verò quum partes ad ſe alliciunt, quod ſentiunt familiare: expelli autem quod vel qualitate, vel quantitate vim expultricem moleſtat, paſsim commemorat. Quòd verò in vnam partem potius quàm aliam trudantur humores, cenſet tribuendum eſſe robori, debilitatique partium, eas nempe, quæ omnium ſunt infirmiſsimæ ſuſcipere quæ ab aliis reiiciuntur excrementa: partes autem validas, & firmas eadem repellere, & iniurias omnes à ſe propulſare. In quibus ſanè nonnulla fortè negligentius dicta inueniemus, ſi paulò accuratius ſingula examinabimus: Nam illud imprimis verum eſſe non puto, quòd tumores omnes ex fluxione humorum naſcantur; quippe quum nonnulli ex materia paulatim in partibus congeſta, & aceruata tandem erigantur, cuius generis ſunt flatuoſi tumores, & ſcirrhi quorum materia non aliunde influit, ſed ſenſim colligitur, vbi partes ob debilitatem nutrimentum proprium vincere nequeunt; argumento quòd huiuſmodi tumores paulatim increſcant; repentinum autem ortum & incrementum obtineant, qui ex fluxione excitantur: quod inflammationum generatio potiſsimum oſtendit, in qua partes affectæ minimo temporis ſpatio in tumorem attolluntur. Quis enim verrucas, aquam inter cutem quæ tympanites, aut etiam aſcytes dicitur, ex fluxione naſci putabit? Statuere ergo omnino oportet duobus modis partes corporis in tumorem attolli; quod etiam innuere videtur idem author decimo tertio Methodi, & omnibus recentioribus placere video ex congeſtione inquam (ſic enim illi vocant) & humorum decurſu: atque illo modo flatuoſos, & prædaros tumores vel ſemper, vel vt plurimum fieri

hoc

hoc verò calidos, aut etiam molliores ex pituita natos; Calidi namq; humores ad motum ſunt aptiſsimi, nec paulatim acervari poſſunt; eo quòd vel ſtatim putreſcãt in vaſis coarctati; aut ab illis in partes effuſi dolorem inferant, cum quo diuturni affectus vix conſiſtere queunt. Gigni verò ædemata per fluxiones id oſtendit, quòd videamus in hydropicis, & his qui à longis morbis reſurgunt veſperi potiſsimum tibias intumeſcere; manè autem tumorem minui; quod ſignificat aliunde humorẽ decurrere: qui enim in parte cumulatur humor, tam ſubitas mutationes facere nequit, ſubito inquam gigni, & diſſolui: Nõ ſolum verò à natura extrudi humores in alias partes docent inflammationes, quę flante borea, conſtringentéque, & exprimẽte humores proueniunt; ſed etiam adſtringentia medicameta, quę in ſubiectis partibus repulſo eo humore eiuſmodi morbos concitant: Cæterum attractionem fieri ob familiaritatem ſubſtantiæ docent etiam externæ actiones: Quæ enim familiaria ſentimus, illa quoque auidiſsimè arripimus. Atqui ob fugã vacui, vel caloris vi, aut ob dolorem attractionem vllam fieri nõ putauerim: Nam quum corpora veluti cõſtricta ſint in ſuis locis, ſiquidem æqualia perpetuò loca, & locata (vt philoſophi aiunt) exiſtunt; ſponte in locum ampliorem quę humidiora, leuioraque ſunt, & ad motum prompta feruntur, abſurdum alioqui fuerit putare vas inanitum aerem allicere, aut vacuum ſentire, quippe quum nullo ſenſu ſit præditum, & quæ attrahũtur, eo trahantur, vt retineãtur, quod etiam Galeni eſt principium: Quæ autem retinẽtur omninò, eodem etiam authore familiaria ſint oportet: quid autem familiare intercedere poteſt inter aërem, & vas ipſum? quo modo attrahet quod nullã vim attrahendi habet? alioqui quur etiam retinendi, concoquendi, & expellendi poteſtatẽ ei non tribuimus? Sed vt diximus ſponte aër in vas, dum liquor effluit, aut aqua, vel alius liquor in fiſtulam in eum excluſo aëre demiſſam ſeſe inſinuat, nullo autem modo, vt mea fert opinio, attrahitur. Porrò calorem etiam nõ trahere ad ſe humorẽ docent, quæ euidenter in externis rebus apparent; ſiquidẽ videmus lintea humida, & humore irrigata exſiccari, quum igni admouentur, non quòd ad ipſum ignem humor feratur vi caloris attractus, quum puriſsimus, & humoris expers maximè ſit aër, qui igni eſt propinquiſsimus: ſed quòd humor ab igne excalfactus in vaporẽ mutetur, qui ſuapte natura ſurſum attollitur, & non ignẽ verſus mouetur. Calor præ-

terea quæ diuerſi ſunt generis, diſsipat,& à ſe inuicem ſeiūgit: quæ verò homogenea ſunt,cogit, & vnit. Proprium denique caloris munus eſt calefacere; ad calorem verò ſequitur fuſio concretorum ſegregatio, & congregatio. Attractio autem ne quidem per ſomnium excogitari poteſt calorem ſubſequi. Ad hæc quæ attrahuntur,vt retineantur,alliciuntur,alioqui fruſtra eſſet attractio. At ridiculum foret dicere ignem,aut alterius rei calorem retinere, aut expellere: Poſtremo quur magis humida quàm ſicca arriperet calor? Quod ſi ita eſt, quur lapides, & ligna ad ſe non trahit ignis? At ſi ad locum excalefactum confluunt humores,non propterea eò trahuntur,ſed quoniam ſpatium amplius redditur rarefaciente calore, & humores funduntur,tenuioreſque & mobiles redduntur; qui ſponte poſtea in excalefactum locum tanquam ampliorem ſecedunt. At verò dolorem non attrahere certiſsimum eſt: Nam dolor irritat. Quæ autem irritant, expultricem vim ad agendum mouent, non attractricem:id quod oſtendunt vomitus, & aliæ excretiones, quæ fiunt dum facultas expultrix ſtimulata aduerſus id quod moleſtat,inſurgit. Quodſi viam inueniat,& id quod moleſtat extrudi valeat, foras, aut in aliam partem quod noxium exiſtit,concitata facultas propellit. alioqui quæ vicinæ dolenti ſunt, & ipſa etiam, quæ dolet pars fruſtra antea doloris expulſione tentata, maiore conatu enixæ ſanguinem, & ſpiritum in ipſam dolentem exprimunt: quod etiam Galenus decimotertio Methodi teſtatur. Etſi enim dolorem attrahere dicit;quum tamen cauſam huius rei docere aggreditur, fluxionis cauſam dolente parte omnino ad expultricem refert. Vrget præterea idem,quod in aliis argumentum. Si enim dolor attrahit,vt retineat trahit,id autem quod retinetur familiare eſſe oportet,& mutari in naturam eius,quod retinet,& mutat;quo modo videmus partes corporis alimentum ad ſe allicere,retinere, concoquere,& demum in ſui vſum,& conſeruationem vertere; Non ſolum verò in parte tumore affecta dolorem, aut calorem, qui fluxiones commoueat ponere oportet,vt Galenus facit,qui decimotertio Methodi ſcribit fluxionem ſcilicet incipere à parte affecta, quum ob dolorem, & calorem oboritur inflammatio; ſed etiam in aliis:quod docet quotidiana experientia: Ex digiti enim dolore in alis,& inguinibus contrahi inflammationes,& æſtuante capite ſubiectas partes fluxionibus grauari conſpicimus; qua ratione lateris inflammationes Solis vi calefacto capite,

pite,liquatiſq; humoribus frequentiſsimè proueniunt: Expel-
litur quoq; non ſolum quod qualitate irritat, aut copia grauat,
ſed etiam quod tota(vt aiunt medici) ſubſtantia eſt moleſtum.
Vt enim excretiones triplices facit Galenus,eorum ſcilicet qui
vel quãtitate,vel qualitate,aut tota natura ſunt aliena ; ſic pro-
fectò dum naturæ irritamenta quærimus tria,& non duo dun-
taxat ponere oportet. Quum namque natura acres humores
protrudit ; aduerſus id,quod qualitate infeſtat,inſurgit : quum
eoſdem ob copiam grauantes reiicit:pugnat aduerſus quãtita-
tem : quum verò lapides concretos in corpore , aut lumbricos
abiicit,quod toto genere eſt inimicum proſequitur.Idẽ ipſe te-
ſtatur Galenus libro tertio de Cauſis ſymptomatum, quũ ſcri-
bit vomitum concitari non ſolum quum vẽtriculus copia gra-
uatur,aut à vitioſa qualitate irritatur,ſed etiam quũ ea, quæ in
ſe continet à natura ſunt aliena , id eſt tota ſubſtantia inimica:
Suſcipiunt ſanè fluxiones debiles partes.At non ſolum illæ,ſed
etiam quæ in loco inferiore ſunt poſitæ,aut in eo collocatæ, ad
quem ſuapte natura ferri poſſunt quę mouẽtur,aut rariores,vel
molliores,vel calidiores,vel immobiliores,& quæ dolore ten-
tantur,& quæ vacuæ ſunt, aut è directo expellentibus ſubiiciũ-
tur,vel quæ vias habent ad ſuſcipiendam idoneas,ad expellen-
dum verò ineptas,quales ſunt quę latos meatus habent,& cum
parte vnde decurrit humor coniunctas, carẽt autem meatibus,
per quos aliò ſuſceptum humorem tranſmittere valeant:Non-
nunquam verò etiam ſuſcipere cogũtur corporis partes, quum
meatus ſunt occluſi, per quos excrementa expelli conſueuerũt:
Ac ne longius abeas, vt rudioribus res exemplis pateſiat:Reci-
pit cutis corporis recrementa,quòd debiliſsima ſit pars; crura,
quòd in infimo corporis loco ſint poſita,quò facilè humores ob
grauitatem decumbũt: Vapores caput potius quàm aliam par-
tem petunt, quòd illi ſurſum ferri ſuapte natura ſint apti: Exci-
piunt fluxiones glãdulæ potius quàm caro,propterea quòd ra-
riores,laxioreſque exiſtunt;caro potius quàm oſſa,quoniam il-
la mollior,hæc duriora,& ſolidiora.Ad calidiores partes ſpon-
te ferri humores antea oſtendimus, quemadmodum ad dolen-
tes facilius quàm ad alias truduntur : ventriculus potius quàm
hepar fluentes humores ob eius ſinum,& cõcauitatem ſuſcipit.
Promptiores eſſe ad recipiendos humores immobiles partes
quàm mobiles teſtatur Galenus libro ſecundo ad Glauconem,
fortè quod validiores ſint,quæ ſeſe motu exercent;vel quòd dũ

ſedem mutant, ſæpe præterfugiant irruentium humorum impetum, quemadmodũ videmus externis iniuriis partes eas magis expoſitas, quæ ſede firma illatos ictus expectant, quàm quæ vario modo ſeſe tuentur. Dextræ partes dolẽte, vel grauata dextra capitis parte fluxiones ferè ſemper recipiunt, quòd recta ferri ſoleant humores, vtpote qui præualentis elementi naturã ſequantur. Thoracis partes decurrentes humores per venas ceruicis recipere coguntur, eoſdemq́ue continere, quòd venæ illic deſinant, nec alia habent conceptacula, in quæ recipi humores facilè valeant, & in alias partes trãsfundi. Obſtructis meatibus per quos bilis ad inteſtina delapſa extra fertur, eadem vnà cum ſanguine per vniuerſum corpus ſpargitur: Atque vt vna ratione ſolum recipiuntur nonnunquam humores confluentes, ſic contingit idem ob plures cauſas fieri. Nam aliquãdo pars quæ recipit debilior, rarior, mollior, calidior, & in idoneo loco ad ſuſcipiendũ collocata eſt, viáſque habet aptiſsimas, & ſimul dolore tentatur, & denique ob varias cauſas quæ in motu eſt materiã admittit. Ex quibus conſtat fortè negligentius hæc à Galeno fuiſſe explicata, quũ multas prætermittat cauſas, alias vero ſuperfluò addat, & verum agendi modum in illis nõ doceat. Quæ nos, rei natura duce, adhibita maiore diligentia facilè in capita quædam hinc ſumpto initio colligemus: Itaque in omni tumore, qui ex inutili ſubſtantia conſiſtit, duas imprimis oportet collectionis materiæ cauſas noſſe, vnam fluxionum; alterã, quam congeſtionem appellare liceat. Porrò in fluxione duorũ cauſas quærere oportet, motus ſcilicet ipſius humoris, & eiuſdẽ ſuſceptionis; quæ Galenus inter ſe confundit, dum fluxionum cauſas inquirit: quum tamen (vt res inter ſe diſtinctæ ſunt; & aliud eſt humorum fluere, aliud ſuſcipi) ratio exigat, vt cauſæ etiam illorum inter ſe diſtinguantur, & ſeparatim explicẽtur. Igitur quum fluxio localis quidam ſit motus, aut certè ſine eo non fiat; neceſſe profectò eſt eaſdẽ genere cauſas eſſe fluxionis, ob quas res alias locum mutare conſpicimus, id quod ſanè cõtingit, vel quòd ſponte ab innata vi impellantur, vel ab aliis trahantur, vel propellantur, extrudantúrue: fertur ſurſum ſuo impetu ignis, deorſum terra. Trahi verò hoc loco dicimus, quod violentia ab alio præeunte ducitur, vel à ſubiecto corpore geritur, quomodo equitores ab equo; & currum à bobus trahi dicimus. Propellitur quod ab alio retrò truditur: Atqui humores, qui fluxione partes alias grauant, trahi nequeunt;

quoniam,

quoniam, vt antea oſtendimus, ſolum ea trahuntur à corpore, quæ illi ſunt amica, & retineri, ſibique vt plurimum aſsimilari debent. Quare quum à nullo gerantur, illud duntaxat ſupereſt, vt vel ſponte confluant, aut ab alio propellantur: Illud verò contingit, quum humores ipſi ſunt excalefacti, & & fuſi; meatus locíque corporis rarefacti; ampliores vacuíque redditi; quo modo ex ira, curſu violento, inordinatóque motu; alimentorum præterea, & medicamentorum calefacientium aſſumptione, & ab igne, aëréque calidiore, liquatis, fuſiſq; humoribus, qui veluti concreti prius erant in corpore: & rarefactis ſubiectis corporibus pleuritides, aliarúmque partium inflammationes contingunt: Calor autē, vt diximus, vel in parte, quæ ſuſcidit; vel in alia, à qua incipiunt cōmoueri humores cōſiſtens, fluxionis cauſa eſſe poteſt. Incaleſcens enim pars in ſuperiore loco poſita calore fundit humores, qui deorſum ſponte labuntur: atque eædem etiā partes vt aliæ excalefactæ, amplioréſque ob id redditæ, faciunt vt humores eò decumbant, veluti caput vt alias partes, dum æſtuat, ſæpius humore repleri videmus. Poteſt & calor alterius partis, quę nec ſuſcipiat, nec tranſmittat humores primum cauſa eſſe fluxionis: veluti ex ira, corde primū calefacto, vniuerſum corpus caloris fit particeps: atque ita qui in eo continentur humores, funduntur, & in aliquā partem ſponte irruunt. Cæterum expelluntur humores quum facultas expultrix irritatur, id quod contingit, vel ob ea, quæ dolorem concitant, vel ob materiam aliquam quę vel tota ſubſtantia, aut qualitate, vel quātitate vim eandem moleſtat: quinetiam ab his, quæ comprimendi vim habent, qualia ſunt frigida, & adſtringentia exprimuntur in ſubiectas partes humores; quemadmodū ſpirante Borea, compreſſo cerebro, expreſsíſq; qui in eo cōtinentur humoribus deſtillationes pectus tentant, & inflāmationes in inferioribus partibus, vt angine, peripneumonia, & pleuritides nō rarò oriuntur. Qua ratione etiā fortè frigidæ potio, quæ æſtuante corpore aſſumitur, eo quòd denſet, violentiúſque ſeſe in rarefactas partes inſinuet, humoréſque extrudat, fluxiones inflammationéſque parit: Atque hæ quidem ſunt fluxionū cauſæ propinquiores effectrices: confert verò ad hæc nonnihil & materia ipſa. Facilius enim decurrit quæ tenuis, quàm quæ craſſa exiſtit, & quæ nullum lentorem habet, quàm quæ viſcida eſt, & calida quàm frigida, & multa quàm pauca, vt pote quæ maiore impetu fertur, & impellitur.

Faciunt

Faciunt plurimum etiam inſtrumenta, ſiue conceptacula, per quæ humores decurrunt: vt enim facilè recipiuntur in partem concauam: ſic per eam facilè diffluunt: quemadmodum, & per partes raras, molles, & quæ ſubiiciuntur his, à quibus humores commouentur, ac etiam per debiles calidiores, & coniunctas promptius labuntur humores. Suſceptionum autem cauſæ antea ſunt enumeratæ, ſi modo illis addas quæ ex materia ſumuntur, quando etiam tenues, calidi, nullo lentore affecti, & pauci humores contrariis facilius ſuſcipiuntur. Iam verò congeſtionis cauſa eſt vel partis imbecillitas, quæ nutrimentum conficere non poteſt, aut meatuum obturatio, quæ prohibet ne peracta nutritione excrementa reiiciantur, quo modo lienem in tumorem durum attolli conſpicimus, vel quòd etiam nutrimenti plus affluat quàm illi ſit neceſſariũ: qua ratione in ventriculo multa aceruantur excrementa. Præterea qualitas nutrimenti, quod ingeritur, rebellis ad coctionẽ facit, vt aliquid ſemper relinquatur non concoctum, nec planè euictum, quod aliorum additione paulatim creſcit, & niſi natura illud expellere anteuertat, tumorem tandem excitat: vt autem coctricis, ſic expultricis potentiæ infirmitas, & fortè etiam retentricis ſuperfluum robur humorum aceruationis cauſa nonnunquam exiſtit: Atque hæ quidem omnes cauſæ ad quatuor rerum genera tandem rediguntur. Quæ enim foris admouentur, vt vnctiones mediocriter calidæ, aëris conſtitutio auſtralis, aut non admodum calida humores fundunt, colliquantque. Nam qui multũ calidus eſt, humores potius diſſoluit quàm moueat: quæ vero extrinſecus refrigerant, aut adſtringunt, contentos in corpore humores exprimunt: quæ vulnerant, & contundunt dolore concitato, fluxionum etiã ſunt authores: Eadem omnia intemperiem committere poſſunt: quæ ſi potiſsimum frigida extiterit coctionem vitiat, & aceruationis humorum fit cauſa. Nam licet ex omni inſigni intemperie, ex frigida tamen non etiam vehementi aceruantur excrementa, propterea quòd huiuſmodi qualitas cruditatẽ maximè parit: Aliæ autem ad conſumptionem potius aptæ, niſi perinde exceſſerint, vt partium robore diſſoluto concoctio etiam fruſtretur. Præbent & ſuam vim ea, quæ ex genere eorum, quæ fiunt, ducuntur: veluti exercitationes violentæ, & veloces, clamor, & ex animi perturbationibus ira, gaudium, quæ fluxiones eodem modo accerſunt. Quinetiam inter ea, quæ aſſumuntur, calidi cibi, calidæque potio

potiones fundendo,& intemperiem committendo;craſsi vero, multi,acres obturando meatus, facultatem irritando,vel materias toto genere inimicas procreando, quæ poſteà expultricem facultatem ſtimulent, aut ea oppreſſa, in parte detineantur,& quæ retinentur excrementa,eo quòd corpus grauent,aut quòd dolorem inferant, pariter fluxionum ,cauſæ euadunt : Quæ verò excernuntur immoderatè, calore debilitato, congregationis potius,quàm fluxionis cauſa exiſtunt. Ex quibus ſanè ne ſingula quæ'que in vnoquoque genere conſectemur; patet quoque in re propoſita progreſſus, & ordo cauſarum,& quónam modo vna ab aliis naſcatur, & illæ tandem ab aliis, donec ad ſuprema rerum genera ſit peruentum,vltra quæ medicus non progreditur.

Cauſæ morborum qui in tota ſubſtantia poſiti ſunt.

CAP. VII.

ETSI cogimur de his nonnulla etiam poſteà, vbi ſcilicet de cauſis benigni, maligniquе morbi agendum erit,tradere: tamen docendi ratio poſtulat, vt hoc loco ſummatim explicemus cauſas,quę ad vniuerſum hoc morbi genus pertinere videntur. Itaque inter ea quæ aſſumuntur,aër ambiens, qui inſpiratur,maximã vim ad huiuſmodi morbos procreandos obtinet,quum ſcilicet corruptus,& maligna aliqua qualitate infectus fuerit,id quod docent peſtilentes febres, quæ hoc potiſsimũ modo ex aëre vitiata ſubſtantia concitantur:Quinetiam aquæ corruptæ,& venenoſa medicamenta deuorata,quũ ſimilem poteſtatem habuerint,hos morbos pariunt:At ex genere eorum,quæ extrinſecus nocent,plurimũ etiam poteſt aër, quum ſeſe per cutis meatus in profundas,nobilioréſque partes inſinuat, nec tamen alienum eſt malignam huiuſmodi vim à vulnerantibus,& his,quæ corpori applicantur, aut appenduntur immitti poſſe,quod etiã vulgus nouit infici nonnunquam gladios,& alia tela,lethaliáque ob id vt plurimum eſſe vulnera ab illis illata, quòd ſcilicet ignorata illorũ vi & veneni natura fruſtra remedia ab illis quæramus,quæ ob euidentes qualitates morbi opitulari ſolent: An non etiã ex genere eorum, quæ fiunt, cauſas horum morborum ſumemus?quum ob frequentiores,validioréſque exercitationes,longas curas,& mœrorem exurantur humores,in atrámque bilem tota ſubſtantia

noxiam

noxiam tandem degenerent,huiuſmodíque morbos hoc modo procreent.Quin & venus,noſtra hac ætate,malignos bubones,malignas puſtulas , malignos dolores, peruerſa vlcera, & omnia denique alia mala,quæ eos infeſtare ſolent,quos morbus Gallicus torquet, tota corrupta corporis ſubſtantia parit. Cæterum ex retentis emiſsíſque corporis excrementis naſci quoque huiuſmodi morbos rationi eſt conſonum : Cohibita namque atræ bilis excretione,cancri,elephantiaſis,mania,comitialis morbus , & huius generis alij morbi maligni ſæpius excitantur. Expurgatis autem præter modum his humoribus, qui contraria natura vim atræ bilis exoluunt,peruerſos morbos fieri neceſſe eſt; benignos verò exuperantibus benignis humoribus.Iam verò & alia cauſarum genera nonnihil etiam ad horum morborum generationem cõferunt:Nam rara corpora aut nimis adſtricta , & quæ corruptis humoribus redundant,quæque intemperata promptius , quàm alia peſte corripiuntur.In neruis ferè maligni morbi proueniunt,in carne benigniores naſcuntur : necnon temporis progreſſu qui mitiores ab initio fuerant morbi,nonnunquam peruerſi euadunt,& qui primum maligni putabantur , fracta tandem naturæ robore illorum malignitate miteſcunt.

Cauſæ morborum qui ex conformatione vitiata conſiſtunt.

CAP. VIII.

IAM tempeſtiuum eſſe puto vt cauſas morborum, qui inſtrumentarias partes infeſtant,paucis proſequamur;qua in re illud imprimis ignorandum nõ eſt eundem eſſe in his cauſarum ordinem,eandémque rationem,quã eſſe diximus in cauſis morborũ partium ſimilarium:Etenim ſtructura præter naturam morbus eſt partis inſtrumẽtariæ,cuius cauſa exiſtit vitiata componentiũ proportio;Componunt porrò inſtrumentarias ſimilares ſua conformatione, magnitudine,numero,coniunctione,& vnione,vt antea oſtendimus.Hæc rurſus ab aliis corrumpuntur : de quibus hoc loco à nobis agendum eſt his exorſi,quæ conformationem labefactant. Nam cauſas vitiatæ ſtructuræ generatim oſtendere velle ſuperfluum puto, tum quòd hæ omnibus conſtent, tum quòd ex his,quæ in ſin-

gulis

gulis ſuis generibus referuntur, vel etiam ad illotum imitationem, quæ de intemperaturæ cauſis generatim ſuperius dicta ſunt, facilè vnicuique innoteſcere poſsint. At quoniam conformationis nomine figuram, aſperitatem & læuitatem, cauitatem & ſoliditatem complectimur, nec omnia ab eiſdem cauſis læduntur: propterea ſigillatim de vno quoque agendum eſt.

Figuræ vitiatæ cauſa.

CAP. IX.

CAVSAS vitiatæ figuræ nec omnes, nec methodo complectitur Galenus, quum à nullo certo initio exordiatur, nec aliqua capita ſibi proponat excutienda, dum peculiaria quędam vitia ſolum recenſet. Quod quum omnibus patere putem, non me conteram in illis oſtendendis, ſed excuſsis propoſitis rerum generibus, ſtatim quod propoſitum eſt, explicare aggredior. Igitur quæ aſſumuntur partium figuram tum quātitate, tum qualitate labefactant: veluti in prima conformatione fœtus conſpicitur, quū natura nimia humoris copia obruta craſsiores, deforméſque partes effingit, aut inopia laborans, tantū ſubſtantiæ ſingulis locis apponere nequit, quantū naturalis partium figura exigit: quod etiam in aliis, qui iam adoleuerunt, contingit: Sicut in tabidis, qui quum non ſatis nutriantur, naturalem figuram amittunt: & in his, qui præter naturam craſſeſcunt, aut aliqua parte, aut toto corpore eadem vitia ob nimiam copiam ſubſtantiæ, quæ apponitur, oriri apparent: Ipſa autem vaſa decentem figuram non ſeruant, quum nimia aſſumptæ materiæ copia præter modum inſtantur, aut penuria illorum tunicæ concidunt, contrahuntúrve: Cæterum ob qualitatem illius formatrix vis ſuo fine fruſtratur, quum duriorem materiam eſt nacta, quæ facilè figurari nequit; aut molliorem vt effluat, aut calidiorem aliquo loco, quæ plus æquo diſtenditur: Eadem mala contingunt quum alteratrix facultas qualitatis vitio ineptam materiam, qua nutriatur corpus acceperit. Iam verò ab his quoque, quæ aliquid faciunt figuram pariter corrumpi accidit: Nam vitio formatricis facultatis ob imbecillitatem nequeuntis ſingulas partes aptè figurare, dum in vtero fœtus conſtituitur, eam lædi credere par eſt: Culpa autem fœtus craſsioris, aut debilioris, aut viæ anguſtioris ipſius figura corrumpitur; quum facilè ab vtero

extrahi

extrahi nequit; ſed in ipſo oſtio matris præter naturam comprimitur. Quinetiam ob intempeſtiuos vehementiores, & inordinatos motus ſæpius contingit figuram pati: qua ratione crura quibuſdam ad interiora, aliis verò ad exteriora flecti conſpicimus; dum molliora adhuc corporis innitentis grauitatem ſuſtinere nequeunt: Ex clamore præterea thoracis partes magis dilatari, & naturalem figuram amittere, abſurdum non eſt: id quod etiam facit ſuperfluum otium, dum partes aliquæ natiuo calore debilitato contabeſcunt; & laborioſa vita, quæ exaſperato calore corpus tabefacit. Ac, vt ſummatim dicã, ad hoc genus redigendæ ſunt aliæ omnes motiones, quæ vel à nobis proueniunt, vel ab aliis oriuntur; quales ſunt equitationes, nauigationes, & errores, quæ à nutricibus in contrectatione, & educatione infantium, atque etiam à medicis committuntur dum effractos artus efformant, aut luxatos reſtituunt; aut deniq; alia vitia emendare nituntur: & interim partis figuram labefactant. Cæterùm ab his quæ extrinſecus nocent, figuram partium lędi certius eſt, quàm vt demonſtrari debeat; quandoquidem vulnerantia, contundentia, rumpentia, & violentius alterantia id ſæpius oſtenderunt: alterantia quidem vel conſumpta partis ſubſtantia, vel pluſquam oportet corpori adiuncta, alia autem propria violentia ſtatim id vitium committentia. Poſtremò quæ retinentur, & excernuntur ſimilem vim obtinent; ſiquidem per immoderatas vacuationes nares acutæ redduntur, & tempora collabuntur, & aliarum denique partium figura corrumpitur; quemadmodum retentis excrementis in elephantiaſi laborantibus naſus, & labra craſſeſcũt, aures verò extenuantur, figuráq; peruertitur, obortáque phlegmone, aut alio tumore, cohibitis humoribus, quos excerni oportebat, eadem in figura vitia contingunt, aut ſimplicia, aut etiam interim magnitudine oblæſa. Reiicienda quoque nonnunquam eſt peruerſæ figuræ cauſa in materiam ſubiectam: nam molliores partes à minimis quibuſque occaſionibus peruertuntur; duriores autem iniuriis huiuſmodi magis reluctantur. Ex eiſdem verò fontibus facilè ducere licebit ea, quæ peculiaria in figura vitia committant, quid ſcilicet flectat, reflectat, erigat, curuet, diſtorqueat, inæqualiter minuat, aut augeat, & vt breuiter dicam alio modo naturalem figuram immutet: quid item materiæ, quid efficientis, aut alterius generis cauſæ rationem obtineat.

Cauſæ

Cauſæ quæ concauitates, & ſoliditatem partium corrumpunt.

CAP. X.

QVVM plura ſint in cauitatibus partium vitia, Galenus ſolum docet cauſas, quibus meatus conſtringuntur, vel latiores euadunt: At etiam docere oportet quur plures, vel pauciores illæ fiant, & ſolidum reddatur, quod cauum eſſe debet. Intelligo autem cauitatis nomine partium ſinus, quos alio nomine ventres vocamus, vt ventriculi cordis, vteri, cerebri ſinus dicimus: præterea meatus, tum etiam vaſorum orificia: meatus autem quos πόρους Græci vocant, ſignificant nobis foramina, quæ in partibus corporis, maximè verò in cute apparent; nonnunquam etiam pro ſinu ſumuntur, quem vaſorum tunicæ conſtituunt; quo modo continentem febrem obturatis internis meatibus corporis oriri dicimus. Quòd-ſi quædam ſunt, quæ vim ſolum habent orificia, & meatus claudendi, aut aperiendi, alia verò, quæ idem etiam poſſunt in latioribus ciuitatibus; tamen omnium cauſæ generatim à nobis tradentur, vt quilibet poſtea quid vnicuique conueniat, facilè inuenire valeat: Igitur plures fiunt cauitates excauato partis loco, quem ſolidum eſſe oportebat, pauciores verò ſolido eo effecto, quod cauum eſſe debet: latiores verò auctis, quæ prius aderant concauitatibus; anguſtiores eiſdem conſtrictis: Cæterum etſi fingere fortè poſſimus poſt natiuitatem ex aliqua occaſione produci poſſe nouas cauitates; id tamen frequentius contingit errore ipſius facultatis formatricis ſtatim ab initio perperam corpus effingentis: qua ratione duos nonnunquam meatus, qui bilem eructarent in ventriculum fabricatos fuiſſe refert Galenus in libro de Temperamentis: cuius quidem erroris cauſam etſi non facilè eſt inuenire, ratio tamen dictat, vel ob proprium vitium eam aberrare, vel ob materiæ copiam id contingere. Quibus ſanè rationibus pauciores quàm par ſit cauitates fieri neceſſe eſt: Nouimus etenim quendam ſine ano, id eſt, abſque meatu, & orificio in inferna inteſtinorum parte natum: cui malo ſimile eſt vitium, quod de mulieribus imperforatis, vt vulgus dicere ſolet, à celeberrimis etiam authoribus refertur: Iam verò augentur concauitates à rarefacientibus, diſtendentibus,

aperientibus, laxantibus, atque etiam partium operatione; ſiquidem æſtate cutis meatus calore rareſacti latiores euadunt: vterus quum fœtus eſt grandior, diſtenſione augetur; veluti & veſica, & ventriculus, & aliæ omnes partes, quæ diſtendi poſſunt. Vaſorum orificia, quæ antea erant contracta, aperientium vſu pateſcunt; quemadmodum eroſis venarum oſculis ſanguis regeritur: Quæ prius erant tenſæ partes, dum immoderatè laxantur, latiores euadunt; quo pacto ob immoderatum expultricis facultatis motum laxari, latioréſque partium concauitates Galenus fieri commemorat. At vſu, & operatione partium earum ſinus augeri conſtat: ſic enim vteri concauitatem frequēti coitu creſcere aiunt: Atque hæc quidem ſunt, quæ latiores corporis concauitates reddunt, tanquam immediatæ cauſæ: quæ rurſus ab aliis naſcuntur: Rareſaciunt etenim calida; diſtendunt replentia, exſiccantia, & quæ extrinſecus attrahunt, & diuellunt, vt in membrorum dilaceratione contingit, & in aliquibus partibus vehementior actio, vt in vociferatione, & clamore intendi partes thoracis, & brachia in arctiori complexu, & crura in vehementiori motu, & renixu tendi videmus: Quinetiam in aliis nonnullis ob motum partis cui illæ, quæ tenduntur ſunt alligatæ, tenſio contingit; quod apparet in morbo comitiali: qui affecto cerebro oritur: ad illius enim motum nerui quoque tenduntur: Quæ quidem non parem vim habent in omnibus cauitatibus: Nam quæ rareſaciunt, ſolum cutis foramina dilatare poſſunt: Quæ verò ſiccando tendunt, aut ob connexionem meatus potius adſtringunt, quàm pateſaciant: Confert quoque ſubiecta materia ad huiuſmodi latitudinem comparandam: Quæ enim calidiores, humidioréſque ſunt partes, promptiſsimè diduci poſſunt & diſtendi: aliæ vero non pari facilitate. Iam verò aperiunt vulnerantia, erodentia, frangentia, contundentia, & replentia: Quæ autem ἀναστομωτικὰ dicuntur, id ſanè faciunt, vel quòd ob craſſitiem orificia vaſorum tendant, aut ob acrimoniam leuiter erodant: Laxant tum calida, & humida, tum expultricis facultatis ſuperfluus conatus: ac nonnunquam etiam huius cauſa eſt retentricis imbecillitas. Cæterum anguſtiores redduntur meatus, aut penitus quoque deperduntur, quando corpora, quæ cauitatem conſtituunt, comprimuntur, concidunt, contrahuntur, obſtruuntur, coaleſcunt, tenduntur, & diſtorquentur: in quibuſdam etiam locis quum à ſuis ſedibus egrediuntur. Compreſsio

contin

contingit, vel ob adiacentis corporis, aut ipſius partis extrinſecum tumorem, quemadmodum quum anguſtior redditur veſica ob vteri tumorem, & venæ in hepate ob illius inflammationem compreſſæ anguſtiores fiunt: Quinetiam ob rem extrinſecus conſtringentem, vel grauantem, compreſsionem fieri docent vincula, quæ venis, & arteriis iniiciuntur, quorum occaſione minores illarum meatus euadunt: Atqui concidunt latera meatus conſtituentia, dum nimio humore imbuta ſuum terminum retinere nequeunt, & quę ſuperna ſunt ob id in ſubiecta cadunt; id quod etiam ob vacuationem eorum, quæ in cauitatibus continentur, contingit. Contractio autem fit vel à refrigerantibus, quemadmodum cutis meatus ab externo frigore, & in acceſsionem initiis, recurrente calore, ad interna viſcera, contrahi videmus, vel à ſiccantibus, ſiquidem exſiccata corpora corrugata contrahuntur: Qua ratione mammæ, & vterus in vetulis animantibus, & omnes corporis meatus in tabidi ſiccitatis exceſſu minuuntur: Contrahunt, & quæ adſtringendi vim habent, veluti medicamenta adſtringentia dicta.

Præterea facultas retentrix contractionis meatuum cauſa fit, quum vehementius mota partem molliorem vndiquaque ad extremum in ſe cogit, ac conſtringit. Sic quum otiantur partes ageréque deſinunt, contrahuntur, quemadmodum pudendorum cauitates, intermiſſa venere, corrugantur, minoréſque euadunt: Nam otio calor corporis langueſcit, deſinitque ob id partes, & illarum cauitates augeri: Porro obſtructio à rei, quæ in concauitate continetur, craſsitie, lentore, & multitudine oritur: quorum quædam familiaria ſunt ipſi parti, vt cibus, & ſanguis contentus in venis: quædam excrementa ſola qualitate inimica, vt craſſi, tenacéſque humores, quædam quātitate, vt eorundem copia, alia vero etiam tota ſubſtantia, vt lapis in veſica, pus, ſanguis concretus, callus, & ſiquid eſt huiuſmodi, quod partium meatus obturet: Ad hoc genus pertinent tubercula, quæ innaſcuntur cauitatibus partiū, & eas obſtruunt: Non tamen impedio ſi quis alterum genus faciat Galeni imitatione, qui conſtipantia ab obſtruētibus ſeiungit: Mihi tamen placet, ne plura capita ſuperfluò fiāt, vt quidquid intus cauitates occupat, ſiue humor, ſiue tumor, vel aliud quodcunque fuerit, vel inter obſtruentia repotemus, vel vniuerſum hoc genus obturantium eſſe dicamus: quorum quædam ſint obſtruentia, alia verò conſtipantia, quæ quidem ea ratione inter ſe diffe-

rant,vt obſtruentia non affectis lateribus , quæ cauitatem conſtituunt,ſolum meatus occupent : Conſtipantia verò ex tumore interno ipſius partis oriantur : Coaleſcunt partes quum vulneratæ vel exulceratæ fuerint : Intercedente ſiquidem carne coalitus partium , atque ita nonnunquam obcæcatio meatuum contingit : Extenſione partium cauitates illarum minui docet etiam ſenſus ; quum partis luxatæ vt longiores euadunt venæ,& ligamenta,ſic etiam anguſtiora apparent : quod etiam probat ratio. Quod enim longitudini additur,à latitudine detrahitur ; Quinetiam male figuratas partes ob diſtorſionem ſuas cauitates anguſtiores obtinere nulli dubium eſt ; quemadmodum excrementis alui via prę̨cluditur,quum inteſtina à ſuis ſedibus dimota in ſcortum deuoluuntur ; nimirum quòd ſitus mutatione rectas (quas habent cum ano coniuncta) cauitates amittant. Ad hæc tandem ad quatuor rerum genera rediguntur : Etenim inter ea,quæ aſſumuntur, fiunt,extrinſecus adueniunt,excernuntur,& retinentur,inuenies quod rarefaciat, diſtendat,aperiat,vulneret,erodat,frangat,cõtundat,cõprimat,obſtruat, glutinet , contrahat,denſet,conſtringat, vacuet,repleat, tumores excitet,& expultricem facultatem ad actionem vehementius concitet : tum etiam retentricem imbecillam reddat: Item quòd calefaciat, refrigeret, humectet, ſiccet, acceſsiones in morbis efficiat,atque etiam craſſas,viſcidas,multas familiares,omnibus modis inimicas ſubſtantias gignat,& denique ea omnia pariat,quę ſupra poſuimus:quę ſigillatim hoc loco proſequi noſtri non eſt inſtituti,qui potius methodum , quàm ſingulorum explicationem hoc loco profitemur.

Aſperitatis,& læuitatis partium cauſa.

CAP. XI.

EXASPERANTVR ſanè partes , quæ prius erant læues , vel eroſæ , vel inæqualiter & vehementer exſiccatæ : Ab his enim aſperitas fieri videtur. Nam quum aſperum ſit, quod inæqualem habet ſuperficiem, ob eroſionem ſubſultant partes,ob vehementem ſiccitatem humida portione abſumpta ſiccas inæqualiter eminere neceſſe eſt. Quod etiã Galenus in Arte medicinali, vbi de voce leni & aſpera agit, memoriæ prodidit: Ad

Ad hæc faciunt, tum quæ aſſumuntur, quum acrem,& abſtergentem vim habuerint, vt alimenta ſicciora,& acriora, & eiuſdem naturæ medicamenta. Præterea quæ extrinſecus offendũt: quemadmodum videmus oculos,guttur,fauces,nares,& ſtomachum etiam ipſum ob extrinſecus aduenientem puluerem, aut aërem vehementer ſiccũ,qualis ſpirante borea eſſe ſolet,exaſperari: Idem excrementa acriora retenta efficiunt:quum reſpiciamus non ſolum carnẽ, ſed oſſa etiam ab excremẽtis eroſa aſperitatem cõtrahere: At ex genere eorum, quæ fiunt,vix inuenias quod exaſperandi vim habeat; niſi multis intercedentibus mediis,veluti vehemens motus primum calorem intendit,qui humores calidiores,acrioréſq; reddit,atque ita calidioris & acrioris humoris interuentu exaſperat : Contrariæ cauſæ adferendæ in læuite partium:Quæ enim humectant & lentorem habent, læuigãdi quoque facultatem habere dicuntur:Nonnihil etiam iuuat quæ ſubiicitur materia : ſiquidem quæ ſicciores ſunt partes,ſiccantiũ vi facilius,quàm aliæ exaſperantur:& quæ molles promptius quàm duræ ab erodentibus idem patiuntur.

Cauſæ morbi ob numerum partium vitiatum.

CAP. XII.

PORRO deficit numerus partium, vel quòd dum natura in vtero effingeret animal, non ſint factæ,vel poſtea quàm genitæ ſint,perierint : illud vel ob materiæ defectum,vel ob naturalium facultatum imbecillitatẽ, quæ materiam aptam attrahere,retinere,& alterare nequiuerũt,contingit ; alterũ fecit ſectio quocunq; modo facta ab his, quæ continuũ ſoluunt ; putrefactio, valida refrigeratio , aut alio modo contracta caloris natiui extinctio , vel eroſio ; quemadmodum multis ob fluxiones acres , & erodentes à capite ad fauces decurrentes gurgulionem cecidiſſe ; dum vehementius ſæuiret morbus Gallicus ; conſpeximus : Refrigerantia , & partes adſtringentia, extincto natiuo calore , faciunt, vt vel ſponte concidant membra , vel tanquam prorſus inutilia chirurgica manu amputari debeant : ob putredinem verò corrumpentem membrum, aut ſyderationem inferentem , atque etiam ob ſectionem perire partes multas pręter rationem experientia ipſa ſatis docet; Cæterum quum duplex ſit apud medicos putrefacientium

genus (nam Ariſtoteles putrefactionis nomen aliter quàm Galenus ſumit) vnum, quod non omnino cauſticam habet vim, aut imbecilliorem, & eſſentiæ eſt tenuioris; alterum, quod calefacit, & ſimul humectat, quod verè putrefacientia complectitur; quandoquidem ſine dolore partem corrumpunt accedente fœtore: Huiuſmodi corruptio putredo nobis eſt: Quanquam latius aliquando putredinis nomen capit Galenus; quemadmodum quum ſanguinis corruptionem putrefactionem ſimpliciter vocat ſecundo de Differentiis febrium. Neq; enim omnis ſanguinis corruptio cum fœtore conſiſtit, etiam ſi eam ſolum intelligamus, quæ à calore naſcitur: quod oſtendunt putridi humores; qui per febres ſine fœtore excernuntur: Ac profectò ſi quis diligenter ſpectet, quæ de putrefactione ſanguinis eo loco ſcribit Galenus, nihil aliud quàm ſeparationem quandam humorum intelligi inueniet: adeò vt in hoc etiam putrefactionis nomine abutatur: Itaque quum tot putrefacientium nomine à Galeno intelligantur, de verè putrefacientibus hoc loco agimus, & ipſa vera putredine; cuius cauſæ ſunt humiditas, & extraneus calor: Nam quod Galenus habet in libro de Cauſis morborum de putrefacientibus medicamentis, ad verè putrefacientia non videtur pertinere; ſed ad alterum genus, quod ſub erodentibus à nobis eſt comprehenſum, quemadmodum etiam excrementa, quæ in animalibus congeruntur, putredinem non efficiunt, niſi obſtructionem pariant, qua putridus calor excitatur. Præterea ſi medicamenta veræ putredinis cauſam ſtatuat eſſe, quur etiam alimentorum non meminit? quum inter ea multo plura ſint calida, & humida; quàm inter medicamenta, quæ putredini occaſionem præbere poſſunt: Quamobrem præſtat putredinis cauſas hoc loco ſtatuere; quas primo de Differẽtiis febrium, & tertio de Morbis vulgaribus, & paſſim alibi ponit materiam humidam, & calorem præter naturam: quum medicamenta ea putrefacientia (vt diximus) non verè putrefaciant, nec ob id partium numerum minuant, ſed erodendo eas abſcindant: quod quum non ſolum hæc faciant, ſed multo melius quæ verè erodentia cenſentur, aut exurendi vim habent, ratio profectò exigebat, vt quartum genus, quemadmodum nos ipſi, conſtitueret Galenus; quod ſcilicet erodendo cauſa eſt, vt partes deficiant: Putredinis autem cauſas non ſolum ponere oportet medicamenta putrefacientia, aut excrementa corporis, aut

prohibi

prohibitam tranſpirationem,ſed (vt diximus) quæcunq; calorem præter naturam in humore accendunt. At vero ſi partium numerus augeatur,& ſecundum naturam illarum ſit ſubſtantia,cauſa eſt facultatis formatricis robur, & materiæ vtilis copia:deficiente verò naturali figura exiſtimare oportet cauſam eſſe vel familiaris materiæ abundantiam, aut imbecillitatem figuratricis potentiæ,quæ regere , mutaréq; materiam nequiuerit : Quòd ſi præter naturam extiterit pars , quæ additur,ſiquidem ſola qualitate præter naturam exiſtat , iuſtum eſt credere , id ob materiæ vitioſam qualitatem contigiſſe : veluti quum ex craſsiore pituita verrucæ naſcuntur : Si vero toto genere præter naturam fuerit,vt vermes : non alienum eſt talem quoque materiam conſtituere , atque in ſingulis etiam propriam cauſam efficientem, non meo quidem iudicio in omnibus naturæ robur , quemadmodum Galeno placet in libro de Cauſis morborum , ſed propriam ad cuiuſque generationem qualitatem. Etenim lapidem à valida natura nemo gigni putauerit ; quippe quum calor excedens cauſa ſit , vt lapides in partibus concreſcant , cuius exceſſu vt alterius omnis qualitatis naturæ robur minuitur , quod non niſi in bona temperie conſiſtere valet. Atque in hoc quidem genere etiam cauſarum ordo conſpicitur : Nam vt primo naturalis ſtructura ob vitiatam proportionem corrumpitur ; hæc ob malum numerum, hic rurſus ob exceſſum vel defectum partium corporis , quæ adduntur,vel auferuntur ob cauſas prædictas : ſic illæ tandem ab his naſcuntur,quæ aſſumuntur,egeruntur , retinentur,aut à nobis fiunt , vel extrinſecus afficiunt ; vt vnicuique , qui non omnino negligenter , quæ hactenus tradita ſunt notauerit ; non expectata alia explicatione conſtare puto : quare ad ea accedamus,quæ ſequuntur.

Magnitudinis auctæ,& diminutæ cauſæ.

CAP. XIII.

MAGNITVDO partium augetur,minuitúrq; ab eiſdem ferè , & propinquis,& remotis cauſis, à quibus earum numerum excreſcere,& deficere antea probauimus : Nam ſi id quod additur, omnino naturalem ſubſtantiam habet , & pars, quæ augetur decentem figuram ſeruat,cauſa eſt vtilis materiæ exuperantia , & agentis virtutis robur , quomodo carne , pin-

gudinéq; adiecta nõnulla corpora præter modum craſſeſcunt. Quod ſi figura natiua non ſeruetur, imbecillior vis, aut formatricis error, ſed eadem materia indicatur: veluti quum caput aliqua in parte præter naturam prominet: At ſi quod additur ſubſtantiæ planè non ſit ſimile ſubiecto corpori, incrementi cauſa cenſetur inutilis materia, vel quantitate ſola, vel etiam qualitate noxia; quemadmodũ quum partes ob ſanguinis boni copiam contracta phlegmone in tumorem immoderatum attolluntur, & exuperante excrementoſa pituita in his, qui aqua inter cutem laborant, vel vniuerſum corpus, vel certè nonnullæ partes immoderate extuberare conſpiciuntur: quod etiam in vlceribus contingit, quibus caro bona, aut ſpongioſa & flaccida ſupercreſcit. Qua in re illud mirum videri non debet; quod naturæ robur in his morborum cauſa nonnunquam ſtatuatur: quandoquidem id non facit, niſi materiæ copia, aut vitioſa qualitate impulſa, quam quum omnino conſumere nequit, in affectus, quantum licet, naturalibus vicinos, & ſimillimos commutare contendit: præſtat enim ex ſanguinis abundantia paulatim influẽte potius carnem copioſam quàm alienam ſubſtantiam gigni. Cæterum pluſquam naturalis cõditio poſtulet decreſcunt partes, aut materia idonea deſtitutę: quemadmodum videmus per inediam, aut vſum malorum ciborum corporis molem cõcidere, aut exuperante conſumptrice cauſa: veluti per vehementes febres, & alia digerãtia, violentius conſumpto humore, quo partes conſtant, & nutriuntur, corpus tabeſcit. Ad quod etiam genus pertinent naturalium virtutum imbecillitates quæ alimentũ ad ſe non trahunt, non retinent, nec quantum vſus poſtulat aſsimilant: nec deniq; excrementa, quibus nutritio corrumpitur, ſegregant, foráſque propellunt: Quinetiã obſtructiones venarũ & aliorũ meatuum, per quos debet digeri alimentũ, diminutionis partiũ cauſa exiſtunt: Ac de his quidẽ omnibus Galenum in libro de cauſis morborum; vbi huius rei tractationem inſtituit, mentionem facere oportebat: quum non minus ab his, quàm à ſectione, exuſtione, putrefactione, & immodica refrigeratione partium moles decreſcat, quando etiã externas iniurias, quibus partes minui contingit, omnes non complectitur. Nam erodentia, & calefacientia, & ſiccantia præter ea, quas ſuperius cõmemorauimus, non minus quàm ea, quæ ille numerat naturalem partium molem minuunt: veluti etiam incrementa ex fluxionibus humorũ

naſcun

naſcuntur, de quibus tamen eo loco non agit: quum tamen ratio poſtularet, vt poſtea quàm tumores præter naturam inter morbos, qui ex magnitudine conſiſtunt, enumerauit, illorum quoq; cauſas minimè prætermitteret: Si præterea incrementa partium ex diuerſa materia fiunt, res diſtinguenda erat, nec in omnibus optimæ materiæ copia incrementi cauſa ponenda erat. Quæ quidem dicta velim, non Galeni cauſa, qui hæc non ignorauit, etſi fortè ea negligentius prætermiſit, ſed vt eos admoneam, qui ſectis, & hominum authoritati ita ſunt addicti, vt omnia perfecta, nihilque apud eos deeſſe putent, quos nullo adhibito iudicio temere ſequuntur, ſed valeant illi. Nos verò ad reliquorum morborum cauſas properemus, has enim quas enumerauimus cauſas ab his rerũ generibus, de quibus toties iam egimus, naſci notiſsimum omnibus eſſe puto.

De cauſis morborum qui ex coniunctione vitiata proueniunt.

CAP. XIIII.

PARTES, quæ in aliis continentur, ſiquidem laxiorem connexionem ſortitæ ſunt, ob continentium vulnera, vlcera, aut quocunque modo factam apertionem à ſuis ſedibus exiliunt: quo modo vulnerato abdomine nonnunquam inteſtina exeunt, quorum etiam pondus, & grauitas cauſa eſt, vt rupto peritonæo deſcendant ad veſicam, & alienas cauitates occupent: Idem faciunt imbecilliora ligamenta, quæ vel faciiè rumpuntur, vel laxantur: qua ratione mulieribus nonnullis vterus aliquando procidit, quod illis etiam contingit ob vehementem expultricis facultatis motum, dum violẽtius partum extrudere nituntur. At ſi partes inter ſe coarticulẽtur, vtriuſq; vitio ſitus illarum immutari poteſt: Quum enim quæ ſuſcipit pars anguſtiorem habet concauitatem, quàm alterius caput poſtulet, non poteſt hæc ad ſuum locum peruenire, quum laxior eſt, aut ablatis ſuperciliis labefactata, vt liberius vagatur in concauitate quæ recipitur pars; ſic facilè ſurſum aſcendere, & in omnem partem exilire poteſt; quorum quoque cauſæ ſunt vincula ipſa longiora, aut breuiora, aut debiliora, quàm res exigat. Atq; vt hæc naſcuntur à quatuor rerum poſitis generibus: ſic & alia quædam vitia quorum occaſione ſitum par-

tium immutari contingit: Nam vehementes motus, contundentia, frangentia, laxantia, tendentia, auellentia, & cętera huiuſmodi partes à ſuo loco ſæpius dimouent: Connexio verò, vt antea oſtendimus mala fit, quũ ligamenta longiora, breuiora, craſsiora, tenuiora, latiora, vel anguſtiora, aut alio modo pręter naturam affecta fuerint, nec illis locis inſerta, quibus ſecũdum naturalem conſtitutionem implantari debent, quæ omnia vel conformatricis virtutis errore, aut materię vitio ſtatim ab initio, aut poſtea accedente aliqua ex ſupradictis rebus occaſione proueniunt; ſiquidẽ alimenti defectu, vt aliæ partes, ſic & ligamenta extenuari poſſunt, & ſuperflua copia craſsiora reddũtur, & ob excremẽta retenta vel eroduntur, aut inflata craſſeſcunt, & ob ſuperfluas vacuationes gracileſcunt, minoráq; fiunt: quod his contingit nonnunquã, qui tabe cõſumpti ob nimiam ligamentorum ſiccitatem, & duritiem vix flecti queunt: Lædi vero etiam partium ligamenta à vulnerantibus, & contundentibus, aut alio modo extrinſecus lædẽtibus, & à validis, inordinatiſq; motionibus docet quotidiana ferè experientia.

Solutionis continui cauſa.

CAP. XV.

FIERI omnem continui ſolutionem à vulnerantibus, erodentibus, rumpentibus, & contundentibus vel frangentibus ſuperius quum morborum genera quæreremus, oſtẽdimus: nec alia quidem cauſa addenda eſt, quæ id efficere poſsit in noſtris corporibus: nam in aliis rebus idem ex ſiccitate fieri accidit; ſicut ellychnium continuitatẽ ſuam ex ariditate amittit: noſtra verò corpora tantos exceſſus non ferunt, quin præueniat mors. Quare illud ſolum in præſentia ſupereſt, vt doceamus à quibus rurſus hæc proueniant. Itaque vulnerantia ab vno genere rerum duntaxat ſumuntur, nempe ab his, quæ extrinſecus violentius impetũt, & dura ad ſecandúmq; idonea exiſtunt: veluti enſis, ſagitta cuius etiam generis putanda ſunt quę morſu feriunt, confert tamen nonnihil etiá materia ſubiecta. Nam molles partes promptæ, duræ verò ægrius vulnerari poſſunt. Erodunt quæ vehementer calida, & ſicca exiſtunt, idq; vehementius faciunt, ſi craſsitudinem adiunctam habeant, & partes nacta ſunt molles nullo lentore imbutas: Nam dura & craſſa,

craſſa, & humore irrigata viſcido, vel etiam aquoſo difficile eroduntur: ſiquidem illa duritie, & craſsitudine munita diffici-lè aliorum iniurias admittunt; hæc humore tenaci circundata acrimoniam exoluunt, & temperant. Sumuntur ſanè erodentia ex omni prædicto rerum genere, & ex quibuſdam ſtatim nullo intercedente medio, ex aliis verò factis prius multis aliis mutationibus. Etenim inter ea, quæ extrinſecus adhibentur, medicamenta acria admodũ, & ignea, ſiue quæ vno nomine medici cauſtica, ſiue adurentia vocant, quum primum corpori admouentur, paululum à nobis excalefacta erodunt, quemadmodum amari ſalſique humores, qui in corpore retenti nunc venas, nunc arterias, vel carnem, aut cutem, vel etiã oſſa exedunt: motus vero animi, & corporis, & qui nos circundat aër, prius corpus excalefaciunt: ex calore poſtea acres, mordacéſq; humores procreantur. Quæ verò aſſumuntur, ſiquidem medicamenta fuerint, vt cucurbita ſylueſtris, aut etiã venena, quæ ab actione mutuato nomine erodentia vocantur, cuiuſmodi eſt arſenicum, cantharides, ſtatim vim ſuam exerunt. At alimenta prius in humores conuertuntur quàm erodere valeant. Rumpuntur partes facilius, quàm aliæ molles, duræ, tenues, ídq; à tendentibus, & contundentibus; Tendunt replentia, exſiccantia, extrinſecus diuellentia: & partium nonnullarum vehemens actio, & earum motus, quibus quæ tenduntur ſunt alligatæ. Replent aſſumpta, retenta calefacientia, humores fundendo, vaporéſq; gignendo; refrigerantia humores intrò pellendo. Exſiccantia ſuperius ſunt comprehenſa. Vehemens actio, & motus ab his ſolum, quæ fiunt, ſumuntur: Diuellunt, lacerántque corporis membra, quæ extrinſecus comprehenſis, violentiúſque tractis partibus tendunt. Contunduntur, quæ in ſe cedere, & rurſus attolli poſſunt, huiuſmodi ſunt molliores partes, vt caro, nerui, venæ, ligamenta, & in corporibus adhuc ob primã ætatem tenerioribus oſſa ipſa præſertim capitis; quæ poſtremò duriora euadunt: ea autẽ duntaxat contundendi vim habent, quæ vel dura, & craſſa ſunt, & extrinſecus irruũt, vt lignũ, lapis; quibus ſimile eſt, ſi quis ex alto loco in terram, aut ſuper lapides, aut aliã rem contundentẽ deuoluitur. Nihil enim refert an ex lapidis ictu cõtuſa pars aliqua ſit, an quæ delabitur pars vehementer in lapidem, aut terram impingat. Idem faciunt quæ grauia ſunt, quomodo ex graui, magnóq; pondere quæ ſubiecta ſunt corpora contunduntur. Eadem frangunt, ſi ſubiecta corpora,

quæ

quæ afficiuntur, dura adeo fuerint, vt in ſe cedere nequeant, ſed ſiccitatis exceſſu, & ictus violentia comminuuntur: Qua ratione oſſa frangi, carnem contundi ab eodem etiam ictu, eiſdémque cauſis dicimus. Frangunt quoque oſſa quæ vehementius ea flectunt, vt per magnas inæqualéſque ſaltationes contingit: ex quibus ſanè cauſæ ſingularum ſpecierum, quæ in vnoquoque genere reperiuntur, ſiue ſimplices ſiue compoſitæ fuerint, facilè innoteſcent. Nam puncturæ cauſa eſt quod pungendo vulnerat, plagæ verò ſiue inciſionis, id quod cæſim ferit. Caries quum ſit ſpecies eroſionis omnino ab erodentibus fit, niſi quòd videntur vehementiora eſſe quæ oſſa, quàm quæ carnem, aut alias partes molliores erodunt. Quæ verò impulſu agunt, leuitérque oſſa afficiunt, genere frangentium, & contundentium cōtinentur ſola maioris minoríſque differentia inter ſe diſcrepantia. Cæterum ἀναστόμωσις, inquit Galenus tertio de Cauſis ſymptomatum, fit vel à mordentibus, vel à multitudine, vel à natura ipſa expellente ea, quæ contriſtant. At libro quinto Methodi eandem ob vaſis imbecillitatem, vel ſanguinis irruentis ad illius orificium copiam, vel ob acrem quampiam, quæ illi extrinſecus incidat qualitatem. Ita quidem ſolet perpetuò de eiſdem rebus diuerſa tradere, docet autem natura rei vaſorum orificia à tendentibus, quæ intrinſecus vaſa ipſa diſtendunt, & ab erodentibus intrinſecus, extrinſecúſve aperiri. Poſſunt idem præſtare quæ pungunt, ſi fortè in orificium inciderint. Nam vaſis ipſius imbecillitas, & mollities non aperit, ſed cauſa eſt, vt ea quæ aperiendi vim habent, promptè eam exerant. ſanguinis verò copia, & naturæ expellentis impetus, & actionis partis quæ afficitur vehementia, vt clamor, qui pulmonis vaſorum orificia reſerat; & ſi quid huiuſmodi eſt, ob tenſionem anaſtomotica dicuntur. Atqui diapedeſis inter ſolutiones continui recenſeri non debet; Si quis tamen id contendat, cauſam habebit tunicæ vaſorum rarefactionem, vel gracilitatem, & ſanguinis, qui in vaſe continetur tenuitatem, vel caliditatem. Quod autem ex vaſorum gracilium apertione fieri non poſsit, quemadmodum Galenus libro quinto Methodi ſcribit, ex hoc conſtat, quod alioqui cum anaſtomoſi diapedeſis confundatur. Nam ſi patefactio orificiorum anaſtomoſis eſt, vt ipſum nomen monſtrat, quur illis adapertis diapedeſim fieri putabimus? Auulſio verò ipſa ab his ſolum, quæ extrinſecus tendunt, perficitur. Iam verò

enchym

ænchymoſis quum miſtus ſit affectus ex contuſione, & ruptione, ſolum fieri poteſt à contundentibus in partibus, quæ rumpi poſſunt, quales ſolum ſunt, quæ tenſionem admittunt. At omnes contuſionis ſpecies ab eiſdem genere contundentibus proueniunt, fiúntque diuerſæ contuſiones, vel ob ſubiectæ materiæ, vel ob contundentis corporis maiorem, minorémque impulſum. Atque hæc quidem ſufficiant de Cauſis morborum ſimplicium, & nonnullorum qui compoſiti ſunt; ſi qui verò relicti ſunt compoſiti, quorum cauſæ non ſunt explicatæ, ex ſimplicibus facilè intelliguntur. Etenim expoſitis quatuor rerum generibus, quæ noſtrum corpus immutant, inuenies quod compoſitas intemperies gignat, vel duos morbos in partibus inſtrumentariis excitet. Item quod ſimilares & inſtrumentarias partes pari modo offendat, & denique quod duos, tres, & omnes morbos, qui in partibus oriri poſſunt, committat, ſi modo propriam ſingularum rerum vim perſpectam habueris, & quid vnaquæque pars pati valeat, de quibus hoc loco agere non inſtitui, minimè ignoraueris. Quamobrem iam ad cauſas differentiarum morborum properandum eſſe puto.

IOANNIS ARGENTERII DE CAVSIS DIFFERENTIARVM MORBORVM

LIBER TERTIVS.

QVEMADMODVM Galenus morborum ipſorum cauſas explicare tentauit, ita profectò oportebat illum cauſas etiam docere . quæ morborum differentias pariunt : Non enim ſolum quid intemperiem aut ſtructuram partis inſtrumentariæ corrumpat intelligere debet medicus, ſed quid etiam morbum magnum , acutum,breuem,longum,æqualem,inæqualem, continuum, intermittentem, & cæteras prædictas morborum differentias committere valeat , compertũ habere debet, alioqui quonám modo quæſo commoda iis remedia adhibere poterit?Si enim vnica ſit magnorum omnium morborum cauſa , vnico remediorum genere perpetuò pugnandum erit : Quòd ſi plures extiterint , tot planè excogitanda ſunt auxilia quot cauſæ inter ſe genere diſcrepantes extiterint : quod nemo vnquam intelligere poterit , niſi prius de huiuſmodi cauſis egerit : Hinc profectò naſcuntur omnes cõtrouerſiæ, quæ de remediis agitantur: veluti quum Galenus omnẽ morbum magnũ venæ ſectionem indicare , aliàs verò pro venæ ſectione purgationem requirere ſcribit : Hinc orta ea dubitatio an etiam in intermittentibus febribus expediat,vt in continuis,ſanguinem mittere, & multa huiuſmodi alia , quæ comparatis morborũ cauſis cum præſidiis , de quibus litigamus , nullo negotio intelliguntur , & quid verius ab authoribus , qui diuerſa hæc præcepta tradunt, ſcribatur , perſpicitur : Quamobrem neſcio qua ratione hæc ſint à Galeno noſtro vel penitus prætermiſſa, aut certè leuiter, & nulla arte explicata : Nam nec de omnium prædictarum differentiarum cauſis agit : etſi fortè quorundam cauſas explicare aggreditur , tamen non communi quadam ratione , qualem ars deſiderat, ſed propria duntaxat vni morborum generi

id facit: veluti quum cauſas docet quur febres quædam ſint continuæ, aliæ verò intermittant, & quur inter continuas quædam eum tenorem, quem ab initio acceperunt, perpetuò retinent, aliæ verò certis temporibus intenduntur, & remittuntur: At docendi methodus poſtulat, vt imprimis, & quæ in vniuerſum continuitatis, intermiſsioniſque omnium morborum cauſæ eſſe poſsint doceantur: Ex quibus quæ ſingulis ſunt propria, poſteà facilè innoteſcunt: Omitto quòd ea, quæ de hac re ſcribit, in occultiſsimis locis, vt in commentariis in Hippocratis libros, & ſparſim tradat, quæ tamen vt parem aut maiorem etiam vtilitatem habent iis, quæ de morborum cauſis pertractantur, ita peculiare ſuum opus ab eo, qui artem docet, deſiderant: Quod ſi ex his, qui poſt Galenum ſcripſerunt aliqui ſaltem hæc attigiſſent res nobis facilior nunc eſſet relicta: At quum omnes vel rei difficultate perterriti, vel ſolum ad ea ſcribenda eiſdem ſæpè verbis, quæ ab antiquioribus, Galeno præſertim, tradita fuerant, permoti: ne vno quidem præcepto, ne dicam verbo, nos iuuerint, nobis omnia excogitanda reliquerunt: quæ ſi abſoluere nequiuerimus, ſaltem aliorum ingenia ad meliora meditanda excitabimus: aut quæ nunc trademus nobis erunt auxilio, ſi aliquando (vt ſperamus) totam medicinam ſuo ordine conſcribemus. Nec exiſtimare quidē oportet hæc ab aliis prætermiſſa fuiſſe, quòd omnibus peruia, & notiſsima eſſent: Nam ſi quis inſcriptionem duntaxat proponat, quænam ſcilicet cauſæ morbum magnum, aut continuum, vel acutum, vel alterius differentiæ ex propoſitis alium faciant; videbit ſtatim diuerſas cauſas ab vnoquoque adferri quòd maximæ difficultatis eſt indicium. Illud tamen hoc loco ignorandum non eſt eum, qui velit huiuſmodi cauſas enarrare, non ſolum de efficientibus cauſis agere debere; ſed etiam de aliis omnibus generibus, quæ ſuperius poſuimus: Vt enim illæ in generatione morborum omnibus morbis communes erant, & differentia potiſsimum in efficientibus reperiebatur: ita in his omnia cauſarum genera æqualem ferè vim obtinent, ſiquidem ob diuerſa efficientia, ob diuerſam materiam, & ſubiectum, & cauſas ſine quibus non, & inſtrumenta, & formas etiam differentes huiuſmodi morborum differentiæ proueniunt, vt ſtatim ex ipſa tractatione vnicuique patebit.

Morbi

Morbi magni, & parui cauſæ.

CAPVT I.

GALENVS (vt anteà obiter commemorauimus, quum de morbo magno ageremus) paſſim morbum magnum ob partis præſtantiam, malignitatem, & magnitudinem affectus committi ſcribit, ſed id quidem meo iudicio non paruo errore quum magnum, & malignum, & periculoſum ſimul confundat: Nam morbus magnus pro vehemēti; & periculoſo ab eo vſurpatur, nec eædem poſſunt eſſe vtriuſq; cauſæ: quamobrem ſeiunctim de vnoquoque agendum eſt. At quoniam qui ſimpliciter eo modo magnus eſt, idem eſt cum vehementi, & acuto, ne cogamur eadem ſæpius repetere, illius cauſas hoc loco potiſsimum proſequemur, quem nos propriè magnum nuncupandum eſſe (quòd ſcilicet validè affligat) ſuperius annotauimus. Deinde illius, qui etſi magnus dicitur, pro periculoſo tamen ſumitur. Itaque inter efficientes cauſas quæ calidam, frigidámque intemperiem committunt, hæ magnos morbos quoque pariunt: Nam humor, & ſiccitas obtuſam vim habent, adeò vt validè corpus moleſtare nequeant: Idem quoque præſtare valent quæ vulnerant, frangunt, cōtundunt, & rumpunt: habent enim hæc magnā ad agendum vim: At quæ conformationem, magnitudinem, numerum, & coniunctionem partium corrumpunt, niſi calefacientium, refrigerantium, & continuum ſoluentium interuentu vim ſuam proferant, vix magnorum morborū cauſæ eſſe poſſunt. Quod profectò docent, qui in vtero matris malè conformati fuerūt, aut ineptam magnitudinem ſunt ſortiti, aut aliqua parte mutilati; vel denique in coniunctione partium male affecti, nullo tamen interim hoc modo magno morbo laborare putantur. Iam verò materiæ quoque ratione magni, paruique morbi fiunt; ex ſanguine namque, & bile vtraque præſertim ſi atra ex aduſtione conſiſtat, magni: ex pituita, feroſoque humore parui proueniunt morbi; Confert quoque ad horum morborum generationem varia partium, & ſubiecti conditio; ſiquidem in mobili parte, muſculorum extremitatibus, neruis; vt plurimum magni morbi naſcuntur: in carne, tunicis, oſsibus minores: At ob ſpatium in quo mouentur nonnullæ partes, conſiſtere nonnunquam morbos magnos docet cor, quod,

quod, quum occupato ab aquoſo humore ſpatio in quo dilata-tur, & conſtringitur, liberè moueri nequeat, ſyncopas, & alios grauiſsimos affectus parit: Quinetiam tempore, accedente in excrementis corporis putredine, qui prius erant leuiſsimi affectus, maximi euadunt, & vulnerantia, calefacientia, & vniuerſum genus efficientiũ pro vario agendi modo, & ordine, nunc magnos, nunc paruos morbos concitant: Nonnè quoque inſtrumentum commune vim ſuam exhibet ad morbos magnos excitandos; quum obſtructis arteriis pulmonis, & cordis, atque ita caloris natiui motu impedito maximis morbis corpus ſtatim corripiatur? Ab his ergo hoc modo magni, paruíque morbi excitantur. Eum verò magnum ita dictum, quòd vires excedat, vitæque diſcrimen minetur, omnes cauſæ in omni genere efficientium, quum vehementius excedunt, efficere valeant: Nam & quæ ſiccam intemperiem, & quæ frigidam, humidam, calidam, aut alterius cuiuſcunque generis morbum inferunt, ſi tantum excedant, vt naturæ & remediorum vim ſuperent, magnos, id eſt, periculoſos excitabunt. Inter quæ nonnulla etiam, quæ minimum poſſunt ad morbos alio modo magnos cõmittendos, magnam in his poteſtatem oſtendunt: Etenim ſiccantia obtuſam, tardámque vim habent: attamen grauiores, periculoſioréſque morbi cenſentur, quod ſiccitas, quàm quos calor, vel frigus committit: nimirum quòd huiuſmodi intemperies, quàm aliæ difficilius corrigatur. Credũtur quoque maiores, periculoſioréſque morbi, qui ex atra bile, vel æruginoſa, quàm qui ex pallida, aut ſanguine, vel pituita, & qui ex hac ſalſa, quàm dulci, vel inſipida proueniunt: Præterea maligni morbi periculoſiores, benigni tutiſsimi, & minimum periculoſi meritò putantur; atque etiam vt plurimũ magni, qui principes partes, aut vniuerſo corpori ſeruientes, occupant aut imbecilliora alióque modo male affecta corpora inuadunt. At in quibus natiuus calor vehementer patitur, & denique quæ magni in corpore exceſſus, aut defectus cauſæ eſſe poſſunt, periculoſi quoque magnique morbi ponendæ ſunt cauſæ.

Cauſæ morbi æſtiui.

CAP. II.

PROPRIVM æſtati morbũ, quæ calefaciunt, atque etiam ſiccant, gignunt: quamobrem eaſdem in hoc morbo cauſas ſtatuere oportet, quas antea diximus eſſe calidi, ſiccique morbi. Qui verò æſtate gignuntur, quidam ob temperiem aëris ambientis, quidam verò ex aliis cauſis conſiſtunt: atque inter illos quidem nonnulli ſimilem omninò temperiem obtinent ei, quam habet temporis conditio: alij verò in aliquo euariant: Nam etſi æſtas flauam bilem procreat, tamen durante caloris vehementia ex portione bilis craſsioris atram parit, à qua æſtiuæ dictæ quartanæ naſcuntur, qui certè morbus proprius æſtatis non eſt, quum ex atra bile oriatur; ex flaua autem conſiſtant, qui propriè æſtiui dicuntur. Qui verò frigidi ſunt, aut humidi, vel alterius naturæ à refrigerantibus, & ſimilibus denique cauſis ſinguli in æſtate pullulant. Cæterum eos, qui æſtate ſoluuntur, frigidæ, & humidæ cauſæ committant oportet. Eadem ſit ratio de morbo autumnali, hyemali, & vernali. Confert etiam ſubiecta materia ad eorũ generationem. ſiquidem calida, ſicca, graciliáque corpora æſtiuis propriè dictis morbis magis quàm alia ſunt expoſita.

Cauſæ bilioſi, & pituitoſi morbi.

CAP. III.

BILIOSVM morbum, qui à bile gignitur, excitant ex quatuor generibus rerum, quæ procreandi bilem vim habent. Illum verò in quo bilis redundat, ſed à bile nõ fit ea, quæ vel meatus, per quos extra corpus ferri huiuſmodi humor conſueuit, aut virtutem attractricem & expultricem partium illius attractioni, & expulſioni deſtinatarum offendunt: Idem ſtatuatur de pituitoſis, melancholicis, & aliis morbis, qui à cæteris humoribus proueniunt; quibus etiam cõfert ſubiecta materia ad illorum generationem aptior vel ineptior.

Cauſæ

Cauſæ morbi in habitu.

CAP. IIII.

MORBOS in habitu ita dictos, quod difficilè remoueri poſsint, excitant cauſæ efficientes, quę difficilè pati queunt, & expelli: Difficilè ſiquidē ſiccitas corrigitur, difficilè fractura, vlcus cauū. Præterea quæ morborum malignorum ſunt cauſæ, ægrè quoque curantur vitia, in quibus pars aliqua reſtitui debet, aut augeri magnitudo, aut emendari conformatio. Quod ſi aliquando vitium, quod ex ſiccitate eſt, facilè emendatur; vt quum humoris, & ſpirituum defectu corpus exſiccatur, id tamen non ipſius qualitatis ratione ſed materiæ, quæ facilè ob tenuitatem diſſoluitur, & regignitur, contingit: vel potius ſeparanda eſt tanquam diuerſæ naturæ ſiccitas, quæ humoris defectu prouenit ab ea, quæ ob ſiccam qualitatem in parte eſt concepta: quæ vt propriè ſiccitas eſt, ſic difficillimè inter omnes alias qualitates tollitur. Præterea inter morbos, qui difficilè curantur, omnes quum vehementius exceſſerunt; modò ſecum non habeant coniunctum humorem feruentem, & mobilem (hi enim citò finiuntur) difficillimè terminantur; Etenim vehemens caliditas, frigiditas, magna vulnera, aut fracturæ inſignes, ægrius quàm quæ minores exiſtunt, curantur. Eſt quoque huiuſmodi morbi cauſa materia ex qua morbi gignuntur, ſiquidem humor melancholicus, & pituita difficilius quàm ſanguis & bilis, & craſſa materia quàm tenuis, & multa, quàm pauca, & viſcida, quàm quæ nullum lentorem habet, maiore negotio corrigitur. Partes præterea, quæ in profundo corpore ſunt collocatæ, aut debiliores, aut duræ, vel calore propemodum deſtitutæ, contumaciores morbos contrahunt. Veluti etiam qui longa mora corpus iam occuparunt; alij enim, qui recentiores ſunt, promptius tolluntur; conferentibus ſcilicet ad horum naturam cauſis ſine quibus, & cum quibus morbi procreantur. Cæterum morbum in habitu dictum, quòd corporis habitum occupet, ſi totum habitum ſumamus, non omnes cauſæ tales morbos excitare poſſunt, cuiuſmodi ſunt quæ vulnerant, frangunt, & alia demum, quæ aut vnam, aut certè non omnes partes afficiendi vim habent, ſed quæ communiorem naturam ſunt ſortitæ: inter quas quædam primo id faciunt, veluti, quæ

ſecus nos ambiunt & vniuerſo corpori admouentur; Aliæ vero interuentu aliarum, vt ea, quæ aſſumuntur, eo quòd humores gignant, qui poſtea in omnes partes delati habitum etiã corrumpunt: Ergo quæ intemperiem committunt, morbum in habitu excitant, ab aliis autem cauſis vix vnquàm totius corporis habitus vitiari poteſt.

Acuti, ſiue vehementis morbi cauſæ.

CAP. V.

DE nulla re frequẽtius agit Galenus, quã de morbo acuto, quum de illius natura, remediis, & ſolutione paſsim præcepta tradit: At nulla generali ratione vſquam quid acutum morbum efficere poſsit, docet: quod tamen imprimis explicandum fuerat. Quur enim frigidus humor, & calidus acutos morbos pariter committant, vt quum ex illo attonitus morbus, ex hoc verò ardentes febres naſcuntur. Quur præterea vulnerantia, & contundentia idem efficiant, quum diuerſæ tamen ſint naturæ, nemo intelligere poteſt, qui perſpectum non habet id, quod in rebus diuerſis idem, & commune exiſtit. Quinetiam quum illa, quæ enumerauimus nunc acutos, nunc acutis contrarios morbos pariant, docendum hoc etiam erat, quur alterum ſemper non fiat. Quæ ſanè res percipi nequit, niſi imprimis quæ ſit morborum acutorum cauſa præcognouerimus: quæ ſi ignoratur; tum in curatione, tum præſeruatione, & etiam prædictione euentus morbi errores committi neceſſe eſt. Nam multo diligentius præcauebimus futuros morbos, quos præuideamus fore acutos, & præſentes illorum cauſis perſpectis, propriis remediis propulſabimus: ac denique omni illarum vi, & natura luſtrata, quid futurum ſit, præſentiemus: Itaque ſi morbus acutus eſt, qui validè affligit, & citò ſoluitur, cauſam ſanè oportet huiuſmodi eſſe, quæ vtrumque præſtare valet. Quæ enim vel ſubitò ſolum agere poſſunt, & tolli, leuiores morbos faciunt, quales ſunt diariæ febres, quæ à ſpiritibus materia ſcilicet ad concipiendum calorem, & remittendum facili naſcuntur. Quæ autem multum obeſſe poſſunt corpori, non ſemper acutos morbos inferunt: quod oſtendunt magna vulnera illata muſculis quæ diuturna eſſe ſolent. Igitur inter alterantia quæ ſiccant, & humectant, acutorum morborum

rum cauſæ eſſe nequeunt, quandoquidem vt ſuperius oſtendimus hæc magnam vim non habent; aut ſi magnam, non certè concitatam: Calor verò, & frigus poteſt quidem, ſed non ſemper, quum videamus vniuerſum corpus, vel partem aliquam calido, aut frigido morbo laborare, qui tamen morbi diutius perſeuerant, & leuiores etiam exiſtunt: Ergo illa tunc ſolum acuti morbi ſunt cauſæ, quũ abundè exceſſerint. Neque enim natura moleſtiam inſignem, quæ ab illis prouenit longo tempore ſubſtinere valet. At nec etiam in conformatione, magnitudine, numero, & coniunctione partiũ morbi acuti facilè inueniri poſſunt: Quæ verò vulnerant, frangunt, aut alio modo continuũ ſoluunt, ſi lethalem morbum inferant in parte principe, vt plurimum acutum morbum procreabunt: Diu enim pars princeps magnas noxas ſuſtinere nequit, niſi remittantur: ſalutares autem ab his cauſis in illis partibus morbi, longiores exiſtunt, nec acuti eſſe poſſunt; quod cerebri vulnera, & contuſiones ſalutares oſtendunt, quæ non niſi longo tempore perſanantur: in aliis autem partibus externæ huiuſmodi cauſæ pro illarum vehementia nunc breues, nunc longos, nunc acutos, aliàs nõ acutos faciunt morbos: Magnum enim vulnus in coxa, quod occidit pro magnitudine vulneris, ſub termino acutorum morborum aliquando continetur, aliquando verò excedit. Præterea ex materia, morbi quoque acuti cauſæ ſumuntur: etenim humor admodum calidus, & feruens in vniuerſo corpore, aut ſaltem in trunco illius contentus, vel etiam in ſubſtantia partis imbibitus, ita vt tumorem excitet, huiuſmodi morborum cauſa eſſe agnoſcitur, id quod oſtendunt ardentes febres, quæ quoniam ex feruente humore conſtant, inter acutos morbos præcipuum locum meruerunt. feruentem autem, & non quocunque modo calidum oportere eſſe humorem ex eo intelligere licet, quòd longæ febres ex putreſcente materia, ſæpe naſcuntur, quæ propterea quòd non ſatis calida eſt, vt facilè moueri, diſſoluique poſsit, acutorum morborum termino minimè continentur: & diariæ febres, quæ ex calida materia nequeunte vehementem calorem concipere, citò quidem concitantur, tamen quia validæ non ſunt ab acutis excluduntur. In toto verò corpore huiuſmodi humorem acuti morbi cauſam eſſe monſtrant continuæ febres, per quas in eo ob vehementem putredinem humor ardet: At eum, qui in maioribus vaſis talem calorem cõcepit, procreare acutos morbos

ex febribus, quæ ſynochæ dicũtur, intelligere licet. Eum autẽ, qui ſolum in habitu corporis reſidet, etiam ſi calidiſsimus ſit non efficere morbos acutos docet tertiana febris, quę ex ſincera bile naſcitur, nec tamẽ inter verè acutos morbos reputatur. Cæterum eundem humorem, qui inflammationem excitat in parte nobili, aut ſaltem non ignobili authorem eſſe morborum acutorum indicat pleuritis, peripneumonia, phrenitis, hepatis & ſepti tranſuerſi inflammatio, & angina, qui inter acutos morbos præcipuam dignitatem ſibi vindicant. In carne verò, aut alia parte exiguo ſenſu prædita quæ cõſiſtunt inflammationes, vt vix excedũt decimum quartum diem antè quàm ſuppurentur, vel alio modo diſſoluantur, ita niſi inſignis fuerit tumor, validè nõ moleſtant, propterea à morborum acutorum natura recedunt. Iam verò frigidi, craſsi, viſcidíque humores ferè ſolum in cerebro, & corde acutos morbos gignere valent: nec id quidem ſuapte natura, ſed vbi tantum exuperauerint, vt vel vim illarum partium penitus obruant, vt in attonito morbo, & lethali ſyncope apparet, vel vehementius facultatem expultricem irritare poſsint: quod in epilepſia contingit: Vnde frigidi ſola quantitate, & peculiaris partis ratione. Calidi autem humores, qualitate potius acutos morbos inferunt: Hoc modo ergo efficientiũ, materiæ, & ſubiecti ratione acuti morbi proueniunt. Nec tamen alienum eſt temporis proceſſu quoſdam morbos acutos fieri, alios verò acutiem deponere, vt in febribus accidit, quæ ex craſsiore materia. & ob magnas obſtructiones obortæ tandem concepta vehementi in humore caliditate acuti euadunt, & fracturæ, quæ ab initio vehementes dolores excitarunt, poſtea vero mitigato malo in diuturnum, mitiorémque morbum degenerant: Occupato autem ſpatio cordis ab aquoſo humore vehemẽtes morbos naſci omnes nouerunt. Atque hæc quidem ſatis de cauſis acuti morbi, ſiue vehementis, ex quibus contrariorum morborum cauſæ facilè innoteſcent.

De cauſis morbi continui, & intermittentis.

CAP. VI.

CONTINVVM, id eſt, qui nunquam deſinit morbum, donec omnino ad finem ſuum peruenerit non omnis cauſa, ſed quæ ſtabilis & pertinax ſit, committit. Inter quas quædam ſuaptè

natu

natura, aliæ verò ob loci cõditionem huiuſmodi vim capiunt: etenim vulnerantia, contundentia, refrigerantia, humectantia, & denique omnia alia, quæ nullo immerſo humore, aut vapore contento in corpore morbos inferunt, eoſdem continuos faciunt, quum paulatim fracta illarum vi minuantur morbi, nec aliqua cauſa ſubſit, quæ illorum impetum nunc diſſoluat, nunc inſultus nouos pariat: At humor, & materia, quæ in corpore continetur, aliquando ſuapte facultate idem facit, aliàs verò alterius ratione: etenim ſanguis quum calefit, aut putreſcit, aut in aliquo loco colligitur, aut alio modo morbum procreat, continuos eos reddit, id quod oſtendunt ſynochæ vocatæ febres, & inflammationes, quæ perpetuò hominem infeſtant. Reliqui verò humores, ſi quidem putreſcant, tunc ſolum huiuſmodi morborum cauſæ ſunt, quãdo aliquo in loco ita ſunt concluſi, vt vacuari nequeant: quod apparet ex febribus tertianis, & ardẽtibus, quarum illæ ex humore bilioſo putreſcente in habitu corporis, hæ vero ex eodem contento in maioribus vaſis conſiſtunt, & inter ſe differunt, non humoris ratione, ſed loci conditione: Nam in ardentibus febribus coarctatur humor in profundo corpore, nec exitum habet, donec natura, victa morboſa cauſa, apertiſque viis, impetu maiore facto, quicquid erat noxium, extrudat, aut ars ipſa propriis auxilijs idem extrahat. In tertianis verò, & omnibus aliis intermittentibus febribus patentẽ viam nacti humores diſſoluuntur; vel impellente natura, vel educẽte medico. Quòd ſi omnino victa ſit morboſa diſpoſitio, morbi finis contingit: At ſi ea ſubſit, quæ nouum humorem regignat, aut aliunde ſuſcipiat, priore expulſo, vt remittitur, & continuus eſſe deſinit, ſic alio accedente rurſus repetit. Si verò nulla adſit putredo, vbicũque collecti fuerint huiuſmodi ſucci, authores ſunt continuorum morborum, vt monſtrat morbus regius, qui ex bile ſparſa per habitum corporis perpetuò affligit. Humoris ergo totius excretio intermiſsionis cauſa eſt, continuitatis autem ſi aut nulla, aut quædam duntaxat illius portio educatur: Quod enim ſupereſt, continuitatis cauſa fit: morboſa verò quæ ſubeſt diſpoſitio, & certis temporibus humorem aceruat, & commouet, non primò, & per ſe, ſed humoris interuentu interpolationis cauſa cenſenda eſt: eſt enim in continuis etiam ſua diſpoſitio, ſed intermiſsio non accidit, propterea quòd vt diximus, humor in locis obſtructis coarctatus omnino non expirat nec

propellitur.id quod fortè ob humoris craſsitiem,& copiam,& quod putredinem nõ acceperit, noc minus quàm ob vaſorum obſtructionẽ, aut cutis adſtrictionẽ contingere poteſt. Quod verò de humore dictum eſt, idem de vapore, aut alia materia, quę in corpore noſtro gignitur vt vermibus intelligatur: Nam vapor,qui in aliquo loco concluſus eſt,continui morbi fit cauſa,qui autem expulſo priore regignitur eius qui per interualla repetit,quo modo inflationes muſculorum continuas, colicos verò dolores ex flatu ſæpe intermittere conſpicimus: niſi quod putredo in his non contingit, quæ interpolationis cauſa putatur, vbi locus non repugnat. At quoniam continuorum morborum duplex eſt natura, quidam enim verè continui,qui præter quàm quod nunquam deſerunt hominem,nunquam etiam exacuuntur,ſed eum tenorem,quem ab initio acepernnt retinent,alij vero, qui certis quibuſdam temporibus ſuas habent exacerbationes horum quoque cauſa explicanda eſt,quæ in naturam humoris prorſus referri debet: Nam ſi ſanguis humor fuerit perpetuum quendam tenorem morbus ſeruat. Eodem modo ſi ſpiritus,quod oſtendunt ſynochæ, & diariæ febres: Quòd ſi ex bile,vel pituita,vel humore melancholico morbus naſcatur certis diebus,& horis ingraueſcit corporis affectus:ſiue id ex humoris natura,& proprietate,ſiue aliter cõtingat. Neque enim hoc loco acceſsionum morborum,& certi periodi cauſas inueſtigare volumus, quod poſtea faciemus. Nunc quod experientia docet, cõcedamus morbos ex ſanguine, vel ſpiritu, vel aquoſo humore ortos nullas acceſsiones habere,eos autem,qui ex aliis humoribus originem ducunt certis temporibus exaſperari, & poſtea remitti etiam ſi in aliquo loco adeò ſint coarctati, vt nihil omnino diſſoluatur. At nec illi quidem perpetuò exacerbationis ſunt cauſæ, ſed quum putredinem conceperint: quippe quum videamus ex bile acriore, aut pituita non putreſcente contractos morbos nullos inſultus facere, nimirum quòd ex putredine ſola exacerbandi vis humoribus adueniat,qui in conſtipatis locis morbos concitãt: Nam in aliis, qui in habitu corporis, aut in aliqua cauitate,vt ventriculo continentur, facultatis expultricis irritatio ab humore,qui per corpora ſenſibilia fertur facta, acceſsionis cauſa ſtatui poteſt: ex mutua ſiquidẽ pugna ingraueſcere morbum, & ob nouos morboſæ cauſæ aduerſus naturam inſultus intendi,remittique mala,rationi conſonum eſt. Cæterum ſi ex ſanguine

guine morbus conſiſtit, interim dum ille formam retinet, nec ob caloris vehementiã tenuior pars in bilem flauam, craſsior in atram abit, nulla quidem acceſsio fit. Quòd verò perpetuo creſcat, aut minuatur, aut eandem magnitudinem ſeruet morbus, id facit expirationis, & accenſionis ipſius humoris æqualitas, & inæqualitas. Nam ſi plus ob leuiorem conſtipationem diſſolui contingat, quàm accendatur perpetuò minuetur morbus donec ad finem peruenerit. quòd ſi vehementius cutis ſit adſtricta, vt minus expirare poſsit quàm ſuccendatur, ſemper ad finem vſque increſcet. At ſi æquali portione id quod digeritur ei, quod ſuccēditur reſpondet, in eadem æqualitate, eodémque tenore perſeuerabit morbus. Atque hæc quidem de continui, & intermittentis morbi cauſis, ex quibus intelligere vnuſquiſque poteſt ob formam morbi, efficientes cauſas, materiam, quæ in corpore continetur, & ſubiecti, locíque conditionem, atque etiam cauſas ſine quibus non continuos, intermittentéſque morbos fieri: Nam quòd vulnus continuò infeſtet, febris autem etiam per interualla, diuerſa morborum forma cauſa eſt. Quòd ea, quæ putrefaciunt intermittentes, alia verò quæ aliter afficiunt humores, continuos perpetuò morbos pariant, cauſa à diuerſitate efficientium ſumitur: Quòd verò ex ſanguine ſemper continui, ex bile verò interpolati morbi proueniant, cauſam reddit diuerſa materia. Quur autem in oſſe continuò affligant morbi? In ventriculo inteſtinis, & renibus etiam per interualla, cauſam à differentia ſubiecti ducimus. At humores, qui in magnis venis continentur perpetuò infeſtant: Qui verò in habitu corporis nocēt, certis temporibus ſunt moleſti ob loci conditionem: Augentur perpetuò, aut minuuntur, vel eundem tenorem ſeruant febres, ob cutis maiorem, aut minorem conſtrictionem.

Morborum qui per acceſsiones affligunt ipſarúmque acceſsionum cauſæ.

CAP. VII.

QVA ratione contingat morbos quoſdam continuos eſſe, alios autem intermittentes fieri anteà oſtendimus: Nunc verò illud explicandum ſequitur, quur tam in continuis, quàm intermittentibus exacerbationes quædam fiant: atq; illæ quidem certis, & ſtatis quibuſdam temporibus, aliæ verò

incertis repetant, quæ quidem res ſemper difficilis habita eſt, & magnas controuerſias hactenus excitauit. Nam quidam id totum ad Lunæ, ſyderúmque motus, & vim reuocant. Alij verò cauſam ponunt in cæca quadam, & occulta, (vt aiunt,) humorum proprietate: Qui autem melius ſentire videntur, omnem acceſsionum cauſam ob expultricis facultatis irritationem fieri volũt. A' quibus profectò diſſentire cogor. Nam qui ab aſtris cauſas ducunt, aut rem notiſsimam moliuntur, aut non eam cauſam docent, quam quærimus, ſiquidem omnia inferiora ſuperiorum vi & prouidẽtia gubernari omnes jamdudum nouerunt, qui philoſophiæ omninò non ſunt ignari, adeò vt non magis huius rei quàm aliarum omnium, quæ in corpore noſtro peraguntur, cauſas ſuperiora reuocare debeamus. At quum ſydera cæleſtéſque orbes non primò, nec per ſe, ſed quod aliquid efficiant in corpore, cauſæ acceſsionum ab omnibus cenſeantur, nos qui de proxima, & coniuncta cauſa diſputamus, cogimur eorum opinionem haudquaquam probare. Qui verò cauſam conſtituunt in occulta quadam humorum proprietate, non ſolùm videntur mihi laborem ſubterfugere, (quippè quum facile ſit hoc modo omnium rerum cauſas aſsignare) ſed etiam planè ei, quod experientia in aliis docet, repugnant; Etenim ſingulis menſibus, certiſq; etiam diebus, & horis purgantur mulieres, & quibuſdam temporibus podagra & calculus, comitialiſque morbus homines vrgent, non ob huiuſmodi proprietates aliquas, ſed quia aceruatur noxia materia, quæ poſtea quàm adeò excreuit, vt facultatem expultricem commouere poſsit, eam irritat, quæ aduerſus id, quod moleſtat inſurgens, menſes mulieribus mouet, aliis verò eò impulſo humore, vbi recipi excrementa conſueuerũt, prædictos affectus parit. Si præterea ob humoris naturã acceſsiones fiunt, quur ſemper, aut certè vbi humores præter modum exuperant, acceſsiones nõ fiunt? Quur ergo qui regio morbo laborant tertio quoq; die, quẽadmodũ qui tertiana affi ciuntur, nouos inſultus nõ experiuntur? Adhęc oporteret in ſpi ritu, & vapore flatuoſo, qui colicos dolores, & comitiales per interualla affligit, certã quandam, vt in humore, proprietatem poni. Quum enim acceſsionũ pariter ſint cauſa humores, & vapores huiuſmodi: quur humores ob latentes has proprietates, flatus verò alia ratione eiuſdẽ effectus authores eſſe credemus? Quod ſi etiã flatibus hãc vim donemus, quare fit vt certis temporibus,

poribus, quemadmodum humores, perpetuò nõ infeſtent? At nemo eſt ita vexatus cholico dolore, qui vel longa etiã morbi conſuetudine edoctus, prædicere poſsit qua die, quáue hora nouam exacerbationem expectet; Nouimus etiam quoſdam, qui ſemel duntaxat in anno eo die, quo nati ſunt febre leuiſsima, & quæ vno, aut altero die abiret, corripi ſolerent: cuius rei quis quæſo humor, quæ humoris proprietas cauſa eſſe poteſt? An ſanguis, qui continuo affligit, an bilis, quæ tertio quoque die moleſtat, an pituita quæ ſingulis diebus, an atra bilis quæ non niſi quarto die grauis eſt? Si enim ob certã proprietatẽ id contingit, humorem alium extare oportet, in quo proprietas hæc affligendi per annos ponatur: At præter ſupradictos humores nullum alium nouimus in corpore, ſiquidem de ſeroſo nemo (credo) ambigit; quo magis mirari licet Galenũ negare quintanas, aut ſextanas, aut ſequentis alterius diei febres (de quibus Hippocrates in libro de Morbis vulgaribus agit) vnquam reperiri poſſe, quòd ſcilicet nullus ſit humor, qui poſt quartum diem morbos exacuat; quaſi id ex humoris natura peteretur, & non alibi ad expultricem facultatem acceſsionum cauſas redegiſſet. Quæ (etſi raro id cõtingat) nihil tamen prohibet, quin quinto, ſexto, aut alio quoque die aceruetur quod moleſtet, & acceſsionum ſit cauſa. Quippè quum magis mirum ſit ſingulis annis, eo ſemper die, morbos quoſdam redire, quàm quinto, aut ſexto quoque die acceſsiones quaſdam repetere. Cęterum ob expulſionem inutilis materiæ acceſsiones fieri docẽt vomitus, & purgationes mulierum, & podagra, quę expulſis ab aliis partibus humoribus repetunt: alioqui quænam quæſo alia poteſt aſsignari in his cauſa? Quum enim humores ab vno loco in alium ſecedant, vel quòd ſponte eò decurrant, aut attrahantur, vel expellantur, nec per attractionem fluunt menſes mulieribus, quippè quum nihil ſit, quod attrahat inutilem eum ſanguinem, & tantum planè attrahi deberet, quantum retineri, concoqui, & in nutrimentum verti poteſt, nec verò etiam ſpontè fluit humor: nam quum ſemper pateant viæ, quur continuò non elabitur huiuſmodi ſanguis? Aceruatur ergo paulatim in venis vteri ſanguis tranſmiſſus, & reiectus ab omni parte corporis, qui poſtea quàm abunde creuit, illius copia irritatur vteri facultas expultrix, quæ truſo humore vaſorum orificia aperit, & quantum moleſtat, reiicit. Docent idem euidentiſsimè vomitus, qui per ſingulos febrium inſultus in tertianis potiſsimum

mum contingunt, quos dolor, & morſus ſtomachi oſtendunt non alia ratione prouenire, quàm concitat expultrice facultate; nimirum quòd aliæ omnes attractrix in quam, retentrix, & concoctrix ob familiaritatẽ rerum agant, ſola verò expultrix à noxiis, & irritamentis exerceatur. Attamen propterea nõ fit vt omnium acceſsionum expulſio ſit cauſa. Nam repetit ſæpius per interualla colicus dolor ex flatu excitatus nulla expulſione facta. Quid enim quæſo, poteſt eſſe, quod expellat? An deorſum repugnante illius natura propelletur? An ſurſum quò non expectata expulſione, ſed ſuo impetu fertur? Preterea videmus ex inflammatione accendi febrem, quæ tertianæ modo affligit, cuius rei cauſa expulſio eſſe non poteſt. Quid enim ab inflammatione expellitur, quod talem febrem gignat, aut aliunde ad eam propellitur? quandoquidem poſt principium deſinunt ad partem affectam ferri humores: quod etiam Galenus libro de Temporibus morborum tradit, aut ſi quid etiam increſcente vigentéq; morbo confluit, paucum certè illud eſt, vt vel æquale ſit iam diſſoluto, aut ob exiguam copiam tam vehementes acceſsiones, quales phreniticis, & pleuriticis euenire videmus, committere nequeat. Quinetiam nouimus omnes febres, quæ ex ſanguine excalefacto, vel etiam putrefacto naſcuntur circa primam diei partem vehementius affligere; non ob aliquam ſanè nouam expulſionem, ſed ob aliam omnino cauſam. Adde quòd ſi ob fluxiones humorũ acceſsiones fieri dicimus, temerè ob expultricem ſolam illarum periodos excitari putabimus, quum fluxionum cauſæ aliæ præter expultricem ſuperius ſint poſitæ: Quamobrem quum acceſsiones ſolum fiant, vbi noxia aliqua eſt materia, (Nam & vlcera, vulnera, fracturæ præter febres, comitiales morbos, podagram, colicas paſsiones, & huiuſmodi reliqua, non aliter vno tempore magis quàm alio ingraueſcunt, quàm quòd accedat noua materia quæ exacerbationis eſt cauſa) cogimur profectò vnicam ponere propinquam huius rei cauſam, noua ſcilicet excremẽta; aliæ autem omnes, quæ illa in partibus per interualla aceruant, remotiores cauſæ ſunt, id quod faciunt tum quæ materiam huiuſmodi gignunt, & paulatim aceruant, tum ea, quæ ad affectum locum commouent: de quibus antea abundè egimus, vbi tumorum generationem, & cauſas explicauimus. Igitur ſi pars quæ per interualla afficitur, malum ſibi parit: vt colon inteſtinum, quod ex flatu genito certis temporibus affligitur, & ventriculus qui ex

mala

mala coctione excrementa congerit, ex quibus dolores per interualla oriuntur, ad coctionis vitium cauſa redigenda eſt, ipſam inquam facultatem coctricem, vel materiæ, quæ aſſumitur copiam, vel corruptionẽ. His enim de cauſis cruditates, excrementáque proueniunt, quę vel ob intemperiem, aut copiam dolore vrgent partem ipſam, aut expultricem commouent: qua ratione nunc vomitus, nunc dolor vẽtriculi accidit. Eodem modo in continuis febribus, quæ ex bile, aut humore melancholico, aut pituita putreſcente in maioribus venis proueniũt, exacerbationes contingunt, quòd ob malam, quæ ſubeſt, diſpoſitionem certis temporibus ſuccreſcant noui humores, qui accedẽtis inſultus cauſæ fiunt. Eadem quoque cauſa ſtatuenda eſt exacerbationis quæ ex tumoribus præter naturam prouenit. Nihil enim confluit quod illius ſit occaſio, ſed ex aceruato humore portio per interualla accenditur, & corrumpitur, ex qua dolores, & alia ſymptomata augentur, perſeuerántq; quandiu planè euictus alteratricis facultatis beneficio, aut portio etiam illius diſſoluta fuerit, contingit tamen validam eſſe concoctricem, & ob expultricis infirmitatem, vel viarum obſtructionem humorem aceruari, & mora, accedẽte poſtea putredine, & corruptione, nouos fieri inſultus. Quòd ſi aliunde materia adueniat, cauſa putanda eſt non ſemper expultrix, ſed alia omnia quæ illam commouere poſſe dicta ſunt: ſic enim acceſsiones febrium intermittentium contingunt, & vomitus, expellente ſcilicet in illis facultate à venis in habitum corporis humorem, in hoc autem expurgante per ſuperiores partes ventriculum. At flatus venenoſus, qui ex pedis, aut alterius partis digito ad caput elatus comitiales exacerbat, ſua vi impulſus effertur. Per attractionem autem, vt diximus, acceſsiones non fiunt, quum nihil attrahatur noxium, aut non primò, nec per ſe, ſed genitis prius excrementis, labefactata coctione id contingit, Atque hæc quidem ſunt, vt mea fert opinio, acceſsionum cauſæ: nec mirum videri debet ſi ſæpius huiuſmodi fiant repetitiones, & per certa, ſtatáq; tempora: Nam, vt optime ſcribit Galenus, quandiu hæc permanent, circuitionem acceſsionum permanere, & eam tandiu ſimilem, & per certa interualla ſemper repetere neceſſe eſt. Quod exemplo ex mulieribus ſumpto oſtendit. In illis enim, inquit, quoad ſimilis cauſa, & æqualis permanet menſtruorum, eadem eorum circuitio retinetur: Neque etiam illud mirum videri debet, quòd non eodem tempore bilis, pi-

tuita,

tuita, humor melancholicus, & aliæ materiæ acceſsiones pariant, quum par non ſit illorũ copia & vis, nec pari ob id tempore colligi, & moleſtare poſsint. Quoniam enim ex ſanguine materia copioſa ſuppeditatur, ideo cõtinui ſunt qui ab illo naſcuntur morbi, quia verò pituita, poſt ſanguinẽ in corpore redundat, fit vt tantum illius gignatur, vt quum noxiam ex putredine qualitatem acceperit, quotidie infeſtare poſsit: Bilis autem portio minor eſt, quàm pituitæ, maior quàm humoris melancholici: quapropter non quotidie, ſed tertio quoque die; atra verò non niſi tranſactis tribus diebus moleſtare valet. Quòd verò prædicti humores febres non exaſperent, niſi putredinem conceperint, & longè maiorem acrimoniam acquiſierint, vomitum verò, aut podagram, vel aliorum morborum inſultus concitent abſque vlla putredine, fortè cauſa eſt, quòd vniuerſum corpus per febres infeſtari debeat, quod ex ſola humorum copia contingere nequit, niſi ex putredine vitium accedat. At ſi quis curioſius quærat, quur pituita quotidie, bilis vno relicto, atra quarto quoque die grauis eſſe ſolet: is imprimis aliter putat quàm res habeat, ſiquidem bilis ſingulis quoque diebus, & atra etiam acceſsiones facit, vt quum illa tertianas, & quartanas duas, vel tres parere dicitur: Nam quòd quotidie infeſtent tunc huiuſmodi humores, quilibet concedit. Nec aliqua ratio eſt, qua credere cogamur potius duas, aut tres eſſe tertianas, quàm quòd tanta ſit humoris copia, & ex putredine comparata acrimonia, vt ſingulis diebus ſuos faciat inſultus, quæ quum mitius habent, rarius & per maiora quædam interualla afficere ſolent. Si enim eos, qui nephritide aut cholico dolore, aut morbo comitiali, vel podagra laborare conſueuerunt, non alia ratione, frequentius, aut rarius affligi putamus, quã quòd nunc plus, aliâs minus mali humoris gignant: Si præterea anticipationis, tardationiſq; acceſsionis cauſam vniuerſam ad humoris quãtitatem, & qualitatẽ reuocamus, quur etiam id quod ſingulis diebus, aut per maiora temporis ſpatia in acceſsionibus morborum contingit, ab eiſdem cauſis prouenire non credemus? Quòd ſi maiorum authoritate, & receptis iamdudum opinionibus quiſpiam perſuaſus putet aliter fieri non poſſe, quàm quòd bilis tertiano circuitu ſuos inſultus pariat; & cauſam quærat, cur neceſſariò tertio quoq; die infeſtet, nec ad longius ſpatium produci, aut ad breuius contrahi valeat, quæ ab eo prouenit acceſsio, ſciat is ſe poſtulare quod dici nequit, &

commu

communem habet cum aliis multis dubitationem. Perinde enim eſt, ac ſi quis cauſam ſcire deſideret, quur mulieribus bene habentibus ſingulo quoque menſe, & certo quoque die, & non minore, aut maiore temporis interuallo purgationes per vterum accidant; & qua ratione acutorum morborum natura, & vehementia decimũ quartum diem excedere nequeant: Alij verò qui degenerant ab acutis, omnino intra quadraginta dies finiantur. Vel quur robur iuuenile, vigórque corporis nonnullis antea, omnibus verò trigeſimo quinto anno minuitur; aut quur nemo inuentus ſit, qui poſt vigeſimum quintũ ætatis ſuæ annum, vel minimũ longitudinis ſuo corpori adiecerit: quum interim multi toto etiam eo vltimo anno inſigne incrementum accepiſſe conſpiciantur. Sunt & permulta alia huiuſmodi, quorum certa prorſus ratio non eſt, ſed certa natura, certique termini, citra quos conſiſtere, & vltra progredi rei natura nequit. Illud verò iam explicandum ſequitur, quur ſcilicet, acceſſiones certo, & firmo ordine redeant, aliæ verò perpetuò anticipent, vel tardent, vel etiam ab vno die in alium transferantur, & denique quur fiat, vt quidam morbi ordinati, & inordinati naſcantur. Quod etſi quodammodo in his, quæ diximus, iam eſt comprehenſum, quoniam tamen non ſatis adhuc eſt explicatum, & in eo Galenus euariare videtur, ne rei difficultate detineatur lector, aut illius varietate confundatur, paucis hæc iterum explicare aggrediar, Itaque Galenus ſecundo commentario libri primi de Morbis vulgaribus inordinatos motus in morbis contingere ſcribit à frigore, & copia humorum: Libro verò ſecundo de differentiis febrium ordinem in acceſſionibus febriũ corrumpi tradit ob humorum permutationẽ, & malam victus rationem: quas cauſas neceſſe eſt etiam ponat in omni alio morbo, qui per acceſsiones affligit. Verũ quum ordinis in omnibus vna ſit cauſa, à qua aliæ omnes proueniunt: ea imprimis à medico dignoſcẽda eſt; niſi enim in ea cõuenirent, permutatio humorum, & victus deprauatus; res tantopere differentes vnius, eiuſdémque operis, nempè ordinis corrupti cauſa eſſe non poſsint: Quur præterea victus deprauatus ordinem turbet, non patet, niſi prius communi ea ordinis cauſa perſpecta: Quamobrem natura rei conſulenda eſt, quæ quod quærimus facilè oſtendet: Si enim ordo ſtabilitatẽ quandam monſtrat, ſiquidem incerta, & inſtabilia ſunt quę ordine vacant, neceſſe profectò eſt ordinis cauſam ſtabilem, & inuariabilẽ eſſe: quemad

quemadmodum optimè Galenus in libro de Præſagitione ex pulſibus ſecundo monſtrat; Nam quod idem manet, vt idem facit, ita eundem agendi ordinem ſeruat: Contra quod mutatur, nec idem amplius eſt, actionem, agendíque ordinem mutat. Itaque ſi quod acceſsionis in morbis cauſa eſt, idem perpetuò durat, perſeuerabit etiam ordo acceſsionum: Si verò illud euariat, ordo quoque mutabitur. Quapropter ſi acceſsionum humores, aliæque materiæ, quæ in corpore noſtro gignuntur cauſa ſunt, ordinem tandiu ſeruari oportet, quandiu humor acceſsionis author ſuam naturam ſeruat; ea verò mutata acceſsionum ordo ſimul corrumpetur, id quod experientia etiam docet: febres enim, quæ ex humore bilioſo putreſcente accenduntur, quandiu bilis ſuam naturam retinet, tandiu tertio quoque die ſeruato ordine exacuuntur. Quum verò ob aſſationem durante calore flaua bilis in atram vertitur, iam quarto quoque die non amplius tertio acceſsiones redeunt: Ac non ſolum quidem natura humorum, & propria ſpecies, quæ certis, ſtatiſque temporibus colligitur, ſed etiam certa illius quantitas, & qualitas requiritur, vt ordo ſeruetur: ſiquidem acrior bilis, aut copioſior anticipationis acceſsionum cauſa fit. tardationis autem, quæ mitior euaſit, & minore copia exuperat. Quare quum dierum numero, & horarum, acceſsionum ordo variari poſsit, ordinem in diebus humorum naturæ, in horis verò qualitati, & quantitati eorundem in febribus potiſsimum tribuemus, niſi iam vſque adeo excedat, aut perinde vitioſam qualitatem acceperit, vt etiam dierum ordinem peruertere valeat, ſic profectò contingere videamus, quum ob deprauatum victum, aut eam, quæ ſubeſt in corpore diſpoſitionem, plus, aut acrioris bilis procreatur, acceſsiones anticipant, aut copia diminuta, aut mutata qualitate tardant; non tamen propterea quàm certis ſuis diebus repetunt. quod tunc potiſsimum contingit, vbi vel humor in alium permutatus, aut ſupra modum auctus eſt, vel malam omnino qualitatem concepit, qua ratione febres, quæ alternis diebus infeſtare cõſueuerant, duplicato malo, quotidie poſtea nonnunquam hominem inuadunt. Quo fit vt hæc ſola ſit corrumpendi ordinem cauſa, quæ ex humorum permutatione in aliam naturam, vel qualitatem, aut quantitatem, ſumitur: victus autem deprauatus, aut frigus, vel calor eiuſdẽ cauſæ ſint, quatenus ab illis humorem mutari contingit. Quod ſi ita eſt, illud quoque patet acceſsio-

num

num, illarúmque ordinis, & inordinationis cauſas à ſola materia, quæ in corpore gignitur, duci.

De cauſis morbi æqualis, & inæqualis.

CAP. VIII.

CAuſas morbi æqualis, inæqualíſve varias eſſe oportet, propterea quòd vario modo, vt antea oſtendimus, hæc nomina à medicis vſurpantur. Si enim inæqualem intelligamus, qui inæqualiter afficit partes, in quibus conſiſtit, cauſæ erunt, quæ inæqualiter agunt, nec ſtatim ex æquo omnes quas lædunt, partes afficiunt; inter quas etſi Galenus ſolum primas qualitates commemorare videtur, vt quum intemperiem inæqualem, nulla facta alterius morbi inæqualis mentione, dicato peculiari opere: explicat, tamen nihil prohibet, quo minus in aliis morbis æqualitatem hanc, & inæqualitatem ſtatuamus, quippe quum inæqualia vulnera, contuſiones, & fracturas dicamus, quando ex affectis partibus quædam penitus confractæ, contuſæ, & vulneratæ, alię verò leuiter ſolum læſæ apparent: quos ſanè morbos pariũt propriæ illorum cauſæ actionis natura, & modo differẽtes. Quòd ſi inæqualem morbum ſumimus, in quo viget contrariarũ cauſarum vis, veluti quũ calor, & frigus in eodem membro ſentitur, ſiquidem verè contrarias cauſas intelligimus, ſolę quatuor qualitates huiuſmodi inęqualitatis authores eſſe poſſunt, alia enim per minima inuicem miſceri, & confundi nequeunt. Si verò quocunque modo oppoſita, & diſcrepantia contrariorum nomine admittimus, idem licet in aliis inuenire. Contunditur enim, & vulneratur, frangitúrque ſæpe in eodem loco eadem pars. Atſi inæqualem ponimus, qui contrariis motibus infeſtet, vt vix hanc inæqualitatem inuenies præterquam in febribus, in quibus corpus refrigeratur, & incaleſcit: & in animi affectibus, vt in pudore, in quo primò contracto ad viſcera calore, externæ partes refrigerantur: deinde eo recurrente, recaleſcunt illæ, ſic caloris natiui motu hanc inæqualitatem prouenire cenſendum eſt. Cæterùm eum, qui inæqualis dicitur quòd nunc increſcat, nunc minuatur efficiunt cauſæ acceſsionum effectrices, de quibus antea egimus.

Cauſæ morbi recidiuam facientis.

CAP. IX.

Ecidiuas morborum ſcribit Galenus ſecũdo libro Aphoriſmorum cõtingere ob reliquias malorum humorum, qui tempore putreſcentes febrem regignunt. Alibi vt ſexto libro de Morbis vulgaribus cauſam reuocat ad frigidos, & multos humores: quibus locis nulla generali ratione huius rei cauſas complectitur, ſæpè enim redeunt morbi in quibus prorſus euacuati fuerant humores illorum authores. Nec ſolum quidem in morbis frigidis, ſed etiam in calidis recidiuas fieri quotidiana docet experientia. Quamobrem ſtatuere oportet, vt alio loco facit Galenus, recidiuarum cauſam omnibus communẽ ipſam morboſam diſpoſitionem, quæ ſublato morbo in corpore adhuc reſidet. Vt enim ea primò morbum intulit, ſic poſtea rurſus, vel eundem, vel aliũ procreat, niſi penitus extincta fuerit, nouo ſcilicet humore, aut vapore, aut alia ſubſtantia genita, à qua morbi quũ ſatis excreuit, aut idoneã qualitatem accepit, repullulãt. Hac profectò ratione febres, quæ prorſus curatæ videbãtur, latẽte febrili diſpoſitione, redeunt: & vlcera, quæ vera cicatrice tecta putabantur, quũ ſubeſt mala in vlceratis partibus affectio, humor gignitur, qui vlcus noua facta eroſione diſpeſcit: omnes ergo morbi, in quibus cõtingit recidiua ex humore, hoc patiuntur, ſed nõ ex eo perpetuo, qui à priore morbo relictus eſt, verũ ſæpius ob genitũ ab ipſa, quę nõ abiit, diſpoſitione. Atqui nõ omnis diſpoſitio ſolet reſidiuas facere, ſed quæ difficilè tolli poteſt, quales ſunt frigidæ, & potiſsimũ quæ malignę exiſtũt: Hæ enim vt perfidę ſunt, ita aliquãdo remittuntur, vt omnino ſublatæ videantur: verum poſtea ex leui quoq; occaſione, viribus reaſſumptis, nouos inſultus, nouóſq; morbos prioribus ſimiles, aut ab illis diuerſos ex humoribus, quos paulatim aceruãt, ſuſcitãt. Eſt verò etiã aliquãdo recidiuę cauſa humor ex antecedẽte morbo derelictus, qui vel mora putreſcit, vel affluẽte nutrimẽto corrupto augetur, aut aliquã deniq; qualitatẽ cõcipit, quorũ occaſione morbi redeũt. Porrò cõtingit per eos morbos relinqui humorẽ, vel ob craſsitiẽ, viſciditatẽ, & multitudinẽ ipſius humoris, vel ob viriũ debilitatẽ, aut meatuũ obſtructiones,

ctiones, aut medici culpa remediorúmq; defectu. Occaſionẽ verò putredini præbent quæ calorẽ intẽdunt, & noua excremẽta pariunt: Augent autẽ relicta excrementa varius copioſúſque victus, & quę coctionẽ vitiant. Quæ omnia à quatuor rerum generibus ſuperius compræhenſis, ducuntur.

Breuis, & longi morbi cauſæ. CAP. X.

MOrbi longi & breuis cauſas methodo non docet Galenus: Nã neq; eas explicat, quæ omnibus morbis ſunt cõmunes, & eas de quibus tractat, tũ ſparſim, tum nullo ordine enarrat. Quũ enim ex craſſo, & viſcido humore, & cutis adſtrictione, viriũ infirmitate, aëris ambientis frigiditate, & aliis huiuſmodi longos morbos, à contrariis verò breues procreari ſcribit, cauſas duntaxat docet morborũ, qui ex humore conſiſtunt. At interim cauſa aliqua eſt, quæ fracturas, vlcera, & alios morbos, qui ſine humore affligũt, breues, aut longos efficit, quã medicus ignorare haudquaquã debet: quũ medicina omniũ morborũ cauſas, genera, & differẽtias polliceatur: nec alioqui commoda remedia illis adhibere, & illorum euentum prædicere valeat, quorũ cauſas non tenet. Ac tanto profectò diligentius in aliis morbis id faciendũ erat, quanto plures ſunt, qui ſine humore, quàm qui cũ illo infeſtãt. Alterius verò generis cauſa eſt, & alio modo humor craſſus, quàm cutis adſtrictio, vel ambiẽtis frigiditas, aut imbecillitas ægrotantis longos morbos parit: ſiquidẽ humor craſſus cauſa eſt tanquã materia, ex qua morbus cõſiſtit: Cutis adſtrictio cauſa cũ qua longi fiunt: qui excrementorũ euaporationẽ deſiderant, & nõ niſi rarefacta cute diffiari poſſunt. Aëris circũſtantis frigus hac ratione cauſa eſt longitudinis, quòd externam ſuperficiẽ denſando cutis meatus conſtringat. At vires ipſæ ſunt, quæ morboſis cauſis euictis, & expulſis morbos tollunt: Quæ ſi infirmæ extiterint, non niſi longiore tẽpore ſanitatẽ comparare valent. Itaq; docendi ratio poſtulat, vt ſingula genera cauſarum excutiantur, & expendatur an ex omni genere, an ex quibuſdã duntaxat cauſæ ſumãtur lõgi, breuíſq; morbi. Atq; illud etiã imprimis doceamus, quæ omnibus morbis ſint cõmunes, & quę propinquæ, quæve remotæ: vna enim omnium morborum (quatenus longi, breuéſq; ſunt) eſt natura, vnde & vnã oportet eſſe omnibus cõ-

munem cauſam, peculiares autē, & remotiores in ſingulis plures, vt propriȩ, & plures ſunt morborum naturæ, & proprietates. Eſt porrò ea vna, & cōmunis breuitatis, & lōgitudinis cauſa, quæ ex celeritate, tarditatéque motus ſumitur. Qui enim celeriter mouētur morbi, citò ad finem ſuū perueniunt. Qui verò tardius longiores neceſſariò euadunt. Atqui non eadem eſt celeritatis, tarditatiſq; ratio in omnibus morbis. Nā, qui lethales ſunt, quāto minores tanto tardius mouentur, quanto verò maiores extiterint, tanto celerius finē ſuum aſſequūtur. In ſalutaribus verò idem aliquādo, vt in lethalibus, nōnunquā contrariū euenit. Qui enim per criſim ſoluūtur, magni ſunt, & vehemētes, & ferè citius terminantur, quàm qui minores exiſtunt ſed alio modo definūt: omnes tamen in ſuo genere quāto mitiores, tanto citius ſoluuntur, ſiquidem ardens febris citius finē ſuum aſſequitur, quàm fractura, & inter huiuſmodi febres quȩ mitior eſt, prōptius vincitur, quàm aliæ ſui generis. Quare per certa genera morbi diuidēdi, & vniuſcuiuſq; generis breuitatis, & longitudinis cauſa inueſtigāda. Igitur morbi omnes, vel cū vitio humorū conſiſtunt, vel alio modo citra humorē affligunt, cuiuſmodi ſunt omnes ferè morbi, qui ad partes inſtrumentarias pertinent. At humor, qui morbū infert, vel ſola alteratione emendatur, aut etiā expulſione eget. Sunt præterea, vt diximus, omnes morbi, vel ſalutares, aut lethales: Porrò ſalutares omnes morbi breues fiunt, quū citò vincuntur, longi autē quū difficilè: Atqui promptioris victoriȩ cauſa eſt nonnunquā morbi ipſius forma. Hac ſanè ratione intēperies breuior eſſe ſolet, quàm fractura, & vlcus: & inter ipſas intēperaturas, authore etiā Galeno, calida, & frigida maturius finiri apta eſt, quàm humida, & ſicca, nimirum quòd forma naturáq; illorū facilius pati, mutaríq; poſsit, ſi modo cætera paria exiſtant: Nam paruū vlcus citius quàm magna intēperies ſanatur. Eſt & materia ipſa ex qua morbi gignūtur cauſa breuitatis illorū, & longitudinis, propterea quòd vna minore negotio, quàm alia vincitur: qui enim ex humore calido conſiſtūt morbi facilius quàm qui ex frigido, & qui ex humido prōptius quàm qui ex ſicco, & ex pauco quàm multo, & tenui quàm craſſo, & ex friabili, quàm viſcido à natura, artéq; vincuntur: vnde diaria febris eo quòd ex calida, & omniū tenuiſsima materia, nempe ſpiritu conſiſtit,

ſiſtit, omniũ breuiſsima, poſt quam ſequũtur bilioſi morbi, deinde qui ex ſanguine originẽ ducunt: lõgiores, qui ex pituita naſcuntur: omniũ verò longiſsimi qui ex humore melancholico excitãtur. Præbet & ſuas cauſas in hoc opere materia corporis ſubiecti: Nã morbi, qui in ſolida, duráq; materia verſantur, difficilius mutantur, quòd ægrius patiatur ſubiectũ corpus: Partes verò molliores, rariores, & quæ cõcauitates habent, prõptius admittũt remedia, & ſuos morbos deponunt: Quinetiã ex cauſis, ſine quibus, aut cum quibus breuitatis, lõgitudiniſq; ratio petitur: ſiquidem morbi, qui in locis cõſtrictis & remotioribus conſiſtunt, difficilius ſanantur, diutiúſq; perſeuerare ſolent: queãdmodum qui longiore mora iam veluti obſederunt, occuparúntq; partem, quam afficiunt. Qua ratione aquã inter cutem, quæ primis diebus ſoluta nõ eſt, eo quòd tempore validiores radices iecerit, aut penitus, aut nõ niſi difficillimè ſanari poſſe putamus. Efficiunt breuitatẽ, & longitudinẽ in morbis, corporis & medicinæ vires: Hęc enim ſunt, quæ euictis morboſis cauſis ſanitatẽ laborantibus reſtituunt. Quòd ſi imbecillæ fuerint, tanto profectò difficilius euincentur morbi, diutiúſq; perſeuerabunt quanto illarum robur minuetur. Requirit autem morbus nunc has, nũc alias vires validiores: vbi enim alterationẽ ſolum poſtulat morboſa cauſa, in ſola coctrice robur exigitur. Vbi verò etiã expulſio requiritur, expultricẽ quoq; validã eſſe oportet, quemadmodũ, & attractricẽ, & retentricẽ, vbi adiectione copioſioris nutrimẽti morbus tolli debet: Poſtulamus quoque maius robur in facultatibus regentibus noſtrum corpus, vbi interna ſunt vitia, propterea ſcilicet quòd medicina promptius externis malis ſuccurrere poſsit: Interna verò naturæ opera magis tollantur: Sunt verò cõmunes omnibus morbis, quas enumerauimus, cauſæ, ex quibus quæ propriæ ſunt in vnoquoq; breuitatis, & longitudinis, minimo negotio elicientur. Ac vt vno exẽplo reliquorũ cauſas intelligere valeat rudior lector, ſtatuamus intemperiem contractã cum vitioſo humore, qui vel alteratione ſola, vel etiam expulſione opus habeat: oſtendamúſq; quæ in vnoquoq; vitio breuitatis, longitudiniſq; cauſæ reperiantur. Igitur ſi alteratio coctionem deſideret, breuiſsimus erit morbus, in quo humor facilè concoqui poterit: id quod continget ſi concoctrix facultas eſt valida, & humor

ipſe ad coctionem aptiſsimus, qualis potiſsimum eſt, qui calidus eſt, & humidus, tenuis, paucus, & in eo corporis loco poſitus, in quo facultas concoctrix viget: veluti ſunt interna viſcera: Quod ſi refrigerationē, aut calefactionē poſtulet humor, par videtur mutationis facilitas. Citiſsime nāq; à refrigerātibus & calefacientibus remediis in corpus aſſumptis, humores intus contenti mutantur: & qui ad externam ſuperficiem vergunt ab admotis idē pari facilitate patiuntur: Eritque ille ad refrigerationem magis idoneus, aut calefactionem qui ſu ipte natura vel loci ratione, aut iuuante natura promptius pati poteſt. At ſi humor qui morbū intulit, alteratione, expulſioneq; ſimul eget, breuis morbus redditur, ſi humor facile alterari expelliq; vnà poteſt, id quod contingit, quum humor calidus, tenuis, paucus, minime viſcoſus exiſtit, & in eo loco conſiſtit, vbi naturæ concoquētis robur viget, faciléque patet via ad expulſionē: promptéque admittūtur remedia coctionem iuuantia, & humorē ipſum educētia. Hoc modo biliosæ febres quàm pituitoſæ breuiores, quòd illæ ex feruēti humore, & tenui, paucioréque proueniant: continentes verò febres aliis breuiores cōſpiciuntur, propterea quòd humor, qui eas gignit in maioribus venis, & profundo corpore vbi concoctio viget, cōtinetur, ventriculi morbi breuiores eſſe ſolēt affectibus lienis, quoniā integris viribus eo ferri poſſunt remedia: In via autē exoluuntur, nec facile ob meatuum anguſtiā recipi poſſunt, qui ad lienem ferri debent. Febres quæ per vomitū, aut alui fluxum ſoluūtur, citius deſinūt, quàm quæ per cutem, vacuato humore, terminantur: latiores enim illæ viæ ſunt, per quas minore negotio, quàm per anguſtiores cutis meatus excrementa noxia ferri poſſunt: & quibus contingit per cutē euacuatio, promptius in illis morbi finiuntur, qui rariorē texturām ſunt ſortiti, omnibus autē naturæ robur, celeritatē addit, tarditatem verò infirmitas, & prædictis cōtraria. Iam verò ob cōtrarias cauſas longiores, breuioréſq; lethales morbi reddūtur. Nam quū illi citius, tardiúſue perimant, quāto maiores, minoréſue fuerint: meritò fit vt forma eorū imprimis ſit longitudinis, breuitatíſq; cauſa: vnde vulnera citius quàm intēperaturæ, aut fracturæ, aut alij morbi occidunt, quod cōfertim affligēdi vim habeāt, quæ vel minimū retardari poteſt, quū pernicioſa exiſtant. Inter ipſas verò intēperaturas

raturas, quæ cum humore eſt, celerrimã infert mortẽ: quod oſtendũt inflãmationes: deinde qua calida, vel frigida eſt, vt in his apparet, qui ob nimiũ colorẽ ſuffocati pereunt vel in itinere cõcreti frigore ſtatim extinguũtur: omniũ tardiſsima eſt ſicca intẽperies, quãdo hectica febris, & tabes nõ niſi poſt longũ tẽpus vitã adimũt: Eſt & cauſa in his morbis breuitatis, & longitudinis materia morborũ. quippè quũ bilioſus, & ſanguineus humor multus, tenuis, malignus celeriorem inferunt mortẽ, quàm qui aliter ſunt affecti. Quinetiã ſubiecti ratione additur his morbis celeritas, aut tarditas, quod oſtendũt cerebri, cordiſque vitia, quę minimo tẽporis ſpatio, vt in apoplexia, & ſyncope cõtingit, perimũt. aliarũ verò partiũ morbi nõ niſi quũ longiorẽ morã cõtraxerint, quod videre eſt in aqua inter cutẽ, quæ hepatis vitio per integros annos homines male habet antequã occidat: An nõ etiã tẽporis, locique ratione cita ſequitur, aut tarda mors, quippè quũ videamus humores cõtentos in internis corporis ſedibus atque etiã in illis locis, ad quos ægrè remediorũ vis peruenire valet, aut quorũ facultas tẽpore iam plurimũ inualuit, prõptius aliis occidere. Nec deſunt quidẽ his morbis, & illæ, quæ ſine quibus, aut cũ quibus cauſæ dicuntur: Nã qui vires habent validas, quibúſque nõ deſunt auxilia, longius vitã trahunt, facillime verò extinguũtur, qui vires habẽt infirmas, & præſidiis idoneis deſtituũtur. At qui per ſudores diſſoluti pereunt, tanto minore tẽpore mortẽ experiũtur, quãto cute ſunt rariore, & ſubiectã materiã, quæ expirat tenuiorẽ, calidiorémque aliis obtinẽt. Tardior tamen his mors cõtingit, quàm qui per vomitũ, aut alui, vel ſanguinis profluuiũ extinguũtur, quãto latiores ſunt meatus per quos hę fiunt vacuationes, quàm quę per cutẽ obeũtur. Atq; hæ quidẽ ſunt propinquiores, tardæ citæq; ſalutis aut mortis cauſæ: aliæ autẽ, quæ enumerari ſolent remotiores, veluti cibi, qui craſſos, tenues, frigidos, calidos, benignos, malignóſque humores procreant, & victum deprauatum ægrotantium: ſomnũ, vigiliam, animi affectus, externũ calorem, aut frigus, quæ cutem denſant, & rarefaciunt, & reliqua huiuſmodi mortem, & ſalutẽ maturaſſe, vel tardaſſe dicimus, quæ quidem per ſe horum non ſunt cauſæ, ſed quoniam vel formam morborum, & vim, vel materiam, vel aliam ex prædictis cauſis mutarunt.

Cauſæ morbi ſalutaris, lethalis, & qui nec ſanari, nec occidere poteſt.

CAP. XI.

CAETERVM ſalutarem morbum inferunt cauſæ, quæ naturæ, vel artis beneficio vincuntur. Contra verò lethalem gignunt, quæ ſuperari nequeunt, quarum ſanè nonnullæ ſunt, quæ ſuapte natura id faciunt: Quædam verò non niſi vehementius auctæ: Aliæ ob loci naturam aliquando ſalutares, aliquãdo lethales morbos excitant. Porrò mortem inferunt ſua natura morbi illi, quorum forma, & vis toto genere pernicioſa exiſtit, quales ſunt morbi, qui ex venenis peſsimis contrahuntur: Perpetuò ſalutares ſunt diariæ, tertianæque exquiſitæ febres. Exceſſus autẽ ratione ſalutẽ mortẽque pariunt ea, quorũ natura & vis perſpecta eſt. Nã quæ calefaciunt, refrigerant, humectãt, ſiccant, atque etiam vulnerant, contundunt, rumpunt, & frangunt, ſuapte natura non occidunt, ſed quũ tantũ exceſſerint, vt earũ vis amplius cohiberi nequeãt. Quum verò mitius agunt, curabiles morbos pariunt: niſi ob loci, ſubiectique rationẽ aliud eueniat: Parua etenim vulnera curãtur, ſi in carne, aut ignobili parte conſiſtant: At ſi illata fuerint neruis, aut partibus, quæ principatum obtinent, vt cordi, cerebro, perimunt: Ex ſpiritu febres accẽdũtur perpetuò ſalutares: ex malignis humoribus ferè ſemper pernicioſæ, ex bile verò, & ſanguine pro humoris copia, & vitio, vel loci, in quo putreſcunt cõditione, nunc ſalubres, nunc lethales: vbi febris vel etiã mediocris vrget, ob vehementẽ cutis adſtrictionem, quæ tranſpirationẽ prohibet, mors nõnunquàm cõtingit: Quemadmodũ etiam ob viriũ infirmitatẽ, & robur iuuantes, lædentéſq; cauſas morbi alioqui ſalutares, lethales, & hi cõtrà ſalutares reddũtur: Nam vis valida corporis affecti, & optima quæ adhibentur auxilia, omnia cõtemnũt. In aliis verò etiã quæ leuiora ſunt mala, ſuſpecta habere oportet. Quinetiã tẽpus quoſdã ſalubres morbos reddit, alios exitioſos facit: veluti quum benigni, mitéſque affectus mora in malignos, & hi in illos trãſeunt. Iam verò morbum, qui nec ſanatur vnquã nec tamen occidit, cõmittunt cauſę quę vſque adeò imbecillæ nõ ſunt, vt ſuperari queant, nec perinde validæ, vt naturæ remedio-

rúnq

rũnque vim prorſus cõtemnant, qualis eſt elephantiaſis, podagra, cancri, qui ignobilem partẽ infeſtant. quorum ſanè cauſa aliquando materia eſt, vt in elephãtiaſi cõtingit, quod genus morbi ex melancholico non tamen prorſus maligno humore conſiſtit: Aliquando verò loci affecti natura, quod in podagra vſuvenit: quibus enim pedes infirmi ſunt, in his facilè ſuſcipiuntur corporis excrementa, quę quidẽ morbos pariunt non lethales ob loci ignobilitatem. nec tamen eius generis, vbi iam tempore inualuit affectus, vt penitus abigi poſsint: Repugnat enim integræ curationi partis imbecillitas, quæ ſibi ipſi morbos parit, & ab aliis illatos promptiſsime admittit: Conferunt ad id morbi genus iuuantes lædentéſque cauſæ, quandoquidẽ morbi, qui ſolius naturæ opera vinci nequeunt, perſeuerant affligere, quũ idoneis remediis deſtituuntur, id quod in illis apparet, qui ſanitatis cura contempta, toto vitæ tẽpore ſcabiem alunt. Nec alienũ quidem eſt ob corporis affecti ſitum, huiuſmodi etiam morbos prouenire poſſe, ſiquidẽ hac ratione, renũ, veſicæque vlcera inſanabilia putamus, quòd longè diſtantes affectæ partes nunquam remediorũ vim integram admittunt: Id quod etiã de effectricibus malorum cauſis ſentiendũ eſt. Nam qui Gallico morbo vocato corripiuntur, ob maiorem, minorémque afficientis veneni vim, aut ſanantur, aut perpetuò ſecum ferunt, quem ſemel conceperunt morbum.

Cauſæ morbi primarij & per conſenſum.
CAP. XII.

MORBVM primarium, id eſt qui primo partem aliquam infeſtat, omnes cauſæ ex omni genere efficientium inferre poſſunt: Nam quæ aſſumuntur, quæq́ue extrinſecus occurrunt partes, quas contingunt primariò afficiunt, & quæ fiunt, eam, quæ actionis eſt author, primò immutant: atque etiam excrementa locum, in quo continentur, ſi morboſam vim habent, alterant corrumpúntue, id quod etiam faciunt dum emittuntur. Non tamen æqualem omnia in omnibus vim obtinẽt, ſiquidem, quæ extrinſecus agunt, primariò extimas partes, alias deinde lædunt: Quæ verò aſſumũtur in corpus, internis viſceribus primariò obſunt, aliis autẽ partibus deinceps. Cæterùm per conſenſum

BIBLIOTECA ... LA FAC...

ſecundarióſque morbos non omnia excitare valēt, ſed quorum vis ad alias partes transferri poteſt, id quod quædam faciunt ſuapte natura, quædam non niſi quum vehementius exceſſerint, alia verò ob loci naturam. Etenim quæ calefaciunt, ſua vi vnà cum parte primò excalefacta vicinas remotioréſque etiam alias prompte immutant, facilè ſiquidē caloris vis expanditur: quod oſtendunt bilioſi humores in vētriculo contenti, qui emiſſo ſurſum vapore, caput in cōpaſſionem trahunt, & febres quæ corde primò calefacto vniuerſum corpus, emicante à fonte calorifica qualitate, ſtatim afficiunt. Idem præſtant refrigerantia, ſed minori fortè celeritate, quandoquidem frigoris contracti in pedibus omnes aliæ partes participes quàm primum euadunt. At ſiccantia, & humectantia, aut alio modo lædentia ſpargere ad vicina ſuam vim nequeunt, niſi vel abundè exceſſerint, aut locum primum occupauerint, à quo reliquum corpus facilè affici queat. Nam ſæpius crura, aut brachia ſiccitate contabeſcūt, interim illæſis aliis corporis partibus. Vehementem autem oportet eſſe in corde ſiccitatem, quæ in alias partes deriuet. Hac quoque ratione vulnerato cerebro, contractis ſtatim ad eam partem neruis, corpus cōuelli videmus, atque etiam neruis ipſis vulneratis per cōtinuitatem, communicata læſione cerebro, vnde illi enaſcuntur, eadem ſymptomata contingunt. Aliæ autem partes, quæ principes non ſunt, nec publicum munus in corpore exercent, ſuas læſiones aliis impartiri nequeunt, niſi efficientium natura, aut vehementia id faciant. Ergo cauſæ horum morborum potiſsimum ab efficientibus, & ſubiecto ſumuntur: Ex materia autem, quæ in corpore conſiſtit, ea ſane ratione illi etiam proueniunt, quatenus coniunctæ ſunt cum humore qualitates, quæ ſunt eorum authores, quomodo ex bile contenta in ventriculo caput per conſenſum affici magis, quàm ab alio humore dicimus: propterea ſcilicet quòd in bile calor viget, qui facile ſurſum euaporat.

*

Cauſæ

Cauſa morbi proprij, & improprij.

CAP. XIII.

MORBVM proprium, qui ita vocatur, quòd permanens ſtabilisque ſit etiã ablata cauſa, quæ eum peperit affectũ, committunt non omnia ſed quę pertinacem naturã ſunt ſortita, cuiuſmodi potiſsimum exiſtunt, quæ vulnerant, contundunt, frangunt, aut alio modo in partibus inſtrumentariis morbos excitant: manent enim hi morbi ablatis cauſis, quæ eos primũ procrearũt contumaci quadã, & rebelli natura, quæ ſemel recepta pertinaciſsimè hæret: At quæ calefaciunt, refrigerant, vel alio modo alterant, niſi ob excedentẽ vim vehemẽtius egerint citò ſpõte ſua, aut re fragãte ſola natura, ab illis factæ impreſsiones euaneſcunt. Quinetiã partiũ natura ad horum generationem non parũ confert: Nã quæ inter illas molliores ſunt, vt facile impreſsiones à cauſis agentibus recipiunt, ſic eas minimo negotio deponunt. Contrà verò quæ duræ ſunt, quod ſemel acceperunt, pertinaciſsimè retinẽt. Præterea ex atra bile, pituita, ſanguine deindè, poſtremò ex bile pallida morbi fiunt, qui difficilius tollũtur, ex ſpiritu verò, & vapore qui nullo negocio abeunt. Cæterũ propriũ morbum qui peculiaris eſt ſingulis partibus, propriæ peculiaréſque cauſæ inferunt, intemperiem quidem quæ alterandi vim habent: ſtructuræ autem vitium in partibus inſtrumentariis, quæ eam labefactare poſſunt.

Cauſa morbi vniuerſalis, & communis.

CAP. XIIII.

VNIVERSALEM morbum, id eſt qui vniuerſum corpus occupat, committunt cauſæ, quæ totum corpus immutandi vim habent, cuiuſmodi ſunt, quæ alterando agunt. Nam quæ alio modo corpori nocẽt, veluti quę vulnerant, contundunt, vt vniuerſum corpus per ſe lædere non ſolent, ita peculiares ſingulis partibus morbos pariunt. Porrò communem omnibus vel certè multis morbum inferũt cauſæ, quæ communes eſſe poſſunt. Vt aër, & aqua: eodem enim aëre, eadémque aqua, eiuſdem regionis incolæ ſæpe vtuntur, iiſdémque propterea morbis laborant, ſi illa noxiam

xiam qualitatem conceperint, quæ etiam ex communibus peſtilentes morbos gignunt, ſi vehementiorem, aut malignum qualitatem ex pernicioſis ventis, vel ex fœtore cadauerum, aut fimi, vt in caſtris ſæpè contingit, vel ex alio quocunque inquinamento fortè acceperint. Eſt nonnunquam etiam cauſa communium morborum communis victus, quum. ſ. ex annonæ penuria ſylueſtres herbas hominum turba ingerere cogitur: quod aliquando contigiſſe ſuo tempore populis Romanorum ditioni ſubditis, refert Galenus. At vero peculiares ſingulis morbi proueniunt ab his, quæ peculiariter vnumquemque afficiunt: ob diuerſam nimirũ viuendi rationem, quoniam enim diuerſis alimentis, medicamentiſque homines vtuntur, diuerſóque modo in reddendis, retinendiſque excrementis efficiuntur, nec eiſdem animi, corporiſque motionibus agitantur, diuerſiſque rebus occurſant, diſcrepantibus morbis meritò corripiuntur: Confert tamen ad horum generationem ſubiecta quoque materia, quur enim in eodem aëre verſantes omnes nõ corripiantur ab eiſdem morbis, cauſa eſt diuerſa corporum conditio, quæ non perindè ab omnibus afficitur: Quapropter cauſæ horum morborum à duobus generibus, nempè efficiente, & ſubiecta materia potiſsimum ſumuntur: Etſi nonnihil etiam confert tempus, & mora: Nam qui diu in corrupto, peſtilentique aëre commorantur, peſte tandem corripiuntur aliis omnino illæſis vel minimum certè affectis, qui paululum duntaxat in eodem verſantur.

Morbi maligni & benigni cauſæ.

CAP. XV.

BENIGNI morbi à benignis cauſis, Maligni à malignis naſcuntur: ex ſanguine enim, & pituita benigni morbi: ex flaua bile, & magis ex vitellina, maximè autem ex atra maligni proueniunt: Quinetiam aëris tempeſtates peſtilentes malignos, & forte etiam calidæ, & humidæ cõcitata varia putredine, aliæ verò benigniores morbos pariunt: Quod etiam faciunt alimenta, & medicamenta, tum quæ extrinſecus lædunt, & à nobis proueniunt nocumenta: qualem enim ſingula vim obtinent, talem in morborum generatione exercent: Eſt autem horum duplex genus. Nam

Nam quædam ſunt huiuſmodi ſua natura, vt venena, quæ toto genere pernitioſa cenſentur: Quædam verò per varias alterationes benignitatem, malignitatémque acquirunt, veluti bilioſus humor in malignam atram bilem caloris vehementia, & inſipida pituita in ſalſam ob putredinem ſæpè permutatur: hæc autem alteratione, mixtionéque benignæ ſubſtantiæ miteſcunt, malignámque qualitatem exuunt: Præterea partium diuerſa natura cauſa exiſtimari poteſt, quur eadem nunc malignos, nunc benignos morbos excitent: Etenim vulnerantia in carnoſa parte benigna, in neruoſa maligna vulnera efficere ſolent. Sic etiam in vtero, ano, veſica maligniora vlcera, quàm in alijs partibus oriuntur: Vnde horum quoque morborum cauſæ ab efficientibus, & ſubiecto affecto corpore, ducuntur. Atque etiam tempore, quo malitia acquiritur, aut deponitur.

De cauſis morbi ſimplicis, & compoſiti.

CAP. XVI.

SIMPLICEM morbum pro leui dictum gignunt cauſæ, quæ mitiorem agendi vim ſunt aſſequutæ, qualia ſunt, quæ leuiter alterando corpus immutant. Hac quidem ratione, ob materiæ quoque diuerſitatem, leuiſsimas febres ex ſpiritibus, grauiores vehementioréſque ex humoribus prouenire videmus: Quod etiam contingit ob corporis affecti naturam: ſiquidem in carne ſimpliciores, in neruo grauiores morbi committuntur. Cæterùm ſimplicem, id eſt vnum morbum inferunt cauſæ, quæ vnicam vim habent, vt intemperiem calidam quæ duntaxat calefacere poſſunt. At verò compoſitum compoſitæ cauſæ procreant, atque etiam ex compoſitis complicatos, & confuſos morbos complicatæ, confuſæque cauſæ inferunt. Nec non etiam ſubiecta materia aliquid horum generationi confert. Nam calidi & ſicci ad calidos, & ſiccos morbos concipiendos ſunt à natura aptiſsimi, ad ſimplices verò affectus, in quibus vnica ex qualitatibus præpollet: poſtremò qui ab initio ſimplices fuerant, tempore compoſiti euadunt, & febris, quæ ſiccitatem tandem ſibi adiungit: quum ſolo calore primum noceret.

Cauſæ

Cauſæ morbi, qui paulatim, ſubito, vel confertim ſiue per criſim ſoluitur.

CAP. XVII.

IAM verò morbos, qui ſubitò ſoluuntur, efficiunt cauſæ, quæ ſubito tolli poſſunt: quales ſunt inter efficientes, quæ ob intemperiẽ potiſsimum calidam, & frigidã morbos pariunt: Promptè enim calidum à frigido mutuò extinguntur: Tardius patitur humidum à ſicco: difficilimè inter qualitates ſiccum ab humido: Quarè vt morbi ab illis promptè, ab his verò qualitatibus paulatim fiunt, ita etiam ſoluuntur: Atque etiam inter cauſas, quę morbos inſtrumẽtarijs partibus inferunt, quaſdam ſtatim, alias maiore negotio auferre licet. Luxatæ namque partes breui temporis ſpatio ſæpè reponuntur, & fractæ reſtituuntur, reintegrantúrve, niſi vetet partis conditio, veluti in capitis oſsibus cõtingit, quæ confracta coaptari nequeunt, ſed extractionem poſtulãt: Tibiæ verò, vel cubiti oſſa fracta citò quidẽ reſtituuntur, & coaptantur, ſed integra ſanatio longiore eget tẽpore, vt callus gignatur, qui diſsidentia oſſa inter ſe glutinet. Nec minus vulnera, in quibus nihil deperditũ eſt, citò vnione facta coaleſcũt. Licet etiã ſuperabundãtes partes, aut aucta ſubſtantia in tumorẽ præter naturã elatas ſubitò reſcindere: vulnus tamẽ ex curatione prioris morbi relinquitur, quod longiorẽ poſtulat curã: Quinetiam huiuſmodi morborum nonnunquã cauſa eſt materia. Nam diarię febres confeſtim ſoluuntur, quia ex ſpiritu fiunt, & morbi, quos multitudo ſola, vel etiã feruor humorũ abſque putredine concitat, eo vacuato vel refrigerato ſubitò abiguntur. Qua ratione Gal. miſſo copioſo ſanguine ſynochas febres iugulare ſe ſolitũ cõmemorat: At ſi materia, quæ morbi eſt cauſa, alteratione opus habet, contingit vt nũc cito, nũc tardè illati morbi expellãtur: quippe qui ex ſolidiore, craſsioréque materia, vel multa conſiſtunt, aut plurimũ à naturali qualitate receſſerunt, nõ niſi longo tẽpore emendantur: ſubitò enim huiuſmodi vitia vinci nequeunt. Accidit etiã loci ratione morbos procreari, qui ſubitam habent generationem & ſolutionẽ veluti in morbo comitiali contingit, qui ex craſſo, pituitoſóque humore irruente, occupantéque

cereb

cerebri ciuitates cõfertim naſcitur, & ſoluitur, expellentis ſcilicet facultatis robore. Eodẽ modo ſtomachi dolores ex multa, glutinoſáque pituita oborti, ex purgatis per latiores ciuitates ipſius partis noxiis humoribus, ſtatim deſinunt. Qui verò morbi ſubſtantiæ alicuius regeneratione opus habent, ſiquidẽ ea ſpiritus ſit & ſubitò curantur, & gignũtur: quo modo morbi, qui animi defectũ inferunt, diſſolutis ſtatim ſpiritibus, accidunt iiſdémque regenitis, minimo negocio abeũt, vlcera verò caua, vt paulatim fiunt, ſic ſanãtur, quo fit vt partim ex ſolutionis ratione, partim ex conſideratione, propriæ facultatis cauſarũ morbi, inuenire liceat, à quibus proueniant qui ſubitò, qui vt paulatim, & à quibus finiri poſsint. Cæterum morbũ, qui per criſim, hoc eſt, cũ ſubita & magna mutatione ſoluitur, agente natura, cõmittũt neceſſariò humores, qui confertim expelli poſſunt. Nam ex ſpiritu ſubitæ quidem, ſed non magnæ mutationes in morbis fieri poſſunt. In partibus verò ſolidis, qui naſcuntur magni morbi, non niſi paulatim extingui valent. Illæ autem quæ à medicis fiunt magnæ ſubitæque mutationes, quales ſunt quum in febribus ſanguinem effundunt vſque ad animi defectum, aut lapides opera chirurgica extrahunt, vel luxata membra manu reponunt, aut aliud denique huiuſmodi moliuntur, naturæ affecti corporis beneficio nõ proueniũt, & à criſibus antea ſimiles mutationes ſunt ſeiũctæ. Cæterũ oportere expultricem facultatem, & nõ aliã in hoc opere exerceri ex hoc conſtat, quòd quũ duæ ſint, quæ morbos finiunt, concoctrix nimirum, & expultrix: illa magnas mutationes ſubitò vt hæc moliri nequit. At vehemẽter quoque expultricem hanc vim irritari oportet, ſi harum mutationum author eſſe debet: Vt enim ea moleſtatur ſic agit. Quamobrem impelli eam vehementer neceſſe eſt, ſiquidẽ per criſim morbos finire debeat. At ſi irritetur facultas ipſa nec tamen locus pateat, per quem noxios humores protrudere valeat, fruſtra ea molietur excretionem, nec expectari poteſt ſubita aliqua, magnáque in corpore affecto mutatio, quod ſanè oſtẽdunt laterum inſlammationes, quæ perpetuò facultatem huiuſmodi commouent, paulatim tamen expurgato humore per tuſsim diſſoluuntur. Quamobrem meritò totam huius rei cauſam in humorem reiecimus, qui vehementer expultricem excitare, & liberum exitum

habere

habere poteſt. Eſt porrò huiuſmodi humor potiſsimũ, qui feruidiſsimus eſt, & nullam partem peculiariter infeſtat, ſed in cauitatibus vt venis, & arteriis continetur, aut ſi partem aliquam obſedit, certè in ea receptus eſt, in qua huiuſmodi ſunt vaſa, per quæ noxia materia effundi poteſt. Sic enim vehementes febres per criſim ſolui conſpicimus, mitiores autem minimè. Inflammationes autem hepatis, lienis, cerebri, ſanguinis profluuio ſubito finiri, aut admodum miteſcere, aliarum verò partium eoſdem morbos agente natura, non niſi paulatim diſſolui nouimus. Poteſt huiuſmodi mutatio non ſolum à calido, & feruente, ſed etiam à frigido multo, craſſóque humore accidere: Nam hoc modo ventriculi morbi ex tali materia procreati, eo confertim per aluum, aut vomitum expulſo, deſinunt: & apoplexia in neruorum reſolutionem tranſit, tranſmiſſo affatim humore à cerebro ad neruos, quas mutationes meritò inter criſes reponimus. Verum etſi calidi, frigidíque humores confertim extruduntur, ſúntque cauſæ morborum, qui per criſim ſoluuntur, tamen calidi ſuapte natura potius, frigidi autem magis ob loci naturam, aut materiæ multitudinem, quàm quòd irritandi vehementem vim obtineant, id præſtant. Atque hæc quidem ſatis de morborum ipſorum differentiarúmque eorundem cauſis, quantum noſtrum inſtitutum exigit, dicta ſint: quibus (patefacta methodo) quilibet meliora forte excogitare poterit, & in vnoquoque morbo proprias, peculiaréſque cauſas inuenire: quod enim nos generatim, communíque omnibus tractatione, explicare primi (vt arbitror) in hac re tentauimus, vtile, vt ſperamus, id in ſingulis vnuſquiſq; ſibi ſentiet: Nam qui nouit à quibus cauſis magni, continui, intermittentes, acuti, calidi, frigidi, aut alterius modi morbi proueniant, facilè intelligere quoque poterit, quid febrem magnam, acutam intermittentem, aut alium alterius generis morbum committat.

IOANNIS ARGENTERII DE GENERIBVS, ET DIFFERENTIIS SYMPTOMATVM

LIBER VNVS.

Quid ſymptoma. CAP. I.

TRIA eſſe præter naturã, morbos ſcilicet, cauſas morborum,& ſymptomata, ſæpius à Galeno oſtenſum eſt, & iam dudum ab omnibus medicis, ſuadente ratione, receptum. Itaq; iam poſtulare videtur noſtrum inſtitutũ, vt poſtea quàm de morbis, illorumque cauſis egimus Galeni imitatione, ad ſymptomata quoq; trãſeamus. Quæ quidem res nõ ſolum cognitu periucunda, ſed etiã medico ſummopere neceſſaria exiſtit: Quid enim quæſo iucundius, quàm poſſe cognoſcere (quod hæc tractatio promittit) quot, quibúſve modis,& à quibus cauſis corporis qualitates, actiones, excrementa, & alia deniq; omnia opera, quæ in noſtro corpore obeuntur, mutari, vitiaríq; cõtingat? Sunt (vt poſtea oſtẽdemus) ſymptomata cauſarum, morborúmq; effectus: Quo fit vt illa ſine his cõſtare, aut planè cognoſci nequeant: ſiquidẽ effectus ſigna fiũt eorum, à quibus proueniũt: nec cauſarũ natura,& vis, niſi perſpectis eorũ effectibus, planè intelligi poteſt. Quinetiam ad curationẽ facit plurimum huius rei explicatio. Nã quædam à morbis,& cauſis naſcuntur, quæ curationem ſæpius interrumpunt,& aliud medici officiũ requirunt. Alia verò huiuſmodi vim nõ habent: qua ratione nunc mitigatione, nũc curatione præſentibus ſymptomatis, aliquando præſeruatione opus eſſe dicimus. Quæ nemo vnquam rectè intelligere poterit, qui prius integram de ſymptomatis tractationem non abſoluerit. Ac inter omnes quidem Galeni libros diu ſum admiratus eos potiſsimũ, quos ille de hac re cõſcripſit: Nec immeritò quidem, vt mea fert opinio: ſiquidem alij ferè omnes ſi cum his cõferantur (quod omnes etiam, qui iudicio aliquo ſunt præditi, & medicinæ non ignari fatẽtur)

negligentius ab authore elaborati videbũtur: verum quum diligentius, ſæpiúſq; eos legere (quum de eadem re ſcribere inſtituiſſem) coactus fuerim, multa ſane optimè à diuino eo authore tradita, cõfirmato priore iudicio, cognoui: nõnulla tamen alia depræhendi, quæ fortè meliore docẽdi methodo ſcribi, doceriq; poſſent. Verũ ne alia proſequamur, quæ ſuo loco oſtẽdentur, illud imprimis cõtemnendum nõ eſt, quod ad nomen ipſum pertinet. Nã quum primo libro methodi medendi, & in Arte medicinali συμπτώμα, quod noſtri caſum vertũt, & συμβεβηκὸς, quod à noſtris accidens dicitur, inter ſe diſtinxiſſet: quod illud præter naturã, hoc verò ſecundũ illã eſſet. Poſteà in libro de Optima ſecta, & paſsim alibi hæc nomina inter ſe cõfundit, quũ ſcribit quædã eſſe ſymptomata ſecundum naturã, vt niger color Indis, quædã verò naturæ cõtraria, veluti nares acutæ vi morbi factæ. Scribit etiam libro primo methodi ſymptoma eſſe quod ſequitur alterationẽ ſecundum, vel pręter naturã. Sic accidentia morbi pro ſymptomatis ſæpe vſurpat, vt quũ ſcribit octauo capite artis, medicinalis ſymptomata eti ã propriè vocari accidentia. Vnde quidem Græci medici, quæ morbũ ſequuntur, nõ ſymptomata, ſed ἐπιγεννήματα, id eſt ſuccedentia ſcilicet morbum appellare maluerũt. Ducitur autẽ ſymptomatis nomẽ à verbo συμπίπτω, quod eſt (ſi vim vocabuli exprimas) ſimul cado, vt συμβεβηκὸς à verbo συμβαίνω, quod idem ſignificat, quod ſimul euenio: ſimul enim veniunt effectus cũ ipſa cauſa, à qua proueniunt. Nec tantũ diuerſa ſignificatione, quàm diuerſo vſu, & vſurpatione hæc vocabula inter ſe differunt: quũ pari felicitate, quod aliud ſequitur, ſignificent: Accidẽs autẽ verbum noſtrũ nõ oſtendit aliquid, quod aliud ſequatur: Accidere enim corpori dicimus nõ ſolum morborũ effectus, ſed etiã ipſos morbos, & eorum cauſas. Iam verò quid ſymptoma ſit, medicis explicandum eſt; de qua re etiã varia ſcribit Galenus. Nã in libro de Differentiis Symptomatũ, quicquid eſt in corpore præter naturã, generaliore quadã ſignificatione, ſymptoma eſſe definit: Propriè verò intelligendum quod morbum tanquã illius effectus ſequitur: ſiue quod alia omnia cõtinet præter naturam excepto morbo, & illius cauſis; quæ poſtea in ipſa tractatione nõ ſeruat: nam libro primo, & ſecundo methodi medendi actiones læſas à ſymptomatis diſtinguit: quũ tamẽ morbos ſequantur, & inter pro-

priè

priè dicta ſymptomata in libro de illorum differentia ab eo comprehendantur: Præterea vocat etiã ſymptomata morbos, qui ex aliis morbis naſcuntur, vt febrẽ dicit eſſe ſymptoma pleuritidis in libro de cõſtitutione artis: Addo quòd nõnulla enumeret inter ſymptomata, quæ eo poſito principio, in eorum numerum recipi nequeunt. Alia vero reiiciat, quæ non minus, quàm alia recipere oportet. Si enim ſymptoma eſt præter naturã, id autem eſt, quod plurimũ à naturali ſtatu recedit, quis pandiculationem, palpitationẽ, ructus, crepitus, ſternutamẽtũ, tuſsim inter ſymptomata reponet? Quis tumorem partis, vt ille facit in libro de Differẽtiis morborum, qui ad tantã magnitudinẽ nondum excreuit, vt actionibus incommodare queat? Neceſſe namq; eſt totũ corpus, vel partem, quæ præter naturã habet, ægrotare, nec ſuas functiones ob inſignẽ læſionem cõmodè exercere poſſe: Atqui per prædicta ſymptomata nihil, aut certè parum admodum corpus afficitur, ſæpéq; etiã nullis præſidiis, quæ morboſis affectibus debentur, opus habet, ſed illa, vel ſtatim ſponte deſinunt, aut parũ cõmutata viuendi cõditione, nullo negotio euaneſcũt. Quod ſi leuiora hæc vitia inter ſymptomata ſtatuantur, licebit etiã minimas quaſq; ab optima conſtitutione euerſiones inter ea ponere, quæ præter naturã cenſentur: quo fiet, vt nõ ſolum temere alibi neuter ſtatus inter ſanos & ægros ſit poſitus, ſed etiã decreta eorum approbẽtur toties ab eo reiecta, qui corpus noſtrũ continuè affligi, morbiſq; vexari cenſebant. In quo prætereà genere Symptomatum tumor ille qui ad eam magnitudinem non excreuit, vt actionibus obeſſe poſsit ponetur: an inter excrementa, vel qualitates corporis, vel actiones læſas: quod nulla ratione fieri poteſt, ſi ea legamus quæ ille ſub illis generibus cõprehendit: an inter morbos, vel cauſas morborũ, ſi forte dicamus eũ intelligere eo loco ſymptomatis nomine quicquid eſt præter naturã: At morbus nõ eſt, ſi cauſam eſſe dicit: nec cauſa morbi eſſe poteſt, ſi morbũ ob ſuam paruitatẽ nequit inferre: Quare nullo pacto ſymptoma erit cenſendus. Cæterum quũ ſanguinis profuſiones, vomitiones, & alias excretiones toto etiã genere præter naturã, à ſymptomatum conſortio ſeiungit, ſi modo tempeſtiuè fiant, id eſt (vt ille in libro de Differentiis ſymptomatum interpretatur) expellatur id, quod moleſtat, cõtenditq; nibil eorũ, quę ad animalis

commodum peraguntur in corpore, inter ſymptomata reputari debere,ſui mihi videtur obliuiſci. Sic enim tuſsim, rigorē,horrorem,ſingultum,ſternutamentū,crepitus,vomitum,alui profluuiū,quorum beneficio natura ſeſe à noxiis, morboſiſq; cauſis expurgat,inter ſymptomata temere collocaret,illorúmq; cauſas dum aliorum ſymptomatū cauſas inueſtigat,explicaret. An nō etiam libro ſecundo de Cauſis ſymptomatū ſcribit quædam ex illis naturæ eſſe opera violentius à morboſa cauſa concitata? Cui ſimile eſt illud,quod habet libro tertio eiuſdem operis,expultricem ſcilicet deprauato motu niti,quum per ſingultū noxias cauſas expellere ſtudet. Quòd ſi ita res habet,neceſſe profecto eſt multa ex ſymptomatis ad animalis commodum(quod negat in libro de eorum Differentiis)pertinere: ſiquidem eorum beneficio natura vtilitati ſtudet: Nónne enim quemadmodum à malis humoribus irritata facultas tuſsim commouet , ſic etiam ſanguinē, à quo moleſtatur,per diuerſas corporis partes ſæpè effundit? & vellicantes vēriculum acres humores, aut copia grauantes,excitata huiuſmodi facultate, extrudit pari omnino in omnibus vtilitate,& incōmodo, pariq; etiā facultatis robore? Quamobrem eadem quoque ratione hæc omnia ſub natura ſymptomatum compræhendere oportet. Quòd ſi quēadmodum ſymptomaticas eas excretiones vocare ſolet, quæ obſunt,ſymptomata etiā appellaret,quę perpetuò nocent,& alio nomine quæ per morbum proſunt vacuationes , & conferentia ſymptomata donaret , non eſſet quod damnare poſſemus: ſed quū hæc omnia mutuis nominibus nuncupet,probare nō poſſumus tractationem,quæ omnia confundit,& multorum errorum occaſionē prębet: Illud verò etiam,quod ſcribit ſymptoma preſsius ſumptum nihil aliud eſſe,quàm quòd morbū tanquam vmbra corpus ſequitur,contenditq; omne ſymptoma à morbo prouenire, eo etiam authore,quum de horum cauſis agemus, oſtendemus non eſſe rationi conſonū: propterea quòd non ſolum à morbis,ſed etiā à morborum, naturaliúmque rerum cauſis multa naſcuntur ſymptomata. Ergo intelligit ille ſymptomatis nomine,aliquādo quicquid eſt præter naturā,aliquando id quod ſecundum naturā exiſtit : nonnunquam id quod ſequitur morbum: aliquando id quod prouenit non ſolum à morbis,ſed etiam à cauſis morbi: aliquando excipit à ſym

ptomatis actiones morboſas:aliquãdo verò ſymptoma vult etiã ſequi ſanitatem,& ſtatum ſecundum naturã : vult nonnunquam ſymptoma eſſe nõ ſolum quod in ægrotis fit, ſed etiã à natura vincente,& extrudente quod obeſt:aliquando ſymptoma ei eſt,quicquid à morbo cõmittitur ſiue morbus ſit,ſiue aliud:aliquando ſymptoma ſtatuit eſſe effectus, qui obſunt ægrotis, vt excretio ſymptomatica : adeo vt nihil perpetuum,& ſtabile doceat hic author: toties enim mutat ſententiã,quoties de eadẽ re agit:Scripſit in libris de morbis,de ſymptomatis,in Methodo medendi, in opere de locis affectis,in libris de placitis Platonis, & Hippocratis, & alibi paſsim integras paginas,de nomine morbi, ſymptomatis,cauſę morbi,paſsionis,actionis,diſpoſitionis,ſiue affectus, nec vnquàm ſtabilire aliquid in ea re potuit : quod poſtea docẽdo ſequeretur:Scribit de nominibus ſtatim eſſe conueniendum:cum interim ipſe nullum de illis loquendi finem faciat:nunc ſequitur quod alio loco improbauit : atq; ita ſuam tractationem,& nos ipſos confundit:Ego verò in meo hoc opere ſymptoma intelligo,quicquid præter naturam morbis, & illorum immediatis cauſis exceptis,in corpore reperitur.

De generibus, & numero ſymptomatum.

CAP. II.

GALENVS in libro de differentiis ſymptomatum tria in vniuerſum ſymptomata eſſe ponit, Actionem læſam,excrementa, & qualitates corporis præter naturam,quæ primas ſequuntur : nihil enim horum morbus eſt,nec morbi cauſa proxima(nam remotæ cauſæ morborum ſymptomata aliquando euadunt) veluti cum nimia vigilia,aut ſomnus immoderatus,motus, excrementa, quæ præter naturam retinentur,aut emittuntur, aliáque huiuſmodi, præſentes morbos intendunt, & nouos etiam alios pariunt : Verum vt mea fert opinio alia præter enumerata ſymptomata ſunt addenda : eſt enim cibus male concoctus,& ſanguis qui per morbos corrumpitur ſymptoma, vt omnibus conſtare puto, quum intemperiem, & vitiatem actionem ſequantur, perinde, vt ſecundæ qualitates:quum tamen in nullo ex prædictis ſymptomatis hæc contineantur. Nam quod aliquis dubitare poſſet, ſub

excrementis nequaquã cõprehẽduntur: quippe cũ excrementa vocẽtur, quæ ab aliis poſt cõcoctionẽ ſegregata, extra corpus excernuntur, excretionémq; poſtulant: quod his nõ contingit: Nam etſi cibus male conficitur in febricitantibus & improbus ſanguis gignitur, nõ tamẽ propterea iudicamus, ea excrementa eſſe, & tanquã inutilia reiicienda: Id quod etiam euidentius in carne ſpongioſa, aut alio modo vitioſa apparet: Quæ etſi huiuſmodi gignitur, in corporibus morbo oppreſsis, aliud tamen quã excrementũ eam eſſe putamus, dolorem præterea, & præter naturam voluptatẽ, ſymptomata nemo eſſe negauerit, quæ tamẽ ſub nullo ex prędictis tribus generibus ſymptomatũ cõprehenduntur. Quod quidẽ ob quorũdam inſcitiam, ne dicam malignitatẽ, paulò diligentius docere inſtitui, ab ipſo nomine exorſus, ne alicui imponant varia illius ſignificata. Porrò nomẽ doloris, quẽ græci πόνον, λύπην, ἀλγηδόνα, ἀνίαν, ὀδύνην, κόπον, & ἄλγημα, vocant, vt Galenus aphoriſmo ſexto libri ſecundi, & alibi teſtatur, duo ſignificat, diſpoſitionem, ſiue cauſam ipſius doloris, vel moleſtiam illam, quã omnes cõmuni conceptu intelligimus, dolorémq; vocamus, nec tertiã ſignificationem apud Galenũ eſt reperire, vt quidã ſentiunt: qui ſcripſerunt hoc nomine etiã ſignificari actũ eum in quo dolemus: neq; enim illi authorẽ habent, ex quo id probare poſsint, aut certe non Galenũ, cuius opinionẽ ſe tueri poſſe dicunt: eo quod dolor apud illũ bifariã vſurpetur, vel pro actu quo dolemus, vel pro eo quod voluptati opponitur. Duo quidem doloris nomẽ ſignificare ſcribit Galenus, ſed nõ ea quæ illi ponũt: Nec illud quod dicũt, id probat, vt rationale, ita dolorẽ duo ſignificare: non enim ex aliorum nominũ duplici ſignificatione, ſed ex loquendi vſu accipere debemus, quod vno modo, vel pluribus vſurpatur: Igitur cũ dolor apud Galenum ſignificet diſpoſitionẽ dolorificã: & id quod voluptati opponitur, de illa ſignificatione poſtea, de hac verò nũc agendũ. At quũ omnes fateantur dolorẽ eſſe ſymptoma, etſi aliquando morbi cauſa remota fieri poteſt, certúmq; ſit eũ, nec inter qualitates alicuius ſenſorii, nec inter excremẽto reponi poſſe. Hactenus putarunt medici, dolorẽ eſſe actionẽ, & ſenſationem læſam: & cũ illorum opinione omnis actio læſa ſit, vel abolita, vel debilis, vel deprauata, ponũt dolorem inter deprauatas actiones, eo quòd per dolorẽ ſentiri dicãt, quod

nequa

nequaquam ſentiri debet: Addunt & quidā philoſophi qui
de hac reſcripſerunt rectè Galenū,& Auicennā dixiſſe,dolo
rem eſſe triſtem ſenſationē:id enim oſtendere ea quæ dolo
rem excitāt. Nā quæ tendūt,vel pungūt,vel alio modo dolo
rem cōcitāt,id faciūt interim cū agunt,nō autē poſtea quàm
agere deſierūt:ex quo inquiunt patere dolorē in actione cō
ſiſtere,actionémq; eſſe: Ac tandē illi definiunt dolorem eſſe
aſperū,ſiue moleſtū ſenſum præter naturā cōfertim factū, à
mala Temperie,cū ſolutione cōtinui: cōtrà verò voluptatē,
ſenſum eſſe blandū,ſecundū naturā,cōfertim genitū: Accu-
ſántq; nos ſatis apertis verbis quòd hic antea docuerimus,
dolorē nō eſſe ſenſationē,vel actionem aliquā. Contra quos
iam diſputare aggredior,nō vt mihi patrocinari velim, ſed
ne veritati deſit patrocinīū in tantis ſectis, rātis cōtentioni
bus,tanta cęcitate,& malignitate quibus difficultatibus ho
die premūtur,qui liberā docendi rationē profitentur: Ac il-
lud ſolū aduerſus illos adfero, ſi Galenus recte dixit dolorē
eſſe actionē: Cur illi poſtea cū Ariſtotelis opinionem excu-
tiunt,id negāt aſſerúntque; quod nos putamus verum eſſe,
eum inquā ſequi actionem,vel certe in ipſa actione, & ſen-
ſatione fieri. Nonne redarguūt iam illū,quem recte ſentirē
conati ſunt oſtendere,& lōga diſputatione defendere labo-
rarūt? Iam verò ſi dolor eſt actio,edet aliquod opus,vt alias
actiones facere videmus:nā concoctio aliquid cōcoquit, vel
certe pars corporis cōcoquendo aliquid facit, vt chylum in
vētriculo,ſanguinem in hepate,quid verò dolor agitur, aut
quid per dolorē,vel dolendo operabitur id, cuius actio do-
lor eſſe cenſetur? Nā vt oculus videndo aliquid agit, nempe
videt obiecta, ſic ſi dolor eſſet actio alicuius ſenſorij, hoc
ipſum dolendo aliquid efficeret. Cæterùm ſi dolor eſt ſenſa
tio haberet aliquod peculiare obiectū, circa quod verſatur;
vt viſus circa colores,auditus circa ſonos,odorat⁹ circa odo
res, guſtus circa ſapores, tactus circa primas, & alias ſuas
qualitates: At doloris quodnā quæſo erit obiectū. Deinde ſi
dolor eſt ſenſatio,erit alicuius ſenſorij actio & ſenſatio: nō
eſt autem actio viſus,auditus,guſtus,odoratus,tactus: quip-
pe cum in omni ſenſatione dolor fiat: & propterea peculia-
ris alicuius ſenſus actio eſſe nequit: cōmunis autē nulla eſt
actio omniū ſenſuū,etſi cōmune aliquid eſt,quod de ſingu-
lis ſenſationibus iudicat,& quorundā ſenſuū cōmunia quæ-

dam ſunt obiecta: Ad hæc ſentire eſt cognoſcere, & ſenſatio eſt cognitio quædã, vt recte inquit Ariſt. At dolere nõ eſt cognoſcere, nec dolor eſt cognitio. Addo quod dolere & ſentire eſt pati, vt docet Ariſtoteles, quare dolor actio eſſe nõ poteſt. Vrget & illud hãc opinionẽ, quòd in nullo actionis læſæ genere poſito à Galeno, reponi poſsit: nã vt nemo dubitat dolorẽ non cõtineri ſub debili, aut abolita actione, ita euidenter hallucinãtur, qui eũ putant eſſe deprauatã actionem, ea ratione quod vrgente dolore ſentiat̃ aliquid, quod abeſt, dum corpus recte valet: nam etſi verũ eſt dolorẽ fieri à re moleſtante, qua caret corpus, quod nullo dolore affligitur: non tamen ob id deprauata eſt actio, quæ illud percipit, non magis profecto, quã ſi quis diceret deprauatã eſſe viſionem, cũ res moleſtas apprehendit, ac tales eſſe agnoſcit, quales ſunt. Eſſet quidem deprauata actio, ſi eas non perciperet tales eſſe quales exiſtunt: quo modo illos deprauate videre cẽſemus, qui quæ rubra ſunt iudicant flaua, aut duplex quod eſt ſimplex, aut perforatũ quod eſt ſolidũ, aut ſublime quod eſt humile, eadẽ ratiõe deprauate eos iudicare dicimus, qui delirant, in dolore verò quũ percipiatur id quod obeſt, nullus eſt error in ipſa actione: Quare nec ipſe dolor põt actio aliqua eſſe: quum nec abolita nec debilis, nec deprauata ſit: & quo modo quæſo deprauata erit actio, ſi nequit actio eſſe? Quod ſi ad Galeni placita res eſt reuocanda, inueniemus illum nequaquã putaſſe dolorem eſſe ſenſationẽ: etſi aliquando vbi negligentius rem tractat id ſcribere videtur. Nã in arte medicinali, vbi agit de ſignis corporũ ægrotantiũ apertiſsimè diſtinguit ſigna ſumpta ab actionibus læſis, ab illis quæ ſumuntur à dolore: idẽ docet in libro duodecimo methodi, ac paſsim alibi, ſed euidẽtiſsime in libro de differentis ſymptomatũ, vbi enumeratis, ſenſuũ ſymptomatis ſubdit dolorẽ, & voluptatem peculiaria quædã eſſe ſenſuũ ſymptomata: illorúmque vim in ſenſu tactus inſignẽ apparere: In primo verò ſenſorio cerebro inquã ipſo fieri ἀγρυπνίαν, id eſt vigilantiã ſiue vigiliã præter naturã, & coma, hoc nomine ſoporoſos omnes affectus intelligẽs: tanquã alterius naturæ eſſent hæc à prędictis ſymptomatis, quo loco etiam apertè ſcribit, tactũ in ſua actione inſigne ſymptoma experiri, nempe dolorẽ. Ex quibus verbis patet ipſum dolorẽ nõ eſſe ſenſationẽ, ſed in ſenſatione fieri. Quod ſi Galeni dicta

concil

conciliare velimus facile illa ita interpretari poterũt: nam quum dicit dolorẽ eſſe triſtem ſenſationẽ, nõ dolorẽ ipſum definit, ſed modũ, quo dolor efficitur: tũc enim dolor naſcitur, quũ triſtis fit ſenſatio. Eandẽ opinionẽ refellit Ariſt. decimo libro ethicorũ. vbi ſcribit abſurdũ eſſe, arbitrari dolorem, & voluptatẽ eſſe ſenſationẽ, aut actionem: eos autẽ ita credere qui nequeunt actionẽ ab eo, quod in ea fit, ſeparare: Itaque quum dolor nõ ſit ſenſatio, non eſt quod laboremus in aliis partibus definitionis refellendis: nam ſi genus definito non conuenit, mala tota definitio ſtatim proditur: Quin potius examinemus alias definitiones, quæ de dolore traduntur: definiunt enim illi ex Ariſt. (vt aiunt) opinione, dolorem eſſe paſsionẽ in appetitu, ſequentẽ cognitionem, & iudiciũ ſenſus: ſed nõ video quo modo id probent: Nam Ariſtoteles nulla appetitus facta mentione, lib. vj. Topicorum, definit, dolorem eſſe paſsionẽ animalis, factam cũ violentia, à diſtãtia partiũ cohærentiũ. Aiunt illi etiã Ariſtotelem ſeptimo Ethicorum dicere, animal in ſentiendo laborare, tum quòd ſpiritus in functione laboret, tũ quod ſequatur affectus in appetitu: ex quo aſſerũt dolorẽ eſſe affectum in appetitu, ex ſenſu ortũ: ſed vt dicã quod ſentio, fingũt illi multa in hac re Ariſtotelis eſſe, quę illius authoris nõ ſunt, aut certe nõ ad dolores, & voluptates corporis, de quibus potiſsimũ agimus, ſed animi voluptates, & nequaquã ad dolores pertinent: ſcribit quidẽ ille vltimo capite illius libri animal ſemper laborare & ipſum videre, ac audire dolorẽ inferre: Sed huiuſmodi dolorẽ nos nõ ſentire propter cõſuetudinem verũ hoc ex aliorũ opinione tradit, vt ex illius cõtextu quilibet cognoſcere poteſt. Præterea nõ ſcribit ille animal laborare, eò quòd ſpiritus in functione laboret: nã quis labor ſpiritibus tribui poteſt? Quod ſi illi volunt, animal in ſentiendo laborare ob laborẽ ſpirituũ, & affectũ qui in appetitu ſequitur, & ex hoc putant elici doloris definitionem, quod ſit affectus in appetitu ex ſenſu ortus, cur etiã ſpiritus in definitione ipſa nõ aſſumitur: Si enim vtrũq; neceſſariũ eſt ad doloris generationẽ, labor inquã, ſpiritus, & affectus qui ſequitur in appetitu, abſurdũ eſt vno aſſumpto in definicione alterũ relinquere. Omitto quod illi nõ doceãt quid dolor, & voluptas ſint, ſed modũ explicent quo hęc fiunt: aiunt enim ex labore ſpirituũ, & affectu in appetitu vtrũq; fieri, at

hoc eſt cauſas, & modũ docere generationis doloris, & volu ptatis: nõ aũt definire quid illa ſint. Ac nec illud quidẽ perci pere poſſum quid appetitus cõferat ad dolorẽ; quidq; cũ eo cõmune habeat: appetimus enim quę ſunt iucũda, reiicimus verò & ſpernimus, quæ ſunt triſtia: cuiuſmodi eſt dolor. Vo luptates quidẽ appetimus, & illæ in cupiditate, & appetitu cõſtitui poſſunt: At dolor nequaquã. Addo quod Ariſtoteles eodẽ libro doceat, voluptates quaſdam eſſe ſine cupiditate, quo fit vt dolorẽ, & voluptatẽ, ex cupiditate, & appetitu nequaquã definire poſsimus: vt potè quæ nõ omni voluptati: & tanto minus omni dolori cõuenire poſsint: Sed quis huiuſmodi definitionẽ doloris probabit quæ ipſo definito eſt difficilior? Quapropter ex noto aliquo principio quęramus aptam, & perſpicuã doloris definitionẽ: ſumemus aũt principiũ quo vtitur Galenus in morbi definitione inueſtigãda ex cõmuni omniũ cõſenſu. Vt enim omnes homines dicunt ſe ægrotare, quando ſui corporis cõpoſitionẽ labefactatam agnoſcũt, ſic ſe dolere aiũt, quãdo re aliqua moleſtant. Quare dolor moleſtia quædã eſt, at nõ omnis moleſtia dolor eſt. Etenim calor, frigus, laſsitudo, cibus, potus, medicamentũ, moleſta ſæpe ſunt, pariũtq; corpori moleſtiã, ſed ſæpe citra dolorẽ: Quare addendũ eſt in definitione id quod moleſtiã parit dolorificã: Eſt aũt id, (vt poſtea oſtẽdemus) quod cõtinuũ ſoluit: ea enim moleſtia & paſsio, quæ à cõtinui ſolutione naſcitur, cũ dolore eſt. Verũ nec omnis paſsio, quæ fit ab his quæ violãt cõtinuũ eſt dolor, aut cũ dolore: nã vulnera oſsiũ, & etiã ipſius carnis, & neruí, aliquãdo nullũ pariũt dolorẽ vt in certamine acri, & delirãtibus cõtingit, id quod nõ alia ratione (vt poſtea etiã docebimus) accidit, quã quod deſit facultas quæ paſsiones illatas apprehẽdit, & diiudicat: Accidunt præterea dolor, & voluptas dũtaxat in actione, id eſt quũ agimus aliquid, ſentimus, cogitamus, nec in omni quidẽ actione, ſed duntaxat in ſenſu, & functionibus, quæ principes à medicis vocãtur, nec non in illis, quæ vitales, & cordis paſsiones nũcupant, in naturalibus verò vocatis actionibus, & motiuis, nec dolor, nec voluptas fiunt: nã vt ſenſoria ſentiẽdo dolorẽ, & voluptatẽ experiũtur: ſic in cogitatione, recordatiõe rerũ animus aliquãdo ſuos dolores, ſuáſq; voluptates capit: ex ira, & triſtitia, & nimio etiã gaudio, & riſu naſcitur in corde dolor, & tunc ſolũ quando fit actio. Sed de

his

his poſtea quędam diligentius proponemus. Quod ſi ita eſt, quid aliud erit dolor, quàm moleſtia & paſsio, quæ agendo percipitur, ex ſolutione continui nata, ſiue moleſtia, & paſsio, quæ fit in ſenſu aut animo, à ſoluentibus continuum? nam, vt poſtea oſtendemus, non ſolum in ſenſu, ſed etiam in animæ actionibus, quæ ſubiectæ ſunt dolori, & voluptati, dolor naſcitur, ab his quæ continuitatem partium diuidunt: ſuo enim modo, ad ſubiecti diuiſionem anima pati, & diuidi dicitur: Porrò huius definitionis partem, quæ eſt de ſolutione continui ex Ariſtotelis ſexto libro Topicorum ſumo: non enim omnes paſsiones, ſed eas ſolum quæ à diuidentibus continuitatem partium oritur, dolorificas eſſe docet: Quod verò fiant dolor, & voluptas in ipſa operatione idem ſcribit libro decimo Ethicorum: Eſſe verò tum dolorem, tum voluptatem paſsiones, & dolorem eſſe moleſtiam quandam, voluptatem verò iucunditatem aut aliud quod moleſtiæ opponatur, omnibus conſtare puto: non ergò dolor eſt ipſa actio, vt ſenſatio triſtis: ſed moleſtia, quæ fit in triſti ſenſatione: ſic dolor qui ad cogitationem pertinet, non eſt ipſa cogitatio triſtis, ſed moleſtia quæ in cogitatione naſcitur, ab eo quod habet vim inferendi dolorem: ita vt in ſenſoriis, ex ſenſu rei diuidentis naſcatur dolor, ex ſenſu verò rei vnientis voluptas: In animæ verò facultatibus, ſecundum naturam cuiuſcunque facultatis & actionis, pari ratione à re diuidente, & vniente, dum fit diuiſio & vnio, dolores & voluptates fient: Sed hæc (vt diximus) cognitis iſtorum cauſis clarius patebunt. Ergo vt tandem colligamus quod ab initio docendum propoſuimus, plura ſunt genera ſymptomatum, quàm actio læſa, excrementa, & qualitates corporis præter naturam: Verum non omnia ſunt ex primo genere: nam actio primum vitiatur, ad hanc poſtea ſequuntur excrementa corporis, qualitates, aliáque præter naturam opera: & in aliquibus partibus dolor, voluptas, vigilantia, & ſapor accedunt: Vt enim vnam actionem læſam alia ſæpe ſequitur: ſic ſenſationem in propriis ſenſorijs, triſtem quidem dolor, iucundam autem voluptas, prohibitam verò delationem virtutis ſenſificæ, & calidi innati ad omnia ſenſoria, ſopor, nimium autem calidi motum, vigilantia comitatur.

De generibus actionis læſæ.

CAP. III.

VNVM eſſe commune ſymptoma actionem læſam,& ex ea non ſolum qualitates,& excrementa,ſed etiam alia opera,quæ perperam in corpore obeuntur: veluti eſt cibus malè concoctus,prouenire,antea abunde oſtenſum eſſe puto. Quinetiam per qualitates,quæ ſymptomata ſunt, intelligendas viſiles,vt colores præter naturam, audibiles vt ſonos,qui in corpore excitantur, odorabiles fœtidas ſcilicet qualitates,quæ odore percipiuntur,& guſtabiles, vt ſapores,qui ex humoribus linguã inficientibus ſentiuntur: atque demũ tactiles,vt duritiẽ,mollitiẽ, aſperitatem, læuitatem,& alias qualitates, quæ tactui ſubiiciuntur, primis exceptis,quæ morbi ſunt cauſæ,non effectus, omibus conſtare arbitror. Illud verò nec etiam apud inſignes medicos ſatis patet,quot ſint actionis læſæ genera: Etenim Galenus non aliter actiones læſas diuidere ſolet, quàm in debiles, abolitas, & deprauatas: qua certè diuiſione, vt mea fert opinio,omnia functionis vitiatæ genera non compræhendit: Id quod quilibet cognoſcere poterit, qui perſpectũ habuerit,quid per abolitam,debilem,deprauatámque actionẽ intelligere oporteat: quod vtcunque nec quantum res ipſa exigit,expreſſum exiſtimo: & vnam etiam pro alia ſæpius vſurpatam non ſine artis cõfuſione oſtendere poſſum. Nam vt nemo eſt,qui non intelligat eam functionem abolitam vocari,quę nullo modo amplius fit,& prorſus quantum ſenſus iudicat,periit, quo modo apoplexia ſenſus & motus abolitio definitur: Ita de aliis maior difficultas eſt. Etenim Galenus imbecillitatem in libro de Differentiis morborum,ſymptomatúmque Differentiis & Cauſis, ac etiam in Methodo medendi, nunc pro parua intemperie, nunc pro magna,aliàs pro actione debili vſurpat. Debilem verò actionem nunc vocat,quæ vix fit,longioréque tempore eget, vt perficiatur, aut etiam nunquam perfectionem aſſequitur: Quemadmodum eos dicimus debiliter concoquere,qui vel planè vſque ad naturalem & ſolitam mediocritatem alimẽtum permutare nequeunt, aut ſi id faciunt, longiore tamẽ tempore ſolito opus habent. Nonnunquam tamen eos

debilit

debiliter agere ſcribit,qui confuſè agunt,veluti quum eos debiliter audire videréque dicimus,qui confuſè audiunt,& vident. Verum alia etiam vitia ſub debili functione compræhendenda eſſe puto,qualis eſt ea actio,quæ quum ſemel continuato negocio opus ſuum perficere debet, ob debilitatem illud intermittere & pluribus vicibus abſoluere cogitur,cuius etiam generis eſt quæ poſt iuſtum tempus opus aggreditur,& quæ paulatim agit,quod confertim perficere deberet: Ergo debilis ſit,quæ nunquam perfectionem operis ſui aſſequitur,vel longiore tempore,aut confuſè,& quæ intermittit,vel paulatim agit, vel poſt iuſtum tempus ad opus conficiendum excitatur. Deprauatæ autem actionis nomen cum aliis ſæpe confundit, & propriam illius ſignificationem exemplis duntaxat, nulláque generali ratione docet. Nam libro tertio de Cauſis ſymptomatum deprauatam coctionem ſub ſe debilem,& corruptam continere ſcribit,id quod de mala in libro de Differentiis antea prodidit. Alibi verò,vt antea diximus,actionum vitia in abolitas,debiles,& deprauatas ſtatim diſtinguit,aut in malam, & deperditam:eam verò,quæ mala eſt in debilem & deprauatã: Sumit etiam nonnunquam difficilem pro deprauata,quemadmodum quum in libro de Differentiis ſymptomatum coctionem deprauatam diſpepſiam,id eſt difficilem coctionem vocandam eſſe,non apepſiam contra nonnullos cenſet. Sed hæc quidem leuiora eſſent:ſi quid nomine deprauatæ actionis intelligendum eſſet,aliquando oſtendiſſet. Nã quòd deprauata idem ſit,quòd corrupta ſiue vitioſa, ſæpius ab eo oſtenſum eſt:ſed quid per corruptam intelligendum eſſet,doceri etiam oportebat. Ponit etenim rigorem, horrorem,conuulſionem,palpitationem, tremorem, ſingultũ, tuſsim,ructũ,ſternutationẽ,pandiculationem, dentiũ ſtridorem,oſcitationẽ inter motus deprauatos,ſed quur huiuſ modi cenſendi ſint cõſtare non poteſt:quippè quũ illi motus plurimũ inter ſe differant, & non niſi perſpecta deprauatæ actionis natura,in qua conueniunt,quales ſint intelligi poſsint. Coctionem autem deprauatã definit eſſe alterationẽ in alterã qualitatẽ,quàm ſit ea,quæ ſecundũ naturã: ſed nec trahi poteſt hæc definitio ad omnes alias actiones. Nec etiã debilẽ à deprauata ſatis diſtinguere videtur: Nam qui perfectè alimentũ nõ concoquit:ſed paulo frigidius relinquit

linquit, non aſſequitur qualitatem, quæ ſecundum naturã exiſtit: nũ tamẽ ꝓpterea deprauatã, ſed debilẽ potius huiuſmodi coctionẽ nuncuparemus. Qua ratione debiliter, non autem corruptè alimentũ in ventriculo concoquere eos dicimus, quibus ea pars frigidiore intemperie eſt affecta. Ac profectò mirari licet, quod Galenus in libris de Morbis, & Symptomatis, vbi generalem cõmunémque omnibus doctrinã profitetur, nihil ferè cõmune doceat, ſed perpetuò in ſingulorum explicatione verſetur. Quo ſanè fit vt alia, quæ traduntur in aliis operibus difficilia propterea videantur, quòd à nullo certo principio ſint ducta: Nihil enim eſt frequẽtius apud medicos nomine pulſus & reſpirationis magnæ, paruæ, tardæ, velocis, crebrę, raræ, æqualis, inæqualis, ordinatæ, inordinatæ: nec tamẽ adhuc cõſtat ex tractatione Galeni qualia ſint in his actionibus vitia: an ſub deprauata, vel debili functione (nã de abolita dubiũ nõ eſt) cõprehendi debeãt: Sũt & permulta alia mala in actionibus, quarũ ſparſim mentionẽ facit, quę nulla arte cõſtat, quoniã à nullo certo initio cœperũt. Hinc fit profectò, vt nec omnes actionis læſæ formas vnquam numerare poſsimus, nec quieſcat animus, quũ eo ignorato, quod ars pollicetur, in his, quæ ſparſim nulláque methodo traduntur, perpetuò laboret, & hæreat. Itaque rei natura duce omnia vitia, quæ circa actiones omnes inueniri poſſunt, inquiramus, & certis poſtea generibus comprehendamus, ne confuſionẽ pariat innumera rerum multitudo. Neceſſe ergo eſt imprimis eã, quæ vitiata eſt, actionem aut fieri, aut non amplius fieri, hæc rurſus vel non fit quod impediatur, potentiã tamen habet, vt fieri poſsit: veluti ſi quis, ligatis manibus, illarũ partiũ opera exercere prohiberetur, quæ quum præter naturã non ſit à noſtro inſtituto reiicitur: alia verò eſt, quæ deſinit fieri perfecto opere quæ pariter ſecundũ naturam exiſtit: quo modo non fieri ſomnũ in vigilantibus dicimus, quod genus ceſſationis vitioſum non eſt, ſed ſecundũ naturã, ſicut etiã deficiente materia actiones non fiunt, nulla exiſtente in parte læſione, aliud verò eſt præter naturam, quod vocatur abolita actio, quæ diuiditur in prorſus abolitam, id eſt quæ nunquam reſtitui poſsit, vt cæcitatem viſus integram abolitionem vocamus: & in eam, quæ etſi nullo modo fit, omnem tamen potentiam non amiſit. Qua ratione in neruorum reſolutione

xione ſenſum,& motũ abolitum dicimus,quæ tamẽ ſæpius reſtituuntur. Iam verò quę aliquid facit actio, vitiũ ſortitur in re,quæ fit,& in agendi modo: Vitium enim eſt in ratiocinatrice facultate,quum ignorat an agendum ſit, & quid: quod in delirantibus vſu venire ſæpe videmus,qui ignorãt an retinere,an reiicere aliquid debeant, & quid retinendũ, quídve proiiciendum ſit:atque illud quidẽ vitiũ in principibus actionibus, & potiſsimum ratiocinatrice peculiare exiſtit,hoc verò omnibus etiam cõmune: Damnamus ſiquidem omnẽ actionẽ,quæ aliud opus facit,quàm oporteat: veluti ſi ventriculus pro nutrimento venenoſam aliquã ſubſtantiam gignat. At in agendi modo,& ratione plurima vitia cõpræhendimus: vitiũ enim eſt in actione ſi excedat, vel deficiat,quomodo magnũ,paruúmque pulſum, & reſpirationẽ magnam,& paruã per morbos pariter damnamns, eo quòd mediocritatem excedant. Vitioſa quoque eſt, quæ eſt vehementior,& validior quã expediat,quippe quum nemo probet phreneticorum validiores motus,& robur, aut vehementiores expultricis,aut retẽtricis facultatis actiones: damnamus quoque eam,quæ infirmior eſt, quàm naturæ cõditio exigat: vt infirmã coctionẽ, retentionẽ, expulſionẽ, attractionẽ,ſenſationes,pulſus debiles,& languidos,& motiones deniq; omnes. Nec vitio caret,quæ confuſa eſt: Præterea probanda non eſt,quæ ſtatutũ tempus ſecundũ naturã nõ expectat,ſed anticipat, vt crebrior pulſus, reſpiratio, & excretio, quæ antequã oportet fit,& quæ tardius quàm expediat incipit, vt tardus pulſus,tardáque reſpiratio morboſa cenſetur, ꝙ tardius incipiat: vituperamus etiam quæ rarius,aut crebrius exercetur, veluti rarum crebrúmque pulſum: nec nõ intempeſtiuam functionem accuſamus: quẽadmodum veſicam inteſtiníque muſculum malè affectum iudicamus,quum alui excrementa, & vrina cohiberi per occupationes nequeunt: Quin & vitioſa putari debet, quæ poſtea quàm incepit,velocius,ſegniúſque obitur, vt in veloci,tardóque pulſu apparet. Nec eam probare poſſumus, quæ ad longius tempus extenditur, vt longiores ſomnos, & vigilias morboſas iudicamus, & coctionem quæ longiore tempore opus habet, vt mediocritatem aſſequatur: damnãda quoque eſt,quæ quũ fieri deabeat confertim, paulatim fit,aut intermittit quæ continua eſſe debet aut cõtrà.

Nemo

Nemo enim probaret ſeminis excretionē, quæ paulatim fie ret: ſubitas autē, & cōfertim factas ſanguinis ſpiritúſq; retractiones ad cor, internáq; viſcera exitioſas etiā credimus: cōtinua debet eſſe pulſuū, reſpirationiſque viciſsitudo: peſſimóſque intermittētes pulſus inter oēs ferè alios cēſemus. Per certa tēporis interualla bibit, edítque animal quū ſecundum naturā habet: perpetua aūt ſiti, & fame ſæpe vexatur, quū præter naturā afficitur. Excernit itē alui, veſicæque excrementa per certa tēporis interualla: Quòd ſi cōtinuò hęc faciat, perperá certè affectū eſt. Nec probari quidē poteſt inordinata, inæqualiſque functio, quandoquidē pulſus, reſpirationes, aliáſque oēs motiones inæquales, inordinatáſque maximè alienas à natura putamus. An nō etiā culpare eam oportet, quæ per corporis partes obitur, per quas non debet? veluti quum noxias ſanguinis excretiones laborāte hepate inflammatione, eas ponimus eſſe, quæ per narem ſiniſtram obeuntur: probamus autem quando ſanguis per narem dextram profluit. Quis verò eam etiam nō damnet functionem, quæ plena eſt moleſtiis, & ſuperflua voluptate, veluti quum ſomnos illos morboſos credimus, qui in ſomniis variis, & moleſtiis abundant, & motum, qui cū dolore partium exercetur, tanquam præter naturam omnes fugimus? Ad hæc illud in vitio actionis ponendū, ſi pars, quæ agit figuram debitam naturalibus motionibus non ſeruat: nec vt oportet flectitur, aut alio modo agitatur, quo modo (puto) rigorem, horrorem, palpitationem conuulſionem inter peruerſas actiones recenſemus. Itaque quum tot ferè ſint in actionibus vitia, aut ſi quæ alia reperiantur, facilè ad hæc redigi poſſe videantur: illud certè omnibus conſtare puto hæc omnia à Galeno illis tribus generibus non fuiſſe compræhenſa. Nam vehementior, validiórque functio omnino prætermiſſa eſt, & omnes aliæ, quæ in incremēto conſiſtunt, ſicuti celeriores, maiores, frequentiores, longiores, & reliquæ huiuſmodi: hallucinantúrque meo quidem iudicio, qui refugium in hac re Galeno quærunt, eo quòd putent ſub deprauata actione auctam comprehendi: Sic enim ſub eadem diminutam quoque complecti oporteret, ſi modo contraria ſub eodem genere poni debent. Quamobrem ſi ille diminutam, ſiue imbecillam à deprauata diſtinguit, eam pariter, quæ excedit, validiórque reperitur, ſeiungere neceſſe

neceſſe eſt: quádoquidem etiã in prædictis actionibus, quas auctas dicimus, nullus error, nulláq; hallucinatio conſpicitur, ſed ſolus exceſſus damnari poteſt. Deprauatè namque eos videre ſcribit, qui hallucinantur circa ea, quæ videntur: vt quum duplum iudicant eſſe, & compoſitum, quod eſt vnicum, & ſimplex: aut depreſſum, quod eſt ſublime: vel perforatum, quod eſt ſolidum, & contra. Sic in motibus conuulſiones, tremoréſq; deprauatæ actiones, veluti etiã delirium in principe facultate corruptæ functiones eſſe cẽſentur, quę longe differunt natura, & genere, ab his, quas excedentes, & auctas nũcupamus: Quippe deprauatè agere aptè dicere poterimus eos, qui cinerem, & carbones, aut res alias corruptas, abſurdáſq; appetunt, aut dormiendo delirãt. At nemo bulimiam, id eſt ingentem famem in qua optimi cibi aſſumuntur, & lõgiores profundioréſq; ſomnos deprauatos vnquam vocabit, niſi qui fortè obtuſiore ſit ingenio, & iudicio, vel rerum, nominúmq; proprietatem confundere nõ vereatur: vt eos defendat, quos ſuæ ſectæ authores, & principes ſibi conſtituit. Quid enim quęſo deprauatum eſt, vbi in ſolo exceſſu eſt vitium? Quòd ſi repugnante omni ratione deprauatas putemus eſſe huiuſmodi functiones: cõcedemus quoque diminutam cibi appetentiam, leuiores, breuioréſq; ſomnos, aliáq; omnia, quæ in debilitate ponuntur vitia ſub deprauatione, vt diximus contineri. Duo ergo erunt prima in actionibus vitia, abolitio & deprauatio: cui quidem opinioni paſsim Galenus repugnat; Ac quãto certè ſatius eſſet concedere, quæ euidentiſsima ſunt, quàm tergiuerſando, & ſuperfluo hoc ſcriptorum patrocinio optimos quoſque, doctiſsimóſq; viros tandem ad hæc abſurda perducere. Nunquam putauit Galenus omnia ſua opera eſſe perfecta, & nihil aliorum labore addi poſſe his, quæ ipſe inuenire forte cœpiſſet. At logices facultatis non ita ignarus fuit, vt quid ex contrariis ſequeretur, perſpicere non poſſet, ſi paulo maiore cura, & diligentia infinitam hanc ſuam librorum multitudinem conſcripſiſſet. Et certè tanto ſatius eſt ita de eo ſentire, quanto plus illi tribuimus, ſi quid eum ob negligentiam prætermiſiſſe, quàm ob logices imperitiam ignoraſſe dicamus. Addatur ergo in vitio actionis incrementum, vocetúrq;, vt diminuta, ſic huiuſmodi actio aucta, vel ſuperflua. Eſt præterea faciendum aliud genus, quod tri-

ſtem voluptoſámque præter naturam actionem contineat?
Triſtem intelligo, in qua dolor, vel alia moleſtia ſentitur
Voluptuoſam cũ qua adeſt voluptas ex cauſis morboſis proueniens, vt in pruritu, & in pudendorum affectibus nonnullis contingit. Quæ profecto vitia ſub nullo ex prædictis generibus compræhenduntur: Nam ſuperius eos refellimus, qui dolorem triſtem ſenſationem eſſe putabant, quum dolor non ſit ipſa ſenſatio, ſed quod ſenſationem triſtem ſequitur. Qui etiam in eo repræhendendi ſunt, quòd dolorem, vel potius eam ſenſationem quam ſequitur dolor, deprauatam eſſe arbitrentur: quòd ſcilicet per dolores ſentiamus, quæ ſentienda non ſunt: Eſſet enim deprauatus ſenſus, ſi doloris cauſam, dolorémque ipſum non perciperet. Nam vt viſionem deprauatam dicimus, quum credit homo ſe videre, quæ non ſunt, aut qualia non ſunt: non deprauatam verò, ſed exactam, quum rectè cernit omnia ſua obiecta, & ea inter ſe diſcernit: Sic profecto quum ſenſus doloris cauſam ſentit, deprauatus dici non poteſt, ſed exquiſitus potius: eſſétque vt diximus deprauatus, ſi quæ moleſta, & dolorifica exiſtunt, non perciperet talia eſſe. Quare triſtis ſenſatio ſub corrupta contineri nequit: Quod ſi ita eſt, quid obſtat, quo minus quatuor prima genera vitiatæ actionis conſtituamus? vnum abolitarum; alterum, quod auctas, & debiles: tertium, quod deprauatas: quartum, quod triſtes, & voluptuoſas præter naturam functiones cõplectatur: Quandoquidem ſi prædicta inferiora genera excutiamus, illorúmque naturam perpendamus, inueniemus ea omnia ad ſuprema ea capita non ineptè redigi poſſe: Nam de abolita, impeditáque actione quid ſentiendum ſit, ſuperius oſtendimus. Eam verò, quæ ignorat an agendum ſit, & rem vnam pro alia facit, aut corruptam in re qualitatem inducit, & inordinata, intercepta, aut alio modo inæqualis eſt actio, quęque per partes ineptas obitur, aut etiam non ſeruantes naturalem ſuam figuram, aliámque omnem conditionem, quæ functionibus ſecundum naturam obeundis debetur, nõ immeritò deprauatã actionem eſſe dicemus: quando in ſingulis his actionibus error quidam cõtingere videtur: non exceſſus, nõ defectus, non moleſtia, non voluptuoſa, aut abolita operatio. Atq; hac quidem ratione delirãtes, qui nõ perſpiciunt, an agendum ſit, errare dicimus: & eos, qui perfo-

rata,

rata,aut ſolida eſſe putant, quæ vident, quum tamen aliter ſint affecta. An non etiam errare coctricem facultatem ventriculi dicemus, quæ ex nutrimẽto probo pro chylo,& vtili humore vermem,aut putridum humorẽ, aut variũ, aut ſalſum, vel acidum, aut indicibili aliqua qualitate corruptum procreet? Quis pulſatricem arteriarum vim hallucinari nõ putabit, quæ inordinatos, intercíſos vno, aut alio modo inæquales pulſus edit? Nonne etiã fallitur excretrix facultas, quum vnam viã pro alia capit? Conuulſionem vero palpitationem, rigorem,tuſsim,ſingultum, & reliquos partiũ motus, quos inter deprauatos meritò collocat Galenus, quæ quæſo alia ratione tales eſſe cenſemus, quàm quòd motiua vis perperam quæ mouentur partes, agitet? Iam verò functionem non ineptè auctam vocabimus, quæ maior eſt, vehementior, fortior, acutior, vel debitum tempus anteuertit, aut velocior aut crebrior, aut longius extenditur, aut continua eſt, vel confertim obitur, quum per interualla, & paulatim fieri deberet, aut alia ratione, ſi quæ ſit, mediocritatem excedit. Contra verò diminutam eam eſſe cenſebimus, quæ minor, quæ imbecillior, quæ obtuſa, vel confuſa, quæque tardius incipit, item quæ poſtea quàm incepit ſegnius abſoluitur. Eſt præterea huius generis, quæ rarius fit,& quæ ob debilitatem intermittit, aut paulatim opus conficit, quod confertim,& continue fieri expedit, quæque nunquã perfectionem ſui operis aſſequitur, aut longiore tempore opus habet, vt illud perficere valeat, aut alio denique modo deficit: ſunt enim omnia vitia prædicta exceſſus, defectúſq; quidã: ſic ſanè pulſus magnos, vehementes, plenos, altos, veloces, crebros, in his, qui malè ſunt affecti, præter naturam iudicamus. Damnamus autẽ acutiorem auditum in ægrotis, qui iam ad mortem properant, tanquam excedentem quãdam præter naturam functionẽ, veluti etiã ſomnum, qui ante debitum tempus obrepit, aut ad longius ſpatium producitur. Itẽ continuas minctiones, aut perpetuos ſermones in ægris accuſamus: & naturæ contrariam iudicamus eſſe ſanguinis ſpiritúſq; reuocationem, quæ per timorem inuadentéſq; febres cõfertim ad interna viſcera perficitur. Quin & coctionem eã excedere putamus, quæ poſteà quàm mediocritatem eſt cõſecuta, vltra progreditur, atq; id, quod cõcoquitur, torret, & adurit: Contra verò motus paruos, languidos, vacuos

pulſus, demiſſos, tardas raráſq; omnes functiones, obtuſas, cōfuſas, tardantes, interpolatas: præterea caloris difflationes hęrentes, paulatímq; emanantes per vehemētiores morbos in criſibus ſudores, coctionē, quæ nunquam mediocritatem ſuam aſſequitur aut non niſi lōgiore tempore, vitioſas, & præter naturam arbitramur. Intempeſtiua autē actio nunc ad debilem, nunc ad auctam, aliquando etiam ad deprauatam redigi poteſt. Quū enim laxato, debilitatóq; ani muſculo, alui excrementa importune redduntur, debilitatis vitium eſt: At ſi validior excretrix partiū vis concitatur, retentricémq; violet, ad exceſſum reuocandum eſt malum. Quòd ſi quis deliret, & in principum corona, aut in locis vbi ſacra adminiſtrantur, quo tempore tacendum eſt, clamore intempeſtiuóq; ſermone omnia interrumpat, nemo eſt qui non corruptam deprauatámq; huiuſmodi operationem putet. Sunt & nonnullæ ex prædictis functionibus, quæ commodius nunc in vno genere, nunc in alio collocantur: veluti quæ intermittit, aut tardat, vel anticipat, quæ quidem nunc ob debilitatem, nunc ob deprauationem quandā, aut ſuperfluum robur cōtingunt: quod quilibet non magno negotio depræhendere poterit, ne ſuperfluo labore omnium imbecillitati, corrupta tractatione cōſulere voluiſſe videamur. Hæc enim mediocriter eruditis ſufficere poterunt, quæ omnia actionum mala aut certè præcipua, & aliorum genera, ſi quæ ſuperſint, compræhendunt. Nam ſuperfluū eſſe puto de eo vitio rurſus agere, quod in moleſtia, aut voluptate præter naturam poſitum eſt, quū nulla inferiora genera alia ſub ſe compræhendat: Quòd ſi quis difficilem actionē prætermiſſam à nobis putat, alterúmq; genus cōſtituendū eſſe, meo quidem iudicio errat. quandoquidem aut hoc nomine omnes, aut certè plurimas actionum læſiones complectimur, id quod ſatis patet ex libro de Difficili reſpiratione, vbi Galenus auctas, diminutas, & deprauatas eas reſpirationes ſub eo nomine explicat, aut debilem actionem intelligimus, quemadmodum idem author primo de cauſis ſymptomatum, difficilem appetentiam vocat, quæ imbecilla eſt, aut etiam deprauatam, aut deprauatam ſolum: veluti quum deprauatam coctionem diſpepſiam, id eſt difficilem coctionem nuncupari ſtatuit in libro de Differentiis ſymptomatum.

Quot

Quot quæ've ſint excrementorum, & aliorum operum, quæ in male affectis corporibus proueniunt genera.

CAP. IIII.

EXPEDITIS vitiis, quæ in actionibus præter naturam obeundis reperiuntur, reliquum eſt, vt ad excrementa, & alia opera, poſtremò ad qualitates corporis præter naturam tranſeamus: ſuperius namq; obiter oſtendimus præter qualitates, & excrementa, & actiones aliud eſſe ſymptomatum genus, quo continētur alia omnia opera, quæ fiunt in corporibus laborantibus: cuius generis eſt cibus, qui malè in ventriculo concoquitur, & ſanguis, & humores, qui in hepate, & venis perperam elaborantur: veluti etiam calculi, lumbrici, corrupta caro, & ſi quid demum huius generis aliud in corpore gignitur, quod inter excrementa propriè collocari nequit. Etenim excrementa cenſentur eſſe, quæ poſt coctionem humorum reſultant: id quod ex Galeno patet, quum ſcribit libro tertio Methodi medendi omnem coctionem ſequi duplex genus excrementorum, minimè iudicans ſanguinem, qui gignitur, excrementum eſſe: nimirum quum ab eo, quòd à reliquis humoribus, vtilique alia ſubſtantia ſecernantur, & extra corpus excerni debeant, excrementa ſint nuncupata: Sanguis autem non eſt, qui excerni debet, & ab aliis ſegregari, quemadmodum nec ſpongioſa, laxiórque caro, aut pinguedo: calculi verò, & lumbrici humores non ſunt, nec per coctionem, vt alij humores gignūtur, nec à communi quadā maſſa, vt excrementa, ſeiunguntur: ſed propriam, ſeparatámque materiam, & generationem obtinent: vbi tamen à corpore educuntur, communi excrementi nomine continentur, quod aliis humoribus ſemper conuenit, quum à ſanguine ſunt ſecreti. Interim enim dum cum eo confunduntur, humores potius nuncupantur. Porrò excrementa conſtituere ſolet Galenus præter naturam eſſe tribus modis, qualitate, quantitate, & toto genere: Quid verò ſit excrementum eſſe qualitate, aut quantitate præter naturā, conſtare omnibus puto. Eſt enim huiuſmodi, quum naturalem qua-

litatem, & quantitatem ſibi, naturæque animali conuenientem non ſeruat: vt quum bilis pro pallida, flaua, æruginoſa, vel vitellina, aut atra euadit, pituita ſalſa, vel acida, vel dulcis gignitur. Naturalem autem quantitatem excedere dicũtur, quum proportionem iuſtam cum aliis non retinent, aut vires grauant, aut vaſa, concauitatéſque, quibus continẽtur, præter naturam replent, & diſtendunt. Cæterum quod nunc toto genere alienum, aliàs tota ſubſtantia noxium vocat, non ſatis explicat quomodo intelligi velit: quãquam mihi non videtur aliud ſignificare his nominibus, quàm quòd excernatur aliquid, cuius naturam, & formam damnemus, nõ ſolum rei ipſius quantitatem vel qualitatem, ſed rem ipſam vniuerſam: cuiuſmodi ſunt, quæ naturæ omnino familiaria, & cognata exiſtunt: quo modo ſanguinis, & pinguedinis excretionem, & ramenta, quæ exulceratis inteſtinis exeunt, toto genere præter naturam eſſe dicimus: vel etiam toto genere alienum vocamus excremẽtum, quod alienam formam, & naturam corpori inimicam eſt ſortitum: Qua ratione, pus, lumbricos toto genere præter naturam eſſe ponimus, quòd ea nihil habeant, quod probari poſsit, ſed naturæ minimè propriam, & ab ea alienam formam, & ſubſtantiam acceperint. Contraria ergo ratione aliquid toto genere inutile excrementum dicitur, nempè vel quod prorſus inutile ſit, aut omni ratione familiare, & amicum. In ſanguinis tamen excretione plurimum à ſeipſo diſſentire videtur Galenus. Nam in libro de Differentiis ſymptomatum ſanguinis excretiones per quamcunque partem factas (ſi proſint) non amplius prẹter naturam eſſe refert. Libro verò tertio de Cauſis, eaſdem toto genere præter naturam vult reputari, ea excepta, quæ in mulieribus per vterum moderatè contingit: Tam ſolet à ſeipſo variare, & raro idem de eadem re ſcribat. Verum ſi præter naturã illud ſtatuere oportet, quod male affectis corporibus accidit ſanguinis in mulieribus excretiones, quæ naturalem illarum conditionem ſequuntur, nunquam præter naturam exiſtimabimus. Si verò toto genere præter naturam ponitur, quod excernitur, ſi modo cognatum, familiaréque extiterit, profectò ſanguinis euacuationes, quæ aliter quàm per vterum contingunt, perpetuò præter naturam cenſere par eſt, ſiue iuuent, ſiue lædant. Non enim à quo id fiat, & quid ſequatur excretionem:

nem, ſed eius, quod excernitur naturam, ſubſtantiamque hoc caſu ſpectamus, alioqui nec bilis porraceæ, aut æruginoſæ vomitum, aut ſudoris fœtidi profluuium, vel alterius humoris vacuationem præter naturam crederemus, quum illa per morbos ſeſe à noxiis humoribus expurgat. Nã etſi eã tunc agit, morboſa tamen eſt cauſa, à qua ſtimulatur, & præter naturam afficitur corpus. Quòd verò excernantur humores nunc tempeſtiuè, nunc importunè, & per idoneos, aut ineptos locos, aut alio modo, quàm oportet, differẽtias in ipſo excremento id non facit, ſed in ipſa actione, & excretione: Nõ enim propterea variatur id, quod excernitur, ſed diuerſa eſt excernendi ratio. Ex qua quidem non fit, vt alia vitia præter quàm prædicta in eo, quod excernitur, toto genere noxium ponere neceſſe ſit. Iam vero inter alia opera morboſa, quædam etiam ſola qualitate ſunt præter naturam, vt caro ſpongioſa, quæ in vlceribus gignitur, quædam ſola quantitate, veluti quum ob nimiam ſanguinis copiam corporis moles præter naturam augetur, & ſanguis ipſe immoderatè redundat: fiunt etiam quædam toto genere naturæ cõtraria, vt caro ipſa putrida, & calculi, qui in renibus, & veſica concreſcunt, & vermes, qui in variis corporis locis gignuntur, nec non pus, pili, ſeuum, & reliqua, quæ ſæpius in abſceſsibus genita reperiuntur.

De vitiis, quæ in qualitatibus corporis reperiuntur.

CAP. V.

QVAS corporis qualitates intelligere oporteat inter ſymptomata recipi, antea oſtendimus. Nunc verò paucis docendum eſt, quot poſsint eſſe in illis quoque diſtincta vitiorum genera. Qua in re alienum eſſe non puto tribus etiam modis in eis vitium contingere. Etenim rubedo, quæ ſanguineis corporibus, dum febricitant, intenditur, ſolo exceſſu damnatur, ſi verò hi pallidi fiant, qui rubri ſuapte natura eſſe ſolent, qualitatem præter naturam habere eos putandum eſt, ſed non toto quidem genere, quod tunc putarem euenire, dum alienas omninò qualitates à natura humorum corpus conceperit, quales ſunt, quæ

ex venenis toto genere lethalibus proueniunt. Quur enim quum variè afficiatur corpus diuerſæque admodum in eo naſcantur qualitates non licebit etiam ea generibus quibuſdam inter ſe diſtinguere, quo illorum naturam docere, exprimeréque valeamus? Aliter namque affici corpus putabimus, quum natiuum illius colorem intendi, aliter quum in alium mutari proprium alicui humori, vt bili, & pituitæ, vel omnino in eum, qui perniciem monſtret, & indicibilem quandam qualitatem imbuerit, viderimus, quippe quum natura rei poſtulet, vt quæ qualitate ſola obeſſe poſſunt, aut quantitate, vel tota ſubſtantia aliter corpus afficiant, aliáque ſymptomata, & proinde alias qualitates genere etiam inter ſe diſcrepantes inferant: quemadmodum ipſa à quibus illæ proueniunt, genere differre poſita ſunt. Nec aliter quidem poſſunt diſciplinæ methodo tradi, niſi prius certis generibus, & nominibus, res, de quibus agendum eſt, inter ſe fuerint diſtinctæ. Si quis enim fortè docere tentet, quonam modo differre cognoſcantur morbi, qui à cauſis proueniunt, quæ ſola qualitate obſunt, ab his, quæ quantitate, aut toto genere noxia exiſtunt, non aliter commodè id facere poterit, quàm ſi dicat illos, qui læduntur à rei qualitate, ſymptomata habere qualitate præter naturam, alios autem quantitate, & toto genere, quibus quantitas, & ipſa rei ſubſtantia eſt inimica.

De numero ſymptomatum, quæ in ſingulis partibus reperiri poſſunt.

CAP. VI.

QVAE, quótue ſint generatim, ſpeciatimque ſymptomata antea obunde oſtenſum puto, Nunc vero admonēdum eſt non parem eſſe numerum ſymptomatum in ſingulis morbis, & ſingulis partibus affectis: quandoquidem ex morbis quidam non pariunt excrementa, nec qualitates corporis mutant, & partes, nec eaſdem genere, nec numero æquales actiones edunt. Nam morbi, qui inſtrumentarias partes infeſtant, nullam per ſe vim habent ad excrementa mutanda: ſiquidē excrementorum generatio, retentio,

tio,expulſio, & quicquid denique circa illa præſtare neceſſarium eſt, quatuor naturaliũ facultatũ adminiſtrationẽ potiſſimũ ſequitur. Nam vlcera & vulnera excrementa præter naturã procreant ob intemperiem, quæ vt plurimum vulneratis vlceratiſque partibus aduenit, obſtructiones verò inter omnes morbos inſtrumentariarum partium aliquid ad excrementorum collectionem propriè pertinere videntur, quando occluſis meatibus, per quos expurgationi excremẽtorum via patet, ea aceruari, & præter naturam ſuccreſcere neceſſe eſt. Eadem quoque de corporis ſecundis, tertiiſque qualitatibus ratio putetur. Nam obſtructione excepta, quæ impedito excrementorum curſu alieno colore, vt in morbo regio apparet, corpus inficit, quicquid eſt in illis vitij, ab intemperie, primiſque qualitatibus prouenit. Cæterum actionum ratione ſymptomatum numerus in ſingulis partibus hoc modo euariat: Quædam enim ex corporis partibus ſenſu deſtituuntur, aut motu, quædã verò ſenſu, & motu ſunt præditæ: aliæ fontes ſunt actionum, quædam ſuas functiones exercent duntaxat ad propriam adminiſtrationem, & cuſtodiam: Aliæ verò actiones edunt toti etiam corpori ſeruientes, & publicas. Cõtingit præterea in partibus, quæ pluribus actionibus à natura ſunt donatæ, inæquales diuerſáſque leſiones fieri: quarum occaſione nunc vna, nunc alia, aliquando omnes functiones perduntur. Eſt enim id iam experientia tritum in partibus affectis ſeruari aliquando motum, aliquando ſenſum, nonnunquam vtrumque pariter aboleri, vt in reſolutis corporibus apparet. Quamobrem neceſſe eſt nunc æqualem, nunc inæqualẽ reddi ſymptomatum numerum in diuerſis, ſinguliſque partibus, quoniam non eadem eſt omnium conditio, nec paria, nec eadem mala, quibus vnaquæque illarum torquetur: Ratio tamen exigit, vt plura naſcantur ſymptomata in parte ſenſu prædita, quàm in alia, quæ hoc caret: & in ea, quæ mouetur, quàm in immobili: plura omnino patitur, quæ publicũ, quàm quæ peculiare ſibi munus exercet, veluti ventriculus, qui geminas habet omnes naturales facultates attractricem ſcilicet, retentricem, coctricem, & expultricem: quarum aliæ ad nutritionem vniuerſo corpori neceſſariam: aliæ verò ad propriam exercendam ſunt deſtinatæ. Principibus verò partibus affectis, etſi pauciora nõnunquã in illis actionum ſym-

P 5

ptomata contingunt, tamen in reliquis omnibus partibus plurima omnino, origine labefactata proueniunt, veluti quum læſo cerebro, ſeruatis integris eius functionibus, ſenſus, & motus in vniuerſo corpore deperditur, & affecto corde omnium partium actiones per animi defectum, & ſyncopen concidunt paucis interim in ipſo corde labefactatis operationibus, quoniam paucas habet, vtpote quòd ad ſuppeditandam potius vim, qua omnes actiones peraguntur, quàm ad multa officia exercenda ſit à natura inſtitutum, veluti etiam cerebrum, quod tametſi nullo ſenſu, & motu eſt præditum ſentiendi tamen mouendíque facultatem ſingulis membris largitur. Itaque quum præſens tractatio omnium partium conditionem, & actionum numerum præcognitum ponat, facilè qui hæc, & ſymptomatum numerum prædictum tenet, quæ quótue ſymptomata in ſingulis partibus conſiſtere poſsint facilè inueniet: Qui verò hæc ignorat, nec fortè etiam ea intelligeret, quæ prolixius de ea re, ſed nõ maiori aliqua vtilitate, hic à nobis dici poſſent, quare ad differentias ſymptomatum tranſeamus.

De differentiis ſymptomatum.

CAP. VII.

DIFFERENTIAS ſymptomatum ab eiſdem ferè fontibus ſumemus, à quibus morborum differentias antea duximus. Quamobrem ſi quis exactiorem huius rei cognitionem deſiderat, imitatione eorum, quæ illic tradita ſunt, eam minimo negotio inſtituere poterit. Nos enim in pręſentia ſingula proſequi non inſtituimus: ſed potius methodum docere, & paucis exemplis rudiorum imbecillitati conſulere, quibus illi adiuti ad reliqua inuenienda accendi valeant. Itaque quum ſymptomatis natura in hoc poſita ſit, quòd aliis, quæ ſunt præter naturam, ſuccedãt, eáque ſequantur, meritò à diuerſitate eorum, ad quæ illa ſequuntur, & conſequentium ipſorum, præterea conſequendi diuerſa ratione propriæ ſymptomatum differentiæ ſumentur: quum præterea illorum nõ eadem ſit generatio, & ſolutio, nec eædẽ proprietates, nonnullæ quoque in his vtiles prouenient differentiæ. Porrò ſequuntur ſymptomata

quæd

quædam morbum, alia morborum, alia etiam ſuas peculiares cauſas: etenim color præter naturam vitiatus cauſæ morbi, nempe humorum comes eſt: Actiones verò læſæ morbi ipſius ſæpius ſunt effectus: Actionum autem differentiæ partem ipſam affectam potius comitantur: nam quòd laborante homine febre nunc cibi appetentia, nunc excrementorum retentio, nunc expulſio magis lædantur, partium ipſarum, à quibus huiuſmodi actiones proueniũt, diuerſa conditio, & ad patiendum aptior, vel ineptior in cauſa eſt: Quæ omnia facilius poſtea intelligentur, quum ſymptomatum omnium cauſas docebimus: vt autem differentiæ ductæ ſunt ex hoc fonte generaliſsimæ, ita inferiores quædam, & ſpecificæ in ſingulo genere reſultant. Nam inter ea ſymptomata, quæ morbos ſequuntur, differentia hæc eſt, quòd quædam morbos ſimilarium partium intemperiem, & totam ſubſtantiam vitiatam: alia verò inſtrumentariarũ, vt conformationem, magnitudinem, numerum, coniunctionem, vel vnionem corruptam comitentur: item quum dicimus quædam eſſe, quæ morbum ipſum ſequuntur, quædam quæ morbi magnitudinem, tempora, principium ſcilicet, incrementum, ſtatum & declinationem, & morem, quædam quæ morbos primarios, alia, quæ ſecundarios, æquales, inæquales, continuos, intermittentes, ordinatos, inordinatos, breues, longos, ſalutares, lethales, primarios, per conſenſum communem, particularem, aut denique aliam morbi differentiam conſequuntur. Eadem profectò ratione in his quæ à cauſis proueniunt, differentia conſtitui poteſt, quòd ſcilicet quædam naſcantur ab efficientibus morborum cauſis, alia ab inſtrumẽtis, alia à materia, alia demũ à ſubiecto: cuius generis hæc eſt etiam differentia, ſi dixerimus quædam eſſe ſymptomata morborum capitis, alia ventriculi, cordis, hepatis, nerui, oſsis, vel alterius partis affectæ: alia autem totius corporis ægritudines ſequi: Cæterum ab ipſiſmet ſymptomatis, quæ conſequuntur, differentiæ huiuſmodi oriuntur, quòd ſcilicet nunc actiones læſæ ſolum, nunc etiam excrementa, & qualitates corporis præter naturam mutatæ malè affecta corpora, nunc vigilia inter actiones, aut delirium, vel ſyncope, vel concoctio vitiata, aut læſa reſpiratio, vel pulſus, aut plures, vel pauciores huiuſmodi functiones ſequantur. Sic inter

ter excrementa quòd ex laborantibus corporibus nunc pro ueniant ſola qualitate, nunc verò ſola quantitate, aut toto genere, vel etiam omnibus modis noxia: ex qualitatibus verò nunc viſiles, nunc guſtatiles, vel audibiles, vel odorabiles, aut tactiles per morbos mutentur. Iam verò ex conſequendi ratione proprias differentias hoc modo ſumere licebit. Quædam enim ita ſequuntur morbum, vt cum eo perpetuo ſint coniuncta nec ſeparari aliquo modo poſsint, qualia ſunt, quæ incipiente morbo inuadunt, & cum eo augentur, vigent, declinant, & deſinunt: quæ ob id cognata à Galeno in libro de Subfiguratione empirica dicũtur: Quædam verò quæ poſtea eueniunt, quæ affinia eodem loco, & in Aphoriſmis ἐπιγιγνόμενα ab Hippocrate nuncupantur: ſequuntur præterea quædam immediate morbos, cauſáſque morborum, alia verò intercedentibus aliis ſymptomatis, veluti deprauata ventriculi concoctio illius partis affectæ immediatum eſt ſymptoma, ſanguificatio verò, & omnium partium male peracta nutritio cum morbum ſequuntur tanquam longè remotiores effectus. Comitantur rurſus nonnulla vt propria, & peculiaria, alia verò tanquam cõmunia omnibus morbis omnibúſq; affectis corporibus: veluti durities, & mollities proprium eſt ſymptoma morborũ, qui in intemperie conſiſtunt: actiones autem labefactatæ partus exiſtunt omnium morborum. Ad hoc genus differentiæ ea etiam pertinere videtur, quum dicimus quædam ſymptomata per ſe, alia per accidens morbos ſequi: veluti per ſe ſequuntur, quæ à morbis in omnibus proueniunt. Per accidens verò quæ ſubiecti ratione naſcuntur, vt vehemens dolor in delicatis exquiſitioréque ſenſu præditis corporibus ex leuiſsima etiã morboſa cauſa excitatus. Quòd verò quædam actu, quædam potẽtia comitentur affecta corpora, in ea differentia compræhenſum id puto, in qua de cognatis, & mox apparentibus caſibus egimus. Quoniam verò ſymptomata ſuam habent generationem, ſolutionem, ſuáſque proprietates, non immeritò ab his etiam differentias quaſdam ducemus. A generatione quidem, quòd nonnulla paulatim gignantur, vt corporis gracillitas, alia verò, quæ ſubito emergunt, vt dolor ſopor in comatoſis affectibus: A ſolutione verò pariter huiuſmodi reſultant differentiæ: paulatim ſiquidem quædã mireſcunt, & tolluntur, qualia

lia ſunt quæ ſiccitas parit,& alij morbi,quæ longam curationem requirunt:ſunt verò, quæ ſubito euaneſcere poſſunt,vt ſitis,dolor:in vtroque verò compoſitæ fiunt differentiæ:Nam quædam cito gignuntur,& abeunt:veluti dolores ex flatu concitati,alia verò,quæ citò quidē procreantur,tardius tamen euaneſcunt,quemadmodum dolor,& rubedo,tenſio,& cætera inflammatæ partis ſymptomata. Nō deſunt verò,quæ tardam habeant generationem,& ſolutionem:veluti durities,quæ ſiccitatis exceſſu à corporibus contrahitur. At quòd quædam à morbo,quædam à morborum cauſis,alia in omnibus corporibus,in omnibus locis,temporibus gigni,tollique valeant veriſsimum eſt,ſed hæc differentia quodammodo comprehenſa eſt in ea,in qua proſequuti ſumus differentiam eorum,ad quæ ſymptomata ſequuntur:Quoniam verò ſymptoma præter naturam eſt,& proprietates ſuas habet,quibus aut lædere poteſt, aut nequit:hinc quædam inſignia ſymptomata,quædam leuiora, quædam vtilia,alia inutilia dicuntur: Appellat autem inſignia ſymptomata Galenus, quæ curationem interrumpunt,& variant,nimirum quòd cauſæ euadant morbum augentes fouentéſve:cuius generis eſt dolor magnus,vigilia inſignis,ſitis vehemens,vel ea,à quibus periculum de vita imminet,vt animi defectus,& aliæ actiones inſigniter læſæ,quibus intermiſſa morbi & cauſæ illius curatione,nonnunquam ſuccurrere cogimur:Qualitates autem corporis præter naturam redditæ,inſignia non dicuntur ſymptomata,quum ob eas curationis ratio variari non ſoleat,vocat verò in libro de Optima ſecta idem author vtilia ſymptomata,quæ vel à cauſis morborum ſumuntur, vt grauitas à repletione,vel à locis,vt ægre ſpirare,vel à facultate,vt animam deficere:alia quæ non ſunt huiuſmodi,ſuperuacanea & inutilia eſſe cenſet:quum tamen omnia plus vel minus aliquid conferant,vel ad morbi naturam,vel differentias,aut illius cauſas dignoſcendas:quemadmodum abundè oſtendimus in opere,quod de Signis conſcripſimus. Atque hæc de generibus, & differentiis, naturáque ſymptomatum ſufficiant.

IOANNIS ARGEN-
TERII DE CAVSIS
SYMPTOMATVM
LIBER VNVS.

IN Galeni libris, qui de Cauſis ſymptomatum ſunt conſcripti, multa deſiderari poſſe non dubito: ſi modo quis ſpectare velit, quid docendi via, & ratio poſtulet, nō autem quod noſtra hæc corruptio in tanto ſectarum ſtudio, & patrocinio antiquis omnibus ſcriptoribus tribuere ſolet: Nam quum huiuſmodi explicatio imprimis requirat, vt author doceat quæ, quótue ſint ſymptomatū omniū cauſæ, id omne ille prætermittit, dum ſingulorum generum ſymptomatum cauſas, ſtatim aggreditur, nec illud quidem in his communi aliqua ratione facit: ex qua principia ponantur, quæ ſingulis poſtea lucem adferant. Quum enim varias cauſas recenſeat, quæ eiuſdem non ſunt rationis: diuerſa ſiquidem eſt cauſa ſudoris tenuis humor & multus à cutis raritate, vel retentricis imbecillitate, vel expultrice præter naturam concitata (ne perpetuò de generibus, & numero cauſarum, de quibus in hac re agendum eſt, diſputare litigaréque cogamur) ab initio erat ab eo qui arte ſcribere hæc aggreditur, docendum quæ, quótve ſymptomatum poſsint eſſe cauſæ. Deinde ſi fortè Galenus de actionibus læſis agit, docet quidem à quibus viſus, auditus, odoratus, & reliqui ſenſus offendantur: quid item rigorem, tremorem, conuulſionem, attonitum morbum, & peculiariter quaſdam deprauatas debiles, & abolitas actiones committat: At docendi methodus deſiderat, vt imprimis quæ ſint vitiatæ actionis cauſæ, deinde quæ deprauent, aboleant, aut alio denique modo functiones labefactent, tradamus. Poſtea verò ſingulis partibus, aut nonnullis claritatis doctrinæ cauſa, tractationem accommodemus, vt veluti exemplis quibuſdam, quæ artificioſa methodo fuerant inuenta, comprobentur,

&

& corroborentur: quum alioqui omiſſa communi ratione, ex huiuſmodi ſingularium explicatione nunquam aſſequi liceat, quod ars omnibus liberaliter promittit. Nam non ſolum ſemper omittit aliquid particulariũ doctrina, quod ex Galeni tractatione licet intelligere, in qua cauſas non recenſet ſymptomatum multarum partium, & ipſorummet ſymptomatum, veluti pulſuum, reſpirationis, ſterilitatis aborſus, labefactatæ lactis generationis, imbecillitatis coëundi, animi defectus, & ſyncopes, & multorum denique aliorum ſymptomatum, ſed etiam quum à nullo principio exordiatur, facit vt ignoremus, an certa ratione, vel temere cauſæ eorum, quæ quæruntur, à nobis ſtatuantur. Quinetiã illud probare non poſſum, quòd in quibuſdam ſymptomatis præcipuam cauſam, aduerſus quam medicus ſua præſidia inſtruere debet, commemoret. In aliis autem eam potius adferat, quæ modum docet, quo fit ſymptoma, quæque nihil, vel minimũ certè ad remedia inueniẽda cõfert. Quũ enim comitialẽ morbum à craſsis glutinoſiſq; humoribus cerebri ventriculos occupantibus fieri ſcribit, veram ſymptomatis cauſam, cui remedia debentur, quæque vt præter naturam, ſic caſus eiuſdem generis parit, docet. At quum rigorem ab expultrice irritata fieri tradit, cauſam innuit, qua cognoſcamus, quonam modo ab irritante humore rigor excitetur. At nos eam quærimus, quæ opem noſtram deſiderat. Ac quum eadem ſanè ratione comitialem morbum craſſus humor, qua acris rigorem committat (ſiquidem in vtroque ſymptomate humor cauſa eſt ſtimulans expultricem, quæ quum vehementius aduerſus noxiam materiam inſurgit, deprauato motu & vario, pro loci diuerſitate, vititur) poſtulat profectò docendi ratio, vt quod idẽ eſt, eodem modo doceatur, eædémque genere cauſæ in ſimilibus caſibus ponantur. Nã quur quæſo in vno facultatis mentionẽ facimus, in alio autem ad ſolũ humorem cauſam reuocamus? Poſtremò in quibuſdã ſymptomatis immediatã cauſam, in aliis verò remotiſsimã adfert, quo modo ocioſos, crapulæq; deditos tremore corripi (quæ cauſæ longius poſitę ſunt) palpitationẽ verò à craſſo vapore (quę quidẽ propinqua eſt cauſa) naſci cõmemorat: quũ tamẽ in ſingulis quæ rẽdę primũ ſint, quę ſunt proximę, deinde alię, à quibus illæ proueniunt, vt certa, eadémque in omnibus fiat doctrina.

Nec

Nec verò etiam illud probare poſſum, quòd in eo libro, in quo differentias ſymptomatum ſe explicare profitetur, illorum cauſas inquirat, vt quum diſputat, an omne ſymptoma proueniat à morbo vel non: quod in lib. de Cauſis ſtatim erat faciendum, atque etiam in illis, in quibus de cauſis agit, multa miſcet, quæ ad differentias pertinent, confuſa rerum doctrina: nimirum quum ſeiunctas oporteat eſſe tractationes, & ſuo loco ſingula explicari ab eo, qui toties laudata methodo aliquid ſcribere tentat. Verum enim vero etſi multa in eo authore deſiderari poſſunt, plurima tamen optimè ab eo ſunt inuenta, & memoriæ prodita: quæ ſi excoluerimus, quæ deſunt, non magno negotio fortè inuenire poterimus.

Quæ ſint ponendæ ſymptomatum cauſæ.

CAP. I.

VIDEO multis placere, vt omnium ſymptomatum cauſæ ad morbos referantur: quandoquidem ſymptoma à Galeno definitur id eſſe, quod morbum ſequitur, & ab eodē libro primo de Cauſis ſymptomatum ſcribitur, magnitudinem ſymptomatum, magnitudinem morborum ſequi: quod his ſolum contingit, quorum quædam ſunt vt cauſæ, alia verò illorum effectus: quinetiam in libro de Differentiis ſymptomatum omnem illorum originem à morbis duci contendit. Verum aliter, meo quidem iudicio, ſentiendum eſt: Nam etſi plurima ſymptomata à morbis proueniunt: non deſunt tamen, quæ nullis intercedentibus morbis, ab illorum cauſis, & aliis nonnullis naſcantur. Qua in re, ſi primo authoritate certandum eſt, non deeſt nobis Galenus in libro de Optima ſecta, vbi ſcribit ſymptomata quædam cauſas morborum, nonnulla verò alia partem ipſam affectam ſequi. Quid? quod ſcribit tertio de cauſis ſymptomatum, ea inquam omnia ex intemperie ſimilarium, vel inſtrumentorum morbis, vel materiæ quantitate oriri. Quum enim omnes morbi aut ſimilarium aut diſsimilariū ſint partium, præter eos autē addat materiæ qualitatē, & quantitatē: perſpicuò cōſtare puto illius opinione omnium ſymptomatū cauſas ad morbos referri

ferri non poſſe, & meritò quidem. Nam quum læſa actio ſymptoma ſit, qualem quæſo dicemus eſſe morbum, quum caloris reuocatione partium, quæ eo deſtituuntur, actiones labefactantur? quo modo per timorem relictis externis partibus recurrente confertim calore ad interna viſcera, tremores potiſsimum oriuntur? Scribit quoque libro quinto de ſimplicibus viſum hebeteſcere, interim oculis nec inflammatione, nec vlcere, nec fluxione, nec alio malo affectis: cui vitio quæ medentur auxilia oxidorica nominari pronunciat. Qualis item morbus dari poteſt, quum vitio ſpirituum vrgente ſyncope concidunt omnes corporis actiones? an ſimilarium fortè erit morbus? quum temperies conſtet, & alioqui fruſtra Galenus duodecimo Methodi ſyncopes cauſas in duas primum reuocaſſet, in intemperiem ſcilicet ſolidarum partium, & ſpirituum vitium, ſi hoc intemperaturę ratione huiuſmodi accidentis ſit cauſa. Præterea oporteret in tam graui caſu vehementem ſubeſſe intemperiem, ſi modo effectuum magnitudo, cauſæ magnitudini reſpondere debet. At vel nullam, vel certè exiguam intemperiem eam eſſe oportet, quum ſtatim ſpirituum corruptione ruant vires, & illorum regeneratione protinus reſtituantur. Nec verò etiam inſtrumentariæ partis morbus fuerit, vt ex ſuperius demonſtratis patere puto: quid enim defectu, aut alteratione ſpirituum patitur ſtructura inſtrumentorum? Quamobrem vt actiones fiunt ob rectam partiũ conſtitutionem, & ſpirituum beneficio: ſic eas lædi ab eiſdem cauſis præter naturam affectis neceſſe eſt, & tunc ſolum ex morbo, quum partium conſtructionis vitio labefactantur. Nonne etiam ſcribit ob exactum partium ſenſum ſymptomata quædam naſci: vt ſtomachi dolorem, & ſingultum, & obtenebrationes quaſdam circa oculos, quales ſuffuſione laborantibus apparent. Quorum certè morbus nõ eſt cauſa, ſed potius perfectio quædam conſtitutionis corporis: veluti quum etiam linguam, quæ guſtandi exquiſita facultate eſt prædita, non ſolum extrinſecus aduenietẽs ſapores, ſed eos etiã, qui ab interno humore proueniunt, percipere tradit: Ad hæc per rigorẽ, horrorem, deprauatis actionibus vitio malorũ humorum, nemo morbũ agnoſcet horũ ſymptomatum authorẽ, quemadmodum nec etiã quum expultrix facultas per alui profluuia aduerſus noxiã materiam, nullam

interim nobis ſentientibus mordicationẽ, vel intemperie, aut deniq; alio vitio laborantibus, in quo morbi natura poſita ſit, vehementius inſurgit: fiunt enim hæc ſymptomata à morboſis cauſis antè quàm morbum gignant inſurgente vi exeretrice. quæ quod moleſtat nullo ſæpe noſtro ſenſu extrudere appetit. Quid præterea de his dicemus, qui vertigine laborant? Quis quæſo, morbus deprauatæ illius actionis, in qua omnia circumagi putantur, cauſa fuerit? An intemperies? quum nullo ſæpe accedente calore: aut frigore, vel alterius qualitatis exceſſu, ſolo (vt mea fert opinio) ſpirituum inordinato motu huiuſmodi ſymptoma contingat: Nec illis credendum eſt, qui morbum ſtatuunt eſſe in numero, qui huius cauſa exiſtat. Non enim inſtrumentariæ partes ex ſpiritibus, conſtare dicuntur, ſed ex ſimilaribus particulis longè diuerſis à ſpiritibus, & humoribus, ſiquidem hæc inter elementa, & corporis principia ab omnibus optimis ſcriptoribus ponuntur: Quid de his, qui nimio Veneris amore æſtuantes dormire, & alias actiones corporis, aut animi probè, vt ſolebant, exercere nequeunt? ſtultũ namque fuerit huius rei cauſam reuocare ad intemperiẽ quod nonnullis placuiſſe video: quum nullis remediis, quibus corporis intemperaturæ corriguntur, eorum morbus mitigetur: nimirum quòd non corporis ſit vitium, ſed animi qui continua, vehementiq; cogitatione, reuocato ad ſe calore, corporis officia exercere prohibet: Quod ſi incantationibus, & faſcinationibus, docente vſu, & multorum hiſtoria atteſtante, fides aliqua adhiberi poteſt, quis morbus cauſa erit, quum per incantationes venere quis vti, aut alia corporis animiq; officia obire vetatur? Nam illud ridiculũ eſſe, quod à nonnullis de hac re dicitur, qui huius veneficij vim ad intemperiem redigere volunt, omnibus conſtare puto: quippe quum verba, quibus venerem ligant faſcinatores, aut alia multa, quibus vtuntur ad actiones, corrumpẽdas calefaciendi, aut alio deniq; modo intemperiem cõmittendi vim non habeant. Sed quid magis in hac re laboramus, quum Galenus, cuius potiſsimũ authoritate illi omnes cõtrouerſias diiudicandas eſſe cenſent, ſcribat initio tertij de Cauſis ſymptomatũ ventriculo nullo modo affecto ob cibi potioniſq; vitiũ, & nonnulla alia, eius partis coctionẽ, reliquáſq; actiones labefactari, & alio loco omnia ſymptomata inteſtinorum

rum ex intemperie, vel tumore, vel excrementis oriri commemoret. Quamobrem veneficiis, & aliis, quæ ab arte noſtra ſunt aliena, reiectis, vtpote quæ ea cōſideret, quibus opitulari poteſt, cōtemnit autem quorũ cauſas ignorat, quæque illius rationē & vim excedunt: quæramus iam à quibus cauſis omnia ſymptomata in vniuerſum proueniāt: Qua in re, (quod omnes fatentur, & rei ipſius natura docet) imprimis ponemus morbos ſymptomatũ cauſas eſſe: quandoquidem intemperaturæ morboſæ, quæ excremēta præter naturam, mutatis illorũ qualitatibus, aucta diminutáq; quātitate, vel etiā corrupta vniuerſa eorũ ſubſtantia, reddunt, nec nō etiā actiones corporis labefactant, id abundè teſtātur. Sunt quoque cauſæ ſymptomatũ, quæ morbos efficiũt: veluti bilioſi, mordaceſq; humores, tertianas febres cōmittentes, ob id rigorē, horrorémq; pariunt: Sumuntur præterea ſymptomatum cauſæ ab aliis cauſarũ generibus. Etenim caloris natiui vitio, quo natura tanquam inſtrumēto ad omnia corporis officia obeunda vtitur, ſymptomata naſcuntur: quũ immoderato motu, diſſolutione, oppreſsione, varia reuocatione, actionibus ſecundum naturā ſeruire nequit. Porrò materiæ vitio ſymptomata prouenire oſtendit vitiata cōcoctio, & corrupta ob vitioſa alimenta nutritio: At ſudores, qui ob cutis raritatē contingunt, & pulſuũ interceptiones, quæ occupato ſpatio eueniunt, mōſtrant cauſas ſine quibus non vocatas, ſymptomatũ quoq; eſſe authores: quemadmodũ ſanè pulſuum reſpirationíſq; læſæ differentiæ illæ, quæ in malè affectis corporibus mutato illorum vſu, ob finem ſymptomata naſci docent. Ac vt ſemel dicam ex vnoquoq; genere cauſarum propriæ in ſingulis generibus ſymptomatum cauſæ ſumuntur: quæ omnia euidentius in eorum tractatione innoteſcent, propterea quòd ferè ſolum nominis communitate ſymptomatum genera inter ſe conueniunt.

Actionis vitiatæ cauſa. CAP. II.

PROVENIVNT à corpore, vt antea oſtendimus, actiones, corporis ipſius qualitates, excrementa, & alia opera, vt humorum, & aliorum de quibus antea egimus generatio: verum actiones qualitatum, & operum ſunt

authores, quum & ab illis hæc proueniant, & earum mutationem ſequantur: ex bona namque coctione ſanguis bonus, laudabiliáque excrementa, corporíſque probæ qualitates reſultant: ea autem vitiata, hæc quoque ſimiles labes contrahunt: Quamobrem docendi ratio exigit, vt cauſas, quibus contingit actiones lædi, quarum explicatione ad aliorum cauſas enumerandas facillima via paratur, primum hoc loco expendamus: qua quidem in re, vt antea præfati ſumus, nihil Galenus quod commune ſit omnibus, docet: quum ſtatim initio libri de Cauſis ſymptomatum viſionis oblæſæ cauſas explicare aggrediatur: ídque nullo poſito principio, quo certa docendi methodo intelligere liceat, nec plures, nec pauciores eſſe poſſe his, quas ille de ea re tradit: Quod ſi etiam numerum earum cauſarum, quas omnibus ſenſitiuis functionibus communes eſſe ſtatuit, excutiamus: non ſolum inueniemus eo non compræhendi omnia, quorum occaſione huiuſmodi functiones labefactari contingit, ſed nec etiam omnibus illum conuenire. Ac quod non omnes cauſas ſit complexus, poſtea ex his, quæ trademus quilibet intelligere poterit: Non eſſe autem eas, quas ponit omnibus ſenſificis operationibus communes, paucis oſtendo: Vult enim lædi poſſe huiuſmodi functiones vel vitiata potentia, vel oblæſo præcipuo actionis inſtrumento, vel parte aliqua offenſa, quæ vſum quempiam præcipuo inſtrumento præbet, quę tactui non conueniunt, Neq; enim tactus inſtrumētum vnum eſt præcipuum, aliud verò, quod illi ſubſeruiat, ſed vnicum eſt illius actionis author, nempe neruus: In aliis autem ſenſoriis pręſtabat duas ab initio cauſas ponere vim, & inſtrumentum, huiúſque poſtea diuiſionem facere, quòd aliqua ſcilicet ſit pars, quæ primas ad actiones edendas obtineat: aliæ verò illi ſubminiſtrent: Iam verò illud quæramus, quorum ſcilicet occaſione actiones lædi contingat. Itaque, vt ex certis notíſque principiis res tota procedat, illud imprimis docendum eſſe videtur: vt ea quæramus, à quibus actiones fiunt, quum ſecundum naturam habemus, eo enim inuento, quandoquidem in eiſdem generibus oppoſita collocantur, facile quoque erit inuenire, quod in hac re deſideramus. Ac ſpectanti quidem mihi quod cōmune eſt omnibus actionibus, rationi videtur conſonū, vt in illis omnibus cauſas ſtatuamus potentiam,

etiam,& inſtrumentum vtrumq;, quippe quum videamus omnes functiones ab inſitis ſingulis partibus facultatibus prouenire,& omnes calore natiuo,peculiariq; aliquo inſtrumēto,per quod fiant,egere: Sic enim profectò ſenſus, & motus à ſenſifica,motricéq; facultate per neruos caloris beneficio in corpore exercentur: Sic cōcoctio à coctrice facultate, ſeruiente illi calore,& inſtrumento aliquo, in quo facultas ipſa reſidet,perficitur,& denique nulla eſt functio,quæ tres has cauſas non requirat. In quibus verò vſus variari poteſt, veluti in pulſibus,& reſpiratione apparet.eſt etiam finis variandæ actionis cauſa: Nã reliquis poſitis,eiſdem cauſis,ſolo vſu mutato,pulſus, reſpirationémque mutari contingit: quod optime animaduertit Galenus, quũ illarum functionum cauſas in lib. de Pulſibus,& Reſpiratione inuenire ſtudet. Quinetiam in his actionibus,quæ abſq; aliqua materia fieri nequeunt,quales ſunt naturales,quę in attractione,retentione,alteratione,expulſionéq; alicuius ſubſtantiæ verſantur: materia quoq; huiuſmodi obeundæ operationis cauſa cenſeri debet: Vt enim bona fiat nutritio laudabile nutrimentum præter alia eſt neceſſarium: cauſa verò,quæ ſubiecti nomine à nobis donata eſt in re propoſita cum proprio inſtrumento coincidit. Idem enim eſt ſubiectum corpus, in quo agendi potentia ſita eſt,& inſtrumentũ, per quod actio obitur: veluti concoctio,quæ in ventriculo,& ab eo tãquam inſtrumento agente,coctrice potentia tanquam authore, & effectrice perficitur. Nec quidem, vt arbitror, eſt à ratione alienum cauſas cũ quibus,aut ſine quibus non, nuncupatas inter actionis cauſas ponere: vt enim alimentum in ventriculo,aut alia parte concoquatur, oportet quidem adeſſe facultatem,quæ rectè ſuo munere fungatur,& inſtrumēta idonea,& probam materiam, & vſum ſi velis mediocriter vrgere. Verum niſi retineatur tantiſper,donec elaborari alterarique valeat,infœlix profectò reddetur concoctio: eſt autem in hoc opere retentrix facultas, vt ſatis apparet, cauſa cum qua cõmode,& ſine qua nullo modo concoctio fieri poteſt: Sic etiam cutis raritas cauſa eſt copioſi ſudoris, nõ tanquam efficiens, non tanquam materia, aut inſtrumentum, aut alterius generis; quàm huiuſmodi de quo nũc egimus. Requirunt & actiones tempus debitum, certum ordinem, certúmque modum,& nonnullæ ſpatium,vt cordis arteria-

rúmque motus, & ſingulæ actiones ſuas peculiares cauſas ſine quibus fieri nequeunt, & cum quibus commodè obeuntur, deſiderant: vt raritas partium, quæ quaſdam actiones promouet, & retentio quaſdam iuuat, alias impedit: de quibus in ſingulis actionibus agendum eſt: licebit namque lectori ſingulorum cauſas ſectanti ex communi methodo, quam nos ſolum hic profitemur, quod ad rem propoſitam faciat, elicere. Ac quod actionum omnium vitia in prędictas cauſas, tanquam in proximas, & immediatas redigantur, vnicuique conſtare puto, quem non pigeat aliquot ex omni genere actiones ad aliarum exemplum excutere, & earum cauſas expendere: Etenim imbecillior facultas, vt omnibus conſtat, actiones vitiat, nimirum quum illius cauſa tremores in ſenibus ſenſuum omnium & motionum oblæſiones, & in aliis etiam, quorum facultates infirmæ ſunt, contingant: Debilitato autem contractóque calore natiuo communi omnium functionum inſtrumento, ſyncopes, ſopores per vehementiores acceſsiones morborũ, & mille alia actionum vitia accidunt: Mictio verò, orto lapide in collo veſicæ, proprio illius actionis inſtrumento læſo, impeditur: pulſus reſpiratióque mutato illorum vſu à naturali mediocritate euariant. Quinetiam obruto grauatóque ventriculo nimia cibi multitudine concoctio, quę in eo obitur, improbe perficitur: quemadmodum etiam *antea diximus, quum retentrix facultas malè ſuo munere fungitur: Atque hæ quidem cauſæ, vt proximæ, & immediatæ cum actionibus agnoſcuntur, ſic ab aliis proueniunt: Nam facultates corporis intemperaturæ offendunt, inſtrumenta varij morbi exercent, variæ cauſæ vſum mutant, calorem corrumpunt, & ab actionibus, quibus peragendis incumbit, diſtrahunt: Non deſunt quæ omnis generis materiã, quæ ad actiones obeundas eſt neceſſaria, multipliciter varient: quarum rerũ ratione actiones quoque labefactantur, ſed vt diximus intercedentibus illis cauſis, quas coniunctas in hac re poſuimus: Nec illud ignorari puto, omnia quæ hæc efficiunt ad quatuor rerum genera, à quibus antea morborum cauſas duximus, tandem redigi, ne ſuperfluè hic eadem repetere cogamur.

*

Abol

Abolitæ actionis cauſæ.

CAP. III.

OMNIBVS illud conſtare puto prædictas cauſas, vbi plurimum exceſſerint, actiones omnino abolere: ſic enim vbi ob maximam intemperiem facultas patitur, actiones perire videmus; & mortem nonnunquam ſubſequi, vel totius quidem animantis, vel partium, quas vitium infeſtat: Veluti quum ob vehementes intemperies ventriculus nullo pacto nutrimentum concoquere valet, ſed tale illud reiicitur, quale aſſumitur, quod in lęuitate inteſtinorum potiſſimum apparet: Hac etiam ratione extincta ob aëris circunſtantis inſignem admodum frigiditatem facultate ſenſifica, & motrice, nonnullas partes præſertim extremas, quæ frigori magis ſunt expoſitæ ſenſu & motu priuari contingit: qua quidem in re illud ignorandum non eſt, à quibus ſcilicet morbis facultates maximè afficiãtur. Nam etſi omnes intemperies, quum plurimum exceſſerint, vim habent abolendi facultatem, quædam tamen ſunt, quæ nonnullas ex illis minore exceſſu tollunt: Calor enim excedens coctiones non perinde abolet, niſi maximo exceſſu temperiem penitus diſſoluat. At frigus longè minus huiuſmodi vim habet, contra verò cibi appetentiam non multo exceſſu tollit calor, frigus autem potius intendit, niſi vſque adeo creſcat, vt fiat maxima exuperantia, quæ omnibus functionibus eſt inutilis: Eodem pacto retentrix facultas ab omni inſigni intemperie exoluitur: ab humida tamen etiam minore: à ſicca autem non niſi maxima perditur: veluti etiam voluntarius motus. Sunt præterea quædam functiones, quæ maius in facultate robur requirunt, quum alioqui exerceri nequeant: aliæ verò, quæ non deſinunt fieri, donec vel minimum facultatis ſupereſt; quod de ſenſu & motu ſcribere ſolet Galenus, illum ſcilicet minimam vim, hunc maiorem requirere: quæ omnia ab eo pręcognita eſſe oportet, qui fructum aliquem ex hac generaliore tractatione percipere vellit. Eſt verò abolitarum, & intermiſſarum actionum quoque cauſa natiuus calor, vbi enim adhibitis vinculis, aut ob ſuffocationem, vel diſſolutionem, aut ad alia loca reuocationem is diffundi per corpus prohibetur, actiones earum

partium, quibus ille non adeſt, otiari neceſſe eſt: Quibus modis adſtrictæ vinculis, aut alio modo partes, eo quòd caloris conſortio deſtituantur, ſyderationibus corripiuntur, & occluſa aſpera arteria mortem ſubſequi, & per inediam, vehementioréque euacuationes digeſto violentius natiuo calido contingere animi defectum: per ſomnum verò externarum partium operationes caloris ad interna viſcera contracti inopia ceſſare videmus. Vt verò calidi huius natiui, ſiue ſpiritus non eadem eſt in omnibus partibus conditio (ſiquidem in oculo purior, ſplendidiórque eſſe ſolet) ſic ob peculiaria eiuſdem vitia quarundam partium officia peculiariter labefactari neceſſe eſt: Si enim craſsior, aut turbulentior, aut non perinde ſplendidus in aliis partibus vigeat, minimum fortè actionibus illarum oberit: At ſi huiuſmodi in oculis fuerit, ſi non omnino perdet, certe inſigniter viſionem offendet, quod etiam à Galeno libro primo de Cauſis ſymptomatum proditum eſt: Cæterum læſis inſtrumentis ad actiones proprias obeundas deſtinatis, functiones illorum aboleri ratio docet, & continuus vſus: ſic enim ſenſu, & motu vniuerſum corpus obſtructis neruis omnibus in eorum origine per attonitum morbum, & nonnullas partes illis abſciſis priuari videmus. Eadem ratione obcæcantur homines vulnerato vehementius oculo, & præſertim ea parte inſigniter læſa, quæ in eo inſtrumento præcipuam vim ad videndum obtinet, qualis eſt humor cryſtallinus vocatus, id quod ad proportionem in omni alio inſtrumento intelligere oportet. Illud verò, quod abolito vſu actiones quoque deleantur, certiſsimum eſt: quippe refrigerato vehementer corpore, extinctóque calore, arteriæ pulſare, & corpus nutriri deſinit, ſi quando ob caloris magnam debilitatem, aut ſubiectæ materiæ pertinaciam non diſſoluatur: quo pacto etiam quum ſecundum naturam habemus dormire, edere, moueri, & alias functiones, quæ in noſtro arbitrio ſunt poſitæ, ceſſante illarum vſu, intermittimus: Quòd verò ob materiæ vitium actiones etiam deſtruantur, docet nutrimenti ingeſti copia, quæ nulla accepta coctione, grauata coctrice facultate, & expultrice irritata, vel per inteſtina deſcendit, aut per ſuperiores partes cruda vomitu reiicitur, id quod etiam accidit, ſi expultrix, ſine cuius quiete concoctio perfici nequit, temerè

concite

concitetur,aut retentrix intempeſtiuè ſuum opus deſerat: Propterea occupato ſpatio, in quo inſtrumenta dimouentur,actiones quoque prohibentur: Veluti quum exuperante in cordis inuolucro aquoſo humore, cor poſt deprauatos motus,quos edit,tandem moueri deſinit: At ſi tempus, ordóque deſinit,& cætera,quæ ſub cauſis ſine quibus complexi ſumus,mirum non eſſe debet,ſi actiones pariter fieri deſinant: Neque enim quæ oculos tangunt,aut ab illis ſunt remotiſsima,videri,nec in maxima temporis anguſtia ea fieri poſſunt,quæ longiorem moram requirunt,& peruerſo cibationis ordine,quid prohibet,quo minus concoctio vel infeliciter obeatur,aut etiam penitus perdatur:& deniq; expoſitis in hoc opere cauſarum generibus,quilibet non omninò medicinæ ignarus intelligere poterit, quorũ occaſione actiones aboleri contingat.

Cauſæ quibus contingit actiones quaſdam aboleri aliis manentibus integris.

CAP. IIII.

PERDI aliquando aliquarum partium actiones,quum interim reliquæ partes nullo modo ſint offenſæ,ſatis omnibus conſtare puto: quandoquidẽ ſenſu,& motu, qui reſoluta habent crura,aut brachia deſtituũtur, feliciter tamen alimentum in ventriculo,hepate,& vniuerſo corpore concoquũt. Quin & illud notum eſt multarum partium functiones communi malo pariter aboleri, vt in attonito morbo ſenſu & motu corpus vniuerſum priuatur:& ventriculi coctione labefactata ad portionem læſionis, reliquas partes improbè nutriri:atque etiam labi omnium partium robur per lypothymias, & vocatas ſyncopes conſpicimus. Nec illud quidem nouũ eſt in eadem parte actionem vnam, aut plures ſeruari,alias autem,& nũc vnam, nunc aliã aboleri: ſiquidem longa experientia tritum eſt nonnunquam in eodem mẽbro ſenſum,& nutritionem vigere, motu deperdito, & hoc incolumi ſenſum aboleri. Verum perinde facile non eſt horum omnium cauſas aſsignare poſſe:Nam quòd quarundam partium functiones lædantur aliis illæſis,ratio in promptu eſt, vel quòd facultas, aut inſtrumentum,vel finis, aut materia, aut quæpiam alia ex prædictis

cauſis peculiariter in illis partibus euariet, nulla mutatione in aliis facta: Plurium autem partium actiones læduntur à cauſis communibus, veluti à materia communi, publico inſtrumento, communi vſu, & facultate: ob communem quidem materiam ventriculi, hepatis, & omnium reliquarum partium concoctio nonnunquam vitiatur: vbi verò cor patitur per animi defectum, caloris natiui, ideſt publici inſtrumenti vitio, omnes corporis actiones labem contrahunt: per cerebri verò affectus oblæſa ſentiendi mouendíque facultate, partes ſenſu, motú que deſtituuntur, alias autem functiones retinent: Variato autem actionum vſu partes omnes, quæ illius cauſa agunt, in ſuis actionibus noxas experiuntur, quomodo contingit pulſus, & reſpirationem deficiente calore, pariter aboleri: Ex quibus ſanè conſtat vitio proprij inſtrumenti multas actiones lædi non poſſe, & vniuerſas corporis functiones nec ob materiam, nec ob facultatem aliquam, ſed duntaxat communi affecto inſtrumento vitiari aboleríque propterea ſcilicet, quòd nulla eſt facultas, nulla materia omnibus actionibus communis: calore autem natiuo à corde influente vniuerſum corpus ad omnia ſua munera peragenda opus habet. Poteſt tamen ob cõmune malum, quod vniuerſam ſtructuram afficiat, vt in febribus contingit, facultas omnis lædi: atque ita vniuerſæ corporis functiones pariter labefactari. Quòd verò in vno membro actiones quædam lædantur aliis illæſis, cauſa non ita patet: Nam id totum Galenus ad diuerſa inſtrumenta, aut robur, imbecillitatémque facultatis referre videtur, veluti quum ſenſus ſeruatur amiſſo motu cauſa eſt (inquit) quòd diuerſi ſint nerui, qui in idem membrum inſeruntur: contingeréque interim, vt nerui, qui ad cutem perreptant, ſint illæſi, ſenſúmque ſuppeditẽt: alij verò, qui muſculis implantantur offenſi, mouẽdi vim exercere nequeant: eadémq; ratione fieri, vt laborãtibus illis, qui ad ſenſum ſunt deſtinati, & nõ aliis, ſenſus aboleatur, ſuperſtite motu. Quod ſi idẽ ſit neruus, eadémq; pars, quæ afficitur, accidere quidẽ poſſe ſcribit, vt ſeruato ſenſu, motus perdatur, nõ tamẽ cõtrà fieri poſſe, vt aliqua pars, quæ ſuaptæ natura ſentiat, & moueatur, ſenſum amittat retẽto motu, ꝓpterea ſcilicet quòd motus agendo, ſenſus verò patiẽdo exerceatur, maiorẽ aũt vim ad actionẽ, quàm ad paſsionẽ requiri, proinde ſeruari poſſe,

&

& influere tantam vim neruis læſis, aut alio quocunque modo corpore affecto, quæ ſenſum quidem ſuppeditare valeat, ad motus tamen edendos non ſufficiat. Quæ certè, vt rectè dicta ſunt, relinquunt tamen in quo dubitare, & aliam cauſam deſiderare poſsimus. Nam quod ſeruetur aliquando motus, aliquando ſenſus ob prædictas cauſas certiſsimum eſt: Ac quod etiam maius robur requiratur in motu, quàm in ſenſu, ex hoc conſtat, quòd videamus eos, qui admodum ſunt defatigati, aut morti propinqui, ne moueri quidē poſſe, valentibus tamen interim ſenſibus. At illud non ita recipio, quòd putet nunquam reperiri corpus, quod moueatur ſine ſenſu, quandoquidem ſæpe contingit, vt dormientes non ſolum agitentur toto corpore per lectum, ſed etiam ſæpius ſurgant, quod ille ſibi etiam contigiſſe in libro de Motu muſculorum commemorat, idque ſine ſenſu euenire neceſſe eſt, ſi modo ſomnus ſenſuum omnium eſt vinculum quoddam, & omnes ſenſus dormientibus feriantur, quod ſi quis neget repugnante rei natura & vſu, velítque rem authoritate decernere, locus eſt libro tertio de Cauſis pulſuū apud Galenum, in quo ſcribit apertè dormientes non ſentire: id quod etiam ab Ariſtotele in libro de Inſomniis memoriæ proditum eſt. Quòd ſi contentioſius agamus, velimúſque eos etiam ſenſum aliquem retinere, illud certe non negabimus non æque euidentem eum eſſe in illis vt motum, quem tamen oporteret euidentiorē eſſe, & longè magis vigere, ſi modo facultas, quæ per neruos ſenſum & motum partibus largitur, quum imbecilla eſt, putetur integros ſenſus ſeruare poſſe, motus autē minimè: Quur enim (quæſo) manifeſti validíque & varij fiunt motus, & nullus aut obſcurus in toto corpore dormientium apparet ſenſus? Itaque conſtat ſeruari motum per eoſdem neruos in eiſdē partibus non ſeruato ſenſu: Quòd ſi ita eſt, quum neque ex robore, aut imbecillitate facultatis, neque ob diuerſitatem inſtrumenti, per quod huiuſmodi functiones obeuntur, id contingat, neceſſe profectò eſt aliam eſſe cauſam, quæ ex facultatum differentia ſumitur: Nam quoniam (mea quidem opinione) vna eſt facultas motoria diuerſa à ſenſifica, ideo fit, vt vna influente, alia autem non, functiones quæ ab illa proficiſcuntur fiant, alterius autem minimè: mirarique profectò in hac re licet Galenum has inter ſe non diſtinxiſſe,

xiſſe, ſed perpetuò ſcribere ſenſum & motum à cerebro per neruos ad ſingulas partes demitti, quum duæ ſint inter ſe plurimum differentes hæ functiones, diuerſaſq; ob id oporteat eſſe facultates earum authores, ſiquidem ex numero operum & functionum, numerus facultatum, vt tradit in initio libri de Naturalibus potentiis, inueſtigari debet. Quòd ſi inter ſe diſcrepantes has facultates re vera agnouiſſet, & quod in dormientibus de ſenſu & motu diximus, animaduertiſſet, non ſolum inueniſſet, quod putat fieri nõ poſſe, vt motus vnquam ſeruetur ociante ſenſu, ſed etiam ob diuerſas potentias inter ſe natura diſtinctas non locis fortè, neque inſtrumentis id contingere (vt arbitror) crediſſet. Nam quæ alia, quæſo, poteſt eſſe cauſa, quur ab eadẽ intemperie, ſiue alio morbo nunc imaginatio, nunc ratiocinatio, aut memoria in cerebro lædantur, aut in ventriculo concoctio, & non retentio, aut expulſio vigente febre, quàm quòd diuerſæ ſunt facultates? quæ etſi offenduntur omnes ab intemperaturis, quædam tamen plus vel minus, quædam verò etiam à quibuſdam iuuãtur, à quibus aliæ deſtruuntur, quemadmodum anteà oſtendimus: Quòd ſi locis eas inter ſe ſeiungeret, facilè erat cauſam inuenire, quòd ſcilicet loco eo in cerebro affecto, in quo reſidet, quæ patitur facultas, alia illæſa cuius ſedes integra eſt id accidat. At quum eas nuſquã inter ſe euidẽter locis ſeparet, non alia poteſt eſſe cauſa, quàm quæ ex diuerſis morbis, aut ab eiuſdem exceſſus inæqualitate ſumitur: Siquidẽ ſiccitas coctioni obeſt, retentioni prodeſt, humiditas contrà illam iuuat, hanc lædit. Vnde mirum non eſt ſiccitatis exceſſu aboleri coctionem, & humoris exuperantia perdi retentionem, alterutra verò excedente qualitate, vnam labefactari, aliam incolumem relinqui: Quamobrem nos, quod Galenus de ſenſus & motus abolitione, & conſeruatione ſolum ſcribit, ad omnes alias functiones pertinere putantes, communes, quas poſuimus cauſas inuenire laborauimus, & motum in eadem parte fieri, ceſſante ſenſu, non alia ratione putamus, quàm quòd diuerſæ ſint potẽtiæ, à quibus huiuſmodi actiones proueniunt: id quod ſi rarò contingit, in dormientibus tamen ob manifeſtam cauſam conſpicitur. Quum enim ſenſifica vis omnino per ſomnum quieſcat, & veluti conſtricta in cerebro contineatur, nequit longius ſpargi, quum inte

interim motiua minimum afficiatur, ſiquidem ſomnus ſenſuum, non motus eſt paſsio. Eſt quidẽ hæc de his rebus noſtra opinio, liceat tamen vnicuique in re admodum ancipiti, ſi hæc non placent, meliora excogitare. Nam quod quidam putant ideo dormientem non ſentire quòd vis à cerebro ad muſculos tranſmitti quidẽ poſsit, ad cutem verò ob diſtantiam minimè, ridiculum omninò eſſe puto, quum tantum non ſit interuallũ vt muſculis vis largiri, non autẽ cuti debeat, præſertim quum minima quæque facultatis portio ad ſenſum ſufficere putetur: Quòd ſi ex diſtantia huius rei ratio petitur, quur ad muſculos cruris vis ea demittitur, ad cutem autem capitis, & ceruicis multo propinquiorem cerebro impartiri nequit?

Cauſæ quibus ſit, vt interdum prorſus aboleantur actiones, interdum verò rurſus reſtitui poſſint.

CAP. V.

QVVR perdantur omnium partium actiones, aut quarundam ſolum, atque etiam in eadẽ parte qua ratione contingat nunc omnes illius functiones, nonnunquam verò quibuſdam illæſis, alias aboleri ſatis dictum eſſe puto. Illud verò quod ſupereſt in abolitis actionibus, breuiter docendũ eſt, ob quas cauſas accidat omnino deſtrui actiones, vt nunquã amplius reſtitui poſsint, vt in lethali apoplexia, & ſyncope vſu venit: aliàs autem videamus eaſdem nonnunquã ad ſuã naturam redire, vt in animi defectu, & per minores apoplexias, & vteri ſuffocationes. Itaque quum multæ ſint cauſæ, à quibus abolentur actiones, ſiquidẽ ob propria vitia ipſius facultatis id contingat, deſperata ferè res eſt, veluti in his accidit, qui intẽperaturæ exceſſu extincta facultate pereũt. At ſi ea impediatur, vt ſit per ſomnum, ſperandum eſt, vt illæ ad ſe redeant: ob materiæ copiam, quæ perduntur actiones non periclitantur, veluti ventriculi concoctio, quæ nutrimenti copia abolita fuerat, illa conſumpta, facilè reſtituitur: Quæ verò patitur actio ob vitia proprij inſtrumenti, ad læſionis portionem intelligemus quid ſperare, aut vereri oporteat. Nam eo offenſo, à quo plurimæ facultates emanant, quodq́ue fons, & origo eſt, res magis ſuſpecta haberi

beri debet,veluti quum affecto cerebro in attonitis ſenſus & motus in vniuerſo corpore abolentur. Læſa verò ſpina, & illius neruis,cauſa leuior exiſtit,ſi quando eædem læſiones in ſenſu & motu accidant. Atque etiá vehementer affecto proprio inſtrumẽto fit vt amplius reſtitui nequeat,quæ ſemel abolita eſt actio,veluti quum omnino præciſo neruo,motus partis,in quam ille inſerebatur ſine aliqua ſpe deſtruitur. Quòd ſi propter obſtructionem idem contingeret,quia leuior eſt affectus,eam abolitionem pariet, quæ non omninò deſperata credi debet:quũ ferè omnes ab hac cauſa aliquibus membris reſoluti ad priſtinam ſanitatem redeant. Quæ verò fiunt à communi inſtrumento operationum abolitiones,ex diuerſa illius noxa,hoc vel alio modo vitiatæ proueniunt. Etenim ex diſſolutione ſpirituum animi defectus facilè emendatur,qui verò illis corruptis,aut ſuffocatis naſcitur,vt plurimum in lethalem ſyncopen terminatur,& occidit. Iam verò ſi ob vſum deperditũ perdantur actiones,ſiquidem vſus ad vitam ſummoperè ſit neceſſarius & continuus,rarò contingit ſemel illas deperditas reſtitui poſſe,vt perdita ſemel reſpiratione & pulſu,abolito illorum vſu,vix aliquid boni ſperandum eſt,alterius verò actionis vſus ſuas actiones cũ ſpe reſtitutionis abolere ſolet,vt in appetitu deperdito contingit,repleto admodum corpore,quo euacuato conſumptáque repletione, vt redit vſus,ſic & ipſa appetentia reſtituitur. Atque hæc quidẽ de hac re quantum generalis hæc noſtra tractatio aſſequi poteſt. Nam qui plura & exactiora poſtulat, ad ſingulas functiones deſcendet,& vim omnium cauſarum , quibus contingit eas aboleri,perpendet.

Debilis actionis auctæq́; cauſa.

CAP. VI.

LEVIORES ſupradictæ cauſæ imbecillas reddunt actiones. Etenim debiliore reddita facultate,actiones quoq; debilitari clarius ferè eſt, quàm vt demonſtrari debeat: quandoquidem coctiones,corporis motiones,& reliquæ ferè omnes actiones in ſenibus,& his,qui lõgo morbo diu ſunt vexati,vix tardiuſque obeuntur debilitatis,quæ animal regunt,facultatibus. Eodem pacto ob nimiam humiditatem,

&

& ſiccitatem mollioribus durioribuſq; effectis neruis motionis inſtrumentis, vix corpus dimoueri poteſt, & vulnerato ventriculo non ſatis donec coquatur, nutrimentum retinetur. Quinetiam natiuo calore debilitato, aut aliò reuocato, officia earum partium, quibus ille deficit, infirmiores euadunt. Qua quidem ratione qui ſtudio literarum vehementius incumbunt, diſtracto à ventriculo, digeſtoque per continuas animi cogitationes innato calido, infœliciter alimentum cõcoquunt. Iam verò diminuto vſu, actiones quoque minuuntur, quod in pulſibus, & reſpiratione manifeſtè apparet. Nam corde refrigerato, minores tardioreſque huiuſmodi actiones fiunt. An non etiam ob alimenti exuperantis copiam, aut alienã qualitatẽ imbecilliores attractiones, retentiones, coctiones materiæ vitio contingunt? quo modo Galenus tardas coctiones in ventriculo contingere ob cibos duros, & craſſos ſcribit in libro de ſymptomatũ Cauſis. Præterea occupato ſpatio, in quo inſtrumenta mouentur, & deficiente tempore, aut vitiato ordine, infirmiores operationes edi conſpicimus, & conniuentibus plus iuſto cutis meatibus, ſudores vel omnino ſiſti in maiore adſtrictione, vel in leuiore ægrius effluere. Sunt porro excedentis actionis eædẽ genere cauſæ: Nam vbi facultas exceſſu qualitatũ mediocritatem in agendo non aſſequitur, in eo excedit in quo vincentis intemperaturæ cauſæ vis præpollet, quo modo exuperante ſiccitate, qua facultas retentrix gaudet, arctius continetur alimentum quàm conueniat, & caliditate vincente vehemẽtiores attractiones, validioreſq; motus in delirantibus fiunt, & vigiliæ exuperant, & loquacitas ſuperflua auditur. Atque etiam vbi debilior eſt vis corporis, quæ retentioni deſtinata eſt, citius quàm oportet deſinit ſuo munere fungi, cogitq; citius quàm expediat, & frequentiores excretiones fieri: vbi enim vnius opus male confectum alterius excipit actio, quæ prior eſt, ob debilitatem ſequentem cogit facultatem maturius ſuas actiones expedire. Cæterũ duriora inſtrumẽta ad motũ validiora exiſtũt, & ad retinendũ pluſquã naturę modus poſtulat, robuſtiora: & quæ laxiora ſunt, rarioráque faciliorem quàm oporteat his, quæ euacuantur, & per ea deducuntur viam præbent, ſic ſanè rariores cutis meatus exuperantis ſudoris cauſa cenſentur: At vrgente reſpirationis pulſationiſque vſu,

ipſa reſpiratio & pulſus crebriores, velociores, maiores, & denique omnimodo aucti euadunt. Præterea materiæ vitio augentur quoque præter naturam actiones, ſiquidem calidiore, ſiccioréque exiſtente alimento concoctio mediocritatem excedit, dum torrentur ea, quæ alterantur: Diutius verò excrementa in aluo continẽtur, quum duriora ſicciorâque extiterint. Quòd ſi acriorem qualitatem habuerint, vel iuſtam menſuram exceſſerint, celerius quàm oportet, & vehementius etiam expultricem commouent: Ac quemadmodum priores actiones poſteriorum ſunt cauſæ: ſic quæ circa materiam aliquam verſantur, ſi poſteriores imbecilliores ſunt, priorum actiones promouẽt, adaugéntque: quo pacto tardante diſtributione alimẽti, excretiones per aluum anticipant, vberioréſque proueniunt: & quum illæ, quæ pręcedunt vehementius agunt, contingit quoque ſequentium actiones minui. Parcior ſiquidem diſtributio alimenti fit per corpus, quum præpropere, vehementiúſque illud à ventriculo per inteſtina deſcendit: At non perinde latiore facto ſpatio, in quo partes corporis mouentur, accidit motus augeri, vt minuuntur eo occupato, quandoquidem non vrgente magis vſu immotíſque præcipuis actionum cauſis nulla ratio cogit, vt ob ampliorem locum, motus excreſcere debeant: ob tempus verò id contingit, quum alimenta, quæ in ventriculo & inteſtinis cõtinentur, longiore mora torreantur, ſicciorâque reddantur.

Magnæ, vehementis validæq́ actionis cauſa.

CAP. VII.

ETsi difficile eſt quæ in ſingulis ferè differunt, generali aliqua ratione comprehendere: Quoniam tamen inſtitutum noſtrum poſtulare videtur, vt poſteaquam in vnoquoque genere actionum plurima vitia poſuimus, illorum quoque cauſas breuiter proſequamur. Ideo de hac re omninò agendum eſſe puto: quod quidem Galenus in pulſibus, & reſpiratione diligentius fecit, quum magni, vehementis, crebri, velocis, æqualis, inæqualis, & omnium deni que aliarum differentiarum pulſus, & reſpirationis diligen ter cauſas explicat, quæ ſi in motibus voluntariis, ſi in ſenſatio

ſationibus,ſi in principibus facultatibus, imaginatrice, cogitatrice,& memoratrice facultate, præterea in attractione,retentione,coctione,expulſione,& reliquis corporis,animiq; functionibus,& ſingulis operibus præſtitiſſet:nō eſſet fortè quòd communem omnibus tractationem tantoperè deſideraremus:ſed quum id non faciat, deſideret tamē ars, vt non magis aliquarum functionum, quàm aliarum peculiari adhibita tractatione cauſas enarremus;cogimur profectò, quod commune ſingulis eſt, proſequi,ſine quo reliqua conſtare, nec intelligi poſſunt, & quæ prætermittuntur in ſingulorum explicatione,iam compræhenſa in generali, & communi cognoſcuntur:ſic ſanè paſsim Galenus,& præſertim vbi agit de cauſis inæqualitatis vnius pulſus,iubet eſſe faciendum, explicandum ſcilicet quod vniuerſale eſt, & ad illud omnia redigenda; ex cuius conſideratione ſi quid ſingulare deſideretur promptè inueniri poſſe putat: Itaq; nos hæc ita docere aggrediemur, vt non exactam polliceamur tractationem,ſed potius excuſsis cauſarum generibus, veluti quibuſdam exemplis lectorem exerceamus, & inuitemus ad hæc perficienda,quæ à nobis inchoata inueniet. Igitur quum in genere actionis auctæ contineatur ea, quæ magna eſt,& vehemens,imprimis illarum cauſas docere conabimur à magna exorſi,quæ certè non vnū ſolum genus cauſarum requirit,ſed omnia: niſi enim facultas valida ſit,vrgeátq; vſus,pareátq; inſtrumentum, & liberum ſit ſpatium in quo inſtrumenta agitantur,ſuppetátq; tempus, & ſuam etiam vim præbeat commune inſtrumentum, magna actio fieri non poterit. Vnde non ſolum tres magni pulſus & reſpirationis cauſæ, vſus ſcilicet, vis, & inſtrumentum idoneum (mea quidem opinione) poni debent, ſed & prædicta omnia: quando etiam Galenus libro ſecundo de Sanitate tuenda tres prædictas cauſas,quas ſtatim ab initio libri primi de Cauſis pulſuum ponit,ſufficere nō poſſe docet, quum quartam addat,quæ ſcilicet ex animalis ſpiritus, nempe calidi natiui mutatione petitur. Nam requiri etiā ſpatium liberum in motu arteriarū ad magnos pulſus creādos ex hoc conſtat,quod per adſtrictas inflammationes,aut ſchirros cōprimētes arterias magni pulſus illis in locis fieri nequeāt: Sic etiam in voluntario motu fieri apparet: Neque enim in paruo ſpatio,vel in temporis anguſtia ille magnus fieri po-

teſt. Eſt quoque magnarum actionum, quæ materiam requirunt, cauſa ipſa materiæ copia: Nam magni copioſique ſudores elici nequeunt, vbi paucus ſubeſt in corpore aquoſus humor: quod etiam fieri nequit, ſi cutis, per quam ſudor educitur, non ſatis peruia ſit, & effluenti humori liberum exitum non præbeat. Verum & ſi magnæ cauſæ magnas actiones efficiunt, non tamen neceſſe eſt perpetuò omnes eas magnas eſſe, quum magna fiunt opera, ſed ſatis eſt nonnunquam vnam exuperare, alias autem mediocriter habere, quod etiam Galenus optimè, quum de cauſis magni pulſus agit, docet: ſola ſcilicet vrgente pulſus neceſſitate à mediocri facultate, & arteria non omninò inepta ad motum, magnos edi pulſus. Quum enim vſus maiorem refrigerationem poſtulet, mediocres arteriarum motiones ſufficere non poſſunt, vnde plurimum diſtenta arteria, quæ eam impellit facultas: magnas pulſationes excitat: Quæ ſi non ſufficiant, primum celeritatem, deinde etiam maximo vrgente vſu, crebritatem aſciſcit. Iam verò ſi vehemens actio eſt, in qua adeſt robur, & celeritas, neceſſe omnino eſt validam eſſe facultatem, vrgere vſum, & inſtrumẽta etiam obedire & alias cauſas, ſine quibus nihil vehemens fieri poteſt. Inter quas tamen præcipuam vim habet facultas ipſa, quum ea ſola, aliis non repugnantibus, cauſa eſſe poſsit, ſi non vehementis omnino, quum in mediocri vſu nihil cum celeritate fiat, eius tamen, quæ valida robuſtáque eſt actio, author fuerit. Quod in his corporibus apparet, quæ in mediocri caliditate & vſu, pulſus validos fortéſque ob inſitum in arteriis facultatis vitalis robur, edunt. Eædem cauſæ intelligantur ad proportionem in aliis actionibus. Magna enim cruditas, magnáque fames, & excretio eaſdem cauſas habent, aut certè ad proportionem reſpondentes: ſiquidem magna cruditas fit ob magnam & excedentem alimenti copiam, ob inſigne coctricis facultatis vitium, aut inſtrumenti inſignem læſionem: magna autem fames non ſolum ab his, ſed etiam quòd plurimum vrgeat edendi neceſsitas: atq; ita in ſingulis functionibus licebit inuenire quid in illis ſit cauſa magnitudinis, vehementiæ, & fortitudinis.

ACVT

Acutioris exquiſitioriſque actionis cauſa.

CAP. VIII.

EXACTIORES acutioréſq; quàm par ſit actiones quaſdam fieri certiſsimum eſt: veluti quum eorum conditionem damnamus: qui ob exactiorem quendã ventriculi ſenſum piperis aut alterius etiam mitioris rei vſum non ferunt, aut qui per morbos iam plurimum debilitati, acutiſsimè audiunt: Cuius actionis cauſam vel ad cõmune, vel proprium inſtrumentum, aut facultatem redigemus. Alię enim nihil videtur in hac re pręſtare poſſe. Ac quod ob commune inſtrumentum nempe ſpiritum id contingere valeat, ex hoc etiam oſtendere poſſumus, quòd Galenus in libro primo de Cauſis ſymptomatum eos ſcribat acutiſsimè videre, qui puram ſyncerámq; animalis ſpiritus ſubſtantiam ſunt ſortiti. Quod enim craſſum, & feculentum in illis eſt, nonnunquã abſumũt morbi: ex quo relinquitur portio magis extenuata, & purior reddita, quæ ad huiuſmodi actiones eſt aptiſſima. At ratione proprij inſtrumẽti fieri illud videtur, quod diximus, nõnullos in extremo morborũ acutiſsime omnia, quæ dicuntur, auditu percipere: Nam id potiſsimum in his morbis vſu venire videmus, qui ſiccitatis exceſſu humorem omnem qui in meatibus corporis, & in ipſis ſenſoriis continetur, obtuſioniſque cauſa eſt, conſumpſerunt: Qua ratione acutius, & prudentius omnia ſenes, quàm iuuenes diiudicare putamus, quòd ſcilicet illi cerebrum ſiccius obtineant, hi verò humidius. Illi verò, qui piperis aſſumptionem ferre non poſſunt, cauſam forte habent, quòd ex certa, & delicatiore quadam temperie, facultas reſultet exactiore ſenſu prædita.

Actionis, quæ debitum tempus anteuertit cauſa.

CAP. IX.

GALENVS libro tertio de ſymptomatum Cauſis docet deiectiones alui conſuetum præuenire tempus, vel grauato ab alimenti copia, vel demorſo & puncto à mordacibus ventriculo, vel etiam

irritato à rebus alienis. Prӕterea huius quoque cauſam eſſe cibos humidiores & glutinoſos: Contra verò tardiorē fieri, vel propter inteſtinorum imbecillitatē, quӕ propellere nequeant, vel ob hebetem illorum ſenſum: qui non ſatis percipiat quӕ contriſtant, & moleſtant: tum etiam ob ciborum paucitatē vel craſsitiem: addit & muſculorũ abdominis & thoracis infirmitatem. Ex quibus quidem cauſis oſtendit ob materiã, facultatē, & cauſam ſine qua nõ huiuſmodi actionis vitiũ prouenire. Nam quũ anticipat, vel tardat ob copiã, inopiam, alienam ſubſtãtiam, craſsitiem, acerbitatē, viſciditatem, humiditatē, vel ſiccitatem, materiӕ vitiũ eſt: Quum verò idem accidit ob imbecillitatem, vel robur retentricis, aut expultricis à facultatibus cauſas ducit: Senſus verò exquiſitior, aut obtuſior cauſa videtur eſſe ſine qua huiuſmodi actiones fieri nequeunt: Siquidem neceſſe eſt expultricem irritari, ſi ſuo munere fungi debeat, id quod tanto promptius facit, quãto ob exquiſitiorem ſenſum citius afficitur: tardius verò quanto minus ſentit, quӕ noxia ſunt: irritatio verò, & morſus, & moleſtia alia, nunc ad materiam, nunc ad facultatem redigitur: Nam perinde nonnunquam pars exacto ſenſu eſt prӕdita, vt nullas, vel etiã minimas moleſtias ferre poſsit, & moleſtum ſentiat, quod alioqui ſuapte natura huiuſmodi non eſt, ipſiúſque vitio tunc, non materiӕ irritatio contingit: Quòd ſi illa benè ſit affecta ad materiam referenda eſt irritatio, quanquàm tamen etiam contingit, vt vitio ipſius inſtrumenti ea fiat, & anticipet actio: veluti quum ob vlcera, aut inflãmationes inteſtinorum expultrix cõmouetur ad ea, quӕ dolorem inferunt, & ſimul in inteſtinis continentur, protrudenda: Nec illud quidem alienum eſt, mutato fine, quaſdam actiones anticipare, aut tardare, vt in pulſu apparet, cuius vſu aucto, ſtatim arteriӕ pulſare incipiunt. Idem patet in cibi appetitu. Nam qui in otio viuere conſueuerũt, ſi aliquando validius ſe exerceant inanito corpore, ante tempus conſuetum edere coguntur. Aliter his contingit: qui ex laborē ad otium ſe conferunt. Sunt quoq; prӕcedentes actiones tardationis, aut anticipationis & hӕ illarum pariter cauſӕ: Nam quoniam expultrix facultas nõ inſurgit ad propellenda excrementa, ante quàm perfecta ſit alimenti concoctio, optima ratione fit, vt tanto plus tardet expulſio, quanto magiſ concoctio moratur: Quòd ſi maturius

rius corpus expurgetur,& vacuetur,tanto citius appeti alimentum neceſſe eſt.

Cauſæ actionis, quæ continuo vel per interualla præter naturam fit.

CAP. X.

SCRIBIT idem author præcitato libro excrétiones alui aſsiduas fieri,vel propter imbecillitatem, vel morſionem: Præſtat tamen ad ſua genera non ſolũ alui excretiones, ſed vniuerſas alias actiones, quæ hoc modo fiunt reuocare. Igitur continuas obiri actiones,quæ per interualla fieri debent contingit: primum inſtrumenti vitio, veluti quum reſoluto ani vel veſicæ muſculo continuò excrementa, quæ per eas partes euacuantur,effluunt:& ſudores,rarefacta pręter naturam cute,continuò emanant:& aſsiduę deiectiones his qui teneſmo laborant,exulcerato inflammatóq; inteſtino eueniunt. Accidit quoq; id inſtrumẽti communis malo: quod in perpetuis vigiliis delirãtium & febricitantiũ apparet:quoniam enim ob igneam qualitatẽ ſpiritus calidúmq; natiuum in perpetua quadam ſunt agitatione,faciunt,vt ſomnus qui illorum quiete perficitur,ſuccedere nequeat:illorum verò refrigeratione,diſſolutione, vel reuocatione hic continuo,longioréque tempore perduret. Præbet & materia ſuam in hac re cauſam: quo modo ſudores ob copioſam tenuémq; materiam nonnullis perpetuò emanant.Cõtingit quoq; facultatum vitiũ huiuſmodi functiones variari,ſiquidem quæ retinere debet excrementa, ad tantam imbecillitatem peruenit aliquando,vt quũ nullo modo retinere poſſit,continuò ea effluere ſinat,& expultrix malè affecta perpetuò aliquid expellat: Quarum verò functionũ continuus eſt finis,aſsiduæ quoq; illæ ſunt: ceſſat enim edendi cupiditas his,qui ſecundum naturam ſunt affecti, eo reſtaurato, quod eſt diſſolutum: In canina verò fame, quia vrget continuò repletionis neceſsitas,continuò ab his cibus appetitur. Contingit præterea ob cauſas ſine quibus non huiuſmodi vitia fieri: Nam quoniam expultrix facultas ſuo munere fungi nequit,niſi retentrix ſeſe relaxet & remittat, ſi hæc ob imbecillitatem nihil amplius continere valeat, continuas fieri expulſiones neceſſe eſt.

Intempeſtiuæ actionis cauſæ.

CAP. XI.

INTEMPESTIVAS fieri actiones ob eaſdem cauſas contingit: Nam reſoluto ani muſculo, qui cohibendis ad certum tempus alui excrementis præeſt, intempeſtiuæ illorum fiunt excretiones: Quòd ſi vehementius concitetur expultrix, idem accidere neceſſe eſt: vel ipſius vitio, vel materiæ ſuperflua quantitate, aut aliena qualitate, aut ſubſtãtia, quo modo in morbis etiam, adhuc edentibus ægrotis, vomitus contingunt nequeunte ſcilicet facultate expultrice ob imbecillitatem vel minimam ciborũ copiam ferre: edacia verò animalia quum ſeſe ſuperfluo alimento, aut alieno ingurgitent, intempeſtiuis vomitibus & alui deiectionibus corripiuntur. Quod etiam his accidere videmus, qui ex morbis exinaniti ſtatim ſe reficere, & replere ſtudent: At importuni ſermones delirantium non ſolum facultatem ipſam, ſed etiam calidum natiuum perperam affectum intempeſtiuæ huiuſmodi actionis cauſam eſſe oſtendunt. An non etiam vrgente vſu, qui bulimia, aut canina fame vexantur, intempeſtiuè edere coguntur? Eſt præterea illius cauſa nonnunquã id, ſine quo actio fieri nequit. Nam quum retẽtrix vis inteſtinorum importunè ſuum officium deſerit, neceſſe eſt ipſam expultricem intempeſtiuè inſurgere ad excrementorum reiectionem.

Actionis, quæ ſubito confertimque læditur, cauſa.

CAP. XII.

LAEDVNTVR ſubitò cõfertímue actiões in attonito morbo & animi defectu, & in vtroque plurimæ ex illis concidunt: Nam attonitis vniuerſa animalis facultas, quæ ſenſus, motus, imaginationis, cogitationis, & memoriæ eſt author, perit: In ſyncope verò vniuerſum corpus agere deſinit labefactatis naturalibus, animalibus, & vitalibus functionibus: quarum quidem, vt commune hoc eſt malum, quod confertim labantur: ita cõmunes quaſdã cauſas illius eſſe oportet, quas Galenus non attigit, & quæ de apoplexia ſcribit, faciunt, vt minus vera putemus, quæ de

ſyncope

ſyncope tradit: Negat enim in libro de Locis affectis, & de Cauſis ſymptomatum ſecundo circa finem, apoplexiam fieri poſſe ab intemperie cerebri, veluti nec etiam epilepſiam, quoniam ſubita illorum morborum eſt generatio, & diſſolutio. Quòd ſi ita eſt, tanto minus credere oportet ſyncopem ex intemperie nunquam contingere; vt duodecimo Methodi meminit, quanto celerius in hoc affectu, quàm alio actiones corruunt: Si præterea intemperies partium id facit, quur omnes, qui ex febribus ardentibus, aut alia quacunque intemperie moriũtur, ſemper cum ſyncope non extinguntur? Itaque quum ſyncope præceps ſit virium lapſus, illius cauſam in eo ponere oportet, quod ſubito affici, mutari, corrumpíuæ poteſt: Solidæ verò partes ſubitò alterari nequeunt, nec ita mutari alterantium vi, vt ſtatim cõcidat vniuerſi corporis robur, ſi modo quod ſolidũ durúmq; eſt, ægrè patitur, & alterationes, præſertim tam inſignes, quæ vim habeant perdendi vniuerſas functiones, non niſi tempore fieri valẽt. Quamobrem ſi non ob temperamentũ actiones ſubitò labefactari poſſunt, nec ob facultatem efficientémque illarum cauſam id continget, ſi modo ob temperamentum facultates lædi, actionéſque ſuas edere dicuntur. Neque etiam ob materiam, ex qua morbi gignũtur, id primò fieri contingit, quandoquidẽ humores putridi ſyncopem per ſe non committũt, aut apoplexiam craſsi, & glutinoſi, ſed illi eo quòd ſpiritus corrũpunt, hi verò animalis facultatis ſedẽ, & cauitates obſtruant, actiones perdunt. Quãquam tamẽ videtur etiam ſyncope nõnunquã fieri poſſe ob humoralem materiam, quæ cordis meatus, & ventriculos occupet, ſed id raro certe neceſſe eſt euenire, quũ per huiuſmodi fluxiones ita labantur vires, vt ſine ſpe reuocationis (quod in ſyncope ſæpius fit) mors ſequatur: Ob finem verò multo minus accidere poteſt ſyncope. Quamobrẽ ſupereſt, vt ſolius cõmunis inſtrumenti vitio oriri queat. Illud enim facilè ſubitóque pati, ſubitæque proinde huius mutationis author eſſe poteſt. Eſt porrò tenuis, calida, & mobilis ſpiritus ſubſtantia, vnde & facilè accendi, diſſolui, reſtitui, alterari, variè moueri, & alio modo variè poteſt affici, & varij proinde ſubitique ex eo affectus naſcuntur. Quid enim citius, queſo, fieri apparet, quàm quod per timorẽ, lætitiã, irã, & alias huiuſmodi cordis paſsiones, ſpirituũ ſanguiniſque

motu, aut alio vitio cõtingere videmus? quales ſunt tremores, decolorationes, rubores circa faciẽ & vniuerſum corpus, inordinati validiq; motus, aut extremæ imbecillitates, quæ prædictas paſsiones ſequũtur. Nec ratio quidẽ vlla eſt, quur huiuſmodi cordis paſsiones, & animi ſubitas perturbatiões, à ſanguine ſpiritúque prouenire putemus, ſyncopen verò ab intemperie, vel aliis cauſis. Requirit verò corpus in ſpiritibus certam quandã menſurã, qualitatem, & liberũ motũ, ſi modo rectè ſua munera exercere debet, quod oſtendunt ſymptomata, quæ eorum vitio naſcũtur: quũ enim illi deficiunt, ſtatim etiã actiones collabũtur, id quod declarãt, qui vel inediam diu tulerunt, aut multũ in aliquo opere laborarunt, aut ob venæ ſectionem immoderatã, vel alia demum ratione ſunt exhauſti. Nã hi, diſſolutis ſpiritibus, calidóq; natiuo, aut ſubito cadunt, aut certe ceſſare ab omni negotio coguntur. Nocet & nimia abundantia, quod apparet, quum per vehementes acceſsiones, aut timorem, ſanguinis & ſpiritus vniuerſi corporis ad cor recurrentes multitudine nimia aut ſyncopen inferunt, aut nonnunquam etiã perimũt. Cæterum alterationes in ſpiritibus, vt aliis rebus fieri poſſunt ſecundum primas, ſecundáſque qualitates, aut etiã totam ſubſtantiam, putátque Galenus ex manifeſtis qualitatibus alteratis ſpiritibus ſyncopen committi, quod experientia falſum eſſe docet: Nã qui acutiſsimis febribus laborãt, omnes in huiuſmodi caſum inciderent, vt pote quibus vehementer à calore ſpiritus alterentur, & mutentur: Quòd ſi aliquando qui ita afficiuntur, ſyncope corripiuntur: id non ob intemperiem ſolidarum, aut ſpirituũ contingit, ſed quoniam à vehementi calore diſsipati ſpiritus deficiũt: alioqui etiam quũ iacent, animo linquerentur: quod ſolum accidit, dum ſurgere tentant, aut mouentur: propterea quod in eo negotio ſpirituum copia requiritur minus quidem neceſſaria, dum in quiete corpus continetur: ſola ergo ea alteratio, quæ maligna eſt in ſpiritibus toto genere inimica, ſyncopes poteſt eſſe cauſa: quod his euenire videmus, qui vel peſtilentibus febribus vexantur, aut venenum aſſumpſerunt, vel à feris virus eiaculantibus fuerunt demorſi. Maligna enim in ſpiritibus qualitas ineptiſsima eſt ad actiones obeũdas, quo fit vt eas labi, & perdi ſubito neceſſe ſit, deficiente ſcilicet maximè neceſſario, & accõmodatiſsimo inſtrumẽto. Cæ-

terum

terum lædi actiones, quũ ſpiritus cõcluſi in corde in vniuerſum corpus libere ſpargi nequeant, indicio ſunt qui prohibita reſpiratione ſuffocantur, quíque ex crudis humoribus obſtruentibus cordis vaſa loborant, & ob id ſyncope corripiuntur: Quod ſanè vitium propriè ſpirituũ non eſt, ſed ad illorum conceptacula pertinet, quæ vrgente obſtructione liberum exitum illis non præbent. Hac ratione etiam adhibitis vinculis partibus, actiones earũ pereunt: quoniam cõſtrictis vaſis ſpirituũ, tranſitus & motus prohibetur. Itaque ſubitæ confertímque factæ actionis cauſa eſt alterutrũ inſtrumentum: Propriũ quidem, vt in apoplexia dictum eſt, huius verò & etiam cõmunis vitio ſyncope contingit, etſi immediata, proximáque ſyncopes cauſa tota ad ſpiritus referri videatur: In illis tamen functionibus, quarũ vſus caloris ſpirituſque mutatione variatur, finis etiam huiuſmodi mutationum cauſa eſſe poteſt. Veluti quum pulſus ſtatim deſinunt moueri, ceſſante ſtatim vſu per ſubitos timores, & inuadentes acceſsiones morborũ, per quas calor confertim relictis externis partibus, in interna viſcera ſeſe recõdit. Atque hæc quidem ſufficiant de actionibus auctis: nam cauſas velocioris, crebrioris, & ſi quæ ſuperſunt alia genera, facilè ex his, quæ ſupradicta ſunt, & etiam à Galeno in libro de Pulſibus memoriæ prodita, intelligi poterunt: quandoquidem velocioris, crebrioriſque pulſus eædem ſunt, vt aliarũ actionũ, quæ ſimiliter fiunt, cauſæ: & ſi aliquæ aliæ præter illas, quas illic ponit, neceſſariæ fuerint, ad aliorũ imitationẽ, de quibus hactenus egimus, ex poſitis fontibus minimo negotio emanabũt. Nec illud etiam explicandũ puto, quod pertinet ad cauſas ſingularum actionum, quæ ſub debilitate cõpræhenduntur, ſi modo oppoſitorum eadem eſt ratio. Quare ad reliquarum functionum cauſas accedamus.

Deprauatæ actionis cauſæ.

CAP. XIII.

VNIVERSVM deprauatæ actionis genus ſuas etiam cauſas ab iiſdem generibus ducit. Etenim facultas ipſa deprauatæ actionis cauſa agnoſcitur: vt enim cum ea parum imbecillis eſt, infirmè ſolum agit, ſic vbi plurimum à mediocritate defecerit quod efficit, corruptè facit. Id oſten-

dunt, qui à morbis vehementer debilitati, non ſolum im-becillos edunt motus, ſed etiã corruptos, dum proiecto, vacillantéque corpore, aut contortis cruribus incedunt, & pulſus præterea qui appropinquãte morte, vndoſi, formicãtes, vel alio denique modo inæquales, deprauatíque redduntur. Nec alia ratione tremores decrepitis & morbo affectis contingũt, quàm quòd infirmior vis corporis ætatis curſu, vel morbi vehemẽtia effecta ſolitam membrorũ molẽ ſuſtinere, regeréque nequeat. Sic etiam Galenus ob infirmitatẽ veſicæ ſtranguriã, quæ certè inter deprauatos motus poni debet, fieri ſcribit. Quinetiam quæ vehemẽter excedit in agendo facultas, deprauatæ quoque actionis cauſa cenſenda eſt: vt enim in defectu inſigni corruptio adeſt: ſic maiores exceſſus eadẽ ſequitur: quippe quũ recta agendi ratio in ſola mediocritate conſiſtat. Hac quidẽ ratione ex nimia & immoderata coctricis facultatis functione nidorũ lentam qualitatem cibi in ventriculo aſſequũtur, & ſanguis æruginoſus, & corruptus ſanguificæ virtutis ob calidiorẽ intemperiẽ vehementia euadit: vt verò exceſſus imbecillitatíſq; ratione, ſic illius vitio & corruptione quadã, quum ſubſtantia partis & forma eſt corrupta, actiones deprauatas edi neceſſe eſt: veluti quum ob malignã intemperiẽ alimenti concoctio, & ſanguificatio vitiatur, & deprauatur. Cæterum inſtrumenti cõmunis vitio, deprauatæ quoque actiones fiunt, argumento quòd equi & cætera animãtia caloris ebullitione immoderatè agitata, inæqualibus innordinatíſque, & omni ratione corruptis motibus cientur. Hoc pacto delirium in vehemẽtioribus febribus, caloris vi, cõmotis præter naturã ſpiritibus contingere videtur. In maniacis verò potius vitio ipſius facultatis, quod ob malignam quandã ex atra bile intemperiem accidit: & quẽadmodum conceptis vehementioribus qualitatibus, aut accidente immoderato motu ſpiritus deprauatæ actionis ſunt authores, ſic etiam illis refrigeratis ſegniúſque motis, aut aliò reuocatis deprauatæ prodeunt actiones: Quo modo tremores ob timorem, deſerente externas partes calore, accidunt. Porrò vitio proprij ſingularũ functionum inſtrumenti corrumpi actiones, facile eſt oſtendere: quum non alia ratione, concreto circa pupillam craſſo humore, feneſtrata omnia, quæ videntur appareãt, & ventriculis cerebri obſtructis, deprauatos totius corporis motus

tus per comitialem morbum accidere videmus, nec non ſtranguria contingit obſtruente calculo veſicæ orificium. Quòd verò ob ſpatium, in quo inſtrumenta mouentur, actiones deprauentur, teſtantur tremores cordis, qui occupata ab humore aquoſa ſpatio, in quo cor ipſum ſecundum naturam mouetur, accidunt: quinetiam deprauati arteriarum motus, vt pulſus interfecti, qui ob eandem etiam cauſam fiunt: Nec illud abſurdum videri debet, ſi mutato actionum vſu, ipſæ quoque actiones deprauatæ edãtur: vbi enim vrget vehementius actionis neceſsitas, vt immoderatos, ſc corruptos fieri motus oportet: veluti quum præſente periculo fugere coacti temere iactatis ſine ratione corporis membris, quocunque rapimur. Quo pacto fortè etiam vbi corpus in febribus æſtuat, maximúſq; refrigerationis adeſt vſus, inæquales pulſus, & reſpirationes excitantur. Nec minus quidem materiæ vitio, quàm à prædictis cauſis corrũpi actiones credere oportet. Quippe quum ex corrupto nutrimento coctionem quoque deprauari nouum non ſit, ſiquidẽ ex calidiore nutrimẽto nidorem: ex frigidiore aciditatem, & ex maligna illius qualitate indicibile vitium, id quod in ventriculo conficitur, contrahit. Ac non ſolum ob qualitatem, & quantitatem, ſed etiam ordinem, & intempeſtiuam aſſumptionem alimenti, illius coctionem deprauari videmus: veluti quum ſecundo loco ingeruntur, quæ primo aſſumi debent, aut ſtatim à ſomno, vel paulo poſt aliorum aſſumptionem (iam incipiente coctione) nouos cibos ingerimus: Tunc enim variæ in ventriculo corruptiones ex deprauata coctione prouenire neceſſe eſt, quod quotidiana docet experientia. Atque hæc etiam de cauſis functionum deprauatarum ſufficiant: ex quibus quod peculiare eſt ſingulis ſpeciebus ſub eo genere contentis, paruo ſanè labore ab eo, qui ratiocinari nouit, inueniri poterit.

Doloris cauſa.

CAP. XIIII.

IN triſti actione,dolorem,in iucunda voluptatem fieri,antea oſtendimus. Nunc verò cauſæ docendæ ſunt,quibus triſtes,& iucundas contingit fieri actiones, & dolorẽ voluptatémq; naſci:ſunt porrò communes cauſæ doloris,& triſtis actionis,voluptatis,& actionis iucundæ: nam quod dolorem committ triſtem reddit actionẽ,& è contra quod triſtem facit actionem,idem cauſa eſt doloris. Eadem eſt ratio de voluptate,& actione,ex qua illa naſcitur:Verùm hoc loco doloris,voluptatiſq; cauſas enarrare inſtituimus,quorum nomina notiora ſunt,quàm actionum à quibus proueniunt. Quàm verò difficilis ſit huius rei explicatio, ex eo patere arbitror,quòd nec inter philoſophos,nec inter medicos conueniat,quænam,& quot ſint doloris,voluptatiſq; cauſæ.Etenim multa Platonis opinionem refellunt.Ariſtoteles pauca admodum,& ea obiter,tanquam exempla,de eadem re proponit:Galenus verò toties ſententiam mutat de cauſis doloris,quoties de illis agit. Auicenna,& Auerroës non contenti Galeni tractatione alias cauſas quærunt:Sed prius Galeni opinionem excutiamus, qui doloris cauſas nunc particulatim enumerat,veluti quum à calore,frigore, vapore,humore vulnerantibus contundentibus,& reliquis huiuſmodi dolorem committi ſparſim refert:nunc verò generales,& cõmunes cauſas inueſtigat,vt libro duodecimo Methodi,vbi duas primum ponit eſſe cauſas doloris, alterationem,& continui ſolutionem:deinde verò inclinare videtur in eam opinionem,quòd alterantia ideo dolorem excitent,quia continuum diuidant.Adeo vt vel duæ ſint communes cauſæ,alteratio,& diuiſio,vel hæc ſola:Verùm neutra iſtarum cauſarum immediata,coniunctáque doloris eſt cauſa,non enim in omni membro in quo fit alteratio,vel diuiſio naſcitur dolor,vt oſtendunt vulnera,& intemperaturæ oſsium.Cæterum libro primo de Cauſis ſymptomatum:vnam ex Platone ponit doloris cauſam,nempe violentam paſsionem præter naturam, quæ quidem eſt magna & ſubita,ſed hanc cauſam eadem refellunt:nam violen

lenta mutatio ſola nequit eſſe doloris cauſa. Quare meritò alibi, vt libro ſecundo de Medicamentis ſecundum locos, addit ſenſum: quippe cum abſque ſenſu nequeat fieri corporis dolor, & ob ſenſum ipſum contingat aliquando dolorem fieri: adeo vt tunc præcipua ſit illius cauſa ſenſus. Nam ſi illæ ponendæ ſunt in vnaquaque re cauſæ, ſine quibus res fieri nequit, & ſymptomatũ cauſas eas dicimus eſſe, à quibus ſymptomata ipſa proueniunt, vnam certe ſumere oportet cauſam ex ſenſu: vt enim abſque ſenſu dolor corporis non fit, ita ob ſenſum exactiorem, ſingultus, rigor, dolórque à moderatis, & minimè dolorificis ſuapte natura cauſis ſæpe naſcuntur. Nec intelligere quidem poſſum qua ratione Galenus hac cauſa prætermiſſa, dolorem ſoleat in his duntaxat quærere, quæ ſenſoria vehementius afficiunt: nam ſi ſingultum nonnunquam accidere dicimus his, qui exactiore ſenſu in ſtomacho ſunt prædíti, & concoctionem infœliciter obiri putamus, aliquando ob inſtrumenti vitium, vel facultatis ipſius malum, cur etiam doloris cauſam, aliquando non referemus ad ipſum ſenſum, vel ſenſorium perperam affectum: vt potè quod ab his moleſtetur, à quibus nequaquam læderetur, ſi obtuſiorem ſenſum obtinuiſſet. Eſt igitur ponenda vna cauſa doloris, quæ ex ipſo ſenſu petitur: quia abſq; ſenſu dolor corporis nequaquam fieri poteſt, & ob ſenſum exquiſitiorem naſcitur etiam ab illis dolor, à quibus alioqui non fieret. Igitur conſtat præter diuiſionem, alterationem, violentam mutationem alias eſſe doloris cauſas: nec adhuc inuentam eſſe cauſam proximam, & immediatam, ex qua aliæ poſtea naſcantur: Non enim vtcunque probandum eſt plures requiri cauſas ad generationem doloris, ſed à certo principio inchoandum, & neceſſariæ ab eo cauſæ eliciendæ ſunt. Eſt porrò principium aptiſsimum in hac re, inueſtigatio immediatæ cauſæ: ex illius enim reſolutione, veluti ex quodam fine aliæ omnes protinus deriuant. Ergo ſi dolor eſt moleſtia quæ agendo percipitur, nata ab his quæ continuum ſoluunt, cognitio, & perceptio rei, quæ hoc modo moleſtat, immediata cauſa doloris erit: quum enim aliquid violentius afficitur atq; id percipitur quod afficit, paſsio tunc oritur, qui dolor vocatur in his quæ dolere poſſunt. Quam quidẽ cauſam nequaquam ponere poſſunt philoſophi: neq; enim

enim cognitio læſionis, aliqua ex illis cauſis eſt, quas illi ex Ariſtotele receperunt, ſed modus eſt, quo intelligitur dolor fieri. Nam quum ſenſus, vel alia potentia percipit paſsionē, quam inferunt ſoluentia continuum, tunc dolor oritur: cauſæ verò illorum opinione erunt id, quod ſenſum afficit, ſenſuſque ipſe: quanquā nec hic poteſt cauſa illis eſſe: Eſt enim ſenſus id, ſine quo nequit, & cum quo fit dolor: at cauſam ſine quo, inter cauſas illi nequaquam agnoſcunt: Quam quidem nos ex Galeno recipientes merito cognitionem, & perceptionem rei inferentis dolorificam paſsionē, doloris cauſam eſſe dicimus immediatam: ſiquidem modi agendi ſub eo genere cauſarum à nobis ſunt comprehenſi. Quod ſi ita eſt, tres ſtatim alias neceſſe eſt reſultare cauſas: vt enim cognitio fiat rei moleſtantis, neceſſe eſt adeſſe id, quod poteſt moleſtiā inferre, & id quod moleſtari poteſt, ac illud quod moleſtiam percipere valet. Quæ quidem cauſæ in corporis doloribus ſemper ſunt re & ratione inter ſe diſtinctæ: In animi verò doloribus, idem aliquando contingit, aliquādo verò accidit idē eſſe quod patitur, & paſsiones ipſas appræhendit, & diiudicat: Etenim in dolore corporis, neceſſe eſt membrū quod afficitur, aptū eſſe ad doloris generationē: deinde adſit oportet, quod vim habet dolorē inferendi. Poſtremò mentem, ſiue intellectū vel iudiciū, vel ſenſum communem, vel quocunque alio modo velis eam partem vocare, quæ appræhendit & diiudicat paſsiones factas in ſingulis ſenſoriis, cæterum in dolore animi videmus multas eſſe facultates in quibus dolores fiunt: nam in imaginatione, cogitatione, intellectione, ac recordatione rerum moleſtarū, animum affici, doloréque torqueri ſæpè experimur. Itaque ſi imaginatio fortè pati poteſt huiuſmodi moleſtias, ſed eas nequit concipere, & iudicare, aliam adeſſe quoque oportet facultatem, quæ iudex ſit, eo modo quo in corporis dolore huiuſmodi vim ſtatuendā eſſe diximus. At vna erit re, ratione verò duæ, ſi vna, & eadem facultas poteſt de ſuis paſsionibus iudicare, vt fortè intellectus vel cogitatio; quod abſurdum nequaquā eſſe puto: quandoquidē alioqui progrederemur in infinitū, ſi omnes fateremur in ſua actione dolorem pati poſſe: aliam autē ſemper requiri vim, quæ de paſſionibus huiuſmodi iudicaret: ſed hoc philoſophis relinquo diſcutiendum, qui perinde ac ſi vidiſſent, aut digito tetigiſ-

tigiſ

rigiſſent animæ facultates, ita diſtingunt, vt vnā pati aliam agere oportere ſtatuant: quaſi aliter non poſsit res habere, quā quod illi fingunt. Verū his prætermiſsis, & eo quod certum eſt recepto, eſſe inquā in doloris generatione neceſſariū, aliquid quod patiatur, aliud quod agat, aliud quod paſſiones iudicet eſſe, quales ſunt, & eas agnoſcat quæ ſunt dolorificæ. Iā expēdamus quid in vnoquoq; iſtorū requiratur, vt apta reddatur doloris cauſa. Porrò facultas animæ, quæ paſsiones dolorificas agnoſcit, & diiudicat, apta eſt ad doloris generationē, quæ corrupta nō eſt, nec in alio opere vehemēter occupata, aut ad extremū debilitata. Nā ideo delirantes negāt ſe dolere quòd corruptū ſit illorum iudiciū, adeo vt nō appræhendant, nec diſcernant dolorificas quas patiuntur impreſsiones: Atq; illud eſt quod Hippocrates dicit in Aphoriſmis, Quicūq; dolētes parte aliqua corporis dolorē nō ſentiunt his mens ægrotat. Qui verò vulnerātur in certamine, nequaquā ſentiūt dolorē ex vulneribus ſibi illatis, eò quod illorū animus occupetur in vulnerando aliū, ſéque ipſos defendēdo, adeò vt ſimul nequeant appræhēdere quæ interim patiuntur. Vnicū enim eſt inſtrumentū, quo facultates omnes animi, & corporis vtuntur, calidū inquā innatū, quod cū iā vni inſeruit vehemēter agēti, nequit alteri miniſtrare, eo ꝙ vniuerſum occupetur, in prioris actiōis officiis qua quidē ratione etiā accidere videmus vt interim quū aliquid vehemētius cogitamus, nequaquā videamus quæ circa oculos obuerſantur. At verò nō dolēt qui morti iā ſunt propinqui, quia propemodū iā extincta facultas ob imbecillitatem vt ad alias functiones, ſic ad appręhēdēdas, & iudicādas paſsiones dolorificas eſt inepta: habeat ergo hęc oportet potētia quę ad generationē doloris eſt neceſſaria, vt deprauata ſiue corrupta, aut ad extremū debilis, aut vehemēter in aliquo negotio occupata nequaquā ſit: nā ꝙ illam abolitā eſſe minime oporteat, certius eſt quā vt doceri debeat. Quòd ſi ſimul imbecillis & mollis fuerit, aut exquiſito iudicio prędita, omniū erit aptiſsima ad dolorē excitādū. Sic enim videmus ingenioſos dolorib' vehemētius aliis torqueri, ꝙ exquiſitiore ingenio ſint prędíti, quo poſsint exactè dignoſcere omnes, vel leuiſsimas moleſtias: ſic qui molliore ſunt animo vt mulieres, à leuiſsimis quibuſque rebus dolores, & eos quidem graues experiuntur: Philoſophi verò, & fortes homi

homines, vix ſentiunt ex aliqua re dolorem: propterea quod animi fortitudine muniti, incommoda vniuerſa contemnant, nec agnoſcere velint dolorifica eſſe. Iam verò in corporis dolore quædam neceſſario adeſſe oportet in ſubiecto ſiue parte corporis, quæ ad patiendum dolorem ſit habilis: Ac nonnulli quidem in huiuſmodi parte requirunt vt paſsibilis ſit, ſenſu prædita, & caloris nequaquā expers. Ideo enim cartilagines & oſſa, haud dolere quod frigidæ ſint partes, ſed illi ſuperfluo duo addunt: nā ſi ſenſu præditam dicunt eſſe partem aliquam, includunt neceſſario illam calorem habere, & pati poſſe: ſiquidem ſenſus nequit fieri in his quæ pati nequeūt, aut non viuunt. Temere quoque dicuntur cartilagines & oſſa non ſentire, eò quod frigidæ ſint partes: hoc enim illis accidit alia ratione, quia inquam neruos non recipiunt, qui ſenſum à cerebro, & ſpinali medulla in eas duntaxat partes ſpargunt, in quas inſeruntur. Ideo enim partes quædam ſentiunt, aliæ verò nequaquam, quòd illæ neruos habeant, hæ verò minimè, aut certè non habeant expeditos, vt in neruorum vulneribus, & reſolutione partium contingit: in hac enim propter obſtructionem, in illis verò ob diuiſionē nequit ſenſifica vis in partes immitti, quarum nerui ſunt affecti: ſatis igitur eſt, ſi in dolore corporis pars quæ afficitur, ſenſum obtineat aliquē: Nam non ſolum in parte quæ ſenſum tactus habet, ſed etiam in aliis quæ donatæ ſunt à natura ſenſu auditus, guſtus, viſus, & odoratus, deniq; in omnibus ſenſoriis dolores fiunt. Verùm queādmodū animæ facultas, quæ iudicat de dolore, exquiſita aut debilis, aut mollis, aptiſsima dicta eſt eſſe ad doloris generationem: ſic pars quæ ſenſu exquiſitiore in eodem genere ſenſus eſt prædita, mollioréque & delicatiore ſubſtantia conſtat, maioris doloris eſt cauſa. Quandam etiā oportet eſſe cauſam, cur pares non ſint in omnibus ſenſoriis dolores, ſed maiores in quibuſdam, in aliis verò leuiores: de qua quidē poſtea commodius agemus, vbi cauſas doloris, & voluptatis, quę fit in ſingulis ſenſoriis docebimus. Cæterum vt in dolore corporis, non omnis corporis pars eſt apta pati dolorem, ſic nec omnis animæ facultas ſubiecta eſt doloribus, ſed quædam dum agunt dolore, aut voluptate afficiuntur, aliæ verò nequaquam: & quædam vni duntaxat ex iſtis paſsionibus ſunt obnoxia, quæ quidem explicare

care quàm ſit difficile omnes intelligere poterunt, qui vnquàm de hac re cogitare velint: ſed ne id prorſus intactũ relinquã, tentabo equidem aliquid dicere, quo ſtudioſos pulcherrimarũ rerum inuitẽ ad meliora excogitãda. Ac videntur mihi imprimis omnes principes à medicis vocatæ facultates dolori & voluptati eſſe obnoxiæ; nã (vt obiter antea dicebamus) imaginatio, cogitatio, ſiue ratiocinatio, & memoria à ſuis obiectis, dolores, & voluptates experiũtur: fit & in cõcupiſcentia voluptas, quãdo appetimus iucunda: ex illorũ verò priuatione dolor naſcitur; ſed an ille fiat in ipſa concupiſcentia, an in alia facultate, aſſerere nequeo; quemadmodum, illud ſanè dubiũ eſſe puto, an voluptas quæ oritur ex appetitu, in ipſo fiat: an potius in alia facultate: motionis verò & generationis initiũ ab ipſo appetitu ſumat; Agnoſcimus in ea facultate, quam animoſam & vitalem Academici vocant, moueri dolores, & voluptates. Nam ex ira, triſtitia, timore, experimur, dolorem in nobis cõmoueri: ex gaudio autẽ, & riſu moderatis, voluptas ſequitur, ex riſu verò immodico ſentimus aliquando in corde, veluti diſſolutionem quãdam, & inde dolorem excitari: ſed vt in prædictis actionibus, & paſsionibus, ſic in his haud facilè explicari poſſe puto, quænam facultas recipiat impreſsiones dolorificas, & voluptuoſas: An inquam vis illa quæ timoris, aut iracundiæ eſt author eadem recipiat dolorẽ: an potius ab iſtis & aliis cõmoueatur quod dolorem facit: ita vt illæ authores ſint doloris & voluptatis; vna verò ſit facultas ſola, quæ paſsiones inferẽtes dolores, & voluptates in ſe recipiat: quo modo inter omnes corporis partes ea duntaxat quæ ſenſu eſt prædita dolori, & voluptati eſt obnoxia, tametſi ex aliarũ actione in ſenſoriis hæ naſcuntur paſsiones: hæc enim inquam difficile explicari poſſe puto. Atq; hæc ſufficiant de his quę requiruntur in parte corporis, & animę, apta ad dolorẽ concipiendum. Nunc verò ſequitur vt doceamus qualia eſſe oporteat, quæ vim habent inferendi dolorem: de qua quidem re antiqua eſt à Platone in Timeo ducta ſententia: recepta deinde à Galeno, ac omnibus medicis, ea ſolũ poſſę dolorem, & voluptatẽ efficere: quæ ἀθρόως, id eſt confertim agunt. Appellant autẽ illa confertim agere quæ celeriter agunt, & ſimul magnas mutationes efficiunt: quæ enim vel ſenſim aliquid faciũt, aut paruas moliũtur mutationes, creduntur ne-

quaquam apta eſſe ad dolorem,& voluptatē inferendū:atq; id eſſe inquit Galenus lib.j. de Cauſis ſymptomatum quod ſcribit Hippocrates,dolores fieri his,quibus natura alteratur & corrumpitur: verbum enim corrumpitur celeritatem ſimul ac magnitudinē mutationis indicare. Quam quidem opinionem multa meo iudicio refellunt:atq; illud primum quod authores illius ſibi in hac re pugnent: nam Galenus ſeptimo libro Methodi medendi,quod & Ariſtoteles etiam teſtatur,& experiētia docet,pronunciat humidū & ſiccum, vtpotè quæ paſsiuæ potius,quàm actiuæ ſint qualitates,non niſi ſenſim,& longo tempore poſſe ſuam vim imprimere: cum tamen Galenus lib.ij de Victu acutorum,& ſecundo de Medicamentis ſecundum locos,ſtatuat dolorē ab his qualitatibus naſci.Deinde idē author libro primo de Cauſis ſymptomatū hanc opinionem euertit: quū docet vt poſtea oſtendemus,tum tactum,tum alios ſenſus dolentes leniri, voluptatéque affici, quando ſenſim & leniter à ſuis obiectis tractantur. Præterea repugnat huic ſententiæ experiētia: nam ſi quis etiam leuiter pungat digitū,ſiue id ſubito agat, ſiue paulatim, certe dolor naſcetur: atqui huiuſmodi mutatio magna non eſt: ſiquidem magnas eas cenſemus eſſe mutationes,quæ plurimum diſtrahunt corpus à priore ſtatu:qualis profectò nequit eſſe huiuſmodi punctura:quæ poſteaquā ablata eſt res quæ pungebat,nulla eget medicina, ſed ſolius naturæ beneficio protinus ſanatur, aut potius nihil relinquitur,quod aut artis,vel naturę operā deſideret. Ergo quòd leuiſsimam & minimā facit mutationem,dolorē poteſt parere. Poſſunt & idem præſtare quæ paulatim agunt: nam vt id patere oſtēdimus ex punctura,quę paulatim adigitur: ſic quū dolor fit ab exſiccātibus nulla celeritas adeſſe poteſt:ſed ſola ſufficit actionis magnitudo. Ad hæc ſi omnia quæ dolorem pariūt vt poſtea oſtēdemus, id faciunt ſoluendo continuum: hoc ſanè erit euidens argumentū, dolorē naſci poſſe, tum ab his quæ leuiter, tum ab illis quæ multū ſolum agūt: nam ex vtroq; genere reperire eſt, quæ continuū diuidant. Idem teſtantur animi dolores qui à rebus minimis, maximis,ſubitis,& tardis incipiūt,augentūrq;.Sunt etiam multa quæ etſi cōfertim agunt,tamen dolorē nequaquā procreare poſſunt:cuius generis eſt purgatio,ſanguinis miſsio cōfertim adhibita: hæc enim ſuapte natura dolores mulcere, mi-

nimè

nimè verò inferre ſunt apta. Itaq; quũ inter illa quæ confer- ſim agunt, quædam dolorẽ cõmittendi vim habeant, alia verò nequaquã: alia præterea ſint, quæ etſi non niſi ſenſim, aut leuiter agunt, dolorẽ tamen inferunt, cogimur alia rerũ genera excutere, vt tandem inueniamus, quid dolorem efficere poſsit: Ac ex vniuerſis rebus, duabus duntaxat hanc vim tribuunt medici, alterantibus inquam, & continuum ſoluentibus: ſed in hoc alij aliter ſentiunt: nam Auicenna tùm alterantia, tum diuidentia continuũ, ſuaptè natura doloris cauſas eſſe contendit: Auerroës autem oſtendere nititur aduerſus Galenũ dolorem non fieri à continui ſolutione: Galenus verò ipſe aliquando idem quod Auicenna tradit, aliquando verò ſtatuit dolorẽ duntaxat fieri ab his, quæ cõtinuum ſoluunt: alterantia verò non, quia alterant, ſed quia ex alteratione continuum violent, dolorẽ parere: quorum quidem rationes paucis ſubiicere aggredior. Ait igitur Auicenna dolorem in partibus ſimilaribus fieri ſæpe, vbi nulla apparet diuiſio: veluti quum vniuerſum membrũ dolet, quod tamen nequaquam in omni ſua parte diuiditur. Addit dolorẽ fieri à calore & frigore vbi nulla cõſpicitur diuiſio. Præterea ſæpe ſolui continuũ, & nõ ſentiri dolorẽ: frigus verò, & calorem cum dolorem excitant, ſentiri. Ad hæc dolorem eſſe rei contrariæ ſenſum: hũc verò ab intemperie fieri: quare illam eſſe doloris cauſam. Poſtremo ſanitatẽ ſimilarium cõſiſtere tum in ipſa temperie, tum in continuitate: quo fit vt ſi dolor naſcitur, cum res corrũpitur, vt ſcribit Hippocrates: neceſſario quoq; fiet ob temperaturæ morbũ: Hæc & ſimilia pronuntiat Auicenna: quibus efficere nititur, vt dolor ſemper nõ fiat à continui ſolutione. At Auerroës negat cõtinui ſolutionem cauſam eſſe doloris, hac potiſsimũ ratione, quòd dolor in ſenſibus fiat ſolùm à propriis obiectis: ſolutionẽ autem continui non eſſe obiectũ alicuius ſenſus. Quibus quidem aliæ addi poſſunt rationes: nam ſi alterantia dolorem faciunt ſoluendo continuum, committent vtique aliquam ſpeciem ſolutionis continui: ſed quam quæſo vlcúſne, aut vulnus, vel fracturam, vel rupturam? quod ſi ita eſt cur inter cauſas ſolutionis continui, & ſpecierum illius, non recenſet Galenus in libro de cauſis morborũ, & alibi alterantia? Accedit quod duo remedia requirantur ad dolores ſedandos, alterans, & vniens partes diuiſas: tanquam duæ ſint

cauſæ doloris contra quas pugnãt duo remedia genere diſcrepantia, Quod quidem argumentum videtur eſſe medicis magni momenti : quandoquidem Hippocrates ex diuerſis generibus remediorum, hominem ex diuerſis, nequaquam verò ex vno elemento conſtare probat: Galenus verò vt diximus in hac re varius eſt : nam in libro de Inæquali intemperie capite ſecundo de medicamentis ſecundum locos, & in libro de Natura humana, & ſecundo de Victu acutorũ, & alibi ſæpè, ſtatuit dolorem fieri, & ab alterantibus, & à ſoluentibus cõtinuũ: libro verò duodecimo Methodi, & primo de Cauſis ſymptomatũ, & quarto de Simplicibus medicamentis, & capite decimo ſecundi de Medicamentis ſecundum locos, omnia quæ dolorem pariunt, putat id facere eò quòd partium continuitatem corrumpant : ſed nulla communi ratione vtitur: nec ſatis docet, quo pacto ſingula ob diuiſionem, doloris ſint cauſæ. Ego verò arbitror vnam eſſe hanc immediatã, & proximam doloris cauſam, quæ ex continui ſolutione naſcitur. Quod breuiter docere aggredior, nam ſi intemperies, aut id quod intemperiem immediate parit, dolorem moueret non ſoluendo continuum, vbi vehemens eſſet calor, ſicut contingit in febribus ardentibus, in omni parte corporis ſenſu prædita dolor fieret ; at id nõ fit : etenim thorax qui multis neruis præditus eſt, & ob id ſenſum exquiſitiorẽ habet, quàm vena caua, & renes, aut lumbi nõ doler, etſi vehementius calefit, vtpotè qui propinquior ſit ipſi cordi, vbi eſt ipſius febris, & caloris ſedes: oporteret autẽ hanc partẽ, quæ magis calet, & ſentit, quàm multæ aliæ quę dolent, maiore dolore torqueri, ſi ex ſola intemperie dolor naſci poſſet: Qui verò immediatam cauſam doloris ponunt eſſe ſolutionẽ cõtinui, in promptu rationẽ habent huius diuerſitatis, quòd nõ omnes partes quę calefiunt tendantur ex humorũ ebullitione, & vaporũ copia: vnde potiſsimũ circa renes & in capite, per febres dolores vrgent: quoniã etſi partes illæ minus calent, fortéq; minus ſentiũt, quàm quę thoracẽ cõſtituunt: tamen plurimus vapor, & humor in aliis continetur, qui mẽbranas, & vaſa tendũt. Idcirco dolor in illis naſcitur, nequaquã verò in aliis, quæ diſtẽdi nequeunt: vel quod magnas habeãt cauitates, quæ ab humore, aut vapore repleri non poſſunt, vt thorax, aut paucos contineant humores, ex quorum ebullitione, nequit fieri tẽſio,

vt

vt caro: vel quod tenſioni repugnet partis natura, cuius generis eſt hepatis caro. In his igitur non fiunt dolores in febribus: quia etſi plus ſatis incaleſcunt, tamen ſolutionē continui pati nequeũt, ab illis cauſis, à quibus in aliis tunc dolores fiunt: deinde quũ qualitatũ quæ vnius ſunt generis, vna vis, & natura eſſe debeat, erit quoq; calefacientiũ omnium eadem agendi ratio, quoniam eadem natura. Itaq; ſi ignis calefaciendo tandem comburit, continuúmq; violat: ſequitur vt omnia quæ calefaciunt, eandem vim obtineant, ſoluendi inquam continuum, inferendíque hac ratione dolorem: etſi in quibuſdam rebus ob caloris vehementiam, euidentior ſit diuiſio, in omnibus tamen ſenſus aliquis ſolutionis, & diuiſionis apparet: nam dolor qui à calore naſcitur, eſt ſemper cum quadam ebullitione, effuſionéq; humorum, ex qua tenſio, & continui ſolutio oritur. Idem teſtatur dolor qui fit à frigore, etenim digiti qui ex eo dolent, tumidiores, & tenſi apparent: quod inditio eſt cõtinuum diuidi. Hæc ſatis probare videntur alterantia non ſua ratione, ſed ea qua continuitatem partium corrumpunt, dolorem inferre. Aliorum verò rationes qui aliter ſentiunt, facile eſt euertere: nã quod ait Auicenna vniuerſum membrũ dolere, in quo tamen non eſt ſolutio continui, quæ ſolũ eſt vbi vulnus, vel alia diuiſio conſpicitur, falſum agnoſcitur: etenim vbicũq; dolor eſt, prorſus aliquid adeſt, quod continuũ lędit. Nam vulnerata parte, quæ prorſus diuiſæ nõ ſunt, vt in punctiuris neruorũ cõtingit, tenduntur verſus ſua extrema: aut dolor cõtingit, quòd cõfluant humores, qui inflãmationem excitãt: ex qua mẽbrũ ſi paulatim corpori admoueatur eodem modo ex fuſione humorũ, & vaporũ generatione dolorem pariet. At ſi cõfertim adhibeatur, primũ incidendo ſuo quodã modo, & penetrando, poſtea verò etiã exulcerãdo cõtinuum lædit: hoc modo videmus flammam noſtra corpora afficere: quod ſi in craſſa ſubſtantia conſtiterit ignis, protinus exulcerando, & erodendo cauſa fit diuiſionis continui: quod fieri videmus ab aqua feruente, & accenſus carbonibus: hæc enim ſubito cruſtam ſuo contactu excitant. Cæterũ internus calor mitior, vt in leuioribus febribus, ex fuſione, & vaporũ generatione, ſolutionis continui, & doloris cauſa euadit: qui autem vehementior eſt, vt in febribus ardentibus, nõ ſolum ex vaporũ generatione, ſed ętiam

ob ebullitionem humorum, tendit, dolorémque affert. Igitur cum internus calor non niſi interuentu humoris, doloris ſit cauſa, non mirum ſi hectici (vt dicimus) nequaquam dolent: imbecillus enim eſt in illis calor, qui nequit in humorum inopia excitare ebullitionẽ, aut tantos vapores procreare, vt partes iam inanitæ, diſtendi valeãt: externus verò calor vehementior poteſt dolorem in illis mouere, quia alia ratione cõtinuũ corrumpit, diuidendo in quam, & penetrando: cui paſsioni obnoxij adhuc ſunt hectici: Ac multò quidẽ melius eſt ita ſentire, euidentia, & rerum conſona ſequẽdo, quàm refugere ad æqualem illam temperiẽ, in qua animus quieſcere non poteſt: Cæterũ frigus mitius, tendit partes compellendo, exprimendóque humores à ſuperficie cui occurrit in profundum, quod verò vehemẽtius eſt frigus, vim quandam habet penetrandi, & veluti incidendi & mordẽdi, vt in niue, & aëre frigidiſsimo morſionem ſentimus, in naribus, auribus, extremis digitorũ partibus. Hæc enim frigida ſuaptè natura, & ſine munimento, primum externis iniuriis expoſita, grauius aliis membris afficiuntur. Ergo calor, & frigus aliquando ſuaptè natura, aliquãdo verò ob paſsiones quas pariunt in humore continuũ diuidũt, dolorémque pariunt. At verò humiditas humectando replet: ex repletione tenſio, ex tenſione cõtinui ſolutio, & dolor fiunt. Iam verò ſiccitas vix poteſt dolorem efficere: nam ſuaptè natura vt nec aliæ qualitates alterando, nequaquam poteſt id facere. Continuum autem diuidi non poteſt à ſiccantibus in partibus neruoſis, & ſentientibus in quibus fit dolor, quin prius mors præueniat, propterea nec cõuulſionem à ſiccitate fieri, facile poſſum oſtendere: Aiunt enim huius opinionis authores fieri conuulſionem ſiccando, ex ſanguinis profluuio, purgatione, ſudore, vomitu, inedia, motu, à febribus ardẽtibus, & aliis huiuſmodi rebus, quæ corpus vacuãt, & exſiccãt. Rationi enim conſonum videri, vt nerui ob ſiccitatem contrahantur, conuellantúrque, quomodo chordas citharарum ab igne & ſole exſiccari, cõtrahíque cõſpicimus. Verùm ſi quis paulò diligentius rem expendat, inueniet profectò hanc opinionem infirmis niti fundamentis. Nam ſi in conuulſionis generatione non ſufficit qualiſcunque humorũ cõſumptio, ſed neceſſarium eſt, humorem eum abſumi, quo neruus ipſe conſtat, & terrenæ illius partes inter ſe glutinãtur, ſemper

præue

præueniet mors huiuſmodi ſiccitatem, prius enim quàm ten tetur materia inſita ſingulis membris, humores qui in vaſorum cauitatibus continentur, educẽtur, vt qui facilius ſequi poſsint attrahentiũ, aut impellentiũ, aut alio modo vacuantium cauſarum vim. At cõſumptis his humoribus, imò non expectata integra conſumptione, anima, vitáque expirant: vt quæ nequeãt in corpore omnem pati exceſſum: Sed quis vnquam vidit huiuſmodi conuulſionem à ſiccitate, niſi quis data opera, neruos denudare, & igni exponere velit: forte enim tunc conuulſionẽ pariet ſiccitas: ſed de igne non agimus, nec quærimus quid noſtra opera fieri poſsit: verũ quid poſsint morborum cauſæ, quas illi ponunt, quibuſque mederi debemus. Quod ſi cõuulſio à ſiccitate fieri poteſt, quur tabidi, qui ad extremam ſiccitatem peruenerunt, cõuulſionẽ nequaquam experiuntur in muſculis, ventriculo, & in aliis omnibus partibus, in quibus adſunt nerui. Id verò illis impoſuit, quod viderunt multos exſiccatos, & cõuulſos: quod nos ipſi concedimus, non tamen propterea conuulſio à ſiccitate erat: ſed ob acres, aut etiã alios humores: ſiccitas verò ipſa ab aliis ſuis cauſis. Addo quod ſcribat Galenus in libro de conuulſione, eos qui ex ſiccitate conuelluntur, protinus mori, nec cogitandi quidem de remedio aliquo tempus cõcedere: ex quo conſtat eos falli qui ſpecie mali decepti, ſe cõuulſionis ex ſiccitate auxilia deſcripſiſſe putant: quod ſi humectantia conuulſionẽ iuuant, id quidem non faciunt, quòd medeantur conuulſioni à ſiccitate: ſed quòd acres, & mordaces humores, aut alios qui fortè conuulſionẽ faciant, retundant, aptóſque ad euaporationem reddant: Nec par quidem eſt ratio de chordis cithararũ, & neruis: nam illæ exſiccatæ iam ſuaptè natura, & nequaquam munitæ ab aliis partibus, nec attractrice facultate, cuius opera humectari poſsint præditæ, à calore, & ſiccitate facile contrahi poſſunt. At nerui quũ venas & arterias habeant vicinas à quibus trahere poſſunt humorem, & ex eo humectari, difficiléque pati poſsint ob ſuam duritiem, & partium vicinarũ munimentũ, & denique vndiquaque tegantur, & humectentur, conuulſiuam ſiccitatem nequaquã experiri poſſunt, mors enim ſemper anteuertit ex humoris contenti in ſuis vaſis defectu. Ergo ſi dolor à ſiccitate fieri non poteſt, niſi ratione tenſionis, tendi autem non poſſunt partes ſentientes, & neruoſæ à ſolis

ſiccantibus, cōſtabit, à ſiccitate nullum poſſe fieri dolorem: aut ſi fit non erit ille quidem leuis vt Galenus ſentit, ſed vehemēs: vt qui non niſi à magna ſiccitate fieri poſsit: ſed hæc ſatis de dolore qui fit à primis qualitatibus in ſenſu tactus. Quod verò alia obiecta huius ſenſus dolorem pariter cōmittant ob ſolutionem continui, omnibus notum eſſe puto: nam dura, grauia, craſſa, acria, mordacia, vulnerantia, & alia huius generis doloris ſunt cauſæ, vel qui comprimēdo, & ob id tendendo, vel erodendo, vel incidendo, vel frangendo, vel alio denique modo, continuū ſoluāt: de qua re antea abunde tractauimus. Cæterum in aliis ſenſoriis nō perinde facile eſt modū inuenire, quo dolor gignitur, tamen ſi quis diligenter inſpiciat vt tactum à prædictis obiectis diuidendo, ſic, & alia ſenſoria affici, doleréque à ſuis obiectis ob ſolutionem continui intelliget: nam ſapores qui dolorem pariunt, vt Plato in Timæo, & Galenus quarto de Simplicibus recte docent, vel mordicando, vel contrahendo continuum corrumpūt. Idem faciunt colores, odores, & ſoni: hæc enim omnia doloribus ſua ſenſoria afficiunt, quòd vel cōtrahāt, aut ſecent quodammodo, aut diſſoluant quod vnitum eſt. Atque hæc ſatis de his quæ doloris ipſius corporis ſunt cauſæ: Nunc verò videndum eſt, an poſsit doceri ratio, qua dolores in animo à ſuis obiectis oriuntur: quod etſi difficillimū eſt intelligere, tamen præſtat in re pulcherrima periclitari, quàm penitus tacere. Igitur quum dolor animæ non cōueniat ſine mœrore: meritò forte ſtatuere poterimus facultates animæ quæ dolori ſubiiciuntur, pati a ſuis obiectis, nō ſolum ex propria natura, ſed multo magis ex paſsionibus, quæ in partibus illis fiunt, in quibus facultates huiuſmodi reſident: nam per mœrorem & luctum dum dolemus, ſentimus cor admodum contrahi, & violentiam quandam ex immoderata contractione pati: id quod etiam in timore percipitur: eſt enim timor, vel dolor quidā, aut certe aliquid dolori ſimillimū. Cōtra verò in ira, ſentimus cor ex ebullitione tendi, in gaudio fit & diſſolutio quædā, ob dilatationē, & quandā effuſionē, nonne etiam in imaginatione rerū moleſtarum ſentimus cerebrum contrahi, & veluti diuidi? Itaque ſi dolores tum animi, tum corporis fiunt ab his quę ſubſtantiam inſtrumentorū diuidunt, iam elici poteſt perfecta doloris definitio, quam antea potius ſuppoſuimus quàm certa

aliqua

aliqua ratione veram eſſe oſtenderimus. Eſt inquam dolor moleſtia, quæ agendo percipitur in certis actionibus facta dum continuum ſoluitur: compræhendit hæc definitio omnem dolorē animæ, & corporis: ex quo nullo negotio poſſunt elici peculiares definitiones. Quare ſupereſt vt ad alia properemus.

De differentiis doloris, & illarum cauſis.

CAP. XV.

DOLORIS differentias à nullis certis fontibus ducit Galenus, ſed ſparſim ſingulas enumerat: quo fit vt nemo intelligere vnquā poſſit an omnes differentias teneat, an quædā adhuc fortè relinquantur: quare ex certis capitibus rerum differentiæ ſunt petendæ. Porrò doloris differentiæ quæ præcipuæ ſunt, ſumentur ab illius eſſentia: Sunt autem de eſſentia doloris, quæ in illius definitiōe aſſumūtur. Igitur quum dolor corporis, cuius potiſsimū differētias, & illarum cauſas quærimus, ſit moleſtia, quæ ſentiendo percipitur, à certis cauſis nata: meritò ex differentia quæ agnoſcitur in ipſa moleſtia quæ ſentitur, & ex cauſis quæ illam pariunt, aut patiuntur, differentiæ multæ reſultabunt. Notamus quidem in ipſa moleſtia qualitatē quandam, & quantitatem: ac à qualitate moleſtiæ ſemptæ ſunt illæ differentię, quum dicimus, inter dolores quendā eſſe tenſiuū, aliū mordacem, alium erodentem, alium acutum, aliū pulſatorium, alium vlceroſum, aliū grauem, alium aſperitatibus quibuſdam plenum, alium qui terebri, aut pali perforantis ſenſum præbet, alium ſtupidum, alium ſtimulantem, alium punctorium, alium contundentem, alium retrahentem, alium denique detrahentē, quia enim ſenſus quidam fit tenſiuus, ſtupidus, vel quod moleſti fiat cum tenſione, & ſtupore, ideo tales dicuntur eſſe doloris differentiæ: quamquā tamen huiuſmodi nomina pluribus modis à Galeno vſurpentur: de qua quidem re breuiter ago, ne quid difficultatis in tractatione ex ſignificationis ignoratione oriatur. Sed illorum duntaxat mentionem faciemus, qui pluribus modis vſurpantur, vel ex ipſo nomine non ſatis patet illius natura. Igitur grauis dolor vt Galenus in primo commentario ſexti libri de

Morbis vulgaribus teſtatur, bifariam vſurpatur: vel enim grauis dicitur, quòd rei grauis loco incumbentis ſenſum inferat, vel quod difficilis ſit. Acutus dolor vocatur ab eodem authore, qui ſenſum talem repræſentat, qualis à re acuta pungente naſcitur: Eſtque (vt ille ait) duplex, vnus leuiter acutus, qualis ab acutæ acus punctura fieri conſueuit, alius qui à re craſsiore acuta excitari poteſt. Vlceroſum dolorem definit, qui inter mouendum, vel tangendum in laborante parte ſenſum excitat: qualis in partibus vlceratis percipi ſolet. Eſt verò ſtupidus dolor qui cum ſtupido ſenſu eſt coniunctus: Pulſatorius intelligitur, qui cum quadam pulſatione affligit. Mordax ſiue erodens is eſt, qui eroſionis ſenſum affert. Punctorius eſt qui punctionis ſenſum refert: In hoc etſi veluti radix pungendo videtur hærere in vno loco, dolor tamen latius in circulo extenditur: Contundens contuſionis ſenſum præbet: Retrahens eſt in quo pars affecta retrahit: Detrahens verò in quo eadem detrahi videtur. Cæterum à quantitate moleſtiæ ſiue maiore, aut minore ſenſu ducuntur hæ differentiæ, quum dicimus quoſdam eſſe dolores magnos, alios paruos ſiue remiſſos, alios eſſe maximos, alios vehementiſsimos, alios minimos. Iam verò à cauſis dolorum ſumuntur illorum differentiæ: à differentia quidem ſubiecti in quo fiunt, ducuntur hæ, quum dicimus dolores quoſdam eſſe internos, alios externos, alios profundos, alios his oppoſitos (vt ita dicam) ſuperficiales. A ſitu enim partis quæ affligitur, emanant hæ differentiæ: Ab illius verò figura proueniunt illæ, quum dicimus dolores quoſdam eſſe latos, ſiue vt vocat Galenus latè fuſos, alios anguſtos, alios extenſos, ſecundum longitudinem, alios contractos, etſi quæ aliæ ſunt huiuſmodi differentiæ. A partis verò quantitate, vel quod vniuerſam, vel mediam, aut minorem duntaxat illius portionē occupet: cuius generis ſunt in dolore capitis, cephalalgia, hemicrania. At à partis ſubſtantia quæ dolet, differūt inter ſe dolores, vt colicus dolor Nephritis, Pleuritis. Cæterū à cauſis cōmittentibus dolorem emanant etiam quædam differentię, in quo genere non incommode reponi poſſunt hæ, quum dicimus dolores quoſdam eſſe malignos, alios benignos, quod à benignis, & malignis cauſis ſint nati: Item quum dicit Hippocrates inter dolores quoſdam eſſe calidos, alios frigidos: Proueniunt

nonnul

nonnullæ quoque differentiæ à cauſis ſine quibus non. A modo quidem generationis,& ſolutionis,quum dicimus dolores quoſdam repentè oriri vel ſolui,alios verò paulatim: quoſdam præterea per conſenſum,alios primario gigni. A tempore verò afflictionis,quando dicimus dolores quoſdam eſſe nouos,& recentes,alios antiquos & inueteratos,quoſdã raros,& intermittentes, alios frequentes,vel continuos: Sumi etiam nonnullæ poſſunt à modo quo inſeſtant: quidam enim fixi ſunt,alij diſcurrentes,alij emicantes,qui vt inquit Galenus parte primario affecta,veluti à radice incipientes celeriter in partes adiacentes transferuntur,vt in vehementiſsimis Hemicraniis apparet. Atque has omnes differentias à cauſis duci intelliget,qui ea legerit, quæ de cauſis antea docuimus. Elicitur quædam differentia à modo quo dolores feruntur & ſuſtinẽtur,qua ratione Galenus libro tertio Prorrheticorum,quoſdam dicit eſſe dolores εὐφόρους, alios δυσφόρους: Aliæ verò ſumi poſſunt differentiæ ab effectis quos dolores pariunt, veluti quum dicimus dolores quoſdam iam inferre,aut minari inflammationem,alios conuulſionem,alios animi defectum,alios verò aliud. Sunt porrò quædam dolorum nomina,quæ differentias aliquas inter ſe compoſitas ſignificant,cuiuſmodi dicit eſſe Galenus eum qui atrox nuncupatur: Is enim vehemẽs, & ſimul cõtinuus eſt,ſic cæphalæa inter dolores capitis intelligitur,qui diuturnus eſt, & vehemens,aut inueteratus, remediiſque ægrè cedens: Eiuſdem generis ſunt dolores capitis,qui ab Auicenna & Practicis(vt vocant)medicis vocantur,Galea,Ouum,Nux,Malleum,& Clauus. Atque hæc quidem ſufficiant hoc loco de dolorum differentiis. Iam verò tempeſtiuum eſt cauſas differentiarũ doloris enarrare: quas nulla methodo ab antiquis compræhenſas inuenio: ſi quis tamen diligẽter rem expendat,agnoſcet profecto illas omnes ſumi vel à ſubiecto,vel ab efficiente,vel à potentia quæ ſentis, iudicátque de dolore,aut ab iſtis inter ſe cõplicatis: quod oſtendere aggredior in ſingulis differentiis. Igitur tenſiuum dolorem ſcribit Galenus fieri aliquãdo à ſpiritu, aliquando ab inflammatione,aliquando ab humorũ multitudine: hanc tamen varietatem primo ad Glauconẽ explicat: vel enim inquit tenſiuus eſt,ſine grauitate,& pulſatione,& tunc fit à multitudine ſpiritus crudi,& flatuoſi: aut eſt

cum

cum pulſu, cuius inflammatio eſt cauſa, aut cum grauitate, & tunc fit à multitudine humoris: De loco huius doloris varia etiam tradit, nam in omnibus partibus ſenſu præditis eum fieri aliquando ſcribit: alibi in membranis, alio loco in totis ipſis muſculis. Ratio autem docet, non ſolū ab humore, vel vapore, vel inflāmatione, ſed ab omni re tendēte, eundem excitari: nec ſolùm quidem in illis partibus, ſed in aliis vniuerſis quæ tendi ſunt aptæ: nam per conuulſiones, & neruorū diuiſiones, tenſiui mouentur dolores: Capit ergo hæc differentia doloris cauſas ſuas ab efficiēte, & ſimul à loco affecto: porrò grauis dolor in quo grauitas quædam ſentitur, fit inquit Galenus à plenitudine: quod enim repletur humore, illud graue redditur. Ait quoque eundē fieri in his qui calculo laborant, eo tēpore, quo nec calculus gignitur, nec exit: Tunc enim vehementiſsimos fieri dolores. Itē in mediocri inflammatione renum, hepatis, pulmonis, & denique illarū partium quæ repleri ſunt aptę, & exiguo ſenſu ſunt præditæ. Ratio verò ſuadet eum nō poſſe fieri, niſi à re grauante: quæ quum adeſt, neceſſario in omnibus partibus grauem dolorem parit: propterea flatus nequit huiuſmodi doloris eſſe cauſa, eò quòd res leuiſsima ſit: Pituita autem vel mediocri ſua copia, quia grauis eſt eum facit. Alij vero humores, præſertim bilis, hanc vim non habent, niſi plurimum excedant: ſic calculus grauem dolorē ſemper parit, niſi prorſus exiguus fuerit: & inflāmationes in quibus plurimus humor eſt collectus: Eſtque huiuſmodi dolor cōmunis omnibus partibus, quæ ſenſum aliquem obtinent: illæ enim omnes aptæ ſunt ſentire grauitatem, quòd ſi partes exquiſitiore ſenſu ſunt donatæ, per inflammationes ſentiunt vehemētes dolores: nō tamen arbitrari debemus etiā graues nō fieri: ſed hi à vehementibus obſcurantur, vt vix ſentiantur. Recipit ergo hic dolor cauſam ab agente: Acutum dolorem ſcribit Galenus fieri in tunica tegente renes, & ventres eorum interiores, nec nō in Arteriis, quæ ad ęas terminantur, & in exortu vaſorum vrinariorum, prætere in hepatis tunica, & vaſis ipſius. Committi verò ab inflammatione: nam quòd vulnerare acus pungentis modo aptum eſt, calidū ſit oportet, qualis eſt humor, qui inflammationes parit: Ille enim penetrare, pungeréque poteſt. Capit igitur cauſam ab efficiēte, & loco affecto, niſi putes non ſolū in il-

lis

lis partibus,quas recenſet Galenus,ſed in aliis omnibus hu iuſmodi dolorẽ oriri poſſe:ſi modo calidus & tenuis adſit humor. At pruriginoſus dolor eodem authore naſcitur ob acres humores,corporis ſuperficiem occupantes: oportet autem tales eſſe humores,vt ſcribit libro de Symptomatum cauſis ſecundo,tenues,infixóſque cuti hærere: quippè tenuẽ, ſalſum,immotúmq; humorem,pruritũ excitare:paucum,tenuem,mordentem,& immotum,vlceroſum affectum:multum,ſalſum,craſſum,& immotum,lepram,& ſcabiem parere:paruum tenuem,& mordacem,cum exiguo motu horrorem:cum vehementiore verò,copioſiorem,mordaciorémq; humorem rigorẽ inferre. Vlceroſus dolor eodem authore fit non ſolùm in cute,ſed etiam extenditur vſque ad imas partes,& oſſa:excitatur verò ab humore acri, & erodente: ex quo patet ſumi cauſam illius à ſubiecto,& efficiente:ſtupidus dolor inquit Galenus à frigiditate fit:ea enim ſpirituum,& facultatis ſenſificæ tranſitum impedit: Vnde obſcurus fit ſenſus,& ob vehementem frigiditatem dolor naſcitur:itaq; vtriuſq; ratione,ſtupidus dolor paritur: qui nihil aliud eſt,quàm dolor cum ſtupido ſenſu cõiunctus: Cauſam ergo ſumit à ſolo efficiente:quippè cum quælibet pars ſenſu prędita,huiuſmodi dolori ſit obnoxia. Pulſatorius dolor naſcitur,vt idem tradit,ex magnis inflammationibus,eriſypelatis,& abſceſsibus,primario affectu in arteriis,in reliquis verò partibus omnibus ſenſibilibus per conſenſum: proinde in cute adenibus,membranis,quibus nullæ ſunt arteriæ inſignes,nec in peripreumonia,pleuritide,hepatis vel renum inflammatione:quoniam obtuſus illarum partium eſt ſenſus,huiuſmodi dolorem fieri poſſe credit:ſic magnã inflammationẽ,vbi etiam paruæ ſunt arteriæ,dolorem pulſatorium efficere poſſe tradit:Gignitur autem dolor huiuſmodi ab his cauſis hoc modo:per inflammationes arteriæ, vehementius ad motum excitantur,vt caloris vehementiã contemperent:verum quum liberum ſpatiũ non habeant, vicinas partes pulſant,quæ ſi ſenſum habent,ex percuſsione dolent:vocatúrq; dolor hic,pulſatorius. At quoniã magnæ inflammationes occupant omne ſpatiũ,in quo mouentur arteriæ:ideo in illis etiam locis,vbi arteriæ paruæ ſunt, dolor prouenit:vbi verò magnæ ſunt arteriæ, mediocris, vel etiã parua inflammatio,eiuſdem doloris cauſa eſt:quia

mag

magnum ſpatium requirunt magnæ arteriæ: ex quo patet cauſas huius doloris aliquãdo à ſolo efficiente, vt magna inflammatione, aliquando à ſolo ſubiecto, vt magnis arteriis, aliquando ab vtroq; ſumi: veluti quum vtrunq; eſt mediocre. Punctorius dolor cauſam habet ex efficiente, & loco affecto: nam calidam oportet eſſe materiã, & membranam quæ patitur: vnde in pleuritide dolor punctorius fit. Mordax dolor cauſam capit à ſolo efficiente, ab humore inquã, aut vapore acri: nam quælibet pars apta dolere, huiuſmodi dolori eſt obnoxia. Vehementiſsimũ dolorẽ pariunt inquit Galenus cauſæ vehementiſsimæ: cuiuſmodi eſt humor eiaculatus in partem affectam, à venenatis animalibus. Mihi verò cauſa reiiciẽda videtur, non ſolũ in id quod efficit: ſed etiam in id quod patitur, vel in ipſam facultatẽ, quæ paſsiones diiudicat. Nam partes admodũ ſenſibiles à moderatis etiã cauſis, vehementiſsimos patiuntur dolores: eodẽ pacto mollis animus, magnos concipit dolores à leuiſsimis quibúſq; cauſis. Dolor aſperitatibus quibuſdam plenus inquit Galenus ab inflãmatorio affectu, vnà cũ humore exaſperante, in carne fit, exaſperare autẽ poteſt humor, qui acris eſt, & craſſus, ob acrimoniam enim mordere: quoniã autẽ craſsities adeſt, quæ inæqualiter diſpergitur, aſperitatẽ facere poteſt. At dolor per quem palus videtur infixus, in craſsis inquit ille inteſtinis fit, veluti etiã is in quo terebro perforari videntur partes: differunt verò inter ſe aut multitudine, aut craſsitudine, aut rei dolorẽ facientis potentia, ſiue humor, ſiue ſpiritus flatuoſus fuerit: videtur autẽ huiuſmodi materia prorſus eſſe craſſa, & vehemẽter frigida. obtuſam enim diuiſionẽ, quã pali. aut terebri acumen præſtat, efficere non poteſt humor, aut vapor, qui craſſus non ſit, & ſimul frigidus: calida enim materia minores diuiſiones facit, vt pungẽtes, & erodentes, penetrátque citius quæ tenuis eſt: craſsitudo præterea ipſius partis, vt inteſtinorũ ſubſtantia plurimũ etiam confert ad huiuſmodi ſenſum inferendũ. Contundentis doloris cauſas non docet Galenus: nec mihi videtur ille fieri poſſe ab aliis cauſis, quã ab externis, quæ contendendi vim habent. Nec ille etiam docet retrahentis, aut detrahentis doloris cauſam: quæ quidẽ meo iudicio eſt prorſus affectus inflãmationis capitis, aut finis partis: quæ ſanum aliud extremũ retrahit, aut detrahit. Tacet quoque malignĩ doloris

ris

ris cauſas: quæ vel ab efficiente, aut & loco affecto ſumi videntur: nam quæ malignã obtinẽt qualitatẽ, vt venena, quæ ex deleteriis medicamentis ſumuntur, aut humores eiaculati morſu animaliũ venenatorum, aut ex improbo victu, vel aëre peſtilenti geniti, idẽ præſtare poſſunt. Omittit ille cauſam emicantis doloris: videtur tamen ea eſſe tenuis materia, & pars princeps, aut quę publicũ munus exercet: ab illis enim tenuis ſubſtãtia in vicinas facilè trãsferri poteſt. Fiũt porrò dolores qui repentè, aut paulatim oriuntur, aut incremẽtũ ſuſcipiũt, vel ratione materiæ, quæ repẽtinã, aut tardã vim ad agẽdũ habet: vel ob partẽ, quæ ob ſuam mollitiẽ, vel cauitatẽ, aut connexionẽ, aut aliã propriã cõditionẽ promptè, aut ob contrariã conditionẽ ægrè, cauſas dolorificas admittit. Rarus verò dolor, id eſt qui rarò affligit, fit, maximè à fluxionibus per interualla repetẽtibus, vt in podagra apparet, aut à partib⁹ imbecillibus, quę materiã noxiã procreãt, ſed eam poſtea promptè extrudere poſſunt: vt in colico dolore apparet. Continui verò dolores à cõtrariis cauſis excitantur. Cæterũ infixi dolores cauſam ſumunt partim ab efficiẽte, & partim à ſubiecto: nam craſſus, vel multus humor, vel vapor hærere ſolet in parte: & ipſa pars, quæ ob ſuam compoſitionẽ difficilem præbet exitũ materiæ lædenti, facit, vt fixi dolores maneant. Vnde inquit Galenus in dentibus maxillaribus, oculis, & cũ quadã pulſatione in auribus, & in colo inteſtino, accidũt huiuſmodi dolores. Dolorẽ profundũ fieri idẽ inquit in mẽbranis oſsibus adiacẽtib⁹, adeo vt oſsiũ ipſorũ veluti dolentiũ inducant imaginẽ: propterea à Græcis ὀστόκοποι dicũtur: fiunt autẽ potiſsimũ à frigore, vel plenitudine. Latè fuſus dolor in mẽbranis maximè oritur, à flatu, vel tenui humore: illa enim pars, & aliæ quę latę ſunt, vndequaq; admittũt dolorificã cauſam: & hæc quũ tenuis & mobilis fuerit, promptè ſeſe in omnẽ partẽ inſinuat. Anguſti dolores cauſam capiunt duntaxat à parte affecta, cuiuſmodi ſunt nerui, venæ, & arteriæ: huiuſmodi enim partes, vt anguſtæ ſunt, & extenſæ ſecundũ longitudinẽ corporis, anguſtos, & extenſos dolores experiuntur. Noui dolores, id eſt qui non antiquantur à calida, vel tenui materia fiunt, præſertim in partibus laxis: Cõtrarij verò à frigida & craſſa materia in partibus aſtrictis. At compoſitorum dolorum cauſæ compoſitæ ſunt, ita vt non opus ſit plura de

hac re

hac re hoc loco docere vbi methodum potius, quàm ſingulorum explicationem quærimus.

De cauſis voluptatis corporis, & animi. CAP. XVI.

ETSI voluptatis remedia non quærimus, tamen quum doloribus mederi ſtudemus, plurimum refert nouiſſe quid voluptatẽ parere, aut aliũ dolorẽ excitare poſsit: ſic enim quæ grata ſunt, naturæ auxilia eligemus, alia vero euitabimus, quæ nouam moleſtiam inferre ſunt apta: Accedit quod hæc tractatio ſcitu eſt iucunda, & multis difficultatibus implicata, vt noſtrum laborem minimè ſuperfluum in hac re fore exiſtimem. Igitur voluptatem ſcribit Plato in Timeo, & ex eo Galenus libro primo de Cauſis ſymptomatum, fieri, quum aliquid à ſtatu præter naturam in eum, qui naturalis eſt, mutatur ab his, quæ agunt cõfertim: nam quæ ſenſim agunt, abſque voluptate mutationes facere creduntur: quorum quidem opinionem recipere nequaquam poſſum, ita dictantibus ratione, experientia, atque adeò ipſo Galeno, qui in hac re ſibi non conſtat: Nam quòd non ſolum in reditu ad naturalem ſtatum, ſed etiam in bene valentibus voluptas fiat, clarius eſt, quàm vt doceri debeat. Etenim ſinguli ſenſus miras ſentiunt, cum recte habent, voluptates à ſuis obiectis, nec non animus ex cogitatione iucundarum rerum magna voluptate afficitur: Docet idem Galenus libro primo de Cauſis ſymptomatum, vbi enarrat quæ ſint grata obiecta ſingulis ſenſibus, non ſolum dum ægrotant, ſed etiam quando conualeſcunt à ſuis morbis, aut iam optimè valent: quod quum notiſsimum omnibus ſit, illud refellere aggredior, quod illi dicunt, voluptatem duntaxat fieri ab his, quæ confertim agunt: nam & id falſum eſſe arbitror: Etenim ſi cõferta mutatio ſolum id faceret, voluptatem duntaxat parere poſſent extrema contraria: nam media nec ſubitam, nec magnam vim habent ad agendum: quum tamen medij colores dolenti oculo ab extremis coloribus gratiſsima ſint ſpectacula, vt Galenus libro præcitato docet: quod etiam in aliis ſenſibus apparet: nam dolenti tactui ex laſsitudine gratæ ſunt molles, blandæque frictiones, & vnctiones: quod idem

auth

author eodem loco memoriæ prodidit. Fiunt ergo voluptates etiam ab his quæ ſenſim, & leuiter vim ſuam exercent: Ac quod ea quæ confertim agunt, non ſemper voluptatem pariant, vbi ad naturalem ſtatum laborantes ſenſus redeũt, ſcribit & Galenus duodecimo Methodi, docetq; ipſa experiẽtia. Etenim dolentibus partibus à frigore, calor qui confertim adhibetur non voluptatem, ſed nouum dolorem affert. Ex quibus quidem patet, nec à ſolis, nec ſemper ab illis quæ confertim agunt, voluptatem comparari. Ac profectò quum vniuerſam Galeni tractationem, quam facit de dolore, & voluptate in libro de Cauſis ſymptomatum diligenter expẽdo, inuenio illum mala principia ponere: & poſita poſtea euertere particularibus exemplis, & rationes quaſdã in certis ſenſoriis reddere, quas in aliis mutat: deniq; eum nõ poſſe aliquid in ea re ſtabile ponere: quum tamen vna res ſit voluptas, vna dolor, quæ propterea vnam communẽ rationem recipere debent. Principium enim apud illum eſt, vt diximus à Platone mutuatum, dolorem, & voluptatem fieri ab his duntaxat, quæ celeres ſimul & magnas moliũtur mutationes, id eſt, vt vno verbo dicam, confertim agunt: Ac docet quidem ille ea quę huiuſmodi ſunt, dolores parere, & aliquando voluptatem: verùm non docet dolorem non poſſe oriri etiam ab illis, quæ ſenſim facultatem ſuam exercent: euertitque hoc principium in generatione voluptatis: quandoquidem (vt diximus) docet in ſingulis ſenſibus voluptatem ſæpe fieri ab illis, quæ non niſi ſenſim agunt. Ac quod magis eſt poſt particularia illa exempla, ſumpta ab illis quę paulatim agunt, colligit rurſus rectè dictum à Platone voluptatem fieri in ſingulis ſenſoriis, quum ad naturalem ſtatum cõfertim perducuntur; quod quidem poſtea alia ratione rurſus euertit, quum ſcribit voluptatem parari ab his, quæ confertim agunt, maxime ſi ea nobis cognata, familiariáq; fuerint: cuiuſmodi ſunt in guſtu dulcia: in odoratu ea quæ proportione dulcibus reſpondent. Nam antea principium recepit, quæ confertim agunt voluptatem conciliare, nulla cognationis facta mentione. Deinde verò cognationis nomen addit: ſed quàm rectè videamus. Si enim cognata intelligit quæ mediocria ſunt, & temperata vt dulcia, non poterunt illa voluptatem parere, vbi mutatio fit à ſtatu præter naturam in naturalem: quippè cũ mutatio per

contraria fiat, nec quæ temperata ſunt, magnis exceſsibus mederi poſſunt: quo modo prætereà dicere poteſt eſſe contraria, & cognata: nam contraria inimica ſunt, cognata autem amica. Præterea non oportebat ad ſola dulcia rem contrahere, ſed in omni ſenſu generali aliqua, aut certè particulari ſingulis ratione docere debebat, quid illis eſſet cognatum. Ego certè arbitror omnia quæ doloribus medētur cum voluptate pariter eſſe cognata, nec certũ aliquid magis quàm aliud ſtatuendũ eſſe: quod quidem idem author oſtendit, dum docet eo loco voluptatem comparari à quibuſcũq; contrariis. Nec quidem poteſt dulcis ſapor voluptatẽ afferre in omni affectu ipſius guſtus: aut ſi affert, non certè id faciet confertim, vtpotè qui temperatus & mediocris ſit ſapor, qui nõ niſi temperatè, & mediocriter agere poteſt. Poſtremò videmus voluptatem pariter fieri à duobus cõtrariis: Etenim dolentibus partibus à frigido, calidum, ſicut dolentibus à calido, frigidum cum voluptate medetur, ſi certa menſura vtrunq; adhibeatur. At duo contraria nequeunt eidem eſſe cognata: aut ſi ſunt, non alia ratione ſunt, quàm quòd medeantur mutuò contrariis malis: adeo vt ſuperflua addatur, voluptatem ab illis conciliari, quæ contraria ſunt cognata. neq; enim certa genera rerum in ſingulis ſenſoriis reperiuntur cognata: ſed nunc vnum, nunc aliud pro natura affectus, aptum eſt ad dolorem mulcendum. Quòd ſi cognata putat illa eſſe quæ certa mẽſura adhibentur: propterea quod idem nunc voluptatem pariat, nunc verò nouum dolorem inducat in parte ex alia diſpoſitione prius laborante: modus ille explicandus erat, quo quidem fit, vt diuerſa ab eodem ſequantur. Itaq; quum ex Galeno non conſtet, in quibus poſſit voluptas fieri, & à quibus rebus cõciliari valeat; rem hãc nos pro viribus enarrare aggrediamur. Porro facile eſt docere in quibus fiant huiuſmodi affectiones: Nam experientia docet, non ſolum in reditu ad naturalem ſtatũ, ſed etiam in ſanis, cõualeſcentibus, & deniq; in omni alio corporis ſtatu, dolorẽ, & voluptatẽ cõmitti. Illud verò difficilius eſt docere, quur in reditu ad naturalem ſtatũ, hi qui præter naturã habent, aliquãdo voluptate afficiantur: aliquãdo dolore, aliquando verò ſine ſenſu doloris, aut voluptatis, ad naturalem ſtatum perueniant. Etenim in colicis doloribus vacuantia, quæ ſanitatem conciliant, ſemper afferunt ſecum volupta

luptatem: Vbi verò partes ex frigore dolēt, calor qui ſanat, parit aliquando voluptatē, aliquando nouum dolorem aſciſcit. At à ſiccitate, calore, frigore, humore, & multis aliis affectibus ad ſanitatē itur, ſæpe abſq; voluptate vlla, aut dolore: Cuius quidem rei cauſam nō puto illam eſſe, quam Plato, & Galenus tradunt: quòd ſcilicet voluptas cōcilietur, vbi morbis medemur, remediis confertim agentibus, ſine voluptate autem ſanitas accedat, vbi alterius generis adhibētur auxilia: quandoquidem, vt antea oſtendimus, vim habēt inferendi voluptatem etiam illa, quæ ſenſim leuitérq; agunt: Sed petitur meo quidē iudicio ratio, à diuerſitate affectuū: quorum mutationem quęrimus: Nam qui cum dolore ſunt, ad ſanitatem mutantur cum voluptate, quod ſi corpus nequaquam dolet, abſq; voluptate ſanitas comparatur: quod ratio imprimis docet: Nam quum mutatio omnis fiat ex contrario in contrarium: meritò fit, vt ex dolore ad voluptatem fiat tranſitus, docet idem experientia: nam vbi corpus morbo laborat abſque dolore, nullam voluptatem ſentit ex ſuis remediis: Contra verò quum dolore torquetur, miram ſentit voluptatem: quum dolor mulcetur, vel ablata dolorifica cauſa, aut ipſo ſopito ſenſu. Cur verò naſcatur aliquando dolor ab his, quæ medentur doloribus: veluti quum refrigeratas partes confertim calefacimus, non ea ratio eſt, quam nōnulli tradunt, quòd natura ſubitas mutationes abhorreat. Aiūt enim pelli frigus à calore cōtrario, & ex illius pulſione repentinā intemperiem, & compreſsionē partium, cōtinuiq; ſolutionē fieri, & inde dolorē: qui nō fieret ſi ſenſim calor adhiberetur: hūc enim eſſe quidem amicū mēbro refrigerato, ſed quoniā ſubito comparatur, cum fieri pręter naturā, & moleſtū: Verùm ſi ratio vt illi volunt, ſumitur à ſubita mutationē: quo pacto ſtatuūt illi ex Platone, & Galeno dolorē, & voluptatem, non niſi in mutatione, quæ confertim fit contingere? Oportet præterea idem contingere in omnibus remediis, quæ doloribus ſuccurrunt: quod non fit: Nam ſubitæ, & magnæ vacuationes, in magnis doloribus maximam afferunt voluptatem. Naturā abhorrere ſubitas mutationes trita eſt ſententia: quæ vera eſt, quum bene valentes inueteratam ex conſuetudine naturam, nouis officiis ſubitò aſſueſcere volumus. Verùm quum illa laborat ſubitas mutationes quærit, gratiſsimáſque habet: eò quod

ab illis promptè liberetur, reſtituatúrq;. Nam larga ſangui nis miſsio, & aquæ potio, magnáq; purgatio, vehementem voluptatem æſtuantibus ex febre inferunt. Melius quoque appetimus cibos intermiſſos, aut nouos, quàm eos, quibus veſci conſueuimus. Habet ergo vim conſuetudo, nõ in natu ralibus facultatibus, ſed in animi actionibus, & propriis vitæ officiis: his enim nemo ſubito citra periculum aſſueſcere poteſt. Illud quoq; ridiculum eſt, quod aiunt, dolorẽ refri geratis partibus naſci, eò quod calor, frigus ipſum pellat, & ex pulſione fieri compreſsionem, continuíque ſolutionem: Nam etſi calor cõtrarius eſt frigori: nõ tamen pellendo, & comprimendo, ſed laxando & digerẽdo ei reluctatur, dolorémq; mouet: Protruſos enim humores à frigore in partes internas, calor ad ſuperficiem euocat, affatímq; fundit: ex fu ſione autem tenſio, cõtinui ſolutio, & dolor ſequũtur: quod ſi paulatim pars calefieret, paulatim quoq; ad ſuperficiem, & alia ſua loca redirent humores: vnde nulla tenſio, nec dolor fierent. Non ergo ratio generationis noui doloris, quũ partibus medemur dolore affectis, ducenda eſt à ſubita mutatione, ſed à natura eorum, quæ doloribus medẽtur. Quoniam enim inter illa quædam habent vim inferendi dolorem, ideo dolor nouus ab illis naſcitur: ab illis verò nequaquam: quæ facultatem huiuſmodi nõ obtinent. Id autem illis accidit, quæ nequeunt continuum corrumpere. Atq; hæc in duplici quidem ſunt differentia: quædam enim id habent ex ſua natura: alia verò non niſi ex agendi modo: Nam quæ ſenſibiliter vacuant, vt purgatio, ſanguinis miſsio, quæ adhibentur ad dolentes partes liberandas, continuum ſoluere nequeunt: & propterea ſemper cum voluptate ſuccurrunt: & tanto quidem maiorem afferunt voluptatem, quanto maiorem portionem noxiæ materiæ educunt: Quæ autem alte rando opitulantur doloribus, ſi confertim agere poſsint, vt calor, & frigus, nouum inducunt dolorẽ, niſi paulatim agãt: ſiccitas verò & humiditas, quia nõ niſi ſenſim vim ſuã exercent: ideo voluptatem ſemper conciliant: quemadmodũ diximus fieri à vacuantibus. Ex quibus quidem patet, quando fiat voluptas in ſanatione, & à quibus ſemper fiat, à quibus verò aliquando contingat, aliquando non: Accidit enim voluptas in ægrotis dolentibus dum ſanantur: & ea ſemper ab illis, quæ in ſuo genere nequeũt dolorem procreare: ab illis

verò

verò quæ poſſunt, oritur dolor, quando illis vtimur conſertim, nõ oritur verò, ſi ſenſim adhibeantur, aut non niſi ſenſim continuũ ſoluere poſsint. Sanato enim priore dolore, nemo eſt, qui illis tamdiu vti pergat, vt valeat continuũ diuidi. Atq; hæc dicta ſint de voluptate, quæ naſcitur, dum corpora ægrotantia ſanantur. Cæterum bene valentes ſenſus, & conualeſcẽtes, ab eiſdem rebus delectari ex Galeni opinione patet: Nam aſſerit ille libro primo de Cauſis ſymptomatum, colorem cæruleum in vtroq; ſtatu oculis iucũdum ſpectaculum. Qua quidem opinione alia fortè melior inueniri poteſt. Quum enim præſidia, quæ ſanis competũt, diſtincta ſint ab illis, quæ cõualeſcentibus adhibentur: nõ poteſt vtiq; idem eſſe voluptatis cauſa in vtroq; ſtatu: niſi contingat aliquando id quod relinquitur morboſum in conualeſcentibus, ſanari poſſe illis obiectis, quibus valentes ſenſus oblectantur: Ac vt dicam quod ſentio; in bene valentibus voluptas à cognatis, & familiaribus rebus comparatur: ſunt autem huius generis quæ mediocres ſunt, pro cuiuſq; natura: hæ enim moderatè vniũt ſenſoria, & iam vnita in mediocri ſtatu conſeruant. Propterea medij colores, & ſapores ſuis ſenſoriis grati ſunt: extremi verò diu ferri non poſſunt abſq; dolore, & moleſtia: & meritò quidem. Nam vt ægrotantibus cõtraria ſunt quæ iuuãt, ſic ſanis vtpotè in mediocritate quadam poſitis, gratũ eſt, quod mediocre, & ſimile: At conualeſcentibus miſta obiecta voluptatem conciliant: quoniam illorum miſtus eſt affectus, partim ex ſanitate, partim verò ex præcedente morbo: cui iucũdum eſſe nõ poteſt: niſi quod miſtam vim habet, cõſeruandi inquã, quod eſt ſecundum naturã, & mutandi, quod præter naturã eſt relictũ. Idem ſentiendũ de his, qui parati ſunt cadere in morbos: nã & miſtus eſt illorũ ſtatus, ex eo quod eſt ſecũdum, & præter naturam. Iam verò ad proportionem eorum, quę dicta ſunt de his, quæ pariũt voluptatem in ſenſibus, licebit quærere, quid voluptate afficiat animum: nam laborãti animo dolore, ex contrariis illis, quæ dolorem pepererunt medicina, & voluptas petenda, ſic enim lucrum mulcet, & ſanat animi dolorem ex iactura pecuniæ conceptum. Ac vt in corporis doloribus, quæ adhibetur medicina, aliquando nouum inducit dolorem, ita præſidia, quibus vtimur in animi doloribus, nonnunquam priore ſedato dolore, aliũ inferũt: velu-

ti quũ cordis dolorem ex nimio riſu, & gaudio obortum, ex re triſtiſsima, affatim reprimimus: ex nimia enim effuſione, & veluti dilaceratione cordis, ſubita fit eiuſdem contractio, & diuiſio quædam, & dolor: præterea vt in bene valente corpore, grata, & voluptuoſa ſunt obiecta, quæ temperata & moderata exiſtunt: ſic animus bene compoſitus non niſi moderatis rebus delectari poteſt. Sed hæc philoſophi, quibus fortè plus ocij eſt, quàm nobis, diligentius tractent.

De cauſis doloris, & voluptatis, quæ ſiunt in ſingulis ſenſoriis.

CAP. XVII.

VT AVTEM in dolore animi pars ea, ſiue facultas animæ, quæ dolorificas, & voluptuoſas impreſsiones recipit, aptiſsima cenſetur, ad dolores procreandos, eóſque grauiores reddẽdos, quæ eſt infirma, & mollis: quę verò huiuſmodi paſsiones appræhendit, & diiudicat, creditur eſſe idonea, ſi exquiſito iudicio fuerit prædita: & ſuam quandam habuerit mollitiem: ita primum videndũ eſt, quodnã ex ſenſoriis aptius ſit, ad maiores dolores concipiendos: Qua quidem in re Galenus libro primo de Cauſis ſymptomatum, primum locũ tribuit, ſenſorio tactus: ſecundũ ſenſorio guſtus: tertiũ ſenſorio olfactus: quartũ ſenſorio auditus: poſtremum ſenſorio viſus: dicitque ſumi huius rei rationem ex craſsitie, & tenuitate ſubſtantiæ: qua conſtant ipſa ſenſoria: illa enim grauius dolere, & maiore frui voluptate, quæ ſubſtantia craſsiore conſtant: propterea viſus inſtrumẽtũ minimum dolore, quòd tenuiſsimũ ſit. Tactum verò maximè quòd omniũ craſsiſsimũ habeat inſtrumentũ. Quæ quidẽ ratio, etſi ab omnibus recepta eſt: mihi tamen videtur multis difficultatibus implicata. Nam primũ inter Ariſtotelẽ, & Galenũ non cõuenit de ſubſtantia ſenſoriorum. Etenim Galenus in libro præcitato, nec non in eo quẽ ſcripſit de Inſtrumento odoratus, inſtrumẽtum viſus ſplendidum: Auditus aereũ: Odoratus vaporoſum: Guſtus humidũ & aqueũ: Tactus verò inſtrumentũ terrenum, & ſolidum: Ariſtoteles verò in libro de Senſu, & ſenſili. viſum aqueum ſtatuit eſſe: auditum aereum: olfactum igneum: tactum terreſi: guſtum verò pariter terreum, quum ille tactus quidam ſit: Ergo ſi

ex

ex tenuitate, & craſsitie ſenſoriorũ cauſæ maioris, aut minoris doloris, & voluptatis ſumuntur: incerta profectò redderetur ratio: his præſertim, qui aliorum authoritate ducuntur. Nam Galenus aqueum ponit eſſe guſtum: Ariſtoteles terreum, ille olfactum vaporoſum, hic igneum: Ille rurſus viſum ſplendidum, Ariſtoteles verò aqueum ſtatuit. Quod ſi quis rationum momenta quærat, etſi quid experientia in hac re docere poteſt, vt forte non inueniet aliquid, in quo animus quieſcere valeat: ita haud magno quidem negotio horum authorũ argumenta, vel, vt verius dicam, leuiſsimas coniecturas refellere poterit. Ac vt primũ Galeni opinionẽ excutiamus: ſi ille omnium ſenſuum inſtrumentum definit neruũ eſſe: quo pacto poteſt inſtrumentũ ſenſuũ diſtinguere per craſsitiem, & tenuitatem? At ſi neruũ non intelligit per inſtrumentum ſenſuum, ſed aliud quippiam peculiare ſingulis ſenſibus: quid peculiare oſtendet in ſenſu tactus? Nam quum cutis, caro ſubiecta, & viſcera omnia, per ſe non ſentiant, niſi beneficio neruorum: nihil inuenire poterimus in illis aliud propriũ inſtrumentũ ſenſus, quàm neruũ ipſum. At hunc oſtendimus intelligi non poſſe. Præterea quũ ſcribat ipſe in libro de Inſtrumento odoratus, ventriculum, & præſertim illius os, eſſe inſtrumentum appetentiæ cibi, & potionis, quam quidẽ actionẽ obit, vt inſtrumẽtum tactus, quid in ea parte inueniemus proprium, & peculiare inſtrumentum, quod tantum differat ab inſtrumẽto tactus, quantum differt actio ipſius oris ventriculi, ab actione aliarũ partiũ, quæ ſimplici duntaxat ſenſu tactus ſunt prædita? Quid quæſo eſt quod in eo appetentiam cibi & potionis, & horũ ſolum efficiat? An neruorũ multitudo, quæ in plurimis muſculis æqualis eſſe poteſt? An exquiſitus duntaxat ſenſus? qui non minor eſt in cute manus: quàm in ipſo ventriculo: quandoquidem, vt ille tradit in libro de Temperamẽtis, natura huiuſmodi cutem ita cõpoſuit, vt regula, & iudex omnium rerum, quę ſenſui tactus ſubiiciuntur, foret. Cur ergo ſubſtantiam inſtrumenti deſtinati ad appetentiã cibi, & potionis, non expreſsit, & ad certã naturã non redegit, vt alia inſtrumenta, quę propriam actionem & ſenſationẽ efficiũt? Nam vt guſtum ſeparauit à tactu: tametſi tactus quidã eſt, & hunc terrenũ, illum verò humidum ſtatuit eſſe, quoniam aliud requiritur, quàm ſenſus tactus in inſtrumento deſti-

nato ad ſapores ſentiendos: eadem profectò ratione peculiaris quædam ſubſtantia inſtrumento appetitus cibi & potionis tribuenda eſt: quoniam propriam quandã exercet actionem, in tactu quidem, ſed non minus ab eo diuerſam, quàm facit inſtrumentum guſtus. At ſi per inſtrumentũ nõ intelligimus partẽ aliquam peculiarem, ſed integram ipſam partem, quæ integrum eſt inſtrumentum, & perfectũ, vt totum ipſum orificium ventriculi compoſitum ex neruis, carne ſua, & reliquis partibus, ex quibus componuntur: multo minus oſtendere poterimus, ſenſoriorum diuerſitatem ex craſsitie, tenuitate ſubſtantiæ: An partium tenuiorum vel craſsiorum eſt pars illa, quæ orificium ventriculi conſtituit, alia parte quæ reliquas componit in ipſo ventriculo, aut inteſtina vel cutem, vel muſculos conficit? aut ſi in hoc aliquid fingere poſsimus: qualem quæſo ponemus differentiam in vniuerſis partibus, quæ inſtrumentum tactus conſtituit, ab illis quæ efficiunt inſtrumentum guſtus, odoratus, auditus, & viſus? Inuenies enim in ſingulis perfectis inſtrumentis, multa ex craſſa, alia ex tenui ſubſtantia conflari: Ac minus quidẽ peculiare aliquid in hoc inſtrumento inueniri poteſt: ſi ſenſorij tactus nomine vim ipſam ſentiendi quiſpiã forte dicat intelligi: Nam quis dicet vim quæ ſenſus tactus eſt author, craſſæ, aut ſolidæ eſſe ſubſtantiæ: aut ſenſoria inter ſe differre craſsitudine, & tenuitate? Vna enim eſt vis, quæ per neruos in ſingulas partes ſentiẽtes, à ſuo fonte immittitur, ſpargitúrque. Præterea ſi Galenus in libro de Inſtrumento odoratus, ideo viſus inſtrumentum ſplendidum eſſe oportere ſcribit, eò quòd lucem ſentire debet, & auditum aëreum, propterea quod dicatus ſit ad ſonos, qui aëre vehuntur recipiendos: & denique (vt ille ait) ſi natura in cuiuſque ſenſus inſtrumento fabricando, ſimilitudinem ſenſibilem ſequuta eſt: perperam (vt arbitror) tactum cõſtituemus, craſſum, terrenum, ſolidum, & durum: vtpote qui non ſolum de craſſo, terreno, & duro obiecto, ſed etiam molli, tenui, humido & aliis plurimis qualitatibus ſit iudex. Erit ergo tactus nõ magis terreus, quàm aqueus, aëreus, & igneus: nec magis craſſus, quàm tenuis, aut durus quàm mollis: ſi de omnibus elementis, & prædictis qualitatibus iudicat. Sed quo pacto poteſt Galenus terrenum tactum cõſtituere, quem in libris de Temperamentis temperatiſsimum præſertim in manu ma-

gna

gna cōtentione probare nititur. Itaque in tactu nullum peculiare inſtrumentū inuenitur, quod terrenum, durum, ſolidū dici poſsit, neruo excepto: qui reliquis ſenſoriis eſt cōmunis: etſi fortaſſe mollior in aliquibus, in aliis verò durior. At nec in aliis ſenſoriis facile eſt aliquid inuenire, quod Galeni opinioni reſpondeat: Nam ſi per ſenſoriū intelligamus neruum, qui ſentiendi vim immittit oculis, auribus, linguæ, naribus, nemo conſtituere poterit, viſum eſſe ſplendidum, auditum aëreum, guſtum aqueū, & odoratū vaporoſum: propterea quod huiuſmodi differentia non reperitur inter neruos illarum partiū. Si verò ſenſorij nomine intelligamus inſtrumentum, quod edit perfectam eā ſenſationem, vt totum oculum, totam linguam, aurem, nihil inueniemus quod huiuſmodi opinionē cōprobet: Non enim totus oculus eſt ſplendidus, nec auris tota eſt aërea, nec partes omnes, quæ faciūt ad odoratū ſunt vaporoſæ: nec aqueæ omnes linguæ partes: At ſi inſtrumentū ſenſus capere vult eam partem, quam paſsim præcipuū eſſe authorē actionis meminit: cuiuſmodi dicit eſſe in oculo humorem cryſtallinum: non deerunt etiam, quæ hanc opinionem redarguant: nam humor ipſe cryſtallinus ſplendidus quidem eſt, ſed nō tenuioris ſubſtantiæ inſtrumēto odoratus, & auditus: nam inſtrumentum auditus, aëreum: guſtus verò vaporoſum eſſe ponit: humor autem cryſtallinus craſſus: ſolidus, & concretus eſt: multò quidē magis quàm aër, & vapor: quibus prædicta ſenſoria conſtare dicit: Deinde ſi omnia ſenſoria vult ad naturam elementorū redigere, oportebat illū, vt terreū conſtituit tactum, & aqueum guſtum, & aëreum auditū, ſic igneum ponere viſum, non ſplendidum ſolū, quū huiuſmodi qualitas in calidis, frigidis, humidis, & ſiccis rebus reperiatur: vt quæ materię puritatem ſequitur, ſicut in gemmis, cryſtallo, & aliis multis corporibus perſpicuis apparet: Aut ſi viſum dicit eſſe ſubſtantiæ ſplendidæ, quur aliorū ſenſuū ſubſtantiam non explicat per oppoſitas qualitates? & dicit ſi velit opacum eſſe ſenſum tactus, auditum verò, olfactum, & guſtum medias quaſdam, & ſibi proprias in hoc genere qualitates obtinere: Iam verò ſi illi dedero inſtrumentū viſus intelligi, quod præcipuum eſt in oculo ad viſionem efficiendam, & illud ſit humor cryſtallinus: quid huiuſmodi peculiare inſtrumentū reperiemus in lingua, quod ſit aqueæ

ſubſtantiæ? An illius tunica, an caro erit inſtrumẽtum hoc? videtur autem tunicæ hoc eſſe concedendũ: vt quæ primò ſaporibus occurrat: cuiuſque vitia ſaporem dignotionem corrumpunt: at tunica ſubſtantiam non habet aqueã: caro verò ipſius linguæ etſi ſpongioſa eſt, non propterea aquea ſtatuenda eſt: nam & lapides quidam ſpõgioſi ſunt: & corpora ſpongioſa fiunt, non ob humiditatem, ſed ob raritatem ſubſtantiæ, in qua multi meatus aëre pleni fiunt: in quo plus poteſt terra, & aër, quàm aqua: hæc enim facit vt corporũ ſubſtãtia concidat, nullique fiant meatus. Si verò per inſtrumentum guſtus intelligat totam ipſam linguam, vt ſcribit in libro de Inſtrumento odoratus, primum hoc ſequitur inconueniens, quòd vniuerſæ illius partes nequaquam ſint aqueæ: Deinde aliter iam inſtrumentum ſumimus, in guſtu, quàm in viſu: nam in hoc humorem cryſtallinũ illud & præcipuum, quoddam inſtrumentũ intelligebamus, non totum oculum: in illo verò totam ipſam linguam, & non aliquid quod in ea ſit præcipuũ, & proprium guſtus inſtrumentum: Quid verò in auditu cõſtituemus aëreũ? quænã erit hęc pars? Ait ille in libro de Inſtrumento odoratus eſſe foramẽ quoddam huiuſmodi inſtrumentũ: At hoc nõ probat: nec ipſum quidẽ foramẽ, ſed corpus potius, quod illud cõſtituit, hoc inſtrumentũ erit. Non enim foramen aëreũ dici poteſt, etſi aëre ſit plenũ: nec locus huiuſmodi, ſed pars omnino debet eſſe, quæ inſtrumentũ conſtituitur actionis animalis, vt ille paſſim docet, quando inſtrumentũ definit. Quod ſi peritioribus anatomes credere velimus, præcipuũ auditus inſtrumentũ ſunt, oſsicula quædam: quod ſi ita eſt, longe craſſiore ſubſtantia conſtabit inſtrumentũ auditus, quàm ſit guſtus, aut tactus ſenſoriũ. Ac multo quidem minus ſolũ erit aëreũ, ſi velit illud eiuſdẽ eſſe ſubſtantiæ cũ medio, per quod ſoni vehũtur ad auditũ. Nam quũ auditus fiat non ſolũ in aëre, ſed etiam in aqua, erit profectò huius ſenſoriũ non minus aqueum, quàm aëreum: quod illi non placet, qui vnum duntaxat elementum, & vnam ſubſtantiam ſingulis ſenſibus tribuit. Quid verò in ſenſorio olfactus vaporoſum ſtatuetur? Cenſet ille in libro de Inſtrumento odoratus, huius ſenſorium eſſe in ventriculis cerebri anterioribus. Sed quid illic firmum ſtare poteſt, quod perpetuò odores

recip

recipiat: Si enim eſt ſubſtātia cerebri, quæ eos ventriculos conſtituit, non erit hoc ſenſoriū vaporoſum: ſi verò aliquid aliud eſt, quod veluti innatet ipſis ventriculis, aut cerebri ſubſtantiæ adhæreat, perpetuum & ſtabile eſſe non poterit ſi vaporoſum erit: nam facile huiuſmodi ſubſtantia per ſternutationes, & naſi violētas emunctiones, eliditur: & ſi aliā habet ſubſtantiam: aut ſi inſtrumentum eſt, qualiſcunq; ſit illius natura, cur in diſſectionibus corporum nihil huiuſmodi in prioribus illis cerebri cauitatibus reperitur? Nec ratio quidem Galeni oſtendit odoratus inſtrumentū in ventriculis illis collocatum eſſe: Ait enim hoc eſſe huius rei argumentum, quòd odorare non poſsimus niſi per inſpirationem attracto aëre, tanquā oporteat ipſos odores ferri vſq; ad cerebrum: nec ſatis ſit res odoratas naribus immittere vt odor fiat: quod oſtendit, inquit, nō in naribus, ſed in ipſo cerebro hoc inſtrumentum collocari: verum hoc nō probat quod vult: Nam vt agnoſcimus non ſatis eſſe aliquid in nares immittere vt odor fiat, reſpirationéque eſſe opus: & ex eo colligimus non in primis naſi partibus vim eſſe, aut inſtrumentū odorandi: ita ex eo probare non licet, fieri aſcenſum odorum vſq; ad eas cerebri cauitates: ſed ſatis eſt ſi illi ad primum proceſſum neruorū, qui ad ſupremas naris partes pertingunt, perueniant. Addo quod quemadmodū impeditis neruis viſoriis non fit viſio, quia vis à cerebro nō immittitur, ſic obſtructis meatibus odoratus, aut cerebro, non communicata per inſpirationem neceſſariam in hoc ſenſu, affectione nata in inſtrumento odoratus, non fit odor: Itaq; vt nemo dicet inſtrumētū viſus eſſe in cerebro, vbi deficiente vi ſenſitiua viſus impeditur: ita quum odor non fit, neceſſarium non eſt credere illius inſtrumentū in cerebro ſitum eſſe: ſiquidem actio inſtrumenti labefactatur, nō ſolùm ex proprio, ſed etiam ex facultatis vitiò. Poſtremò has diuerſas ſubſtantias ſenſoriorū id refellit: quòd Galenus nequeat vnam rationē inuenire, qua poſsit vti in ſingulis ſenſoriis. Nam in libro de Inſtrumento odoratus, ea ratione viſus inſtrumentum lucidiſsimum eſſe debere ſcribit, quia lucē tantum ſentire debebat: aëreum verò auditum neceſſario eſſe, quoniam dicatus eſt ad ſonos, qui aëre vehuntur recipiendos: guſtum verò & linguam ex humidiore corporis ſubſtantia conſtare, quia ſapores poſitos in humida ſubſtantia

tia diiudicat:odoratum autem ideo vaporoſum eſſe, & ex media inter humorem,& aërem ſubſtantiam cōſtitui: quia odoris ſubſtantia huiuſmodi eſt;& tandem concludit naturam in fabricandis cuiuſcunque ſenſus inſtrumentis,ſimilitudinem ſenſibiliū ſequutam eſſe: qua quidem in re illud primum licet dicere, quòd in viſu,odoratu,& guſtu ſubſtantiā ſenſoriorū ſumat,ex ſubſtantia ſimili ſenſibus:in auditu verò non ex ſubſtantia ſenſibilium:ſed medij nempè aëris, per quem ſoni vehuntur. Quæ quantum inter ſe differant quilibet agnoſcere poteſt,nam ſi ex medio per quod perueniunt ſenſibilia ad ſenſoria,horum ſubſtātiam inuenire volumus:eadem erit viſus & auditus ſubſtantia:ſiquidem colores ad oculum,vt ſoni ad aurem per aërem ferūtur. Ergo ſibi nō conſtat,cum in vno ſenſorio ſubſtantiam ex ſenſibilium ſubſtantia,in alio verò ex medio, quo illud vtitur ad ſentiendum accipit. Addo quòd ſi ſenſoria conſtituunt ex ſimilitudine ſenſibilium,non ſolum ſplendidum,ſed etiam coloratum oportebit eſſe viſus inſtrumentum: ſed qualem quæſo colorem, illi neceſſariū putabimus: An omnes? quod fieri nequit:an aliquos,ſed quo pacto alios recipiet diſsimiles? An potius ratio conuincit,ſenſoria nequaquā oportere eſſe eiuſdē ſubſtantiæ cum ſenſibilibus:nam vt rectè inquit Ariſtoteles,id quod recipit denudatum eſſe oportet,à natura eius quod recipitur:& propterea rectè Plato animā tanquam tabulam raſam eſſe dicebat:& ipſemet Galenus in libro de Vſu partiū oſtendit,ex hominis vſu fuiſſe,quod nullum inſtrumentum innatū ſit manui:vt ea variis pro neceſſitate vti poſſet:vtque nullum inſitū obtineret. Atque hæc obiter ſint dicta aduerſus ea, quæ Galenus de ſubſtantia vniuſcuiuſque ſenſorij tradit. Quid verò de hac re Ariſtoteles ſentiat operepretiū eſſe puto breuiter proponere. Igitur ſcribit ille in libro de Senſu,& ſenſili eos errare, qui viſum igneum,quòd preſſo,agitatóq; oculo,igneus fulgor appareat:nam inquit hoc accidit,quòd oculi pars nigra,mediáque leuis ſit:leuia autē in tenebris fulgere:id autem nō oſtendere ſenſorium oculi igneum eſſe:nam ſi inquit oculus ex igne conſtaret,accideretque videre,egrediēte veluti è laterna lumine:cur etiam in tenebris non fit viſio? ridiculum enim eſſe credere,viſum extingui in tenebris, vt Timeus aſtruit:extingui enim quod calidum eſt, & ſiccum à

frigido, vel ab humido, non autem à tenebris. Itaq; viſum non eſſe igneum, ſed aqueum: non tamen viſionem fieri vt eſt aqua, ſed vt translucet: Conſtare autem pupillam & oculum ex aqua, probare ſe putat, quòd ſauciatis oculis effluat humor, qui videtur eſſe aqua: & quod in fœtibus nuper formatis, oculi ſupramodum ſplendeant, refulgeántque: ob id etiam in animalibus ſanguine præditis albidam portionē oculi opimam, pinguémque eſſe factam: vt humor perſiſtat incongelabilis: exanguium verò oculos tunica dura ambiri, qua ab iniuria frigoris, humores, & ipſi oculi defenduntur: propterea oculos minimè omniū partium corporis rigere ſolere: vt qui in genere animalium munimentū aduerſus frigus obtineant: ex quibus tandem cōcludit internam oculi portionem aqueam eſſe: quoniam perſpicuā eſſe oportet, talem autem eſſe aquam. Eſſe verò ſenſoriū viſus, & animam ipſam non in oculi extremo, ſed in parte interna: vt autem ex aqua, oculi partem cui vidēdi facultas eſt data, ſic ex aëre, id quod ſonos percipit: olfactum ex igne: tactum, & guſtum ex terra conſtare pronunciat: Nam ſenſoria oportere eſſe ait, id potētia, quod ſunt actu ipſa ſenſibilia: Quapropter quum odor non niſi fumida quædam exhalatio ſit, quæ ignea eſt, propterea peculiare ſenſorium olfactus potentia igneum eſſe: atque hac ratione olfactum in cerebro ſitum eſſe: Frigidam enim materiam, potētia calidam eſſe, oculum eadem ratione à cerebro conſtitutum, quod omniū partium corporis humidiſsimum, frigidiſsimúmq; exiſtat: Tactum autem & guſtum nō procul à corde collocari. Cor enim cerebro ex aduerſo iacere, & omnium partium corporis calidiſsimum eſſe. Hæc Ariſtoteles de ſubſtātia cuiuſq; ſenſorij eo loco ſcribit: quæ mihi profecto non magis ſatiſfaciunt, quàm quæ Galenus de hac re tradit: Nā ſi hoc principio vtendum eſt ad ſenſoriorum ſubſtantiā inueniēdam, quòd illa talia ſint actu, qualia ſenſoria debent eſſe potētia: inueniemus profecto hanc rationem, in ſingulis ſenſoriis nequaquam reſpondere, atque adeo etiam ab ipſo Ariſtotele hoc principiū violari: Nam malè in primis ſtatueret oculum conſtare ex partibus lucidis, quòd talia ſint ſenſibilia: nam hæc lucida non ſunt, ſed medium ipſum, per quod fit viſus, at non ex medio quo vtuntur ſenſus, ſed ex ipſis ſenſibilibus naturam ſenſoriorum conſtituendā eſſe proponit:

Dein

Deinde ſi ipſa ſenſibilia, aut etiam media vult actu eſſe lucida: oculus conſtabit non ex actu lucidis, ſed ex his quæ potentia lucida ſunt: Vt enim olfactum frigidum, & humidũ, & in cerebro collocat, quòd huiuſmodi ſubſtantia potentia ſit ignis, & nihil igneum conſtituit actu in inſtrumento olfactus: ita in aliis ſenſoriis eadem eſt obſeruanda ratio. Erit ergo viſus inſtrumentum ex ſubſtantia, quæ potẽtia lucida eſt: non autẽ ex ea, quæ ſit actu talis. Quod ſi ita eſt, non erit ſenſoriũ viſus coloratũ actu, ſed potentia duntaxat, quoniã potẽtia tale debet eſſe, quale eſt actu eius ſenſibile: eſt autẽ id color, ſed quo pacto erit viſus inſtrumentũ aqueum: ſi debet eſſe id potentia, quod illius obiectum eſt actu. Nõ enim aqua eſt potentia color. Illud verò quod affert accidere, vt in tenebris fieri poſſet viſio, ſi oculus ex igne conſtaret, nõ video qua ratione id concludat: nam ſi illi igneum dicãt eſſe, quòd potentia ſit ignis, vt ipſe olfactum igneũ intelligit, nõ poterit lumen ab oculo egredi, (vt ait) velut è laterna: quia ex eo quod eſt potentia ignis, nemo dicet lumen egredi poſſe. Illud etiam non facit quod ſcribit contra Platonẽ, nõ poſſe extingui viſum, illiúſq; inſtrumentũ in tenebris, eò quòd ignis ſolùm à frigido, & humido perimatur: nam quod potentia igneum eſt, à frigido, & humido augetur, potius quã extinguatur. At verò ſi vult viſum & oculum ex aqua conſtare, eo argumento quòd vulnerato oculo humor & aqua effluant, iam ſtatuit ſenſoriũ eſſe aqueum: quia actu aquam habet: nec in hoc retinet ſua principia: quum poſtea olfactũ igneum dicat eſſe, non quia actu ignem contineat, ſed quòd potentia ſit ignis: Præterea in eo falli videtur, quòd putet aquam eſſe id, quod excernitur per vulnera oculorũ, nã certi ſunt humores, quos oculi cõpoſitio requirit. Addo quod huiuſmodi humor aqueus, qui effluit, non ſit inſtrumentũ viſus: nam ſi lucidum vult eſſe hoc inſtrumentũ, neceſſe eſt vt intelligat humorem cryſtallinum: at hic nequaquam eſt aqueus, ſed concretus, & ſolidus. Arguit etiam illud Ariſtotelis opinionem, quòd nomine inſtrumenti viſus, nunc pupillam, nunc oculum appellet, nunc id quod in eo eſt lucidũ: quæ quidem nequit oſtendere aquea eſſe: conſtat enim oculus non ſolum ex humoribus, ſed etiam ex ſuis tunicis, muſculis, neruis, & aliis partibus ſolidis: quid autem pupilla ſit, videtur ille ignoraſſe. Oculi verò partẽ albam factã eſſe opi

opimam & pinguem, nec ſenſus viuente animali, nec quæ apparent in anatome, docent: quicquid enim in oculo albū circumſpicitur, nullã habet circumpoſitã pinguedinē: nec aliud munimentū, aduerſus frigus, quàm ex ciliis & palpebris obtinet. Eſt intus quidem circumfuſa pinguedo: ſed ad alios vſus cōparata (vt Galenus recte docet,) quàm vt humores incongelabiles ſeruet. Nam vt in frigore munimentū eſſet humorum, pinguedo ita in æſtu ſuo calore humores funderet. Quid verò eſt quod ſcribit animã ipſam, & ſenſorium viſus non eſſe in oculi extrinſeca, ſed interna partē: nam vt id recte forte dicitur de ſenſorio, ita de anima nequaquã: vtpote quæ omnes viuentes partes occupat. Cæterum cur non probat aliquid eſſe aëreū, actu in aëre, quo auditus inſtrumentū conſtet, vt in oculo aliquid conatus eſt oſtendere eſſe aqueum, ex quo viſus inſtrumentū conſtaret? Cur etiã non oſtendit in tactu aliquid eſſe in eo terreum actu, aut aliquid igneū in olfactu, pariter actu: aut ſi potētia ignē huius ſenſoriū ſtatuit, cur eandē rationē (vt diximus) nō ſeruat in aliis ſenſoriis: in quibus illorū ſubſtantiam, ex eo quod actu in eis eſt, & naturã quærit: nã ideo odoratum igneū eſſe dicit, quòd frigida materia cōſtat, quæ potētia eſt ignis: cuius naturæ eſt odor: hunc enim eſſe fumidã exhalationē. Erit ergo oculus aqueus, quòd igneus actu ſit, vel aëreus: nã hæc potentia ignis ſunt: Sic in tactu erit actu, quod potentia eſt terra: & in auditu quòd eſt potētia aër: quæ quã ſint abſurda, quilibet agnoſcere poteſt. Poſtremò guſtū dicere eſſe terreum, quòd tactus quidã ſit, rationi nequaquã eſt conſonū: nam etſi guſtus nō ſine tactu exerceri poteſt: tamē alio ſenſu ſapores diſcernimus, quã tactu: Alioqui cur partes omnes quæ ſenſu tactus ſunt præditæ, vim nō habēt iudicãdi de ſaporibus. Tactū verò & guſtū ſtatuit ille nō procul collocari à corde: quod quū multa alia, hoc certe euidenter refellit, quòd lingua quæ guſtus eſt inſtrumentū in capite, vt tria alia ſenſus inſtrumēta, ſit collocata: & tactus ſparſus ſit per omnia corporis membra. Sed vt dicam quod ſentio, opinio hæc de ſubſtantia ſenſoriorū, vt eſt antiquiſſima; ita paulatim ex cōtentione philoſophorū creuit, & propagata eſt: nã quid eſt quod nos cogat, illa potius, quã alias partes, quæ proprias quaſdam edunt actiones, vt cor, cerebrum, hepar, ventriculum, & alia membra corporis ad

elemēta reuocare: Nam vt illa ex multis ſimilaribus diuerſi temperamenti, inter ſe coniunctis compoſita, redduntur ex peculiari ſua compoſitione, apta ad propriam functionem obeundam: ſic exiſtimare oportet, ſenſoria ipſa obtinuiſſe partes ſimilares, ex quarum cōpoſitione fit, vt vnum viſus, aliud auditus, aliud guſtus, aliud odoratus, aliud tactus ſit inſtrumentū. Ac in ſingulo ſenſorio reperire quidem eſt, vt in alia omni inſtrumentaria parte, exceſſum aliquē qualitatum: & partem vnam, quæ plus forte quàm aliæ conferat ad actionem: verùm vt nec ipſa inſtrumēta, nec partem aliquā, quæ in illis eſt, ad vnicum elemētum redigimus: ita fruſtra tentabimus id in ſenſoriis facere: Quod oſtēdūt tot támq; diſcrepantes philoſophorum, & medicorum authores: & ipſius rei natura, quæ prohibet quinq; ſenſus quatuor elementis concludi poſſe: quo fit vt coacti quidam illorum fuerint, mediam quandam naturam, nempe vaporē inter aquā, & aërem ponere: tanquam elementum quintum, præter omnem rationem, vt olfactus ſuum elementum obtineret. Alij verò retento numero elementorū, tactum, & guſtū pariter terreum eſſe volunt. Ac vt ex ſuperioribus patere poteſt, nequeunt illi in hac re certa principia ponere: aut certè iam poſita violare coguntur. Sed iam ad illud accedamus cuius cauſa hanc de ſubſtantia ſenſoriorum diſputationem inſtituimus: doceamúſque cur maiores, aut minores fiant dolores, & voluptates in ſenſoriis diuerſis. Non poſſe autem rationē huius rei à ſubſtātiæ craſsitudine, & tenuitate illorū ſumi, credo omnibus perſuaſum, qui intelligere velint, vanum eſſe exiſtimare, ſenſorium vnum altero eſſe craſſius, aut tenuius. Deinde hoc etiam conceſſo, non patet cur in craſsiore ſenſorio, maior dolor fieri debeat. Vt enim hoc difficilius patitur, ita nequit admittere facilè, & vndequaque in ſui ſubſtantiam cauſas, quæ dolorem, & voluptatem pariunt: ſic enim videmus dura, ſolida, & craſſa corpora minimum dolere: mollia verò, tenuia, & delicata miros ſentire dolores, ex leuiſsimis quibuſque rebus. Præterea ſi Galenus vult lumen ſolis, eò quod ſit tenuioris ſubſtantiæ, maiores inferre dolores, quàm tenebras; cur etiam id quod tenuioris eſt ſubſtantiæ, non magis dolebit, quā quod craſſioris eſt? Non ergo à craſsitie, & tenuitate ſenſoriorū, petenda eſt ratio, cur maiores, aut minores in illis fiant dolores, &

res,& voluptates. Qui verò tradunt maiores fieri in tactu dolores, quàm in aliis ſenſibus, propterea quòd animal per tactũ animal ſit,& ob id dolor, qui tactũ afficit, vitæ animalis protinus aduerſetur: in cæteris verò ſenſibus, dolor non prorſus ſit inimicus vitæ, ſed vni duntaxat ſenſui infeſtus, minus probabilem opinionem tuentur. Nam etſi verum eſt animal eſſe nõ poſſe abſq; ſenſu tactus, nõ tamen propterea ſequitur dolores ideo eſſe grauiores in eo ſenſu, quàm in aliis: Si enim ea quæ animal perimunt, maiores inferũt, aut ſuſtinent dolores, cur ſiccitas immedicabilis nõ parit maiores dolores calore,& frigore:& cordis vulnera, quę repentinam mortem inferunt, non ſunt cum maiore dolore, quàm vulnera neruorũ, Ad hæc oporteret parẽ eſſe in aliis ſenſoriis dolorẽ: quandoquidem animal nõ eſt per aliquem illorũ animal: verum in guſtu maiores, quàm in auditu,& olfactu: in his maiores, quàm in viſu, dolores oriuntur. Explodenda ergo eſt illorum opinio: Mihi autẽ videtur ratio ſumenda eſſe, partim ex maiore, aut minore ſenſu: partim verò ex maiore, aut minore violentia,& agendi vi: qua prædita ſunt obiecta. Nam ſenſoriũ tactus plures recipit neruos, quàm alia ſenſoria,& illis vtitur ad ſentiendũ, ſparſis per vniuerſam partẽ, quæ tactu eſt prædita: alia verò ſenſoria pauciores neruos, nec eos quidem per omnes ſuas partes diuiſos recipiunt. Quia ergo protinus afficitur in ſenſorio tactus neruus aliquis, in quo maximus eſt ſenſus, in aliis verò ſenſoriis non idem accidit: ideo vna ratione, maiores in illo, quàm in reliquis, dolores,& voluptates proueniunt: Alia verò ſumitur ratio ab obiectis, quæ ſenſoria afficiunt: Nam quoniam tangibiles qualitates,& alia tactus obiecta, validiorem habent ad agendũ vim: ideo maiores fiunt in eo ſenſu dolores: ſecundo loco in ſenſorio guſtus: quoniam ſapores, qui fiunt ab aquea ſubſtantia, cum terrena miſta, potentius quàm vapor, vel aër, vel color,& lumẽ moleſtare poteſt,& maiores impreſsiones facere. Quod enim craſsius eſt, cæteris paribus, maiorem habet agendi vim. Igitur ſenſoria quorũ obiecta vehementiore vi ſunt prædita, maiores dolores experiũtur: ſunt autẽ prædita maiore vi agendi, quædam ſuaptè natura, vt primæ qualitates, ſecundis:& inter primas actiuæ dictæ, paſsiuis: alia verò ob ſubiectam materiã talia redduntur: Quæ enim cũ tenui materia ſunt coniuncta, etſi

promptius agunt: minores tamen faciũt impreſsiones: quæ verò craſsiorẽ ſunt ſortita materiã illa: etſi obtuſiorem, tardiorémq; vim obtinent: certè validiorem illam habẽt. Nam flamma prõptius calefacit: carbo verò potentius: quod oſtendunt paſsiones, quæ ab vtroq; excitantur, quippe cum flammam quilibet tangere poſsit abſq; aliquo inſigni nocumento: carbo verò adurit, cruſtámq; ſuo contactu protinus excitat: Ergo in ſenſorio tactus duæ apparent rationes ſuorum dolorum, & voluptatũ: in aliis verò ſenſoriis difficile quidem eſt cauſam aliquam ſumere ex diuerſo ſenſu: quare ex differentia obiectorũ, maiores, aut minores contingit in illis fieri dolores, & voluptates. A quibus verò fiant maiores, aut minores dolores, & voluptates in ſingulis ſenſoriis, nũc docere aggredior: Scribit Galenus viſum ab alba, ſimúlque ſplendida re, cuiuſmodi eſt Sol, grauiſsimè affici: ſecũdo loco ab ea quæ duntaxat eſt alba. Contra verò iucundum eſſe oculis, primum quod fuſco, deinde quod cœruleo colore eſt præditũ, ab his enim citra violentiã oculi ſubſtantiam congregari, & vniri: ab illis verò ſegregari, & diſſolui. Nigerrimũ verò colorem, ſplẽdidiſsimo minus infeſtare: nõ quòd contrariũ minus ſit moleſtum, quàm exceſſus in genere cognato: ſed quoniã viſus inſtrumentũ ſit ſplẽdidum, & ob id ſubtilium partiũ: nigrum verò craſſarũ: quod verò tenuius eſt, magis actiuũ eſſe. Itaq; quũ inter hæc pugna ſit, remiſsius agere, quod craſſum eſt in tenue: nimirũ quod ab iſto, illud potius pati eſt natum: propterea Solem, etſi cognationẽ ſubſtantiæ, minus cõtriſtat: tamen tenuitate maiore, quàm ſit oculi ſubſtantia, facile ſegregare: ex quibus quidem concludit, valenti oculo iucundiſsimũ eſſe cœruleum colorem: ei verò qui diſſolutus eſt à Solis ſplendore, contrariũ, nempè nigrum gratum eſſe: ei verò qui laborauit, iam tamẽ valet, cœruleum, & fuſcum, ſaluberrimũ eſſe ſpectaculum: eò quòd non diſsipet vt album, & ſplẽdidum: nec cogat, & extinguat, veluti nigrum: adeo vt concludat, oculo laboranti, contrarios colores gratos eſſe: valenti cœruleum: conualeſcenti cœruleum, vel fuſcum. Cæterũ auribus infeſtiſsimam eſſe vocem, quæ aſperrima, celerrimáq; eſt: contra verò iucundiſsimam eſſe leniſsimam, tardiſsimámq;, ſi modo valet ſenſus: quod ſi ægrotat, iucunda inquit eſt, quæ leniſſima, tardiſsimáque ex illis eſt: ac multo magis ſi numeroſa

fuer

fuerit:quippe cum ſilentium id ſit in auditu; quod tenebræ in viſu: Qua quidem in re illud primum affero, quod hæc ſibi ipſis non reſpondeant. Nam ſi dolenti oculo contrarij colores iucundi ſunt, vt tenebræ ſanant moleſtiã, quam lux, & Solis ſplendor pepererunt:non ſemper leniſsima: minima, tardiſsimáque vox, iucunda erit auditui laboranti, ſed quemadmodũ viſum ferè extinctum à tenebris, lumen recreat:ita quũ à ſilentio, vel leniſsima, tardiſsimáq; voce, auditus propemodum eſt extinctus: voluptatem capiet à contraria voce. Quod ſi homini ægrotanti leniſsima vox, & ſilentium placet:hoc nihil ad rem facit:non enim quid conueniat auditui ex corporis morbo debilitato, ſed quid ei competat laboranti à proprijs obiectis, hoc loco quæritur. Nam affecto viſui ob corporis morbũ, & calidi natiui cõſumptionem: vt in his qui morti ſunt propinqui apparet, nullus color voluptatem affert:ſed tũc iucundum eſt, in tenebris verſari, vel potius non videre, nec oculos aperire. Sunt igitur morbi ſingulorum ſenſuum, à morbis corporis, & in potentia agendi, diſtinguendi:quod ſi ita eſt non vna ſemper vox auditum oblectabit:ſed quæ contraria eſt ei, quæ vel extinxit quodammodo auditum, aut alio modo ei obfuit. Ad hęc leniſsima, & tardiſsima vox, valenti auditui quo pacto poteſt eſſe grata? Si enim quod moderatum eſt, ſana, mediocritérq; habentia delectat, non tarda, & lenta; ſed mediocris vox grata erit: vt enim color non extremus, ſed medius bene affectum oculũ voluptate afficit: ſic mediocrem vocem oportet eſſe, quæ voluptatem ſanis auribus concilitat: quod ipſa certe experientia docet: Non enim libenter audimus eos, qui tardè, leniterq; loquuntur:ſed qui moderatam in omnibus differentiis vocem proferunt. Debebat pręterea Galenus docere quid gratũ ſit conualeſcẽti auditui, vt antea de viſu fecit: vt ſeruaretur eadẽ docendi ratio. Cęterum gratiſſimos eſſe guſtui naturaliter habẽti dulces, & pingues ſapores ſcribit idẽ author:propterea quod hi maxime cõuenientes ſint ſubſtãtiæ noſtræ:ei verò qui liberatus eſt ab aliquo, quod moleſtabat, pingues:quia huiuſmodi ſapores maximè leniunt exaſperatũ guſtũ. Iam verò laboranti, contrariũ ſaporem, ei qui obeſt conuenire:calidum ſcilicet, vbi frigidus lædit:frigidum vbi nocet calidus, ſiccum vbi humidus, hic verò, vbi ille infeſtat. In quo quidem illud primum dici po-

teſt, dulces & pingues ſapores ſemper gratos nō poſſe eſſe, valenti guſtui: nam docet experiētia, hos nauſeam ſæpè mouere, appetentiámq; perdere, diſſolutis quodammodo, & lingua, & ſtomacho, quæ cōmuni tunica vtūtur. Deinde hoc fateri nō poſſum pingues ſapores ſolum iucundos eſſe guſtui, recenter à morbo liberato: non enim guſtus ſolùm læditur ab his, quæ habent vim exaſperandi; quare nec ſemper remediū petendum eſt à pinguibus, & lenientibus. Cur etiam mentio fit in ſaporibus de calido, frigido, humido, & ſicco. hæ enim qualitates guſtum nequaquam delectant, aut lædunt, vt guſtus eſt inſtrumentum ſaporis: ſed quatenus cum tactu quodam ſenſus hic exercetur. Quod verò ſcribit de viſu paulo diligentius examinandum eſt: nam album colorem ponit ſemper oculis nocere, nigrum verò iucundum eſſe laboranti viſui ex ſplendore: iam verò valenti minimè, cum tamen ratio ſuadeat, parē eſſe in vtroq; rationem: Nam ſi affectis, ortis ab albo colore, medetur nigrum: cur malis, natis à nigro, non ſuccurret album? Nocet fortè intenſa, & ſubita albedo oculo à nigro vehementius conſtricto, & cōgregato: quoniam nouam facit continui ſolutionē, ex ſubita, & magna ſegregatione, & diſſolutione: ſed ſi certa menſura, ſeruata inſtrumenti vnione, album adhibeatur, vtique proderit, & gratum erit ſpectaculum: non aliter profectò, quàm cum partes dolētes à frigore, moderato calidi vſu liberamus, & ad ſuam naturam reuocamus: Illud verò probandum erat, quod pronūtiat, ſubtilium eſſe partium, quod eſt ſplendidum: nam humor cryſtallinus ſplēdidus quidem eſt: tenuium verò partium quo pacto eſſe poteſt; ſi duriuſculus eſt, & cōcretus: Quòd ſi in hoc licet aliquid fingere; certè in cryſtallo, vitro, gemmis, & multis aliis rebus ſplendidiſſimis, nihil inueniemus certū in ſubtilitate, aut craſsitie partium: At verò quod tenuius eſt, prōptius agere forte poteſt: vehementius tamen agit, quod craſsius eſt: vt oſtēdunt medicamenta colliquantia, & adurētia: hæc enim quia in craſſa ſubſtantia vim igneam obtinent, cruſtas in corpore excitant: illa autem, tenuem ſubſtantiam nacta, tantam facultatem nō habent. Sed quur in aliis ſenſibus res quaſdam cognatas nō ponit, vt Solis lumen cognatum eſſe inſtrumento viſus dicit. Illud iam ſupereſt expendendum in hac tractatione, quod ſcribit quoſdā ſenſus, ab intrinſecis, & extrin-

ſecis

ſecis rebus: alios vero duntaxat ab extrinſecis delectari, & dolere poſſe: Nam tactum, & guſtum ab vtroq; genere rerũ affici pari modo ſtatuit: odoratũ verò dicit graueolentia aliquando percipere: beneolentia verò nequaquam. At viſum, & auditũ, minime ab internis affici poſſe: propterea quòd tenui conſtent ſubſtantia. Ac quod guſtus voluptatem ex inſitis rebus capiat, oſtendi dicit à pituita dulci, qua lingua aliquando imbuitur: in tactu vero motum huiuſmodi, & voluptatem ſentiri, quãdo illæ, quæ ipſum exaſperant, cõcoquuntur, vel digeruntur, vel ſenſibiliter excernuntur: tunc enim eum ad naturam ſuam reuerti, voluptatéq; affici: eandẽ quoque apparere voluptatẽ, quando ex laſsitudine laborantes, molliter fricamus, vel in balneo lauamus. In qua quidem re nonnulla ſunt, in qua meritò dubitare quis poſsit. Nam auditum offendi à ſonis, qui intus excitantur, quotidie experimur, in his qui auriũ dicto ſibilo laborant: ſic forte viſus patitur dolorem, vt inſtrumentum eſt viſus, in affectibus ſuffuſioni ſimilibus: qui naſcuntur vitio ſtomachi, aut alterius ſubiectæ partis: Præterea eo cõceſſo quod ponit, auditum, & viſum, ab internis cauſis, nec dolere, nec delectari: nõ tamen propterea id fieri videtur quod tactus, guſtus, & olfactus craſsioris ſint ſubſtantiæ: viſus verò & auditus tenuioris: Nam hoc etiã conceſſo, quod antea refellimus: quid tenuitas, aut craſsities ſenſoriorũ facit ad hanc rẽ? vt enim ab externis obiectis ſuos patiũtur dolores, ſuáſq; voluptates: ſic ſi intus obiecta haberẽt, ab illis afficerẽtur, nõ minus quàm ab externis: præſertim quũ antea dixerit, tenuius eſſe efficacius ad agendũ, craſſo Mihi verò ratio videtur eſſe, ſi ſtatuamus hos ſenſus nõ dolere, quòd obiecta illorum intus eſſe nõ poſsint: quandoquidem huiuſmodi ſenſoria, ſtrũcturam habent comparatã, ad ea duntaxat ſentienda, quæ ſunt extrinſeca: nam quo modo viſus poteſt videre quæ intus ſunt? Nequeũt ergo ab internis obiectis affici, repugnante illorũ cõpoſitione, & natura. Quod ſi affectiones in ſenſoriis quærimus, nõ ſolum quas pariunt propria eorũ obiecta: ſed alia, quæ quocunq; modo ſenſum impediunt, inueniemus profectò, & foris, & intus eſſe, quod ſingulis ſenſibus moleſtiam inferre valet. Nam vt diximus ſonũ, & tinnitum, percipiunt ſæpe aures, maléque ab illis auditus afficitur: nõ minus quidem, quàm ab externis ſonis: nec minorem ille voluptatem

ſentit, quam ea quæ tinnitum faciebant, tollũtur, quàm quũ ea recedunt: quæ vel tactum, aut guſtum violentius afficiebant. Idem accidit, quũ vapores viſum impedientes, moleſtiámque oculis inferentes, abigũtur. Poſtremò ſi laboráti ſenſui, contraria obiecta ſunt iucunda, & voluptas duntaxat fit eo authore: quando fit reditus ad naturalem ſtatum affatim, qua ratione dicere poteſt, voluptatem conciliari tactui ex molli, blande, leníq; cõtrectatione, & frictione? Sed iam ex his patere puto, quæ ſit cauſa immediata doloris & voluptatis, quot ex immediata, & coniũcta cauſa naſcantur aliæ cauſæ, quid præterea hæc inferre, & pati poſsit: Ex quibus quidem grati lectores agnoſcẽt, quid nos in hac re, poſt tot, tantóſque alios viros præſtiterimus: & interim ipſi habebũt vnde meliora excogitare poterunt: ſic enim multorũ labore res perficiuntur: nõ ſtulta credulitate, qua aliorũ opiniones, & ſententias, tanquam oracula Apollinis recepimus.

Excrementorum aliorúmque operum, quæ in corpore fiunt, & qualitatum mutationis cauſa.

CAP. XVIII.

NON eſt quòd multũ laboremus in horũ cauſis recenſendis, propterea quòd eædem ſunt cum illis, quæ actiones mutant. Nam quę primò actionum, ſecũdo loco operum, quæ poſt eas relinquũtur, cauſæ exiſtũt. Ne quid tamẽ rudior lector in hac tractatione deſiderare poſsit, Galeni imitatione paucis horũ quoq; cauſas perſtringemus, ex quibus etiam vnicuique patere poterit eã doctrinam, quæ methodo nititur perpetuò à ſuis principiis duci, & cũ illis indiſſolubili quodam vinculo annexam cohærere. Igitur facultatum vitio mutari excrementa certiſsimũ eſt, quum imbecilliore reddita ventriculi coctrice humidiora quàm par ſit alui excrementa euadant: ea verò mediocritatẽ excedente caloris ſiccitatiſque exuperantia eadem duriora calidioráque fiant. Attrahente verò parcius vi attractrice renum parũ lotij emittitur, impurúſque ſanguis redditur, aquoſúſque humor in toto corpore redundat. Quum autem vehementius illa agit, vniuerſo aquoſo humore à ſanguine attracto, vt in diabetica paſsione cõtingit, naturalem mediocritatem excedit

cedit quod mingitur:atque eadem etiam ratione, quũ parcius attrahitur,& diſtribuitur per corpus alimentum,plura humidioráque euadunt excrementa; quæ per aluum emitti ſolent:quod etiam contingit exercente expultrice validius ſuum munus,aut debilius agente coctrice. Parciora verò recrementa emittuntur,quum ſegnius agit expultrix, ipſa autem concoctrix optimè ſuo munere fungitur. Nam vbi fortè excedit,alimentúmq; torret,ſi non aquoſum,certè billioſum excrementum redundat. At natiui calidi ratione mutari excrementa videmus:ſiquidẽ eo vigente per gaudiũ exercitationes ad externas partes vergente, educto à profundo corpore cum eo humore,ſudores copioſi eliciuntur: calore verò debilitato,vel ad internas partes reuocato ægrè per cutem tranſpirant vapores,fuliginoſáque excrementa,exuperant verò intus quæ propria ſunt illis locis recrementa. Cæterum propriorum inſtrumentorum vitio eadem ſic mutari cõtingit: Nam obſtructis meatibus,per quos natura bilem in inteſtina effundit,quæ per aluum ſubflauo colore tincta; quum ſecũdum naturam habemus,deiiciſitur,candida apparent,& exulceratis inteſtinis,& ventriculo, atque ob id ineptis ad retentionem humidiora copioſioráque excrementa proueniũt,quemadmodum etiam occluſa in ceruice aſpera arteria fuliginoſæ ſuperfluitates augẽtur,quæ cor ipſum ſuffocant. Liberaliores præterea ſudores emanant rarefacta cute: Ea verò adſtricta, quæ foras expirant, parciora fiunt. Iam verò materiæ vitio variari excrementa, non eſt quòd probare nitamur,quũ ob alimenti copiam plura, ob caliditatem calidiora,ob illius craſsitiem hæc craſsiora euadant: Vnámque etiam ſudoris copioſi cauſam eſſe putemus multitudinem aquoſi humoris,quæ omnia materiæ vitium ſequũtur: Sumitur præterea huius rei cauſa à fine: Si quidem diminuta edendi neceſsitate pauciora quoque fieri excrementa neceſſe eſt,ea verò adaucta illa quoque augeri oportet,veluti in fame canina apparet,in qua plurima per vomitum reiiciũtur. Cæterum ab eiſdem cauſis ſanguinem carnémque mutari,lapides,lumbricos,& alia omnia,quæ in noſtro corpore proueniũt gigni, docet ratio: quũ vitio facultatum,materiæ, inſtrumentorũ,& denique ob eaſdem cauſas ſanguis copioſior,impurúſque reddatur, & calculi ob alimenti craſsitiem, alterantíſque facultatis vehementiam,&

alienam actionem, partiſque vitium in corpore cõcreſcant. Quoniam verò corporis qualitates primæ & ſecundæ omniſque alterius inferioris generis proueniũt ratione humorum & excrementorum, quæ in corpore gignuntur, meritò etiam eaſdē cauſas in his ſtatuemus: Ob bilioſum namque alimentum pallidius corpus materiæ ingeſtæ vitio euadit. Idem cõtingit, quum facultas concoctrix illud adurit, & in bilem mutat, vel expultrix, aut attractrix in ea excernenda, ſegregandáque laborant, vel vix ſunt occluſæ, per quas excerni conſueuit: Vnde vnà cum ſanguine per vniuerſum corpus ſparſa, ſuo colore cutem inficit, eodem modo vitio materiæ ex qua gignuntur, & loci in quo fiunt, ſonitus ex flatu in inteſtinis oriuntur diuerſi, nunc acuti, & tenues, nunc vt ita dicam bomboſi ſentiuntur, & graues, nunc ſtridẽtes, vel alium denique ſonũ referentes. Quin & caloris motu, euocato ad externas partes ſanguine, ruber roſidúſque color in cute effloreſcit. Eo autem ad internas partes vnà cum calore contracto, natiuus color euaneſcit, vt in timore contingit. Atque hæc quidem ſatis de his: Liceat enim vnicuique eaſdem cauſas in aliis qualitatibus inuenire. Nos enim omnium ſymptomatum cauſas ſigillatim proſequi non inſtituimus. quod Galenus abunde facit, ſed artem duntaxat, communiáque omnibus capita docere, vnde ſingula minimo adhibito labore emanare cognoſcuntur. Quamobrem eo (qua potuimus diligentia) perfecto, iam ad morborum partes properandum eſſe duco. Nam eorum eſſentia, generibus, differẽtiis, cauſis effectibúſque explicatis hoc potiſsimum ſequi videtur, vt partes quoque explicemus.

*

QVVM

IOANNIS ARGENTERII DE TEMPORIBVS MORBORVM

LIBER VNVS.

De vtilitate huius tractationis.

CAP. I.

DE MORBI partibus, ſiue temporibus hoc libro agemus, ita cogẽte noſtra tractatione, atque etiam ſuadente vtilitate. quæ medicis maxima ex hac re prouenit. Nam (vt antea diximus) poſt genera, differentias, cauſas, & effectus morborum ſequitur vt de illorum partibus agamus: vtilitas verò multiplex variáque eſt: ſiquidem curationem imprimis ob morbi tempora variari contingit: Alia enim in principio morbi, alia in eius incremento, alia denique in aliis morbi partibus remedia conueniũt: Quod Hippocrates tum alibi ſępius tum maximè in Aphoriſmis teſtatur, quum ſcribit. In principio morborũ ſi quid videtur mouendum moue: In ſtatu autem quieſcere melius eſt. Itẽ alio loco vbi habet. In acutis paſsionibus raro, & in principiis purgandum. Sanguis quoque pari vtilitate nõ demitur vigente morbo, vt incipiente. Quum verò morbus declinat, nõ ſolum ſuperfluò ſed etiam inutiliter mittitur. Ac inter alterantia, & omnis alterius generis remedia alia, quædam ſunt, quæ certis duntaxat morbi temporibus proſunt, aliis verò obſunt: Cõfert quoque hæc cognitio ad prædictionem futurorum. Nam quo tempore mori poſsit, aut ſanari, & quando periculum effugerit æger, præuidebit medicus, qui hæc non ignorabit: Non enim in quacũque morbi parte finiri poſſunt morbi, aut vita extingui: quum nemo inuadente, aut inclinante morbo pereat, raro autem ante quàm peruentum ſit ad declinationem morbus abigi poſſit. Quinetiam victum in morbis bene inſtituemus, quum intellexerimus in vehemẽtiſsima morbi parte parciſsimè,

in aliis verò vberius alẽdos eſſe ægros. Quæ nemo vnquam rectè præſtare poterit, qui ignorauerit quas quótue ſinguli morbi partes obtineant, quæ mitiores ſint, & quando vehementiores incipiant, quantúmque ſingulæ ſint duraturæ, & quæ præcedant, quǽue alias ſequantur: Quamobrem meritò Galenus duos libros (vt plurimos alios locos omittam) de hac re cõſcripſit, quibus ſi integram tractationem toties laudata methodo eſſet complexus, non eſſet profectò quòd nos amplius in hac parte laboraremus: ſed quum nonnulla omiſerit, multa ſparſim, quædam etiam fortè ſuis principiis minimè conſona tradiderit: noſtram hãc tractationem, in qua quæ ſparſim à Galeno ſunt dicta collegimus, & omnia ad ſua principia reuocare contendimus, vtilem ſtudioſis fore ſperamus: Ac vt ordine optimo procedat tractatio: primò quid tempus morbi ſit, definiemus: deinde quot ſint in vniuerſum morborum tẽpora, quótue illorum differentiæ oſtendemus. Tertio loco quot partes, quáſue habere valeat vnuſquiſque morbus, trademus. Poſtremò quibus notis, quum præſentes, vel futuræ ſunt, depræhendi poſsint, & quæ tandem ſit ſingulorum temporum natura & vis, docebimus.

Quid tempus morbi.

CAP. II.

MOrbi tempus nunc partem morbi, nunc ætatem, aliàs cauſæ morbi motionem vocat Galenus in libris de Temporibus morborum: & in eo, quẽ inſcripſit de Optima ſecta: & commodè quidem his omnibus nominibus nuncupari poteſt: Morbus enim in ſuas partes diuiditur, quas quum ſucceſsione quadam, vt tempus ſuas partes, acquirat: ob id morbi tempora appellãtur. Aetates verò quòd quemadmodum ætatum curſu: ſic morbi temporum vicíſsitudine immutentur: vel fortè etiam quoniam, ſicut ætates vitæ partes ſucceſsione animal, ſic morbus partes ſuas aſſequatur. Dicũtur autem cauſæ morbi motiones, propterea quòd motu diuerſo cauſarũ efficientiũ ſuas partes morbus obtineat: nam quũ cauſæ morborũ agere incipiunt, principium eorum fit: quum vehementius illæ vim ſuam exercent, incrementum conſtituitur: ſtatus autem aduenit, quum eundem

dem tenorem ſeruant: ſequitur tandem declinatio, quando earundem vis minuitur & frangitur, quæ progreſſu ſermonis clarius innoteſcent.

De numero temporum morborum in vniuerſum.

CAP. III.

QVATVOR morbi partes ſolet Galenus ponere, quarum primam appellat principiū morbi: ſecundam incremētum, ſiue augmentum, vel aſcenſum: tertiam vigorem, ſiue ſtatum: quartam declinationem, vel remiſsionem: & optimè quidem quum de totius morbi partibus agimus. Nam quemadmodum vna eſt ætas, quæ prima eſt, alia verò in qua maximè augetur corpus: tertia in qua viget: vltima in qua omnia minuuntur: ſic profectò in morbis exiſtimare par eſt: quum ſummas, & maximas illorum partes expendimus: Minores enim plures aliquādo ſunt: veluti quando inæqualiter mouetur morbi cauſa, alia additur, quæ inter principium, & augmentum cōſtituitur, inæqualitatiſq; pars dicitur. Quin etiam in morbis qui per interualla repetunt poſt declinationem pars ſuccedit, quæ interuallum & quietis, vel etiam intermiſsionis tempus nuncupatur: quæ etiam diligentius paulo infra ſuo loco diſtinguemus.

Quid morbi principium, incrementum, vigor, & declinatio.

CAP. IIII.

QVVM morbi principium variè vſurpetur à medicis, nec facile ſit intelligere (quemadmodum etiam notat Galenus) quonam modo ſumi debeat, operæpretium fuerit in primis docere quonam modo ſumatur, quum primam morbi partem principium nominari dicimus. Igitur incipere dicitur morbus, quum primum hominem inuadit: Vnde primus morbi inſultus, quam Græci ἐπισημασίαν vocant, hoc modo principium morbi dicitur: quin etiam morbum in principio ſæpè eſſe putamus, quum nondum tertium, aut quartum diem pertranſiuit. Tertio modo morbus in principio dicitur eſſe, quum adhuc gignitur. Hinc ſanè triplex ea ſignificatio principij morbi à Galeno in li-

bro

bro de Criſibus, in Aphoriſmis, & vbiq; alibi poſita, quum dicit principium pro primo inſultu, pro tribus primis, vel quatuor diebus, & pro toto eo tēpore, quo morbus crudus eſt, ſumi: quanquam tamen generaliore explicatione in hac vltima ſignificatione vti deberet: propterea quod non omnes morbi, cruditate principium ſuum definire poſſunt: id quod in libro de Temporibus morborum animaduertit: quum definit principium eſſe, quum morbus gignitur. Eſt quoque alia ſignificatio addenda, quæ in prædictis compræhendi non videtur: veluti quum ille ſcribit libro decimotertio Methodi: parum eſſe quod in principio inflammationis influit humoris. Neque enim pro primo inſultu capi poteſt hoc loco principium: quum remedia, quæ deſcibit, illi non adhibeantur, nec pro tribus primis diebus, nimirum quod non tandiu duret fluxio, quæ inflammatam partem replet. Et multo quidē minus pro ea parte, quę generationi morbi tribuitur: quia tunc influxit humor vniuerſus, qui inflāmationem committit, vbi genitus eſt morbus, quemadmodū ille in libro de Temporibus morborū tradit: vnde hoc modo principium intelligi debet pro parte quadam illius temporis, in quo morbus procreatur. An non etiam principij morbi nomine donabimus tempus illud, in quo æger morbo grauatus decumbere incipit? Nam ſi ab eo tempore dies decretorij inchoantur, abſurdū autem videatur eſſe ab alio termino, quàm à morbi principio illorum initium ſumere: profectò hæc quoque ſignificatio, quæ in nulla alia ex prędictis contineri videtur, prætermittenda non eſt. Porrò duæ primæ ſignificationes à vulgari opinione deſumptæ videntur. Vulgus enim eos vocat in principio morbi eſſe, quos à primo morbi inſultu correptos videt: Item eos qui in primis diebus laborant, adhuc in principio eſſe putat, etſi nonnunquam eo tempore etiam incrementum exceſſerunt. Tertia medicis ſolum nota, quum per multos menſes morbus ſæpe duret, & nihilominus adhuc in principio ſit; quod vulgus nunquam exiſtimaret: quemadmodum & alia ſignificata quæ ſequuntur: Sunt tamen omnes huiuſmodi ſignificationes medico ſummopere neceſſariæ. A primo enim inſultu curandi rationem inſtituit conſeruatione & præcautione, quæ ſanis corporibus, imminentibúſque morbis debentur, intermiſsis. A ſecunda ſignificatione principij remed

mediorum multorum vſum ſumimus, in ea enim illud dictum eſſe puto ab Hippocrate: In principio ſi quid videtur mouendum moue. Hac etiam ratione vtiliter ſanguinem mitti in primis diebus per morbos putamus, poſtea verò non pari vſu. Variat quoque (vt antea diximus) tertio modo vſurpatum principiũ, ſiquidem alia remedia morbis, quum adhuc gignuntur, quàm quũ iam increſcunt, debentur. Ab ægri decubitu dies decretorios inchoamus: quum vero morbus nondũ genitus eſt, ſed parum omnino eſt factũ, multũ autem relinquitur (vt aiũt) in fieri, remedia variamus: nam hac ratione incipiente inflammatione diſtãtiſsimas à parte affecta venas incidimus, ad fluxionem auertendam, quum iam delapſo vniuerſo ferè humore, propinquiores tundere, ſatius eſſe putetur: Ac quomodo quidem intelligi poſsint reliquæ principij ſignificationes, non eſt quod docere laboremus, quando per ſe id ſatis patet: qua verò ratione morbum gigni & incipere dicere poſsimus, qui ad multos menſes extenditur, non ita omnibus peruium eſt. Nam ſi indiuiſibiles per ſe ſunt affectus, ſtatim primo inſultu propriam naturam aſſequentur, nullóque tempore longiore ad generationem opus habebunt: eiuſdem enim eſt naturæ febris, quum primum inuadit, cum ea, quæ longius progreſſa eſt, vt nihil amplius requirat. Vnde ſi principium illud eſt in quo gignitur morbus, principium iam exceſſerit, quando generationem abſoluerit, id quod in primo inſultu aſſequetur: & meritò quidem, ſi modo id quod non erat, quum iam adeſt, & proprium nomen propriámq; naturam aſſumpſit, genitum dici debet: Appellatur porrò, & eſt febris in ipſa (vt vocant) ἐπισημασίᾳ nec aliud prærerea requirere putabitur, vt ſit, genitáque dicatur: Verum ſi paulo diligẽtius hæc expendamus, inueniemus aliter habere. Nam etſi rei natura docet febrem genitam eſſe in prima inuaſione, nihilominus vniuerſum illud tempus, in quo poſtea nullum inſigne ſumit incrementum, ſub principio complectamur neceſſe eſt: quum nulla alia morbi pars tunc eſſe poſsit: ita vt toto eo temporis ſpatio morbus gigni dicatur, quo propriã naturam perinde recipit, vt in certo quodam ſtatu abſque magno incremento conſiſtat, etiamſi aliquanto grauior euadat, quàm in primo inſultu fuerit: hoc enim modo animalia etiam ipſa gigni dicimus, nõ ſolũ inquam quum omnes

ſuas

ſuas partes habẽt(ſic namque quadraginta dierum ſpatium duntaxat ad illorum generationem concederemus)ſed etiã donec in vtero manent:quo ſane tempore pręter generationem & conformationem,incrementum etiam aliquod aſſequuntur:quod tamen non conſideramus,ſed ſolum animalis generationem & cõformationem in vtero fieri dicimus, poſtea autem augeri:non quòd antea dum fingeretur & formaretur,non creſceret,ſed quòd nunc maxime & ſolũ augeatur,antea verò auctio generationi ſeruiret. Eodem igitur modo,quum morbus primam,quam accepit naturam, paululũ etiam auctam ſolum retinet,nec adhuc ſenſibile incrementum facit,ſed tantum plane,quantum ad actionem lædendam ſufficit(alioqui nondum morbus genitus diceretur:quum optime Galenus ſcribat omnes morbos eſſe cum quadam magnitudine,quo quidem neuter ſtatus à morbo ſeiungitur)principium morbi eſſe putabimus. Itaque ſeruat quendam tenorem ferè ſibi ſimilem principium morbi, quum in eodem ſtatu per multos ſæpe dies,& menſes talis perſeueret,qualis ferè in primo inſultu apparuit,quemadmodum & in vigore ipſius morbi:verũ vigere non dicitur morbus in ea æqualitate,quã habet à principio,quum ſummam vim nondũ acceperit,quã quũ aſſecutus eſt,in vigore iam,& ſtatu eſſe dicitur,ita vt vigor morbi non ſit,quando morbus eundem tenorem ſeruat:quia(vt diximus)idem in principio fit,ſed quando ſummum illud,quod incrementũ reliquit,in eodem ſtatu perſeuerat:Ac vt rem colligamus, principiũ dicetur habere morbus,quum genitus eſt. Eſt autem genitus quum perfectè ſuam naturã & ſpeciem accepit, quod contingit,quum ad incrementũ ceſſante generatione eſt idoneus:veluti animal genitũ credimus,quum iam conformatum creſcere augeríque eſt aptũ:Ita profectò de morbi principio ſtatuendum eſſe puto,non autem quẽadmodũ Galenus facit,qui quum definiuiſſet illud eſſe,in quo morbus gigni dicitur,quęſtionémque mouiſſet,quo nam modo longum tempus morbi principiũ habere poſſet,quum affectus corporis ſtatim in primo inſultu gignantur,non explicat,quo nam pacto,quáue ratione morbũ gigni intelligere debeamus:nec propoſitam quæſtionem ex natura rei diſſoluit:ſed vel legiſlatorum more,ſtatuit morbi principium eſſe in febribus,quum nullum coctionis ſignum adhuc appareat,

paret,& in inflammationibus,quum pars ſanguine repletur:in vlceribus verò quũ tenuis aquoſáque & multa ſanies prouenit,vel antiquorum ſcriptorum authoritate,qui principio morbi multorum etiam dierum ſpatium tribuerunt: Quur enim vniuerſum illud tempus,quo humor crudus eſt vel pars humore repletur,vel proueniunt aquoſæ,multæq; ſanies,morbi principium dici debet,ſi prius conſtitutũ eſt principium eſſe tempus illud,in quo morbus gignitur? in primo autem inſultu propriam naturam,eo authore,ille acceperit,& ab eo,quod ſequitur,ſolo incremento differat: An non etiam illud videbitur alienum vulneris,vlceríſque principium ponere,quando ſanies tenuis & multa gignitur?ſiquidem vulnus vlcúſque in ſolutione continui propriam naturam ſortiuntur,quæ ſola diuiſione omnes ſuas partes obtinent:humor autẽ qui in illis procreatur,nõ tam diuiſionis partes,quàm ſubiectæ intemperaturæ, quæ vno tempore deteriores,alio meliores humores, quos alterat reddit,ſequitur. Nec verò etiam eam,quam de temporibus inflammationum ſcribit rationem,in ſingulis ſeruat,quod apparet, quum paſsim pleuritidis principium eſſe tradit, quũ nihil,incrementũ verò quum iam concoctum aliquid expuitur. Si enim pleuritis inflammatio eſt,oportebat profectò eodem modo illius partes diſtinguere,quo in inflammatione faciendum eſſe ſtatuit,principium ſcilicet ponere quando colligitur humor in parte affecta,non quando hoc vel illo modo reiicitur,quando etiam contrariũ eſt recipi, & reiici humorem:Atq; illud etiam quod commune omnibus inflammationibus ſtatuit,dum illorũ tempora definit, poſtea quum de remediis agit idoneis ſingulis inflãmationis temporibus,corrũpit:Nã ſi inflãmationis principiũ definit,quũ fluxio reſtitit,quur in incremento,ac etiam illius vigore iubet adhibenda eſſe,quæ fluxiones repellunt?quur præterea de morbis,qui in conformatione, magnitudine, numero,& coniunctione,& in vniuerſis intemperaturis febre excepta conſiſtũt,nullã mentionẽ facit? quod nã quæſo illius opinione erit,figuræ vitiatæ,aut magnitudinis,aut aliorũ deniq; prædictorũ principiũ?omitto ꝙ quæſtionẽ de morbi principio cõmodius tractare potuiſſet,in eo libro, in quo de vniuerſis morbi tẽporibus agit:Quid enim ea facit ad eum locũ,in quo de acceſsionũ partibus agitur? Iam

verò

verò pari ratione incrementum morbi definiatur eſſe para
ca,quū morbus manifeſtè creſcit: vigor cum ſummū illud,
quod ab incremento partum eſt, in eodem tenore perſeue-
rat:declinatio verò,quū vigor ille minuitur: quanquam ta-
men etiam declinatio dici debeat, quum morbus in princi-
pio,vel incremento antequam ad ſtatum perueniat,remitti
tur,ſi modo declinatio appellanda eſt, quum minor, quàm
antea eſſet,morbus euadit: Cæterum illud ignorandū non
eſt vnāquamq; ex ſupradictis morbi partibus,in alias quaſ-
dam iiſdem nominibus nuncupatas diuidi: nam principij
principium,incrementū, ſtatus, & declinatio dicitur, ſic &
incrementi principium,augmentū,ſtatus, & declinatio vo-
catur,& vigor principium,incrementum,ſtatum,& declina
tionem habere putatur: eodem pacto declinationis princi-
piū,incrementū,vigorem,& remiſsionē vocamus,quæ ſane
perinde intelligenda ſunt,non quòd incrementum vnquam
ſtet,quomodo enim in eodē ſtatu quod perpetuo creſcit ma-
net? nec quòd ſtatus declinet: quippe quum repugnet mor-
bum vigere, & minui, ſed quod partes huiuſmodi ratione
diſtinctas putemus:vocamus enim principij principium pri
mum inſultum,& id,quod ei propinquiſsimum eſt: incre-
mentum vero quod ab eo longius recedit: ſtatum quod
adhuc magis diſtat: declinationem partem eam, quæ ma-
xime vicina eſt incrementi principio: eadem de aliis ra-
tio intelligitur.

De differentijs temporum morborum.

CAP. V.

PORRO ſi morbi tempus motio quædam
cauſarum ipſius morbi eſt:aut ſaltem ſi motio
ne cauſarum,morbi ſuas partes cōſequuntur,
meritò ex motionum differentiis,temporum
morbi differentiæ ſumentur:ſunt autem mo-
tiones quædam vniuerſales,ſiue maximæ:quædam particu
lares id eſt minores:quædam æquales,aliæ inæquales:Præ-
terea aliæ breues ſunt,aliæ longæ:nonnullæ continuæ:aliæ
intermittentes, vel ordinatæ, aut inordinatæ: Sic igitur
morborum tempora,quædam vniuerſalia vel particularia,
æqualia,inæqualia,breuia,longa,continua,intermittentia,
ordina

ordinata, vel ordine carentia dicimus: Intelligimus autem vniuerſalia morbi tempora maiores partes, in quas vniuerſus morbus primò diuiditur: vt cum dicimus morbum in principium, incrementum, vigorem, & remiſsionem diſtingui. Particularia autem minores partes, in quas ſingula vniuerſalia multifariam diuiduntur, vocātúrque peculiari nomine partes hæ minores morbi paroxiſmi, id eſt exacerbationes, ſiue acceſsiones: quanquam tamen in morbis intermittentibus quietis tempus quod à Græcis διάλειμμα, id eſt interuallum, ſiue integritatis tempus & à Celſo integritas dicitur, quod in febribus peculiari nomine ἀπυρεξία, id eſt infebricitatio (ſi ita loqui liceat) dicitur: paroxiſmi pars nō reputetur: Nam de iis nominibus, vt notat Galenus in libro de Morborum temporibus, variæ extiterunt apud antiquiores medicos diſceptationes: quippe quum quidam paroxiſmum vocari debere putarent duntaxat id totum, quod principium, incrementū, & vigorem, id eſt primam partem circuitus continet; ſecūdam verò, quæ remiſsionem & quietis tempus complectitur, quidam remiſsionem, alij verò interuallum nuncupandam eſſe iudicant, etſi illi magis placet vt id vniuerſum, quod acceſsionem ſequitur, dicatur παρακμὴ, vel ἔνδοσις, vel ὕφεσις, vel ἀφαίρεσις, id eſt declinatio, vel remiſſio, vel ſubmiſsio, vel ablatio: ita vt periodus, id eſt circuitus in morbis ſit repetitio, ſiue reditus ab eodem ad eadem per ordinem & circulum quendam factus: vel, vt breuius dicam, ſimilis ad idem reditus: quo modo tertianæ quartanæque febris circuitus dicimus, qui quidem in duas partes diuiduntur in acceſsionem, & declinationem: atq; illius quidem nomine principium, incremētum, & vigorem: huius autem id omne, quod vigorē ſequitur, intelligamus: quę omnia inter minores morbi partes referenda ſunt. Cæterum continua tempora vocamus, quæ ſimul ſunt: intermittentia, quæ diuiſa: breuia quæ paruo temporis ſpatio perdurāt: æqualia quæ vniformem motum habēt: inęqualia quæ difformę obtinēt: vt æqualem exacerbationem vocamus, quæ ſolum calefaciēdo afficit: Inæqualem verò, quæ refrigerendo, calefaciendóque moleſtat: qua ratione in libro de Differētiis febrium putridæ febris acceſsiones inæquales, hecticæ verò æquales Galenus eſſe dicebat. Ordinata intelligimus tempora, quū certo ordine repetunt, Inordinata quæ ſine ordine vagātur,

Sic producta, vt productam acceſsionem, definiemus, quę ad longius tempus extenduntur, quàm faciant exquiſitorum morborum acceſsiones: quo modo tertianas productas ſiue extenſas vocamus, quarum acceſsiones duodecim horarum ſpacium excedunt.

Quot tempora vniuerſalia vnuſquiſque morbus habeat.

CAP. VI.

QVAM varius ſit Galenus in conſtituendo numero temporum morborum vniuerſaliũ, intelligere omnes poſſunt, qui illius libros euoluerint: Etenim in libro de Optima ſecta, contẽdit nõnullos morbos, vt acutos multos, ſimul atq; inuadũt, vigere, nullúmq; incrementũ habere. Quin etiam eos, qui per criſim iudicãtur declinatione, & illos qui ab initio adhibitis remediis ſoluũtur, tribus ſuccedentibus tẽporibus priuari putat. At in libro de Totius morbi temporibus contrarium planè ſtatuit: nempe omnes morbos, qui ad ſalutem terminantur, vigorem & declinationem quandam habere, & ſuum incrementum: quando etiam apoplexiam, quæ breuiſsimo temporis ſpatio ad vigorem peruenit, non ſine incremẽto vigere poſſe putat. Qua quidem in re multa ſunt, quæ probare nequeo: nam omnem morbum, qui ſanatur quatuor habere tempora, alienum à ratione eſſe credo: Qui enim adhibitis remediis, antequam morbus creſcat, ſoluuntur: augmento, & ſtatu mutilantur: neque verò illud admitti poteſt aliquos morbos vigorem conſequi citra incrementum, propterea quòd nihil ad ſummum, niſi aſcendendo, peruenire valet: priuari autem declinatione morbos, qui per criſim diſſoluuntur, perperuò verum non eſt: ſiquidẽ quibus criſis, vigente morbo, contingit, accidit quoque declinatio. Ac ſcio equidem quid ſoleat in hac re dici, negare ſcilicet Galenum non eſſe ea tempora in morbis, qui ea habent breuiſsima & propemodum inſenſibilia, quum verò ea in omnibus morbis ponit, eum ſpectare quod rei natura exigit. Verum etſi hac ratione res expendatur, nihilominus relinquetur adhuc quod damnari poſsit: nunquam enim efficiet, vt illi morbi, qui in principio, aut incremẽto extinguũtur, vigorem obtineant: & ſi negat non eſſe incrementum,

aut

aut remiſsionē, aut aliud denique tempus, propterea quod breuiſsimum ſit, non rectè facit: nec concludit in libro de Optima ſecta aduerſus Methodicos, quod inſtituit, vt ſatis vnicuique, qui non grauetur locum legere, patere puto. Sic ergo negemus ſubitas morborum generationes nullas eſſe: propterea quod momentaneæ breuiſsimæque nonnunquā appareant: nec vno quidem loco, quòd rei natura exigit, alio verò quod imperitis videtur, atque ita diſcrepātia, ſed quod verum eſt perpetuò tradere debet, qui de aliqua re ſcribere aggreditur. Ac ſi quis profectò omnes Galeni libros excutiat, nullam inueniet tractationē magis confuſam, variā, & abſque ſuis principiis vagantem, atque eam quæ de morbi temporibus agit. Illud verò etiam quod nonnulli fingunt ad illius loci defenſionem, in quo Galenus ſcribit omnes morbos vigorem obtinere & ſtatum quēdam, quod ſcilicet abſque ſtatu contrarij motus fieri, & morbi retrocedere nequeant, perinde ridiculum eſt, vt confutatione opus non habeat, quandoquidem non de eo ſtatu, & quiete, quæ inter motus contrarios intercedit, ſed de parte ea, quæ incrementum ſequitur, agunt medici, quum de morbi temporibus, & partibus tractatio inſtituitur. Itaque quum ex Galeno, & aliis authoribus colligi nequeat, quod quærimus, methodo res pertractanda eſt, qua duce, facilè intelligere poterimus, quot quæue ſummæ partes in ſingulis morbis reperiri valeant: Non enim par in omnibus numerus eſſe poteſt, ſiquidem plura tempora ſalutares, quàm lethales morbi habeant neceſſe eſt: Qua in re repetenda eſt ea morborū differentia, de qua alibi egimus, morbos inquā quoſdam ſalutares eſſe, quoſdam lethales, alios verò qui nec ſanantur, nec vnquam occidunt: Item ea quòd morbi ſcilicet, qui ſoluuntur ad ſalutem, vel per criſim perfectam, vel imperfectam, aut alio modo finiantur. Igitur qui ſalutares ſunt morbi, in vniuerſum quatuor huiuſmodi tempora obtinere poſſunt, principium, incrementum, ſtatum, & declinationem: quòd ſi per criſim perfectam diſſoluantur, non pauciora quàm tria, poſſunt tamen & quatuor habere: Si enim, increſcente adhuc morbo, criſis contingat, (vt in illius fine perfectè fieri poteſt) tria obtinebit tempora, principium inquam, incrementum, & declinationem: Vigorem autem non habebit: nimirum quòd antequam ad eum perueniat, facto incremento,

declinare incipiat. Non pauciora autem quàm tria habet, quoniam in principio morbi, vt pote cruda exiſtente materia, nulla criſis reperiri poſsit, quæ morbum adimat, ſin autẽ in ſtatu morbi criſis contingat, quatuor omnia neceſſario tempora aderunt, principium videlicet, incrementũ, vigor, & remiſsio. At ſi imperfecta criſis extiterit, duo ſolum habere poteſt morbus tempora, principium, & declinationem: ſi modo excretio huiuſmodi fuerit, vt morbi incrementum impedire poſsit: veluti quum in principio morbi ex ſanguinis profluuio adeò natura exoneratur, vt paulatim poſtea nullo ſumpto incremento, morbus diſſoluatur. Contingit, & tria adeſſe tempora, principium, incrementum, & declinationem, quod accidit, ſi in augmento morbi, aut etiam in principio criſis fiat, nec tamen tanti eſt momenti, vt morbi incrementum prohibere valeat. Poteſt & quatuor habere: quod contingit, quando in ſtatu criſes fiunt. Cæterũ ſi morbus alio modo, quàm per criſim abigitur (ſiquidem paulatim id fiat) ſi per coctionem, quatuor partes aſſequetur morbus: ſi verò per vacuationem non neceſſariò augmentum & vigorem accipiet; veluti ſi inchoante morbo noxius humor morbi cauſa educitur: ex quo ſequitur minui morbum, antequam augeri incipiat: etſi vix fieri poteſt, vt incrementum ſiſtatur, niſi magna ſubitáque fuerit vacuatio: tunc enim facilè contingit: quod ex Galeno etiam intelligi poteſt, qui incipientes ſynochas febres larga ſanguinis miſſione, prohibito incremento & vigore, iugulari poſſe & penitus tolli refert: quod ſi in augmento fiat, ſuccedente ſtatu morbus priuatur: Eadem quoque eſt in aliis morbis, qui organicas partes præcipue infeſtant, ratio: Nam vlcera ſtatim, quum pars erodi incipit, ſæpe perſanamus: & quæ extuberare incipiunt partes, extenuamus: & leues nondúmque auctas luxationes reſtituimus. Ac vt ſemel dicam, cura & opera naturæ & medici ſæpius nonnullis partibus priuantur ſalutares morbi. At ſi lethalis morbus extiterit, nunquam quatuor tempora habebit: fieri etenim nequit, vt diminuto morbo, victáque illius vehementia, homo ex eo morbo declinante pereat: quod ſi ille lenior fortè apparet, quum homo moritur: veluti quando per febres, refrigeratis iam membris, homo extinguitur, non tamen propterea declinare huiuſmodi febrem dicemus:

quon

quoniam falſa eſt huiuſmodi remiſsio, vtpote quæ nec à natura, nec arte vincente contingit. Nam eò tunc inclinare videtur morbus, quòd virtus iam euicta, non amplius morboſis cauſis reluctetur: non quod ſuaptè natura, & verè minuatur: quâ ſanè in re eorum placet opinio, qui duplicē declinationem ſtatuunt, quandam ſcilicet vincentis naturæ, aliam ſuccumbentis. Vt enim ea præualente, ſic etiam non repugnante, extingui minuíque morbum oportet. Verum illa vera, hæc autem falſa & ficta quædam declinatio credi debet: id quod etiam alia ſymptomata & morborum cauſæ oſtendunt. Nam etſi calor minor apparet inſtante morte, quum febres vrgent: in actionibus tamen, corporis qualitatibus, excrementis, & reliquis corporis animíque operibus maiora quàm anteà vitia apparent: cauſæ autem morborum in hac remiſsione, vt in alia, euictæ minime ſunt: Vt verò plura quàm tria tempora lethalis morbus habere non poteſt: ſic duo neceſſario quilibet obtinet: quandoquidem meo iudicio, nullus morbus occidere poteſt, qui prius incrementum aliquod non acceperit: Vnde quum in principio morbi hominem nonnunquam mori ſcribit Galenus in libris de Criſibus, non videtur vera & ſibi conſona dicere: ſiquidem in libro de Temporibus morborum incrementum illorum ex lethalium ſignorum apparitione indicari meminit: principium autem ex morbi generatione. At quomodo, quæſo, eo tempore mori contingit, in quo mortis indicia nondum apparent? Iam verò ſi morbus ex eorum generatione conſiſtat, qui ſanari nequeunt, nec tamen occidere poſſunt, contingit duntaxat principium adeſſe: veluti ſi poſteaquam morbus creatus eſt, nūquam augeatur: vel duo, principium & incrementum ſi ſemper increſcat: vel tria, ſi poſteaquàm ad vigorem peruenit, in eo perſeuerat, vel quatuor: quando ſcilicet declinare incipit: ſed perfecte non ſoluitur: vel quòd morbus reliquias quaſdam inſuperabiles reliquerit, veluti in his, qui morbo Gallico laborarunt, ſæpius apparet: vel quòd mors præueniat, antequam proſus curari affectus poſsit.

De numero particularium temporum morborum.

CAP. VII.

CAETERVM particularium temporũ morborum numerus pro varia morborum differentia etiã euariat: poteſt tamen lethalis morbus tot habere huiuſmodi partes, quot obtinet qui ſalutaris exiſtit. Nõ enim declinatione particulari, vt vniuerſali perpetuò priuatur ille: propterea quòd etſi declinat acceſsio, non tamen minuitur quoque mala ipſa diſpoſitio, & morbi magnitudo. Quo ſit vt in declinatione particulari homo mori poſsit, à prioribus ſcilicet temporibus vehementer offenſus, adeò vt declinantem etiam acceſsionẽ ſuſtinere nequeat. Igitur ſi cõtinuus morbus extiterit, & acceſsionem habuerit ſimplicem & æqualem, quatuor erunt tempora, principium inquam, incrementum, ſtatus, & declinatio: Principium tamen inſenſibile in his apparet, quoniam morbus iam adeſt, & ſolum augeri putatur. Quòd ſi morbus per inæquales acceſsiones infeſtat, vltra prædicta quatuor, inæqualitatis tempus additur. Ac quum Galenus quatuor duntaxat nõnunquam in his ponit, inęqualitatẽ ſub incremẽto cõprehẽdit, quod poſtea diuidit in æquale & in inæquale. Si verò morbi acceſsio cõfuſa fuerit, vt ipſa, ſic illius partes confunduntur. At ſi morbus nullam habeat acceſsionem, quemadmodum ſynochæ febres, & alij affectus, qui ſine humore infeſtant, nulla etiam habebit particularia tempora ſolis vniuerſalibus cõtentus. Iam verò ſi ex genere intermittentium morbus eſt, & æqualem acceſsionem obtinet, quinq; erunt acceſsionis partes, principium, incremẽtum, vigor, declinatio, & interuallum ſiue quietis tempus. Quòd ſi inæqualis fuerit acceſsio poſt principium addetur, vt ſuperius, inæqualitatis tẽpus inter principium, & incrementum medium. Illud verò ſuperfluũ eſſet hoc loco explicare, quid per æqualẽ, inæqualẽmue acceſsionem intelligi oporteat, quandoquidẽ id in libris de Differẽtiis morborũ iam antea ſuo loco explicauimus: ſimplicem autem acceſsionem intelligimus vnicam, compoſitã, & confuſam ex pluribus confectam, atque illam quidem ita capere oportet, quę vnum morbum ſequitur, hanc quæ duos comitat

mitatur:veluti tertianæ cuiuſcunque febris acceſsionē ſimplicem nuncupamus: Eam autem, quæ ex tertiana, & quotidiana, vel alterius generis febris acceſsione conſtatur, compoſitam confuſámque eſſe dicimus.

Quur tempora morbi nunc ſint æqualia inter ſe, nunc longiora alia aliis.

CAP. VIII.

VNIVERSALIVM particulariúmq; tēporum morbi cauſas per ſe patere puto: ſiquidem vniuerſales cauſarum morbi motiones illa, hæc verò particulares efficiunt: quinetiā ea quæ æquales, inæquales, continuos, intermittentes, ordinatos, ordine carentes, ſimplices, cōpoſitos, cōfuſóſq; morbos pariunt, eadē profectò morbi partes tum vniuerſales tū particulares huiuſmodi reddūt: quo fit, vt hęc vnuſquiſque facilè intelligere poſsit commemoratione eorum, quæ de cauſis differentiarū morbi alibi tradidimus. Quur verò inter morbi tempora quædam aliquando breuiſsima & momentanea etiam ſint, alia autē longiora euadant, peculiaris quædam ratio eſt, de qua quidem vt pauca hoc loco dicamus, operæpretium eſſe duco, eóque magis, quòd Galenus de hac re nihil ſcriptum reliquit: Nam tradit ille quidem, quod ſit, nempe principium morbi nunc breuiſsimum eſſe, vt in inflammationibus, nunc longius extendi, idem de incremento, vigore, & remiſsione morbi, quod etiam experientia ipſa quotidiana docet, cōmemorat, quæ verò ſit huius rei cauſa, omittit: id quod nos quantum aſſequi poterimus, præſtare enitemur. Itaque principij breuitatis aut longitudinis cauſa in facili aut difficili generatione conſtituenda eſſe videtur, & meritò quidem: Quum enim illius natura ſit, vt in eo morbus gignatur, rationi conſonum eſt, vt qui facilius creari poſſunt, breuius principium ſortiantur, longius autem qui difficilius. Porrò facilitas difficultáſque huiuſmodi ex vi efficientium cauſarum nonnunquam petitur: quandoquidem hac ratione vulnera promptè inferuntur & gignūtur, quod ea ſcilicet quæ vulnerandi facultatem habent, ea minimo temporis ſpacio exerere valeant: Contrà verò ſicci morbi paulatim naſcuntur, & non niſi longiore tempore procreantur, nimirum quòd illorum

cauſæ hebetem obtuſámque naturam ſint ſortitæ. Eſt nonnunquam huius rei cauſa materia ipſa, ex qua morbi gignuntur: Vnde videmus acutos morbos qui ex calida, & tenui materia concitantur, vna aut altera acceſsione, finito principio, ad incrementum properare: ſic etiam inflammationes multo promptius, quàm ſcirrhi, & œdemata naſcuntur. Confert ad id etiam ſubiecta materia: quippe quum partes molles raræ, & laxæ facilius, quàm aliæ morbos admittant, augmenti verò morbi breuitas, aut longitudo in facili aut difficili mutatione cauſarum ipſius morbi poni debet: quum enim genitum morbum mutari oporteat, nempe augeri: meritò fit, vt qui cauſam habent, quæ facilius mutari poteſt, breuius augmentum, alij verò longius aſſequantur, qui contrario modo habent: propterea ſynochæ febres, quæ ex multo ſanguine, & vehementi conſtipatione conſiſtunt, longum obtinent incrementũ: Nam etſi ex ſanguine fiunt, qui facilè accenditur, obſtat tamen multitudo, né facilè totus mutetur. Vulnera autem eodem temporis momento & gignuntur, & augentur: quia quæ vulnerant, non ſolum facere, ſed etiam facta vulnera ſtatim augere poſſunt: atque etiam in lethalibus morbis promptè aduenit incremẽtum, vbi vires ſubſunt infirmæ, quæ morboſæ cauſæ excedentis impetum retardare, cohiberéque nequeũt. Contra verò longius incrementum euadit, ſi illæ validiore vi reſiſtãt. At ſtatus in facili, aut difficili victoria conſiſtere videtur: Quum enim maxima, vigente morbo, pugna excitetur, qua abſoluta declinatio ſequitur, meritò fit, vt in illis ſtatus morbi breuior ſit, in quibus, poſteaquam ad ſummum incrementi res peruenit, facilè abſolui poteſt, quamobrem videmus quartanarum febrium vigorem longum eſſe, nimirum quòd ex humore huiuſmodi febres proueniãt, qui poſteaquam ſummam etiam caloris noſtri & remediorum vim accepit, diutius eam adhuc poſtea deſideret, antequã planè vinci queat. Acutiſsimi verò morbi, vt pote qui ex tenui calidáque materia naſcuntur, vbi ad ſummum ventum eſt, vehementer naturam irritant, vehementémque ob id pugnam excitant, quæ longo temporis interuallo durare nequit. At vulnera vlceráque longiorem vigorem obtinent: quoniã non promptè eorum natura vinci poteſt. Cæterum declinatio in facili diſſolutione cauſæ morboſæ aut difficili verſatur: Nam

quum

quum victoriam, quæ in ſtatu paratur, ſequatur diſſolutio, quæ declinationis eſt cauſa, optima ratione fieri videtur, vt tanto breuior declinatio reddatur, quãto promptius abigi pōt morbi cauſa. Quapropter acutorũ morborũ remiſsiones breuiſsimas eſſe cõſpicimus, quoniã humor, qui eos parit, tenuis eſt, calidus, & acris, & ob id ad expulſionẽ promtiſsimus. Atque hac ratione Galenus nullam illis morbis, qui per criſim ſoluuntur, concedit declinationem: nõ quod reuerà non ſit, ſed quòd ob breuitatem eſſe non videatur. Quartanas autem videmus longam declinationem habere, propterea ſcilicet quòd illarum materia craſſa, & viſcida ſit adeo, vt difficile expelli poſsit, ſed paulatim & per vices extrudatur. Sic etiam in vlceribus cauis apparet, quæ quum declinare incipiant, quando carne concauitas repletur, longum omnino temporis interuallum deſiderant, nimirum quòd non niſi paulatim caro regigni, & quod deperditum eſt ſubſtantiæ, reſtitui valeat. Communis eſt hæc ratio tum vniuerſalibus, tum ſingulis morborum partibus: Nam eodem modo contingit totius morbi principium, incrementum, vigorem, & declinationem produci, aut contrahi, quo initia, incrementa, vigores, & declinationes acceſsionum.

Quonam modo morbi tempora, quum adſunt, dignoſci poſſint.

CAP. IX.

QVAE autem ſit ratio cognoſcendi morborum tempora, quum præſentia ſunt, & à quibus eorum ſigna ſumantur, nunc explicandum eſſe duco. Qua quidem in re paulo maiorem diligentiam in Galeno deſiderarẽ: Nam & in hoc plurimum euariat, & quod commune omnibus eſt, contracta ad paucos morbos tractatione, non docet: etenim libro tertio de Criſibus, & in eo, quẽ inſcripſit de morbi totius Temporibus non aliter morborum tempora, quàm ex coctionibus & cruditatibus excrementorum diſcerni poſſe ſcribit, quum tamen libro primo de Criſibus ſigna quædam ex ſymptomatum æqualitate inæqualitatéue ſumi antea retuliſſet: Peculiarem verò, nec omnibus communem eſſe co-

gnoſcendi rationem, quæ ex cruditate & coctione excrementorum ducitur, certiſsimum eſt. Neque enim in omnibus morbis excrementa gignuntur, quæ coctiones cruditatéſque oſtendere poſsint: quales ſunt, qui ex ſola intemperie abſque humoris putredine caloréque fiunt: vt frigidi, ſicci, humidi, & calidi etiam, præterea omnes alij, qui in inſtrumentariis partibus conſiſtunt: quorum quidem, vt partes ſiue tempora quædam ſunt, ſic rationem aliquam deſiderant, qua illa percipi ex propriis indiciis valeant. An quæſo, intemperiem ſiccam aut calidam cruris, an obſtructionem in principio eſſe dicemus, quando cruda eſt materia? quod planè ridiculũ foret. Nec illud quidem me latet eos, qui pro authoribus certare conſueuerunt, paratos eſſe, vt dicant Galenum de febribus intelligere, quum ex cruditatibus & coctionibus notas ſumendas eſſe cenſet: ſed illi interim non animaduertunt Galenum conari eam rationem ad vlcera, deſtillationes, & omnes alios morbos transferre: quum alioqui etiã fruſtra polliceretur inſcriptio tractationem de temporibus morborum: ſi de ſolis febribus poſtea agendũ eſſet, fruſtra in libro de Morbis multa genera, differentias, & cauſas omnium explicaſſet, ſi eorũ partes poſtea in vno duntaxat genere docere inſtituiſſet. Neque verò etiã in morbis illis, in quibus materia aliqua concoquitur, coctiones cruditatéſque morborum tempora perpetuo oſtendunt, quod apparet in ſynochis febribus, quæ vel ſemper augeſcunt, vel decreſcunt, nec non in morbo laterali, in quo ſummus adeſt morbi vigor, dum humor crudus eſt, non autem quum perficitur concoctio, quo quidem indicio ſtatum definit. Principium verò quum crudus planè eſt humor, aut certè obſcuram coctionem accepit, augmentum quum euidentem oſtendit coctionem. Declinationem verò quum ea planè perfecta eſt & abſoluta. Nonne illud quoque abſurdum eſt exiſtimare vlcera in principio eſſe, quando ſanies aquoſa & multa gignitur, incrementum, quum ea coctionem aliquam refert? quandoquidem minimo temporis ſpatio vulnera principium, incrementum, & vigorem acceperunt. Nam quomodo alioqui ea augeri dicemus, quum diuiſio ipſa non amplius augetur, quòd ſi melior, aut deterior ſanies procreatur, non propterea id incrementi ipſius vulneris, ſed ſubiectæ potius temperaturæ eſt indicium,

vt

vt hic etiam, non paruo errore, duos diuerſos morbos in vnum cõfuderit Galenus, dum putat ſe vlceris partes oſtendere, & interim intemperaturæ ſubiectæ tempora fortè docet. Ac quum hæc viderent recentiores inter ſe planè pugnare, quòd vehementiſsimus ſæpe ſit morbus, dum cruda redduntur excrementa, duplicem ſtatum ſunt commenti: quorum vnum ſtatum coctionis, ſiue (vt illi vocant) quo ad coctionem: alterum accidentium, ſiue quo ad accidentia nominant: idque præter omnem rationem. Sic enim oporteret duas eſſe vigẽtes ætates, duo principia morbi, duo incremẽta, duas declinationes, duas item æqualem tenorẽ ſeruantes cauſæ morbi motiones. Quomodo præterea dici poteſt vigere morbus, cuius accidentia ſunt remiſſa? id enim contingit, quum in pleuritide multa concocta, faciléq; expuuntur, quo tempore morbum vigere conſtituit Galenus ſui alioqui oblitus, quum in primo de Criſibus, & alibi ſæpè morbi ſtatum definiat nihil aliud eſſe, quàm quo ad ſymptomata morbi ſummũ. Ac ſanè præſtitiſſet illos agnoſcere Galenum ſibi in hac re repugnare, nec definitiones ſeruare, quas de ſingulis morborum tẽporibus tradidit: nec veram communémque eſſe omnibus morbis rationem, quam poſuit ex coctionis cruditatíſve notis ad morbi partes inter ſe diſtinguendas, naturæq; rei repugnare, ac variam eſſe de duplici ſtatu opinionẽ: quærendũ autem eſſe, quod in hac re commune perpetuúmque eſt omnibus morbis, quódq; rei naturæ conſentiret: etſi interim id Galeni placitis aduerſaretur. Verum authorũ, hæc contentioſa defenſio, & ſectarũ patrociniũ veritatis omne ſtudium iamdudũ ſuſtulit. Nos autem, ſophiſtis his contemptis, iam aggrediamur docere viã & rationẽ, qua morbi tempora generalia, tum etiã particularia dignoſcere liceat. Ducentur profectò ſigna ex his fontibus, ex quibus reliqua omnia depromi oſtendimus: nempe, à natura rei, ab illius cauſis, effectibus, & aliorum ſimilitudine. Nam ſi morbi omnes ſenſibus eſſent expoſiti, promptiſsima eſſet cognoſcendi eorũ partes ex propria natura ratio. Quis enim eſt, qui febrem non agnoſcat eſſe in principio, quum calorem illius ſcilicet eſſentiã, per vniuerſum corpus ſparſum percipit eum tenorem, quem ſtatim ab initio accepit nulla inſigni accedẽte auctione, ſeruare? eandem verò augeri, quũ calor euidẽter creſcit: ſic vigere, quũ

eand

eandem vehementiam à ſummo incremento relictam calor retinet: deniq; morbum declinare, quum calor remittitur, eodem pacto in morbis inſtrumentariarũ partium quum figura ſemel à naturali ſtatu euerſa fuerit vſqueadeo, vt actionibus euidẽter obſit, in principio morb. eſſe dicetur. Quòd ſi vitium augeatur, in incremento, deinde in vigore, poſtea quum redire incipit ad naturalem ſtatũ, declinatio conſtituitur. Idẽ de aliis morbis, qui ex aliis cauſis in partibus inſtrumentariis, & ſimilaribus cõſiſtunt, cenſendum eſt: quod enim primo fit vitiũ, ſi paulatim ad ſummũ accedat, deinde ad naturalẽ redeat ſtatum, principium, incrementũ, vigorẽ & declinationẽ manifeſte obtinebit. Si verò paulatim, vſque adeo tamen, quod eſt ſecundum naturam abierit, vt actionibus incõmodet, initiũ duntaxat habere dicetur: nimirum quòd morbus ſolũ genitus ſit, nõ autẽ creuerit. Quòd ſi breuiſsimo tempore maximum incrementũ ſuſcipiat, & in eo diutius ſiſtatur momentanea priora tempora habuiſſe cenſebitur, ſtatum autẽ longũ: vt in vulneribus cauis cõtingit, quæ vno momento gignuntur, augentur, & vigent, tãdiúq; in vigore perſiſtunt, donec diuiſio minor, intercedente carne, redditur. Quòd ſi omnia tempora citò pertrãſeat vitiũ, vel tardius progrediatur: eodẽ modo omnes ſuas partes breues longáſve obtinebit. Agè igitur, vt exemplis res pateat, quodnã (quæſo) in vlceribus, & vulneribus morbi principiũ conſtituemus? ſtatuamus enim leuem fieri diuiſionẽ in aliqua parte adeo, vt actionẽ non lædat, quonã modo id vocari dicemus? non quidẽ morbum, quũ actionibus non obſit: Quare nec morbi principiũ, ſiquidem morbus eſt, quum in principio eſt. Quòd ſi illud omittimus, quod factum eſt, quodnã aliud principiũ morbo ſtatuemus? Eſto enim vt diuiſio augeatur, tunc iam in incremento morbus cõſtitutus videtur: an id ſine principio eſt aſſecutus? non ita profectò: Nã (vt diximus) non omne augmentũ morboſæ diſpoſitionis morbi incrementũ conſtituit, ſed id, quod poſtea quàm morbus genitus eſt, accedit: alioqui vel nondũ morbus eſt, aut adhuc eſt in principio: Veluti in vlcere aut vulnere propoſito leuis ea prima diuiſio, quæ functiones nondũ impedit, morbi pars, nondũ eſt, ſed in ſtatu neutro ponenda. Ea autem cum illo, quod acceſsit adeo, vt actio primũ lædatur, principiũ totius morbi ſtatuendum eſt: reliqnum autem ad

aug

augmentum pertinet: quòd ſi grauior ab initio læſio facta fuerit, augeatur autem rurſus illa, quicquid accreuit malo, quod inſigniter actiones offendere poteſt, ſub incremento cõpræhenditur, vt maneat id inuiolatum, morbum ſcilicet eſſe in principio, nec alias ſuas partes aſſecutum, quum eam magnitudinem accepit, qua functiones labefactare poteſt, & in eo ſtatu abſque inſigni incremẽto permanet, quicquid autem poſtea illi adiungitur, donec ad ſummũ peruenerit, ad incrementum pertinet. Ac contingit quidem, vt momentaneum nunc ſit principium, vt in vulneribus accidit. Nunc verò ad plures etiam dies extendatur: quemadmodũ apparet in quartanis febribus, quæ citra incrementum, eam, quã in prima acceſsione acceperunt vehementiam, diu ſeruant. Quæ ſi quis ita ſtatuat, omnes ambiguitates effugiet, in quas Galenus incidere videtur, dum diuerſa ratione in ſingulis morbis vtitur ad eorum partes diſtinguendas, & quoſdam ponit in principio eſſe, qui iam planè augentur, quoſdam in vigore, qui remittuntur, veluti vlcera, à quibus craſſa, & concocta ſanies emanat, quæ quidem non amplius vigent, ſed aucta carne arctior redditur diuiſio, & iam planè declinant, & ea quæ aquoſam & acrem ſaniem emittunt, principium iam exceſſerunt, & in augmento conſtitui debent, quippe quum eo tempore latiora, maioráq;, quã prius vlcera, vulneráque conſpiciantur. Eſt ergo prima cognitio temporũ morborum, quæ ab eſſentia illorũ ſumitur: quòd ſi in omnibus eam oculis intueri, vel ſenſibus aliis comprehendere poſſemus, nulla alia regula nulliſque aliis indiciis opus eſſet: ſed quoniam multi occulti ſunt, & intus recondi ti, ex effectibus, quos edunt, ex ſuiſque cauſis notas colligimus, quibus quantum licet certam cognitionẽ aſſequamur. Ac ab effectibus quidem non omnibus, ſed propriis, quæq; cũ natura morbi neceſſario ſunt coniũcta, indicia ſumenda. Sunt porrò annexa cum omni morbo actionũ offenſiones, in quibuſdam verò præter illas reperiuntur qualitates corporis mutatæ & excrementa: neque enim in omnibus morbis hæc adſunt, nec omnes partes excrementa gignunt, quæ morbũ oſtendant. Quis enim (quæſo) oſsium, carnis, neruorum, & multarum aliarũ partium morbi tẽpora ex qualitatibus & excrementis dignoſcere conabitur? quando etiam in affectibus earum partium, quæ excrementa gignunt, &

foras

foras emittunt, hæc ratio ſæpe non iuuat: quemadmodum in melancholia morbo, aut mania apparet, in quibus malis nec excrementa, nec qualitates corporis magnũ momentũ habẽt ad morbi tempora dignoſcenda: quum nihil, vel parum mutentur à naturali ſuo ſtatu, & non multo magis ea in vigore morbi quàm in principio euarient. Actiones autem ipſæ tum in his, tum in aliis morbis illorũ partes optimè diſtinguunt: Nemo enim eſt, qui non videat eos, qui incidunt in huiuſmodi affectionem, leuius ab initio habere: poſtea autem deterius agere, quo tempore morbus eſt in augmento: deinde ſimiles eſſe certo tempore actionũ noxas: quum ſcilicet morbus viget, donec poſtea declinat: quod agnoſcimus, eo quòd actiones meliores quàm prius reddantur: Quamobrem quemadmodum Galenus primo de Locis affectis ſcribit ſolas functionũ differentias ſæpe ſufficere ad morborũ differentias cognoſcẽdas: ſic ſane ad partes illorum diſtinguendas & internoſcendas, illarũ differẽtiæ per magis & minus ſumptæ, vt tempora etiã ipſa per magis & minus differunt: omnibus fiunt cõmunes notæ: alia autem accidentia, quæ ex qualitatibus & excrementis petuntur, in quibus locum habent & percipi poſſunt, tanquã actionum indicia, notæ fiunt pariter ipſorum temporũ morbi: reſultant enim in quibuſdã morbis ex mutua actione & pugna morbi, & naturæ excrementa, quæ qualis ſit actio, & in qua parte ſui morbus ſit, oſtẽdũt. Quod potiſsimũ in morbis ex humore calido & cõcluſio aliquo in loco cõcitatis cõtingit. Nã quũ humor præter naturã calorẽ concepit, naturã primò leuiter afficit, parúmq; lędũtur illius functiones, quo tẽpore morb⁹ in principio eſt: Quũ autẽ ſubiecta materia calidior reddita eſt, deteriores omnes functiones euadũt, augetúrq; morbus: vbi verò vehementem, quem poteſt concipere calorem, accepit, vehementiſsimè homo torquetur, adéſtq; tunc morbi vigor: Contra verò natiuus calor inſitáque ſingulis partibus alteratrix facultas leuiter in principio reſiſtunt: quoniam leuiter moleſtantur: vehementius autem in incremento, quia grauius affliguntur. Sic ſanè in ſtatu vehementiſsima pugna oritur: propterea quod eo tempore ita inuadit morbus: Ac quoniam natura in humorem agit tanquã in cauſam morbificam: ab illo autem excrementa, quæ vnà commixta erant, ſecernuntur, ex ipſis excrementis quid

quan

quantúmque egerit natura,colligimus. Itaque quoniam natura mitius agit,quum morbus mitis eſt:ideo excremen ta cruda,id eſt quæ nullam impreſsionẽ manifeſto accepe- runt,redduntur: quo tempore,vt diximus,morbus in princi pio eſſe creditur:quum autem vehementius vim ſuam exer- cet,impreſsionem aliquam,& alterationẽ euidẽtem in ma- teria facit:proinde excrementa,quæ tunc ab humore, qui alteratur ſeparantur,manifeſtam actionem oſtendẽtia mor bi incrementũ ſignificant. Quum autẽ vehementiſsima fit pugna,ſiquidem ſuperare debet,tunc maximè natura vin- cit:Vnde excrementa reiiciuntur,quæ perfici victoriam,& vigere morbum oſtendunt:alioqui ſi ſecutura eſt mors,eui ctam naturæ functionem,& robur monſtrant. Ita in decli- natione euaneſcit minuitúrq; morbus,quum calor natiuus perfectè vicit,confecitque lædentem materiam. Contingit autem natiuũ calorem vincere,non quòd validior in agen- do fuerit,nimirum quòd eius,qui præter naturam eſt calo- ris vis vehementior,& ſæpius præualere conſpiciatur:quod illius eſſentia & ſymptomata oſtẽdunt,ſed potius reluctan do. Interim enim dum reſiſtit natiuus calor,cõſumitur ma- teria,in qua qui præter naturam eſt calor,id eſt,id quod in- cremẽti caloris præter naturã erat cauſa reſidebat:quo ab- ſumpto,ipſum quoque calorem putredinoſum euaneſcere neceſſe eſt. Atque hoc quidem modo à morbi eſſentia,actio nibus,& excrementis ſigna petuntur ad morbi tempora di gnoſcenda. Præbent tamen & corporis qualitates nonnun- quam etiam in hac re notas,veluti in morbo regio apparet, cuius tempora ex vitio,quod in colore apparet, diſtingui- mus: Nã vbi pallido colore ſuffundi cutis, & quod in ocu- lo album eſt,incipit,principiũ affectus,vnde huiuſmodi co- lor prouenit,putamus:incrementum verò quum intẽditur alienus hic color:viget autẽ morbus,quum nihil præterea addi videtur:at tunc morbus declinat,quum pallor remit- titur,& natiuum colorem corpus recipere incipit:non ta- men ex decremento,incrementóque læſionis,quæ in omni- bus qualitatibus corporis apparet,morborũ tempora diſtin guere poſſumus. Siquidẽ vigente morbo,gracillitas corpo- ris augetur. Iã verò ex tertio fonte,nẽpe ex cauſis ipſis ſigna hauriẽda ſunt:quod vniuerſum genus,vt illud etiã,quod ad eſſentiam pertinet,miror à Galeno prætermiſſum, quum tamen

tamen euidentes huius rei notas præbeat. Nam quæ princi pium morbi iuuare ſolent, aut lædere, quum adhibentur, & proſunt, vel obſunt: teſtantur morbum eſſe in principio. Eadem eſt ratio de his quæ creſcentibus, vigentibus, declinantibúſque morbis exhibentur: quinetiã cauſæ quæ morbum gignunt, quando agere incipiunt, illius initium oſtendunt: Incrrementum vero, quando earum vis augetur. Viget autem, quando ea perſeuerat in eodẽ tenore: inclinat autem, quando de robore cauſarum aliquid remittitur. An non etiam ex ſimilitudine vtilia indicia capiuntur? quandoquidem licet ex ſimilibus morbis, & naturis ſimilia colligere. Nam ſi ignoremus in quo tempore morbus ſit, quum certa quædam ſymptomata naſcuntur: nouerimus autem in aliis morbum fortè in extrema vigoris parte, quum ea apparent cõſiſtere: nõ temerè ſuſpicabimur idem putandũ eſſe in eo, qui præſente morbo laborat. Ac ad omnia quidem tempora dignoſcenda, quæ ex ſimilitudine ſumuntur indicia, plurimum conferunt: maximè tamen ad minimas quaſq; illorum portiones depræhendendas faciunt. nullas enim æquè certas notas ex aliis ſumere poſſumus, quibus intelligere liceat in qua parte ſit principium, incrementum, vigor, & declinatio: quantúcunq; ea proceſſerint, & à ſuo fine diſtent. Cæterũ nõ ſolum vniuerſalia tempora, ſed etiã particularia ex his ſignis ab eiſdem fontibus ductis cognoſcuntur: ſiquidem quum eſſentia, cauſæ, effectus illorũ, & alia ſimilia adſunt, augentur, vigent, minuũtúrq; acceſsionis partes oſtendunt. Sic profectò an morbus habeat acceſsionẽ, vel non, & qualem, an ſcilicet magnã, vel paruam, longam vel breuẽ, anticipantem, vel tardantem, æqualem vel inæqualem, per periodum aut ſine eo affligentem eadem ſigna teſtantur. Sunt etiam quidam morbi, qui acceſsiones non habẽt: alij, qui eas obtinent vehementes: alij mitiores, alij deniq; alio modo diſcrepãtes. Eodem pacto inter morborũ cauſas, quædam ſunt, quæ acceſsiones committunt, vt bilis, pituita, humor melancholicus. Alij autẽ minimè, veluti ſanguis, ſic effectus reperiuntur, qui acceſsionẽ indicant, vt rigor in febribus, quæ (ne omnia proſequi velle videamur) vnuſquiſque facilè intelligere poterit, qui morborũ omnium naturam, cauſas, & effectus perſpectos habuerit, ſine quibus illis futura eſt præſens tractatio inutilis.

Qua

Qua ratione morbi tempora dignoſcas futura, & præterita.

CAP. X.

QVANDO verò ventura ſint morbi tempora tum vniuerſalia, tum particularia citiúſne an tardius nulla certa ſcientia deprahendi poteſt. Non inutilis tamen cõiectura ex prædictis fontibus ductis ſignis, ad hæc præſagienda ſumetur. Sunt enim inter morbos (vt ab eſſentia rei exordiamur) qui properant, quique ſuas partes citò aſſequuntur: in quibus licebit prædicere quamprimum ventura eſſe quæ ſequuntur tempora: veluti in ardentibus febribus contingit, in quibus tum vigor, tum reliquæ partes, aut pari velocitate, aut certe non magno diſcrimine veniunt, contraria ratio eſt in morbis longis, vt docet quartana, cuius tempora præſentia longiſsimè protrahuntur, & quæ ſuccedunt tardius ſubſequuntur. Idem oſtendunt morbi cauſæ: Nam bilis vt breues morbos committit, ſic quæ poſtea ſequuntur morbi partes citò venturas prænunciant, contrarium monſtrant humor melancholicus, & pituita. Cæterum ex morbi effectibus hoc modo illius partes præſentiemus, ſi quidem vehementia accidentia, quæ morbi initio apparent, & vehementes, multúmque anticipantes, & in longum ſpatiũ productæ acceſsiones, vt breuem morbum, ſic quamprimnm illius tempora ventura præſagiunt. Quin etiam quæ in excrementis apparent alterationes, idem ſignificant. Nam ſi in primis diebus ea coctionem oſtendant, ſperare licet ſtatum proximum eſſe, atque etiam eorũm expulſiones magnæ, paruæ, quæque per commoda aut incommoda loca, & tempeſtiuè, aut aliter fiunt, propinqua eſſe aut longius abeſſe ſubſequentia morbi tempora prædicunt. Anni verò tempora cœlique conſtitutio, corporis ſtatus, vitæ conditio, & reliqua, quæ proſequuti ſumus (dum breuis, & longi morbi notas explicaremus) ſigna ad hæc præſagienda præbent, quatenus ſcilicet morborum cauſas monſtrant. Nec illud quidem ignorandum eſt ex eiſdem ſignis particularia tempora prænoſci: ſunt enim ex morbis, qui acceſſionum initia longiora habent, in quibus earum incrementa & vigores tardius expectare oportet, alij verò, qui con-

trario modo habent, in quibus contrarium contingit. teſtantur idem & cauſæ, pituita etenim longius reddit acceſſionum principium, & incrementum, bilioſi verò morbi exacerbatio ad vigorem minimo temporis ſpatio properat. Sic ſanè breuiores reddit declinationes & ſtatum accelerat virtus robuſta languentis corporis. Nec deſunt ex effectibus morborum indicia qui per acceſsionum tempora apparent. leuis namque rigor proximum eſſe calorem, & incrementum acceſsionis in febribus ſignificat. Sudor, qui emanare incipit, inſtantis declinationis eſt indiciū. Quum verò apparent nonnulla ſymptomata, quæ in aliis didicimus, in fine incrementi acceſsionum emergere, proximum eſſe vigorem, ex ſimilitudine ductis ſignis, colligimus. At præterita eſſe morbi tempora ex ſignis, quæ quod præſens eſt ſignificant cognoſcemus, præteriiſſe namque principium, ſi morbum in alia parte conſiſtere ex propriis notis depræhenderimus. Atque hæc quidem ſatis de morbi temporibus, vniuerſalibus inquam & particularibus ſufficere poterunt his, qui noſtro hoc labore adiuti, cætera ſi quæ ſupererunt adiicere ſtudebunt.

IOAN

IOANNIS ARGENTERII DE SIGNIS MEDICIS

LIBER PRIMVS.

De vtilitate ſignorum.

CAP. I.

NVLLA propemodum eſt medicinæ pars ea dignior, vtiliórve, quæ de ſignis agit: Quum enim latentes affectus præſentes per ſigna dignoſcimus, & quæ anteceſſerunt, tanquam præſentia eſſent, commemoramus, quæque poſt longum etiam tempus ventura ſunt prædicimus, diuinam quandam artem ab omnibus profiteri putamur. Vtilis autem eſt hæc cognitio, tum per ſe (ſiquidem vtile philoſophari, & res abſtruſas dignoſcere) tum verò ad omnia medici officia ſummopere neceſſaria. Nam nec ea, quæ ſecundum naturam in nobis ſunt, conſeruare, nec quæ naturæ contraria profligare, vel imminentes morbos præcauere poſſumus, niſi omnem corporis ſtatum perſpectum habuerimus: Ac etiam quum homines quæ illis eueniũt, nobis præcognita vident, non ſolum artem noſtram extollunt, illiúſque profeſſores admirantur, ſed etiam (vt inquit Hippocrates) facilius ſeſe illis committunt, ad omniáque remedia ſuſtinenda paratos exhibent. Vulgi præterea infamiam & calumnias, quibus hæc ars noſtra ſi quæ alia ſubiecta eſt, facilè euitabit Medicus, qui in hac parte inſtructus, omniũ diſpoſitionum corporis naturam euentúmque prænuntiabit: Poſtremo remediorum authoritatem retinebit, dum illis vtetur in his tantummodo, quibus ea profutura præuidet: in illis verò quos morituros præſentit, ea non infamat, quæ aliis ſunt præſidio, qui ſanari poſſunt: Quo magis profectò mirari licet hanc medicinæ partem, cuius dignitas, vtilitáſque tam latè patet, à nemine (meo quidem iudicio) pro dignitate hactenus ſatis excultam & literis mandatam fuiſſe.

Nam Hippocrates ferè ſolum præſagia ſalutis & mortis, idque in morbis acutis, aliis generibus contemptis, eſt complexus. Galenus verò omnia etiam non attigit, & ſi id fortè contentioſis conceſſerim, certa tamen arte, non facit, quod quærimus: quum ſparſim ſingula proſequatur, & capita huius rei, quibus docendi ratio cõſtat, nuſquam doceat: Quum enim hæc tractatio potiſsimum exigat, vt expendamus quæ & quot ſint ſignorum genera, differentiæ, qui quótve fontes, à quibus ſingula ſigna deriuant, quæ propria ſit illorum vis, & vſus, quæ demum ratio ea inueniendi, & recenſendi, hæc omnia (vt ſuis locis oſtendemus) vel prætermiſit, aut certè non ſatis explicauit: quod quidem ex eo omnibus conſtare poteſt, quod inter eius infinita propemodum volumina nullum extet opus de ſignis ab eo compoſitum. Ac vtinam ex tot tantíſque illis libris, quos in Eraſiſtratum, Aſclepiadem, aut alium denique quemcunque, nulla noſtra vtilitate, prolixiſsimè, & fortè etiam diligentius ſcripſit, aliquot huic tractationi peculiariter dicaſſet: Sic profectò haberemus artẽ noſtrã multo perfectiorem, & ad diſcendũ faciliorem. Quæ quidem dicta velim, non vt eum repræhendam, cui omnia debemus, ſed vt interim dum doceo quid in eo deſit, quid ars noſtra in hac re poſtulet, ſtudioſos illius excitem ad ea perficienda, quæ ab eo optimè inchoata fuerunt: Nam quid poſt eum commemorem recentiores Græcos, vel Arabes, aut noſtros de medicina ſcriptores? qui vel ea ſolum referunt, quæ ab antiquioribus ſunt memoriæ prodita, nullo adhibito iudicio, nulla arte, aut in eorum diſsidiis componendis perpetuò verſantur, contempto artis incremento, cui ſoli incumbere debent, qui ſe ad aliquid docendum, vel ſcribendum conferunt: Ac profectò vt res hæc digniſsima vtiliſsimáq; cenſetur, ita difficultate alias omnes medicinæ partes aut ſuperat, aut æquat. Quid enim quæſo difficilius, quàm præſentia, præterita, futuráque omnia, quę corpori noſtro accidunt, quod hæc medicinæ pars promittit dignoſcere? quum ſæpe ita lateant illa, vt nullo certo indicio depræhendi poſſe videantur, & tam multa támque varia capita ipſa tractatio obtineat, vt etiam re ipſa perſpecta, omnia certa docendi ratione explicare ſit difficillimum. Quo magis nobis ignoſci à beneuolis lectoribus poſtulamus, ſi rei difficultate forte victi in tantis aliis

occup

occupationibus, quibus iam aliquot annis ex continuo docendi labore & varia ſtudiorum permutatione premimur, tractationem abſoluere, & exacte expolire nequiuerimus. Non enim (vt etiam antea ab initio præfati ſumus) ad hæc ſcribenda nos contulimus, vt noſtra omnia putaremus perfecta, ſed vel vt ſtudioſos veritatis ad ea, quæ nos poſt antiquos ſcriptores colligere, & arte aliqua tractare aggreſsi ſumus, perficienda potius inuitaremus, aut nobis ipſis viam muniremus ad hæc abſoluenda, ſi plus otij aliquando nacti erimus.

Quot capita habeat hæc tractatio, & quid ſit ſignum, quóve modo hoc loco ſumatur.

CAP. II.

HABET hæc tractatio quædã omnibus communia, quædam verò ſingulis propria: eſt enim illud commune omnibus ſignis, quod ſigna ſint; & alicuius generis, & differentiæ, quòd ab aliquibus ſumantur fontibus, quòd vim aliquam habeant, quòd vſu, vel ordine priora, vel poſteriora alia aliis exiſtant, quomodo præterea inueſtiganda, enumerandáque ſint. Proprium autem illud eſt, quòd quædam præſentia, quædam præterita, quædam futura monſtrent. Artis præterea munus eſt ab initio docere, quorum ſigna quęrantur: Hinc enim quod cõmune propriúmq; eſſe debet, elicitur. Ac de illis quidem, quę cõmunia ſunt toti operi, hoc primo libro, de aliis verò poſtea ſuo loco agemus: Ac quoniam nonnulla etiam ars pręcipit, quę ad artificis perſonã efformandam propriè pertinent, ea quoque ſuis locis inſeremus: Illud verò etſi logica docet, quod ſcilicet ad definitionem ſigni pertinet, ne quid tamen in hac re deſideret rudior lector, ac ne etiam aliter hoc nomine vtatur, quàm à nobis vſurpetur, ab hoc tractationem noſtrã auſpicabimur. Eſt igitur (vt definit Ariſtoteles) id ſignum, quod rem aliquã ſignificat. Vt enim cauſa dicitur id, quod ad aliquid faciendum confert: definitio, quod alicuius naturã explicat: Indicatio verò id, quod aliquid indicat in vſu materię medicę eſſe faciendum. Sic (vt diximus) ſignum eſt, quod alicuius rei eſt ſignificatiuum. Porrò ſiue ſigna, ſiue indicia,

vel notas, vel alio verbo voces, quod rem occultã declarat, nihil referre velim. Non enim inter hæc nomina eam differentiam agnoſcimus, quam Græci ponunt inter σημεῖον, & τεκμήριον, quòd ſcilicet, hoc neceſſarium ſit indiciũ, illud verò non neceſſarium exiſtat. Atque illud etiam ignorari nolim latius à nobis ſigni nomen ſumi quàm ab Ariſtotele capiatur. Ille enim tantummodo ab effectis ſigna ſumi docet: Nos verò quicquid poteſt aliquid eorum quę in corpore noſtro ſiunt ſignificare, nomine ſigni donamus, porrò ſignificare eſt tacitè admonere vnum ex alio: Fit autem tacita hæc admonitio ex comparatione rei ſignificantis cum ſignificatũ: ſimul enim atque facta eſt huiuſmodi comparatio, depræhendit intellectus quod quærebat, qua ratione ex fumo ſignificari ignem dicimus. Nam quũ notum ſit effectus à ſuis cauſis naſci, non mirum eſt ſi vno cognito aliud protinus animus concipit, id quod eſt ſignificare, quapropter eadem re vtimur ad ſignificandum, indicandum, & demonſtrandũ: nam ex cauſa morbi relata ad ea quæ facienda ſunt in ægrotis elicitur indicatio, ex eadem confecto ſyllogiſmo fit demonſtratio ad ſymptomata morborum probanda, quũ autem affectionem aliquam cognoſcere volumus abſque expreſſa ratiocinatione cauſa huiuſmodi ſignum fit. Omnia ergo hæc probãt ex vno diuerſa, prout ad diuerſa referũtur.

Quæ per ſigna in medicina dignoſcere oporteat.

CAP. III.

HABET medicina propria ſua inſtrumenta ad ſingula dignoſcenda, quibus opus habet. Signis autem vtitur ad omnem corporis ſtatum, quæque in eo eueniunt, cognoſcenda: Etenim corporis noſtri conditio variatur, ſiquidem nunc ſecundum naturam eſt, nunc præter naturam, nunc verò media ſiue neutra euadit, aliud præterea in omni ſtatu eſt: vt cauſa, aliud vt conſtitutio ipſa, aliud denique vt effectus conſtitutionis, vocatũrque (vt antea oſtendimus, quum de morbi definitione ageremus) conſtitutio ſecundũ naturã ſanitas, illius cauſa, ſanitatis cauſa, effectus accidentia: conſtitutio verò præter naturam morbus, illius cauſa,

morbi

morbi cauſa, effectus morbi ſymptomata. Sic neutra conſtitutio, vel non naturalis, neutra cauſa, neutrique effectus dicuntur, quum peculiaria alia nomina non habeant, quibus nuncupentur. Quinetiam non ſolum in omni conſtitutione, ſed etiam in cauſis, & effectibus ipſius quoddã eſt vt perfectum, aliud imperfectum plus vel minus, vocatúrque ſanitas, quæ perfecta eſt ſalubritas, vnde corpus, quod ea præditum eſt, ſalubre nominatur, quę verò imperfecta eſt ſanitas, & aliquo modo vitiata, inſalubritas; & proinde corpus, cui illa ineſt, inſalubre nuncupatur. At quæ media inter has reperitur, neutra etiam appellatur ad alterius differentiam, quæ inter ſanitatem, & morbũ eſt poſita, extremorũ tamen additione; vt quũ dicimus neutrum inter ſalubre, & inſalubre. Poſtulat etiam ratio vt cauſæ, & effectus compoſitionis eodem modo diuidantur. Vt enim conſtitutio quædam eſt ſalubris, quædã inſalubris, alia neutra: ſic profecto cauſam, effectus, ſalubres, inſalubres, & neutros ponere oportet, nũcupantes nimirũ eam cauſam ſalubrem; quæ ſalubritatis; inſalubrem, quæ inſalubritatis, neutram quæ neutrius ſanitatis eſt effectrix, aut conſeruatrix. Effectus verò ſalubres, inſalubres, & neutros dicemus, qui huiuſmodi conſtitutiones ſequũtur, quorũ ſingula, rurſus in ſimpliciter & ſecundum quid talia, & illa in ſemper vel vt plurimũ talia diuiduntur, quæ ſcilicet quod ſummũ eſt in ſuo genere, aut parum deficit ab eo, quod eſt perfectum, cõpræhendunt. Hæc itaque imprimis per ſigna dignoſcere neceſſe eſt, an ſcilicet ſecundũ naturam ſit, an præter naturam, vel neutrũ, ſiue mediũ, quod eſt in corpore, Si conſtitutio eſt, vel conſtitutionis cauſa, vel illius effectus, præterea an perfectũ vel imperfectum exiſtat vnũquodque in ſuo genere. Peculiariter autem quædam alia in ſingulis cognoſcenda. Nam in ſtatu præter naturam non ſolum morbũ, ſed illius naturam, genera, differentias omnes, partes, locũ in quo reſidet, generationis illius rationem, finem, modũ, tempus, quo ad finem peruenit, ſolutionis qualitatem perſpectam habere oportet. In cauſis eadẽ ferè omnia notantur quæ in morbis ipſis. Nam quid ſit cauſa, qualis illius natura, quódue genus; cuius differentiæ putetur, quo loco contineatur, quóue modo morbum gignere, intendere & fouere, & quando quóue modo, & per quem locum expelli valeat, ignorandum non

eſt,cauſarum tamen morbi partes, ſiue tempora non ita dicimus vt morbi partes,ſiue tempora. Cæterũ in effectibus præter naturam quædam etiam ex illis notare neceſſe eſt: etenim quod ſit ſymptoma,& quæ ſit illius natura,& cuius generis,& ad quam differentiã pertineat, à quo proueniat, quo loco contineatur,quas partes corporis affligat,quo tandem modo abigi,gigniq; valeat,ignorandũ non eſt. Porrò in ſtatu ſecundum naturam,quædam eodẽ modo,vt in alio, qui præter naturam exiſtit:quædã nullo pacto conſiderantur,quippe quæ qualiſue ſanitas,cuius generis, ad quã differentiã ſpectet,à quibus cauſis gignatur, & quos qualéſque effectus pariat,quodnam illius principium, quis finis, quo modo reſtitui,& corrumpi poſsit, cõperta habere debet medicus. At ſanitatis,vt morbi partes non expendimus, ſiquidem in principium,incremẽtum,ſtatum, & declinationem, ſanitatem,vt morbum,diuidere non ſolemus:eadem de medio ſiue neutro ſtatu cognoſcenda ſunt qualia notauimus in eo,qui ſecundum naturam exiſtit. At verò quæ prædiximus omnia,non vtcũque, nec vno dũtaxat modo medicum oportet per ſua ſigna conſequi, ſed quum præſentia ſunt, præterita & futura dignoſcere debet. Non enim ſatis eſt ſcire morbum eſſe præſentem,ſed quãdo venturus ſit,aut præterierit. Nec ſolum ſanitatẽ,quando adeſt,cognoſcere oportet,ſed quando poſt morbum ventura, & quæ qualiſue fuerit,antequã morbus hominem corriperet, eadẽ planè in illorũ cauſis,& effectibus ponere oportet. Quæ enim & quales ſint cauſæ,quę morbos nũc gignũt,augent,fouẽt, quæúe antea pepererũt,aut poſtea cõmittent,aut tollent,qui item, qualéſque ſint ſanitatis effectus,vel morbi,aut neutrius conſtitutionis,quũ adſunt,anteceſſerunt,& futuri ſunt,ſcire expedit. Quæ autem peculiariter cognoſcere oporteat de his, quę præſentia,præterita,& futura ſunt, ſuo loco trademus.

De generibus, & differentijs ſignorum.

CAP. IIII.

QVAE, & quot ſint ſignorum genera tũc patebit, quũ ea docebimus è quibus ſigna vniuerſa ducantur: Quot enim inueniẽtur,quæ alia oſtendere poſſunt, tot ſanè ſignorum genera ſtatuentur. Nunc verò à quibus ſignorũ differentiæ

rentiæ ſumantur, & quę quótue illæ exiſtant explicabimus. Quæ meo quidem iudicio ab antiquis ſcriptoribus ita conſcripta ſunt, vt in his explicandis methodo vſi non videantur. Etenim Galenus, cui omnia ſua ars noſtra debet, nec omnia ſigna neceſſaria cōplectitur, nec quæ tradit ex cōmodis diuiſionibus, & certis principiis naſcūtur. Omitto quòd ſparſim hæc enarrat, quæ quidē omnibus conſtare puto, qui rei euidentiam, & naturā ſequūtur, quíque in arte perficienda magis quàm in ſcriptoribus temerè defendēdis laborāt. Ac vt pauca de hac re attingamus illorum gratia, qui veritate perſpecta, ſectarum patrociniū deſerunt, benéque admonentes ſequūtur, Galenus in arte medicinali, vbi exactiorē quàm alibi vſquam de ſignis tractationem inſtituere velle videtur, ſigna diuidit in ſalubria, inſalubria, & neutra: Eáq; vocat ſalubria, quæ ſanitatem, inſalubria, quæ morbū, neutra, quæ mediū ſtatum inter ſalubre, & inſalubre ſignificāt. Qua in re multa deſiderari poſſe videntur. Primū quòd non ſatis generalis ſit hæc diuiſio. Quum enim ſigna ſint excogitata, vt per ea res ſignificatas cognoſcamus, neceſſe profectò eſt ſignorū differentias, eorū quæ ſignificantur differentiis adæquari. Atqui non ſolum ſanitatem, morbum, & neutrum ſtatum, ſed illorum etiam cauſas, effectus, & quæ ſuperius adnotauimus reliqua, per ſigna depræhendere oportet. Ac quum alibi ille quæ in nobis ſunt, diuidat in ea, quæ ſecundū naturā, vel præter naturā, vel media cōſiſtunt: quur etiā eodē modo ſigna non diuidit, quibus illa ſignificātur, quòd ſcilicet quædā ſint ſecundū naturā, alia cōtra naturā, alia demū neutra. Deinde quū corpus ſalubre apud eū ſolū ſignificet quod proba ſanitate eſt pręditum, inſalubre quod deteriore conditione eſt affectum: quur eſt quòd ſigna ſalubria ad totum ſanitatis genus extendit: inſalubria verò ad morbum & appellationem in vtroque cōfundit? Ratio etenim exigit, vt ſignum, quod ſanitatem ſignificat, ſanū, quod ſalubritatem, & non ſanitatem, ſalubre nuncupetur? Inſalubre verò inſalubritatem, & non morbum monſtrare dicatur. Poſtremò vt neutrum quendam alium ſtatum inter ſanitatem & morbum ponit: ſic genus quoddam ſignorum ab eo ponendum fuerat, quod ſcilicet illius generis eſſet index. Non enim rationi eſt conſonum, vt quum de neutro inter ſalubritatem, & inſalubritatem eo loco agit,

nulla facta illius mentione, quod alibi inter ſanum & ægrum collocat, ſigna neutra aliter vſurpet, quàm quæ eum neutrum ſtatum, cuius mentio fit, monſtrant. Cæterum in commentario duodecimi Aphoriſmi libri primi aliter ſigna diuidit nempe in ea, quæ vel aſsident, & ob id aſsidentia dicuntur: Vel criſim ſiue iudicium, quod fit in morbis, ſignificant: vnde decretoria ſiue iudicatoria ſigna nuncupantur, vel coctionem, aut cruditatem, vel ſalutem, aut mortem oſtendunt, qua quidem diuiſione omnino prætermittit, quæ ſanitatem, & illius morbique cauſas, effectus, generationem, ſolutionémque in morbis & ſolutionis modum: item quæ morbi tempora, locum affectum, & alia multa ex his, quæ ſuperius commemorauimus indicant. Quinetiam certam non ſeruat in hoc diuidendi rationem. Quum enim primo ex eo, quod ſignificatur ſigna diuidere cœpiſſet: quum dicit quædam eſſe, quæ paſſionem ſignificant, oportebat ſanè & alia ſigna pariter ab eodem ſumere: id quod non facit. Nam aſsidentia ſigna his opponuntur, quæ inſeparabilia ſunt, quaſi rem ipſam circunſtent, non tamen cum ipſa neceſſariò coniuncta reperiuntur, debebátque hoc modo fieri diuiſio ſumpta à rebus, quæ ſignificantur: ſigna inquam quædam paſsionem ſignificant, quædam morem, magnitudinem, differentiam morbi, nõnulla criſim, alia coctionem vel cruditatem: quædam ſalutem, aut mortem prænunciant: & poſtea illorum natura declaranda erat, nomináque ſingulis generibus imponenda, quòd illa, quæ paſsionem indicant, vnà cum morbo inuadant, & ob id paſsionem ſignificantia dicantur: Quæ verò magnitudinem, differentiam, & morem morbi monſtrant, eo quòd cum natura morbi neceſſariò non ſunt coniuncta, ſed paulo longius poſita, quaſi iuxta ſedere videantur, aſsidentia ob id nuncupentur: & ſic alia omnia eum percurrere oportebat: Extant verò, & aliæ multæ ſignorum diuiſiones apud eundem authorem, de quibus paulò poſt, quum methodo rem tractare aggrediemur, obiter agemus: vniuerſæ tamen, quæ apud illum reperiuntur diuiſiones, vel ſolum eam partem, quæ de morbis agit, explicant, aut certè non omnia complectuntur, quæ ars noſtra in hac re poſtulat. Id quod nos (quantum licebit) facere iam auſpicamur. Itaque ſi ſignum id eſt, quod rem ali-

quam

quam ſignificat, meritò ex differentiis rerum, quæ aliquid ſignificare poſſunt, vel ſignificantur, & ex diuerſa ſignificandi ratione ſignorũ differentiæ petentur: Significant autẽ, vt poſtea oſtendemus quædã vt cauſæ, quædã vt rei ipſius naturã, alia vt illius effectus, alia vt ſimilia aliis. At quum dixerimus tria prima eſſe genera eorum, quæ cognoſcere oportet, nempè quæ ſecundum naturam, vel præter naturam, aut neutra ſunt, primam in hoc genere, & omnibus cõmunem hanc ſignorum differentiã conſtituemus, quòd quædã ſint naturalia, quædam præter naturam, alia neutra, ſiue inter hæc media, ea intelligentes naturalia, quæ ſtatum, qui ſecundum naturam eſt, monſtrant: neutra, quæ neutrum: præter naturam verò, quę huiuſmodi corporis cõditionẽ indicant, inter quæ rurſus quædam reperiuntur, quæ compoſitionẽ ipſam, quædã, quæ compoſitionis cauſas, alia, quæ illius effectus ſignificant. Quorum quæ compoſitionis ſecundũ naturam (quæ proprio nomine ſanitas vocatur) ſunt indices, ſana vocabuntur: quæ verò eam declarant, quæ præter naturã eſt, morbúſque & ægritudo nominatur, nihil prohibet quominus morboſa, & ægra, ab eo etiam quod ſignificatur mutuato nomine, nuncupentur: Neutra autẽ dicantur inter ſana & ægra, quæ neutram mediámq; inter ſanitatẽ & morbum conditionẽ oſtendunt. At quæ cauſas & effectus illorũ declarant ſigna, nullo peculiari nomine donari poſſunt, ſed additione eius, quod ſignificatur, exprimuntur, quòd ſcilicet quædam cauſam ſanitatis, morbi, & neutrius ſtatus manifeſtent: Cæterum vt ſanitas in ſalubritatem, inſalubritatem, & neutrã, mediámque inter eas diſpoſitionẽ diuiditur, ſic quædã ſigna ſalubria, inſalubria, & neutra, quæ ad ea dignoſcenda referantur, ponere oportet: Quorũ ſingula rurſus in ſimpliciter, & ſecundum quid talia: & illa in ſemper, ſiue in ſummo, & prorſus talia, vel vt plurimũ, ſiue à ſummo aliquantulũ diſtantia, diſtinguenda, quæ ſcilicet ſimpliciter, & ſecundũ quid, ſiue vt nunc, & ſemper, & vt plurimũ ſalubrem, & inſalubrem, & neutram ſanitatem indicant. Quæ verò cauſas ſalubritatis, neutrius ſanitatis, inſalubritatis, & illorũ effectus, quódq; in illis eſt ſimpliciter, ſecundum quid ſummũ, & quod à ſummo aliquãtulum declinat, ſigna oſtendunt circumloquutione quũ proprio nomine careant, exprimi debent. Cæterùm in ſtatu præter natũram

quæ morbum,eiúſque naturam declarant ſigna pathognomonica,id eſt paſsionem ſignificantia à Græcis nuncupantur: Atque inter illa(vt Galenus teſtatur libro primo Prorheticorum) γνωρίσματα dicuntur,quæ incipientis affectionis ſunt notæ: Quæ autẽ alia omnia de morbis dicta oſtendunt, ἐπιφαινόμενα, id eſt mox apparentia,ſiue ſuperuenientia ſigna forte vocari poſſunt: opponuntur enim his, quæ morbi naturam patefaciunt,eo quòd illa ſemper cũ morbo ſint coniuncta:ea verò,quæ alia de morbis indicant, nunc cũ eo inuadant, nunc autem poſtea ſuccedant:quanquam tamen Galenus nonnunquam tria duntaxat genera ſub mox apparentibus complectitur. At quæ differentiam morbi, magnitudinem,& morem docent ſigna, συνεδρεύοντα,id eſt circunſtantia,& à noſtris interpretibus aſsidẽtia dicuntur, quòd morbi naturam veluti circunſtent,nõ autem penitus coniuncta ſint, & inſeparabilia, quemadmodum illa quæ paſsionem ſignificant,quæ vnà cũ morbo inuadunt, & deſinunt:hæc autem aliquando cũ morbo, nonnunquam poſt genitũ morbum,aliquando etiam nũquam conſpiciantur. Quæ verò morbi tempora declarant ſigna ſumpta ex materiæ coctione,& cruditate in morbis ſcilicet in quibus locum habent, cruditatis coctioníſq; indicia nuncupantur: Nam quæ cruditatem oſtendunt,principiũ morbi ſignificant:quæ manifeſtam coctionem,incrementum:quę perfici coctionem,ſtatũ:quæ perfectam,declinationem monſtrãt: Alia autem ſigna,quibus morborum tempora in iiſdẽ morbis,in quibus coctiones,& cruditates excrementorum non fiunt,à natura ipſius morbi & ſymptomatibus ducta non aliter nuncupantur,quàm ſigna,quæ morbi temporum indicia ſunt:quemadmodum etiam quæ morbi genera,locũ, in quo morbus reſidet,generationis illius rationem:tempus,quo morbus ſoluitur,ſolutionis qualitatem,locum per quem expellitur,illius deniq; cauſas & effectus produnt,proprio nomine ab antiquis non ſunt donata,paucis admodũ exceptis:Nam quæ ſubitam in morbis mutationem per excretionẽ,aut abſceſſum naturæ vi factũ,quam criſim vocãt, teſtantur,ſigna critica,ſiue iudicatoria appellãtur:quæ alio modo factam ſolutionem monſtrant,peculiari nomine carent,quæ mortem lethalia,quæ ſalutem ſalutaria propriè vocantur. Cæterũ ſigna,quæ demonſtrant quæ præſentia ſunt

ſunt διαγνωστικὰ,id eſt demonſtratiua,quæ verò prænunciant
futura προγνωστικὰ, id eſt præcognitiones,prædictiones,præ
ſagia,vel præſenſiones à nobis commodè vocantur. Quæ
verò commemorant præterita ἀναμνηστικὰ,id eſt memorati
ua ſigna vocantur:etſi prædictionum nomen,teſte Galeno
in Arte medicinali,ſignificare poteſt tria hæc genera ſigno
rum.Prædicere enim(vt diximus)idem eſt quòd præcogno
ſcere:vnde quum ea,quæ præſentia ſunt,vel præterita,vel
futura quibuſdam ſignis præcognoſcimus,quaſi videantur,
antequam ſint patefacta,ea præſentire,præſagiréque dici-
mur. Diuidi autem rurſus hæc poſſunt,quòd quædam ſcili-
cet præſentia ſolum,alia præterita,alia futura:quædam præ
ſentia, & præterita,quædam præſentia,& futura,quædam
futura,& præterita:alia verò omnia etiā ſignificare valeāt,
præſentia,inquam,præterita,& futura. Atque hactenus qui
dem eam diuiſionem,quæ à ſummis rerum generibus,quæ
ſignificantur,incipit,vſq; ad infimas ſpecies proſequuti ſu-
mus:quòd à Galeno factum optarem , qui ſingulas ſepara-
tim,nulla adhibita connexione,nec ſummis generibus enu
meratis diuiſiones facit,quum tamen ille alios vbique re-
præhendat,qui à primis generibus diuiſiones nō exordiun
tur,diuiderèque deſinunt antequam ad infimas ſpecies ſit
peruentum,& optime quidem:nam ignoratis ſummis ge-
neribus,progredi non poſſumus,quum lateat quid à quoq;
proueniat:quid caput ſit,vbi verò infimas differentias non
aſſequimur,quid medium ſit,quídve finis,& quot tandem
ex ipſis generibus naſcantur,perſpici nequit.Sumi poſſunt
non inutiles aliæ à rebus ſignificatis ſignorum diuiſiones,
quę in ſuperiores ſpargi poſſunt. Veluti quū dicimus quędā
eſſe bona ſigna,quæ bonū aliquid præſens,præteritum,aut
futurum monſtrent,quædam mala,nonnulla indifferentia:
Ac rurſus inter bona.quædā optima,alia minus quàm opti
ma reperiantur:ſic inter mala,quædam peſsima , quædam
minus mala,nonnulla extremè lethalia,vel quæ pręſentem
iam mortem oſtendunt:Præterea à rebus ſignificatis ea ſu-
mitur differentia,quam habet Galenus quū ſcribit quædā
ſigna eſſe quæ curationem indicent,quædam conſeruatio-
nem,quædam reſtaurationem,alia denique præcautionem.
Ab his etiam fontibus ea ducitur,quam habet primo de Lo
cis affectis,quæ tamen compræhenſa videtur in prima di-
uiſio

uiſione. Ait autem eo loco ſigna quædam eſſe, quę morbum ſolū, quædam quæ affectam partem, alia, quæ vtrumq;: quędam verò eſſe, quæ duos affectus, nonnulla quæ duas partes, alia tandem, quæ cauſam, & affectum monſtrant. Sed ne ſingula in hac parte proſequamur, liceat vnicuiq; quādo opus fuerit ſigna diuidere, facta ex rebus ſignificatis diuiſione. Iam vero à ſignificandi modo differentia hæc ducitur, quū dicimus quædam eſſe, quæ ſemper idem ſignificant, aut bonum vt coctionis ſigna, vel malum, vt quæ malignitatem morbi oſtendunt, vel quod indifferēs eſt, vt cubare per febres in latere dextro vel ſiniſtro: alia verò nō ſemper idem monſtrare, ſed vno tempore vnum, alio aliud, qualia ſunt decretoria ſigna: quæ ſi cocto iam morbo ſuperuenerint, breui venturā ſanitatem prænunciant: Si verò crudo adhuc morbo appareant iudicationem non bonā, quæ ſcilicet aut ad perniciem tendat, aut in longum tempus morbū trahat, declarant: Pertinet quoque ad hoc caput ea diuiſio quum dicimus: quædam ſignificare vt cōmunia, quædam vt propria, quædam vt immediata: alia verò vt mediata, nōnulla ſuapte natura, alia verò aliorum ratione: & quòd quædam ita ſignificent, vt magnā vim in ſignificando habeant, alia verò paruam, aut incertam obtineant: Sumuntur enim hæ omnes differētiæ à ſignificandi modo, & ratione: Nec dubito alias reperiri poſſe diuiſiones ſignorum: neq; enim hoc loco ſingula proſequi volumus, ſed ſatis eſt methodum indicaſſe, & capita monſtraſſe, ex quibus vniuerſæ diuiſiones, & differentiæ duci poſsint. Omnes enim, quæ certa docendi ratione conſtant vel à rebus ſignificantibus, aut ſignificatis, vel à ſignificandi modo deriuare inuenientur: Aliæ autem, quæ artificio carent inter ſe confuſis fontibus ex mixtione alienarum differentiarum reſultant, vt antea oſtendimus huius generis eſſe eam diuiſionem, qua Galenus in Aphoriſmis vtitur: quæ quum vnuſquiſque nullo negotio perſpicere valeat, ad ſequentia properabimus.

De

De ſignorum fontibus à quibus ſigna omnia ducuntur.

CAP. V.

QVVM variæ ſint ſignorum differentiæ, illud ſequitur explicandum, vt doceamus à quibus illæ ſumantur, & ſigna vniuerſa ad omnia, quæ cognitu ſunt neceſſaria, ducantur: Qua in re illud imprimis tradendũ quid ſignum eſſe, quídve ad aliud declarandum adferri poſsit: Deinde an vnum ſolum vel plura ſtatui debeant, à quibus omnia ſigna petantur, quòd ſi ea plura ſunt, quot nã, & quæ tandem ſint, & an in ſingulis diuerſa vel eadẽ omnibus genera ſtatui valeãt? Qua verò ratione antiqui recentioréſq; ſcriptores hæc etiã tradiderint, omnibus veritatis ſtudioſis conſtare puto: quippe quum nullum ex his ſcopis meo quidem iudicio, methodo aliqua ſatis explicatum apud eos inuenire liceat, ſed quoſdam nec etiam attingant: alios verò empiricorum more nulla ſeruata docendi ratione, dum ſingula quæque proſequuntur, explicent, id quod ex multis aliis Galeni locis, tum maximè ex libro de Morbis vulgaribus oſtendere poſſumus, vbi vna cum Hippocrate Galenus ea enumerat, à quibus notæ petantur tum ad morbos ipſos dignoſcendos, tum ad illorum finem prædicendum, quum ait ex natura communi & propria, ex morbo, ægrotante, oblatis, offerente, cœli ſtatu, habitationis loco, conſuetudine, victu, viuendi conditione, ætate, ſermone, taciturnitate, imaginationibus, ſomnis, vigiliis, inſomniis, vellicationibus, frictionibus, lachrymis, acceſsionibus morborum, deiectionibus, vrinis, ſputis, ſudore, rigore, frigore, tuſsi, ſternutamento, ſpiritu, ructu, flatu ſilente, ſtrepente, ſonoro, ſanguinis eruptione, hemorrhoidibus, & cæteris huiuſmodi ſigna ſumi, quæ propemodum infinita ſunt, nec arte vlla explicantur, nec memoria cõtineri poſſunt. Qur enim viuendi conditio, aut conſuetudo ſigna ſunt morbi, non patet, niſi prius, quid poſsit eſſe illius indicium, ſit oſtenſum. Quum præterea vigiliç inſomnia, imaginationes, vellicationes ad vnum genus referantur, nempe actionẽ lçſam: deiectiones verò, vrinç, ſputa, ſudores ad aliud nempe ad excreta: & quod dixit de ſomnis, & vigiliis, idem etiam intelligi

ligi poſsit de reliquis animi,& corporis actionibus labefactatis:capita profectò erant explicanda, & generatim ea à quibus ſigna ſumuntur ante oculos ponenda:ſic enim intelligemus à quo fonte ſingula deriuent,& quæ prætermittũtur eiuſdem generis,ob infinitam ſingularũ rerum multitudinem in genere compræhenſa intelliguntur. Hinc illud profectò euenit,quòd infinita propemodũ ſigna in vnaquaque re authores enumerent, & à diuerſis principiis perpetuò auſpicentur,deſinántque in eo,quod ignoramus,an vltimum ſit,an aliud poſt ſe relinquat. Hac etiam ratione fit,vt authores in ſingulis morbis de numero ſignorum inter ſe diſſentiant,quum vnus plura quàm alius ponat, nimirum quòd arte nõ vtantur,quæ iuſtum numerũ ſemper in omnibus aſſequitur: & denique id facit perpetuò nos hæſitare, an omnia ſigna eius,quod quærimus ſint compræhenſa, vel aliquid adhuc ad perfectum numerum deficiat:quæ omnia incommoda effugiet,qui ab initio certa capita veluti fontes ſibi proponit,ex quibus poſteà ſingula exhaurit. Quod quidem Galenus in Arte medicinali facere cœperat, ſed nec omnia capita neceſſaria ponit, quum multa ſigna adferat ad ſingula dignoſcēda,quæ à nullo fonte ab eo propoſito emanant,id quod paulo poſt docebimus. At ſi quis eadē quæ nos trademus,ab eodē authore elici poſſe dicat,id ſponte ei conceſſerim,qui antiquos omniũ rerum authores eſſe ſtatuit,& omnia perfecta ab illis reperta,& tradita contentioſè litigare cupit: Neq; enim contendere in hac re velim cum eo, quē omniũ bonorũ, quæ noſtra habet ars, authorē agnoſco,ſed aliud eſt aliquid elici poſſe ab aliquo ſcriptore,aliud methodo doceri quod ſcribitur. Quis enim neſcit rigorē calorémque diffuſum per vniuerſum corpus febrē indicare? Sed quur id hæc oſtendant,& à quo ſigna capiãtur:deniq; quot, quæ've poſsint eſſe,quæ aliquid ſignificent, ſolus artifex nouit:& qui hæc tradit,artē docet,ſiquidē ars generali quadam tractatione cõprehendit,quæ vulgus non niſi in ſingulis agnoſcit. Quot (quæſo) extant medici, doctoris profeſſoríſque titulo tumentes,qui ſi interrogentur vnde febrium ſigna ſumãtur,ne verbũ fortè,aut certè ineptè vnius mētione facta,& aliis omnibus prætermiſsis fontibus,reſpondebunt:quũ tamen hoc contēpto,quod cõmune eſt,fruſtra ſingula,quæ nunquã perfectè enumerari poſſunt,docere tentabunt.

bunt. At qui artem tenet, ſtatim adferre poterit, vnde non ſolum febrium, ſed aliarum omnium rerum notę petantur, & ſi alicuius rei indicia ab antiquis authoribus conſcripta fortè non fuerint, ea per ſe inuenire, & ſi quid redundet apud eos, vel deficiat: ſtatim conſultis fontibus depræhendere poterit. Ex quo quidem patere omnibus puto, quanta ſit methodi vis, quantúmque referat hoc modo, vel aliorum authoritate & opinione artes docere. Sed iam ad rem redeamus, & quod propoſuimus explicare aggrediamur. Itaque quum eſſentia & natura cuiuſque rei quocunque modo percepta, non ſolum qualis res ipſa ſit, ſed etiam multa alia quæ ad rem ipſam pertinent, oſtẽdat: primum genus ſignorum à natura rei de qua agitur, meritò ſumi dicemus. At quum rerum effectus rem monſtrent, à qua illi naſcuntur, ſecundum genus ab effectibus accipi ſtatuamus. Quum autem cauſæ rei in cognitionem eius quod efficiunt, cuiuſque cauſę ſunt, nos ducant, tertium genus à cauſis ipſius rei petetur. Quamobrem tria erunt pręcipua rerum genera, quæ nos in eius, quod quærimus, cognitionem perducere valent. Rei inquam natura, cauſę, & effectus. Intelligo autem nomine naturæ rei illius formam, genera, differentias, partes, & proprietates: cauſę autẽ nomine omnia cauſarũ genera de quibus antea egimus: Effectuum autẽ non idem numerus, nec eadem in omnibus ratio: Quando etiã in morbis ſolis hi euariant, ſiquidem nonnulli ex illis duntaxat actiones lędunt, alij verò qualitates corporis, & excremẽta pręterea mutant: & meritò quidem ab his ſigna ducũtur: Nam quod verè ſignificare aliquid de aliquo poteſt, aut aliquid eſt de re ipſa, illiúſq; natura, aut in eam agere, aliúdque conferre ei poteſt, vel ab ea profectum: Sunt porrò de re ipſa propria illius eſſentia, & forma, genera, differentiæ, partes, & proprietates. Agunt conferúntq; cauſę: effectus verò à re proficiſcuntur, inter quos, ſi velis, proprietates repones: Nos tamen, contempta nimia logicorum ſubtilitate, nullo errore in hac noſtra tractatione ſigna à proprietate petita inter ea enumerabimus, quę ab ipſa eſſentia deriuare dicentur. Eſt & aliud conſtituendum caput, quod ſigna cõplectitur, quę ex ſimilibus, & omnino à proportione capiũtur, de quo etiam ſuo loco agemus. Nã etſi ad omnia, vt illa priora, hoc caput nõ diffunditur, in quibus tamen locũ habet, ſigna prębet nõ

parui momenti: Nunc verò illud oſtẽdamus, quod propoſuimus hæc capita à Galeno non fuiſſe poſita omnia: ſparſim tamen eum ab omnibus his ſigna deducere. Itaque libro primo Artis medicinalis, poſteaquàm ſigna diuiſit, & corpora, docet à quibus ſigna ſumãtur, quibus omnes corporum diſpoſitiones dignoſcere liceat: quòd ſcilicet ab his capiantur, quę ſecundum eſſentiæ rationem corporibus inſunt, nec nõ ab his, quæ ex neceſsitate ea conſequuntur: nempe ab ipſis functionibus, quæ à corporibus æduntur. Omittit enim (vt ſatis patet) vniuerſum genus, quod à cauſis rei petendum eſſe diximus, tum illud, quod à ſimilitudine, & proportione ſigna ſua præbet: Prætcrea non ſatis docet, quid eſſentię nomine intelligi velit, quum tamen plurimũ referat hæc diligenter explicare. Etenim nonnulla ex his, quæ ſecundum eſſentiam rebus ineſſe diximus, nonnunquam ſua exibent ſigna, aliis interim nihil conferentibus. At quòd ſparſim ſigna ab his quatuor fontibus ſumat, facilè licet oſtẽdere. Sic enim febres ex caloris qualitate, in qua illarum natura poſita eſt, dignoſcendas, & inter ſe diſtinguendas eſſe ſcribit: quippe quum diariã à putrida vel hectica ex diuerſo caloris occurſu, & natura potiſsimum differre cognoſcamus. Sic etiã ex vigilia, inſolatione, inedia, obſtructione, & cæteris, quę febres cõmittendi vim hãbẽt, acceptis indiciis ex cauſis percipimus cuius generis illæ exiſtãt. Ac etiam ab horrore, rigore, ſiti, excrementis, & aliis illarũ ſymptomatis, & effectibus ſigna ducit, tum ad febres ipſas, tũ ad cauſas illarum & euentum prænunciandum. Nonne etiam ex ſimilitudine & proportione, indicia capit, quum ſcribit ad Glauconem, & in libris aliis paſsim, nos credere debere tertianam eſſe febrem, aut lethalem, vel ſalutarem morbum ſi alij qui eo tẽpore morbo laborant, huiuſmodi affectu tenentur? Sunt plena his omnes illius libri, nec deficere poſſunt exempla. Verum quoniam nos plures fontes conſtituimus, & multa in vnoquoq; fonte compræhendimus inter ſe diuerſa nõ ab re fore duco, ſi quibuſdã exẽplis quid intelligamus rudiori lectori explicemus. Itáque inter ſigna, quæ ab eſſentia ſumuntur, forma rei ſua prębet hoc modo indicia. Vlcus oſtendit non niſi paulatim ſanari poſſe eum, qui laborat: febrem agnoſcimus tactu, vulnera viſũ percepta illorum forma. Ac poſteaquàm lateralem morbum ex ſuis accidentibus eſſe

noui

nouimus, ducta ab illius forma prædictione, nunciamus ſinem ante decimũ quintum diem venturum. Siccam intemperiem, quæ genus quoddam eſt morbi ægre ſanari poſſe, calidam & frigidã promptius pręſagimus. Morbos magnos, vel continuos, vel malignos, (quæ morborũ ſunt differẽtię,) periculoſos iudicamus. Morbũ, qui in declinatione eſt, ſine periculo, nec amplius per criſim finiri poſſe, ſumpto à partibus illius indicio prædicimus. Si lapis cum vrina excernatur, colligimus eum omnino vel in renibus, aut veſica procreatum: quòd illæ duntaxat partes vim proprietatémq; habeant lapides gignendi. A cauſis verò hoc modo notę petuntur, diariam minimèque periculoſam febrem cẽſemus eſſe, quam vigilia peperit: malignum morbum iudicamus: qui ex atra bile excitatus eſt: tumorem ex ſanguine vel pituita confectum, benignum eſſe credimus. Veremur mortẽ ſi vulnus eſt in corde vel cerebro. Salus expectatur, ſi caro laborat. Morbos, qui calidis iuuantur, frigidos, contrà verò calidos, quibus frigidum opitulatur, agnoſcimus. Breues præſagimus fore morbos, ſi corporis vires validæ ſubſunt, & vbi ſudor expectatur ſi tenuis eſt humor, & cutis laxa, & aperta. Iam verò effectus ſua exhibent eadẽ ratione indicia. Etenim eum morbo vexari fatemur, quem ineptum ad ſolita officia obeunda conſpicimus, febre verò teneri putamus, cuius vrina rufum, igneúmque colorem refert; lethali verò tabe confectum, qui pus pulmoniſque carnem tuſsiendo reiicit: malè ei affectum eſſe hepar colligimus, cui natiuus color in flauum permutatus eſt. Quomodo verò ſigna ſumantur ex ſimilitudine & proportione rerum, anteà oſtendimus. Illud tamen putare non oportet in ſingulis rebus dignoſcẽdis ab omnibus fontibus ſigna capi poſſe. Latet enim aliquãdo rei eſſentia: veluti, quum internæ partes inflãmationibus occultis laborant, effectúſque ipſi, aut paruitatem perſpicui non ſunt, aut cũ aliis confuſi id, à quo proueniunt, oſtendere nequeunt. Quinetiam cauſæ ipſæ, ſæpe ſolam coniecturã gignũt: ſæpe verò euidentiſsimas eius, quod quærimus notas præbent: nonnunquã id certius quàm alia facit rei eſſentia, aliàs ipſi effectus, & genus vnum quàm aliud euidentiora præbet indicia: quod ſtatim apparebit, quum de omnium illorum vi agemus. In propoſitis tamen ſignorum capitibus ſemper inuenies, quòd rem, quam inueſtigamus, quantum

medicina præſtare poteſt, certò monſtrat. Id quod ſuo loco ſingulorũ tractatio oſtēdet, non propria quidem omnibus, quando id noſtri non eſt inſtituti, ſed perinde explicata, vt communium contractione peculiaris ſingulis quæ medici cognitionem requirunt, facilis fieri poſsit: Non enim quid febrem, aut quid inflammationem, ſed quid omnē morbum oſtendat, nunquid hepar, aut cerebrum affectum, ſed quid laborantem partē indicet, non præteritę febris, aut inſtantis, ſed morbi, qui anteceſsit, & imminet; non denique quis ſinis ſit expectandus vrgente febre, ſed quid ſperandum metuendúmve in omni corporis ſtatu trademus, ex quibus ea, quæ eiuſdem ſunt generis, in quibus (contempto, quod omnibus commune exiſtit, & in arte ſcribenda præcipuum) alij ferè omnes ſcriptores occupantur, facilè intelligentur ab eo, qui agnoſcit quam vim in ſingulis communia obtineant. Id ſane Ariſtotelem, & Theophraſtum, qui nouerũt, quid docendi, ſcribendique ratio poſtulet obſeruaſſe videmus: quum quæ omnibus cõmunia ſunt, & generibus propria ſolum docent, quorum vi reliqua quæ infinitam propemodum tractationem requirunt, ſi ſingula proſequi velimus compræhenduntur.

De vi ſignorum.

CAP. VI.

SIGNORVM vim non minus quàm cauſarum medicum tenere oportet: quũ non aliter quę præſentia ſunt dignoſcere, præterita commemorare, & futura rectè prædicere valeat: Neq; enim eadem in omnibus illa eſt, ſed ſæpius euariat, vt arte omnino ſit opus, quæ certa ratione vniuerſam horum naturam complectatur. Nam rigor per febres intermittentes febris inſultũ ſignificat; In continuis verò, qui cum interna inflammatione cõſiſtunt, ſuppurationem fieri declarat: nutrimenti vehemens appetentia nunc pręceſsiſſe morbũ, qui corporis ſubſtantiã cõſumpſit, quam natura reſarcire appetit, nũc inediã, aut aliquid aliud, quod corpus exhauſit, cõmemorat. In ardentę febre liuidus color in facie, & frigus extremarũ partium mortē pręnunciant, in intermittēte inſtare acceſsionē indicat, alui fluxus in febris principio aut mortē, aut morbi longitudinē portēdit. cocta

verò

verò morbi cauſa proximā fore ſalutem promittit, denique varia ſignorū facultas, naturáq;. Et habet ſane res hęc, ſi quæ alia in medicina, neſcio an maiorē difficultatem, quàm vtilitatem: Nam & per ſe id difficile eſt conſequi quod quærimus, tum eo maximè, quòd antiqui ſcriptores intactam omnino hanc partem reliquerunt, nec viā aliquā nobis monſtrarunt, qua ſi non perficere, ſaltem aliqua ratione aggredi poſſemus, quod in hac re deſideramus. Etenim Hippocrates circa finem libri tertij ſuarum Prędictionū illud ſolum admonet vim omniū ſignorum eum tenere debere, qui ſalutem, aut mortem in morbis rectè prędicere ſtudet, aliorum generum, quę alia oſtendunt, nulla mentione facta: Galenus verò omnia genera prętermittit, nec alio loco, nec eo, quo Hippocratem de hac re diſſerētem enarrat, docet in quo vis huiuſmodi conſiſtat, quot capita contineat, quā demū ratione eam conſequi valeamus: quod tamen ab eo, qui artē methodo condere nititur, prętermittendum non eſt. Vt enim illa admonet perdiſcendam eſſe naturam omnium ſignorum ab eo, qui hanc partem de Signis pro dignitate excolere velit: Sic etiam rationem, quæ id doceat, promittit, artificéſq; admonet ne illius obliuiſcātur: Nam quid (quęſo) prodeſt admonuiſſe cognoſcendum eſſe ſignorum omniū vim, ſi poſtea in quo poſita illa ſit, quomodóve comparari poſsit, non doceamus: Vt enim Galenus eos repręhendit, qui quum pollicentur curandi rationem ſe tradere, illud duntaxat explicant, quod à primis indicationibus oſtenditur, quódque vulgus etiam nouit, morbum ſcilicet ſui ablationem deſiderare, nec preterea docent quibus remediis, quóque modo commode ille propellatur: Sic profectò non ſatis eſt quod illi in hac re ſcribunt, ſed ratio etiam addenda quæ quod propoſuimus vtiliſsimum, nos aſſequi doceat. Qui igitur de vi ſignorū agere velit, imprimis ſeparare debet ea, quæ ſignificare nequeunt ab his, quę id facere poſſunt, ne vim illis tribuat, quibus nulla adeſt: Deinde quid vnumquodque ſignificare, & quid à quo oſtendi poſsit, ignorare non debet. Poſtremò quomodo ſingula monſtrēt ſigna, explicare oportet. Ea quidem ſignificandi vim non habent, quę nec in nobis ſunt nec à nobis profecta, nec quicquam in nos agere valent, nec ſimilitudine aliqua proportionéve nobiſcum iungūtur, aut diſsimilitudine ſeparātur: Nō omnia

ſignificāt omnia,ſed quædam, quæ præſentia ſunt, quædam præterita, quædam futura: quædam genus vniuerſum, alia vnam ſolam ſpeciem monſtrant, eámque vel non omnem, nonnulla verò omnem, & ſolam oſtendunt. Quin etiā quæ ſignificantur, non ab omnibus, nec ab eiſdem ſignis docentur. Ac ne longius abſint exempla, cauſæ quæ lædunt, eos affectus præſentes monſtrant, quos offendunt, dum corpori adhibentur gracilitas inſolita, nullo præſente morbo, aut morboſa cauſa aliquid præceſsiſſe commemorat, quod vim habuit corpus conſumendi. Pulſus admodum languidi per morbos, futuram mortem prænunciant. Dolor vehemens, & punctorius in latere præſentem inflammationem, & ancipitem euentum portendit. Color liuidus, aut niger, qui lacerata cute à canis morſu in vulnerata parte cōſpicitur, vulnus præſens, & cauſam, quæ malum peperit, malignam docet, periculúmque ſimul minatur: partium inſignis imbecillitas morbum ſignificat, illius autē cauſam minimè: excretio atræ bilis morbi cauſam declarat: quis verò morbus ab ea ſit excitatus non neceſſariò docet. Rigor in febre intermittente, cauſæ & morbi pariter index eſt, quum non niſi à bile, & in tertiana excitetur: Quæ febres cōmittunt cauſæ, vt morborum, ſic ſymptomatum, quæ neceſſariò ſequūtur, ſunt indicia: vehemēs ſiquidem febris inflammationem internarum partium, & putredinem calidorum humorū ferè ſequitur: Sitis non ſolum bilem exuperantem, ſed etiam pituitam ſalſam, æſtuantéſque ex ſanguinis ebullitione affectus, & ventriculi intemperies calidas, & ſiccas comitatur. Rigor ſolam bilem per febres intermittētes redūdare mōſtrat. Vulnus in oſſe ea ſolum parit ſymptomata, quæ ex partium diuiſione neceſſariò ſequuntur, in vena autē inflictum ſanguinis etiam fluorem minatur. In coſtali morbo dolor latè fuſus partis affectæ eſt index. Punctorius tum affectum ipſum, tum laborantem partem ſignificat. Velox, & creber pulſus calidum cordis affectum prodit. Decolorata, ſubtumidáque facies præceſsiſſe vigiliam, aut frigidiorem morbum teſtatur. Attonitus morbus mortem, eámque cito venturam denuntiat. Dolor in articulis, extremiſque partibus, vrgente febre, admonet abſceſſus illic expectandos eſſe. Vrina, quæ quarta die in febribus euidentiſsimas habet coctionis notas, ſalutem ſeptima promittit. Læſæ præter naturam actio

actiones indicia ſunt vniuerſi morboſi generis. Dolor verò eos ſolum morbos repræſentat, qui vehementẽvim habẽt. Calor per vniuerſum corpus expanſus ſolas febres comitatur. Dolor pulſatorius ſolam inflammationem ſequitur, at nõ omnem, quod facit calor. Decubitus in latus affectum, aut oppoſitum in laterali morbo inflammationis differentias declarat: vehemens autem dolor punctorius, nõ ſolum inflammationem membranæ, ſed etiam affectus magnitudinem innuit. Calor vehemẽs, qui in corpore ſentitur febrẽ quidem ſignificare poteſt, at non ſolum febrem, ſed etiã inflammationẽ, & alios affectus calidos manifeſtat. Rubedo, quæ maximè circa malas in facie cõſpicitur, & æſtus, qui in toto thoracis ſinu cũ grauitatis ſenſu percipitur, ſolius peripneumoniæ ſunt indicia, veluti vngues adunci ſolam omnémque tabem ſequuntur. Denique quid oſtendat quod pręſens eſt, præteritũ, aut futurũ, quídue vnum ex his, duo, vel omnia, quid conſtitutionem, illius cauſas, & effectus, quid illorum genera, ſpecies, & differentias: quid multis ſit commune, quid vni proprium, ab eo ponendũ eſt, qui ſignorum vim aſſequi ſtudet. Sic etiam inter ea, quæ ſignificantur, operæpretium eſt intelligere quid ab vnoquoq; oſtẽdi valeat. Etenim vitiata ſtructura ob conformationem, magnitudinem, numerum, & cõiunctionem corruptam, ab excremẽtis patefieri nequit. At hæc oſtendunt qualia ſint vlcera, quales febres, & quæ per tuſsim reiiciuntur, quales quantique ſint thoracis morbi, monſtrare valent. At vrinæ hepatis, renum, veſicæ, & internarum venarum affectus propriè indicãt. Alui autem excrementa, hepatis, lienis, ventriculi, & inteſtinorum morbos teſtantur: aliarum verò partium aut nullo modo, aut quatenus cum his communicant affectus produ͂t: nec ab aliis excrementis hi aut illi ſignificari poſſunt. Sic in aliis eadem eſt conſideratio adhibenda, ne omnia proſequi cogamur. Iam verò illud tradẽdum eſt, quod ad modũ ſignificandi pertinere diximus. Quædam enim ita ſignificant, vt perpetuò id faciãt, quædam verò nõnunquã ſigna eſſe deſinunt, à ſignatíſque rebus ſeiungũtur: quædam ſuapte natura, alia materię, vel alterius rei ratione ſua ſigna prębẽt. Sũt quædam, quæ vt propria ſigna, alia verò vt communia, nonnulla rurſus vt mediata, alia vt immediata, & proxima aliquid monſtrãt, vel vt ad logicã rem hãc redigamus quædam

ita ſignificăt vt cõueniăt illi ſoli,& non omni:alia omni, & nõ ſoli:alia omni,nõ ſoli,ſemp:alia omni,nõ ſoli aliquãdo: alia ſoli,& aliquãdo: alia ſoli,& ſemp:alia ſoli,omni,& aliquãdo: alia ſoli, omni,& ſemp:tot enim modis aliqd ꝓpriũ dici poteſt: Quędã præterea ita ſignificãt,vt maximiã vim inter alia ſignificãdi,nõnulla verò minorẽ obtineãt.Addeq; idem eadem ratione,nunc verò diuerſa,plura docet. Ac in omnibus illud etiam ignorandũ nõ eſt,quãdo vnumquodq; inſtet incipiat,quando deſinat,quãdiu duret,quando,quandiúue augeatur,vigeat,& remittatur,quale vnũquodque ſit quum apparet,in quo coporis loco,in quóue affectu conſpiciatur. Quid præterea aliud præcedere vel comitari vel ſubſequi ſit aptum,ex his enim diuerſi ſignificãdi modi ſumũtur. Etenim actio præter naturam læſa morbi ſemper eſt ſignum. At rubedo vbi interna eſt pars,quæ afficitur,inflammationis indicium eſſe deſinit.Id autẽ ſemper facit inflammationis calor.Bilis,quæ tertianam cõmittit in denſo, duróque corpore,rigorem non parit , à febréque ſeiungitur, quam ſuapte natura comitatur ob ſubiecti corporis conditionem.Sic ſane quædam in morbis apparent affectis quibuſdam partibus,quæ in aliis latent,& per certa anni tẽpora,certis diebus,horis,ætatibus,ſexu vario, in diuerſis prçterea regionibus,viuendi cõditione varia,& denique in corporibus diuerſo modo ob quãcũque cauſam affectis: quædã videntur in eiſdem morbis ſigna , quæ in aliis non adſunt, aut ſi adſunt, latent ab aliis obſcurata,aut aucta,diminuta, aut alio modo euariantia conſpiciuntur. Etenim attonitus morbus ſuapte natura mortem prænũciat,mediocris febris in ſenibus,infirmíſque corporibus idem portẽdit,ſed ob virium imbecillitatem:Sic vulnus alicui parti inflictum , vbi remedia idonea deſunt,aut mortem, aut morbi longitudinem pollicetur. Difficilis reſpiratio peripneumoniam monſtrat vt cõmune ſignum,quod partes thoracis affectas cõmitatur:Dolor verò,qui ab imis circa dorſum partibus ad pectus conſurgit,propria illius eſt nota : queãdmodũ & rubedo circa malas:Eodem modo dolor lateris cõmunis eſt partibus omnibus illius loci,quæ aptæ natæ ſunt dolore tentari:at punctorius proprius eſt inflammationis ambientis coſtas membranæ. Nec illud quidem ignorandum eſt propriorum ſignorum quædam eſſe,quæ nullo modo alteri cõpetere poſ

re poſſunt, vt dolor pulſatorius inflammationis, alia verò propria fiunt cõtractione quadã: veluti difficilis reſpiratio, quæ multos affectus, & partes laborantes cõſequitur: at ea in qua recti ſtare coguntur qui laborant, affecti pulmonis propriũ eſt indiciũ: Atque illud etiam cõtingit, vt quæ cõmunes ſunt notæ pertinacius nõnunquã rebus inhæreãt, quàm quæ illis propriæ exiſtunt: Nam febris, & tuſsis pleuriticos ſemper comitantur: Dolor verò latè fuſus punctoriúſue antequã ſolutus ſit morb. euaneſcit: Immediatũ eſt peripneumoniæ ſignum æſtus in thoracis ſinu perceptus: At rubedo maxillarum, palpebrarũ tumor, ſopor idem monſtrãt, quoniam euaporationis ab inflammatione ad caput delatæ primò ſunt indicia: quo modo etiam pulſus inflammatas partes oſtendũt: Nam illæ primũ calorem emittunt ad cor, ex quo febris, ex ea deinde vſus pulſiuũ ipſique pulſus mutantur. Cæterum vim habent quædã certã, quædam dubiã plus, vel minus, eámque, vel ſimpliciter in omnibus, aut in aliquibus ſe inuicem facultate ſuperant: Maximam ſanè in omnibus morbis ad ſalutem, vel mortem prædicendam vim habent actionum vitia: in thoracis affectibus ſputum, & difficilis ſpiratio vrinis plus poſſunt. Hæ verò in febribus pulſibus non cedunt, ſed vel parem, aut etiam pulſibus maiorem facultatem obtinẽt, præſertim ſi nihil malignitatis ſubſit, alioqui præualent pulſuum indicia. Dubiam ſalutem polli centur excretiones per febris initia, certam verò coctionis indicia, virtutúmque robur: Difficilis reſpiratio partiũ thoracis varios affectus mõſtrat: quæ verò talis eſt, vt recto corporis trunco ſtare cogantur qui laborãt, affici pulmonẽ declarat: Ac ſi cum ea expirando aër vehementer calidus emittatur, inflammatum: alioqui ex frigidis, multiſque humoribus obſtructum viſcus teſtatur: Delirium calidam omnino affectionem nunciat: vbi verò cõtinuum eſt, aut cerebri, aut ſepti tranſuerſi inflammationẽ repræſentat: Sitis quæ aëris frigidi inſpiratione lenitur, pulmonem: quę verò non niſi potu extinguitur, vẽtriculum illius fontẽ indicat. Denique alia diuerſo modo apparentia vel eodem etiam modo, ſed diuerſo conſiderata, diuerſa ſignificant. Iam verò delirium vigentibus morbis, non incipientibus, & declinantibus accedit. Rigor declinãte quartana deſinit. Tuſsis per vniuerſum morbum pleuriticos comitatur. Calor in pituitoſa febre

tardè accenditur, diúque perdurat acceſſus. Pulſus paruus, & inæqualis in principio primóque incremēto acceſsionis pituitoſæ, bilioſæque febris ſentitur, ſed cum illa diū perſeuerat, ab hac verò cito recedit. Intermiſsionis tēpus in tertianis purum, in quotidianis relicti humoris, & putredinis indicia ſeruat. Prompte accenditur in tertiana calor & diſcutitur, tardè & per interualla in quotidiana, nec vnquam bene extinguitur. In quartana etſi tardè difficiléque ſuccenditur, tamen ſemel accēſus nō multo tēpore perfectè diſſoluitur: Parua apparent ſymptomata ab initio in his, qui à cane rabido ſunt demorſi, at progreſſu temporis vim maximā ſumunt febrium cōtinentiū vnum genus ſtatim comitantur magna accidentia, quæ ſtatim poſtea miteſcunt, & cōtinuo minuūtur. in alio genere, quę ab initio acceſſerunt mala, eūdem vigorē perpetuò ſeruāt, in alio perpetuo augētur, ſitis per febres ardentes, increſcente, vigentéq; acceſsione maximè vrget. Ea verò incipiēte, aut declināte minimū infeſtāt. Inſtantis verò acceſsionis febriū indicia ſunt pandiculatio, oſcitatio, decoloratio, corporis grauitas. Pręcedere ſolēt vlceræ capitis manātia, vt Crito refert, furfures, ſcabies, & propria quędam in ſingulis affectibus ſunt accidentia, comitantur verò quę peculiaria, & cōiuncta ſunt cum rebus indicia, Ac ſubſequūtur quę ab aliis neceſſario prodeunt. Cęterum quoniam inter ſigna quędam ſumūtur à rei eſſentia de qua agimus, quędam ab effectibus, alia à cauſis, alia demū ex rerum ſimilitudine & proportione, an ſingula ex illis omnia, quę cognoſcere deſideramus, ſignificare poſsint, & quid quomodo vnumquodque monſtret, breuiter tradere aggrediemur. Quod etſi vix fieri poteſt communi aliqua ratione, propterea quòd ferè in ſingulis hęc ratio variat, tamen vtcunque id facere tentabimus, vt lectorem exerceamus, admoneamúſque non eandem eſſe illis vim, nec ſignificandi modum: etenim genus ſignorum, quod ab eſſentia rei ſumitur, pręſentia, pręteria, & futura declarare poteſt. Inflammationis etenim eſſentia tumor eſt ex ſanguine factus: hoc omnino ſe prodit, dum ſenſibus ſubiicitur. Docet etiam cauſam aliquam præceſsiſſe, quæ fluxionem excitauit, quum alioqui huiuſmodi tumor erigi nequeat, an verò calor, vel frigus, vel aliud fuerit, quod humorem commouerit, peculiariter non docet, id quod tamen aliquando rei eſſentia

oſtend

oſtendit: Veluti quum febrem diariam in qua calor acris, & ſiccus ſentitur, abſque illius copia intelligimus ex triſtitia natam. Salutem verò, & periculum etiam prænunciat inflammatio, at non eodem modo hæc ſignificat, tumore ſiquidem ſe prodit, & certas ſuæ naturæ notas præbet: quòd vero ruber calidúſque ſit tumor fluxionem præceſsiſſe, & ſanguinem proximam eſſe cauſam ſignificat, quoniam vero ob diuerſum locum, diuerſáſque proprias differentias vim mutat, aliàs ſalutem, aliàs verò periculum præſagit. Semper autem ad omnia ſigna non præbet rei cuiuſque eſſentia, interna ſiquidem inflammatio tumore non cognoſcitur. at quum eam ex aliis indiciis nouimus, ex illius natura ſemper quid præceſſerit, quídve futurũ ſit, colligimus, quæ tamen in calido eſſentiam obtinent, vbique ſua ſigna præbent, quoniam in omni corporis loco, etſi euidẽtius in vno, quàm in alio calidi vis percipitur. Sunt verò propria, inſeparabilia, maximæque facultatis indicia, quæ ab eſſentia ducuntur. Porrò in genere ſignorũ, quod à cauſis ſumitur conſtituentibus ipſum affectum, eadem eſt ratio, quæ & in ipſo affectu. Ignoramus enim an ſanguis, vel alius humor ſit, qui tumorem in profundo corporis excitauit, ſi illius naturam ſpectemus. At ille cauſas, à quibus collectus in parte eſt, etſi non certò ſingulas ſpecies, quidq; futurum ſit, aperit, cauſæ verò, quæ immediatas cõcitarunt, facti affectus, & euentus notę ſunt, qualéſque ipſæ ſint, monſtrant. externus namque aër calidus morbum, quem ſuapte natura pęperit, pariter calidum, breuémque teſtatur. Sic etiam materia quæ in corpore abundat, qualis ſit affectus, quidque ſperandum, vel metuendum, & ſimul quid anteceſſerit, docet. Etenim biliosus humor, qui in corpore abundare conſpicitur, bilioſam febrem, quæ vrget, eámque breuem fore, & victum præceſſiſſe, qui huiuſmodi humorem aceruandi vim habet, manifeſtat, ſi quis vulnus acceperit per thoracẽ, ignotemúſq; an cor fuerit affectũ, & quid venturũ ſit, partis natura id declarat: quandoquidẽ ex ea colligimus hominẽ viuere nõ poſſe, ſi cor vulneratũ fuerit, eo autẽ non affecto, ſpem ſupereſſe de ſalute. Cauſæ ſine quibus. nõ neceſſario quod pręſens eſt, aut præteritum repræſentant, quid autẽ venturũ ſit, euidenter denũtiant. Partis ſiquidem debilitas nõ docet, qualis ſit præſens morbus, nec à quibus cauſis ſit genitus: inſanabilẽ

tamen,

tamen,aut diuturnum affectum prędicit. At iuuantes cauſę quod præſens eſt,ſemper monſtrant,& quod futurum:quid verò præceſſerit non ita perpetuò euidenter. Calidũ etenim affectum eſſe agnoſcimus,qui frigidis iuuatur,ex quo ſalus continget,ſi ea plurimum proſint,mors ſi nihil:anceps verò euentus expectatur,ſi parũ conferunt:in his verò,qui ab vno ſolũ auxilio iuuari poſſunt,ex eo colligere licet,quid etiam præceſſerit. Hoc enim pacto ſi ignoremus à quo genere ſerpentis aliquis demorſus fuerit,his adhibitis præſidiis,quæ propria ſunt vulneratis à vipera:quæ qualíſve fuerit morbi cauſa hoc modo depræhendimus: Lædentes verò cauſæ qualis ſit affectus,& quid præceſſerit,quíq; futurum, eodem modo declarant:vini namque potus,qui hominẽ laborantem offendit,calidũ affectũ declarat in corpore conſiſtere:at nõ docet quæ cauſa febrẽ intulerit:id quod faciunt, quæ febricitantibus obſunt,qui ex ira,vel mœrore,aut alia denique occaſione febrem contraxerunt. Non adſunt ſemper ſigna,quæ à cauſis omnibus ſumuntur: quoniá nec ipſę cauſæ,ſed quum adſunt,magnam habent ſignificandi vim, & inſeparabilia ſigna præbent. Iam verò ex tertio genere ſignorum,quod ab effectibus ſumitur:ſigna etiã ducuntur ad eadem ſignificanda:etenim actiones læſę pręſente morbo,illius ſunt indices:eo verò abſente vel futurũ,aut præteritum pręnuntiant:& illarũ differentię morborũ differentias,cauſáſque differentes oſtendunt: Magnam námq; corporis debilitas,magnum etiam morbum,qui pręſens eſt, aut venturus ,aut etiam anteceſsit,teſtatur. Alia ſunt vitia actionum quę intemperiem,alia quę ſolutionem continui ſequuntur. Ac ſanè inſeparabilia ſunt ſigna,immediata,perpetua,& propria,maximæque virtutis,quę ab actionibus ſumuntur:excrementa quę à corpore exeunt,& alia opera, quę in eo fiunt,vim habent hęc omnia ſignificandi,quẽadmodum etiam,& corporis qualitates,quod clarius eſſe puto,quàm vt exemplis monſtrari debeat : At non ad omnia ſuas notas ſpargunt excrementa,ſed ad eas ſolum actiones, quę in alteratione humorum verſantur,& ad eas partes,in quibus vel ea gignuntur,vel ſuſcipiuntur. Sic etiã color primo,& per ſe ſolum oſtendit ſubiecti humoris naturam : vt ſapor,& odor: Poſtea verò morbos pariter,qui corpus infeſtant,quídve ſit expectandũ:ſi quem enim per morbũ videa

mus

mus liuido,aut nigro colore infectum,refrigeratos,& propemodũ extinctos in eo humores,& de vita metuendũ eſſe colligimus: In reliquis verò qualitatibus inuenies etiam quod à variis affectibus proueniat: Nam gracilitas omnes affectus ſequitur,quę extenuandi vim habẽt,calidos, ſiccos, frigidos,humidos,& denique qui probam nutritionẽ fieri vetant,exhauriúntque immoderate,quæ in corpore continetur,ſubſtantiam. Atque hæc quidem ſatis de generali vi ſignorum,ex quibus ſtudioſus lector ad ea,quæ deſiderari poſſunt in re tam varia excogitanda inuitari poterit,propoſita ſibi methodo, quam neceſſariam in hac re antea cenſuimus. Nam quid de ſignis ſumptis à ſimilitudine ſentiendum ſit,patere omnibus puto,quòd ſcilicet in illis dũtaxat locum habeant in quibus ſimilitudo,diſsimilitudóque contingit,& quòd maximam vim ſæpius obtineant,vt poſtea oſtendemus. Reliqua verò quum de ſignis demonſtratiuis, & prognoſticis agemus,ſuo loco peculiariter docebuntur. Ex quibus etiam,quæ hic difficiliora videntur,clariora euadent, & quod in ſingulis ab vniuerſali methodo euariat, apparebit.

Quot,quæve poſſint eſſe in vnaquaque re ſigna.

CAP. VII.

VIDEMVS ita eſſe traditas ab antiquis rerum notas,vt nunquam duo reperiantur ſcriptores,qui inter ſe de numero ſignorum conueniant. Quippe quum vnus plura,vel pauciora,eáque diuerſa quàm alius referat. Quo fit, vt non ſolum ignoremus,quod ab illis docetur, ſed etiam perpetuò dubitemus an hic veriora quàm alius tradat: & omnia indicia eius,quod quærimus,ſit complexus. Quod quum animaduertiſſent recẽtiores,qui de eadem re agunt, omnia ex omnibus ſigna colligunt,vt nihil prætermiſiſſe videantur,ſed hoc,vt arbitror,non eſt huius mali remediũ: nam vel ſemper ex tanta librorũ multitudine,aliquid omittitur,etſi omnia etiam colliguntur,tamẽ vel ſuperfluò quędam enumerantur,& quæ maximè inter ſe ſunt diuerſa,& aliena à re propoſita ob inſcitiam quorundam authorũ,inter ſe coniunguntur. Adde quòd non minus ignoramus,an omnes notas poſuerimus,quas res ſingulæ habere poſſunt.

Non enim propterea quòd multa numerantur, credere poſſumus, nihil fuiſſe prætermiſſum. Quamobrem methodo eſt opus, qua duce non ſolum aſſequemur quod quærimus, ſed etiam perſpicere licebit, quàm bene vnuſquiſque in hac re ſentiat, ſiquidem Galeno authore hæc methodi eſt vis, vt ſua optimè inueniat, & inuenta confirmet, quæ verò ab illis perperam ſunt excogitata, redarguat, falſáque eſſe patefaciat. Eſt porrò ea methodus tota in hoc poſita vt prius ſtatuamus, & ante oculos ponamus id, cuius indicia quęrimus. Eo enim poſito licebit cauſas omnes, & effectus illius recenſere, & quid ſimile, diſsimiléve cum aliis habet, quod ad rem faciat oſtendere. Ex quibus ſigna omnia, vt antea oſtendimus, petuntur: itaque ſi fortè morbi cuiuſpiam notas quæramus, ſtatuendum eſt quis, qualíſve ille ſit. Deinde inueſtigandũ quot, qualéſque poſsit parere effectus, & quas, quótque obtineat cauſas, & demũ quæ illius aliquando contigerint, qui eodem malo tentati fuerunt. Hinc enim intelligemus quas notas, & quot omnino morbus habere valat: ſic ſane poſita morbi cauſa interna ex ſuis effectibus, aliiſque cauſis ita innoteſcet, vt ſtatim intelligere medicum liceat quę, & quot ea habeat ſui indicia: eodẽ planè modo ex ſymptomatibus quæ apparent ſtatim cognoſcemus qui, quótq; morbi, & quot ſint illorum cauſæ, quæ corpus infeſtent: ſumitúrque hæc methodus à Galeno initio libri ſecundi de Locis affectis, vbi docet, quonã modo liceat laborantes corporis partes dignoſcere: Vel enim (inquit) à partibus ipſis, vel diſpoſitionibus, aut ſymptomatis exordiendum, & quę, quóve poſsint ab vnoquoque ſignificari, expendendum. Verũ vt poſsit rudioribus res innoteſcere, vno exẽplo rem aperiamus: ſtatuamus ergo inflammationem ingentem ex bono ſanguine cõfectam gracilia inteſtina obſidere: & perpendamus quid huiuſmodi affectus ſuapte natura, & loci conditione ſtatim præſtare poteſt. Quod ſi id faciamus, inueniemus tria ſequi ſymptomata calorem, dolorem, & obſtructionem. Dolor quidem vehemẽs non adeſt, propterea quòd pars paucis, exiguiſque neruis prædita exquiſitũ ſenſum non obtinet, facit tamen inflammationis magnitudo, vt omnino non ſit exiguus. Calorem verò nouimus nõ admodum eſſe vehementem: qui etſi non ſtatim, tandem tamen febrem pariat: obſtructionem ſequitur impedita delatio

tio eorum, quæ per aluum excerni ſolent excrementorum, ſcilicet quæ ex coctione nutrimenti reſultant: prætęrea bilis, & pituitæ, quorum illa ab hepate ad inteſtina quotidie mittitur, hæc verò in ventriculo, & inteſtinis procreatur. Flatus quoque & aquoſum humorem, quo excrementa alui diluuntur cohiberi neceſſe eſt: ſequitur ſanè impeditã delationem, & retentionem illorum copia, quæ paulatim congeritur, cuius vi expultrix facultas grauatur, & commouetur vt per ſuperiores partes, qua via patet omnia protrudat, vndè ructus emittuntur, bilis, pituitáque, & tandem ſtercus euomitur, atque etiam in ipſa delatione tormina neceſſario contingunt, dum per inteſtina hæc violentius truduntur: ſequitur neceſſario quoque malus odor, halitúſq; malus, quoniam fœtida ſunt, quæ ad os feruntur. Ac quoniam vbi excrementa partibus ſunt inimiciſsima, neceſſe eſt expultricem vehementer concitari: oportet pariter vehemẽtes fieri hoc caſu vacuationes, & naturæ conatus, ad quæ ſequitur virium exolutio, quam ſudor, frigiditáſque extremorum, & mors tandem ſi perſeueret affectus, excipiunt. Quin etiam inflammationem & retentionem excrementorũ ſequatur oportet intemperies ventriculi, vnde deiicitur appetentia his, qui ita laborant. Accidit pręterea delirium nonnunquã, ob vapores ſcilicet ad caput elatos: lęduntúrq; pulſus, nutritioniſque opera, & principis facultatis officia: eo quòd ventriculus, cor, cerebrum & hepar cõpatiuntur inteſtinis affectis: & denique ſi ſpectes quid inflammatio per ſe, & quid loci ratione pariat: inuenies quot ſymptomata prouenire poſſint, & quæ perperam ab aliis addũtur in vnaquaque re: hoc vno exemplo colliges. Quemadmodum in hoc caſu errare Aetium quilibet perſpicere poterit: vult enim illis qui voluulo torquentur anum ita conſtringi, vt nihil vel minimum admittere poſsit, & præterea adeſſe ſpirandi, meięndíque difficultatem, quod quàm ridiculũ ſit quis non videt? Quid enim quęſo poteſt eſſe cauſa tantæ cõſtrictionis ani: quum ſemper per huiuſmodi affectus gracilia inteſtina laborent? Quando nec etiã craſsioribus læſis niſi omnino in ano morbus cõſiſtat, huiuſmodi cõſtrictio fieri poſsit: ſpirãdi difficultas, niſi tãta excremẽtorũ copia aceruetur, vt ſeptũ trãſuerſum cõprimat, antequã ſurſum extrudatur: quod vix cõtingere videtur, nulla oriet. Ac multo ſanè adhuc minus

vrinæ

vrinæ difficultas, vel (vt Galeno etiã placet) paucitas: Quum enim humor per inteſtina ferri nequeat: rationi conſonum ſit, vt vel illius etiam portio per vrinas ducatur, quemadmodum ſcribit Hippocrates in Aphoriſmis vrinam his minui, quib. aluus copioſe fluit: aliis, quorũ aluus eſt ſuppreſſa, augeri, aut certè impediri non debet, quod per veſicam, & renes vacuari conſueuit, præſertim quum gracilia inteſtina non perinde ſint veſicæ propinqua, vt ſua vitia illi largiri valeant: nec interim impediatur hepar, quo minus humorẽ à ventriculo, & inteſtinis nondum affectis alliciat: Hoc modo itaque poſito affectu ex illius, & loci, qui afficitur natura, tanquam ex cauſa in qua, intelliges quæ primo, quæue deinceps ſymptomata proueniunt, & vbi licet ex propria natura affectus ſigna colligere, eadem etiam certũ numerum ſignorum præſtabit. Nam inflammatio, quę conſpicitur, tumorem, calorẽ, & ruborem in primis oſtendit: Tumorem ſequitur tenſio, obſtructio, hanc alia prædicta. Tumorem & calorem dolor, & quæ eum comitantur. Prębent verò iuuantes, lædentes, & ſingulę denique cauſæ ſua indicia, ex quibus omnibus quæ, & quot omnino proueniant ſigna, facile depræhendemus: cæterum vt poſito affectu, in aliquo corporis loco licet inuenire illius notas, ſic numeratis ſymptomatibus facile reperiemus, qui quótque ſunt morbi, qui corpus infeſtant. Omnia namque prædicta ſymptomata oſtendunt neceſſariò occluſa eſſe inteſtina, & morbum eſſe in deperdita cauitate. Quoniã verò à comprimentibus, obſtruentibus ob coalitum, ſubſidentiam, tumorem partis, vel ſitus mutationem cauitates inteſtinorum occludi poſſunt, oſtendunt prædicta ſymptomata quænam inter omnes alias potiſsimum, cauſæ eſſe valeãt: Conſtat ſiquidem imprimis ob compreſsionem inteſtinorum tam grauia excitari in illis ſymptomata, vt ſtercora euomantur non poſſe: quando grauidis ob tumorem vteri inteſtina multo magis cõprimuntur, veluti etiam contingit ob inflammationem veſicæ nullo interim infeſtante huiuſmodi ſymptomate: Obſtrui inteſtina poſſunt ab humore, vel vapore, aut ſtercore. At non poſſe ex vapore, aut humore, obſtructiones inteſtinorum hæc ſymptomata committere oſtẽdunt colici ex his cauſis affecti, qui ſi vomunt bilem, & pituitam, & alimenta, nunquam tamen illorum excrementa vomitu reiiciunt: A durò

verò

verò ſtercore nequit obſtructio oriri in gracilibus inteſtinis, nimirum quòd mollia ſint adhuc excremēta ob cibi copioſi permixtionem, dum per illa feruntur, in craſsis verò via lata eſt, diúq; ſæpe in illis detinentur: nec tamen ſurſum recurrunt ſtercora, ſed tandem exitum per inferiora inueniunt. Multo minus profectò vulnerata inteſtina occludi poſſunt, quādo quidem priuſquam coaleſcant, vel ſequitur mors, aut nō ita agglutinantur vulneratæ tunicę, vt internā cauitatem occupent: leuior eſt affectus ſubſidentia, quàm vt excremētorum delationem prohibere queat. Quamobrem relinquitur vel ob tumorē partis, vel ſitus permutationē id contingere. Ac quum tumorū varia ſint genera, vix ſcirrhi, aut œdemata in inteſtinis cōſiſtere poſſunt. Per eriſypelata verò, & herpetes inſignes tumores, qui occupent exactè internam cauitatem nō excitantur: ſola ergo inflammatio inter tumores horum ſymptomatum cauſa eſt, quod etiā experientia docet, diſſectis corporibus, quę ex voluulo perierunt. Quinetiā eos, quibus deuoluta ſunt inteſtina in ſcrotum tandem ſtercora per os regerere, durante affectu, cōſpicimus. Itaq; duo omnino morbi ex his ſymptomatis oſtenduntur, inflāmatio, & alius, qui ex poſitu partis naſcitur: licétq; poſtea ex propriis notis vter ſit, facilè depręhendere, quibus ſanè exēplis permoti ex tradita methodo nō ſolum pręſentiū, ſed etiā pręteritarum, & futurarum omniū rerū, quę in noſtro corpore cōtingunt, indicia quilibet inuenire poterit, qui rerū naturā, cauſas, effectúſq; inueſtigare didicerit, & quę aliis ſimiliter affectis acciderint, nō ignorauerit, vt alio pręterea non ſit illi opus, his vero, qui prędictorum vim ignorant, omnia hęc inutilia, etiam ſi prolixiſsimè tradantur fore exiſtimo. Quare ad reliqua properandum.

Qua ratione oporteat medicum ſigna inquirere.

CAP. VIII.

ETSI is, qui prudens eſt medicus, facilè conſequi poſsit, quæ hoc loco tradere inſtituimus, tamen vt aliorum imbecillitati conſulamus, admonet ars, quæ eorum gratia inuenta eſt, vt paucis rationem complectamur, qua

rectè ſigna omnia inueſtigari valeant. In quo quidem opere multos falli videmus, & artis authoritatē labefactare, dum vel longa percontatione ægrotos moleſtāt, vt ab eis diſcāt, quæ aliunde ſunt petenda, aut etiam de nōnullis eos interrogant, quæ vel quærenda non ſunt, aut alio modo quàm faciant. Nō in omni re opus eſt hac inueſtigatione. Quū enim vel ſcribimus, aut alios docemus nulla percontatione vtimur, quum ſoli in hoc officio verſemur, id, quod commune omnibus eſt, explicantes. At in factitanda medicina, quum quæramus quid ſingulis eueniat, cogimur aliorum ope vti: verum id arte faciendum, vt intelligamus, à quibus ſingula petenda, & quo modo ſint inquirenda. Itaque illud imprimis obſeruare debet medicus ne ab alio requirat, quę per ſe cognoſcere valet, vel omnibus ſunt perſpicua, quum alioqui neceſſe ſit eum aliis omnibus indoctiorem putari. Quorſum enim laborabit ab alio intelligere ægrotum inquietudine laborare, aut ſiti torqueri, quem videat cōtinuò membra agitare, & os aqua colluere, potúmq; exigere? Quę verò ad ipſum pertinent medicum, nulli alteri committet. Quis nam quæſo eum cōmendare poſsit medicum, qui velit ſigna, quæ vrina, aut excrementa, vel pulſus exhibent, ab alio perdiſcere? quum vulgo, & verè creditum ſit eū ſolum, qui medica arte ſit inſtructus ea, quæ in his apparent probè diiudicare poſſe: Quo quidem exploditur eorū opinio, qui medicum ſpectatorem excrementorū eſſe nolunt, quòd hæc ab aliis vilioribus hominibus, qui hæc inſpexerint, percipere queat: Igitur quæ propria illi ſunt, & per ſe cognoſcere valet, à nemine poſtulabit, ſed illis potius vtetur ad famam gloriámq; comparādam, quemadmodum à Galeno factum videmus, quum agnouit quæ efferebantur in pelui à cubiculo hepatici, excremēta alui eſſe, & ex illis quis, qualiſve eſſet affectus, non ſine magno honore prædixit. Sic etiam ille ſcribit primo ad Glauconem ſe cauſam prædicere ſolere, quæ diarias excitauit, neq; eam ab ægroto, aut alio vnquā petere: Alia verò quæ nō niſi ab aliis intelligi poſſunt, ſi cum ſano agat homine, aut leuiter laborāte ab eo, qui opem requirit, alioqui ab adſtantibus quantum fieri licet omnia cognoſcere ſtudebit, ne ſcilicet ægro longiore ſermone maiorem inferat moleſtiam, cui tamen interim exponere debet ſe de omnibus, vel multis ab adſtantibus edoctum, ne negligen-

tior putetur, dum ab eo,qui laborat hiſtoriã præteritorum, & præſentium negligere videtur. Ab eo tamen quædam exiguntur,quæ ab alio percipi nequeũt,ſed de his duntaxat ſciſcitandus eſt æger, quæ neceſſaria ſunt, nec ab aliis doceri poſſunt:& interim terrorem,aut moleſtiam non præbent: vt quid intus ſentiat, quales ſomni fuerint, an iucundi, vel moleſti,ſi quid peculiariter doleat,aut non,& quid potiſsimum moleſtet,& quæ ſimilia ſunt,quæ latent adſtantes: temerè autem ab eo,qui periclitetur de vita,agnoſcátq; periculum,ſciſcitabitur,an partes extremas frigidas ſentiat, an lumen refugiant oculi,an perperam audiat,temerè verẽdas partes detegi poſtulabit in muliere, præſertim ſi ab ea quod quærit,intelligere poſsit,aut nõ multum referat exacta rei,quam inueſtigamus,cognitio,quum nihil moleſtius hoc illis eſſe poſsit:At vbi res cogat non probem medicum, qui vt ægrotanti obſequatur,deſinit diligentius quæ neceſſaria ſunt,inquirere.Modus porcontandi eſſe debet, vt paulatim,& certo ordine id facias:vbi nullum ex mora periculum imminet,alioqui acrius id etiam faciendum, veluti ſi quis ab aliquo loco ceciderit,inſtétq; inflammationis generatio,niſi citò ſuccurratur, ſtatim quid egerit, ex quo loco, quáve de cauſa delapſus ſit,in quã partẽ corporis, in quémve locum,an ſcilicet in molliorem terram,vel lapides impegerit,& alia huiuſmodi ſtatim veluti extorquenda: ex quibus curatio cõmode inſtituitur. Iubet Galenus ſexto libro de Morbis vulgaribus ſubmiſſa voce agendum eſſe, vbi ægrotãtem alloquimur,& illius ſtatum perdiſcere ſtudemus, id quod intelligendum puto, vbi grauiſsimus eſt affectus, alioqui haudquaquã offendit etiam quæ moderata eſt vox, continente interim oratione,nõ tamen aſsidua, interrogandus æger eſt,niſi putemus interpellationem gratam, quod ex hominis ingenio deprehendes.Neq; enim probare poſſum eorum ingenium, qui vt mulierculas delectent adſtantes,fabulas inferunt, dum corporis omnem ſtatum inueſtigare cœperunt:Id profectò eſt, quod grauitatem minuit diuinæ huic arti noſtræ, & illius profeſſores ob quorundam vitium,qui ſcurriliter omnia exercent,viliores vulgo reddit. Atque hæc quidem ſufficiant. Nam quæ ad Medici perſonam formandam,& inſtituendam pertinent, non ſunt huius loci,& alibi fortè proſequemur.

Quæ ſigna ſint in vnaquaque re enumeranda, & à quibus incipiendum.

CAP. IX.

PORRO quum ſigna quædam ſint, quæ res præſentes, quædam quæ præteritas, alia quę futuras ſignificant: Nõnulla itẽ, quæ rem ipſam, alia quæ illius cauſas, effectus, vel illorum genera, & differẽtias monſtrant: Præterea quum quædam etiam à cauſis, quædam ab eſſentia, alia ab effectibus, vel ſimilitudine rerum ducantur: Poſtremò quum nonnulla communia multis exiſtant, vel propria his, de quibus agimus, vel inſeparabilia, quædam mediata, vel immediata, & alia aliis maiorem vim habeant, atq; in diuerſis partibus corporis eædem notæ ſæpius appareant, ratio exigere videtur: vt tradamus an de omnibus ſemper agendum ſit, vel de aliquibus duntaxat, & quonam modo à quóve genere, dum plura ſint recẽſenda, auſpicari oporteat: Quam rem profectò confuſam ab omnibus ferè ſcriptoribus videmus: Nam quum ſæpè illi ſibi proponant cognitionẽ morbi alicuius, vnà etiã quæ illius cauſas, & differentias monſtrant, eodem negotio complectuntur, id quod paſsim Galenus facit: ſi enim fortè pleuritidis ſigna quærat, in ſputo varium colorem, craſsitiem: tenuitatem, aliáſq; qualitates annotat, quæ non monſtrant eſſe pleuritidem, ſed qualis ſit humor qui eam committit; ſic quum dolorem nunc ad præcordia, nunc ad clauiculam extendi ſcribit pleuritidis differentias, non ipſam indicat. Eodem modo quum illi ſe alicuius rei ſigna explicare profiteantur, non tam id faciũt, quàm quòd docent quid oſtendat rem, quæ abunde exceſsit, omnéque incrementum aſſumpſit: quemadmodum qui dicunt cholericam paſsionem ſignificari ex pulſus defectu, ſudore, membrorum contractione, & reliquis ſymptomatis, quæ nõ omnes, ſed vehementem duntaxat affectum comitantur. Quo errore etiã Dioſcoridem in deſcribendis herbis laboraſſe cõſpicimus, dum nunc naſcẽtes plantas, alias increſcentes, aut vigẽtes, vel conſeneſcẽtes, aut omnia ſimul, quæ nunquam reperiri poſſunt, depingit. At docendi, ſcribendíq; ratio poſtulat vt quæ ſtatim rem ipſam mõſtrant, deinde quæ illius mutationes ſequũtur, tradamus, quum alioqui multis

defic

deficiẽtibus notis, perpetuò dubitare cogamur, an res ea ſit vel alia de qua agimus. Præterea quum propriis ſignis ſingula maximè dignoſcantur, ab aliiſque diſtinguantur, nuſquam quæ ſint propria morborum indicia docet, niſi fortè quum de febribus agit in libris de Differentiis febrium, ídque in paucis, & in primis ſolum generibus facit, quod profectò erat in omnibus ab eo præſtandum, docendúmq;, quæ ſint pleuritidis, peripneumoniæ aliarúmque partium inflammationis, ſingulorúmq; morborũ, qui in ſingulis partibus conſiſtunt, & ſeorſum etiam morborum ipſorum non ſolum inſeparabilia, ſed etiam propria, & communia indicia. Sequitur ſanè peripneumoniã, & pleuritidem difficilis reſpiratio, tuſsis, febris acuta, magnus pulſus, velox, & multa deniq; alia inter ſe communia ea obtinent, quę medicum fecilè decipere poſſunt: At quæ propria ſunt, errores euitãt, confuſionémq; omnem tollunt, & certam cognitionem reddunt, quam nemo vnquã aſſequetur, niſi qui quod propriũ, commune, ſeparabile, inſeparabiléq; vnicuiq; eſt perſpectũ habuerit. Quinetiam primaria ſigna, & immediata cum remotis eodem ordine ſæpe miſcent: quum tamen plurimum referat ea inter ſe diſtinxiſſe. Sic enim agnoſcimus quid aliud pariat, quídve ab alio naſcatur, quid neceſſario enumerandum, quid verò tanquam notum prætermittendum. Nam alioqui ſi ſingula recenſere velimus, vel nunquam id ob infinitam multitudinem aſſequemur, vel quieſcere interim animus haud poterit, tanquã omnia neceſſaria ſint cõ præhenſa: nec aliquid prætermiſſum, quod ad rem propoſitam faciat. Quo quidẽ errore nõ ſolũ recẽtiores ſcriptores, ſed etiã antiqui medici omnes tenentur: Si enim forte enumerẽt notas peripneumoniæ, tuſsim, febrẽ acutã, efflationẽ calidã, genarũ ruborẽ, palpebrarũ, venarúmq; capitis tumorem, ſitim, ſoporẽ, linguæ ariditatẽ, deiectam appetentiam, & alia huiuſmodi referunt, quorũ quædam ponẽda ſunt, quę ab affectu neceſſario proueniũt, peculiariáq; illi exiſtũt, aut ſaltẽ intelligi nequeunt, alia verò, quæ in aliis omninò percipiuntur, ſuperfluo recenſentur: Nam qui dixit acutam febrẽ huiuſmodi morbi eſſe indiciũ, fruſtra addit ſitim, linguę ſiccitatẽ, & cibi faſtidium: quum febris acuta hæc neceſſario pariat, illiúſq; vi compræhendantur: Quòd ſi omnia recẽſenda ſunt, quæ ex omnibus naſcũtur ſymptomata, multorum

morborum ſigna in eodē ſemper repetenda forent, id quod ab omni arte eſt alienum. Cæterum in enumeratione ſignorum bifariam peccant illi, primum quòd à nullo capite rem exordiantur, ſed Empiricorum more ſingula enumerent: vnde fit, vt non ſolum inter ſe diſcrepent de numero ſignorum omnes ferè ſcriptores, ſed rem incertā reddāt: Quum enim vnum ex illis plura, eáque diuerſa ſigna, quàm alium authorem ponere legimus, ignoramus cui credendum ſit, quum neuter certa ratione, & methodo vtatur, qua intelligere liceat certiorem, perfectiorémque eſſe eum numerum, quem ab alio diuerſum conſtituit. Hinc illę profectò cōtentiones medicorum, quæ in conſultationibus ſæpius oriuntur, quū vnus ex Paulo, alius ex Aetio, alius ex Galeno ſua ſigna ſe collegiſſe refert, & alium accuſat: vel quòd nō omnia ex omnibus collegerit, vel quòd eo nitatur ſcriptore, cuius minor eſt authoritas, & fides. & interim qui alium accuſat, maiore forte repręhenſione eſt dignus, vtpote qui temerè multa addat maiorum authoritate confiſus, quæ ars ipſa reiicit. Deinde in eo errāt qui de ſignis ſcribunt quòd quū ſingula enumerāt, quæ diuerſi ſunt generis, inter ſe miſcēt. Nam quum quatuor ſint fontes omnium ſignorum, docendi ratio poſtulat, vt ab vno genere exordiamur: nec deſinamus illud vniuerſum excutere, niſi aliquid prohibeat, donec inſeparabilia, propria, & ea denique quæ ſufficiunt indicia, ab eo duxerimus. De omnibus ſignis non eſſe perpetuò agendum conſtat. Quorſum enim dum ſolum ea, quæ præſentia ſunt dignoſcere ſtudemus, notas enumerabimus, quę præteriti, & futuri ſunt indices? Quorſum vbi nobis affectus cognitionem proponimus, cauſarum ſigna explicabimus? De illis ergo ſolum agemus, de quibus res propoſita cogit: Qui tamen artem ſcribere aggreditur in ſingulis rebus præſertim in morbis nō ſolum demonſtratiua, ſed etiā memoratiua, nōnunquam prognoſtica, vbi de euentu dubitari poteſt, tradet: quod minor à Galeno prætermiſſum. Exceptis enim morbis acutis, qui communia habent ſalutis & mortis indicia, raro omnino quem finē expectare oporteat in ſingulis morbis, docet: Tantum abeſt vt ea etiam, quæ oſtendunt ſolutionis qualitatem, tempus, modū, & reliqua, quorum cognitio ſummopere eſt neceſſaria explicet. Non enim quid præſentem hydropem monſtret, tantūmodo docend

cendum eſt,ſed præterea ſigna ponenda futuræ aut deſpera
tæ ſalutis. Non ſolum quid anginam mõſtret,ſed etiã quid
prænunciet ſalutem,aut mortem,illorúmque genus,& tem
pus,& quid oſtendat,quę qualíſq; fuerit generationis cauſa
& ratio,eſt ſcribendum. Itaque qui artem ſcribere aggredi-
tur,aut etiam de ægris cõſultat, non modo demonſtratiua,
ſed etiam memoratiua attingere debet. At verò qui docet
de eo ſolum genere,quod ſibi proponit,agat Cæterũ quum
de omni genere agẽdum eſt,ab his notis exordiri oportet,
quæ res præſentes declarãt,propterea quòd illa lucem aliis
adferant. Nam præſentium notæ,quum ad præterita,& fu-
tura referuntur,illorum quoque ſigna fiunt:non ita verò in
aliis ſemper cõtingit. Quoniam autem occurrũt cõſtitutio
ipſa,illius cauſæ,& effectus,& horum omnium genera, &
differẽtiæ,licet vnicuique ab vnoquoque incipere,quemad-
modum initio libri ſecundi de Locis affectis Galenus oſten
dit,quum methodum docet inueniẽdi partem affectã:ſiqui-
dem ſymptomata morbos, illorúmque cauſas, hæc rurſus
illa,& mutuò denique ſibi lucem adferũt:mihi tamẽ placet,
& melior videtur ratio, vt exordiamur ab affectu ipſo, ſiue
cõſtitutione corporis,tanquam ab eo quod inter cauſam, &
effectum medium eſt: & propius ad vtrũque extremũ ſigna
ſua porrigere poteſt. Morbus enim ferè ſemper quæ ſit il-
lius cauſa,quíue effectus prodit. At ſymptomata, etſi mor-
bum,non tamen illius cauſam certò oſtendũt, veluti etiam
cauſæ raró quæ, & qualia ſint ſymptomata, interueniente
morbo nata indicant:quippe quum deſinat ſæpius extremo
rum vis in medio,hoc verò ſemper ad illa naturæ ſuæ vires
effundat. Quinetiam quum ipſa cõſtitutio ſit, quæ nos pri-
mo ad agendum mouet:ſiquidem cauſas morborum abige-
re nitimur,vt bona reddatur corporis conſtitutio,actiones
verò ipſæ,reliquíque effectus hanc ſponte ſequũtur, meritò
ob id ab ea inchoandum eſſe putabimus. Ac imprimis qui-
dem notæ tradendæ,quę genus ipſum declarãt,deinde quæ
differentias,& ſpecies omnes,niſi quum de peculiari aliquo
agendum eſt. Fruſtra enim tunc quæ ad vniuerſum genus
partinent,proſequemur:ſi modo illud abſque hoc intelligi
valeat. Quur enim de ſignis morbi diſſeremus,vbi ſolius fe
bris cognitio petitur? At ſi quis ignoret quæ ſigna ſequan-
tur hepatis obſtructionem, obiter interim quæ ipſam ob-

ſtructionem ſignificent expendere poteſt, vt cognitione generis aſſequatur, quod in ſpecie quęrit. Tranſeundum deinde ad rei cauſas, illiúſque indicia exponenda. Poſtremò quę effectus ſingulos monſtrant, ſi forte per ſe illi non pateant. Enumerandę autem non ſunt omnes notę in ſingulis, ſed illę ſolum, quę proprię exiſtunt & ſufficiunt ad rem dubiam declarandam. Nam vbi pauca pręſtant quod volumus, quid opus eſt ſuperflua multitudine vti? Quis, quęſo, vbi dolor punctorius in latere ſentitur, & tuſsis vrget cum febre acuta, laborabit amplius, vt oſtendat hominem pleuritide correptum? Vbi vero propria non adſunt ſigna, aut cum aliis confunduntur, omnia recenſenda ſunt, quæ inſeparabilia eſſe ſolent, & quæ à re propoſita aliquando ſeiunguntur: omnia denique quæ in aliis ſic affectis viſa ſunt, notare expedit: Sic enim aut ſtatim intelliges, quæ communia ſint, & quæ propria relinquantur, & quæ immediata, vel remotiora, quæque vim maximam habeant ad id ſignificandũ, quod proponitur. Hoc pacto Galenus nephritidem à colico dolore diſtinguit, quæ communia ferè omnia inter ſe indicia ab initio obtinet, procedente autem morbo, quæ propria ſunt, clariora euadunt, & cum inſeparabilibus coniuncta certam cognitionẽ reddunt. Porrò ab eo genere exordiri nos oportet, quod euidẽtiores notas præbere poteſt: & ſi omnia enumeranda ſunt indicia, vniuerſum genus percurrendum: At ſi ſolum quæramus quæ propria ſint, & quæ rem ferè patentem oſtendere valẽt, his enumeratis quæ præcipua in eo genere reperiuntur, ad alia tranſeundum genera, eáque vt primum pariter excutienda: Nã ſi cui fortè pulſus vix amplius ſentiatur, & propemodum abolitæ reliquæ actiones appareant, ſuperfluum eſt ab eſſentia rei & à cauſis, mortis ſigna colligere: Quòd ſi actiones non ſufficiant, adiungendum ex aliquo alio genere indicium eſt, & denique non plura cumulanda quàm res ipſa poſtulet ad ſui dignotionem: Qua quidem in re plurimos hallucinari videmus, dum rem, quæ ex vno, aut altero ſigno ſatis patet, infinita aliorum multitudine oſtendere nituntur, & in obſcuris rebus vniuerſa genera non percurrunt: aut ſi id faciunt, peruerſo ordine idem exequuntur: quum ſcilicet enumerationem eorum, quæ ab vno genere naſcuntur, à quo auſpicati fuerant, intermittunt, vt ad alia tranſeant, à quibus rurſus ad illa redeũt, quorum integram

tegram

tegram enumerationem nulla ratione antea facere omiſe-runt. Quoniam verò, vt diximus, eadem genere ſigna in diuerſis partibus ſæpe conſpiciuntur, vt actiones læſæ, qualitates mutatæ, & quæ ab eſſentia ſumũtur, vt in febribus, quæ per vniuerſum corpus ſparguntur, iubet Hippocrates medicum hæc primum in facie ſpectare debere: deinde in aliis partibus, quod quidem perpetuò faciẽdum non eſt, ſi modo ab his auſpicandũ eſt, quæ euidentiores notas præbere poſſunt, vt etiam Galeno placuit libro j. ad Glauconẽ, vbi ſcribit incipiendum eſſe à maximis, quæ circa ægrum apparẽt. Deinde ab aliis. Sæpe enim lethalis morbus infeſtat, quum tamen facies ſalutem oſtendat, ſępe ſalutaris affectus vrget, quem illa exitialem prænunciant: Nam ſi cui crus, aut coxa putrefacta ſit, aut illatum vulnus in pectus, aut ventrem, vita in ſummo periculo verſatur, quum interim facies nihil ferè, quòd præter naturam ſit, oſtendat, vulnerata in aliqua parte ignobili vena, ex qua copioſus ſanguis effluxerit, cadauerosa ob inanitionem facies apparet, quum tamẽ omne periculum iam ſuppreſſo ſanguine ſit ſublatum: Ab ea ergo parte auſpicãdum, & ab illis indiciis, quæ clarius quod quærimus oſtenſtere poſſunt, à pulſu, & vrina ſi febris affligat à vulnerata parte ſi vulnus infeſtet, & denique ab ea, quæ præ cæteris laborat, aut laborantem repræſentare eſt apta. Ex iis quidem conſtat, quid ſit ſignum, quæ illius vtilitas, quæ per ſigna cognoſcenda ſint, quæ, quótue illorum genera, & differentię: à quibus hęc omnia ſumantur, quę & quanta illorum omniũ ſit vis, quot pręterea poſsint eſſe in vnaquaque re indicia, quo modo inquirẽda, & recenſenda. Quibus ita explicatis quæ communia ſunt vniuerſo operi, operę pretium eſſe duco, vt ad ea, quæ ſunt ſingulis propria, accedamus.

*

IOANNIS ARGENTERII DE SIGNIS DEMONSTRATIVIS

LIBER SECVNDVS.

De vtilitate ſignorum demonſtratiuorum, prognoſticorum, & memoratiuorum.

CAP. I.

QVONIAM verò quædam per ſigna cognoſcere oportet ſolum quũ præſentia ſunt, quædam quum præceſſerunt, alia quum ſunt futura, nonnulla autem pluribus etiam modis vtile eſt expendere: cogit ipſa rei tractatio, ne ſuperfluò quædam explicemus: & eadem ſæpius repetamus, vt ſingula eo modo, quo ea dignoſci oportet, tradamus. Itaque hoc libro de Signis demonſtratiuis agemus: rationémque docebimus, qua ea, quæ præſentia ſunt in corpore noſtro, depræhenhere liceat. Poſtea autem ſigna explicabimus, quæ præterita: poſtremò quæ futura prænunciant: Sic enim puto clariorem fore doctrinam. Præſtat tamẽ hoc loco imprimis docere vtilitatem, & vſum horum trium generum ſignorum: ea ſiquidem perſpecta, illorum tractationem auidius cõplectemur: Nam quum multa inter ſe communia illa obtineat, præſtat hoc loco ſemel de omnium vtilitate agere: de qua quidem re Galenus nõnullis aliis locis, potiſsimum tamen libro primo Prædictionum ſcribit, vbi ſtatuit inter ea quædam medico ſolum eſſe vtilia ad honorem, & famam cõparandam, qualia ſunt, quæ præterita commemorant: quædam autẽ & medico, & ægroto, cuius generis ſunt, quæ futura preſagiunt: verũ qua ratione id fiat non docet: nec meo quidẽ iudicio vlla diuerſitatis ratio huiuſmodi reperiri poteſt. Si enim ea ægrotis vtilia cenſemus eſſe, quę ad eorum ſanitatem recuperandam faciunt, quum abſque illis naturam affectuũ ſæpe agnoſcere nequeamus (ſiquidem cauſa, & effectus, qui præceſſerunt, indicant qualis

lis

lis ſit diſpoſitio in corpore derelicta, cuius natura ex præteritorum commemoratione perſpecta, curationē poſtea recte præſcribit) par ſane eſt, quæ ex illis prouenit vtilitas ei, quam demonſtratiua, & prædictiones præbent. Medico verò hæc omnia æquali modo ad honorem, & famam comparandam conferunt. Ita enim eum admirantur, quum præterita commemorat, vt quum præſentia agnoſcit, aut futura prænuntiat. Nec minorem quidem laudem conſequutus eſt Galenus, quum ex pulſu mulierem amare deprehendit, quã quum Eudemo tribus quartanis media hyeme laboranti, præter omnium expectationem, ſalutem promiſit, & moriturum cum ſudore Theagenem philoſophum prædixit, eo quòd ſolis relaxantibus remediis ad excutiendã in eo hepatis inflammationē medicus Theſſalius vteretur: Par illi profectò fuiſſet laus, ſi aliquid quod præceſsiſſet, ex arte diuinaſſet: Aegroto verò æqualis quoque vtilitas ex ſingulis generibus prouenit, & non in ægrotis tantum vt ille facit, ſed in omni alio corporis ſtatu, illorũ vtilitatem metiri oportet. Quum enim medicus præſentē ſanitatē tueri, & abſentem reſtituere profligatis morbis, & interim hos præcauere cõmodis præſidiis debeat, neceſſe eſt, vt ea, quæ præſentia in corpore ſunt, aut futura, vel ita anteceſſerunt, vt ſuas adhuc reliquerint, quas fecerunt in corpore impreſsiones, dignoſcantur, variant enim hæc medici opera: Aliter ſiquidē eos tractare oportet, qui ſani ſunt, aliter qui ægrotãt, aliter qui cum morbo conflictantur, & diuerſo etiam modo qui variè per ſanitatem, aut morbũ ſunt affecti: Quæ omnia demonſtratiua ſigna patefaciunt. Quinetiam vno modo cum illis agere expedit, quos diu ſanos, nulla apparente in corpore morborum occaſione, fore ſperamus: alio autem eos, quos in morbum lapſuros proſpicimus, atque etiam in morbis aliter victum, remediáque inſtituimus, quando proximus adeſt illorum vigor: aliter verò, quum longius diſtat. His præterea quos morituros præuidemus, remedia vel nõ adhibemus, vel non certe ea, quæ artem infamare poſsint, nempe generoſa: quibus vti non debemus, niſi quũ ea ægrotis fore vtilia ſperamus: Conferunt ergo prognoſtica ſigna ad præcautionem, & curationem morborũ, & ſanitatis conſeruationem. Cæterum quum memoratiua ad cauſarum & diſpoſitionum corporis, quæ præceſſerunt, inueſtigationem

faciant

faciant, ex quibus poſtea quę in corpore adſunt, qualia quantáque ſint, oſtenduntur: ad eadem profectò, ad quæ alia genera cōferūt. Aliter enim febres curamus, quas ira cōmiſit, aliter quas intulit triſtitia, aliter eos, qui morſu venenatorum animalium, quàm qui ferro, vel alio modo vulnerati fuerunt. Diuerſo prætereà victu vtimur in illis, qui à morbis nunc primum reſurgunt, quàm in aliis, qui firmam, confirmatámque propriam ſanitatem ſentiunt. Illos enim ita tractamus ne liberaliore, licentioréque victus rurſus in morbum grauatis viribus prolabantur, & interim adhibito quod moderatum eſt, refici valeant. Hos verò liberè, & vt conſueuerunt, antequàm morbo laborarent viuere permittimus. Atque hęc de vtilitate horum ſignorum ſint dicta, ad quæ referenda ſunt quæ ſparſim, nulliſque poſitis capitibus de hac re à Galeno traduntur. Nam reliquæ vtilitates, quæ ſingulis generibus ſunt communes ex primo libro, vbi generatim de vſu omnium ſignorum egimus ſumendæ ſunt.

Quæ dignoſcere oportet præſentia.

CAP. II.

MEDICVM imprimis per ſigna cognoſcere oportet quis, qualiſve ſit corporis ſtatus, an ſecundum naturam, vel illi contrarius, aut inter hos medius, ſiue neuter. Deinde compoſitionem ipſam à ſuis cauſis, & effectibus diſtinguere expedit, vt intelligamus quid compoſitio ſit, quid compoſitionis cauſa, quid effectus. Ac in ſingulis poſtea quę, & qualis ſit illorum natura, ad quod genus, ad quam differentiam pertineat, percipere neceſſe eſt: veluti in naturali ſtatu quid ſanitatis rationē obtineat, cuius generis exiſtat, an ſimilarium vel diſsimilarium partium, an ſalubritas, vel inſalubritas, id eſt, an perfecta, vel imperfecta, aut neutra etiam ſit ſanitas: differt enim in hoc vna ab alia. Eadem porrò in ſuis cauſis, & effectibus ponenda, an videlicet ſanitatis cauſæ ad ſimilares, vel diſsimilares pertineant, an ſalubritatis, inſalubritatis, & neutræ conſtitutionis ſint cauſæ. Eodem modo actiones, qualitates, & alia opera, quæ in corpore fiunt, quæque proueniunt à diuerſa conſtitutione partium internoſcenda. Hæc eadem in ſtatu præter naturam per ſua ſigna dignoſcere operæpretium eſt, veluti quid ſit

mor-

morbus,morbi cauſa,vel effectus:deinde cuius generis ſit, an intemperies,vel vitiata ſtructura,præterea an magnus, vel paruus,acutus, vel tardus,continuus,vel interpolatus, ordinatus,vel inordinatus,æqualis,vel inæqualis,per conſenſum, vel primariò genitus, vniuerſalis, vel particularis,benignus vel malignus,ſimplex vel compoſitus,legitimus,vel ſpurius,& denique vniuerſæ illius differentiæ patefieri debent. Quinetiam morborum partes,ſiue tempora quum adſunt,ignorare,non oportet,veluti nec etiam locũ, in quo morbus reſidet. Cauſæ morborum perſpectæ ita eſſe debent,vt intelligamus quæ ſint,quæ morbum fouent,augent,minuunt,quæ ſit materia morbi,quod ſit ſubiectum, & quo loco etiam contineantur. Quid item cauſa ſine qua morbus conſiſtere nequit,aut cum qua in corpore alitur,& perſeuerat. Quid præterea hunc,quid alium morbum intendat,aut alio modo mutet:&,vt breuiter dicam,vniuerſæ cauſarum differentiæ,quas in morbis conſiderandas eſſe diximus,quum adſunt,cognoſcere neceſſe eſt. Id quod etiã de morbi effectibus intelligẽdum eſſe admoneo. Poſtremo quum morbi ſoluuntur ſigna tradere oportet:quibus intelligere liceat,an fida,vel infida,facilis,aut difficilis,perfecta, vel imperfecta ſit huiuſmodi ſolutio, & ſi quid præterea aliud eſt in corpore morbo vexato,quum adeſt,ignorandũ non eſt,illiúſque notæ ob id explicandę. Nec ſufficit morẽ, magnitudinem,ſpeciem,& motum morbi,vt Galenus in libris de Criſibus dicere ſolet, perſpecta habere,ſed vt alia omnia,quæ prædiximus, inter ſe ſunt diuerſa,medicique actiones variant:ſic illorum quoq; indicia ſunt explicãda.

De vi ſignorum demonſtratiuorum,quóve modo in illorum enumeratione progrediendum.

CAP. III.

VT generalis omnium ſignorum, ſic peculiaris quædam demonſtratiuorum vis eſt,& eorum pariter quæ præterita commemorant, aut futura prænuntiant. Quemadmodum prę terea ordo aliquis erat neceſſarius in enumeratione primorum generum ſignorum,ſic in ſingulis generibus quum multa occurrant,ars requiritur, quæ certum

initium

initium doceat, à quo ad reliqua commodè progrediamur. Ac nunc quidem vim, & ordinem demonſtratiuorum paucis cõplectemur, & eadem de aliis ſuo loco trademus. Porrò non omnia hic quoque omnia ſignificant: ſed quędam ſunt, quæ in aliquibus nullam vim habent, quædam vero quæ ſolum genus, & ſpeciem, eámque vel non omnem, aut ſi omnem, non ſolam: alia verò, quæ ſolam, & omnem monſtrare poſſunt: quæ iam rurſus, quæ conſtitutionem ipſam, non tamen illius cauſas, nec locum, in quo hæc poſita ſunt, repræſentant. Modo præterea ſignificandi vt alia inter ſe differunt, quum quædam ſemper inſeparabilia ſint alia ſeparentur: nonnulla propria, alia communia, & paruam, aut maiorem vim alia aliis obtineant, & denique ſignificandi ratione, quã antea deſcripſimus inter ſe diſcrepant. Etenim vehemens ſitis in febribus acuti morbi eſt indicium. Decubitus verò in alterutrum latus nihil ad id intelligendum confert. Partium imbecillitas genus vniuerſum morborum monſtrat, illius autem cauſam minime. Excretio atræ bilis morbi cauſam nuntiat: qui vero morbus ab ea ſit excitatus, non neceſſario oſtendit: ſiquidem vlcera, tumores, varij denique morbi ex ea naſcuntur. Rigor in intermittente febre cauſam & morbum pariter declarat. Actio læſa partis affectæ eſt nota: morbi autem non item. Dolor punctorius eam ſolum inflammationem, in qua membranæ patiuntur, docet. Calor verò omnes ſequitur, immediatúmque eſt indicium. Sitis ardentes omnes febres comitatur, ſed longius eas ſequitur: per vniuerſum morbum tuſsis adeſt in pleuritide. Dolor verò in latere, properante ad ſalutem morbo, affligere deſinit. Maximam vim ad omnẽ corporis conſtitutionem ſignificandam habent actiones, in aliquibus color, aliæque qualitates nihil monſtrant, in nonnullis verò euidentiſsimas præbent præ cæteris notas. Ac ex omni quidẽ fonte ſigna ſumuntur ad plura ſignificanda, ſed diuerſo modo ſingula declarant, & ferè fit, vt genus ſigni ſignatæ rei genus oſtendat, differentia verò differentiam: id quod ſi ſingula genera breuiter excutiamus, omnibus perſpicuũ fiet. Etenim morbi eſſentia, quæ in calore eſt, calidum affectum ſignificat. Caloris vero differentiæ quis, qualisve ſit morbus declarant, quippe febris index eſt calor per vniuerſum corpus expenſus. At qui acris, & mordax ſentitur, putridæ,

vehe

vehementiſque febris eſt ſignum. Declarat,& affectus ſine differentia cauſam,à qua excitatus eſt,& illius differentia cauſæ differentiam. Nam calidus morbus materiam ſubeſſe calidam monſtrat,qui vehementer calidus eſt,aut ſanguinem,aut bilem teſtatur eſſe,quæ morbum gignunt. Docet ille eadem ratione ſymptomatum genus,& differentiã, febres ſiquidem pulſus mutant,& pro illarum diuerſitate eos diuerſos efficiunt:oſtendunt pariter & locum affectũ. Nam inflammatio affectus eſt omnium partium,quæ ſanguinem in ſe recipere poſſunt At vehemens,quæque dolorem infert inſignem,ad eas ſolum partes pertinet,quæ ſenſu non obſcuro ſunt præditæ:Quum verò ſenſu percipitur rei eſſentia,ſeipſam illiúſque differentias,differentes cauſas,& effectus ſuis differentiis declarat. Tumor etenim,qui extrinſecus apparet,humoris collectionem ſignificat:At calidus tumor inflammationem,vel eryſipelas,aut herpetem repræſentat:Vehemens autem calor eryſipelas potius quã inflammationem:inſignis tumor hanc,& non aliud teſtatur:qui cutem ſolam occupat tumor,minimúmque attollitur,herpetis indicium eſt,quibus ſanè an bilis,vel ſanguis ſubſit,qui tumoris eſt cauſa cognoſcitur. At ex his putamus ex fluxione natum tumorem. Quæ autem fluxionis fuerit cauſa,incertum ex hoc fit:ſi verò intus latet rei eſſentia nihil ea confert ad hæc declaranda. Perdit enim vim ſuam ob loci rationẽ. Cauſæ verò quſi apparent,ſuos effectus repræſentant,qualem enim illæ vim habent,talem his,quæ pariunt,tribuunt,qua ratione redundans bilis calidum eſſe morbum docet. At illæ conſpicuæ non ſunt,quum in corporis internis partibus ſunt reconditæ. Externæ autẽ morborum occaſiones,quales ſint internæ quis, qualíſve morbus,& qualia ſymptomata,aperiunt. Hoc pacto agnoſcimus febrem ex ira concitatam,diariam eſſe,& alterius differentiæ quàm ſit ea,quæ à vigilia,aut alia cauſa committitur. Genus cauſarum lædentium,& iuuantium genus internarum cauſarum affectúmque corporis,& illarum differentiæ horum differentias pariter manifeſtant,quippe calidos humores,calidioréſque morbos corpus infeſtare intelligimus,ſi calida lædunt,iuuant verò frigida. Bilem autẽ, aut ſanguinem ſubeſſe,eorúmque morbos vrgere ex his, quæ peculiariter illis proſunt , aut obſunt, depræhendimus.

mus. Quæ verò morbis nocent, aut conferũt, dum vigent, ſtatus ſunt indicia. Præbet materia, & ſubiectum ſua ſigna, ſuámque vim ad ea, quę prę ſentia ſunt inueſtiganda. Nam ſi ſanguis nocet, nõ ſolum calidos, ſed etiam benignos morbos eſſe, qui corpus afficiunt, putare par eſt. Cõtra verò accidit ſi atra bilis grauis eſt. Affecto corde ex illius natura colligimus, nec vulnus, nec vlcus, aut inflammationẽ eſſe poſſe, qui infeſtet morbus: quòd ſcilicet huiuſmodi mala, pars hęc minimo tẽporis ſpatio ferre nequeat, quin mors ſequatur: ſic etiam mutatis pulſibus ex natura, & officio partis colligimus cor ipſum eſſe affectum. Habet ergo vim ſubiecta materia oſtendendi, quę, qualiſque ſit cauſa, qualis affectus, & effectus ipſi, qui corporis conſtitutionem ſequuntur. At actio læſa partem affectam, illiúſq; differentiæ differentes partes ſignificant, ſiquidem reſpiratio impedita inſtrumẽta, quæ ad eam ædendam ſunt deſtinata, affecta declarat. Quæ verò crebra eſt, qualis in his apparet, qui modo currere deſierunt laborantis pulmonis eſt nota: non tamen pars cuius actio eſt vitiata ſemper laborat. Sed aliquando illę à quibus hæ vim capiunt, aut quibus ſeruiunt, aut connectuntur, hoc enim pacto cõtingit voce priuari hominẽ, quũ facultas motoria ad votis inſtrumenta illis minimè læſis non peruenit, & per affectus pulmonis, aut cordis thoracis motus variatur, quum interim nihil ipſe patiatur, quinetiam laborante hepate nonnunquam reſpiratio impeditur, nullo affectu interim exiſtente in partibus reſpirationi ſeruientibus. In illis verò, quæ inſitas ſuarum functionum facultates habẽt, ferè ſemper morbus eſt, quum actiones illarum læduntur, & harum differentiæ affectuum, cauſarúmque differentias ſignificant. Celer enim frequénſq; pulſus calidi affectus eſt indiciũ. Abolita verò actio magnũ omnino morbũ ſubeſſe teſtatur: deprauata nunc eundẽ, vt delirium perpetuũ, quod inflãmationis cerebri, aut ſepti tranſuerſi eſt indiciũ, nunc leuiorẽ veluti ambulatio inæqualis, & inordinata, quæ ob pedis leuem dolorẽ prouenit. Difficilis reſpirationis ea differentia, in qua recti ſpirare coguntur qui laborant ſine febre, obſtructionis à multis, craſsíſq; humoribus pulmonis vaſa occupãtibus eſt index. Præbẽt etiã actiones ſuorũ operum indicia, etenim coctiones, quæ in ventriculo, & hepate malè peraguntur, improbæ nutritionis totius corporis,

vitia

vitiatique caloris ſunt teſtimonia. Illud tamen prætereundum non eſt actiones ipſas, & ab affecta parte conſtitutionéq; corporis eſſe inſeparabiles, non tamen propterea eas perpetuo in omnibus ſigna fieri: quippe quum in aliquibus lateant; in quibus verò ad cognitionem conferunt, nunc per ſe, nunc verò alterius beneficio ſuam vim oſtendunt. Vbi enim pars interna eſt, quæ afficitur, & nullũ publicum munus in corpore exercet, nihil confert ad aliquid cognoſcenium illius functio. Cruris verò actio læſa omnibus conſpicua ſuas exhibet notas: at hepatis functionem nemo eſt, qui videat, verum quæ ex eo viſcere proueniunt opera, vt humores, color, aliæ'que corporis qualitates teſtantur quales ſint illius operationes. Hæ verò qualis, quantúsque qui adeſt affectus produnt. Ex quibus ſanè conſtat actionem oblæſam non ſolum oſtendere partem affectã, & actionis differentias affectũ ipſum declarare, vt Galenus in libro de Locis affectis ſentire videtur, ſed etiã affectum ipſum ex ipſa functione, & diuerſas partes affectas ex differentia operationum patefieri: Cæterum excrementa corporis vim non habent omnes partes affectas, nec omnes affectus oſtendendi. Quandoquidẽ non omnes partes excrementa gignunt, quæ quidẽ in noſtrum conſpectum veniant & quæ ea gignunt, non ex omni malo perinde afficiuntur, vt variari quoq; earum excrementa neceſſe ſit. Quis enim ſepti tranſuerſi morbos, ſumptis indiciis ab excrementis, dignoſcere ſtudeat? excrementa procreat hepar, at per illius vulnera aut peruerſam figuram, aut ineptã connexionem, niſi accedat ſimul intemperies, nulla contingit in illis mutatio. Illarum ergo duntaxat partiũ vitia monſtrant excrementa, à quibus vel gignuntur, vel ſuſcipiuntur, vel denique ad eorum excretionẽ à natura ſunt conſtitutæ, quum ſcilicet affectus in illis contingunt, per quos recrementa ipſa mutari oportet. Qua ratione quod excernitur per aluum loturæ ſanguinolentę carnis ſimile hepatis vitium oſtendit, & excrementa cum ſanguine, & ramentis mixta vlceris inteſtinorum ſunt indicia: Ac non ſolum quidem partem læſam, ſed etiam genus affectus ex ſuo genere, & illius differentias ex ſuis differentiis, & cauſarum etiam diſcrimen monſtrant. Quum enim præter naturam excrementa ſunt affecta, morbi ſunt indices: at quum vel pallida, vel nigra, vel craſſa, aut tenuia, aut alia

demum qualitate prædita apparent: qualis adſit morbus, qualisve cauſa, quæ morbū ipſum vel foueat, vel etiam excitet, produnt: eadem ſanè ratione opera alia, quæ ſequūtur partiū officia, quum apparent, præbent perpetuò notas eius diſpoſitionis, quæ cauſa eſt actionis, vnde illa proueniunt: Quippe carnis abundantia humidioris hepatis, pinguedinis vero copia frigidioris eſt ſignum; cæterum qualitates corporis non omnia etiam ſignificare poſſunt, ſed ſolum eos affectus, quibus aliquis ſubeſt humor, nec omnium partium cōditionē, ſed earum duntaxat, quæ ſenſibus ſunt expoſitæ, vel humorum generationi, aut excrementorū expurgationi ſeruiunt: Nemo enim ventriculi, aut ſepti tranſuerſi mala ex colore aut aliis corporis qualitatibus depræhendere conabitur, propterea ſcilicet quod illæ partes in profundo ſitu corporis ſunt collocatæ, nec aliquid ad coloris, vel alterius qualitatis totius corporis mutationem conferant: Nemo ex qualitatibus corporis indicia ſe capere dicet ad partium figuram, magnitudinem, numerum, & connexionem dignoſcendam: Qui vero extrinſecus apparet vitiatus color nunc hepar, nunc lienem, nimirum pro diuerſitate coloris, male habere ſignificabit, quoniam ſcilicet ab illarum partium morbis huiuſmodi color prouenit, ſiquidē laborāte hepate intēperie excremētoſus ſanguis gignitur, affecto vero liene id quod in eo eſt alienum ex atra bile non expurgatur. Oſtendit pallidus color meatū, per quem bilis ad inteſtina deſcendit obſtructum, nihil ſæpe interim patiente hepate: Quum verò per criſes ad cutem regeritur bilioſus humor, qui regij morbi ſpeciem præbet color, ſolius cutis vitium indicatur, expurgatis beneque affectis internis partibus: ſic etiam rubedo, quæ in parte inflammata apparet, illius duntaxat partis laborantis eſt ſignum: idem ſit de aliis qualitatibus corporis iudicium, ne ſingula proſequi cogamur. Licet quoque ex ſignis ſumptis à rerū ſimilitudine quis, qualiſue ſit morbus, & illius cauſa, & vbi ſedes affecta percipere: Si enim vigēte forte peſte ea, quę prędiximus ignoremus, diſſectis nōnullis corporibus, qui in ea perierūt, cognitiſq; illorū morbis & cauſis, & mēbris, quæ præ cæteris laborarunt, colligemus ex ſimilitudine eos, qui adhuc laborarūt, pariter vt illos eſſe affectos: Quòd verò ad ſignificandi modum attinet, paucis in ſingulis generibus hoc modo percurremus:

Nam

Nam eſſentia, vt diximus, non ſemper ſignificat quum aliquando percipi nequeat, veluti quum partes internæ tumoribus laborant. Eodem modo color ob loci conditionem, & alię qualitates à ſignatis rebus ſeiunguntur: Dolor vehemẽs in parte admodum ſenſibili leuiores ſuapte natura affectus, grauiores repræſentat. Tuſsis per vniuerſum morbi decurſum pleuritidem comitatur. Dolor verò lateris, & pulſus durities declinante morbo deſinunt: Actiones lęſæ communia prębent morbis indicia: excremẽta verò quibuſdam duntaxat propria: Immediata ſunt ſigna lęſæ partis functionum vitiatæ color non item, ſed quia primum actiones labefactatas monſtrat. Vbi verò partes externę laborant, veluti contingit in inflammationibus, immediata eſt nota, quę à colore capitur: Cęterum maiorem aliis in vniuerſum vim habent ad affectus dignoſcendos actiones: At excremẽta in aliquibus pręualent. Pulſus celeriores calidum affectum, & cor intemperatum eodem modo teſtãtur. Inflammationem autem ſuccingentis membranę, & febrem diuerſa ratione, illam ſiquidem duritie, & tenſione: hanc velocitate, & celeritate pateſaciunt. Deniq; quum nunc in aliquibus quædam appareant notę, quę poſtea abeunt, & illorum loco alię ſuccedant, & quę in vno affectu ſunt perpetua, in alio vel minimum durent: & quę in multis nullam vim obtinent, in aliis maximam oſtendant. Ac denique quum ſignificandi modus & ratio in omnibus ferè euariet pro diuerſitate rerum, quę ſignificantur, nihil pręter communem eam rationem, quam propoſuimus, tradere in hac re poſſumus, niſi ſingulorum affectuum & partium corporis naturam, quod à noſtro inſtituto eſt alienum, attingere vellemus. Quę enim eorum genera, & differentias collecta ex omnibus fontibus ſigna peculiariter oſtendunt, vt quid ſanitatem, quid morbum, quid partem affectam, & horum differentias ſignificet, paulo poſt explicare aggrediemur, quum paucis docuerimus à quibus notis inchoandum ſit, dum omnia quę pręſentia ſunt, dignoſcere cupimus. Itaque quum hęc pars, quę de ſignis demonſtratiuis agit, rei eſſentiam, genera, differentias, cauſas, effectus, locum in quo hęc fiunt ſibi proponat cognoſcenda: ordo aliquis requiritur, quo intelligamus quorum notitia prius quęrenda ſit, quę verò poſterius, recenſenda. Ac poſtulat quidem methodus, vt in hac

arte tradenda,ſcribendáve primò doceamus ſigna, quæ rei eſſentiam declarant: deinde quæ illius genera & differentias, tertio loco quæ cauſas affectus ſignificant. Poſtremo quæ locum ipſum in quo hæc conſiſtunt, patefaciant. Sic enim apparet cognatarum rerum connexus. At quum medendi cauſa aut aliud agendi in ſingulis hæc quærimus, penultimo loco de loci affecti notis agẽdum. Poſtremò de his quæ cauſas affectus monſtrant. Effectuum verò ipſorum inutilis conſideratio relinquitur, quæ alioqui quum artem tradimus, prætermittenda non eſt, ſed poſt ipſas cauſas idoneũ locum inueniet, quum verò agẽdi gratia hæc inueſtigamus, pariunt ea ſibi lucem ſi prædicto modo doceantur. Quæ enim pleuritidis ſunt notæ, illius etiam differentias teſtantur, modo ſolum variato, vt antea oſtendimus: ſiquidẽ punctorius in latere dolor inflammationis membranæ ſuccingentis eſt nota: idem quum magnus eſt, affectus magnitudinem repræſentat, idem & locum peculiariter affectum indicat. Nam dolor punctorius afficere nequit, niſi membrana præter alias vicinas partes inſigniter ſit læſa: Sanguinis præterea copiam denunciat: Quippe quum à pauco, & frigidiore huiuſmodi dolor hebetetur. Quo quidem cõſtat quæ morbi differentię eadem loci affecti, cauſarúmque efficientium eſſe indicia, & quæ ipſum locum læſum produnt, cauſas etiam morborum ſimul indicare non contrà aut non niſi generatim: etenim eo cognito quòd membrana, quę coſtis ſubtenditur laboret, ſimul etiam nouimus tenuem vt plurimum oportere eſſe materiam, quæ inflammationem committat, quum pars denſa craſſum humorem facile non admittat, illud verò neceſſarium non eſt membranam peculiariter affici, ſi tenuis ſit humor morbi cauſa, nimirũ quòd poſsit etiam in muſculis magna ſui parte contineri paruo ipſius membranæ vitio: Præterea quum in actione primò ſeſe offerant cauſę, quæ corpus vitiant, ita progrediendum eſt, vt illę poſtremo loco inueniantur. Quod enim vltimum in reſolutione exiſtit, id in actione primum conſtituere oportet, id quod nũquam commode fiet, ſi aliunde initium ſumamus, & alio ordine progrediamur.

Quæ

Quæ oſtendant quis, qualiſve ſit corporis ſtatus.

CAP. IIII.

AGE igitur ex prædictis fontibus, quis, qualiſque ſit corporis ſtatus, & conditio, an ſecundum naturam, vel præter naturam aut inter hos medius dignoſcere aggrediamur: id imprimis natura vniuſcuiuſque docebit: Si enim temperatum quis hominem ſentiat, & decenter conformatum, & ſingulas illius partes iuſtam magnitudinem, numerum, coniunctionem, & vnionem obtinere videat, eum ſtatim ſanum, & ſecundum naturam affectum iudicabit, plus vel minus, vt hęc perfectiora, aut deteriora apparebunt: Præter naturam autem intelligetur eſſe illius ſtatus, ſi cõtraria adſint, medius & neuter cenſebitur, ſi ab extremis æqualiter recedere ſentiatur. Oſtendunt id etiã cauſæ, quę corpus efficiunt: conſtituunt, iuuant, lædunt. Eos etenim potiſsimum bene affectos putamus, qui ex parentibus bene affectis ſunt procreati, quiq; temperatos, moderatos, & ſuo loco contentos humores habent, tum quæ ſtructuram corporis ſecundum naturam conſtituunt cauſæ, quum nec excedunt, nec deficiũt, illud ſecundum naturam habere declarant. Quinetiã bene affectos putamus, qui à remediis, & medicamẽtis læduntur, iuuantur autẽ familiari victu, & alimẽto. Contra verò pręter naturã habent, qui cõtrario modo à cauſis iuuãtibus, & lędentibus afficiuntur: Ac nõ ſolum quidem immediatæ cauſæ, quæ primo corpus immutãt, ſed etiã quæ remotiores ſunt, hęc teſtãtur: Si quis enim aſſumpſerit, aut fecerit, aut admouerit, vel excreuerit, aut retinuerit, quæ tuentur naturalẽ corporis conditionẽ, ſecundũ naturã eũ habere arbitrabimur. Præter naturã autẽ ſi cõtraria illis contigerint: Subiecta verò materia nullũ videtur in hac re prębere ſignũ, vt nec etiã peculiaria corporis inſtrumẽta: At cõmune inſtrumentum non leuis eſt nota ad idem ſignificandum. Quum enim natiuus calor bene habet partium temperiem, & illarum ſtructurã recte ſe habere fere neceſſarium eſt. Iam verò à tertio genere, nempe quod ab effectibus ſumitur, indicia ad eadẽ percipiẽda hoc modo ducemus: etenim actiones, excremẽta, alia opera, & qualitates corpo-

ris, quũ ſecundũ naturã habent, corporis ſtatum ſecundum naturam eſſe demonſtrant. At præter naturã affici corpus ſi cõtraria appareant, intelligemus: veluti ſi actiones ſunt abolitæ, vel debiles, vel auctæ, vel triſtes, aut vliquo modo deprauatæ, & excrementa nullo modo emittantur: vel exeant quidem, ſed vel illorum ſubſtãti a mutata ſit, vel qualitates, vel minori quantitate, aut maiori, quàm oportet, vel nõ eo modo, nec eo tempore, quo debent, nec per naturalẽ locum & ſibi accõmodatum excernũtur: Si quid item durius, mollius, aſperius, læuius, candidius, vel alio denique colore infectum appareat. Si qui preterea odores fœtidi, aut ingrati ſapores, aut ſoni in corpore ſentiuntur, corpus ſecundum naturam non habere indicant; ſed præter naturam toto ipſo affecto corpore, vel partibus quibuſdam ſi plurimũ hęc à naturali ſtatu recedant, alioqui ſi minor receſſus fuerit, in neutro, & medio ſtatu poſitum putabitur: Nec deſunt in hac re ſignificanda notæ, quæ à ſimilitudine capiuntur. Si enim alium perinde vt ille de quo agimus, ita affectum conſpexerimus, & ſecundum, vel præter naturam habere agnouerimus, idem de hoc ſentiendum eſſe iudicamus: Ac ab his quidem fontibus, ſed non omnibus, neque exacte quantum docendi ratio poſtulat, Galenus noſter capite octauo, & quinquageſimo octauo Artis medicinalis ad hæc cognoſcenda ſigna ſumpſit, quum ſcribit corpora ſalubria, inſalubria, & neutra depræhẽdi ex his, quæ ſecundũ eſſentiæ rationẽ illis inſunt, & præterea ex illis, quæ ex neceſsitate ea ſequũtur, nempe accidẽtibus & corporis functionibus, quæ verò ęgrotant corpora, ſiquidem vitium ſenſibus patet, ex permutatione eorũ, quæ ſecundũ naturã illis inſunt, quod ſi ſenſum effugiat malum ex læſione actionũ, excremẽtis, doloribus, & tumoribus præter naturã illorũ ſigna peti. Neque enim ſolum ab his notæ ſumũtur, ſed etiã, vt antea oſtendimus, à cauſis ipſis, quæ affectus corporis gignunt, iuuant, lædunt, tollunt, materiam præbent, vel alio modo illorũ cauſæ dici poſſunt: quod ipſe poſtea ſparſim ductis à nonnullis cauſis indiciis facit: veluti quũ ſimpliciter inſalubria corpora ab aliis diſtingui refert, quòd ſcilicet à cauſis morboſis promptiſsime afficiantur: & cerebri tẽperaturas cognoſci ſcribit ſumptis notis ab his quæ extrinſecus illi occurrunt, & paſſim alibi à iuuantibus, & lædentibus cauſis ſigna petit: Verum

rum

rum non ſolum ab illis, ſed ab aliis omnibus cauſis eadem ſumenda, ac vbi methodus proponitur, & quod cõmune omnibus eſſe debet, docetur, capita omnia ponenda, ex quibus ſingulæ poſtea notæ eliciuntur. Nam quũ à duobus dũtaxat corporũ ſigna peti debere antea propoſuerit, nẽpe ab eſſentia, & his, quæ eam conſequuntur, neceſſe eſt, vt quum alibi lædentium iuuantiúmque cauſarum mentionem fieri videmus, ignoremus an poſsint aliqua indicia ab illis capi, nimirum quum ab initio nullum conſtitutum ſit caput, ſub quo huiuſmodi cauſæ, & quæ ab illis ducuntur ſigna, contineantur. Atque id eſt potiſsimum, quod in hoc authore damnari poteſt: quòd quum ille eos paſsim repræhendat, qui methodo non vtuntur, & fontes rerum non cõſectantur, ſed ex malis poſitis principiis ratiocinantur, ſui ſtatim in omni ferè re obliuiſcatur, & nihil minus quàm quæ omnibus ſunt cõmunia, quærat, ſed ſparſim ſingula tradat quaſi methodus in eo maxime, quod cõmune eſt, poſita nõ eſſet. Illud etiam probari non poteſt, quod in arte medicinali inter ea, quæ corporis cõſtitutionem ſequũtur, ponat ſolum corporis accidentia, & functiones. Nam addenda ſunt excrementa, & alia opera, quæ in corpore proueniunt: ſi modo hæc, vt paulo antea oſtendimus, euidentiſsimas conſtitutionis corporis notas exhibent. Ab eiſdem præterea fontibus, quos ante ſtatuerat, quum de ſignis corporũ ſanorum ageret, eum ducere oportebat notas ægrotantium corporũ. Id enim docendi ratio poſtulat, ſi modo contrariorũ eadem ſunt genera eadémque diſciplina, præſertim quum huiuſmodi varietate qui artem ſcribit, lectorem confundat. Si enim vniuerſum genus eorum, quæ habent ſecundum naturam, cognoſcitur ex his, quæ illi inſunt ſecundum eſſentiã, & aliis, quæ èſſentiam neceſſario conſequũtur. Quur pariter ab eiſdem notas non petimus eorum, quæ præter naturã ſunt affecta? Præterea quæ latent vitia in partibus internis non ſolũ ex læſione actionum, excrementis, doloribus, & tumoribus deprehenduntur, ſed etiam ex cauſis ſuis, corporiſque accidentibus, & aliorum ſimilitudine. Eodem pacto externarũ partium morbi non ſolum ex permutatione magnitudinis, coloris, figuræ, numeri, ſitus, duritiei, & aliarum qualitatũ cognoſcuntur, ſed etiam ex ſuis cauſis, & functionibus depræhenduntur. Etenim cauſæ, quæ febrem aut alium morbum

excitarunt,vel lædunt,aut iuuant,non ſolum corpus oſtendunt ægrotare,ſed etiam quo morbo laboret,indicant. Eodem pacto flauus color qui in regio morbo affectis conſpicitur,morboſum corpus,morbíque naturã,& cauſas etiã mõſtrat: Cætera quæ diximus etiã abſque exẽplis patent: poſtremo duritiem inter ea enumerat, quę ſenſibus ſubiiciuntur. Sic profecto tumores pręter naturã poni oportebat. Poſſent & alia quidem in hac re dici,ſed hęc ſatis oſtendunt his, qui veritatem amant,certa methodo non fuiſſe à Galeno explicata ſigna corporũ ſanorũ,& ęgrotantiũ,quum multa omittit capita,& ea in ſingulis variet. Qui verò ſectis ſunt addicti,etiam ſi multo plura,& luce clariora ſcriberemus, nunquam errorem agnoſcent,& perpetuò aliquid habebũt,quo ſe,ſuóſque authores tueantur,& veritatem ipſam damnẽt. Verum vt Galenus optimè dicere ſolet, his ne Apollo quidem cum Muſis mederi poſſet. Sed illorum gratia,qui bene ſunt affecti,ad alia properemus.

Notæ, quæ ſanitatem, illius effectus, & cauſas oſtendunt.

CAP. V.

QVEMADMODVM naturalẽ ſtatum ab eo,qui præter naturam eſt per ſigna deſtinximus: ſic ea, quæ ſecundum naturã in vnoquoque reperiuntur inter ſe ſeiungere, & ex ſuis notis dignoſcere ſingula oportet. Igitur ſanitatem ipſam ex propria ipſius natura,cauſis,effectibus,& ſimilitudine depræhendes. Proba etenim temperies,& recta ſtructura ſimilarium, diſsimilariúmque partiũ propria eſt illarum eſſentia,& ſanitatem illarũ prodit: bonæ actiones, quæ à ſanitate æduntur,& excrementa ſecundum naturam, aliáque opera,quæ ſanitatem ſequũtur, illius ſunt indices. Idem faciunt cauſæ,quæ illam efficiunt,conſeruant, iuuãt, lædunt,quum enim illæ adſunt,præſentẽ adeſſet ſanitatem ſignificant. Ex ſimilitudine præterea, id quod ex ſuperioribus patet,idem colliges. At cauſas ipſas ſanitatis ex eiſdem cognoſces,pars enim bene figurata, quæ ſanitatis cauſa eſt, ex ſua ipſius natura,quũ talis apparet,dignoſcitur,tum etiã ex ſuis effectibus,ſunt autem hi tum ipſa ſanitas, tum quæ ſanitatem ſequuntur omnia. Quamobrem præſente ſanitate,

tate,& his,quæ à ſanitate proueniunt:illius cauſas præſentes eſſe dignoſcimus. Neque enim partes bene tēperatę eſſe poſſunt,& ſuas functiones,& opera probè obire valent, niſi humores corporis,quæ temperiem faciūt, rectè ſint affecti: vnde hæc ſibi mutuò lucem præbent:à cauſis verò ſigna etiā ſumimus ad cauſas ipſas ſignificandas. Nam cibus optimus humores optimos,qui ſanitatis ſunt authores, gignunt, & genitos oſtendunt. Verum quum non omnium cauſarū ſint cauſæ,ſed ab immediatis ad externas dūtaxat progredi poſſimus,vltimæ ad ſequētes omnes, & priores ad poſteriores cōpræhendendas notas præbent, quæ verò omniū ſunt primæ,& remotiſsimæ ex aliis cauſis amplius non depræhendūtur,ſed ex propria natura,effectibus, & ex aliarū cauſarū ſimilitudine. Quemadmodū ſanè effectus ſanitatis ex ſuis cauſis,nēpè ſanitate ſanitatiſq; cauſis,tum ex propria natura,& priores quiq; ſtatim à facultatibus,& ſanitate naſcuntur ex poſterioribus tanquam ex effectibus:omniū verò poſtremi ex aliis effectibus cognoſci nequeunt, veluti temperiem ventriculi,quæ ſecundum naturā eſt,proba concoctio, hanc bona nutritio, huiuſmodi verò nutritionē viuidus color,hunc nihil aliud ſequitur. Quamobrem ex aliis effectibus,quum nullos poſt ſe relinquat,id cognoſci nequit, alij verò omnes priorum tanquam effectus,& poſteriorum tan quam cauſæ,ſigna euadunt. Nam proba nutritio index eſt bonæ coctionis,quæ in ventriculo obitur, nimirū quum ſit illius effectus,illa autem huius cauſa eſt,& indicium. Quod verò iuuantes lædentéſque cauſæ,& ſimilitudines cum his, quæ ſanitatem,cauſas illius, & effectus ſecundum naturam habere putati ſunt,ſigna quoque in his exhibeant, ex ſuperioribus(ne idem repetamus)conſtare puto.

Signa,quæ prædictorum genera differentiáſque indicant.

CAP. VI.

IAM verò poſtea quàm oſtendimus quid ſit, quod ſanitatē,illiúſque cauſas, & effectus declarat,ſequitur vt doceamus,quæ ſint notæ ſanitatis ſimilarium partium,& etiam diſsimilarium:quæ præterea monſtrent illius cauſas,

& effectus: quid illorum differentias nempe ſalubritatem, inſalubritatem, & mediam inter has cõſtitutionem. Itaque ſanitatem ſimilarium partium, bonam inquam illarũ temperiem, & formam oſtendũt quæ ex illarum eſſentia petuntur indicia. Optimè etenim temperata, & in forma nullã labem habere conſpicitur pars ſimilaris, quæ ſana putãda eſt. Eodem pacto inſtrumentarias ſanas cenſemus eſſe, cum illarum ſtructura ſecundum naturam eſſe conſpicitur. Indicant præterea hæc ipſa illorum cauſæ quæ præſentes ſunt, & præceſſerunt, effectrices, conſeruatricéſue: etenim æqualis humorum proportio, proba victus ratio, decens conformatio, iuſta magnitudo, perfectus partium numerus, cõcinna, aptáque earum compoſitio ſanitatẽ ſimilaris, inſtrumentariæque partis, & totius denique corporis declarant: Nam quæ temperiem formámque partis tuentur, conſtitutionis ſimilarium illius ſunt indices: Quæ verò conſtituunt, ſeruántque cõformationem, magnitudinem, coniunctionem, & vnionem, propria teſtimonia exiſtunt naturæ diſsimilarium corporum: quanquam tamen ferè contingit, vt quæ vni conſtitutioni proſunt, eadem etiam quod in alia ſecundum naturam eſt, conſeruent: Siquidẽ ab his, quæ aſſumuntur, excernuntur, & retinentur, extrinſecúſque occurrũt: & à nobis geruntur, mutationes in ſingulis contingunt, etſi quædam peculiariter vnam conſtitutionẽ magis quàm aliá tueri & labefactare ſunt nata: veluti cibus craſſus, qui obſtructiones parit, illæſa interim partium temperie. At qui moderatam habet ſubſtantiam, & concremẽtum, & vnà etiam temperatus reperitur, naturalem temperiem, & partiũ meatus pariter tuetur: Quod etiam motus moderatus facit, qui aucto natiuo calore ſimilaribus prodeſt, & inſtrumentariarum ciuitates expurgat, expeditáſque ſeruat. Cæterum effectus, qui diuerſam hanc conſtitutionem ſequuntur, horum genera quoque oſtendunt. Etenim integræ partium ſimilarium functiones, vt attractiones proprij nutrimenti, eiuſdem retentiones, alterationes, expulſiones excrementorum, que peracta nutritione in ſingulis partibus ſuperſunt, atque opera ipſa, quæ temperiem ſequuntur, veluti corporis excrementa, quæ idonea ſubſtantia, quantitate, & qualitate ſunt prædita: Preterea qualitates corporis, cuiuſmodi eſt naturalis color, mediocris mollities,
&

& quæ exhalant à corpore moderate affecta, & denique qualitates aliæ, quæ à primis emanant, quum ſecundum naturam ſingulis inſunt, propriam ſimilarium partium ſanitatem monſtrant: Idem pariter ſentiendum eſt in partibus inſtrumentariis ſumptis ab illorum effectibus indiciis. Sunt porrò hi ſenſatio, cogitatio, imaginatio, ratiocinatio, memoria, motus voluntarius: attractiones, retentiones, expulſiones, diſtributiones alimenti, quatenus à partibus inſtrumẽtariis obeuntur: Nam publicæ partes cuiuſmodi eſt ventriculus, duplices habent huiuſmodi functiones: nimirum quaſdam, quas ſolius temperamenti beneficio exercẽt, quæ quidem illis propriæ cenſentur, quatenus vt ſimilares nutriuntur, aliis verò funguntur ad totius animalis vſum, cauitatum filamentorúmque, & demum eorum, quæ ad inſtrumentarias partes ſpectãt beneficio: ergo quum hæ recte habent actiones, partes inſtrumentarias ſanas repræſentant: ab eiſdem verò fontibus ſigna capimus ad horum cauſas, & effectus oſtendendos: Nam cauſæ, & effectus illorũ ex propria natura, & cauſę ex effectibus ſuis, & etiã ex aliis cauſis, ſi modo ſummi generis non fuerint, & effectus ex propriis cauſis, & ex aliis effectibus, ſi modo poſtremi non ſunt, percipies. Veluti caliditatem, quæ temperiẽ efficit, ipſo tactu ſeſe prodẽte ipſius caloris natura agnoſces, cibi calidiores, motus vehementiores, & reliqua viuendi ratio, quæ corpus paulo vehementius calefacit calorem in corpore vigere, cuius nimirum eſt cauſa, aperit motus validiores, celerioréſq; animi, & corporis, vtpote qui à calore proueniunt, tanquã effectus exuperantis caloris ſunt notæ: Ambulatio recta, & ſecundum naturam ſanitatis eſt effectus, ac per ſeipſam innoteſcit, eam etiam indicant cauſæ quæ eam pariunt: ſiquis enim optime conſtructa crura, & bene affectam motricem facultatem in alio conſpiciat, bonã eſſe, quæ ab ea proficiſcitur actio, tanquã ex ſua cauſa colliget: Quòd ſi paruo temporis ſpatio iter longũ quis conficiat, ſtatim intelliget tanquam ex effectu promptã, facilémq; illi eſſe ambulationẽ: eodem verò pacto alias cauſas, aliáſq; effectus ſanitatis cognoſces. Ex eiſdem etiã fontibus differentias illarũ depræhendes: etenim ſalubritatẽ, id eſt probã, optimámq; ſanitatem: inſalubritatẽ, id eſt deteriore cõditione affectã, & neutram, ac inter has mediam corporis conſtitutionem, ad hæc

ſalub

ſalubres cauſas,inſalubres,& neutras,quę ſalubritatis,inſa
lubritatis,neutriúſq; ſtatus ſunt effectrices,cōſeruatrices iu
uatricéſq;, nec non etiā ſalubres,inſalubres,neutróſq; effe-
ctus,qui à ſuis conſtitutionibus naſcuntur,ex cauſis,effecti-
bus,& propria ſingulorum natura intelliges: Siquidē opti-
mam ſanitatem,optima quæ percipitur ſenſibus illius na-
tura,optimæ cauſæ,optimíque effectus monſtrant,deterio-
rem verò hæc deteriora: Sanitatis cauſas optimas eſſe co-
gnoſcimus ex optima illarum natura,ex optimis ſuis effe-
ctibus,& optimis cauſis: & demum effectus optimos,quum
optimi cōſpiciuntur,ac ex ſuis optimis cauſis,& effectibus,
percipimus: ſibi enim mutuo hæc ſigna præbent,& genera
ex generibus,& differentiæ ex differentiis ſignorū depræ-
henduntur. Contingit tamen vt eadem nota ſanitatis,& il-
lius cauſæ ſit teſtimoniū,veluti facilis,promptáque nutri-
tio ſanū eſſe corpus,& in eo calorē præter alias qualitates
vigere monſtrat. & color pallidus vt bilem redundare,ſic
corpus non inculpata ſanitate præditum nunciat: Ac in om
nibus preterea ex ſimilitudine notas petimus: Si quos enim
ſanos optime conſtitutos,vel temperatos,aut bona ſtructu-
ra donatos,vel aliter affectos agnouimus,eadē illis tribui-
mus,quos iis ſimiles putamus: ſic enim de liberorum natu-
ra,& vita ſtatuimus ex ſimilitudine parentum ducta con-
iectura,& indiciis.

De ſignis cognoſcendorum humorum.

CAP. VII.

SVNT porrò inter cauſas ſanitatis,& morbi
præcipuæ humores: valet etenim corpus, vt au
thor eſt Hippocrates in libro de Natura huma
na,& res ipſa docet,quum hi probam qualita-
tem obtinent , & iuſtam menſuram ſeruant,
ſuíſque in locis continentur: ægrotat autem , quando ſunt
contrario modo affecti,ſiquidem temperies,formáque par-
tium ob formam,alienáſque humorū qualitates labefactan
tur. Ac non ſolum quidem ſimilarium natura humorum vi
tio corrūpitur,ſed etiam ferè vniuerſa corporis ſtructura ex
illis ſua mala contrahit: Nam vlcera,inflammationes,can-
cri,& (vt ſemel dicam) tumorum generatio, calculorum,
lumbricorúmque procreatio,immoderata partium craſsi-
ties,

ties,& extenuatio,obſtructiones,figuræ plurima vitia,aſpe ritates,læuitatéſque partiū præter naturam,& nonnunquā etiam luxationes:& denique aliæ omnes propemodum noxæ ob humores in nobis accidunt. Adde quòd animi corporíſque functiones ad humores vtplurimum,tanquam ad earum authores referimus,quo magis illorum naturā,& vim medicum tenere oportet,qua quidē de re libro quarto de Sanitate tuenda,& primo,& quarto Aphoriſmorum ex profeſſo agit Galenus,vt alios infinitos locos omittam,in quibus obiter illorum notas ſe tradere pollicetur: Verum meo quidem iudicio,nulla methodo id facit,quum ex colore ab excretionibus conſuetis,à ſymptomatis,victu antecedente, facili tolerantia vacuationis,ab his præterea,quæ cum natura humoris ſunt cōiuncta,à ſexu,regione,vrina,deiectionibus,ſudore,ſapore,ſomno,vigilia,calore,frigore, ex puſtulis,quæ in corpore oriuntur,otio,labore,& aliis huiuſmodi eas peti ſcribit: Quum enim tractatio omnis,quę methodo nititur,eo poſsim atteſtante,à ſummis generibus inchoare debeat,probari certè non poteſt,quod in hac re ita ab eo docetur,nimirum quum nulla capita,nullóſque fontes proponat,à quibus ſigna omnia ducantur:quo fit vt ſemper aliquid omittat ſingularium enumeratio:Id quod facile vnicuique patere puto. Nec etiam ſi omnia recenſeantur, propterea arte docentur,quæ eo modo explicantur: Nā genera prius quàm infimæ ſpecies ſemper doceri debent : ſic enim quæ ſunt eiuſdem naturæ ſub eodem genere compræhenſa,etiam ſi non enumerentur,intelliguntur,audactérq; affirmare poſſumus nihil fuiſſe prætermiſſum,quod quidē non ſolum certam reddit doctrinam,ſed etiam animum veri agnoſcendi cupidum ſolatur,minuítque ſtudioſis laborē, dum ex omnibus authoribus omnes notas colligere nituntur,& interim multa ſuperflua aceruant. An propterea(quæſo)putare debemus tot eſſe pituitæ, aut alterius humoris indicia,quòd perlectis omnibus Galeni libris,nō plura ſint inuenta? Quid ſi nonnulla omittat? Quid ſi plura,& aliqua inutilia tradat? Nonne vanum putabimus huiuſmodi laborem? Ac quanto quidem ſatius eſſet ſtatim ab initio genera inuenire,ex quibus horum vniuerſa ſigna petuntur,& artē excogitare,ad quam omnes authores,omniū præcepta,vniuerſæq; notæ referantur,cuiuſque beneficio quid deficiat,

vel

vel redundet, quid denique recte, vel perperam ab vnoquoque tradatur, agnoſcere liceat. In hoc præterea artem apud Galenum deſidero, quod quum inter ſigna quædã ſint, quæ genus, alia quæ ſpeciẽ, differentiáſque humorũ oſtendunt, alia aliis certiora, maioréque vi prædita: alia quæ eos in toto corpore redundare, alia demum, quæ eoſdẽ in partibus quibuſdam ſolum contineri monſtrant, hæc capita inter ſe non diſtinguat, nec quæ ſunt ſingulis propria tradat, quum tamen plurimũ referat hęc inter ſe diſtinguere, & proprias illorum notas certa methodo docere. Itaque licebit vnicuique, qui arte vti velit ex prædictis fontibus humorũ vniuerſa indicia ſumere. Sunt enim humores ſuapte natura quidã calidi, & ſicci, vt bilis: Alij calidi & humidi, vt ſanguis: quidam frigidi & humidi, vt pituita: alij frigidi, & ſicci, vt humor melancholicus: temperati alij, vt tota eorũ maſſa, quæ etiam ſanguinis nomine donatur, ex omnibus iuſta quadã proportione, exuperante tamen ſanguinis copia confecta. Sunt qui in occultis, malignísque qualitatibus naturã obtinent, vitiatáque ſunt forma, quales ſunt, qui in aëre peſtilenti gignuntur, aut à venenis tota ſubſtãtia lædentibus inficiuntur. Ac vbi quidem illorũ natura in euidentibus qualitatibus poſita eſt, licet ex ea quis humor redũdet dephræhendere. Si enim tactu calidius ſicciúſque corpus ſentiatur, calidos & ſiccos in eo vigere humores colligimus. Sic calidos & humidos, & denique alterius naturę, quàm ſcilicet tactus ſubeſſe iudicat. Eſt enim hic ſenſus primarũ qualitatum iudex optimus. Quod ſi maligna humorum natura extiterit, non perinde licet tactu eam dignoſcere, quippe quum per malignos morbos venenoſa ſæpe ſubſit in humoribus natura, quæ omnẽ tactum fugit. Quum verò excernuntur, viſu commodiſsime id facimus. Nam ſi quis æruginoſam bilẽ excretam videat, contemplatione illius formæ malignum humorem ſtatim agnoſcet, ſicut etiam pituitã aut alterius generis humorem, cuius natura in primis qualitatibus eſt poſita, vnde optimè Hippocrates in libro de Natura humana ſcribit pituitã etiam vi tractã perpetuò frigidam apparere, quòd illius natura ſit frigidiſsima, quæ etiã tactu percipitur. Vnde excreta hoc vno modo nobis indicia præbere dicuntur, quatenus ſcilicet humoris excreti naturam, quæ perinde non erat perſpicua, quũ in corpore lateret, ſenſibus

liceret

liceret percipere. Habent præterea humores ſuos effectus, quales ſunt ſecundæ tertiæque qualitates, & quę in corpore pariunt, ex certa etenim tẽperie humorũ, color, ſapor, odor, craſsities, tenuitas, viſciditáſq; in illis prouenit: ob id ſigna quæ ab his ducũtur, ſcribit Galenus ab illis ſumi, quæ cũ humoris natura ſunt coniunctiſsima, & meritò quidẽ quũ illi potiſsimũ ſint cõſtituendi eorũ effectus, qui ex primis qualitatibus, in quibus eorũ natura collocata eſt, naſcuntur. Siquidem ſecundæ tertiæque qualitates immediate à primis fiunt: ab his igitur notæ hoc modo capientur: ſi quis enim pallido colore quempiã videat, meritò bilem pallidã in eo abundare iudicabit: ſic nigram, ſi niger ſit corporis color pituitã ſi albus, ſanguinẽ ſi ruber, malignũ verò humorẽ ſi huiuſmodi color appareat. Eodẽ modo ſi tenuẽ, & flauum, vel pallidũ humorẽ à corpore excretũ cõſpiciamus, pallidũ, flauámq; bilẽ eã eſſe iudicabimus: quoniã huiuſmodi color, & conſiſtẽtia, quæ bilis naturã ſequũtur, adſunt: viſcidi, craſsi, & albi omnes ex pituitæ genere cõſiſtũt, nigri, & craſsi melancholici omnes: aquoſi, & diluti ſeroſi generis, & deniq; quũ noueris qui ſint proprij colores, propriæque cõſiſtẽtiæ humorũ, ex illis licebit, quales ſint humores, qui abundãt, dignoſcere. Hoc modo etiã excrementa, quæ reiiciuntur à corpore, humoris abundãtis ſunt indices, quòd ſcilicet ſenſibus ſubiiciãt qualitates cũ natura humoris cõiũctas. Habẽt & ſuos ſapores, & odores ſinguli humores: eſt enim ſanguis dulcis, & pituitæ etiã quoddã genus, bilis amara quæ pallida eſt, flaua vitellina, æruginoſa, iſatodes, & atra ea, quæ ex his gignitur. Nec exiſtimare quidẽ oportet omnẽ atrã bilẽ acerbã eſſe, vel acidã, quẽadmodũ Galenus ſcribere ſolet nulla adhibita diſtinctione: Nã quum, eo authore, atra bilis vel ex flaua, aut ex ſanguine vel humore melãcholico procreetur: ea certe quæ ex amara bile, qualis eſt flaua, per aſſationẽ gignitur, nunquã acida eſſe poteſt, ſiquidẽ acidus auſterúſq; ſapor exuperantis frigiditatis ſunt indicia, & rebus primo inſunt, dum crudiores exiſtũt, ac nondũ à calore elaboratę, & percoctæ: tunc enim acida, dulcia, amara, & ſalſa demum euadunt. Itaque ſi amara, vel eundẽ retinent, vel in ſequentem, ſuccedentémq; ſaporẽ permutantur: conſtat quod amarum eſt nunquã acerbum, vel acidum fieri poſſe. Eſt autem auſtera, quæ ſecundum naturam eſt, melancholia, quum

prop

proprio nomine humorem melancholicum in libro de Naturalibus facultatibus Galenus vocidam eſſe cenſet. Acida eſt atra bilis, quæ ex humore huiuſmodi prouenit: Nã acer bum in acidum tranſire aptum natum eſt, vel forte etiã huiuſmodi ſapore eſt prędita, quę ex ſanguine pręſertim limoſo, & non bene à feculento humore expurgato conficitur. Refert quoq; ſaporẽ acidum pituitæ quoddam genus, quę ob id acida pituita vocatur. Qui vero inſipidi ſunt humores, omnes ex pituitæ genere conſiſtunt. Salſus verò humor, vel pituita eſt putrefacta, aut cum humore ſeroſo mixta, aut ipſe etiam ſolus ſeroſus humor. Cæterum boni odoris ſunt humores temperati, putridi verò peſsimi, calidi, & humidi viroſum neſcio quid referunt. Qualis verò ſit bilis, vel pituitę, & (vt ſemel dicam) ſingulorum humorum odor, nec exprimere, nec agnoſcere facile poſſumus. Docendi tamen methodus poſtulat, vt ab his etiam proprias humorum notas petamus. Iam verò ea, quę humores in corpore pariunt, vniuerſa vel ad animum, vel corpus pertinere dicamus: Animi quidem mores quales ſubſint humores, indicant. Nam qui iracundi, & furibundi, bilioſi, ſtolidi, & ad riſum profuſi, incõtinentes, impudentéſq; ſanguinei: Aſtuti, cauti, prudentes, cõſtantes, ingenioſi melancholici. Maligni, proditores, ſimulatores, oſores, iniuriarúmq; memores, & peruerſo ingenio prędıti cenſentur, quibus atra bilis dominatur: obtuſo ingenio prędıti pituitoſi: vt enim corpus frigido, & humido humore grauatur, ſic & animus obruitur. Quo magis mirari ſubit, quòd Galenus ſcribat pituitã ad animi mores nihil conferre, ſi enim corporis temperiem illi ſequuntur, quur non putabimus à frigida & humida temperie, cuiuſmodi pituitoſa eſt, certo modo aliter quàm ab aliis humoribus affici? Valent memoria melancholici, felicior eſt imaginatio, & rerum cõprehenſio ſanguineis, & pituitoſis, nimirũ quòd in humido promptiores fiant impreſsiones, vnde pueri, & mulieres maximè dociles putantur. Qui verò matura iam ſunt ætate, ineptiſsimi ad diſcendum apparẽt. Qui tẽperatos habent humores mediocria hæc omnia obtinent. Mania, vt affectus præter naturam attingamus, atræ bilis exuperantis in cerebro eſt indiciũ. Triſtitia, & melancholia humorẽ melancholicum teſtantur. Deliriũ bilis flauæ, aut ſanguinis, vel vaporis bilioſi dominiũ monſtrat. Ac vt bre

vt breuiter dicam, animi perturbationes, & morbi qualis ſit temperies, & humor redundans repræſentant. Quę verò ab humoribus in corpore proueniunt, placet ita diuidere, vt quædam ad habitũ corporis, quędam ad illius actiones, alia verò ad eiuſdẽ paſsiones referantur. Nam habitus gracilis cum venarum amplitudine bilioſum humorem vigere indicat, carnoſus ſanguinem bonum, craſſus & mollis pituitoſum, pinguis frigidiorem, ſed nondum pituitoſum ſanguinem mõſtrat. Aſper, durus, gracilis cum venarum anguſtia melancholicos ſequitur humores. Tenſum corpus vt carnis, adipiſq; abundantiam comitatur, ſic declarat ſanguinem copioſum, aut frigidiorem ſubeſſe. Liceret ex his, quæ à corporis habitu prodeunt, veluti ex pilis ſigna colligere redundantis in corpore humoris, ſed licebit vnicuique materiam ex Galeni Arte medicinali mutuari, hac ſibi propoſita methodo, vt omnia, quæ ad eos pertinẽt, vel ad illorum ortum, vel caſum, vel incrementum, copiam, conſiſtentiam, figuram, colorem, duritiem, aſperitatem, & læuitatem referantur. Quibuſdam enim citius aliis tardius oriuntur, & decidũt, vt admodum bilioſis. Eiſdem naturis pili cito creſcunt, & pallido colore ſunt tincti, & contorti, aſperi, duri, & (ne ſingula in hac re proſequamur) facile quilibet inuenire poterit omnes pilorum differentias, quæ non prouidentia naturæ, ſed materię expirãtis à corpore ratione proueniunt, humorum copiam, qualitatémq; ſequi. Inter corporis functiones recepta à medicis diuiſione, quędam ſtatuentur naturales, quædam vitales, aliæ animales. Eas autem vocamus naturales, quæ famulantur generationi, nutritioni, & auctioni. Vitalem vocamus facultatem, quæ pulſus ædit. Animalem vim principibus actionibus, ſenſationibus, & voluntariis motibus præeſſe putamus. Igitur celeres motus bilioſos comitantur, tardi pituitam, moderati, & graues tẽperatos humores oſtendunt. Contendunt fere cum bilioſis in celeritate ſanguinei, ſed citius exoluuntur, quibus bilis abũdat, diúque perſeuerare in officio nequeunt, compoſitos ædunt motus melancholici. Inordinatos & furore plenos atrabilarij, & qui admodum bilioſi exiſtunt, tardi ad motũ ſunt pituitoſi, ſed minus fatigantur. Vegetos ſenſus habent bilioſi, acutos melancholici, laudabiles quidem, ſed turbulentiores ſanguinei, obtuſiſsimos pituitoſi, moderatos tẽpe

rati: Quod verò ad principes functiones pertinet, in animi functionibus, & perturbationibus ſumus cõplexi. Solemus enim animi mores vocare potiſsimũ rectricis facultatis functiones, & quæ in corde fieri putantur paſsiones, vt irã, triſtitiam, gaudiũ, magnanimitatẽ, conſtantiã, de quibus præſens locus diligentiorẽ tractationem nõ poſtulat. Ad ſenſus pertinent ſomnus & vigilia: Sunt autem maximè vigiles melancholici, & bilioſi, ſumno ſunt magis dediti temperati quàm illi, etſi id moderatè, magis adhuc ſanguinei, omnium maximè pituitoſi. Quòd verò ad naturales functiones pertinet prõpte cõformantur, & adoleſcũt bilioſi, deinde ſanguinei, poſtea pituitoſi, poſtremo melancholici, qui vnà cũ bilioſis celerrima ſenectute conficiũtur. Incrementũ in omnes partes humorũ copiã, & quòd citiſsime fit, etiam caliditatẽ comitatur. Ad generationẽ, & venerẽ procliuiſsimi bilioſi, ſed cito exoluuntur. Id quod etiã melãcholicis accidit, qui flatũ plurimũ congerũt. Sed his perinde inimica nõ eſt venus quũ rarius ſemen emittant, vtpote ex flatu ad coëundũ excitati. Alij verò melancholici tardè ad venerẽ excitantur, & illius vſu præter modum exſiccato corpore maximè lædũtur, ſanguineorum potiſsimũ venus eſt, quũ ſemine copioſo abundent, etſi non perinde prompti ſint, & expediti, vt bilioſi. Pituitoſi tardi ad venerẽ, nec tamẽ obeſt hæc illis ſi moderate ineatur, calore ſiquidẽ pituita cõcoquit, & tẽperatius corpus euadit, at frequẽtiore vſu, diſſoluto ſemine calidiore ſubſtãtia vnà cũ ſpiritu vitali frigidius reddit. Ad coctiones omniũ aptiſsimi ſunt ſanguinei, ad attractionẽ bilioſi, & ad retẽtionẽ, in qua etiã melancholici illis fortè nõ cedunt, nimirũ ꝗ ſiccitate qua hi abundant, retentio peragitur. Infirmiſsima eſt retentio, & attractio pituitoſis, cõcoctio melancholicis: Ad reddẽda excremẽta, præſertim quæ per aluum excernuntur maximè idonei pituitoſi: Sanguinei ad retẽtionẽ, & expulſionẽ nõ perinde infirmi, vt pituitoſi: omniũ verò illi fœliciſsime nutriũtur. Diſtributio alimenti in bilioſis felicius obitur: In melãcholicis melius quã pituitoſis: at deterius illi quã hi cõcoquũt, & nutriũtur refragãte frigiditate, & ſiccitate vtrique operi, vigente in pituitoſis humiditate. Vitalis vis validiſsima in ſanguineis, deinde bilioſis, infirmiſsima pituitoſis: deinde melancholicis, cui verò humores ſunt temperati, omnia hæc moderata adſunt. Ceterum inter paſ-

ſiones

ſiones corporis hoc loco morbos ipſos, illorũ acceſsiones, & dolorem, enumeramus: calidus enim morbus calidũ humorem abundare monſtrat, frigidus frigidum: Sic acceſsio quę quotidie aduenit, pituitam, quæ tertio quoque die bilem flauam, quæ quarto melancholiã, vel atrã bilem, quæ verò perpetuum quendam tenorem ſeruat ſanguinem: longæ acceſſiones pituitam, vel melancholiã, breues bilem vel flatũ redundare oſtendunt: vehementes morbi, qui ex humore proueniũt, ſanguinem, aut bilem omnino ſequuntur, languidi pituitam: benigni ex ſanguine potiſsimum, deinde ex pituita naſcuntur: maligni primas obtinent: qui ex atra bile: ſecundas, qui ex humore melancholico: poſtremas, qui ex ęruginoſa, vitellina, & flaua proueniunt: Lethales ab omnibus humoribus fiunt morbi, maximè autem à bile flaua, vitellina, æruginoſa, & atra: qui verò perpetuò hominem ad mortem vſque comitantur, ex atra potiſsimum originẽ ducunt, vt oſtendunt cancri, & elephantiaſis: Quòd ſi ex aliis humoribus eadem vis aliquibus concedenda eſt, pituitæ dabimus ex qua aſthmata, ſcabies nonnunquam, & podagra toto vitę tempore ſæpe affligunt: Dolor eadem ratione materiam abundantem ſignificat. Erodens enim bilem flauam: obtuſus & grauis pituitã: tenſiuus vel flatũ, aut ſanguinem ſequitur. Ac vt ſemel dicam licebit vnicuique ex effectibus prædictis, & aliis eiuſdem generis abundantis humoris notas reperire. Alleuiationes quoque & aggrauationes, quæ excretionem humorũ ſequuntur, inter paſsiones corporis nõ ineptè reputari poſſunt. Ex quibus etiam indicia petuntur: grauis ſiquidẽ eſſe ſolet ſuperflua, & familiariũ humorũ vacuatio, leuis autẽ ſi id quod eſt noxium educitur moderatè. Iam verò ex humorũ cauſis illorũ indicia cõmodiſsimè hoc modo ducemus: Nam quũ à cauſis calidis & ſiccis bilis gignatur, fit profectò vt quę calefaciendi, & ſiccandi vim habẽt, huiuſmodi humorem oſtendere dicantur: Hac enim ratione ætas aëris conditio, regio, anni tempus calidum & ſiccum, vita laborioſa, vigiliæ, curæ bilem flauam aut etiam atram, quum ſcilicet vehementius diutiúſque proceſſerint, oſtendere dicuntur: quoniam eam gignunt: Eiuſdem generis eſt temperies corporis calida, & ſicca, & ſexus: veluti quum viros bilioſos, mulieres pituitoſas dicimus, & alia huiuſmodi, quæ vel humorem gignendi ſtatim vim habent, vel illud

monſtrant, quod eam vim obtinet, notas præbere ad bilem pituitámque cognoſcendam dicuntur: ſiquidem temperies per ſe humores procreat: ſexus autem, & ætas non id faciũt, ſed qualis temperies ſit indicant: veluti aër qui gignit quidẽ ſibi ſimiles humores, non tamen ſtatim, ſed quoniam primò corporis temperiẽ mutat: Regio, anni tempus qualis ſit aëris conditio declarant, quorum ſanè varietatem nemo diſtinguere poterit, qui ignoret quonam modo hęc abundantium humorũ ſint indicia. Præbet quoque ſuas notas materia ex qua humores gignuntur: eam autem ſuppeditant, quæ aſſumuntur, & retinentur. Quum enim id, quod aſſumitur, facilius promptiúſque vertatur in ſibi ſimilem, quàm in alium humorem, eum, qui calido, & ſicco nutrimento, aut medicamento, vtatur rationi conſonum eſt bile abundare: Eodem modo ſi quæ conſueuit excerni bilis, non amplius excernatur, materia ſuppeditatur bilioſa corpori, differtque à ſuperiore, quòd hic actu, illic potẽtia materia bilis ſit, quamobrem genus ſignorum, quod ab excrementis cohibitis capi ſcribit Galenus ne plures fontes fiãt, ad materiã humoris redigatur, non tamẽ impedio alios aliter facere modo omnia indicia certis quibuſdam generibus cõplectantur. Ducemus autem ex materiæ qualitate, quãtitate, ordine, & aſſumptionis tempore humorũ notas. Diuerſi etenim humores, quum hæc euariant, procreantur: Nã temperati cibi in calidioribus corporibus, veluti admodũ bilioſis, bilem gignũt, In pituitoſis pituitam, qui copia grauant coctricẽ etiamſi bilioſi ſuapte natura fuerint, omninò in pituitam degenerãt, quod etiam peculiariter de vino notauit Galenus, quod quidem etſi calidũ eſt vbi tamen largius ſumitur, quàm confici poſſit: ſopores, & alios huius generis frigidos affectus parit. Vbi autem ordo peruertitur, vt plurimum corrupti ſunt humores, qui gignuntur: vbi verò intempeſtiue ſumuntur, nondum priore percocto, pituita eſt qui prouenit humor. Nec minus licet ex ſubiecto corpore & inſtrumento, in quo humores procreantur, illorum ſigna capere. Qui enim in ventriculo, aut cerebro colliguntur, vt plurimum pituitoſi eſſe putantur, quòd illic pituitæ ſit ſedes: qui in liene continentur, melancholici eſſe ſolent, in venis ſeroſi aut bilioſi, vel ſanguis ipſe purior: in hepate verò bilis, vel ſanguis coaceruantur. Colligimus pariter humorum notas ex cõmuni

corpo

corporis inſtrumento. Quibus enim natiuus calor imbecillior eſt, his pituitam abundare credimus. Qui vero natiuo calido abundant vt feliciter concoquunt, ſic ſanguinis optimi plurimum procreant. Quinetiam cauſæ ſine quibus, ſuã vim in hoc oſtendunt. Nam ſi alimentum non ſatis retinetur, donec ſit perfecte elaboratũ, pituitam abundare neceſſe eſt: contrà verò bilem, ſi poſtea quàm eſt concoctũ excremẽta tempeſtiue non excernantur: tunc enim quicquid eſt, longiore mora exuritur. Ad hæc iuuantes cauſæ, & lædentes vt oſtendunt qualis temperies ſit: eodem modo quales ſubſint humores indicabunt, ſiquidem qui temperatis duntaxat iuuantur, temperatos humores habẽt: qui offendũtur à ſimilibus intemperatos eos obtinent: quibus frigida, & humida proſunt, calidis, & ſiccis humoribus ſunt referti, & denique exceptis tẽperatis, alios omnes offendunt ſimilia. contraria autẽ iuuãt. Seiunguntur porrò hæ cauſæ à gignentibus, & materiã ſuppeditantibus, quòd factũ humorem corrigant, non autẽ vt aliæ gignant. Supereſt quartũ genus ſignorum, quod à ſimilitudine capitur, quod etiã ad humores cognoſcendos ſuas notas confert: Nã ſi duos eodẽ morbo affectos cõſtituimus & vno mortuo, aut diſſecto vniuerſum corpus, aut cor, vt aliam partem maligno, aut putrido, vel alterius generis humore plenũ inuenerimus, aptiſsimè colligemus eoſdem in eiſdem locis contineri humores, nimirum quod ſimilia oſtendant ſimilia. Iam verò illud explicandum eſt, quænam ſigna ex tanta multitudine certa omnino exiſtant, & nunquam fallere valeant, quæ verò incertiora, & duntaxat coniecturalia, quidq; in ſingulis obſeruandum, ne hallucinemur: Itaque notę, quæ à natura humoris ſumuntur perpetuò verę eſſe nõ poſſunt: ſæpe enim humor eſt calidus, qui in corpore viget, quũ nihilominus frigidum corpus ſentitur: quod in his apparet, qui per initia acceſsionũ bilioſæ febris, cõtracto ad interna viſcera calore, extrinſecus rigent, frigidiq; ſentiũtur: Quapropter inæqualiter affici corpus nõ oportet, ſi ex tactu qualis ſit cõtentus humor, dignoſcere tentemus: tũc enim ſi corpus calidius, quã temperato conueniat, percipiatur, calidi omnino redundant humores, vel propria natura, vel aliunde aſcito calore. Nam pituita putrida alioqui ſuapte natura frigida, calida cẽſenda eſt. Inter effectus autem ea quæ ſumuntur ex ſapore indicia, quum

adſunt, perpetuo vera ſunt. Neque enim continuò qui exuperant humores, in linguam effunduntur, ſed quum percipiuntur, nunquam fallunt. Bilis ſiquidem neceſſario fuerit, quod amarum eſt: melancholicum quod auſterum & acerbum: quod verò dulce, omnino vel ſanguis vel pituita: ſic profectò, quum ea, quę à corpore exhalant, grauem odorem repræſentant, corruptos putredinéque affectos humores arbitramur. Cæterum in colore neceſſe eſt eaſdem diſtinctiones adhibere, quas prius notauimus, quum ab humorũ eſſentia ſigna ſumebamus, vt ſcilicet corpus in calore & frigore mediocriter habeat. Nam frigus quum cutem conſtringit, humores ſimul intro protrudit, & cutim liuidam, ac ſine calore reddit: ſic ſanè calor ſanguinẽ ad externas partes, quo cutis rubicunda euadit cõmouet. Quamobrem quæ aut calefaciunt, aut refrigerant, exteriores partes, vt calorem ambiẽtem, frigus externum, internos affectus, veluti febrem, pudorem, iram, triſtitiam, motum. nimiam quietem, ſomnum, vigiliam immoderatam, & ſi quæ alia huius generis reperiũtur, abeſſe oportet, quũ ex colore iudicare volumus, qualis humor in corpore vigeat. At quæ ſumũtur ex animi moribus humorũ indicia prorſus certa eſſe non ſolent, tum quòd ſæpe videamus alios eſſe mores, quàm corporis conditio oſtendat, vt in his, qui metu, aut religione coërcẽtur, aut nimia licentia proteruire ſinuntur, tum quòd corporis temperiem ſequantur, in qua qualitatũ adeſt quidã exceſſus, quibus tamen nullus ſimilis peculiaris humor redundat: Non enim neceſſariũ eſt in eo, qui paulò calidior ſicciórue ſit bilem ſtatim abundare, aut humorem melancholicum in eo, cui ſit temperies frigida & ſicca, nec pituitoſus cõfeſtim putandus eſt, aut ſanguineus, qui humidus eſt cum calore, vel frigore. Quippe quum humorum generationes non qualẽcunque, ſed maiorem quẽdam qualitatum exceſſum requirant. Poteſt præterea vnica qualitas exuperare, quę mutationis morũ animi erit cauſa, generationis autẽ peculiaris alicuius humoris minimè, ſi modo in ſingulis duæ qualitates vincunt, Quod etiam ſpectaſſe Galenũm videmus: quum in Arte medicinali temperaturarũ corporis notas præſcribit: licet tamen ex animi moribus ſi non ſpeciem, ſaltẽ genus humoris deprẽhẽdere. Nam calidos humores in eo exuperare oportet, etiãſi nõ ſit bilis, qui ad irã eſt procliuis, vbi verò

ma-

magnus quidam exceſſus in animæ functionibus conſpicitur ex illis certas de humoribus notas ducimus. Quæ verò pariunt humores in corpore, præſertim ſi ea præter naturã extiterint, ſigna certa præbent. Tertiana hoc modo febris bilem neceſſariò abundare declarat. Sic acceſsio, quæ cũ rigore inuadit, & motus morbi velox, & dolor mordicans, acris calidiq; humoris exuperantis ſunt indices. Tumor qui vehementẽ dolorẽ infert, ſanguinis, aut bilis, vel calidi omnino humoris eſt teſtimonium: oſtendunt nihilominus habitus mollis humidos humores ſubeſſe, durus, & aſper ſicciores, corpulentia humidiores, & copioſiores, obæſitas frigidiores, quanquã (vt diximus) ſine redundãte humore, qui vnam ex quatuor humoribus ſpeciem obtinat, ob certã tẽperiem hæc eadem fieri poſſunt, nec non ob aliquẽ errorẽ, congeſtos alios eſſe ſuccos, quàm huiuſmodi naturales corporum conſtitutiones repræſentent. Quis enim dubitet in molli corpore bilem abundare, ſi præceſſerint quæ bilẽ procreent, in aſpero & duro ob cruditatem & otium pituitam aceruari poſſe? Idem eſto iudiciũ de his, quæ in habitu corporis naſcuntur, vt pilis, qui vt naturalem temperiẽ, & humores indicare valent: ſic eos, qui ex quacũque occaſione in dies mutantur, minimè poſſunt. Flauus quidem pilus bilis eſt indicium, ex qua genitus eſt, qui iam vigẽte pituita, huiuſmodi colorem diu ſeruat. Cæterum in excrementis illud obſeruãdum eſt, ne ab aliqua vi extranea emittantur. Nam ſi ob acrimoniã bilis, os venæ aperiatur, ſanguis fluet: etiãſi non abundet. Eodẽ modo ſi æſtuante corpore ſanguis profiuat, non eſt id abundantis huius humoris indicium: ſed ſi humor, qui excernitur ſit excretionis cauſa, tunc ſignum eſt eundem, ſibique ſimilem in corpore vigere: qui tamẽ excretus, qualis ſit conſpicitur. Bilem enim abundare in corpore agnoſcimus, ſi effuſus ſanguis pallidior extiterit. At qui in cauſis, vel efficiẽtibus, vel materiam ſuppeditantibus illud latere non debet, ſi certa indicia habere velimus, vt omnes cauſæ ſimul coniungantur. Siquidẽ bilem abundare neceſſe eſt, ſi ætas, regio, cæli ſtatus, vitæ cõditio, alimẽta, & omnia denique bilẽ procreantia affuerint. Quod ſi quædã deficiat, non certæ erũt notæ, ſed tantũ à certitudine deficiet cognitio, quantũ à cõmuni conſenſu recedunt cauſæ. Quippe neceſſariũ non eſt in iuuene bilem vigere, quum otioſa vita

frigidáque aëris conſtitutio, vel alia huiuſmodi ætati cõtraria adſunt, quæ id quod ætas conficere poteſt, vincunt. Licebit vnicuiq; ad horum imitationẽ in aliis, ſi quę reperiãtur, exceptiones & circũſtãtias adnotare, hæc enim mediocriter etiam doctis ſufficere poſſunt. Nunc verò ex his fontibus ſigna haurire oportet ad ea cognoſcenda quę de humoribus ſcire medico expedit. Opus autem eſt imprimis ſeparare genus à genere, vt bonos humores à malis, & calidos à frigidis, humidos à ſiccis, ſpeciem à ſpecie, vt inter calidos bilẽ à ſanguine, inter frigidos pituitam ab humore melãcholico, & ſeroſum dictum humorẽ à reliquis omnibus, & infimas ſpecies ab infimis ſpeciebus, veluti bilem flauam à pallida, pituitam acidam ab inſipida, & dulci. Qualitatem præterea à ſubſtantia neceſſe eſt ſeiungere. Eſt enim aliquando id quod in humore peccat illius qualitas non propria ſubſtantia. veluti quũ bilis calidior acriórque, non tamen copioſior exiſtit: ad hæc ſcire oportet qui vinci alteratione poſsint, & qui non niſi vacuatione corrigi valeant, quibus præterea alteratio conueniat per ea, quæ tota ſubſtantia agunt, quibus verò ſufficiat ſola rerum qualitas: qui præterea ex humoribus ad vacuationem ſint parati, qui verò minime: poſtremo an in toto corpore, vel in multis partibus, vel vna tantũ humor contineatur, & ſi quæ aliæ ſunt in humoribus differentiæ, quæ medici officia variare queãt, per proprias notas dignoſcendæ. Præſtant autem id, vt ſummatim dicam, ex ſingulis fontibus ſigna ducta, & vnicuique propria. Quòd ſi in vno genere cõmunia omnia forte inuenies, in altero certe non deerit, quod vnicuiq; ſit proprium. Itaque bonos humores indicãt imprimis eſſentia ipſorum humorũ, quæ proba eſt, temperata ſcilicet quædam qualitas, bonus color, ſapor, odor, ſubſtãtia mediocris, boni effectus tum animo tum corpori peculiares, bonæ cauſæ efficientes, inquã, quæque materiam ſuppeditant, & ſunt inſtrumẽta, vel inter lædentes, & iuuantes reponũtur. Prodeſt enim probus victus, quibus boni adſunt humores, obſunt autem remedia, quæ malè affectis humoribus conferũt, contraria verò his malos humores oſtendẽt, ac ea maligna malignos, & benigna benignos abundare mõſtrant, ſic calidos à calidis diſtinguimus. Nam etſi ſanguinem, & bilem caliditas ſequitur, peculiaris tamẽ quidam calor, nempe acrior, & mordacior bilẽ comitatur,

mitior

mitior & halituoſior ineſt ſanguini. At color certius vnum ab altero ſeparat. Pallidus ſiquidem in quo bilis, rubeus in quo ſanguis viget, color apparet. Alius præterea eſt ſanguinis, alius bilis ſapor, diuerſa quoque eſt eorum ſubſtantia, & cauſæ propriæ propriique effectus, diuerſę ſimilitudines, quibus inter ſe differre cognoſcũtur. Atque eadem etiã ſpeciem à ſpecie diſtinguunt. Diuerſa nãque hæc omnia in eo apparent, in quo flaua, vel vitellina, aut pallida, vel æruginoſa bilis exuperat. Nec non ex eadem methodo perſpiciemus in quo loco humores redundent. Si enim in vniuerſo corpore qualitates humorum naturam conſtituentes ſentiantur, ipſiſque humores, qui excernũtur per ſingulas corporis partes, per quas natura ſeſe expurgat, ſimilẽ naturã habuerint, ſi cauſæ humoris prædictæ totum affecerint, totiúſque effectus ſequantur, qui vnius generis humores exuperare monſtrẽt, quis negabit eos in vniuerſo animali exuperare? quòd ſi in partibus quibuſdã, aut vna ſolum hæc adſint, in eo duntaxat loco humorem vigere ex eiſdẽ notis colligemus. Hoc namque pacto, quũ vniuerſum corpus æſtuat, acrémq; perſentit qualitatem, & color flauus apparet, percipitúrq; amaritudo in ore, vrgent vigiliæ, æduntur motus celeres & inconſtantes, pulſúſq; emicant elatiores, deiecta eſt appetẽtia, torretur alimentũ, & ſanguis, infeſtat morbus bilioſus vniuerſo corpori peculiaris, adeſt iuuenilis ætas, corpus gracile, hirſutum, venis latis præditum, præceſsítque victus omnis calidus, & ſiccus, & vbiq; calida & ſicca obſunt, proſunt autem quæ bilis acrimoniam retũdunt, & ipſam bilem educunt, ſi præterea quæ excernũtur per cutim, aluum, veſicam flaua fuerint, plenũ huiuſmodi bile vniuerſum corpus agnoſcimus. Quòd ſi pituitę indicia in vẽtriculo adſunt, bilis autem exuperãtis in habitu corporis, aut venis ſigna apparẽt, intelligemus inæqualiter corpus affectum, & varios in diuerſis partibus humores redundare, quo modo ex vrina, & ſudore potiſsimũ quales ſint humores, qui in venis, & habitu corporis continentur, & ex aliis etiã notis, quæ ſuccos in eo loco vigere peculiariter monſtrant, quantum medicina promittere poteſt, cognoſcimus, Non deſunt etiam ſigna ex hac methodo, quæ oſtendant vel exuperantes in humoribus qualitates, vel ipſorummet humorũ in corpore redundantiã. Nam acrimonia, quæ tactu ſentitur, calidiorẽ oſten-

dit ſubeſſe humorem bilioſum, non tamen propterea copioſiorem, quàm par ſit ipſam bilem. Veluti nec etiã acuta exercitatio, & vigiliæ, aut qui præceſſerunt animi corporiſq; labores, ex quibus corporis quidem calor, & ſiccitas intenditur, non tamen vſqueadeo vt perpetuo ex ſanguine aſſato bilis procreetur. Acrimonia vero, & flauities ſimul, cibi calidi, & ſicci, & quæ vehementius excalefaciunt, ſiccántque, cauſæ non ſolum acriorem, ſed etiam abũdantiorem in corpore eſſe huiuſmodi humorem teſtantur. At ſigna, quæ humorem indicant, qui alteratione omnino vinci nequit, monſtrant, huius generis materiam nõ aliter, quàm vacuatione corrigi poſſe, & quæ extenuatos, nulláque alia inſigni qualitate præditos ſuccos nunciant, eos oſtendunt ad vacuationem paratos, foréque facilem & vtilẽ huiuſmodi vacuationem pollicentur. Quarum rerum vſum in eo opere, quod (deo fauente) de euacuandi ratione breui ædemus, & alibi in tota ferè medicina agnoſcemus: nihil enim frequentius ad manum in vſũmq; venit, quàm de humoribus tractatio, & cognitio. Nunc verò ſupereſſe video, vt multitudinis omnis notas tradamus: nam exuperantes humores nunc vires grauant, nunc conceptacula ſua diſtendunt, aut proportionem iuſtam excedunt, quæ medicum ignorare non oportet, quum hinc varij morbi naſcantur, & curandi, præſeruãdique ratio ex horum diuerſitate varietur. Sed quoniam varia eſt multitudinis natura, varia vis, multiplicéſque differentiæ, quarum rerum ſigna nemo vnquam intelliget, qui hæc prius non cognouerit, paucis hæc explicare operæ pretium eſſe duco: præſertim quum nonnulla in hac re occurrant, in quibus Galenus, & qui eum ſunt ſequuti, mihi non ſatisfaciunt.

Multitudinis notæ.

CAP. VIII.

QVOD Græcis πλῆθος dicitur, à quibuſdam plenitudo, ab aliis verò multitudo verti ſolet, videntúrque mihi melius hi, quàm illi ſentire. Nam quum à Græcis πλῆθος definiatur eſſe alicuius ſubſtantiæ vltra naturalem modum in aliquo loco abundantia, plenitudinis

nis nomen id nobis non indicat,ſiquidẽ partes plenas etiam appellamus, quæ naturalem mediocritatem non excedunt, nec vbi aliquod eſt vitium: veluti quum carne corpus,aut ventriculũ nutrimento plenũ dicimus,quum nec vires nec vaſa quidpiam patiantur: nec proportio vitietur per huiuſmodi plenitudinẽ. Quum autẽ multum eſſe quidpiam dicimus id,quod mediocritatem excedit multũ dicimus, damnamúſq; tanquam id,quod exceſſum ſignificat. Porrò quum multitudo ſit ſubſtantiæ cuiuſpiam pluſquam conueniat,in aliquo loco conſiſtens abundantia,meritò à tribus illis differentiæ ſumentur,nempè à diuerſa ſubſtantia,quæ abundat,à loco diuerſo, & ab eo,cuius ratione dicitur multitudo. Ac vt de tertia differentia primo agamus,multam ſubſtantiam in corpore intelligi debere ſcribit Galenus,vel ratione loci continentis,vel virtutis,quæ eam regit: vnde illa multitudo ad vaſa,hæc verò ad vires vocari ſolet. Verũ mihi prætermittere videtur Galenus tertium quoddã genus, illúdque non ſolum in arte noſtra,ſed in aliis omnibus maximè neceſſarium,quod quidem ex proportione ſumitur. Multũ enim ſæpè dicimus eſſe in corpore humorẽ,vt multã bilem,multam pituitam,quæ tamen nec vires grauet,nec vaſa diſtendat:ſed quod proportionem, quã cum aliis humoribus habere debet,excedat. Alioqui quomodo (quæſo) huiuſmodi redundantiam multã nuncupabimus, ſi ea duo duntaxat ponantur,ad quæ omnis multitudo referatur? Statuantur ergo in tertio hoc genere tres differentię,ad vires, inquam,ad vaſa,& proportionẽ: ex quibus cõpoſitæ differẽtiæ: ex eorum complicatione reſultabunt,ad vires & vaſa, vel ad vires,& proportionem,vel ad vaſa,& proportionem, vel ad tria ſimul coniuncta,vires,vaſa,& proportionẽ. Vires rurſus intelligimus vel naturales duntaxat,vel vitales, vel animales,vel duas,vel omnes iunctas: locum item capere debemus,vel vaſa,quæ cauitatem habent,vt venas,& arterias,quę propriè vaſa vocantur,vt ventriculũ & inteſtina: vel qui vaſis reſpondet,quẽadmodũ Galenus multitudinem fieri ſcribit,quæ proportione reſpondet ei,quæ eſt ad vaſa, vt carnis,pinguediníſque multitudo dicitur,quæ non omnino vt humores in vaſis,multitudinem faciunt. Præterea vel vniuerſum eſt corpus in quo multitudo huiuſmodi colligitur,vel quædam partes,vt venæ,vel vena quępiam pars,

velu

veluti ventriculus,& hepar. Porrò ſubſtantia, quæ multitudinem facit, vt diuerſa eſt, ita particulares quaſdam differentias facit propriis nominibus à Græcis ſæpius,& à noſtris etiam nonnunquã diſtinctas: quæ enim à cibo fit, à Græcis πλησμονὴ vocatur, vt author eſt Galenus in quodã aphoriſmo ſecundi libri, à Celſo ſatietas dici videtur, quum ait, Quærunt initium morbi, calor attulerit, an frigus, fames an ſatietas, defectum ſcilicet alimenti exceſſui opponens. Quæ verò à ſanguine, vel omnibus humoribus proportione aucti committitur, generali vocabulo πολυαιμίαν, id eſt ſanguinis abundantia à Galeno in libro de Plenitudine nuncupatur. Quòd ſi in toto corpore abundauerit ſanguis, eodem teſte decimo tertio Methodi πληθώρα huiuſmodi multitudo nominatur: At ſi in partis ſubſtantia imbibitus humor fuerit, φλεγμονὴ, id eſt inflammatio communi vocabulo appellatur: quæ ratione partis, peculiaria nomina recipit, vt pleuritis, phrenitis. Si verò in ſpatio,& concauitate partis contineatur ſanguis, quoniam tunc concreſcit, θρόμβος, id eſt grumus dicitur: quod ſi alius humor abũdet, vt bilis vtraq; pituita, aut ſeroſus humor, vocatur in toto corpore cacochymia, vt Galenus author eſt quarto Methodi, peculiari autẽ nomenclatura cacoëthia,& corruptio,& (vt Galenus vult) plenitudo nuncupatur, cacoëthia quidẽ humorum, quando illi maligna,& peruerſa ſunt præditi qualitate, vt in peſtilentia accidit: corruptio, quando magnũ ita vitiũ eſt, vt non amplius ex naturæ coctione ad primã bonitatem humores redire poſsint, multitudo verò ſi paruum ſit vitiũ, ita vt ſanguis eo, quod ipſum vitiat vacuato, ad ſuam naturã redigi queat. Hæc Galenus decimo ſeptimo aphoriſmo libri ſecundi. Non tamen video quur multitudinis generale nomen ei differentiæ magis accommodet, quàm aliis. Cacochymiæ præterea nomen vario modo etiã ille vſurpat. Nũc enim eam definit eſſe acrium humorum abundantiam, à qua hoc modo excludit pituitæ naturalis exceſſum, quum tamen ſæpius cacochymos eos vocet, in quibus alius à ſanguine humor redundat. Quòd ſi in habitu corporis huiuſmodi humores exuperent, peculiaria nomina conſequitur talis redundantia. Quæ enim à bile fit per vniuerſum habitum ſparſa, icterus,& à noſtris morbus regius, quæ verò ab atra bile, elephantiaſis, à pituita, leucophlegmaſia hydrop

dropis ſpecies,in qua corporis partes tumidæ, & mucoſæ
conſpiciuntur,dicitur.In partis verò alicuius ſubſtantia im
bibito humore à bile flaua,herpes,& eryſipelas,ab atra can
cer,alter ſcirrhus.A pituita tenui quidem œdema, à craſſa
ſcirrhus.A ſeroſo humore in ventris partibus collecto,aſci
tes,circa teſticulos hydrocele nuncupatur. Quòd ſi in par-
tis cauitate humor contineatur,ita vt tumorem non faciat
præter naturam, multitudo vocatur cum denominatione
humoris abundantis,veluti quum in ventriculo, capite,&
reliquis partibus nunc bilem,nunc pituitã abundare dici-
mus.Cæterùm ex horũ humorum mixtione,& varia altera
tione,mixti,& varij affectus fiunt,de quibus hoc loco agen
dum non eſt.At ſi ſpiritus flatuoſus abundet,authore Gale-
no libro quarto de Victu acutorum huiuſmodi vitium
πνευμάτωσις a nobis verò inflatio dicitur. Colligitur autem
in variis partibus flatus,vt ſub peritoneo,circa ventriculũ,
& inteſtina,qui vbi inſignẽ tumorem facit,tympanites hy
dropis genus conſtituitur.Aceruatur præterea in membra-
nis internis,in tendonibus membranoſis muſculorũ,& ſpa
tiis,quæ ſola ratione cognoſcuntur,vocatúrque huiuſmodi
abundantia pariter inflatio cum partis adiectione,vt infla-
tio ventris,vel inteſtinorum.Quod ſi carnis multitudo ſit,
à Græcis πολυσαρκία vt videre eſt apud Galenum libro ſe-
cundo de Temperamẽtis,à nobis corpulentia nuncupatur,
præſertim ſi in corpore vniuerſo fuerit. In partibus enim
ſæpius etiam caro abundat,vt in teſtibus ſarcocele dicta,&
epulides,parulides,thymi,quæ nihil aliud ſunt(vt Galenus
author eſt)quàm carnoſa quædam germina.At quæ ex pin-
guedine fit multitudo,obæſitas nominatur,& totum, par-
témque obæſam vocamus:ſi à pure contingat,à nobis ſup-
puratio,à Græcis verò ἐμπύημα appellatur. At quæ ex ſub-
ſtantia puri reſpondente naſcitur,veluti quod ex coctione
humorum,quæ in venis,& arteriis per febres obitur,ſubſi-
det in vrinis,hypoſtaſis,& ſedimentũ appellatur,fit nõnun-
quam ab alia ſubſtantia,quæ in corpore gignitur,vt in ab-
ſceſsibus refert Galenus lapides,ſabulũ,vrinã,vngues,oſſa,
ligna,teſtas,amurcam,ſorditiem,& ſubſtantiam melli ſimi
lem reperiri,vnde huiuſmodi multitudo μελικηρίς dicitur,
quæ verò ex ſubſtantia ſæuo ſimili conficitur στέατωμα,quæ
pultem refert ἀθέρωμα nominata eſt.Porrò huiuſmodi ſub-
ſtantiæ

ſtantiæ omnes multitudinem, quæ eſt ad proportionem, quum excedunt, ſemper committunt, eam verò, quæ ad vires, aut vaſa non item, nec omnes eodem loco id facere poſſunt, ſiquidem alia ſolum in parte vna multitudinem excitant, vt cibus, potus, pus, & alia, quæ in abſceſsibus, & quibuſdam partibus duntaxat gigni diximus: alia verò in toto, & parte, veluti humores ſinguli, caro, pinguedo, ſpiritus, quorum quædam multitudinem cõmittunt ad vaſa in toto, & parte, quemadmodũ ſanguis, ſpiritus, ſeroſus humor, pituita, vt apparet in leucophlegmaſia vbi vniuerſum corpus à pituita diſtenditur: quæ vbi in partem decumbit, œdema facere ſolet. Alia verò ſunt, quæ excitant multitudinem ad vires in toto, in parte ad vaſa, vt bilis vtraque. Nam in toto corpore redundantes huiuſmodi humores vaſa diſtendere nequeunt, in partem verò quampiã irruentes eam, illiúſque vaſa præter modum replent, & tendunt, cum qua tamẽ alia etiam coniungi poteſt, quæ virium ratione ſpectatur, ſi modo illæ ea multitudine grauentur. Ad vires in parte eadem aliquando pariunt multitudinem, quum ſcilicet partẽ, quã occuparunt, non diſtendunt, vires tamen grauant. Ex quibus quidem complicationes harum multitudinum vnicuiq; facile innoteſcere poſſunt. Nunc verò quæ ſint propria cuiúſque multitudinis indicia, tradenda ſunt: de qua re Galenus in libro de Multitudine, libro primo de Differentiis febrium, nono Methodi, in libro de Venæ ſectione, & paſsim alibi ſcribit. Eſt autem, inquit, eius quæ ad vires dicitur natura, quòd vires grauet, cuius cauſa poteſt eſſe mediocritas, paucitas, & multitudo materiæ pro virium robore, & imbecilitate. Inciperéque poteſt cum bonitate humorum, non tamen diu poteſt cum illa permanere, quandoquidem omnino neceſſe eſt humores, qui regi à viribus nequeunt, putreſcere, & corrumpi. In ſanis præterea, & ægris conſiſtere poteſt: Parit ergo putredinẽ, & corruptionẽ, prӕterea difficiles motus, tumores præter naturã, & febres. Vnde ſi in toto corpore continetur, ex totius grauitate, & pigritia (ſiquidem parua multitudo fuerit) depræhenditur: Sin autẽ magna, ex ſignis prӕdictis auctis, adiũcta mentis tarditate, & ſenſuum hebetudine dignoſcitur, quòd ſi in aliqua parte cõſiſtat, grauitas membri illius indiciũ eſt. Verum hæc ſimpliciter huius multitudinis propria nõ ſunt ſigna: Nam partis quoque

pend

pondus ſequitur grauitas, veluti in paralyticis contingit. Præterea quum grauitas nõ niſi à partibus ſenſu præditis, percipi valeat, nõ poteſt illa multitudinem partium, quæ nõ ſentiunt indicare, ſed ſolum earũ, quæ ſenſu ſunt prædita: Nec verò in his omnibus multitudo grauitatem parit: quæ enim parua eſt, in partibus difficilem ſenſum habentibus ſine vlla grauitate infeſtat. Quare de notis huius multitudinis ita ſtatuendũ eſt, nullas omnibus communes eſſe, nec etiã quæ propria dicuntur indicia, vt grauitas quæ partibus ſenſu præditis propria ponitur, perpetua eſſe poſſunt, niſi diſtinctio hęc adhibeatur, vt Galenus nõnunquã facit: ſi inquã partes manifeſto ſenſu ſint præditæ, veluti ventriculus, veſica, caro, nerui: huiuſmodi enim partes ab omni multitudine, quæ vires exuperet, grauitatem quandam ſentiunt, éſtq; grauitas huiuſmodi multitudinis certiſsimũ indicium, niſi pondus partis grauitatis fuerit cauſa, id quod intelligemus, ſi nullus præſens eſt morbus, aut proximè præceſſerit, aut iam immineat, aut ætas ſit, quæ membra ob infirmitatem regere nequeat. Veluti ſenectus, & prima infantia: Quòd ſi pondus partis ſubſtantia quædã eſt, quæ vires grauet, nihil tamen ad rem noſtram facit, vtpote qui de multitudine humorum hic agimus: At ſi partes obſcuro ſenſu ſint donatæ, vt pulmo, iecur, renes, oſſa quædã, multitudo autem pauca fuerit, nulla grauitas percipitur: Si verò multa, obſcurè: vt Galenus ſe in oſſe multitudinem perſenſiſſe commemorat; quòd ſi nullus omninò adeſt ſenſus vt in quibuſdã oſsibus, pinguedine, adenibus nonnullis, medulla, cerebro, ſpinali medulla, & (vt quidã putant) carne hepatis, lienis, pulmonis, & renũ cõtingit: vt nihil poſſunt huiuſmodi partes ſentire, ſic nec grauitatẽ. Nec moueri quidẽ oportet, quòd grauitas in viſceribus his nonnunquam ſentiatur: non enim viſcerũ ipſorum eſt affectus, ſed ambientium ea membranarũ, & tunicarũ: ac nihil profecto inuenio ſcriptũ, quod venarũ, membranarũ, cartilaginum, ligamentorum, adenum, oſsiúmque ipſorum multitudinem hanc indicet, nec etiam quid naturales facultates hac multitudine laborantes oſtendat: Quod enim quidam hanc indicari dicunt ex nutritione imbecilla, deprauata, abolita, malo corporis colore, attractionis, retentionis, coctionis, expulſionis, naturalis appetẽtiæ, & denique reliquarum naturaliũ actionum vitio, non tam

facult

facultatem eam multitudine humorum moleſtatam, quàm alio morbo, vt intẽperie affectam monſtrant. Vitalem ſanè facultatem multitudine grauatam prodit pulſus inæqualis in vna pulſatione, quemadmodũ Galenus probat, animalem vero (quum illius facultas ſit ſentire, & mouere) grauitas, & ad motum pigrities, præhabitis prędictis diſtinctionibus, & aliarum operationum lęſio teſtantur, niſi morbos hęc ſequatur. Neque verò ab eſſentia rei notę duci poſſunt ad eã multitudinem, quę in quadam collatione cõſiſtit, oſtendendam. Cauſę prętereа, quę eam cõmittunt, nihil certum prębent, quandoquidem corporum diuerſa eſt cõditio, fieríque poteſt, vt aliquid vnũ grauet, alium verò minime. Nõ ſunt tamen prorſus contemnenda indicia, quę à iuuantibus, & lædentibus cauſis ſumuntur. Quæ autem genus materiæ, & qualitatem multitudinem hanc committentis declarant, ex his, quæ tradidimus de cognoſcendis humoribus, petenda. Iam verò multitudinis ad vaſa notæ tradẽdæ ſunt, quam duplicem facit Galenus contra Iulianũ, vbi ſcribit vnã eſſe, in qua vaſa plus humoris habent, quàm habere debeant: aliã, quæ nõ ſolum naturalem menſurã excedit, ſed præterea intra vaſa nõ capitur: videtúrq; huic vltimæ plethoræ nomen conuenire: Quum ſcribat in libro de Multitudine plethoram nondum eſſe, quum ſanguis venas non diſtendit: vel ergo multitudo ad vaſa nondum, aut iam eſt præter naturam: illa ex tumore partis indicatur: vt ſi in venis tumore venarum, ſi in carne tumore carnis, hæc autem tumore, & tenſione dignoſcitur, quæ ſi adhuc increſcat, tenſionem ruptio ſequitur. Quum autem plethoram, cachochymiam, & cachexiam ſcribit Galenus primo Methodi eſſe præter naturã, nõ de omni huiuſmodi vitio, ſed de eo, quod multũ exceſſerit, intelligendum eſt. Vtitur autem Galenus diſtinctione, vt materia multitudinis huius cauſa certo depręhendatur. Nam venarum tumor à ſanguine, & ſpiritu fieri poteſt. Creditur autem tunc à ſanguine fieri, ſi vniuerſum corpus æqualiter calet. Requirit præterea Galenus partis moderatum ſitum: verum id non tam oſtendit à ſanguine non committi, vt eum in omnibus venis minime abundare: Quũ enim decliuis pars continetur, ſanguine quidẽ repletur, etiã ſi huiuſmodi humor in corpore nõ vigeat, ſed quæuis alia materia. Vnde hoc ſigno vti non licet ad materias

inter ſe

inter ſe diſtinguendas, quę in eadē parte redundare queunt. Sed vt intelligamus an in toto corpore, vel in vna ſolum ſit redundantia, quippe quum in proprio ſitu pars detenta tumidas venas habet, in vniuerſo corpore ſanguinem potiſsimum exuperare intelligimus: tradit alia Galenus de natura, proprietate, & effectibus huius multitudinis, quòd ſcilicet dum bonitatem ſuam ſeruat pariter augeatur cum viriū robore: quòd ſi has grauet, bonitatem naturæ amittat, nec amplius augeri poſsit, ſed neceſſario in putredinem degeneret, nimirum quòd illius cauſa vtplurimum eſt ſanguis, calidum ſcilicet & humidum corpus, & ob id putredini expoſitum: quòd præterea pariat obſtructiones, difficiles corporis difflationes, venarū tentiones, apertiones, ruptiones, & motum, & ſenſum perdat, inflāmationes gignat, & calorem natiuū ſuffocet obturatis corporis perſpiraculis. Quæ quidem de multitudine ſanguinis in vniuerſis vaſis cōtenti intelligenda ſunt. Carnis enim, & aliarum multitudo huiuſmodi vim non habet, liceat tamen ex aliis indiciis huiuſmodi multitudinem deprænendere: veluti ex cauſis propriáq; materię abundantis eſſentia, & ex aliis effectibus, de quibus omnibus abūde ſuperiore capite egimus: Neque verò illud hoc loco expectandum eſt, vt notas doceamus multitudinis, quæ in proportione vitiata eſt conſtituta. Nam qui cuiuſlibet humoris vincentis ſigna tenet, eodē negotio cognouerit quis, qualiſque ſit humor, vel alia ſubſtantia, quæ proportionē vitiat. Licet enim ex humoribus ad alia facile trāſire. Fruſtra præterea proſequeremur notas multitudinis compoſitæ, veluti eius, quæ virium, & vaſorum ratione, vel etiā in proportione vitiata ſimul conſiſtit: quippe quum eo intellecto, quod ſimplex eſt, facillime quæ ſunt compoſita innoteſcant. Quare ad reliqua redeundum eſt.

Morborum, eorúmque cauſarum, & ſymptomatum ſigna.

CAP. IX.

ETSI ea, quæ hoc loco proponuntur ex iis, quæ ſuperius tradita ſunt intelligi poſſe videntur, quandoquidem hæc illis contraria exiſtunt, ne quid tamen lector in tractationis filo deſideret, paucis hæc expediemus. Igitur morbum

propria illius eſſentia, illius effectus, cauſæ & ſimilitudines oſtendũt: vbi enim vulnerata eſt pars aliqua, ſtructura corrupta conſpicitur, & per ſeipſam omnibus ſe prodit: ſic febris ex calore in quo eius natura, & eſſentia poſita eſt, agnoſcitur, & (vt ſemel dicam) omnis intemperies, omniſque ſtructura corrupta per ſuam eſſentiam compræhenditur: Docēt & cauſæ, quæ morbos cõmittunt: Si quis enim enſe hominē validè percuſſerit, illatum illi eſſe vulnus, & morbum in eo excitatum ex agente cauſa colligimus: febrem vero aut alterius generis intemperiem deprehendimus ex cauſis præſentibus, aut paulo antegreſsis, quæ huiuſmodi morbos cõmittendi facultatem obtinent: actionũ verò vitia, & qualitates, excrementáque & alia opera, quę præter naturam cenſentur tanquam effectus morborum eorũdem ſunt indices: Si quis præterea remediorum vſu iuuetur, victu autem & ſimilibus offendatur, ex iuuantibus, lædentibúſque cauſis corpus præter naturam habere intelligimus: Quod ſi quempiam perinde affectum atque alium, quem certo nouimus morbo cõflictari, videamus: ex illius ſimilitudine colligimus hunc pariter vt alium affici. Eadem quidem ratione morborum cauſas dignoſcimus. Si cui enim febre correpto exeat bilis, ipſo humore conſpecto, morbi cauſam agnoſcimus. Rigor tanquam bilis per vniuerſum corpus delatæ effectus cauſam, à qua prouenit, indicat: Sic etiã venarũ tenſio, rubérque color in febricitãtibus humorũ multitudinem, obſtructionis febríſque cauſam teſtantur: debilitata ventriculi cõcoctio, reliquis cauſis conſtantibus, communis inſtrumenti vitium prodit. Quin etiam victus ratio, quæ pręceſsit billioſa, & ea, quæ bilem augent, aut extinguũt, & mitigant, tanquam cauſæ remotiores, propinquiores alias morbi cauſas monſtrat: Hac quidem ratione libro primo de Locis affectis Galenus colligit an pus vel craſſus lentúſque humor vrinariũ meatum obturet, quòd ſcilicet ea præceſſerint, quæ hæc procrearunt. In his vero qui ſimiliter affecti putantur, ſi euẽtus, aut alia ratio patefecerit, quæ, qualiſque eſſet in vno morbi cauſa ſimilitudo docet, idem de alio credendum. At præſentem rigorem vnuſquiſque per ſe agnoſcit, vtpote ſuapte natura conſpicuum. Quòd ſi in corpore ſinceram bilem redundare perſpectum fuerit. Idem ex cauſis colligimus, nimirũ quòd cauſa, quæ in corpore continetur, rigorem in febribus efficere

cere ſoleat: frigus vehemens, quod rigorem, vehementémq; corporis concuſsionem ſequitur, decoloratióque, & ſi qui alij ſunt quæ effectuum morborum effectus, veluti excrementa præter naturam, quæ læſas actiones ſequuntur, poſteriores priores ſignificant, & in omnibus ſimilitudo cognitionem iuuat.

Quibus indicijs morborum, earúmque cauſarum, & effectuum genera cognoſcantur.

CAP. X.

VT genera, & differentiæ rerum ex ſuis generibus, & differentiis ſignorum cognoſcantur, docendi ratio poſtulat. Igitur genus morbi, quod conſiſtit in intemperie, ab alio, quod in ſtructura inſtrumentariarum partium ponitur ex propria eſſentia genere diuerſa, ex ſuis cauſis, & affectibus, & ſimilitudinis eodem modo diſcrepantibus percipietur. Si enim in corpore ſentiatur intemperies, aut forma ſit vitiata, ſimilares partes morbo laborare cognoſcimus: Si in conformatione, magnitudine, numero, coniunctione, vel vnione vitium appareat, inſtrumentariæ partis morbus eſt. Partes præterea morbi genus morbi indicant. Qui enim per acceſsiones exacuuntur, ex humore, & intemperie conſiſtunt: qui verò in generalia ſolum tempora diuiduntur, his exceptis, qui ex ſanguine fiunt, aut cum ſola intemperie infeſtant, nulla ſubiecta materia, quales ſunt humidæ, ſiccę, frigidæque intemperaturæ, & calidæ etiam, vbi nulla adeſt putredo, neque fluxio, ex aliorum morborum ſunt genere. Diſtingunt præterea genera morborum inter ſe effectus, qui apti natique ſunt diuerſa genera ſequi. Nam concoctio vitiata in ſingulis partibus intemperiem teſtatur eſſe eum, qui ſubeſt, morbum. Ambulatio verò, quæ flexis, aut reflexis, aut contortis tibiis obitur, vitiatæ ſtructuræ eſt indiciũ. At vitioſus color, qui in corpore apparet, non magis vnum, quàm alterum morbi genus oſtendere valet: Siquidem coloris vitia, & obſtructiones viſcerum, & male peractas concoctiones, vel expulſiones, vel attractiones, vel retentiones humorum ſequuntur quemadmodum ipſę concoctiones, & aliæ functiones, quæ in publicis inſtrumentis exercentur.

Nam quòd ventriculus perperam nutrimentum conficiat, intemperies poteſt eſſe cauſa: Poteſt nihilominus vlcus ſubeſſe, aut vulnus, quod vitiato inſtrumento, retentionem, & vnà concoctionem labefactet. Vnde neceſſe eſt, vt is, qui velit morborum genera ex effectibus dignoſcere, perſpectum prius habeat, quid morbos ſimilarium, quid vero inſtrumẽtariarum partium, peculiariter aut promiſcue ſequatur. Iam vero cauſæ, quæ intemperiem ſolum inferunt, iuuant, vel lædunt, aut illatam conſeruant, huius, & non alterius generis morbum manifeſtant. Quis enim intemperiem eſſe non dicet affectum, quem externus calor peperit, quem frigida iuuant, lædunt autem calefacientia, & fouent? Præbet in hac re ſua quoq; indicia materia, in qua morbus concipitur. Sic enim in intemperie morbum eſſe agnoſcimus, ſi in ſpiritu aut humore vitium eſt. Siquidem colligimus diariam eſſe febrem, ſi ſpiritus: ſynocham verò ſi ſanguis in corde præter naturam eſt excalefactus. Neque verò deſunt ex ſimilitudine notæ. Nam ſi quis ex morbo perierit, dubiúmque fuerit, dum adhuc viueret, an inflammatio internam aliquam partem, vel ſola intemperies vniuerſum corpus infeſtaret: diſſecto autem cadauere, agnouerimus ſolam fuiſſe intemperiem: colligemus profectò idem morbi genus eſſe in his, qui ſimiliter affecti reperiuntur. Cæterum quæ & cuius generis ſit cauſa, quæ morbum infert eadem ſigna monſtrant. Nam bilis, quæ in corpore redundare conſpicitur, & effectus, qui ab ea proueniunt, & cauſæ, quæ illam gignunt, minuunt, augent, aut alio modo iuuant, aut lędunt: humorem, qui intemperiem parit, nõ aliã cauſam docent: Sic profectò febris, quæ per acceſsiones non affligit, tanquã effectus excalefacti, vel putrefacti ſanguinis, teſtatur cauſam eſſe, quæ intemperiem vitiet, & cuius generis ea ſit, quæ verò per interualla intenditur, remittitúrque febris, alios humores in cauſa eſſe denunciat. Eodem pacto quæ, & quales ſint cauſæ morborum inſtrumentariarum partium, ex propria earum eſſentia, propriis cauſis, & effectibus deprehendes, veluti etiam cuius generis ſit ſymptoma, an ex illis ſcilicet quæ intemperiem, aut vitiatam ſtructuram ſequuntur, an verò ex illis, quæ calidam intemperiem, aut frigidam, vel humidam, vel ſiccam, aut potius formæ corruptionem, aut vitiatam conformationem, magnitudinem, numerum, coniun-

ctionem

ctionem, vel vnionem labefactatam comitantur. Nam eſſentia ſymptomatum id oſtendit, quum quædam ex illis ſint, quæ intemperiem ſolum ſequuntur calidam, vel ſiccam, vt ſitis: alia quæ frigidam, vt fames: alia denique quæ ſolum ſimilarium, aut diſsimilarium partium vitia, & in vnoquoque genere peculiares quoſdam morbos ſequi ſunt apta. Sic & peculiares quædam ſunt cauſæ, quæ huiuſmodi ſymptomata inferre, intendere, minuere, iuuare, lędereq́ue poſſunt: peculiaria alia ſunt ſymptomata, quæ à prioribus gignuntur, & illorum tanquam effectus ſunt teſtimonia. Sunt & in vnoquoque genere genera ſimilitudinem, peculiareſq́ue naturæ. Ex quibus quod in hac re quæritur, ne cogamur ſingula exemplis patefacere, quilibet, qui omnino negligenter, quæ hactenus tradidimus non legerit, inuenire poterit. Nam genera ſumma ex ſummis generibus, & inferiora ex inferioribus depræhenduntur.

Indicia morbi magni.

CAP. XI.

VT morborum genera ſymptomatum, & cauſarum patefacere ſtuduimus: ſic nunc de notis agendum eſt, quas aliquis in ſingulis morborũ differentiis, quarũ cauſas antea explicauimus, habere poſsit. Qua in re Galenus ſcribit libro de Conſtitutione artis medicæ, differentias morborum ex illorum, & ſymptomatum generatione, & cauſis ſuis patefieri: at quo modo id fiat non docet. Nos autem ab eiſdem fontibus ſigna ducemus, ſiquidem differentes morborum eſſentiæ, eorũ cauſæ differentes, & inter ſe diſcrepantes caſus & ſimilitudines differentias ſemper indicabũt. Pręſtátq; hoc modo, meo quidẽ iudicio, rẽ proſequi, quã vt Galenus facit, qui in ſingulis differentiis tractationẽ variat, diuerſáq; ſignorũ genera perpetuò conſtituit, & raro rem de qua agit, vnquã perfectè explicat: hinc eſt, quòd ſæpius de eadẽ re paſſim ſcribit, tanquã memor imperfectæ explicationis, quã alibi fecit. Ac ne lõgius abeas, magnitudinẽ morbi ex magnitudine ſymptomatũ cognoſci ſcribit libro tertio de Criſibus: in eo vero, quem ædidit de Temporibus morborum eũ morbum, qui ſua natura magnus ſit, ex vrinis oleaceis, & ſputis, ſigniſque aliis lethalibus manifeſtari commemorat,

Qua in re imprimis deficere videtur, quòd quũ morbũ magnum multipliciter dici putet, nõ diſtinguat, quomodo magnum intelligi velit, quum ex magnitudine ſymptomatũ eum ſignificari refert, an ſcilicet intelligere oporteat magnum eũ, qui huiuſmodi eſt ſua natura, an vero potius, qui ex virium ratione magnus cenſetur. Deinde explicandum fuerat quid per megna ſymptomata intelligi velit. An quæ deſperatã ſalutem nũcient, an potius, quæ vehementes cauſas oſtendunt. Præterea vrinæ oleaceæ, & ſputa. ſignáq; alia pernitioſa non tam morbum ſua natura magnũ, quàm qui vires excedit, aut etiam malignum repræſentant. Poſtremò non ſolum ex magnitudine ſymptomatum, ſed etiã ex cauſarum, & ipſarũ diſpoſitionum magnitudine, & ſimilitudine aliorũ magnitudo morbi depræhẽditur. Magni etenim ſunt, qui ſua eſſentia magni, qui à magnis cauſis ſunt excitati, qui in parte cõſiſtũt, vbi huiuſmodi morbi gigni poſſunt, qui ex materia apta ſunt procreati, quiq; non niſi à magnis remediis iuuantur, & qui ab omnibus rebus noxiis etiã minimis læduntur, & quos nouimus eſſe ſimillimos his, quos magnos antea didicimus. Ergo morbũ magnũ ita dictum, quòd magnam vim habeat (nam de eo, qui confertim affligit dicetur quum de vehementi agemus) oſtendunt imprimis magnæ diſpoſitiões, vt magna vulnera, magnæ febres, quin etiam morbi, qui acceſsiones longas, inordinatáſq; & anticipantes, aut in eodem ſtatu permanentes ſortiũtur, magni, validíq; eſſe ſolent. Cauſæ, quæ magnam vim obtinẽt, veluti quæ vulnerant, calefaciũt, & refrigerant, contundũt, rumpunt, frangunt, ſuaptè natura morbos magnos inferũt, & declarant. In neruis, partibúſque neruoſis, vel quæ principatum obtinent, aut publicũ munus in corpore exercẽt, magnæ oriũtur diſpoſitiones, & ortæ indicãtur loci ratione in quo conſiſtũt. Magnã vim ad agendũ ſanguis & bilis vtraq; calida denique vel acris materia, & copioſa obtinet: vnde ex ea tanquam ex cauſa, ex qua morbi magni proueniunt, eorũ magnitudinis notas ducemus. Difficilè præterea feruntur morbi magni, quo indicio febres infeſtantes non diarias, ſed putridas eſſe noſcimus, quòd ſcilicet diariam facilè ferat, qui laborat, difficilè autem putridam Sequũtur dolores magni, immoderata ſitis, vigilia, ſopor, inquietudo, magna in excrementis & colore, ac reliquis qualitatibus mutatio.

Hæc

Hæc enim tanquam effectus magnitudinis morborũ ſunt teſtimonia. Nec verò alienum eſt eos magnos exiſtimare, qui magnis aliis ſunt ſimillimi. Sic enim acceptum in brachio vulnus magnum morbũ putare licet, quod in crure no uerimus, aut in eadem parte alteri idẽ accidiſſe. At magnũ ita vocatum morbum, quòd vires ægrotantis, vel medicinæ ſuperet, eadem ſigna oſtendent. Etenim cancer, apoplexia, & elephantiaſis hoc modo morbi magni ſuapte natura cenſentur, ac ex propria eſſentia, quam habent magnitudinem declarant. Qui perpetuò affligũt morbi, magni eſſe conſueuerũt, ſi præſertim cũ febre id fiat. Atra bilis morbos quos committit, magnos eſſe ſignificat, quemadmodũ & magna putredo, & omnes magni exceſſus: Difficile quoque vincũtur morbi, & magni credũtur, qui nobiles corporis partes, aut vniuerſo animali famulantes occupant. Huius generis etiam ſunt morbi, quibus nulla, aut pauca proſunt remedia, obſunt autem plurima. Idem quoque teſtantur abolitæ, aut admodum infirmæ, aut alio modo plurimum labefactatæ actiones, & mutationes inſignes qualitatũ corporis, & excrementorum, ac aliorum operum, quæ in corpore peſsimè peraguntur: notúmque illud quoque puto genus ſignorum, quod à ſimilitudine ſumitur his morbos non deeſſe.

Signa æſtiui, vernaliſque morbi.

CAP. XII.

AESTIVOS, qui ſcilicet æſtati ſunt peculiares, ex propria natura morborũ intelligimus. Nam tertianam exquiſitam, febres ardentes, vomitus, alui profluuia nõnullas etiam quartanas, lippitudines, aurium dolores, oris exulcerationes, & genitalium putredines inter æſtiuos morbos recenſet Hippocrates. Inter vernales verò: furores, atram bilem, morbos comitiales, ſanguinis profluuia, anginam, grauedines, raucedines, lepram, tuſsim, impetiginẽ, vitiliginẽ, exanthemata, tubercula, & articulorũ dolores: Proprios autumno ſcribit eſſe febres quartanas, & alias erraticas, lieni morbos, aquam inter cutem, tabem, vrinæ ſtillicidia, difficultatem læuitatémque inteſtinorũ, coxendicum dolores, anginam, difficilem ſpirationem, voluulos, morbos comi-

tiales,furores,& atram bilem. Inter hyemales hos ponit:lateralès morbos,pulmonis inflammationes,grauedines,raucedines tuſſes,dolorem pectoris,laterū, atque lumborum, & capitis,vertigines prætetea & apoplexias. Vnde ex propria natura morborum intelligemus qui æſtiui, hyemales, vernales,autumnaléſque eſſe poſsint. Docebunt id quoque cauſæ,quæ morbos pariunt:Siquidem aër frigidus, otium, crapula,refrigerantes humectantéſque cibi, ac reliquus victus,qui pituitam aceruat,hyemales morbos, id eſt ſimiles iis,quos hyems facit,procreat: Aeſtiuos autem his contraria committunt. Eadem ſit de vernalibus, & autumnalibus ratio. Præbet nihilominus ſubiecta materia ad horū morborum dignotionem notas. Etenim caput,ventriculus, inteſtina,pulmo & pectus gignendæ excipiendæque pituitæ, & recipiendis hyemalibus morbis maxime ſunt expoſita. Hepar æſtiuorum morborum, liē autumnalium,vernalium cor potius fons exiſtit:eadem præbēt ſigna corporum differentiæ. Nam craſſa,obeſáque corpora hyemalis pituitoſiq; morbi indicia præbēt:æſtiui verò gracilia, & ſuapte natura bilioſa. In ſanguineis vernales morbi, in melācholicis autūnales creari ſolent. Quòd ſi didicerimus quoſdam morbos non niſi certis temporibus accidere, alios, qui illis ſunt ſimiles non niſi in eiſdē temporibus cognoſcere tētabimus. Veluti ſi peſtilentes morbi æſtiuo potiſsimū tempore proueniunt,peſtilentes febres, vel aliū huius generis morbum verebimur eſſe qui vel æſtate,aut in ſimili tempeſtate infeſtat: Symptomata,quæ ſequuntur peculiariter æſtiuos morbos,eorum ſunt indices.

De notis morbi bilioſi,pituitoſi.

CAP. XIII.

BILIOSOS morbos ex propria illorum natura dignoſcimus. Qui enim tertianam intelligit eſſe,ſtatim etiam quòd morbus ſit bilioſus compræhendit. Cancer verò,& ſcirrhi alterum genus,elephantiaſis, mania, attrabilarij morbi ſunt:pleuritis,peripneumonia,angina,ſanguinei,pituitoſi verò œdema, aqua inter cutem,& altera ſcirrhi ſpecies:ex cauſis præterea,quæ bilem gignunt, aut extinguūt, ex loco corporis,vbi huiuſmodi humor gignitur, ex ipſius

retea

retentione, aut excretione idem declaratur. Idem quoq; ex effectibus, qui bilem redũdantem ſequũtur, nempe ira, morſu, calore, ſiccitate, ſiti, vigilia, gracilitate, cutis pallore, & cæteris animi, corporiſque accidentibus, quæ per morbos bilioſos apparent cognoſcitur. Hoc enim pacto ardentẽ febrem bilioſam credimus, quòd in corpore bilioſo, curis, laboréque confecto, aut bilioſo victu vſo oriatur, & quòd excrementa bilioſa reddantur per huiuſmodi morbũ, & quòd eam prædicta ſymptomata comitẽtur, multáque cõmunia, & ſimilia habeat cum his, qui aliis bilioſis morbis infeſtantur. Quinetiam ex illius motu, & partibus ſigna ſumemus. Siquidem celeriter mouẽtur bilioſi morbi, grauitérque hominem afficiũt, & certis quibuſdam diebus, & horis intenduntur, remittuntúrque præſertim ſi huiuſmodi humor putredinem aſciuerit. Idem putandum eſt de pituitoſo, ſanguineo, melancholicóq; morbo: nam ad proportionem eadem quoque illorum ſunt ſigna.

Signa morbi in habitu.

CAP. XIIII.

MORBVM in habitu, qui ita vocatᷓ, eo quòd habitũ corporis occupet, morbi natura oſtendit. Quidam enim ſunt, qui in eo ſolũ gignũtur, quemadmodum hectica febris, quã quum præſentem eſſe dicimus, ſtatim etiã morbum in habitu eſſe intelligimus. Accidentia, effectúſque morbi qui in habitu præſertim apparent, illic morbum conſiſtere indicant. Quin & cauſæ, quæ eas partes corporis præcipue infeſtant, earúmq; diſpoſitionibus proſunt, aut obſunt, morbum in habitu corporis conſiſtere manifeſtant. Qui verò in habitu dicitur eſſe, eo quòd difficile ſolui poſsit, ex natura morborũ cognoſcitur. Etenim cancer, & elephantiaſis ſuapte natura ægre tolluntur, quemadmodum, & quartana, quotidiana febris, & aqua inter cutem, ſcirrhus, lieníſq; duritíes. Bilis atra, eo quòd huiuſmodi morbos gignat, eoſdẽ etiam patefacit. In neruis, oſsibus, pudendis, ſenibus, infirmiſque corporibus qui gignuntur morbi, ægre admodum ſoluuntur & plerunque in habitũ tranſeunt, ſicut etiam, qui difficile cedunt iuuantibus auxiliis. Quibus autem cutis admodum eſt adſtricta, aut alij meatus, per quos noxia ma-

teria excerni debet, in his pertinaces morbi reddũtur. Quapropter autumnales, hyemaléſque morbi ægre admodum diſcutiũtur, quòd per ea tempora cutis ſit adſtricta, & humores vigeant, qui non niſi magno negocio concoquuntur, & extrudũtur. Præterea inter ſymptomata quædam ſunt, quæ curatu difficilem morbũ oſtendunt, vt aſperitas, durities, niger color, ſumma gracilitas, aut tumor corporis, & excrementa multa, varia, & cruda. Actionũ verò offenſiones, quæ grauiores ſunt, neceſſario non repræſentant cõtumacẽ ſolutúque difficilem morbũ eſſe, quandoquidẽ magnam labem hæ patiũtur per morbos acutos, qui tamen breui temporis ſpatio deſinunt. Illæ ergo ſolum firma præbebunt cõtumacis morbi indicia, quæ ſenſim labũtur, ſtabiliorẽ enim cauſam huiuſmodi habent, & à firmioribus morbis proueniũt. Nam vt Hippocrates ſcribit paulatim refici corpora, quæ paulatim extenuantur: Sic paulatim diſſoluũtur morbi, qui eo modo, debilitatis viribus, lædunt. Pedum verò, & tibiarum morbos rebelles iudicamus, quòd ſimiles nouerimus his, qui manus, & brachia infeſtant. Quemadmodum duros tumores ex melancholico humore confectos cancri ſimilitudine rebelles cenſemus.

Quæ vehementem morbum monſtrent, & acutum.

CAP. XV.

AT morbos vehemẽtes declarat propria illorũ natura: Nam pleuritidem, phrenitidem, cõtinentes, ardentéſque febres inter vehementes morbos numeramus, & qui eorũ nomine vtitur, ſtatim ex ea, quæ ſubeſt natura, vehementem morbũ agnoſcit, ſanguis verò, & bilis, & feruẽs adhuc atra bilis vehementem ad agendum vim obtinent: quapropter vehementes etiã morbos procreant, & oſtendũt: quod teſtantur inflammationes carbunculi, prædictæ febres, quæ paruo tẽporis ſpatio, & interim multũ moleſtãt. Quinetiã in partibus, quæ ſenſu exquiſito ſunt donatæ, vel principatum obtinent. vehementes morbi proueniũt. Neque enim illæ diu validius infeſtantes morbos ſenſu, vel robore inſigni præditæ ferre poſſunt: id quod monſtrant dolores, qui quanto magis affligũt, tanto vehementior morbus euadit.

Adhæc

Adhæc produnt hoc genus morbi vehementia ſymptomata, vt vehemens ſitis, vigiliæ, vrinæ admodum rubræ, excrementa toſta, quæque igneum colorem præ ſe ferunt, ac per febres rubedo in vultu, & magnus æſtus, qui in toto corpore percipitur, impedita, difficiliſque admodum reſpiratio per cordis pulmoniſque affectus eiuſdem morbi ſunt teſtimonia. Cenſendi nec non etiam ſunt vehemētes morbi, quibus vehementia remedia potiſsimū opitulantur, alia autem vel obſunt, vel non proſunt. Qua ratione ardentes febres vehementes cognoſcimus, quòd ſcilicet leui ſanguinis eductione, & his, quæ exiguam refrigerandi vim habēt, minimè mitigentur, ſed omninò requirant præſidia, quæ confertim prodeſſe poſſunt. In his pręterea, qui ægre tranſpirant, vehementes febres gignuntur. Requirit deinde vehementis morbi generatio ſubiecti corporis robur, aut certè non omnino languidas vires, argumento, quòd omnis morborum vehementia, morientibus quæ noſtrum corpus regunt facultatibus, elangueſcat. Ex aliorum verò ſimilitudine vehementes morbos cognoſci certius eſt, quàm vt demonſtrari debeat, contra verò leues morbos ex contrariis indiciis intelligimus. Etenim diaria febris ſuapte natura leniſsimus morbus eſt, veluti omnes ferè alij, qui ex tenuiſsima materia, vt ſpiritu naſcuntur: vel ex frigida, & pauca, & qui in parte ignobili, vt cute conſiſtunt, quique à leuiſsimis remediis alleuiantur, magnis autem potius offenduntur: & denique qui contrariam ſupra dictis naturam ſunt ſortiti. Acuti autem morbi indicia nemo requiret, ſi modo is cum vehementi eiuſdem eſt naturæ, & rationis: quemadmodum antea oſtendimus.

Notæ continui morbi.

CAP. XVI.

CAETERVM cōtinuos, qui nunquam deſinunt morbos, donec finiātur, ſignificāt imprimis morbi, qui ſuapte natura ſunt tales, vt angina, febris ardēs, diaria, & quę ſynochę dicūtur, inflāmationes, & reliqui omnes tumores præter naturam. Qui enim aliquē ex his morbis nominat, continuum morbum eſſe ſtatim agnoſcet, quòd eorum natura ſit continuò hominem affligere. Atqui ſanguis vbicunq;

con

conſiſtat,infert morbos continuos:bilis autem,pituita & humor melãcholicus nõ niſi in parte aliqua impacti,vbi tumorẽ præter naturã erigunt,vel in vaſis,interniſq; cauitatibus corporis putreſcentes id faciunt. Si enim in habitu corporis putredinem conceperint,aut meatus inuenerint,per quos certis temporibus reiici queant,interpolatos morbos & pariunt,& oſtendunt. Quẽadmodũ videmus colicos dolores ex tali materia natos ſæpius per interualla repetere,nec continuò affligere. Ergo loci conditio,in quo morbus poſitus eſt ſigna præbet continuitatis,interpolationiſque morbi. Iam verò quæ vulnerant,contundunt, frangunt,aut alio modo partiũ inſtrumentariarũ ſtructuram corrumpunt,inter efficientes cauſas continuos ferè morbos inferunt,& teſtantur. Quod ſi quæpiam eſſent,quæ continuos ſolũ morbos iuuarent,aut læderent,indicia quoq; continuitatis illorum traderent. Cæterũ imbecillæ naturæ eo quòd morborũ cauſas reſcindere nequeant,continuitatis authores fiunt,& ſigna præbent. Quin etiã quæ apparent,& nunquã deſinũt ſymptomata cum natura morbi coniuncta,eum eſſe continuum ſignificant. Hoc enim modo continuas febres ab intermittẽtibus diſtingui vult Galenus,quod ſcilicet illæ ſine rigore,& aliis quibuſdã caſibus continuis morbis peculiaribus,ea autẽ cum aliis ſibi propriis inuadant. Continuas eſſe febres,quæ inuadunt,putamus,eo quòd aliæ,quæ illis temporibus graſſantur,continuæ omnes inueniantur. At continui,qui exacerbantur aut perpetuum quendã tenorem ſeruant,hoc modo dignoſcuntur. Nam ſynocha febris continua eſt,& nunquam exacuitur, contra ſemitertiana & aliæ omnes febres ſuas habent exacerbationes:veluti nonnunquã colicus dolor,& comitialis morbus,& podagra frequẽter exacerbantur. Sanguis nullas acceſsiones infert:reliqui omnes humores,excepto ſeroſo,nunquã ſine exacerbatione moleſtant. Qui verò morbi à remediis ſtatim extingui queunt(quod præſertim in febribus apparet)vt ſanguinem nondũ putrefactũ,vel ſpiritus morbũ committere indicãt, ſic continentem eum eſſe monſtrant: At omnes morbi,qui abſq; vitio humorum conſiſtunt,perpetuo quodam tenore ſunt moleſti:ex iuuantibus,lædentibúſq; cauſis,& ex ſimilitudine nonnulla quoque indicia capere poterit ſtudioſus lector. Nam cõtinentes eos putabimus eſſe,quibus proſunt remedia

remedia his morbis peculiaria,obſunt autem reliqua , nec non qui ſimiles ſunt his , quos antea eiuſdem naturæ eſſe nouimus.

Quæ ſint ſigna ordinati,inordinatiq́; morbi.

CAP. XVII.

IAM verò ordinatum morbum,quippe per certa temporis interualla repetit,natura morborum imprimis oſtendit,quippe tertiana,quotidiana,quartanáq; febris certo ſeruato ordine repetunt,podagra:colicus dolor,calculus renum,capitis dolor,comitialis morbus nullum certum ordinem ſeruant,quum non expectata huiuſmodi vitia ſæpius eueniant.cauſæ quæ ex fluxione morbos pariunt,inordinatos eos gignunt,& excitant:quæ verò ex putredine,eos,qui ordinē tuentur,manifeſtant. Quinetiā ſimplex & vnicus humor ordinati morbi author eſt & index : varius & multiplex inordinati.Si quæ preterea ſunt cauſæ,& remedia,quę morbis ordinatis,inordinatíſque conferant,& obſint,ab illis quoque ſigna ſumemus.Nec alienum quidem eſt ex ſubiecto corpore,quod afficitur notas quaſdam petere : ſiquidē neruorum dolores temere,nullóque ſeruato ordine repetunt,intenduntúrque. Qui verò in venis cōſiſtunt affectus, per certa interualla graues eſſe ſolent. Atque etiā ſymptomata,& acceſsiones,quæ per morbos cōtingunt perſpicue oſtendunt an ordinatus,vel inordinatus exiſtat.Quòd ſi certis anni temporibus,incertíſque naturis , aut in omnibus morbos oriri videamus,qui ordinem ſeruent,aut corrumpunt,alios qui morbis tunc corripiuntur,ſimiliter affici putandum eſt.

Aequalis,inæqualiſve morbi notæ.

CAP. XVIII.

AEQVALIS , inæqualiſve morbus ex propria natura cognoſcitur. Diariam etenim febrem,& omnes alias , quæ ex humore prouenniunt , inæquales morbos ſuapte natura eſſe credimus.Hecticam verò,& aquæ inter cutem ſpeciem,quæ Leucophlegmaſia dicitur,æqualem. Eodem pacto ſi aliquæ cauſæ iuuantes,aut lædentes ſunt,quę æqualibus

libus duntaxat morbis prodeſſe, aut obeſſe ſunt natæ, eorum ęqualitatis erunt teſtimonia, cuiuſmodi ſunt remedia, quæ proprie hecticis febribus adhibentur. Atqui ſymptomata, quæ æqualem, inæqualémq; morbum ſequuntur, ad illorum dignotionem ſua ſigna præbent. Cæterum inæqualem, in quo contrariæ alterationes in corpore ſentiuntur, monſtrat natura morbi. Epiala enim, & Lipiala febris ſuapte natura inęqualis hoc modo morbus ſunt. Tertiana ęqualis. Calidus, frigidúſque humor ſimul confuſi, & vnam partem affligentes, inæquales morbos: qui verò calidus eſt, aut frigidus ſolum, æquales pariunt, & monſtrant. Qui à frigido, & calido ſimul læduntur, & iuuantur, inæquali morbo laborant: qui autē à calido duntaxat, vel frigido, aut alia ſola qualitate, æqualem morbum patiuntur. Symptomata præterea, quæ inæqualem morbum comitantur, vt quum quis calorem, frigúſque in eiſdem locis ſentit, inæqualem eſſe morbum, qui affligit, teſtantur. Nec abſurdum quidem eſt ex ſimilitudine, & proportione ſigna etiam in his ſumi.

De ſignis morbi, qui recidiuam facit.

CAP. XIX.

GENVS hoc morbi eius natura vt in aliis oſtendit. Nam elephantiaſis, & cancer, quum plane extincti vulgo videantur, redire tamen ſolent. Diaria ſemel curata nō amplius reuertitur. Atra bilis, craſsi, viſcidiq; humores morbos ſolent parere, qui recidiuam faciunt, alij verò nō item. In male affectis corporibus, infirmis, maligníſque, humoribus, & diſpoſitionibus ſimilibus præditis, morbi gigni ſolent, qui ſimulata fuga retrocedunt. Accidentia præterea, quæ per morbos apparent, idem monſtrant: Si enim coctiones non procedant, aut inæqualiter concoquatur noxia materia, & nihil excernatur, aut non quando per eáque loca, & quo modo oportet, nō immeritò putabimus hoc genus morbi ex his eſſe, qui recidiuam facere conſueuerunt: contemnenda præterea non ſunt indicia, quæ à ſimilitudine ducuntur. Nam ſi plurimos in morbos incidere videamus, qui poſtea redire viſi ſunt, meritò de aliis quoque, qui ſimilibus morbis corripiuntur, exiſtimandum erit: (ſed hæc attingunt quodammodo prædicendi partem) quibus ſimile illud

eſt

eſt ſi oſtendere niteremur quomodo breuem, longum, ſalutarem, lethalémque morbum dignoſcere oporteret. Morbi vero, qui primario vel ſecundario, ſiue per conſenſum infeſtat, notas trademus, quum ſigna docebimus, quibus partes affectas depræhendere liceat.

Quæ proprium morbum monſtrent.

CAP. XX.

PROPRIVM verò, id eſt qui cõtumax iam ſit, & permaneat ablata cauſa, quæ primo eum excitauit, oſtendunt eadem genera ſignorum: Quidam enim morbi ſunt, qui proprij hoc modo ſuapte natura exiſtunt, vt inflammationes, & reliqui tumores præter naturam in partibus oborti, intemperies niſi vehementiores fuerint, remota agente cauſa, ſtatim euaneſcunt, vt oſtendit ea, quæ ab inſolatione contracta eſt. Quinetiam inter morboſas cauſas, quæ pertinacem morbũ inferunt, vt vulnerãtia, contundentia, frangentia, proprij morbi ſunt teſtimonia: quæ verò calefaciunt, aut refrigerant, contrarios morbos patefaciunt. At ſiccantia, & humectanttia rebellioris naturæ morbos procreant, & declarant. In ſpiritu, & vapore morbi concipiuntur promptiſsime, & improprij potius quàm alterius generis, ſicut etiam in mollioribus partibus corporis: duræ verò ad alios recipiendos, & ſignificandos magis ſunt aptæ. Omnium quidem optime hos morbos inter ſe diſtinguunt ſymptomata. Quæ enim proprium morbum ſequuntur, diutius permanent pertinacem naturam ſortita, quæ verò improprium, minimo temporis ſpatio perdurantia ſtatim euaneſcunt. Leuiora præterea ſunt, quæ ab improprio morbo naſcuntur, grauiora autem, quæ proprium comitantur: quòd vero ex iuuantibus, lædentibúſque cauſis, & ſimilitudine horum quoque ſigna ſumantur, omnibus conſtare puto. Cæterùm vt nullus noſtra opinione morbus eſt per accidens, ſic nec illius indicia à nobis expectare oportet.

De morbi vniuerſalis & particularis indiciis.

CAP. XXI.

PORRO morbum vniuerſalem, quíq; vniuerſum corpus infeſtat, ex eiſdem fontibus ductis notis cognoſcemus: ſiquidē febris, aqua inter cutem, quæ Leucoplegmaſia dicitur, vniuerſalis morbus eſt: inflammatio, vlcus, particularis: cauſæ, quæ vniuerſum corpus infeſtare valent, vt inſolatio, ira, labor animi, & corporis, & fere omnia, quæ intemperiem inferunt, vbi vel vniuerſum corpus, vel partes, quæ principatum obtinent, inuadunt, vniuerſales morbos & faciūt, & monſtrant, quæ verò vulnerant, frangūt, tendūt, aut alio modo corporis ſtructurā vitiant, aut vnā partem ſolum aut certe non eā, quæ publicū munus exercet, afficiūt, particularis morbi ſunt teſtimonia. Morboſa pręterea accidētia, quæ in vniuerſo corpore apparent, vt ardor, inquietudo, actionū omniū debilitas, vrinæ pulsúſque mutati totius morbum ſignificant: Quæ verò in vna ſolū parte conſiſtūt, vt dolor pedis, læſa ambulatio cruris morbū produnt. Atqui vniuerſi corporis excrementa præter naturam affecta vniuerſalis morbi ſunt teſtimonia: Idē pariter oſtendunt iuuantes, lędentéſque cauſæ. Nam quæ vniuerſo corpori opitulantur, aut obſunt præſentibus morbis, vniuerſi corporis morbum manifeſtāt. Aliæ autē particularis ſunt indices. Præterea ex his, qui vniuerſali, aut particulari morbo ſunt correpti ſimilitudine ducti quid de aliis, qui eodem tempore pariter afficiuntur, exiſtimandum ſit, colligimus.

Communis morbi indicia.

CAP. XXII.

COMMVNES morbos docet ipſius morbi natura: Etenim peſtis cōmunis morbus eſſe, quum multos ſimul appræhendat, & occidat, ab omnibus cognoſcitur: diaria febris inter eos, qui ſparſim eueniunt, numeratur: Sumimus præterea in his ſigna à cauſis. Quę enim omnibus communes ſunt morborū cauſæ, vt aër, & nonnunquā aqua, quū morbos inferunt, ſimiles, & omnibus communes gignunt, quemadmodū nonnunquā etiam cibus, quum per inediam,

&

& annonæ penuriam iiſdẽ herbis, vel leguminibus, aut alio genere victus multi vti coacti, in eoſdem morbos præcipitátur, alioqui ſi peculiaria hæc ſingulis cõtingant, vt ſolent peculiaria eſſe exercitia, vitę conditiones, animi motus, peculiares ſingulis morbi ab his cõcitantur, & ſignificantur. Nec illud quidem alienũ eſt ex communi natura, & corporis ſtatu communes morbos repræſentare, ex ea autem diuerſa ſingulis proprios affectus arguere. Communia prętereà, aut parum euariantia in ægrotis accidentia cõmunes morbos propriè monſtrant. Quæ verò propria ſunt ſingulis ſymptomata, nec tamen ob corporis diuerſam conditionem eueniunt, peculiaris morbi, & non communis ſunt indicia.

De ſignis benigni maligniqúe morbi.
CAP. XXIII.

AT benignum, malignúmque morbũ ſcribit Galenus tertio de Criſibus ex caſibus ſuperuenientibus cognoſci, quomodo tamẽ id fiat non docet, nec ſolũ quidem ex caſibus ipſis, ſed etiam ex morbi natura, & cauſis ipſius, & denique ex eiſdem fontibus idẽ colligere licet. Nam inter morbos quidam benigni ſunt, vt diaria, & ſynocha febris, quidam autẽ maligni, vt cancer, elephantiaſis, comitialíſque morbus, qui ex flatu aſſurgẽte ad caput naſcitur. Cauſę prętereà quędam benignæ ſunt, quę benignos morbos inferũt, & ſignificant, quædam malignæ, quę pariter malignos pariunt, & monſtrãt: Si enim ſanguis, vel pituita morbi cauſa eſt, eum benignũ eſſe agnoſcimus. At ſi atra bilis, & æruginoſa, vel etiam flaua (Galeno authore libro ſecundo prædictionum) morbũ facit, credere neceſſe eſt eum malignum eſſe. Idem teſtantur remotiores cauſæ, quę morbos concitarunt. Siquidem triſtitia longa, venus inita cũ infecta muliere, aër peſtilens, putridæ corruptæq; aquę venenoſa medicamenta, maligni morbi ſunt indices, his verò cõtraria benigniorem affectum aperiunt. Ad hæc in neruis, vtero, pudendis & corporibus male affectis, maligni: in carne verò ſalubribúſque corporibus benigniores excitari ſolent & ſignificantur: Læduntur facile ab omnibus cauſis, & nõ niſi ab his, quæ à tota ſubſtantia agunt, plurimum iuuantur maligni morbi, benignis autem omnia remedia facile proſunt

Difficile quinetiam feruntur, qui peruerſi ſunt affectus, facilius qui bonorum ſunt morū tollerantur. Iam vero ſymptomata quædam partim eadem, partim diuerſa à magnis morbis maligni excitant, benigni autem eadem quæ parui, vel magni inferunt: etenim lingua arida in parua febre malignū morbum arguit. Sequitur eadē magnas febres, & ſitis, quæ vbi calor non vrget, aut ſiccitas conſpicua non apparet, malignatatis morbi eſt indicium. Quòd ſi quis ſitiat per vehementes febres, hoc magnitudinem, non malignitatē oſtēdit. At ſi quis cum linguę nigredine nō ſitiat, maligno morbo tentatur. Liuidus per morbos color, pulſuum ſubitus lapſus, animi defectus, deprauata, aut abolita cibi, potioniſq; appetentia, excrementa æruginoſa, vel atra, quæ ab ægris excernuntur, ſudores pauci, illique per frontem ſolum, & ceruicem emanantes, vrina ſuppreſſa, vel liuida, aut oleacea, aut viridis, vel nigra, malignos morbos teſtantur: benignos autem, quę his ſunt contraria. Quòd ſi multos, qui eodem tempore laborant, malignis morbis correptos nouimus, vereri quoque oportet ne alij, qui illis temporibus naſcuntur morbi, ſimilem naturam obtineant.

Notæ ſimplicis compoſitique morbi.
CAP. XXIIII.

CAETERVM ſimplicem, qui compoſito opponitur, morbū oſtēdit morbi natura. Etenim diariam, tertianam, quotidianam, & quartanā febrem inter ſimplices morbos reputamus, ſemitertianam, continuam tertianam, & inflammationem inter compoſitos. Cauſæ præterea, quę morbos inferunt, ſi ſimplicem vim adferant, morbos ſimplices committunt, veluti quæ ſolum calefaciunt, refrigerant, humectant, vel ſiccant, quæ verò duplicem naturam habent, cuiuſmodi ſunt quæ calefaciunt humectántque ſimul, vel refrigerant & ſiccant, compoſitum morbum inducunt & monſtrant. Sic cauſę, quę ſimplicem diſpoſitionem curare aut lędere valent, ſimplicem, quum ægrotanti corpori adhibentur, morbum ſignificant, compoſitum compoſitę cauſæ illis contrariæ monſtrant. Eodem modo morbi effectus notas prębent ad hos dignoſcendos. Gracilitas ſiquidem, quę febres ſequitur: nō ſolum calidum, ſed etiam iam ſiccum red-

ditum

ditum affectum declarat: Calor, qui ſolus percipitur ſine ariditate, aut humiditate ſuperflua, ſolius calidi morbi eſt index. At ſi accedat aſperitas, duritiéſque corporis, ſiccitas, ſi tumor flaccidus, madórque, cum calore humiditas coniungitur. Alui excrementa ignea, calidum morbum teſtantur. Quòd ſi dura quoque reddantur, indicio ſunt, quòd compoſitus ſit ex calido, ſiccóque morbus. Alias verò ſimplicis, & compoſiti morbi differentias, quę ſub aliorum nomine non ſunt compręhenſę, facilè percipiet lector, qui non omninò ignarus medicinę fuerit, vt aliquid illi relinquamus, in quo laborare, ingeniúmque exercere poſsit. Poſtremò ſimplices vel compoſitos eos cenſebimus, qui his ſimiles exiſtunt, quos eius naturæ eſſe nouimus.

Quæ oſtendant morbum eſſe legitimum, vel ſpurium.

CAP. XXV.

IAM verò exquiſitos morbos ex ſua natura intelligemus. Nam quum inter febres intermittentes tertiana vehemens ſit, quę inter eas vehementiſsima ſentitur acerrimo calore, exquiſita putanda eſt. Quæ autem obtuſiorem habet calorem, vt mixtionem frigidioris humoris cum bile, ſic adulteratum, & ſpurium morbum eſſe ſignificat. Ex morbi partibus ſigna pariter ſumuntur: ſi enim citò increſcat tertiana, aut tarde quotidianas ſinceritas illarum oſtenditur. Nec minus ſi tertianæ interuallum purum, impurum verò ſit quotidianæ, ſignum eſt eas puras eſſe. Cauſę ſigna in hac re quoque prębent. Nam quę ſinceram bilem gignunt, aut aliquid ad eius generationem conferunt, vt cauſę indicia exhibent ſinceritatis tertianæ: quippe media æſtas, aëris conſtitutio calida admodum & ſicca, iuuenilis ętas, laborioſa vita: parcior, calidior, ſicciórque victus corporis habitus gracilis, calidúſque, & reliquæ ſimul calefacientes ſiccantéſque cauſę, legitimam eſſe tertianam, quæ ab illis prouenit, monſtrant. Quę autem bilem cum alio humore mixtam pariunt, ſpuriam eam eſſe declarant. A cauſis iuuantibus, & lędentibus ſigna ſumi clarius eſt, quàm vt demonſtrari debeat: ſiquidem ea, quæ exquiſitis tertianis opitulari ſolent,

quum adhibentur & proſunt, illarum certiſsima ſunt teſtimonia. At ex morbi effectibus, qui tribuũtur legitimis, ſpuriiſque ſingulis morbis, indicari qualis in hoc genere morbus ſit, omnibus conſtat. Tertianam ſiquidem legitimam rigor vehemens, calor intenſus, vomitus, ſudor, breue acceſsionis tempus, flauę admodum vrinę, & alia excrementa: denique omnia ſymptomata, quæ in ſingulis morbi partibus apparent illi peculiaria oſtendunt. Notham verò horror, vomitus ex bile, & pituita mixtus, paucus, vel nullus ſudor, lõgior acceſsio, minor calor, excrementa minus flaua, color, qui repræſentat alterius humoris cum bile mixtionem indicant, & quæ diuerſi generis, humorem aceruarunt, quæq; mixtos affectus iuuant cauſæ, & lædunt, idem monſtrabunt. Nec verò alienum eſt à ratione credere eos eſſe ſpurios, vel legitimos, quos iudicamus his ſimillimos, qui legitimi, ſpuriique ſunt habiti. Atque hæc ſatis quidem de ſignis, quæ morborum differentias diſtinguunt, ſi quæ enim prætermiſſæ videbuntur in ſignis memoratiuis, & prognoſticis ſuo loco referẽtur. Quę verò oſtendunt morbi partes, etſi ad hũc locum pertinere videntur, quum hic demonſtratiua ſigna proſequamur, quoniam tamen hęc in libello de Morborum temporibus abunde proſequuti ſumus, ſuperfluum eſſe duco eadem hoc loco repetere.

Notæ partium affectarum.

CAP. XXVI.

LOCVM in quo morbus reſidet, qui locus affectus dicitur, præſertim ſi in parte morbus cõſiſtat (locum enim & partem corporis pro eodem vſurpare ſolent medici) ſiquidem vniuerſum corpus laboret, eiſdẽ ſignis facile eſt depręhendere. Si verò pars afficiatur, difficilior adeo vt vix fieri poſſe putetur, cognitio redditur. Quamobrẽ Galenus integrum opus inſcriptum de Locis affectis, de hac re ędidit, ſed varie, vt arte ſit opus adhuc non parua. Multa pręterea in eo deſunt, dãnariq; pariter poteſt methodus, quã tradit. Quũ enim polliceatũ ſe notas daturũ partis affectę, & ipſius affectus vna cũ parte cõiuncti, in ſingulis capita, & fontes nõ ſemel diuerſos ſtatuit. At quũ methodũ primo libro proponat omnibus cõmunẽ, in aliis poſtea nunquã vel rariſsime

me certè ea vtitur, quũ cauſas morborũ ſolũ ferè tradat pręter inſtitutũ, locorũ verò affectorũ dignotionẽ non ex poſita methodo, ſed potius legiſlatorum more explicet: veluti quũ apoplexiam, epilepſiam, lethargum, carum in cerebro, & alios morbos in ſingulis partibus fieri profert, neq; tamen ita eſſe docet ex illis notis, eáque docendi via, & ratione, quam ab initio propoſuit. Quantũ verò, & quàm ſæpe variet in numero ſignorum partis læſæ, vnicuique conſtare arbitror, qui primum, & ſecundũ librũ de Locis affectis, & eũ, quem ſcripſit de Conſtitutione artis, & alium de Arte medicinali inſcriptum perlegerit, vt alios locos prętermittam in quibus de hac re agit. At ne ſingula proſequamur, ſed omnia ex omnibus colligamus, partem ipſam affectam cognoſci ſcribit ex partis excretę magnitudine, eſſentia, à rebus in parte cõtentis, vel illi adnatis, à natura partis, actione læſa, poſitu, doloris proprietate, ab excrementorũ, quæ à parte excernuntur, qualitate, ex ſymptomatis, tumoribus pręter naturam, ex coloris vitio quod ſequitur partẽ ipſam, & in toto, vel in parte vna, vel pluribus apparet, ex affectibus præterea per conſenſum, ex conſideratione aliarum partiũ, ac quotidiana ciborũ potionúmque experientia. Partẽ autẽ affectam cũ diſpoſitionibus ex ſitu partiũ, actione, generatione morborum, & ſymptomatũ cauſiſque morbos parientibus cognoſci ſcribit in libro de Conſtitutione artis: diſpoſitionem verò ipſam ex excrementorũ ſpecie, loci natura, doloris proprietate, & propriis accidentibus primò de Locis affectis deprædhendi refert. Hæc & ſimilia de his tradit, nunquã diuerſis locis eadẽ, quo non ſolũ lectorem cõfundit, ſed etiã in hoc probari non poteſt, quòd fontes primò nõ doceat nec omnia cõplectatur ad hanc rem neceſſaria. Quum enim coloris vitiũ, dolor, actio lęſa, excrementorũ qualitas ſub vno genere cõtineantur, nempe ſub effectu morbi, ſiue ſymptomate genus imprimis erat docendũ, & nõ ab infimis ſpeciebus tractatio inchoanda: Non omnia autem cõplecti ſigna neceſſaria ab eo certiſsimũ eſt. Quur enim quemadmodũ à poſitu partis ſigna ſumi ſcribit, ita à conformatione, magnitudine, numero, connexione, & vnione vitiata ſigna capi nõ dicit? quũ nulla diuerſitatis ſit ratio, quod etiam ex ipſo probare licet. Siquidem quarto Methodi exulceratas partes ex ipſa ſubſtantia, poſitu, figura, actione, &

vſu cognoſci tradit, quo loco figurã addit ſigna quoq; præbere, & nõ ſolum ſitum, vt in libro de Locis affectis. At ſi figurã addit, quur pariter reliqua, quæ diximus non adiiciet? Si cibi præterea, potionúmque quotidiana experientia notas exhibet partis affectæ, quur & reliquæ cauſæ, quæ lædere, iuuaréque poſſunt, idẽ nõ oſtendent? Quur reliquæ qualitates, quę in corpore, partibúſque ſingulis apparẽt, nempe odores, ſapores, & reliquæ eiuſmodi, nõ eandem vim habebunt, quã ſoli colori tribuit? Poſtremo illud nõ ſatis eſt ſcribere, quòd ab excrementis ſigna capiantur, ſed qua ratione, quibus, quótue modis id fiat, explicandũ fuerat, an ſcilicet qualitate ſua, vel quãtitate, vel excretionis modo, vel aliter denique id facerent. Ac quum docendi ratio ſuadeat, vt certa rei tractandæ principia ponantur, quæ non ſolum lucem afferant reliquis, ſed etiam oſtendant nec plura nec pauciora eſſe poſſe eius, quod quęrimus indicia, quis (quæſo) ex Galeni huiuſmodi tractatione hæc intelligere valeat? Sed ne ſingula in hac re proſequamur, quæ benignus lector ex collatione noſtræ tractationis cũ his, quæ ab aliis ſunt tradita, cognoſcere poterit, & quid bene, aut male à nobis, aut ab illis ſit in hac re excogitatum, iudicare: ſigna iam aggrediemur, quæ locũ affectũ monſtrant: quę enim affectum ipſum, illiúſque cauſam oſtendunt, ſuperius iam ſunt cõpræhenſa. Ex quibus ſane licebit quoq; intelligere quid partẽ ipſam, & affectum ſimul illiúſque cauſam doceat, quippe quum ex ſimplicibus cõpoſita facilè innoteſcant. Igitur ad partẽ affectam depræhendendam ſumemus indicia ab eiſdem fontibus, à quibus alia duximus, nempè ab eſſentia partis, à cauſis partem afficientibus, ab effectibus, quæ partẽ affectam ſequuntur, & aliorũ ſimilitudine. In eſſentia quidẽ partis temperiem, ſubſtantiã, conformationẽ, magnitudinem, numerum, cõpoſitionem, vnionem, & proprietatem partis hoc loco ponimus. Ergo ſi quis intemperatam aliquam partẽ ſentiat, eam læſam agnoſcit. Eodem modo ſi ſubſtantiam partis vulneratam, aut ab alia ſeparatam videamus, vt quum excernuntur ramenta inteſtinorum, vel tunicæ, aut caro, vel nerui portio, aut alia quæuis pars, quæ ſui generis eſt, læſa oſtenditur, affecta nempe inteſtina putabimus, ſi inteſtini, carnẽ ſi carnis ſit pars, quæ educitur. Pari ratione ſi quis ſit gibboſus, aut contorta habeat crura, ob malam conforma-

tionem

tionem iudicamus illi ſpinam, huic tibias vitiatas, & deni-que vnicuique eam partẽ quæ malæ conformationis eſt cauſa. Quòd ſi pars malè conformata cauitatem habeat, in qua aliæ contineantur, & cõtinentes, & cõtentas partes affectas putamus. Nam in gibboſo, aut qui pectus præter naturã anguſtum habet, non ſolum ſpina læſa eſt, ſed pulmo pariter figuram ſuã ſeruare nequit, magnitudo verò partis tum aucta, tum diminuta partẽ affectam indicat. Etenim tumor ortus in aliquo corporis loco eum affectũ ſignificat, vt fungi membranæ cerebri læſæ ſunt notæ, & tumor, qui in abdomine attollitur, ſubiectos muſculos, aut ventriculum, vel hepar, aut lienem, aut aliam partem ex contentis in ea cauitate nunciat. At vbi plures ſunt partes ſubiectæ tumoris, ſitus, figura, magnitudo, & natura quænã ſit inter omnes teſtatur. Si enim in ſiniſtro hypochondrio erectus ſit tumor, aut lien, vel ſubiecti cuti muſculi patiuntur. At ſi in latitudinem amplã porrigitur tumor, & verſus ſtomachum extẽditur, aut ſi profundior eſt, vel durus, & ſine dolore lienem potius, quàm muſculos ipſos, affectum putare debemus. Sic profectò per tabem extenuatæ partes ob diminutã magnitudinem offenſæ videntur. Eadem ratione ob numerum auctum, vel deperditum membrũ ipſum affectũ dignoſcitur. In luxationibus autem ob malam connexionem, & ſitũ peruerſum luxatæ partes depræhenduntur. Ad hoc genus referendæ pulmonis fibræ, confoſſo thorace, per vulnus exeuntes: oſtendunt namque partes contentæ in cauitate aliqua ob ſitum, quẽ mutant, partis cõtinentis affectionẽ, ſatiuſq; eſt ad ſitum hæc referre, quàm ad excretionem, vt Galenus facit: ſiquidem excreta pars eam oſtendit læſam, à qua deciſa eſt: quum verò per vulneratum thoracem pulmo egreditur, is non excernitur, nec aliquid patitur, ſed ipſe thorax. Quod etiã contingit, quũ rupto peritoneo, inteſtina in ſcrotum deuoluũtur, nullo ipſorum malo, ſed indicio affecti peritonei: quum autẽ vulnus conſpicitur ex ſoluta vnione, vulnerata, affectáque pars agnoſcitur. Sic profectò cõtingit, vt non ſolũ in externis partibus, ſed in internis quoq; vulnus conſpiciatur, quod illarum læſionis eſt indicium. Proprietas partis ſigna etiam ſua præbet. Si enim lapis è corpore exeat, renes, vel veſicam, aut colon inteſtinum affecta putamus, nimirum quòd illæ inter alias proprietatẽ, & vim ob-

tineant gignendi lapidem. Pari modo ſi vniuerſum corpus intemperie calida laboret, colligimus cor eſſe affectū, quòd ea duntaxat pars poſsit huiuſmodi mutationis author eſſe: cæterū à cauſis hoc modo ſigna ducuntur. Ab efficientibus quidem læſionem hoc pacto, ſi quis cantharides aſſumpſerit, in partibus ad vrinam colligendam, reddendámque deſtinatis, non autem in aliis læſionē eſſe credimus, quòd huiuſmodi venena eas potiſsimum partes lædere ſint apta. Si in ſolatio nocuit, affectū caput credimus, quòd eā partē præ cæteris ſol afficere conſueuerit. Si aquæ potio obfuit, ventriculum, aut hepar, vel lienem male habere arbitramur, quòd illis partibus maximè moleſta ſit aqua. Vbi autē venus læſit ſpirituoſam ſubſtātiā, neruoſáſque partes malè habere credimus, ppterea quòd haſce corporis partes peculariter hæc moleſtat. Neque verò alienū eſt inter ea, quæ offendūt partes corporis, morbos, illorúmque partes, reponere. Nā hæc quoque ſedem affectam aperiunt. Sic enim vbi tertiana infeſtat hepar: vbi quotidiana ventriculū: ſi quartana grauis eſt lienem affectum cognoſcimus. Si continua febris eſt, internæ, ſi ex genere intermittentiū externæ partes, quæ habitum corporis conſtituūt, potius affectæ indicantur. Si vrget inflammatio, in carne viſcerum, aut muſculis affectus eſt, quoniam hoc genus mali circa eas partes conſiſtere ſolet, vnde indicia ipſorum morborū, partis, cuius eſt affectus, pariter ſunt notæ, ſiquidem calculi veſicæ, aut renum ſigna declarant eas partes laborare, quarū affectuū ſunt indices: Iuuantes verò cauſæ hoc modo partē affectam declarāt: ſi quis enim dubitet, an vitio renum, vel veſicæ vrina mutetur, vitietúrq;, adhibitis autem remediis renibus ea naturā ſuam recipiat, renes affectos, & non veſicam laborare merito exiſtimabimus: Sic ſi adhibitis, quæ renes offendant, veſicæ autem proſint, vitium augeatur, aut nullo modo minuatur, nō temere ſuſpicari poſſumus in renibus malum cōtineri. Ab effectibus autem, quæ partē læſam comitantur, ſigna petuntur: ſequūtur enim actiones læſæ vſus, quæ excernuntur, & retinentur, qualitates mutatæ, & alia corporis opera præter naturam: actiones quidē hoc modo affectā partē oſtendunt: excedēs vigilia, delirium, ſenſus, & motus abolitio cerebri læſi ſunt indicia: deiecta cibi, potúſque appetentia ventriculum teſtatur affectū: corrupta ſanguificatio hepar: pulſuum

mutat

mutatio,cor,& arterias: nutrimenti diſtributio impedita affectas venas prodit: & denique actiones læſæ vel partem ipſam,quæ functionem ædit,aut aliã vnde vis agendi emanat,niſi materiæ defectu,aut mutato vſu id contingat,affectam oſtẽdere poſſunt. Hoc enim modo deperdito ſenſu,vel motu in cruribus,vel in ipſis, vel in ſpina dorſi aut cerebro malũ cõſiſtere agnoſcimus. Dolor præterea vt actio triſtis, vel quod ab huiuſmodi actione prouenit,eam partẽ,quã infeſtat,læſam ſignificat ex ſua natura,ſuiſque differentiis,& loco in quo reſidet,veluti punctorius dolor membranæ affectæ eſt indicium,locus autẽ doloris,& ſitus, quænã mẽbrana ſit,mõſtrat. Si enim in thorace ſentitur, membrana,quæ ſubtenditur coſtis,affecta eſt: ſi in hypochondrio dextro, ea patitur,quæ hepar ambit. Sic aliæ partes vehementes dolores patiuntur,aliæ nõ niſi graues, & obtuſos experiri valẽt, quo modo diſtinguis,an renũ caro,vel tunicæ eam ambiẽtes laborant,nonnullas dolor ſecundum longitudinẽ extenſus exercet,alias ſecundum latitudinem productus vrget: alias vt ſemel dicam partes alij dolores moleſtant: quod quũ intellexeris facile ex dolore quænã pars ægrotet, cognoſces: At vſus partium ſuas notas in hac re exhibet. Læſa etenim voce partem aliquã,quæ illi quoquo modo ſeruit, male habere neceſſe eſt, quæ verò ſit quæ afficitur, ex aliis indiciis depræhẽdere oportet. Porrò in excremẽtis ſubſtantiã eius, quod excernitur,qualitatẽ,quantitatẽ,locũ,modũ excretionis tempus,& ordinẽ hoc loco cõſideramus: ſubſtantiã quidem an ſit de eſſentia ipſius partis,vt caro,pinguedo, membrana,venæ,arteriæ,nerui,vel alterius ſubſtantiæ pars: an aliquid ſit familiare ipſi parti,vt cibus,qui per ventriculum excernitur,an excrementum,vt ſtercus,vrina,lapis: Sumuntur enim ab his omnibus propria ſigna. Si enim carnis portiuncula educitur,caro eſt,quæ afficitur,ſi membrana, pars membranoſa,ſi arteriæ pars,arteria,ſi pinguedinis,pinguedo,aut pars,cui illa adnaſcitur: & vt ſemel dicam, quod eſt de rei eſſentia, ſui ſimilem eiuſdémque naturæ in corpore læſam partẽ,aut eam,cui adnaſcitur,laborare oſtendit, hoc pacto ab eſſentia ſumpto indicio,veſicæ & renum vlcera diſtinguimus,quòd per renum vlcera carunculæ, veſica verò vlcerata,veluti laminæ quædam cum vrina minguntur. Cibus tanquam familiaris ſubſtantia ipſi ventriculo, quũ per

vulnus egreditur, aut per inteſtina deſcendit, aut vomitu regeritur, affectum ventriculum mõſtrat: ſi ſtercus per vulnus exit, inteſtinorũ vulnus ſignificat: ſi vrina veſicæ, ſi vermes, vulnerata eſſe inteſtina putamus. Iam verò qualitates eorũ quæ excernũtur, & naturales, & à natura ſua mutatæ ſedem affectã indicant ſiue primæ, ſiue ſecundæ, aut alterius generis fuerint. Hoc enim pacto agnoſcimus cor affectũ, vel pulmonẽ, quum aër, qui expirãdo emittitur, calidior ſentitur: & arteriã non venam vulneratã putamus, ſi ſanguis, qui per vulnus exit, flauior, calidior, tenuiórque appareat, pulmonẽ affectum arbitramur ſi ſpumoſa ſunt quæ tuſsiendo exeũt: ſi id quod per aluum excernitur, tale ſit, qualis lotura carnis ſanguinolentæ, hepar oſtenditur affectum. Ita ventriculus prodeuntibus ructibus acidis, vel nidorulentis laborat. Eodem modo hepar, aut inteſtina, quũ excremẽta duriora, vel flauiora, aut alia qualitate præter naturã affecta excernuntur, lęſa putãtur. Quòd ſi per vlcera, aut vulnera abdominis pus ſtercus redoleat, laborare inteſtina id ſignificat: pulmonem verò extremè tabidum indicat ſputũ, quod tuſsiẽdo reiectum grauiter olet. Quinetiã ſinceræ rerũ qualitates, aut mixtæ oſtendunt locũ affectum. Hac quidẽ ratione vlcus putamus cõſiſtere in infimis inteſtinis, ſi ſanguis, qui excernitur, non ſit mixtus cum excrementis alui. Tanto verò in ſuperioribus malũ eſt, quãto magis inter ſe ſanguis, ramẽta, & ipſa excremẽta ſunt cõfuſa. Ad hęc à renibus prodeũt nõnunquã cum vrina oblonga quædam capillorũ modo extenuata pituitoſa excrementa, quæ eos, & haud quaquã veſicam oſtendunt affectos: ſic ab aliis partibus rotũda, quadrata ab aliis, vel alio denique modo figurata, quæ reiiciuntur apparent, quæ illorum malorum indicia ſunt. A quantitate nempe, copia, vel magnitudine ſigna ducũtur, quippe ſi ſanguis tuſsiendo expuatur magna quantitate, vaſa pulmonis affecta eſſe oportet, quũ ea, quæ in aſpera ſunt arteria, anguſtiora exiſtant quàm vt poſsint multũ ſanguinis effundere. Eodẽ pacto ſi multum ſanguinis quis mingat, optima ratione cõiiciet venas, quę in renes deſinũt, aut ab illis enaſcũtur, potius quã quæ in veſica cõſiſtũt, (quod ſcilicet illæ maiores hæ minores ſint) offẽſas. Si tuſsiẽdo vaſis magni portio reiiciatur, nõ in aſperis arteriis, quę in collo, ſed in illis, quæ in pulmone cõſiſtunt, vlcus eſſe creditur: ſi multa per tuſsim regerũtur va-
ſorum

ſorum fruſtula, rationi conſonum eſt pulmonis vaſa potius quàm ea, quæ in ceruice reperiuntur, eſſe affecta, quo modo vtramque vteri, veſicæque partem, vtroſque renes potius quàm alterutrum laborare, vbi copioſiſsima ſunt quæ ab illis educuntur, putabimus. Locus per quẽ fit excretio, ſi præter naturam ſit, affectam monſtrat partem, quæ ad ea, quæ excernuntur continenda à natura deſtinata eſt. Veluti ſi per vulnus cibus egreditur, ventriculum laborare indicat, ſin autem naturalis eſt, ſiquidem pars vna ſit, à qua prodire poſſit, quod excernitur, vnam pariter læſam partem oſtendit, quemadmodum læſus ventriculus agnoſcitur, ſi cibus minime mutatus per inteſtina excernitur, quòd ſcilicet in ventriculo duntaxat cibus contineri ſit aptus. Membranę verò fruſtulum ſanguinis excretio multarum partium affectarum indicia eſſe poſſunt, propterea quòd in omni inſtrumento corporis huiuſmodi ſubſtantiæ reperiuntur, excretionis tamen modus, tempus, ſubſtantiæ aliqua diuerſitas, qualitas, quantitas pariter has inter ſe diſtinguent partes, & quæ ſit offenſa, aperient. Veluti quum faucium aſperæ arteriæ, & gulæ vlcera ex excrementis, quæ per os diuerſo modo reiiciuntur, dignoſcimus. Excretionis perſeuerãtia locum affectum teſtatur: ſic enim intelligimus ſanguinem, qui tuſsiendo per aliquot dies continuò excernitur, à pulmone affecto regeri, alioqui à capite, vel alia parte in eum deſcendiſſe: deſinit namque poſt aliquot expuitiones efferri ſanguis, qui à capite in pulmonem, aſperáſque arterias decumbit. Excretionis modus partem affectam hoc pacto declarat: nam ſi expuendo aliquid excernatur, quod pręter naturã ſit, oris morbus ſignificatur, ſi excreando faucium, ſi tuſsiendo aſperæ arteriæ, vel pulmonis. At ſi vomendo aliquid educatur, gulæ, vel ventriculi affectus proditur: ſi meiendo membranoſum aliquid exit, veſica eſt exulcerata: ſi carnoſum quidpiã, renes, aut pudendum patitur: ſi cum magna tuſsi ſanguis, aut pus regeritur, pulmo eiúſque inferiores partes, alioqui aſpera arteria, quæ in collo eſt, laborat. Tempus verò quo excernuntur excrementa, ſuas etiam præbet notas. Nam ſi quis ramenta cũ ſanguine per anum ſtatim emittat, quum deiicit, in infimis inteſtinis vlcus cõſiſtere creditur: ſin autẽ poſtea, in ſuperioribus: itẽ ſi citius quã oportet, vel tardius, vel intempeſtiuè excernantur, partem oſtendunt affectam,

à qua

à qua prodeunt, vel eam vnde facultas deriuat: quemadmodum reſoluta ſpinali medulla, aut refrigerato muſculo ani, excrementa alui intempeſtiuè excernuntur. Quinetiam ordo inter ea, quæ excernuntur, aliquid confert ad laborantẽ partem depræhendendam. Nam ſi pus mingitur ante vrinam, in pene ipſo: ſi poſt, in veſica, aut ſuperioribus partibus, quæ ſeſe per veſicam exonerant, vlcus eſt. Sic profectò quum emungimus naſum, ſi primo pus egreditur, in ipſis naribus, ſi verò poſt pituitam multã, & vehementiores efflationes, ſuperiores partes ſunt exulceratæ. Cæterum quẽadmodum quum excernuntur à corpore excremẽta, vel alia ſubſtantia, ita quum illa retinentur, eandem partem affectã monſtrant. Etenim detentata in corpore vrina veſicam, aut renes, aut vrinarios meatus, per quos vrina defertur, læſos eſſe oportet, aut aliò humorem conuerti. Nec verò ſolũ excrementa ipſa, ſed etiam excretio, attractio, retentio, alteratio, quum præter naturam fiunt, locum affectum manifeſtant. Si enim vẽtriculus appetat, vel attrahat, quæ ſunt aliena. Si eadem retineat, mutet, omnino afficitur. At ſi quæ familiaria ſunt, trahere nequeat, nec retinere, aut non concoquere, aut hæc quidem faciat, ſed vehementius, aut citius, aut imbecilius quàm oportet, aut deprauato motu vtatur, ſe affectum ſignificat. Ac non ſolum excrementa ipſa indicant partes affectas, à quibus proueniũt, ſed etiã alia opera: veluti caro vniuerſi corporis ſpongioſa, humidiórque quã expediat, vitiati hepatis eſt indicium. Quomodo verò qualitates corporis præter naturam mutatæ ſigna præbeant partis affectæ, nunc tradendum eſt. Itaque ex ſapore notæ hoc modo petuntur, ſi ſalſedo in ore percipitur, caput pituita ſalſa redundare dignoſcitur. Si amaritudo adeſt, venæ, & hepar, aut ventriculus bilioſi humoris plurimũ in ſe continent. Verum potius euidentiores notas ipſius affectus, & cauſæ morboſæ, quàm partis laborantis ſapor præbet, quẽadmodum & odor: color etiã affectis internis partibus, niſi pars humorum generationi, & expurgationi deſtinata ſit, nihil vel minimum confert ad earum dignotionẽ: vbi enim muſculi interni, aut veſica, aut inteſtina, vel oſſa patiuntur, corporis colorem mutari neceſſe non eſt, niſi pars, quæ afficitur, ob vicinitatem in certis affectibus alieno ſuo colore cutem inficiat: veluti contingit in oſsium corruptione, in

qua

qua caro,& cutis circumpoſita liuidum,nigrúmq; colorem repræſentant ſubiectæ partis corruptæ indicium. At hepate,vel liene laborante,color quidẽ variatur,ſed non per omnia mala,quæ illis partibus cõtingunt, quippe humidiore, aut ſicciore reddita earum partium intemperie,color non multũ euariat.Illis verò obſtructis,retentíſque ob id excrementis bilioſis aut melancholicis,liene quidem hoc modo affecto nigrius:hepate vero flauius corpus euadit.Sic redundante in ventriculo bile,flaueſcit lingua:albeſcit autẽ,ſi pituita moleſtat. Quòd ſi pars ſibi ſoli ſeruiat,color duntaxat in ea mutatur,non in vniuerſo corpore,aut aliis partibus, veluti putrefacta carne,liueſcit quæ illud circũdat cutis,indicantúrque illæ partes affectæ,in quibus color præter naturam conſpicitur: Nimia durities,aut mollities nõ ſolum partem,in qua hæc apparent,ſed etiam fontes humorũ læſos ſæpe teſtantur.Exſiccato enim,aut præter naturam humectato hepate duriores mollioréſque reliquæ partes redduntur. Vbi verò ſonitus quidam circa aures,vel in ventre inferiore ſentiuntur,cerebri membranas in priore affectu, in hoc inteſtina laborare putamus. Nec deſunt quidẽ partibus affectis ſignificandis ſigna,quæ ex ſimilitudine,& proportione ſumuntur. Hac enim ratione,ſi homine mortuo, & diſſecto nouerimus,quænam potiſsimum fuerit ſedes affecta,colligere licebit,vbi morbus conſiſtat in his,qui ſimiliter,vt ille,affici putantur. At illud quidem ignorandum non eſt,diuerſas partes eaſdem notas habere:veluti vlcera pulmonis,& aſperæ arteriæ,quæ in collo reperiuntur, declarant ſanguis,& vaſorum fruſtula, quæ per tuſsim reiiciuntur:eodem modo veſicæ, & renum affectorum eædem multæ ſunt notæ,ſed tamẽ ex prædictis fontibus inuenies, quæ laborantem partem potiſsimum oſtendant : vel enim quæ excernuntur,ſubſtantia,vel qualitatibus,aut copia,vel excretionis modo,aut dolores,vel alia accidentia euariant. Atque hæc quidem ſufficiant de notis partis affectæ. Nam ſi quæ forte prætermiſſæ videbuntur,quæ ſparſim apud Galenum leguntur,conſulere ſtatim fontes ipſos oportebit, ex quibus,vt arbitror illæ deriuare intelligentur : quandoquidem non ſingula proſequi,ſed methodum potius,& capita docere non ſolum in hoc negotio,ſed etiam in vniuerſo opere inſtituimus.

Quæ

Quæ monſtrent partem affici primariò, vel per conſenſum, propriè vel impropriè.

CAP. XXVII.

QVONIAM verò plurimum refert intelligere, an pars primariò, vel ſecundariò ſiue per conſenſum, aut propriè, vel impropriè afficiatur, ſiquidem curatio remediáque potiſsimum illis adhibentur, vnde morbi illorúmque cauſæ ad alias perueniunt, & partes, quæ ſtabiles affectiones iam contraxerunt, auxilia poſtulant, quæ verò leuiori, inſtabilíque diſpoſitione laborant, agente ſola natura perſanantur, ideo notas tradere oportet, quibus dignoſcamus quomodo ſingulæ partes afficiãtur. Quod quidem Galenus libro primo de Locis affectis, vt operis inſtitutum exigebat, ſe facturum eſt pollicitus, nunquàm tamen poſtea id præſtitit. Nam dicere partes eas per conſenſum affici, quæ cum aliis irritantur, quarúmque affectus illis mitigatis, vnde concitati ſunt, miteſcunt, verum quidem eſt, ſed ex vno indicio haudquaquam ars conſtat. Habet & neſcio quædam de hac re in libro de Conſtitutione artis, ſed ea nec ſatis expreſſa, nec ex aliquibus fontibus ducta. Quare præſtat fontes ipſos conſulere, quæ in hac re ſuas quoque notas liberaliſsimè præbẽt. Igitur quædam ſunt partes, quæ ſuapte natura ab aliis non ita facile patiuntur, vt oſſa, quæ in ſeipſis affectum quo laborant, fere continent: aliæ vero quæ ab aliis prius laborantibus ſuas noxas facile recipiunt, eáſque reliquis impartiuntur: veluti caput, quod facile à ventriculo, vniuerſóque corpore læditur, & eaſdem partes promptè offendit. Vnde ex partium natura imprimis ſigna ſumemus. Porrò quænã pars ſit apta aliis compati, vel reliquis obeſſe, ex ſitu, connexione, officio, genere, temperie, raritate, denſitate, duritie, mollitie, & ferè omni alia partiũ conditione cognoſcemus. Brachium etenim cum manu dolente promptè cõpatitur, & os carni circumpoſitæ viciſsim ſua mala cõmunicat ob vicinitatem. Læſo neruo vitiũ ob connexionẽ ad cerebrũ facile aſcendit. Quemadmodũ ſanè arteriarum mala cordi: venarum autẽ vitia hepati nullo negotio cõmunicantur. Publicũ eſt cerebri, cordis, hepatis, teſtium, ventriculi officium, quapropter his fontibus læſis reliquas partes ſimul affici rationi con

ni conſonum eſt. Hinc enim laborante cerebro ſenſus,& motus: hepate vero nutritio, corde autem affecto per ſynco pas dictas vniuerſi corporis actiones labefactantur. Mãmæ, & thorax cum genitalibus conſentiunt, mutuóque afficiun tur, ob operis officiiq; cõmunitatẽ: quippe quũ circa eandẽ materiã verſentur. Neruus neruo, arteria arteriç, neruoſum neruoſo, carnoſum carnoſo, quoniã eiuſdem ſunt generis, facile compatitur. Calidiores partes humores, qui alias infeſtant, ad ſe alliciunt, & ob temperiem malorũ ſociæ fiunt. Ventriculus ob cauitatẽ, & rectum ſitum decurrentes mate rias à capite promptè ſuſcipit. Difficilius hepar, lien, oſſa, & aliæ partes, quæ vel cauitatem non habent, aut è directo nõ ſubiiciuntur. Vbi verò internæ partes malis humoribus ſunt refertæ, cutis ob raritatem, & natiuam debilitatem eo rum portionẽ prompte admittit, & mali particeps euadit. Pulmo ob mollitiem, & laxitatem capiti deſtillatione labo ranti ſæpe compatitur. Durities à fluxionibus, & inflamma tionibus vicinis oſſa tuetur. Ac (vt ſemel dicam) ex partium natura, & conditione licebit cognoſcere quæ vel alias afficere, aut ab aliis lædi poſsint, & cum quibus ſingulæ potiſſimum offendantur. Cæterum inter ea, quæ partes lædunt, quædam ſunt, quæ poſtea quàm fuerunt excitata non aliunde fouentur, aut augentur, nec ad alias partes ſparguntur, ſed quicquid eſt mali, in parte primariò affecta conſiſtit, cuiuſmodi ſunt tumores præter naturã, præſertim qui ex materia frigida cõſiſtunt: dolor verò, & quæ dolorẽ ſequuntur ſymptomata, facilè ab vna parte in aliam transferuntur. Nam ob dolorem cruris, aut digiti, vel alterius partis, communicato malo cordi, nonnunquam contingit animi defectus: vt autẽ inter morbos ipſos & ſymptomata quædam apta ſunt aliis cõmunicari, alia verò inepta, ſic etiã inter cau ſas morborũ effectrices idẽ cõtingit. Etenim humores, vaporéſve facile ab vna parte in aliã migrãt, ac vtramq; facile lædere poſſunt. Eodẽ pacto calor, & frigus ad multas partes ſpargũtur: quç verò ſiccãt, aut humectãt, & multo magis quç vulnerãt, cõtundũt, & frãgunt, nõ ſolẽt ad alias partes tranſ ferri, ſed in illis duntaxat, quas primo affecerunt, manent, aut ſi alias ſecũ lædunt, diuerſi generis affectiones illis impartiuntur. Nã fractura alicuius mẽbri alteri nõ cõmunica tur: dolor verò, qui confractam partem ſequitur, totũ non-

nun

nunquam corpus in cõpaſsionem trahit,dum febres, ſyncopen,aut alios huiuſmodi affectus parit. At iuuantes lædentéſque cauſæ certiora præbent indicia, ſiquidẽ duabus affectis partibus,ſi lædatur vna,offenſa alia,eã, cui lædẽtia adhibentur,primariò affici certiſsimũ eſt. Eodẽ pacto ea, quæ iuuatur,adhibitis alteri auxiliis,per cõſenſum laborat:dolente nãque capite,ſi remedia ſtomacho adhibita leuent dolorem,aut intendãt,nõ primarius eſt in capite affectus,ſed à vẽtriculo prouenire cognoſcitur. A cauſis prætcrea lædentibus,quæ præceſſerunt,ſigna ſumẽtur.Si enim alicui caput doleat,nulla prægreſſa cauſa,quæ partẽ eã peculiariter affecerit,aliunde dolorẽ prouenire neceſſe eſt. Quod etiam ex partibus antea læſis colligere licet. Nam ſi cui ventriculus diu laborauerit,capútq; poſtea dolore incipiat, non immerito coniiciemus à ventriculo ad caput tranſmiſſam eſſe doloris cauſam,Ad hæc effectus, & ſymptomata, quæ affectas partes ſequũtur,declarant quæ primariò,quæue ſecundariò ſit offenſa.Primo enim morboſa ſymptomata in illis apparent partibus,quæ primario afficiuntur:poſtea verò in aliis quæ ſecũdario laborant:miteſcũt prætcrea augentúrque affectiones partis per conſenſum offenſæ,dũ creſcunt minuũtúrque illæ quæ in primario affecta conſiſtũt. Grauiora poſtremò ſolent eſſe ſymptomata,quæ partem primario affectam ſequũtur,leuiora quando per conſenſum contingunt. Solent etiã ſępius intermittere mala,quũ aliũde proueniũt. Quo modo videmus capitis dolorem,quem peperit febris, euaneſcere,dum ipſa declinat,continuos autem eſſe dolores in ea parte,quæ non aliunde patitur,ſed in ſe ipſa paſſionis cauſam habet.Qua ratione delirium,quod ex inflammatione cerebri naſcitur,ab eo,quod per cõſenſum cũ aliis partibus contingit,diſcernimus,quòd illud ſcilicet perpetuum ſit,hoc verò nõ item,ſed eo potiſsimum tempore inuadat,quo acceſsiones morborũ augentur & vigent. Quid prætcrea obeſt,quo minus ex ſimilitudine ſigna quædam ſumantur ad id quod quærimus declarandum? Hoc enim pacto affici caput per conſenſum cum digito pedis aut manus putamus,quòd ſcilicet ſimiliter in aliis id euenire cõſpexerimus:veluti in his contingit,qui hoc modo comitiali morbo,affecto cerebro,laborãt.Cæterũ propriè partẽ affici cognoſcimus ex magnitudine affectus, ſymptomatum conſequen

ſequentium,& cauſarum,quæ affectum intulerunt, aut miti gant vel intendunt,aut penitus tollunt. Qui enim magni ſunt affectus, vt magnas impreſsiones indicant in partibus conceptas,ſic ſtabiles læſiones ſignificant,leuiores verò inſtabiles,& qui facile euaneſcant:Grauia verò continuáque ſymptomata,magnæ in corporis qualitatibus, actionibus, & excrementis mutationes,proprij affectus ſunt indices. Si tenuis,paucúſque eſt ſpiritus,qui partem afficit, vt leuiorē, ſic inſtabilem adhuc læſionem oſtendit,ſi vero ſit humor in parte impactus,propriè affectam partē monſtrat. Si leuiter aliquis fuerit percuſſus,ob leuitatem cauſæ lædentis colligimus ſtabilem nō poſſe eſſe in parte percuſſa affectionem, quod pariter contingit ſi pars dura & ſolida eſt,quę patitur. At ſi à leuiſsimis remediis iuuetur,quod laborat,oſtendit ſe nondum pertinacius malum concepiſſe:contra verò accidit, ſi mollis eſt pars,quæ facile omnes impreſsiones admittit, ſi nulla remedia,aut non niſi magna, & continua proſunt, obſunt autem vel minima. Tunc enim vehementiorem, & proinde iam firmum affectum ſuſpicari oportet. Atque hæc ſatis quidem de ſignis demonſtratiuis:nunc ad alia genera accedamus.

IOANNIS ARGENTERII DE SIGNIS MEMORATIVIS

LIBER TERTIVS.

Quorum ſint ſigna memoratiua, & quæ per illa dignoſcere oporteat.

CAP. I.

QVAE ſunt ſigna memoratiua, quæ & quot illorum ſint genera, & differētiæ, quæ denique ſit illorum vtilitas, ex ſuperiore tractatione patere puto. Nunc verò illud explicandum imprimis eſſe duco, quorum hæc ſint ſigna, & quæ per illa ſcire conueniat. Qua in re Galeni

opinionem non recipio,qui in quarto libro de Præſagitione ex pulſibus ſcribit ſigna memoratiua duntaxat cauſarũ eſſe. Neque enim ſolum quæ cauſa,ſed etiam quæ corporis conſtitutio,& quæ accidentia præceſſerint, commemorare neceſſe eſt,quandoquidem curationem,conſeruationẽ, præſeruationem, remediorum denique,& victus rationem huiuſmodi cõmemoratio(vt poſtea oſtendemus) variat. Porrò vt corpus à diuerſa conſtitutione in eam, quæ præſens eſt, mutatur,ſic diuerſa commemoranda ſunt in vnoquoq; corporis pręſenti ſtatu. Si enim morbo quis laboret,imprimis quæ cauſa morbum intulerit,cognoſcere expedit, propterea ſcilicet quòd huiuſmodi cognitio curationem mutat. Aliter namque morbos curamus,quos vigilia, aliter quos ira vel labor,aut alia cauſa morboſa intulit: deinde quomodo genitus ſit morbus,inueſtigare oportet, an paulatim irrepſerit,vel confertim inuaſerit,an denſando,vel rareſaciendo,vel vulnerando,aut contundendo,vel alio denique modo cauſæ morbum excitauerint, ignorandum non eſt. Vt enim diuerſo modo illæ corpus affecere,ſic profectò varianda eſt curatio,& præſeruatio. Locus prætereà per quem illæ ſeſe inſinuarunt in corpus,à medico perdiſcendus eſt,quando plurimum refert intelligere, an extrinſecus inuaſerint, vel intrinſecus egerint. Cui enim loco remedia potiſsimũ ſint adhibenda ex hac commemoratione patet. Ad hęc tempus,quo quis laborare cœpit, memoriæ ſubiicere neceſſe eſt,propterea quòd aliter curamus quos longus iam morbus afflixit,aliter qui non multo antea laborare cœperunt. Quinetiam plurimum ſcire refert, quæ qualíſque ſanitas præceſſerit:quippe quum id ad morbi naturam, & differentias dignoſcendas,quibus curatio quoque variatur, plurimum faciat. Si quis enim probe ſanus eſſe conſueuit, vt bonos humores gigni,ſic mites,& non malignos morbos incurret. Porro ſi conualeſcens aliquis ſit, qualis morbus anteceſſerit, ſcire neceſſarium eſt: quandoquidem id docet, qualis ſit relicta in corpore diſpoſitio à morbo præcedente: quo poſtea intelligimus quomodo renutriendi, reſtaurandique ſint,qui à morbo reſurgunt. Vnde ſcribebat Hippocrates in Aphoriſmis. Quæ longo tempore extenuata ſunt corpora,longo tempore reficere oportet,quæ breui breuiter. Si verò ſanum eſt corpus, tunc ea cognoſcere oportet,
quæ

quæ ſanitatem præceſſerunt,an ſcilicet recenter ex morbo
conualeſcens ſanus ſit factus , vel non , religioſus enim il-
lis viuendum,his autem liberius:atque in ſingulis quæ prę-
ceſſerint ex his,quæ ſanitatem conſeruant , ſomnúsve , vel
exercitatio,cibus,aut aliud quidpiam,cognoſcendum: id e-
nim viuẽdi rationem,& quid poſtea fieri debeat , monſtrat:
Quippe ſi ſomnum modo præceſsiſſe cognouerimus, intel-
ligemus cibo nondum eſſe opus,ſi cibum,quiete,non vehe-
menti motu:Atqui extincto homine, quis morbus mortis
cauſa extiterit,nonnunquam quærimus. Quæ quidem o-
mnia ex ſignis memoratiuis conſequimur.Quo magis mi-
rari licet horum tractationem ab omnibus fere ſcriptori-
bus hactenus fuiſſe contemptam,aut certe non ſatis illuſtra
tam.Nam vix duobus verbis eam cõplectitur Galenus , quũ
in Arte medicinali refert quædam eſſe ſigna demõſtratiua,
quædam prognoſtica,alia memoratiua,& nuſquam poſtea
ſatis memoratiuorum vſum docet,nuſquam quæ per ea di-
gnoſcere oporteat,nec quæ,quótque ſint illorum genera,&
differentiæ,nec à quibus ea ſumere debeamus,explicat,hoc
ſolo contentus,quòd quædam ſint memoratiua , & minor
eorum ſit vtilitas,quàm aliorum , & ad cauſas morborum
inueſtigandas conferant:quum tamen qua ratione id con-
tingat,non explicet:nimirum quòd par fere ſit (vt antea o-
ſtendimus)ſignorum omnium vtilitas,ſi modo omnia,quæ
ab illis indicantur , ſunt à medicis percipienda , & ad alia
quàm ad cauſas morborum illorum vſus pertinet . Quare
tanto diligentius hæc à nobis explicanda ſunt, quanto ma-
gis ab aliis contempta fuerunt.Nemo tamen putet à nobis
hæc negligentius explicata , quòd genera , differentias , &
vim horum ſignorum non doceamus : nam hæc permitti-
mus,vel tanquam nota ex ſuperiorum tractatione,vel quòd
ad illorum imitationem facile inueniri valeant.

Quo modo intelligere poſsimus,quæ fuerit morbi cauſa.
CAP. II.

AB eiſdem fontibus memoratiua ſigna ſumi , à
quibus alia ducuntur,ratio dictat, ſed quo mo
do id fiat(quod potiſsimum hęc tractatio pro-
mittit) nunc explicandum . Ergo quæ fuerit
morbi cauſa , imprimis docebit natura affe-

ctus, quem cauſa peperit. Nam in diaria febri ex æſtu cõtracta cutis calidior, ſqualidiórque eſt, quàm pulſus ad febrilē diſpoſitionem mutetur: ſitis parum infeſtat, calor ſtatim in primo occurſu vigere, capútque peruri maximè videtur: oculi calidiores, & rubicundiores apparent cum ſiccitate quadam, quoties ſine grauedine, & deſtillatione febricitāt. Nā quibus hæc adſunt, caput non ſolum calidum, ſed etiā ſanguine plenum conſpicitur. Eam verò, quam vigilia commiſit, cognoſcit Galenus, eo quòd facies laborantibus ſit decolorata, & ſubtumida, & palpebræ vix attolli valeant, oculíque ſint humidi, & cõcaui. Quòd ſi triſtitia febris cauſa extitit, acris potius quàm multus calor apparet, & corpus gracile conſpicitur, oculi concaui, & ſicci: inſolita decoloratio adeſt, paruíque pulſus æduntur. At eam, quam accendit ira, oſtendit multus potius quàm acris calor, qui celeriter ex profundo corpore effertur, magníque pulſus. Si verò laſsitudo febrem procreauit, cutis ſiccior plus quàm in alia febre ſentitur, & calor acris vrget. Quæ autē ex denſitate nata eſt, diaria calorē habet, qui primo occurſu mitis apparet, poſtea vero acrior conſurgit. Vrinæ non rufæ, nec corporis moles collapſa nec oculi concaui, aut ſicci. Ea verò quam peperit inflammatio: maximos, veloces, frequentéſque pulſus ædit, plurimo calore ſed ſuaui abundat, faciem rubidam, & ſubtumidam, vrinas verò ſubalbidas reddit, eadem eſt ratio in aliis morbis. Nam calidus affectus calefacientem præceſſiſſe cauſam indicat. cuius verò generis ſit, genus caloris monſtrat. Acrior ſiquidem calor ſequitur calefacientes, ſiccantéſque, mitior verò calefacientes, & humectantes cauſas. Eodem modo vulnus docet cauſam morbi fuiſſe, quod ſecandi vim haberet. Anguſtum verò, & profundum vulnus monſtrat ab his illatam eſſe plagam, quæ punctim feriunt. Si quis morſus fuerit à cane, intelliget ex vulneris colore, & reliquis qualitatibus, & ſymptomatis, an rabidus canis fuerit, vel non. Si quis forte ſerpentem conculcauerit, & illi cutis à pedibus excorietur, cruráque œdemate intumeſcant: vel ſi eundem offendere tentauerit, & interim olfactu ita afficiatur, vt omnia quæ olfacit, prauum odorem referre putet, eum fuiſſe ſerpentem qui drymus dicitur, agnoſcimus, eodem pacto ſi quiſpiam ſolo viſu, vel ſibilo ſerpentis occiſus, vel grauiter affectus fuit, diuinamus Baſiliſcum fuiſſe.

fuiſſe. At ſi quis ab huiuſmodi feris vulneratus, ſanguinem per os, & nares, vniuersúmque corpus effundat, ex ſymptomate proditur fuiſſe hæmorrhus ſerpens: Ardens verò febris quæ cum inexhauſta ſiti, & æſtu vehementi infeſtat, eos conficit, qui à dipſade commorſi fuerunt: Acontias ſerpens, vbi ſe multum extenderit, ceu iaculum quoddam inſilire, & ſic homines perimere creditur, Ptyas verò ſerpens, ceruice exporrecta, & interualli metita longitudine, rationalis cuiuſpiam animalis modo, minime aberrans, venenum corporibus inſpuit: Lædunt alij ſerpentes alio modo, & peculiaria ſua inferunt ſymptomata: veluti & alia omnia, quæ vim agendi in corpus habent: quæ quum perſpecta fuerint ex illatis malis, quales extiterint illorum cauſæ haud dubia coniectura commemorabimus. Si communis ſit morbus non immerito ſuſpicabimur ex aëris malignitate eius ortum acceptum. Si ſparſi, & ſingulis proprij graſſentur morbi, ex peculiari victu cauſa petitur. Ac (vt ſemel dicam) diuerſi effectus differentes cauſas, & iidem eaſdem præceſsiſſe commemorant. Nam etſi ira, vigilia, triſtitia febres inferunt, nihilominus in febricitãte corpore quædam impreſsiones apparent, quæ præſertim, dum recens eſt affectus, diuerſitatem cauſarum indicare poſſunt. In aliquibus tamen clarius ſuam cauſam declarat, qui inueteratus eſt. Nam ab initio vix diſtinguas ex vulneris qualitatibus, & aliis accidentibus an rabidus vel nõ eſſet canis, qui momordit: Progreſſu tamen temporis quæ latebat veneni vis fit conſpicua. Vulneratæ vero partes ab initio clarius quæ vulnus intulit cauſa apperiunt, poſtea verò ob circumnaſcentem carnem primo facta impreſsio tegitur. Licet quoque nonnũquam efficientes ipſas morborum cauſas ex propria eſſentia deprehẽdere. Veluti ſi quis à ſpiculo vulneratus fuerit, ſi quidem adhuc illud corpori adhæret, vulneris cauſa eo conſpecto intelligitur. Quis præterea ex contemplatione cauſarũ efficientiũ morbos, quę præceſſerunt, non inueniet, quæ fuerit præſentis morbi occaſio? Si enim fortè pręceſſerit aquilonia conſtitutio, & ſubinde ſequantur pleuritides, optimè in aëris ambientis iniurias morbi cauſam referemus. Ac etiam ex cauſis remotiſsimis, quę alias pepererunt, coniecturam ſumimus. Nam ſi quis literarum ſtudioſus febre ſit correptus, ex vigilia eam cõtractam ſuſpicari poſ-

ſumus: quòd is amœnitate literarum captus plurimum vigilare conſueuerit. Eodem modo ſi laborioſus, negotioſúſq; homo in febrem incidat, ex labore eam natã arbitrari par eſt, quòd ob corporis negotia is plurimũ laborare conetur. Sumuntur & indicia ex cauſa, quæ ſubiectũ dicitur. Si enim mulier laboret capitis dolore, diuinare poſſumus ex retentis menſibus dolorem eſſe obortum. Si quem cruditas exercere ſolet, ferè credere poſſumus, quicquid mali in eo cõtingit, inde originẽ duxiſſe. Hæmorrhoides ſuppreſſę aut aliarum partium cohibitæ euacuationes admonent nos credere debere quænam materia, & qualis fuerit morbi origo. Si cui adeſt rara textura, ex adſtringentibus, extrinſecúſq; calefacientibus illi febres promptè cõtingũt. Quòd item magis vna pars quàm alia afficiatur, ſumptis indiciis ex materia ſubiecta, intelligimus quæ cauſa morbum intulerit: quo modo ortam ex æſtu febrem agnoſcimus, quũ caput præcipuæ vritur, afficitúrque: ſi ſpiritus afficiuntur, putamus omninò cauſam eſſe paſsionis, quod alterandi, aut ſuffocandi vel diſſoluendi vim haberet, quòd ferè ab his duntaxat ſubiecta materia pati poſſet. Si durũ eſt corpus, quod afficitur, rationi eſt conſonum exiſtimare cauſam, quæ peperit magnam vim habuiſſe, propterea quòd dura, ſolidáque materia vix aliter pati queat. At cauſæ iuuantes, & lædentes certius id monſtrant. Sic enim diarias ex æſtu contractas Galenus dignoſcit, quòd balneis, fomentíſque frigidis iuuẽtur, delectentúrque qui ea laborãt. Nec alienum quidem eſt ex ſimilitudine ſigna capere. Nam ſi quem ex morboſa quapiã regione aduectum morbo correptum medicus videat, facile ſuſpicari poterit conſocios ex cõmuni aëre, & loco ſuorum morborum originẽ duxiſſe. Atque quum hæc quidem quæ enumerauimus, ſuas differentias acceperint, differentes cauſas monſtrabunt. Magni enim vel parui, benigni, vel maligni, ſimplices vel compoſiti affectus, huiuſmodi præterea cauſæ quæ præceſſerunt, vel alias pepererunt, vel admittere poſſunt, monſtrant talia eſſe quæ morbum excitarunt, qualia ea fuerint, quæ ea oſtendunt.

IND

Indicantia modum, quo morbus genitus eſt.

CAP. III.

CAETERVM generationis morborũ modum, & rationem ex natura ipſarũ cauſarum imprimis intelligere licet. Sunt enim inter illas quæ paulatim tardéq; ſolũ in nos agunt, quædã quæ confertim, aliæ quę per accidens, nõnullæ quæ per ſe morbos gignunt. Subita quidem agendi vis ineſt calefaciẽtibus, refrigerantibus, vulnerantibus, contundentibus, frangẽtibus, & rumpentibus: contra verò ſiccãtibus, humectantibus, erodentibus, exulcerãtibus, quæ paulatim obeſſe poſſunt: Calida per ſe, frigida verò per accidens calidos morbos inferunt. Ac etiam in eodem genere cauſarum, quæ abunde exceſſerunt, etſi ſuapte natura tardæ ſunt, celeritatem tamen exceſſu acquirunt, & quæ ſuapte natura celeres, defectu tardiores euadunt. ex quibus ſanè intelligemus non poſſe morbum, qui ſubitò emergit ab his, quę paulatim duntaxat eos excitant, procreari: nec eos, qui paulatim naſcuntur, ab illis fieri, quæ nõ niſi cõfertim affligũt. Morbi tanquam effectus ſuarum cauſarum idẽ monſtrant. Nam qui paulatim gignuntur, vt vlcera, caries, ſicca intemperies, ſcirrhi, qui ſubito, vt tumores ex fluxione calida nati: quæ item ab his, quę per ſe ſolum agunt, proueniunt: vt contuſio, vulnus, non ſolum propriam ſuã cauſam, ſed etiã modum, quo geniti ſunt, patefaciũt. Præterea ex effectibus aliis, qui morboſas cauſas, morbóſque ipſos ſequũtur, ſigna pariter ducuntur. Nam dolor eos tantum morbos, eáſq; cauſas ſequitur, quę ſubito agere poſſunt. Sic ſymptomata alia quæ ſtatim euidenter apparent, ſubitam generationẽ morborum monſtrant, quæ verò paulatim, contrarium ſignificant. Prębet & notas materia, quæ patitur. Si enim ſpiritus afficiuntur, ſubitam fuiſſe affectus generationem agnoſcimus: ſi partes ſolidæ, non itẽ, quũ tenuia corpora ſubito mutentur, ſolida verò agentium vim difficillimè, & nõ niſi paulatim ſuapte natura recipiãt. Qua ratione credimus diarias febres ſtatim gigni, hecticas vero ferè ſolum quũ ſolidę partes ob vicinitatẽ accenſi ſpiritus, vel humoris febrilem calorem tandem concipiunt. Eodem pacto ſi morboſum, & ca-

cochymũ eſt corpus, quod laborat, paulatim ex vitio humorum pullulaſſe præſentes morbos putamus: quòd ſi nullum ſubeſt vitium, ſubitam fuiſſe morbi generationẽ ex ſolius agentis vi concitatã arbitramur. An non etiam materia ex qua morbi procreãtur, ſigna ad hæc dignoſcẽda prębet? quãdoquidem non alia ratione verrucas, & alios duros, & ſine dolore tumores paulatim concreuiſſe, exiſtimamus, quàm quòd ex craſſa, tenacique materia, quæ paulatim exſiccatur, aceruatúrque, proueniãt. At ex cauſis iuuãtibus, & lædentibus non perinde licet certa ſigna ſumere, propterea ſcilicet quòd multi morbi reperiũtur, qui ſubito geniti ſunt, tamẽ nõ niſi paulatim tolli poſſunt, vt vulnera: quidam verò, qui etſi paulatim ſunt orti, ſubito tamẽ mitigari queunt: cuiuſmodi ſunt, qui ex humorum corruptione prouenerũt. Nam hi purgato ſubito humore, ſtatim miteſcunt. An non etiam cauſæ ſine quibus, & cum quibus aliquid ad id conferunt? quum eos, qui longo labore ſe confecerunt, paulatim ſuos morbos contraxiſſe, alios autem qui conuenientem victus rationẽ ſeruarunt, cõfertim fuiſſe læſos putemus: nimirum quòd nulla ſubeſſet morboſa diſpoſitio, quæ morbi occaſionem longius repeteret. Poſſumus & ex ſimilitudine ſigna in hac re colligere. Si quos enim antea bene affectos nouerimus, & ſubinde morbo correptos, alios illis ſimiles, aut etiam deterius habentes, eodem modo in morbos præcipitatos exiſtimabimus, quòd cõmunis eſſet cauſa quæ eodem modo omnes affecit.

A quibus ſumantur ſigna, quæ docent per quem locum cauſæ morbos excitauerunt.

CAP. IIII.

NATVRA affectus id hoc modo oſtẽdit: vulnera namque non niſi ea, quæ extrinſecus lædunt, inferre poſſunt, quemadmodum contuſiones, & fracturas. Internæ eroſiones non niſi ab his, quæ aſſumuntur, aut retinẽtur, & denique ab his, quæ intrinſecus offendunt, oriuntur. Intẽperaturæ verò tum ab his, quæ intus agunt, tum ab aliis, quæ extrinſecus occurrunt, pari ratione prouenire poſſunt: veluti febris, quum cutis denſitas, externus calor, aſſumpta medicamen

dicamenta, animíque perturbationes concitãt: docent & id qualitates præter naturã, quæ in laborante corpore conſpiciuntur ab antegreſsis cauſis relictæ: Si quis enim ab externo frigore febrem cõtraxerit, denſitatẽ in cute adhuc oſtendet: ſi ab inſolatione, caput potiſsimũ ęſtuabit: ſi nocuit cruditas, ventriculus præter cæteras partes male habebit: ſi bubo ortus in inguine febrem peperit, intelligemus per vicinas arterias, & venas calorem ad cor permeaſſe. Sumuntur & à cauſis efficientibus ſigna: Si quis enim calefacientibus, ſiccantibúſque alimentis, relicto verò victu idoneo quo vti conſueuit, in febrem incidat, ex his, quæ intus aſſumuntur, morbum genitum cognoſcimus. Vnctiones & lotiones extrinſecus duntaxat ſeſe in corpus inſinuare poſſunt. Aër verò intus, & foris vim ſuam pariter exercet. Vnde ex cauſarum agentium in noſtrũ corpus natura licebit intelligere, genitis morbis, vnde eorũ origo in corpus emanauerit. Cõfert nonnihil præterea materia ſubiecta ad huius rei dignotionem. Nam ſi corpus externis iniuriis maxime eſt expoſitum in morbis, qui vtrinque excitari poſſunt, originem in his potius, quæ extrinſecus, quàm quæ intrinſecus agunt, quæremus. Si mulier eſt, quæ capitis dolore tentatur, ex vtero affectũ potiſsimũ natũ putabimus. Oſſa externis potius, quàm internis iniuriis patent. Interna verò viſcera cõtra potius internis quàm externis malis ſunt obnoxia: Iuuantes, lædentéſque cauſæ ſua quoque dant indicia. Qui enim extrinſecus admotis remediis iuuantur, fere declarant ab his, quæ extrinſecus afficiuntur, morbum genitum: quo modo febrem natam ab aſtringentibus iudicamus, ſi plurimũ conferant rarefacientia: ab inſolatione verò, & capite primario affecto natus eſt morbus ſi proſunt refrigerantia, quæ capiti adhibentur. Similitudo pariter docet per quem locum morbus ad internas partes peruenerit. Sic profecto puſtulas, & intẽperies, aliáſque paſsiones, quas adfert morbus Gallicus vocatus per pudendum receptas putamus, quòd alios fere omnes hac labe affectos per eũ locum contaminatos nouerimus.

Quæ doceant tempus, quo laborare cœpit qui ægrotat.
CAP. V.

ETSI in omnibus morbis ex propria eorũ natura ſigna ſumere non licet ad id, quod propoſuimus indicãdum: ſiquidem magni, paruíque morbi reperiuntur, qui modo inceperunt, alij verò qui iamdudum infeſtant: int aliquibus tamen, vel omnibus potius differentiis, adhibitis nonnullis diſtinctionibus, id facere poſſumus. In ſuo enim genere qui plurimum iam exceſſerunt, longius repetere originem videntur: veluti magna vlcera, quæ quũ vt plurimũ paulatim gignantur, monſtrant ſe ante multos dies cœpiſſe. Febres autem magnæ ſtatim prima die naſci poſſunt, ſed enim inter magnas, quæ maiorem vim acceperunt, aut acceptam depoſuerunt, longius aliis ſunt productę: inflammatio recens eſt affectus, ſuppuratio antiquior, vt pote quæ antecedẽtem inflammationem ſequatur. Præbent autem certiora indicia morborum affectus. Actiones nãque plurimum læſæ, corporis qualitates inſigniter à naturali ſtatu permutatæ, veluti gracilitas, decoloratio, ſumma durities, & quæ ſunt huius generis, in morbis qui extenuandi vim habent, prænunciãt eum, qui affligit, in ſuo genere longius prouectũ: neq; enim idem tempus acutis, & longis his notis cõſtituere poſſumus, quando qui mitior eſt affectus, non niſi longiori temporis ſpatio corpus exhaurire valet, quod breuiſsimo, qui vehementior eſt, præſtat, ſed ſatis eſt ſi intelligamus, acutum in quo hæc apparent ſigna, non longe à fine abeſſe, diúq; (quãtum morbi natura admittit) iam affligere cœpiſſe: Idémque eſſe credendum, ſi per leuiora mala idem cõtingat. At excremẽta in morbis, qui ea gignunt, & ab illis patefieri poſſunt, non ſolum in quadã latitudine tempus præmonſtrant, ſed etiam diem ipſum, quo laborare cœpit, qui affligitur. Nam in vehemẽti febre ſi manifeſta coctionis ſigna in vrina appareant: quarto die antea inchoaſſe morbum declarant. In mitiore quinto, vel ſeptimo, aut vndecimo, vel decimoquarto. Eodem pacto excretiones coniecturã iuuare poſſunt. Sic ſane Hippocrates ſcribebat in Aphoriſmis, morbũ regium ante ſeptimum his cõferre non poſſe, qui febre detenti ante

ſeptĩ

ſeptimum bilioſum humorem ad cutem regerunt. Vnde ſi confert huiuſmodi excretio,cõſtat omnino iam elapſos eſſe ſex dies,quo febris hominem corripit:ſi ſanguis,vel ſudor, vel alius humor effunditur per ſynochas febres,qui hominem liberet,aut certe morbum inſigniter minuat, certum eſt quatuor,vel ſeptẽ potius à primo morbi inſultu,intercedere dies:quum antea nulla vtilis excretio in huiuſmodi malis fieri poſsit. Præterea accidentia,quæ morbus progrediendo conſequitur,aut deponit,nõ obſcuras exhibẽt huius rei notas,ſi enim rigor,in exquiſita quartana,per acceſsiones mitis apparet,ſignũ eſt plurimum ipſam quartanam duraſſe quum declinationis hoc ſit ſignum:Si humor melancholicus eſt,qui nocet,& inſignes in eo mutationes factas videamus,quum non niſi paulatim id fieri poſsit,ex materia morbi ſigna ducimus,credimúſque iamdudum morbos inchoaſſe. Eodem modo ſi dura ſolidáque eſt pars,quæ laborat,aut mollis,& ad patiendum promptior,notæ ſumuntur:quandoquidem in eo corpore, vt difficile recipiuntur paſsiones,niſi violenta omnino ſit cauſa,quæ morbum peperit,ſic profecto colligimus longius ab initio rem abeſſe, propius autem ſi alterius generis eſt,quod afficitur. Cordis vulnera,vt ex ſubiecta materia notæ petãtur,perpetuo ſunt recentia, eo quòd diu huiuſmodi pars illa ferre nequeat. Antiquiora illa eſſe poſſunt in veſica,inteſtinis,& cerebro: ſed non perinde vt in aliis partibus.Poſſumus etiam ex iuuantibus,lædentibúſque cauſis indicia quædam capere, ſic enim adhibitis in quartana febre remediis,quæ declinantẽ morbum iuuare poſſunt,ſi ea cõferunt,vt declinationẽ iam adeſſe,ſic plurimum morbum duraſſe certa coniectura credimus,quòd ſcilicet non niſi poſt longum tempus declinatio in huiuſmodi affectibus contingere ſoleat. Idem oſtendent quæ declinanti morbo obſunt. Ac(vt breuiter dicam) quæ in ſingulis morbis eorum tempora docent,ſigna pariter fiunt temporis,quo illi inuadere cœperũt. Ad hoc ſignorum genus pertinere videntur notæ,quæ ex anni temporibus petuntur,veluti ſi quis hominem ineunte vere,quartana correptũ inuenerit:quum ad id tempus,in quo nõ gigni, ſed diſſolui huius generis febres ſolent,tantũ plane intercedere temporis ab initio morbi putare poſſumus, quantum præſens anni conſtitutio ab atumno,vbi earũ origo eſt,diſtat.

ſtat. Quanquam tamen non impedio ſi hæc ſigna, vel ad naturam morbi, vel ad materiam referãtur: propteà quòd docent anni tempora, vt corporis temperies, qualis ſit morbi, & humoris redundantis natura, ex quibus colligimus qui proprij ſint morbi, & eorum cauſæ iis, aut aliis anni conſtitutionibus, vel corporis temperamento. An non etiã ſimilitudo ſuas in hac re cõfert notas? quandoquidem licet cognoſcere ex vno, aut pluribus, certo aliquo morbo, & tempore correptis, nõ amplius pullulantibus huiuſmodi malis, alios ſimiliter affectos in eiſdem tẽporibus pariter vt illos, ſuos morbos contraxiſſe.

Quibus notis deprahendere per morbum liceat, qua ſanitate præditus ante fuerat, qui laborat.

CAP. VI.

ID non minus, quàm alia, ex eiſdem fontibus ductis ſignis, intelligemus: etenim affectus natura, quo quis laborat, id in primis docet. Quippe ſi benignus morbus fuerit, ſalubre, optiméque affectum corpus ſua natura eſſe monſtrat: contrà verò ſi malignus inſalubre, & non niſi deteriore conditione præditum, niſi forte externa cauſa, quæ morbum excitauit, maligna, aut benigna, vel etiam admodum exigua, aut vehemẽs extiterit. Nam quum ex ipſo corpore morbus tunc non proueniat, agentis cauſæ malignitate & vehementia, naturalis conſtitutio ita vitiari poteſt, vt peſsima, & maligna reddatur: quemadmodum in his contingit, qui ex venenis malignis ſuos morbos cõtraxerunt, quorũ vi natiuus color, alioqui bonus, & reliqua corporis natura ita mutatur, vt deterrima putari poſſet. In iis vero qui peſsimè ſecũdum naturam ſunt affecti, perinde faciles, & exigui ob leuitatem cauſarum, quæ morbos intulerunt, affectus aliquando naſcuntur, vt ex illorum natura facile non ſit commemorare, qualis eſſet per ſanitatem corporis ſtatus. Hoc ergo quod ex cauſis agentibus ſumitur, reiecto, aut diligenter expenſo, certa reddetur ex affectus natura huius rei cognitio: & multo magis profectò, ſi grauiſsimi affectus ex leuiſsimis cauſis, aut contrà ex grauiſsimis leuiſſima mala prouenerunt, intelligemus in priore caſu peſsimam, in alio optimã corporis conditionẽ ſubeſſe. Nec ſolũ quidem

quidem morbi natura,ſed etiam differētia,vt magnitudo, & paruitas cognitionem hanc confirmant. Nam ſi grauior, quàm ſuapte natura eſſe debeat,in aliquo morbus appareat, id non in aliud reiicere poſſumus,quàm quòd mala compage,nempe delicatiore,mollioréq;,aut corrupta ſit à natura donatus,& non proſpera ſanitate præditus. Quinetiam naturalis ipſius corporis ſtructura,quæ per morbos adhuc conſpicitur,vt cauſa ex ſubiecta materia ſumpta idem ſignificat. Si enim quadratū beneque carnoſum,& denique in ſimilaribus & inſtrumētariis partibus quantū licet per morbos corpus,quod laborat,probè conſtructum inueniamus,non temerè ſuſpicabimur illi bonā contigiſſe,naturalē,ſanámq; conſtitutionem. At cauſæ, quæ morbum procrearunt,non obſcura etiam huius rei tradūt indicia. Nam ſi à leuiſsimis cauſis in morbum quis eſt proiectus,deteriorem in eo eſſe naturalem conſtitutionem arbitramur:contrà optimam in eo,qui omnibus validè reſtitit,& non niſi maximis iniuriis ſuccubuit. Ad hæc iuuantes cauſæ,& lædentes cognitionem confirmant:ſiquidem quæ valida eſt natura,etiam per morbos vim ſuam retinet, minimíſque remediis adiuta ſua mala vincit:Illis verò quibus data eſt deterior conditio quū morbis vexantur,vix aliqua proſunt auxilia,natiuo nimirum robore deſtitutis. Cæterum ex parentibus,educatione, victus ratione,anni tempore,cœlíque ſtatu, felici ſyderum aſpectu,&(vt ſemel dicam)omnibus,quæ vim gignēdi,conſeruandi,iuuandi,lædendi,& denique aliquo modo mutandi naturā noſtram obtinent,ſigna ducere poſſumus. Quo modo eos,qui ex ſanis parentibus procreati ſunt,quíque in aëre ſalubri degunt,& victu vtuntur idoneo vigentibúſque optimis aſtris ſunt cōcepti,& nati,bene affectos credimus: aliter verò habere,qui cōtraria ſunt ſortiti:Nec minus profectò ex effectibus,qui per morbos apparēt,certa huius rei teſtimonia petimus:ſi enim per vehementiores morbos leuiora apparent ſymptomata,naturalis conſtitutionis robur oſtenditur,vtpote quæ mitigare valeat,quæ ſuapte natura grauia alioqui exiſtunt:veluti ſi quis grauiore morbo correptus,actiones validas retinet,vt ſi bene appetit, retinet, concoquit quæ mutatione egent,& excrementa expellit:ſi dormit,vigilat,facile mouetur,bene ſperat,faciléque morbum fert,par eſt exiſtimare huiuſmodi hominē per ſanitatem

tem bona conditione donatum. At ſi per mediocres morbos actionũ concidit robur, & prædictis contraria apparẽt, malam illi ineſſe corporis conſtitutionẽ depræhẽdimus. Id quod optimè, vt alia multa, Galenus noſter dicere ſolet, virtutem ſcilicet fortem omnia contemnere, debilẽ verò & infirmam ab omnibus proſterni. Præterea excrementa, quæ à corpore prodeunt, & alia quæ in corpore fiũt, quum vrgentibus vehementioribus morbis à bona conditione nõ longè abſunt, indicant corpus quod afficitur per ſanitatẽ bene affectum. Sic ſane quum ſanguinem alicui initio morbi detrahimus, & eum floridum optimúmque conſpicimus, corpus, quod illud procreauit, recte conſtitutũ iudicamus. Contrarium verò exiſtimamus, ſi corruptus, putridus, aut denique mala alia qualitate præditus extiterit. Nonnihil etiam adiuuant ad hæc dignoſcenda corporis qualitates: nã ſi quis per morbũ leuiorem aſperior, durior, flauior, vel nigrior, aut liuidior ſtatim euadat: aut putidum expiret, vel ſentire ſe putet, aut aliã quamcunq; malam qualitatẽ, plus, quã natura morbi poſtulet, repræſentet: inſitam ab ea, quæ per ſanitatem eſt conſtitutio, huius rei cauſam nõ à morbo leuiore prouenire exiſtimandũ eſt, cõtra ſi cui in maiore morbo corporis qualitates non multum euariant, optimus eius ſtatus quum valet, oſtenditur: Quòd ſi eos, qui laborant, ſimiliter habere, vt alij, quos bene, maléque affectos per ſanitatẽ cognouimus, iudicamus, ſimilitudo docebit quod in illis quærimus, ne ſuperfluò plura exempla conteſtemur.

Quæ oſtendant, quæ præceſſerunt in conualeſcentibus.

CAP. VII.

IAM verò non ſolum conualeſcentes, & recenter à morbo liberatos, ex eiſdem ſignorum generibus depræhendemus, ſed etiam quo, qualíque morbo vexati fuerint, dignoſcemus. Nã quæ in partibus ſimilaribus adhuc apparet intemperies, & vitium, quod inſtrumẽtarias partes vrget: eas potiſsimum laboraſſe oſtendunt, quæ (ſi adhuc plurimum à naturali ſtatu huiuſmodi mala obſunt) teſtantur profectò grauiſsimum extitiſſe morbum, qui hominẽ male habuit: ſi calor, ſiccitáſque pariter immoderata adhuc appareãt, notæ ſunt cõpoſiti morbi præteriti. Sin verò in alterutra qua-

litate

litate patitur intemperies, ſimplicem morbum fuiſſe agnoſcimus. Atque eadem ratione alia genera, differentiáſque morborum ex eorũ reliquiis commemorare vnicuique licebit. Nec obſcuriora quidem indicia præbent prægreſsi morbi eorum effectus in conualeſcente corpore derelicti. Deprauata etenim, aut imbecillis appetentia, vel concoctio nutrimenti: excrementorũ præterea permutatæ qualitates, tardæque expulſiones, aut celeriores quã par ſit: quinetiam corporis extenuatio ſimilares partes affectas fuiſſe repræſentant. inſtrumentarias verò qualitates, functiones, & alia opera nondum integritati reſtituta, quæ ab huiuſmodi partibus proueniunt. An verò vniuerſum corpus, vel aliquæ potiſsimũ partes morbis moleſtatæ fuerint, docebunt præter eſſentiã ipſius morbi, quæ in vniuerſo corpore, aut in aliqua duntaxat parte cõſpicitur, ſymptomata, quæ eas ſequuntur. Si enim cruris actio peculiariter vitiata eſt, illius partis vitium fuiſſe intelligimus, ſi pulſus mutati, cor: ſi ſomnus, aut vigilia male habent, cerebrum, ſi nutritio corrupta eſt, hepar, ſi appetentia cibi, & potus, ventriculus, ſi ſenſus, & motus, neruoſum genus, ſi venus oblæſa eſt, genitales partes. Et denique præ ceteris illas vexatas fuiſſe depræhendemus, quarũ opera, & officia à naturali cõditione maximè recedunt. At ex morborũ cauſis præcognitis, nonnulla etiã indicia capere poſſumus: ſi quem enim, ineunte vere, liberatum conſpexerimus, ferè prædicere licebit inflãmationem alicuius partis, aut ſynocham febrem fuiſſe, quæ hominem infeſtauit. Si æſtate quiſpiam occurrat à morbo ereptus, aut tertiana, vel ardẽs febris, aut deniq; bilioſus, calidiſsimúſq; morbus præceſsit. Si vero autumno, dificilis, grauíſque morbus, inordinatus, inæqualis, & ſiccus hominem vexauit. At ſi hyeme inueniatur, qui è morbo exceſsit, diuinare licebit ſtomachi dolorẽ, aut coli inteſtini, vel capitis grauitatẽ, vel quotidianam febrem, aut tuſsim, vel alium huius generis morbũ anteceſsiſſe, quod ſcilicet huiuſmodi tempora tales morbos parere ſoleant. Eandem præſtat vim ratio victus, ſiquidem varia, copioſa, intempeſtiua, vel alia ratione vitiata nutritio, quæ ſanguinem gignit copioſum, vel bilem, vel pituitam, aut alium humorem procreat, tales repræſentat morbos, quales humores ab ea nati committere poſſunt, ſi ob vitæ conditionem præter modum exercetur, aut afficitur

citur pars aliqua, nõ temerè ingruẽtibus morbis eam infeſtatam ſuſpicari poterimus. Hac enim ratione literarũ ſtudioſi capitis dolore, & cruditatibus tentari ſolent, & fabri ferrarij ophthalmiis, & qui chymicã artẽ ſuperfluo ſtudio exercent ex cõtactu argenti viui neruoſis partibus vt plurimum afficiũtur. Ac ne ſingula proſequamur, ex efficiẽtibus morborũ cauſis quis, qualiſque moleſtauerit morbus, non obſcura cõiectura cõpræhendemus: Nec minus iuuat ſubiecta materia huius rei cognitionem: Hoc nãque pacto ſi validum, robuſtúmque ſuapte natura eſt corpus, cõmemorare poſſumus grauẽ omnino morbum extitiſſe, quãdoquidẽ huiuſmodi naturæ, non niſi à maximis cauſis laborare ſolent. Quemadmodum etiã ij, qui corruptis maligniſque humoribus ſunt referti. Aliter verò iis contingit, qui delicatam, ſed abſq; alio vitio naturã ſunt ſortiti. Nec deſunt quidem in hac re ſigna ex iuuãtibus, lædentibúſque cauſis ſumpta. Nam ſi pauca, & ea vix proſunt, lædunt autẽ plurima, facíléque conualeſcentes, notũ fit non parui momenti fuiſſe morbum, qui anteceſsit. Contrà verò ſi omnia ſtatim poſtea quã euaſit à morbo, proſunt, aut à paucis offenditur, ſi quamprimũ vires ſuas colligit, & ſua opera aggredi cupit, & ea inchoata facilè exercet, à nulla re offenſus, credere par eſt huiuſmodi hominẽ breui, leuíque morbo vexatum. His verò contraria contrarium ſignificant. An non etiam eos cenſebimus vehementer laboraſſe, ſi alios ſibi ſimiles, ſimili tempore, ſimilique morbo correptos, pariter affectos nouimus? veluti quum graſſante graui febre, aut difficultate inteſtinorum, eos, qui eodem morbo affecti fuerunt, vehementer vexatos, aliorum exemplo, quæ præterita ſunt, prędicimus.

Notæ eorum, quæ præceſſerunt inſanis.

CAP. VIII.

NON aliter profectò hæc quàm alia prædicta in memoriam reuocabimus. Si enim firma appareat corporis cõſtitutio, validæ omnes actiones, qualitates corporis planè ſecundum naturam, excremẽta pręterea, & alia opera in nullo euariẽt à naturali ſua cõditione, parúmq; poſsint morboſæ

cauſæ,

cauſæ,nihil inſigniter lædat,omnia vel plurima proſint, vt bene ſanum,ſic nullo morbo multò antea laboraſſe corpus indicatur. Sin verò cõtraria iis eueniant,vel infirmum ſuaptæ natura corpus vel non longè antea morbo liberatum, aut etiam imminere aduerſam valetudinem cognoſcimus. Sic ſanè alia quoque, quæ per ſanitatem paulò prius facta ſunt,intelligere licebit:humidius ſiquidem corpus, ſubtumida,decoloratáque facies,& pigrities quędam ad actiones obeundas in his apparent,qui recenter à ſomno ſunt expergefacti,nondum ſcilicet ad externa membra producto calore,qui per ſomnum in viſceribus internis concluſus fuerat. Quinetiam excrementa in his halituoſa apparent,humectato nimirum per ſomnum corpore,læduntúrque ij, ſi ſtatim cibum aſſumant, at motu iuuantur. Eodem pacto eos, quos ira affecit,deprehendimus ex toruis oculis,inflammato adhuc,rubicundóque vultu,concitatis,turbatíſque pulſibus,& reſpiratione,& quod ſimilia his habeant, quos ſimili affectu perturbatos nouimus. Ac ne ſingula in hac re expendamus,ſi omnium vim,quæ in corpus noſtrum agunt, perſpectam habuerimus:ſi quid in vnoquoque fieri poſsit,nouerimus,ſi præterea quid iuuet lædátque impreſsiones ab his, quæ prius egerunt factas,& demum quid ſimile alteri exiſtat,cognouerimus,etiamſi multa multis ſunt communia, in ſingulis tamen inuenias quid vnum ab alio diſtinguat,& quod quæris,oſtendat.

Quomodo intelligere liceat, mortuo homine, qui morbus mortis cauſa extiterit.

CAP. IX.

QVVM præſentes ſunt morbi, nonnunquam perinde dubia ſunt ſigna, quæ morbi genus, differentiámque monſtrant,vt mors expectanda ſit,quæ rem aperiat. Quoties enim quæſo controuerſiæ inter medicos de his naſcuntur, quũ vnus maſculorum abdominis,alius hepatis inflammationem putet morbum eſſe, qui affligit. Vulnerato capite, exiſtimat aliquãdo medicus abſceſſum in cerebro factum, id quod negat alius. An vulnus thoracis pulmonem attige-

rit, ſæpe ignoramus, & denique multa alia in dubium vertuntur, viuente adhuc homine, quæ mors ipſa patefacit. Quare non inutile eſſe duco, vt paucis etiam quomodo id fiat, doceamus. Itaque morbi eſſentiam in nonnullis quis affectus mortem intulerit docet, vbi ſcilicet vnicus eſt, & ſenſibus patet. Sic enim iudicamus ex vulnere hominem periiſſe conſpecta plaga, quæ ad vtranque thoracis partem pertingit. Clarius id licebit perſpicere, ſi nouerimus, quid per ſe quilibet affectus præſtare valeat, quid verò accitis aliis malis: Nam cerebri vulnus, niſi ſtatim occidat, non niſi accerſita inflammatione hominem perimit. Qui vehementes dolores inferunt morbi, aut reſolutis ſpiritibus, aut antea parta inflammatione vitam adimunt. Ipſę autem inflammationes, quæ locum quempiam occuparũt, lethales ſunt: eo quòd ſuppurentur, putreſcántque. Vnde ex propria natura morborum innoteſcet quod inueſtigamus: Si id ſcilicet nouerimus quid vnumquodque ſua vi præſtare valeat, quid loci ratione acquirat, & in quæ ſingula mutari poſsint. Quòd ſi plures affligunt morbi, qui grauior fuiſſe iudicatur, mortis auctor exiſtimandus eſt. Præbent & ſuas notas ipſorũ morborum cauſæ: etenim inter eorum effectrices, quæ grauiſsimæ fuerunt, morbos eos excitarunt, qui mortem intulerũt. Si pituita, & atra bilis pariter morbos committunt, ductis notis à materia ex qua morbi naſcũtur, ſuſpicari poſſumus eum, qui ex melancholia natus eſt, vtpote qui ex deteriore cauſa conſiſtit, interemiſſe. Si ex cordis affectu quiſpiam periit, non abſceſſum, ſed aliud genus mali mortem intuliſſe arbitramur, quod ſcilicet abſceſſum ſuſtinere nequit, cerebrum verò poteſt, vnde ex ſubiecta materia admonemur per vulnera illarum partium quis & qualis morbus mortis auctor fuerit. Nec abſurdum quidem eſt ex cauſis ſine quibus, & cum quibus morbi gignuntur, & conſtant indicia capere: quandoquidem probabilius eſt eum morbum qui longiore tempore vehementius & continuo infeſtauit, & in deterioribus locis ſui originem duxit: potius quàm alium, qui aliter habet, vitã homini ademiſſe. At morbi effectus, qui extincta vita emergunt, certius quis & in quo loco corporis morbus fuerit, teſtantur. Hoc enim pacto exanthemata, quę morbillos vulgus vocat, nigra, aut liuida, quibus cutis mortuorum aſpergitur, non qualemcunque febrem, ſed prorſus peſtilen

peſtilentem,quæ hominem iugulauit,oſtendunt. Idem etiã tumores,qui in glandulis inguinum,vel axillarum extuberant,& nonnunquam eroſa cute pus emittunt, peſte confectum hominem docent. Pus quod per nares in morbis effluit,abſceſſum in cerebro fuiſſe prodit, quòd ſi per os emittitur,eundem affectum in ventrìculo,aut parte aliqua vicina,quæ ſcilicet ſua excrementa eò tranſmittere valeat,indicat. Summa corporis gracilitas tabe confectum fuiſſe hominem manifeſtat. Fœtidus odor,qui ſtatim, mortuo homine, erumpit, internum abſceſſum diſruptum (qui iam antea quum integer eſſet) mortis auctorem denunciat. Nigra cutis,aut alius in ea color,præteriti morbi ſigna quoque præbẽt. Sic enim Galenus libro primo de Victu acutorum eos, qui pleuritide perierunt, vbi omnino refrixerint, nigrum latus affectum habere ſcribit. Sic etiam ex primis qualitatibus ductis ſignis libro primo de Præſagitione ex pulſibus diſtingui eos,qui ex cõuulſione ab his,qui ex ſyncope perierunt, quòd ſcilicet illorum corpora diutiſsime permaneant calida,horum verò calor, vel etiam viuente homine, extinctus conſpiciatur. Quòd ſi quis,experientia duce, notaſſet,quid ſingulos morbos,homine vita functo,peculiariter ſequatur,certam(quantum in huiuſmodi re haberi poteſt)cognitionem haberemus. Verùm quum in paucis adhuc hæc ſint notata,nec quæ prædiximus indicia,monſtrare poſsint quod quærimus,anatome conſulenda eſt,& quæ ſimilia in aliis apparuerũt. Illud verò prętermittendũ nõ eſt, non ſolum in his,ſed etiam in aliis omnibus quæ præterierunt indicia quædam peculiariter ſumi ex hominis, cuius ſtatum inueſtigamus,& aliorum,qui cum eo verſati ſunt, narratione. Hinc enim quæ, qualéſque cauſæ morbos excitauerint,& alios corporis affectus ex quibus notas petimus,deprehendimus. Et hæc quidem ſatis de memoratiuis ſignis, ex quibus ſtudioſus lector iuuari poterit ad alia, ſi quæ deſunt,excogitanda.

*

IOANNIS ARGENTERII DE SIGNIS PROGNOSTICIS

LIBER QVARTVS.

Quæ de futuris prænoſcenda.

CAP. I.

QVANTA ſit ſignorum, quæ quod futurũ eſt prænunciant, vtilitas, antea oſtendimus: quin etiã ex ſuperiori tractatione quæ, & quot ſint illorum genera, & differentiæ, à quibuſque ea ſumantur, facile intelligi poteſt. Nũc verò ad ea, quæ illis ſunt propria, tempeſtiuum eſt vt properemus. Qua quidẽ in re illud in primis explicandum eſſe duco, quæ nã de futuris ſint prænoſcenda: hinc enim poſtea ſingula commodiſsimè explicare licebit. Itaque quum triplex ſit noſtri corporis ſtatus: aliquando ſiquidem ſanum eſt corpus, aliquando ægrũ, aliàs à morbo conualeſcit. (Placet enim hoc loco hac vti diuiſione inſtituto noſtro accõmodatiſsima) communia quędã omnibus in primis præcognoſcenda ſunt: deinde quę ſingulis ſunt propria. Porrò in omnibus illud quærimus, an perſeuerabit, qui præſens eſt ſtatus, an non: quòd ſi mutabitur, in quẽ mutatio fiet, & quę erit mutationis ratio, quę cauſæ, quãdo, quo modo, & per quẽ corporis locũ mutatio continget. Peculiaria autẽ, & ſingulis propria hæc ſunt, & plura capita in quibuſdã, quàm in aliis recipiũt. Si enim corpus eſt ſanũ, neceſſariũ eſt præcognoſcere, an quæ præſens eſt ſanitas, diu durabit, vel nõ: quandoquidẽ id ad præſeruationẽ futurorũ morborũ, & conſeruationẽ præſentis ſtatus plurimũ confert. Nam ſi quæ præſens eſt ſanitas, proba, & inculpata fuerit, nulliſque morboſis iniuriis eã expoſitam cognoſcamus, ſecuri in illius conſeruatione verſabimur, alioqui præſeruationem imminentiũ morborũ procurabimus. Eodem modo ſi eos, qui per ſanitatẽ male ſunt affecti, ſperauerimus: ætatis, aut alterius neceſſariò ſubſequuturi remedij,

vt temp

vt temporũ mutatione,melius habituros,aliis medicamentoſis auxiliis minime iuuabimus:eos verò,quos deſperamus naturæ,vel alio communi beneficio melius aliquid cõſequi poſſe,artis noſtrę ope reſtituemus:meliorẽ nimirũ ſtatũ procurantes,& interim futuros morbos præcauentes: Confert etiã huiuſmodi cognitio ad famã & authoritatẽ cõparandã, & per ſeipſam iucũda quidẽ exiſtit. Quis enim nõ admiretur,& extollat medicũ,qui prædicere poſsit longiorem,aut breuiorẽ fore hominibus vitã,& hunc melius, aliũ deterius quidpiã ætatis curſu conſequuturũ?Deinde quibus morbis per vitã infeſtabitur vnuſquiſque,medicũ prædicere oportet. Pręterea à quibus cauſis,quóue modo illi in ſingulis excitabuntur,an ſcilicet ab externis,vel internis iniuriis, an paulatim,vel ſubitò,& cõfertim,aut alio deniq; modo prouenient. Quæ cognitio plurimũ ſanè prodeſt ad præſeruationem recte inſtituẽdam: aliter enim victũ his adhibebimus,qui ab externis cauſis facilè offendi poſſunt,aliter verò his,qui internis iniuriis maximè ſunt obnoxij:illos itẽ qui magnis morbis ſunt expoſiti,religioſius viuere curabimus: liberius quos preſentiamus non niſi in leuiores morbos lapſuros:impetũ præterea cauſarum,quę ſubitò,vehementérque nocere valent,per ſanitatem frangemus, ſi omnino cõpeſcere nequiuerimus,ne paulatim etiã obſit. Ad hæc tempus,quo mutatio continget,antea pręnoſcendũ eſt:quippe ſi præſenſerimus quo tempore venturus ſit morbus,intelligemus etiã, quando vehementer vel ſegniter illi ſit reſiſtendũ,eos nãque,qui iam ferè cũ morbo conflictantur,venę ſectione,purgatione,vel alio generoſo remedio ob inſtantis morbi timorem,qui inducias non præbet longiores, iuuabimus:In aliis verò,qui longè abſunt à morbo,ſolo ferè victu paululum mutato,aut certè mitioribus remediis morborum cauſas abſcindere,& vitium emẽdare licebit. Poſtremò corporis locus,per quem morboſæ cauſę in corpus ſeſe inſinuabunt,præſentire neceſſe eſt. Sic ſanè licebit,ſi extrinſecus inuaſurę ſint,externas partes munire,ſi intrinſecus cõtinentur,adhibitis ei loco remediis,in quo reſident, eas remouebimus: demum an toti corpori,vel partibus quibuſdã duntaxat proſpiciendum ſit,hoc modo intelligemus. At ſi corpus à morbo conualeſcat, illud imprimis ignorandum non eſt,an vera ſit conualeſcentia,vt ſperare poſsimus pri-

ſtinam ſanitatẽ venturã an non, ita vt relapſurũ in morbum hominẽ vereri debeamus: deinde ſi morbus ſequetur, quis nam, & à quibus cauſis, an ſcilicet priori ſimilis, an alterius naturæ, an ab his, quæ ex morbo ſunt relicta, veluti ob retẽtionem humorũ, vel nimiã effuſionẽ, denique à quibus morbi repullulabunt, prædicere expediet: atque illud etiam an paulatim, vel ſubitò vel alio modo. Ad hæc quo tempore, an cito, vel tardius hæc euenient, & cætera, quæ præcognoſcẽda diximus in ſanis, quum morbus expectatur, hoc etiã loco notãda. Iam verò in corpore morbo affecto, multa antequã eueniant, præſentire oportet: atq; illud quidẽ in primis an morbus ſolui poterit, vel non. Non ſoluuntur, qui nec occidunt nec ſanãtur vnquam, ſed hominẽ comitantur ad mortem: de quibus illud ſcire neceſſe eſt, an toto vitæ curſu eundem tenorem ſeruabit, quẽ iam accepit, vel potius miteſcet, aut augebitur malum. Quòd ſi morbi eius generis fuerint, qui ſoluũtur, terminũ ſolutionis prædicere conuenit, an ſcilicet ſalus expectanda ſit, vel mors metuenda. Solutionis poſtea qualitas conſiderãda, an ſcilicet fidelis, vel infida, facilis, aut difficilis, perfecta vel imperfecta cõtinget ſolutio: deinde quo tempore hęc euenient latere non debet: quãdoquidem ſi quid aliud id à medico requiritur, an breuis, vel longus morbus ſit futurus, quo tẽpore ætatis, anni, quo mẽſe, quo die, quáue hora tandẽ deſinet. Solutionis cauſa præterea à medico cognoſcenda eſt, an ſcilicet ſudor, vel vrina, aut alia excretio, vel aliud denique remediũ morbũ finiet: & nunquid morbus ex morbo naſcetur, antequam prior recedat, ignorandum nõ eſt. An naturæ beneficio, vel artis potius, aut vtriuſque opera propelletur quod infeſtat malum. Atqui modum, quo morbi ſoluũtur, ignorare turpe eſt: quãdoquidem plurimũ refert ſcire, an ſubitò, vel paulatim abibit morbus: etſi ſubito, an cum vehementia, vel abſque illa diſſoluetur. Quinetiam quũ morborũ cauſæ nõ ſemper per eundẽ locũ abeant, ſiquidem aliquãdo per externas partes, vt quum per ſudorem finiuntur morbi, recedunt, aliquãdo per internas ſibi viam quærũt: veluti quũ per vrinã, vel alui fluxum, aut vomitum noxij humores excernũtur: nõnunquã etiam apertis venis in naribus vel ano, aut vtero ſanguis cũ morbi cauſa reiicitur: cõtingit præterea, vt ab vna parte in aliam regeratur humor, qui morbum cõmittebat, vnde abſceſſus,

ſceſſus,tumoréſque præter naturã excitãtur. Quamobrem deſignandus eſt locus,per quem ſperemus morbũ, morbo-ſáſque cauſas abituras. Poſtremo vbi plures ſunt ægritudi-nes,ordo requiritur,vt intelligamus qui omnium primus, qui deinceps ſoluetur. Atque hæc quidẽ omnia præſentibus morbis prædicenda,non ſolum ſalus, aut mors, ſolutionis tempus,& modus,quemadmodum Galenus libro quarto de Præſagiis ex pulſibus refert, id quod omnibus citra aliam probationem patere puto. Quarum quidẽ rerum cognitio non ſolum per ſe iucunda & honorifica medico exiſtit, ſed etiam perinde neceſſaria, vt ea nihil vtilius exiſtimari de-beat: niſi enim ille prænouerit quẽ finem ſit habiturus mor bus,ignorabit profecto quid ſit agẽdum: ſiquidem morbis qui curari poſſunt,aut non occidunt,remedia omnia cõmo-da ſunt adhibenda: His vero,quos præuidemus omnino fo-re lethales,non item,aut certe non generoſa,ne ſuã autho-ritatem amittant,nec aliis poſtea præſidio eſſe poſsint,quos iuuare ſunt nata. Si integra,fidelíſq;,& perfecta ſolutio ex-pectatur: nihil præterea innouandum,nihil metuendũ. At ſi aliquid in corpore relinquat morboſum,remediis aliis pu-gnandum erit,ſi infida fore creditur,recidiua timenda, re-pugnandúmque nouis auxiliis,ne id contingat: ſi imperfe-cta,addendum erit quod deficit,ſi difficilem fore pręuidea-mus,corpus,viréſque muniemus: & aliis modis quantũ fieri poterit,eam facilem reddere conabimur: quòd ſi facilis ex-pectetur,ſpem ſalutis cõfirmat,& ſecuros nos reddit. In bre ui morbo aliter curationẽ,& victum inſtituimus: aliter ve-rò in longo,ſi cauſam ſolutionis morbi perſpectam habue-rimus,ſiquidem mortem allatura ſit,illi reductabimur: ſi ve ro ſalus ſperatur,vim illius,quantũ in nobis fuerit,promo-uebimus. At ſi non niſi paulatim morbus finiri debeat,intel ligemus non eſſe ea remedia tentanda,quę ſubitas mutatio nes efficiũt: Sin vero ſubito,ſi modo id ſine vehementia cõ-tingat,nihil innouare,nec quicquam vereri oportet: Si verò vehementia accedat,vt in criſibus cõtingit,aut retundemus impetum agentis naturæ,ſi modo id non prohibeat ſanita-tem reſtitui: aut ſaltem prędſente impetuoſa ſolutione,nihil formidabimus mali,antea præmoniti,non aliter ſalutẽ con tingere poſſe. Quum locũ perſpectũ habuerimus, per quem morbus finiri debet. Si mortem venturã timebimus, viam

occludemus, ne vita per eam expiret. Quo modo ſudores lethales, adſtricta cute compeſcimus, & ad internas partes effluentem humorem reuocamus: at ſi ſalutẽ præſenſerimus, admonemur, ſi via cõmoda fuerit, ne aliã tentemus, ſed eã, quantũ fieri poteſt, faciliorem reddamus: dilatatis ſcilicet meatibus, & humore extenuato, qui per ea loca ferri debet, ſi verò incõmoda agnoſcitur, aliam eligemus aptiorem, ad eámq; morborum cauſas deducemus, vt liberum exitum inueniant. Cæterũ vbi plures ſunt morbi, qui ſimul hominem infeſtant, plurimum refert ſcire, quinam primo loco, & qui deinceps abigi poteſt: ex hoc enim intelligemus, cui primo, maximéque ſit medendum: cui vero poſtea reſiſtendum. Ac profectò, quum ſignorum huiuſmodi variam multiplicémque naturam & vſum perpendo, neſcio qua ratione antiqui ſcriptores horum explicationẽ omiſerint. Si enim librum Hippocratis excipias, in quo ſalutem & mortẽ prædicere docet, idque in ſolis morbis acutis, atque Galeni tertiũ librum de Criſibus, qui tractationẽ ſuam his morbis duntaxat, qui per criſim ſoluũtur, accõmodat, nihil apud alios inuenies memoria dignum, quod ad hanc rem faciat. Licet præterea artem (meo quidẽ iudicio) in omnibus deſiderare. Nam Hippocratis tractatio à nullo certo initio auſpicatur, multáq; omittit, à quibus certa indicia ſumũtur ad id quod proponit explicandum vtilliſsima. Quid verò Galenus præſtiterit, omnibus cõſtare puto: omnia enim omittit ſigna eorum, quæ in ſanis & conualeſcentibus vẽtura ſunt: nihil docet prædicere in morbis longis, nihil in vulneribus, fracturis, luxationibus: nihil in intemperaturis, quæ abſque feruore humoris infeſtant: nihil denique niſi ferè in paucis morbis, qui per criſim diſſoluuntur: quũ tamen omniũ tractationem ars noſtra polliceatur. Nec verò etiam in his morbis, quos explicãdos ſuſcipit, capita omnia attingit, quæ propoſuimus: ſæpe enim relinquit, quæ qualitatẽ ſolutionis, modum, tempus, locum, & quę ordinem prænunciant. Sparſum præterea omnia explicat, nec à certis principiis exorditur, nec omnes ſignorũ fontes exhaurit. Generalem præterea illorum vim nõ docet. Ac (vt breuiter dicam) multa nobis in hac re reliquerunt antiqui medici, in quibus nos ingeniũq; noſtrum exercere valeamus. Quod qui nõ agnoſcit, aut eos non legit authores, aut ignorat, quid ſit arte aliquid ſcribere,

re, aut ne videatur negligentior fuiſſe, & fateri ſe aliquid à nobis diſcere malignè diſsimulabit, ſed litigent illi quantum velint de aliorum placitis, tueantur ſuos authores, & ingratitudine noſtros labores compenſent, illis enim hæc nō ſcribimus, nec aliud præmium à deſperatis, & corruptis huiuſmodi ingeniis expectauimus vnquā, verùm aliorum cauſa, qui melius ſunt affecti reliqua proſequamur.

De facultate prædictionum.

CAP. II.

PRAEDICTIONVM multiplex quoque, & varia vis exiſtit, propterea quòd ſcopos plurimos habet præſagiendi ratio, & multa ſunt inter ſe diuerſa, quæ ſua ſigna præbent ad ea, quæ futura ſunt, prænoſcenda. Nam & fines diuerſi, & ratio perueniēdi ad finem multiplex, non ſolum in ſummis generibus, ſed etiam ferè in ſingulis propria apparet. Non habent autem eandē facultatē ad hæc oſtendenda ſigna omnia: quum quædā nihil vnquā in hac re monſtrēt: alia ad omnia vim ſuam effundant: quædā in vno duntaxat id faciāt, eóque non omni, aut etiam in omni, & ſolo: quædam rurſus ſignificant ſuapte natura. Alia huiuſmodi vim alterius ratione exerunt, ſunt præterea quædam mediata, alia immediata. Non deſunt, quæ maximam facultatē obtineant: nonnulla quæ minorē, & alia quæ eadem ratione plura, aut diuerſo modo ſignificent, Sunt quę ſemper idem prænuncient, alia verò maximè diuerſa: inter quæ reperiuntur quæ etiam contraria in eodem ſtatu oſtendant, & ancipitem facultatem ſortiantur. Appellant porrò medici quæ nullam vim habent, aut contraria ſignificandi, aut ancipitē, neutra: quæ verò bonum finem ſpectant, bona: quæ malum, mala. Atquæ inter illa, quæ ſalutem ipſam præſagiunt, ſalutaria: inter hæc verò, quæ mortem prænunciant, lethalia. Quæ verò qualitatem ſolutionis, locum tempúſque declarant, ſimplici nomine non ſunt donata, ſed circūlocutione genus ſignorum, de quo agimus, exprimimus: veluti quum dicimus ſigna longitudinis, breuitatiſque morbi, vel quæ fidam vel infidam, perfectam aut imperfectam ſolutionem prædicūt, & quæ alui profluuium, aut ſanguinis fluxum per nares, vel

vrinæ copiam denunciant. Quæ verò difficultatem oſtendunt in his, quæ finem ſpectant, mala: ſi ſanitas finis ſtatuitur, alioqui bona dici poſſunt. Nam quæ longitudinis morbi in ſalutari affectu ſunt teſtimonia mala, bona verò, quæ breuitatis ſunt indicia: contra quæ proximam mortē prænunciant mala, aut etiam peſsima. Quæ verò eam retardari docent, bona quidem in eo genere, ſed non ſimpliciter, vt alia, quæ bonum finem ſpectant, cēſentur. Quinetiam quæ maximā vim habent, propriis nominibus, quibus eā agnoſcamus, pronunciantur: veluti quum optima extremè bona ſigna dicimus eſſe, quæ certiſsimam, & proximam ſalutem in morbis oſtendunt. Peſsima verò, vel extremè lethalia, quæ inſtantem mortem repræſentant. Dicentur etiam bona, quæ in ſanis probam ſanitatem, eámque diu duraturam præmonſtrāt: mala verò, vel peſsima, quæ futuri, maximíq; morbi ſunt notæ. At quæ ad multa vim ſuam ſpargunt, communia, alia verò propria, & peculiaria indicia dicūtur. Quæ autē ſubitā in morbis ſolutionē, & diem produnt, decretoria iudicatoria, & critica dicūtur. Reliquæ ſupradictæ differētiæ propriis nominibus carēt: Iam verò qualis ſit ſingularum rerū, ex quibus ſigna ducūtur, vis & facultas expendere oportet. Igitur conſtitutio ipſa nihil indicat eorum, quæ futura ſunt. Non enim propterea quòd ſanitas eſt, morbi ſunt expectandi, aut ſalus, eo quòd morbus: genera autem, differentiæ, & partes illius omnia oſtendunt quæ futura ſunt. Nam ſi perfecta ſanitas præſens eſt, morbi nullus metus: ſi morbus magnus, periculū de vita ſignificatur: ſi paruus expectanda ſanitas, ita mors, aut ſalus cōtinget: ſi acutus morbus eſt, excretio eſt vētura & ſubita mutatio: ſi acuta febris vrget, paulatim vero ſoluetur vlcus, & fractura. Fide ſolutionis benignus, infidæ malignus morbus eſt nota. Per aluum ſoluetur morbus, qui cū humore inteſtina torquet, obſtructio, quæ febrem cōmittit, priuſquā ipſa febris deſinet, morbi principium in grauioribus malis nec ſalutem, nec mortem promittit: declinatio ſemper ſalutē expectare ſuadet. Incrementum, & vigor nunc vnum, nunc aliud pronūciant. At nō ſemper ex rei eſſentia notas ſumere poſſumus ad id, quod futurū eſt, præſagiendū, propterea quòd aliquando intus latent morbi, aut tota ſubſtantia nocent, adeo vt eorum natura minime perſpici valeat, nec ſemper ſuapte natura

quum,

quum ſignificat,ſed etiam nonnunquam ſubiectæ materiæ ratione futuri euentus ſua exhibent indicia. Etenim apoplexia,& maxima vulnera ſuapte vi,& natura,periculū minantur;in debilioribus vero corporibus mediocres morbi, & minima etiam vulnera earum partium,quę principatum in corpore obtinent,ob ſubiectam materiam mortem præ nunciant. Propria autem vnicuique ſunt ſigna,quę ab illius eſſentia ſumūtur,& proxima,maximæq; virtutis exiſtunt, ſed nunc bonum,nunc malum pro natura affectus pollicentur:id tamen,quod ab initio oſtendere cœperunt,perpetuo monſtrant. Acutus ſiquidem morbus teſtatur perpetuò breue fore malum qualiſcunque ſit futurus illius exitus. Porrò diuerſa ſignificat eadem ratione,& eadem alio modo ſæpe monſtrat morbi natura: eo enim quòd maximus ſit morbus, mortem, eámque citò venturam prænunciat: quòd verò calidus ſit, vt febris, genus mortis ſignificat, quòd ſcilicet alterando temperiem diſſoluat:quòd verò in declinatione morbus ſoluatur,teſtatur ſine criſi ſolutionē fore, eámque fidam,vtpote tunc victa perfectè morbi cauſa. At verò cauſæ morborum in hac re ſigna præbent non quidem ſimpliciter,eo quod cauſæ,ſed quoniā huius,vel alterius generis,differentiæque exiſtunt. Non enim eo quòd vulnerantia morbum intulerunt,ſalutem,aut mortē præſagiemus, ſed quòd vehementes,paruæ,benignæ,malignæque extiterint:Salutarem ſiquidem morbū credimus fore,& citò venturam ſanitatem,fidámque ſolutionē,eámque paulatim,& non confertim,ſi leuiter vulnerantia,nullo infecto veneno, morbum pepererunt:Non ſalutaris,aut pernicioſus morbus expectandus eſt,nō qui corpus infeſtat, ſed qui præcipuas corporis partes occupat:ſi atra bilis morbum committit,ſuſpectam vitā habere oportet:ſi ex ſpiritu morbus natus eſt,tutiora,breuioráque omnia expectare oportet. Vbi ex calido humore morbus conſtat,ferè ſemper excretiones contingent. Naturæ autē robur,quæ morbos finire ſolet, omnia bona, & citò ventura,quantum in ſe eſt,pollicetur. Quæ iuuant cauſæ,indicia ſunt ſanitatis futuræ,quæ verò lædunt,aut mortem,aut longam ægritudinē prænunciant. Nec deſunt quidem ex cauſis ſine quibus notę,quippe aſtricta cutis,vrgente febre putrida,longum fore morbum indicat. Contrarium verò oſtendit,quæ rara eſt,& laxa. Habent

autem

autem eædem cauſæ vim ſignificandi in plurimis, veluti iuuantes, & lædentes, quæ multis morbis proſunt & obſunt, & materia ex qua plurimi morbi procreantur, quæque multis ſubiicitur, & illæ ſine quibus, & cũ quibus plurimi morbi gignuntur, intenduntur, minuuntúrque. Quæ verò ex robore, imbecillitatéq; ſumũtur, vbi diuerſus ſtatuitur finis, diuerſam vim capiunt: in eodẽ vero eandẽ ſemper retinent. Nam robur ſalutaribus celeritatem addit, perniciosos verò morbos tardat, idq; lethalibus omnibus, & ſalutaribus commune. Imbecillitas contraria ſignificat, quanquã tamen in his, quæ ad finem conſequendum pertinent, ſimilem nonnunquam in diuerſo fine facultatẽ oſtendunt. Vbi enim valida vis in corpore reſidet, ſi humor adeſt noxius cum excretione, vel abſceſſu, ſalus & mors contingit: atſi infirmæ vires ſubſunt, ſine his eadem euenient. Cæterũ quæ gignunt cauſæ, qualẽ vim habent, talem profectò in ſignificãdo præbent, communem ſcilicet multis, ſi multa gignere valeant, ſicut calor, qui inflammationes, febres, diſtillationéſque parit, oſtendere poteſt, quid in illis omnibus ſit venturum. At quæ vulnerant, contundunt, vt ſuapte natura vnũ morbi genus committere, ſic quid in eo expectare oporteat, duntaxat patefaciunt. Porrò ſua ſigna cauſæ ſemper exhibent, & efficientes, vel ſuapte natura: vel materiæ patientis ratione. Nã venena per ſe periculum minantur, vulnerantia non niſi quum partes quaſdã magni in corpore momenti percuſſerint. Mediata quidem ſunt in his ſigna, quæ à cauſis ſumuntur, quoniam enim leuem, aut grauẽ morbum ſignificant, ſalutis, aut mortis indicia fiunt, aliorũ autem immediata ſigna eſſe poſſunt. Nam quòd cito finiri debeat morbus, bilis ipſa (vtpote tenuis calidáque) ſi illius cauſa eſt, declarat. Habent certe magnã vim ad ſignificandũ cauſæ, ſed non propterea omnes certiſsimã: pollicentur enim vires validæ ſalutẽ, ſed non perpetuò Nam aliquãdo à grauiſsimis morbis tandem vincuntur, nec neceſſariũ omnino eſt ſalutarem fore morbum, quoniã aliquantulũ à remediis ſit alleuiatus, ſed æger, cui multa valde proſunt, is prorſus ſanabitur. Occidet verò ægritudo, quę ab omnibus offenditur. Perpetuò autem bona, aut mala ſunt ſigna, quæ à cauſis petuntur: bonũ etenim ſemper eſt vires cõſtare, & cauſas, quæ malum pepererunt, & fouent, paruas, benignáſq; eſſe. Contra

verò

verò malum,ſi vires ſubſunt infirmæ,& vehementes,maligmæq; morbi cauſæ extiterint. Oſtendunt præterea cauſæ queẽadmodũ ipſi affectus diuerſis rationibus, idẽ & eiſdem diuerſa. Nam ſi vehemens eſt cauſa,quæ mortẽ infert,peſſimum finem,eúmq; proximũ portendit:quia verò forte eſt putridus humor,qui morbũ facit,alterationẽ,aut vacuationem ſignificat,quæ mortẽ ſit allatura. Cæterũ in effectibus ipſis maior varietas cõſpicitur:nã actio læſa in ſanis morbũ indicat futurũ,in morbis verò nihil prorſus,niſi accedat differentia,id quod etiam excremẽtis cõtingit. Si enim ea mutata ſint à naturali conditione, valente adhuc homine,niſi corrigatur vitiũ,timẽdus morbus eſt,at eo præſente,nec ſalutis aut mortis illa ſunt indicia,ſed quæ vel multũ,aut parum à natura ſua recedunt. Igitur inter actiones quędã ſemper malæ,vt imbecillitas,ídq; etiã in omnibus:quędã verò, quæ nec bonæ,nec malæ cenſeri poſſunt,vt in febribus cubare in dextro,aut ſiniſtro latere:nihil enim id refert ad ſalutem aut mortẽ prædicendã:quædã verò partim bonæ,partim malæ,ídq; vel in eodẽ ſubiecto,eodémq; tẽpore,vel diuerſis. Sunt autem huiuſmodi functiones,vel deprauatæ ſolum,vel auctæ,vel triſtes,aut cũ imbecillibus cõiunctæ,bonum ſiquidẽ eſt,& partim etiã malũ,ſi is,cui antea omnium rerum deiecta erat appetentia,appetat,ſed res abſurdas:bonum etenim eſt,eo quod appetere incipiat,malũ quod aliena deſideret:malũ eſt delirare,& vigilia torqueri incipiẽte febre,at inſtãte criſi,malũ nõ eſt:vehemẽs ſitis in febricitantibus periculũ hyeme minatur:ęſtate verò ſalubrior,& minus periculoſa res eſt,ſicut etiam in calidioribus naturis ſecurior cenſeri debet,quàm in pituitoſis,frigidíſq; corporibus,quòd ſcilicet in illis minorẽ à naturali ſtatu euerſionẽ, & nonnunquã proximã criſim:in his verò nõ niſi vehementem morbi exceſſum,& periculũ prænuntiet. Cæterũ actiones nunc eodem modo plura,nunc diuerſo portendunt. Nã validæ in his,qui febre ardenti vexantur,non ſolũ ſalutem, ſed etiã eam proximã,& ſimul excretionẽ promittunt: Vndoſus pulſus nec ſalutis,nec mortis,ſed excretionis eius potiſsimũ,quæ per ſudorẽ fit,index eſt:reſpiratio verò quæ recto corpore ob difficultatẽ fieri cogitur, mortẽ,& ſuffocationẽ pariter pollicetur. Caligines autẽ quę oculis obducuntur,moleſtãte febre acuta,coctóq; noxio humore, excretiones

nes per ſuperiores partes præſagiũt: ꝙ vero rubra appareãt, quę circũferũtur, ſanguinis fluorẽ e naribus expectãdũ eſſe teſtãtur. Nõ omnes actiones in omnibus ſigna prębere poſſunt: nihil enim docet expulſio, vbi nihil expellẽdũ eſt, nihil motus naturalibus inſtrumẽtis affectis, explicat, propriæ tamen cuiuſq; functiones efficaciſsima fiunt indicia ad exitũ pręſentis moleſtãtiſq; affectus oſtẽdendũ. Ac quæ principalium partiũ ſunt actiones, aut ab his ædũtur, quæ vniuerſo corpori miniſtrãt, ſalutis, aut mortis ſigna certiſsima exhibent. Sic profecto quũ magna in pulſibus vitia, aut in ſenſationibus, aut ſanguificatione, vel reſpiratione apparent, mors ſine dubio expectãda eſt. Minus ſubeſt periculũ, ſi ambulatio, aut appræhenſio, vel alterius ignobilis partis actio eſt oblæſa. Significant quædã actiones ſemper, quæ ſcilicet cõtinuò fiũt, veluti coctiones, reſpiratio, & pulſus, quædã verò per interualla, quarũ quidẽ perpetuò nõ eſt vſus, vt ſomnus, vigilia, motus aliarũ partiũ corporis. Quædam rurſus ſuapte natura ſignificant, nimirũ quę in omnibus idẽ monſtrãt, quẽadmodũ perpetuũ deliriũ, quod vniuerſis periculũ minatur. Eandẽ vim in viris oſtendũt pulſus, & reſpirationis defectus, in mulieribus verò minus ſæpe ſubeſſe periculũ declarãt, quũ ex vteri ſuffocatiõe, peculiari illis vitio, hęc nõnunquã proueniãt. Mutãt ergo functiones ob materiam ſubiectã vim ſuã, & mediata vt plurimũ ſunt, quæ ex actionibus ſumũtur indicia, nã eo ꝙ corporis cõſtitutionẽ & cauſas monſtrent, à quibus proueniunt, futuri euentus teſtimonia fiunt. Iã verò etſi maximã vim habẽt ad ſalutẽ, & mortẽ, futuróſq; morbos ſignificãdos actionũ vitia, & perfectiones, nõ tamen par in omnibus eſt omniũ momẽtũ: ſiquidẽ in affectibus cordis pulſus, & reſpiratio cęteris pręſtãt, in cerebri morbis ſenſationes, volũtarię motiones, & principis facultatis officia maximã vim oſtẽdunt, attractiones verò, coctiones, & retẽtiones familiaris ſubſtãtię, & excremẽtorũ expulſiones, vtpote cõmunes ſingulis partibus, in omnibus vim ſuã oſtentãt, præſertim in hepatis, vẽtriculi, & venarũ affectibus, quę ſcilicet ad vniuerſi corporis vtilitatẽ huiuſmodi functiones exercẽt. Cæterũ quæ ab excremẽtis ſumũtur notæ, omnibus cõmunes nõ exiſtũt, quippe quũ in morbis, qui ſine humore cõſiſtunt, nihil docere valeãt, in quibus verò facultatẽ ſuã obtinẽt, nũc certa, nunc dubia ſalutis, mortis, &

denique

denique futuri euentus indicia præbent. Quæ enim optimè ſunt cõcocta excremẽta, aut quę ſaltẽ euidẽtes coctionis notas prę ſe ferũt, ſalutẽ, eámq; maturè pollicẽtur: quę verò cruditatis impreſsiones referũt, aut obſcurè ſunt cõcocta, incerti euẽtus, atq; etiã ſi diu perſeuerẽt, lõgioris morbi ſunt teſtimonia, quæ nõ ſolũ cruda, ſed etiã peſsimis qualitatib⁹ ſunt prædita, ſiquidẽ à præcipuis partibus proueniãt, vt vrinæ, ſputũ, & nõnũquã etiã alui excremẽta, mortis ſunt indices, alioqui corruptionis ipſius partis, aut certe morbi lõgitudinis, quẽadmodũ in vlceribus apparet, quæ virulentã ſaniẽ emittunt. Sunt autẽ mediata indicia, quæ ab excremẽtis ſumũtur, eo enim ꝙ corporis functiones primũ, deinde cõſtitutionẽ ſignificent, ſalutis aut mortis indicia fiunt: oſtendunt præterea nũc diuerſis, nunc eiſdẽ modis diuerſa: nã ꝙ bonis qualitatib⁹ ſint affecta, ſalutẽ, ꝙ verò copioſè, faciléq;, & per idoneos locos, atq; etiã opportunè excernãtur, proximã adeſſe ſanitatẽ promittũt. Cõcoctio, quę in illis apparet, vtrunq; eodẽ modo oſtẽdit. Nã vt Hippocrates dicere ſolet, coctiones ſecuritatẽ, & iudicij celeritatẽ præſagiunt. Ergo excrementa ex ſuis qualitatibus, quãtitate, excretionis modo, tẽpore, loco, & ordine nõ ſolũ ſalutẽ, & mortẽ, ſed etiam omnia, quæ de futuris prænoſcẽda eſſe diximus, manifeſtãt. Iã verò qualitates corporis, quæ à naturali ſtatu recedũt, in corporib⁹ adhuc ſanis futuri morbi ſunt indicia: at in eo, qđ morbo angitur, nõ niſi quũ plurimũ à naturali ſtatu abſunt, mortẽ minãtur, ſalutẽ verò pollicẽtur, vbi minus diſtãt, ſed nõ ſemper prænuntiãt eã cito venturã: qđ Hippocrates etiã in eo Aphoriſmo notauit, vbi ſcribit longos illis fore morbos, qui per febres haudquaquã extenuãtur. Color inter omnes qualitates certũ dat teſtimoniũ eius qđ futurũ eſt, quum omnibus, qui morti ſunt propinqui, natiuus corporis color plurimũ mutetur, aliis qualitatib⁹ vel minimũ à natura ſua euariatis. Ac etiã in nõnullis morbis maximi ſunt momẽti ſigna, quę ex colore ſumũtur: veluti in vlcerib⁹, vulnerib⁹, & regio morbo, vnde illud ab Hippocrate eſt ſcriptũ: malũ eſſe ſi flauus corporis color ꝑ febres acutas ante ſeptimũ reddat, ſalutẽ verò ꝓmitti, ſi poſtea id cõtingit. Quinetiã ſapor ſua prębet in hac re ſigna: nã ſi ſalſedinẽ referãt quę in ore cõtinent, longũ, difficilémq; morbũ ſignificãt: ſi verò amara ſentiuntur, breuiorem nuntiant. Nec illud quidẽ ignorari debet,

bet,nõ ſemper adeſſe,& ſæpius variari quæ ex qualitatibus nonnullæ petuntur rei futuræ notæ. Nam cõtingit nõnunquam lethalem in viſceribus cõtineri affectionẽ,nihil cõferente ad illius præcognitionẽ ſapore,aut colore, qui etiam per animi corporiſque perturbationes remittitur intendi-túrq;:gracilitas vero,quæ morbũ ſequitur, eo perſeuerante durat,nec momento vt color variari poteſt:ſunt porrò mediata omnia indicia,quæ ex qualitatibus ſumũtur:quoniam temperamenti,ſtructuræque corporis interuẽtu,quod venturum eſt,præſagiunt. At quæ ex ſimilitudine, & proportione ducuntur futurorũ teſtimonia,maximi certe ſunt momẽti:licet enim morbos ſalutem,mortẽ,illorúmque tẽpus,modum,qualitatẽ,& omnia denique,quæ de futuris pręcognoſcenda ſunt certò prædicere,ſi ſimilia in ſimilibus contigerunt. Sic profecto quum lethales graſſantur dyſenterię,eos, qui eiſdem temporibus hoc malo corripiuntur, aliorũ exẽplo qui perierunt morituros prædicimus,& ſudores, aut aliam excretionem decimaquarta,ſi ita in aliis euenerit, in febribus iiſdem expectandos eſſe credimus. Atq; hæc quidẽ ſatis de vi prædictionum,quòd ſi quæ præterea deſiderabũtur,aut in nonnullis euariabunt, ea in ſingulorum tractatione patebũt:ex his enim dũtaxat tradere voluimus, quod ars ipſa omnibus pollicetur,tum ſanis,tum ægris,tum conualeſcentibus,etſi exempla fere omnia ex morbis,quòd ſcilicet euidentiora eſſent,ac etiam ne omnia recenſendo ſuperflua prolixitate lectorem offenderemus, à nobis ſunt deſumpta.

Quæ à medico obſeruari debeant, ne præſagiendo erret.

CAP. III.

QVI rectè de ſalute,aut morte vel alia re futura præſagire ſtudet, debet imprimis diſtinguere & ſæparare ea, quæ ab extrinſeca cauſa proueniunt,ab eo,quod morbi,vel alterius rei, de qua agimus ratione contingit: quemadmodum Hippocrates in Prædictionibus ſuis admonet,faciem,quã depingit,minus periculoſam eſſe,ſi ob alui fluxum,vel vigiliam,aut alias huiuſmodi occaſiones,

quàm

quàm ſi ob febrem,acutũque aliũ morbũ accidat,deinde cuiuſque ſigni vires,& natura perpẽdenda, eo etiam authore, vt ſcilicet intelligamus,quid cõmune,quid propriũ,quid im mediatum,quid perpetuò rebus ſignatis adſit,quid vero per interualla reperiatur,quid item ſuapte natura,quid materię ratione ſignificet:quid præterea bonum ſit, quídue malum, quid reuera bonum,quid præter rationem huiuſmodi appareat. Nam quædam ſunt indicia ſpecie duntaxat bona, vel mala veluti quũ alleuiationes quaſdã putamus bonas eſſe, quæ tamen tales nõ ſunt,eo quòd præter rationẽ cõtingant, id quod optimè Hippocra.in Aphoriſmis prodidit,quũ ſcribit nõ eſſe fidẽdum alleuiationibus pręter rationem factis, nec pertimeſcenda mala.quæ temerè eueniunt,atque etiam in bonis,& malis notis,quid extremè malũ, vel bonũ : quid malũ,vel bonũ duntaxat,& mediæ inter hos naturæ : quid item ſemper bonum vel malum:quid indifferentem conditionem habeat:quid nunc bonũ,nunc malũ reddatur , & in quibus corporibus,& locis huiuſmodi putetur : quid finem oſtẽdat,quid tempus,modũ,qualitatẽ , locúmq; mutationis doceat. Ac(vt ſemel dicam)facultas omnis ſignorũ à medico prænoſcenda eſt,ſi modo rectè pręſagire velit. Iubet pręterea Galenus à prædicendi arte excludi , quæ raro eueniunt: expendenda vero eſſe,quæ perpetuò , vel ſaltem vt plurimũ vera ſunt comperta. Volumus enim (inquit ille lib. 2. Prorheticorũ)in pręſagiis perpetuò,ſi fieri poſsit,ſcopum attingere,quo fit,vt ſi quis centies animi ſentẽtia fruſtretur , bis ei ſuccedat ex voto,haud quaquam illius induſtria probari debeat,ſed idiota abiectior & contemptibilior putãdus ſit. Vnde ex ſignis,quæ ſemper,vel magna ex parte quod futurũ eſt,oſtendere conſueuerũt,præſagitio inſtituẽda. Omnia quoque indicia colligere,& inter ſe cõparare,ſingulorúmq; vim expendere neceſſe eſt ſi falli nolumus : nã ſi omnia vel bonũ,vel malũ portendãt,vel aliud cõmuni concordia denũ cient,certa omnino reddetur prædictio:ſin minus videndũ quæ plura,quæque fortiora ſint:ſi quidẽ bona malis fortiora,& plura fuerint,de ægro bene ſperandũ,cõtrà verò,ſi mala numero & viribus vincant. Quòd ſi par numerus fortè reperiatur,quæ maiorẽ vim habẽt,pręedictionẽ attrahũt:quòd ſi æqualis ſignorũ vis fuerit , maior numerus certa præbet futuri indicia:at ſi bona malis permixta vi & numero paria

videantur exercitato in artis operibus viro opus eſt, inquit
Galenus, qui ea ſæpenumero ſit contẽplatus, latentéſque ad-
huc quodammodo vincentis vires, & quid in ſingulis morbis
præualeat prænouerit. Quamobrẽ illud mirari licet, quod
ille ſcribit ſecundo Prædictionũ: ei ſcilicet qui liberari de-
bet à morbo, omnia bona ſigna adeſſe oportere, ſi verò mo-
riendum ſit, ſufficere ſi vnum adſit malum. Non enim neceſ
ſe eſt, vt ſalutaris morbus omnia bona ſigna habeat, nimirũ
quum videamus multos immo omnes, qui morbo laborãt,
mala multa neceſſario obtinere. Malum profectò eſt, ſi febri
citanti ab initio fluxus alui contingat, malum omnibus de-
lirium appetentia deiecta, actiones læſæ, non tamen ob id
mors ſequitur. Ita niſi ſignum malum ſolum tantæ ſit effi-
caciæ, vt alia omnia bona ſuperet, ex vno malo mortem non
prædicemus. Veluti ex pulſus defectu, vel alia quacunque a-
ctione neceſſaria ad vitam abolita, hominem mori neceſſe
eſt, ex vna verò aliarũ minimè. Quod ſi nec ratio, nec expe-
rientia ſtatim diſcernere valet quid præualeat, mora inter-
ponenda eſt. Nam quę ab initio obſcura, incertáque fuerãt,
tempore patefiunt: ſic enim per febres quum in primo die
ignoramus, an ſalus expectanda ſit, vel mors metuenda, ter-
tiam, quartã ſeptimámq; expectamus: quę tandẽ quod quę-
rimus denũciet. Nec igitur qui diligenter expẽdet nõ ſolũ
ſalutẽ, aut mortẽ, ſed omnia etiã quę futura ſunt, aut pręſen
tia adhuc exiſtunt, vel præterierunt (quantum ars noſtra
conſequi poteſt) agnoſcet, præuidebítque.

Qualis eſſe debeat præſagiendi ratio.

CAP. IIII.

VULGUS medicorum putat medicũ debere
quę futura ſunt prędicere, non certò, ſed dubiè
nimirũ quòd incertę ſint (vt aiunt) futurorum,
præſertim ſalutis, & mortis notę, tum etiam
vt ſe à calumniis vulgi vindicare poſsint, ſi
forte aliter contingat, quàm venturũ prędixerint. Quáob-
rem omnia bona ęgroto promittenda eſſe cenſent, aliis autẽ
omnia dubia, aut certè tunc potiſsimũ, quum de ſalute pro-
nunciandũ eſt, quos quidem ratio refellit: nam pollicitatio-
num modus etiã eſſe debet, ne nimiis fiat æger negligen-
tior, aut parcioribus in deſperationem adducatur. Ad quod
ſpectat

ſpectat, quod ſcribit Galenus medicos ſcilicet qui in periculoſis morbis pluſquã deceat ægrotos hilares, & immoderatę ſpei plenos reddunt, bifariam errare, vel quod in magnã peccãdi licentiam eos cõiiciant, aut morbũ geminent, dum triſtiores illi reddũtur, ſi forte in peius morbus labitur, aut vltra factam promiſsionem producitur. Ac nõ ſolũ quidem in magnis morbis, ſed in paruis, & omni denique corporis ſtatu bene promittere iuſtũ eſt, ſed moderatius his, quos licentiores putemus: liberalius autem, quos timidiores, & omnia vereri videamus. Dubiam autẽ non opportere eſſe prędictionẽ certiſsimũ eſt, quũ alioqui imperitus ſuæ artis putetur medicus, ſi non ea ita proferat futura, qualia medicinę ignari ſæpius euenire nouerunt. An non quęſo meritò contemnetur medicus, qui de ſalute dubitabit in eo, qui ſimplici tertiana, florente ætate, laboret? Quinetiam in grauioribus morbis, quorum euentus incertior eſt, medicũ oſtendere oportet artis ſuę vires, & certò prædicere quę ars ita iudicat expectanda: dubiè autem in quibus indicia ſunt incerta. Quid enim medicus plus alio, qui huius facultatis omnino ſit expers, conſequutus eſt, ſi in parte omniũ pręſtantiſsima quid præter vulgarem ſcientiã præſtare valeat, non docet? Nouerunt profectò etiam mulieres quali nutrimento, & ſępe quibus remediis ægroto ſit opus, vſu longo, & medicorũ conſuetudine doctę: at illud nunquã aſſequi poſſunt, vt ſalutem, aut mortẽ in grauioribus morbis, & in omnibus ſolutionis qualitatẽ, modum, tempus, & cætera, quę prędicendi ars medicis promittit, certò pręſagiant. In hoc ergo generoſos medicos aliis præcellere velim, in quo ars vulgarẽ opinionẽ ſcientiámq; ſuperat. An non certò Galenus in ſexto criſis diẽ & qualitatem pręnũciauit? an non idẽ in Eudemo pręſtitit, & inde magnã famã ſibi cõparauit, dum pręter omniũ expectationẽ prędixit fore, vt tribus quartanis media hyeme, & ab vna prius, quã ab aliis liberaretur? Dubia ergo omnia habeãt prędicendi artis ignari: qui verò vim illius tenent, ſemper quod ars aſſequitur, pręſtaréque poteſt pollicebuntur: hinc enim artis pręſtantia oſtenditur, fama cõparatur, & ęgrotis ſpes confirmatur, accreſcítq; obedientia: quibus nil melius, optabiliúſque in hac facultate nobis contingere poteſt. Illud pręterea addit Galenus in libro de Conſtitutione artis non abſolutè pronunciare debere medicũ quę

futura ſunt, ſed hoc adiecto ſi nullus admittetur error, vel ægrotantis, vel alterius rei cauſa. quòd quũ omnibus notiſsimum ſit, ſuperfluo etiã addi puto, neque enim medicina noſtra ea quæ temere accidunt, vereri, aut polliceri poteſt.

Eorum, quæ ſanis contingent ſigna.

CAP. V.

AN verò durabit, qui præſens eſt ſtatus, an mutabitur, & in quem, & à quibus, quãdo etiam, quomodo, & per quem locũ mutatio cõtinget, tradere tempeſtiuũ eſt. Id quod (vt generatim dicã) communia cõmunibus coaptando oſtendunt ſigna à prædictis fontibus, nempe ab eſſentia, cauſis, effectibus & ſimilitudine rerũ ductis: quæ autẽ in ſingulis eueniẽt, propriæ cauſæ, propria eſſentia, propriiq; effectus, & ſimilitudines monſtrant. Etenim eam, quæ præſens eſt, ſanitatem diu duraturã cognoſcemus ex propria illius eſſentia: proba ſiquidẽ tẽperies, quæ ſimilariũ ſanitatis eſſentia eſt, proba ſtructura totius corporis, & partium inſtrumentariarum vix diſſolubilem, diutiſsiméque, quantũ in ſe eſt, duraturam ſanitatem præſagiunt: id quod etiam oſtendũt cauſæ, quæ corpus efficiũt, conſtituúntque. Boni etenim humores, qui nec qualitate, aut ſubſtãtia ſunt vitiati, nec copia in corpore exuperant, decens conformatio, iuſta magnitudo, perfectus numerus, apta coniunctio, & vnio partium, totiúſque corporis vt proximiores ſanitatis cauſæ idem pollicentur. Quæ verò aſſumuntur, retinentur, & excernuntur, quæque à nobis fiunt, & extrinſecus adhibentur, vt remotiores cauſæ ſua præbent huius rei indicia. Nam ſi quis idoneis alimẽtis vtatur, moderatéque & tempeſtiue edat, & in cibationis ordine non aberrauerit, ac modum edendi ſeruauerit aptiſſimum, ſi præterea in bono aëre verſetur, idoneíſque lotionibus, vnctionibus, quæ ad ſanitatis conſeruationem adhiberi ſolent, vtatur: ſi probe corpus animúmque exerceat, & excrementa, vt expedit, expurgauerit, & denique in nullo illorum delinquat, quæ morbos parere poſſunt, is profecto diuturna integráq; ſanitate fruetur, quamobrẽ vulgus etiã miratur, ſi eos viderit in morbos labi, quos per ſanitatẽ inculpatè viuere cognouit. Corporis quoque conditio tanquã cauſa in qua mutationes fiunt, hoc modo idem ſignificat: ſi enim

enim perinde conſtructum corpus fuerit, vt nec ab internis, nec externis iniuriis facile lædatur: ita validũ, vt quæ lędendi vim habent, vel arcere, vel immutare, vtiliáque reddere valeat, & ab his, quæ iuuant, commoda omnia capiat: vt bene ſanum, ſic firma, diuturnáque ſanitas prænunciatur, longiorémque vitam huic fore ſperandum eſt. Confert & habitus corporis ad præſentis rei præcognitionem: ſiquidem quadrata corpora diu durant longa ſtatura, & obæſitas matura ſenectute conficitur, quemadmodum profectò ſicca, frigida, calidáque natura: contra vero maximè longæua, morboſa tamen vbi plurimum humor exuperat, putatur, quę humida eſt. Ad hoc genus ſignorum, quod à cauſis ſumitur, pertinent quæ ex aſtrologia petuntur indicia. Nam ortus, occasúſque, & fœlices, infœlicéſque aſtrorum aſpectus, & eorundem progreſſus, regreſſus, & ſtationes, ac (vt breuiter dicam) ſyderum omnium natura, & vis longam aut breuem, integram aut morboſam vitam pollicentur: propterea ſcilicet quòd illa noſtrum corpus immutent, aptúmque reddant ad diuerſas mutationes ſubeundas, quæ ſigillatim proſequi noſtri non eſt officij, nec operis. Iam verò ex effectibus hoc modo ſigna capiuntur. Etenim viuidus floridúſque color, integri ſenſus, apti validíque motus, mollities corporis, certa qualitas, & copia excrementorum, quæ à ſingulis partibus excernuntur, atque ab vniuerſo corpore expirant, validæ actiones, & denique quæ corporis conſtitutionem ſequuntur tanquam effectu, quum recte habent, probam teſtantur fore ſanitatem quæ etiam diutiſsimè huiuſmodi perſeueret. Contra verò qui male ſunt conſtituti, quique intus latentes morborum cauſas continent, & in externas iniurias irruunt, ac ita ſponte morbos quærũt, quíq; ab omnibus vel plurimis facilè læduntur, pauca verò ſentiunt ſibi commoda, & aduerſo cœlo ſunt nati, infirmíq; natura ſunt, & malis qualitatibus affecti, quotúmq; excremẽta, & alia corporis opera à bona conditione euariant, ij certe morboſam ducent vitam, atque immatura morte rapientur. Nec illud quidem abſurdum eſt eadem prædicere quòd ſimilia in ſimilibus contigerint, quomodo lõngam fore & ſalubrem vitam iis prædicimus, quorum parentes incolumes vixerunt, aut alij, quos natura, & omni alia conditione his, de quibus agimus, ſimillimos nouimus.

Notæ morborum, qui in ſingulis euenient, & cauſarum, quæ eos parient.

CAP. VI.

PORRO ſi corpus optima ſanitate eſt præditum, non alios expectare oportet morbos, quàm quos ætatis curſu caloris vis, depaſto humore, infert. Vnde in his morbis, quos mors ſequitur, ſiccitatis exceſſu ea cõtinget, nullis vnquã antea morbis affectis huiuſmodi corporibus. Quòd ſi deteriore conditione donatũ eſt corpus, ex diuerſa illius natura intelligemus quoſnã morbos in ſingulis expectare oporteat. Qui enim ita affecti ſunt, vt in eorũ cõpoſitione calor exuperet, in illis ardentes, tertianæque febres, calidíque alij morbi vt plurimũ proueniunt, Frigidi cõtra in eo timẽdi qui frigidus ſit. Hinc longis morbis ſenectus, acutis adoleſcentia floridáq; ætas magis patet, quòd in illis frigus, in his verò calor vincat: ſic humida natura putridis morbis diſtillationibus, fluxionibus, & deniq; iis, quos hæ, ſuperfluúſque humor pariunt, erit obnoxia. In quibus verò ſiccitas ſuperat, febres acutas, alui ſiccitatem, marcorẽ vereri oportet. Eodem planè modo ſi cui malè figuratæ ſunt partes, vel aſperitas, aut læuitas adeſt, aut error aliquis in meatibus, cauitatibúſq; corporis cõſpicitur, ſi in magnitudine, aut numero aliquod eſt vitium, ſi malè collocatę partes, aut perperam cõnexæ, eius generis morbi expectandi, ad quod naturalis cõditio inclinat. Quinetiam cauſæ, quæ corpus cõſtituunt, tales vẽturos morbos nũciant, qualis eſt illarũ vis, & natura: ſi enim humorum multitudo redũdet, præſagiemus morbos, quos multitudo concitat, inflammationes ſcilicet, caloris extinctiones & oppreſsiones, obſtructiones, febres cõtinẽtes, aut lõgas, etſi qui alij huiuſmodi ſunt. Quòd ſi qualitate nocent humores, ſimiles illi morbi contingent, calidi, ſi calidus, frigidi, ſi frigidus, benigni, maligni, ſi talis humor extiterit. Igitur ſi ſanguis abundet, anginas, pleuritides, aliáſque partium inflammationes, diarias, continentéſq; febres, ſanguinis profluuia ventura prędicemus. At ſi bilis abundat, phrenitides, arquatus morbus, ignis ſacer, herpes, ardentes tertianæque febres, capitis dolores frequenter expectandi. Quòd ſi atra bilis grauis eſt, cancros, elephan

elephãtiaſim, furorem, melancholiã, quartanas errantéſque febres vereri oportebit. Pituita verò exuperante prædicemus fore, vt naſcantur œdemata, ſcirrhi; febres quotidianę, capitis ſtomachíque grauitates: & aquam inter cutem ſi eadem, vel aquoſus humor nocet. Iam verò ſi remotiores cauſas illarúmque vim expẽdamus, licebit etiam ex illis notas aliquas capere ad futuros morbos prænunciãdos. Nam ſi laborioſam quis vitam degat, timendi ſunt morbi, quos caliditas, ſiccitáſque gignit. Si violenter ſe in vita exerceat, iji, qui compoſitionem inſtrumẽtariarum partium corrũpunt. Quòd ſi quis externis iniuriis ſeſe libenter exponat, veluti qui in bello verſantur, præſagiemus huiuſmodi homines illos morbos incurſuros; qui ob vnionem vitiatã proueniũt: ſicci morbi eos conficient, quos libidinoſus amor angit: ac (vt breuiter dicam) in aliis omnibus perſpecta vi agentium cauſarum, quales morbi prouenturi ſint, præuidebimus. Nã & aſtra ſuos morbos inferunt, & indicant: ſiquidem Sol calidos morbos portendit, Luna humidos & putridos, Saturnus frigidos, Iuppiter & Venus præſagiũt morbos vẽturos, quos ſanguis parere ſolet, Mars ſiccos admodum & calidos procreat. Mercurius autem pro varia cõiunctione cum aliis aſtris varios morbos denunciat. Sic ſydera cœlo hærentia eos morbos teſtantur venturos; quos gignere poſſunt, veluti Canis author & teſtimonium eſt calidorum ſiccorúmque morborũ: quæ verò ſtellæ in capite Arietis reperiũtur morbos ſignificant venturos, quos Mars & Saturnus gignũt: At Vergiliæ, Lunæ Martíſque morbos referunt. Idem de aliis vnuſquiſque docere poteſt, qui aſtrologiæ non ſit ignarus: ne cogamus nos ſingula, quæ alterius potius ſunt quàm noſtræ facultatis, hoc loco ſuperfluo labore recenſere. Nec nõ etiam iuuantes, lædentéſque cauſæ ſua ſigna in hac re præbent: nam quæ lædunt, tales fore morbos oſtendunt, qualis eſt illarũ vis & natura: quæ verò proſunt, cõtrarios ſibi morbos prænunciant: ſic enim prædicemus calidos in iis morbos orituros quib⁹ calor obeſſe, frigus verò prodeſſe ſolet. Nec deſunt indicia ex materia ſubiecta deſumpta: aſtricta ſiquidem corpora morbos portẽdunt, qui ob cohibitã trãſpirationem naſcũtur. Laxa, & rara eos, quos nimiũ effluuiũ excitat: quæ verò anguſtos viſcerũ meatus ſunt ſortita obſtructionibus & aliis malis, quæ ab his proueniũt, erunt ob-

noxia. At obeſa & craſſa corpora acutis morbis, vt difficultati ſpirãdi, attonito morbo, repentinæ morti, fluxionibus, & putredini erunt expoſita. Contra verò gracilia febribus ardentibus, calidiſque aliis, & ſiccis morbis patẽt. Iam verò ex qualitatibus corporis hoc modo indicia ſumuntur: nam pallidos bilioſis morbis, nigros melancholicis, liuidos vel cum quodã ſplendore nigros, aut qui æruginis colorẽ referũt, malignis: benignis autẽ morbis ſubiectos putamus, qui vel rubrum, vel candidũ, aut ſubpallidum colorẽ obtinent, duros, & aſperos nobis prædicere licet in ſiccos morbos ſæpius lapſuros: eos verò à quibus putridus odor expirat, veluti qui hircorũ neſcio quid redolent, expectãt morbi magni & putridi: Illos autem infeſtabunt mala, quæ flatus procreare ſolent, in quibus ſonitus ſentiuntur, vnde flatuoſi, colicis doloribus frequenter corripiuntur: ſi amara apparere cõſueuerunt, quæ guſtu percipiuntur, bilioſos morbos expectare oportet: ſi acida cũ acrimonia, vel acerbitate quadã melancholicos, ſi verò acida, ſalſa, inſipida, dulcia ſunt, pituitoſos vereri neceſſe eſt. Cæterum actionũ vitia quinam morbi vẽturi ſint, præſagiunt: nam vehemens appetentia vbi calor natiuus infirmus eſt, admonet expectandos eſſe morbos, quos cruditas, corruptióque humorũ gignere poteſt: qui autem ſomnolenti ſunt, capitis grauitates, deſtillationéſq; in ſubiectas partes ob redundantẽ pituitam experientur. Contra verò plus iuſto vigiles minantur deliria, furores, melancholiam, & morbos totius corporis ex crudo vitioſoque alimẽto natos. Languidi, paruiq; pulſus cordis morbos, eóſq; frigidos expectandos eſſe admonent. Qui improbè concoquunt in hepate nutrimentũ, expectent febres putridas, ſcabiem, humores varios in corpore, gracilitatem, & alia denique mala, quæ malè peractam ſanguificationem nutritionémque ſequuntur. Ac (vt breuiter dicam) actiones debiles auctæ, deprauatæ, moleſtæ, ſingulis propriæ, quænam mala vniuerſum corpus, ſinguláſque partes affligent, docebunt. Excrementa vero, aliáque opera, quę in corpore fiunt: idem certiore etiã cognitione teſtantur: ſi enim minus quis excernat, quã par eſt, morbos ex multitudine ſuſpectos habere debet: ſi plus, accident morbi ex ſiccitate: ſi bilioſa, vel pituitoſa redduntur excrementa, huiuſmodi affectus venturos credendũ eſt, qualia ſunt ipſa excremẽta. Si ſanguis ſæpe fluit,

morbos

morbos verebimur, qui eũ redundantẽ comitantur: ſi verò immoderate, hi qui ex illius defectu proueniũt cõtingent: ſi caro, pinguedóque plurima procreatur, obſtructiones, calo riſque natiui extinctiones minatur. Nõne verò ex ſimilitudine notas quaſdã etiã ſumemus? quãdoquidẽ vulgus quoq; diuinare ſolet eos articulari morbo, & calculo aliiſque hæreditariis, vt vocãt, morbis obnoxios fore, quorũ parentes, & cognatos ita affectos antea nouerũt. A quibus verò cauſis quilibet in morbũ prolabetur, partim iam dictũ eſt, partim quod ſcilicet deeſt, ſummatim ab iiſdem fontibus, ductis ſignis, hoc modo explicabitur. Igitur corporis cõditio, & natura, tanquã materia ſubiecta id in primis ſignificabit. Qui enim ſuapte natura ſunt calidiores, prompte à calidis patiẽtur: difficilius verò à frigidis. Qui rara ſunt textura, ab externis iniuriis ſuos morbos, vt plurimũ, experiẽtur: aut etiã ab internis, ſi ob nimiam diſſolutionẽ mala ea proueniant. Sic etiã graciles externo frigori, & calori maxime ſunt expoſiti, Contrà verò quos pinguedo, corporíſque moles grauat, infeſtabũt magis ægritudines, quas internæ iniuriæ cõmouent: quod pariter his cõtinget, qui adſtricta duráq; ſunt cute. Quibus aũt iufirmus eſt vẽtriculus, his cruditas omnia fere mala excitabit, ſi intẽperatus lien fuerit, aut anguſtiores meatus habuerit, quis nõ putabit in huiuſmodi corpore plurimos morbos ex atra bile venturos? Præterea vitæ conditio tanquã author morborũ idẽ monſtrare poteſt: ſiquidẽ in ocioſis ex pituita morbos verebimur: ex bile in negotioſis hominibus: ex atro verò humore in iis, quos ſuperfluæ curæ animi, corporíſque labor nimius cõficiunt. A vulnerãtibus, extrinſecúſque irruentibus, & laborioſa vita morbos ſuos expectẽt, quibus placet militaris vita, & belo indulgere. Ac vt paucis dicã, ex iis, quæ aſſumũtur, geruntur, extrinſecus occurrũt, excernũtur, & retinẽtur quænam erũt internæ, tum externæ, qualéſq; ſingulæ morborũ futurorũ cauſę, tum ex propria eorũ natura, & vi, tum etiã quatenus iuuãt, aut lædũt (ſiquidẽ morbi expectãdi ſunt ab iis, quæ obſunt, ab aliis vero minime) quantũ medicina præſtare poteſt, intelligemus. Idẽ pariter teſtantur corporis qualitates: nã pallidus color pollicetur bilem plurimos morbos pariturã, niger atrã, ruber ſanguinẽ, albus pituitã: Sic ſane reliquæ qualitates, cauſas futurorũ morborũ monſtrabũt: veluti excre-

menta ipſa, quæ à naturali cōditione, ſubſtātia, qualitate, & copia euariāt. Robur poſtremū, imbecillitáſque partiū nõnihil huius rei prædictionē iuuāt: quippè externæ partes imbecillæ, externis iniuriis potiſsimū ſunt obnoxiæ, internæ verò infirmæ ab aſſumptis, & retētis, emiſsiſq; excremētis potius lædūtur. Liceret tamē adhuc ex aſtris & ſimilitudine vtilia ſigna colligere. Admonet enim aſtrologia, vt quidam natationes, nauigationes, & deniq; aquæ adhæſum euitent: alij verò ignē fugiāt, alij bellū, alij aliud, ex quibus morborum occaſiones, & vitæ diſcrimina oritura præuidet. Nuper verò natos, & parentibus ſimillimos ab illis arcemus, quæ parentibus nocuiſſe didicimus.

Signa, quæ docent, quomodo gignetur morbus, & à quibus potiſsimum partibus in alias decumbit.

CAP. VII.

ILLVD ſequitur explicandū ex iis, quæ ſanis euenient, quomodo morbi in illis gignentur, & quas partes primum aſficiēt. Id quod in primis natura, & vis cauſarū, quæ morbos parere debent, oſtendēt. Quæ enim vehementē facultatē lædendi noſtra corpora ſunt ſortitæ, veluti vulnerātia, cōtundentia, calor, frigus humorū fluxiores, nunciāt ſubitā fore morborū qui naſcentur generationē. Contrà verò quæ obtuſiorē ad agendū vim obtinēt, vt humectantia, exſiccantia, nonnunquā etiā exulcerans humor, qui paulatim in corpore ſuccreſcens carnem erodit, ægritudines pariunt quæ ſenſim pullulāt. Tarda eſt morborum generatio, quos atra bilis, & pituita committit. Prompta, & facilis eorum, quos flaua bilis, ſanguis, & ſpiritus concitant. Quinetiam valida, robuſtáque corpora, vt diutiſsimè morboſis cauſis reluctantur, ita paulatim morbos contrahunt, & vix ſtatim ſuccumbūt. Contrà planè quàm infirma, & mollia, quæ ſtatim à noxiis quibuſque rebus vincuntur, morbiſque ſubito corripiuntur. Qualitates verò corporis, & excrementa, quæ teſtantur qualis ſit eius conſtitutio, & quæ potiſsimum cauſæ obeſſe poſsint, idē pariter prænūciant. Qua rōne etiā Aſtrologia, & quæ ex ſimilitudine duci poſſunt notę, idē teſtātur. Iam verò ex eiſdē fontibus ſigna hauriemus, quæ docebūt, quis

quis nam in corpore locus morboſas cauſas primò excipiet, & contractos affectus fouebit, aut aliis præterea communicabit. Nam ex cauſis efficientibus quædam ſunt, quæ externas partes inuadunt, morbóſque per eas internis membris pariunt, veluti lotiones, vnctiones, vulnerantia, contundentia, frangentia: quædam verò reperiuntur, quæ primò affectis internis malum tranſmittunt ad reliquas, cuius generis ſunt, quę aſſumũtur, & egeruntur. Nec deſunt quæ vtrinque ancipiti vi læſiones ſuas inferunt, vt aër ambiens qui inſpiratione intus aſſumitur, & extrinſecus adhæſu & contactu nocet. Alia præterea ſunt, quæ vnam partem potiſſimum infeſtant, à qua reliquæ læduntur, vt apricatio, quæ capite primùm affecto, febrem, ſparſo calore ad interna viſcera, committit. Idem quoque docet propria ſingulis viuendi ratio. nam qui piſcationi incumbunt, ferè cutis, neruoſiíque generis, partium vitio, vniuerſum corpus morbis grauant. Qui verò literarum dulcedine capti ſe ſtudio & cogitationibus conficiunt, vitiato primùm ventriculo, & labefactata coctione in reliquis partibus varios morbos experiuntur. Docet etiam Aſtrologia quibuſdam periclitari caput, aliis thoracem, aliis aliud membrum, quod aſtra morbis maxime obnoxium minantur: quæ itē facilè læduntur, maléque ſunt affectæ partes: veluti quæ calidiores, frigidiores, rariores, denſiores, imbecilliores, aut alio modo malè comparatæ, illæ omniũ primæ morbos excipere ſolent: quos poſtea aliis impartiuntur: quod in iis vſu venire videmus qui podagra conflictari ſolent: qua præeunte ferè ſuccedunt reliqui omnes morbi, qui corpus male habent. Qualitates, excrementáque corporis, & alia opera, quæ in eo fiunt, indices huiús etiam euentus euadunt, quæ quoniã ferè eandem tractationem cum iis, quæ partem affectam oſtendunt (quandoquidem id quæritur, quænam pars primo afficietur, illic verò quæ ſit affecta docentur) prolixius non proſequar: vtpote quæ iam quum de ſignis demonſtratiuis ageremus, vberius à nobis ſunt tradita.

Inſtantis, tardiúſque venturi morbi notæ.

CAP. VIII.

QVANDO verò venturi ſint morbi, ignorandum non eſt: quandoquidem ex hac cognitione præſeruationem, victúſque rationem plurimum variari (vt antea oſtendimus) contingit. Id autem oſtendent eadē genere indicia. Nam conſtitutio corporis, quæ multum à naturali ſtatu euariat, inſtare morbos prænunciat. Nam quis proximā non agnoſcet eſſe febrem, ſi in vniuerſo corpore vehementiorem æſtum inſolitum percipiat? Contrà verò longius abſunt morbi, ſi minus offenſa eſt corporis compoſitio. Idem præterea teſtantur cauſæ, quæ corpus conſtituunt, & regunt. In quibus enim præter modum humor exuperat, in illis morbos maximè in pueritia vereri oportet, reliquæ verò ætates ſalubriores ſuccedent. Vbi autem ſtatim in ortu præpollet calor, iuuentus morboſa expectanda eſt, reliquum autem vitæ tempus ſine morbis tranſigetur. Si frigus ſuperat, onuſta morbis ſenectus adueniet, in prioribus ætatibus integra conſtante valetudine, id quod etiam continget vincente ſiccitate. At ſi calor, & humor vnà excedunt, in dies morbi expectandi ſunt. Eſt enim putredini, variiſq; morbis ex minimis etiā quibuſq; occaſionibus expoſita huiuſmodi natura. Sic planè in aliis cōiugationibus qualitatū intelligere nos oportet, morbos eo tempore potiſsimum orituros, in quo quidē earum vis præualet: incolumem verò fore ſanitatem quando ea à contrariis exoluitur. Quòd ſi plurimum huiuſmodi cauſæ mediocritatem excedunt, proximi morbi iam ſunt teſtimonia: Quinetiā Aſtrologia, quæ nouit, quid, quādóve aliquid pati corpus valeat, & quid lædere poſsit, admonet proſpiciēdum eſſe certis ætatibus, annis, diebus etiā & horis ſaluti corporis, quo tempore ſcilicet aſtra morbos minantur. Prębet & materia ex qua morbi gignuntur ſua in hac re indicia. Eos enim æſtiui morbi expectant, quibus bilis grauis eſſe ſolet. Hyeme maxime morbi contingent, ſi moleſtat pituita. Autumno, ſi atra bilis in corpore exuperat: vere autem male habebunt, qui ſanguine redundāt. Nec deſunt quidem notæ ex ſubiecta materia ductæ. Nam quibus pedes ſunt infirmi veluti his, qui podagra torqueri conſueue

ſueue

ſueuerunt,aut qui laxo,raróque ſunt corpore, illos ver,& autumnus vehementius grauiúſque afficit: Qui verò male affectum caput,& thoracem ſunt ſortiti,hyeme potiſsimũ morbos vereri debent. Ad quod genus ſignorum pertinẽt, quæ ſcribit Hippocrates in aphoriſmis, ætates ſcilicet ſingulas certis anni temporibus bene habere,in aliis autem deterius affici,& morbis cõflictari. Nam quoniã ætates docent,qualis ſit ſubiecta natura,ideo quo tẽpore morbi venturi ſint,teſtantur. Aëris autem temperies, venti,cœli deniq́ue omnis ſtatus, præterea quę aſſumuntur,retinentur,excernuntur,geruntur à nobis,& extrinſecus afficiunt,ac reliqua vitæ conditio,tempus,quo morbi naſcuntur,præſagiunt:vel tanquã cauſę eorũ effectrices,vel quòd oſtendant ſubiectã materiã aptam natámq; eo tempore pati. Atqui iuuantes,lędentéſq; cauſę hoc modo quod quęrimus,patefaciunt. Qui enim pręter conſuetudinem facilè à familiaribus etiam rebus offenduntur,inſtare morbos portendunt: Alij vero quibus nihil obeſt,nullo tẽpore morbos verẽtur. Cæterum ex affectibus qui corporis conſtitutionẽ ſequuntur,ſigna in hac re pariter capiũtur. Nam appetẽtia alimenti intenta,vel diſſoluta,aut quæ nõ ſeruat cõſuetum tẽpus, aut ad abſurdos cibos fertur,aut ordinẽ,& modum peruertit. Item coctiones,attractiones,retentiones, expulſiones, ſomni,vigiliæ,motus,principes functiones,nutritio,animi motus,&(vt breuiter dicã)omnes actiones,quæ à nobis obeuntur,auctæ,debiles,deprauatæ,triſtes,plus vel minus vitiatæ iam inſtare,aut longius abeſſe morbos portendunt. Eodem pacto quando color à naturali ſtatu euariat,& odores abſurdi percipiuntur,aut flatus,& ſtrepitus plures, aut pauciores iis,qui ſecundum naturã contingere ſolent:eduntur adhæc ſalſi,vel amari,aut alterius qualitatis alieni ſapores,durities item,mollities,aſperitas,lęuitas,& reliquę omnes qualitates iam aduentantis morbi ſunt indicia,quando plurimum à naturali conditione recedunt,alioqui longius diſtare morbos prædicunt:Veluti etiam excrementa,& alia corporis opera plura,pauciora,intẽſa, remiſſa,qualitatibus mutata aut alio quocunque modo ab eo, quod eſt ſecundum naturam aliena. Poſtremò idem declarant quæ ex ſimilitudine,& proportione eruuntur notæ. Hac enim ratione prænunciamus venturos certis temporibus morbos,certíſque

que locis,quos ſcilicet ſimilimos putamus illis,in quibus eadem contingere ſolere prænouimus. Sic quidem in adoleſcentia,vel iuuentute,aut alia ætate bene,vel male habituros natos credimus,quorum parẽtes iiſdem temporibus perinde affecti fuerunt.

Indicantia ea,quæ in conualeſcentibus ventura ſunt.
CAP. IX.

AN verò qui conualeſcit, in morbum relabetur,vel non,& ſi id cõtingat,in quem,quóve modo,& tempore recidet,& à quibus tandẽ recidiua naſcetur,ſigillatim tradere oportunum eſſe duco. Itaque in primis morbi natura doceri poteſt,ſi expectanda recidiua ſit,vel non: ſiquidẽ morbi nonnulli ſunt,vt errantes,malignæ,inordinatæque febres,quæ ſemel ablatæ,rurſus redire ſolent:alij vero,qui fideliter ſoluti,nunquam reuertuntur,vt diaria,ſynochæ febres,& alij huius generis morbi ordinati,& benigni. Cauſæ præterea,quæ morbos pariunt,idẽ monſtrant. Quippe illi,quos venena,quæque vehementius agunt,procrearunt, repetere conſueuerunt. Alij vero non item,qui ſcilicet à benignis,mitioribúſq; cauſis ſunt nati. Atra bilis,varij,mixti, multi,craſsi,viſcidi,peruerſique humores recidiuã pollicentur. Sanguis,pituita dulcis,vel inſipida,pallida bilis,& qui nullam malignã qualitatem acceperunt, ſimplicéſque exiſtunt,quiq; nec copia hominem grauarunt,nec lentore aut craſsitie ſunt præditi,contrariũ potius indicant. Vnde ver, & hyems,primáque æſtas morbos ſine metu recidiuæ pariunt. Autumnus autem vix aliquem liberauit, qui ſæpius in morbum nõ ſit relapſus. Ducuntur propria quædã ſigna ad id ſignificandum ex ſubiecta materia,quæ patitur. Nã in bene conſtituto corpore morbi gigni ſolent,qui ſemel curati,omnino abeunt,contra vero in male affectis,qualia ſunt, quæ prauis humoribus,malóque habitu ſunt prædita(quæ Græcis nominibus cacochyma,& cachectica nominamus) recidiuam ſæpius expectabimus:oſtẽdunt & hanc differentiam corporis partes,ſiquidẽ nerui,aut oſſa laborant,aut occulta aliqua pars eſt,quæ planè per morbum tractari nõ potuit,metuenda recidiua eſt:in carne vero & externis partibus quæ oriuntur mala, ſemel repulſa penitus recedunt,

quæ

quantum ſcilicet loci natura exigit, quod in omnibus intelligi volumus, nimirum quum in ſingulis quid vnumquodq; ſuapte natura poſsit, expendamus. At cauſæ iuuantes, & lædentes hoc pacto id præſagiunt. Qui enim morbi à paucis remediis iuuabantur, à multis autem lædebantur, vt malignam ſuam naturam prodebant, ſic profectò timendũ eſt, ne quum putantur curati, rurſus redeant quibus autem omnia proderant, quique commodis remediis, vel naturæ beneficio ita ſunt expulſi, vt nihil morboſum in corpore ſit relictum, veram conualeſcentiam, & futuram ſanitatem pollicentur. Pari ratione qui in ipſa ſunt conualeſcentia, & ab omnibus, vel multis adhuc læduntur, pauca autem ſentiunt, quæ proſint, rurſus periclitantur: eorum autem res in tuto eſt, quibus pauca nocent, conferunt verò plurima. Alij verò, qui nec artis, aut naturæ prouidentia curati ſunt, aut certè non eo modo, vt curationis recta ratio exigit, vtplurimum reuertuntur. Sic ſanè in febribus recidiuam prædicemus, ſi abſque coctione, aut excretione illæ abierint, aut ſi hæc etiã contigerunt, non tamen facta ſunt, quantum natura morbi exigebat: nec eo tempore, vel modo, & ordine, nec per eum locum, nec per ea remedia, vt oportebat. Quamobrem ſi materię portio, vel alterius cauſæ, quæ morbum committebat, aut ſi etiã morbi reliquię ſuperſunt, aut ipſa morboſa diſpoſitio ſubeſt, adhæc ſi in die non decretorio & aduerſo cælo infauſtiſq; ſyderibus morbi expulſio facta eſt, ſuſpectã cõualeſcẽtiã, & ſalutẽ habere oportet. Si cui hepate phlegmone affecto profluxit ſanguis ex nare ſiniſtra, qui malũ ſuſtulit, recidiua in eo eſt verenda, quòd per cõmodum locum nõ ſit ſanatus. Si non niſi paulatim ægritudo ſolui poteſt, adhibitis verò remediis vehementiſsimis nonnunquã ſublatus videtur, ſed eo quòd in curationis modo ſit erratũ, rurſus periclitatur ſalus. Quum verò bilioſos, vehementérque calidos per calefacientia medicamẽta vacuamus, educto humore, conualeſcit quidẽ corpus, ſed calorifica vis in mẽbris ab ineptis medicamẽtis derelicta recidiuã portẽdit. Atque hæc omnia id teſtari videntur, quòd aliquid oſtendant adhuc in corpore ſubeſſe morboſum, vnde illud Hippocratis: quæ relinquũtur in morbis recidiuas facere cõſueuerũt. Porrò morbi effectus hęc pariter mõſtrãt. Si enim in cõualeſcẽte corpore morboſę qualitates, actiões morboſę, & excremẽta, aliáq;

opera multum à naturali ſtatu mutata appareãt, recidiuam prædicere poſſumus. Sic profectò iis, qui in conualeſcentia natiuũ colorem recipere nequeunt, & diu ſicciores, ſqualidioréſque perſeuerant, qui itẽ vix edunt, aut pluſquã oportet, vel aliena, & abſurda expetunt, aut nõ eo tẽpore, modo, & ordine, quo debent, aut dormire nequeũt, vel profundis, turbulentíſque ſomnis, & intempeſtiuis corripiũtur, ſi malè ſperant, & non ſatis alleuiatos ſe ſentiunt, ſi ad motũ pigri, & difficiles, ſi præterea excrementa emittunt duriora, molliora, plura, pauciora, nec per locos conſuetos, & importunè, aut ſi male concoquitur cibus, hæc omnia recidiuã minantur: præſertim ſi multũ ab eo, quod eſt ſecundũ naturã, euarient, & nullo modo, aut parũ admodũ in melius proficiant, ídque multo magis adhuc ſi quid deterius in dies illis contingit. Recidiuas præterea vereri neceſſe eſt in morbis publicè graſſantibus, ſi in multis qui ſemel euaſerãt, eas iam accidiſſe nouimus. A quibus vero cauſis reuertentur morbi, aut ſalus continget eadẽ genera ſignorũ docebunt: Maligni etenim morbi, malignęq; illorũ cauſę ab his, quæ derelicta ſunt in corpore, recidiuam fore pollicẽtur: At benigni benignęque cauſæ non niſi à malo victu, & erroribus qui poſt partam ſanitatem cõmiſsi fuerunt, idem docent. Veluti his contingit, qui in conualeſcentia omne genus mali nutrimẽti expetunt, & antequam vires ſint confirmatæ, ſolita officia aggrediuntur, vel alio modo delinquunt. Quod ſi quid morboſum intus adhuc latet, ab vtriſq; cauſis morbus prouenire poterit. Si actiones, & excremẽta, & reliqua corporis opera iam ferè ſimilima ſanis fuerint in eo, qui cõualeſcit, eos qui repullulabunt morbi, nõ ab his cauſis, quæ priorem pepererunt, ſed ab erroribus cõmiſsis vẽturos prædicemus: cõtrà verò ſi accidẽtia, quæ priorẽ ægritudinẽ comitabãtur, perſeuerẽt, eo propulſato, recidiua cauſa erit, quod ex ea relictum eſt. At ſi omnes, qui ſimilibus morbis, aut eodẽ tempore laborarunt in morbos relabantur, hoc euidẽs teſtimonium erit recidiuã futuram non ob errores aliquos, ſed ob antecedentẽ affectũ, qui idẽ in ſimilibus præſtitit. Tẽpus autem, & modũ, quo in morbũ relabetur, aut ſanitatem, priſtinúmq; robur aſſequetur qui conualeſcit, eadẽ teſtabuntur indicia. Nã ſi illa, quæ recidiuã portendũt, exceſſus magnos oſtendunt, nõ longè poſtea, & confertim eã venturã ſignificant:

cant:alioqui paulatim,& id quidē poſt multos dies: natura verò ſanitas ſequetur,ſi minus à naturali cōditione corpus abeſt. Iam verò genus morbi futuri ex eiſdē notis depræhēdimus,ſiquidē maligni morbi quales antea fuerūt, aut ſępe etiā deteriores redire ſolent,vt elephantiaſis,quæ ſanata putabatur,eadē repetit,benigniores autē,aut nō iidē,aut certe mitiores redeunt quēadmodū videmus ſæpe poſt continuas febres intermittētes gigni,& ex duplici intermittente vnā redire,alia penitus extincta:ex his vero rarò continuas procreari,niſi malignæ fuerint,quę paulatim etiā interna viſcera pertinacius afficiant,omnéſq; humores corrūpant. Vlcus cū malè inducta cicatrice recrudeſcit, idē qui prius morbus reuertitur. Ex febre autē nonnunquā ſuccedit hydrops. Cauſæ morborū quādiu eædem ſunt,& eiſdē locis continentur eoſdem procreabunt morbos:vbi vero mutātur,diuerſos omnino à prioribus gignent:quomodo eos,qui tertianis febribus diu infeſtati fuerūt,aduſtis iam humoribus,in quartanas,illis ſolutis relabi non rarò videmus. Quòd ſi ab erroribus,malóque victu in morbū rurſus cadere quis periclitatur, ſiquidē illi ſimilē vim cauſis,quæ morbū prius excitarunt,obtinuerint, ſimilis priori morbus expectandus eſt, alioqui diſsimilis,& talis omnino,qualis cauſarū vix extiterit. Præbet & materia ſubiecta ſuas etiā notas:nam qui ob anguſtum,maléque conformatū thoracem ſanguinem regerunt eo cohibito,ſi recidiua expectatur,eundem quoque affectum venturum præſagiemus. A iuuantibus, & lædentibus cauſis,præterea qualitatibus corporis excrementis, & actionibus ſigna ſumi poſſe ad idem prænunciandū clarius eſt quàm vt doceri debeat. An non etiam ſimilitudines aliquid conferunt?quandoquidem nō incerta coniectura pronunciare licebit eos,qui expectantur morbi,prioribus ſimiles,aut diſsimiles fore,ſi idem in ſimilibus naturis, ætatibus,anni temporibus contigiſſe didicerimus.

Quæ oſtendant quem finem ſit habiturus morbus.

CAP. X.

SCRIBIT Galenus tertio de Criſibus ex ſpecie, magnitudine,& more morbi illius exitum dignoſci. Verum non ab his tantū, nec immediatè,ſed ab eiſdem à quibus alia vniuerſa indicia hæc etiā pe-

tuntur: quũ enim ſalutares illi ſint, qui vel à natura, vel arte vinci poſſunt, lethales autem, qui naturæ vires & artis preſidia ſuperant: tertij vero generis, qui nec plane vinci, nec vincere valent, oſtendet id imprimis natura morbi, quippe diaria febris: & omnes aliæ intermittentes ſuapte natura ſalutares exiſtũt, apoplexia fortis exitialis, quemadmodũ & hydrops. Periculoſi omnes, qui continuò hominẽ exercent, qui incerti, maligni, quíque recidiuas parere ſolẽt. Elephantiaſis, cancer in parte ignobili, deſtillationes in ſenibus, podagra, calculus, comitialis morbus, eius generis ſunt, quod nec perimit, nec curatur vnquã, ſed ad mortem vſque hominẽ comitatur. Atqui vulnera, vlcera, intemperaturę, luxationes, fracturę & reliqui morbi huiuſmodi vbi magnitudinẽ inſignem aſſumpſerint, lethales euadunt, alioqui ſalutares fiunt. Quamobrem tunc optimè ſcribit Galenus tertio de Chriſibus, cũ recte iudicaturum, an morbus hominẽ extinguet, vel potius propelletur, qui ſcilicet morbi ſpeciem, magnitudinem, & morem, atque hunc potiſsimũ ſpectabit. hęc enim omnia ad morbi eſſentiã ſpectant, & inter morbi quidem differẽtias illæ potiſsimũ, quę ex magnitudine, & more ſumuntur, in hac re maximi ſunt momenti: ſiquidem ex continuis, & intermittentibus, ordinatis, vel ordine carentibus, & aliis ferè omnibus differentiis eſt inuenire quoſdã morbos, qui perimant: alios, qui ſine periculo hominem vrgent, qui verò maligni ferè omnes vitã adimunt, niſi eã partium ignobilitas tueatur. Afferuntur & notæ ex morbi partibus, & progeſſu: nam vt Celſi verbis vtar: longus morbus quum penitus inſedit, quoad difficultatem pertinet, acuto par eſt: & acutus quidem, quo vetuſtior eſt, longus autẽ quo recentior, eò facilius curatur. Cæterum cauſæ morborũ idẽ hoc modo oſtendunt: leues ſiquidem, benignæ que effectrices cauſæ ſalutares morbos prænunciant: vehementes autem, & malignæ pro illarum exceſſu vel mortalem, vel incurabilem: ex atra bile morbi procreantur, qui vel occidũt, vt difficultas inteſtinorum, & malignæ febres. vel incurabiles permanent, vt elephantiaſis. mania, melancholia: ſanguis perpetuò, aut exitiales, aut ſalutares gignit morbos, quod oſtẽdũt partiũ inflãmationes, carbũculi, ſynochę febres quæ nunc perimũt, aliàs verò ſanantur. Ex ſpiritu, qui cũ ſanguine in venis & arteriis continetur, proueniunt morbi fere

rè omnes ſalubres. Licet ex materia ſubiecta notas alias ducere. Nã in corporibus peſsime affectis, & imbecillis, aut lethales, aut qui nullo modo, vel ægre admodũ curentur, morbi naſcũtur. Neruis inflicta vulnera, aut occidũt, aut incurabilem effectum relinquere ſolent. Ac etiã in quibuſdam locis idem morbi, ſalutares, in aliis lethales euadũt, aut nunquam curantur: veluti vlcera, quę ſi pulmonẽ afficiant, hominem tollunt: quũ verò in aliis partibus conſiſtunt, remediis cedunt: ſic cordis & ſepti tranſuerſi vulnera perpetuò occidunt, cerebri autem vt plurimũ, veluti inflammatio, quæ in coxa ſemper ſanari ſolet: fluxiones, quæ ad crura, & articulos ferri conſueuerunt, hominẽ non deſerunt, nec tamẽ extingunt. In aliis verò partibus qui excitãtur tumores ſemel curati redire haud quaquam conſueuerunt: periculoſiores quoque ſunt morbi, qui in profundioribus corporis locis, quàm qui in ſuperficie verſantur, & qui principes partes, aut ab illis ortas, aut vniuerſo corpori miniſtrantes, quàm alias, quæ alterius ſunt conditionis, infeſtant. Præterea ſanãtur morbi, qui remediis facile iuuantur, quibúſq; ſuppetũt optima auxilia: perimũt vel inſanabiles remanent, qui à nullis vincuntur, quibúſque remedia deſunt idonea. An nõ etiã Aſtrologia, ꝓ ſpectis morborũ cauſis portẽdit morbos quoſdam certis temporibus, certóque vitæ tempore ſalutares fore, aut lethales: aut qui ſemel contracti, nunquã poſtea abigi poterũt? validæ etiã aut infirmæ corporis facultates tanquã cauſæ, quæ morbos diſſoluunt, & abigunt, hoc idem teſtantur: quippe quũ mors expectanda ſit, ſi in graui affectu debiles vires ſubſunt: ſalus autem ſperanda ſi valide exiſtũt. Inſanabilis verò affectus, ſi æquale eſt pugnantiũ robur. At effectus morborum hoc modo ſuas dant notas. Leues enim in actionibus noxæ, & in qualitatibus excrementiſque corporis permutationes ſalutem præſagiunt: mortem autem, vel incurabilem morbum eadem ſignificant, quũ plurimũ à naturali ſtatu euariant: nam hac ratione perpetuum delirium, infirmi motus, abolita concoctio, retentio, cohibitæ expulſiones, aut ſuperfluæ humorum euacuationes, præſertim ſi illi familiares homini extiterunt, vt in ſanguinis immoderato profluuio ſæpe accidit, aut omnino alieni fuerint, veluti ſi vrinæ ſubiugales in febribus acutis, aut oleoſæ, vel nigræ, vel liuidæ, aut alia pernitioſa qualitate preditæ reddã-

tur, quæ etiam ſi ſupprimantur, vel omnino, vel poſteaquam excerni cœperunt, veluti quum ſanguis in delirio per nares emanare cœpit, deinde protinus ſiſtitur, hæc omnia mortem prænunciant, ac multo quidem magis ſi in die decretorio, & in acceſsionis fine, ac per ineptos corporis locos emittantur. præterea quum morbus facile fertur, ſalutem pollicetur, quum verò difficille, periculoſus exiſtit. Securior item eſt, qui à grauiſsimis morbis euaſit: at ille ſollicitari debet, cui vel nouum eſt laborare, vel leuiſsimos affectus antea grauiter tulit. Poſtremò ſi quos nouimus liberatos, aut peremptos, ductis ex ſimilitudine indiciis, prædicemus alios eiuſdem naturæ, qui eiſdem afficiuntur malis, eodem tempore, eodem modo vt illos habituros. Ac ad hæc quidem genera facile vnuſquiſque referre poterit, quæ Hippocrates in Epidemiis, & Galenus ſparſim enumerant, quum docent à quibus ſigna ſumantur ad ſalutem, aut mortem præſagiendam, & non ſolum ex hac methodo prædicere licebit ſalutem, aut mortem in acutis affectibus, de quibus illi ferè ſolum egerunt, ſed etiam in aliis omnibus, ſi ſumma, quæ poſuimus capita, diligenter excutiantur, & ad vltimas vſque ſpecies perducantur. Si enim quis nouerit, qualis ſit cuiuſque morbi natura & vis, qui ſcilicet lethales, qui ſalutares, aut alterius generis exiſtant, & in quibus & quando huiuſmodi potiſsimum cenſeri debeāt: deinde quæ, quali ſue ſit facultas cauſarum, quæ ægritudines gignunt, augent, & fouent, quid item iuuare: aut lędere ſingula valeat, quid vnumquodque ſine periculo, aut cum eo pati poſsit. Adhæc ſi nouerit quid actionum vitia, qualitates corporis, & excrementa in ſingulis malis portendant. Poſtremò quid ſimile, aut diſsimile exiſtat illis, qui finem morborum iam ſunt aſſequuti, is profectò (quantum homo conſequi poteſt) exitum morbi præſagiet: certò quidem, ſi id ars promittit, alioqui vt fieri poteſt. Non enim (quemadmodum etiam ſcribit Hippocrates) in omnibus ſunt certæ notæ ſalutis, aut mortis ſed in aliquibus ob morbi naturam dubiæ, quin & alio modo prædictionis certitudinem in hoc variari contingit: de qua quidem re antequam ad alia progrediamur, tempeſtiuum eſſe duco, vt pauca dicamus.

In quib

In quibus morbis ſalutem, aut mortem certo prædicere liceat.

CAP. XI.

GALENVS in libro de Conſtitutione artis imprimis excipit morbos, qui ex humoribus temerè nullôq; ordine per corpus vagantibus cõſiſtunt. Vnde in Aphoriſmis ſcribit Hippocratẽ in lõgis morbis præſagiis fidere: in acutis verò nõ in omnibꝰ, ſed aliquãdo falli pręcognitionẽ, idq; accidere ob ſubitã in iudicatione permutationẽ: & quia nõnunquã humor noxius ex vno loco ad aliũ trãsfertur, excipit pariter eos in libro de Conſtitutione, in quibus ſalus, & mors ab externis cauſis prouenit, veluti quæ à tumultu, canũ latratu, nũciis ingratis, aut iucũdis, & cæteris huiuſmodi cõmittuntur: Quæ quoniã caſu, & fortuna contingunt, arte cõprehendi nequeunt, nec ea, quæ eorũ ratione ventura ſunt præuidere poſſumus. Tradit prætera libro ſecundo de Natura humana incertã prædictionem reddi in morbis, qui paulatim gignuntur, eo quòd illi non habeant manifeſtam generationis ſuæ cauſam. Contrà verò qui ex euidentibus occaſionibus ortum obtinent repentinum, præſentionem, certam admittunt: quoniam, inquit, quæ ſit, & quanta in his cauſa, facile cognoſcitur: colligit tandem in libro de Cõſtitutione artis in morbis, in quibus non amplius diffluunt humores, ſed locum vnum occuparunt: atque etiam in his, in quibus per vniuerſum corpus vnà cum ſanguine excrementa abſque immodica multitudine deferuntur, nos tutò prædicere poſſe quorſum iturus ſit morbus, ſi modo excrementi naturam nouerimus, & nihil extrinſecus adueniat, quod iudicium corrumpat: Quo quidem loco, vbi ſe artis totius ſummam tradere pollicetur, eos amplius non excipit, quos aliis locis à certa prædictione excluſerat: nec etiam quod cõmune omnibus eſt, docet. Si enim in his non licet certò prędicere ſalutem, aut mortem, in quibus ſubita per criſes mutatio contingit: non licebit profectò futura præuidere, quando per vniuerſum animal excrementa cum ſanguine deferuntur, propterea quòd huiuſmodi morbi per criſes vt plurimum mutari finirique ſoleant. Si præterea ob ſubitam in criſibus mutationem contingit prædictionem corrũpi, non

licebit, me hercle, in aliquo morbo acuto, aut paucis admodum ſalutē, aut mortē pręſentire, nimirū quòd illi omnes ferè per criſim ſoluantur, & periculū hoc quod ex ſubita permutatione cōtingit, ſecū adferāt. Omittit ad hæc eos, quos alibi excepit morbos, qui ſcilicet paulatim gignuntur à cauſis haudquaquā euidentibus, quorū incertū euentū fore ſcribit. Quòd ſi ita res habet, cōcedat illud quoque oportet incertiorē in morbis longis quàm in acutis fore prædicendi rationē, quū hi quidē ab occultis fere cauſis illi: hi verò à manifeſtis proueniunt. At ſi genera omniū morborū inſpiciamus, inueniemus etiā non omnes cōprahēſos, qui certa præſagia nō admittunt. Nā in morbis perfidis, vt ſæpe in peſtilētia cōtingit, nec humor ab vna parte in alias decurrit, nec ſuperflua multitudine exuperant cū ſanguine excremēta, ſúntque firmati aliquo in loco humores, veluti quum bubonem excitāt. Quinetiā à manifeſtis cauſis originē ducūt huiuſmodi morbi, & multa ſigna bona habent, ob venenoſam tamen humoris naturā præſagitio corrumpitur. Præterea in omnibus, in quibus ęqualis eſt pugna inter morboſas cauſas, naturæ, remediorúmq; vires dubiā reddi prædictionē neceſſe eſt. Quoties enim, quæſo, per morbos æqualia bona ſigna malis exiſtunt? & interim incerti ſumus qualis ſit futurus morbi exitus, donec alterius vis pręualeat, & victoriæ ſuæ ſigna euidētiora præbeat. Quamobrē reiectis nōnullis morbis ex his, quos à certa prædictione excipit Galenus, additiſq; illis, qui ab eo prætermittuntur, in quibus medicum fallit cōtingit, putauerim equidē in illis, qui ab humoribus temerè vagātibus nullámq; firmā ſedē adhuc habētibus cōſiſtunt, nihil certū prædici poſſe, donec humor firmā ſedē ſibi parauerit, niſi forte leues ſint motus, paucúſq; humor: tunc enim ſalutē prædicere poſſumus: quippe quū occidere nequeat, etiā ſi is in quācunq; partē feratur. Excludēdi quoque ſunt maligni morbi, in quibus vel omnia, vel plurima ſigna bona apparēt, mors tamē improuiſa, & inopinata ſuccedit: queadmodū quoſdā vidimus febricitātes, qui vrinas, & alia excremēta optimè cōcocta reddebāt, víxq; febricitare putabātur, tamē ob morbi malignitatē, quę ſeſe in exiguo, crebróq; pulſu, & lingua arida abſq; ſiti oſtēdebat, tandē extincti ſunt: quos certe oēs medici iudicaſſent euaſuros, ſi bonorū ſignorū multitudinē, & vim ſpectaſſent. Qui verò ex his

ſtatim

ſtatim naturā facultatémq; ſuā produnt, medicū fallere nequeunt: quādoquidē occidunt, ſi inſignis malitia fuerit alio qui anceps iudiciū redditur. Atqui eos excipere, in quibus ſalus, aut mors ob externas occaſiones cōtingit, nō videtur ad artē pertinere: quia nō aliter de ſalute, aut morte pronūciat medicus quàm eo expēſo, quod à nobis prouenit. Quis enim quæſo medicum aberraſſe putabit ſi in morbo, quem prædixit ille fore ſalutarem, ex ruina domus mors accidat? Neq; etiā eos remouere à certa prædictione neceſſe eſt, qui per criſes finiuntur. Nam etſi ſubitæ per criſes mutationes fiunt, translato ab vna parte in aliā humore noxio, ſi quis tamen naturā ſuperiorē eſſe morboſis cauſis antea preuiderit, ſalutē certò venturā nunciabit: propterea quòd validior natura per loca cōmoda humores noxios quos ſuperauit, deducit & expellit: quū verò imbecillior eſt morboſis cauſis ſuccumbit etiā ſi per cōmodiſsimū locum viā illis quærat. Ad hæc in morbis, qui ab internis cauſis, & nō ſolum in his, qui à procatarcticis naſcūtur, prædictiones certæ euadunt, præſertim vbi morbus aliquantulum proceſsit, vt mora cauſæ illius vis & natura pateſiat: etſi tamen euidentiora ſigna ſumantur à genere cauſarum, quæ morbos intulerunt in his, qui à procatarcticis quàm qui ab aliis ſunt nati: alia autem indicia, quæ à morborum eſſentia, effectibus, & aliis cauſis capiuntur æquè certa in his, vt in aliis putanda ſunt, vt firmam ſatis cognitionem futuri euētus præbere valeant. Igitur ſi omnes complecti voluerimus morbos, in quibus prædicto variari poteſt, eos ſuſpectos habebimus, qui maligni, peruerſíque ſunt, quorū preterea cauſæ nondū firmā ſedem ſunt ſortitæ, vel ignotæ, & in quibus dubia adhuc eſt victoria, plurimúmque poſſunt externi errores: minus quoque tuta prædictio eſt in morbis, quos internæ cauſæ excitarūt: vel cum humorum expulſione ſalus paratur, aut mors ſequitur: item quum internæ partes laborant, vel morbus ipſe magnus eſt: nam qui maximus, vel minimus omnino exiſtit, certiores habet mortis ſalutíſq; notas. Certior quoque eſt in morbis intermittentibus quàm in continuis, vnde illud Hippocratis: febris quocunque modo intermittat, periculum abeſſe ſignificat tam in longis quàm in acutis: ſiquidem vt ait Celſus, in illis deliberationi tempus patet.

Qua ratione ſolutionis qualitatem præſagire liceat.

CAP. XII.

QVALITATIS ſolutionis nomine, vt obiter antea admonuimus, intelligere volumus an fida vel infida, facilis aut difficilis, obſcura vel euidens, indicata vel abſque ſignis, bona vel mala, perfecta vel imperfecta futura ſit ſolutio: quæ quidẽ Galenus in criſib⁹ requirit libro primo de Diebus decretoriis. Nos tamẽ, qui generalẽ, cõmunémque omnibus morbis, & non his duntaxat, qui per criſim diſſoluuntur, tractationẽ profitemur, hęc in vniuerſis morborũ ſolutionibus notanda, & prædicenda eſſe operæpretiũ eſſe ducimus. Ac vt imprimis prædictorũ nominum vis, & vſus innoteſcat, paucis id expedio. Vocat itaq; Galenus Infidã ſolutionẽ, quũ morbi recidiua cõtingit: Fidã autẽ, quæ ſine recidiua eſt. Periculoſam autẽ ſiue difficilẽ, quæ cũ ſymptomatis grauibus accidit: Tutã verò & facilẽ, quę ſine illis euenit: Obſcuram quæ citra excretionẽ vel euidentẽ abſceſſum prouenit, Indicatã, quæ in priore aliquo die fuit oſtenſa. Bonã, quæ ad ſanitatẽ peruenit, contrà Malam quæ ad mortẽ terminatur. Abſolutã & perfectã definit, quæ ex morbo nihil relinquit, Imperfectam, ex qua aliquid morboſum adhuc ſupereſt. Inter quæ profectò nonnulla ſunt, quæ probare nequeo. Nam fidã cum perfecta cõfundere videtur, ſiquidẽ quę perfecta eſt ad ſalutem mutatio, vt omnes morboſas cauſas abſcindit, ſic nunquã recidiuã minatur: & ea, quæ ſine metu recidiuæ eſt, perfecta omnino exiſtit. Quis præterea negabit ſolutiones, quæ per ſingulas exacerbationes febriũ contingũt cocto iam humore, agentéq; natura fidas eſſe, quum tamen nõ omnes ita morbum finiant, vt nunquã poſtea redire poſsit? Adde quòd hac definitione tunc ſolum intelligere poſſumus, quæ fida, infidáque ſit mutatio, quũ recidua acceſsit, aut illius timor iam prorſus eſt ſublatus: at multo antea medicũ id præcognoſcere neceſſe eſt, vt fida parta victoria ſecurus in ſanitatis cõſeruatione, & reſtauratione verſari, aut imminentẽ recidiuã arcere cõmodis præſidiis valeat. Quamobrẽ fidam appellarem ſolutionẽ, quæ naturæ, vel artis beneficio paratur: infidam verò, quę nõ ab his contingit,

ſed

ſed morbi ratione, veluti quũ natura irritata à morbo, crudo ſcilicet adhuc humore, excretiones tentat, quæ morbum minuere videntur, qui tamẽ poſtea violentius inſurgit. Eſt igitur fida ſolutio vera, & nõ ſimulata, quæ ſecundum rationem cõtingit. Sic etiã Hippocrates in Aphoriſmis alleuiationes fidas vocat, quæ cum ratione, infidas verò quę præter illam cõtingunt, cuiuſmodi ſunt (vt Galenus ipſe interpretatur libro ſecundo Prorrheticorũ) quæ artis vel naturæ auxilio aut abſque illo faciliora leuioráque ſunt reddita, quæ enim ſolutio à natura, vel arte fit, fidelis eſt, quæ verò morbi ratione, aut alio modo temere cõtingit, neceſſario infida putanda eſt. De periculoſa autem, ſiue difficili, vel tuta, & facili idẽ plane cũ Galeno ſentimus, queẽadmodũ de obſcura, euidẽti: indicata, & ea, quæ abſq; prioribus indiciis facta eſt: At malam nõ eam vocarẽ, quę omnino ad perniciẽ tendit: nã potius lethalem hanc appellarem, quippe quũ excretiones, mutationéſque alias quæ in morbis acutis ſexto die cõtingunt iudicemus malas eſſe, nõ tamẽ propterea omnes mortem inferant. Mala ergo ſit, quæ grauiorem reddit corporis ſtatum, bona, quæ leuiorẽ facit: Salutaris quæ ſalutem parit, pernitioſa & lethalis, quę mortẽ infert. Eſto ea perfecta, quę morboſum nihil relinquit, quæ ferè omnes alias in ſe cõplectitur. Nam bonã fidámque omnẽ perfectã ſolutionem eſſe oportet, vix autẽ huiuſmodi eſt, quæ difficultatẽ cõiunctam habet: Ac vbi dies decretorij ſpectari debent, & noxius eſt humor, euidentẽ, indicatámq; eſſe neceſſe eſt, quæ ſit futura perfecta. Quinetiam ea requirit omnia, quæ Galenus vigeſimo Aphoriſmo primi libri cõmemorat, vt ſcilicet vacuatio potius fiat, quàm excitetur abſceſſus, & quòd noxius humor excernatur, ídq; per partes idoneas, adſitque cõcoctio, & in die decretorio mutatio cõtingat, quámq; poſtea ſequatur alleuiatio, faciliſq; tollerantia. Veruntamen quũ perfecta, imperfectáq; mutatio reperiri etiã poſsit, quũ morbus homini vitã adimit, ſiquidẽ nõnunquã ea plane ſublata videtur, veluti in vteri ſuffocatione cõtingit, quum tamen ſalus poſtea ſequatur, perfectã huiuſmodi mutationẽ vocabimus, quæ prorſus hominẽ extinguit: imperfectã autẽ, quæ cũ aliqua adhuc ſpe ſalutis euenit. Iam vero harũ omniũ ſolutionum prædictiones tradendę. Igitur fidam, aut infidam fore oſtendet morbi natura. Sunt enim quidã morbi, qui naturę,

aut artis beneficio perpetuò ſoluitur: nunquā verò ob morbi irritationē quēadmodum diaria, & tertiana febris, in quibus fidas, veráſq; ſolutiones polliceri poſſumus: alij autem qui magni ſunt, aut maligni potius, cōtrariū nūciāt. Sic etiā quum morbi in declinatione abeunt, fidas ferè ſemper mutationes fore intelligemus, victa ſcilicet morboſa diſpoſitione: aliud verò timēdū eſt, ſi in prioribus tpibus cōtingat. Paruæ benignęq; cauſæ fidas mutationes faciūt: infidas autem vehemētes, aut malignæ, cuiuſmodi eſſe ſolent quæ in male affectis corporibus contingunt mutationes. Illæ verò fidæ exiſtunt, quæ proueniūt in corporibus optime à natura cōparatis. Præbet quoque ſuas notas materia ex qua morbi procreātur, ſiquidē ex ſanguine nati fidelitatē pollicētur: atra verò bilis, variiq; humores cōtrariū potius ſignificant. Mediam quodāmodo naturam habent bilis, & pituita, fidas etiā eas expectabimus in morbis, qui remediis, naturæque beneficio ſunt adiuti, & propulſati: infidas autē quibus remedia nō adhibentur, & nihil, aut vix aliquid prodeſt. Idem mōſtrabunt morbi effectus: ſi enim in morbis, qui cōcoctionem deſiderāt, ea procedat, ſi qualitates, actiones, & alia, quę in corpore obeuntur, victoriā naturæ, artique polliceantur, fidam quoque mutationem teſtabuntur. Illudque ſpem noſtram præterea cōfirmabit, ſi alios iiſdem morbis, eodémq; modo affectos, eaſdē mutationes expertos cognouerimus. Cæterum facilem ſolutionem promittunt parui benigniq; morbi, difficilem autem magni aut maligni. Quemadmodum paruæ, benignæque cauſæ illud, hoc verò malignæ & vehementes nunciāt. Hac quidem ratione ægritudines acutæ per criſim, id eſt ſubitā difficilémq; mutationē diſſoluūtur. Diariis autem facilis ſolutio cōtingit: quòd illa in magnis morbis & ex magnis cauſis, hęc vero in paruis & ex minimis proueniat. Quapropter ſymptomata, iuuātes, lædentéſq; cauſæ, & ſubiecta materia, quæ magni, parui, benigni, maligniq́ue morbi ſunt indices facilem quoque, aut difficilem fore mutationem declarabūt. Addit facilitatem vis corporis valida, quæ omnia mitigare poteſt, difficultatem verò parit, quæ infirma exiſtit. Quinetiā corporis varia cōditio nunc facilitatem nunc difficultatem pollicetur. Nam ſi ſudor expectatur, facilis adueniet ſolutio in raris mollioribuſque corporib⁹, difficilis in his, quę cōtrario modo ſunt affecta.

cta. Pari ratione tales ſolutiones, mutationéſque ſperabimus in illis, quos perinde vt alij, quibus eadem cõtigerunt, affectos didicimus. At ſolutionem obſcuram, vel euidentem oſtendent, quæ criſim monſtrant futuram cum excretione, vel abſceſſu, aut ſine illis venturam: de qua re quoniã poſtea agemus, non eſt quòd hoc loco verba faciamus. Quoniam verò indicata cognoſcitur ſolutio ex coctionis notis, quæ in diebus oportunis apparuerunt, nec maiore artificio eſt opus, propterea illius notis prætermiſsis ad alias accedemus. Bonam igitur oſtendunt quæ ſanitatem pollicentur, aut leuiorem corporis diſpoſitionem reddunt: malam quæ vel mortem inferunt, aut grauiores affectus efficiunt. Quare quæ ſalutem, aut mortem prænunciant, has quoque mutationes, & eas, quæ ſunt planæ ſalutares, & pernicioſæ, manifeſtabunt. Porrò perfectam ſolutionem, quæ ſanitatem reſtituit, prodet natura morbi. Siquidem diaria febris, & omnes alij, qui benigni ſunt morbi, quum ſemel deſinunt, nihil relinquunt, quod noui morbi occaſio eſſe poſsit. In malignis nihil perfectum polliceri licet: ad hæc cauſæ morbi idem oſtendunt. Nam benignæ, paruæque cauſæ quæ morbum gignunt, facilem, fidam, omníque modo perfectam ſolutionem repræſentant: contrarium verò quæ malignæ exiſtunt: proba corporis conſtitutio bona omnia ſperari iubet: improba imperfectionem potius minatur. Qui facilè iuuantur morbi, verè, facilè, fidelitérque ſoluuntur: quibus autem nihil, aut pauca proſunt, hi contraria portendunt. Idem teſtantur fore morbi effectus: etenim validæ corporis actiones, bonæ in humoribus coctiones, quæ in diebus iudicatoriis inſignes mutationes faciunt, ipſáque etiam excrementa pauca, & bonis qualitatibus prædita. Poſtremò probę corporis qualitates, & alia opera, quæ naturam morboſis cauſis dominari docent, id oſtendent, eóque maximè eam perfectam fore ſperabimus, ſi ſtatim ab initio morbi, aut non longè poſtea omnia optima indicia conſpiciuntur. Necnon ea quæ in aliis ſimilia contigerunt, ſperandam eſſe perfectam, aut imperfectam ſolutionem præmonent.

Signa longæ breuiſque valetudinis
CAP. XIII.

LONGVM morbum, vel breuem fore ſcribit Galenus dignoſci ex motu ipſius morbi, & meritò quidem. Qui enim citius mouentur, maturius quoque ad finem perueniunt. Longiores vero ſunt, qui tardius progrediuntur. At illud non docet à quibus motus morbi iudicia ſumantur: nam quum ſcribit tertio de Criſibus ex tempore partium acceſsionis eum depræhendi, & morbi magnitudinẽ, anni tempus calidum, regionem, & ætatem calidam incitare morbos: eos verò tardari à contrariis, imprimis quæ omnibus ſunt communia, non docet: quippe quum in paucis morbis acceſsiones fiant, nos autem communem omnibus breuitatis longitudiníſque rationem quæramus: præterea qui paulatim ſoluuntur, vel per criſim etiã ad ſalutem perueniunt, quanto minores extiterint, tanto celerius mouentur, vt ipſe etiam teſtatur libro tertio Prædictionum, & ſecundo de Criſibus, vbi ſcribit breues iudicari affectus ex ſymptomatum paruitate, quæ quidem paruos morbos ſequuntur. Placidiſsimos etenim morbos natura, & remedia facile ſuperant, alios difficilius: addit autem tarditatem difficultas, celeritatem auget facilitas, & qui occidunt morbi, quanto ſunt minores, tanto profectò tardiores euadunt. Quinetiam morbi, qui natiuum calorem extingunt, quanto minus caloris habent, tanto promptius naturam vincunt & perimunt, præſertim quum ille ſcribat ſecũdo libro Prædictionum quoſdam morbos in ſenibus citius, quàm in iuuenibus finiri: ad hæc ſi tanto breuiores putãdi ſunt morbi, quanto promptius curantur: id autem illi magis ex contrariis cauſis, quàm ex ſimilibus aſſequuntur, conſtat calidos ab aëre frigido, humidos à ſicco, & denique cõtrarios à contrario cæli ſtatu & minui, & tolli. Non igitur omnibus caliditas celeritatem addit, ſed aliquibus plus confert frigiditas. Quamobrem ab iiſdem fontibus ſigna, quæ oſtendant morbi motum, ducemus, ſed diuerſa ratione, pro diuerſo ſcilicet morborum fine: qui enim occidunt, quanto maiores extiterint, tanto ſanè promptius finiuntur: tanto verò tardius, quanto minores: contrarium in ſalutaribus fit. Age

igitur

igitur in ſalutari morbo primũ celeritatis & tarditatis motus notas ex ipſorũ natura ducamus: citius profectò intẽperies ſola, quã quæ cũ humore eſt, ſoluitur: citius intẽperies, quàm vlcus cauum, & hoc citius quã fractura: ſimplex morbus quàm compoſitus, intermittens quàm qui continuo affligit, ordinatus quàm ordinis expers promptius abigitur. Luxatio facilius reponitur, quàm augeantur partes diminutæ: quæ verò numero excedunt, citius abſcindi poſſunt, quã quæ deſunt, regigni. At verò cauſæ, quæ morbos gignunt, ſua quoque in hac re exhibent ſigna: nã calor, & frigus breuiores: ſiccitas, & humor longiores morbos cõmittunt: contundentia breuiores, quàm vulnerantia, & frangentia. Ex bile, ſanguine, & ſpiritu, & pauco, tenuiq; humore breues procreantur morbi: Ab atra verò bile, pituita, quemadmodum à craſsis, viſcidis, & multis ſuccis longi naſcuntur. Ad quæ quidem ſigna referenda ſunt, quæ ab ætate, conſuetudine, anni tempore, vitæ conditione, ſexu, cæli ſtatu, ſyderum ortu, & reliquis huius generis ſumuntur, quæ ſcilicet vel tales humores gignunt, vel oſtẽdunt quæ eos procreant. Nec deſunt notæ ex ſubiecta materia: etenim in male affectis corporibus, partibúſque durioribus, frigidioribus, ſiccioribus, denſioribus, otioſis, & neruoſis, longiores ægritudines fieri conſpiciuntur: breuiores cõtra in his, quę temperatiora, & meliore conditione donata, quæque molliora, calidiora, rarioráque exiſtunt: qua quidem ratione diariæ febres, quæ accenſis ſpiritibus conſiſtunt, illis, quæ in humoribus ſunt accenſæ: & hæ aliis, quæ ſolidas duráſque partes occuparunt, breuiores apparent. Quin & febres longius protrahuntur in corporibus, quibus cutis eſt adſtricta, quàm quibus eſt laxa, & vulnera illata partibus carnoſis promptius ſanantur, quàm quæ neruos afficiunt, quòd caro calidior, molliórque, hi verò duriores, & frigidiores à natura ſint cõparati. Sic ergo inter partes corporis, quæ calidiores, rariores, molliores & concauitates habent, per quas ſeſe exonerare valent, ac in eo corporis loco ſitæ ſunt, vt promptè remedia admittunt: itẽ quæ principatum in corpore obtinent, & motu multo robur ſibi cõpararunt, breuiore tẽporis ſpatio, quã quæ aliter ſunt affectæ, ſua mala perferunt. Cauſæ autẽ iuuantes, & lædentes conferunt hoc modo ad hanc cognitionem: qui enim à minimis remediis, quiq; diligentiſsimè cu-

rantur,

rantur, citius quàm alij finem aſſequuntur quemadmodum qui à natura facile vincuntur. Contrà verò qui ab omnibus remediis facile læduntur, aut à paucis iuuãtur, vel occidũt, aut nõ niſi longo tempore ſanãtur: ad has pariter cauſas tẽperatura ægri, habitus, ætas, cõſuetudo, vitæ conditio, anni tempus, remediorũ copia, & cætera huiuſmodi, quæ iuuandi, lædendique morbũ vim habent, redigantur. Hæc enim in ſingulis morbis etiam tanquã cauſæ iuuantes & lædentes oſtendent quando citò, vel tardè finem cõſequemur. Ab effectibus morbi ſigna petuntur ad hæc prædictã in hoc modo: actiones læſæ quanto minus ſunt offenſæ, tanto breuiorem fore morbum, quantũ in ſe eſt, arguunt, id quod in omnibus intelligendũ eſſe iamdudum admonui. Parit & morbus qui exacuitur ſuas acceſsiones, nec tamen magnopere repugno, ſi ad partes, morbique eſſentiam quis eas referat. Capimus autem ex illius magnitudine, motu, & modo, quo ſoluuntur, multiplices notas. Quod enim ad magnitudinem attinet, quanto maiores acceſsiones fuerint, tanto longiorem fore morbũ prænunciant: breuiorẽ vero, quanto illæ minores extiterint. Id autẽ in diuerſis morbis intelligendũ eſt: nam in eodem quanto acceſsiones maiores redduntur, quã ab initio fuerint, tanto citius ad incrementũ, vigorémq;, & remiſsionẽ denique venit morbus, quã qui pares eas ſemper habet: & qui minores perpetuò obtinet, citius finiuntur, quàm cui vel pares, aut maiores adſunt. Spectamus autem magnitudinem acceſsionis in vehementia, anticipatione, & tempore, quo durat, longiore: etenim properare morbũ ad finẽ prænunciat acceſsio, quæ quoties redit, vehementius hominẽ affligit, quæq;, certa ſeruata proportione, anteuertit, & in longius ſpatiũ protrahitur. Ab acceſsionis motu hoc modo ſigna colligimus. Nam æqualis acceſsio breuioris morbi, inæqualis verò longioris eſt index: quæ item per periodum, id eſt ordinatim redeunt, breuiorem, morbũ teſtantur, quã quæ ſine ordine repetunt. Eſt præterea in die, & hora, qua exacerbantur morbi, differentia non contemnenda, ſiquidẽ quæ tertio quoq; die, & circa meridiẽ redeunt, celerẽ ſolutionẽ portendunt: ſecundi ſunt ordinis, quæ matutino tẽpore exaſperãtur: longiorẽ indicãt quę quotidie, omniũ verò longiſsimã, quę quarto quoq; die circa noctẽ inſurgũt: fiunt enim ea à pituita, & humore melancho

lancho

lancholico: illæ verò à bile ſola, vel vna cũ ſaguine mixta, & in quibus maiora ſpatia inter acceſsiones porrigũtur, hos futuros lõgiores teſtatur Celſus. Quæ promptè mouentur exacerbationes, nec in eodẽ ſtatu diu perſeuerãt, ſed ad finẽ properãt, citatiores morbos ſignificant, vnde tertiana breuior, ꝙ prompte paruitatẽ inequalitatémq; pulſus deponat, & calor cito creſcat, cõtra plane quã quotiana, cuius acceſſio diu cũ frigore perſeuerat, & non niſi magno negotio in ea calor accenditur, accenſúſque longo tẽpore in eodẽ ſtatu perdurat. Eſt illud quoq; breuitatis indiciũ, ſi ſtatus aliis tẽporibus longior extiterit: neq; enim natura diu vehemẽtẽ pugnã ſuſtinere valet, quin vel ſuccũbat, vel morbũ extrudat. Atqui à modo, quo ſoluũtur acceſsiões, ſigna hoc pacto ducũtur. Breuiores enim illę morbos reddũt, quæ cũ aliqua inſigni excretiõe deſinũt, quã quę alio modo. Quæ pręterea quũ diſſolutæ ſunt, putredinis, ſuíq; mali aut nulla, aut certe exigua veſtigia relinquunt, breuitatẽ teſtãtur: lõgitudinẽ verò quæ aliter corpus afficiunt. Quomodo tertianã breuẽ, quotidianã verò longã fore iudicamus ꝙ ſcilicet in hac putredinis, febriliſq; caloris indicia in ipſo interuallo appareant, in illa verò minimè. Cæterũ inter effectus morbi excremẽta ponũtur, quę etiã ſuas notas in hac re cõferũt. Notamus autẽ hoc loco in excremẽtis in primis coctiones, deinde excretionis quãtitatẽ, modũ, qualitatẽ, locũ, tempúſque. Porrò in coctione ſpectandũ eſt tẽpus, quo illius notæ apparere incipiunt. Si enim cito, inchoãte ſcilicet morbo, cõcoctio appareat, breuẽ fore morbũ nunciat: ſi magnas mutationes facit, breuiſsimũ morbum expectabimus: ſi paruas, longiorẽ. Illud etiã oſtẽdet, ſi ſemper perſeuerãt coctiones, hoc verò ſi aliquãdo adſunt, aliquãdo verò minime, ſi præterea in die indicãte appareãt, aut decretorio breuẽ morbũ expectãdũ admonẽt, cõtra verò ſi in alio videant̃. Quinetiã illud breuitatis ſignũ eſt, ſi omnia emittãtur cõcocta: citius nãq; ſperabimus ſalutẽ in pleuritide, ſi ſputũ, & vrinæ, aluiq; excremẽta cõcocta reddãtur, quã ſi aliquid horũ deeſt. Iã verò quãtitas excretiõis, modus idẽ oſtẽdũt: in qb⁹ enim aut nihil aut pauca, vel paulatim excernunt̃, lõgitudo morbi expectãda eſt, breuitas verò ſi multa, cõfertim, facile, prõptéq; emittũtur, & perſeueret excretio: nã ſi poſteaquã fieri cœpit, ſiſtatur, veluti ſi retrocedũt ſudores, ſi nõ mors, certe longitudo morbi oſtẽdit̃. In qualitate excremẽtorũ primas, ſecũdas, &

tertias qualitates cõpræhendimus. Breuiores etenim declarant futuros morbos calida, quàm frigida: & humida, quàm ſicca excremēta: quæq; vnicũ habēt colorē, quàm quæ plures referunt, quãdo illa varias diſpoſitiones oſtēdunt, quæ difficilius vincũtur, quod etiã Hippocrates in Aphoriſmis teſtatur, frigidos ſudores, variáſq; deiectiões in ſalutari morbo mali longitudinē denũciare. Verũ in aliis nõ par videtur ratio: quippe quum ea, quæ partim tenuia emittuntur, partim craſſa breuioris morbi ſint indicia, quàm quę tenuia ſolum exiſtunt, ſi modo ex coctione craſsitudo prouenit, verũtamē quæ ex cõcretione craſſa ſunt facta, vel ſuapte natura huiuſmodi exiſtũt, longiores ægritudines oſtendũt, quàm qui tenues ſunt, propterea quòd difficilius craſſum, & viſcidum, quàm tenue, & friabile vincitur. Longiores adhęc erũt morbi, vbi excrementa deterius olent, quoniã ea longius à naturali conditione abſunt. Quin & ea, quæ cum vehementi ſtrepitu emittũtur, veluti quę per ſputũ cũ tuſsi moleſta regerũtur, quũ difficultatē oſtendat moleſtia, hæc lõgitudinis quoque morbi eſt teſtimoniũ: verũtamen craſsities tenuitas, lētor, friabilitáſque excremētorũ nihil perpetuũ in omnibus morbis polliceri poteſt. Sunt enim quidã, qui celerius finiũtur ſi craſsiora excrementa excernũtur, veluti in vlceribus contingit. Aquoſa ſiquidem ſanies longiorē morbũ ſignificat, in febribus autem ſudores craſsi, & tenaces lõgioris: tenues breuioris mali ſunt nũcii. At in pleuritide tenue pari modo malũ eſt, vt craſſum, & tenax. Bonũ verò, & breuitatis indiciũ, quod mediocrē habet conſiſtentiã. Quamobrē natura morborũ conſulenda eſt, quę idoneas in ſuis excrementis has qualitates docebit: vbi tamen coctiones nullæ requiruntur, quanto tenuiora excremēta fuerint, tanto facilius expelli, & educi poſſunt, vnde breuiorē reddent, ſignificabúntq; morbũ. At verò locus, per quem fit excretio, admonet expectandũ eſſe cito morbi finē, ſiquidem cõmodus excretionibus fuerit: eſt autem idoneus, ſi pars aliqua interna peculiariter ſit affecta, qui per directum poſitus eſt, veluti ſi inflammato hepate, ſanguis per dextrã narem profluat, breuiorem reddet, monſtrabítq; morbũ, quàm ſi per ſiniſtram emittatur. Itē qui per cõmunes vias educitur humor à parte affecta breuiorē reddet morbũ, quàm qui per loca alia emittitur: veluti capite laborãte per nares, vel palatũ: ac naribus affectis

affectis, per palatum, & ipſas etiam nares expurgationi idonea via patet: breuior etiã morbus ſignificatur ſi per patẽtes meatus humor noxius, quàm ſi per anguſtos educatur, veluti capitis affectus expurgato humore per nares, vel os citius finiuntur, quàm per aures: & febres prõptius ſoluũtur, quãdo per aluũ quàm quũ per vrinam, aut ſudorem natura ſeſe exonerat. Breuitatis quoque maioris indiciũ eſt, ſi extra corpus humores ferantur, longitudinis autem, ſi tentato abſceſſu in aliqua parte firmẽtur. Adhæc qui per plures locos vacuãtur humores, vt per ſudorem, vrinã, & aluũ, citius quàm qui per vnum duntaxat vacuantur, morbũ finiunt. Quis autem commodior ſit locus tum ſingulis partibus, tum vniuerſo corpori ad emittenda excrementa, præſentis non eſt loci docere, quum methodus noſtra hæc præcognita ponat. A tẽpore excretionis ſigna hoc modo ſumũtur, breuior namque morbus erit, ſi in die decretorio excretio fiat in morbis, in quibus iudicia accidunt: Longior ſi in alio, & deniq; in omnibus ſi ſuo tempore contingant, breuiorem morbum, ſi in alio, longiorẽ ſignificabũt: nõ eſt enim idẽ tempus excretionis in omnibus morbis, ſed quidam continuo ea emittere poſſunt, ſicut vlcera pus: cerebrum pituitã per nares & palatum: aquoſi, bilioſique humores per vrinam omni tẽpore cõmode reiiciuntur: alui etiam excrementa nõ niſi peracta coctione ventriculi, & diſtributione nutrimenti egerũtur: ſudores in acceſsionis febris initio intẽpeſtiue, in ſtatu autem, & declinatione opportune effluunt. Vomitus bilis in principio, & fine acceſsionis commodè accidit: quod autem per cutim excernitur inſenſibiliter perpetuo expirare, & nũquã cohiberi debet. At verò qualitates corporis mutatæ ſua etiam præbent indicia in morbis, in quibus illæ euariant. Quanto enim minus à naturali ſtatu recedũt, tanto fere in omnibus breuiorẽ morbũ nunciant: ſic enim grauiorẽ, longiorémque affectum forè putamus in morbo regio, quando corpus plurimũ pallet, & diuturnas agnoſcimus eſſe diſtillationes, quando humor qui diffluit vehementer ſalſus apparet. Eodẽ modo magna durities, vel mollities, vt grauioris affectus, ſic longioris ſunt indicia: in quibuſdam tamen qualitatibus, veluti craſsitie, gracilitate, & malis nonnullis, vt febribus contrariũ nonnunquã euenit ob cauſæ ſcilicet morboſæ contumaciam, de quibus Hippocrates in eo Apho

riſmo agit, quo ſcribit, ſi ei qui non omnino leuiter febricitat, permanet, nec extenuatur corpus, longus morbus ſignificatur. Idem teſtantur fore alia opera, quæ in corpore proueniunt: nam ſi ventriculo laborante alimentũ perperam omnino non concoquitur quanto minus fuerit in eo vitium, tanto breuiorem affectum, quo pars afficitur, expectandum eſſe admonet. At indicia, quæ ex ſimilitudine petuntur, certiora aliquando quã alia exhibent ſigna: quandoquidem ex illis duntaxat nonnunquam admoniti tertianas, continuáſque febres, pleuritides, ac vt ſemel dicam, omne aliud genus morbi, quod plurimos eodem anni tempore, eodémque loco inuadit, longum aut breue prędicimus futurum, quòd ſcilicet ita in aliis, qui antea laborarunt, contigiſſe nouimus. Cæterum in morbis lethalibus quædam eodem modo ſe habent, vt in ſalutaribus, quædam diuerſo: magnæ etenim excretiones vt ſalutarẽ morbum breuiant, ſic mortem accelerant, violentius virtutis robore diſſoluto. Sic calidi morbi, qui in aëre calido, & frigidi, qui in frigido contrahuntur, breuiores omnes exiſtunt, quàm ſi in cõtrariis temporibus proueniant. At vires validæ ſalutaribus, debiles verò lethalibus celeritatem addunt: quemadmodum etiã parui morbi citius curantur, quàm magni, tardius verò perimunt: vulnus in oſſe ſerius hominem extinguit, quàm quod carni eſt illatum: at hoc citius quàm illud curatur. Qui verò nullis iuuantur morbi, citò perimunt: qui verò ab aliqubus, lõgius producuntur: & tanto magis, quãto plura, eáque magis proſunt, quum tamen mala, quæ ſalubria ſunt, breuiſſima omnium ſint, quibus plurima valde conferunt: qui peſsima corporis conditione ſunt donati, maturiorem mortem experiuntur aliis, qui melius ſunt affecti: at illi ſerius, hi verò citius ſanantur: eodem modo actiones vehementer offenſæ & excrementa, actionéſque corporis, aliáque opera, quanto magis à mediocritate naturali abſunt, tanto celerius venturam mortem portendunt. Quid verò præſtent ſigna ex ſimilitudine petita, omnibus iam conſtare puto. Illud quoque prætereundum non eſt, quòd hæc, quæ dicta ſunt ſigna tum in ſalutaribus, tum pernicioſis affectibus, vt breuiorem hũc alio ſignificant, ſic breuem, vel longum, & inter breues quinam breuiores, & inter longos qui ſunt longiores futuri, monſtrabunt.

Quæ

Quæ diem & horam ſolutionis in morbis oſtendunt.

CAP. XIIII.

CAETERVM quum non ſatis ſit prædicere quòd citò vel tardè morbus finietur, ſed præterea dies,& hora ſolutionis à medico requiratur,paucis quæ docere hæc poſsint, explicandum eſt.Itaque diem quo morbus terminabitur oſtendet imprimis morbi natura: quandoquidem nonnulli ſunt,qui ſtatim diſſolui poſſunt:veluti febres ſynochæ non putridæ,quæ extracto ſanguine vſque ad animi defectum,confeſtim iugulantur vel omnino quarto die ſuapte natura abeunt:eodem pacto dolor colicus,iniecto clyſteri,nõnunquam protinus abigitur:ac vt breuiter dicam, qui ex ſola repletione conſiſtunt morbi, dempta multitudine, ſubitò euaneſcunt.Quinetiam luxatæ partes minimo temporis interuallo reponuntur,& quæ numero excedunt momento abſcindi poſſunt:alij verò ſunt,qui die vno ſoluuntur:vt diaria ad ſalutem,apoplexia fortis ad mortem: ſunt & qui plures dies requirant:qui ſi per criſim deſinant, licet etiã in his diem prædicere:ſi enim concoctionis ſigna euidentia in prima die appareant, & abſque acceſsione affligat morbus, adſintque alia, quæ celeritatem malis adiiciunt,quarto die:ſi verò cum acceſsionibus moleſtat, tertio finietur: In aliquibus verò coniectura duntaxat dies ſolutionis cum quadam latitudine depræhendi poteſt:ſicut in vlceribus,vulneribus,fracturis, intemperaturis,in febribus etiam longioribus, & cæteris huius generis morbis,quibus dies certus conſtitui nequit,ſed tamen ab affectus natura edocti non multum à ſcopo aberrabimus.Vt autem morbi natura, ſic illius cauſæ tardius, aut citius ſalutis, aut mortis diem venturum prænunciant: nam quædam ſunt, quæ ſtatim abſcindi poſſunt:veluti humoris copia:aliæ, quæ non niſi diebus imparibus: veluti bilis,quæ tertianas febres gignit:aliæ quæ non niſi paribus,vt humor melancholicus, qui quartanam committit: aliæ præfixum diem, ſicut vapor,& ſpiritus:quædam quarto,& ſeptimo etiam remoueri queunt,veluti ſanguis, qui anginam, continentéſque febres procreat:Caro verò,quæ deperdita eſt in vlceri-

bus,certum non habet præfixum diem,quo prorſus reſtitua tur: Quinetiam optimè cōſtitutū corpus,vel peſsimè affectū, quòd ſcilicet vel bonis,aut malis humoribus eſt præditum, aut hoc,vel alio modo temperatū,rarum vel denſum,tenue aut craſſum,tam in ſalutaribus,quā pernitioſis malis, vt celeritatem,& tarditatē ſic diē ſolutionis monſtrare poterit: ſi enim alia adſint,quæ ſalutem prænunciant,tertio die, aut ſeptimo per ſudorem eam venturam: ſiquidem vires validę fuerint,corpúſque gracile,& rarū,& ambiēs aër calidus,certius ſperare poterimus:quòd ſi aliter cōtingat,longius produci morbus poterit:ſic ſi eodem die mors ventura ex aliis indiciis putetur.validæ vires,adſtrictúmque corpus,circunſtánsque aër frigidus longius protrahere eam poterunt: at iuuantes cauſæ,ſuas etiam præbent notas:quædā enim ſunt inter eas,quæ ſtatim morbū extinguere poſſunt, cuiuſmodi eſt magna euacuatio,& quæ partes ſuperfluas exſcindunt; quædam verò quæ non niſi pluribus diebus id faciunt: qualia putantur,quæ humorum corruptioni medentur: Pręterea quæ ſtatim plurimū proſunt,aut obſunt,confeſtim ſalutem,aut mortem,aut eodem ſtatim die portendūt. Non deſunt pręterea indicia huius rei ex cauſis,quas docet Aſtrologia;nam rationi conſonū eſt ægrotantem tūc extingui, quo tempore aſtra maximè aduerſantur: veluti ſi quis in ſuo ortu planetas in Ariete ſalutares habuerit:aduerſos verò,& lethales in tauro,is nimirū periclitabitur,quū Luna, vel alius inimicus planeta taurū,vel tetragonum, vel diametrum ſignum maximè in ſexta domo occupabit:minus autem quū in ariete,cancro,libra,& capricorno,ídque potiſsimū in ſeptima domo,eadem vel etiam alia ſydera,quæ illi ſunt amica reperiuntur. Eodem modo effectus morbi plus vel minus à naturali ſtatu recedentes, vt longitudinem, & breuitatem morbi,ſic diem ſolutionis,& horam monſtrant, ſi modo illorum naturam,vim,diem quo apparere incipiūt,& reliqua toties de illis prædicta diligenter inſpexerimus, perſpectáque habuerimus. Si quis enim vrinas liuidas, nigras, oleaceas,aut alio modo lethales quarta die reddat, emanétque ſudor frigidus circa faciem,contingátq; eodem die delíriū,plurimū præterea mutetur color, & reliquæ qualitate,quę in facie,& reliquis partibus ſpectantur: poſtremo aliæ actiones plurimum debilitentur, aut alio modo vitientur,

tur,quæ ſcilicet pertinent ad animalem, naturalem, vitalémque facultatem,non vltra ſeptimum diem mors differetur. Quòd ſi hæc omnia eadem die nempe quarta euidentem mutationem ad ſalutem faciunt, eundem terminum expectabimus. Idem oſtendet quod ex aliorum ſimilitudine colligemus. Nam ſi iidem morbi in aliis ſeptimum diem non exceſſerunt, idem expectabimus fore in his in quibus euentum vrgentis mali præſagire volumus. An verò quinto,vel ſexto, aut ipſo ſeptimo continget vel ſalus, vel mors, ex morbi natura, acceſsione, cauſis, quæ morbos gignunt, & ſuſtinent, & aliis ſine quibus, aut cũ quibus facilius aut difficilius finis aduenit, præterea ex ſimilitudine,& effectibus prædicere licebit.Cui enim peſsima omnia ſunt,ſi acceſsio quinto futura eſt, eo quoque extinguetur,alioqui ſexto,vel ſeptimo.Atque eo certius diuinabimus diem ſolutionis, aut interitus, ſi vniuerſa ſigna, quæ à ſingulis fontibus ſcaturiunt,idem portendant: nam vbi aliqua repugnant, tanto ſanè tardius illud venturum quod expectamus credere neceſſe eſt,quanto plura, aut maiore vi prædita reperiuntur, quæ aliis reluctentur: quamobrem ſi omnia optima ſtatim in primo die in ægro reperiũtur,non vltra quartam diem producetur ſalus, atque eodem tempore mors adueniet,ſi peſsima quæque ab initio adſunt. In eo verò,quod magis & minus eſt,accidit ad proportionem exceſſus,& defectus vel quintum, vel ſextum, aut ſeptimum,aut alium ex ſequentibus morbi finem reiici. Horam autem ſolutionis in morbis ſalutaribus eam eſſe oportet,in qua vel natura,vel ars morboſas cauſas plane extinguet,quæ in quibuſdam,vt dies ipſe,prædici poteſt ex natura morbi. Diaria ſiquidem febris vigeſima quarta hora poſtquam incepit,vtplurimum deſinet, & qui per criſim ſoluuntur morbi,quum ea ferè in ſtatu acceſsionis fiat, qua hora vigere ſolet acceſsio,ea finietur morbus:ſic tertiana poſteaquam exacerbatio,in qua morbus finiri debet, inuaſit,duodecima ferme hora deſinet.In aliis verò,de quibus antea egimus, non niſi coniectura quadam horam ſalutis ex natura morbi depræhendemus.Quis enim quæſo in vlceribus,fracturis,abſceſsibus, imtemperaturis certò prædicere poterit, qua hora morbus ſoluetur? Quinetiam cauſæ,quæ morbum committunt,aliquid ad id conferunt.

Sincera etenim bilis, quæ exquiſitam tertianam cõmittit, duodecima ab initio acceſsiõis hora expellitur. Spiritus accenſus in corde diariæ febris cauſa, vigeſima quarta hora expirat, morbúmque finit. Quæ verò iuuant, aut lædunt, notas etiam ſuas prębent his qui illarum vim, & tempus, quod ad agendum requirunt, prænouerint: Quippe ex his, quæ morbum extirpant ſunt, quæ poſteaquã in vſum venerunt, certis quibuſdam horis, quam habent facultatẽ ad morbos tollendos exerunt: quo modo videmus inter medicamenta purgantia quædã quatuor horarũ ſpatio, alia octo, alia plurium interuallo morborũ cauſas ſecum educere Clyſteres verò, venæ ſectio vna etiam hora quædam mala depellunt: quod pariter inter lædentes cauſas reperiri credendum eſt: & inter eas, quæ morbis ſubiiciuntur. Nã cor minimo temporis ſpatio vulnus ſuſtinere nequit, quin mors ſequatur. Cerebrum diutius illud perfert, ſic & aliæ partes certã quãdam naturam, & facultatẽ obtinent, quas ſi perſpectas haberemus intelligere quoque poſſemus, qua hora, & momento expectanda eſſet ſalus, aut mors metuenda. Accelerant, tardántque huiuſmodi mutationes fœlices, infœlicéſque ſyderum aſpectus: quo enim tẽpore, quáue hora fauent aſtra, eadem continget quod expectabamus venturũ. Sumũtur & ab effectibus indicia, vel certa ſuapte natura, vel ſaltem cũ prędictis cõiuncta: validiſsimæ nãque vires, vrinæ optimè concoctæ, excrementa, quæ naturæ ſuperãtis vim oſtendunt, & qualitates corporis, quæ ſalutẽ prænunciant, quæq́ue ſubeſt materia optimè affecta, confirmant ea hora ſalutẽ venturã, quam alia præſagiunt. Quædam fauent, alia verò minime, aut ſi hæc omnia deterius ſunt affecta, ſalutem differre poterunt. At ſi ſperemus per ſudorem, aut aliã excretionẽ morbum abiturũ, qua hora in aliis acceſsionibus huiuſmodi excretio ceſſauit, eo tempore futuram ſolutionem præſagiemus. Cæterum quemadmodum in ſalutaribus horam ſalutis, ſic in lethalibus mortis horam eadem genera ſignorum docebunt. Quum enim ea hora mori cõtingat, in qua æger plane extinguitur, ſuccumbat autem potiſsimum, quum magis affligitur, maximæ afflictionis tempus natura morbi imprimis monſtrabit. Nam qui per acceſsiones affligũt, quæ ad interiora mouentur, quíque cum materiæ multitudine, & craſsitie, aut magnis, interníſque inflammationibus

bus conſiſtunt, in principio occident, quo tempore ſcilicet natiuum calorem ſuffocant. Sin verò eo tempore magis infeſtent acceſsiones, quo iam ad exteriora morbus vergit, in incremento vel ſtatu, nimirum quando morbus vehementiſsimè moleſtat; hominem mori oportet. Quòd ſi ex diſſolutione mors continget, ea in declinatione expectanda eſt. Tunc enim excretiones potiſsimũ fiunt, atque ita vna cum morbo expirat vitale robur. Vnde eos, quos deterius afficit prima acceſsionum pars per febres, quæ cum rigore infeſtant, in ipſo frigore mors excipit, qui autem grauius habent, quum calor nocet, in ipſo incremento, aut vigore acceſsionis moriuntur. In quibus verò emanant ſudores pernitioſi, aut per inſenſibilem tranſpirationem corpus digeritur, in illis mortem accidere videmus, quum calor ſe ſe remittit, & huiuſmodi ſequuntur excretiones: quòd ſi quotidie morbus exacerbatur, eo die quo maior eſt acceſsio hominem perimet & in ea acceſsionis parte, in qua antea grauius ægrum per alias exacerbationes nouimus. At ſi morbi per acceſsiones nõ vrgent, certius nihil dici poteſt, niſi quòd ea hora expectanda mors eſt, qua æger grauius habere conſueuit. Præterea cauſæ quæ mortem inferunt, corpúſque lædunt, item effectus morborum idem in lethalibus quod in ſalutaribus oſtendunt. Quo enim tempore maximam vim mortis cauſæ conſequuntur, valida corpora tollunt, debiliora verò quum creſcit adhuc earum actio, ſudor, halitúſque frigidus, languidi, deficientéſque pulſus, aut qui formicantes dicuntur, proximam mortem prænunciant; ſic alia corporis accidentia, quæ in morituris apparent, certo tempore antequam mors accidat, quando ea expectanda ſit, præmonebunt. Hoc quidem pacto proximam eſſe mortem colligit Hippocrates in Prædictionibus quibus nares ſunt acutæ, oculi concaui, collapſa tempora, frigidæ contractæque aures, cutis circa frontem dura, intenta, & arida, & faciei color niger, aut pallidus, aut liuens, aut plumbeus per morbos apparet. An non etiam ſeptima die, & duodecima hora illius diei ſi ita contigerit, hominem moriturum prædicemus, qui perinde afficitur, vt alij, qui eo tempore antea ſunt extincti?

Notæ eorum à quibus finietur morbus.

CAP. XV.

CAETERVM in morbis, qui in ſanitatem permutátur vacuationis,alterationis, & aliorum operum,per quæ ſalus contingit,author eſt nunc ipſa natura,nunc ars, nunc verò pari vi vtraque:quod etiã à medico ignorandum nõ eſt:quippe quũ huius rei cognitio admoneat medicum, quid præſtare debeat,an ſcilicet artis ſuæ vires experiri , & quatenus,an naturæ vniuerſa ſanitatis acquirendæ prouidẽtia mandãda:itaque id imprimis docebit morbi natura:quidam enim ſunt,qui à ſola natura curantur coquẽdo,aſsimilando,retinendo,& expellendo morboſas cauſas:cuiuſmodi ſunt,quæ ex humorum leui vitio,atque etiam leui putrefactione contrahuntur.Leuiores præterea intemperies , & cõtinui diuiſiones ſola natura ſanat,arte ipſa nihil magnũ conferente:At hæc luxatas partes ſola reponit : præter naturam auctas minuit,numeróque excedentes exſcindit:contuſa oſſa,& male figuratas partes naturali ſuæ cõditioni reſtituit:ac(vt breuiter dicam)omnia fere vitia , quæ organicas partes infeſtant,his exceptis, quæ in ſolutione continui cõſiſtunt,ars tollit minimum conferente natura : grauiora verò mala,quæ in intemperie fiunt,deteriora in humoribus vitia,natura & ars iunctis ſuis officiis perſanant : hac enim ratione vbi vrget magna putredo,aut hominẽ exercet cruditas,remedia adhibemus,quæ putredinem prohibeant,cõcoquentiſque naturæ vires adaugeant , vbi expulſio noxij humoris expectatur & via eſt occluſa,aut glutinoſa, craſſáq; eſt materia , ex qua morbi gignuntur : benignos etenim, paucóſque humores ſola natura vincere poterit,alios potius ars ipſa ſuperabit:quinetiam partes(vt ex ſubiecto corpore,quod morbis ſubſternitur,notas quaſdam ſumamus)quę afficiuntur,non vulgares dabunt notas, ſiquidem quæ natiuo calido abundant,quæque inſito robore ſunt donatæ, ſolæ poſſunt ſua mala propulſare,aliæ verò admonẽt adhibendam eſſe artem adiutricem,nec cõtemnendum quidem eſt, quod docet ſimilitudo: hinc enim prædicimus quaſdã ægritudines nunquam ſolius naturæ opera abituras, quòd ſcili-

cet

cet eoſdem affectus in aliis nō niſi externis auxiliis propulſatos nouerimus, poſtremò ſymptomata ipſa, iuuantes lædentéſque cauſæ pariter oſtendere poterunt, à quibus ſolutio morborum cōtinget, quorum quidem exempla vel mediocriter doctis deeſſe nequeunt.

Indicantia ea, per quæ ſolutio contingit.

CAP. XVI.

PORRO inter ea, quę vel à natura vel ab arte finiūtur, quędā vna ratione, alia pluribus finē aſſequuntur. Etenim vulnera ſimplicia per ea ſolū, quæ diuiſas partes vnire poſſunt, curātur: humorū vitia euacuatione, & alteratione emēdantur. Sunt præterea quæ eodē modo occidunt, & hominē liberant, alia verò, quæ diuerſa ratione hæc faciūt. Nam per ſudorem febres tolluntur expurgatis malis humoribus, & occidunt vitali robore ob immodicam, intempeſtiuámque vacuationem diſſoluto. Pleuritis quū digeritur, ſanitatem homini ſemper reſtituit, at quum in putredinem vertitur, perpetuò occidit, nonnunquam tamē eroſo pulmone tabes ſequitur. Quamobrem arte opus eſt, qua cognoſcamus qua ratione ſingula aut finem proprium aſſequantur, aut nunquam deſinant. Sic enim intelligemus quando certò ventura ſit ſalus, aut mors metuēda, vel portendatur dubius euentus. Nam ſi vna, & eadem eſt via ad ſalutem, & mortem, dubia redditur prædictio, quum eā iniri per morbos videmus. Quòd ſi diuerſa ſit, tunc ſalus ſperabitur, quando ex tentata fuerit ſolutionis ratio, quæ ſanitatem reſtituit: mortem verò verebimur ſi aliter contingat. Quæ ſanè cognitio non ſolum ad prædictionem facit, ſed etiam plurimum ad curationem confert. Etenim quum nouerimus ea, quæ ſalutem reſtituere, aut mortē inferre poſſunt, ex hac tractatione pręmoniti, intelligemus quid cōpeſcendum, mutandum, auertendum, iuuandum, promouendúmque ſit. Ac quoniā quædam ſuapte natura ſemper id conſequuntur: quædam verò quod per ſe obtinent, loci ratione amittūt, imprimis quod res ipſa per ſe poſtulat, deinde quæ ob loci cōditionem contingunt, ſi non exactè (propterea quòd curationē hæc tractatio nōnunquam attinget) certè quantum inſtitutū noſtrum poſtulare videtur, trademus. Id igitur natura vniuſcuiuſque

imprimis oſtendet. Nam morbi, qui in intēperie conſiſtunt abſque noxio humore ſola alteratione curantur, & occidūt. In quibus verò nocet humor, ſola ſæpe alteratio ſufficiet, nōnunquā vacuatio, & mixtio requiritur: quippe ſi frigidior ſit ex pituitoſo ſanguine intemperies, ſola alteratio medela eſt. At ſi vna etiā adſit in humore putredo, vacuatio præterea requiritur, aut perfecta, aut ſaltem ea, qua morbos in alium permutatur, corporíſque partes in alias ſeſe exonerant. Vbi verò ex humorum corruptione morbus cōtractus eſt, præter alterationem, & vacuationem, bonæ quoque ſubſtātiæ admixtio exigitur. Qua ratione profectò omnes putridas febres alteratione, vacuatione, permutatione, & boni nutrimenti copia, ſi omnia illarum genera excutiamus, curari & his etiam rationibus occidere, inueniemus, diarias verò expiratione ſpiritus calidioris, & refrigeratione, ſynochas vacuatione etiam ſola terminari: quandoquidem ſanguinis copioſi effuſio huiuſmodi febres nullis aliis adhibitis remediis iugulat. Hectica refrigeratione, humectationéque tollitur, calore ſiccitatéque iterimit. At ſi humor in aliqua parte infixus tumorem excitauerit, alteratio multiplex pro humoris natura putredo, tranſlatio, vacuatio nunc ſenſibilis, aliàs inſenſibilis, ſuppuratio, eroſio, emollitióque morbum finiunt: quædam ex his ſemper ad ſalutem, alia ad mortem vel ad alicuius partis perniciem: Si quidem aquoſus fuerit, vacuatione, tranſlationéque in alias partes deſinit: quo modo aqua inter cutem, educto humore ſeroſo per aluum, curatur. Per abdominis verò inciſionem, ſæpius occidit. Quum verò ad pedes humor abſcedit, ſalutem conſequitur: Si verò ad nobiles partes confluat, mortis ſit cauſa, quòd temperiem diſſoluat: quum autē nō educitur, eo quòd intemperiem hepati, & aliis corporis partibus inducat, quæ probè agere nequeunt, vel mortem infert, aut eam ſaltem accelerat. Cæterum ſi œdema ſit, incidentia, vacuantiáque requiruntur, nonnunquam etiam ab vna parte in aliā humor ſecedit, quo modo quotidianas, longáſq; febres, decumbente humore ad pedes, finiri ſæpe, & faciei tumores pituitoſos, conuerſo humore ad fauces, nonnunquam ſtrangulare videmus. Quòd ſi durus tumor ſubſit ex pituitoſo humore, eum emollientia, vacuantiáque ſanant, aut ſi hæc nō proſit, incurabilis manet. At ſi ille ex humore melancholico conflatus

flatus ſit, mollientibus exaſperatur, & inſanabilis ferè relinquitur, quemadmodum & cancri non exulcerati: occidunt autem ſi partem nobilem tandem afficiant. In alias autem partes non abſcedit huiuſmodi humor, qui duros tumores concitat. Iam verò qui ex ſanguine cõſtat tumor, vacuatione ſenſibili, & inſenſibili curatur: Putredine autem aut occidit, aut membrum corrumpit affectum. Suppuratione hominem liberat, ſi modo commode poſtea pus expurgetur, alioqui vitam adimit: qua quidem ratione ſuppuratis inflãmationibus externarum partium, eductóque pure, ſanitas reſtituitur. Pulmonis verò, aut mẽbranæ ſuccingentis ſuppurationes vt plurimum lethales exiſtunt. Conuertitur ad alias partes nonnunquam humor, qui inflammationem excitabat, contingítque ſalus, ſi pars pręcipua exoneretur, grauetur autem alia, quæ nullam dignitatem obtineat, aut neceſſariam in corpore actionem exerceat, alioqui vitam extinguit, quo pacto permutatio peripneumoniæ in pluritidem bona, quæ verò contra fit, mala à Galeno exiſtimatur. Occidunt præterea alteratione ſola in nonnullis partibus, vt corde, cerebro, nec vnquam curari poſſe putatur cordis inflammatio, quum remedia mors præueniat, cerebri autẽ rarò admodum, & difficillimè abigitur. Eryſipelata, & herpetes per vacuãtia, & alterãtia deſinunt, ac per translationẽ humoris in viliores partes quas alteratione, & putredine corrumpunt: in præcipuis verò conſiſtentia eryſipelata eodem modo vitam adimunt. Cancri eroſione occidunt, ſi ad internas partes vitium perueniat: alioqui per totam vitam incurabiles erodendo perſeuerant, niſi vna cum illo, aut vniuerſum membrum affectum, aut ſaltem quod in eo vitiatum eſt, abſcindatur. Cæterum morbos, qui in concauitate conſiſtunt, vacuatio, extractio, conſumptióque materię tollunt. Sic ſanè obſtructiones ex multis humoribus vel educimus, vel inedia conſumimus, craſſos extenuamus, viſcidos incidimus, obſtruentes lapides extrahimus, exaſperatæ partes læuigantibus emendantur, at malè figuratæ deducentibus ad meliorem figuram reſtituuntur: aperti præter naturam meatus clauduntur his, quæ poſſunt id præſtare, pro cauſarum, quæ apertionem excitarunt, varietate: magnitudo corrupta nunc vacuantibus emendatur: qua ratione corporis moles inedia concidit, nunc verò quæ ſubſtantiam

tiani detrahunt,euidentérque conſumunt,quo pacto caro, quæ vlceribus ſupercreſcit,ferro ſecatur,& acribus medicamentis eroditur:ſuperfluus partium numerus nunc abſciſione,vt ſextus digitus,nunc extractione, vt lapis in veſica minuitur.At in quibus vitiũ ex ſolutione vnitatis contingit,in aliquibus vna via ſola eſt ad ſalutem per vnionem:in aliis verò etiã per ſubſtãtiæ deperditæ generationẽ,vt in cauis vlceribus accidit. Occidũt autẽ hæc nõ vna ratione,quippe quũ quædã ſola euerſione à naturali ſtatu in quo vitiũ illorum eſt,alia verò quòd prius alios morbos excitent:id faciunt:Etenim vaſorũ obſtructiones,eo quòd calorem accendant,aut etiam ſuffocẽt,mortem inferunt,vitiata thoracis figura,quæ dilatationẽ pulmonis fieri impedit,reſpirationis vſum intercipiens,mortis fit cauſa:corporis moles perimit,vel quòd humoris copia obruatur calor,vel quoniã obſtructiones ex fluxionibus ſtatim gignantur in præcipuis corporis viſceribus,quibus affectis omniũ actionũ robur cadit,quomodo obeſa admodum corpora ſyderatione extingui ſæpe videmus:lapis in veſica mortis cauſa eſt,quòd partis vel vitam neceſſariæ actionem fieri probibeat. Vulnera ſuapte natura eo quòd diuidant partes,in quibus vita conſiſtit,vel quod prius putredinẽ adſciſcant,aut ſanguinis fluorem excitent,aut dolorem moueãt,aut inflammationem,& febres pariãt,quibus vis corporis & temperies diſſoluitur, perimunt,contuſiones,fracturæ rupturæque ferè occidunt, quòd alios morbos prius excitent:ob cerebri etenim contuſionem illius cauitates occluduntur, prohibetúrque hoc modo animalis vis ad ſua inſtrumenta ferri,quæ ob id agere deſinunt,& mortis cauſæ euadunt,ſiquidem mors eſt omnium actionũ interitus.Quòd ſi quis diligentius horũ omnium incõmoda,quibus mors infertur,ſpectare vellet,vnicam fortè inueniret caloris natiui interitus cauſam,ſed hęc alio loco cõmodius,ſatis autem nunc ſit docuiſſe,quonam modo ex morbi natura medicus prædicere poſsit,qua ratione morbus aut occidet,vel propelli poterit,aut ad mortem vſq; hominẽ comitabitur.Id quod etiam ſymptomata, effectúſq; alij,qui hos morbos ſequuntur,& cauſæ quæ eos cõmittunt,iuuant,aut lædunt,oſtendere poterunt,ne ſingula proſequi cogamur.Illud vero nunc tradendũ eſt,quid loci rationę ex eo amittãt morbi,quod ſuapte natura alioqui

obtin

obtinent: quid vero multipliciter aſſequãtur, quod vno modo illis pollicetur eorum conditio. Etenim pedis inflammatio, aut œdema in alias partes migrare nequit, pulmonis verò, & ſuccingentis membranæ in multas partes ſeſe exonerare poteſt: nam mutuò ſeſe illæ partes afficiunt, ſiquidem in ſuperiores, inferiores: & hæ in illa ſua vitia regerũt. Cordis inflammatio ſuppurari nequit, quũ mors ſuppurationẽ anteuertat: nec qui in profundo corpore reſident morbi, digerentibus tolli poſſunt. Cerebri quoque vitia in ſe mutuo permutãtur, vt lethargus in phrenitidẽ, hæc in illam, & vna capitis pars aliam afficit. Sic profectò acutus aurium dolor cum febre continua deſinit, conuerſóque in cerebri ſubſtantiam humore, qui doloris cauſa fuerat, mentẽ turbat: & contra quæ in cerebro ipſo abundat materia ad oculos, auréſq; reiicitur: in partes verò ſubiectas ſe exonerat, quum per nares ſanguis, quo grauabatur, profluit, aut is, vel alius humor ad fauces, pectus, pulmonẽ, aut aliam denique partẽ deſcendit, qui quidem pro ſui natura, & partis affectæ conditione varios morbos excitat. Illius autem inflammatio in tremorem, & lethargũ nonnunquam tranſit: Inſania verò dela pſo humore melancholico ad tibias, excitatíſquevaricibus, vel apertis venis, quæ ſunt in ano, aut excitato in liene tumore, vel facta per inteſtina excretione ſanatur. Angina in pulmonis inflammationẽ aliquando commutatur, ſæpius tamen diſſoluitur, ſuppuratur, aut corrumpitur: Fluxio, quæ tentat pulmonem occidit, vel quòd ſuffocet, vel quòd prius excitato vlcere ſanguinẽ profluere faciat: curatur autẽ, quũ per ſputum regeritur: at poſt nimias deſtillationes tabes, poſt lateris dolores diuturnos vitia pulmonũ, poſt hæc inſania ſæpius contingit. Longam alui reſolutionẽ excipiunt tormina: ac (vt ſemel dicã) variæ fiunt mutationes, mutuæq; generationes quas ex propria cuiuſq; morbi natura, & loci affecti conditione dignoſces. Pauca etenim omnibus cõmunia tradi poſſunt, quippe quum non omnes eaſdẽ mutationes admittant, & prohibeat ſæpe (vt diximus) loci proprietas, ne morbi aſſequantur, quod alioqui per ſe obtinent. Nã quod in aliquibus permutationis morbi eſt in indicium, in aliis ſuppurationem fieri declarat: quod vacuationem perfectam in nonnullis monſtrat, in aliis teſtatur noxios humores in aliã partem reiici: quod item ſalutarem alterationem

ſæpius

ſæpius declarat, in aliis extincti caloris eſt ſignum: putredi- nis, & corruptionis eædē nonnunquam ſunt notæ: proinde quid ſingulis ſit propriū expendere in hac re oportet: ex fon tibus tamen prædictis ſemper quid ſingulis conueniat, inueniemus: quod vt cōmodius rudior lector intelligere poſſit, vno exemplo ad illius exercitationē rem aperiemus. Ac quoniā lateralis morbus plurimas omnino mutationes recipit, eū, præ cæteris eligemus, qui id totū, quod quærimus declaret. Igitur quum huiuſmodi affectus inflammatio ſit membranæ, quæ ſubtenditur coſtis, poſsit autem inflamma tio ſuapte natura per vacuationem, tranſlationem in alias partes, indurationem, ſuppurationem, & putrefactionē finiri ad ſalutē, vel mortē, ex loci natura ſumptis indiciis, tanquam ex materia ſubiecta intelligemus indurationem non eſſe ſpectandam. Nemo enim vnquā pleuritidem in ſcirrhū mutari vidit: quamobrē relinquuntur alia, quæ enumerauimus, quibus finem ſuum aſſequitur. Ac quum per eam vacua tionem, quæ quidē per reſolutionem cōtingit, finitur: perpetuò ſequitur ſanitas: quēadmodum quum per ſanguinis miſsionem demitur humor, aut ea omnino deſinit, aut maiori ex parte minuitur. Quum verò per ſputum noxius humor educitur illæſo pulmone ſalutaris quoq; ſemper reddi tur, ſi modo vniuerſa materia expurgatur: quòd ſi pulmonis ſubſtantiam, & vaſa erodat, perpetuò enecat. At ſi per alui fluxū vacuatur humor iam concoctus, continget ſalus, alioqui vel mors, vel omnino morbi longitudo, quo modo ſcri bit Hippocrates in Aphoriſmis alui profluuium pleuriticis nunc conferre, aliàs obeſſe. Quando autem ſuppuratur huiuſmodi inflāmatio, rarò ex ea homo liberatur, ſæpius moritur, ſemper autem quū in putredinem vertitur, occidit: id quod etiam illi contingit, quum malus humor in alias nobi liores partes abſcedit: veluti quum in peripneumoniā com mutatur, aut in phrenitidem, aut vniuerſi corporis conuulſionem concitat, vel ſyncopen, affecto corde, committit.

Quòd ſi in deteriores, vilioréſq; partes malum reiicitur, ſa lus prorſus expectanda eſt. Ex quibus ſanè conſtat, id quod ab initio ſtatuimus, quoſdam ſcilicet morbos eſſe: qui pluri bus modis ſuapte natura finiuntur, ſed non omnes admittat ſemper partis temperies figura, cōnexio, ſitus, officium, cōformatio, raritas, denſitas, magnitudo, numerus, durities,

molli

mollities,& reliquæ ipſius partis cōditiones:Quin & illud patet morbos per eadem nunc ſalutē,nunc mortem conſequi:nunc verò per illa ſolam ſalutem,aliàs verò ſolā mortem parari: nunc autem quæ ſigna hęc oſtendant,quę propoſuimus,paucis trademus. Vacuationē igitur expectare oportet,quæ morbo finē imponat,ſi benigna,paruáq; fuerit inflammatio,ſi humor,qui eam facit,tenuis,calidúſq; fuerit, ſi expultrix,alteratrixque facultas valida in corpore laborante ſubſit,ſi rarus locus affectus, & perſpirabilis: Huius rei ſpem confirmabunt paruæ in reſpiratione,pulſu aliiſq; actionibus,& qualitatibus corporis mutatationes: quæve calidum,tenuémq; humorē,& paucum indicant. Si pręterea facilè educatur humor,qui laudabiles qualitates obtineat,ſi vacuantibus remediis facilè cedat,lædatur autē ab his,quæ vacuationem ſiſtunt,credendū omnino eſt morbum ipſum per vacuationē finem ſuum conſequuturū. An verò per ſputum,vel reſolutionem,aut deniq; per aliam partem educetur humor,non eſt huius loci docere,quū ea quæramus,quę morbum finiunt,non autem locum,per quem exeunt morboſæ cauſæ. Suppurationem(inquit Galenus libro ſexto de Morbis vulgaribus)expectare oportet,ſi difficilis,crudáque maneat,nihilque malignū obtineat inflāmatio,ſi modo vires non ſubſint imbecillæ. At id non neceſſariò eueniet,quū tarda cōcoctio,aut tabes etiam ſequi poſsit:quo fit,vt nihil certum in hac re tradat:id quod imprimis natura ipſius inflammationis oſtendet. Quum enim ſuppuratio contingat, dum cōcluſa eſt materia,quæ ſuppurari debet,& vis alteratrix valida eſt,imbecillior verò paulo debilior, neceſſe eſt ſolū magnas pleuritides ſuppurari poſſe. Illæ enim à ſanguine fiunt,qui propria eſt ſuppurationis materia:ſiquidē pus ex ſanguine fit,& ob magnitudinē nō facilè expirat calor: vnde quæ magnā pleuritidē monſtrāt,niſi vacuari anticipauerit humor,ſuppurationē ferè oſtendunt. Nam ea aliquando in peripneumoniam mutatur,quū ob copiam in membrana cōtineri tumor nequit,ſed ad pulmonem effunditur: tūc tamē vis expultrix viget,quæ ſeſe à multitudine exonerare valet,ſputū præterea nō procedit in pleuritide,quæ ad ſuppurationē tēdit,aut paucū omnino eſt,quod excernitur: Illúdque vel ſanguineum, vel etiam cum portione pituitæ mixtū:augetur dolor,calor,& febris in dies:& quū iam ſuppura

puratio maxime fit, accedit rigor, qui neceſſariò ſuppurationes omnes internarũ partiũ comitatur. Pulſus præterea ſuppuratorum in his apparere incipiunt. Non iuuãtur à vacuantibus, & aliis remediis, quæ huiuſmodi alterationẽ fieri impediunt, proſunt autem, quæ eam efficiunt: facta verò ſuppuratione dolor, & febris minuũtur. Quòd ſi nõ in pus, ſed putredinem mutetur humor, quædam ſimilia his, in quibus ſuppuratio expectatur, quædam verò diuerſa apparent. Nam ſputum in his etiã ſupprimitur, febres & dolores vrgent, magna quoque ſæpe inflammatio, quæ ad corruptionem tendit. At rigor non accedit, & malignus nõnunquam eſt humor, qui corruptionis eſt author, imbecillior concoctrix facultas, vt quæ vincatur, nec mutare noxias qualitates valeat: perſeuerat dolor & febris, quanquam emortua ferè parte nonnunquamdolor eſſe deſinat, augentur perpetuò lethalia ſigna, nec minuuntur accidẽtia pleuritidis: quod euenire dicebamus facta iam ſuppuratione: niſi forte quũ iam prope mortem ventũ eſt, quo tempore vis corporis à morbo euicta amplius non repugnet, nullis remediis iuuantur, ab omnibus offenduntur, vtpote qui ad pernitiem tendãt, quibus nihil ferè prodeſt, obſunt omnia. An verò inflammatio deſinet latus affligere, & in aliam partem migrabit, antequam id fiat intelligemus ex inflãmationis natura, cauſis, effectibúſque illius. Quæ enim magna eſt, nec poteſt in loco affecto contineri, aliam ſibi quærit viam, præſertim ſi acrior humor fuerit, qui expultricem intempeſtiue irritet, ſi locus affectus rarior: vicinæ autẽ partes debiles extiterint, aut laxæ, ad ſuſceptionémq; paratæ, metus eſt ne abſcedat in eas humor priore loco relicto. Tranſit autẽ nunc in pulmonem affectus antequam coctus ſit, inflammationémq; vt prius excitat, facta verò ſuppuratione, niſi ſtato ſuo tempore expurgetur, per ſputũ, aut facta inciſione extrahatur pus, in tabem mutatur: Sic nonnunquam rapto humore ad cerebrũ, neruoſáſq; partes, cõuulſiones excitat: Syncopen verò, & caloris extinctionem, ſi in cor materia ruat. Quum autẽ tranſitus fit, minuuntur pleritidis ſigna, apparent verò partis affectæ malũ ſuſcipientis ſymptomata: qua ratione quũ in peripneumoniam mutatur, pulſus crebriores, molliorésque fiunt, intenditur calor in thoracis cauitate, accedit ſitis maior, genarum rubor apparere incipit, dolor latus infeſta

infeſtare deſinit,ſpiratio tamen difficilior,febris vehemen-
tior,& grauitas circa pectus vrget,& alia demum accedunt
ſymptomata, quæ peripneumoniam ſequuntur ad propor-
tionem increſcentis in eo morbi, & diminutæ pleuritidis.
Ac in omnibus quidem ſimilitudines prædictionem confir-
mant,aut etiam vbi alia ex aliis deſunt firma indicia,eã cer-
tiſsimam reddunt. Nam an vacuatio, vel alteratio, vel ab-
ſceſſus,aut putrefactio,vel aliud expectãdum ſit,quod mor-
bo finem imponat ex eo admoniti, quòd aliis eodem modo
affectis contingit,certò prædicere licebit: poterit hoc exẽ-
plo adiutus lector,quæ ars generalius tradit,in ſingulis in-
uenire,& ea prædicere,per quæ non ſolum morbi, ſed etiã
ſalubris conſtitutio ad finem ſuum perueniet.

Quæ ſignificent modum ſolutionis morbi.

CAP. XVII.

AN paulatim,vel ſubitò vel etiam ſubitò cum
vehemẽtia finietur morbus,nunc tradere ex-
pedit:præſertim quum Galenus duntaxat do-
cuerit ſigna eorum,qui per criſim terminan-
tur,hoc eſt,cum vehementia, his contemptis,
qui paulatim,vel ſubitò abſque magna mutatione deſinũt:
Hauriẽtur ergo ab eiſdẽ fontibus huius rei ſigna. Ac primũ
quidẽ ex mali natura: Quidã enim morbi ſunt,q̃ nõ niſi pau
latim curari poſſunt,vt vlcera caua,fracturæ: vel occidere,
veluti intẽperies ſicca: Alii verò,qui ſubitò ſanari, & occi-
dere valẽt. Nã ſynocha febris & minime putrida,dẽpto ſan
guine,vſque ad animi defectum confeſtim abigitur,& ardẽ-
tes febres cocto iam humore adueniente magna aliqua va-
cuatione confertim finiuntur. Quinetiam continuorũ mor
borum ferè ſunt vehementes mutationes, leuiores autẽ eo-
rum qui per interualla moleſtant,vt in cõtinuis,& intermit
tentibus febribus apparet,quarum illæ aut omnes aut certè
plurimæ per criſim,hæ vero cum leuioribus mutationibus
diſcutiuntur. Cæterum morborũ cauſæ huius quoque rei
indices ſunt:ſiquidem cordis vulnera confeſtim occidunt,
carnis verò eadem mala non niſi paulatim. Vehemens etiã
in corde intemperies ſubitam necem inferre poteſt. Vt in
his,qui ſtrangulantur,nimióque calore ſuffocantur,contin-
git: quum aliarum partium huiuſmodi vitia non niſi paula-

tim perimant. Sic profectò morbi cauſæ effectrices, quędam paulatim tolluntur, vt magna corruptio, quaſdam verò ſubito auferre licet, ſicut multitudinem, quæ vaſa præter naturam diſtendit. Subitas, & magnas fore mutationes indicat copioſus, calidúſque admodũ humor, qui putreſcit. At ſpiritus excalefactus, ſicut in diaria accidit leuioris agitationis eſt index. Quin & venenoſa pernitioſa, quæ morbos intulerunt, ſubitam mortem portendunt. Item quæ non niſi vehementes iuuant affectus, quũm adhibentur, vehemẽtem quoque in illis expectandam eſſe mutationem prænũciant: quæ verò paulatim mitigant morbos, eodem modo ſolutionem expectari iubent. Quin & valida virtus ſubitæ mutationis eſt author & indicium, debilis verò illi contrariæ. Magna præterea accidentia in morbis, qui ex humore vehementer excalefacto infeſtant, ſubitas magnáſque mutationes portendunt: in aliis verò ſi ſalutares morbi fuerint, contrarium nunciant. Nam dolor magnus qui magna vulnera magnáſq; fracturas ſequitur, curatione morbi paulatim minuitur, & affectus ipſe vnde ille naſcitur, ſenſim deſinit. In pernitioſis ſi extremi generis eſt morbus, ſubitam mortem venturam ſignificant, vt prohibita reſpiratio in apoplexia hominem confertim iugulat, alioqui paulatim exitium minatur, niſi etiam putredo mortis cauſa exiſtat, in qua corruptus humor ſubito excretus vnà ſecum pari modo animam trahat. Adhæc vehemens qui in corpore ſentitur calor, faciei rubedo, & tenſio, flauæ admodum, aut rubræ vrinę, bilioſa alui excrementa, amaritudo, quę in ore ſentitur, putidus qui è corpore ſpirat odor, ſubitas magnáſque mutationes in morbis portendunt: Cæterum rigor, qui non præcedit acceſsiones, labri inferioris motus, delirium, capitis dolor, inſolita perturbatio, & alia ſymptomata, quæ morbi naturam, aut acceſsiones non ſequuntur, quum apparent, inſtantis iam magnę, ſubitæque mutationis ſunt nuntij.

Poſtremò colligemus ex his, quæ in aliis contigerunt, quales mutationes expectare in his, qui eodem modo laborant oporteat.

Quæ

Quæ declarant, an morbus finitur per criſim, vel non.

CAP. XVIII.

SVBITAS, magnáſque ſimul mutationes, quæ in morbis fiunt à natura, vel morbi vi cũ quadam euidenti vacuatione, aut abſceſſu, & in pueris(ſicut nonnullis placet)per coctionẽ, criſes id eſt iudicia vocant medici. Vnde, tradere oportet notas, quæ tam in ſalutari, quàm lethali morbo huiuſmodi mutationẽ præſagiunt. Qua in re Galenus ſumpto indicio ex morbi natura criſim expectandam eſſe ſæpe ſcribit, ſi morbus magnus fuerit. At non omnes magni morbi hoc modo terminantur, vt magna vulnera, magnę fracturæ, nec alius vllus affectus, qui ex humore non conſiſtit, has mutationes experitur. Nec verò omnes, qui ex eo fiunt, criſim habere poſſunt: veluti inflammationes multarum partium. At primo ad Glauconem febres calidas, vrentéſque per criſim ſolui ſcribit: libro verò ſecundo de Criſibus ſtatuit criſes proprias eſſe febrium, quę ex calidis humoribus accenduntur, poſt has verò diſpoſitionum calidarum, faciléque mobilium, quæ partem aliquam principem obſederunt. Verum non ſolum illæ ita deſinunt, ſed etiam colicus morbus, ventriculi vehemens dolor ex frigido multóque humore excitatus, qui quum violenter à natura per vomitum aut alui deiectionem extruditur, huiuſmodi mutationes contingunt. Soli ergo illi morbi ad criſim veniunt qui vel ex putreſcente, ferueſcentéque humore in vniuerſo corpore contento gignuntur: quemadmodum febres ſynochæ, & ardentes, vel qui ab vna parte in aliam à vi expultrice reiecta materia propelli poſſunt: ſicut dolor capitis ex ſanguinis repletione contractus, ſanguinis profluuio per nares, & apoplexia in neruorum reſolutione, humore pituitoſo ad neruos confertim traſmiſſo, ſoluitur. Quod ſi criſis nomine magnas, ſubitáſque ſimul mutationes duntaxat ſignificamus, fit vt in magnis, vehementibúſque morbis eas ſolum expectare debeamus: ſiquidem in paruis affectibus qui fieri poſſunt magnę mutationes? Quapropter quum Galenus primo ad Glauconem ſcribit eos, qui tertiana exquiſita laborant, tenui victu eſſe regendos vſque ad criſim, hoc nomine abutitur, nimirum quũ huiuſmodi febris

magna non ſit, nec ob id magnas mutationes admittat, etſi ſubitò per vomitum, aut ſudorem, aut aliam excretionē finiri poſsit. Id autem cōmune eſt ſalutaribus, & exitialibus morbis, qui per criſim deſinunt, vt ex humore, qui vehementius irritet facultatem expultricem, & locum facilè mutare poſsit, excitentur. Si enim criſis ſubita eſt mutatio, quæ ex actione morbi & naturæ prouenit, nullas profecto facultates natura habet, quibus ſubitò, confertimque agere poſsit præter expultricem, quæ quidem non agit, niſi irritetur, & eo plane modo agit, quo irritatur. Quare vehementius illā affici oportet, ſi vehementius agere debeat, locum verò adeſſe oportet ad emittendum ſuſcipiendúmque humorē accōmodatum, quandoquidem morbus tolli nequit expulſione humorum, niſi ab eo loco, in quo illi morbum faciūt, extrudantur. Quin & validam oportet ſubeſſe facultatem expultricem, nimirum quum vehementius inſurgere nequeat, ſi aliter fuerit affecta: vnde optime ſcribit Galenus tertio de Criſibus abſque criſi eos mori, qui ob debilitatem aduerſus noxios humores pugnare nequeūt. Id quod etiam in ſalutaribus intelligere quis poſſet, niſi forte exiſtimet, victa, coctáque morboſa diſpoſitione, tantum ſemper in expultrice facultate roboris reperiri, vt malos humores violentius etiā expurgare queat. Hęc ergo (vt in ſumma rem cōtrahamus) habeat oportet morbus qui per criſim finiri debet, vt ex humore naſcatur, qui vel qualitate, vel quātitate vim expultricem vehementius irritet, faciléque ob viæ commoditatem, & partis affectæ naturam, virtutiſque robur expelli valeat. Vnde ex morbi natura, ex materia illius, ex ſubiecto in quo morbus reſidet, ex cauſis quæ mutationē efficiunt, indicia ſumemus ad futurā huiuſmodi mutationem prædicendam. Etenim continentes ardentéſque febres tanquam ſigna ex morbi natura accepta expectandam criſim præmonent. Humores verò putridi, acres, mordaces, vel ſua quantitate plurimum corpus infeſtantes, (quo modo putauerim attonitum morbum in reſolutionem neruorum tranſire) idem pollicentur: ventriculus qui ab humore moleſtatur, aut hepar inflammatum, aut humor qui in venis vel habitu corporis continetur, ſumpto indicio ex loco affecto, admonent tales mutationes venturas. At validæ vires tanquam cauſæ effectrices huiuſmodi mutationis indices illius euadunt.

dunt. Corporis verò raritas, quum ſudor expectatur, aut ad vomendũ aptitudo, quum per vomitũ criſis cõtinget, tanquã cauſæ ſine quibus, aut cũ quibus vacuatio mutatióque fieri debet, idem teſtantur. Aër verò ambiens, conſuetudo, vitæ conditio, victus præcedens, & cauſæ quæ morbos pepererũt, id oſtendũt ea ratione, quòd qualis ſit morbus, illiúſque materia, & corpus, quod afficitur indicent. Quamobrem quum Galenus tertio de Criſibus refert criſim expectandã in morbis, ductis ſignis ex morbi magnitudine, motu, ſpecie, anni tẽporibus, & aliis, quæ eiuſdem ſunt ordinis & facultatis cũ aëre ambiente, nempe corporis habitu, victu antecedẽte, & reliqui huiuſmodi notas, quæ primi ſunt ordinis, cũ aliis cõfundit: nam morbi ſpecies, illiúſq; magnitudo, & motus id oſtendũt ſola, reliqua verò quoniã illorũ ſunt indicia: quinetiam poſita magnitudine, ſuperfluũ eſſe puto motũ addere: ſiquidem nihil aliud eſt morbus magnus, quàm qui validè affligit, & paruo temporis ſpacio perdurat. Iam verò iuuantes lædentéſque cauſæ nonnihil huius rei cognitionem adiuuant. Quæ enim coctioni proſunt, nec tamen omnino repugnantes humorũ qualitates vincere poſſunt, expulſionem indicant neceſſariam: & quę ad hoc naturæ opus conferunt, idem pollicẽtur: quę verò obſunt, futuram criſim impediũt, quemadmodũ copioſa euacuatio, humore educto, qui à natura expelli debebat, criſim fieri prohibet: Præterea effectus morbi ſua etiam exhibent ſigna: vehementiora ſiquidẽ accidentia, quæ ex mutua pugna naturæ cũ humoribus proueniũt, vrinæ rufæ, vel rubræ, quæ per febres emittũtur. Vehemens corporis æſtus, capitis dolor inſignis, ſitis, & reliqua ſymptomata, quę naturã morbi, qui per criſim finiri ſolet, ſequũtur: talem mutationem pręſagiũt: veluti etiã quę in aliis euenerũt qui eodem modo per morbos fuerũt affecti. Hac enim ratione ſudores copioſiſsimos, aut vomitum, vel alui deiectionem his, qui febre ardente laborant, ventura prædicimus, indicio ſumpto, quòd alii qui per idem tẽpus ſimili morbo laborarũt, per huiuſmodi excretiones ſeſe liberauerint: ſunt porrò hæc indicia his etiam cõmũnia, qui moriuntur: nam quod ſcribit Galenus tertio de Criſibus mortem indicari ſine criſi, ſi vires ſubſunt infirmæ & nullum adeſt, vel minimum coctionis ſignum, morbúſque vrget magnus, & malignus, quique celeriter mouetur, verũ id

quidem eſt, ſed verius adhuc id conſtabit, ſi ex omnibus prædictis fontibus notæ ducantur: quandoquidem minus quoque in his expectãda videatur criſis, ſi morbus magnus non extiterit: vehementia etenim illius naturã magis irritat, & cõmouet, vt acrius reſiſtat, ex quo quidẽ criſes magis naſcũtur quàm ſi aliter morbus ipſe naturam infeſtet. Inſtantem verò iam criſim agnoſces tum ex prædictis notis, tum maximè ex ſymptomatibus, quæ eum paulo antea præcedere ſolẽt: de quibus quoniam paſsim Galenus accuratè ſcribit, ſuperfluum eſſe puto aliquid dicere.

Signa, quæ docent criſim fore per excretionem vel abſceſſum.

CAP. XIX.

QVONIAM verò criſes aliquãdo per excretionem euidentem, aliquando verò per trãſlationem humoris ex vna parte in aliã, ſiue per abſceſſum contingere ſolent, docere neceſſe eſt, quando vnum, aut alterũ expectare oporteat. Qua quidem in re ſcribit Galenus ſecundo Prædictionum morbos qui cõcoctu ſunt faciles, & ſimul acuti per excretionem finiri, at id ſolum ſalutaribus proprium eſt: ſunt enim prorſus ſalutares, qui facilè coquuntur, & vincuntur; poſtulat autem ars, vt quod omnibus morbis commune eſt, ſalutaribus inquã, & lethalibus, tradamus. Eſt porrò illud commune omnibus, qui per excretionẽ terminantur, vt ex tenui, calidáque materia conſiſtant, quippe quum huiuſmodi humor facilè expelli poſsit, & vias inuenire, per quas extra corpus feratur. Adſit præterea neceſſe eſt robur naturæ, vt noxiã materiã cõmouere, & proſequi donec extra corpus delata ſit, valeat. Quo quidẽ in opere requirũtur etiam viæ expeditæ, nimirum quum excretio fieri nequeat, ſi in locis obſtructis concluſi ſint humores: contrà verò per abſceſſum terminabuntur, qui planè acuti non ſunt affectus: & ex materia fiunt, quæ nec vinci, nec expelli facile poteſt: qualeſ ſunt, qui ex multa, vel craſſa, viſcida, crudáque materia cõſiſtunt, quique in corpore ſunt adſtricto, & infirmo. Quapropter ex eiſdem fontibus ſignorum indicia ſumentur ad id ſignificãdum quod quærimus: nam diuturni affectus, & con coctu difficiles per abſceſſum(quod etiã optimè tradit Galenus

lenus) finiuntur: quod quidem docent quartanæ, & quotidianæ febres, quæ reiecto ad pedes humore vt plurimũ ſoluuntur: quod nonnunquam etiam facit tertiana notha, & ex continuis ſemitertiana. Ardentes verò, & continentes febres, & inter intermittentes exquiſitæ tertianæ & (vt ſemel dicam) calidi morbi per excretionem potius deſinunt: frigidiores verò, quíque tardius mouẽtur, abſceſſum præſagiũt. Atque hoc modo ex natura affectus ſigna capiuntur: ex materia verò ipſorum morborũ hoc modo: Bilis, ſanguíſq; putreſcens, aut vehementer excalefáctus, quæ febres committunt, criſim per excretionem fore monſtrant. Contrà verò pituita, humor melancholicus. Ad quod quidẽ genus ſignorum rediguntur quæ ex anni temporibus, cœli ſtatu, vitæ cõditione proueniunt indicia: quoniam enim hæc oſtendunt, quales ſint humores, qui in corpore vigent, eius quoq; quod quærimus notæ euadunt. Quin etiam ſubiecta materia, corporíſque conditio non vulgares huius rei præbet notas: vel per ſe, vel quòd humores aptos ad excretionẽ, vel abſceſſum ſubeſſe monſtret: ſiquidẽ craſſa, obeſáque corpora ad excretionem ſunt inepta: tum quòd craſsis viſcidíſque ſuccis abũdẽt, tum quòd in illis viæ ſint anguſtæ, quæ excretioni ægrè patent. Contrarium accidit in gracilibus, quorum humores tenues acréſque vt plurimum eſſe ſolent, quorúmque viæ latæ ſunt, & liberæ humorum delationi peruiæ. Hac quidem ratione ex ſexu notas ducimus, quòd ſcilicet oſtendat qualis ſit ſubiectæ materiæ cõditio. Eſt porrò natura excretionis, abſceſſúſque author. Proinde non immeritò ex ea intelligemus vtrumlibet expectare oporteat: nam quoniã ad excretionem maius robur requiritur, quàm ad abſceſſus procreãdos: meritò fit, vt vbi naturales vires validæ ſubſunt, excretionem potius quàm abſceſſum prædicere debeamus. Contrà vero abſceſſum, vbi illæ infirmiores exiſtunt. Ad quod rurſus conferunt, quæ ex ætate, antecedente victu, corporis qualitatibus, anni tempore, & aliis huiuſmodi ducuntur ſigna. Etenim quia hæc declarant, quo modo vires ſint affectæ indicia pariter fiunt excretionis, abſceſſúſque futuri. Si cui prætereà pars aliqua laborare cõſueuit, vt in his, qui frequenti podagra afficiuntur, fieri poterit, vt abſceſſus cõtingat in morbo, qui per excretionem alioqui finiri debebat. Nam quum à validioribus partibus in debiliores regeran-

tur humores,rationi conſonum eſt,vt ad eas decurrant,quæ debiliſsimæ eſſe ſolent. Ex quo cõſtat ex cauſis cum quibus excretio,abſceſſúſque fiunt,notas etiam in hac re peti. Nec deſunt quidem teſtimonia ex iuuantibus, lædentibúſq; cauſis. Quippe qui à frigidis lædũtur morbi per abſceſſum, vtpote ex frigida materia concitati finiri cõſueuerunt. In quibus verò morbis ea proſunt, abſceſſus verebimur. Id quod ſimul portendunt temperata,quibus conferunt. At vehemẽs æſtus,magna,& aſsidua corporis inquietudo, rubræ admodum,& igneæ vrinæ,huiuſmodique alui excrementa, ſitis valida,pulſus præterea elati,vndoſi,validi,magni,celeres,& crebri,atque reliqua ſymptomata, quæ calidã ad modum materiam ſubeſſe,& validas vires indicant,excretionẽ venturam portendunt: Abſceſſum autem his contraria præſagiunt: Atque eum iam tentari docent (inquit Galenus in fine libri quarti de Præſagiis ex pulſibus) in morbo pituitoſiore pulſuum mutatio ab inæqualitate ad magnitudinem, & vehementiam. Poſtremò ex ſimilitudine,& proportione prædictionem confirmabimus. Hoc enim pacto quum peſtilentes febres graſſantur,quæ in locis corporis glanduloſis abſceſſus excitant,aut exanthemata efflореſcant in cute:idẽ in aliis fore verebimur,qui eiſdem morbis corripiuntur.

Quæ oſtendant ſolutionem per abſceſſum, vel coctionem fore.

CAP. XX.

QVVM morbi frigidiores,nonnullique alij per abſceſſum,nonnunquam autem per coctionem finiãtur, operæpretium eſt docere quando abſceſſus,vel cõcoctio potius ſit expectanda. Qua in re ſcribit Galenus venturum abſceſſum ſi validior fuerit virtus. Per coctionẽ verò expectandam ſolutionem,quæ longiore tempore morbo finem imponat, ſi illa infirmior reperiatur,idque meritò: ſiquidem maius robur naturæ vacuatio,aut tranſlatio materiæ,quàm eiuſdem concoctio requirit. Sed enim quum ignoremus, quãtum robur exigatur in naturæ viribus,vt abſceſſum potius tẽtet,quàm concoctionem expectet,ſatius profectò eſſe duco, vt aliter ex propriis ſcilicet ſignis id definiamus. Nam ſi morborũ omnium naturã perſpectã haberemus, inueniremus quoſdam

dam eſſe, quos natura ſemper, aut certè vt plurimum per abſceſſum curat: alios verò, quibus per coctionem medetur. Quòd ſi rei naturam conſulamus, licebit forte huiuſmodi ægritudines inuenire, qui hoc, vel illo modo abigũtur. Itaque quum abſceſſus proueniant à facultate expultrice nequeũte omnino noxium humorẽ extrudere: neceſſe quidem eſt facultatem expultricem irritari à materia, quæ non facile expulſioni paret, & ipſam vim debiliorem eſſe, quàm vt valeat id, quod noxium eſt, proſequi, donec extra corpus reiiciatur. Contrà verò vt concoctio fiat, nihil adeſſe oportet, quod irritet, propultricémque facultatem cõmoueat: ſiquidem retineri, quod concoqui debet non autem expelli conuenit. Quòd ſi ita eſt, quid prohibet, quo minus ſtatuamus expectandos abſceſſus in illis morbis, qui ex multa, craſſáq; materia, aut multa ſolum abſque craſsitie conſiſtunt? Huiuſmodi ſiquidem materia, haudquaquam expectata coctione expultricem vim excitat: quæ vbi debilior eſt, violẽtius inſurgere nequit, nec ob id repugnantem materiã prorſus reiicere. Quare neceſſe eſt, vt abſceſſus naſcantur. Quòd ſi etiam ob qualitatem humoris eos nõnunquam fieri dicas, non abſque ratione id facies: vbi enim ſalſa pituita morbũ parit, quum alteratione ea corrigi nequeat, neceſſe eſt, vt natura vel expulſionem, aut abſceſſum tentet. Qua ſane ratione videmus illis, qui à quartana euadunt, ſæpius intumeſcere tibias, & nõnunquam etiã cutem exulcerari, eò ſalſa pituita, & atra bile reiecta. Quamobrem ex natura morbi, illius materia, & effectrice coctionis abſceſſúſque cauſa ſigna ſunt deſumpta ad hæc prædicenda. Quum enim quartanam febrem, aut elephantiaſim abſceſſum portendere dicimus, natura morbi huius rei notas præbet. Quũ verò idẽ præſagire affirmamus materiã craſſam, copioſámque, & ſalſam pituitam, atrámque bilem, ex materia morborũ indicia mutuamus. At quum venturos abſceſſus credimus, ſi expultrix magis viget, quàm concoctrix facultas, nec tamen prorſus valida eſt, ductis indiciis ex affectrice cauſa quod futurum eſt prænũciamus. Capimus preterea ex ſubiecto corpore non inutiles notas: quippe quũ nonnulli ſint, quos ſcabies, furũculi, podagra, vel alterius generis huiuſmodi morbi ſæpius infeſtare ſolent: in quibus, quũ laborant, abſceſſus potius quàm concoctionẽ vitioſi humoris expectare neceſſe

eſt. Quòd ſi huiuſmodi malis haudquaquam expoſitum eſt corpus, per coctionem morboſa materia cõficietur. Iam verò qui partem aliquam inſigniter debilitatã obtinẽt, ad eã debilitas non expectata coctione humorẽ allicit. Vnde cauſæ etiam ſine quibus, aut cum quibus, abſceſſus excitantur, non deſunt ad eos prænunciandos. Præſagiunt quoque abſceſſum, vel coctionem, quæ morbos finiunt, cauſæ iuuãtes, & lædentes. Siquidẽ in his abſceſſus verebimur, quibus con coquentia non proſunt. At quæ ſumuntur indicia ad hæc ſignificanda ex ætate, ſexu, anni tempore, cæli ſtatu, vitæ conditione, præcedentéque victu tanquã remotiores cauſæ prædictarum indicatrices id faciunt. Vel enim materiæ qualitatem, & copiam, vel facultatum robur, & imbecillitatem, aut corpus aptum ad concoquendũ, vel excitandos abſceſſus declarant: ex quibus quidem immediata teſtimonia capiuntur. Cæterum morbi effectus huius quoque euentus indices euadunt. Nam dolor, qui per morbum partẽ aliquã diu infeſtauit, quod etiam Hippocrates in Aphoriſmis teſtatur, eò fluxuros humores innuit: quanquam tamen idem docere videtur tanquam cauſa: nimirum quum huiuſmodi dolor partem ita affecerit, vt eam ad excrementa excipienda aptiſsimam reddiderit. Sic vrinæ craſſæ abſque ſedimẽto, quæ diu per morbos tales redduntur, indicant naturam per coctionem nequire morbis mederi, nec ſatis expellere poſſe vitioſos humores, vnde abſceſſus verendus eſt. Id quod etiã quæ tenues exiſtunt, in morbis acutis declarant. Hoc enim modo quum in febribus acutis mingitur tenue, aquoſúmque lotium, timendam eſſe phrenitidem præſagimus: quòd ſcilicet ſecreta ab vrina morboſa materia, ſuperiores partes petat. Quæ verò multum & optimum ſedimentum habent, per coctionem potius, quàm abſceſſum morbum iri terminatum teſtantur. At verò color, qui vnam partem potius quàm aliam exercet: aut flauus, vel liuidus, aut ruber, futuri abſceſſus, non minus quàm dolor ſunt nuncij. Sic ſanè Galenus libro ſexto de Morbis vulgaribus ſcribit abſceſſus, qui circa aures excitari debent, indicium eſſe faciei rubedinem. Præbent & ſuas notas in hac re excrementa retenta & emiſſa: ſi enim cohibentur humorum excretiones, aut per eas morbus ſolui non anticipat, aut nõ ſatis liberaliter natura à noxiis humoribus ſeſe exonerat, abſceſſum expe-

ctare

ctare oportet. Poſtremò aut coctionem, vel abſceſſum prędicemus in illis morbis, & naturis, quæ ſimiles ſunt aliis in quibus hæc contigerunt.

Indicantia ſalutarem, aut lethalem fore criſim, prᴂterea quæ monſtrent illius qualitatem tempus quo fiet, & ipſius authorem.

CAP. XXI.

ETSI hæc videntur ex ſuperiore tractatione facilè intelligi poſſe, tamen vt his ſatisfaciamus, qui vniuerſam medicinæ tractationem ad eos duntaxat morbos contrahunt, qui per criſim ſoluuntur, alia verò ſolutionum genera nec etiam attingunt, paucis illa expediam. Salutarem igitur criſim expectabimus à natura morbi præmoniti: ſunt enim qui ſuapte natura ad ſanitatem per criſim veniunt. Veluti tertiana febris, Galeno authore, & inter continuas quæ mitiores ſunt, & non admodum vehementes: lethalē vero portendunt qui maligni exiſtunt, vt febres peſtilētes. Præterea qui vehementiſsimi ſunt vſque adeo, vt naturæ vires excedant: idem promittunt morborum cauſæ. Etenim ſanguis, pituita, bilis pallida ſuapte natura indicia ſunt ſalutaris criſis: at bilis æruginoſa, atra, vitellina eam pernicioſam prænunciant. Quemadmodum & venenoſi humores, aut alia maligna qualitate infecti, ac omnes, qui nimia copia naturæ actiones opprimunt. Quinetiam in corporibus bene à natura comparatis, bonóque habitu præditis ſalubres criſes expectabimus, ductis indiciis ex ſubiecta materia, quæ afficitur. Vires debiles, vtpote quæ à morboſis cauſis facilè vincuntur, quique malè ſperant denuntiant huiuſmodi mutationem expectandam eſſe, quæ mortem pariat, acceptis ſcilicet notis ex cauſa quæ criſes efficit. Quòd ſi proſint remedia, quæ adhibentur, eam prænunciabimus, quæ ſanitatē homini reſtituat: alioqui timenda eſt, quæ vitam adimat. Eadem quidem teſtantur, quæ ex ſexu, anni temporibus, regione, cœli ſtatu, & aliis toties prædictis rebus ſumuntur: quòd ſcilicet vnam, aut plures ex proximis cauſis mōſtrent, quæ proxima huius rei indicia præbent. Adde notas, quæ ducuntur ab excrementorum qualitate, quantitate, ſubſtantia, excretionis modo, tempore, loco, ordine: præterea ex

corpor

corporis qualitatibus,& actionibus. Hæc enim an lethalis, vel ſalutaris futura ſit criſis, prænunciabunt. Veluti vrinæ nigræ, liuidæ, oleoſæ, continuum delirium, color à naturali ſtatu admodum permutatus, & (vt vno verbo dicam) ſigna, quæ mortem in morbis portendunt, eadem in illis, qui per criſim finiuntur, eam pernicioſam fore docēt. Huic verò contrariam ſigna contraria ſignificant: quod pariter teſtantur, quæ ex ſimilitudine, & diſsimilitudine capiuntur notæ. Cæterum criſim fidam, facilem, perfectam eadem ſigna monſtrabunt. Benigni etenim morbi facilè, tutò, perfectè per criſim ſoluuntur. Quin & cauſæ, quæ morbos gignunt benignæ, paruæ, & quæ ſubiecta eſt materia bene affecta, & vires, quæ ſubſunt validæ, quæque proſunt facilè remedia idem oſtendunt. Nec deſunt quidem quæ ab effectibus ſumuntur teſtimonia: ſiquidem excrementa, quæ concocta emittuntur ſuis temporibus per opportuna loca, quæque in diebus indicantibus inſignes, & bonas mutationes in corpore fieri oſtendunt, & præterea morborum cauſas reſcindunt: veluti ſi in quotidiana febre pituitoſum eſt quod educitur, in tertiana bilioſum, nihil aliud polliceri poſſunt, quàm facilem, fidam, & omni modo perfectam criſim: quemadmodum etiam corporis actiones, & qualitates non multum à naturali ſtatu recedentes idem repræſentant: his verò contraria, aut difficilem, aut infidam, aut imperfectam, aut certe malam, quæ ventura eſt, criſim ſignificabunt. Poſtremò ex his, quæ in aliis eodem modo affectis contigerunt, eadem ventura putabimus. Iam verò futuræ criſis tempus prodet morbi natura: nam acutiſsimi morbi, qui per acceſsiones affligūt, tertio die: qui verò acceſſione carent, veluti ſynochæ febres quarto criſim expectandam eſſe præſagiūt. At qui mitiores ſunt, in ſequentes dies pares, vel impares, pro illarū ſcilicet natura, vehemētia acceſsionū, tempore, ſubiectæ materiæ qualitate, quantitate, viriū imbecillitate, & robore criſim reiiciunt. Bilis quæ febres committit, in imparibus diebus, criſim venturā oſtendit, ſanguis verò in paribus. Quæ autē cauſæ ſtatim morbū minuunt, non longe abeſſe criſim denunciant, ſiquidē ſalutaris morbus fuerit, alioqui eam tardāt: quod pariter faciūt quæ lædūt: nam in ſalutaribus criſim differūt, in pernicioſis verò eam accelerāt. Idem oſtendūt vires validæ, & infirmæ.

Nam

Nam illæ in pernicioſis malis criſes tardant, in aliis concitant: hæ verò celeritatẽ illis morbis, qui vitã adimunt, aliis autem tarditatẽ adiiciunt, & ſignificãt. Corporis verò bona conditio, & mala ad viriũ proportionẽ ſe habet. Quæ enim bona eſt, vt ſalutẽ, ſic mutationẽ, quæ eam parit, cito conſequitur: mortẽ verò, & lethalem criſim differt. Perfectam autem criſim non ante vigorem morbi expectabimus, aliæ autem quæ imperfectæ ſunt, etiã increſcẽte adhuc morbo contingere poſſunt. At quę vitam adimunt in morbi principio, incremento, & ſtatu accidũt, inquit Galenus, verum nos in libro de Temporibus morborum docuimus vix fieri poſſe, vt homo in morbi principio pereat. Cæterum quæ in excrementis apparent manifeſtè bona indicia tertia, vel quarta die pro morbi ſcilicet natura criſim futurã, bonam: quòd ſi illa pernicioſa extiterint, talem quoque eam in eiſdem diebus futurã monſtrant. Quinetiam actiones, qualitatéſque corporis, & alia omnia, quæ tempus ſalutis, aut mortis prænunciare diximus, criſis tempus oſtendent. Quãdoquidem in ipſa criſi ſalus, & mors contingunt, aut certe non multo antea quàm hæc eueniant criſis ipſa incipit. Licebit non ſolum diem, ſed & horam, in qua criſis expectanda eſt, ex his ſignis prædicere: Nam quidam morbi ſunt, qui in ipſo incremento acceſsionis criſes experiuntur: alij vero ſunt, qui vigorẽ expectant. Sunt autẽ illius generis qui omnino vehementiſsimi exiſtunt, & ex calida admodũ, acriq; materia, & multa ſunt procreati. Huius verò qui mitiores ſunt, & ex obtuſiore, minoréque humoris copia nati. Illos enim expultrix facultas, quæ criſis eſt author, diutius ferre nequit. In aliis verò tẽpore vehementia accedit, quæ naturã irritat, & commouet. Valida præterea virtus, & exquiſitus partiũ ſenſus ſummum morbi, & acceſsionũ vigorem non expectant. Addit quoque celeritatẽ corporis habitus, & quæ cum ad vacuationes promptiſsimum reddũt. Veluti aër calidiſsimus, iuuenilis ætas, calidior vitæ ratio, & alia quæ ſunt eiuſdẽ facultatis: ex quibus profectò intelligere licebit, qua hora, & momento criſis expectanda ſit. Nam ſi putetur ventura in ipſo vigore acceſsionis, eo tẽpore cõtinget criſis, in quo illa vigere ſolet: nec contemnẽda quidẽ ſunt in hac re ſigna, quæ ex ſimilitudine aliorũ ducuntur: quandoquidem certiſſima coniectura prædicere licebit vel ſudorẽ, aut vomitum,

aut aliam inſignem excretionem, & mutationẽ certis horis venturã, ſi id in aliis eodem modo affectis accidiſſe præno-uerimus. Illud verò, quod pertinet ad prædictionem eius, quod criſis erit author, nunc tradendum eſt. Nam quaſdam ſymptomaticas, alias verò naturæ vi fieri criſes dicere ſole-mus, tanquã nunc ſymptomata, morbíque vis, alias verò na-tura ipſa author eſſe cenſeatur: Id quod oſtendent prædicta indicia. Si enim morbus benignus, mitíſque fuerit, illiúſq; materia, facile vinci poſsit: ſi valida adeſt in corpore virtus, ac via patet excretioni accommodata, & ipſa excrementa, quæ emittuntur, naturæ victoriam pollicentur, idémque fa-ciũt qualitates, actionéſque corporis, & quæ in aliis eueniſ-ſe conſpeximus, certò præſagiemus naturæ beneficio ventu-ram criſim: alioquin præualente vi morbi expectandã ſym-ptomaticam huiuſmodi mutationem: ac vt omnes quidem bonæ notæ naturam authorem fore ipſius criſis, omnia ve-rò mala ipſum morbum: ſic ſanè bona cum malis mixta in-dicia mixtum opus ex vtriſque portendunt.

Quæ præmonſtrent locum per quem mor-bus ſoluetur.

CAP. XXII.

LOCVS per quem morbus, illiúſque cauſæ abeunt in his affectibus, in quibus nulla hu-morum fit excretio, docendus non eſt, quippe quum nulla adhibita arte cognoſcãtur illi in eo loco finiri, in quo conſiſtunt. In quibus ve-rò aliquid excernitur, licet certos locos nonnunquam aſſi-gnare: veluti in vitiis vteri, quæ per pudenda expurgantur: quemadmodum etiam veſica per canalem vrinarium ſeſe exonerat, & denique in illis partibus, quæ vnicam viam ha-bent, per quam excremẽta emittunt, eadem eſt ratio, idém-que locus, qui vacuationi noxiæ materiæ patet: In quibus verò plures ſunt viæ, per quas euacuatio tentari poteſt, velu-ti quum humores in venis continentur, qui per ſanguinis profluuium è naribus, aut venas ani, vel per ſudorem, aut vrinam, aut aluum, vel vomitum excerni poſſunt, arte eſt opus, quæ doceat quo modo prædicere liceat certũ locum, per quem excremẽta emittentur: id quod Galenus agnoſci poſſe ſcribit libro tertio de Criſibus, ſi duo hæc tantũ conſi

derauer

derauerimus, vnde ſcilicet naturæ motus, & in quam partē vergat. At hæc præſentibus rebus ab omnibus agnoſcuntur: ſed dum nondū concitari ab vno loco in alium humores videmus, res artem deſiderat, quæ futurum motum præmonſtret. Quin & illud dubiū eſt, an naturæ nomine ipſius humoris naturam, aut potius expultricem facultatē intelligere debeamus. Nam bilis, & vapor ſuapte natura ſurſum potius ferūtur, pituita & humor melancholicus ſua grauitate & pondere ad inferiora loca repunt: facit tamen naturæ expultricis momentū, vt illa inferiores meatus, hæc verò ſuperiores ſæpius quærant. Quamobrem præſtat ex prædictis fontibus, quæ in nulla re nobis hactenus defuerūt, ſigna colligere ad id, quod quærimus præſagiendū. Nam imprimis natura morbi locum indicabit. Siquidē tertiana febris vt plurimum per ſudores, vel vomitum, vel bilioſam deiectionem terminatur: quotidiana per vomitum, vrinam, deiectionem & ſudores abit. Synochæ febres per nares emiſſo ſanguine finiri conſueuerunt, phrenitim diſcutere ſolet ſudor copioſus, vel ſanguinis profluuium è naribus, rariſsimè lethargus & peripneumonia, profluuio ſanguinis ſoluūtur. Ardentes febres terminat vel ſanguis emanans è naribus, aut ſudor multus, vel vomitus, aut bilioſa deiectio: pleuritis rarius quàm ardens febris, ſæpius verò quàm lethargus ſanguinis excretione per nares diſcutitur: inflammationes hepatis & lienis ſanguinis quoq; per eundē locum eruptio tollit: iuuat tamē omnes, quæ circa præcordia conſiſtunt inflāmationes ſudor bonus: at ſudores febribus præſertim ardentibus proprij ſunt, ſemitertianas illi abigūt, pituitoſæ, bilioſæq; deiectiones & vomitus: quartanas verò cū ſudoribus atræ, variæq; deiectiones: lethargi in parotidas ferè terminātur. Aqua inter cutem per vrinā, vel alui excretionem extruditur: Præbet & ſuas notas morbi materia. Etenim bilis flaua vtpote calida, & leuis ſuperiores extimáſq; partes vt plurimū petit, per ſudorémq; digeritur. Atra per aluum ferè educitur. Sāguis tenuis, & calidus per nares viam quærit, craſſus verò, & feruens ad venas partium inferiorum potius delabitur: pituita nunquam per ſudorem, ſæpius per vomitum, aut per aluum excernitur: aliquando verò in inferiorum partium articulos decumbit, vt in quotidiana, quartanáque febre, & hydrope euenire videmus. Ex

loco

loco præterea, ſubiectóque corpore licet idē prædicere. Nā gibbæ hepatis affectus per ſanguinis fluxum è nare dextra, per ſudores, & vrinas præſertim ſi calidi fuerint, expurgari conſueuerunt. Alij verò morbi frigidiores, & humidiores illic conſiſtentes per vrinam potius abeunt, aut vomitū. Simæ verò illius partis morbi per ventrem exitum petunt. Coſtalis morbus per ſputum, vt plurimū ſoluitur. Cerebri affectus calidi, & humidi per nares, frigidi verò, & humidi ad aures potius abſcedunt, vel in reſolutionē alicuius membri terminantur. Præterea quæ dextras partes corporis infeſtant, cum dextris magis cōſentiunt, quàm cum ſiniſtris, & per illas ſeſe exonerant: Veluti hepar per narem dextrā potius quàm per ſiniſtram lædentem humorem emittere ſolet: cōtrarium verò facit lien, vtpote qui in ſiniſtra parte ſit collocatus. Eodem modo quum dextram vteri partem vrget inflammatio, ſi ſanguinis profluuium è naribus ſperetur, illud per dextram narem expectandū eſt, ſi modo naturæ vincentis beneficio vacuatio contingat. Eſt præterea conſulenda ægri natura, & corporis conditio, quæ non contemnendas notas præbebunt: nā his qui podagra infeſtari conſueuerunt, ad articulos decumbere ſolent humores, qui alios morbos, & potiſsimū febres pariunt: nimirū quum ita comparatum ſit, vt ad partes debiliores, rariores, inferiores, calidiores, & concauas excrementa ferantur. Quæ quidem ſigna à cauſis ſine quibus non, & cum quibus vacuationes contingunt, ducuntur. At valida natura aptiſsimum quemque locum etiam diſtantiſsimum eligit. Quæ verò infirma eſt, propinquū quemq; capere cogitur. Vnde ex cauſis efficētibus euacuationē notas capere licebit ad locum deſignandū per quē expectatur euacuatio futura: Ad quod quidē genus pertinere illæ vidētur, quæ ex ægri proprietate ſumuntur: Sunt enim, qui per aluum, vel ſudorē, aut alium peculiarē locum ſe à morbis eiſdē liberare ſolent conferente ad id certa quadā & occulta proprietate, quæ in aliis eodē modo affectis non reperitur. Ad hæc cauſæ iuuantes, lædentéſq; nō leuiter conferūt: Quippe quæ iuuāt, eo quòd ſudorē moueāt, per externas partes ſolutionem morbi fore portendunt. Quæ verò ſudorem arcent, admonent expectandum eſſe, vt natura per alias vias ſeſe à morboſis humoribus exoneret. Dant & ſua ſigna effectus morbi: etenim actio læſa peculiariter

liariter alicuius membri oſtendit aliquãdo quo morbus re-
iicietur: quod docet vehemens continuúſque in febribus ſy
nochis capitis dolor, qui ſanguinis profluuiũ per nares prę-
nunciat. Atque eò quidem ſpectat quod ab Hippocrate ſcri-
bitur in Aphoriſmis: abſceſſus ſcilicet in illis partibus expe
ctandos, quæ per morbum plurimũ laborarunt, tanquam tri
ſtis actio præſagiat, in quem locum abituræ ſint morborũ
cauſæ, & vnà cum illis ipſi morbi, Adhæc excrementa inter
affectus morborũ idem hoc modo pręmonſtrant. Si enim
alicuius partis recrementa ſuppreſſa fuerint, aut parcius e-
mittantur, docent fore vt per alias excretio fiat: Sicut vrina
ſuppreſſa, inſtante criſi ſudorem, vel copioſam deiectionem,
aut vomitum nunciat. Ac illud quoque eſt, quod alio loco in
eo opere ſcribit Hipocrates: parcius eos mingere, quibus ſo
luta eſt aluus, & contrà minores fieri deiectiones quando co
pioſior vrina redditur, nec ſolum quidem ex copia excremẽ
torum aliarum partium, ſed etiam ex eorundem qualitate,
& loco, quem natura per morbi curſum tentauit, idem præ-
ſagiemus: nam hoc modo quum tenues, aquoſæque vrinę in
febribus apparent, abſceſſum circa faciem expectamus: quũ
verò craſſæ minguntur, in articulis, inquit Hippocrates, de-
cumbent humores. Nec illud quidem à ratione alienum eſt
exiſtimare per aluum, aut os, aut ſudorem vacuationem fu-
turam, quæ morbũ tollat, ſi antea per eas partes in acceſsio-
nibus natura ſeſe exonerauit. Poſſunt & ex qualitatibus cor
poris notæ quædam ſumi: quod quũ omnibus conſtare putẽ,
ſuperfluũ eſt hoc loco addere. Patent quoque ſigna, quę ex
ſimilitudine aliorum ſumuntur: quippe quũ ſæpius ſudorẽ
aut vomitum expectandum eſſe in tertianis, aut aliis febri-
bus prænunciemus, eo quòd omnes, qui in illis temporibus
huiuſmodi morbis laborarũt, omiſsis per eas partes humo-
ribus, aut liberati, aut extincti fuerint. Atq; hæc quidẽ prædi
cta indicia multo antea quã hæc fiãt medicũ præmonẽt. In-
ſtãtes verò iam excretiones, & locũ, per quẽ fiant (de quibus
Galenus ferè ſolũ agit in libris de Criſibus & alibi, aliarũ no
tis, quę multo antea eas futuras pręmõſtrãt, vel omnino prę
termiſsis, vel magna ex parte contemptis) potiſsimum ex
ſymptomatibus, quæ ſingulas vacuationes præcedunt, prę-
ſagiemus: etenim ſanguinis profluuiũ per nares in febribus
ardentibus, ceruicis dolor, temporũ grauitas, & tenebrę, vel

ſplēdores,qui circa oculos obuerſantur,hilaris faciei color oculi rubicundi,vel lachrymantes,malæ & ipſæ nares rubidæ,pulſus magni ad exteriora potius, quàm ad interiora: anhelitus difficultas,& ſi quæ alia ſunt huius generis ſymptomata inſtare portendunt,idque eo certius fore ſperabimus,ſi abſint indicia,quæ vel illius per alias partes eruptionem,aut alias vacuationes ſignificare ſolent. Quæ verò ex anni tempore,regione,ægrotantis natura,morbi conditione,eiúſque cauſis ſumi ſcribit Galenus indicia, non tam inſtantem,quàm aliquādo venturam ſanguinis euacuationē prænunciant. At in mulieribus,lumborūm grauitas,tenſio, & dolor menſium eruptionem,in viris autem venarum ani apertionem proximam eſſe declarāt. Si ea(inquam)ſymptomata morbi naturam,aut acceſsiones non ſequantur: ſed iudicatoria ſint indicia. Cæterum vomitum non longè abeſſe indicant totius capitis dolor extenſus cū quadam pulſatione,& calore inſigni,adiuncta ſimul grauitate, Stomachi prçterea morſus,& faſtidium quoddā,oculorum caligines,vertigines,ſputum multum & tenue,rigor, partium quæ infra prçcordia frigiditas,labri inferioris agitatio,pulſus duri,& magni,præſertim in cōtractione,& inçquales maximè ſi humor ſit bilioſus,qui ad ventriculum repit. Hæc inquam quū morbis accedunt, nuncij ſunt iamiam inſtantis vomitus. Qua in re illud etiam coniecturam confirmat: ſi quid paulo antea ingeſtum fuit,nec fuerint ſigna: quæ excretionem per ventrem teſtentur. At abſceſſum circa aures, cuius generis tumores,parotidas vocamus,admonent aduentare ſomnus grauis,capitis & temporum grauitas dolórque,faciei rubor cum quadam hilaritate, ſurditáſque ſtatim adueniens: ſic profectò abſceſſum ad inferiora grauitates,doloréſque partium earum,in quas abſcedere debet humor præmonſtrabunt. Iam verò per ſudorem excretionem appropinquare teſtantur aluus,& vrina præter rationem ſuppreſſa, & rigor qui ſuppreſsionem huiuſmodi ſequitur,præſertim ſi vomitus ſigna non adſunt: delirium in aliquibus: præterea increſcente acceſsione partes exteriores calidiores, & rubidiores: Item vapor quidam calidus,qui antea non aderat: pulſus vndoſi,& inſigniter molles: hçc enim ferè ſunt vacuationis, quæ per ſudorem paulo poſt fieri debet,ſigna. Atqui vacuationem per aluum inſtare intelligemus, ſi præter rationem

vrina ſupprimitur, & aluus paulo antea liberior fuit, magníque adſunt pulſus præſertim in contractione: idque eo certius intelligemus, ſi abſuerint vomitus, & ſudoris notæ: contrà verò vrinæ profluuium aduentare colligemus, ſi alųus ſuppreſſa eſt, nec multo antea copioſiorem vrinam reddere cœpit ęger, & abſunt reliquarum excretionũ indicia. Præſentia verò ſunt ſigna quæ inſtare criſim admonent. Sic profectò ad horum imitationem prædicere vnicuique licebit alias quaſcunque vacuationes, & morborum diſſolutiones, quæ in ſingulis ægrotantibus contingere poſſunt.

Signa quæ docent vbi plures ſunt morbi qui prius & qui poſtea finietur.

CAP. XXIII.

ILLVD ſupereſt ex propoſitis ſcopis explicandum, quando plures morbi corpus infeſtant, quinam primo, qui verò deinceps abibit: de qua re nihil commune omnibus morbis à Galeno ſcriptum inuenio: & quæ de febribus complicatis ſcribit libro ſecundo de differentiis febrium, non ab omnibus ſignorum fontibus ſunt ducta, ſed quoſdam relinquit à quibus optima ſigna haurire liceat: quum tamen ars id poſtulet, & ille neceſſariam tractationem oſtendat, quum in libro de Prænoſcendo referat ſe ſibi magnam gloriam, & famam peperiſſe, eo quòd in Eudemo philoſopho tribus quartanis laborante prædixiſſet, non ſolum eum media hyeme liberatum iri, ſed etiam, quæ nam ex illis febribus prius eſſet habitura. Deſiderat ergo res hæc artem, ſine qua nemo quod ad id pertinet, rectè præſagire poterit: quæ quidem non aliunde quàm ex prædictis ſignorum fontibus petetur. Si enim morbi, qui infeſtant, ita comparati ſint, vt vnus alterius ſit quoquomodo cauſa, prius ſoluetur, qui cauſa eſt eius, qui ab eo naſcitur: Veluti obſtructio, quæ febrem committit: priuſquam febris ipſa neceſſariò tollitur, quum alioqui manente obſtructione febris curari nequeat. Sic mala intemperies in parte exulcerata cauſa eſt, quominus vlcus curari poſsit: eodem modo ſanies, quæ ab vlceribus emanat, cauſa putatur,

ſine qua vlcus curari nequit: vnde ea prius auferenda eſt: deinde ſanandũ vlcus. Quinetiam ægritudo, quę vniuerſum corpus afficit, cauſa exiſtit, quæ prohibeat eũ curari, qui partem aliquam infeſtat. Veluti febris, quæ dolorem captis excitat, prius abigetur, & remittetur quàm ipſe dolor. In quibus quidem licebit prædicere ex morbi natura præmoniti quod in hac re quęrimus. At ſi neuter alterius ſit cauſa, qui minor eſt in ſuo genere, & benignior, citius tolletur, quàm qui maior, vel malignior exiſtit. Inter eos enim, qui per criſim deſinũt, aut paulatim ſoluũtur, minores citius ſemper quàm maiores abeũt. Inter eos verò, qui diuerſi ſunt generis, maiores nonnũquam maturius quàm minores diſcutiũtur: veluti febris cõtinua quæ per criſim ſoluitur, citius quã quartana abigitur: quanquam tamen aliter contingere poteſt, vt tam parui ſcilicet ſint, qui magnas mutationes non admittunt, ſed paulatim ſoluuntur, vt minimo negotio recedãt. Sicut diaria, quę eadem die finitur, & ſimplex vulnus exiguúmque, quod minimo temporis ſpacio glutinatur, & coaleſcit: id quod nulli contingit ex his, qui per criſes mutationes capiũt. Quamobrem natura ſingulorum morborum conſulẽda eſt, vt intelligamus quis alterius ſit cauſa, & quis in ſuo genere, aut diuerſo citius propulſari poſsit. Cauſę præterea morborum idem etiam oſtendunt: nam quę difficilius patiũtur, vt craſsi, viſcidi, multiq; humores, oſtendũt ſuos morbos poſt alios abituros, quos contrarię cauſę committũt. Hoc ſanè pacto, vbi quotidiana, tertianáque hominem affligit, ductis indiciis ex materia ipſarum febriũ, pronunciamus tertianam ante quotidianam deſituram, quòd illam bilioſus humor, tenuis, calidus, & acris, qui facilè mutatur, & expellitur: hanc pituitoſus, craſſus, & viſcidus ad patiendum ineptus pariat. Quinetiam maiores, malignioréſque cauſæ in ſalutaribus malis oſtendunt ſuos morbos tardius ad finem venturos his quos minores benignioréſq; efficiunt. Prębet quoque ſuas notas ſubiecta materia: nam in parte nobili, rara natiuo calido abundante, ſenſu exquiſito pręditа, quęque meatus habet idoneos ad noxiam materiam emittendam, & in corporis loco ſita eſt, vt facilè remediorum vim admittat: qui naſcuntur morbi, promptius tollũtur, quàm qui alias aliter affectas infeſtant, etſi in hoc etiã nonnũquam aliter contingit. Nam pars obtuſiore ſenſu prędita

dita quũ vulnera eſt, citius ſua mala deponit, quàm quę eum exquiſitũ eſt ſortita, propterea ſcilicet quòd illa remedia ſtatim admittat: qualia affectus ipſe poſtulat: hęc verò mitiora exigit quæ longiore tempore morbis medentur. Proinde ſpectare hic etiam neceſſe eſt, quinam morbi promptius in vna parte, quàm alia deſinant, & quæ pariter tenacius conceptas ęgritudines retineant, aut deponant, id quod pariter de vniuerſo corpore intelligendum eſſe admoneo: ſiquidem in cacochymis habitibus, perperámq; affectis corporibus, & his prętereà, quę bene habent, quędam mala minore negotio, quàm alia tollũtur, & ſanantur: quędam in raris, quędá in denſis, quędá in duris, quędam in mollioribus, quędam in craſsis, alię in gracilioribus ęgritudines citius aliis recedũt. Quę corporũ differentię à medico ignorandę nõ ſunt, qui quod ars in hac re promittit, aſſequi ſtudeat. Cæterũ vires corporis cauſę ſunt cũ quibus, & ſine quibus non morbi propelluntur: quæ & in hoc negotio ſuas conferũt notas: vnde quũ validę ſubſunt facultates, quę morbũ vnũ vincere debent, alię antem infirmę, quę circa aliũ verſantur, non immeritò prenũciabimus hũc, cui deeſt robur facultatis longiorẽ fore alio, cui illud abũde ſuppetit. Veluti quũ duo affligunt morbi, quorum vnus alteratione & concoctione vincitur, alius expultricis munus deſiderat: prius ſoluetur ille, qui validiori vi ſubiicitur alio, cui reluctatur infirmior facultas. Porrò à cauſis iuuantibus, & lædentibus hoc modo ſigna ſumimus. Nam morbi, quibus proſunt minima quæque remedia, & omnia vel plurima, pauca verò obſunt, antea quàm alij, quibus pauca: aut non niſi maxima auxilia conferunt, multa autem nocent, recedunt: faciunt præterea morbi partes ad id prædicendum. Etenim ægritudines, quę longiores acceſsiones habent, & eadem hora inuadentes, non increſcentes, quæque mali ſunt moris, longiores, maioréſque, & tertio vel quarto quoque die repetunt, & tardè denique mouentur, ſuáſque partes difficilè aſſequuntur, longiores aliis euadunt. Vnde optimè Galenus libro ſecundo de Differentiis febrium ad hunc modum ſcribit. Vtra verò febris deſitura ſit prius ex ipſius ſpecie, tum ex ipſius acceſsionis longitudine, magnitudine, more, motu, circuituum repetitione, anticipatione, & tardatione coniectari oportet. Adhæc ſymptomata ipſa, quæ morbos, illorúmque

cauſas ſequuutur, monſtrabunt idē quod morbi ipſi, & morboſæ cauſæ. Nam actiones parum læſæ, parúmque mutatæ qualitates, & excrementa, quæ ab eo gignuntur, pauca, concocta, & per commodiſsimos locos emanantia prænūciant huiuſmodi morbum breuiorē fore aliis, quæ contrario modo ſe habent. Poſtremò abſurdum non fuerit credere, vbi plura vrgent mala, promptius illud abiturum, quod in aliis eodem modo laborantibus prius receſsiſſe nouimus. Sic profectò in his, quos Gallicus morbus infeſtat, prædicimus puſtulas, quæ circa faciem oriri ſolēt, citius quàm dolores, quæ ſcapulas artúſque torquent abituras: quoniam ſcilicet in aliis ita contingere nouimus, nulla re alia perſuaſi quàm ex ſimilitudine petitis indiciis. Atque hęc quidem de ſignis medico neceſſariis ſufficere arbitror: quæ ſi quis diligenter euoluat, & perſpiciat quid ab aliis de hac re ſit traditum, intelliget profectò quantum à nobis ſit laboratum, & ſi quid præterea deſiderari poſſe videbitur, ex poſitis principiis, & rerū fontibus, ex quibus omnia ducuntur, facilè vnuſquiſque veritatis ſtudioſus inuenire poterit. Nobis enim ſatis eſt artē huius rei excogitaſſe, & vt puto inueniſſe, qua ſtudioſos ad ea, quæ ſuperſunt perficienda, inuitaremus.

IOAN

IOANNIS ARGENTERII DE OFFICIIS MEDICI

LIBER PRIMVS.

De vtilitate huius operis.

CAP. I.

QVAE, & quot prȩſtare debeat Medicus, quáque ratione cõmodè in humano corpore agere poterit, ſuóque munere fungi, hoc loco tradere inſtituimus: Quæ ſanè res omnium præſtantiſsimã, vtiliſsimámque medicinæ partem complecti tur. Neq; enim medicus ſanitatis, morborúmq; genera, differẽtias, cauſas, partes, effectus, ſigna, remedia, & reliquę materiæ medicæ vim naturámque per ſe quærit, ſed vt ad conſeruationem, curationem, & alias actiones, quas varia corporis cõditio poſtulat, ea omnia referat. Quid enim ſit ſanitas inueſtigat, vt eã cõſeruare poſsit, vtpote quæ ſecundũ naturam in nobis exiſtat. Sic illius genera, differentias enumerare ſtudet, vt intelligat quæ quótue ſint cõſeruationis genera, differẽtiæ, & ſingulis, quod illorũ natura poſtulat, adhibere valeat. Cauſas præterea ſanitatis ſcire cupit, vt quum abſunt, eas arte reſtituere, & præſentes tueri poſsit. Sic profectò morborum naturam, genera, & differentias expendit, vt ſe præparet ad eorum propulſionem: nec ignoret in variis morborum generibus, & differentiis varia eſſe præſtanda. Partes verò morborum nititur inuenire, vt earum numero, & multiplici natura explorata perſpectum quoque habeat, quoties & quando varianda ſint officia, remittendáque, aut intẽdenda præſidia, quæ morbis abigendis conferunt. Atqui morborum cauſas ſcrutatur, diſtinguereque enititur, quæ actu, quǽue potentia morborum ſint procreatrices, vt admoneatur nũc præſeruatione, nunc curatione opus eſſe. Quinetiã effectus ſanitatis, & morborũ generibus ſeparare enumeraréq; ſtudet, tum vt eos ſeruet, qui ſecundum naturam ſunt, tum vt

eos propellat, qui preter naturam affecta corpora ſequũtur. Signa explicat medicus, vt corporis omnem ſtatum perdiſcat, quo poſtea intelligat, quid ſeruandum, mutandũ, & demum quid illi agere cõueniat. At vero corporis, partiúmq; conditionem omnem ſcrutatur, vt agnoſcat vbi in eiſdem malis ob ſubiecti corporis naturam varianda ſit curatio, cõſeruatióque. Poſtremò remediorum, victúſque genera, differentias, facultatéſque omnes notat, vt habeat idoneam materiã, & inſtrumenta aptiſsima, quibus in omni officio vtatur. Quamobrem nemini mirum videri volo, ſi hanc medicinæ partem de Medici officiis inſcripſi. Nam etſi muneris quoque illius eſt corporis compoſitionẽ & naturam cognoſcere, ſanitatis, morborúmque genera, cauſas, partes, & effectus, & ſigna perſpecta habere, & præterea materiæ medicæ vim & naturam tenere, tamen quoniam ea per ſe non facit, nec ſcire cupit: ſed quatenus ad conſeruationẽ, præſeruationem, curationem, & alia, ſi quæ erunt huiuſmodi officia, cõferũt: ideo illa ab hoc nomine, & tractatione excludo, quòd ſcilicet præcipua non ſint, nec vltima, nec medico maximè propria, quando illa ſuperiora etiam à philoſophis pertractantur: hæc autem ſola medicina docet, in illiſque verſatur. Ac multo quidem minus medici officium hoc loco vocabo vti prudentia, vel quod ad eũ ſpectet ſui corporis, morum, veſtitus, ſermonis & aliorum huiuſmodi, quibus gratia, fama, & fides comparatur, curã habere, quæ quidẽ Hippocrates in libro de Officio medici, & de Morbis vulgaribus ſexto, alibiq; paſsim ſub officiis medici complectitur. Nam vel hæc ex aliis artibus inſtitutus adfert, vel certe medici non ſunt, ſed perſonæ potius medicinam factitantis externa quædam officia: nos autẽ quæ propria ſunt artis munera, & inter ea præcipua ſolum hoc loco quærimus. Quæ res quàm vtilis ſit, & glorioſa medico, ex hoc cognoſcere poſſumus, quòd ille in hac parte perpetuo verſetur, & laudẽ maximã apud omnes inueniat, ac etiam ſi quid in aliis erratum ſit, huius vtilitate tegatur. Nã ſi aliquando in ſola prædictione futurorum ſubſiſtit medicus, velut quum in deſperatis morbis mortem præſagit, id ſanè facit, quòd videat nullum curationi locum relictum. Admiratur quidẽ vulgus medicũ, qui de generibus, & cauſis ſanitatis, morborúmque optimè diſſerat, eum tamẽ ſequitur, quem in curatione, ſanitat

nitatíſque cõſeruatione excellere putat. Diuinatorẽ eũ iudicat eſſe qui ſtatum omnem corporis pernouit. Si auxiliis cõmodis deſtituatur, ſanitatémque tueri, & morbos propellere neſciat, ſi ſpes interdum fruſtratur, & moritur aliquis, de quo medicus ſecurus primò fuit, labefactatur medicinæ fama, & dignitas. At ſi moriturũ ægrũ prædixerimus, quem poſteà tandẽ curatio reſtituat, laudẽ ex ea maximã, diſsimulato prædicendi errore, conſequemur. Quid præterea diuinius? quid melius, quã ſanitatem conſeruare poſſe, ſine qua homo agere nequit, & morbos propulſare, qui vitam mortalibus vel adimũt, aut fractis animi corporíſque viribus ita labefactant, vt nec humana, nec diuina officia exercere valeamus? Quinetiam ab hac parte vniuerſa ars noſtra nomẽ accepit, ſiquidẽ à medendo medicina dicta. Quo magis eam pro viribus excolere oportet, quanto reliquis omnibus vtilitate, dignitatéque præſtat, & difficultate eas ſuperat. Etenim quid morbus ſit, quid ſanitas, quæ, quótue illorũ genera, & differentiæ, quæ, & quot cauſæ, ſigna, effectus, & auxilia, quę ad humani corporis ſalutẽ ſunt cõparata, nõ magno forte negocio quilibet enumerare poteſt. At quo modo, quáue ratione ſeruanda ſit ſanitas, propellendi morbi præſentes, inſtantéſque præcauendi, nemo rectè intelligere poterit, qui diſciplina, vſúſq; medẽdi optimè nõ ſit inſtructus. Itaque imprimis illud explicandum eſſe duco quæ, & quot ſint medici officia. Nam hoc oſtenſo, reliqua poſtea, quæ huius ſunt tractationis, facillimè innoteſcent.

Quæ, & quot ſint medici officia.
CAP. II.

DE numero Officiorũ medici nihil collectum, nihílque certũ apud Galenum lego: atq; etiã illud multo minus cõſtat, quid vnicuique officio ſubiiciatur. Nam paſsim ille in Methodo medendi conſeruationis, præſeruationis, curationíſque mentionem facit, nec tamen interim probat, an hæc ſola, an alia adhuc relinquãtur medici munera: an præterea hæc ſint ſumma, vel ab aliis nata officia. Nã quòd ſcribat in libro de Conſtitutione artis, & in illo, cui titulum fecit. An ars tuendæ ſanitatis ad medicum pertineat, medicinam vnum perpetuo moliri, nempe vt vitia corporis corri-

gat, oſtendit medici quoque eſſe ea corrigere, & vitiatã corporis ſtructuram reſtaurare. Quinetiã nõnulla alia præſtari à medico, quæ nec præſeruatio, nec cõſeruatio, & multo minus curatio ſub ſe cõpræhendunt, intelligere licebit, ſi paucis docuerimus quid illis tribuat, ſubiiciátq;. Itaq; φυλάττειν, id eſt conſeruare dicitur medicus, qui vitia emẽdat ſanorũ corporũ queẽadmodũ ex eo authore patet, tum alibi, tum potiſsimũ in Arte medicinali, & in opere præcitato, vbi quærit an Medici ſit ſanitatem tueri. Etenim quoniã bene valẽtium corporũ mala, & vitia adeo exigua ſunt, vt nec ſentiantur quidem, nec ſtatim appareant, ſed tẽporis progreſſu cognoſcantur, vtpote quæ ætatis curſu ob inſiti caloris exſiccantis vim proueniunt: ideo quum ea emendantur, etſi afficitur, mutatúrque corpus, tamen in eodem ſtatu conſeruari illud putatur, quia ſcilicet parua mutatio eſt, & inſenſibilis, vt nec mutatio quidem appareat: veluti quum corpus edit, bibit, dormit, vigilat, ambulat, vel aliquid aliud facit, quo quidem reſtauratur, & id, quod in eo eſt deperditũ, reſtituitur, nulla tamen interim inſignis apparet mutatio, quales ſunt quum morboſa vitia propellũtur, & ſanitas ex morbo paratur. Quamobrem meritò correctionẽ malorũ, quæ ſanis corporibus contingunt, & omnibus cõmunia ſunt, dum bene valemus, proprio nomine conſeruationem vocamus: etiam ſi non ſolũ eum, qui præſens eſt ſtatus, tueri, ſed etiã in melius perducere ſtudeamus: veluti quum ſani optimum corporis habitũ affectamus. Nam licet paulo maiora ſint vitia eorũ, qui deteriore ſanitate à natura ſunt donati, quàm illorum, qui eam perfectiſsimã ſunt conſequuti, tamen non vſque adeo illa euidentia ſunt, vt genus actionis mutent: quippe quum in eodem affectus genere verſentur qui eorum cuſtodia præſunt: ſiquidem qui optimam ſanitatem corrigit, idem facit quod alius, qui corporis ſani vitia emendat. Nam vterque ſanitatem ſeruat, etſi alius interim melius aliquid aſſequi enititur, & contrariis etiam vtatur: ita planè quemadmodum qui morbis medetur: nimirum quum ab eo, quod deterius eſt ad id, quod melius non niſi contrariorum vſu peruenire poſsimus, nihilominus, vt optimè inquit Galenus, quia in eodem affectus genere perſiſtimus, nempe ſanitate, paruáque adhuc vitia ſunt, quæ corriguntur, conſeruationis appellationem

retine

retinemus. Ergo conſeruare dicetur medicus, qui ſanorum mala emendat, erítq; hoc vnum illius officium, quod bifariam ſcinditur ex duplici negocio, & ſcopo: vnum quidem, quod ſanitatē ſibi propoſitam in eodem ſtatu tuetur: alterũ quum melius aliquid, vel etiã optimum ſanitatis habitum comparare ſtudet: ac prioris quidem exemplum eſt, ſi medicus hominē natura bilioſum in eo ſtatu ſeruare ſibi proponat, ſecundi verò, ſi eundem ad mediocrem temperiem redigere contendat. At perinde facile non eſt docere quid ad curationē, aut præſeruationē efficere ſpectat, quandoquidem Galenus ſæpius hæc duo officia inter ſe cōfundit, & cuique nunc diuerſa, nunc eadem ſubiiciat. Nam primo, & vndecimo Methodi medēdi (vt alios infinitos locos prætermittã) curationem morbo deberi contendit, quum tamen in libro de Natura humana ſecundo ſcribat curationē eorum etiam eſſe, quæ morbos efficiunt, nempe morbos tollunt, & illorũ cauſas reſcindunt. Quinetiã primo de Sanitate tuenda medicinæ partem θεραπευτικὴν, id eſt curatoriã vocat, quæ corporis ſtatum mutat: quo quidē patet eos curare, qui vel cauſas morborũ remouent, vel morbos ipſos tollunt, vel ſymptomata leniunt, ſiquidē hæc omnia mutatione opus habent. Contrà vero duodecimo Methodi ſentit. Vbi ſcribit nihil aliud eſſe curare quàm morbũ iam factũ auferre. Cæterum in nomine prophylactices, id eſt præcautionis, ſiue præſeruationis, dum nunc hos, nunc alios ſequitur authores, lectorem confundit. Etenim aliquãdo præcauere eos ſtatuit, qui morborũ cauſas adimunt, aliquãdo non qui omnē morbi cauſam, ſed eam duntaxat tollit, quæ nondũ morbũ committit, remouet, propriè præcauere vult, impropriè autē id facere, qui cauſam eũ iam efficiētem abigit. At quarto Methodi eum præcauere ſtatuit, qui non cauſas morborũ duntaxat, ſed quæ naturæ opus impediũt, veluti qui ſordem ab vlceribus detergũt, aufert. Adhæc alibi rei præſentis curationē, eius verò quod futurũ eſt prouidentiã eſſe tradit: quo modo præſentiũ cauſarũ ablatio, curatio etiã foret: & denique varia hic author de his ſcribit prolixiſsimè, quũ alios accuſet: vanáſque eſſe de nominibus controuerſias dicat, iubeátque ſtatim conueniendũ eſſe de nominibus, quibus vti debemus in rebus explicãdis. Quòd ſi ſaltē ex illius tractatiōe quod quęrimus, intelligi poſſet, nec multæ ſupereſſent

dubitat

dubitationes, res tolerabilior foret. Nam illud imprimis explicandũ fuerat, quonã modo abigere morbos poſsit, qui curare dicitur abſq; remotione cauſæ alicuius. Vt enim de hectica ipſa febre agamus, cuius ablationẽ propriè curationem eſſe cenſet, nullo modo interueniente præſeruatione, quonã pacto (quæſo) intẽperies calida adimi poteſt, quin ipſum calorẽ excedentẽ minuamus, qui intẽperaturæ cauſa eſt. Quòd ſi ita res habet, vt nihil auferri queat, niſi ablata illius cauſa (ſiquidẽ remedia nõ ipſi intẽperaturæ, ſed cauſis excedẽtibus debẽtur) cõſtat profectò curationẽ cauſis ipſis pariter adhiberi. Vnde ſi præcauere eſt cauſas morborũ reſcindere, ſemper præcauere diceremur, quoniã ſcilicet ſemper cõtra cauſas pugnamus. Ad hæc, quũ inter morborũ cauſas quædã ſint, quæ morbũ creãt, veluti obſtructio, & craſſus humor, quæ febrem cõmittunt: quædã verò quæ fouẽt, vt humoris copia, corporiſq; adſtrictio: Aliæ verò, quæ eundẽ intendũt, ſicut ſitis, vigilia, quæ præſentes febres exaſperant, grauioréſq; reddũt, dubiũ eſt, an oẽs huiuſmodi cauſas pręſeruationi ſubiiciat, an quaſdã potius ad aliud officiũ referat. Ac videtur quidẽ ſolas effectrices tradere præſeruationi, quũ ſcribit vndecimo Methodi illius officiũ eſſe cauſam auferre quę morbũ creat. Quod ſi ita eſt, cuiuſnã officiũ erit reliquas ſummouere? alia præterea addenda ſunt officia: quandoquidẽ quædã reperiuntur vitia, quæ nec pręſeruare, nec curare, nec cõſeruare aptè dici poteſt, qui ea corrigit: Veluti ea ſunt, quę in cõualeſcentibus, & ſenio cõfectis corporibus reperiuntur. Nam vt medicinę pars, quę circa hęc verſatur, ab aliis diſtinguitur, quę conſeruationis, pręſeruationis, & curatiõis pręcepta tradit, vt ex arte medicinali, & eo opere in quo quęrit. An ars tuendę valetudinis ad medicum pertineat, ſatis patet: ſic profectò diuerſa huiuſmodi officia ab illis eſſe oportet, quod etiã Galenus in Arte medicinali adnotauit, quũ de renutritoria medicinę parte agit, illiúſq; munus expẽdit. Verum quędam etiã illic ſunt, quę vt poſtea oſtẽdemus, dãnari poſſunt: & multa pręterea alia excogitare liceret in re propoſita non minus neceſſaria quàm alia pręd ícta: Ac omnibus etiã illis inuẽtis, & ex Galeno vtcũq; collectis nihil laude dignũ effectũ eſſe putauerim, quoniã à certo initio res ipſa nõ exorditur: quo intelligere poſsimus nõ temere hęc officia poni, & probare, nec plura nec pauciora

ciora cõſtitui debere: quod qui ignorat perpetuò in dubio verſatur, nimirũ quòd ſemper vereatur alia ex aliis libris, vel vrgẽte ratione, munera addi poſſe: Itaq; ne ſuperfluo labore nos in Galeni locis citãdis & cõciliandis conficiamus (quod iamdudũ aliis reliquimus faciendũ, qui nihil inuenire ſtudent, & aliorũ iudicio viuunt) rem ipſam cõſulamus, quæ quod quærimus mõſtrare valeat. Igitur quum noſtrum corpus non ſolũ ab externis cauſis, ſed etiã ab inſitis principiis perpetuò vitietur, corrũpatúrq; plus vel minus, pro vehemẽtia ſcilicet & magnitudine agẽtis cauſæ, neceſſe quidẽ eſt artẽ noſtrã, quæ corpori humano tuendo dicata eſt, vnũ ſemper agere, nempe corporis vitia corrigere, vnde & ipſa medicina correctrix ars à Galeno optimè vocatur. Quamobrẽ illius, medicíq; vnicũ erit primũ officiũ, quod eſt corrigere, ſiue emendare, ſiue reparare, aut alio nomine quod res ipſa oſtẽdit ſignificare velis. At quũ vitia, quæ emendatione egent, inæqualia ſint, ac in multiplici variáq; differẽtia cõtineantur, varia quoq; correctionũ genera, diuerſis nominibus diſtincta à medicis poſita ſunt, quibus ſtatim intelligere liceat, quid illorũ vnũquodq; pręſtet, quæ & quot pręterea ex eo primo, & cõmuni peculiaria officia naſcantur. Ac quòd multa ſint vitiorũ genera natura inter ſe diſcrepãtia, aut certè eo modo vt diuerſis officiis ſubiiciãtur, docẽt corporũ variæ cõditiones. Aliquãdo etenim bene valemus, aliquando morbis vexamur, aliàs aduerſam valetudinẽ imminere ſentimus: adhæc eſt alia conditio eorum, qui à morbis conualeſcunt, & alia eorum, qui ſenectute premuntur: quorum quidẽ vitia plurimum inter ſe differunt, diuersámque medici tractationẽ requirunt. Siquidem qui ſanus eſt, in eo ſtatu ſeruari cupit: qui morbis cõflictatur, eorum oblationẽ quærit: alij verò qui ſibi imminere morbos agnoſcunt, ſtudent eos medici conſilio & officio arcere: qui autem ab illis euaſit priſtinæ ſanitati reſtitui cupit. Senes verò ſuã quoque quandã curam poſtulant, qua vita foueatur, emendentúrque incommoda, quæ mortem accelerãt. Ac quòd hæc mala inter ſe differant adeo, vt diuerſa medici præſidia requirãt, ex eo cõſtat, quòd medicinę partes ob earum diuerſitatẽ, diuerſæ ſint cõſtitutæ. Nam eam, quæ ſanitatis tuendæ præcepta tradit ab officio ſumpto nomine conſeruatricem: quæ verò morbos propellit curatricẽ: aliam quæ prohibet ne morbi

naſcant

naſcantur, iam male affecto corpore, præcautricem, & præſeruatricem vocant: Eam autem, quæ conualeſcentiũ curam gerit, ἀναληπτικὴν, id eſt reſtauratricem, & ἀναθρεπτικὴν, id eſt renutritoriam nuncupant: Illam autem quæ præeſt ſenibus, ex corpore ipſo ſubiecto mutuato nomine, γηροκομικὴν, id eſt ſenilẽ, appellant. Veruntamẽ in hoc aliquid etiam eſt, quod deſidero. Quum enim cõſeruatio mutationi opponatur: quur ſtatim vt conſeruatricem, ſic mutatricẽ aliam medicinæ partem non ponimus? Præterea quum conualeſcentes, ſenes, & qui cum imminentibus morbis cõflictantur in hoc cõueniant, vt partim mutatione, partim conſeruatione opus habeant (ſiquidẽ hi omnes ſub neutro ſtatu inter ſanos, & ægros à Galeno in libro ad Thraſybulum cõprehenduntur) quur etiã vnam partem ex duabus aliis conflatum non ſtatuimus, quæ ſcilicet ſeruet quod eſt ſecundum naturam, & id quod præter naturã eſt mutet? Sic enim omnia ex certis principiis naſcũtur, ac certa docendi ratione cõſtant, præſertim quòd ea alioqui ſine nomine relinquatur, quæ ſymptomata tollit ſi mutatricem vnam non conſtituimus, cuius officium ſit omnia, quæ præter naturam reperiuntur, ſummouere: quippe quũ curatoria pars morborum, & nõ ſymptomatum propulſioni à Galeno præficiatur, prophylactice verò morborũ cauſas remouere ſtudeat. Erit ergo vna ars quæ humani corporis vitiis emendandis præeſt, quã ab vna illius parte medicatricem, & medicinã vocare ſolemus, melius tamen correctricẽ (vt omnibus partibus nomen fiat cõmune) nuncupabimus. Cuius quidẽ tres partes ſtatuẽtur, cõſeruatrix, mutatrix, & tertia ex his cõpoſita. Quod ſi ita eſt, & ex arte artifex inſtituitur, officiáq; ſua ſumit, vnũ erit vt diximus, primũ officiũ medici, quod eſt corrigere vitia, & humanum corpus reſarcire. Tria verò alia ex tribus partibus ducta, nempe cõſeruare, mutare, & horũ vtrunq; mixto munere peragere. Iam verò etſi inter ſana corpora quædam ſunt ſuapte natura ſana, & bene affecta: alia verò, quę perfectam etiã ſanitatẽ ſunt cõſequuta, & hęc omnino ſeruare in ſuo ſtatu nitimur, vtpote quæ quod ſummũ eſt & optimum iam poſsideãt, illa verò vel tueri qualia accepimus, vel ad id quod optimũ eſt redigere conamur: tamen (vt diximus) id officiũ medici nõ variat, nimirũ quum ſemper ille in cõſeruatione verſetur. Quinetiam quum in omni corporis ſtatu

aliquid

aliquid ſit vt cōpoſitio ipſa, vt in bene valētibus corporibus ſanitas, aliud vt cōpoſitionis cauſa, aliud deniq; vt effectus, cuiuſmodi ſunt actiones, qualitates, excrementa, & opera, quę ſecundū naturā in bene affectis corporibus peragūtur, cōſeruare dicitur, qui hęc omnia tuetur, nec aliud eum facere putamus, quū ſanitatē ipſam, illius cauſas, & effectus fouet, quàm quòd cōſeruet. At in ſtatu præter naturam, & mutatione diuerſa officia conſtituuntur ob eorū varietatē, quæ in huiuſmodi corporibus reperiuntur. Vt enim verum vero conſonat, & falſum à ſeipſo etiā diſſentit, ſic quę ſecundū naturā in nobis reperiūtur omnia ſibi fauēt, nec vnius conſeruatio alterius tutelā impedit. In cōtrario verò ſtatu morborum cauſæ remotiores prohibēt aliquādo ne aliæ, & morbi ipſi abigātur. Veluti quū febris refrigerātia deſiderat, craſſus verò humor, qui obſtructionē, febrémq; parit, calefacientia potius expoſtulat. Quin & ſymptomata intermitti aliquādo morbi & efficientium cauſarum oblationē ſuadent. Quāobrē peculiaria, & ea quidē inter ſe diuerſa eſſe oportet officia, quæ circa huiuſmodi corpora verſentur. Sed non ſatis cōſtat adhuc, quot illa eſſe debeāt. Neque enim temere aut ex aliorū opinione ea ponere oportet, ſed dictāte aliqua ratione & principio, quod rei fidem faciat. Itaque quum in corporibus morbo laborātibus reperiātur morbi ipſi, illorum cauſæ, & ſymptomata, his quidam nulla cura, nulláque præſidia debentur, vtpote quę ablatis morbis, eorúmq; cauſis ſponte euaneſcant: quod Galenus optimè duodecimo Methodi tradit: morbi verò ipſi ablatione ſuarum cauſarum abiguntur. Quapropter omne officium, omnéque medici conſilium, in hoc ſtatu circa cauſas verſabitur, quæ ſi vnius naturæ, & eodem modo cauſę forent, vni quoque muneri ſubiicerentur: aut quum aliter res habeat, ſiquidem inter cauſas morborum quædā eum conſtituunt, alię faciunt, alię nonnunquam augent, vel fouent, vel eius generis ſunt ſine quibus propelli morbus nequit: alię verò, quę in potentia quadā ſunt, vt ſcilicet facere, augere, fouereque poſſint. Sunt pręterea ex his cauſis nonnullę ex genere ſymptomatum, quę ſcilicet à morbis, & aliis cauſis ortæ rurſus morbos ipſos, ſuáſque cauſas intendunt. Veluti dolor, ſitis, vigilia immodica, quæ febres, & humores exaſperant. Quibus quidem ita poſitis eum præcauere dicemus, qui cauſas ſummouet,

mouet, quæ nondum aliquid faciunt, ſed potentiam habent quidpiam efficiendi, nẽpe procreandi, augendi, fouendíque morbos. Eum verò curare, ſiue ſanare ſtatuemus, qui ea adimit, quæ actu ſunt cauſæ quomodocúnque ipſorum morborum. Quod ſi poſtea aliquãdo morbum ipſum curationem, auxiliáq; curatiua indicare dixerimus, id faciemus, vt morbi nomine immediatam illius cauſam, vt calorem in febribus intelligẽtes, curationem à reliquis officiis ſeparemus. Si huiuſmodi cauſæ ex ſymptomatis petantur, proprio nomine hanc actionem, & officium, quod earum ablationi ſtudet, mitigationem nuncupabimus. Atque hæc meo quidem iudicio, non perperam ſtatuentur, quandoquidem ratio, cõmuniſque loquẽdi vſus id docent, & ex Galeno etiam idem probare licet. Nã præcautionis, præuiſioniſque nomẽ quod futurum eſt, ſpectat, & incidat, vnde meritò quæ in potentia, & non actu exiſtunt, ad illius officium referimus: qui vero præſens eſt morbus, non aliter quàm curari dicitur, quũ id, quod ex eo factum eſt, ablatione ſuarum cauſarũ auferre nitimur. Sic profecto mitigari ſymptomata dicuntur & mitigatione egere, quæ morbos intendunt, dicere ſolemus, Quòd vero ex Galeno id probari poſſit facile eſt oſtendedere, ſiquidem tertio Methodi, & paſſim alibi ea, quæ præter naturam ſunt, ſui ablationem indicare ſcribit, vnde mutatio, ſiue ablatio actio eſt, & operatio medici: qua vtitur in his omnibus abigendis quæ præter naturam exiſtunt: Libro vero quarto eiuſdem operis ad verbum ita ſcribit: Rei præſentis eſt curatio, eius autem quod futurum eſt, prouidentia: Quod verò nec in præſentia lædit, nec lædere eſt paratũ, id ab vtroq; artis officio, tum eo, quod curat, tum eo, quod prouidet, exceſſit. Atqui duodecimo Methodi, vbi de ſymptomatũ ablatione agit, eum πραΰνειν καὶ ἐγκόψαι, id eſt ſedare, & reſcindere ſymptomata dicere ſolet, qui ea auferre nititur, tanquàm mitigare ſedaréq; officiũ eius ſit, qui circa remotionẽ ſymptomatum verſatur. Tria ergo medici ſunt officia incũbentis circa id, quod eſt præter naturã, præſeruare ſcilicet, curare, & mitigare. Cæterum officia illius partis artis noſtræ, quæ neutra dicitur, nullo cõmuni nomine continentur, propterea ſcilicet quòd tres illi ſtatus, qui ei ſubiiciuntur, diuerſa requirãt opera, adeo vt nullo alio quàm generaliſſimo illo correctiõis vel mixti officij nomine illius

munera ſignificari valeant. Etenim qui pręeſt corporibus,
quæ parata ſunt in morbos ruere ablatione cauſarum, quæ
nondũ agunt,ſed paratæ ſunt niſi adimantur morbos pro-
creare,aliud omnino facit,quã qui curã habet eorũ,qui recẽ
ter à morbo euaſerũt,aut ſenectute vrgẽtur. Quãobrẽ illos
præcauere meritò dicemus,qui eminentiũ morborũ cauſas
reſcindũt. Eodẽ planè nomine quo illorum officiũ ſignifica-
uimus,qui præſentibus morbis ea auferũt,quæ nondũ ſunt,
ſed tamen eorum cauſæ eſſe poſſunt. Vtrunque enim officiũ
id quod potentia eſt ad morbum,reſpicit. At verò qui à mor
bo conualeſcit,extenuatis viribus,& corpore,id ſolum po-
ſtulat,vt commoda adhibita nutritione, & alio victu priſti-
nam ſanitatem recuperet. Quare meritò vt pars medicinæ,
quæ his præeſt corporibus,renutritoria, & refectoria dici-
tur:ſic medici officium circa ea verſantis erit renutrire,refi-
ceréque:Iam vero ſi in ſenectute conſtitutum ſit corpus, il-
lud etiam ad renutritoriam partem pertinere ſcribit Gale-
nus in Arte medicinali,quum tamen alibi medicinæ partẽ
γηρωκομικὴν ab ἀναληπτικῆς ſeparet,& optimè quidem. Nã qui
conualeſcentes tractat,bona victus ratione eos ad priſtinã
ſanitatem reuocare ſtudet:qui verò ſenibus præeſt,illius æ-
tatis propriam temperiem,nimirũ quũ nihil melius conſe-
qui valeat,ſeruare nititur. Quòd ſi alicui alteri medicinæ
parti hos ſubiicere oporteret,inueniremus profectò in prę
ſeruatiua quàm in analeptica illis commodiorem locũ con-
cedi,quũ ob ſiccitatis, frigiditatiſque exceſſum periclicten-
tur ex leui quaque occaſione in tanta virium infirmitate in
morbos cadere. Vel ergo fingamus huiuſmodi officio pro-
priam aliquam appellationem,quemadmodũ medicinæ par
tem illis corporibus datam ab aliis partibus nomine pari-
ter ſeiunximus:vel ſi Galenum ſequuti, vocabulorũ inopia,
eos renutrire reficeréque dicamus, qui ſenilis vitæ curam
habent:intelligamus non propriè dictam renutritionem,
quæ conualeſcentibus duntaxat debetur: ſed quæ alterius
ſit generis,adiectione ſcilicet ſenilis corporis, ne ſimplici
renutritionis refectioniſque nomine diuerſa inter ſe offi-
cia confundamus. Porrò in hoc duplici corporis ſtatu, idem
nomen vſurpamus,quũ cauſas ipſius conſtitutionis corporis
emendamus,quòd quũ circa conſtitutionem ipſam agimus.
Reficimus etenim in conualeſcentibus lapſam ipſam con-

ſtitutionem, illiúſque cauſas, atq; etiam vniuerſum corpus
medicū reſtaurare dicimus. Ex quibus quidem tandem con-
ſtare puto quæ, quótue ſint ponenda medici officia: ſunt e-
nim hæc (ſi ea omnia colligas) corrigere, conſeruare, muta-
re, partem mutare, partem conſeruare, curare, præſeruare,
mitigare, reficere, & ſenum corpora tractare: quorū omniū
commune eſt corrigere, conſeruare proprium bene valenti-
bus corporibus, mutare ægrotis, curare proprium eorum,
quæ actu morborum ſunt cauſæ: præcauere omnium, quæ
eorundem potentia ſunt cauſæ: mitigare proprium illis,
quæ ex ſymptomatis capiuntur: reficere vero conualeſcen-
tibus ſit peculiare, quod commune ſenibus euadit, ſenilis
corporis adiectione: compoſitum autem munus ex conſer-
uatione & mutatione tres eos ſtatus, quos diximus, comple-
ctitur, nempe præcauere morbos, conualeſcentes reſtituere,
& ſenes tractare.

Quæ præcognita ponat hæc tractatio.

CAP. III.

QVID correctio, mutatio, cōſeruatio, curatio,
præſeruatio, mitigatio, reſtauratióq; ſit, quid-
que vnumquodque illorum ſpectet, cuique o-
peri præſit, & ſubiectum corpus habeat, circa
quod verſatur: quæ præterea ex illis nomini-
bus plura officia, quæ vero ſingula duntaxat, & peculiaria
ſignificent, abunde docuimus. Quin & illud patet nec plu-
ra, nec pauciora, quàm quæ poſuimus eſſe poſſe medici mu-
nera. Nunc vero quænam præcognoſcenda ſint à medico
qui hanc partem pro dignitate excolere velit, paucis aperiā:
vt ſtudioſos admoneam non ſtatim curandi, conſeruandiq;
rationem quærere debere, priuſquam alia multa didicerint
ſine quibus hęc aſſequi non poterūt. Quæ verò hæc, & quot
ſint, ex natura rei perſpicere licebit. Quum enim actio o-
mnis omnéque officium varietur ob diuerſam naturam eo-
rum, quæ nos ad agendum mouent, tum ob ſubiectę mate-
rię differentiam, vel ob agentium cauſarum inter ſe diſcre-
pantiam, neceſſe erit hæc tria capita diligenter excutere, ex
quibus tota huius rei conſideratio petetur. Itaque impri-
mis, qui ſint, & quot corporis ſtatus inter ſe diuerſi præſcire
oportet

oportet. Ex hoc enim poſtea intelligemus, quot ſint officia, quę circa eos verſantur: deinde natura cuiuſque ſtatus perſpecta eſſe debet, quo cognoſcamus quid ſecundum naturam, aut illi contrarium, aut mediam inter ea conditionem obtineat. Hinc ſanè patebit quid duntaxat conſeruandum quid omninò immutandum, quid mixtum officium deſideret: quinetiam quid inter ea cauſę rationem habeat, quid cõſtitutio ipſa, vel conſtitutionis effectus ſit, ignorandum non eſt: ſiquidem id docet, quando pręſeruatione, aut curatione, vel mitigatione in ęgrotis ſit opus, quídue medici operam poſtulet, aut non: ſanitatis namq; effectus cum ſanitate ipſa ſeruantur: Symptomata verò nonnunquam adeo ſunt vehemẽtia, vt ea prius lenire opus ſit, quàm morbo occurramus. Horum verò omnium genera, differentiáſque perſpectas habere expedit: propterea quòd hæc admonent quo genere, quáue differentia actionum vtendum ſit. Aliter namque curamus morbos, qui ad intemperiẽ pertinent, aliter eos, qui in inſtrumentariis partibus conſiſtunt, aliter magnos, quàm paruos: Quin & aliis remediis cauſas oppugnamus, quæ vehementes ſunt, aliis verò eas, quæ mitius agunt, alio modo ſitim quàm dolorem mitigamus: Quæ nemo vnquam rectè præſtare poterit, qui ignoret, quot ſint genera, & differentiæ ſtatus noſtri corporis. Adhæc vis & natura illorum omnium perdiſcenda. Plurimum enim refert in cauſis ſcire quid vniuerſum corpus, aut vnam partem duntaxat afficere valeat, quid per ſe, quid per accidens agat, quid item tempore miteſcat: aut grauius reddatur: quid foris ſolum, vel intus etiam agere queat, & denique vis omnium cauſarum, quæ morbos excitant, fouent & intendunt, ita cognitu eſt neceſſaria, vt abſque ea nequeas intelligere quibus remediis, quóue modo ſanitatem comparare valeas. Siquidem vbi eſt quod vniuerſum corpus moleſtat, auxilia ſunt quærenda, quæ poſsint vndiquaque prodeſſe: vbi verò adeſt, quod vnam partem vrget, fruſtra præſidia quærimus, quæ pluribus conueniunt: Si ab his quę extrinſecus lædunt, morbi ſunt concitati, admonemur maiorem quoque ſpem collocandam in externis, quàm internis præſidiis. Quòd ſi concitata & vehemens ſit cauſarum vis, petenda ſunt auxilia, quæ pari celeritate, & vehementia malis ſuccurrere poſſunt. Iam verò in morbis ipſis plurium refert no-

uiſſe quiſnam ſalutarem, aut lethalem naturam acceperit, quando in his præſagimus quod futurum eſt, nec curationẽ generoſo aliquo remedio aggredimur, illos verò omni cura abigere nitimur. Cæterum inter ſymptomata eiuſdem generis quædam reperiuntur, quę perinde lædunt, vt mitigationem poſtulent: alia verò quę ſi lenias, hominem plurimũ offendes. Nerui ſiquidem dolor mitigari debet, quũ vim habeat perimendi: At capitis dolor, qui inſtante criſi oboritur excretionem prænunciat, qua morbus extinguetur. Ac (vt breuiter dicam) omniũ quę prædiximus naturam, & vim tenere eũ conuenit, qui corporis vitia emẽdare ſtudeat. Quãobrem ſigna illi quoque neceſſaria ſunt, quorũ beneficio ea agnoſcat, quũ anteceſſerint, aut adſunt, vel futura ſunt: nam præſentibus morbis curationem aggredimur, eos vero pręcauemus, quũ imminent. Quòd ſi iam præceſſerunt, reſtauratione in recenti adhuc affectu, vel conſeruatione ſanitate iam parta vtimur. Iam vero corporis ſubiecti, partiúmque omniũ natura ad hanc rem conſequendã eſt perquàm cognitu neceſſaria. Etenim huius rei cõtemplatio ad affectuũ naturam, illorúmque differentias cognoſcẽdas plurimũ facit, ac etiam (quod nũc potiſsimũ quærimus) medici officia variat. Nam temperies, quæ ſecundũ naturam eſt, quantũ exceſſerit morbus, qui in ea conſiſtit quantóque proinde ſit opus remedio coindicat, aliúdq; præterea eſſe agendũ in parte intemperata quàm aliter affecta monſtrat. At quæ inter ſe diuerſæ ſunt temperaturæ, diuerſas actiones exigũt, ſiquidem quæ ſicca eſt pars, aliud quàm humida, rara quàm denſa, & dura quàm mollis expoſtulat. Porrò inſtrumentariarũ naturalis conformatio, vt morbi exceſſum, ſic remedia etiã monſtrat. Quippe plurimũ vitiatam agnoſcimus eſſe partem, quæ à naturali ſua conformatione, vel alio quod ſecundum naturam illi ineſt, valde recedit. Docet etiam quiddam peculiariter moliendum eſſe, quod nulli alteri ſit commune: veluti & reliqua, quæ inſtrumentarias partes componere dicuntur, vt peculiaris, & diſtincta eſt ab aliis ſingulorũ natura. Genus præterea remedij, & locum patefacit conformatio. Solidas ſiquidem partes vehementiore remedio perſanamus, in concauis verò mitioribus auxiliis vtimur. *Sic* profectò ventriculo affecto nouimus per os nos illi ſuccurrere poſſe, quòd ſcilicet cauitatem habeat, quæ deuorata remedia

media continere valeat. At partis magnitudo etiam molem remediorũ oſtendit: intemperato ſiquidem hepate, vel ventriculo intelligimus ex illorũ magnitudine quanta oporteat eſſe remedia, quæ foris adhibentur, aut intus quoq; ſumuntur. Neque enim duos, aut tres aquæ medicamentoſæ congios propinare auderemus, niſi perſpectũ nobis eſſet tantam eſſe ventriculi cauitatem, vt hanc rei copiam capere poſſit. Oſtendit autem remediorũ, quæ adhibentur corpori figuram, partium figura. Sic enim cerata quæ adhibentur ventriculo ad ſcuti formam figurant medici, & oblonga volũt eſſe, quæ lieni accomodantur. Cæterum partiũ numerus nonnihil etiam hanc tractationem iuuat. Vt enim multæ particulæ deperditę, aut additæ maiorem eſſe morbum produnt; maioráque ob id remedia poſtulant, ſic ea plura neceſſariò eſſe adhibenda numerus partium manifeſtat: excalefactis ſiquidem renibus duobus remediis refrigerantibus opus eſſe intelligimus, pręmoniti ſcilicet ex numero partiũ duos eſſe renes, qui diuiſo remedio egeant: nimirum quòd vnũ paulò latius non ſufficiat, verentes interim ne ſpina refrigerantiũ vſu lædatur. Porrò compoſitio partiũ plurimum ad hanc rẽ facit. Nam ex illarum ſitu vbi adhibenda, & qualia oporteat eſſe præſidia agnoſcimus: quippe quæ in profundo ſunt ſitæ, remedia, quæ extrinſecus ei parti, cui interna ſubiacet applicantur, validiora poſtulant. Sic etiam quum per aſſumpta medicamenta morbis partium medemur, vehementiora eligimus auxilia, quũ partes affectæ ab ore longe abſint; propterea quòd remediorum vis ob viæ longitudinem alteratione multarum partium, & multiplici mixtione humorum partim exoluitur. Aliquid præterea cum propriis remediis admiſcemus, quod vehiculum ſit, aut aliam qualitatem in eo molimur cuius beneficio ad diſtantiores partes peruenire valeant. Quomodo potiones, quæ affectis renibus, & veſicæ pręparantur, liquidiſsimas efficimus, & cantharides nonnunquam cum illis miſcemus. Connexio partium ſuam quoque in hac re præbet vtilitatem: quandoquidem hac ratione agnoſcimus per quem locum affectis partibus potiſſimum ſuccurrere liceat: id ſanè docuit ventriculum per os, & anum vacuari poſſe, hepar verò per eaſdem vias atque etiam per vrinam, ſudorem, ſanguinis profluuium exonerari, quòd ſcilicet venas habeat, quę cum ventriculo, inteſti-

nis,& renibus cõiunguntur,quæque in anum,nares, exter- náſque omnes partes deſinunt. Ad hæc prænouiſſe oportet partium proprietatẽ,dignitatem,vtilitatem,officiũ,& actionem,quam ſingulæ in corpore exercent. Etenim ex proprietate quadam ipſarum partium, & occulta natura, nouimus canthariđes renes ipſos,& veſicam potiſsimũ afficere. Vnde quum huiuſmodi partes laborant,ab illis nõnunquã præſidia petimus,quod temere in aliarũ morbis faceremus. Principes partes,vt hepar,ventriculum,cor,cerebrũ mitioribus remediis,paulatimque eductis noxiis humoribus exoneramus:alias autem,quę nullam in corpore dignitatẽ obtinẽt, vt oſſa,carnem,perinde vt affectus poſtulat,tractamus. Mitius præterea cũ illis agimus,quas vtiliſsimas eſſe cognoſcimus,vel ob actionem,quã ædunt, vel quòd in ea exercenda principatum teneãt:quẽadmodum læſa voce ob muſculi, & nerui alicuius vulnus maiore diligentia nerui,quàm muſculi morbum curare ſtudemus: quòd ille ſuapte natura dignior ſit,& præcipuam vim in ſentiendo, & mouendo partibus præbeat. Veſicam,renes,inteſtina, venas, & arterias, magna adhibita cura ſanamus ob publicũ officium,quod in corpore exercent. Quibus quidẽ præcognitis ex anatome, aliíſq; rationibus(neque enim hoc loco illorum cognitionẽ docere inſtituimus)rerum omnium,quæ corpus noſtrũ aliquo modo afficere poſſunt,genera,differẽtiæ,natura, víſq; omnis perdiſcenda eſt: quippe quum ob horum diſcrimen (vt propoſuimus)medici officia,& actiones differãt. Igitur intelligere oportet imprimis quid ad humani corporis vſum accõmodari poſsit,quid itẽ illud ſeruare, quid immutare,quid præſeruare, mitigare,curare, reſtauraréq; valeat. Quid item ſimplex ſit, quid verò compoſitum, quid vehementer facilè,aut difficilè,quid intus,quid foris, aut vtrinque vim ſuam exerceat:quænam vniuerſum corpus, & quæ vnã duntaxat,aut plures partes afficere queant. Ad hæc quid per ſe,quid per accidens agat, quid paulatim, quid ſubitò, æqualiter,vel inæqualiter,cũ dolore, vel voluptate aliquid præſtet & denique propriam, & aſcititiam eorum, quæ in hominis vſum veniunt tanquam vngues,& digitos(vt aiũt) teneat oportet medicus. Sic enim quid cuique conueniat, facilè reperiet,& ſingula ſingulis accommodabit.

PER

Per quæ fiat conſeruatio.

CAP. IIII.

POSITIS omnibus medici officiis, propriáq; ſingulorũ natura explicata, ac etiam eo oſtẽſo quo ille opus habet, vt in vnoquoque munere ſe optimè gerere poſsit: illud hoc loco ſequitur explicandum, qua materia in ſingulis officiis exercendis vti debeat, idque eo præſertim à nobis pertractandum eſt, quòd varia de hac re apud Galenum legantur, quæ lectorem facilè confunderent, niſi paulo diligẽtius explicarentur. Nam (vt à conſeruatione exordiamur) quum inter corpora quædam planè temperata ſint, & in omni mediocritate, quantum humana cõditio patitur, cõſtituta: quædam vero ſana quidem & ipſa, ſed à ſumma ea mediocritate plus vel minus recedentia, illa victu temperato, & omnino ſimilibus conſeruari omnes concedunt: quum alioqui à diſsimilibus mutentur, & in deterius (nimirũ iam aſſequuta quod eſt optimum) labantur: eos verò corporis ſtatus, qui à mediocritate illa exactiſsima receſſerunt, ſimilibus intendi, diſsimilibus autem cõſeruari quibuſdam videtur: alij vero conſeruationẽ ſemper per ſimilia fieri arbitrãtur, vtriq; certè Galeni authoritate (qui nunc vnũ, nunc aliud ſtatuit) confuſi. Etenim in arte medicinali omnes intẽperies victus qualitate, & gradu ſimili, & ęquali cõſeruari ſcribit: id quod etiam octauo Methodi, & paſsim alibi confirmat: atque id quidem meritò. Nam quod ſimile eſt, vim mutandi non habet, quippe quum à contrario, & diſsimili omnis contingat mutatio: quemadmodũ etiã Ariſtoteles in Phyſicis tradidit. Præterea idem in omni ferè genere rerũ contingere videmus. Siquidẽ calidiora animalia in locis calidioribus, vt leones in Aphrica, frigidiora in frigidioribus: ſicut piſces in aqua optimè degunt, & cõſeruantur: in cõtrariis autem, aut penitus extinguũtur, aut certè plurimum à natura propria deſciſcunt. Quæ autem conſeruationem per contraria fieri oſtendunt, hæc ſunt. Primo quòd Galenus ſcribat libro primo de Alimentis intemperies ſeruandas eſſe per contraria: deinde quòd libro ſexto de Tuenda valetudine præcipiat: idem author in calida, & frigida temperie ſemper vtẽ-

dum eſſe contrariis, ſiue illa ſeruare, ſiue mutare velimus, propterea quòd à ſimilibus (inquit) in morbum facillimè labuntur huiuſmodi temperies. Quinetiam ſimilia ſimilibus offendi ſcribit cũ in Arte medicinali, tum in Aphoriſmis, quum ait calidam temperiẽ æſtate male habere, hyeme bene degere: frigidam verò contra æſtate bene, hyeme male affici. Addit & ſenes calidis, & humidis vti debere, qui tamẽ frigidi ſunt, & ſicci. Videtur præterea ratio huic rei ſuffragari. Qui enim calidus eſt fortè vt vnum, ſi vtatur victu pariter calido, putatur fieri calidus, vt duo: Vnus enim gradus additione alterius multiplicatur. Hæc & ſimilia argumẽta tanta momenti apud Neotericos habita ſunt, vt in errores inextricabiles illi inciderint, vt locos iſtos (vt videtur) diſcrepantes inter ſe conciliare poſſent: quid verò illi ſenſerint, liceat vnicuiq; videre. Neque enim ſophiſmata hic tractare, ſed quid rei natura poſtulet, & quo modo interim Galeni loci ſint intelligẽdi, breuiter aperire volumus. Ac illud imprimis docendum eſt, quonam modo conſeruatio à ſimilibus fieri intelligatur. Neq; enim id in omnibus intelligẽdum eſt, quaſi corpus à ſimilibus nullo modo afficiatur. Nã etſi in his, quæ actu ſimilia ſunt, verum id eſt: in his tamen, quæ facultate potẽtiáque ſimilia exiſtunt, dum actio fit, corpus mutatur: veluti dum cibus concoquitur, ex reactione calorem corporis remitti neceſſe eſt: Adhæc quũ exercetur corpus, calidius redditur, quod temperatum eſt, cuius rei indicium eſt reſpiratio, quæ per huiuſmodi, vel moderatas exercitationes in magnitudinem mutatur, celeritatẽ, & frequẽtiam, quæ quidem caloris auctionem ſequuntur: Sic profectò, qui humidiore eſt temperamento, quum cibum appetit, & potum, ſiccior quodammodo eſt redditus, cibiſq; humidioribus aſſumptis, qualis illius natura ponitur, humidior fieri videtur. Huiuſmodi enim cibo ſqualidior corporis tẽperies irrigatur, humidiórq; euadit, quàm antea eſſet, dum appeteret, inediáque laboraret: proinde videretur non à ſimilibus hoc modo conſeruari, ſed potius mutari corpus. Ita ergo intelligendũ eſt, quod dicitur ſimilia ſimilium vſu conſeruari, non quòd aliqua mutatio non fiat, dum id, quod eſt potentia, actu ſimile euadit, ſed quòd perfecta ea actione, & eo remoto, quod rei adhibitionem ſtatim neceſſariò ſequitur, propria ſcilicet rei vi ſpectata id contingat, quòd ſi

interim

Interim dum actio ſit corpori mutatio aliqua cõtingit(nam alioqui corrigi nequirẽt vitia,ſi modo correctio motus quidam eſt,qui ex contrario in contrariũ abit) adeo tamen illa exigua eſt,quæ inter hoc modo ſimilia reperitur actio, vt nullã mutationẽ euidẽtẽ recipere corpus videatur. Vt enim vniuerſa medicina corrigit,mutátq; corporis ſtatum, illius tamen quædã pars conſeruatrix ſtatuitur, quæ ſcilicet tam parua vitia in melius mutat,vt ſenſum lateat, an ſeruet omninò in eodem ſtatu nihil addendo,vel minuendo,an mutationẽ aliquã interim moliatur. Sic ſanè cõſeruantia ſimilia intelligere oportet,quòd ea, quæ inter illa eſt diſsimilitudo,inſenſibilis exiſtat. Addendum præterea eſt corpus à ſimilibus ſeruari,quantũ illius conditio patitur: Nam perpetuo corpus exſiccatur ætatis curſu,etſi interim perpetuò humidis vtamur:non quòd deſit apta materia,quę id reſtituat, quod diſſoluitur,quando iiſdẽ nutritur, quibus conſtamus: nec quòd minus familiaris ſit,quæ ex carne,&alio probo nutrimento reponitur ſubſtantia,quàm quæ eſt diſſoluta, ſed quòd tantũ adiicere,quantũ abſumitur, nequeamus: ídque non præter rationem,ſi modo caloris natiui vis, qui diſsipationis reſtaurationíſque eſt author, perpetuò humorem abſumit,concoquere verò cõtinuò nequit,ſed hæc aliquãdo ſuo loco cõmodius demonſtrabuntur, in eo ſcilicet opere, quod de nutriendi ratione,Deo fauente aliquãdo ædemus. Itaque ſi his modis cõſeruationem fieri intelligamus, illud quoque inueniemus in omni genere cauſarum conſeruationem per ſimilia perfici:In his enim, quæ alterant corpora, nullámque interim ſubſtantiam illi adiiciunt,certiſsimum id eſt.Nam ſi actu illa ſimilia ſunt, quũ nulla actio inter huiuſmodi contingat,neceſſe profectò eſt in eodem ſtatu corpus conſiſtere.Quòd ſi etiã cõcedamus vtriuſque qualitates coniungi,quæ ſcilicet noſtri ſunt corporis,& alterius,quod admouetur,nihilominus intenſio,aut remiſsio qualitatum nulla fit,non magis quàm ſi æquè alba inter ſe miſceantur, ex quibus quod reſultat,non magis album eſt, quàm ſit alterutrum: Eadem(vt arbitror)eſt in his ratio, quæ potentia & vi talia exiſtunt:ad actum enim perducta,ſimilia illis euadunt,quæ ſuapte natura huiuſmodi reperiuntur. Cæterum in his,quæ ſubſtantiã aliquam corpori addunt,veluti in nutrimento,idẽ contingere puto, etſi id omnibus perſuaderi

nequit: putatur etenim ab imperitis bilioſus cibus calidius reddere corpus bilioſum, eo quòd huiuſmodi cibi vſu bilis augeatur, ad cuius incrementum ſequitur humorũ frigidorum diminutio, & corporis ad calidius mutatio. Verum nõ ita res habet: quippe quum bilioſus cibus bilioſo humori non addatur, ſed ſolum reſtituat humorẽ & ſubſtantiã, quæ ab eo corpore eſt diſſoluta, nec planè bilis eſt quod additur, ſed bilioſum, eiuſdémque qualitatis cum reliquo humore, qui in corpore cõtinetur: Satiúſque eſt hoc modo ex rei natura intelligere conſeruationẽ fieri per ſimilia, quàm eos ſequi, qui ſimilia intelligũt nõ qualitatibus, ſed effectu, quãdoquidem id omnino ridiculũ eſt, atque ipſi Galeno planè aduerſatur, qui ſcribit calidum à calido, eóque ipſo æquali in gradu ſeruari & foueri, & abſurdũ putaret, ſi quis intelligeret frigida calidis eſſe ſimilia, quòd illa horum naturam mutuò tuerentur: nimirũ quum ſimilitudo in ipſis qualitatibus nõ earũ affectu ab eo quæratur, & omnibus philoſophis ponatur. Itaque ex his patere puto tum cibo, tum potu, exercitatione, ſomno, vigilia, & deniq; aliis omnibus ſimilibus corpora cõſeruari, atq; adeo eam, quã habẽt tẽperiẽ, & ſtructurã retinere: Nam quæ cõtra adferũtur, ex cõſeruationis duplici ſignificatione, & vſurpatione, cuius Galenus in Arte medicinali meminit, facilè diluũtur: ſeruari enim eos dicit (quod etiã antea oſtẽdimus) q ſani ſunt, in eodẽ deniq; ſtatu retinẽtur, vel etiam qui in melius mutantur: proinde quum ſenes calido, & humido victu, calidos frigido, & denique omnes intemperaturas contrariis tuendas eſſe dicit, conſeruationem ſumit, qua ad melius ſanum corpus reducitur. At quum per ſimilia conſeruationem fieri meminit, de ea intelligendus eſt, qua id duntaxat, quod eſt deperditum, corpori reſtituere, nec præterea melius aliquid illi comparare ſtudemus. Nec obſtat quòd calidum & frigidum contrariis ſemper egere ſcribat, ſiue ſeruare in eodem ſtatu, ſiue in melius mutare huiuſmodi temperiem laboremus: Par etenim eſt in his qualitatibus, vt in aliis ratio: ſiquidem calidum calido, & frigidum frigido in ſuo ſtatu ſeruatur: ſed quoniam rerum quantitatem, quę in vſum noſtrum veniũt, exactè metiri nequimus, ſi paululum exceſſerimus, præſertim in qualitatibus maximè actiuis, morbi cauſa facilè fit huiuſmodi exceſſus. Vnde præcipit eo loco, nõ tã quod natu

ra rei

ra rei vult, quàm quod vſu tutius eſt, maximè quòd ſcribat ſe in eo opere præcepta tradere velle non ſolum medicis, ſed etiã aliis omnibus, qui conſeruandæ ſanitatis artem ali quam quærunt. Porrò ſimilia ſimilibus offendi, iuuari autẽ cõtrariis, excepta temperata natura, cui ſimilia ſemper conferunt, ita intelligendum eſt: vt ſimilia ſimilibus nec lædantur, nec iuuentur, ſi modo pari mẽſura ſimilia ſimilibus adhibẽtur: & iuuari in hoc caſu idem eſt, quod melius aliquid comparari. Si autem excedat, quod ſimilis eſt qualitatis, ſi corpus, cui admouetur eſt quod excedit, iuuatur: quippe quod vehementius calidum eſt minus calido temperatur. Si verò id, quod admouetur exuperat, corpus noſtrũ læditur, de quo quidem Galenus intelligit, quum ſcribit ſimilia ſimilibus offendi, iuuari autem contrariorũ vſu. Quamobrẽ quum præcipit ille pueris, humidíſq; corporibus humectantia ſemper adhibenda, non id facit, quòd putet exſiccãtibus huiuſmodi corpora ad meliorem temperiem non reuocari, ſi præſentẽ illorum ſtatum ſpectemus: (Siquidẽ ſuperflua humiditas ſiccantium vſu laudabilem mediocritatem aſſequitur:) Sed quoniã humor naturæ amicus ad incrementum, vitæque longitudinẽ facit, quæ vel nobis inuitis, ætatis progreſſu, perẽni actione natiui caloris diſſoluitur, diſſolutioni autem (quantum fieri poteſt) humidiorũ vſu repugnandũ eſt. At contra ſenibus calida, & humida exhibet, quoniã eò peruenerunt, vt non ſolum tutela proprij ſtatus, ſed etiã mutatione in meliorem (quãtum nobis procurare licet) opus habeant: quandoquidem exceſſu frigidi, & ſicci morbos facillimè contrahunt, mortémque accelerat: humidis verò & calidis bene valent, vitæque curſum tardant.

Quæ & quando conſeruari debeant corpora.

CAP. V.

QVONIAM verò obiter attigimus quaſdam temperaturas in eodem ſtatu perpetuò conſeruandas eſſe, alias verò contrariorum vſu in melius mutandas: operæpretium fuerit paulò diligentius hoc loco de hac re agere, & expendere, quænam corpora planè conſeruare, quæ vero mutare, & quando oporteat. Qua in re Galenus paſsim ſcribit temperatos temperatis ſemper egere, intemperatos verò ſimilia

poſtul

poſtulare, ſi quidem eos ſeruare velimus, diſsimilia autem, ſi ad meliorem conditionẽ eos reuocare ſtudeamus. At ego puto aliter eſſe ſentiendum, humidam ſcilicet temperiem humidis ſemper egere, nec vnquam mutationem requirere: mutandam autem eſſe temperatĩ etiam ipſam in eam, quæ humida eſt. Si enim hanc temperiem in libro de Sanitate tuenda, quantum fieri poteſt ille ſeruari iubet, & pueros quoque minimo humore abũdare fatetur, nec tamen eos exſiccari patitur, ſed omni ratione alendum eſſe fouẽdúmque eorum humorem cenſet, ea ſola ſimilia requiret. Nam etſi ea, quæ mediocris eſt temperies, ſuapte natura optima cenſetur, quoniam tamen iam mediocritatem eſt aſſequuta, nec poteſt diu in ea conſiſtere, propterea quod caloris vi humiditas continuò abſumitur, eo temperata deterior eſt quàm humida, quòd citius exſiccatur, & ad vitæ finem properat: quæ autem humida eſt, etſi deteriores actiones nonnullas, quàm quæ temperatior ponitur, ab initio edit, progreſſu tamen temporis mediocritatem quoque aſſequitur, diutiúſque in ea perſeuerat, tardiúſque vitæ curſum peragit, ac (vt vno verbo dicam) omnibus aliis præſtantior euadit. Quibus profectò fit omnium optimam cenſendam eſſe temperiem, quę humida eſt, cámque ſolam ſeruandam, alias autem omnes, quæ ſecundum naturam ſunt, ad eam reducendas. Siquidem eas & conſeruare, & interim ad id, quod optimum eſt, redigere ſtudemus. At eam, quæ præter naturam eſt, ad naturalem, & vnicuique propriam primò referre nitemur, nimirum quòd laborante corpore, id ſolum procurandum ſit, vt illi propriam ſanitatem, & nihil melius comparare quæramus, quanquam tamen nihil prohibere video, quo minus tunc temporis contendamus aſſequi quod eſt optimum, id quod poſtea fieri poſſe demonſtrabimus. Nunc verò ex prædictis illud intelligere licet, quænam ſcilicet inter naturales temperies maximè ſint permutandæ. Sunt enim illæ, quæ vel vitæ finem accelerant, vel nimio exceſſu frequentes grauioréſque morbos pariunt. Ac in eo quidem genere ſicca, & frigida primum locum habet, ſecundum ſicca, tertium frigida ſibi vindicat. In quarto loco ponenda eſt calida, & ſicca: Deinde calida, poſtea frigida & humida, ſequitur hanc tẽperata, poſtremò calida, & humida. Nam & hanc fortè etiam magis quàm ipſam temperatam

ratam ſeruandam eſſe credemus, ſi modo vita calore & humore conſtat, ſequitur humida quæ (vt oſtendimus) ſeruanda eſt, & minimè permutãda. Quòd ſi ita res habet, quæ illi contrariæ ſunt, frigida, inquam, & ſicca, imprimis permutanda fuerit, tanquam naturæ, & vitæ maximè aduerſa: ſecundum verò locum ſiccæ damus potius, quàm frigidæ, quòd ſiccitas natiua immedicabilis ſit, & ablato humido pabulo, quo natiuus calor gaudet, frigiditatem etiam ſibi adſciſcat, hæc verò ætatis curſu melior aliquando euadat, ſiquidem vigente ætate in omni corpore calor mediocritatẽ excedit augetúrque. In tertio loco frigidam collocauimus potius quàm calidam, aut calidam & ſiccam: quoniam etſi minus humoris frigida, quàm calida abſumit, tamẽ minus quoque reponere poteſt. Quippe quum non niſi per coctionem, & attractionem nutrimenti, quarum functionum calor, & non frigus author eſt, diſſoluta à corpore ſubſtantia, reſtituatur, reponatúrque. Calidam verò & ſiccam præcedere debere alias ſequentes conſtat, quòd ſuapte natura calor ſiccitatẽ pariat: idque eo promptius, ſi eam iam annexam habeat. Quamobrem etſi frigida, & humida ad coctiones fortè ineptior eſt, tamen quoniã in hoc corporis ſtatu humor natiuus exuperat, nec eſt, quod eum vehementius diſſoluat, minima quæq;, reſtauratio ſufficere poteſt, & minus ob id in hoc, quàm alio mutatione eſt opus. Sequitur deinde calida, cum qua mediocris eſt ſiccitas, & humiditas: hæc enim mutatione eget, quoniã ſatis copioſum humorem non habet: poſt quam meritò temperatã poſuimus, propterea quòd non eſt quod tantum diſsipet, etſi par eſt in temperato corpore quantum requiritur ad vitæ longitudinem naturaléſque functiones probè obeũdas, ob id eam pariter mutatione egere cenſemus, cõparandúmq; adhuc illi eſſe copioſiorem humorẽ natiuum, quo quæ abundat corporis conditio, perpetuò in eo ſtatu, quantũ ars noſtra aſſequi poteſt, & humana conditio patitur, retinenda, ſeruandáque eſt. At inter temperatã, & humidam ex his, quæ mutatione egent, calidam, & humidam poſtremo loco collocauimus: quia in hac adeſt copioſus humor, qui in tẽperata mediocris eſt. Quòd ſi calor etiam vincit, qui humorẽ abſumere poteſt, habet tamen maiorẽ quoque quàm temperata natura vim ex fœlici coctione, quæ calore, & humore gaudet eundẽ reſtituẽdi &

repon

reponendi. Quare non ſolū humida temperies, ſed etiā illa in qua calor pariter abūdat, in hoc caſu melior cenſenda eſt, quàm ipſa temperata: Quod etiam putarunt antiquiſsimi medici, vt ex primo libro Galeni de Temperamentis videre licet, qui eam, quæ optima eſſet in humano corpore temperies calidam, & humidam & quæ huiuſmodi foret, optimam eſſe cenſuerunt. Iam verò in eo ſecundo genere, quod mutationē requirere propoſuimus, inter omnes reprimenda eſt calida, & humida, quippe quum huiuſmodi ſtatus putredini maximè ſit obnoxius, vbi abundè huiuſmodi qualitates pariter exceſſerint: eſt enim huiuſmodi natura admodum morboſa, nec leuioribus quidem, ſed grauiſsimis paſſionibus ſubiecta. Secundum locum ſibi vendicat humida cum calore coniuncta. Nam pari ratione vbi humor à calore non vincitur, morboſum oportet eſſe corpus. Sequitur deinde calida: ſi quidem exuperante calore via patet acutiſſimis morbis, qui cum febre coniunguntur. Poſt hanc ſuccedit frigida minus quidem quàm calida efficax: & inter ſimplices poſtrema ſicca: Quum enim tardiſsimū motum hæc habeat, inducias longas præbet, vt commodo tempore correctionem tentemus, quum aliæ, quæ periculoſiores ſunt, etiam emendationem poſtulent. Ex ſimplicibus verò, & ex his, quæ ſuperius ſunt tradita, licebit intelligere quo ordine collocari debeant, quæ compoſitæ ſunt. Nam poſt calidam, & humidam, quæ calida eſt, & ſicca, deinde frigida, & humida, poſtremo frigida, & ſicca promptam mutationem poſtulabunt. At quæ præter naturam ſunt, ſubito omnino quantum illorum natura exigit, & res permittit, corrigendæ: quum alioqui mora creſcant, difficiliorémque curā reddant. Quæ vero ſecundum naturam eſt, per morbos & vitæ occupationes permutari nō debet inquit Galenus in Methodo medendi, quum ſtudeamus, dum laborat corpus, priſtinā ſanitatem comparare, nec illud aliā præterea mutationem, qua meliorem cōditionem aſſequatur, admittat. Quoniam præterea ſubitas mutationes, vehementéſque natura non ſuſtinet, liberam ab omnibus negotiis vitam eſſe oportet, tum ne aliis occupationibus corpus debilitetur, tum etiam, vt continuò, paulatímque mutationem proſequi valeat: inter quæ nonnulla rectè, alia verò fortè ſuperſtitioſè dicta exiſtimo. Nam quòd vrgentibus morbis nihil aliud quærendum

rendum ſit, quàm vt propriam valetudinem recuperemus, rectè id quidem ſit dictum, quando multa preſtare nequit quod ægrotat corpus ex his, quæ ad bonum habitum comparandum ſunt neceſſaria, veluti ſunt exercitationes, ſomni, & vigiliæ opportunæ, & ſi quæ alia ſunt huiuſmodi: tamen nihil obeſt interim, vt corpus ſuapte natura calidius, dum calido morbo tenetur, frigidiore victu vtatur, quo nõ ſolum morbum propellere, ſed etiam meliorem temperiẽ, quàm quæ ſibi propria eſt, comparare valeat. Verum illud quid obſtat quo minus per vitæ occupationes mutationem proprij ſtatus aggrediamur? Nam quum cauſæ, quæ vitia ſecundum naturam emendant, ex conſeruantium ſint genere, exiguáſque ob id, & minimè moleſtas alterationes moliantur, nihil obeſſe poteſt, ſi per occupationes huiuſmodi mutationes tentauerimus. Nam quid quæſo oberit bilioſo homini, dum negotiis incumbit, ſi humidis, frigidiſque cibis vtatur? Quid ſicco ſi humectantibus: ſi modo contrariorum vſu iuuatur intemperatum corpus: ſimilibus verò eo authore, vel offenditur, vel nullo pacto melius aliquid acquirit? Commodius ergo per otium vitia omnia emendantur. Sed ſi interim per negotia aliquid facias, non lędes, ſed plurimum iuuabis, prohibebiſque ſæpius ne morbi naſcantur, quos ſimilium vſus concitat. An non etiam illud à ratione alienum videtur, quod ſcribit libro ſexto de Tuenda valetudine: non eſſe ſcilicet mutandam in aliqua natura conſuetudinem, niſi quum iam longo tempore ea malis laborauit. Nónne ſatius eſſet ante quàm morbi, vitiáque corporis in habitum tranſeant, eorum vim frangere, & corpori languenti proſpicere? Hæc & ſimilia de vnaquaque re nulla adhibita ratione, aut admodum infirma, pręcepta ſæpe tradit Galenus noſter, quæ qui ſectis ſunt addicti omnia tanquam optima ſtatim recipiunt. Ac neſcio profectò, quur tantopere Hippocrates etiam vereatur conſuetudinis mutationem, quum in multis rebus ea iucundiſsima ſit, & ſine vllo periculo tentetur: quod vel ipſi morbi docẽt, per quos omnia ſtatim deſerimus, quibus per ſanitatem aſſueuimus: quod quidem tanto maiore periculo quàm per ſanitatem faceremus, ſi tam noxia eſſet, & periculoſa huiuſmodi mutatio, quanto ſanè tunc infirmiores, & ad omnia mala ſuſtinenda ineptiores ſumus.

Per quæ fiat curatio, præſeruatio, & mitigatio.
CAP. VI.

CORRECTIONEM omnẽ, omnémque mutationẽ per cõtraria fieri, etſi ea, quæ conſeruant corporis ſtatum, exiguã habent repugnantiã, antea oſtendimus. Qua ratione ſimilia tum qualitatibus tum gradu eſſe dicũtur, quæ minima ſcilicet accepta mutatione huiuſmodi euadũt: Ad hæc quænã conſeruãda in ſuo ſtatu ſint, quæue mutãda, quo præterea modo capere oporteat ſimilia ſimilibus ſeruari, & quid tanquã optimũ in mutatione quærere debeamus, quo itẽ tempore in ſingulis ea mutatio ſit tentanda abundè demonſtratum puto. Nunc verò quanam materia vtantur alia officia explicandum eſſe duco. Ac profectò hæc omnia contraria vtuntur, quemadmodum etiam optime Galenus vndecimo Methodi probare nititur, morbos ſcilicet illorum cauſas pariter & ſymptomata contrariorum vſu tolli, & abigi, idque meritò. Nam vt omnis motus, omníſque actio ex contrario in contrarium abit: ſic ſanè quæ præter naturam in nobis ſunt contrariis tolluntur. Sic enim frigidum morbum calido remedio, & hunc frigido curari videmus. Quòd ſi quis quærat, quo nam modo vehemens cauſarum morborum motus nonnunquam morbos ſoluat: Veluti quum extaſis mediocrem maniam (vt Gal. prodidit) diſcutit, & vehementia ſymptomata bonas criſes moliuntur. hæc etiam contrarietate fieri inueniet. Vehementia namque ſymptomata, & cauſarum ipſorum morborum excedens vis naturam cogunt, vt id, quod repletione offendebat, extrudat, aut alteratione vincat, quod alienam qualitatem obtinebat. Repletio autem vacuationi, & qualitas, quæ prius in humore erat, ei quæ naturæ beneficio parata eſt, contraria putatur. Porrò contrariorum nomine oppoſita intelligere oportet, nec non cõtraria ſumimus, non ſolum quæ qualitatibus inter ſe pugnant, ſed etiam tota ſubſtantia ſibi mutuò aduerſantur. Nam hoc modo morbi, qui ex venenis naſcuntur, per antidota propelluntur. Cæterum vt morbi, ſic illorum cauſæ contrariis tolluntur: Quæ enim denſando morbum intulit cauſa, rarefacientibus remouetur, quæ replendo per vacuantia, quæ calefaciendo refrigerantibus.

rantibus. Quinetiam ipſa ſymptomata contrariis mitigantur. Vigilia ſiquidem ſomno tollitur: Sitis illis, quę eam extinguunt: dolor his, quæ eũ auferunt, mulcetur, & denique contrariorum contraria ſunt remedia, & tum curatio, tum mitigatio pręſeruatióque vſu contrariorum exercetur: Pręſertim ſi præſentibus morbis ablatione earum cauſarum, quę aliquid efficere valent, præſeruationi incumbamus: nã ſi morbi adhuc abſunt, vt præter naturam planè non habet corpus, nec tamẽ omnino ſecundũ naturam, ſic profectò materiam requirit eiuſmodi opus ex ſimili & contraria qualitate mixtam. Nec verò illud mouere nos debet, quòd laborante corpore cibo, & potu, quę ſimilia corpori cenſentur, vt remediis illi contrariis vtamur: quandoquidem duplex eſt ſcopus medici laborante corpore, vnus vt ea, quę pręter naturam in illo reperiuntur, abigamus idoneis adhibitis pręſidiis: alter vt id, quod eſt ſecundũ naturam commodo victu conſeruemus. Fit pręterea, vt ſimilia remedia ſimiliũ eſſe videantur: Veluti quũ dolorem ſedamus auxiliis, quæ dolorẽ inferunt: tũc enim dolor dolore pelli videtur: at id per accidens: ſiquidem dolor doloris medicina nõ eſt, ſed accidit, vt ea quæ dolorificis diſpoſitionibus medentur, veluti quum morbũ coxendicis aduſtione curamus dolorẽ quoq; pariãt.

Per quæ fiat reſtauratio conualeſcentium, & ſenum.

CAP. VII.

GALENVS in Arte medicinali bono & copioſo victu conualeſcentes, ſenes verò humido & calido reficiendos eſſe iubet, propterea (inquit) quòd exhauſta ſunt illorum corpora refrigerata pariter, & exſiccata. Quo patet per contraria, illius opinione, horum reſtaurationem fieri, quum antea etiam docuiſſet conſeruationem pręſentis ſtatus, reductionem verò ad id, quod melius eſt, vſu contrariorum obiri. Nam ſi exhauſta ſunt illorum corpora, & replere ſtudet: ſi exſiccata, refrigeratáque, & ea calefacere, atque humectare vult, conſtat profectò cõtraria in eo ſtatu ab hoc authore adhiberi. Quòd ſi ita res habet ij eandem tractationem requirent quam exigunt, qui præter naturã omni-

no ſunt affecti, atque ita fruſtra medicinæ partem, quæ his data eſt corporibus, mediam inter conſeruatricem, & curatricem in libro ad Thraſybulum ſtatueret, fruſtra etiam in Arte medicinali horum tractationem ab illis ſeiungeret. Verum res aliter habet: dum enim nutrimento, & commodo victu illorum vitia corrigit, quid habeant commune cũ ſanis, & quid reſtauratio cum ipſa conſeruatione docet. Victus ſiquidem conſeruatio ſanorum fit, remediis verò morbi propulſantur. At quum in nutrimento, & reliquo victu calefacientes humectantéſque qualitates requirit, oſtendit, quid commune habeat hæc pars cum curatrice, quæ contrariis vtitur. Egent ergo conualeſcentes, & ſenes bono nutrimento, quod bonum ſanguinem, qualis illorum eſt, qui conſeruari debet, procreet: Copioſius tamen alimentũ calidiúſque, & humidius poſtulant, vt id, quod præter naturam in illis apparet, nempe humorum defectus, collapſáque corporis moles, & frigidior, ſicciórq; ſenũ temperies: conualeſcentiũ verò ea, quæ ex morbo relicta eſt, contrariorũ vſu recedat.

A quibus exercentur hæc officia.

CAP. VIII.

QVID per contraria, quid per ſimilia, quid verò partim per ſimilia, partim per contraria fiat, antea à nobis oſtenſum eſt: à quibus verò conſeruatio, curatio, & cæteræ actiones proficiſcantur, ſiue quæ, quótque ſint, quæ ſimilia, & contraria adhibent tanquã motus authores: & præterea quæ inter agentia primum locum obtineant, nunc docere operæpretium eſſe duco. Agunt itaque vt plurimum medicus, & natura: quandoquidem morbos ab his curari ſanitatémque tueri, & demum quicquid in corpore noſtro fit, ab illis prouenire omnes concedimus. At nonnunquam quædam fortuna contingunt, quorum nec natura, nec ars authores putari debent: Sic enim quoſdam, qui aqua inter cutem laborabant, accepto vulnere in abdomine, liberari contingit, & alios, qui ſuppuratum tumorem habebant, cecidiſſe, & ob vehementem concuſsionem, rupta vomica, caſu liberatos vidimus. Hæc ergo officia prædicta exercent natura, ars, & fortuna, ſed hac prætermiſſa, quæ præceptis non ſub-

ijcitur

licitur, paucis expendendum eſt, in quibus nam ſolius naturæ, vel artis, aut vtriuſque ſimul officium requiratur. Qua in re ſcribit Galenus primo de Locis affectis leues morbos ſolius naturæ beneficio curari, & meritò quidem. Vbi enim ea ſola ſufficere poteſt, fruſtra ab arte præſidia petuntur, ſiquidem familiariora ſunt naturæ auxilia, quàm quæ ars addit. Eſt tamen, vbi leuis infeſtat morbus, cui ars medelam adhibet, nequeunte natura aliquid conferre ad illius ablationem: Veluti quum acrochordones, aut alio modo excedentes partes, quæ leues morbos committunt, abſcindimus. Itaque illud intelligendum eſt paruos affectus naturæ opera emendari, qui ſcilicet illius officio ſubiiciuntur, quales ſunt potiſsimũ, qui in alteratione, expulſione, & additione alicuius ſubſtantiæ conſiſtunt. Hos enim natura abſque artis auxilio corrigere poteſt. Quędam verò ſolus medicus curat, nihil conferente natura, quorum ſcilicet vitia ars ſola emendare poteſt, cuius quidem generis ſunt luxationes, partium ſuperfluarum ſectiones, & eorum, quæ toto genere aliena ſunt, vt lapidum à veſica extractiones, diuiſarum partium vniones, quę adhibitis futuris, & vinculis peraguntur, & cætera huiuſmodi quæ ſola ars pręſtare valet: alia verò ſunt, aduerſus quę natura & ars coniũcta opera pugnãt: quales ſunt, qui ſuapte natura vtriuſq; officiũ requirũt: Veluti vlcera caua, quę tũ abſterſione, quã ars pręſtat, tũ carnis generatione, quod naturæ opus eſt, indiget. Alia verò ſunt mala, quę etſi naturę officio ſubiiciũtur, ob vehementiã tamẽ ab arte quoq; auxilia petere cogũtur. Sic enim putreſcentes humores, aut admodũ frigidos, aut vehemẽter calidos à natura adiuta, ex propriis vnicuiq; humori, & cõcoquentibus remediis fœliciter elaborat, & vincit. Quinetiã in præſeruatione: quædam ſunt ſolius medici, quædã verò naturę, alia verò vtriuſq; opera. Nam vbi vrget magna humorũ copia, quę parata eſt morbos graues excitare, ex ſola arte quærenda ſunt auxilia, quę confeſtim multitudinem exhauriant, quod natura non niſi paulatim pręſtare valet, hæc verò minorem humorũ multitudinem ſola vincere poteſt. At fluxionum occaſiones medicus reuulſione, vacuatione: natura autem retentione, concoctione & expulſione pari negotio reſcindunt. Necnon ex ſymptomatis quædam medicus mitigat, veluti dolorem ex pũctura nerui excitatũ, quod nequit

natura facere, quædam hæc ipſa videtur efficere, vt quũ dolentem ob refrigerationem partem, affluxu ſpirituũ & ſanguine mitigat, ac in nonnullis ſomnum animali conciliat, quo tempore dolor nullus percipitur. Quòd ſi ſola id nequit ipſa facere, caloris natiui interno naturalique motu, addit medicina ſoporifera remedia, quæ ſenſum ſtupefaciant, viáſque calori occludant, vnde ſopor oboritur. Poſtremò in conſeruatione quędam ſunt opera ſolius naturæ ſicut attractio, retentio, & concoctio alimenti, quo corpus conſeruatur, & reficitur: quædam ſolius ſunt medici, quales ſunt frictiones, quas corpori ad illius tutelam adhibemus. Sunt & quę ab vtroque prodeunt, vt quũ genus exercitationis aptũ ad ſanitatem tuendam medicus eligit. Natura autem motionum eſt author. Quamobrem quod ſcribit Galenus libro ſexto de Morbis vulgaribus primas partes in curatione, reliquíſque officiis naturam obtinere: ſecundas medicinam, quæ remediorum vſum docet: tertium locum medicum arti ſeruientem: quartum alias artes, inſtrumenta, & materiam medico præparantes: vltimum vero artifices arte vtentes, inſtrumentáque ipſa ſuppeditantes. De aliis id certiſsimum eſt: de natura verò, & medico niſi in vniuerſum, & vt in pluribus principatum naturæ tribuamus, verum haud quaquã dicemus: Quandoquidem (vt poſtea oſtendemus) eo etiam authore medicus nonnũquam ſibi primas vendicat. Ex quibus quidem intelligi illud poteſt quid à natura, quídue à medico expectandum, exigendúmque ſit. Nam qui pręnouerit quales, quótque ſint naturę vires, & quantum ſingulæ prę́ſtare valeant: & quæ habeat vniuerſa medicina præſidia, intelliget profectò quid naturę ſolius, vel artis officium, aut vtriuſque operam ſimul deſideret.

De ſcopis, ſiue intentionibus agendi.

CAP. IX.

NVNC illud ſequitur explicandum, quęnam, & quot in ſingulo officio medicus ſpectare debeat, quos ſcopos agendi vocare placet, quòd hæc veluti ſcopos quoſdam nobis proponamus, in quos actiones noſtras dirigamus. Quę res profectò vtiliſsimam huius libri partem complectitur. Nam quid alioqui prodeſſet intellexiſſe, quæ & quot ſint

medici

medici officia, per quę, & à quibus illa exerceātur, niſi poſtea intelligatur, quid in vnoquoque officio ſit obſeruandū: hinc ſane videmus ſanitatem, quæ conſeruari debet in morbos ſępe mutari, & morbos ipſos leues ſuapte natura grauiſſimos reddi, ac nonnunquam pro ſalute mortem ægris à medico comparari, dum non agit, aut ſi aliquid in corpore molitur, non his remediis, quibus oportet, aut intempeſtiuè opus aggreditur, aut deniq; in aliquo errat, quod in agendo maximè ſpectandum eſt. Hinc etiam intelligimus quorſum vnumquodque referatur eorum, quæ à nobis hominum cauſa exercentur, & quando demum actionum noſtrarum finem conſequuti ſumus. Quum enim cognouimus omnes ſcopos neceſſarios in actionibus obſeruatos, putamus pariter nos officio noſtro functos: ac ſi quid prętermiſſum aliquis calumnietur, non ignorata huius rei ratione, illud tanquam ſuperfluum à nobis reiectum, vel in poſito numero compręhenſum aſſerimus. Quod qui ignorat cæcorum more ducitur, qui quorſum tendant, dum per vias ignotas diſcurrunt, neſciunt. Quòd ſi quis authorum teſtimonia in hac re per ſe apertiſsima requirat, Galenum legat, qui paſſim ſcopos tractandarum rerum alibi inueſtigat, tum maxime primo ad Glauconem, vbi tradit omnem medendi methodum qualitate, quantitate, modo, & tempore remediorum conſtare: quod nihil aliud eſt, quàm methodum medendi ſibi hęc quatuor proponere, tanquam ſcopos, quos perpetuò aſſequi ſtudet. Itaque ſi id vtiliſsimum cenſeri debet, quo medendi methodus, atque adeo ſanitatis tuendę ratio conſtat, nihil vtilius exiſtimabimus hac tractatione, quę pollicetur ſe oſtenſuram, quę, & quot ſint, quibus ea ratio & methodus cōſtare poteſt. Sic Ariſtoteles ipſe in Ethicis philoſophi moralis inſtitutionem non aliter quàm ſcopis quibuſdam complectitur. Ac tanto quidē diligentius huic rei à nobis incumbendū eſt, quanto negligentius à maioribus noſtris hæc tradita ſunt, & in ſcholis à ſophiſtis negliguntur, nam (vt recentiores Græcos omittam, qui ne verbū quidem de his ſcriptum reliquerunt, ſine quibus tamen alia rectè docere nequeunt) quantum variet in numero horum ſcoporum Galenus, facilè vnicuique licet videre: ſiquidem in Arte medicinali ſalubres omnes cauſas duobus ſcopis contineri ſcribit, earum ſcilicet qualitate, & quantitate, eúmq; opti-

mum ſanitatis cuſtodem, & morborum profligatorem fore refert, qui materiæ medicæ qualitatem, & quantitatẽ obſeruauerit. Totidẽ ſed ab his diuerſos, nempe materiæ copiã, & congruum illius vſum ſeptimo Methodi ſtatuit, quũ ait medendi methodum remediorũ copia, & idoneo vſu conſtare: Libro verò de Sanitate tuenda eum ſanitatis optimũ cuſtodem futurum refert, qui victus ſalubris vim, illiúſque vſum, qui opportuno tempore, & modo conſtat, inuenerit. In eo vero opere in quo quærit, An ars tuendæ ſanitatis ad medicum pertineat, quãtitatem, qualitatem, & occaſionem in materia medica dignoſcendam eſſe putat. At primo ad Glauconem, vt antea diximus, medendi rationem auxiliorũ qualitate, quantitate, vtendi modo, & tẽpore cõparari apertè cõmemorat. Addit tres alios ſcopos decimo tertio Methodi, quos maximè ſpectare debet medicus, vt citò ſcilicet iocundè, & tutò agat. Ordinem præterea in remediorũ vſu tertio, & decimo eiuſdem operis libro, & alibi ſæpius requirit. Quæ profectò an conciliari poſsint, vel non, noſtri non eſt inſtituti nunc docere, qui de placitis & aliorum opinione præſertim in re deſperata non certamus, ſed quid rei natura poſtulet ad antiquorũ imitationẽ tradere inſtituimus. In ſcriptore tamen alicuius artis nihil magis damnandum cenſeo, quàm variam de eadem re tractationẽ, quę lectorem moratur, & confundit: Quum enim tantam huius rei vtilitatem eſſe dicat Galenus, vt vniuerſa medendi, tuendæque ſanitatis ratio quibuſdam ſcopis contineatur, nonne oportebat eum ſemel alicubi eorũ numerum apertè conſtituere, & aliqua ratione oſtẽdere nec plures, nec pauciores eſſe poſſe, & poſtea perpetuò in eodem numero cõſiſtere, nec toties eum mutare, quoties de hac re illi eſt agendum? Tradit ſanè Ariſtoteles in Ethicis ſcoporũ numerũ, quatenus ad moralẽ philoſophum pertinet, quum docet quid ſit agendum, quantum, quo modo, quo tempore, & loco Sed nec certum numerum nititur ille inuenire: nec planè poteſt ea tractatio medicinæ accõmodari: Materia etenim ad agẽdum, obeundáque artis munera eget medicus, & in ea quãtitatem, qualitatem cæteróſque ſcopos, non autem in artifice, vt moralis philoſophus ponit. At ſi rei naturam conſulamus, quæ omnia diſtinguit, & neminem confundi permittit, quidque bene, vel malè ab aliis ſit traditum docet, vt in aliis officiis, ſic in no-

ſtris

ſtris primũ ſcopũ conſtituemus,quo intelligimus an aliquid ſit à nobis agẽdum vel non. Quum enim duo ſint,quæ agere poſsint,(vt paulo antea oſtendimus)natura,& medicus, cuiuſnam officium ſit agere,imprimis perſpiciendũ eſt : hinc fit,vt quum ſæpe ſolius naturæ opus in ægrotis requiratur, imperiti medici grauiter homines lædant , dum volunt videri ſe aliquid præſtare debere,quod interim bene agẽtem naturam turbat. Quinetiam quum in deſperatis morbis diligentius aliquid facere aggrediuntur, præſidiorum authoritatem minuunt,quod non facerent , ſi agnouiſſent nõ curationi,ſed prædictioni locum relictũ. Atque hoc quidẽ poſito ſcopo,ſecundus ſtatim emergit, qui quid agendũ ſit,ſpectat. Nam quum multa,variáque præſtare poſsit medicus, plurimũ refert intelligere quid ab eo fieri debeat , an ſcilicet vacuandum,vel refrigerandum,aut aliquid aliud faciendum: quod qui ignorat,dum vnum pro alio ſæpe facere aggreditur,homines vehemẽter lædit. Nam pro ſalute ægris mortem parabimus,ſi fortè nutritione,& virium reſtitutione opus ſit:& interim vel ſanguinẽ his demere , aut corpus purgare,vel alio modo vacuare tẽtemus.Contrà verò ſi hęc neceſſaria ſunt præſidia,hominẽ non leuiter offendemus,ſi eum liberaliore victu replere ſtudeamus. Cæterũ quum ad agendum materia ſit opus,& inſtrumentis(ſiquidem medicina victu,& remediis vtitur) tertius ſcopus ſtatuatur , qui genus materiæ complectitur. Nam temere remedium pro victu vſurpatur,& vbi vacuandũ eſt,nõ parum refert vnum pro alio remedium ſumere. Quare optimè ſtatuitur hic ſcopus,qui admonet in electione cõmodæ materiæ delectũ eſſe adhibendum.Sed enim quum eadẽ agentia diuerſis qualitatibus ſint prædita,nec parum interſit hac, vel illa qualitate materiæ vti,veluti inter ea,quæ bilem purgant, plurimum refert calida,aut frigida eligere:quartꝰ ſcopus materiæ qualitatẽ ſpectabit.Quinetiã quum naturalis ſtatus in mediocritate quadã poſitus ſit , qui ob id immoderata quantitate vitiatur,ponatur quintus ſcopus,qui illius iuſtã menſuram præſcribat.Nam præſente ſanitate,ſi excedat conſeruantis temperiem qualitatis vis,morbus naſcitur,hoc vero vrgente,ſi vincunt remedia,maiore quàm opus ſit exceſſu, priore malo ſedato,aliud inferunt. Quare iuſta menſura in omni materia tenenda eſt.At quoniam quantitate rerum diuerſo

modo vti poſſumus, nec parum obſunt, quæ confertim exhibētur, ſi paulatim, & per vices partiri debeāt, ideò ſextus ſcopus rebus modum conſtituet. Verum quoniā omnia prædicta inutilia ſunt, niſi opportunè fiant, ſeptimus addendus eſt, qui admoneat tempus ad agendū opportunū. Sunt porrò hi ſcopi omnibus actionibus communes, quibus ſpectamus an agendum, quid agendum, qua re, quali, quanta, quo modo, & quo tempore adhibere ſingula conueniat. Peculiares verò alij adduntur, locus ſcilicet & ordo: ille quidē vbi plures ſunt loci per quos agere licet, vt in vacuationibus multum intereſt noxios humores per aluum, aut os, aut cutem, vel ſecta in aliqua parte vena, aut per aliū denique locū vacuare: vel ſi vnicus eſt locus, non tamen ille ſatis patet, vt in remediis alterantibus, quæ foris admouentur internarum partium gratia, ſiquidē omnibus nō cōſtat ſi affectum eſt hepar, aut lien, aut renes laborant, vbi applicāda ſint præſidia. In his ergo arte opus eſt, quæ locum idoneum deſignet. Vbi verò vnicus eſt locus per quē agere poſſumus, & ſenſibus patet, vt in nutritione: & vulneribus atque etiam in externarum partium affectibus, nemo de eo ſolicitus eſſe, nec præcepta ex arte noſtra poſtulare debet. Nam ars quæ omnibus ſunt nota, non præcipit. Ordo, vbi plura facienda ſunt, quæ inter ſe ſerie quadam cohærent, ſcopum alium facit, quo docemur quærendum eſſe quid primò, quidque deinceps fieri cōueniat. Ac præter hos ſcopos non eſſe alios ſtatuendos intelligemus, quū quid vnoquoq; cōtineatur explicauerimus.

Quid vnoquoque ex prædictis ſcopis contineatur.

CAP. X.

IAM verò conſtituto ſcoporū numero, & propria ſingulorū appellatione, ſequitur vt explicemus, quid in vnoquoque illorū contineri intelligamus. Sunt enim quidam inter eos, qui plura ſub ſe cōplectuntur. Nam quum ars in ſummis generibus non conſiſtat, neceſſariū eſt ſcire non ſolum agendū eſſe. & quid agendū ſit in vniuerſum: ſed etiam ad inferiores actiones deſcēdendum. Veluti quòd nō ſolum mutandus ſit corporis ſtatus ſcire expedit, ſed quòd vacuandum

dum ſit,& non ſolum quòd vacuandum,ſed quòd bilis, vel alius humor educendus:ídque vel à toto corpore, vel parte aliqua,vel leuiter,aut vehementer educendus. Ac quũ alia cum vtilitate tantũmodo fiant,alia verò etiam cũ facilitate, & leui tollerantia eius,qui refert,obeantur,quid cũ vtilitate,quid etiam cum facilitate fieri cõueniat, perſpectum eſſe debet. Quædam præterea,citò,quædam tardè, ſunt quæ nõ niſi cum dolore,nonnulla tutò,alia ſunt,quæ ſolum cũ periculo fieri poſſunt. Etenim his, qui ex alto loco in terrã ſunt delapſi,ſi nullum eſt in humore vitiũ, ſanguinẽ demimus, ſuadẽte ita affectu: Sic vrgente apoplexia craſſos, tenacéſq; humores,adhibita purgatione educimus: Vtilis verò, facilíſque eſt vacuatio,quum humores ſunt noxij, & ad vacuationem præparati. Dyſenteria cum his,quæ dolorẽ inferũt, curatur,& miſsio ſanguinis cum dolore fit. Citam vacuationem poſtulant fluxiones,quæ in aliquam partem vehementius irruunt:tardam quartana,quotidianáque febris, calculus ex veſica non niſi cum periculo extrahitur,& tamen huiuſmodi actionem poſtulat. Quamobrem hæ,& huiuſmodi aliæ(ſi quæ ſunt diuerſæ actiones)notandæ,atque illæ ſumẽdæ,quæ ad finem propoſitum cõmodiores putantur. Porrò tertius ſcopus,qui genus materiæ cõplectitur, æque multiplex eſt vt ſecundus,& vires materiæ notas ponit. Nõ enim ſolũ quid vacuet ſcire oportet,ſed etiã quid bilẽ, aut aliud, & quid cum vtilitate, vel cũ facilitate quadã materiã à corpore educat:quid præterea à toto,quid à parte,quid leuiter, vel vehementer,quid citò,iucundè,tutò, & demũ quid vnũquodq; præſtare in corpore poſsit,ponendum. At in qualitate materiæ primas,ſecundas, & alias omnes qualitates ſiue actu,ſiue potentia in ea ſint,ſiue natiuæ, vel arte paratæ cõplectimur. Nam plurimũ refert medicamenta,quæ aſſumũtur(vt hoc vno exemplo res in aliis etiã intelligatur)calida vel frigida,actu vel potentia,liquida vel ſolida, craſſa vel tenuia,& hac aut alia figura,& qualitate prædita exhibere,ſiquidem vrgente febre,creduntur magis prodeſſe,ſi frigida actu,quàm potentia dentur. Vbi renes,aut veſica laborant, liquidiora medicamenta ſolidis præferuntur:vbi caput euacuandũ eſt,quæ dura ſunt efficta(cuiuſmodi ſunt catapotia) mollioribus & liquidioribus vtiliora cenſentur. Iam verò quãtitatis nomine,mẽſurã,quã vulgus gradũ vocat, & mo-

lem, copiámq; rei cõtineri volumus: Etenim remedia vſque adeo intendere oportet, donec affectus penitus adimantur, quod eſt gradus præſidiorũ gradibus affectuũ æquales facere: molẽ & copiã præterea in remediis requirimus: Veluti craſſa cerata, & cataplaſmata, quæ ad ſuppurationẽ adhibentur, tenuiora verò ea à quibus refrigerationẽ expectamus, efficiemus. Sic vbi potiones, quæ vomitũ moueãt, propinamus, largiores eas aliis, quibus ſtomachi vitia emẽdare ſolemus, eſſe volumus, vt rei pondere ſubuertatur ventriculus, atque ita infeſtantes humores ſimul reiiciat, id quod eſt molem, & copiá remediorũ ſpectare. Cõſiderat modũ, qui ſpectat, an cõtinuò agere debeat, an per vices. Quòd ſi per vices agendũ eſt, quærendũ in quot partiri debeat, in duas ne vel tres, aut plures, & preterea an tantũ vna, quãtũ alia, vel plus, aut minus aliquid ſit exhibẽdũ: nec illud quidẽ ignoro agẽdi modũ aliter nõnũquã à Galeno quã à nobis ſumi, vt poſtea oſtendemus, ſed nobis placet ita hoc loco eũ capere: ſicut ille in eo Aphoriſmo, in quo ſcribit Hippocrates, & quibus ſemel, aut bis, intelligendũ eſſe refert. Porrò loci ordinis, & tẽporis nomine quid ſignificetur, omnibus notũ eſt. Cæterũ perfectũ eſſe numerũ (quod hoc loco docere operæpretiũ eſſe duxi) natura ipſius rei docet, tum etiã quòd alij reperiri nõ poſsint, qui in iam poſitis nõ cõtineãtur. Qui enim quũ illi agendũ eſt, agit quod debet, & materia accõmodata ad id, quæ efficere ſtudet, vtitur, nec in qualitate, quãtitate, modo tẽpore, loco, & ordine errat, is profectò quãtũ homini licet, ſemper bene aget, nec aliud pręterea deſiderabit, quo ſpectare debeat, quũ vel curare, aut præſeruare, aut cõſeruare, vel alio medici munere fungi ſtudet. Nã quòd Galenus præcipit lib. j. de Morbis vulgarib⁹ eũ, q recte curationẽ morborũ inſtituere nitiť, illud obſeruare debere, vt ęgroto proſit, aut ſaltẽ ne quid ei noceat: atq; etiã quod ſcribit octauo Methodi, dũ abigimus morbos, proſpiciendũ eſſe ne quæ ſecundũ naturã ſunt, lædamus, & ſi quæ alia ſimilia ſunt præcepta, diuerſos ſcopos nõ faciũt. Qui enim ea præſtat quæ diximus, omnia alia cõſequetur, quæ excogitari agẽdo poſſunt: quũ alioqui in infinitum huiuſmodi præcepta excreſcerẽt, niſi ad certa capita referrẽtur. Superfluũ præterea eſt addere inſtrumẽta, quibus ad materiæ vſum vtimur, atq; adeo cõpoſitionis, præparationiſque remediorũ rationẽ, quãdoquidem

hæc

hæc etiam in prædictis compræhenduntur: neq; enim commodis locis admoueri præſidia, ſi deſint propria inſtrumenta, per quæ admouētur, & immittuntur: nec idoneā qualitatem habere poſſunt, ſi compoſita, aut alio modo rectè præparata non fuerint, quæ ad corporis vſum adhibētur. Illud verò potius vrgere videtur, quod de occaſione dici ſolet, nēpe quòd illa ſcopum ab aliis diſtinctū conſtituere non debeat, ſed in qualitate, & quantitate præſidiorum contineatur: de qua quidem re (nec fruſtra illi tertium locum dediſſe videamur) operæpretiū eſſe duco, vt pauca dicamus. Ac imprimis quidē de nomine, & varia ſignificatione agendū, nam reliqua poſtea facilius intelligi poterunt. Itaque ſcribit Galenus libro de Optima ſecta καιρὸν, id eſt occaſionē duo ſignificare, oportunum ſcilicet ad agendū, & morbi tempus. In libro autem de Temporibus morborum contra Hippocratis & aliorum omnium Græcorum authoritatē, qui potiſsimū pro opportuno tempore hoc verbū vſurpant, cōtendit duntaxat morbi tempus ſignificare. Cæterum occaſionē diuidit aliquando in vniuerſalem, & particularem, vt videre eſt in libro de Optima ſecta: alibi verò ſemper de ea tanquā de re ſimplici agit. Nos autem, contempta ea ſignificatione, quā καιρὸν ſignificare ſcribit, nempe morbi partem, de opportuno ad agendum tempore hoc loco diſſerimus, quod etiam Latinum nomen occaſio exprimit. Neque enim occaſionis appellatione intelligimus morbi tempora, ſiue partes, aut aliud quicquā, quàm commodum, & opportunum tempus ad aliquid moliendum. At præſtat quidē ita occaſionem definire, quàm Galeni definitionē traditam in libro de Optima ſecta recipere. Neque enim occaſio idoneum eſt tempus ad exhibenda remedia, vt eo loco tradit, quippe quum non minus in victu, quàm in remediis occaſionem quæramus. Qua ratione idem author libro tertio de Victu acutorum ſcribit occaſionem eſſe tempus, quo ex conſuetudine aliqua re vti conſueuimus, vel quo aliquid iuuare ſolet. Porrò vniuerſalem appellamus occaſionem longius quoddā tempus ad id quod volumus peragendum accommodatum, de qua quidē Hippocrates ſæpius agit: Veluti quū ſcribit in Aphoriſmis in principio: ſi quid videtur mouendū, moue. Item, in acutis paſsionibus raro, & in principio purgandū. Ad id pertinet & Aphoriſmus ille: cōcocta medicari. Cōſtat enim

morbi principium, in quo mouere poſſumus ſæpe aliquot dierũ, & menſium ſpacio, quod vniuerſum ad mouendũ, euacuandúmq; corpus eſt idoneũ: Sicut & pars ea morbi, in qua noxius humor eſt concoctus, quæ tota pars ad purgationem eſt accõmodata. Ac nos quoq; per ſanitatẽ hæc cõmodè fieri, vt victum exhiberi: alia per morbũ, vt remediũ dari dicimus, vbi totũ tẽpus, quo ſani ſumus, vel morbo laboramus, aptum ad ea obeunda, quibus egemus, ſtatuimus. Particularis autẽ occaſio eſt illud fere momentũ tẽporis, quo iam re aliqua vtimur, cuius mẽtionẽ facit Hippocrates in Aphoriſmis, quum momentaneã occaſionem vocat, & Galenus primo ad Glauconẽ, quando eam ſcribit cognitu eſſe difficilimam, adeo vt vix etiã ab exercitatiſsimis medicis cognoſci valeat: nã aliã facilè omnes, qui vel leuiter ſunt arte noſtra inſtructi, intelligunt. An verò occaſio in quantitate & qualitate contineatur, an potius ſeiunctũ ſcopum cõſtituat, quod ab initio propoſuimus diſputandũ, iam tẽpeſtiuum eſt, vt docere aggrediamur: eóq; potiſsimũ, quòd hæc res vel doctiſsimos etiã medicos angere videatur: nimirũ quòd Galenus, quo maximè authore illi ſuas cõtrouerſias diiudicant, ſibi ipſi conſentire in hac re nequaquã videatur: nã libro primo ad Glauconẽ medendi methodũ (vt antea quoq; retulimus) qualitate, quantitate, vtendi modo, modo, occaſionéq; remediorũ cõſtare ſcribit, & alibi paſsim hanc ab aliis ſeiungit, vno loco excepto, qui habetur in Arte medicinali: Vbi contendit in qualitate, & quantitate remediorũ occaſionẽ compræhendi: atque ob id tertium quendã ſcopũ, qui admoneat occaſionẽ eſſe obſeruandã, non eſſe ponendum. Verũ enimuerò vtramq; opinionẽ probabilem eſſe, meo quidem iudicio, reperiet, qui ſcrupuloſius, & ſubtilius fortè quã noſtra poſtulet facultas, hæc perpẽdet. Nam quoniã corpus noſtrũ in perpetua quadã mutatione verſatur, deſcribi nequit certa qualitas, & quantitas rei, quæ ad illius vſum adhibetur, niſi certũ tempus ſtatuamus, in quo illud perinde afficitur, vt tali, & tanta re opus habeat: præterlabitur enim, & mutatur nonnunquã momento corporis ſtatus, vt ea quidẽ inutilia reddantur, modo, quæ paulo antea iudicata ſunt optima, ſiquidẽ abſente morborum acceſsione vtile cenſemus eſſe (ita forte exigẽte affectu) venã tundere, aut medicamentum propinare, vel clyſteres iniicere, qua ſtatim aduentãte nihil horum

horum opportunè adhiberi poteſt. Quare nemo de qualitate,& quantitate præſidiorũ deliberare poteſt, qui prius non cõſtituat tempus, in quo putet huiuſmodi eſſe corporis affectum, vt illi tale, tãtúmq; præſidiũ debeatur. Ante verò quã qualitas,& quantitas inuenta ſint, ſcopum facit diſtinctum occaſio ad quantitatẽ,& qualitatem affectus corporis docendam neceſſariũ. Sic enim quod Galenus ait in Arte medicinali ſe ad docendã occaſionem tanquã tertium quendã ſcopum ponere, intelligere oportet, ꝙ ſcilicet ad inueniendã,& docendã qualitatem,& quantitatem affectus conferat: Id quod facit, quoniã mutationem, quæ in corpore fit, oſtendit. Hac ſanè ratione morborũ tempora notamus, quũ dicimus in principio morbi acuti mouendũ eſſe, quòd nobis huiuſmodi tempus monſtret corpus perinde affectum, vt mouẽte remedio illi ſit opus. Cõtrà verò in ſtatu non eſſe vacuandũ dicimus: nõ quòd ſignificetur eo tẽpore virtus corporis infirma, quæ vacuationẽ ferre nequeat, quemadmodũ in libro de Optima ſecta ſcribit Galenus (quippe quũ ſæpius in grauiſsimis etiã morbis citra vllã noxã vacuationes ſuſtinere poſsit,) ſed quoniã affectus eo tẽpore vacuationem non exigunt, ſed mutationẽ potius & coctionem: declinationes verò morborũ aptiſsimas ad purgationem eſſe putamus: propterea quòd in ea morbi parte notauimus humorẽ eſſe concoctum,& ad vacuationẽ idoneum. Eodẽ deniq; modo purgationẽ, vel alia remedia in præſenti, vel ſequenti tempore ægrotis diſcribimus, quòd credamus tunc huiuſmodi fore corporis ſtatum, vt eo remedio opus habeat. Quę quidẽ etſi rectè dicuntur: tamen ſatius eſſe duco, vt occaſionẽ ab aliis ſcopis ſeiungamus. Sic enim res facilior euadet,& ratio id ſuadere videtur: Siquidẽ diuerſa ſunt ea, à quibus omnes hi ſcopi ſumuntur. Atq; hæc quidẽ de ſcopis neceſſariis in ſingulis actionibus peragendis, quos ſanè quilibet ante oculos proponere debet, vtpote ex quibus rectè agendi ratio conſtat, perficitúrq;: Nam ſi quæ alia circunferantur ad noſtri imitationẽ ab aliis de hac re dicta, quantum illis ſit tribuendum, cognoſcet ſtudioſus lector, qui expendere velit, qua ratione illa dicantur,& ſingula inter ſe cõparare nõ grauetur. Hinc enim facilè intelliget quænã meliore nitantur fundamẽto,& à melioribus principiis ſint ducta. Illo enim nos docere, non refellere inſtituimus.

IOANNIS ARGENTERII DE OFFICIIS MEDICI LIBER SECVNDVS.

De indicationibus, & alijs inſtrumentis, quibus ſcopos aſſequimur.

CAP. I.

QVAE, & quot ſint medici officia, ac etiam à quibus, & per quæ illorum ſingula exerceantur. quid preterea in vnoquoque corporis ſtatu ſit moliendũ, & quando prædicta munera in vniuerſum obire, denique quæ, & quot in omni officio medicus ſibi proponere debeat, ſuperiore libro, quantũ noſtrum inſtitutũ poſtulat, ſummatim complexi ſumus. Nunc verò illud ſequitur explicandum, qua ratione, quibúſq; inſtrumentis ſingulos ſcopos medicus conſequi valeat. Quæ quidẽ res quantam vtilitatem polliceatur, omnibus ſtatim conſtare puto: quando quidẽ fruſtra alia omnia, niſi hæc addantur, ſcripta eſſe puto. Nouit etenim fortè etiam vulgus morborũ varia eſſe genera, & differentias, quòd variè affici ægrotantes videat, ac longo vſu ſigna notauit, quibus tum præſentia mala dignoſcere, & futura prædicere valeat: quin & illorũ cauſas quaſdã eſſe putat, & agnoſcit, quum alioqui ea excitari, foueri, augeriq; nequeant, & varios morbos à variis, certiſque cauſis cõmitti didicerit. Febrem ſitim parere, quod nequit ſtomachi cruditas facere, & alios in ſingulis morbis effectus, & caſus recenſere poteſt. Nec illud quidẽ ignaros rei medicæ latet diuerſas eſſe morborũ partes: quòd ſcilicet videant grauius vno tempore quàm alio hominẽ affici, poſtremò aliter ſanos quàm ægros tractandos eſſe omnes concedunt: atque illud quidem neceſſarium putant, quòd in omni officio ſcopos quoſdã ponere oporteat: at quibus inſtrumentis ſcopos neceſſarios conſequi liceat, tantum abeſt

vt me

vt medicinæ ignari ſciant, vt etiam medicorum vulgus id ignoret. Quot enim (quæſo) ſunt medici, à quibus ſi petas, quot inſtrumenta habeat ars noſtra, quibus quid agendũ ſit, & reliquos ſcopos conſequi valeamus, ne verbum quidem dicere poterunt, aut certè ineptè reſpondebunt, ne hæc ignorare videantur, nimirũ quòd hæc nũquam à præceptoribus didicerint, nec ea quidem, quæ de hac re ſcripſit Galenus (vtpote qui in nugis, & ſophiſmatis perpetuò ſint occupati) intelligere ſtuduerint: deterius ſane quã alij omnes artifices affecti, qui ſtatim recẽſere poſſunt, quibus inſtrumentis illorum ars vtatur: nihil eſt frequentius in ſcholis noſtris, quàm indicationis nomen, quum tamen multi ex his etiã, qui docent, ignorent quid ſit indicatio, tantũ abeſt, vt ſciãt, quæ ſint, & quot quæ indicare poſsint, quantáq; ſingulorũ indicantium vis, & reliqua demum, quæ rationalis medicus tanquã vngues, digitóſque ſuos tenere debet. Hi ſunt profectò, qui ſe Galeni ſectatores magno faſtu venditant, ſed neſcio qua ratione, quum id quod præcipuũ eſt in eo authore, vel non agnoſcunt, vel contemnunt, & interim perpetuò verſantur in rebus leuiſsimis, vt pſittacorũ more antiquiorum verba referre poſsint ad veritatem turbandã, alióſque in ſuis diſputationibus contentioſis fallendos: quę profectò non ad hæc, ſed ad medici inſtitutionẽ ab authoribus ipſis excogitata fuerant. Quòd ſi quis fortè hæc deſpiciat tanquã parum vtilia, plurimũ aberrat: hoc enim potiſsimum rationalis medicus à methodico, & empirico (Galeno etiã teſte, cuius authoritate maximè illi mouentur) differt, quòd rationalis in curatione, reliquiſque medici officiis indicationibus vtatur, empiricus minime, methodicus vero nõ rectè, nec à quibus oportet rebus, indicationes ſumat. Ac ſanè vel ex hoc ſolo intelligere poſſumus quanta ſit huius rei vtilitas, quòd de nulla re frequentius Galenus agat, quàm de indicationibus. Quid quòd ille ſcribit libro ſecundo de Arte medendi eam omnem per indicationes fieri? An non etiam libro vndecimo eiuſdem operis habet, fruſtra eos curandi methodũ tentare, qui ignorant vnũ ab vno indicari? & meritò quidem. Nam quid (quæſo) aliud eſt methodus medẽdi, quã ille conſcripſit, niſi tractatio quædã de indicationibus? Etenim morbi, de quibus illic agitur exẽpla potius ſunt ad vim indicationũ oſtendendã, quã ꝗ per ſe magni alicuius

ſint

ſint momenti: quo profectò medicos omnes moueri oportet Galeni noſtri imitatione ad hæc diligentius excolenda, ſine quibus nec medici nomen tueri poſſumus: Mirari etiã licet, quòd Paulus, Aetius, Oribaſius, omnéſq; alij, qui poſt Galenum morborũ curationem, ſanitatiſque cõſeruationẽ ſcripſerunt, ne verbum quidẽ de hac re fecerint, tantũ abeſt, vt ea, quæ apud illũ deſiderari in hac re poſſunt, addere vnquam conati fuerint. Deſcribunt illi quidẽ remedia, & viuẽdi rationem in ſingulis morbis, variáque præſidia recẽſent, quorum quantitatem, qualitatẽ, modum, ordinem, occaſionem & alios denique ſcopos definiunt, ſed nulla ratione dictante, nec aliquo oſtendẽte recte ea doceri, quæ ſcribũtur. Quur enim in morbis victu ſit opus, & remediis, & quur tali victu remedióque ſit vtendum, & in omni materia conſtituti ſcopi ponendi, aliqua, me hercle, ratio eſt, quę id docet: quam qui ingnorat, temerè, nulláq; arte omnia pręſcribit: ac meo quidem iudicio, eos deterruit difficultas, ne hanc medicinę partem explicare aggrederentur: nam quum Hippocrates huius rei mentionẽ non fecerit, cogimur omnia ex Galeno colligere: qui non ſolum hęc ſparſim tradidit, verũ etiam eo maxime difficultatem auget, quòd nec principia illius ponat, aut poſita non ſeruet, nec certis capitibus tractationem vniuerſam complectatur, & perpetuò eadem variè doceat. Quæ omnia luce clariora his fore puto, qui diligenter ſingula apud eũ perlegerint, & noſtra interim expendere non grauabuntur: nam etſi ea perfecta, & prorſus expolita non ſunt, erũt tamen (vt ſpero) huiuſmodi, vt vnuſquiſque veritatis ſtudioſus intelligere poſsit, nõ leuiter à nobis in hac re fuiſſe elaboratum, adeo vt via patefacta, reliqua, ſi quæ deſunt, inuenire valeat.

Quot, & quæ ſint inſtrumenta, quibus rationalis medicus ſcopos aſſequitur.

CAP. II.

SCRIBIT Galenus libro ſecundo Methodi medendi, & alibi ſæpe omnem medendi methodum, atque etiam conſeruandæ ſanitatis rationem à rationalibus medicis per indicationes fieri. At quinto eiuſdem operis libro experientiam addit, quum ait indicationem, & experientiam inſtru

inſtrumenta omnis inuentionis eſſe, nec aliud addendum præter hæc tertiũ. Verum in libro de Optima ſecta, vbi diligentius quàm alibi vſquam de indicationibus tractat, nõ omnia per indicationem, ſed quædam per obſeruationem: alia verò per analogiſmũ inueniri docet. At non ſolum per hęc, ſed etiam per ratiocinationem eadem inueniri poſſunt. Optimè etenim colligemus frigido remedio in febribus opus eſſe, quod contraria mutuò ſe propellant: calidus autem affectus ſit febris, cui ob id frigida competũt. Quòd etſi ita res habet, tamen tria prędicta ad omnia pręſidia, vniuerſóſque illorum ſcopos inueniendos ſufficiunt. Nam vel incidimus in eos affectus, quorum natura, & vis percipi poteſt, aut in alios, quorum ea ignota eſt. Ac in illis quidem indicatione vtimur, nec aliud commodius inſtrumentum quàm ea ſit excogitari valet: in his verò ſiquidem antea experti ſumus, quid illis conuenire queat, obſeruatione nitimur, alioqui analogiſmo quid expediat colligimus. Quamobrem tria erunt inſtrumenta, quorũ adminiculo ſcopos prædictos aſſequemur, indicatio, obſeruatio ſiue experientia, & analogiſmus, de quibus quidem hoc libro à nobis agẽdum erit. Cæterum quoniam non ſolum indicationis nomine ſed etiam coindicationis, & contraindicationis, ſiue repugnationis appellatione vtimur, cogimúrque præterea vt coindicantia, ſic correpugnantia ponere, obiter horum vocabulorũ, & aliorum præterea quorundam, quæ quidem prædictorum nominibus aptè contineri nequeunt, vſus à nobis docendus eſt, ne ob ignotas dictiones tractatio ipſa obſcurior euadat. Ac quum tria ſint poſita inſtrumenta, primo de indicationibus poſtea de obſeruatione, & analogiſmo ſeiunctim agemus. Sic enim profectò quæ, quantáque ſit ſingulorum vis, qualiſque vſus clarius patebit.

Quid indicatio, coindicatio, contraindicatio, & correpugnatio.

CAP. III.

QVID indicatio ſit docèt Galenus ſecundo libro Methodi medendi, quũ definit indicationem eſſe ſequentis, ſiue agendi inſinuationem. At id clarius facit in libro de optima ſecta vbi ſcribit indicationem eſſe comprehenſionem

iuuantis vnà cum comprehenſione nocentis cum re indicante ſimul aduenientem idque ſine obſeruatione, & ratiocinatione, ideſt (ſi apertius definire velimus) Indicatio eſt cognitio iuuantis, & nocentis, quæ cum re, quæ iuuamento eget cognita ſimul aduenit abſque obſeruatione, & ratiocinatione, & analogiſmo. Quod enim iuuat primo cognoſcendum eſt, & eadem ratione poſtea quod nocet depræhenditur. Atq; hæc quidem non ſolum per indicationem, ſed etiam obſeruationem, ratiocinationem, & analogiſmũ deprehendi poſſunt. Nam quòd febricitantibus frigida conueniat, ita indicante febris natura cognoſcimus. Ex quo illud quoque innoteſcit calida obeſſe, ſi quidẽ hæc cõtraria exiſtũt iis, quę prodeſſe inſinuauit affectus natura. Licet (vt antea diximus) ratiocinatione aliqua idem colligere. Veluti quòd contraria à contrariis propellantur, à ſimilibus verò lædantur morbi. Ex quo quidem ſequitur febres frigidis extingui, intendi autem calidis. Quinetiã intelligemus eadem prodeſſe, aut obeſſe, quòd id experientia in iiſdem affectibus docuerit, vel quod analogiſmo vtẽtes illa in ſimilibus caſibus profuiſſe, quæ vim haberent refrigerandi: obfuiſſe verò, quæ calfacerent, colligamus. Vnde non ſolum ab obſeruatione, & ratiocinatione, ſed etiam ab analogiſmo ſeparari debet indicatio. Porrò eo maximè indicatio ab obſeruatione, & analogiſmo differt, quod ea, quæ per indicationem comprehendũtur in præcedente aliquo, vt optime ait Galenus, nempe in natura rei ſint deſinata, non autem hæc. Percepta etenim natura eius, quòd nos ad agendum mouet, protinus etiam vnà cum eo quid agendum ſit, & quid fugiendum ex conſequenti quodã intelligimus, quaſi digito oſtẽderetur quod quęrimus ἐνδείξεως, indicationiſque nomen ductũ. Vt enim qui digito quid agendum, vt qua via ſit incedendum oſtendit, Sic & natura rei percepta, cuius cauſa ad aliquid moliendũ impellimur, quid eligendum primo, quidue euitandũ ex accidenti indicat, monſtrátque: ſic ſanè, vt exemplis res rudioribus innoteſcat, qui quid morbus ſit, qualiſque eius natura nouit, ſtatim etiam quid faciendũ ſit, nempe curandũ, & non conſeruandũ huiuſmodi corporis ſtatũ intelligit, indicante oſtendentéq; ipſius morbi natura quæ aliena eſt, & inimica: quod verò naturæ inimicũ, ſui oblationem monſtrat, nulla interim expreſſa ratiocinatione adhibita, nec obſeruatione

aut

aut analogiſmo. Eodem pacto quum quis intellexit ſanitatem quidpiam eſſe ſecundũ naturam,& nobis familiare, vnà & illud protinus cõcipit qua re ea iuuari poſsit, quidque illi obeſſe valeat. Nam quæ huius naturæ ſunt, tueri conſeruaréq; ſtudemus: id quod ſimiliũ vſu efficiemus. Quamobrem agnoſcimus conſeruatione,& victu nempe ſimili materia opus eſſe, fugiendam autem mutationẽ,& remedia, quæ illius authores exiſtũt: Id quod nec obſeruatio, nec analogiſmus efficit: ſiquidem qui experientia nititur, rerũ naturam nõ expendit, ſed longo rerũ vſu ſe tuetur. Per analogiſmum verò quid his expediat, de quibus agimus, ex aliorũ ſimilitudine (vt diximus,) colligimus. Porrò à ratiocinatione indicatio bifariã differre videtur: Vno modo ꝙ ij, qui per ratiocinationẽ aliquid inueniũt, expreſſa quadã & prolata argumẽtatione vtantur: qui verò indicatione nitũtur, vel ſolũ rei naturam expendãt, aut certè ratiocinationẽ apertam non contexant, ſed rei natura propoſita ſtatim agnoſcant, quid pręſtare oporteat, aut tacitam quandam & breuem argumentationem adhibeant. Nam quod aliqua adferatur ratiocinatio videtur maximè conſonũ. Quomodo enim alioqui percipere poſſumus (vt in febris exemplo perſiſtamus) ei opitulari frigida, obeſſe verò calida, niſi quòd ex illius natura, quæ calida eſt & præter naturam, ſtatim inferimus contraria, & haudquaquã ſimilia eſſe adhibenda. Differt præterea à ratiocinatione indicatio, quòd illa à rei proprietatibus,& accidẽtibus duci poſsit, hæc verò perpetuò à natura rei, quę nos ad agendũ mouet, petatur: Eſtque ſanè indicatio ad cognoſcẽdũ id quod conferre poteſt, vel nocere in his, in quibus locũ habet, quod eſt ſignũ ad corporis ſtatũ dignoſcendũ,& experientia ad vires materiæ medicæ explorandas. Cæterũ coindicans illud nobis ſtatuatur, quod non primò ſed alio loco, ſiue per accidẽs oſtẽdit, quod monſtrat ipſum indicãs. Quo quidẽ modo vires victũ indicare dicũtur, temperies verò corporis, ætas, ſexus, conſuetudo idem coindicare, ꝙ ſcilicet oſtẽdant qualis ſit viriũ cõditio, quarũ interuentu nec primò, nec per ſe victus rationẽ declarãt. Contraindicans autẽ eſt, quod primò impedit fieri, quod ab indicante ſuggeritur: Veluti in vacuatione, quã multitudo humoris oſtendit contraindicãs erit virtus, quę propriè,& immediatè illi reluctatur, ſiquidẽ infirma fuerit, vtpote quæ magis quàm alia omnia,

quæ in nobis ſecundũ naturam exiſtũt, à vacuantibus proſternatur. Vocamus autem ea correpugnantia, quæ ſecundo loco indicantibus ſeſe opponunt, qualia ſunt in vacuatione ætas, ſexus, corporis habitus, anni tempus, & cætera huius generis, quæ quoniam vires infirmas monſtrant, ideo vacuationem non admittunt, aut certè eam moderari dicũtur. Atque hæc quidẽ de nominibus, quibus in hac tractatione vti cogimur, illorúmq; vi, & vſu ſufficiant, ſi modo admonuerimus lectorem nos variis nominibus idẽ in hoc opere ſignificaturos. Nam docere, demonſtrare, oſtendere, ſuggerere, inſinuare declarare, & ſi quæ alia occurrent eiuſdem ſignificationis vocabula pro eo, quod eſt indicare vſurpabimus, & contraindicare, refragari, repugnare, reluctari, necnon coindicare, commonſtrare, coinſinuare, & correpugnare, correluctari, correfragari in eodem ſignificatu capiemus, maiore fortè licentia, quàm latinè loquendi ratio poſtulet, ne ob vocabulorũ ſcilicet elegantiorũ penuriam res longè inter ſe diuerſæ magno errore inter ſe confundantur. Cætera verò in propria ſingulorũ tractatione poſtea patebũt. At ſi fortè nũc quis petat, quur hæç à nobis ſint hoc modo diſtincta, & an plura, vel pauciora, quàm ea, quę diximus, in ſingulis ſcopis exercendis reperiri poſsint, illi, quantũ in nobis erit ſatisfacere conabimur. Nam quòd imprimis hæc omnia vno nomine compræhendi nequeant, oſtendunt eorũ naturæ diuerſæ, ac antiquorũ loquendi ratio. Etenim quæ hortantur aliquid in corpore noſtro eſſe moliẽdũ, quæq; operã noſtrã deſiderant, ab his prorſus differũt, quæ quod poſtulatur, obiri prohibent: ſeparant autem non ſolũ Galenus, ſed etiã antiqui omnes medici indicantia à coindicantibus, & contraindicantibus. Id quod tũ ex libris, quos de Methodo medendi Galenus ſcripſit, tũ ex eo potiſsimum, quem inſcripſit de Optima ſecta vnicuiq; conſtare puto: vſurpanda verò eſſe in hac tractatione huiuſmodi nomina, nec inter ſe cõfundẽda, docet pariter ratio, quę res natura diſtinctas propriis nominibus nũcupãdas eſſe admonet, ac etiã antiqui medici, inter quos percipuè Gal. noſter nullũ frequẽtius habet, quã indicationis, & contraindicationis nomen. Illud autem an plura ſcilicet vel pauciora, quàm quæ poſuimus, inueniri valeant, quod præcipuũ eſt, nec tamen à Galeno, vel alio quopiam explicatũ, nũc docere aggrediemur: quo quidẽ ignorato,

to,reliqua,quæ ſunt huius operis,conſtare nequeunt,ac proprium gratiam amittũt. Meminit quidem Galenus indicantium,coindicantiũ,& contraindicantium,docetq; pro illorũ vi,& ratione ſingulos agendi ſcopos inueniri,rectéque adminiſtrari. Verum non ſatis docet quomodo ea inter ſe differant,aut ſi id explicat, certè illud prætermittit, quod eſt maximũ,& præcipuum,an ea ſufficere poſsint,vel alia præterea quærenda,ad quæ agendi ratio referatur: quod tamen qui (vt diximus) ignorat,perpetuò dubitare cogitur nonnulla adhuc relinqui,quæ huius rei partem ſibi vendicent: nam quis quæſo credere poteſt genus,aut quantitatem remediorum rectè adhibita eſſe ægrotantibus,quòd in eorũ inuentione indicantia,coindicantia,& contraindicantia ſpectauerit,illorúmque vim,& naturam expenderit: nimirum quòd nulla ratione ſit oſtenſum hæc ſola ſufficere,nec præter illa alia eſſe quærenda. Itaque quũ in omni re,quę fieri debet inueniantur quædam,quæ nihil ei conferunt,alia verò, quę faciunt ad id agendum,quod volumus,non immeritò ea quoque in obeundis medici officiis ſpectanda eſſe ſtatuemus,& quæ ab his naſcantur vtilia hoc modo expendemus. Nam quæ conferunt eo id quidem faciunt,vel quòd illud ſuadeãt, ſintque vt Galenus in libro de Optima ſecta dicere ſolet ſcopi,ideſt propoſita,quæ primò intuemur,& nobis proponimus tanquã ea,quæ nos ad agendũ mouent: alia verò ſunt quæ dehortãtur,impediúntq; fieri,quod ab aliis poſtulatur, & vtraq; vel primò,& per ſe,vel ſecundario, & per accidens id pręſtãt. Porrò quæ hortantur per ſe,ſúntq; ſcopi,ſiue propoſita indicantia: quæ verò eodẽ modo reluctantur,contraindicantia: quę illuc per accidens,coindicantia: quę hoc correpugnãtia meritò appellari debẽt,quæ autẽ nec ſuadẽt nec dehortantur,ea tanquã non eſſent,haudquaquã conſiderantur. At quæ idẽ poſtulãt primò, indicantiũ nomine pariter donari debent. Veluti etiã coindicantia,& correpugnantia omnia ea appellanda ſunt,quæ indicantiũ,& repugnantium beneficio,quod fieri debet,oſtendũt: quæ verò propriè contraindicantia,aut impropriè,vel per ſe,aut per accidens dici debeãt ſuo loco oſtendemus. Ex quibus quidem patere puto non plura quàm indicantia,contraindicantia,coindicantia,& correpugnantia reperiri,quę in omni re peragẽda ſpectari debeãt: Si quis enim omnia inuenit,quæ id poſtulant,

quod quærimus, omnia præterea conſiderauit, quæ impedire quocunq; modo poſſunt, & ſingulorũ vim tenet, & pro omnium ratione & natura elicit tandẽ quod factu eſt optimũ, is profecto nihil prætermiſiſſe quod ad rectè agendũ ſit neceſſarium, putabitur. Ac vt ſingulorum, quæ prædiximus, natura, & res ipſa omnibus innoteſcat, exẽplis hoc modo vtemur. Igitur victum indicari à viribus, cõtra indicari à morbo coindicari autem à temperamento, ætate, ſexu, & aliis quæ, quales, & quantæ ſint vires, oſtendunt: illis verò correluctari quæ morbos ipſos declarant, dicimus: nam vires nutrire noſtrum eſt propoſitum, noſtérque ſcopus, & illæ ſunt, ex quarũ natura, & differẽtiis vniuerſam nutriendi rationẽ quærimus, & inſtituimus. At quoniam præſentibus morbis non licet perpetuò facere quod vires ad ſui tutelam exigũt, eo quòd nutritioni ſæpè repugnent morbi, vtpote qui ſui mutationem, & non præſentis ſtatus conſeruationẽ poſtulent, ideo inter contraindicantia meritò hi ſunt poſiti, non quòd nutritionem deſiderẽt, ſed quòd eam quãtum eorum natura patitur impediant, quam vires requirunt. Vnde propriè indicantia nihil aliud ſunt, quàm ea, quibus præſidia debentur, quæque primò, ſuaptéque natura conſeruationẽ, aut mutationem petunt: contraindicantia verò aliud poſtulant cõtrarium, aliúdque indicant, quod ei refragatur, quod ab alio fuit indicatũ, vel ſi impropriè contraindicãtia ſunt, quum nihil poſtulent, quod ei repugnet quod ab indicantibus fuit propoſitũ, prohibent tamen ne illud adhibere poſſimus, vt ab ipſis indicantibus exigitur: quoniam verò ætas, temperamẽtum, ſexus, qua ratione ſint affectæ vires oſtendunt, ideo victum coindicare dicuntur, nõ quòd illis debeatur nutritio, ſed quòd interuentu virium eam præſcribant. Eadem autem alia, quæ naturas, & receſſus, aliáſque morborum differentias patefaciunt, inter correpugnantia reponuntur, non quòd illa impediant nutritionem fieri, ſed quoniam illud oſtendunt, quod id facit: Qua ratione conſentiẽtia aptè quoque vocari poſſunt, quòd ea ſequantur, conſentiántque cum illis, quæ vel indicant, aut contraindicant. At ſi vacuandum eſt, & vires ſubſunt validæ, aut nutriendum laborante corpore, attamen morbus eius generis eſt, qui viribus concoquentibus, indicantibúſque, nutrimentũ haudquaquam repugnet, aut ſi per morbos aliquid præſtandum,

quod

quod vires nõ labefactet, quæ huiuſmodi ſunt, nec indicare, nec cõtraindicare, aut coindicare, aut correpugnare creduntur: quod etiam Galenus nono Methodi animaduertit: Vbi ſcribit indicationem, quæ ſumitur à viribus aliquando nullum locum habere, contemníque ac ſi penitus non eſſet, propterea ſcilicet, quòd quum nec ſuadeat, nec dehortetur officia non mutat. Vnde nõ mirũ ſi ea, quæ huius generis ſunt, ab hac tractatione excludimus: quoniam nihil conferunt ad ea, quæ volumus peragenda, aut ſi aliquẽ locum illis concedere velimus, admittẽtia: aut, alio aptiore nomine, quod ſignificet ea, quæ ferũt, permittũtq; fieri quod expedit, haudquaquam aliorum prædictorum appellatione donabimus. Cæterum multitudo humorũ, & morbi magnitudo pariter vacuationẽ indicare dicuntur, eo quia horum vtrũque huiuſmodi præſidiũ per ſe deſideret: quapropter inter hæc vnum alterius coindicans, aut correpugnans, aut cõtraindicans dici nõ poteſt. Atqui victus ratio, quæ anteceſsit, multitudinis humorum procreatrix, quum nec primo nec per ſe, nec alio etiam modo vacuatione opus habeat, ſed duntaxat indiciũ ſit partæ redundantiæ, eiuſdẽ coindicatrix eſſe putatur. Ex quibus patere arbitror nõ plura quàm quatuor reperiri poſſe, quæ ſingulos agendi ſcopos præſcribant, indicantia, inquam, coindicãtia, cõtraindicãtia, & correpugnãtia, de quibus ſigillatim, vt clarior euadat tractatio, agendũ eſſe puto.

Quæ & quot indicare dicantur, & quæ non indicent ex Galeno.

CAP. IIII.

QVVM tribus potiſsimum capitibus hæc tractatio conſtet, nempe vt intelligamus quę nequeant aut valeãt indicare, quid item vnumquodque indicet, & demũ quid vnicuique cõtraindicet, aut correpugnet, aut ſingula coindicet, primum illud expendemus, quǽnam ſcilicet indicare dicantur. Nam hoc veluti fundamentum eſt aliorum omnium. At quoniam Galenus noſter multa in ſingulis propoſitis capitibus habet, quæ non placent, ea ſigillatim ſuo loco primum examinabimus. Sic enim quantum illi in hac re debeamus (vt certè plurimũ debemus) ſtudioſis innoteſcet: ac vna etiam quid nos præſtiterimus noſtro labore, & indu-

ſtria, dum vel omnia, vel certè plurima meliora reddere artéque tradere ſumus conati, perſpicuum euadet. Itaque ſi illius libros diligenter excutiamus infinita propemodũ inueniemus eſſe, quæ indicẽt. Nam vnam primum in curatione omnibus cõmunem indicationem facit contrarietatẽ, morbum verò ipſum, internáſque illius cauſas, & ſymptomata indicare paſſim ſcribit. Quinetiam corporis temperiẽ, habitum, colorem, calorem, arteriarum motum, conformationem partium, cõnexionem, earundémque ſitum, actionem, vſum, dignitatem, naturã, ſubſtantiam, inſitáſque ſingulis partibus facultates: ætatem præterea, ſexum, conſuetudinẽ, vitæ conditionem, animi mores, humoréſque ipſos, qui in corpore reperiuntur, corporiſque ipſius occultas proprietates. Ad hæc aërem ambientem, cœli ſtatum, regionem, anni tempora, ſenſum facilem aut difficilẽ, quo prædita ſunt corpora, denique multa quæ ſunt in nobis ſecundum naturam, aut illi contraria, & etiã nonnulla, quæ extra nos poſita ſunt indicare ſtatuit: Externas autem morborũ cauſas nullo modo indicare poſſe libro quarto Methodi medendi aduerſus methodicos prolixè diſputat: Quæ res primùm damnanda eſt, quòd omnia non cõpræhendat indicantia: nam quur inter ea, quæ ſecundum naturã ſunt, vt figuram, cõnexionem, & ſitum partium, magnitudinem, numerũ earundẽ nõ enumerat, quur excrementa corporis non ponit ſicut alia, quæ illius ſtatum demonſtrant, cuius generis ſunt conſuetudo, ætas, & victus præcedens, quæ inter indicantia collocat? deinde ob infinitam multitudinem tractationem difficilẽ reddit: poſtremò eam confundit, dum indicantium, coindicantium, contraindicantium, & correpugnantium vim corrumpit, & omnia omnibus miſcet. Si enim hęc omnia indicant, vbi coindicantia, contraindicantia, & correpugnantia relinquuntur: quum tamen plurimũ referat, vt ipſe quoque in libro de Optima ſecta animaduertit, hæc inter ſe diſtinxiſſe. Nam indicantia ad id nos ducunt, quod inueſtigamus, contraindicantia ab eo abducunt, & in cõtrarium trahunt: coindicantia verò, & correptugnantia, nec primò, nec per ſe, ſed per accidens id faciunt, quatenus ſcilicet monſtrant id quod indicat, aut contraindicat. At abſurdũ eſſet ſigna diſpoſitionum corporis inter indicantia ponere: quippe quum ſignis vtamur ad corporis varium ſtatum dignoſcendũ, indicationibus

nibus verò ad illius præſidia inuenienda. Quamobrē quantum pars medicinæ, quæ medendi, conſeruandæque ſanitatis rationem docet ab ea diſcrepat quæ ſigna complectitur, tantum profectò putanda ſunt indicantia à coindicantibus diuerſa. Quòd ſi contra indicantia indicantiū nomine comprehendere licet, quur ſcribit ille in libro de Optima ſecta vires noſtri corporis nec vacuationes nec vlla remedia indicare? Quur tempora morborū pariter negat nutritionem indicare, quum vel ſolum quomodo vires ſint affectę, huius indicatrices oſtendant, vel impediant fieri, quod illæ poſtulant? Quur eodem loco ſcribit, ſi prohibentia indicantia facimus, fieri vt ægri timor, voluntas parentum, quæ ſæpe vacuationem prohibent, indicantia illius cenſeātur? quod maximè abſurdum eſſe putat. Nam quòd illis ſæpius reluctentur, & ille fatetur, & omnes agnoſcunt. Quare ſi hæc inter ſe cōfundit, tum ſibi ipſi repugnat, tum alios calumniatur, qui citra diſcrimen huiuſmodi nomina vſurpabant. Quòd ſi de nominibus duntaxat lis eſſet, tolerabilior ſanè error foret, ſed quum plurimū referat res natura, & genere inter ſe diſcrepantes citra diſcrimen inter ſe miſcere, & vnica appellatione earum vim frangere, qui non agnoſcit corruptā eſſe tractationem, vel ſtupidus eſt, cuius imbecillitati mederi ſtudemus, aut peruerſo ingenio affectus, quem perſanare ne quidem tentabimus. Eſt enim deſperata eorum ſalus, nō minus profectò quàm illorum, qui grauiſsimum morbum ſentiunt, & agnoſcunt, ſed eum temere occultare cupiūt: ſic certè qui ſectis ſunt addicti, vim rationum, & momēta percipiunt, ſed quoniam neſcio qua ratione turpe eſſe putant eius, cui ſemel ſe addixerunt, patrocinium deſerere, reclamant, tergiuerſantur, & deniq; mirificè ſe torquent, vt ſuos authores defendāt, minimè interim ſolliciti ſi nihil vnquā diſcant. Sed his omiſsis ad Galenum redeamus: qui non ſolum meo quidem iudicio damnandus eſt, quòd res inter ſe natura diſtinctas non ſeiungat, ſed quòd etiam quædā inter indicantia recenſeat, quæ non indicant, nec coindicant, aut contraindicant, vel correpugnant: alia verò abiiciat ab his generibus, quæ non minus quàm nonnulla, quæ indicare ponit, ſunt recipienda. Quamobrem primo ab his reiicienda ſunt, quæ cum illis conſiſtere nequeunt, & ſi quæ reiiciūtur præter illius rationem, recipienda, deinde indicātia à coin-

dicantibus, contraindicantibus, & correpugnantibus ſeiungenda veniunt, & omnia denique in ſuo genere collocanda. Hinc ſanè poſtea licebit reliqua explicare, quæ ad propoſitam tractationem petinent.

Quod contrarietas non indicet, nec indicatio ſit.

CAP. V.

LIBRO nono Methodi Galenus vbi diligentius de indicationibus agere velle videtur, & ſumma genera indicãtium ponere, ac ea, quæ ab illis naſcũtur inuenire ſtudet, communem curationis indicationem contrarietatem conſtituit, tres autem ab ea prouenire: vnam ſcilicet quæ à morbo, aliam, quæ ab aëre ambiente, tertiam, quæ à corporis temperie naturali petitur: Ac quòd morbus curationem indicet veriſsimum quidem eſt, quòd autem temperies, quæ ſecundum naturam exiſtit, eandem non indicet, poſtea oſtendemus: quum expendemus, quid vnumquodque eorum, quæ in corpore noſtro reperiuntur inſinuare valeat. An vero aër aliquid conferat ad huiuſmodi tractationem tanquam indicans quidpiam, aut coindicans, vel aliquid aliud efficiens, quoniam ea quæ ab illo ſumi dicitur indicatio, à generali illa, quam præbet contrarietas, naſcitur: ideo ſecundo loco de illo agemus. Nunc verò imprimis docere inſtitui contrarietatem ipſam nec indicare, nec indicationẽ aliquam eſſe. Si enim verum eſt, quod ille ſcribit initio tertij libri eiuſdem operis, abſurdum eſſe aliud conſtituendum, quod curationem indicet, aliud vero quod curetur, nihil profectò indicare poterit eorum, quæ ad curationem pertinent, ipſa contrarietas, quippe quum morbus non ſit, & planè ridiculum fuerit, ſi contrarietatem curari dicamus. Ac profecto tantum abeſt, vt curationem indicet contrarietas, vt nihil aliud quicquam indicare poſsit. Nam ſi indicare eſt inuenire quod iuuet, aut lædat ea quæ indicant, quid (quæſo) ipſa indicare poterit contrarietas? Qua enim re opus habet, iuuetur, vel lædatur? An ſimilia, vel contraria exiget? An contrarietatem ipſam fouere,

uere, vel expellere volumus? Sunt ne oppoſitionis, ſiue contrarietatis, vel potius ſtatus corporis cauſa inuecta remedia, victúſque ratio, quibus quidem corporis ſtatus cõſeruatur, & mutatur? Vt enim idem author cauſam externam curationem indicare negat, quòd illa nullius indigeat, ſic eadem ratione contrarietas nec conſeruationem, nec curationem inindicabit vnquam, quòd ſcilicet illis opus non habeat. At ſi non hæc, nihil profectò aliud: quandoquidem omne quod indicat, aut ſui conſeruationem, aut ablationẽ indicare eo authore neceſſe eſt. Indicatur ſanè cõtrarietas, id eſt contraria actio, & contrarium, ſi contrarietatis nomine id intelligamus, ab eo, quod præter naturam exiſtit: ſiquidẽ eo opus habet ad ſui ablationem. Idem autem indicans, & id quod indicatur eſſe non poteſt. Ac profectò ſi quis locum eũ Galeni legat inueniet aliud planè colligere, quã ratio illius poſtulet. Nam quòd morbus contrariis egeat, ſi ad naturalem ſtatum corpus redire debeat, id quidem certiſsimum eſt, quemadmodum ipſe ſtatuit: ex quo quidẽ fit vnũ eſſe, quod indicetur à morbo, nempe quod contrariũ illi exiſtat, nunquam tamen propterea efficiet, vt ipſa cõtrarietas indicet, aut indicatio ſit. Nam (vt ſatis probauimus) ea non indicat, ſed indicatur, ſi illius nomine id quod morbo eſt contrariũ, capere velimus: at nec indicatio eſſe poteſt: etenim ipſa indicatio contrarietatis contrariique eſt perceptio, non ipſa contrarietas. Quòd ſi hæc indicatio eſt à quo (quæſo) prouenit? non à morbo, vtpote qui peculiare quidpiam indicet: generalis autem & cõmunis ſit, vt ille ſtatuit, tum morbo, tum temperamento, & aëri ambienti indicatio contrarietas ipſa. Quamobrem ſi peculiaris, & propria indicatio ex propriis & ſingulis rebus naſcitur, neceſſe quidem foret communẽ indicationem à communi quadam natura ſuggeri: at quæ nam ea eſſe poteſt natura, quæ id faciat, quum omnia dicta ſint, Galeno authore, aut ſui conſeruationem, aut ablationẽ, nihil autẽ contrarietatem indicare? Ac vt natura morbus & ſanitas inter ſe differunt, ſic profectò diuerſæ ſunt indicationes, quæ ab illis capiuntur, vt nihil cõmune, nulláque in omnes huiuſmodi affectus ſparſa indicatio ſtatui poſsit. Quòd ſi ad morbos ſolos eam referamus, & cõtrarietatis nomine intelligamus, quod morbis aduerſatur, quid aliud dicimus, quàm contraria à morbis indicari? At

inte

interim generalem,& communẽ quandam,à qua aliæ naſcantur,(vt ille ratiocinatur) indicationem non ponimus, quãdo aliæ,quas poſtea ex ea naſci ſcribit,aut indicationes non ſunt,ſed coindicationes,& contraindicationes,aut certè non minus,quàm illa generales. Poſtremò ſi cõtrarietas, vel indicatio eſt,aut quidpiam indicat,quur negat in libro de Optima ſecta cõmunitatẽ methodicorũ indicare poſſe? Nam vt communitas ad cõmunia,ſic contrarietas ad cõtraria ſe habet,nec aliqua diuerſitatis ratio inueniri poteſt:negat autem communitatẽ indicare,quia nõ deſtruitur:atqui eadem ratione nec contrarietas dici poteſt indicare,quoniã nec ea,ſed contraria ipſa pelluntur. Itaque nec ipſa contrarietas indicat,aut indicatio eſt,ſed ſi aliquem locũ in hac re ſibi vendicare poteſt,indicatur non ſolum à morbo,ſed etiã ab omni alio corporis ſtatu,qui præter naturam exiſtimatur. Quo magis mirari licet Galenum,dum ſepulchrũ & admirabile quidpiam inueniſſe putat,in huiuſmodi improprietates loquendi incidere,aut etiam aliena à ſuis principiis tradere. Si enim indicatio eſt cognitio iuuantis,& lædentis,certè contrarietas indicatio eſſe nequit: nimirum quòd cognitio non ſit aliqua:ſed plura de hac re quàm ſtatuimus. Nam quibus hæc non ſufficient,fruſtra conabimur plura ad id probandum adferre.

Quòd aër ambiens non indicet.

CAP. VI.

IDEM author eodẽ libro(vt antea diximus) tres ex contrarietate oriri indicationes,vel potius tria,quæ curationẽ indicent,nẽpe morbum,naturam ægri,& aëris temperiem memoriæ prodidit. Qua in re tempeſtiuum nũc eſt,vt expendamus quid aëri hac in re ſit tribuẽdum. Ac ne videamur velle temere diſcrepare ab ipſo Galeno,quem libenter ſequimur,niſi rationem momenta cogant nos aliter ſentire: Ideo operæpretium eſſe duco,vt illius opinionẽ, & verba ſubiiciamus. Sic enim licebit perſpicere,quàm bene colligat,quod ſibi in hac re docẽdum proponit,& quid nos in eo deſideremus. Itaque ſcribit eo loco ſe ab aëre ambiente curandi indicationem capere,quòd abſq; illo ſanitas conſeruari,& morbi curari nequeant:ab eo autem,& nõ ab alia

mate

materia medica indicationem capere, quòd alia remedia facilè tum deligi, tum euitari poſsint, aëris autem iniurias nequaquam effugere valeamus, vtpote qui dum ægrotamus, præſenti cæli ſtatu vti cogamur. Quæ etſi omnia concedantur, tamen tantum abeſt, vt aër hoc modo ſumptus curationem indicet, vt nec eam coindicare, aut contraindicare, vel correpugnare valeat. Nam quòd aëris intemperies morbos intendendi vim habeant, & ob id remediorum quantitatẽ coindicent, victum autem coindicantibus correpugnent, veriſsimum eſſe agnoſco, quemadmodũ & illud omnibus patere puto, eundem victum coindicare, quum quales ſubſint in corpore vires, quæque ſecundum naturam in nobis eſſe ſtatuuntur, oſtendit. At vt remedij vim ſubit, & ea ratione conſideratur, qua morbos tollendi facultatẽ habet, curationem haudquaquam indicare poteſt, ſi modo ea principia, quæ tertio libro Methodi de hac re ſunt poſita tueri velimus. Etenim eo loco ſcribitur nihil eſſe poſſe, quod curationem indicet, quod non curetur, abſurdúmq; fore ſi quis aliter ſtatuat. Quamobrem quum aër non curetur, ſed ſolus morbus, quo modo (quæſo) ille curationis indicator fuerit. Nec eſt quod putemus morbum præcipuè indicare curationem, aërem autem ipſum idem facere minore quadã vi, aut (vt dicitur) ſecundo loco & per accidens. Quo modo quæſtionarij medici vrgẽtem locum effugere nituntur. Nam ſi abſurdum eſt aliud eſſe, quod curationem indicet: aliud verò quod curetur: neceſſe eſt, vt omnia curari dicamus, quæ curationem indicant, præcipuè autem, illorum opinione, morbum, alio verò modo aërem ipſum. Quæ planè ſunt ridicula, ſed apud ſophiſtas nullum eſt tam validum, támque vrgens argumentum, quod per ſe, & per accidens non putetur ſoluere. Præterea quum aër eo loco ſumatur, vt inſtrumentũ, & materia medica, qua vtimur tum ad naturales affectus conſeruandos, tum eos, qui præter naturã ſunt, propellendos: quomodo (quæſo) aliquid indicare poterit: ſiquidem materia eſt, quæ indicatur, & non indicat, nimirũ quũ indicatio comprehenſio ſit iuuantis, & nocentis, quæ ab eo, quod iuuari debet oritur: alioqui ſi id, quod indicatur, vnquam indicare poſſet, idem eſſet morbus & remedium, ſanitas & victus, & idem quod iuuat cum eo, quod iuuatur: vt ergo nullum aliud remedium indicat, aut coindicat, vel contrain

traindicat, aut correpugnat: Sic nec aër aliquid horum efficere poteſt: nec illud quidem aliquid facit, quod ſcribit Galenus, ideo ab aëre indicationem capi: quod ſine eo morbi tolli, & retineri ſanitas nequeat: quod in aliis remediis nõ contingit, quæ in promptu ſunt, quorúmque vſum euitare vnicuique licet. Neque enim omnes morbi egent aëre vt remedio, quales ſunt qui partes inſtrumẽtarias affligunt, quibus nihil aër confert. Ad hæc vt aëre, ſic cibo & potu, ſomno & vigilia ſanitas cõſeruatur, & morbi propulſantur: Nec minus ſanè difficile eſt illorum noxas, quàm quæ ab aëre excitãtur, euitare: quum ea, quæ ab illis naſcuntur mala, nulla re ſæpius mitigari queant, aëris autẽ mutatione vel loci mutatione, vel alia ratione promptè corrigãtur: ac multo minus illud video eſſe neceſſarium quod ille ſtatuit, vt ſcilicet præſenti cæli conditione ſemper vtamur: quandoquidem per ſanitatem, & leniores morbos facile in alium aerem migrare vnicuique liceat, in grauioribus autem malis, in quibus non licet id facere, non datur etiam prædictorum vitia fugere. Requirimus etenim ad morbos fugandos ſomnũ, vigiliam, quæ aliquando nulla arte cõciliare, aut arcere conceditur. Quin & aquæ incõmoda difficilius quàm aeris intemperies emendantur: nimirum quum tota vna regio eadem aut parum differente aqua, quoniam & eadẽ terra ſæpe vtatur, aere autem diuerſo: ſiquidem in eadẽ domo eum variari videmus: quando in locis ſubterraneis alias habet qualitates, quàm in altis, alias in apricis, quã vmbroſis, alias in his, qui ad orientem, quàm qui ad occidentem ſpectant: & denique pro diuerſo locorum ſitu diuerſam naturam, & qualitates aſſumat, eas præſertim, quas in morbis tollendis eo loco quærit, nempe caliditatem, frigiditatẽ, humiditatem & ſiccitatem. Quod ſi illud cõcedamus difficilius aeris noxas vitiari, quàm aliarum rerum, quæ ſanis ægriſque corporibus adhibentur, non tamẽ propterea huiuſmodi difficultas indicandi cauſa eſſe debet: alioqui inter alia indicarent, quę difficilius corrigi poſſunt: Par ergo in omni materia medica ratio. Indicat enim corporis affectus quare, & qualis ſit opus: quæ ſi adeſt, gratia illi eſt habenda: Sin minus, ea arte paranda: etſi interim alia aliis facilius acquiruntur, & magis vel minus iuuãt, aut lædunt. Sic ſanè vbi aer calidus eſt, & frigidum poſtulat corporis ſtatus, omni ratione vtimur

eum

eum frigidum reddere. Eodem planè modo quum corporis vitia remedia alia expoſtulant certis qualitatibus prædita, nec ea huiuſmodi ſponte inueniuntur, arte nitimur illis cōparare, quod ab affectu exigitur. Qua ratione vbi per febres ardentes biliosi infeſtant humores, qui præcipue rhabarbari potionem poſtulent, liquoribus refrigerātibus humectantibúſque illius caliditatem retundimus, ſiccitatémque diluimus: Si vero nihil obſint natiuæ illius qualitates, nihil præterea molimur: id quod omnino vt in aere contingit: cuius qualitates recipimus vbi non lædunt, aut etiam proſunt: mutamus autem ſi curationem, cauſarúmque morborum ablationem impediant. Quòd ſi ita eſt, illud pariter conſtare puto aerem ambientem quatenus ſanitatis conſeruandæ, aut profligandi, vel arcendi morbos poteſtatem habet, nulla ratione inter indicantia reponi. Quare multo minus curationē indicare poterit, at neſcio quo modo Galenus in hanc quoque opinionē, repugnante rei natura, & poſitis antea de indicationibus principiis, inciderit.

Cauſas morborum externas inter indicantia ex Galeni tractatione ſtatuendas eſſe.

CAP. VII.

LIBRO quarto Methodi medendi acerrimè inuehitur Galenus aduerſus methodicos medicos, dum probare nititur eos hallucinari quòd à cauſa externa, quæ morbos peperit indicationem ſumerent, hoc argumento adductus, quòd à nullo eorum, quæ amplius non permanent, nec aliqua re egent indicatio ſumi debeat. Fatetur tamē morbi cauſam oſtendere qualis ſit affectus, quē ea excitauit. Quòd ſi ita eſt, cuur ergo ab eo ſcriptum eſt nono eiuſdem operis libro corporis temperamentum, quod fuit, ante quàm homo laboraret, curationem indicare? Eadem ratione nec conſuetudo, nec viuendi conditio per morbos aliquid indicare poſſunt. Quippe quum aſſuetis per ſanitatem rebus amplius non vtamur, & ſolita vitæ munia ob vrgentem morbum omnia ſint intermiſſa. Quamobrem ſi hæc ratio facit, quòd ea quæ iam abierunt, & amplius non adſunt, nec vlla re opus habent, indicare nequeant temere hæc inter indicantia enumeramus: aut ſi ea admittimus,

con

conuincimur pariter externas morborum cauſas recipere: quippe quũ non minus illa quàm hæc abſint: nec magis rem aliquam deſiderent, quæ huius ſunt, quã illius generis. Præterea ſi concedit externam cauſam conferre ad affectus excitatos in corpore dignoſcendos, concedat etiã oportet ab ea indicationẽ capi. Quo modo ab ætate, ſexu, cõſuetudine, viuendi conditione, corporis habitu, aliiſq; multis indicationes ducit, non alia quidẽ ratione, quàm quòd ex illis ſigna petamus quæ qualis ſit corporis ſtatus, oſtẽdere valẽt. Quod & ipſe nono Methodi aperte teſtatur, conſuetudinẽ ſcilicet ac ætatem, temperamẽti interuentu, quod nimirũ monſtrẽt qualis ſit corporis tẽperies, ſuas indicationes præbere. Itaq; ſi cauſa externa nõ indicat, nec ergo ea, quæ prędiximus indicabunt, à quibus tamen ille indicationes paſsim ſumit. Eadem, me hercle, eſt ratio de tempore, quo quis morbo laborare cœpit, quod omnino negat aliquid indicare poſſe, ſed duntaxat ad effectus naturã depręhendendam facere putat: Nam & illud indicabit, ſi conſuetudo & reliqua, quę eiuſdem ſunt generis aliquid indicare poſſe dicũtur. An non clarè vndecimo Methodi cauſam externam perinde vt conſuetudinẽ, ætatem, ad affectus dignotionẽ facere, & ob id ab omnibus illis indicationes accipi ſcribit: Contrarium planè quàm fecerit quarto libro eiuſdem operis, in quo externam cauſam ab indicantiũ numero excludit. Quod ſi nec cõſuetudinem, nec ætatem, nec cauſam externam vere indicare quis dicat, ſed coindicare, ſignáque præbere ad corporis ſtatum dignoſcendũ, quod aperte libro quinto de Sanitatę tuenda memoriæ prodidit, verũ quidẽ ſentiet, ſed interim quur potius vnum, quàm alterũ ex his, quæ eandem vim habent, inter indicantia ponit, aliis excluſis? quur conſuetudinem, ætatémque curationem indicare cenſet, externam autem cauſam minimè, ſi ille coindicantia cum indicantibus neſcio qua licentia confundit, quur idem aliis, quos hoc nomine ineptiſsimos iudicat, facere non licebit? Si illius rationes non minus excludunt conſuetudinem, natiuum temperamentũ per febres, victũ per ſanitatẽ conſuetum, & infinita alia, quàm euidentes morborũ cauſas, & tempus ipſum quo morbi ſunt contracti. Qua (quæſo) ratione hæc reiicit ab indicantibus, illa verò indicare contendit? Hæc neſcio quo modo non perſpexerit Galenus noſter (dum alios auidiſsi

auidiſsimè proſequitur,& repræhendit)ſuis principiis repugnare,ſéque in eoſdem errores labi,& eiſdemmet telis perfodi quibus aliorum famam,& gloriam labefactare tantopere laborauit.

Quæ,& quot ſint,quæ vere indicent.

CAP. VIII.

PORRO ſi indicatio à natura rei,quæ aliquid in corpore noſtro moliendũ oſtendit,ſumitur (quod enim iuuat, aut nocet, corporis noſtri cauſa quærimus)vnũ profectò erit,quod indicare poſsit,nẽpe corporis noſtri conditio: quũ enim illa ab internis externíſq; cauſis continuò corrumpatur,artem & operam noſtrã deſiderat,quæ vitia emendet,ac quod lædere poteſt,fugiat. Hæc ſiquidẽ remedia excogitauit,quibus imminentes morbos arceamus, & iam infeſtantes propulſemus:hæc diuerſam, & vnicuique propriam viuendi rationẽ inſtituit,qua ea quæ ſecundũ naturã in nobis ſunt tueamur,quatenus humana natura poſtulat. Quinetiã diuerſa officia inuenit neceſſaria, ac in ſingulis actionibus ſcopos quoſdam poſuit:ſigna excogitauit,quibus omnẽ corporis ſtatũ dignoſcere poſſemus.Cauſas præterea morborũ omniũ,& partes inuenire ſtuduit.Ac(vt ſemel dicã) omnia ſua ad corporis noſtri vtilitatẽ & vſum retulit: nimirũ impulſa à fragili & corruptibili noſtra conditione, quæ ſemper aliquid poſtulat,quo tum inſita,tum aliunde parta vitia corrigautur emendentúrque. Quòd ſi aliquando vel aëris vitia corrigere velle videmur,aut cõſuetudinẽ mutemus, aut in alio viuendi rationem variamus,id quidem facimus non vt ea indicent aliquid huiuſmodi eſſe faciendũ,ſed quòd corporis noſtri ſtatus id poſtulet.Nã quur (quęſo)laboraremus in huiuſmodi rebus,niſi ſperaremus illas nobis vtiliores fore?Quo fit vt nihil primo,& per ſe indicet eſſe faciendum, præterquam hæc noſtra natura,noſtérq; hic corporis ſtatus, qui admonet ſumenda eſſe,quę ſibi prodeſſe poſsint,ea verè euitanda,quæ ſunt apta natáque nocere. Hæc ergo ſola & vna eſt,quæ inter indicantia poni debeat. Quòd ſi illa ſimplex,& perpetuò eadem foret,vnum & ſimplex eſſet, quod perpetuò indicaret.At quũ illa triplex ſit,ex qualitate conditionis ſumpta differentia(vel enim ſecundũ naturam exi-

ſtit,vel naturæ contraria, aut media quæ & neutra dicitur) tres proinde erunt ex ſummo genere ortæ differentię,tréſque ſtatus,qui indicare aliquid valeant,nempe quod ſecūdū naturam,vel medium, aut pręter naturam eſt. Cæterū quū in vnoquoque ſtatu quoddam ſit vt conſtitutio, ſiue compoſitio ipſa,aliud vt conſtitutionis cauſa,tertiū quod eam ſequitur effectus ſcilicet cōpoſitionis,tria ex omni ſtatu, quæ indicent,reſultare neceſſe eſt.Cōſtitutio inquam, illius cauſæ,& effectus,hęc enim omnia aliquid eſſe agendum ſui ratione inſinuant.Porrò compoſitionē ſecundū naturam,vt alibi oſtendimus,ſanitatem vocamus:eam verò, quæ præter naturā eſt,morbū:Effectus autē ſanitatis accidentia: morbū verò ſequentia,ſymptomata nuncupare ſolemus. At cauſas cuiuſque adiectione eius, cuius ſunt cauſæ exprimimus, ꝙ quędam ſcilicet ſint ſanitatis,aliæ morbi, nonnullæ mediæ illius conſtitutionis.Sic etiam quū nomine ſimplici careamus,neutram conſtitutionem,neutram cauſam,neutróſque effectus dicimus.At quū inter cauſas ſanitatis, morbi, mediǽque conſtitutionis,quędam actu ſint cauſę, quædam potentia:alię verò cauſę eſſe deſierint:alię præterea gignendi, alię iuuandi,vel lędendi vim obtineant:& quędam in nobis ſint:alię verò extrinſecus poſitę,harum omniū natura explicāda eſt:ac deinde docendum an omnes,an aliquę duntaxat inter indicantia recipi debeant.Eſt quidem craſſus,viſcidúſque humor,qui obſtructionem iam cōmittit in orificiis vaſorum impactus obſtructionis cauſa:qui verò aut in cauitate vaſis,aut in alia parte continetur,eiuſdem cauſa non actu ſed in potentia.Exercitatio,quę febrem intulit,aut ira,quæ calorem accendit,& gladius quo quis hominem vulnerauit excitatis affectibus,cauſę haudquaquam amplius vocari debent:vtpote quæ nihil amplius efficiant, aut aliquid conferant ad conſeruandum vel augendum id, quod eſt factum. Gignunt morbos morboſę cauſę,quę ſcilicet ſtructuram noſtri corporis corrumpendi facultatem obtinent.Iuuant quæ corporis vitia emendant,obſunt verò,quæ illa maiora reddunt vel fouent.Illud verò ſuperfluū puto eſſe docere, quænam intus,quæ verò foris poni debeant:quandoquidem hęc omnibus patent:quin potius illud nunc oſtendere oportet, an omnes prędictæ cauſę inter indicantia locum inueniant. Itaque imprimis excludo ab illis cauſas,quę iam receſſerūt:

Quod

Quod enim amplius non eſt: vt nulla re eget, ſic indicare quidpiam non valet. Nec verò recipiendæ ſunt inter indicãtia iuuantes, lædentéſque cauſæ: Nam illę indicantur (vt antea oſtendimus) propterea quod indicatio iuuantis, lædentiſque eſt compræhenſio: nihil autem indicare & ſimul indicari poteſt. Quæ vero in nobis reperiuntur cauſæ, vt & alia omnia aliquid omnino indicãt: nihil enim in nobis eſt, quod vel ſui conſeruationem, aut ablationem non oſtendat: At cauſæ, quæ extrinſecus ſunt poſitę, gignendiq; in nobis diſpoſitiones vim habent, omnes profectò vt huiuſmodi ſunt cauſæ, aliquid oſtendunt moliendum. Nam quæ morbos vel iam pariunt, aut concitare ſunt apta, ſummouere cupimus, indicántque illæ ſui ablationem, vt & alia, quę nobis pręter naturam ſunt inſita. Verum enimuerò quum inter illas nõnullæ ſint quæ caſu, & fortuna temerè nos afficiũt, cuius generis exiſtunt vulnerantia, contundentia, vel quæ alio modo extrinſecus nos impetunt: aliæ verò quarũ actio, & vſus eſt neceſſarius, quas recentiores res non naturales vocant, illæ quidem vtpote quæ artis noſtræ prouidentiam excedãt (id quod optimè etiam Galenus memoriæ prodidit) ab indicantium numero ſunt reiiciendæ, hæ vero recipiendę, quę vel ſemper, aut certè vtplurimũ vniuerſa corpora immutãt. Sic enim vbi veremur morbos ob aëris ambientis intemperies, aut peruerſam viuendi rationem: arte noſtra, ſublatis morborũ occaſionibus, ſanitatem tuemur, ac morbos pręcauemus, non minus profectò, quàm quum noxios humores in corpore latentes euacuamus, vel alteratione corrigimus: atque ita imminentium morborũ generationem prohibemus. Hæc quidem ſunt, quæ inter indicantia (vt arbitror) ſunt ponenda: reliqua verò omnia, quę indicare dicuntur aliquid eſſe faciendum, haudquaquam indicant: Veluti quæ ſecundo loco id faciunt: quæ quoniam ad corporis ſtatum dignoſcendum conferunt, ex quo poſtea intelligimus agendum eſſe, & quid agere expediat, coindicare, & non indicare dicere debemus. Sic ſanè cõſuetudinem, vitę cõditionem, anni tempora, regionem cęli, ſtatum, ſexum, ætatémq; in conſeruanda ſanitate, morbíſque profligandis conſideramus, nõ quidem vt cauſas ſanitatis, aut morbi, ſed tanquam ſigna, vnde fit vt nõ indicent quid ſit faciendum, ſed qualis ſit corporis conſtitutio, & cauſæ illius proximę, & effectus,

qui ex ea prouenīūt monſtrent, ex quorū poſtea natura quid agere expediat, indicatur. Præterea ex indicantibus quædā contraindicantia & coindicantia fiunt: etenim quæ ſecundū naturam ſunt, his repugnant quæ præter naturam exiſtunt, & contra hæc illis refragantur: quæ verò ſecundum naturā, vel naturę contraria coindicant quæ ſunt ſui generis. Quæ quum Galenus nonnunquam inter ſe diſtinguat, nonnunquam verò confundat, non ſolum variam, & difficilem reddit præſentem tractationem, ſed etiam plura, quàm rei natura admittat, inter indicantia enumerat. Quum verò coindicantia indicantium ſint ſigna, adeo excreſcit numerus eorum, quę inter indicantia ab eo ponuntur, vt nemo vnquam ſe omnia indicantia recenſuiſſe credere poſsit: quum tamen ars ipſa id polliceatur. Quantum verò referat hæc inter ſe diſtinxiſſe, quilibet intelligere poteſt, qui nouit plurimum intereſſe inter ea, quæ aliquid per ſe ab his, quę per accidens idem præſtant, & ea, quæ ſuadent aliquid eſſe faciendum ab aliis, quæ illud impediunt, eſſe ſeiungenda, id quod poſtea tum duce ipſius rei natura, tum Galeni ipſius teſtimonio clarius innoteſcet.

Quid vnumquodque ex ſupradictis indicet generatim.

CAP. IX.

QVVM indicatio à natura rei ſumatur, neceſſe eſt vnumquodque ex ſupradictis vnū duntaxat indicare poſſe, ſiquidem vnius vna eſt natura, id quod optimè Galenus ſecundo libro, & nono Methodi medendi: atque etiam in libro de Optima ſecta probat: quo etiam authore conſtat quòd ſemper illud vnū indicabit pro ſua natura, & id, quod indicatur, ab vno ſolo indicari poteſt, nimirum quum & illud vnam naturam habeat, quæ vni indicanti reſpondet. Quamobrem quæ communem habent multis naturam, commune aliquid indicabunt: & quæ indicantur communia, non niſi ab eo, quod communē naturam eſt ſortitū, indicari poterunt. Sic ſanè peculiaris cuiuſque natura vnum, & peculiare quidpiam ab aliis diuerſum præſtandū eſſe oſtendet, & quod peculiarem propriámque quandam naturam habet,

habet,nō niſi ab eo,ꝙ eiuſdem ſit generis, indicabitur.Itaque quū noſtri corporis conditio huiuſmodi ſit, vt abſq; opera noſtra perdurare nequeat,neceſſario actionem medici indicabit,quę ſcilicet corrigat,emendétque quod in ea eſt vitiatū.Vnde nō ſolum agendum eſſe,ſed etiam quid agendum ſit nempe corrigēdum monſtrabit. Proinde & differētes corporis ſtatus diuerſas quoque actiones indicabūt: ſi quid enim(inquit Galenus)ſine differētia ſumptum aliquid indicat, ſi illud differentias ſuas acceperit,alterius quoque nempe quod indicatur,differentias oſtēdet.Proinde ſi conditio noſtri corporis agendū eſſe, & corrigendum indicat, diuerſa eiuſdem natura diuerſas (vt diximus) correctiones indicabit.Eſt porrò naturalis cōſtitutio ſuapte natura nobis familiaris & vtilis,quod autem tale eſt, ſeruare, augere tuerique cupimus.Quare ea correctionem,quæ cōſeruandi augendique vim habeat,exiget:hinc enim dicimus vires ſui cōſeruationem,auctionémque poſtulare,quum mediocrem, plenúmque victum ab illis indicari ſcribit Galenus, ſtatus verò præter naturā alienus inimicus,nobiſque inutilis exiſtit,qui ob id ſui oblationem indicabit.Quòd ſi ita eſt, medius ſtatus,vtpote qui mixtus ex duobus ſit extremis, mediam quoque operam,& ex vtroq; mixtū officium quod ſcilicet partim cōſeruet,partimq; mutet, requiret. Sic ergo & cauſæ,& effectus,& compoſitio ipſa quæ in vnoquoque ſtatu reperiūtur,peculiare quidpiam indicabūt. Id quod certè fieri omnes concedunt.Nam morborum cauſas præſeruationem, morbū vero ipſum curationē,vehemētiora autem ſymptomata mitigationem poſtulare,ab omnibus medicis iamdudum eſt receptum.Cæterum quum naturalis ſtatus conſeruatio,& eius qui præter naturam eſt,ablatio,fieri nequeat,niſi idonea adſit materia,& accommodata ſuppetant. ſingulis præſidia,ideo ille victum,hic verò remedia indicabit.Sic enim Galenus initio libri de Sectis materiam, quæ ſanos conſeruat,& ægros reſtituit,vocari iubet: diuerſi ergo morbi,& diuerſæ illorum cauſæ,& ipſi morbi diuerſa à cauſis remedia indicabunt. At pari quidem ratione diuerſum victum,quæ ſecundum naturam ſunt diuerſa, requirent:id quod etiam fieri apparet:alia enim remedia poſtulat intemperies calida,quàm frigida,alia humorum corruptio quàm multitudo,alia vitiata ipſa ſtructura, quā cauſæ,

quæ eam labefactant. Quòd ſi quædã ſunt, quæ multis proſſint, diuerſæ naturæ, veluti quæ humorum vitio & intemperaturis partium eodem auxilio opitulantur: non tamẽ propterea quicquam dictis repugnat: propterea quòd vel hæc, quæ adhibentur præſidia varia, & diuerſa facultate ſunt prædita, vel ex accidenti quodam ſequentibus conferunt, vel quòd etiam quæ diuerſa exiſtunt in eo, conueniãt, quòd idẽ iuuamentum poſtulent. Nam quod purgandi, refrigerandique vim eſt ſortitum, nõ mirum ſi vtrunque præſtare valeat, & interim noxios humores educat, & partium temperiem emendet: ſic quæ calidam materiam, quæ corporis cõſtitutionẽ labefactat euacuãt, vno negotio, & auxilio vtriq; malo, ſed vni prius, quàm alteri medentur: at humor calidus morbi cauſa, & ipſa febris refrigerantia pariter expoſcunt. Quamobrem illud manet inuiolatũ principium, vnũ indicare vnum, & vnum ab vno indicari, & quod vnam aut diuerſam cum alio naturam obtinet, vnum aut diuerſum cum illo præſidium exigere. Quæ quidẽ principia, vt à Galeno ſunt poſita, & à rei natura confirmata, ita diligenter notanda, & memoriæ mandanda. Nam ex illis poſtea oſtendere licebit, quid Galenus in hac tractatione confundat, aut ſuperfluo tradat, quid verò ex eo authore retinendum, quid reiiciendum, & deniq; quid bene, aut malè ab eo dicatur.

Quid indicent ſingula, quæ ſecundum naturam exiſtunt.

CAP. X.

OMNIA, quæ ſecundum naturam in nobis ſunt, vel circa corpus noſtrum tanquam cauſæ verſantur (de quibus antea egimus, quum quærebamus quæ, & quot indicare poſſent) ſui conſeruationem, nec aliud vnquam indicare omnibus conſtare puto, qui negligenter non legerint, quæ hactenus demonſtrauimus, & modo poſita principia non eſt oblitus. Nã & cauſę ſanitatis, & ſanitas ipſa, illiúſq; effectus nimirũ, quòd omnia ſint nobis amica, & familiaria, ſuã tutelã deſiderant. At nõ omnia reliquos ſcopos indicant: etenim quæ ipſam corporis compoſitionẽ ſequuntur, materia propria nõ egent: quippe quum ad illius mutationẽ pariter mutentur: nã qui tẽperiem tuetur, corporis qualitates, quæ

res, quæ ab ea proueniũt, codẽ negotio cõſeruat. Quare etſi ſui conſeruationẽ non tamẽ propterea materiã aliquã peculiarem, qua cõſeruentur, ſanitatis effectus indicãt, ſtructura autem ipſa, & ſtructuræ cauſæ propriã materiam exigunt: non enim omnia, quæ tempericm partium tueri ſunt apta, eadem humoribus proſunt: ſed eſt quando nunc eadẽ, nunc diuerſa eiſdem conferãt, aut obſint: id quod potiſsimum in ſtatu præter naturã apparet, in quo ſæpe ea, quæ faciunt ad morbos, eorum cauſis obſunt. Veruntamen excipiendæ veniunt corporis facultates, quæ etſi ſtructuram ſequuntur ſimilarium, & inſtrumentariarum partiũ, & ferè eiſdẽ præſidiis, quibus illa ſeruantur, aliis tamen peculiariter egere videntur, nutrimento ſcilicet, ſiquidem corpus nutrimus, vt illius facultátes foueãtur, augeantúrque. Quapropter tum Galenus, tum alij omnes medici optimè ſenſiſſe vidẽtur: ꝙ ſolæ facultates inter ea, quæ in noſtro corpore reperiuntur, nutriendi rationẽ indicent, & moderentur: id quod nos aliquando (Deo fauente) in opere, quod paramus de nutriẽdi ratione, diligentius expendemus, & euidentiſsimis rationibus probabimus, nunc vel hoc ſolo argumento omnibus cõſtare poteſt facultates, viréſque corporis nutritionem vniuerſam deſcribere quod pro illarũ robore, & imbecillitate, diuerſáque alia conditione in diuerſis, aut eiſdẽ (quantum ſenſus deprehendere poteſt) tẽperamentis nutrimẽti copiã, & naturam variemus. Nam tantũ planè alimenti vnicuique exhibemus, quantum illius vires conficere valeant, ſiue mulier, ſiue vir, ſiue craſſo vel gracili, denſo vel raro ſit corpore, aut denique alio modo ſit affectus, qui huiuſmodi nutrimẽtum expoſtulat. Quare tria erunt, quæ ſibi proprium victũ in eo, quod eſt ſecundum naturam, indicare poſsint, primũ temperies ſimilarium partiũ, & recta ſtructura organicarũ: ſecundũ illarũ cauſæ remotiores, (nã quę immediatæ ſunt, idem planè quod ipſa conſtitutio deſiderant) tertium facultates ipſæ præſertim naturalis, quæ quidem nutritionis eſt indicatrix: omnia tamen, quæ ſecundũ naturam ſunt, perpetuò ſui cõſeruationem, ſuúmque victum pro ſua natura indicabunt: nec aliquid iſtorum curationem, aut præſeruationem remedia, aut aliquid demũ eorũ, quæ ab his, quæ præter naturã ſunt affecta, ſuggerũtur, indicare vnquã poterit, ſi modò à contrariis naturis contraria indicantur. At quum

(quæſo) Galenus alias ab illis indicationes ſumit? Etenim temperiem corporis naturalẽ curationẽ, naturam vero partis, ſenſum, & ſitum genus remedij: poſituram verò ipſam eiuſdem locũ, qualitatem, & vtẽdi modum: partis autẽ figuram remedj modum, ſubſtantiã illius, & vires huius quantitatem, & vacuationem: necnon actionem, & dignitatẽ partium vacuantium, & aliorũ remediorũ, quæ vires diſſoluere ſunt aptæ, quantitatem, & alia denique omnia, quæ ſecundũ naturam ſunt, curationem, remediorúmque ſcopos indicare paſsim cõmemorat. Quid (inquam) aliud eſt, niſi quòd ille ſui ſæpe obliuiſcitur, & rarò de eadem re diuerſis in locis idem tradit, nec poſita principia tuetur? Quum enim vndecimo libro Methodi medendi, & paſsim alibi ſcribat vnũ ſemper vnum indicare: quoniã vnaquæque res vnicã habet naturã: & eos, qui id ignorant, refert non poſſe medẽdi, & conſeruandæ ſanitatis methodum conſtituere: quòd malis nitantur fundamentis, oportebat ſanè huius principij eum memorem eſſe, nec vnum ad plura, diuerſique generis indicanda aſſumere, aut alioqui huiuſmodi methodum nõ aggredi, quæ (vt ait) hoc principio neglecto, conſtare nequit. Sunt enim ea omnia, q̃ pauló antea retulimus, ſecũdũ naturam, & propterea nobis familiaria & amica: ex quo ſequitur ea ſui cõſeruationẽ, & tutelã perpetuò indicare, curationem autẽ aut remedia, vel illorum quantitatẽ, qualitatẽ, vel locũ, vel modũ, aut quẽpiã aliũ ſcopũ, quẽ in illis obſeruare oportet, nequaquã, ſi modo ſuã ſui ablationẽ, & cõſeruationem ſimul expoſtulare nequit. Nã quod ſecũdũ naturã eſt, nunquã non deſiderat ſui conſeruationem. At quo modo curationem, quæ morbis debetur, indicabit vnquam? Quomodo illa eadem, quæ nobis ſunt familiaria, indicabũt remedia, ſi conſeruationem indicant, quæ victu peragitur, remediis autẽ mutatio prioris ſtatus in aliũ contingit? Quòd ſi forte prædicta contraindicare dicamus, & contraindicantia indicantium nomine complecti velimus, grauior ſanè excuſatio, quã primus error reddetur. Primùm quòd nominibus abutimur, quorum proprietatem, & vim diligenter ſeruandam eſſe paſsim ille præcipit, & meritò quidẽ: nam quid ineptius, quàm res impropriis nominibus vocare, ex quorum ſignificatione, qualis res ſubſit, intelligere cogimur: ſi quidem vt Ariſtoteles ſcribit, mentis conceptus res

ipſas,

ipſas,hos verò voces exprimunt. Quid quod magis diſciplinas confundat,& obſcuret,quã impropria vocabulorum ſignificatio?deinde ſi omnia indicare ſtatuamus, vbi cõtraindicantia relinquũtur? Quid eſt præterea,quòd toties medendi rationem variandã eſſe doceat, vbi contraindicantia adſunt? Nonne hoc pacto omnia confundimus, ſi hæc quæ & nominibus,& natura longè inter ſe diſcrepãt,non ſeiungimus? At quomodo (quæſo) tẽperies curationẽ indicabit, ſi vires nullam indicationem curatoriam (vt ille nono libro Methodi medẽdi ſcribit) præbere poſſunt? Sunt enim pariter ſecundum naturã tum vires,tum ipſa naturalis temperies,vt non magis hæc,quã illę curationẽ indicare queãt. Ad hæc quo pacto quãtitatem remediorũ vires indicabunt, ſi curationẽ indicare nequeunt?nihil enim materiam, quæ vni actioni ſeruit,inſinuare poteſt,quim ipſam etiam actionem oſtendat, ſiquidẽ abſurdum fuerit quidpiam remediũ curatiuum requirere,ipſam autẽ curationẽ minimè. Quur denique ille contra methodicos in libro de Optima ſecta acerrimè diſputat,dum probare nititur vires nullum remedium indicare,ſi eas poſtea vacuationem,& quãtitatẽ aliorum remediorum indicare nuſquam non ſtatuit? Qui profecto repræhendendi non eſſent,ſi indicantium nomine cõtraindicantia complecti potuiſſent, ſiquidem omnibus notum eſt vires aut prorſus nonnunquam remedia impedire, vt venæ ſectionem, & purgationem,aut certè illorũ quantitatem moderari: At indicare aliud eſt, quàm prohibere ne aliquid fiat, aut modum indicantibus imponere, vt ille tum alibi,tum maximè in libro de Optima ſecta oſtendit: nemo enim ex contraindicantiũ natura inueniet vnquã id, quod agere oporteat,ſed quod ab indicantibus iam eſt inuẽtum,prohiberi ab illis,vel certè moderari intelliget.Nam quis virium natura percepta cõcipiet vnquam vacuatione, aut alio remedio opus eſſe?id quod ſtatim agnoſcet qui de multitudine agat,quæ corpus grauet. At interim vires vacuationem,quam monſtrauit faciendam eſſe humoris redũdantia,ob infirmitatẽ non admittunt, aut illi modũ conſtituũt.Retinere ergo oportet ſemel poſita optima principia, vnũ ſemper vnum, nec plura indicare poſſe. Quòd ſi ita eſt, ſingula,quę ſecundũ naturã eſſe enumerauimus (vt antea diximus) nõ aliud profectò generatim indicabunt,quàm ſui

conſeruationē:ſigillatim verò propriã certámque materiã, quæ id præſtare valeat. Alia etenim eſt cōſeruatio tēperaturæ corporis, alia cōformationis, vel magnitudinis, alia eſt opus materia, quæ temperiem ſeruet, alia, quę figuram partis tueatur, aut ſi eadem nonnunquam eſt diuerſa natura, & viribus eſt donata, quibus multis ſatiſfacere poſsit: veluti cibus calidus, quatenus nutrit, vim habet ſeruãdi vires, facultatéſque corporis, quatenus verò calidus, eiuſdem temperiem cuſtodit.

Quid indicent ſingula, quæ ſunt præter naturam.

CAP. XI.

CORPORIS ſtatum, qui præter naturam eſt, ſui ablationē indicare, & ſingula, quæ huius ſunt generis, certam, propriámque remotionem, veluti morbum, curationem, cauſas, præſeruationem, & ſymptomata, quæ vehementiora ſunt, mitigationem poſtulare antea oſtendimus. Nunc vero illud pariter expendēdum eſſe puto, an ſingula, quæ præter naturam ſunt poſita, certa, ſibíque propria remedia indicēt. Qua quidem in re Galenus libro tertio Methodi medendi tradit morbum ſui duntaxat ablationem, ſiue curationem, remedium autem nequaquã indicare, dum ſcilicet ſcribit indicationem, quæ à morbo ſuggeritur, vel etiã idiotis eſſe notiſsimam. Siquidem omnes morbis ablationem deberi aſſerunt: at quibus remediis propelli morbi valeant, ſoli medici cognoſcere poſſunt. Propterea (inquit) quòd illorum auxilia ex cauſis, & corporis natura, multíſq; aliis petantur, quorum ſcientiam ſola medicina profitetur. Id quod clarius adhuc in libro de Optima ſecta probare nititur. Nam tertio libro methodi non planè inficiatur remedia curatoria, quęque morbis propellendis adhibentur, partim à morbo ſumi, ſed illud negat magni alicuius momenti indicationē, quã morbus præbet, quum ea veluti principiũ tantũ ſit, vnde medendi ratio exorditur: verum in libro de Optima ſecta, eo ꝙ diuerſis remediis in eiſdem: atq; diuerſis morbis vtamur, quũ eadē eſt cauſa fieri putat, vt morbus remediũ nullo pacto indicet, ſed ad illiꝰ cauſam vniuerſa indicandi

dicandi vis referri debeat. Addit medicos, non ad morbos, ſed ad illorum cauſas depellendas accıri, & auxilia non affectis, ſed facientibus ſcilicet cauſis aduerſari. In qua quidem re non morabor, vt oſtendam eum pro morbis diuerſis ſæpe diuerſa ſymptomata capere, vt ſatis patet, quum de aluo adſtricta, & fuſa ab eadem cauſa agit: ſed ad id quod in hac re præcipuum eſt me conuertam, oſtenderéque conabor non aliud, quàm morbum ipſum ſua remedia indicare poſſe: nam vt morbus ſui ablationem, ſic & remedia, quæ id præſtare valeant omnino indicabit, quando alioqui abſurdum eſſet alteri remedia curatoria adhibere, quàm ei, cui curatio debetur: vt enim ille libro tertio Methodi abſurdum iudicat fore, ſi aliud ſtatuamus curationem indicare, quàm id quod curari oportet, ſic profectò alienũ fuerit ponere ab aliis, quàm à morbo indicari remedia, quibus ad curationẽ vtimur. Docet & id rei natura: calidus ſiquidem morbus nõ ſolum ſui ablationem ſed etiam præſidia, quæ refrigerandi vim habeant, indicat, nec magis profectò ex morbi cauſa, veluti repletione, intelligimus qua materia ſit opus ad vacuandum, quàm ex intemperie calida ad refrigerandum. Quid quòd ille vndecimo Methodi ſcribit morbum qualitatem remedij indicare? Quid quòd in febribus putridis duo genera auxiliorum indicari, vnum à cauſa, alterum à febre ipſa eodem libro meminit? In morbis præterea, qui cauſam non habent, veluti in diariis, quæ manent, poſtea quàm cauſa abiuit, quæ eas peperit remedium inuenire non poſſemus: quoniam quidem ab externa cauſa, eo authore, curatio non indicatur: nec alia in corpore ſubeſt cauſa (vt idem nono, & decimo Methodi refert) in veris diariis, ſed ſimplex duntaxat morbus, qui vt ſui ablationem, ſic & propria ſibi remedia requiret. Id quod etiam apertè teſtatur locis præcitatis: vbi inquit: faciendorũ indicationem ab ipſa febre capies. An non ad diarias febres, in quibus, eo authore, ſolus eſt morbus, propulſandas medicos vocamus? quid ergo ſcribit non ad morbos, ſed ad cauſas duntaxat illorum abigendas medici operã requiri? Indicat ergo morbus non ſolùm agendum eſſe, ſuiq; ablationẽ: ſed etiã quid moliendũ, quàve materia ad curationem ſit opus. Quod ſi validiora argumenta fortè quis requirat, non his contentus, quæ omnibus bene affectis ſufficere puto, licebit idem hoc modo facilè pro

lè probare. Nam vel cauſa morbi, vel morbus ipſe, vel ſymptomata, vel quædam ex his, vel omnia inter ſe cōiuncta remedia curatiua indicabunt: nihil enim eorũ, quæ ſecundum naturã ſunt, id facere poteſt: At non ſymptomata, quæ vel nihil, aut ſolam mitigationem, lenientiáque auxilia poſtulant, non cauſa morbi, quæ, eo authore, quod præſeruandi vim habet, prȩſidium oſtendit, alioqui non ſolum præſeruationem, ſed etiam curationem illa ſuggereret: & nihil relinqueretur, quod curationem monſtraret. Ac multo quidẽ minus illa inter ſe cōiuncta id, quod quærimus, inſinuarẽt. Sic enim cauſis efficientibus morbos, & ipſis ſymptomatis eos augentibus non minus, quàm ipſis morbis curationem deberi ponere oporteret. Nam vt nihil eſſe diximus, quod curationem indicet præter id quod curatur: Sic profectò abſurdũ fuerit ſtatuere aliquid eſſe, quod præſidia curatiua requirat, & tamen curatione haudquaquam opus habeat: nimirum quòd præſidia excogitata ſint, vt illis proſint, quæ eorum opem requirunt. Frãgeretur prȩterea alterius principij vis quo admonemur id, quod genus rei, & aliquid de vno indicat, omnes poſtea illius differentias indicare: quod ſanè in aliis omnibus apparet fieri. Quod enim præſeruationẽ, aut conſeruationẽ oſtendit, remedia quoq;, quæ præſeruãdi facultatẽ habent, & victum, illorúmque genera, qualitatem, quantitatem, & reliquos omnes ſcopos oſtendit. Quamobrem neceſſariò fit, vt ſi morbus curationẽ, ſic & curatoria remedia, & vniuerſos illorum ſcopos indicet. Quod ſi proximam, & cōiunctã cum morbis cauſam vt calorẽ in febribus à morbo ipſo diſtingueret, illud quidẽ verum eſſet, nõ morbos, ſed eorum cauſas curatoria auxilia oſtẽdere: ſed quum ea inter ſe nequaquã ſeiungat, vt ſatis patet ex eo, quod ſcribit diariã febrem ſimplicẽ eſſe, & abſq; cauſa affectum, fieri nõ poteſt, quin morbus eo authore vt curationem, ſic præſidia quibus ea perficitur indicet. Nec illud quidẽ magis, quã alia obſtat, quòd in libro de Optima ſecta ſcribit eo remedia nõ indicari ab effectibus, quòd idem affectus, vt inflammatio oculi, ventriculi, iecinoris diuerſa præſidia poſtulet: Non enim ipſe affectus eſt, qui idem ſanè perpetuò indicat, ſed partes differentes, quæ non eadem remedia admittunt, ſiquidem inflãmatio ſiue ventriculũ affligat, ſiue hepar, aut oculũ, vel aliam quamcunq; partem, vacuãtia humorem, ex

qua

qua fit,poſtulat. At non eadem admittit vacuantia auxilia oculus,quæ muſculoſa caro:Id quod non ſolum in inflãmationibus,ſed in aliis ferè morbis omnibus contingit:at nõ propterea ex eo,quòd partes cõtraindicent iis,quę opitulantur,eiſdem affectibus,putare debemus hos ſua remedia nõ indicare. Nam hac ratione haudquaquam credamus vires ſui conſeruationẽ,& nutritionẽ indicare,& vniuerſam nutriendi rationem præſcribere,propterea quòd aliter homines alimus abſentibus morbis,quàm præſentibus,aliter in paruis quàm magnis,continuis quàm intermittentibus:& multitudinem vacuationem non oſtendere dicamus, quoniam vires nunc eam admittunt,nunc reſpuunt:ſunt enim eædem vires,eadem multitudo,in quibus tamen ob diuerſa cõtraindicantia diuerſis vtimur præſidiis. Verum etſi ita res habet,& ſuapte natura morbus duntaxat inter omnia, quæ præter naturam ſunt,curationis,& auxiliorũ,quæ illi ſeruiunt,eſt indicator,non tamen propterea ſibi peculiaria, & diſtincta ab his,quæ aliis proſunt,perpetuò auxilia poſtulat. Nam quum morborum cauſæ non parẽ ſemper vim obtineant in morborum generatione,ſed quædã leues adhuc impreſsiones fecerint,aliæ verò pertinaciores morbos iam concitauerint,qui vel his ſuis cauſis ablatis conſiſtere poſſunt,ideo fit vt vbi inſtabiles ſunt adhuc affectus, ſatis ſit aduerſus eorum procreatrices cauſas pugnare,contemptis interim remediis,quæ ipſis morbis ſunt peculiaria. Atque id eſt,quod Galenus octauo Methodi ſcribit febrẽ,quæ adhuc in generatione eſt,ablatione cauſæ gignentis euaneſcere. Sic etiam vbi mali humores corpus infeſtant,ſed nondũ firma eſt temperies,quam illi pariunt refrigerantibus,euacuantibus,concoquentibus,aut aliis auxiliis,quibus humorum vitia emẽdare ſolemus,quicquid eſt mali perſanamus, nullo peculiari ipſi intemperaturæ adhibito præſidio. Cætera rum ſymptomata ipſa nec omnia:nec ſemper propria remedia expoſtulant. Quæ enim parua ſunt,ablato morbo,& aliis ſuis cauſis ſtatim recedunt:quæ verò ob magnitudinẽ, & peculiarem naturã morborum cauſæ euadunt,veluti vigilia,quæ exſiccatione corporis febres intendit, & dolor, qui tum hoc modo,tum aliter nocet,vt mitigationẽ,ſic remedia,quæ eam præſtare valeant,indicant. Corporis autem qualitates,quæ plurimũ à naturali ſtatu abſunt,nunquã curatio

rationem interpellant, hoc ſolo contentæ (vt alia vniuerſa ſymptomata, quæ minimum excedunt) quòd ſui ablationẽ petant illis remediis, quibus morbi, morborúmque cauſæ tolluntur. Itaq; morborum cauſę ſiue iam hos cōcitent, ſiue paratæ ſint facere: perpetuò ſua remedia indicant: morbi verò ipſi, eorúmque effectus nec omnes, nec ſemper, ſed inter morbos ij duntaxat qui ſtabilitatẽ quādam ſunt cōſequuti: ſymptomata verò, quæ exacuendi, intendendíque morbos, aut vires labefactandi vim ſunt ſortita. Has ergo indicationes & hoc modo præbent ſingula, quæ præter naturā ſunt poſita: omnia enim ſui ablationẽ, & vnunquodque illorum certam, ſuámque remotionem, & nonnulla ex illis propriā, certámque materiam indicāt. Quamobrem quum Galenus morbi tempora, & eorū acceſsiones, morbóſque ipſos, illorúmque cauſas victum indicare ſcribit, rem pariter confundit, & contraindicantia cum indicātibus miſcet. Nam quòd aliter præſentibus, aut imminentibus morbis, & in illorū vigore, quàm in aliis temporibus, & dum exacuuntur morbi ipſi alio modo ſint tractandi ægri, quàm quum vel prorſus ſedatę ſunt acceſsiones, aut iam plurimum remittuntur, ac quòd diuerſa nutriendi ratio his cōueniat, qui cruditate, quā qui ex aliis cauſis laborant, certiſsimum quidem id eſt, & ab omnibus receptum. Verum etſi hæc in victu inſtituendo conſiderantur, non tamen vt indicantia, ſed vt repugnantia à nobis ſpectantur: quæ vt inter ſe genere, & natura differunt: ſic tractatione ſeiungi, & minimè inter ſe confundi debent. Id quod illemet oſtendit, quum paſsim eos arguit, qui aliud quàm vires ipſas nutritionem indicare putabant.* Quos quidem temere reprehēderet, ſi ab his, quæ ſunt præter naturam alibi poſtea (vt ſæpe facit) indicationes in hoc negotio duceret.

Indicantia genera, & differentias actionis, materiæq́ medicæ.

CAP. XII.

HACTENVS agendum eſſe, & quid, quáque materia generatim vtendum ſit, per indicationes inuenimus, ac quæ ſint horum indicantia oſtendimus, quum docuimus ſtatum noſtri corporis actionem indicare, nempe correctionẽ, cum

eum verò qui ſecundum naturam eſt,conſeruationem,& victum:aliũ,qui naturali eſt cõtrarius,mutationẽ,& remediũ monſtrare. At quoniã obiter hæc ſumus proſequuti,& præterea in omni officio,& materia, qua ad corporis præſidia vtimur,inferiora quædã genera,& differentiæ reperiuntur, præſtat paulò diligentius de his agere. Ac quòd huiuſmodi genera,& differentiæ in his reperiantur,quæ quidẽ cõtemnenda non ſunt,ſatis conſtat. Nam quædam citò,alia tardè fiunt,quædam vehemens eſt,alia remiſsior actio,quædã vtilis ſolum,alia etiam facilis,& iucunda,quædã verò cum dolore,aut alio modo fieri debent: Sic ſanè inter ea,quæ agũt, quædã natura,quædã ars ipſa præſtat, nonnulla vtriuſque opera feliciter obeuntur: Quinetiã inter ea,quæ agẽdi vim in nobis obtinent,eã vehementẽ,aut mitiorẽ,vel ſubitã,aut cunctantẽ habẽt. Sunt quæ alterare,alia vacuare,alia dolorẽ inferre,alia,quæ ſolũ conferunt,alia verò quæ præterea facilitatẽ & voluptatẽ adiunctã habent,alia deniq; quę hac vel illa ratione quod efficere poſſunt,præſtant. Itaq; à quonam vnũquodq; ex his indicetur,expendere oportet. Verũ quum quædã ſumma ſolũ genera cõplectantur,quædã verò etiam ſingulis ſpeciebus propria,de his in peculiari ſingulorũ tractatione aliquãdo fortè agemus,hîc verò quod primis generibus eſt cõmune,duntaxat proſequemur. Non enim hoc loco quid nutritionẽ,aut vacuationẽ oſtendat,docebimus: ſed quid genus actionis,genúſq; materiæ,quod non ſolũ vacuationi,& nutritioni,ſed etiã omnibus,quæ victu,& remediis opus habent,commune exiſtit,trademus. Nam quum nutrire,vel vacuare volumus,ſæpe egemus,quod expedite id faciat,nonnunquã eo,quod tardius,vel magnã,aut minorem vim obtineat,vel aliter agere ſit aptũ,& id quidẽ eſt illud cõmune,quod à nobis hoc loco quęritur. Quum præterea qualitas,quantitas,tẽpus,& reliqui ſcopi propoſiti in ſingulis officiis,& materiæ vſu requirantur,ea quoque ſunt docenda,quæ hæc indicare poſsint. Quæ quidẽ Galenus vtcunque aliquando attigit: vbi tamen de indicationibus diligentiſſime agere velle videtur,vt in Methodo medẽdi,aut omnino prætermiſit,aut certè nõ ſatis explicauit: Quũ enim docẽdi ratio poſtulet,vt tradat,quid genus materię,quãtitatẽ, qualitatẽ,vtendi modũ,occaſionem,& reliquos ſcopos indicet: deinde quid remedij,& victus genera, ſingulorúmque

que eoſdem propriósque ſcopos monſtret, id omittit: & ſolum quod peculiare eſt infimis ſpeciebus explicat. Veluti quum oſtendit quid quãtitatem nutrimẽti, aut vacuationis inſinuet. Quæ planè intelligi nequeunt, niſi prius, quid rei quantitatẽ declaret, ſit oſtenſum: Nam quod cõmune eſt, ſingula præcedere debet. Ac quum plura auxilia habeat medicina, quàm quæ nutriunt, aut corpus vacuant, temere doceret, qui aliis omnibus contemptis, horũ duntaxat rationẽ, & vſum monſtraret. Itaque nos quod cõmune omnibus eſt, explicare paucis (vt polliciti ſumus) aggrediemur: repetito eo principio, quod ad alia inueniẽda antea iam ſæpius vſurpauimus. Eſt porrò principium hoc, vnũ indicare, vnũ & id quod indicat, aſſumptis ſuis differẽtiis, alterius, quod indicatur, ſimiles differentias oſtendere. Quamobrem quũ ſtatus noſtri corporis actionem indicet, diuerſæ illius differentię, vt conſeruationem, & mutationem, ſic alias differentes actiones monſtrabũt. Quod enim vehementer affligit, vehementem actionẽ quódque vehementer agere poſsit, oſtendit. Sic etiam in ſtatu ſecundũ naturã, quod cita eget actione, vt nutritione, eam, & id quod citò conſeruare, nutriréq; poſsit, ſuggeret: quod verò extirpari, tolliq; nequit, niſi ab his quæ dolorem inferunt indicabit omnino id, quod agit cum dolore, ſuadebítq; illud præferendum alteri, quod mitius agere aptum natura eſt. Sic ſanè putrefactæ partes dolorificа ſęuiſsimáque requirunt auxilia, à quibus, quod eſt corruptũ reſcindatur. Eadẽ inuenietur eſſe ratio in aliis actionibus, & genere præſidiorũ. Cæterũ genus remediorũ ſcribit Galenus à multis indicari. Nã à partis dignitate, actione, natura, ſubſtantia, ſitu, ægri viribus, atq; adeo à diuerſis affectibus, illud indicari paſsim in Methodo medendi, & ſecundo libro ad Glauconem cõmemorat, quæ omnia à poſitis principiis ſunt aliena. Nam ſi remedia indicantur ab eo, quod eſt præter naturam, neceſſe eſt pariter genera omnia remediorũ ab illius generibus indicari, nec quæ genere inter ſe differunt, veluti affectus præter naturã, & partiũ ſubſtantia, ſitus, & reliqua quæ ſecundũ naturam ſunt, eandem materiã vt remediũ monſtrare poſſunt, ſi modo id, quod ſecundũ naturam eſt, ſui conſeruationẽ, & victum: quod verò naturæ contrarium mutationẽ, & remedium exigit. Prohibent quidem nonnunquam quæ ſecundum naturam ſunt,

ne his

ne his vtamur auxiliis, quæ morboſus affectus poſtulat, aliquando vero ea admittunt, nõ tamen propterea remedia ab illis indicantur: Nam hepar, cor, & aliæ partes, quæ quoniã totius corporis ſunt principia, vel munus exercent in animali publicum, magnã in corpore dignitatem præ cæteris obtinent, robúrque magnum exigũt, quo reliquis ſeruiant, non ferunt remedia, quæ temere earum mala digerant, aut alio modo inſitum robur vehementius diſſoluant. Eodem pacto quæ frigidæ natura ſunt partes dũ calido affectu laborant, auxilia deſiderant, quæ validius refrigerent, quũ in pari affectu lõgius à naturali temperie, quàm quæ calidę ſunt, recedant. Sic profectò quæ ſenſu exquiſito ſunt prędita mẽbra, dolorifica remedia non ſuſtinent, qualia illarũ affectus ſæpe poſtulant, & quæ molliore, laxioréque natura, aut cauitate ſunt donata, mitioribus præſidiis, quàm quæ contrario modo ſunt affecta, ſanantur. Quæ item longius ab externa ſuperficie in profundo corporis ſunt collocata, validiora, quàm affectus ipſe ſuapte natura deſideret, requirunt auxilia, & internæ partes non admittunt, quæ erodẽdi, aut venenoſam vim obtinent, quibus earum mala ſæpe gaudent, ea autem tolerant externæ. Quæ etſi vera ſunt, nõ tamen propterea hæc ſunt, quæ diuerſa remedia indicant, ſed ea, quæ præter naturam inter ſe ſunt diuerſa: quod etiam à Galeno in libro de Optima ſecta, & duodecimo Methodi eſt proditũ, vbi principia optima de hac re ponit, quæ poſtea ſui immemorabili ferè ſemper confundit. Nam principiũ eſt, id quod eſt præter naturam indicare ſui ablationem: quod verò ſecundũ naturuam, ſui conſeruationem. Eſt & principiũ, remediũ id eſſe, quod corporibus præter naturam affectis, ad mutationẽ malorũ adhibetur, victum autem, quo ſeruantur ea, quæ ſunt ſecundũ naturam, nobíſque amica, & familiaria. Eſt & illud principiũ, quod vnũ dũtaxat vnũ indicare poſsit, nec vnquã idem ſui conſeruationem, & ablationem oſtendere, & præterea quòd ea, quæ ſine differentia aliquid indicãt, aſſumptis ſuis differentiis, eius, quod indicatur, ſimiles differentias inſinuent. Quin & illud ſi quid aliud recipiendũ indicantia à contraindicantibus, & quocunq; modo repugnantibus diſtinguenda eſſe, vtpote quę genere, & natura inter ſe differant: quod abunde antea ex ipſo Galeno oſtendimus: quũ alioqui omnes illius rationes, quas aduerſus

methodicos adfert in libro de Optima ſecta, corruant, vbi nec vires remedia, nec morbi tempora nutriendi rationem indicare poſſe probare nititur. Quæ quidem ſi tueri volumus, nec omnia confundere artis præcepta, inueniemus profectò omnia, quę ad remedia pertinent, ab his, quę ſunt pręter naturā indicari, nequaquā autem ab his, quæ ſunt ſecundum naturā: ſed ſi quid in hac re hæc poſſunt, non tanquam indicantia, ſed vt repugnantia, quam habēt vim prębent. Vt ſatis ex his, quę poſuimus exempla, vnicuique patere puto. Quod pariter faciunt nonnunquā quæ præter naturā ſimul reperiūtur. Etenim obſtructiones vehementes indicāt, quod validè aperire poſsit: id quod ardens febris non admittit: copia malorū humorū remediū requirit, quod multū vacuet, prohibet cruditas, aut certè quod mitius agat exigit: quoniā ſcilicet crudus, craſsúſque humor vacuantia facile ſequi nequit: vnumquodq; tamen ſuū propriū remediū indicat, veluti intemperies id quod alterare poſsit: multitudo id, quod vacuet: cruditas id, quod concoquat. Cęterum in genere victus nihil etiam commune tradit Galenus. Nam quū dicit conſuetudinem victus materiam, genus autē ipſum rationē indicare, de nutrimento duntaxat & non de omni victu agit etſi conſuetudo materiam aliquam doceret, quod non facit, quum nihil indicet, oſtenderet pariter & genus ipſius, nec ratio hoc genus indicare poteſt, alioqui & alterius materiæ genera indicaret. Quare illa & inter indicantia fuerat collocanda. At ille paſsim ſeparat inuentionem, quę per indicationem fit ab ea, quæ ratione paratur. Quum verò paſsim in Aphoriſmis victū tenuem, aut conſeruantē (qui victus nutrimenti ſunt genera) à morbo, morbiq; temporibus indicari ſcribit, contraindicantia etiā cū indicantibus confundit, & idē cū methodicis medicis ſentit, quos longa oratione in libro de Optima ſecta refellit. Sola enim vis, quę noſtrū corpus regit, vt ille quoq; docet tum alibi ſępius, tū maximè in libro de Victu acutorū, & pręcitato opere indicatrix eſt nutrimenti: morbus autē, & quicquid præter naturā eſt, ad illius inuentionem confert, quoniā ſępius hęc impediunt eo modo nutriri corpus, vt ipſę vires poſtulāt: indicet ergo genus victus genus ſtatus ſecundū naturam, & huius differentiæ illius differentias: impediāt autē, & contraindicent quæ ſunt præter naturam: ac in ſingulis, propriiſque generibus,

& diff

& differentiis nonnunquam ſe mutuò impediant,quæ ſecūdum naturam in nobis reperiuntur. Veluti partium ſoliditas,quæ quod craſsius,& durius eſt ad ſui conſeruationem requirit,cui refragatur aliarum temperies humidior, quæ molliorem humidiorémque materiam ad propriam tutelā expoſcit:ſed hæc poſtea diligentius,vbi de contraindicationibus agemus diſputabuntur.

Indicantia quantitatem.

CAP. XIII.

SI Galenum legamus dum paſsim in Methodo medendi,& in opere Glauconi dicato, vbi ea docet,quæ quantitatem indicent, inueniemus profectò rem mira varietate hic pariter confundi,& poſita principia contemni. Nam nec quid commune omni materiæ ſit,explicat,& in ea, quæ vnicuique officio eſt propria contraindicantia, & coindicantia,pro indicantibus ferè ſemper tradit. Quum enim docendi ratio poſtulet,vt doceat quid quantitatem materiæ generatim indicet,huius nulla facta mentione,ea duntaxat commemorare ſolet,quę oſtendāt,quantū ſit alterandū,vacuandū,& nutriendū. Quòd ſi, poſteaquā aggreſſus fuerat id in nonnullis docere,idē in aliis omnibus ſigillatim proſequutus fuiſſet,res fortè tolerabilior eſſet:ſed quū id nō faciat,ꝙ cōmune omnibus eſt prorſus cōplecti debebat,ne arte deſtituti,temere alia exerceremus pręſidia, qualia ſunt,quæ carnē vel oſſa detrahūt, vel ſaniē ab vlceribus detergūt,aut diminutas partes augēt,vel deperditas regignūt,vel ſecāt, aut aliud deniq; in corpore faciūt quorū iuſtā mēſurā nō minus quàm aliorū medicū tenere oportet. In his autē de quibus agit,principia non ſeruat:quū tradit quantitatē alterandi ab ægri natura,partium ſitu conformatione: vacuationis verò quantitatē ab ætate,natura,anni temperie,regione,conſuetudine,atq; qualitate peccantis humoris indicari: nam hæc quidem impedire aliquando poſſunt, ne vtamur ea quantitate remediorum,quam ipſe affectus poſtulat,aut oſtendere ſunt apta quantitatem eius,quod verè id indicat:verum inter indicantia ponenda non ſunt. Etenim partis naturalis temperies docet,quanta ſit morboſa,cui remedia ſunt adhibēda:quæ in profundo corpore ſunt ſitę partes vt vehemen-

tiora remedia requirunt, ſic illorũ quantitatẽ augeri oportet, ſi affectus, qui illic adſunt, ſanari debeãt: quemadmodũ ſanè intendenda ſunt auxilia, quũ ſolidã partẽ affectus occupauit, nec vires ferunt omnem vacuationẽ, nõ tamen propterea hæc (vtpote quæ ſecundũ naturã ſunt) remediorum, quæ morboſis affectibus debentur, quãtitatem indicabunt, ſed vel contraindicabunt, ſi illis ſeſe opponant, aut coindicabunt, ſi eius, quod verè indicant, quantitatem monſtrent. At ars poſtulat, vt id tradamus, cuius intuitu, cõſideratio neque ſtatim appræhendamus quantitatem huius rei, qua ad corporis ſalutem opus habemus: quæ autem impediunt, ſecundo loco ſint conſideranda: poſtea quàm ſcilicet inuenimus id, quod verè indicant, & quæ coindicant, pręcedere debent ſcoporũ inuentionem, ſiquidem præcognoſcere id cuius cauſa ad agendũ venimus, neceſſe eſt, deinde agendi rationem inquirere expedit. Quòd ſi hæc inter ſe corrupta arte confundere non veremur, non ſolũ rationẽ, quæ docet diſtinguenda eſſe, quæ per ſe, & propriè aliquid faciũt ab his, quæ per accidens idem præſtant, quæque ſuadent quidpiã eſſe moliendũ, iudicat ſeiungenda ab his, quæ repugnant, ſed etiã Galeno planè contradicimus: nam (vt antea adnotauimus) vehementiſsimè ille inuehitur libro de Optima ſecta in antiquiores medicos, dum probare nititur eos errare propterea quòd vacuationẽ, illiúſq; quantitatẽ à viribus indicari putarent: quũ illæ ſui conſeruationẽ, & victũ indicẽt, remediis autem vacuantibus repugnent. Quamobrẽ cõſentientibus poſitis principiis, quantitatem actionis, & materiæ, qua egemus, à quãtitate eius, quod materiam oſtendit, indicari, victus ſcilicet quãtitatem à quãtitate naturalis ſtatus, remediorum verò ab exceſſu eius, quod præter naturam exiſtit, putemus. Quibus quidem contraindicat quantitas oppoſiti generis, & alia impropriè, quæ omnia prohibent hæc obiri, quæ ab indicantibus ſuggeruntur: Sic etiam Galenus aliquando dicere ſolet, ſolas inquam vires, & illarum quantitatem victus quantitatem indicare, quam morborũ vehementia impedit: magnos autem morbos, & quæ pręter naturam admodũ excedunt, magna remedia poſtulare, quæ quidem vires ab illis labefactatæ haudquaquam fuerunt. Cæterum quum nomine quantitatis molem, & certam rei menſuram complectamur, vtrumque indicabit moles, &

menſura affectus: Nam qui magnum ſpatiũ occupant morbi, molem remediorum requirunt, quę vniuerſum affectum ambiat: & qui plurimum à mediocritate recedunt, tantum intendi auxiliorum vim poſtulant, quantus eſt eorum receſſus: quibus pariter refragantur, quæ ſecundum naturam in nobis ſunt: ſiquidem æſtuante ventriculo, ſepti tranſuerſi vicinitas prohibet, ne refrigerantia toti parti affectæ moueamus: & corpore alimenti inopia laborante, imbecillæ vires vetant, ne tantam alimenti copiam ingeramus, quantam affectus vehementia poſtulat. Quæ quidem ſi hoc pacto diſtinguuntur, omnis confuſio tollitur.

Indicantia modum.

CAP. XIIII.

APPELLATIONEM modi non ſolum à Galeno, ſed etiam ab illius interpretibus ſæpius confundi certiſsimũ eſt: nam agendi modum, quem τρόπον vocat, vſurpat ille aliquãdo pro vniuerſa agendi ratione, quæ primo poſito ſcopo, reliquos omnes complectitur: quemadmodum dicere ſolet omnes intelligere morbum ſui curationẽ indicare, ſolos autẽ medicos curandi modũ tenere: quod idẽ eſt, ac ſi dicas alios ignorare curandi rationem, quæ ſolis medicis eſt perſpecta. Capit & modũ in ſignificatione magis adhuc impropria pro ratione applicationis remediorũ, ſiue inſtrumentis, per quę auxilia corpori adhibemus: quo ſignificatu ſcribit quinto Methodi ſubſtantiã partis affectę genus medicamenti, formã verò & ſitũ vtẽdi modũ indicare, quòd ſcilicet ex forma, & ſitu partiũ figuram, & formã inſtrumẽtorũ excogitemus ad exhibenda remedia apta. Quũ verò primo ad Glauconem medendi methodũ conſtare qualitate, quantitate, occaſione, & modo auxiliorum refert, nõ docet, quid per modum intelligi velit. At quum ſecundo ad Glauconem, & decimo tertio Methodi ſcribit partis ſitum vacuationis modum oſtendere, locum pro modo capit, vt exempla ſatis oſtendunt, quum docet ex ſitu, connexioneq; partium ventriculum per os, & anum repurgari. Quo pacto etiam accipit libro quinto & ſeptimo Methodi: vbi ex conformatione & figura partis vacuandi modum doceri tradit: Sunt tamen hæ omnes ſignificationes violentæ, & im-

propriæ, vt omnibus cōſtare puto. Propria verò ea eſt, quam habet libro primo Aphoriſmoruum, quum viuendi modū dicit ſpectari à medico, dum quærit, quibus ſemel, aut bis, vel ſæpius cibus ſit exhibendus: ad eā quoque ſignificationē pertinet, quod habet ſeptimo methodi, ſenſum ſcilicet partium vacuandi modum monſtrare, eo quòd paulatim vacuádæ ſint partes, quæ ſenſu exquiſito ſunt præditæ, obtuſiores verò ſubitas, & magnas vacuationes ſuſtineant. Cæterum interpretes vno nomine Latino vertere ſolent, quod duobus exprimunt Græci. Nam quod hi τρόπον, & ποσὸν dicūt, illi modum interpretantur, atque ita æquiuocatione non paruam confuſionem pariūt, quum ignoremus, an de modo, an de quātitate ipſa agatur: quod perſpicuū ſit ex Græcis dictionibus, quarum altera, nempe ποσὸν quantitatis eſt nomen: altera verò ſcilicet τρόπος modum ſignificat: quæ certè plurimum inter ſe differunt. Quum enim cognouimus quatenus ſit agendum, quantáque debeāt eſſe præſidia, quæ indicantur rurſus inueſtigandum relinquitur, an id vniuerſum, quod exigitur, ſemel, continuóque ſit exhibendum, an per vices partiendum: quòd ſi diuidendum eſt, an par debeat eſſe, vel impar eorum, quæ adhibētur, portio: & demū in quot partes diuiſio ſit facienda. Hæc qui ſpectat, modum propriè conſiderat, & nos hoc loco, quid eum indicare poſſit, aliis contemptis appellationibus, quæ vel nullam tractationem requirunt, aut ſuis locis, accepto proprio nomine, docentur, paucis trademus. De qua quidem re nihil etiā Galenus docuit, quod omnibus ſit cōmuue, dum ſolum in eo, quod eſt vel vacuationi, aut nutritioni peculiare, explicādo verſatur, nec illud, me hercle, ex principiis, quæ huic tractationi ſunt propria, probare nititur: nam quod victus modū non indicent morbi, eorúmque acceſsiones, vt ille in Aphoriſmis memoriæ prodidit, ſatis conſtare puto, ſiquidem, eo authore, ſolæ vires vniuerſam victus rationem indicare ponuntur: at nec vires ipſæ victus modum duntaxat, ſiue nutritionem monſtrant, ſi modo vera ſunt, quæ ſcribit ille libro de Optima ſecta genus indicare genus, & differentias ipſas differentias. Situs autem partis impedire poteſt, ſicut etiam exquiſitus ſenſus, ne tantum ſemel euacuemus, quantū noxij humoris exuperat. At propterea nec vacuationem, nec illius modum indicāt hæc, nimirū quòd ſint ſecundū naturā,

& ſui

& ſui duntaxat conſeruationẽ, nõ autem præſidia, quæ præter naturam affectis corporibus debentur, deſiderent, prohibet eadem ratione temperies ſimilarium partium, ne cõfertim alterationes fiant vt affectus poſtulat, aut eas nulla noxa admitti: non tamen ob id remediorũ alterantium modũ declarat: id quod duntaxat facit modus eius, quod indicat. Vt enim quantitas illius, & genus materiæ, genus & quantitatem, ſic & modus modũ profectò indicabit. Si enim eo modo ita ſit affectum, vt ſemel totum præſcriptam materiæ quantitatem admittat, ſemel erit agendũ, ſi continuò adſit, cõtinuò ſuccurrendũ, ſi per interualla, partiẽda res eſt in crebriores, aut rariores vices, & vna plus quàm alia dandum, in qua plus ferre poteſt. Eſt porrò cõmunis hæc ratio omnibus actionibus, eáque ex propriis principiis ducta. Sic enim quibus vires eo modo ſunt affectæ, vt cibum ſemel dũtaxat vna die ſumere poſsint, ſemel ſolum exhibemus. Bis verò & frequentius his, qui bis, vel frequentius cõcoquere valẽt: ac ea vice plus damus, in qua validior eſt virtus, quæ illum cõficere debet: quo pacto bene valentibus, & ſuæ ſpontis hominibus ſuademus, vt veſperi, plus quàm mane edant: quòd ſcilicet per ſomnũ concoctrix facultas, aucto in viſceribus internis calore, fœlicius ſuum munus exerceat. Eodem pacto, humorum multitudinem, quæ confertim, impetu facto, ſuffocat, vna vacuatione, quantũ exuperat, educimus. Eos verò, qui non niſi paulatim affligunt, partitis euacuationibus, demimus, & quo tempore maior adeſt copia, quæ promptè extrahi poſsit, eò vacuãtia remedia intendimus. Qua quidem ratione declinante morbo, cõcoctóque iam vniuerſo humore, validiores purgationes, quàm per initia morborum, exhibemus. Continuò volumus vlceribus adhærere extergentia medicamenta, propterea quòd ſanies quoque continuò gignitur. Ac (vt breuiter dicam) in omnibus ex modo eius quod indicat, modũ eius quod indicatur, intelligemus: cui propriè contraindicat modus eius, quod contrariam actionem poſtulat: impropriè verò alia, quæ eiuſdem ſunt, aut diuerſi generis, quæ ſcilicet prohibent eo modo ea fieri, vt indicantur: vacuationi namque propriè repugnant facultates corpus noſtrum regentes, quæ ſui conſeruationem requirunt, hæ quum ita ſunt affectæ, vt magnam vacuationem ſimul non perferant, cogunt nos humoris copiam paulatim

educere, quæ ſuapte natura, integrã aliquando vacuationem neceſſariam eſſe monſtrant. At partis ſitus, quũ nihil offendatur à vacuantibus, prohibet tamen ſæpius, ne humores noxios, qui vehemẽtius partem aliquam affligunt, confertim exhauriamus, quod ob loci diſtantiam propria remediorum vis exoluatur. Sic in aliis, ne ſingula proſequamur, quæ ſuis locis ſunt docenda, inueniemus, quid modum indicet, quidue illi hoc, vel illo modo repugnet.

De indicantibus qualitatem.

CAP. XV.

NIHIL etiam cõmune in hoc ſcopo tradere ſolet Galenus, quum ſolum indicantia qualitatem nutrimẽti, & alterantiũ remediorum paſsim proſequatur: & id quidem pari confuſione vt in aliis, dum indicantia coindicãtia, & contraindicantia nullo facto diſcrimine vſurpat, atq; ita principiorum vim euertit. Non enim duntaxat qualia debeant eſſe nutrimenta, & alterantia præſidia, tradere oportet: ſed etiam in his, quæ vacuant, aut detergũt, vel molliũt, aut indurant: vel leniunt, aut exaſperãt, aut denique aliquid detrahunt à corpore, aut illi adiiciũt, ſua, certáque qualitas requiritur, & imprimis quid qualitatem, cõmuni quadã ratione indicet, explicare neceſſe eſt. Cæterum quum dicit tertio Methodi qua, qualitatem medicamenti indicari à partis ſitu, eo quòd ad vlcus, quod in profundo corporis eſt reconditum, ſicca actu & adſtringentia medicamẽta peruenire nequeunt, docet quidem quod impedit qualitatẽ remediorũ, quam vlcus ipſum expoſtulat: At non id, quod eam indicat: quemadmodum etiam quum quarto eiuſdem operis libro ſcribit, gulæ conformationem craſsiora, & viſcida indicare remedia: quoniã tenuia, & nullo lentore prædita per cauam illius partem facilè diffluunt. At verò cõſuetudo, regio, anni tempus, cœli ſtatus: quæ omnia ſiquidem tẽperata fuerint, ſimiles qualitates, alioqui diſsimiles indicare putat octauo Methodi, non indicant (vt antea oſtendimus) ſed inter coindicantia, & correpugnantia ab indicantibus excluſa meritò reputantur. Porrò victus qualitas non à qualitate temperamenti, & morbi, vt primo libro Aphoriſmorũ prodidit, ſed ſolum

ſolum à temperamenti qualitate indicare poteſt, ſi modo vnum indicat vnum,& quæ ſecundum naturã ſunt, ſui conſeruationem tantum: quæ verò præter naturam,ſui ablationem monſtrant.At diligentius,& verius vndecimo Methodi docet,quid qualitatem remediorũ indicet, quum à morbi qualitate eam petendam præcipit.Vt enim nihil curationem indicare poteſt,præter id,quod curatur, ſic nec qualitatem remedij,quo ad curationẽ vtimur, præter quàm ipſius morbi qualitas, cuius cauſa huiuſmodi oportet præſidia exhiberi, inſinuare debet. Quæ verò morborũ cauſis, & ſymptomatibus propria ſunt auxilia, ab illorum qualitate pariter indicabũtur.Itaque cõmuni omnibus ratione, & ſeruato principiorum conſenſu, putemus qualitatem materiæ indicari à qualitate illius,cuius cauſa ea requiritur. Quamobrem remediorũ qualitatẽ indicabit qualitas eorum,quæ ſunt præter naturam: Victus autem qualitatẽ eorum,quæ ſecundum naturã exiſtunt,qualitates: Quid verò qualitatem cibi,potionis,exercitationis,ſomni, vigiliæ,& denique aliarũ rerum, quibus naturalis ſtatus conſeruatur, quid item alterantium,vacuãtium,aut aliorũ præſidiorum, quæ corporibus præter naturam affectis conueniunt,qualitates indicet,ſuis locis docebimus:quandoquidem hoc loco non indicãtia peculiaris alicuius materiæ ſcopos,ſed victus duntaxat.& remedij docere inſtituimus. Cæterum indicantibus qualitatem ſe ſe opponunt, quæ alias qualitates exigunt,aut eas,quæ ab indicantibus ſuggerũtur,adhiberi aliqua alia ratione prohibent.Sic profectò humida temperies, quæ ſecundum naturã eſt,actu,&potentia humida requirit: quibus morbus humidus veluti vlcus exſiccantia poſtulans, refragatur.Sic febris refrigerantia,craſſus verò,& frigidus humor,qui excitata obſtructione,febrem committit, calefacientia petit. Quin & partium vicinarum dignitas, aut imbecillitas prohibent,ne actu frigida,qualia ſæpe conueniũt affectibus aliarum,admoueamus:nec illæ,quæ in profundũ corporis receſſerunt,craſſa,ſiccáq; medicamenta,cuiuſmodi nonnunquam illorum morbis debentur, admittunt. Quæ verò cauitatem obtinẽt, promptè recipiunt craſſa remedia: at in ſolidas,& duras nõ niſi tenuia permeare poſſunt.Quæ quidem etſi ita habent,non tamen propterea inter indicantia qualitatẽ ſunt ponenda eo quòd indicantibus repugnẽt:

quandoquidem propoſitum(vt inquit Galenus in libro de Optima ſecta)ex illis nunquam inueniemus,quod ſolum indicantia oſtendunt:non enim eo quòd natiua temperies partium,quæ maximi ſunt in corpore momenti, & dignitatis, actu frigida reſpuit,ob id inuenimus tanquam ex indicatione remediis calidis actu eſſe opus : alioqui nullo præſente affectu præter naturam,adhibenda eſſent actu calida ſecundum naturam affectis partibus. Eſt enim hæc indicantium natura,& vis,vt illis poſitis, ex eorum contemplatione ſtatim percipiamus qua,& quali re ſit opus:etſi poſtea quędam nonnunquã cogant nos,reluctante cõtraria eorum vi,aliter facere. At plurimum refert intelligere, quid nos ſuapte natura ad id ducat,quod quæribus,quid verò inuentã rem nõ admittat,aut omnino moderetur. Quæ ſi Galenus in libro de Optima ſecta diſtinguere non contemſit,nec alia ratione antiquos medicos refellit,quàm quòd illi indicãtia cum repugnantibus miſcerent,& cõfunderent, tanto minus profectò,dictante id maximè rei natura,idem nos facere debemus,aut ipſum Galenum ſequi, vbi ſui oblitus in eoſdem errores,quos in aliis agnoſcit,labitur.

De indicantibus occaſionem.

CAP. XVI.

GALENVS in libro de Optima ſecta longa oratione eos refellit,qui vniuerſalem occaſionem ex morbi temporibus ſumi putabant, pari certè repræhenſione dignus, quippe quum libro nono Methodi idẽ planè,quod illi, ſentiat,remediorum ſcilicet tempus à quatuor morborũ temporibus indicari. Quinetiam libro ſecundo de Differentiis febrium cibãdi tempus per morbos ex acceſsionis & intermiſsionis tẽpore monſtrari ſcribit. Qua quidem in re meritò eos repræhẽdit,qui ita ſentiebant:propterea quòd morborum tempora non indicant,ſed coindicant remediorum occaſiones. Quoniã enim oſtendunt morbos,illorúmq; cauſas in certo quodã ſtatu eſſe,in quo vel prorſus reſpuũt, aut admittunt certa præſidia,ideo opportunũ horũ tẽpus coindicare putantur. At acceſsionum intenſiones, & remiſsiones edendi,bibendique opportunitatem non indicant, nec coindicant,ſed correpugnãt,aut admittunt nutriri corpus.

Quapropter ſi ille præcitatis locis aliter ſentit, & cum illis planè conſentit, quos repræhenſione dignos cenſuit, nō magnopere laboro, vt qui, nō quid dicant authores, ſed quādo bene ſentiant, ſpectandū eſſe iudico. Eſt autē recipienda Galeni opinio in libro de Optima ſecta, vbi ſcribit vniuerſalē occaſionem ſumi ex præſentia eorum, quæ remedium poſtulant, & abſentia eius, quod poteſt impedire, & optimè id quidem. Nouit enim vnuſquiſque opportunū illud eſſe tempus ad agendum, quum adeſt id, quod actionem poſtulat, & nihil interim impedire valet. In hoc tamen non placet, quòd quum generali quadam ratione docere deberet, quæ occaſionē in omnibus oſtendant, ſolū de occaſione remediorum agat. Præterea quòd nō ſatis explicet, quid ſit, quod impedire poſsit. Non enim vires, vt ille ſcribit, ſolū id faciūt, nec ſemper, quum alia, quæ ſunt ſecundum naturā, nonnunquā remediis ſe ſe opponant, & vires nō illis omnibus, ſed his tantum, à quibus diſſoluuntur, vacuantibus potiſsimum reluctentur. Quamobrē ex diuino eo principio, quod hactenus ad omnes alios ſcopos inueniendos, authore ipſo Galeno, vſurpauimus, occaſionem indicantia inueniemus. Eſt autem huiuſmodi principium ab eo, quod genus indicat, omnes differentias indicari, quum illud ſuas aſſumpſerit. Itaque ſi ſtatus corporis actionem indicat, quando ille differentias ex tempore acceperit, tempus profectò ad agendū idoneum mōſtrabit. Dicitur autē aliquid eſſe, vel abeſſe, fuiſſe, vel fore. Ac quum fuit corporis ſtatus, indicauit fuiſſe agendum, quū præſens eſt, tunc præſenti eſſe opus actione, quum erit tunc agendum, adeo vt ſemper quum adeſt, minimè autem quum abeſt, propria artis munia exercere oporteat.

Qua quidem ratione optimè dicebat Galenus quarto Methodi externam cauſam, quæ morbo excitato abiit, non indicare, quoniam quæ abſunt, nihil oſtendunt eo tempore, quo abſunt, eſſe moliendum. Nec eſt quòd putemus abſentibus morbis nos remedia adhibere, quum venæ ſectione, aut alio remedio præcauemus, ne eueniant. Non enim morbis ipſis abſentibus, ſed illorū cauſis præſentibus, quæ iam poſtulant remedia, reſiſtimus: quarum ablatione morborū generatio prohibetur. Proinde magnitudo morbi imminētis ſanguinem demendum eſſe non monſtrat, ſed quod præſens eſt humoris vitium, quod authorem huiuſmodi mor-

borum fore conſpicimus. Præſentia ergo eius, quod indicat, tempus idoneum ad agendum monſtrat, & nihil præter illud. Eſt autem (vt diximus) idipſum corporis noſtri conditio, quæ & aliorũ omnium eſt indicatrix. Ac vt diuerſus eſt naturalis ſtatus ab eo, qui eſt præter naturã, ita diuerſæ affectiones temporis ſucceſſu in vtriuſque oriuntur, quæ quum adſunt, nunc vno, nũc alio remedio, & victu opus eſſe oſtendunt. Siquidem malus humor, quum adeſt in corpore, dum putreſcit, remedium indicat, quod alteret, & concoquat. Adeſt enim tunc, quod alteratioñe exigit: non autem vacuamus, quia nondum vacuatioñe poſtulat, quod alio tempore faciet, quando ſcilicet iam euictus, & ad expulſioñe paratus fuerit. Sic nunc ſomno, nunc vigiliæ, alias exercitationi, vel quieti incumbimus, quòd diuerſo modo temporis interuallo, & eodem etiã tempore adſit, quòd diuerſa monſtret eſſe neceſſaria. Quare (vt breuiter dicam) actionum, remediorũ, & victus tempora ex præſentia, naturalis, & præter naturã ſtatus indicantur, quibus vt aliis indicantibus alia ſe ſe opponunt: de quibus quoniã hæc cõmunia etiam ſunt his, quę repugnant, indicantibus particularem occaſioñe, paulo poſt dicemus. Porrò particularẽ occaſionem nõ ſolum ex præſentia illorum, quæ remedium poſtulant, & abſentia eorũ, quæ impedire poſſunt, ſed etiã ex remediorum ſequentiũ conſideratione, & ægri proprietate ſumi tradit Galenus. Qua in re ſolum docet occaſionem particularem remediorũ, omiſſa victus occaſione, vt in vniuerſali fecit: nec verò quid indicans ſit, an ſcilicet præſentia poſtulãtium, vel abſentia impedientium monſtrat. Præterea alios ſcopos facere, à quibus hæc ſumantur, nulla ratio cogit: omnia enim ad ea duo referuntur: à quibus vniuerſalem occaſionem capi cõmemorauit. Nam ægri proprietas, & ſequentia remedia vel prohibent, aut permittunt remedium exhiberi. Quinetiã non ſolum ægri proprietates, & ſequentia remedia, ſed & præcedentia, & affectus, qui anteceſſerunt, & ſubſequuntur, prohibent ſæpius remediũ adhiberi. Si cui enim ſanguis mitti debeat, ita indicante affectu, præceſſerit autẽ modo clyſter, miſsionem differimus. Sic in eo, qui modo à ſomno fuerit excitatus, cibationem, & ſanguinis miſsioñe tardamus: ob acceſsionem verò venturam nutrire ægros anticipamus. Adhæc vt ægro gratificemur, nonnunquã oportunũ tempus

præ

præuertimus, vel differimus, quemadmodũ ipſe Galenus ſe aliquando frigidæ potionem, & balnei vſum vno die antequã tempus aptum eſſet, ægris conceſsiſſe, vt obſequentiores redderentur, memoriæ prodidit, alios autem idẽ facere, vt hinc vberior quæſtus proueniat. Igitur ex præſentia eorum, quæ poſtulant, & abſentia illorũ, quæ impedire valẽt, ab illis tanquã ex indicantibus, ab his tanquã ex contraindicantibus vt vniuerſalem, ſic particularem occaſionẽ inueniri dicemus. Poſtulant autem affectus, & corporis conditiones. Impediunt verò nonnunquam ægri imtemperantia, medici peruerſitas, animi paſsiones, hominis proprietates, & quæ paulo antea facta ſunt, & poſtea fieri debent. Præterea ſibi mutuò repugnant diuerſæ corporis conditiones, ſed nõ omnia in omnibus adſunt hæc impedimenta. Nam in præſidiis, quæ primò adhibentur, quum nullum aliud ſit factum auxilium ab his, quæ præceſſerunt, nihil ſumitur, quod impedire ſit aptum: nec in poſtremis à ſequentibus aliquid capi poteſt, quum nihil poſtrema ſequatur: nec omnia quæ ſeſe in particulari occaſione opponunt, eadem in vniuerſali poſſunt: ſed ſolum quæ vniuerſum, longiúſque quoddã tempus occupant: vt enim pars parti, ſic totum toti repugnet, oportet. At verò ſi ex his occaſio ſumitur, quur eſt, quòd Galenus vniuerſalẽ occaſionem ſcribi poſſe: particularem verò minimè tradit: ſcribi autem poſſe intelligit ille ſcopos quoſdã literis mandari, ex quibus ſingula ducuntur, quẽadmodum locos affectos, & cauſas deſcribi dicimus, quoniam ſcopi quidam ponuntur, ex quibus cauſæ, & loci affecti notitia petitur. Etenim ſcopos vt in vniuerſali, ſic in particulari occaſione inuenimus, tradidimúſque. Porrò ſi intelligamus nullo modo ſcribi poſſe, quæ oſtendant particularem occaſionem, fallimur, ſiquidẽ vniuerſales illius ſcopi explicantur, & docentur, ſed ad minima vſque inueſtigari nequeunt, vt vniuerſalis occaſionis ſcopi: facile enim eſt in illis id quod remediũ, & victũ poſtulat, notare, & quod repugnat, illorúmque differentias vſque ad minimas proſequi, nõ ita in particulari occaſione euenit. Nam quum à proprietatibus hominũ, & præcedentibus, ſequentibúſq; affectibus, & remediis ſumatur, propria autẽ hæc ſint vnicuique, & infinitæ proindè hominum proprietates, variétque præterea numerus præteritorũ, tum futurorum remediorũ, & affectuũ

in ſin

in ſingulis,non mirum ſi hæc literis tradi nequeunt, ſiqui-
dem quæ peculiaria,& propria ſunt vnicuiq; vt incerto nu-
mero,ſic arte nulla cõpræhendi poſſunt. Quare optimè Ga-
lenus non niſi ab exercitatis medicis huiuſmodi occaſionẽ
cognoſci ſcribit,nimirum quòd ex particularibus multis
petatur in quibus non ratio,ſed experientia verſatur.

Quæ locum in corpore idoneum ad agendũ monſtrent.

CAP. XVII.

QVAE locum indicent in corpore,cui adhiben-
da ſunt præſidia,in paucis docet Galenus:idq;
non ea arte,quam res ipſa poſtulat. Nam vel ea
ſolum tradit, quæ impediunt nos eum locũ oc-
cupare,quem ipſa indicantia requirunt,vel nul-
lo poſito principio huic,aut alteri corporis parti præſidia
admouenda eſſe iubet. Explicat profectò quæ impediunt in
dicantia,quum paſsim in Methodo medendi ſcribit conne
xionem partium,ſitum,conformationẽ, locum docere,per
quem vacuare humores noxios oporteat, vſum verò actio-
néſque earundẽ locum declarare,cui præſidia ſint applican-
da. Vt enim hæc ſecundum naturam ſunt, & ſui conſerua-
tionem tantummodo monſtrãt,ſic locum remediis aptum
non indicant:nullo verò poſito principio ſuadet fluxiones
nunc ad diſtantiſsimas nunc ad propinquiſsimas, alias in
ignobiles partes,vel ad eas,vnde moueri cœperunt humo-
res ducendas eſſe. Cui quidem ſimile eſt,quum ventriculo,
& ſtomacho affecto,anteriori ventris parti ſub pectore,he-
pati dextris,lieni ſiniſtris præcordij admouenda eſſe reme-
dia. Poſtulant enim hæc omnia ſua indicantia,quorum be-
ficio nos non temere,ſed ante ſingulis præſidiis,quibus vel
ad ſanitatem tuendam,vel ea,quæ præter naturam ſunt pro
fliganda accommodatum locum inueniamus:id quod nun-
quam illis prætermiſsis intelligemus. Quamobrem admo
nemur ex poſitis principiis locum indicari ab indicantis lo
co. Nam vbi illud fuerit,quod indicat,illic propriè auxilia
ſunt adhibenda,toti nempe corpori,ſi totum exigat:parti,ſi
pars:extrinſecus,ſi externa ſit : intrinſecus,ſi interna pars,
quæ opẽ flagitet: Sic profectò vniuerſũ corpus alimus,quia
omnes partes ſui nutritionem deſiderant : omnes altera-
mus,quoniam omnes ſibi propria alteratione opus habent:
vbi

vbi verò collectus eſt aliqua in parte humor, qui eam diſtendit, aut alio modo offendit, ei ſtudemus prodeſſe affecto loco remedia adhibentes: atque id quidem perpetuum in omnibus eſſe inuenietur. Verum vt in aliis: ſic etiam in hoc ſcopo non deſunt, quæ ſæpius prohibeant nos aſſequi, quod indicantia ſuggerunt: vbi enim noxij humores, qui vacuari debent, fortè in ventriculo continentur, indicant per eam partem vacuationem eſſe moliendam, eſſétque accommodatiſsimus locus, quoniam propinquiſsimus, qui aperto abdomine humori viam præberet. At quoniam id facere nõ licet, quin naturalem ſtructuram corrumpamus, quam conſeruare oportet, ita indicante naturali ſtatu, cogimur aliam viam inire, qua & id, quod eſt ſecũdum naturam ſeruemus, & noxiam materiam ab affecto loco educamus. Eodem pacto æſtuante ore ventriculi, poſtulantéque quod actu refrigeret, extrinſecus remedium prohibet omnino ei loco applicari, ſepti tranſuerſi ſitus: quod vt ſecundum naturam habet, ita non admittit ſibi adiungi, quod alteri parti affectæ eſt accommodatum. Impediunt ergo hæc nonnunquam ne ei loco, vbi ſunt indicãtia, prę ſidia accommodemus, at propterea non indicant. Ad eum verò locum inueniendum, qui indicantibus, quantum fieri licet, ſufficiat, & contraindicantia haudquaquam offendat conformatio, connexio, ſitus partium faciunt: nam quoniam non licet (vt hoc vno exemplo res in omnibus aliis pateſiat) noxios humores in ventriculo contentos per propinquiſsimam regionem expurgare, ſpectamus qualis ſit ventriculi figura, qualis ſitus, qualis connexio cum his partibus, quæ cum ore, ano, pudendíſque colligantur: per quas tandem, maiore quidem via, quàm humor ipſe exigat, ſed citra naturalis conſtitutionis diſſolutionem, & corruptionem, quod moleſtat trahatur. Quod ſanè eſt quærere non quid indicantia ſuadeant, ſed quid fieri poſsit, vbi adſunt, quæ fieri vetant, quæ ab indicantibus oſtenduntur.

Quæ indicent ordinem in agendo.

CAP. XVIII.

QVEMADMODVM vbi vnum ſolũ fieri debet, nullus eſt ordo, ita nec ſemper is reperitur, vbi plura ſunt præſtanda: nam ſi omnia ſimul obiri valeant vt nihil prius altero exiſtit, ita nec ordo adeſt vllus, veluti quũ corpus alteratione, vacuationéque opus habet, remediũ autem exhibemus, quod ſimul alteret, & vacuet. At vbi plura adſunt, quæ ſimul fieri nequeũt, vnum præcedere, reliqua verò ſubſequi oportet. Inter quę duplex quidem ordo reperitur, vnus quẽ accidentarium, & non verum: alium, quem eſſentialem, & verum vocare placet. Dico autem ordinem accidentarium, qui noſtro arbitrio, noſtráque voluntate inſtituitur, qui & varius eſt, & ob id arte comprehendi nequit. Nam quod nulla ratione, nulláque cogente neceſsitate, ſed ſolo arbitrio conſtat, nihil omnibus commune, nihilque perpetuũ habere poteſt. Licet enim vnicuique, vbi multis vulneribus onuſtum eſt corpus, ita tamen vt vnius cura aliis nihil proſit aut obſit, ab hoc, aut alio auſpicari, nullo interim id indicante, ſed ſola ſuadente medici, aut laborantis voluntate. Eſſentialem verò ordinem intelligo, qui à rerũ eſſentia, & natura ſumitur, ab eáque ſeiungi nequit. Vt enim in aliis rebus aliquid eſt ſuapte natura ſimplex, quod cõpoſita pręcedit, aliud cauſa, quod ad effectus: aliquid principium, quod ad ea, quæ ex principiis conſtant, ordinatur: aliud vniuerſale, quod in doctrinis particularia antecedere debet: ita in curatione, & omni alia medici functione, in qua plura ordine quodã ſeſe ſequentia reperiuntur: aliquid ſuapte natura aliis præferendum erit, docendúmque quid inter ea poni debeat, quod huiuſmodi prærogatiuam ſibi vendicet. Ac de hac quidem re agit Galenus tertio, & ſeptimo Methodi, quum de cõplicatis affectibus pertractat, & primo de Sanitate tuenda vbi docet à quonam alimento cibationem auſpicari oporteat, ab humidóne & molli, vel ſicco potius & ſolido: iubétque ea præponẽda, hæc verò ſubſequi debere, quæ maiorẽ coctionẽ requirunt. Eſt autẽ ſumma eorũ, quæ in Methodo tradũtur, hæc: ab eo eſſe inchoãdum quod magis vrget: deinde ab eo, quod efficientis cauſæ rationem obtinet: poſtremò perueniend

niendum ad ea,ſine quibus reliqua fieri nequeũt. Qua quidem in re non ſolũ mihi deficere videtur, quod eo curationis ordine omnia contraindicantia tollat:ſed etiã quòd per indicãtia,vt alios ſcopos,nunquam ordinem inueniat.Nam ſi quæ maximè vrgẽt:primò auferamus,deinde cauſas: quid erit,quod vnquam ordinem turbare queat:quũ tamen vt in aliis omnibus ſcopis,ſic in hoc iuſtum ſit ponere,quæ indicantibus reluctentur.Præterea ſi id quod vrget, ad ſequentia cauſæ rationem aliquo modo non habet,vim etiam peruertendi aliorum ordinem haudquaquam obtinebit:neque omnium primũ locum inter alia ſibi arrogare poterit,ſiquidem ab eo,quod magis vrget,auſpicamur, quòd aliter reliqua præſtare nequeamus:Habebit ergo rationem cauſæ ſine qua non id,quod vrget. Quare illud ab huiuſmodi cauſa, tanquam ſub ea contineri non poſſet,ſeiungere nequaquam oportebat. Nec verò perpetuò ab eo,quod magis vrget curationem inchoare nobis licet:ſed nonnunquam ab alio exordiri cogimur,ſine quo illi ſuccurrere nõ datur. Veluti ſi cui ex vaſe multa ſorde ſaniéque obtecto ſanguis profluat, vnde vires collabantur,admotis remediis ſanguinem comprimentibus diuiſum vas occludere nequimus, priuſquam ſaniem expurgauerimus,quæ locum affectum tegit:Sic etiam nõ ſemper licet poſt id,quod magis vrget,efficientem aliorũ cauſam ſummouere : ſed ab alio ſine quo efficiens cauſa auferri nequit,incipere neceſſarium eſt. Quod in febribus putridis apparet:in quibus obſtructiones,& putredinẽ, quæ illarum effectrices cauſæ ſtatuuntur,ſummouere nequaquã conceditur,priuſquam multitudinem,quæ in venis continetur,aut venæ ſectione,vel purgatione, aut alio denique vacuante præſidio minuerimus. Quur verò in nutritione humidiora præponenda ſint.per ratiocinationem,non per indicationem colligit : quum tamen rationalis ſecta quam profitemur admoneat,vt indicatione,non ratiocinatione vtamur,& vt reliquos ſcopos;ſic etiam ordinẽ per illam inueniamus. Poſtremò non ſolum tradenda ſunt, quæ ordinẽ nutrimentis,aut his,quæ præter naturam ſunt præſcribant: ſed quod imprimis omnibus eſt commune,quódque ordinẽ abſolutè medico indicat,docendum eſt. Cęterum exiſtimabit fortè quiſpiam id cuius cauſa primum ad agendum mouemur,primum locum ſibi vendicare : impedire verò quæ

prohibet ne ſtatim ad illud perueniamus. Medicos etenim vnum præcipue ſibi agendum proponere vt in ægrotis morbi ablationem, & in ſanis ſanitatis tutelam, reliqua vero causarum morbi remotionem, & ſalubrium conſeruationē non primò, nec per ſe, ſed quoniam non licet aliter morbū expellere. Quamobrem finem, aut quæ finis in actione rationem obtinent, primum locū ſibi quærere, contraindicare vero conſequutionis ordinem, qui docet ea præponi, ſine quibus finem conſequi non liceat. Verum non ita res habere mihi videtur. Non enim quid primum ſtatui debeat cogitatione, ſed actione, hoc loco à nobis quæritur. Nec ſemper vnū duntaxat, ſed etiam plura agenda, quæ æque præcipua ſint, nobis proponimus. Veluti quum plures vnam partem infeſtant morbi: quos omnes pari diligentia curare ſtudemus: inter quos tamen curationis ordo requiritur. Itaque præſtat ſuadente poſito principio, dicere ordinem agendi à rerum ordine, quæ actionem poſtulant, & operam noſtram indicari. Ita autē res ordinari vt id præcedere debeat, quod ſequentia efficere poteſt. Id quod commune in omni re eſſe videtur. Nam fruſtra ſymptomata remouere conamur, niſi prius ablatis morbis, qui ea pariunt, & hos temere abigere aggrediemur, prius nō remotis eos efficientibus cauſis. Eodem modo ſanitatem nemo commode tueri poterit, qui imprimis illius cauſas, quibus conſtat, ſeruare non contendat. At hunc indicantium ordinem, qui ab efficientibus cauſis exorditur, contraindicātia nonnunquam turbant. Etenim febris, quæ vehementius inſurgit, ſæpe cogit, vt à refrigerantibus auſpicemur: deinde ad ea perueniamus, quę obſtructiones adimūt. Eodem pacto vbi vires ob debilitatem labūtur, antequam aduerſus morborū cauſas, ipsóſque morbos pugnare valeamus, cogimur alimentum exhibere, & corpus roborare. Quinetiam ſordem ab intemperato vlcere prius detergere cogimur, quàm intemperiem emendare. quæ efficit ne caro gignatur, qua vlcus repleri, & cicatrice tegi debet. Verum vt variè complicari poſſunt inter ſe affectus: nec eadem in omnibus ſunt, nec idem numerus eorum, qui ordinem indicantium corrumpere ſunt apta, ſic etiam certa arte complecti contraindicantium numerus, & ordo nequit: id tamen omnibus commune ſtatui poteſt, quòd vniuerſa cōtraindicantia cauſæ rationē obtineant, ſine qua reliqua nequeunt

queunt obiri. Nam quum efficiente cauſa poſtpoſita ab effectibus, aut ab eo, quod maximè vrget. aut à materia, quæ in corpore continetur, aut ab excrementis, quæ affectis partibus adhærent. aut ab alio quocunque incipimus: id facimus q; ſine illis obire non liceat, quæ ipſa indicantia ſuggerunt.

De contraindicantibus.

CAP. XIX.

De contraindicantibus, & contraindicationibus operæpretium eſt nunc agere: eo enim inuento, quod ab indicantibus requiritur ſuccedit ſtatim, vt circunſpiciamus ſi quid ſit, quod illud fieri prohibeat. Nam ſæpe morboſus ſtatus certa poſtulat remedia, quæ corporis vires nō admittũt, & hæ quum validiores extiterint indicant ad ſui conſeruationem vberiore opus eſſe nutrimento, quod morbus reſpuit, qui vel nihil prorſus ex nouo alimento ali corpus permittit, aut certè omnem nutriendi rationem moderatur. Sic ſanè in omni alio vitæ præſidio, vbi adſunt quæ repugnant, ſi ſolis indicantibus contempta contraindicantium vi ſeruire voluerimus, aut hominem occidemus, aut in maximum vitæ diſcrimen ſæpe trahemus. Quæ profectò nemo rectè moderari poterit, & quid repugnantibus rebus faciendum ſit, perſpicere, qui pari diligentia contraindicantia vt indicãtia non expendet. Ac quoniam antea ſparſim, & obiter, quũ de indicantibus ageremus pauca de illis attigimus: quantũ ſcilicet ad indicantium vim, & naturã perſpiciendam ea cõferebant: quę quidẽ nec à ſuis principiis ſunt ducta, nec ſufficere poſſunt his, qui arte, & methodo ſingula perdiſcere ſtudent, ideo res ipſa poſtulat, vt ſeiunctam, & integram de cõtraindicantibus primum, poſtea de aliis, quorum ſuperius mentionem fecimus, tractationem inſtituamus. Dicuntur porrò contraindicantia vniuerſa generali quadam definitione, quę indicantibus quocunq; modo refragantur: inter quæ nonnulla re vera id faciunt, & propriè ob id contraindicantia nuncupanda cenſemus, qualia ſunt, quæ actionem vnam indicant, quæ ei repugnat, quam indicantia monſtrant: alia verò quæ ſolius ferè nominis communitate contraindicantia appellari debent, quæ ſcilicet nihil agendum docent, cõtrarium indicantibus, ſed quòd ſolum prohibeant ea fieri,

quæ ab indicantibus requiruntur. Etenim ſtatus, qui ſecundum naturam eſt ſui conſeruationem indicat, quæ propriè repugnat mutationi, quam is qui præter naturam eſt, oſtendit, ſuntque hæc ſibi mutuò re vera contraindicantia. At ſitus partis, figura, connexio, craſsitudini naturæque præſidiorum ſeſe nonnunquam opponunt, non quod ea, quæ ab illis indicantur, qualitatem velint ab indicantibus diuerſam, ſed quod certam admittant, aliam verò minimè: quippe ad ſitum partis conſeruandum, craſsities aut tenuitas eorum, quæ foris admouentur, nihil faciunt, nec quæ naturalē ſitum partiũ tuentur, vni potius, quàm alteri qualitati repugnant, prohibent tamen partes, quæ in profundo corporis ſunt conſtitutæ, ne craſſa eò facile perueniant, quum tenuia nullo negotio admittant. Sint ergo verè contraindicantia, quæ aliquid oſtendunt, quod contrarium eſt ei, quod ab indicante monſtratur, quæ vt poſtea docebimus in duplici ſunt differentia, quippe quum quædam per ſe, alia per accidens indicantibus repugnent, impropriè verò contraindicantia cenſenda ſunt, quæ quocunque modo impediunt fieri quæ indicantia ipſa poſtulant, nec tamen aliquid contrarium indicant ei, quod ab alio oſtenditur: ſumit vtroque modo Galenus contraindicantia. Nam quum decimo tertio Methodi contraindicantia ea vocari cenſet, quæ nos in contrariũ trahunt contrariúmque indicant, vt quum vires vacuationi contraindicare dicit propriè contraindicantia ſumit, impropriè autem, quum ſitum partis vacuationis locum indicare, pro eo quod eſt impedire tradit, veruntamen id probare nõ poſſunt, quòd quum diuerſa ſit natura, & conditio contraindicantium, omnia pariter miſceat, nec vſquam quæ, & quot ſint illorum genera & differentiæ, oſtendat.

Quæ ſint, & à quibus ſumantur contraindicantia.

CAP. XX.

SVNT porrò cõtraindicantia eadem re, & genere cum indicantibus: nam vel ſecundum naturam, vel naturæ contraria, aut neutra ſunt omnia, quæ contraindicant, quemadmodũ & indicantia ipſa: & quædam ſunt cauſæ compoſitionis, alia compoſitio ipſa, alia verò compoſitionis effe-

ctus:

ctus:etenim id,quod ſecundum naturam eſt,& quod præter naturam,& neutrum indicat,& contraindicat,ſed nunc indicantis,nunc verò contraindicantis nomē aſſumit. Nā quod in aliqua re peragēda primū ex illis cōſideratur,ex quo propoſitum elici debet, cuiuſq; ratione ad agēdum impellimur illud indicantis nomen aſſumit : id verò quod poſtea expenditur,tanquam id,quod indicatis repugnat prohibétque ne aſſequamur quod propoſitum eſt, contraindicans cenſetur: ac ne longius abeas,conſeruationis indicator eſt,vt oſtendimus,ſtatus ſecundum naturam , contraindicator verò , qui præter naturam exiſtit:is verò contra mutationem indicat, cui contraindicat id, quod eſt ſecundum naturam . At quæ impropriè contraindicantia dicta ſunt eſſe,non ſolum ab his,quæ ad nos pertinent,ſúntque vel ſecundum naturā, vel his contraria,aut media,ſed etiam ab aliis ducuntur,cuiuſmodi ſunt pater,dominus,cognati,amici,quę vt Galenus in libro de optima ſecta ſcribit,nonnunquam prohibent,ne ea auxilia adhibeamus,quæ ipſi affectus exigunt. Præterea huius generis eſſe videntur,quæ præceſſerunt, aut ſequuntur auxilia,quæ accelerari,aut tardari ,quod poſtulatur ab indicantibus,ſuadent.

Quid vnicuique generatim contraindicet.

CAP. XXI.

GALENVS ferè ſolū de ea contraindicatione, quæ eſt inter vires,& morbum agit:at ars poſtulat, vt non tantum de ea tractemus,ſed etiā quid generaliter peculiaritérue indicantibus ſeſe opponat expendamus.Nō enim vires omnibus remediis,quæ morbis debentur, refragantur, & alia ſunt inter ea,quæ ſecundum naturam exiſtūt quæ etiam id faciunt:quemadmodum ſanè quę ſunt pręter naturā aliis repugnant quàm viribus. Quamobrem nemo vnquam intelliget quàm rectè agere poſsit, niſi perſpectum habuerit,quæ,& quot ſint,quæ aliorum indicationes impedire valent.Igitur contraindicant eadem genera eiſdem generibus,& diuerſa genera diuerſis generibus: nam naturalis ſtatus ei , quod à naturali indicatur, ſæpe ſeſe opponit, & is,qui pręter naturā eſt , ei refragatur , quod ab

illo, qui præter naturã exiſtit, oſtenditur, & quæ ſecundum naturam ſunt, iis, quæ præter naturã: & contra hæc iis, quæ ſunt ſecundum naturam, reluctantur. Etenim partiũ ſuapte natura humidiorum temperies humidis eſſe opus ad ſui cõſeruationem indicat, quibus repugnant ſicca, quæ ſiccantia requirũt: febris refrigerãtia, illius cauſa, vt craſſus humor, & frigus, qui obſtructionem committit, calefacientia deſiderat. Morbus illiúſque cauſa venæ ſectionem ſæpe poſtulant, at vires refragantur: ſic illæ cibo opus eſſe indicãt quẽ morbus impedit: Veruntamen inter hæc (quod dicere hoc loco oportunum eſſe ducimus) quædam per ſe, alia per accidens contra indicare videatur. Quod enim ſecundũ naturam eſt, generatim per ſe ei contraindicat, quod indicatur ab eo, quod eſt ſecundum naturam, & cõtra hæc illis per ſe repugnant: quæ verò eiuſdem generis ſunt, vel præter naturam, aut ſecundum naturam, non niſi per accidens ſe mutuò repellunt. Accidit enim vt febris ab his exaſperetur, quæ illius cauſam tollunt, aut contra noceãt febri, quæ cauſę proſunt, id quod patet: quandoquidẽ ſæpe eodem præſidio nullo repugnante, iuuantur: quemadmodum quum vena ſecta profluit ſanguis, quo & febris cauſa, & ipſa etiam febris ſimul mitigãtur: id quod nunquam his cõtingit, quæ propriè contraindicant. Nunquam enim quæ conſeruationem indicant, ab his iuuantur, quæ mutandi vim habent. Poſtulat etiam docendi ratio, vt quemadmodũ vnum indicare vnum probauimuus, ita vnum ſtatuamus, quod vni propriè contraindicet, vt ſtatim quid vnicuique per ſe repugnet, intelligere valeamus, quum incerta ſit eorũ natura, nec arte compræhendi poſsit, quid ſingulis ſeſe opponat. Nunc vero de his, quæ potius impediunt, quàm vt aliquo modo contraindicantia vocari debeant paucis agendum eſſe cenſeo. Quæ quoniam non ſolum ab his, quæ in nobis ſunt ſecundũ, aut præter naturam, aut inter hæc media, ſed etiam ab his, quæ in aliis ſunt poſita, nec per eaſdem differentias ſingulis repugnant, ideo certa arte, & docendi ratione cõpræhendi nequeunt: nam (vt antea diximus) ſitus, connexus, cõformatio, durities, mollities, & reliqua huiuſmodi, quę in ſingulis partibus reperiri ſolent, medicamentorũ tranſitum impediũt, nec non nutritionem probè obiri vetant. Veluti quum craſſa alimenta per anguſtos corporis meatus ad extremas partes

tes permeare haudquaquam valent, quæ quidē impedimēta ab his ducuntur, quæ in nobis ſunt poſita: at voluntas parentum, cognatorum, adſtantiū prohibent nōnunquā ne ægrotis ſanguinem demamus, aut purgationē, vel alia remedia, aut victum neceſſarium adhibeamus, cuius generis ea quoque videntur eſſe, quæ ducuntur ab his, quæ prius ſunt acta, vel poſtea peragenda: nam vbi affectus venæ ſectionē poſtulat, ſi forte paulo antea per alios affectus ſanguinē detraxerimus, eum rurſus haudquaquam mittimus. Quòd ſi vel inedia ferenda ſit, aut aliquid aliud iniungendum, quod vim habeat exhauriendi corpus, id impedit ne alias vacuationes tentemus: & denique quæ præceſſerunt, & ſequi debēt, ſiue remedia, ſiue alimenta, ſiue animi affectus, vel omnino prohibere poſſunt vſum aliorū, aut certè in aliud tempus reiicere: ac (vt diximus) non ſolum hæc impedimenta ſeſe opponunt eadem licentia remediis, & victui, ſed etiam nulla differentia ſumpta, qualitatem, quātitatem, & vniuerſos alios rerum ſcopos peruertere poſſunt. Nam ægri proprietates, & animus, parentúmq; voluntates, nunc genus remedij aut victus, nunc qualitatem vel quantitatem cōuenientem pari ratione exhiberi recuſant, non quemadmodum in vere contraindicantibus vſu venit: quorum quantitas, quantitati, & reliqui omnes ſcopi ſingulis indicantium ſcopi refragātur. Quapropter non mirum ſi hæc inter impedimēta, & haudquaquam inter contraindicantia poſuimus, & horū aliquā, illorum verò nullam artem eſſe putemus.

Quæ ſingulis contraindicent.
CAP. XXII.

VT autem inter indicantia non ſolum quærebamus, quæ generatim indicare poſſent, ſed etiam quid vnumquodque oſtenderet: ſic poſtea quàm docuimus, quæ, & quot ſint generatim contraindicantia, operæpretium eſſe duco nunc arte aliqua complecti, quæ ſigillatim ſingulis repugnent. Sic enim tractatio perfectior euadet, & in omni officio habebimus quod bene agere doceat. Itaque poſtulat natura rei, vt contraindicantiū genera, & differentiæ, generibus, & differētiis indicantiū reluctentur. Vnde ei, quod mutanddū eſſe iudicat, repugnabit, quod cōſeruationē petit, &

conttrà hæc indicantibus reſiſtent, quæ mutationẽ ſuadent, certæ verò mutationi obſtabit, quod certã conſeruationem oſtendit. Non enim omnia, quæ ſecundũ naturã ſunt, omnibus ſeſe opponunt, quæ præter naturam exiſtunt: quẽadmodum nec omnia, quæ præter naturam eſſe ponuntur, obſunt his, quæ in nobis ſunt ſecundum naturã, ſed certa certis obſtant. Nam alterantibus remediis nec vires, nec aliud quicquam, quod familiare, & naturale ſit, prætér quam naturalis temperies reſiſtit, quæ quidem ſui cõſeruationem per ſimiles qualitates, non autẽ mutationem per diſsimiles deſiderat. Quapropter optimè Galenus in methodo medendi ſcribit vnam quamque partem, vel etiam principẽ remedia alterantia admittere, qualia ipſe affectus requirit. Vacuantibus non ſitus partis, non figura, non magnitudo, non numerus, nec vires ipſæ propriè cõtraindicant, quum ſitus, figura, magnitudo, & numerus nihil indicent vacuationi contrarium: vires autem non ſolis vacuantibus ſeſe opponant, ſed omnibus actionem quamcunque indicantibus à qua labefactari poſſunt: veluti vrentibus, ſecantibus, dolorem inferentibus, nec primo, nec per ſe, ſed ſecundario, & per accidens illis repugnant. Verum naturalis humorum, ſpirituũ, & eorũ denique quæ vacuantur, mediocritas, naturaliſque conſtitutio, quæ ſui conſeruationem amat, vacuantibus, quę eã minuũt, contraindicant, ad horum autem immoderatã vacuationẽ virium ſequitur diſſolutio: quæ etiam ab immoderata prouenit repletione. Quare non minus replentibus, quàm vacuantibus vires ſeſe opponũt: idque ea ratione, quòd earum infirmitas, & robur ea ſequantur, quæ eorũ ſunt authores. Nam quoniam ſupra modum auctis, aut exhauſtis vel corruptis humoribus, & ſpiritibus, ex quibus vires maximè conſiſtunt, ſequitur vt ipſæ vires labantur: Ideo eas inter cõtraindicantia vacuationem reponere ſolemus: quum tamen re vera ſolum repugnet mediocritas, & naturalis ſtatus eorũ, quæ vacuantur, aut augentur. Sic profectò conformationẽ, magnitudinem, numerum, cõpoſitionẽ, & vnionem partium ſeruantibus aduerſantur, quæ vim habent ea vitiãdi, & his, quæ corrumpunt, obſtant, quæ eorum conſeruationem poſtulant. Eodem pacto coctioni nutrimenti, morboſæ cauſæ alteratio repugnat. Hac enim ratione vigentibus morbis, ſubtrahendum eſſe alimẽtum dicimus, quod huius mutatio

probib

prohibeat, morborũ cauſas vinci, conficique. Subitæ, iucundæ, & tutæ actioni conſeruanti, quæ ſunt ſecundũ naturam aduerſantur, quæ præter naturam vrgent, & cõtrarias actiones requirunt. Nam vbi ſyderatio, corruptióque mẽbrũ aliquod obſedit, abſcindi partem corruptam iubet: id quod vires ipſæ, quæ ſui conſeruationem expoſcunt, non libenter admittunt, nimirum quòd huiuſmodi atrocia remedia illarum robur diſſoluant. Indicat morbus, qui vehemẽter affligit, ſubito, generoſóque remedio ſuccurrẽdum eſſe. At quæ ſecundum naturam ſunt, quum poſtulant ſubitam, contrariámque actionem, vel omnino prohibent, vel certe differri, moderarique, quod ab illo indicatur, cogunt. Veluti ſi vires ex inedia laberentur, & vehemens febris hominem infeſtaret, quæ venæ ſectionem indicaret, hoc contempto, reſtaurationi virium imprimis ſtudemus. At ne ſingula proſequamur, quæ peculiarem tractationẽ requirunt, ſatis ex his tanquam ex quibuſdam exemplis conſtare puto, vt genera generibus, ſic differentias contraindicantium, ſingulis indicantium differentiis opponi. Nam quemadmodum ei, quod indicat nihil agẽdum eſſe, refragatur id, quod fieri aliquid admonet, & cõſeruatio mutationi, & victus remedio, ſic profecto huic actioni illa contraria actio, huic conſeruationi hæc mutatio, huic remedio certus victus cõtraindicat: ac nõ ſolum quidem in his primis ſcopis, ſed etiam in aliis vniuerſis, principij huius vis inuiolata perſiſtit. Etenim quantitati, qualitati, modo, tempori, loco, ordini eorũ, quæ ad conſeruationem indicantur, repugnant remediorũ quantitas, qualitas, & reliqui ſcopi, qui prædictis reſpondent. Qua quidem ratione vbi corporis naturalis ſtatus indicat plurimo opus eſſe nutrimento, aut nihil, aut certè parum, impediẽte magnitudine eius, quod eſt præter naturam, ægrotis exhibemus, illúdque vel frigidum, aut calidum, aut alio modo pro morboſi affectus natura intẽperatũ, quod alioqui fortè temperatiſsimũ naturalis ſtatus ad ſui tutelã, abſente morbo, exigere ſolet: Quinetiam quanto frequentius morbus inuadit, & minora habet interualla, tanto rarius, ægrotãtes alimus. & quo tempore ille vehementior eſt, parciorem, & leuiorem: vberiorem verò, & ſolidiorẽ cibum præbemus, quando minus infeſtat. Adhæc quod tẽpore adeſt morbus, vel expectantur exacerbationes, inediam imperamus, etſi

naturalis ſtatus eo tempore fortè alimentum appetat. Idem reſtaurationem primũ ali mando poſtularet, quum anteuer tit, qui vrget morboſus affectus, qui ſua remedia anteferri, victum autem poſtponi cogit. Intemperies præter naturã, quæ partem aliquam occupauit, loco affecto adhibendũ eſſe remedium indicat, at membra ſecundum naturã affecta laboranti vicina, quæ locum proprium, ſéque tueri volunt, vetant ſæpe ne id faciamus, quod morboſę diſpoſitionis locus deſiderat. Quo pacto laborante ore vẽtriculi calido affectu, exigentéque frigida præſidia, quæ ad cartilaginem enſiformem adhibeantur, repugnante diaphragmatis ſitu, quod ab huiuſmodi remediis offenditur, paulo infra ſecedimus, vt vtrique conſulamus, ei inquam quod eſt morboſum, & alteri, quod eſt ſecundum naturam affectum. Quæ omnia declarant ſingulos indicantium ſcopos ſuos habere contraindicantes ex cõtrario genere ſumptos. Nunc verò de his agendum eſt, quæ vnicuique per accidens contraindicant. Quæ quoniam ab his ducuntur, quæ ſunt eiuſdẽ generis, in quo aliquid reperitur, quod cauſæ: aliud, quod conſtitutionis, aliud effectus rationem habet, cõtingit vt vnũ vni, & vnum pluribus, & hæc vni, & mutuò ſibi omnia reluctentur. Nam morborũ cauſæ morbis, & ſymptomatis, & hæc illis, & cauſæ cauſis, & morbi morbis, & ſymptomata ſymptomotis pari cõtentione ſæpe ſibi obſunt. Etenim humor, qui ex bile, & pituita mixtus morbũ parit, quatenus pituitoſus eſt, calefacienta poſtulat, quibus remediis contraindicat bilis, quæ refrigerantia deſiderat. Febris frigidis eſſe opus indicat, aqua verò inter cutem cum febre cõiuncta calefacientia ſibi dari ſuadet, ſitis humectantia exigit, exſiccantia autem alui profluuium, quod cũ ſiti affligit. Obſtructioni ex craſsis humoribus excitatæ calefacientia, & externuantia debentur, quibus repugnat febris, quæ refrigerãtia indicat. Sopor, qui hominem cũ febre premit, calorifica adhiberi iubet: at hæc ipſa febris reſpuit. Atque etiam in his genera generibus, & differẽtiæ differentiis cõtraindicãt. Vt enim febris nõ admittit calefacientia, quæ fortè indicantur ab eius cauſa, ſic quum vehementior ea eſt, quantitati remediorum calefacientium magis repugnat: & quum vehementius confertímque affligit, cogit paulatim obiri, quod cauſa ſuapte natura nonnunquam confertim fieri poſtularet. Eadem

Eadem & ſymptomata, quæ hominem maximè vrgent, ordinem peruertunt, cogúntque remedia, quæ cauſis debētur, poſtponi: Eadem ratione ſi anteuertant, aut tardent febriū acceſsiones, cogunt nos eo tempore, quo cauſis ſeruiendum erat, aduerſus morbū ipſum pugnare. Quinetiā fluxiones, quæ ad inflammatam partē influunt, prohibent ne loco inflammatione tentato digerentia remedia imponamus, & crudi, viſcidique humores, qui in ventriculo, primíſq; venis abundant, nō permittunt extrinſecus adhiberi, quæ vel trahant humores in venas alias, aut digerāt, vel alio modo conſumant, adhibito calore, noxiā materiā, in habitu corporis contentā, & demum in omnibus ſcopis cōtraindicatio hæc apparet, maximè verò in his, quæ præter naturam exiſtunt. Nam in illis quæ ſunt ſecundū naturā, minor eſt repugnantia, quandoquidē, & verū vero conſonat, ſic quæ ſecundum naturam ponuntur, ab eiſdem ferè iuuantur, & læduntur. Quod enim humorum mediocritatē ſeruat, temperiē quoque corporis, & partium ſingularum cōformationē, magnitudinem, coniunctionem, & vniuerſi ſtructurā tuetur. Cæterum etſi ea, quæ impediunt aliquid fieri (vt antea diximus) certa arte cōpræhēdi nequeunt, nec inuenire licet, quid vnicuique ſcopo poſsit eſſe obſtaculo: tamen differētiam quandam in illis agnoſco. Nam quædā omnibus poſſunt eſſe cōmunia: quædam verò quibuſdā duntaxat propria fiunt impedimenta: etenim voluntas ægri, & adſtantium nō minus remediorū, quàm victus vſum impediunt. Situs partis nutritionē perinde vt vacuationē non offendit: facilè ſiquidem vacuantur quæ iuxta inteſtina, aut corporis ſuperficiem ſunt collocatæ partes, difficilius quæ ab illis locis recedūt, quū tamen pari facilitate omnes nutriantur: Quædā præterea certis ſcopis magis, quàm aliis reſiſtunt. Nā alterātia remedia facilius omnes admittunt, quā vacuantia, & purgationē non adeo verentur medicinæ ignari, vt venę ſectionem: magna autē auxilia omnes ſuſpecta habemus, mitiora nullo negotio concedimus: ſed ne in hac generali noſtra tractatione, quæ in ſingulis euariant, & artis cōpræhenſionē fugiūt, velle docere videamur, hæc prætermittemus vnicuique in ſingulis ſcopis, & officiis facilè excogitanda. Nam ſemotis quæ extrinſecus impedire poſſunt, relinquetur ſola corporis conditio, & ſtructura quæ id faciant.

De

De vi contraindicantium, & quatenus vnicuique, vbi repugnantia adſunt, tribuendum ſit.

CAP. XXIII.

HABENDAM eſſe contraindicantium rationem in omni officio, & ſcopo, vbi aliquid reperitur, quod indicantibus repugnet: omnibus notũ eſſe puto, & paulo antea id eſt à nobis oſtenſum: verum ne plus ſingulis concedamus, quam par ſit, aut minus quàm oportet, contraindicantium omnium vis imprimis à nobis docẽda eſt. Hinc enim poſtea facilè patebit, quantum vnicuique ſit tribuendum, & qua ratione omnia officia exercere poterimus. Itaque vis contraindicantium non æqualis in omnibus adeſt. Quædã enim ita ſeſe opponunt indicantibus, vt prorſus impediant fieri, quod ab illis ſuggeritur: alia verò non omnino prohibere valent, ſed ſolum moderari, quod indicatur. Prohibẽt ſane omnino (vt generatim dicam) quæ ſecundum naturam ſunt ea fieri, quæ indicantur ab his, quæ præter naturã exiſtunt: quippe vires nonnunquam omnem vacuationem refugiunt, quam morboſa diſpoſitio requirit: moderantur autem vbi illæ nec prorſus validæ ſunt, vt omnem perferant, nec ita proſtratæ, vt quamcunque vacuationem reſpuant: morbus autẽ nullus tantus eſt, qui omnino impediat obiri, quod infirmæ facultates corporis exigunt: id quod apparet, quum in febribus ardentiſsimis, viriũ infirmitati vini potione, calidorúmq; vſu ſæpius cõſulamus. Quin & vrgẽte acceſsione morborũ, vbi vires ex defectu periclitãtur, laborantes nõnunquam nutrimus, nequeunte præſente morbo impedire, quod ea, quæ ſecundum naturam ſunt, indicant. Quapropter meritò iis primas in contraindicando cõcedimus: ſecũdas verò ei, quod in omni ſtatu plurimũ excedit. Hac enim ratione vbi morbus vehementiſsimus eſt, cogimur remedia, quæ illius cauſam tollũt, intermittere, vt illi ſoli proſpiciamus, & cõtra ſi cauſarum vis præualet, contra eam acriter pugnamus. Veluti quũ per magnas obſtructiones in febribus remedia quærimus magnã ad ſecandũ, extenuandum, & denique aperiendum vim obtinẽtia: Pari ratione in naturali ſtatu, vbi imtemperies labitur conſtante ſtructura, aut laborãt vires, aliis leuiter affectis, ei, quod plu

rimum excedit,ſuccurrimus: nimirum quòd illud maiorem contraindicandi vim,quàm alia habeat: vnde optima ratione præcipuam vim in contraindicando his,quæ ſecundum naturam ſunt: deinde illis,quæ in vnoquoque ſtatu plurimum excedunt à mediocritate,concedi diximus. Verũ etſi quædam ex contraindicantibus maiorem aliis vim ſunt ſortita,omnibus tamen quædam facultas data eſt repugnandi, quæ haudquaquã contemnenda eſt ab eo,qui artem docere inſtituat. Quamobrem illud nunc ſequitur explicandum, quantum vnicuique ex contraindicantibus ſit tribuendũ,an omnia ſcilicet iis,quæ maximã vim habent: an verò etiam non contemnenda,quæ minore virtute ſunt donata: idq; eo potiſsimum à nobis expendendum eſſe iudico,quòd Galenus dum hæc nunc diligentius nunc verò negligentius explicat,relinquat in quo dubitare poſsimus. Etenim libro ſeptimo Methodi,& alibi ſæpius cenſet vbi cõtraindicantia adſunt,omnibus eſſe ſuccurrendum: ſed magis ei,quod plus vrget,aliis interim non cõtemptis: quod perpetuo meo quidem iudicio faciendum non eſt. Nam aliquando vni ſoli ſeruiendum,& prorſus contemnenda reliqua: veluti quum viribus proſtratis,reiectis vniuerſis remediis,quæ morbis,illorúmque cauſis competunt,nutritioni,refectioníque incumbimus: id quod etiam ille teſtatur nono Methodi: vbi docet indicationem,quæ à viribus ſumitur,tantam vim nonnunquam obtinere,vt reliquas omnes aboleat,& omnem medici curã ad ſe trahat. Igitur res videtur hoc pacto diſtinguenda,quòd ſcilicet ea,quæ contraindicant,viribus,& numero ſint nonnunquam paria,& æqualia,aut quædam alia excedant,& maiorem vim habeant. Ac in illis quidem licet aliquando pro cuiuſque ratione omnibus proſpicere: In his verò nonnulla contemnere cogimur,vt aliis prorſus incumbamus: id quod vel ob dignitatem eius,quod cõtraindicat,vel ob magnitudinem,& vehementiam,aut quòd ordo agendi ita requirat,potiſsimum accidit. Nam vt in exemplo prædicto permaneamus,proſtratas vires corporis,cõtemptis aliis omnibus,aliquando reficere reſtitueréque nitimur: vbi verò morbi cauſa,vel morbus ipſe,aut ſymptoma admodũ excedit,contra id,quod vehemẽter exuperat,omnino pugnamus: quo modo dolores ſoporiferis remediis,quę morbos, illorúmque cauſas exaſperant,rebellioréſque reddunt,leni

re ſæ

re ſæpe contendimus. Sordem ab vlceribus primo & ſolùm auferimus ita cogente rerum ordine, qui interim quum id obitur, nec cauitatem repleri, nec aliud quicquam, quod vlcus poſtulet, fieri patitur. At vbi æqualia ſunt, quæ inter ſe pugnant, omnibus pari prouidentia ſuccurrendum eſſe ratio dictat. Verum in hoc illud maxime ſpectandum eſſe puto, vt diligenter expendamus, an re vera æqualia ſint indicantia contraindicantibus, vel inæqualia reperiantur. Nam in hoc non parui errores contingere poſſunt, & ſuſpectus mihi locus eſſe videtur, qui apud Galenum libro octauo Methodi habetur, vbi præſente febre ob aliorum contraindicantium vim putat ille aliquando eò perueniendũ, vt ægrotis temperata exhibeamus: ſi quidem vrgẽtibus morbis vel minimis eam indicationem, quæ ab illis ſumitur, perpetuò alias excedere putauerim. Nam quomodo alioqui febris extinguetur, niſi frigida adhibeantur? Sed hæc aliis, qui maiore otio abundant, conſideranda relinquo: Nos vero quod præcipuum eſt in hac re, quonam modo ſcilicet æqualitatẽ, & inæqualitatem contraindicantium oporteat metiri, tra demus. Itaq; vbi plura ſunt, quæ inter ſe pugnant, quæ dignitate, & magnitudine præcellunt aliis, quæ numero vincunt, maioris virtutis ſunt cenſenda: Quod ſi dignitate, & magnitudine ſunt paria, quæ numero excedunt, tanquã maioris momẽti ſunt aliis præferẽda. Ac optime quidem hæc ſciet diſtinguere quando indicantibus, vel contraindicantibus ſolis ſit attendendum, aut vtriſque, & quatenus ſingulis ſit tribuendum, qui naturam, numerũ, magnitudinẽ, & dignitatem indicantium, & contraindicantium omniũ nouerit: Quæ quidem partim ars ipſa docet, partim verò ſola prudentia, & ingenij perſpicacitate cognoſci poſſunt. Id quod etiam à Galeno noſtro libro octauo Methodi medendi memoriæ proditum eſt. Nam ars ipſa admonet maiorẽ eſſe dignitatem indicationis, quæ à viribus ſumitur: quàm illarum, quas præbent morbus, & alia, quæ præter naturam contingere ſolẽt. Docet & eadem maiorem eſſe illius facultatem, quæ ab his ducitur, quæ quidem plurimum in ſuo genere excedunt. At numerum certum contraindicantium in omnibus nunquam ſtatuere poterit: nimirum quod in ſingulis ferè hæc euarient, quæ ſibi mutuò repugnare valent.

De coindicantibus, & correpugnantibus.

CAP. XXIIII.

CONFVNDI multis modis coindicantium, & correpugnantium appellationem & naturam à Galeno vnicuique petere puto, qui illius libros omnino negligenter nõ euoluerit. Nam ſæpe indicantium nomine coindicantia, & contraindicantia, vt antea ſæpe admonuimus, cõplectitur. Præterea ſub coindicantium appellatione indicantia, contraindicantia, & correpugnantia compræhendit, vt videre eſt libro decimotertio Methodi, vbi vires, naturam, ætatem, anni tempus, regionem, cõſuetudinem, coindicare curationem meminit. Etenim morbus curationẽ indicat facultas, & natura victum, curationem verò contraindicant. Aetas verò, anni tempus, regio, cõſuetudo quum ad cognitionem indicantium aſſumuntur, coindicantia cenſentur: correpugnantia autem euadunt, quando ſigna fiunt repugnantium, ſiue contraindicantium. Atqui propriè ea coindicare (vt id quoque antea notauimus) dici debẽt, quæ nõ primo, nec per ſe, ſed per accidens interuentu ſcilicet indicantis ſuas præbent indicationes: Eodem modo correpugnantia vocamus, quæ per accidens beneficio inquam contraindicantis his, quæ fieri debent repugnant. Nam etſi rarò coindicantis, & nunquam correpugnantis nomine vtitur Galenus, nec ſatis docet, quonam modo velit coindicantia propriè ab indicantibus & repugnãtibus differre, tamẽ ex eo quòd inter indicantia ponat quædam, quæ reuera aliquid non poſtulant, ſed ſigna aliorum fiunt: veluti quum nono Methodi conſuetudinem atque ætatem intercedente morbo curationis rationem indicare ſcribit: ideo hæc, quæ per accidens indicant, aut impropriè, vel alio quocunque modo velis, à verè indicantibus diſcrepare agnoſcuntur, coindicantium appellatione complectimur. Quòd ſi hæc recipimus, cogimur & correpugnantia ponere, quæ perinde ſe habent ad contraindicantia, vt coindicantia ipſa ad indicantia. Nec eo quidem moueri nos oportet, quòd Galenus illorum mentionem non fecerit, quandoquidem omnes veritatis ſtudioſi, non tantũ quid alij tradant, ſed quid potiſsimum res ipſa poſtulet, ſpectare debent.

De veris ergo coindicantibus,& correpugnātibus, his quæ impropriè ita dicuntur, vocabulorum abuſu prætermiſsis, eadem tractatione agemus, quoniam eandem habent, vt diximus, correpugnantia, ad cōtraindicantia rationem, quam coindicantia cum ſuis indicantibus ſeruant.

Quæ, & quot ſint coindicantia, & correpugnantia, à quibuſque ſumantur.

CAP. XXV.

SI Galenum legamus, multa & propemodū infinita inueniemus recenſuri, quæ coindicare, & correpugnare poſsint, veluti ætatē, ſexum, vitæ conditionem, anni tempus, cœli ſtatum, regionem, cōſuetudinem, colorem corporis, animi mores, & quæ eiuſdem ſunt virtutis, atque id quidem meritò. Nam ſi coindicantia, & correpugnantia ſigna ſunt indicantium, & contraindicantium, neceſſe profectò eſt tot genera, & differentias eorum eſſe, quot ſunt inter diſcrepantia, quæ aliorū indicantia eſſe poſſunt, de qua re nō eſt, quòd hic prolixius agamus, vtpote quā abunde in eo opere, quod conſcripſimus de Signis, pertractauimus. Eſſe autem correpugnantia, & coindicantia eadem re: ratione autem differre, vt ipſa indicantia, & contraindicantia, omnibus conſtare puto. Quæ enim coindicant remediū, correpugnant victui, & contrà, quæ commoſtrant victum, correluctantur remedio, veluti ætas docet quomodo ſint affectæ vires, quæ nutritionem præſcribunt. Eadem quum vires declarat ſubeſſe infirmas, quæ remedia vehementiora ferre nequeunt, correpugnare huiuſmodi præſidiis creditur.

Quid vnumquodque coindicet, & correpugnet.

CAP. XXVI.

SI coindicantia, & correpugnantia ſigna ſunt indicantium, & contraindicantium, neceſſe profectò eſt rerum genera, coindicare genera, & differentias ipſas differentias, ſic genera generibus correpugnare, & differentias differentiis. Præterea quædam propriè, alia impropriè: quędam rurſus per ſe, alia per accidens correpugnare, & coindicare: quæ ſcilicet oſtendunt quæ propriè vel impropriè, per

per ſe,vel per accidens indicant,vel contraindicant,& denique ſingula ſingulis reſpondere oportet. Etenim ex coindicantibus quędã ſunt,quæ ſimpliciter id q̃d indicat,oſtẽdũt, quę videlicet illorum ſunt ſigna , & ſimpliciter ſumuntur, quædã quæ illius genera,& differentias,vt quãtitatem,qualitatẽ,modũ,præſentiam,locũ, & ordinem cum aliis patefaciant. Nam ſi fortè (vt vno exemplo res pateat) corporis vires oſtẽdunt actiones ipſæ,quę ab illis proficiſcuntur,actionum quantitas,qualitas,modus,virium quantitatem,qualitatem,& modum oſtendent. Eadem eſt & in contraindicantibus ratio:ſiquidem victu eſt opus,& adſunt,quæ nunciant præſentem eſſe corporis ſtatum præter naturam, qui cõtraindicet,vbi de quantitate victus agitur,cogimúrque expendere quantum repugnet id , quod præter naturam exiſtit, adferuntur correpugnantia,quę ſua quantitate patefaciunt, quantum ſit id,quod à naturali ſtatu recedit : ſed ne ſingula proſequamur,idem ſtatuatur in his,quæ indicantia vel contraindicantia alios ſcopos monſtrãt. Ex quo quidem patet, quæ poſita ſunt principia miro quodam artificio non ſolum cum rebus ipſis, ſed etiam illa inter ſe conſentire , & ſingula ſingulis reſpondere.

De vi coindicantium, & correpugnantium.

CAP. XXVII.

REPERITVR quoque coindicantibus , & correpugnantibus varia quædam vis , & natura. Etenim quædam inter illa cognoſcuntur eſſe,quæ nunquam:alia verò , quæ aliquando indicare,& contraindicare poſsint:nam ſexus, ætas,nunquam indicant,aut contraindicant , ſed qualis ſit corporis ſtatus perpetuò oſtendunt: at temperies corporis ſui conſeruationem indicat,& alia coindicat,ſiquidem quales,quantæque ſint corporis vires teſtatur,quæ poſtea nutrimentum præſcribunt:veluti quum ex calido & humido tẽperamento colligimus plurimo cibo opus eſſe , propterea quòd huiuſmodi temperies vires ad concoquendum validas oſtendit,& ob id victum coindicare putatur , ſic morbi cauſa qualis quantúſque ſit ipſe morbus aperit coindicátque ob id qualitatem,quantitatémque remediorum quæ morbis debentur:interim tamen illa etiam peculiare ſuum re-

medium inſinuat: temperies ſecundum naturam contraindicat remediis, à quibus vitiatur: Correpugnat verò his, quę vires labefactant, nec deeſſe quidem poſſunt, quæ ſolū propriè contraindicantia: alia verò quæ etiam impedimenta, & ipſa impedientia monſtrent: veluti nonnulla alia ſunt, quæ ſolum teſtari valent, quæ ſui conſeruationem indicant: nonnulla verò quæ ea tantum monſtrent, quæ ſui ablationem expoſtulant, quæ ſcilicet vim habent illud duntaxat monſtrandi, quod eſt vel ſecundum naturam, vel illi cōtrarium: ſunt quæ diuerſa coindicandi vim habeant, ſed diuerſis rationibus, ſicut aër ambiens, qui quale ſit corporis naturale temperamentum, qualis, quantúſque morbus indicio eſt, & propterea victum, & remedium, illorúmque qualitatem, & quantitatem coindicare dicitur. Nec vero illud ignorandū eſt, inter coindicantia, & correpugnantia, quædam primo loco, alia ſecundo, alia etiam tertio coindicare, & correpugnare: etenim temperamentum primò coindicat nutrimentum, quia primò vires oſtendit illius indicatrices. Sexus, cōſuetudo ſecundo loco id faciunt interuentu ipſius temperamenti: regio verò tertio loco idem facit, ſiquidem primò aëris temperiem, hæc corporis, quæ rurſus vires declarat. Illis præterea maiorem vim tribuere debemus, quæ indicantia, & contraindicantia oſtendunt maioris momenti, de quibus ſuperius egimus.

In quibus liceat vti indicationibus.

CAP. XXVIII.

SI à natura rei accepta & cognita indicatio ſumitur, neceſſe eſt, vt in illis tantummodo locū habeat, quorum natura, & vis certò percipi poteſt. Quod etiam Galenus in libro de Optima ſecta probat, & meritò quidem. Etenim febrē refrigerantia indicare dicimus, quod antea nouerimus illius naturam eſſe calidam, & nobis inimicam, quæ ſibi contraria, & ſui ablationem monſtret. Quamobrem (vt generatim dicam) in omni ſtatu quod iuuat, aut lædit per indicationes inueniri poteſt: nam cuiuſcunque generi fuerit, quod in corpore eſt ſecundum naturam, aut illi cōtrarium, aut medium inter hæc cognoſcitur. At in ſingulis generibus reperiuntur nonnulla, quorum peculiarem naturam, & facult

facultatem ignoramus,in quibus illud duntaxat per indicationes inuenimus quod genus illorum oſtendit, nempe vel ablatione,vel conſeruatione,vel remedio,vel victu opus eſſe. Proprium autem remedium proprium victum, proprios denique alios ſcopos non amplius per indicationes nobis inuenire datur,eo quòd propria natura , & ea quæ propriã materiam,& eiuſmodi ſcopos indicare debent, percipi nequeunt. Nam ſtuporem dentium ab acidis,& acerbis excitatum præter naturam eſſe agnoſcimus , vtpote qui actiones illorum obiri prohibeat:at quæ propria ſit ſtuporis natura, illiúſque vis ignoratur:propterea illud ſolum (vt alia, quæ præter naturam ſunt)ſui ablationem,& remedium indicat, genus autem,& naturam remedij minimè. Neque enim illius conditio indicare poteſt portulacam commodiſsimum fore auxilium,quemadmodum febris refrigerantia indicat, quoniam ſcilicet illius natura ignoratur febris autem cognoſcitur:ſiquidem quòd hæc calida ſit, & præter naturam affectio,omnes ſciunt,an verò calidus, vel frigidus , humidus vel ſiccus,vel alterius qualitatis affectus ſit ſtupor , nemo dicere poteſt:nam ſi calidus eſſet,quur frigida non proſunt? Si frigidus,iuuarent calida,ſi adſtrictus,vt ferè videntur oſtendere quæ eum pariunt adſtringentia omnia , quur laxantia potiusquàm ipſa portulaca,quæ adſtringendi quoque vim habet,huic malo haudquaquam medentur. Eadem eſt ratio de febribus peſtilentibus,& aliis morbis,qui in tota ſubſtantia ſunt poſiti,quibus non ſuccurrunt auxilia euidẽtibus qualitatibus prędita,ſed quæ occulta quadam natura,& vniuerſa(vt dicere ſolemus)ſubſtantia,qua ſui generis malis opitulantur,ſunt prædita. Quamobrem in his, in quibus indicatio locum non habet,ars noſtra duo alia excogitauit inſtrumenta , quorum beneficio , perceptione ejus, quod iuuat, aut lædit, mortalium incommodis opem ferre poſſemus,obſeruationem, inquam & analogiſmum de quibus pauca ſubiiciemus.

Quid obſeruatio, quid analogiſmus, & in quibus illis vtamur

CAP. XXIX.

OBSERVATIO, ſiue experientia definitur à Galeno in libro de Sectis, memoria eius, quod ſæpius, & eodem modo viſum eſt: analogiſmus verò in libro de Optima ſecta ab eodẽ dicitur eſſe comparatio, & perceptio cauſarũ iuuantium per ſimilitudines: eo namque (inquit) vtentes à ſimilibus ad ſimilia tranſimus, quaſi nihil aliud ſit apud medicos analogiſmus, quàm quod vocant philoſophi argumentum à ſimili. Porrò obſeruatione in omnibus vtuntur empirici, rationales verò medici in iis duntaxat, quorum natura, & cauſæ ignorantur: quæ tamen quoniam eodem modo euenire nouerunt, quæ iuuant obſernatione longa ab illis ſunt comprehenſa: quo modo vſu, & experientia portulacã dentium ſtupori mederi omnibus eſt compertum, & antidota opitulari venenis, nulla docente ratione, ſed ipſo duntaxat vſu nouimus: qua tamen in re illud animaduertendum eſt, quid vnicuique prodeſſe conſueuerit: Sic enim Emperici ipſi, à quibus hæc medendi ratio potiſsimum excolitur, nõ ſolum diuerſos morbos, ſed corporum temperies, habitum, hominum proprietates, anni tempora, cœli varium ſtatum, ſexum, conſuetudinem, & denique propriam cuiuſque naturam, & ea, quæ illam immutare poſſunt, ſpectanda eſſe iubent, vt in eiſdem caſibus quantum licet; eadem experiamur auxilia, quũ alioqui non reſpondeat experientia. Non enim ſi terra Lemnia, vel Armenica febre peſtilente correptos fortè iuuit, aut lactuca ardentibus febribus profuit, putare propterea debemus eadem omnibus eo modo febricitantibus profutura, quum eadem remedia in eiſdem morbis, vbi eadem patitur natura, non autem vbi plurimum differunt affecta corpora, prodeſſe conſueuerint. Cæterum ſi natura affectus, & cauſa ignoratur, nihilque ſit experientia cognitũ, quod conferre poſsit, analogiſmo quod iuuat, percipitur. Nam ſi quis (vt Galeni exemplo vtar) à ſerpente Hęmorrho vocato demorſus fuerit, inde verò ſanguis largius profluat: nos propriam cauſam, quare illud fiat, neſcientes, neque experientia inſtructi, quibus remediis laboranti ſit ſuccurrendum,

dum,ad auxilia confugimus,quæ ad ſanguinis ob inciſionẽ profluuia facere didicimus,ſimilitudine affectus admoniti. Sic profectò quum hac noſtra ætate graſſari cœpiſſet morbus Gallicus,cuius naturam,& vim ob rei nouitatem ignorabamus,nec propria præſidia adhuc comperta eſſent tutiſſimum duximus ea experiri quæ morbis ex humorum corruptione abortis , quibus hic ſimillimus eſſet, prodeſſe antea nouimus:quod genus auxilij non alia ratione , quàm ex ſimilitudine aliorum affectuũ ſiue analogiſmo inuenimus. Hæc habui quæ de inſtrumentis,quibus ad agendum; ac ſingulos ſcopos conſequendos vtuntur rationales medici ſtudioſis traderem. Quæ diligenter excolenda ſunt,& in vſum ducenda , ſi modo in arte medica excellere velimus , & Galenum imitari,qui in his explicandis non in quæſtiunculis,& nugis fingendis non paruam librorum ſuorum partẽ conſumit. Quantum verò ſit à nobis in hac re elaboratum, facilè omnes intelligent,qui rei difficultatem ante oculos ponent,& expendent,quàm pauca,& ea quàm variè de illa antiqui ſcriptores memoriæ prodiderint, quique experti aliquando ſunt,quantum ſit difficile principia tractandarum rerum inuenire,eáque certo,continentéque filo ad finem vſque perducere:ac denique omnia ita explicare , vt non ſolũ quædam principia eſſe cognoſcantur,alia verò ab illis ducta videantur,ſed etiam omnia inter ſe veritatis vinculo connectere,vt ea,quę falſo irrepſerunt conuulſa,& repudiata,alia verò validiſsimis,quantum res patitur,rationibus comprobata appareant. Quid verò tanto labore in hoc negotio prę ſtiterimus,aliis iudicandũ relinquo . Ego certè ex hoc, & vniuerſo opere me plurimum conſequutum putabo, ſi noſtras cogitationes , noſtrámque induſtriam ſtudioſis non omnino diſplicuiſſe cognouero:exiſtiméntque illi nos non contendendi gratia, à Galeno, quem amo & veneror,cuiuſque ingenium admiror,ſed veritatis inueniendæ cauſa, cui ad illius, & antiquorum omnium imitationem perpetuò, quantum in me fuit , ſtudui , diſſentire ſolere . Abſurdum enim & ferè etiam iniquum ſemper putaui eſſe paucos conſtituere Græcos homines,qui omnia melius , quàm alij omnes nouiſſent,& ea litteris mandaſſent , mihique iamdudum perſuaſi multis non defuiſſe par cum illis ingenium, ſed iam multis ſeculis omnibus defuiſſe diſcendi,docendiq;

rationem,nimirum quum temere omnia ab illis inuēta , & optimè explicata crediderimus , adeo vt nihil vnquam melius,quàm illi aliorum omnium induſtria inueniri poſſet. Qua quidē in re falli poſſum:neque enim is ſum , qui mihi plura arrogare velim,quàm aliis concedam, ſed interim nemo id vitio nobis vertere debet,ſi antiquorum licētia quos imitandos eſſe tantopere contendimus , quod mihi verum perſuadeo,quódque aliorum omnium libris excuſis in arte noſtra adhuc deſiderari , aut certè non ſatis explicatū arbitror,tradere inſtitui,& hoc opere ſcribere ſum aggreſſus. Quòd ſi id ab illis impetrauero, dabo poſthac ſedulo operam tum his, quæ nunc in magnis occupationibus, & negotiis ædo,expolitis in maiore otio, tum aliis operibus,quæ iamdudum ſcribere vel ſum aggreſſus,vel auſpicari cogito , eorum ſtudiis , quantum mihi licebit , conſulam , & meipſum in honeſto labore exerceam.

*

FINIS.

BIBLIOTECA

INDEX VERBORVM ET SENTENTIARVM, QVAE IN hoc opere adnotanda eſſe duximus: in quo tamen peculiariter eſt obſeruatum, vt non tam verba, quàm ſententia authoris exprimeretur: vt quæ fortè difficiliora eſſent, ex ipſo indice lucidiora euaderent.

***

Abſceſſus ne, an excretio expectãda ſit, quæ indicẽt. pag. 534
Abſceſſu, an coctione morbus finiri debeat. 536
Abſceſſus circa aures vel in inferioribus partibus inſtare quæ oſtendant. 546
Acceſsio morborũ quid. 321
Acceſsio inæqualis Galeno quid. 85
Acceſsio inæqualis vel producta quomodo intelligatur. 321
Acceſsio ſimplex, confuſa, compoſita quid. 328
Acceſsiones morborum continuorum quomodo fiant. 188
Acceſsionum repetitionis cauſas difficile eſt inuenire. 185
& quot de hac re opiniões. 186
Acceſsionum ſola expultrix facultas non eſt cauſa. 188
Acceſsionũ repetitionis cauſas, qui ad aſtra referunt, & eas ponunt in occulta humorũ proprietate errant. 185
Acceſsiones in quibus morbis ſolum fiant. 184
Acceſsionum repetitionis vnica propinqua cauſa, & quæ tum quæ remotiores. 188
Acceſsiones in continuis febribus, & intermittentibus à quibus fiant. 189
Acceſsionũ repetitiones quur ſæpius contingant. 189
Acceſsiones febrĩũ quur iiſdem temporibus nõ cõtingãt. 190
Acceſsiões à pituita factæ quur quotidiè, ex bile tertio, ex atra quarto quoque die inuadant. ibid.
Acceſsiones in febribus quur non niſi ab humoribus putrefactis, in aliis verò morbis ſine putredine accidant. ibid.
Acceſsionum anticipationis, & tardationis cauſæ. 192
Acceſsionũ p ſtata tpa repetitionis certa cauſa reddi neqt. 190

Acceſsiones quæ aliæ certo, & firmo, aliæ incerto repetant tempore. 191
Acceſsionum ordo in diebus, & horis à quibus cauſis corrumpatur. 192
Acceſsionum ordinis, & inordinationis cauſæ ad quod genus redigantur. 192. 193
Acceſsiones morborũ quo modo oſtendant longos aut breues fore morbos. 510
Acceſsionis magnitudo in quo ſpectetur. ibid.
Actio abolita quæ dicatur. 220
Actio aucta quas ſub ſe actiones complectatur. 227
Actio aucta ſub deprauata contineri nequit. 224
Actio deprauata quot vitia ſub ſe contineat. 226
Actio debilis, quæ & quot vitia ſub ſe contineat. 220
Actio difficilis ſub quo genere actionum contineatur. 228
Actio imbecilla quæ dicatur. 220
Actio in morbi definitione nulla ratione ponitur 7
Actio intempeſtiua ad quæ genera redigi debeat. 228
Actio læſa, & illius differentiæ quid oſtendere poſsint. 385
Actionis diminutæ vitia quæ, & quot ponenda. 227
Actionis vitia quot, & quæ inueſtigandi ratio. 222
Actionem deprauatam cũ aliis confundit Galenus, nec definit. 221
Actionis vitium peculiare principibus actionibus. 223
Actionis vitiatæ quot genera ſtatuenda. 226
Actiones in ſenibus, & infantibus nonnullæ imbecilliores quàm ægrotantibus. 12
Actiones quæ oſtendant ſanitatem, vel morbum. ibid.
Actiones euidẽter læſæ quo modo intelligantur. ibid.
Actionum ſimilarium illarum forma, non ſolum temperies cauſa. 14
Actiones ſimilarium quæ, & quot. 21. 43
Actiones quaſdam lædi ob ſecũdas & tertias qualitates. 31
Actionum ſimilarium cauſa ex Galeno quæ ſtatuenda. 42
Actionis leſæ genera quot ſint, nec inſignes medici nouerunt. 220
Actionis læſæ genera Gal. inter ſe confundit. ibid.
Actiones partium ab aliis lædi quàm à morbo. 7
Actionis ſimilaris partis læſionem non ſequi neceſſario ad ſolutã vnionem inſtrumentariæ. 43
Actionum vitia quædam nunc ad vnum genus nũc ad aliud referri. 228
Actionem labefactarum cauſæ non omnes ad morbos referri queunt. 241
Actiones qualitatum, & operũ, quæ in corpore obeuntur authores. 243

Actio

Actionum omnium omnes cauſæ inueſtigātur, quæ & quot in ſingulis eſſe poſsint. 244
Actionis abolitę cauſę quæ. 247
Actiones partium nōnullas perdi aliis integris manentibus, & cauſæ quur ita fiant. 249
Actiones pluriū partiū ſimul, vel quarundam ſolum lædi quur contingat. ibid.
Actiones in eadem parte quur quædam lædantur, aliis illæſis non eſt facile inuenire, & Galeni de hac re opinio refellitur. 248
Actiones quur quędam penitus aboleantur, aliæ verò abolitæ reſtitui poſsint. 253
Actionis debilis & auctæ cauſæ. 254
Actiones priores poſteriorum cauſæ, & quomodo. 256
Actionis magnæ cauſæ. 257
vementis. 258
acutioris & exquiſitoris. 259
quæ debitum tēpus anteuertit. ibid
quæ continuo, vel per interualla præter naturam fit. 261
intempeſtiuæ. 262
quæ ſubito, & confertim fit. ibid. deprauatæ. 265
Actiones naturales, vitales, & animales quæ dicantur. 401
Actiones quomodo oſtendere poſsint quantum perdurauerit morbus qui infeſtat. 458
Actiones præter naturam quæ ſemper bonæ, quæ verò malæ. 476
Actiones vitiatæ non definiunt morbum. 6
Acutus dolor. 266
eius cauſæ. 285
Adauctus morbꝰ. vide morbus.
Admota quomodo intemperiē pariant. 139
Aequalis morbi cauſæ variæ quæ. 193
Aeſtiui morbi. vide morbus.
Aequalem, inæqualémque morbum quæ prodāt indicia. 429
Aetius damnatur quòd nihil de indicationibus ſcripſerit. 591
Aetius quędā ponit ſigna temere, quę voluulū oſtendant. 367
Affectus quid Galeno ſit. 1
Affectus per ſympathiā qui dici debeat. 86
Agendi vis ſubito vel tardè quibus inſit. 455
Alimenti diſtributio in quibus felicius obeatur. 402
Alterātia an doloris cauſæ ſint, per ſe. 277
Alui fluxus aliud in principio quàm vigore oſtendit. 356
Alui profluuium inſtare per criſes quę præmoneāt ſigna. 546
Amara nunquam acerba, vel acida fieri poſſe. 399
Amoris venerei æſtum temere ad intemperiem referri. 242
Analogiſmus quid: & in quibus eo vtamur. 660
ἀναςόμωσις cuius ſit vitium. 50
& à quibus fiat. 172
Angina quas mutationes ſubire poſsit. 525
Animi defectus qui facilè, vel

difficilè emendetur. 254
Animi mores qui dicantur. 402
Animi mores humorem indicare. 400
Animi perturbationes quos promptius afficiant. 139
Antecedens cauſa. vide cauſa.
Aut quorũ de ſenſoriis cur tam diſcrepans ſententia. 304
Apertio à quibus fiat. 162
Apoplexiæ cauſa ad quod genus cauſarum referatur. 265
Appetentia vehemens nõ idem ſemper ſignificat. 356
Aqua inter cutẽ quot, qualéſq; mutationes experiatur. 522
Aqua inter cutem per quas corporis partes liberari ſoleat. 543
Aquea non eſſe omnia ſpongioſa. 298
Ariſtotelis ratio qua ꝓbat quatuor eſſe cauſas non conuincit perfectum eum eſſe numerum, quem ponit. 98. 99
Ariſtoteles de quib⁹ cauſis agat in Phyſicis. 101
Ariſtoteles tractat eadẽ de cauſis in Phyſicis, vt Metaphyſicis & iiſdem verbis. ibid.
Ariſtotelem nõ excuſant in tractatione de cauſis quę ab aliis adferuntur. ibid.
Ariſtoteles cauſas omnes cõmunes omnibus ſcientiis & artibus nuſquã explicat. ibid.
Ariſtoteles omnes effectus in cauſas, quas ponit redigere non poteſt. ibid.
Ariſtoteles certa methodo cõplectitur omnes diuerſos efficientiũ cauſarũ modos. 103
Ariſtoteles cauſarum differentias certa methodo non comprehendit. 54
Ariſtoteles plurimas cauſarum differentias omittit. 52
Ariſtoteles eas differentias cauſarum numerat quibus minus poſtea vtitur. 107
Ariſtotelem nouiſſe quid docẽdi, & ſcribendi ratio poſtulet. 356
Ariſtoteles quibus inſtitutionẽ moralis Philoſophi compræhendat. 582. 583
Ariſtotelis principium, quo in ſenſorium ſubſtantia docenda vtitur. 301
Ariſtoteles principium ſuum, quo ſubſtantiam ſenſorium docet, violat. 301
Ariſtoteles ſãguinẽ, ſeuũ excremẽta quomodo nunc partes eſſe affirmet, nunc neget. 32
Ariſtotelem falſo putare aquã eſſe id quod ex vulnerato oculo profluit. 302
Ariſtoteles inſtrumẽti viſus nomine variè vtitur. ibid.
Ariſtotelis ſentẽtia de ſubſtãtia ſenſoriorũ examinatur. 300
Ariſtotelis & Galeni in ſubſtantia ſenſoriorum diſſenſio. 294
Ariſtoteles quod viſum aqueũ eſſe docet refellitur. 302
Ariſtoteles Platonem in viſus ſubſtantia non recte arguit. ibid.

Ars

Ars medica quę contemnat. 243
Aſperitas & læuitas nõ ſequuntur ſemper temperiem. 35
Aſperum quid. 164
Aſſumptorum nomine quæ, & quot compræhendamus. 122
Aſſumpta in quibus maiorem vim habeant ad intemperiem gignendam. 138
Aſſumpta quæ morbos in tota ſubſtantia gignunt. 157
quomodo vero alios morbos. vide propria cap.
Aſtrologia ex quo fonte ſignorum capit ſigna quũ futura in nobis prænunciat. 485
Aſtrologia quomodo doceat diem, & horam ſolutionis in morbis. 516
Atra bilis retenta quos morbos pariat. 158
Atra bilis quomodo æſtate gignatur. 178
Atra bilis. vide Bilis.
Attractio à quibus impediatur. 135
Attrahi quæ dicantur. 154
Attractionem nec ob fugam vacui, nec à calore, vel dolore fieri. 151
Attrahi omnia ob familiaritatem. ibidem
Attractio, & retentio, quibus validiores, aut infirmiores ſint. 402
ἀθρόως quæ agere dicantur. 273
Auditus an ſit aëreus. 298
Auditus inſtrumentum. ibid.
Auditui quæ vox iucunda. 307
Auditus etiam offenditur ab internis 309
Auerroes contra Galen. ſoluentia continuũ non eſſe cauſam doloris falſo aſſerit. 275
Auerroes male putat morbũ in ſolutione continui proprium eſſe ſimilaribus. 45
Augmẽti morbi breuitas, & longitudo vnde proueniat. 328
Auicenna errat in definitione cauſæ procatarcticæ. 93, 116
Auicennæ exẽplum in cauſa cõiuncta minime idoneum. 118
Auicenna quam doloris cauſam ponat. 275
Autumnales morbi qui. 428
& vide Morbus.
Auulſio quid, & ad partes quas pertinere dicatur à Galeno. 48
Anthoris ſcopus in ſcribendo quis. 2

B

Benigni morbi cauſæ. 214
Bilioſus morbus quis. vide Morbus.
Bilis meatus duo à quibus cauſis in aliquibus facti. 161
Bilis atra nõ omnis acerba, aut acida vt Galenus putat. 299
Bilis atra quæ acida. ibid.
Bilis quos morbos prænunciet. 487
Breuis morbus. vide Morbus.
Bulimiam ſub deprauata actione non contineri. 225

C

Cacochymia, & cacoëthia quid. 412
Cacochymiæ nomen variè vſurpat Galenus. ibidem

Calefaciẽtia quomodo calidos, & frigidos morbos pariãt. 128
Calidi morbi cauſas ſine methodo Galenus recenſet. 139
Calidi morbi cauſæ efficientes à quibus petendæ. 141
Calidos morbos quomodo frigida extrinſecus pariant. 142
Calidos morbos quomodo gignant adſtringentia extrinſecus ſine frigiditate. 141
Calidos morbos vulnerantia, et alia violentius irruentia quomodo committant. ibid.
Calidos morbos an appenſa partibus gignere poſsint. ibid.
Calidos morbos quomodo aſſumpta faciant. 142
Calidos morbos quomodo motus animi vel corporis excitent. 142
Calidi morbi quo pacto ab excretis, & retẽtis ꝓueniãt. ibi.
Calidi morbi qua ratione à fluxionibus naſcantur. 143
Calidi natiui ſiue ſpiritus non eadem conditio in omnibus partibus. 248
Calida confertim refrigerantibus adhibita cur dolorem excitent. 292
Calor natiuus quomodo dicatur vincere eum qui eſt præter naturam. 335
Calor quomodo humidos, & ſiccos concitet morbos. 35
Calor mitior & vehementior quomodo dolorem excitent. 278
Canicula quales portendat morbos. 304
Caro quæ in vlceratis partibus excreſcit ad magnitudinem refertur. 40
Caries quid. 50
Cauitatis nomine quid intelligendum in partibus. 161
Cauitates plures in partibus, à quibus, & quo modo fiãt. ibi.
Item pauciores ibid.
Et à quibus cauſis augeantur. ibid.
Cauitatum cõcidentia à quibus fiat. 163
Cauitatũ corporis morbos quæ generatim abigant. 523
Cauſarũ tractatio medicis qua ratione vtilis. 92
Cauſarum tractatio quur difficilis nobis ſit. ibidem.
Cauſarũ tractatio à medicis negligenter explicata. 93
Cauſarum vim à medico cognoſcendam eſſe. 126
Cauſarum vis temere à medicis & philoſophis antiquis prætermiſſa. ibid.
Cauſa quid, & quòd non rectè à Philoſophis definiatur. 94
Cauſę ex Ariſtotelis, & Philoſophorum opinione quot. ibi.
Cauſarum quas addit Ariſt. Gal. examen. 95
Cauſæ, quæ conſiderẽtur vt cauſæ: quæ verò vt ſigna. 114
Cauſæ quot ponendæ. 99
Cauſas quatuor eſſe quomodo probet Ariſtoteles. 96
Cauſarum numerum non probat perfectum eſſe Ariſtoteles eum

eum quem ponit. 97
Cauſarum numerus quantū excreſcere poſsit. 98
Cauſarum genera inuniuerſum octo,& quur tot ponenda. 99
Cauſarum differentias ſub quo nomine tractet Ariſtoteles. 106
Cauſarum differentias certo numero non comprahendi ab Ariſtotele. ibidem
Cauſarū differentias quas omittat Ariſtoteles. 106.107
Cauſarum differentiæ præcipue à quibus ſumantur 107
Cauſarum differentiæ à natura rei ductæ quæ. ibid.
Ab effectibus cauſarum. 108
Ab agendi modo. ibid.
Cauſa efficiens quæ ſub ſe contineat. 100
Cauſæ efficientis diuerſos modos omnes non eſt complexus Ariſt. 103
Cauſa efficiens quot modis dicatur. ibid.
Cauſa efficiens aliarum cauſarum interuentu efficiens dicitur. ibid.
Cauſa efficiens propriè quid dicatur. 104
Cauſas efficiētes ab eo quod faciunt denominationem ſumere. ibid.
Cauſæ efficientes quæ occaſiones dicantur. 105
Cauſam efficientem aliter definiri debere,quàm Ariſtoteles fecerit. 104
Cauſa efficiens quomodo ab inſtrumento diſtinguatur. 105
Cauſas efficientes in morbis quas quæremus. 115
Cauſæ efficientes quando plus poſsint ex eo,quod eſt per accidens,quàm quod per ſe efficere valent. 1.8
Cauſa materialis, ſiue materia quot modis dicatur. 102
Cauſa materialis quomodo ab Ariſtotele definiatur. 98
Cauſam formalē quomodo conſideret medicus. ibi.
Cauſam finalem qua ratione,& ſub quo nomine Medicus cōſideret. ibi.
Cauſam formalem in morbis quomodo ſpectemus. 113
Cauſa inſtrumentalis quid, & quotuplex. 105
Cauſam inſtrumentalem ſub efficiente cōtineri nō poſſe. 95
Cauſæ inſtrumentales cum ſubiecto in quibus coincidāt. 245
Cauſam ſine qua,& cum qua addendas cauſis,quas ponit Ariſtoteles. 98
Cauſam in quo non comprehendit Ariſtoteles ſub materiali, & neceſſario addendam. ibi.
Cauſa ſine qua nō,aut cum qua, quæ ſub ſe contineant cōmunia,& propria. 99
Cauſas ſine quibus particulares certo numero comprahendi non poſſe. ibid.
Cauſa ſine qua quo modo ab aliis generibꝰdiſtinguatur. 100
Cauſam inſtrumentalem materiam,& ſubiectū in morbis

conſiderari. 113
Cauſarum ſine quibus,& cũ quibus multiplex in morbis vſus. ibid.
Cauſa exemplaris in quibus locum habeat,& cuius generis ſit cauſa. 95
Cauſæ genus,quod voluntatem continet quod nam ſit. ibid.
Cauſas omnes ſingulis ſciẽtiis, & artibus communes tractare cuius ſit. ibid.
Cauſas quarum rerum quærat medicus. 109
Cauſa morbi quid ſit variè definit Galenus. 110
Cauſa morbi quid. 111
Cauſa morbos conſtituens quæ. ibid.
Cauſæ morborum quot modis illis conferant. ibid.
Cauſa morbi malè dicitur eſſe diſpoſitio. 4
Cauſa morbi non eſt in genere qualitatis,ſed ad aliquid.ibi.
Cauſæ morborum. vide quædã in dictione morbus.
Cauſarum morborum facultatẽ variam eſſe. ibid.
Cauſæ conſeruantes,& intẽdentes morbos quæ. 126
Cauſas agentes ob ſubiectã materiam & agendi modum diuerſarum vim aſſumere. 128
Cauſas à medico non ſciẽdi,ſed agendi gratia inquiri. 114
Cauſæ procatarcticæ,& præcedentes quomodo à Celſo appellentur. 115
Cauſę procatarcticę nomẽ variè ab antiquis vſurpatum. ibid.
Cauſa procatarctica quid propriè Galeno. 117
Cauſa antecedens quid. ibid.
Cauſa coniuncta male reiicitur à recentioribus medicis. 117
Cauſa continens,& immediata idem. ibid.
Cauſa continens variè tractatur à Galeno. 118
Cauſa coniuncta,& antecedens quo modo differant. 118
Cauſa in vnoquoque genere immediata cuiuſque rei vna.ibi.
Cauſas coniunctas qui aſsignare nequeãt,& qui poſsint.119
Cauſas coniunctas tum in morbis,tum aliis omnibus ex Galeni opinione & re vera ponẽdas eſſe. 119
Cauſæ coniunctæ maximus in medicina vſus. 120
Cauſarum quæ inter externas, & morbum ipſum inueniuntur non parem eſſe in omnibus numerum. ibid.
Cauſarũ certus ordo,& ſeries in ſingulis morbis tenẽdus. 120
Cauſa morbi quid indicet. vide indicatio.
Cauſæ morbi quæ dicantur. 121
Cauſas effectrices morborum omnibus communes eodem numero à Galeno ſemper non compræhendi. ibid.
Cauſarum quæ aliquid facere poſſunt in corpore quatuor genera. ibi.
Cauſas effectrices morborum ab eiſdem generibus perpetuò

tuò ducendas eſſe. 123
Cauſæ effectrices morborũ quę requirant vt morbos cõmittere valeant. 124
Cauſæ efficientes morbos quæ ſolo exceſſu, vel defectu eos pariant. 129
Cauſæ morborum tempore diuerſam vim capiunt. ibid.
Cauſarum vis in omni genere cauſarum quærenda. 126
Cauſas morborũ certo ordine inquirendas, & enumerandas eſſe. 129
Cauſas morborum Galenus & alij Medici non rectè enumerare ſolent. 130
Cauſarum omnia genera quando in morbis recenſenda, & quando vnius generis duntaxat mentio facienda. 131
Cauſarum enumeratio quando à ſummis generibus efficientium, vel à cauſa cum effectu ſit auſpicanda. 133
Cauſarum enumeratione quot modis peccent medici. ibid.
Cauſæ intemperaturæ. vide intemperaturas.
Cauſæ duplici vi præditæ quomodo ſimplicem affectum parere poſsint. 148
Cauſarum differentiarum morborum explicatio difficilis. 175
Cauſæ morbi acuti quales, & quæ ſint. 180
Cauſa ſalubris, Inſalubris, & neutra quid. 343
de Cauſis morborum quid dignoſcendum. ibid.
Cauſæ iuuantes, & lædentes & alia omnia cauſarum genera quomodo oſtendant humores abundare in corpore. 405
Cauſa morbi quę præceſsit quę & qualis fuerit, & quomodo cognoſci poſsit. 451
Cauſæ auctionis, & conſeruationis morborum quæ 111
Cauſæ ſalubres quæ. 112
Cauſam potiſsimum dici quum actu, eſt cauſa. ibid.
Cauſas omnes in morbis non eſſe tractandas. ibid.
Cauſæ finalis in morbis nullus vſus. ibid.
Cauſarũ tractatio omnibus artibus communis quæ deſideret præter illa, quæ Ariſtote. tradit. ibid.
Cauſæ doloris qui fit in ſingulis ſenſoriis, 294
Cauſæ voluptatis, quæ fit in ſingulis ſenſoriis. ibid.
Cerebri vitia variè ſolui, & permutari. 525
Cerebri affectus per quas partes terminari conſueuerint. 543
Cibum male concoctum ſymptoma eſſe, nec ſub vllo genere à Galen. traditorũ compræhendi. 213
Coctionis & cruditatis ſigna in quibus potiſsimum morbis illorum tempora oſtendant. 335

In Coctione excrementorũ quã do ex illis ſigna ſumimus quæ ſpectanda. 511
Cognata quid vocet Galenus. 289
Coindicans quid. 595
Coindicare quæ & quot poſsint in vniuerſum. 656
Coindicantiũ, & correpugnantium differentiæ. 357.& 358
Coindicare quid vnũquodque poſsit ſigillatim. ibid.
Coindicantium nomen quomodo vſurpet & confundat Galen. 655
Coindicare quæ proprie dici debeant. ibid.
Coindicãtis nomine Galenum raro vti: diſtinguenda tamẽ eſſe coindicãtia ab aliis. ibi.
Coindicantiũ vis & natura non eadem in omnibus, 657
Color corporis vitiatus quarũ partiũ oſtendat affectus. 386
Color niger minus quã ſol oculis nocet. 306
Colorem, definitione morbi à Galeno tradita, morbum dici poſſe. 6
Colores omnes intemperiem non ſequi. 19
Comitialis morbus qur citò gignatur,& ſoluatur. 206
Communis morbus. vide morbus.
Compoſitio in definitione morbi quo modo intelligenda. 11
Compoſitiones in corpore genere diſcrepantes quot. 16
Compoſitio ſimilariũ quo modo dicatur & inſtrumentariarum. ibid.
Compoſitio totius & inſtrumentorum genere eadem. ibidem.
Compoſitionis differentiæ à quib. ſumantur. 58
Compoſitionis morboſæ ratio in quo conſiſtat. ibid.
Compoſitus morbus. vide morbus.
Complicatus morbus. vide morbus.
Compreſsio à quibus fiat. 163
Concoctio rerum non ſequitur ſemper caloris vim. 19
Concoctio quos morbos finiat. 537
Concoctioni quis humor aptiſſimus. 198
Conformatio corporis quomodo oſtendat humores exuperantes. 402
Connexio partium quibus cauſis vitietur. 170
Conſeruationem quæ indicent. vide indicatio.
Conſeruatio quibus debeatur corporibus. 554
Conſeruationis duplex officium. 555
Cõſeruationi quæ,& quot ſubiiciantur. 559
Conſeruatio corporum per quę fiat,& varia de hac re Galeni opinio. 567
Conſeruationem à ſimilibus fieri quo modo intelligendum. 558
Conſeruationẽ fieri per ſimilia, &

& quomodo quæ cõſeruant: vt plurimum contraria ſint, & tamẽ ſimilia dicãtur. ibid.
Conſeruationem fieri per ſimilia quàm ineptè multi intelligant. 570
Cõſeruari corpora duobus modis intelligi à Galeno. ibid.
Conſeruationem per contraria in calidis,& frigidis:non autẽ perſimilia iubet fieri Galenus,& quur. 571
Conſeruãda quæ ſint in eodem ſtatu, quæ verò ad id, quod melius eſt mutanda ex Galeno. ibid.
Conſeruandam eſſe ſolam humidam temperiẽ, alias verò omnes ad eã reuocandas. 572
in Conſeruatione quæ ſola natura præſtet, quæ verò ars, & vtraque. 579
Conſtitutio ſecundum naturã, & præter naturam quid. 12
Conſtitutio naturalis à quibus cognoſcatur. ibid.
Conſuetudo in quibus vim habeat. 292
Conſuetudinem ſine periculo mutari poſſe. 575
Continui ſolutionem non eſſe morbum. 13.41
in Continui ſolutione nullus prouenit morbus communis ſimilaribus,& organicis.ibi.
Continuum ſoluere, & diuidere quę poſsint. 49
Continui ſolutionis varia nomina,& genera. ibid.
Continui ſolutionem qui interpretantur elementorum diuiſionem ridendi ſunt. 45
Continui ſolutionis cauſæ quæ & quot. 170
Continuum morbum quæ cauſæ committere poſsint. 182
Continui morbi à qua materia: & quo modo fiant. ibid.
Continuitatis morborum cauſa quomodo ſit diſpoſitio morboſa. 183
Continui morbi differẽtiæ. 184
Continuorum morborum qui non exacerbantur cauſæ quę. ibidem.
Continuorum morborum, qui eandem ſeruant, vel mutant magnitudinem,cauſa. ibid.
Continuarum febrium ex bile acceſsiones vnde fiant. 189
Cõtinui ex ſanguine quur ſemper ſint morbi. 190
Continuum à contiguo non diſtingui à Galeno ſcrupuloſe. 45
Continuus dolor. 287
Continui ſolutio ſola doloris cauſa. 276
Contraindicatio & contraindicans quid. 577
Contraindicantia nunquã oſtẽdere quid agendum. 617
Contraindicantium conſideratio quàm vtilis ſit. 643
Contraindicantium differentiæ. ibid.
Cõtraindicãs reuera quid. 644
Contraindicantium reuera quędam per ſe alia per accidens reperiri. ibid.

Contraindicãtia impropriè quę dicantur. ibidem.

Contraindicantium genera, & differentias à Galeno non eſſe diſtinctas. ibid.

Contraindicãtia eadem re eſſe, & genere cũ indicantibus, & à quibus ſumantur. 644

Contraindicantia ab indicantibus quomodo diſtingui poſſint. 645

Contraindicantia impropriè à quib. ſumantur. ibid.

Contraindicantia quæ tractentur, & omittantur à Galeno. ibidem.

Contraindicent quæ ſibi mutuo. 632

Contraindicare per ſe tum generatim tum ſpeciatim aliis quæ dicantur. 644

Contradicantia per accidẽs quę ſint ponenda. ibid.

Contraindicãtia impropriè certa arte comprehendi non poſſe. 631

Contraindicantia reuera indicantibus ſeſe opponere per oppoſitas differentias, & in ſingulis ſcopis. 632

Contraindicare quæ nam ſigillatim ſingulis poſsint. ibid.

Contraindicare non poſſe omnia quæ ſunt ſecundum naturam ſingulis, quæ præter naturam exiſtunt. ibid.

Contraindicare quæ poſsint alterantibus remediis. ibid.

Contraindicãtia vacuationi quę ſtatuenda. 648

Contraindicantia per accidens quo modo ſingulis repugnẽt oſtenditur. 650

Contraindicantia per accidens magis in his, quæ ſunt præter naturam, quàm in cõtrario ſtatu reperiri. 651

Contraindicantia impropriè quomodo ſingula ſingulis refragari poſsint. ibid.

Contraindicantium vis cognoſcenda, & notanda medico, & quur. 652

Contraindicantium vim nõ æqualem in omnibus reperiri. ibid.

Contraindicantia quænam poſſint omnino prohibere quod ab indicantibus ſuggeritur. ibidem.

Contraindicantia quæ maioris dignitatis, & virtutis conſtituenda. ibid.

Contraindicantibus ſingulis quantum tribuendum. 653

Contraindicantiũ natura, & vis quum expenditur, quid expectandum. 654

Contraindicantium æqualitas, & inæqualitas qua ratione cognoſci poſsit. ibid.

Cõtraindicãtia ſingulos ſcopos partim docentur in propriis capitibus de indicationibus.

Contundentia quæ dicãtur. 49

Contuſio quid. 50

Contuſiones qua ratione perimant 524

Contuſionis cauſæ, & quæ contundi poſsint. 171

Contuſionis ſpecierũ cauſę. 170
Contundens dolor. 282
eius cauſas tacet Gal. 286
Conualeſcentes cur non omnes in reditu ad ſtatum naturalẽ voluptate afficiũtur, & q. 290
Conualeſcentes quomodo cognoſcamus hoc vel illo morbo laboraſſe. 462
Conualeſcentium tractatio. vide reſtauratio.
Conuulſio quid, & quibus partibus tribuatur à Gal. 47. & 50
Conuulſio non recte vocatur omnis ſolutio continui neruorum. 47
Conuulſionem à ſiccitate non eſſe. 279
& quare decepti qui eam à ſiccitate fieri volunt. ibid.
Cordis inflammatio incurabilis. 523
Corporis ſtatum ſecundum, aut præter naturam quæ declarent. 389
Corpore conualeſcente quæ ſcire expediat ex preteritis. 450
Corpus quur perpetuò exſiccetur: etiam ſi humidis ſemper vtatur. 569
Corpori euenientium triplex genus. 8
Corporis effectus quis, & quot. ibidem.
Corporis habitum bifariam vſurpari à medicis. 70
Corpora morbis excipiendis exposita quæ. 124
Corporis correctionem omnẽ fieri per contraria. 576
Corporis noſtri triplex conditio. 613
Corporis præparationis nomine morborum generatione quid intelligendum. 124
Corpulentiam vniuerſi corporis eſſe. 413
Correpugnatio, & correpugnãs quid. 526
Correpugnantia & coindicantia quomodo differant. 656
Correpugnantia quur ponere cogamur. 655
Correpugnare in vniuerſum quæ poſsint. 656
Correpugnantium vis varia, & natura. 657
Correpugnantia quæ proprie dici debeant. 655
Correpugnare ſingulis quid vnumquodque valeat. 656
Correpugnantium alia per ſe, alia per accidens, & quæ talia. 658
Corruptio humorum quid. 412
Craſsities ſenſoriorum non eſt cauſa cur alia aliis magis dolorem ſentiant. 294. & 304
Criſim negligentius definit Galenus. 72
Criſis quid. 532. & 72
Criſim futuram in quibus morbis præſagire liceat. 71
Criſes in quibus morbis fiant. ibidem.
Criſes ex facultatibus naturæ ſolam expultricẽ efficere. 72
Criſis futuræ indicia confundit Galenus. 533
Criſim inſtantem quo pacto

dignoſcas. ibid.
Criſim forè per excretionem, vel abſceſſum quæ præmonſtrent. 534
Criſim ſalutarem fore quæ prænuncient: vel lethalem. 539
Criſis, quæ futura eſt fida, facilis & perfecta, prędictiones. 540
Criſis futuræ tempus quæ prodant. ibid.
Criſes fore ſymptomaticas, aut naturæ vi peragendas quæ teſtentur ſigna. 542
Curationem variari ob tempora morborum. 313
Curare quis vere dicatur. 560
Curationem per contraria fieri oſtenditur, & per quę contraria fiat. 576
Curare quæ poſsit ſola natura, quæ verò ars, & vtraque ſimul. 579
Curationem quæ indicent. vide indicatio.

D

Declinatio morbi quid. 320
Declinatio acceſsionis quid. ibidem.
Declinatione non priuari perpetuò morbos, qui per criſim ſoluuntur, vt Galenus putat. 321
Declinatio duplex in morbis. 325
Declinatio breuis in quib. morbis contingat. 329
Deiectionem, quæ conſuetum tempus anteuertũt cauſę. 259
Delirium in febribus & maniacis à quibus cauſis fiat. 266
Delirium quos affectus repræſentet. 361
Delirium quam materiam redundare in corpore monſtret. 400
Delirantes quur dolorem non ſentiam. 271
Deprauata, & corrupta actio idem. 221
Deprauatæ actionis cauſæ. 265
διάθεσις male dicitur eſſe ſtabilis alteratio à Gal. 4
διάθεσις quid Ariſtoteli. ibid.
διάλειμμα quid. 321
διάπλασις quid: & quot ſub ſe cõtineat. 37
διακοπὴ quid. 50
διαπήδησις quid, & illius cauſæ ex Galeno. 51
διαπήδησις à ſolutione continui excludi debet. ibid.
Diapedeſis ex vaſorum apertione fieri nequit vt Galenus putat. ibid.
Differentiæ morborum. vide morbus.
Dioſcorides quo errore laborauit in deſcribẽdis herbis. 372
Diſciplinæ vt methodo tradantur, quid requirant. ibid.
Diſpoſitionis nomine quę ſignificentur à Gal. 3
Diſpoſitiones cauſarum nomine vocare ſolet Galenus. 15
Diſtenſio. vide Tenſio.
Diuidere bene quã difficile. 57
Diuidendi ratio non ſatis explicata ab antiquis. ibid.
ex Diuiſionibus malis ſophiſmata ferè omnia naſcũtur, ibi
in Di.

in Diuiſionibus quur à ſummis generibus auſpicandum, & ad infimas ſpecies peruenien dum. 349
Diuellēdi quę vim habeant. 171
Docendi ratio quę optima cenſeatur à Platone. 27
Docēdi ratio quid poſtulet. 137
Dociles qui. 400
Dolorem non attrahere. 152
Dolorem ſub nullo genere ſymptomatum à Galeno poſitorum contineri. 214
Doloris ſignificata ex Gal. ibid.
Dolorem non ſignificare actū in quo dolemus. ibid.
Doloris definitionum examen. 217
Doloris definitionis vera inueſtigatio. 218
Dolor non eſt actio. 215
Dolor quid ſit. 269. & 281
Dolor corporis vt fiat, tria requiri. 270
Dolor vt corpus occupet prętер ſenſum non requiri etiam calidū vt nōnulli putāt. 271. 272
Dolor animi quomodo à ſuis obiectis oriatur. 280
Dolor animi in quibus facultatibus fiat. 270. & 273
Doloris differentiæ vnde ſumātur & earum nomina. 281
Doloris differentiarum cauſæ. 266
Dolorem diiudicans facultas tria requirit. 271
Dolor in vitali & animali facultate quomodo fiat, dubium eſt. 273
Doloris cauſas eruere difficile. 268
Doloris cauſa immediata quæ ſit. 270
Doloris cauſa ſine qua nō. ibid.
Dolorem non inferre ſiccantia & quur. 280. & 278
Dolor qui ſententia Gal à ſiccitate pueniт, nō leuis eſt. 280
Dolorē quæ inferre poſsint. 273
Doloris cauſa, qui fit in ſingulis ſenſoriis. 294
Et vera earū inueſtigatio. 305
Dolorem qui magis, minúſue ſentiant. 271. & 272
Dolor cur quandoque excitetur à remediis dolorem ſedantibus. 291
Dolor quomodo oſtēdat humores redūdare in corpore. 403
Dormientes nō ſentire, & quur id fiat. 251
Dormientes quur moueantur, & non ſentiant. 250
Durum omne à primis qualitatibus non prouenire. 18

E

Ἐγκοπὴ quid. 50
Ἕδρα quid. ibid.
Efficiens cauſa. Vide cauſa.
Educta ſiue eorum, quæ educuntur à corpore nomine quæ & quot contineantur. 126
ἐκχύμωσις quid, & huius cauſæ. 51. & 173
ἔνθλασις quid. 51
ἐπιδημία morbi. vide morbus.
ἐπιφαινόμενα. 236
Eroſio quid. 50
Eroſionis cauſæ, 171

Eryſipelata quas mutationes admittant. 523
ἀὐτονομ quid Græcis. 80
Exaſperãtiaque vim habeãt. 164
Excremẽta quibus de cauſis nõ expurgentur. 135
Excreta & retenta quomodo intemperiem & in quibus pariant. 138
quomodo frigidos morbos gignant. 142
item ſiccos. 146
Excrementa retenta quomodo morbos in tota ſubſtantia pariant. 158
Excrementum quid. 229
Excrementum quot modis præter naturã eſſe poſsit. 229. 230
Excremẽtum toto genere, ſiue tota ſubſtantia alienũ quomodo intelligatur. 230
Excrementa à quibus cauſis, & quomodo mutentur ſecundũ qualitatem, & quantitatem. 229. 310
Excrementa quomodo poſsint monſtrare tempora morborum. 335
Excrementa quarum partium vitia poſsint monſtrare. 385
Excrementa quomodo oſtendunt præſentem morbũ inueteratum eſſe vel recẽtem. 458
Excrementa qua ratione oſtendunt morbos fore longos vel breues. 511
Excreta quomodo ſigna fiãt humoris contenti in corpore. 398. 399
Excretio quibus validior, aut infirmior exiſtat. 402
Excretioni locus accõmodatus per morbos quis. 512
Excretio in quibus morbis expectanda. 535
Excretioni accõmodatus locus in ſingulis morbis & humoribus. 542
Excretionis inſtantis per morbos locũ quæ patefaciãt. 545
Experiẽtia quid, & quæ per illã inueniantur præſidia. 660
Exercitatio immodica quales, & quomodo intemperies pariat. 139
Expulſio à quib' ĩpediatur. 136
Expultrix facultas à quibus irritetur. 153
Expultrix facultas an acceſsionum ſit cauſa. 187
Expulſio humorum à quibus fiat. 155
Exquiſitus morb', vide morb'.
Extrinſecus adhibita corpori quæ & quot contineant. 122
& quomodo frigidos morbos excitent & alios. 144
Extrinſecus admota quomodo morbos in tota ſubſtantia gignant. 157
Extrinſecus lædentia quæ, & quomodo figuram partium corrumpant. 160

F

FAciẽda quomodo frigidos morbos variant. 145. 146
Itẽm ſiccos. 147
Item morbos in tota ſubſtantia. 157. 158

Facultates corporis quæ ob familiaritatem, vel irritamenta agant. 188
Facultates quæ morbos finiunt quæ & quot. 207
Facultas expultrix ſola author magnæ, & ſubitæ mutationis. 208
Facultates naturales duplices, habere ventriculum. 233
Facultates omnes ab omnibus intemperaturis pariter non lædi. 247
Facultates principes locis euidēter non ſeparat Galenus. 251
Facultates principes quur non omnes ab eodem morbo lædantur. 252
Facultas quæ in agendo eſt validior, vel debilior deprauatæ functionis cauſa. 265
Faucium conſtrictio frigidorū morborū cauſa eſſe non poteſt, vt Galenus putat. 144
Febris quum dicitur eſſe calor quomodo intelligendum. 14
Febris nunc calidus ſolum, nūc calidus & ſiccus morbus à Galeno ponitur. 27
Febrem in ſolo calore morbū eſſe. ibidem
Febre quidam correpti quotannis eodem die. 205
Febres quintanas & ſextanas mirū quur neget Galenus. 187
in Febribus quæ maiorē ſignificandi vim habeant. 361
Febres continentes quur aliis breuiores. 198
Febres verè continuæ quibus ſignis ab intermittētibus diſtinguantur. 428
Febrium diariarum varias cauſas quæ oſtendant. 451. 452
Febrium putridarum omnium remediorum genera. 522
Febris tertiana, quotidiana, ſynocha, & ardens per quē corporis locū diſcuti ſoleāt. 543
Febrium peſtilentium remedia per indicationē non inueniri. 659
Figura partium à quibus cauſis lædatur. 159
Figuram vaſorū quæ ledāt. ibi. quæ fiunt, ſiue gerūtur quot modis, & in quibus prōprius intemperiem faciant. 138
Finem quomodo cōſideret medicus. 106
Finalis cauſa, vide cauſa.
Formarū natura medicos ignorare. 25. 26
Formarum natura exprimi nequit. 28
Formam quā, & quomodo conſideret Medicus. 106
Formæ veræ quorum ſint. ibid.
Fluxiones quo pacto morbos calidos faciant. 143
Fluxiones non ſolum calor partis affectę, ſed aliarum etiam mouet. 154. 155
Fluxiones non ſolū debiles partes, ſed quænam aliæ ſuſcipiant. 153
Fluxionis cauſæ quæ genere ponendæ. 152
Fluxiones per attractionem fieri non poſſe. 155

Fluxiones humorum quot modis fieri poſsint. ibid.
Fluxiones quomodo excitet calor. ibid.
Fluxionum cauſis effectricibus quæ conferant. 155
Fractura non rectè vocatur omnis ſolutio continui quæ accidit oſsibus. 48
Fractura quid. 50
Fractura capitis quomodo à Græcis dicatur. ibid.
Fracta oſſa quę extractionẽ poſtulent: & quæ re integrari non poſsint. 206
Frangentia quæ dicantur. 49
Frangentia ſub contundentibus non contineri. ibid.
Frangendi quæ vim habeant. 171. 172
Frigus quomodo calidos vel frigidos morbos gignat. 128
Frigus externum quos potiſsimum lædat. 141
Frigus quomodo dolorem pariat. 278
Frigidorum morborum cauſas omnes nõ docet Galenus in lib. de Cauſis morb. 143
Frigidos morbos quomodo ad mota extrinſecus excitẽt. 144
Frigidi morbi quomodo ex vinculis iniectis partibus naſcantur. 145
Frigidos morbos quomodo ea, quæ aſſumũtur pariant. ibid. Item ea, quę excernuntur & retinentur. ibid. item quæ fiunt. ibid.
Frigus extremorum per morbos non idem ſemper oſtendere. 356

G

Galenus diuinus author. 209
Galeno omnia debemus. 339. 344. & 345
Galenus omniũ bonorum quæ habet ars noſtra author. 352
Galenus variè morbũ definit. 3
Galenus morborũ genera cum differẽtiis ſolet cõfundere. 15
Galenus vincendi auiditate cõmotus ſui ſæpe obliuiſcitur. 16
Galenus negat aliis, quod ipſe ſequitur. ibid.
Galenus concedit morbos quoſdam in ſimilaribus nõ referri ad tẽperiẽ, & quomodo. 19
Galenus non rectè ponit omnẽ eſſentiam ſimilaris partis in eius temperamento. 24
Galenus non oſtendit numerũ morborum partium inſtrumẽtariarum eſſe perfectum. 30. 31
Galenum quoſdam affectus ad numerum vitiatum malè referre. 38
Galenus non rectè ophiaſim, & alopeciam aliáque nonnulla inter morbos ponit, qui ad numerum pertinent. 38. 39
Galenum vnguem in oculo nõ rectè annumerare his, quæ ſunt ſecundũ naturam. ibid.
Galenum nulla euidenti ratione probare ſolutionem continui eſſe cõmunẽ morbum ſimil

ſimilaribus, & inſtrumentarius partibus. 42
Galenus non rectè videtur ponere arteriæ totius inciſionē ipſius, & inſtrumenti:eiuſdē verò diuiſionem illius proprium morbum. 46
Galenus non bene ſentire videtur de ligamēti diuulſione & apoſpaſmate. 47
Galenus variat in numero morborum,qui ponuntur in ſolutione continui. ibid.
Galenus non ſibi conſtat in nominibus morborum,quæ ad ſolutionem continui pertinet. ibid.
Galenus conuulſioni nomine abutitur, nec idem perpetuò ſignificat. 48
Galenus nō bene vocat ſolutionem continui in neruis conuulſionem. ibidem
Galenum in auulſionis nomine varium eſſe. ibidem
Galenum non aptè vocare omnem ſolutionem continui in oſsibus fracturam. 49
Galenus vlceris, & vulneris nomen confundit. ibi.
Galenum non rectè docere qui, & quot ſint morbi in ſolutione cōtinui ex partibus affectis. 48
Galenus anaſtomoſim, & diapedeſim confundere videtur. 51
Galenus nō vna ratione ſimilarium partium, & diſsimilarium morbos compoſitos ſtatuit eſſe,idque perperam. 52
Galenus in morbo compoſito à ſuis principiis recedit. 53
Galenum non rectè exiſtimare ſimilarium partium morbos per accidēs ad vniuerſum inſtrumentum pertinere. ibid.
Galenus in morbis quos dicit eſſe per accidens inſtrumentorum ſibi aduerſatur. 53
Galenum morborum differentias ſparſim,& nulla arte proſequi. 56
Galenus eam duntaxat morborum differentiam,quę ex materia ſubiecta ſumitur docet in Lib.de Diff.morborū.ibi.
Galenus morbi magnitudinē iiſdem rebus non ſemper metitur,nec quid ſit, docet. 63
Galenus morbi magnitudines confundit,quum de venæ ſectione agit. 6
Galen⁹ ſigna magni morbi ſimpliciter cum ſignis alterius miſcet. 67
Galenus magnum morbū cum maligno non paruo errore confundit. ibid.
Galenum duos duntaxat fines omnibus morbis ſtatuere. 71
Galenus criſim negligentius definire conſueuit. ibid.
Galenus non videtur ſeruare ſua principia in morbis, qui finiuntur per criſim. 72
Galeni definitio de morbo maligno refellitur. 73
Galenum multa negligentius ſcripſiſſe. 76
Galenus varius in definitione,

& differẽtiis morbi acuti. 80
Galenus de his, quæ per conſenſum patiuntur, varia, & inter ſe pugnantia tradit. 86
Galeni opinio refellitur, quum dicit nullam actionem lædi niſi lædatur pars illius author. 87. 88
Galenũ non rectè ponere morbos ſimilarium per accidens morbos inſtrumenti. 89
Galenus in morbo per accidẽs ſuis refragatur principiis. ibidem.
Galenum cauſas differẽtiarum morbi vel omiſsiſſe, vel ſparſim & abſque methodo docuiſſe. 93
Galenum eo quòd varie ſingula explicare ſoleat aliis errandi occaſionem dediſſe. ibidem
Galenum vario modo definire quid ſit morbi cauſa. 110
Galenum medicos omnes confundere in cauſis procatarcticis, & antecedentibus. 115
Galenus dum nunc alios ſequitur in cauſa procatarctica à ſeipſo diſſentit. 117
Galenus in cauſa coniuncta notatur quòd varius ſit. 118
Galenum ſemper plurima relinquere explicãda quæ ſunt illius loci, & rei de qua agitur. 124
Galenus morborum cauſas arte, & methodo enumerare non ſolet. 130
Galenum cauſas intẽperaturæ priuſquam ſingularum intẽperaturã docere debuiſſe. 137
Galenus abſque methodo morbi calidi cauſas recenſet, & quas omittat, & quod cauſas non doceat, ſed modos quibus cauſæ effectrices agunt. 139. 140
Galenũ in libro de Cauſis morbor. frigidi morbi cauſas nec omnes, nec methodo enumerare, & quaſdam ponere, quæ reiicienda ſunt. 143
Galenus in cauſis morbi ſicci, & humidi redit ad ſua principia. 146
Galenus nõ rectè ſtatuit omnes tumores fieri ex fluxiõe. 150
Galenus non recte ſentire videtur, quum in generatione tumorũ dicere ſolet humores expelli ab expultrice facultate, nullius alterius facta mentione. 151
Galeni opinio expenditur, & notatur quod ob fugam vacui aut vi caloris vel ob dolorẽ humorum attractionem fieri dicat. ibid.
Galenũ fluxionis cauſas negligentius explicaſſe, nec eas à cauſis ſuſceptionis ſatis diſtinxiſſe. 154
Galenus figuræ vitiatæ cauſas nec omnes, nec eas quas ponit, methodo cõplectitur 159
Galenus omniũ morborũ, qui sũt ĩ cauitate cãs nõ docet. 161
Galeni opinio de nomine, & generibus putredinis conſideratur. 166

Gale

Galenum diminutæ magnitudinis cauſas vniuerſas non compræhendere. 168
Galeni errores quur notet author. 169
Galenus notatur, quòd differentiarum morborum vt ipſorũ morborum cauſas nõ docuerit. 99. & 100
Galenum cauſas morbi magni, & maligni ſimul confundere. 196
Galenus acuti morbi cauſas cõmunes omnibus non docuit. 180
Galenus in cauſis ordinati, & in ordinati morbi varius. 191
Galenus morbi longi, & breuis cauſas methodo non eſt proſequutus. 195
Galeni libri de Symptomatis diligentius quàm alij omnes conſcripti: nec tamen elaborati, & perfecti. 209
Galenus multa reiicit, & reponit inter ſymptomata præter rationem. 211
Galenus actiones læſas malè diuidit in tria, & ſæpe inter ſe genera confundit. 220. & 224
Galenum ſub debili functione omnia illius vitia non complecti. 220
Galenum nunquàm putaſſe libros, quos ſcriberet perfectos eſſe, vt nihil illis addi poſſet vt ſophiſtæ falſò credunt. 225
Galenus notatur quòd à ſeipſo diſſentiat, quũ agit de excretione ſanguinis pręter naturam. 230
in Galeni libris de Cauſis ſymptomatum quæ, & quot deſiderari poſsint. 238
Galenũ multa optimè inueniſſe & tradidiſſe. 240
Galenus quum dicit omne ſymptoma ſequi morbum, errare videtur, & ſibi pugnat. ibid.
Galenus notatur, quod in cauſis actionis læſæ nihil docuerit commune omnibus. 244
Galeni opinio de cauſis ſenſationum læſarum communis non eſt omnibus ſenſationibus. ibid.
Galeni opinio, quur ſeruetur ſenſus & non motus ſemper expenditur. 250
Galenum inter cauſas abolitæ vnius functionis ſeruata interim alia quam cauſam omittat neceſſariam. 252
Galenus in cauſis magni pulſus diminutus, & à ſeipſo differens. 258
Galenus reprehenditur, quòd dixerit apoplexiam non poſſe fieri ab intemperie, ſyncopen vero ſic. 262. 263
Galenum nõ rectè ſentire quòd ſcribat ob manifeſtas alterationes ſpirituum ſyncopen fieri. 264
Galeni tractatio de dolore & voluptate principiis caret. 289
Galenus ſibiipſi repugnet in aſſignanda doloris cauſa à qualitatibus primis ducta. 274
Galenus toties ſententiã mutat
quo

quoties de cauſis doloris agit. 268
Galenus modo ſola alterantia, modo ſola cõtinuũ ſoluẽtia cauſã doloris aſſerit. 275. 276
Galenus quos dolores non doceat. 286
Galenum nõ velle dolorem eſſe ſenſationem. 216
Galenus ſenſoriorũ ſubſtantiã varie docet. 301
Galeni ratio cur quędã ſenſoria maiori dolori obnoxia quædam minori. 294
Gal. quid per inſtrumẽtum ſenſoriorum intelligat. 295
Gale. quomodo appetentiæ inſtrumentũ eſſe ventriculum dixerit. 295
Gal. refellitur quod voluptatem à cognatis fieri dicat. 290
Galenus quũ agit de principio morbi malè ſentire oſtẽdit. 318
Galenus quod ſcribit de principio inflammationũ in omnibus inflammationibus non ſeruat. 319
Galenus de medici officiis nihil collectum, nihilque certum tradidit. 553
Galenus optimè cenſuit ſanorũ omnium curam conſeruationi ſubiici. 554
Galenus de curatione, & præſeruatione varia ſcripſit, nec ſibi conſtat. 555
Galenus varius in numero temporum morborum vniuerſalium. 322
& quæ in eo reprehendi poſſint. 322
Galenus in nulla re magis confuſus & à ſeipſo diſſentiens quàm in tractatione de morbi temporibus. 323
Galenum ſibi aduerſari quum ſcribit in principio morbi neminem mori poſſe. 325
Galenus repræhenditur quòd nõ rectè docuerit, quomodo oporteat cognoſcere tempora morborum. 329
Galenus ſui obliuiſci videtur dum docet dignoſcere tempora pleuritidis. 331
Galenum ponere quoſdam morbos in principio qui augẽtur, quoſdã in vigore, qui remittuntur. 333
Galenum ſignorum tractationẽ nõ rectè docuiſſe, & quur. 340
Galenus ſignorum differentias vniuerſas non complectitur, nec eas quas tradit ex certis principiis ducit. 344. 345
Galenus malè diuidit ſigna in Arte medicinali, & nomina confundit. ibid.
Galenus malè diuidit ſigna in Aphoriſmis. 346
Galenus in Arte medicinali omnia capita neceſſaria non ponit à quib⁹ ſigna ſumãtur. 352
& quæ omittat. 153. 154
Galenus in ſignorum enumeratione rem confundit. 372
Galenus propria rerum indicia ſolum in febribus docet. 373
Galenus raro ſigna prognoſtica docet in morbis, exceptis acu

acutis. 374
Galenus notatur quòd cenſeat memoratiua ſigna ſolis medicis, & non ægrotis vtilia eſſe. 378
in Galeno quid potiſsimũ damnari poſsit. 391
Galenum in arte medicinali ſigna ægrotantium,& ſanorũ non rectè docere. 390
Galenus nulla methodo humorum notas explicat. 398
Galenus notatur ꝙ bilẽ atrã acerbã,vel acidã eẽ ſcribat. 399
Galenus non videtur rectè dicere,quòd pituita ad animi mores nihil conferat. ibid.
Galenus reprætenditur, quòd duas duntaxat eſſe multitudines ſiue plenitudines dicere ſoleat. 411
Galenum in ſingulis differẽtiis morbum cognoſcendi rationem variare. 421
Galenus refellitur in ſignis morbi magni. ibid.
Galeni libri de Locis affectis oſtenduntur malè cõfecti. 417
Galeni ratio qua docet cognoſci partẽ affectã reprobatur. 437
Galenum nõ ſatis docuiſſe quæ declarẽt partem affici primariò vel per conſenſum, propriè vel impropriè. 446
Galeni opinio nõ recipitur qua meminit ſigna memoratiua cauſarum duntaxat eſſe. 449
Galenus ſignorum memoratiuorum tractationem negligẽtius explicat. 451
Galeni tractatio de ſignis prognoſticis damnatur. 472
Galenus non ſatis docet ſigna, quæ prænuncient quem ſit habiturus morbus finem. 500
Galeni opinio refellitur,vbi agit in quibus morbis liceat aut non ſalutem aut mortem prædicere. 501
Galeni opinio de ſolutiõe fida, infida,& mala notatur. 504
Galeni opinio de ſignis longæ, breuiſque valetudinis expenditur,& notatur. 508
Galeni ſententia de ſignis quæ præſagiunt in morbis criſes expenditur,& notatur. 531
Galeni opinio de loco corporis per quem morbi ſoluuntur conſideratur,& quid in ea deſideratur. 542.543
Galenus inſtantis excretionis locum non eius quæ longius diſtat docere ſolet. 545
Galenus quid ſcripſerit de ſignis quæ prænunciant in cõplicatis morbis qui prius, & deinceps ſolui debeat. 547
Galenum de conſeruatione corporum varie tradere. 567
Galeni opinio de his,quæ conſeruari debent in eodem ſtatu,vel ad id,quod eſt melius reuocari examinatur. 571
Galeni locus de mutanda temperie per morbos & vitæ occupationes conſideratur. 574
Galenus præcepta ſolet tradere nulla ratione aut ad modum infirma comprobata. 575

Galeni ſententia de ſcopis obſeruandis in vnoquoque officio medici refellitur. 581
Galeni locus vbi docet quid ſit καιρός, & occaſio perpenditur. 587
Galenus quàm negligenter tractationem de indicationibus ſcripſerit. 592
Galenus in quibus libris de indicationibus diligentius agat. ibid.
Galenum non omnia enumerare quæ indicant, & indicantia confundere cum contraindicantibus, & aliis. 600.601
Galenum errare quum ponit cõtrarietatem indicare, aut indicationem eſſe. 602
Galeni ſentẽtia de indicatione ſumpta ab aëre ambiẽte expẽditur, & refellitur. 604
Galeni ratio, qua vtitur ad probandum aërem ambientem indicare curationem expẽditur, & refellitur. ibid.
Galeni opinio de indicatione ſumpta à cauſa externa morborum conſideratur, & illius principium refutatur. 607
Galenus dum alios auidiſsimè perſequitur non veretur ſibi, ſuiſque principiis repugnare. 608.609
Galenus quur errauerit in tractatione de indicationibus potiſsima ratio. 612
Galeni principium, quo vtitur ad inueniendas ſingulas differentias eorum, quę indicantur, commendatur. 612.613
Galenus reprobatur, quòd ea, quę ad remedia pertinent indicari dicat ab his, quæ ſunt ſecundum naturam, idque ex propriis principiis. 616
Galeni opinio quum dicit morbum ſui dũtaxat ablationem, & nequaquam remedium curatiuum indicare expẽditur, & refellitur ex propria illius opinione. 432
Galenus refellitur, quòd ſcribat medicos non ad morbos, ſed ad illorum cauſas abigendas acciri. 619
Galenus refutatur quòd morbi tempora, morbóſque ipſos victum indicare ſcribat. 622
Galenum non ſatis docuiſſe genus, quantitatem, qualitatem & reliquos ſcopos materiæ, qua vtimur ad corporis correctionem. 623
Galenum principia optima de indicationibus ponere, quæ poſtea confundit, & non ſeruat. 625
Galeni opinio de his, quæ indicant genus remedij conſideratur & notatur. 624
Galenus quid de indicantibus victum tradiderit, quidque in eo damnari poſsit. 626
Galeni ſantentia de his, quæ indicant quantitatem materiæ medicæ conſideratur, & notatur. 627
Galenus ſibiipſi repugnat, quum alterationis vacuationiſque

quantitatem ab ægri natura, partium ſitu, conformatione, & aliis, quæ ſunt ſecundum naturam indicari dicit. 628
Galenum modi agendi nomen, & rationem variè vſurpare, & ex varietate cõfuſionem aliis parere. 629
Galeni opinio de his, quæ indicant modum reprobatur. 630
Galenum non ſeruare ſua principia quum ſcribit victus modum indicari à viribus, & morborum acceſsionibus. ibidem
Galenus quid ſenſerit de indicantibus qualitatem expenditur. 632
Galenus contraindicantia qualitatem remedij pro indicantibus docere ſolet. 634
Galenus ſequitur in aliis libris quod in illo, quem inſcripſit de Optima ſecta, maximè repræhendit in methodicis medicis. ibid.
Galenus aſſerit vniuerſalem occaſionem ab his ſumi in Methodo medendi à quibus negat capi poſſe in libro de Optima ſecta. ibid.
Galeni opinio de indicantibus remedium conſideratur. 635
Galenus quid ſenſerit de his, quæ indicant particularem occaſionem, & quid in hac re deſiderari poſsit. 6,6
Galenus rectè ſentire oſtenditur, quum ſcribit vniuerſalem occaſionem ſcribi poſſe: particularem verè minimè. 637
Galenus quid tradiderit de indicantibus locum aptum ad agendum in corpore noſtro. 638
Galeni loci, in quibus agit de his, quæ monſtrant ordinem agendi conſiderantur. 640
Galenus de quibus contraindicantibus egerit, & quæ prætermiſerit. 645
Galenus quid ſenſerit de eo quod tribuendum eſt ſingulis contraindicantibus. 653
Galeni locus octauo Methodi vbi vim contraindicantium expendit in febre conſideratur. 654
Galeni ſententia de coindicantibus, & correpugnantibus varia, & confuſa. ibid.
Grauis dolor quid. 281
eius cauſæ. 284
Guſtus an aqueus ſit. 297
Guſtui qui ſapores iucundi. 307

H

Habitus corporis. vide corpus.
Habitus corporis differentiæ quem oſtendat humorem abundare. 400
Hectici quur non doleant. 278
Hepatis gibbæ, & ſimæ partis affectus per quas partes expurgari ſoleant. 440

Hippocrates de quibus ſignis potiſsimũ egerit,& quæ prætermiſerit. 339
Hippocrates ea à quibus ſigna petuntur empiricorum more tradit. 351
Hippocratis tractatio de prædictionibus damnatur. 472
Hippocratis opinio de mutatione conſuetudinis expenditur. 575
Hippocratis ſententia, qua quibus dolores fiant,docet, refellitur. 274
Homine mortuo quid cognoſcere expediat. 465
Humectantia quo pacto humidos,& frigidos efficiãt morbos. 128
Humor optimus quomodo vitioſus reddatur. 134
Humor copioſus à quibus gignatur. ibidem
Humidi morbi quomodo ab aſſumptis naſcantur. 149
Item ab extrinſecus adhibitis. ibid.
excretis.& retentis ibid.
his quæ egeruntur. ibid.
Humorum congeſtionis cauſa. 156
Humores quæ fundant. ibid.
Humores à qua intẽperie potiſſimum accruentur. ibid.
Humor contentus in vaſis internis per febres quur non expiret. 183
Humores à quibus cauſis ex vno loco in aliũ ſecedant. 187
Humor aptiſsimus coctioni,& expulſioni quis. 198
Humor qui per criſim reiici debet qualis. 207
Humores precipuæ ſanitatis,& morbi cauſæ:& quomodo id fiat. 395
Humores vt plurimum animi, & corporis functionum authores. ibid.
Humor temperatus quis. 398
Humorum notas nulla methodo docet Gal. 397
Humorum cognoſcendorũ ſigna vnde ſumantur. 398
Humores qui maligni. ibid.
Humorum effectus qui. ibid.
Humorum ſingulorum color, & conſiſtentia. 399
Humorum ſingulorum ſapores. 399
Humoris melancholici qualis ſapor. 400
Humores qui acidi,inſipidi, & ſalſi. ibid.
Humores boni odoris,aut mali qui. ibid.
Humorum effectus qui in corpore fiunt genera. 400
Humores quo modo oſtendant animi mores. ibid.
Humores ſinguli in quo loco vel gignãtur,vel abũdẽt. 444
Humorum indicia à quibus fontibus certiora,aut incertiora ſumantur,& quid in vnoquoque fonte obſeruandũ vt certa reddatur cognitio. 405
Humorũ generatio qualẽ temperiem ſequatur. 406
Humorũ cognitio quot capita

ha

habeat. 408
Humorum vitia vniuerſa quibus modis corrigantur. 522
Humores ſinguli per quas partes corporis vacuari ſoleant. 542
Hydrops. vide aqua inter cutẽ.
Hyemales morbi qui. 424
Hyemalibus morbis excipiẽdis quæ partes accommodatiores. ibidem.

I

Imaginatio quibus fœlicior. 400
Imbecillitas partium in fluxionibus cuius cauſæ rationem habeat. 99
Incantamenta inepte ad intemperiem à quibuſdam referri. 242
Incrementum morbi quid. 320
Indicationum tractatio quantũ vtilis. 591
Indicatio quid. 595
Indicatio quomodo ab analogiſmo, obſeruatione, & ratiocinatione differat. 594
Indicationis nomen vnde ductum. 593
Indicantia, contraindicantia, coindicantia, & correpugnantia inter ſe differre, nec plura in hac tractatione poni poſſe oſtenditur. 596
Indicantia quæ propriè dici debeant. 598
Indicare quæ, & quot dicantur ex Galeno. 599
Indicationem nullã ſumi à contrarietate, nec ipſam contrarietatẽ indicationẽ eſſe. 602
Indicationem ab aëre ambiente vt Galenus putat nullam ſumi. 604
Indicetur quid. 605
Indicare non poſſe quod indicatur. ibid.
Indicare conuincitur cauſa externa ex Galeni tractatione. 607
Indicatio à qua re ſumatur. 609
Indicare quæ dicantur cauſæ, & quæ non. 611
Indicare vnum ſolum, & quę ex illius diuiſione naſcantur alia quæ indicent. 609
Indicari cauſas iuuantes, nec indicare poſſe. 611
Indicare omnia, quæ in nobis reperiuntur. ibid.
Indicare quæ poſsint extrinſecus poſita, & quæ non. ibid.
Indicare quæ dicta ſunt à Galeno, & non indicant inter quę reponantur. 611
Indicantia poſſe fieri contraindicantia, & coindicantia oſtẽditur. 611. & 612
Indicantium tractatio quur malè ſcripta à Galeno. ibid.
Indicantium numerum, & indicationẽ quur ex Galeno nemo recenſere poſsit. ibid.
Indicantia à condicantibus, & contraindicantibus quantũ referat ſeiungere. ibid.
Indicare vnum duntaxat ſingula indicãtia poſſe, & id, quod indicatur ab vno ſolo indicari & quur. 612

Indicari quod commune eſt à cõmuni natura,& propium à propria. ibi.
Indicantia omnia in hoc conuenire quòd oſtendant corrigẽda,emendandáque eſſe vitia corporis. 613
Indicantia conſeruationẽ. ibid.
Indicantia ſui ablationem quę. ibidem.
Indicantia partim ablationem, patim conſeruationem quæ ſint. 613
Indicantia conſeruationem,curationem, & mitigationem quæ. ibid.
Indicans victũ,vel remediũ. 613
Indicari quur videatur vnum à multis. ibid.
Indicantia quæ ſunt ſecundum naturam non omnia indicare materiam medicã, & quæ id faciant. 514
Indicans nutritionem quid. 515
Indicantibus pro contraindicantibus quur abuti nõ poſſumus. ibid.
Indicare nihil poſſe materiam, quæ debetur conſeruationi, aut curationi,quineti ipſam conſeruationem,aut curationem indicet. 617
Indicent ne omnia quę ſunt prę ter naturam propria remedia conſideratur. 618
Indicare ipſum morbũ ſui duntaxat ablationem, & non remedium,quo curetur non recte à Galeno eſt proditum. ibidem.
Indicans genus rei, idem differentias eiuſdẽ indicare. 620
Indicare morbũ peculiare ſuũ remedium, aliquando verò non,& quando ita. 621
Indicare quæ poſsint remediũ peculiare inter ſymptomata. 620
Indicantia perpetuo ſua remedia,aut non inter ea,quę ſunt præter naturam. ibid.
Indicare non poſſe morbi tempora & ipſos morbos victũ, vt Galenus putat. 621
Indicantia genus, qualitatem, & quantitatem materiæ,qua vtimur ad correctionem corporis non recte oſtenſa à Galeno & quid ea indicet. 623
de Indicationibus principia quę ponantur à Galeno,nec poſtea ſeruentur. 625
Indicare non poſſe rationẽ. 626
Indicantia genus victus & illius differentias quæ. ibid.
Indicantia quãtitatem quo modo à Galeno tractentur. 627
Indicare quantitatem alterantium quæ dicantur à Galeno. ibidem.
Indicare quãtitatem actionis,& materiæ medicæ quæ ponere oporteat. 628
Indicare victus,vacuationíſque modum quæ dicantur à Galeno. 630
Indicare modum in vniuerſum, & ſigillatim in ſingulis quid dicatur. 631
Indicantia qualitatem quæ ponantur

nantur à Galeno, quidque in eo deſideretur. 632
Indicare quæ dicantur qualitatem remedii & victus à Galeno. ibid.
Indicare qualitatem materiæ quæ ſtatuenda. 623
Indicantium natura,& vis quæ ſit explicatur. 624
Indicare occaſionem quid ponendum. 635
Indicantia occaſionem particularem,& Galeni de hac re opinio. 636
Indicantia locum aptum ad agẽdum quæ ponantur à Gal. & quę re vera poni debeant. 638
Indicantia ordinem quæ & vbi doceat Gal. 641
Et quæ re vera ponenda. 642
Indicantibus quæ repugnent, aut ea oſtendant. vide coindicantia, & contraindicantia.
Indicantibus in quibuſnam vti liceat. 658
Indicatione vbi vti non datur, quę nam alia inſtrumẽta ſuffecerit ars. 659
Inæqualis morbus. vide morbus.
Inedia quos morbos parere poſſit. 144
Infixi doloris cauſę & vbi fiant. 287
Inflammationis principium, & alia tempora non rectè, nec eodem modo in omnibus inflammationibus ſumi à Galeno. 319
Inflammationem graciliũ inteſtinorum quot ſigna monſtrare poſsint, & ſequantur ſymptomata. 366
Inflammatio quarum partium ſit affectus. 440
Inflãmatio quales mutationes admittat,& vnde id præcognoſcatur. 476
Inflammatio cordis quur ſanari nequeat. 523
Inflammationes quæ ſuppurari ſoleant. 527
Inflammatio ad quod genus morborum ſpectet. 53
Inflammatio cordis ſuppurari nequit. 525
Inflammationes pręcordiorum per quem corporis locum euacuato humore abigantur. ibidem.
Ingenii cauſam à temperamento non petit Galenus. 18.19
Ingenium quos humores ſequatur. 400
Inſalubritas quid & inſalubre corpus. 345
Inſaniam vario modo ſolui poſſe. 525
Inſtrumentariæ partes. vide partes.
Inſtrumenta omnium actionũ quæ. 32
Inſtrumenta non reputari inter ea, quæ res conſtituunt. ibidem.
Inſtrumenta naturalia primario affectu ſemper non laborant, vt Galenus putat. 87
Inſtrumentum cauſis addendum eſſe. 96

Inſtrumentum quid & quotuplex. 105
Inſtrumentum commune quid medicis. ibid.
Item peculiare. ibid.
Et quotuplex. 106
Inſtrumenta quibus medicina vtitur ad ſcopos conſequendos, quæ & quot ſint. 592
Ισχυρὸν quid Græcis. 80
Intemperies compoſita ex ſingulis humoribus qualis naſcatur. 28
Intemperies compoſita duobus committitur. 27
Intemperaturæ cauſæ. 137
Intemperies cum humore quur compoſita, & cognitu facilis. 150
Intemperaturæ quæ nam citius perimant. 177
Intermiſsionis morborum cauſa quænam ſtatui debeat. 201. & 202
Inteſtinorum cauitates quibus de cauſis occludi poſsint. 368
Iracundia quos ſubeſſe humores oſtendat. 400
Iupiter quales præſagiat morbos. 487

K

Καῦσος Græcis quid ſignificet. 387

L

LAeuigationis cauſæ. 165
Languidus morbus. vide morbus.
Lapis veſica quũ dicitur eſſe morbus quomodo intelligatur. 14
Laxatio à quibus fiat. 162
Letitia quomodo occidat ſubitò vel ſiccet corpus. 147
Lethales morbi à quibus cauſis breues vel lõgi reddãtur. 198
Lethalis morbi tempora. vide tempora.
Leuis morbus. vide morbus.
Lienem affectum tumor qualis ſequatur. 439
Ligamentum quid, & quod non ſit pars ſimilaris vt ligamentum eſt. 21
Ligamenta partiũ quot modis, & à quibus lædantur. 170
Literarũ ſtudioſi quibus potiſsimũ morbis affligantur. 464.
Locus per quem morbi ſoluuntur quæ declarent. 542
Locum aptum ad agendum, quæ indicent, aut contraindicent, vide indicatio.
Longi morbi cauſas methodo non docet Galenus. 195
Longi morbi cauſæ non omnes eiuſdem generis. ibid.
Longi morbi cauſa vna immediata, & quæ. ibid.
Longi morbi, ſalutaris, vel lethalis cauſæ eadem aliquando, alias verò diuerſæ. 196
Luna quales morbos procreet, & nunciet in ſingulis venturos. 487

M

MAgnus ſimpliciter morbus quomodo reuera ſumi debeat. 77
Magnus morbus idem cum periculoſo. 65
Magnus morbus. reliqua vide morbus

morbus magnus.
Magnũ aliter vſurpat Galenus in pulſibus quã in morbis. 67
Magnitudinis partium auctæ, & diminutæ cauſæ. 167
Magnitudo corrupta quibus rationibus emendetur. 523
Malignus morbus pro vehemẽti vſurpatur aliquando à Galeno. 73
Malignus morbus. reliqua vide morbus malignus.
Mania quę humorẽ ſequat. 400
Mars quales morbos procreet. 487
Materiæ nomen quot modis à Gal. ſumatur. 102
Materiæ, & ſubiecti nomen ſępe confundi. ibid.
Materia quid proprie dicatur. ibidem.
Materiæ nomen quur præſidia corporis acceperint. ibid.
Materia quot modis ſumatur. 103
Materia morborum qua ratione oſtendat tempus, quo morbus præſens infeſtat. 459
Materię vitia nõ ſunt formę. 34
Materiæ medicæ vis præcognoſcenda ab eo, qui medici officia rectè exercere velit. 566
Meatus à quibus anguſtiores reddantur, aut perdantur. 161
Medicina ad actionem non contemplationem comparata. 114
Medici in cauſarum enumeratione, & progreſſu Ariſtotelis præcepta non ſeruant, idque temerè. 129
Medicina inter ſapientiæ partes qua ratione reputata à Philoſophis. 92
Medici officia variantur penes cauſarum varietatem. 120
Medici officia quæ præcipua, & propria illi ſint. 552
Medici officiorum vtilitas, & dignitas. 553
Medicina quur ita dicta. ibid.
Medicinæ partes diuerſæ quur conſtitutę, & quot. 557
Medici ſummũ officium quod. ibidem.
Medici officia diuerſa quur cõſtituta. ibid.
Medici officia quæ, & quot. 558
Medici officium omne in corporibus præter naturam affectis circa cauſas verſatur. 559
Medici præcauentis officium circa quæ verſetur. 559
Medici curantis officium circa quæ. ibid.
Medici officium verſantis circa ſymptomata, quomodo appellari debeat. 560
Medici officium neutrum circa quæ verſetur. ibid.
Medici officium laborãtis circa corpora conualeſcentiũ quo nomine donandum. 561
Medici officium ſenes tractantis quomodo nuncupandum. ibidem.
Medici officia à quibus varientur. 562
Medicus vt ſua munera rectè

exercere poſsit, quæ præcognoſcere debeat. ibid.
Medici recentiores quid præſtiterint tum Græci, tum Arabes. 340
Medici qui aliquid ſcribere aggrediuntur cui debeant incumbere. ibid.
Medici exploduntur qui negãt ſui officij non eſſe excremẽta ſpectare. 370
Medicorum antiquorum, & recentiorum errores in enume ratione ſignorum cuiuſcunque rei. 273
Medicum quæ oporteat cognoſcere præſentia. 380
Medicus in vno quoque officio exercendo quos, & quot ſcopos ſibi proponere debeat, & Galeni de hac re opinio notatur. 581
Medici notantur, qui in nugis, & ſophiſmatis verſantur, & proprias artis partes cõtemnunt. 591
Medicorum qui ſectis ſunt addicti ingenium. 600.601
Medicus quando officia inſtituta ad correctionem exerceat, quando verò natura. 578
Memoria qui valeant. 400
Menſes in mulieribus quur repetantr. 187
Mercurius quales denũciet morbos venturos. 487
Methodi vis quãta ſit in tractatione de ſignis agnoſcitur. 353
Methodus medendi Galeni nihil aliud quàm tractatio quædam de indicationibus. 591
Methodum medendi qui nam conſtituere nequeant. ibid.
Mitigatio quib' debeatur. 560
Mitigationem fieri per contraria. 577
Mitigationẽ quæ indicent. vide indicatio.
Modus agẽdi quid, & quot modis ſumatur. 629
Modum quæ indicent, vide indicatio.
Mœror qua ratione corpus ſiccet. 147
Morbũ variè definit Galenus. 3
Morbi definitio à Galeno tradita refellitur. ibidem
Morbi cauſa ſemper nõ eſt diſpoſitio vt Galenus putat. ibi.
in Morbi definitione fruſtra additur ad cauſæ differentiam quòd primò lædat actionẽ. 4
Morbus male dicitur à Galeno ſtabilis alteratio. ibid.
Morbus præter naturam à Galeno dicitur eſſe, aliquando verò aliter. 5
Morbus primo actionem non lædit. ibid.
Morbi definitio à Galeno tradita non ſeparat morbum à cauſis & ſymptomatis. 6
in Morbi definitione nulla ratione actio ponitur. ibid.
Morbi veræ definitionis inueſtigatio. 8
Morbus ex aliis ſuis effectibus clarius quàm ex actione leſa nonnunquam innoteſcit ibi.

Morbum per affectum definiri non poſſe. 5
Morbum non eſſe effectum cópoſitionis corporis. 9
Morbum non eſſe cauſam conſtitutionis corporis. ibidem
Morbi genus conſtitutio corporis ponendum. 8
Morbus quid. 9. & 11.
Morbum non eſſe calorem, nec frigus vt aliqui volunt. 10
Morborũ genera cum differentis confundit Galenus. 15
Morborũ genera ſunt ipſimet morbi. 16
Morborum differentiæ quæ dicantur. ibid.
Morborum duo ſumma genera, & vnde ſumuntur. ibid.
Morbus & ſanitas in quibus poni nequeant. 9
Morbos in forma ſimilaribus partibus eſſe proprios. 25
Morbi ſimilarium partium vnde prouenirant ex Galeno. 17
Morborum ſimilaris partis male putant recentiores eſſe nõ ſolum intemperiem, ſed etiã quæ ea ſequuntur. 18
Morbi in tota ſubſtãtia quibus oppugnentur remediis. 19
Morborum ſimilarium duo genera. 26
Morbi in intemperie poſiti quot, & qui. 27
Morbi calidi ſine ſiccitate ponendi. ibid.
Morbus cõpoſitus in intemperie duobus modis committitur. 28
Morbi ex tumore præter naturam excitati nunc ad intemperiem, nunc ad inſtrumẽta referri. ibid.
Morborum genera, quæ in tota ſubſtantia ponuntur certo numero compræhendi non poſſe. 29
Morborũ ꝓximæ cauſæ quę. 30
Morbum malè ſtatuũt quidam in eo quod temperiẽ, & cõſtitutionẽ corporis ſequitur. 31
Morborum in conformatione tria prima genera, & quę. 37
Morbi in figura quot. ibid.
Morborum in aſperitate, & leuitate vnicum genus. 35
Morbi in cauitate multiplices. ibidem
Morbi in ſoliditate partium vnum genus. 36
Morbos in numero quoſdá ponit Galenus qui non ſunt. 38
Morborũ in magnitudine duo prima genera. 39
Morbi in cõiunctione partium duo. 40
Morbi in ſitu partiũ quot. ibid.
Morbi in connexione partium quot. ibid.
Morbum ex ſolutione cõtinui proprium eſſe inſtrumentariis partibus. 41. & 47
Morbi inſtrumẽtorum proprij quot. ibid.
Morborum genera à quibus ſumenda. 48
Morborum ſimplicium genera in ſolutione quatuor. 49
Morbi ex ſubiecta materia cõ-

poſiti non ſunt cenſendi. 52
Morbos ſimilarium non poſſe diſsimilariũ eſſe morbos. 53
Morbi cõpoſiti quomodo cenſendi. 54
Morbi ſimilarium compoſiti quot. ibid.
Morbi complicati qui dici debeant. ibid.
Morborum differẽtias ſparſim, & variè à Galeno doceri. 56
Morborum differentiæ quæ nõ doceantur à Galeno lib. de Differentiis morborũ. ibid.
Morborum differẽtiæ eſſentiales vndè ſumantur. 58
& quæ dicantur. ibid.
Morborum differentiæ à cauſis compoſitionis à quibus ducantur. ibid.
Morborum differentiæ à cauſis propinquis quæ reſultent. 59
Morborum differentię à cauſis remotioribus. ibid.
Item à materia propinqua. ibidem.
remota. 59
Itẽ à materia ſubiecta. ibid.
Item à fine. 60
à Cauſis ſine quibus. ibid.
à loco in quo gignũtur. ibi.
à loco in quo diſſoluuntur. ibidem.
à tẽpore generationis. ibid.
à tempore ſolutionis. 60
Morborum cõpoſitionem quæ ſequantur. 61
Morborum differẽtiæ ab actionibus læſis ſumptæ. ibid.
Morborum differentiæ à qualitatibus quæ proueniat. ibi.
Morborum differentiæ ab operibus, quæ in corpore obeuntur, & actionibus ſimul ductæ. 61
Morborum differentiæ à læſionis differentiis. ibid.
Morborum differentiæ à partibus eorum deriuatæ. 62
Morborum differentiæ accidẽtales quæ, & à quibus ducantur. ibidem
Morbum magnum variè vſurpari à Galeno. 63
Morbus magnus quis eſſe dicatur à recentioribus. ibid.
Morbus magnus quis, & quot modis ſumatur. 64. 65
Morbus ſimpliciter magnus quis. ibid.
Morbus magnus ſimpliciter, vehemens, & acutus idem. 67
Morbus magnus quomodo ſumatur, quum dicitur indicare venæ ſectionem. ibid.
Morbi magni in vna quaq; ſpecie quomodo metiendi. 65
Morbi magni cauſę quæ, & quomodo confundantur à Galeno. 176
Morbi magni ſigna non rectè docentur à Galeno. 421
Morbum magnum quæ oſtendant. 422
Morbi æſtiui quot modis ſumãtur. 68
eorum ſigna. 423
item cauſe. 178
Morbi autumnales qui dicantur. 68

Morbus bilioſus, & pituitoſus quis, & quot modis dicatur. ibidem.
eius ſigna. 424
Morbus vniuerſalis quis dicatur. 425
Morbi vniuerſalis, & particularis ſigna. 432
Morbus communis quis. 67
eius notæ. 432
Morbus cõmunis, & vniuerſalis quomodo differant. 69
Morborum communium differentiæ quæ, & quot. ibid.
Morbi ἐνδήμιοι, & ἐπιδήμιοι qui & quomodo differant. ibid.
Morbi cõmunis cauſæ. 203
Morbi in habitu quot modis capiantur à medicis. 69
Morbi in habitu cauſæ. 179
Et notæ. 425
Morbi peſtilentes qui. 69
Morbus proprius quis. 70
Morbi proprij, & improprij cauſæ. 203
Item ſigna quæ. 431
Morbus ſalutaris, & lethalis quis. 71
Morbi dubij qui. ibid.
Morbis triplex finis ſtatuendus. ibidem
Morbi qui per criſim ſoluũtur differunt ab his, qui ſubito deſinunt. 71
Item eorum cauſæ. 200
Morbi breues, & longi qui. 72
Morbos quoſdam quur breues, & longos vocet Galenus. 73
Morbum malignum non rectè quidam definiunt quòd furtim graſſetur. 74
Morbus malignus quid. ibid.
Morbi maligni cauſæ. 204
Morbi maligni ſigna quæ, & Galeni de hac re opinio. 433
Morbus ſimplex quot modis vſurpetur à Galeno. 75
Morbi ſimplicis cauſæ. 205
Item ſigna. 434
Morbus compoſitus quot modis dicatur, & quis reuera ſit huiuſmodi. 76
Item illius cauſæ. 206
Morbi implexi, ſiue implicati qui. 77
Morbi confuſi, & temperati qui dicantur. ibid.
Morbus exquiſitus quot modis vſurpetur à Galeno. 78
Morbus ꝓpriè exquiſitus quid, & de quo dicatur. ibid.
Morbi nothi qui dicantur. 79
Item illorum ſigna. 435
Morbus verus quid. 79
Morbus vehemẽs quis, & idem cum acuto, & magno. ibid.
Morbi vehementis, & acuti ſigna. 426
Morbus vehemens in quibus partibus potiſsimum proueniat. ibid.
Morbus grauis quid. 79
Morbum acutum variè definit Galenus, & quomodo eum vt plurimum ſumat. 80
Morbi acuti differentiæ. 81
Morbi acuti ſimpliciter, & non ſimpliciter qui dicantur. ibi.
Morbi acuti qui quadraginta diebus terminantur. 80

Illorum differentiæ 82
Morbi ex acutis profecti. 81
Morbi peracuti ſiue acutiſsimi qui. ibid.
Item illorum differĕtiæ. 82
Morbi adaucti qui dicătur. ibi.
Morbi ex decidentia, & acuti qui. 76. diebus ſoluūtur idem Galeno. ibidem
Morbi continui in duplici differentia à Galeno ſtatuūtur. 83
Morbi continui ſigna quæ. 427
Morbi intermittentes qui dicantur. 83
Morbus ordinatus, vel inordinatus quis. 84
Morbi errantes & inordinati, ordinati, & cōſtantes idē. ibi.
Item eorum ſigna. 429
Morbus inæqualis negligenter definitur à Galeno, & quot modis ſumatur. 84
Morbi recurrentes qui dicantur à Galeno. 85
Morbi primarij, & ſecundarij, ſiue per ſympathiam qui. 86
Morbus per accidens in eadem compoſitione, & non diuerſa eſſe poteſt. 82
Morbus partis ſimilaris nūquā poteſt eſſe organici, aut è cōtra. ibid.
Morbi cauſa. vide cauſa.
Morbis expoſita corpora. vide corpus.
Morbi regij cauſæ ex Galeno variæ, & quòd non rectè nōnullæ ponantur. 133
Morbi regij cauſarū recta inueſtigatio, & enumeratio. 134
Morbi qui nam ab vno, & qui à pluribus ſuas cauſas ducant. 138
Morborum in tota ſubſtantia cauſæ quæ, & à quibus petantur. 157
Morbi qui nec ſanatur, nec occidit vnquam cauſæ. 200
Morbi qui ſubitò, vel paulatim ſoluitur cauſæ. 206
Morbi ex ſubſtantiæ deperditione geniti quur quidam cito, alij tardius ſoluantur. 207
Morbi tempora vide tempora.
Morbi principium, vide principium.
Morbi naturam, genera, differĕtias, cauſas, partes, effectus, ſigna & remedia quur quærat medicus. 551
Morbi quomodo oſtendant humores abundare in corpore. 402. 403
Morbos, illúſque cauſas, & effectus à leſſe quæ ſignificent. 417. 418
Morborum, eorúmque cauſarum, & effectuum genera, & differentiæ quomodo cognoſcantur. 419
Morbi in quibus difficilè ſoluantur. 425
Morbi recidiuam facientis ſigna. 430
Morbis præſentibus quæ oporteat ſcire præterita. 449. & 450

Morb

Morbos nonnullos ab initio, alios vero poſtea qualis fuerit eorum cauſa clarius oſtendere. 453
Morbi generationis modū quę declarent. 455
Morbum quę oſtēdant parum, aut multum perduraſſe. 458
Morbos quales inferant ſingula aſtra. 487
Morbos qui nunquā ſanari poterunt, nec occidere, ſalutares & lethales quæ præſagiant. 497. 498
Morbi longi, & breuis indicia quæ, & vnde ſumantur. 508
Morbos quos ſoluat natura, quos ars ſola, quos vtraq;. 520
Morbos loci ratione quaſdam admittere, vel aſſequi mutationes præter illorum rationem. 524
Morborum ſolutiones. vide ſolutio.
Mordax dolor quis. 282
Eius cauſe. 286
Mores animi quos humores ſequantur. vide animi mores.
Mors quibus contingat in principio, aut alio tempore acceſſionis. 332
Mortem quæ prænuncient in morbis. 497
Morti vicini quur non doleant. 271
Mortis varia ratio per ſingulos morbos oſtenditur. 523
& quomodo vna ſtatui poſsit omnibus communis. 524
Mortem venturam ſine criſi per morbos quæ indicent. 529
Mortuo homine qua ratione liceat cognoſcere, ex quo morbo mors contigerit. 465
Motus quos facilius afficiat. 139
Motus quos morbos pariat. 143
Motum ſeruari aliquando ſine ſenſu præter Galeni opinionem. 250. 251
Motus varij corporis quomodo oſtendant humores abundare in corpore. 401
Moueri partes quibus, & quot cauſis contingat. 155
Mulieres quur dociles. 400
Multitudo quid, & illius differentiæ. 411
Multitudinem triplicem eſſe, non autem duplicem vt Galenus putat. ibid.
Multitudinem quæ facit ſubſtantia varia, & diuerſa nomina pro illius ratione. 412
Multitudinem in toto, parte, ad vires, vaſa, & proportionem quæ committere poſſint. 414
Multitudinis cuiuſcunque indicia ex Galeno. ibid.
Multitudo quæ nulla ſigna habeat. 415
Multitudo ad vaſa duplex Galeno, & illius indicia 416
Mutare quæ nā, & in quæ oporteat. 572
Mutatio temperaturæ cuiuſcunque quando tentāda. 573
& Galeni de hac re opinio. 574

N

NAturæ robur quomodo aliquando morborum ſit cauſa. 168
præter Naturam in nobis quot ſint. 210
Naturæ rei nomine quid intelligendum in tractatione de ſignis. 353
Natura quid poſsit efficere, & non ars, & contrà. 392
Naturæ contraria, quæ generatim, ſigillatímque indicent. 429
Neruorum dolores nullo ſeruato ordine intendi, & remitti. ibid.
Neruus quomodo pars ſimilaris. 21
& quomodo ab Ariſt. & Gal. diſsimilaris dicatur. 22
Nominibus in diſciplinis non eſſe abutendum. 617
Νοσήματα ἐπανερχόμενα quæ dicantur. 85
Νοσήματα ὑποστροφώδεα quæ. ibid.
Numerus corruptus morbus non eſt, ſed cauſa morbi. 13
Numerus partium quibus cauſis deficiat. 165
Numeri partium aucti cauſæ. 167
Numerus partium vitiatus qua ratione corrigatur. 524
Nutritio in quibus fœlicius obeatur. 402
Nutriendi rationem quid indicet. 615

O

OBſtructionibus qui ſint expoſiti. 126
Obſtructionis cauſæ quæ. 163. 164
Obſtruentia à conſtipantibus à Galeno diſtingui. ibid.
Obſtructiones quæ tollant. 523
Occaſio an ponenda ſit poſita qualitate, & quãtitate diſputatur. 587
Occaſio quotuplex, & quid. ibi.
Occaſio vniuerſalis quid. 587
Item quid particularis. ibid.
Occaſionem quæ indicent. vide indicatio.
Occaſio vniuerſalis quur ſcribi poſsit. 637
Occaſio quæ dicatur ſolum ab exercitatis medicis cognoſci poſſe, & quur. 638
Oculi partem quomodo opimã eſſe ſtatuat Ariſtot. 301. 303
Oedemata quot mutationes ad mittant. 522
Officia medici. vide quædam in dictione medicus.
Officiorum medici numerus inueſtigatur. 353
Officia inſtituta ad corporis correctionem quæ, & quot ſint quæ exerceant. 578
in Officiis his exercendis an natura, vel ars primas obtineant, & Galeni de hac re opinio. 579
Olfactus an vaporoſus. 298. 299
Olfactus inſtrumentum non eſt in cerebri ventriculis. ibid.

Opera quæ in noſtro corpore fiunt à quibus cauſis proueniant. 310
Ordinatus morbus. vide morbus.
Ordo partium ſub quo contineatur. 36. 37
Ordo in quibus reperiatur. 640
Ordo duplex ſtatuendus in ſingulis actionibus. ibid.
Ordo accidentarius quis. 640
Ordo eſſentialis quis. ibid.
in Ordine agendi non eſſe ſtatuenda prima quæ cogitatione, ſed quæ actione ſunt prima. 641. 642
Ordinem agendi quid indicet. vide indicatio.
Otium qua ratione corpus exſiccet. 147
Ὀσϊκοπα dolores qui. 287

P

Parotides circa aures quæ prænuntient. 546
Partium ſubſtantia malè ponitur ſemper læſa, læſis illarum actionibus. 6
Partium ſimilarium morbi, & natura vnde proueniant ex Galeno. 13. 14
Partium ſingularum forma diuerſa ab earum temperamento. ibid.
Partes benè conſtitutæ quæ intelligantur. 20
Partis nomē quæ ſignificet Ariſtoteli & Galeno. 22
Partes ſimilares quomodo dicantur os, neruus, ligamentum. 21
Partis ſimilaris nomen ad materiam, ex qua illa conficitur, refertur. 22
Partes ſimilares duplices morbos pati. 25
Partiū actiones. vide actiones.
Partes ſimilares, vt ſimilares cō munia omnia, & eadem habere. 21
ad rectam partium inſtrumētariarum conſtitutionem prę ter ea, quæ ponit Galenus re quiri ſubſtantiam ſimilarium. 30
de Partium ſubſtantia quæ poni debeant. 31
Partes inſtrumentariæ quur nō dicantur ex ſanguine, ſpiritu, & ex ſimilaribus conſtitui. 32
Partes inſtrumentarias non pluribus quàm quinque conſtare. 35
Partium figura quot modis variari poſsit. 37
Partium aliquarum figurá per ſe, aliarum verò per accidens corrumpi. ibi.
Partium mutilationes ex dimidio factas ad magnitudinis non numeri vitium referendas. 38
Partium numerum excedentiū duplex natura. 39
Partes quot modis creſcere poſſint, & minui. 39. 40
Partium coniunctio poſitum, & connexionem continet. 40
Partium læſiones omnes morbos illarum non eſſe. 41

Partium læſiones quomodo cognoſcantur pertinere ad partem læſam, vel aliam. ibid.

Partium figuram que vitiẽt. 159

Partiũ ſitus à quib⁹ vitietur. 171

Partium connexionis, magnitudinis, numeri, & figuræ vitia tæ cauſas. vide propriis locis.

Partes principes non ad multas actiones exercendas, ſed potius aliis ſuppeditandas comparatæ. 233. 234

Partes propriè affici quæ dicantur. 70

Partes ſolidæ quæ, & quot modis dicantur. ead.

Partium natura, & conditio cognita quantum conferat medico. 564

Partium inſtrumentariarũ effectus. 395

Partes publicas duplex functionum genus habere. ibid.

Partem affectam depræhendere difficile. 436

Partem affectam quibus notis depræhendi ſcribat Galenus, & quid in ea re deſideretur. ibid.

Partis affectæ indicia à quibus ſumantur. 438

Partis eſſentiæ nomine quid cõtineatur. ibid.

Partem affectam quomodo cognoſcamus ex his quæ illi inſunt ſecundum eſſentiam. 439

Partis proprietas quomodo oſtendat partem affectam. 440

Partem affectam quomodo cauſæ efficientes monſtrent. ibi.

Partem affectã quomodo morbi, & illorum tempora oſtendant. ibid

Partis affectæ indicia ex cauſis iuuantibus, & lædẽtibus quo pacto ducantur. ibid.

Partis laborantibus ſigna ab illius effectibus ſumpta. ibid.

Ab actionibus læſis. 441

Ex illius vſu. ibid.

Ex dolore. ibid.

Ab excrementis, quæque in ipſis conſideranda ſint. 441

Ex qualitatibus corporis. 444

Partis affectæ indicia ex ſimilitudine aliorum ducta. 445

Partem affectam primariò, & propriè quantum referat ab aliis diſtinguere, & quòd Galenus id rectè non doceat. 446

Partis affectæ primariò, & per conſenſum notæ vnde ſumantur. ibid.

Partes quæ mitiora, aut validiora remedia poſtulent, aut alterius generis. 615

Pars quænam ſit apta facilè, aut difficilè aliis compati. 446

Partem affici propriè, vel impropriè quæ monſtrent. 448

Partes quæ laborauerint per morbos quomodo in conualeſcentibus cognoſcantur. 463

Partes quæ longiores, vel breuiores morbos experiuntur quæ. 509

Partes ſingulas pro illarum ſitu per

per diuerſos corporis locos expurgari. 543. 544
Partium conformatio quantũ conferat ad exercenda medici officia. 564
Item quantum earum magnitudo. ibid.
Quantum figura. 565
Quantum numerus. ibid.
Quantum ſitus. ibid.
Connexio. ibid.
Proprietas. 566
Dignitas. ibid.
Vtilitas, & publicum officium. ibid.
Paſsiuæ qualitates an dolorem inferant. 274. 278
Paulus Aegineta nihil de indicationibus ſcripſit. 591. 592
Per accidens morbus. vide morbus.
Periodus in morbis quid. 321
Periodi partes quot. ibid.
Peripneumoniæ quæ ſint communia, & quæ propria indicia, quæ mediata, vel immediata. 361
Per ſe, & per accidens quid Galeno. 88
Peſtilens morbus. vide morbus.
Philoſophi qua in re reliquis præſtent. 92
Phrenitis per quem locum corporis diſſoluatur. 543
Pilos nõ nutriri nec eſſe partes animalis. 39
Pilorum differentiæ quomodo oſtendant humores abundare in corpore. 401
Pingues & graciles quibus morbis ſint expoſiti. 488. 490
Pituita frigidiſsima eſt. 398
Pituitoſos obtuſo ingenio eſſe. 400
Pituita abundante qui morbi prædicendi. 487
Pituitam ad animi mores conferre, etſi Galenus aliter ſentiat. 400
Itẽ quos morbos pariat. 486
Platonis, quem Galenus & alij Medici ſequuntur, ſententia de dolorem inferentibus refellitur. 400
Platonis ſententia de voluptatẽ inferentibus refellitur. 288
Plenitudo. vide multitudo.
Pleuritis quot, & quas mutationes recipiat. 516. 528
Pleuritis quur in tumorem durum conuerti nequeat. ibid.
Pleuritis quæ ſemper ad ſalutẽ, quæ verò ad mortem terminetur. 526
Pluritidem quæ prænuncient per vacuationẽ finiturã. 527
Pleuritidem ſuppuratam, aut in putredinem conuerſam quæ oſtendant. ibid.
Pleuriticos quæ ſemper comitentur ſigna, & quæ non. 361
Pleuritidem alio migraturam quæ doceant. 528
πλῆθος an plenitudo, vel multitudo dici debeat, & quid ſit. 410
πληθῶρα quid. 412
πλησμονὴ quid Græcis. 412
πνευμάτωσις quid. 413
Podagra quo tẽpore anni potiſſimũ grauius affligat. 492. 493

πολυχυμία quid. 412
πολυσαρκία 413
πόροι, ſiue meatus quid ſignificent medicis. 161
Præcauere quis Galeno dicatur. 555
Prædictionem variant tempora morborum. 313.314
Prædictionis nomen quid ſignificet. 349
Prædicendum quid de futuris. 468
Prædicendi artis vtilitas, & dignitas. 469
Prædicere quid oporteat in ſanis. 468
Prædicenda quæ ſint vrgentibus morbis. 470
Prædictionũ tractationẽ quàm negligenter antiqui explicarint. 471
Prædictionum varia vis oſtenditur. 473
Prædictiones neutras quas appellent medici. ibid.
Prædictiones quo modo ſumere liceat à rei eſſentia. 474
Prædictiones ex cauſis rerum quomodo ſumantur. 475
Prædictiones ex cauſis qualem vim habeant. 476
Prædictionum quæ ſumuntur ab effectibus quanta varietas. 477
Prædictiones nõ omnes bonas eſſe oportet ſi ſalus ſequutura, vt Galenus putat. 481
Præſagire quomodo debeat medicus. 480
Prædicere quomodo liceat morbos qui ſingulos per vitam infeſtabunt. 485.& 48
Prędicere ſalutem, aut mortem in quibus morbis liceat, aut non. 50
Præſagiẽdi ratio quomodo certa fieri poſsit. 4*0
Præſidiorum genera quur materię medicæ nomen acceperint. 10
Præ ſeruationem quæ indicent. 427
Præſeruationis officium an ſit omnes an quaſdam morborum cauſas auferre, non ſatis ex Galeno conſtat. 560
Præſeruatio quæ fiat per cõtraria, quæ verò partim per contraria, partim per ſimilia. 57
Præparatio corporis. vide corpus.
Primò, immediatè, & proximè idem Galeno.
Primarij morbi, & per conſenſum cauſæ. 20
Principium morbi quot modis ſumatur. 3*6
Principium morbi malè definit Galenus quòd ſit tempus cruditatis. 318
Principij morbi ſignificatio qua dicitur morbus gigni quomodo intelligenda. 317
Principiũ morbi, & vigor quũ in eodẽ tenore per hæc tempora maneat morbus quomodo inter ſe differant. 318
Principij morbi longitudo, vel breuitas vnde proueniat. 327

Procatarctica, & præcedens cauſa. vide cauſa.
Productus morbus. vide morbus.
Profluuium ſanguinis. vide ſanguis.
Profundus dolor quid. 287
Proprius morbus. vide morbus.
προηγούμεναι cauſæ quæ dicantur. 104. & 116
Prophylacticæ officium variè explicat, & confundit Galenus. 555
Proprietates rerum an inter eſſentiam vel effectus rerum ponendæ. 353
Pruriginoſus dolor. 285
Pueri quur dociles. 400
Pueri quur per ſimilia, & non diſsimilia conſeruandi. 171
Pulſus magni tres duntaxat nō eſſe cauſas vt Galenus putat. 257
Pulſatorius dolor. 282
eius cauſæ. 285
Punctura quid. 498
Punctorius dolor quid. 281
eius cauſæ. 286
Pulmonis fluxio qua ratione occidat. 525
Pus eſſe proprium excrementū quod fit in concoctione partium diuiſarum. 43
Putrefacientia aliter ſumit Ariſtoteles quàm Galenus. 165. & 166.
Putrefacientium duplex genus apud Gal. ibid.
Putrefactio ſanguinis quid Galenus. ibid.
Putrefactionis veræ cauſę. ibid.
Putredo humorum contentorum in locis conſtipatis acceſsionum cauſa. 184
Purgationes quur maiores moliamur inclinante quàm incipiente morbo. 631

Q

Qualitates quæ ſymptomata ſunt ad quæ genera pertineant. 220
Qualitates ſecundæ nō ſemper à primis fieri. 18
Qualitates præter naturam tribus modis fieri. 231
Qualitates corporis quos affectus ſignificare poſsint. 386

R

Raritas non ſemper ſequitur temperiem. 19
Rari doloris cauſa. 286
Rarefacienti quæ. 162. & 163
Recidiuæ morborum à quibus cauſis fiant. 194
Recidiuas quę diſpoſitio potiſſimum faciat. ibid.
Recidiuam quæ portendāt. 494
Recidiuarum cauſas quæ pręſagiant. 496
Recidiuam inſtare, aut longius abeſſe, & modum quo accidet, & quæ oſtendant. ibid.
Remedia eadem diuerſis morbis ſæpe opitulari. 29
Remedium quid ex Galeno. 625
Remedia ſemper præſentibus, & nunquam abſentibus, affectibus deberi. 641
Remedia doloribus adhibita

quæ voluptatē,quæ vero nouum dolorem adferant. 292
Retrahens dolor. 283
eius cauſa. 286.& 287
Replentia à quibus ſumantur. 171
Reſpiratio difficilis varios affectus thoracis monſtrat. 361
Reſtauratio conualeſcentium an per ſimilia, vel contraria fiat. 577
Rigorem per morbos non idē ſemper ſignificare. 356
Riſus copioſus ſecundum naturam quos oſtendat humores abundare. 400
Rumpi quæ facilè poſsint, aut difficilè. 171
Ruptura quid. 49

S

SAnguis & ſpiritus non vt partes ſed vt inſtrumēta actionum ſunt cauſæ. 32
Salutem quæ prænuncient per morbos indicia. 497.& 498
Salutem,aut mortem in quibus certo prædicere liceat. 501
Salutaris,lethaliſque morbi cauſæ. 200
Salutares morbi quomodo longi,& breues fiant. 196
Salutaris morbus.vide quędam in dictione morbus.
Sani non qui poſsint agere, vt Galenus ſcribit,ſed qui rectè ſunt conſtituti,vocandi. 9
Sanitas quid. 10
Sanitas in forma rei ſolum ponenda. 36
Sanitates duæ. 10
Sanitatis naturam,genera,differentias,cauſas,effectus, & ſigna quur quęrat medicus. 551
Sanorum vitia qualia ſint. 554
Sanitatem illiúſque effectus, & cauſas quæ oſtendant. 392
Sanitatis genera,& differentias quæ monſtrent. 393
Sanitas qualis fuerit laborante ęgro quomodo cognoſci poſſit. 460
Sana corpora quid paulo ante egerint, quidque ſint paſſa quomodo cognoſcamus. 465
Sanguinis miſsio.vide venæ ſectio.
Sanguinis excretio toto genere præter naturam quomodo à Galeno, & re vera intelligatur. 230
Sanguinis excretio quæ præter naturam cenſeri debeat. ibi.
Sanguinem qui mores animi abundare oſtendant. 400
Sanguis quos morbos pariat. 486.& 487.
Sapores omnes non ſequi temperiem. 19
Saturnus quales morbos portendat, 487
Scirrhi quod mutationes admittant. 522
Scopi ſeruandi in vnoquoq; officio medici, qui & quot, & Galeni de hac re opinio. 580
Scoporum horum conſideratio quantum neceſſaria, & vtilis medico. 581
Scoporū tractatio quàm negligēter explicata ab antiquis,

& recentioribus ſcriptoribus. ibidem.
Scoporum numerus quo vtitur Ariſtoteles qur medicinæ prorſus accommodari nequeat. 582
Scoporum quis primus, quis ſecundus, & qui deinceps ſtatuendi. 583
Scopi omnibus officiis, vel actionibus communes & peculiares. 584
Scopus quid agendum, quæ & quot ſub ſe contineat. ibid.
Scopus qui genus materiæ ſpectat quàm multiplex. 585
Scopus qui proponitur in qualitate materiæ quid admonere eſſe ſpectandum. ibid.
Scopus poſitus in quantitate rei quid ſignificet. 586
Scopus qui modum rei ſpectat quid admoneat intelligendum. ibid.
Scoporum numerus poſitus per ſectus eſſe oſtenditur. ibid.
Scoporum diſtinctum ne faciat occaſio à qualitate, & quantitate expenditur. 587
Scopus conſequendi ratio omnium vtiliſsima in medicina. 590
Scopos agendi, quot, quibúſque inſtrumentis rationalis medicus aſſequi poſsit, & Galeni de hac re opinio. 592
Secundum naturam in ſanitatis definitione quid. 11
Sectarũ patrociniũ dãnatur. 147
Senſibilis noxa quid Galeno. 12
Senſus exquiſitus, & obtuſus non ſequitur temperiem. 19
Senſus ſani quomodo voluptate afficiantur. 293
Senſationum differentiæ quomodo, & quales oſtendũt humores vigere. 401
Senſorium quid Galeno ſignificet. 297
Senſoria quæ maiori dolori ob noxia, quæ minori. 275
Senſoria an ſimilia ſenſibus ſtatuenda. 300
Siccum quo pacto ſiccos, & frigidos morbos gignat. 128
Siccos morbos quomodo aſſumpta pariant. 146
Item quę excernuntur, & retinentur. ibid.
Item quæ fiunt. 147
Item quæ extrinſecus adueniunt. ibid.
Siccitas quo modo proueniat in corpore à mœrore, cogitatione, & vigilia. 147. & 148
A lætitia. 149
A nobis ipſis. 148
Siccitas quæ facilè, aut difficilè emendetur. 179
Siccitas an dolorẽ inferat. 278
Signorum vtilitas quę, & quanta ſit. 339
Signorum tractatio à nemine ſatis explicata. ibid.
Signorum tractatio quid potiſſimum requirat. 340
Signorum tractationem difficillimam eſſe. ibid.
Signorum tractatio quot capita habeat. 341

Signum quid. 343
per Signa quæ dignoſcēda. ibi.
per Signa quæ cognoſcūtur plu ribus modis cognoſcere oporteře. 342
Signorum genera quot. 344
Signorum differentias antiqui methodo nō explicarūt. ibi.
Signorū diuiſio, qua vtitur Galenus in Arte medicinali refellitur. 345
Signorum diuiſiones à Galeno traditas non comprehendere omnia quæ ars poſtulat. 346
Signorum differentiæ à quibus petantur. 347
Signorum differentia omnibus communis quæ conſtituendi. ibidem.
Signa ſana, morboſa, & neutra quæ dicantur. ibid.
Signa ſalubria, inſalubria, & neutra quæ dici debeant. ibi.
Signa pathognomonica quæ ſint. 348
Signa ἐπιφαινόμενα quæ dicantur. ibid.
Signa συμβαίνοντα quę ſint. ibid.
Signa propria quæ dicantur à Galeno. 41. & 63
Signa coctionis, & cruditatis quid ſignificent. 20
Signa morborum quæ proprio nomine careant. ibid.
Signa critica quæ dicantur. 348
Signa demonſtratiua, prognoſtica, & memoratiua quæ dicantur. ibid.
Signa morbi. vide morbus.
Signorum differentiæ à rebus ſignificatis ductæ. 347
à Significandi modo. 348
Signa quur plura vnus author, quàm alius ponat: & quur in illis diſſentiant. 351. & 352
Signorum fontes inueſtigantur. 353
& quot ſint. ibid.
Signorum fontes in Arte medicinali quos omittat Galenus. 354
& quid in his, quos ponit deſideretur. ibid.
Signa in omni re ab omnibus fontibus capi non poſſe. 355
Signa certiora nunc ab vno, nūc ab alio fonte duci. ibid.
Signorum tractationum qualé profiteatur author, 355. & 356
Signorum vis à medico præcognoſcenda. ibid.
Signorum vis varia, nec eadem in omnibus. ibid.
Signorum vim cognoſcere quá difficile. ibid.
de Signorum vi quàm neglígéter ſcripſerint antiqui. 357
Signorum vis in quo conſiſtat, & quomodo comprehendi poſsit. ibid.
Significandi vim quæ non habeant. ibid.
Significandi vim non eadem omnibus eſſe ibid.
Significandi modus in quo conſiſtat. 358
Signorum propriorum duplex natura. 360
Signa ab eſſentia rei ſumpta quid

quid poſsint, aut nequeant oſtendere. 362
Signa à cauſis ſumpta quid poſſint, aut nequeant præmonſtrare. 363
Signa quæ ab effectibus ſumuntur, quid valeant monſtrare. 364
Signa, quæ à ſimilitudine ſumũtur, in quibus vim & qualem habeant. 365
Signorum numerus in vnaquaque re à ſingulis authoribus temerè variatur. ibid.
Signa quot poſsint eſſe in vnaquaq; re inueniẽdi ratio. 366
Signorũ inueſtigatio quur male à multis fiat. 370
Signorum inueſtigatio in quibus neceſſaria & quomodo hæc fieri debeat. ibid.
in Signorũ inueſtigatione quo modo, & qua voce interrogãdi ægri. 371
Signorum enumerationem cõfundiſſe omnes ſcriptores. 372
Signa quæ primum de vnaquaque re enumeranda. 373. 374 & 375
in Signorũ enumeratione quot modis errent medici. 374
Signa quæ primò enumeranda inter demonſtratiua, memoratiua, & prognoſtica. 375
item in aliis quæ per ſigna cognoſcere oportet. ibid.
Signa quæ in facie apparent, vt Hippocrates cenſet in omni morbo primum non ſemper ſpectanda. 377
Signorum demonſtratiuorum, memoratiuorum, & prognoſticorum vtilitatem non rectè docet Galenus. 378
Signorum genera, & differentias, ſignata rei genera, & differentias oſtendunt. 382
Signa demõſtratiua quæ primò & deinceps enumeranda. 387
Signa memoratiua quorũ ſint ex Galeno cuius opinio refellitur. 449
Signa memoratiua quæ doceãt cognoſcere. 450
Signorum memoratiuorum tractationẽ quã neglıgẽter explicauerint alii ſcriptores. 451
Signa quę docẽt, vbi plures ſunt morbi, qui prius, & qui poſtea finietur. 547
Signa quæ docent per quem locum cauſæ ſuos morbos excitauerunt. 456
Signa quæ ex Aſtrologia petuntur à quo fonte ſignorum ducantur. 485
Signa, quæ docent à quibus cauſis quilibet in morbum prolabetur. 489
Signa oſtendentia quomodo gignetur morbus. 490
Signa, quæ prænunciant, quænã pars corporis cauſas morborum primum excitet. ibid.
Signa quæ docent inſtare, aut longius abeſſe morbum. 492
Signa declarantia ea, quæ ventura ſunt in conualeſcentibus. 494

Signa præmonſtrantia recidiuam futuram. ibid.
Signa quæ docent quem finem ſit habiturus morbus. 497. 498
Signa quæ ſolutionis qualitatem denunciant. 540
Signa quæ docent longum, vel breuem fore morbum. 508
Signa quæ oſtendũt ea, per quæ ſoluuntur morbi, & quãtum vtilia. 521
Simulatores atrabilarij. 400
Similia quæ lædãt, & quæ non. 571
Similia quomodo dicantur conſeruare corpora. lege conſeruatio.
Similares partes. vide partes.
Simpliciter quomodo aliquid dicatur eſſe. 64
Simplicis, & compoſiti morbi cauſæ. 205
Sol quales morbos gignat, & nunciet futuros. 487
Solutio continui. vide continuum.
Solutionis qualitatis nomine in morbis quid intelligendum. 504
Solutionis qualitatem in quibus ſolum doceat morbis Galenus. ibidem.
Solutio fida, periculoſa. tuta. obſcura, indicata, bona, perfecta, quid: in quo Galenus reſellitur. 506
Solutionem fidam, aut infidam quæ monſtrent fore. 507
Solutionem facilem in morbis quæ promittant vel difficilem. 506
Solutionem obſcuram, aut euidentẽ fore per morbos quæ præſagiant. 507
Solutiones bonas morborũ quę prænuncient. ibid.
Solutiones perfectas quæ polliceantur indicia. ibid.
Solutionis morborum diem, & horam quæ oſtendant 515
Solutionis terminũ in quibus morbis ſola coniectura deprahendere liceat. ibid.
Solutionis hora quæ conſtituẽda in morbis, & quæ eam declarent. 517
Solutionis authorẽ quæ oſtendant ſigna. 520. & quantum præcognoſcere referat. ibid.
Solutiones in morbis per eadem media non ſemper contingere, & quæ id declarent. 521
Solutionis modum in morbis quæ ſignificent. 529
Solutionẽ in morbis fore per criſim quæ præſagiant. 531
Solutionem per abſceſſum, vel coctionem fore quæ prædicent. 536
Solutiones morborum per hãc vel aliam partẽ futuras quæ oſtendant. 542
Somnus quos humores vigore oſtendat. 401
Sophiſtarum ſuperfluæ argutiæ redarguuntur. 605
Spiritus ſubſtantia qualis. 263

Spiri

Spiritus an partes ſint. 34
Spirituũ vi, & ratione quinam affectus fiant. ibid.
Spiritus quid requirat, vt poſsit ſeruire officiis corporis. 264
Spiritus quot modis alterari poſsint. ibid.
Spiritus quibus modis potiſsimum affici poſsint. 454
in Statu corporis ſecundum naturá quid dignoſcendũ. 344
Studioſi litterarũ quur infeliciter concoquant. 255
Struthiocamelus vi caloris ferrum non concoquit. 19
Sudorem per criſes aduentare quæ præſagiant. 547
Suppurationes qua ratione contingant in inflammationibus. 527
Suppurationes fieri quæ declarent, & quid internas ſuppurationes ſequatur. 528
Suppurationẽ laudabilem, quæ verò putredinẽ factam oſtendant. ibid.
Sydera cœlo hærentia quos ſignificent morbos. 487
Symptomatum tractatio cognitu iucunda, & neceſſaria. 209
Symptomata cauſarum, & morborum effectus. ibid.
Symptomata quomodo curationem faciant. ibid.
σύμπτωμα & συμβεβηκὸς inter ſe diſtinguit: & poſtea confundit Galenus. 210
Symptomata multa fiunt ad animalis commodum, etſi in hoc Galenus variet. 212
Symptomaticas excretiones aliter quàm ſymptomata corrupta tractatione vſurpat Galenus. ibid.
Symptoma propriè quid. 213
Symptomatũ plura quàm tria genera à Galeno poſita. ibi.
Symptomatum prima genera quot ponenda. 219
Symptomatũ numerus par eſſe non poteſt in omnibus morbis, & partibus affectis. 232
Symptomata partes principes pauciora nonnunquam alia experiri. 234
Symptomatum numerum in ſingulis partibus affectis qua ratione depræhendere liceat. ibid.
Symptomatum differentiæ à quibus ſumendæ. 234
Symptomata cognata, & quæ affinia dicantur à Galeno. 236
Symptomata inſignia quæ appellet Galenus. 237
Symptomata vtilia quæ Galeno. ibid.
Symptomatum cauſas quas quęrere debeamus. 239
Symptomatum cauſas nõ rectè docet Galenus, & quæ in eo deſiderari poſsint. 240
Symptomatum omnium morbi non ſunt cauſæ. ibid.
Symptomatum cauſæ quæ, & quot ponendæ. 243
de Symptomatibus quid dignoſcendum. 344
Symptomata qua ratione oſtendant præſentes morbos re-

centes eſſe, vel inueteratos. 458.459
Symptomata quæ nequeant, vel poſsint ars vel natura leníre. 580
Syncopes cauſas non rectè docet Galenus. 263
Syncopes cauſæ quæ ponendæ. 264
Syncope ex alteratione ſpirituũ à manifeſtis qualitatibus fieri nequit. ibid.
σύνθεσις in partibus inſtrumentariis quid. 11

T

Tactus an terreus ſit. 296
In tactu cur maior fiat dolor 305
Temperiem non ſequuntur omnes qualitates quæ ſecundæ, & tertiæ dicuntur. 18
Temperamentum nõ eſt calor, frigus, humidum, ſiccum vt ſtupidi quidam credunt. 14
Temperies æqualis, & inæqualis quid Galeno. 85
Temperies humida quomodo cenſeatur melior temperata. 572
Temperies quæ ſeruãda, vel mutanda. vide cõſeruatio, & mutatio.
Temperatos cibos diuerſos humores pro corporum diuerſitate procreare. 404
Temporum morborum cognitio quàm vtilis medico. 313
Temporum morborum tractatio quibus potiſsimum abſoluatur. 314
Tempus morbi quid. ibid.
Tempora morbi, partes, ætates, & motiones cauſarũ ipſarum idem eſſe, & quot. 314. 315
Tempora morbi vniuerſalia quot, quibúſque nominibus ſingula dicantur. ibid.
Tempora omnium morborum non explicat Galenus. ibid.
Tempora ſingula morborum in tres partes diuidi. 320
Temporum morbi differentiæ à quibus ſumantur. ibid.
Tempus vniuerſale morbi quid. 321
Tempus particulare quid. ibid.
Tempora morbi continua inæqualia quæ dicantur. ibid.
Tempora vniuerſalia morborũ quot ſint non rectè docet Galenus. 322
Tempora quatuor nõ habet omnis morbus, ut ſanatur. ibi.
Tempora vniuerſalia plura habet ſalutaris quàm lethalis morbus & quot. 323
Tempora vniuerſalia quot poſſit habere qui per criſim perfectam ſoluitur. ibi.
Item quot qui per imperfectam. 324
Tempora quot habeat lethalis morbus. 324
Tempora quot habeat morbus, qui nec ſanari, nec occidere poteſt. 325
Tempora particularia morborum tot eſſe poſſe in lethali, vt ſalutari morbo. 326
Tempora particularia quot habeat

beat

beat morbus continuus. ibi.
Tempora particularia quot habeat quilibet morbus interpolatus. 326
Tempora vniuerſalia quot habeant morbi qui ſine criſi ſoluuntur. ibid.
Temporum longitudinis breuitatiſque rationem non docet Galenus. 327
Tempora morborum quur aliquando æqualia, alias vero inæqualia ſint. ibid.
& vnde ea ſumantur. ibid.
Tempora morborum non rectè docuit Galenus quomodo cognoſcantur. 329
Tempora omnium morborum ex ſignis coctionis, & cruditatis deprehendi non poſſe. ibi.
Tempora morborum quibus indiciis cognoſcantur, & inter ſe diſtinguantur. 331
Tempora morborum præterita, & futura quomodo cognoſcantur. 337
Tempus opportunum ad agendum. vide occaſio.
Tendi quæ facilius poſsint partes. 162
Tenſio à quibus fiat. ibid.
Tenſiui doloris cauſæ. 282.284
Tenuitas partium non ſequitur temperiem. 19
Tenuitas ſenſoriorum non eſt cauſa quur alia aliis magis dolorem ſentiant. 294.304
τεϱάδονα quid Græci vocent. 50
Thoracis affectus ſignificandi quæ maiorẽ vim habeant. 361
ἔλασμα quid. 51
Toto genere præter naturam quæ vocet Galenus. 229
Toto genere præter naturam non ſolum excrementa ſtatuenda eſſe, ſed & alia. 231
Tractatio particularium nunquam docere poteſt quod ars poſtulat. 239
Triſtitia quem ſequatur humorem. 400
τρίχος & πίσον quomodo differant, & interpretari debeant. 630
Tumores omnes ex fluxione nõ naſci vt Galenus putat. 150
Tumores quot modis in corpore fiant. ibi.
Tumores, qui ex congeſtione, & qui ex fluxione excitentur. 151
Tumores præter naturam quot modis finiri poſsint. 522

V

VAcuationem & illius ſcopos quæ indicent. vide Indicatio.
Vehemens quid dicatur. 79
Vehemens morbus. vide morbus.
Vena quid. 22
Venæ ſectio à quo morbo magno indicetur. 65
Venena quę toto genere ſunt lethalia ad intemperiem redigi non poſſunt. 19
Ventriculi morbi quur breuiores quàm lienis. 198
Venus quos humores oſtendat vigere in corpore. 402

Venus

Venus quibus inimica aut expedita magis. ibid.
Venus quales morbos prænunciet. 487
Vermium materiam toto genere præter naturam. 167
Vermes quomodo excrementa vocari poſsint. 229
Vertiginis cauſæ quæ. 242
Vergiliæ quales pariant,& portendant morbos. 487
Vernales morbi qui. 423
Victum quæ indicare poſsint. vi de Indicatio.
Victus quid ex Galeno. 626
Victus tenuis,& conſeruantis victus genera. ibid.
Vigor morbi quid. 319
Vigorem nullus morbus citra incrementum habere poteſt vt Galenus putat. 322
Vigor morbi quur breuior,aut longior in morbis reperiatur. 328
Vigorem duplicem in morbis ſtatuere quàm abſurdum. 331
Vigilia quos monſtret humores abundare in corpore. 402
Vincula iniecta partibus quomodo frigidos pariant morbos. 145
Vires quid contraindicare poſſint. 648
Viſus an ſplendidus ſit. 297
Viſum etiam ab internis offendi. 209
Vitalis facultas quibus validior: aut debilior exiſtat. 402
Vita quur perpetua eſſe nequeat. 569
Vitiliginem nũc inter ſymptomata nunc inter morbos ponit Gal. 39
Vlceris, & vulneris nomina à Galeno confundi. 48
Vlceroſus dolor. 282
eius cauſæ. 283
Vlcus quid. 49
Vlceris, vulneriſque principium non recte ponit Galenus. 318. 319
Vniuerſalis morbus. vide morbus.
Voluuli cauſarum & ſymptomatum cum eo coniunctorum inueſtigatio. 366
de Voluptate quur tractet author. 288
Voluptatem & dolorem eſſe ſenſationem Ariſtoteles recte negat. 216
Voluptas ex appetitu & cupiditate definiri nequit. 217
Voluptatem fieri quomodo velit Plato. 288
Voluptatem etiam à duobus cõtrariis fieri. 290
Voluptatis cauſam nõ eſſe actionem quæ confertim fit. 289
Voluptas animi vt fiat. 294
Voluptate quur nõ omnes, dum conualeſcunt, afficiantur. 291. & 292
Voluptatis cauſa in ſanis & cõualeſcentibus nõ eadem. 293
Voluptatis cauſæ quæ ſit in ſingulis ſenſoriis. 294

Vomitũ inſtare per criſes morborum quæ patefaciant. 546
Vomitum mouentes potiones largiores eſſe oportere. 586
Vrinæ profluuium aduentare per criſes morborum, quæ prænuncient. 546
Vulnus quid. 49
Vulnerantia quo modo corpus ſiccent. 148
Vulnera cerebri qua ratione occidant. 465
Vulnera non eadem ratione occidere. 524

FINIS.

LVGDVNI,
EXCVDEBAT
IACOBVS
FORVS.

UNIVERSITÉ DE LA FACULTÉ DE MÉDECINE
BIBLIOTHECA